శ్రీరస్తు.

శ్రీరఘుపతయేనమః

అష్టాధికషష్ట్యుత్తరసప్తశతపురస్సృతసహస్రసంఖ్యాక
విక్రమశకీయహాయనేష్వతీతేషు
భాట్టతంత్రన్యాయసాంఖ్యధర్మశాస్త్రాది
సకలదర్శనపారీణ
శ్రీకమలాకరభట్టప్రణీత
కాలవ్రతప్రాయశ్చిత్తశ్రాద్ధాశౌచాది
నానావిధనిర్ణయవిలసితః

నిర్ణయసింధునామకగ్రంథః.

శ్రీమత్కాంచీనగరనివాసినా
నివృత్తి - వీరరాఘవస్వామిశాస్త్రిణా
సమ్యక్పరిశోధితః

శ్రీమత్సీతారామార్యసూనునా
బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిణా
స్వీయ
గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాయామ్.
ముద్రితః
మహాజనామోదాయజగతిచిరంవిజయతామ్.
చెన్నపురి,
౧౯౧౪ సం॥

శ్రీ

ప్ర క ట న.

ప్రకృతంబున ముద్రింపంబడియుండెడు
నూతన గీర్వాణ గ్రంథ ముల వివరము.

నిర్ణయసింధువు - ఇది ప్రపంచంబునంగల సర్వధర్మశాస్త్ర ములను నిర్ణయముగ నిర్ణయించుటవలన నిర్ణయసింధువనం బడియె.

శంకరభాష్యసహిత శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రము
సంధ్యావందనభాష్యము
అపరోక్షానుభూతి, వేదాంతగ్రంథము
దేవీఖడ్గమాలా - నామావళిసహితము
లలితాత్రిశతి - నామావళిసహితము
సౌభాగ్యలహరి - లక్ష్మీస్తోత్రము
గంగాలహరి - పండితరాయప్రణీతము
మహాన్యాసము
రతిమంజరి - కామశాస్త్రము
భక్తేశ్వరవ్రతకల్పము
దేవ్యానందలహరి - శంకరాచార్యప్రణీతము
శృంగారతిలకము - కాళిదాసవిరచితము
ఉత్తరరామచరితమ్ - మహాకవి భవభూతి ప్రణీతమగునాట కము - సవ్యాఖ్యానము. ఇది ముద్రింపంబడుచున్నది.

మఱియు ప్రకృతంబున మాధవాచార్యులచే రచియింపంబడిన వ్యాఖ్యానంబుతోడ సూతసంహితను ముద్రాక్షరాంకితం బొనర్చు చువచ్చుచున్నాడను - అయ్యదియ్యతిసత్వరంబుగనే ముద్రించిముగిం

పంబడును - కావుననో స్నేహితులారా! ఇదివరకుముద్రింపంబడని తాళపత్రస్థంబులగు నాటకాలంకారపురాణేతిహాసధర్మశాస్త్రందులుమదీయగీర్వాణభాషారత్నాకరంబున నుత్పన్నంబులై "తరంగంబులంబోలి" యొక్కటొక్కటిగా బయలువెడలెడిగ్రంథంబులను వలయువారలు చెన్నపట్టణము పెద్దినాయనిపేట కృష్ణమనాయనియగ్రహారంబున (౩౫) వ డోర్ నెంబరు గలగృహమునందు గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాధికారియగు- బరూరు- త్యాగరాయశాస్త్రిలవారియొద్దక్రయమునకుతీసికొనవచ్చును.

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధ్వనుక్రమణికా

పుటసంఖ్యా

అథ మార్గశీర్షః

అథ పౌషః.

అథ మాఘః

పుటసంఖ్యా

పుటసంఖ్యా

ఇత్యాశౌచప్రకరణమ్.

స్వస్త్యస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయనమః

నిర్ణయసింధుప్రారంభః

శ్లో॥ కారుణ్యైకనికేతంరామంసీతాలతాయుక్తమ్।

విశ్వామిత్రాస్వవాయప్రతతిసమాలంబిశాఖినంవందే ॥

లక్ష్మీసహాయంకల్పద్రుతలరంజితగోకులమ్ । బర్హాపీడంఘనశ్యామంమహఃకించిదుపాస్మహే ॥ వేదార్థధర్మరక్షార్థైమాయామానుషరూపిణమ్। పితామహంహరింవందేభట్టనారాయణాహ్వయమ్ ॥ యత్పాదసంస్మృతిస్సర్వమంగళప్రతిభూర్మతా। తాన్భట్టరామకృష్ణాఖ్యాన్ శ్రీతాతచరణాన్నుమః॥ సర్వకల్యాణసందోహనిదానంయత్పదద్వయమ్।ద్యునదీసోదరీమంబాముమాఖ్యాంనౌమిసాదరమ్॥బిందుమాధవపాదాబ్జరోలంబీకృతవిగ్రహమ్। జ్యాయాంసంభ్రాతరం భట్టదివాకరముపాస్మహే ॥ హేమాద్రిమాధవమతేప్రవిచార్యసమ్యగాలోచ్యతత్త్వమథతీర్థకృతాంపరేషామ్। శ్రీరామకృష్ణతనయఃకమలాకరాఖ్యఃకాలేయథా మతివినిర్ణయమాతనోతి ॥ సంతియద్యపివిద్వాంసస్తన్నిబంధాశ్చకోటిశః । తథాప్యముష్యవైదగ్ధ్యం కేచిద్విజ్ఞాతుమీశతే ॥ ❋

తత్రసంక్షేపతఃకాలష్షోఢా, అబ్దోయనమృతుర్మాసః పక్షోదివస ఇతి, తత్రాబ్దోమాధవమతేపంచధా, సావనస్సౌర శ్చాంద్రోనాక్షత్రో బార్హస్పత్యఇతి - గురోర్మధ్యమరాశిభోగేనబార్హస్పత్యః సచజ్యోతిశ్శాస్త్రేప్రసిద్ధః . హేమాద్రిస్త్వంత్యయోర్ధర్మశాస్త్రేనుప్రయోగాత్త్రేధైవ విధాఆహ - తత్రవక్ష్యమాణైస్సావనాదిద్వాదశమాసైస్తత్తదబ్దం,మలమాసేతుసతిషష్టిదినాత్మకఏకోమాసఇతి ద్వాదశమాసత్వమవిరుద్ధం - తథాచ వ్యాసః॥ షష్ట్యాతుదివసైర్మాసఃకథితోబాదరాయణైరితి॥తత్రచాంద్రోబ్దః

ష్టి భేదః-తదాహ గార్గ్యః ॥ ప్రభవో విభవశ్శుక్లః ప్రమోదోథ ప్రజాపతిః।
అంగిరాశ్శ్రీముఖో భావో యువా ధాతేశ్వర స్తథా ॥ బహుధాన్యః ప్రమా
థీచ విక్రమోఽథ వృష స్తథా । చిత్రభానుస్సుభానుశ్చ తారణః పార్థివో వ్య
యః ॥ సర్వజిత్సర్వధారీచ విరోధీవికృతిః ఖరః। నందనో విజయశ్చైవ జయో
మన్మథదుర్ముఖౌ॥ హేమలంబో విలంబోథ వికారీ శార్వరీ ప్లవః। శుభకృచ్ఛో
భనః క్రోధీ విశ్వావసుపరాభవౌ ॥ ప్లవంగః కీలకస్సౌమ్య స్సాధారణవిరోధ
కృత్ । పరిధావీ ప్రమాదీచ ఆనందో రాక్షసోనలః॥ పింగళః కాళయుక్తశ్చసి
ద్ధార్థీ రౌద్రదుర్మతీ । దుందుభీరుధిరోద్గారీ రక్తాక్షీ క్రోధనః క్షయ ఇతి ॥ య
ద్యపి జ్యోతిషే గురోర్మధ్యమరాశిభోగేన ప్రభవాదీనాం మాఘాదౌ ప్రవృత్తి
రుక్తా, తథాపి ప్రభవాదీనాం చాంద్రత్వమప్యస్తి॥ చాంద్రాణాం ప్రభవాదీ
నాం పంచకే పంచకే యుగే ఇతి మాధవోక్తేః - తేన చాంద్రప్రభవాదిశ్చైత్ర
సితే ప్రవర్తతే, బార్హస్పత్యస్తు మాఘాదౌ, తయోర్వినియోగో జ్యోతిర్నిబంధే
బ్రహ్మసిద్ధాంతే॥ వ్యావహారికసంజ్ఞోఽయం కాలః స్మృత్యాదికర్మసు। యో
జ్యస్సర్వత్ర తత్రాపి జైవో వా నర్మదోత్తరే ॥ ఆర్ష్టిషేణః ॥ స్మరేత్సర్వత్ర
కర్మాదౌ చాంద్రం సంవత్సరం సదా । నాన్యం యస్మాద్వత్సరాదౌ ప్రవృత్తి
స్తస్య కీర్తితేతి ॥ అయనం తు సౌరర్తుత్రయాత్మకం - సౌరర్తుత్రితయం ప్రది
ష్టమయనమితి దీపికోక్తేః - తద్ద్వివిధం, దక్షిణముత్తరంచేతి, కర్కసంక్రాం
తిర్దక్షిణాయనం, మకరేంత్యం, అనయోర్వినియోగమాహ మదనరత్నే సత్య
వ్రతః॥ దేవతారామవాప్యాదిప్రతిష్ఠో దఙ్ముఖే రవౌ । దక్షిణాశాముఖే
కుర్వన్న తత్ఫలమవాప్నుయాత్ ॥ వైఖానసః॥ మాతృభైరవవారాహనర
సింహత్రివిక్రమాః । మహిషాసురహంత్ర్యశ్చ స్థాప్యావై దక్షిణాయ
నే ॥ వైశబ్దోప్యర్థే నతు దక్షిణాయన ఏవేతి నియమః, పూర్వవచనే దక్షిణా
యనే నిషిద్ధాయా దేవప్రతిష్ఠాయా దేవవిషయే ప్రతిప్రసవమాత్రాత్ - ర
త్నమాలాయాం ॥ గృహప్రవేశత్రిదశప్రతిష్ఠా వివాహచౌలవ్రతబంధపూ
ర్వమ్ । సౌమ్యాయనే కర్మ శుభం విధేయం యద్గర్హితం తత్ఖలు దక్షిణే చేతి ॥ అ
స్యాపవాదః కాశీఖండే॥ సదాకృతయుగం చాస్తు సదా చాస్తూత్తరాయణమ్।
సదా మహోదయశ్చాస్తు కాశ్యాం నివసతాం సతామ్ ॥ ఇత్యయనం ॥ ఋతు
ర్మాసద్వయాత్మా మలమాసేతు మాసద్వయాత్మక ఏకోమాసస్తేన మాసద్వ
యాత్మకత్వమవిరుద్ధం, స ద్వేధా చాంద్రస్సౌరశ్చ, చైత్రారంభో వసంతాది
శ్చాంద్రః మీనారంభో మేషారంభో వా సౌరః మీనమేషయోర్మేషవృషయో

ర్వావసంతఇతి బౌధాయనోక్తేః - అనయోర్వినియోగమాహ త్రికాండమణ్డ
నః ॥ శ్రౌతస్మార్తక్రియాస్సర్వాః కుర్యాచ్చాంద్రమసర్తుషు । తదభావేతు
సౌరర్తుష్వితిజ్యోతిర్విదాంమతమ్ ॥ సద్వివిధోపిషోఢా, వసంతోగ్రీష్మోవ
ర్షాశ్శరద్ధేమంతశ్శిశిరః, ఇత్యృతుః - మాసశ్చతుర్ధా, సావనస్సౌరశ్చాంద్రో
నాక్షత్రఇతి, త్రింశద్దినస్సావనః, అర్కసంక్రాంతేస్సంక్రాంత్యవధిస్సౌరః, య
ద్యపి హేమాద్రి మాధవ కాలాదర్శాద్యాలోచనేన మేషసంక్రాంత్యాస
మాప్తామావాస్యకత్వం చైత్రత్వమితి లక్షణాచ్చ మేషసంక్రాంతేశ్చైత్ర
త్వంప్రతీయతే తథాపిమేషసంక్రమే దర్శద్వయేసతి వైశాఖస్యైవాధిక్యా
త్తత్పూర్వభావిత్వేన మీనస్యైవ చైత్రత్వంయుక్తం, ఏవంమేషాదయోవై
శాఖాః అతోమీనసంక్రాంత్యామధ్యస్య పౌర్ణమాసికత్వం, ఆద్యతిథికత్వం
వాచైత్రత్వమితిలక్షణాత్, మీనఏవసౌరశ్చైత్రః ఏవంవైశాఖాదయోపిమే
షాద్యాజ్ఞేయాః - సౌరమాసప్రసంగాత్సంక్రాంతినిర్ణయఉచ్యతే-తత్రపూ
ర్వతోపిపరతోపి సంక్రమాత్పుణ్యకాలఘటికాస్తు షోడశేతిసామాన్యతః పు
ణ్యకాలస్సర్వైరుక్తః విశేషస్తూచ్యతే - అత్రమామకాస్సంగ్రహశ్లోకాః॥
ప్రాగూర్ధ్వాదశపూర్వతష్షడవనిస్తద్వత్పరాఃపూర్వతస్త్రింశత్షోడశపూర్వ
తోథపరతఃపూర్వాఃపరాస్స్యుర్దశ । పూర్వాష్షోడశ చోత్తరాబుతుభువః
పశ్చాత్ఖవేదాఃపునః పూర్వాష్షోడశ చోత్తరాః పునరథో పుణ్యాస్తుమేషా
దితః ॥ అస్యార్థః - మేషే ప్రాగూర్ధ్వంచదశఘటికాః పుణ్యకాలః వృషేపూ
ర్వాష్షోడశ మిథునేపరాష్షోడశ కర్కేపూర్వాస్త్రింశత్ సింహేపూర్వా
ష్షోడశ కన్యాయాంపరాష్షోడశ తులాయాంప్రాగూర్ధ్వాదశ వృశ్చికేపూ
ర్వాష్షోడశ ధనుషిపరాష్షోడశ మకరేచత్వారింశత్పరాః ఇదంచహేమా
ద్రిమతేనోక్తం మాధవమతేత్వత్రపరావింశతిః పుణ్యాః కుంభేపూర్వాష్షో
డశ మీనేపరాష్షోడశేతి ॥ యాప్యుత్తరాపుణ్యతమావయోక్తా సాయంభ
వేత్స్యాయదిసాపిపూర్వా । పూర్వాతుయోక్తా యదిసావిభాతే సాప్యుత్త
రారాత్రినిషేధతస్స్యాత్ ॥ అర్వాఙ్నిశీథాద్యది సంక్రమస్స్యాత్పూర్వే
హ్నిపుణ్యంపరతఃపరేహ్ని । ఆసన్నయామద్వయమేవపుణ్యం నిశీథమధ్యేతు
దినద్వయంస్యాత్ ॥ కర్కేఝషేప్యేషమితిహ్యవాచ హేమాద్రిసూరిశ్చత
థాపరార్కః । ఝషఃప్రదోషేయదివార్ధరాత్రేపరేహ్నిపుణ్యంత్వథకర్క
టశ్చేత్ ॥ ప్రభాతకాలే యదివానిశీథే పూర్వేహ్నిపుణ్యంత్వితి మాధవా
ద్యాః ॥ అత్రమూలవచనానిమాధవాపరార్క హేమాద్ర్యాదిషుద్రష్టవ్యా

ని - సర్వాసు సంక్రాంతిషు దానవిశేషో హేమాద్రౌ దానకాండే ఉక్తః
విశ్వామిత్రః ॥ మేషసంక్రమణే భానోర్మేషదానం మహాఫలమ్ । వృషసంక్ర
మణే దానం గవాం ప్రోక్తం తథైవ చ ॥ వస్త్రాన్నపానదానాని మిథునే విహితా
నితు । ఘృతధేనుప్రదానం చ కర్కటేఽపి విశిష్యతే ॥ ససువర్ణం ఛత్రదానం సిం
హేఽపి విహితం సదా । కన్యాప్రవేశే వస్త్రాణాం వేశ్మనాం దానమేవ చ ॥ తు
లాప్రవేశే తిలానాం గోరసానామపీష్టదమ్ । అన్నకీచలితే భానౌ దీపదానం మ
హాఫలమ్ ॥ అన్నకీ వృశ్చికః ॥ ధనుఃప్రవేశే వస్త్రాణాం యానానాం చ మహాఫ
లమ్ । ఝుషప్రవేశే దారూణాం దానమగ్నేస్తథైవ చ ॥ కుంభప్రవేశే దానం
తు గవామంబుతృణస్య చ । మీనప్రవేశే స్థానానాం మాలానామపి చోత్తమమితి ॥
అత్రోపవాసమాహ హేమాద్రావాపస్తంబః ॥ అయనే విషువే చైవ త్రిరా
త్రోపోషితో నరః । స్నాత్వాయస్త్వర్చయేద్భానుం సర్వకామఫలం లభేత్ ॥
అశక్తౌ తు వృద్ధవసిష్ఠః ॥ అయనే సంక్రమే చైవ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । అ
హోరాత్రోషితః స్నాత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ అతోపవాసస్సం
క్రమదినే దానాది తు పుణ్యకాలదిన ఇత్యాచార్యచూడామణిః, విధిలాఘవా
త్పుణ్యకాలదిన ఏవోభయమితి వృద్ధాః, ఇదం చ పుత్రిగృహస్థాతిరిక్తవిషయం ॥
ఆదిత్యహని సంక్రాంతౌ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । ఉపవాసో న కర్తవ్యః
పుత్రిణా గృహిణా తథేతి జైమినివచనాత్ - అత్ర శ్రాద్ధముక్తం హేమాద్రౌ
ష్ణుధర్మే ॥ శ్రాద్ధం సంక్రమణే భానోః ప్రశస్తం పృథివీపతే ॥ అపరార్కేఽపి
విష్ణుః ॥ ఆదిత్యసంక్రమణం విశేషేణాయనద్వయం ॥ జన్మభమభ్యుదయశ్చ, ఏ
తాంస్తు శ్రాద్ధకాలాన్వై కామ్యానాహ ప్రజాపతిరితి ॥ ద్వాదశాదిదినైర
ర్వాగయనాంశప్రవృత్తావపి పుణ్యం వక్తుమయనగ్రహణం, అన్యథా సంక్ర
మేణ సిద్ధేరయనగ్రహణం వ్యర్థం స్యాదిత్యపరార్కః - హేమాద్రావపి గా
లవః ॥ అయనాంశకతుల్యేన కాలేనైవ స్ఫుటం భవేత్ । మృగకర్కాదిగే సూ
ర్యే యామ్యోదగయనే సతి ॥ తదా సంక్రాంతికాలే స్యురుక్తా విష్ణుపదాదయ
ఇతి ॥ అయనాంశచ్యుతిరూపే సంక్రాంతికాలేఽపి విష్ణుపదాదయః ప్రవర్తం
తే తేన తత్ప్రయుక్తం పుణ్యకాలాది తత్రాపి జ్ఞేయమితి సప్రవ్యాచఖ్యౌ, త
చ్చ మేషాయనం వృషాయనమిత్యాది సర్వత్ర జ్ఞేయం - మాధవీయేఽపి జాబా
లిః ॥ సంక్రాంతిషు యథా కాలస్తదీయేష్వయనే తథా । అయనే వింశతిః పూ
ర్వా మకరే వింశతిః పరేతి ॥ మకరాయణే పూర్వాః వింశతిఘటికాః పుణ్యాః
మకరసంక్రాంతౌ తు పశ్చాద్వింశతిః పుణ్యాః అన్యత్రాయనే తత్సంక్రాంతి

పదిత్యర్థః విష్ణుపదాదిస్వరూపంచ దీపికాయాముక్తం ॥ హర్యఙ్ఘ్రిర్వ్వృష సింహావృశ్చికఘటేష్వర్కస్యయస్సంక్రమః కన్యామీన ధనుర్నృయుక్షు షడశీత్యాఖ్యంతులామేషయోః । ప్రోక్తంతద్విషువంచ్యుషేయనముదక్కర్కటకేదక్షిణమితి ॥ హర్యంఘ్రిర్విష్ణుపదం, నృయుక్ మిథునం, అత్రచపిండరహితంశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - తథాచాపరార్కేమాత్స్యే ॥ అయనద్వితయేశ్రాద్ధంవిషువద్వితయేతథా । సంక్రాంతిషుచసర్వాసుపిండనిర్వపణాదృతే ॥ శ్రాద్ధశూలపాణౌ స్వస్యనిర్మూలత్వాత్ సమూలత్వేపి ॥ తతఃప్రభృతిసంక్రాంతావుపరాగాదిపర్వసు । త్రిపిండమాచరేచ్ఛ్రాద్ధ మేకోద్దిష్టంమృతాహనీతి మాత్స్యోక్తేర హణాద్గ్రహణవద్వికల్పఏవేత్యాహ - తన్న, అస్య పార్వణానువాదకత్వేన పిండవిధాయకత్వాత్, పిండవ్యక్తేః అస్యత్రైకపదేపిండానువాదే త్రిత్వవిధౌ చ షట్కర్తుః ప్రథమభక్షువద్వైరూప్యాపత్తేః తథాచోభయసమూలత్వే పిండరహితం పార్వణంకర్తవ్యమిత్యుభయవచనయోరర్థః, త్రిపిండశబ్దేనైకోద్దిష్టవ్యావర్తనమాత్రం, మంగళకృత్యేషువిశేషమాహజ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ త్యాజ్యాస్స్యుర్యస్యసంక్రాంతేః పూర్వతః పరతస్తథా । వివాహాదిషుకార్యేషు నాడ్యష్షోడశషోడశేతి ॥ ఏతత్పుణ్యకాలోపలక్షణం ॥ భానోస్సంక్రాంతిభోగశ్చకుళికశ్చార్ధయామకఇతి, జ్యోతిఃప్రకాశేవర్జ్యేషుపరిగణనాత్, అయనవ్యతిరిక్తాసుదశసు సంక్రాంతిషురాత్రౌస్నానశ్రాద్ధాదినకార్యం ॥ అహ్నిసంక్రమణే కృత్స్నమహఃపుణ్యంప్రకీర్తితమ్ । రాత్రౌసంక్రమణేభానోర్దినార్ధంస్నానదానయోః ॥ అర్ధరాత్రాదధస్తస్మిన్మధ్యాహ్నస్యోపరిక్రియా । ఊర్ధ్వంసంక్రమణేచోర్ధ్వముదయాత్ప్రహరద్వయమ్॥ పూర్ణేచేదర్ధరాత్రేతుయదాసంక్రమతేరవిః । ప్రాహుర్దినద్వయంపుణ్యం ముక్త్వామకరకర్కటావితి వృద్ధవసిష్ఠాదివచనైరహఃపుణ్యత్వోక్త్యా ॥ రాత్రౌసంక్రమణేభానోర్దివాకుర్యాత్తుతత్క్రియామ్ । పూర్వస్మాత్పరతోవాపిప్రత్యాసన్నస్యతత్ఫలమితివసిష్ఠవచనాచ్ఛ్రాద్ధాద్రాత్రౌస్నానాదినిషేధప్రసక్తేః యానితు ॥ వివాహవ్రతసంక్రాంతిప్రతిష్ఠాఋతుజన్మసు । తథోపరాగపాతాద్యేస్నానేదానేనిశాశుభేతి ॥ రాహుదర్శనసంక్రాంతివివాహాత్యయవృద్ధిషు । స్నానదానాదికంకుర్యుర్నిశికామ్యవ్రతేషుచేత్యాదీని విష్ణుగోభిలాదివచనాన్యుక్తాని మకరకర్కసంక్రాంతివిషయాణి ముక్త్వా మకరకర్కటావితి తయోర్దివానుష్ఠానస్య పర్యుదస్తత్వాదితి హేమాద్రిమాధవాదయః - వస్తుతస్తుప్రాగుక్తవచనేన తయోర్దినద్వయపుణ్య

త్వాదేరేవ పర్యుదాసాన్మకరకర్కటయోరపి స్నానదానం పరేహనీత్యాదిభిరహఃపుణ్యత్వోక్తేః అహఃపుణ్యత్వానుపపత్త్యా కల్పరాత్రినిషేధస్య చ ప్రత్యక్షరాత్రివిధినా బాధాత్సర్వసంక్రాంతిషు రాత్రావనుష్ఠానవికల్పః, స చ దేశాచారాద్వ్యవతిష్ఠత ఇతి యుక్తః పంథాః, అయనయోస్తు వక్తవ్యో విశేషః శ్రావణే మాఘే చ వక్ష్యతే - జ్యోతిర్నిబంధే గర్గః ॥ యస్య జన్మర్క్షమాసాద్య రవిసంక్రమణం భవేత్ । తన్మాసాభ్యంతరే తస్య వైరక్లేశధనక్షయాః ॥ తగరసరోరుహపత్త్రైరజనీసిద్ధార్థలోధ్రసంయుక్తైః । స్నానం జన్మర్క్షగతే రవిసంక్రమణే నృణాం శుభదమ్ ॥ హేమాద్రౌ ॥ అహ్ని చేద్రాత్రియుగ్మం స్యాద్రాత్రౌ చేద్వాసరద్వయమ్ । సంక్రాంతిః పక్షిణీ జ్ఞేయా దానాధ్యయనకర్మసు ॥ యత్తు గౌడాః ॥ సంక్రాంత్యాం పక్షయోరంతే ద్వాదశ్యాం శ్రాద్ధవాసరే । సాయం సంధ్యాం న కుర్వీత కుర్వంశ్చ పితృహా భవేదితి ॥ కర్కోపదేశిన్యాం వ్యాసోక్తేః, సాయం పుణ్యకాలే సంధ్యానిషేధమాహుస్తన్నిర్మూలం, అన్యచ్చ బహు వక్తవ్యం విస్తరభీతేర్నోచ్యతే - ఇతి సంక్రాంతినిర్ణయః - అథ యుగజశ్చాంద్రో మాసః స ద్వేధా, శుక్లాదిరమాంతః కృష్ణాదిః పూర్ణిమాంతశ్చేతి - తథా చ త్రికాండమండనః ॥ చాంద్రోఽపి శుక్లపక్షాదిః కృష్ణాదిర్వేతి చ ద్విధేత్యుక్త్వా దేశభేదేన తద్వ్యవస్థామాహ ॥ కృష్ణపక్షాదికం మాసం నాంగీకుర్వంతి కేచన । యే పిచ్ఛంతి న తేషామపీష్టో వింధ్యస్య దక్షిణే ఇతి - వింధ్యస్య దక్షిణే కృష్ణాదినిషేధాదుత్తరతో వ్యవస్థానుజ్ఞా గమ్యతే - తత్రాపి శుక్లాదిర్ముఖ్యః, కృష్ణాదిర్గౌణః, శాస్త్రేషు చైత్రశుక్లప్రతిపద్యేవ చాంద్రసంవత్సరారంభోక్తేః - తదుక్తం దీపికాయాం ॥ చాంద్రోఽబ్దో మధుశుక్లప్రతిపదారంభ ఇతి, సహి యే కృష్ణాదిం మన్యంతే తేషాం వత్సరారంభో భిద్యతే, అతశ్శుక్లాదిర్ముఖ్యః కృష్ణాదినామలమాసాసంభవాచ్చ చాంద్రస్య సర్వనక్షత్రభోగే స నాక్షత్రో మాసః సావనాదీనాం వ్యవస్థోక్తా హేమాద్రౌ బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ అమావాస్యాపరిచ్ఛిన్నో మాసస్స్యాద్బ్రాహ్మణస్య తు । సంక్రాంతిపౌర్ణమాసీభ్యాం తథైవ నృపవైశ్యయోః ॥ అత్ర బ్రాహ్మణాదీనాం యత్ర కర్మవిశేషే వచనాంతరేణ వసంతే బ్రాహ్మణోఽగ్నీనాదధీతేత్యాదివన్మాస ఉక్తస్తత్ర తదర్శాంతత్వమాత్రం నియమ్యతే, న తు సర్వకర్మసు దర్శాంతత్వమేవ, వృష్ట్యాద్యర్థశౌభరేష్టిహోమాదినిధనన్యాయమేవద్విధిలాఘవాత్, త్రైవర్ణికానాం సర్వకర్మసు మాసవిశేషవిధేస్సావనాదీనాం శూద్రానులోమాదిపరత్వాపత్తేశ్చేతి గురుచరణాః, జ్యోతిర్గర్గః ॥ సౌరో మాసో వివాహాదౌ యజ్ఞాదౌ సా

పనస్స్మృతిః। అబ్దికే పితృకార్యే చ చాంద్రో మాసః ప్రశస్యతే॥ ఋష్యశృంగః॥
వివాహవ్రతయజ్ఞేషు సౌరం మానం ప్రశస్యతే। పార్వణే త్వష్టకాశ్రాద్ధే చాం
ద్రమిష్టం తథాబ్దికే॥ స్మృత్యంతరే॥ ఏకోద్దిష్టవివాహాదావృణాదౌ సౌరసా
వనౌ॥ జ్యోతిర్గర్గః॥ ఆయుర్దాయవిభాగశ్చ ప్రాయశ్చిత్తక్రియా తథా। సా
వనేనైవ కర్తవ్యా శత్రూణాం చాప్యుపాసనా॥ విష్ణుధర్మే॥ సత్రసత్రా
ణ్యయనాని చేంద్రోర్మాసే న కుర్యాద్భగణాత్మకే నేతి॥ బ్రాహ్మే॥ తిథికృ
త్యే చ కృష్ణాదిం వ్రతే శుక్లాదిమేవ చ। వివాహాదౌ చ సౌరాదిం మాసం కృత్యే వి
నిర్దిశేత్॥ అథ మలమాసః - తత్రైకమాత్రసంక్రాంతిరహితః సితాదిశ్చాం
ద్రో మాసో మలమాసః ఏకమాత్రసంక్రాంతిరాహిత్యమసంక్రాంతత్వేన సం
క్రాంతిద్వయవత్వేన చ భవతీతి మలమాసో ద్వేధా, అధిమాసః క్షయమాస
శ్చేతి - తదుక్తం కాఠకగృహ్యే॥ యస్మిన్మాసే న సంక్రాంతిస్సంక్రాంతిద్వయ
మేవ వా। మలమాసస్స విజ్ఞేయో మాసస్స్యాత్తు త్రయోదశ ఇతి॥ సత్యవ్రతోఽపి॥
రాశిద్వయం యత్ర మాసే సంక్రమేత దివాకరః। నాధిమాసో భవేదేష మలమా
సస్తు కేవలమితి॥ అధికమాసస్య కాలనియమమాహ వసిష్ఠః॥ ద్వాత్రింశద్భిర్గ
తైర్మాసైర్దినైష్షోడశభిస్తథా। ఘటికానాం చతుష్కేణ పతత్యధికమాసక
ఇతి - ఏతచ్చ సావనాదిమానేన సంభవార్థం న తు నియమార్థం, అన్యథా షోడ
శదినాధిక ద్వాత్రింశన్మాసానంతరం కృష్ణపక్షనియమేన శుక్లాదిత్వభంగాప
త్తేః తేన న్యూనాధికకాలే మలమాసపాతేఽపి న దోషః - అత ఏవోక్తం మాధవీ
యే॥ మాసే త్రింశత్తమే భవేదితి॥ క్షయస్యాపి జ్యోతిశ్శాస్త్రే॥ అసంక్రాం
తిమాసోఽధిమాసస్స్ఫుటం స్యాద్ద్విసంక్రాంతిమాసః క్షయాఖ్యః కదాచిత్।
క్షయః కార్తికాదిత్రయే నాన్యతస్స్యాత్తదా వర్షమధ్యేఽధిమాసద్వయం చ॥ ఏ
కః క్షయాత్పూర్వం పరతశ్చైక ఇత్యధిమాసద్వయం భవతీత్యర్థః - అత్ర విశేష
మాహ జాబాలిః॥ మాసద్వయే బ్దమధ్యే తు సంక్రాంతిర్న యదా భవేత్। ప్రాకృ
తస్తత్ర పూర్వస్స్యాదధిమాసస్తథోత్తర ఇతి॥ ఉక్త ఏవ కాలాధిక్యం న పూ
ర్వస్మిన్నిత్యర్థః - యత్తు బ్రహ్మసిద్ధాంతే। చైత్రాదర్వాఙ్నాధిమాసః పరత
స్త్వధికో భవేదితి॥ తత్ర చైత్రాత్పూర్వం అసంక్రాంతద్వయే పూర్వో నాధి
కః కింతు పర ఇత్యర్థః - యచ్చ జ్యోతిస్సిద్ధాంతే॥ ఘటకన్యాగతే సూర్యే వృశ్చికే
వాథ ధన్విని। మకరే వాథ కుంభే వా నాధిమాసో విధీయతే ఇతి॥ తద్వృశ్చికాది
చతుష్టయే మలమాసే సతి పూర్వం తులాకన్యాగతే సూర్యే క్షయాత్పూర్వం
కాలాధిక్యనిషేధార్థం న త్వధికమాసస్య గౌణానాం ఫాల్గునాదీనాం ప్రాయో

మాఘస్యచక్వచిత్, నపుంసకత్వంభవతీత్యేషశాస్త్రవినిశ్చయఇతి హేమా
ద్రౌవిష్ణుధర్మవిరోధాత్ మలమాసేష్టకాదినిషేధానుపపత్తేశ్చ మకరేవా
థకుంభేవేతిదృష్టాంతార్థప్రాప్త్యభావాచ్చ - తుయస్యాగమనకాలఉక్తస్సి
ద్ధాంతశిరోమణౌ ॥ గతోబ్ధ్యద్రినందైర్మితేశాకకాలే తిథీశైర్భవిష్యత్యథాం
గాతుసూర్యైః । గజాద్ర్యగ్నిభూమిస్తథాప్రాయశోయం కువేదేందువ
ర్షైః క్వచిద్గోకుభిశ్చేతి ॥ అబ్ధయశ్చత్వారః, అద్రయస్సప్త, నందాః నవ, ఏ
షాంప్రాతిలోమ్యేనపాతే ౯౭౪ తైర్మితేవర్షేశకస్యత్రయమాసఃపూర్వజాతఇ
త్యర్థః, తిథయఃపంచదశ౧౫ ఈశాఏకాదశ౧౧౧౫ ఏవంమితేయాతేకశ్చిద్భవి
ష్యతీత్యర్థః అంగాః౬ తు౧౫ సూర్యాః౧౨ ఏకత్ర౧౨౧౫౬ గజాః౮ అద్రయః౭ అ
గ్నయః౩ భూః౧ ఏకత్ర౧౩౭౮ కుః౧ వేదాః౪ ఇందుః౧ ఏకత్ర౧౪౧ గావః౯
కుః౧ ఏకత్ర౧౯ ఏతైర్మితేవర్షేయాతేకశ్చిద్భవిష్యతీత్యర్థః - అథమలమాసే
కార్యాకార్యంనిరూప్యతే- తత్రజాబాలిః ॥ నిత్యనైమిత్తికేకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధశ
కుర్యాన్మలిమ్లుచే । తిథినక్షత్రవారోక్తంకామ్యంనైవకదాచన ॥ అయంచ
కామ్యనిషేధఃఆరంభసమాప్తివిషయః॥ అసూర్యానామయేమాసానతేషు
మమసమ్మతః। వ్రతానాంచైవయజ్ఞానామారంభశ్చసమాపనమితి తేనైవో
క్తత్వాత్, అసూర్యా అధికమాసాఇత్యర్థః, తత్రమండలంతపతేరవిరితివచ
నాత్ - కారీర్యాదేః కామ్యస్యత్వారంభసమాప్తీభవత ఏవేత్యాదిరత్యన్య
త్రవిస్తరః- కాలకగృహ్యేపి ॥ మలేఽనన్యగతింకుర్యాన్నిత్యాంనైమిత్తికీంక్రి
యామితి ॥ తానినైమిత్తికానిదీపికాయాముక్తాని ॥ యన్నైమిత్తికమగ్నిగ
ష్ట్యనుగతాగ్న్యాధానమర్ప్యసునా సంస్కారాదివిలోపనేసతిపునః ప్రో
క్తంప్రతిష్ఠాదికమితి ॥ గత్యంతరయుతంతుసోమాదిహేయమేవ - తత్రకే
త్తవ్యాన్యుక్తానికాలాదర్శే ॥ ద్వాదశాహసపిండాంతం కర్మగ్రహణ జన్మ
నోః । సీమంతేపుంసవేశ్రాద్ధం ద్వావేతౌజాతకర్మచ ॥ రోగశాంతి రల
బ్ధేచయోగేశ్రాద్ధవ్రతానిచ । ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తస్యవశాత్పూర్వపరత్ర
చ ॥ అబ్దోదకుంభమన్వాది మహాలయయుగాదిషు । శ్రాద్ధందర్శస్యపూ
హశ్రాద్ధమూనాదిమాసికమ్ ॥ మలిమ్లుచాన్యమాసేషుమృతానాంశ్రాద్ధ
మాబ్దికమ్ । శ్రాద్ధంనుపూర్వదుష్టేషుతీర్థేష్వేవయుగాదిషు ॥ మన్వాదిష
చయుద్ధానందానందైనందినంచయత్ । తిలగోభూహిరణ్యానాంసంధ్యో
పాసనయోః క్రియా ॥ పర్వహోమశ్చాగ్రయణంసాగ్నేరిష్టిశ్చపర్వణి ।
త్యాగ్నిహోత్రహోమశ్చదేవతాతిథిపూజనమ్ ॥ స్నానంచస్నానవిధిగా

పృథక్త్వాపీయవర్జనమ్ । తర్పణంవానిమిత్తస్యనిత్యత్వాదుభయత్రచేతి ॥ ఏతౌపుంసవనసీమంతౌ, ఏతచ్చగర్భాధానాద్యన్నప్రాశనాంతసంస్కారోపలక్షణం - తదుక్తందీపికాయాం ॥ గర్భాధానముఖంచచౌలవిధితః ప్రాగ్జాతయాగంవినాకృచ్ఛ్రే ప్రాప్త్యాగ్రయణంగజేంద్ర పురతశ్ఛాయామఘానంగయోః । తీర్థేందుక్షయయోశ్చపిత్ర్యమధికేమాస్యేవమాస్యేచరేదితి ॥ అలభ్యయోగేర్ధోదయపద్మకాదౌకామ్యాన్యపివ్రతాదీనికార్యాణీత్యర్థః, పూర్వాపరత్రమలేశుద్ధేచేత్యర్థః మహాలయశబ్దేనమఘాత్రయోదశ్యుచ్యతఇతిమాధవః, దర్శశ్రాద్ధంమలేపికార్యం - యత్తుఋష్యశృంగః ॥ సంవత్సరాతిరేకేణమాసోయస్స్యాన్మలిమ్లుచః । తస్మింస్త్రయోదశేశ్రాద్ధం నకుర్యాదిందుసంక్షయఇతి ॥ తత్కామ్యదర్శశ్రాద్ధవిషయం, కామ్యంనైవకదాచనేతివచనాత్ ॥ దర్శేచకామ్యంశ్రాద్ధంకన్యాంకన్యానేదినశ్చేత్యాదినాయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం, నిత్యంతుమలేపిభవత్యేవ ॥ దర్శేప్యహరహశ్శ్రాద్ధందానంచప్రతివాసరమ్ । గోభూతిలహిరణ్యానాం మాసేపిస్యాన్మలిమ్లుచేఇతిమాత్స్యోక్తేరితి హేమాద్ర్యాదయః - దివోదాసీయేపి ॥ అనిందురిందుపూర్ణాచహరివాగోబుధాష్టమీ । నాధిమాసేపరిత్యాజ్యాస్సీమంతాన్నాశనేశిశోరితి ॥ అనిందుర్దర్శఃద్వివిధమప్యమాశ్రాద్ధం సకార్యమిత్యపరార్కః ॥ అత్రయద్విహితంకర్మ ఉక్తరేమాసికారయేదిత్యుక్తే ॥ షష్ఠ్యాతుదివసైర్మాసైరితిశుద్ధమాసకరణేపి శాస్త్రోపపత్తేర్దర్శశ్రాద్ధం మలేనకార్యమితి ప్రాచీనగౌడాః - శూలపాణిశ్చసంవత్సరప్రదీపేపి ॥ ఏకరాశిస్థితేసూర్యేయదాదర్శద్వయం భవేత్ । దర్శశ్రాద్ధంతదాదౌస్యాన్నపరత్రమలిమ్లుచే ॥ అత్రాపిప్రాగ్వద్వ్యవస్థా, యద్యపికాలాదర్శే సర్వంవార్షికంమాసద్వయేకార్యమిత్యుక్తంతథాపిహేమాద్రిమాధవాపరార్కాది మతాత్ప్రథమాబ్దికం త్రయోదశేమలమాసే ద్వితీయాద్యాబ్దికంతుశుద్ధమాసఏవకార్యం ॥ అసంక్రాంతేపికర్తవ్యమాబ్దికంప్రథమంద్విజైః । తథైవమాసికంశ్రాద్ధంసపిండీకరణంతథేతిహారీతోక్తేః ॥ ఆబ్దికంప్రథమంయత్స్యాత్తత్కుర్వీతమలిమ్లుచే । చతుర్దశేతుసంప్రాప్తేకుర్వీతపునరాబ్దికమితిస్మృత్యంతరోక్తేశ్చ - పునరాబ్దికంద్వితీయాదివార్షికంత్రయోదశేమాసేఽతీతేచతుర్దశాద్యదినేకుర్యాదిత్యర్థః - యత్తుసత్యవ్రతః ॥ వర్షేవర్షేతుయచ్ఛ్రాద్ధమ్మాతాపిత్రోర్మృతేహని । మలమాసేనతత్కార్యంవ్యాఘ్రస్యవచనంయథేతితద్ద్వితీయాదివార్షికవిషయం ॥ ఆబ్దికంప్రథమంయత్స్యాత్తత్కుర్వీతమలిమ్లుచేఇతిపూర్వోక్తవచనాత్ - య

త్రిపాదశంమాసికంశుద్ధమాసేభవతి తత్రత్రయోదశేధికఏవాబ్దికంకార్యం, యత్రత్వధికమధ్యేద్వాదశంమాసికం తత్రతస్యద్విరావృత్తింకృత్వాచతుర్దశేశుద్ధఏవప్రథమాబ్దమితినిష్కర్షః, తేనద్వితీయాదిశుద్ధమాసఏవ పృథ్వీచంద్రోదయేదివోదాసీయేమదనపారిజాతేచైవం - మలమాసమృతానాంతు యమాసఏవాధికస్స్యాత్తత్రైవతత్త్రైవకార్యం - యథాపైఠీనసిః॥ మలమాసేమృతానాంతుశ్రాద్ధంయత్ప్రతివత్సరమ్ । మలమాసేపికర్తవ్యంనాన్యేషాంతుకథంచనేతి ॥ హేమాద్రౌవ్యాసోపి ॥ మలమాసమృతానాంతు సౌరంమాసంసమాశ్రయేత్ । సఏవదివసస్తస్యశ్రాద్ధపిండోదకాదిషు ॥ అత్రాధికమృతస్యద్వితీయాద్యబ్దేపి సౌరవిధిః, ద్వితీయాదావన్యాధికేయథాపూర్వనియమవిధివైరూప్యాత్, కింతుప్రథమాబ్దికస్యానేనియమాత్ సత్స్వతేనతద్భిన్నస్య సర్వస్యాధికేప్రతిప్రసవమాత్రంలాఘవాత్ అతోద్వితీయాదౌసౌరమాసప్రసంగః,చాంద్రమిష్టంతథాబ్దికేమాసపక్షతిథిస్పృష్టేత్యాదివిరోధాచ్చ - యత్తువృద్ధవసిష్ఠః ॥ శ్రాద్ధీయేహనిసంప్రాప్తేఅధిమాసోభవేద్యది । మాసద్వయేపికుర్వీతశ్రాద్ధమేవంనముహ్యతి ॥ యచ్చ వ్యాసః ॥ ఉత్తరేదేవకార్యాణి పితృకార్యాణిచోభయోరితితన్మాసికాదివిషయం ॥ యోగాదికంమాసికంచశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । మన్వాదికంతైర్థికంచకుర్యాన్మాసద్వయేపిచేతిస్మృతిచంద్రికోక్తేః॥తైర్థికంతీర్థశ్రాద్ధం,తచ్చమాసద్వయేపికార్యమితిత్రిస్థలీసేతౌభట్టాః - కేచిత్తు ॥ ప్రతిమాసమృతహేవశ్రాద్ధంయత్ప్రతివత్సరమ్ । మన్వాదౌచయుగాదౌచ తన్మాసోరుభయోరపీతిమరీచివచనాత్॥ వర్షేవర్షేతుయచ్ఛ్రాద్ధంమాతాపిత్రోర్మృతేహని । మాసద్వయేపితత్కుర్యాద్వ్యాఘ్రస్యవచనంయథేతిగాలవోక్తేశ్చ ప్రత్యాబ్దికం మాసద్వయేకార్యమిత్యాహుః తత్తుచ్ఛం ప్రతిమాసంమృతహేక్రియమాణంమాసికం ప్రతిసంవత్సరం క్రియమాణంకల్పాదిశ్రాద్ధమితిమరీచివచసోమదనరత్నేవ్యాఖ్యానాత్ గాలవీయస్యచమాసద్వయాత్మకయమాసఇతి మాధవేనవ్యాఖ్యానాత్, యచ్చకైశ్చిదుక్తం ప్రథమాబ్దికమాసద్వయేకార్యం ॥ ఆబ్దికంప్రథమంయత్స్యాత్తత్కుర్వీతమలిమ్లుచే । త్రయోదశేచసంప్రాప్తే కుర్వీతపునరాబ్దికమితి యమోక్తేరితితదపిచింత్యం-పునరాబ్దికంద్వితీయాదివార్షికంత్రయోదశేమాసితే చతుర్దశేకుర్యాత్ - అన్యథా॥ సాంవత్సరంసమస్తశ్రాద్ధం తత్రమృతేహనీతిపైఠీనసివిరోధస్స్యాదితి హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయేచ [illegible]

త్యనంతభట్టవ్యాఖ్యానాభావాత్ పరాస్తా పూర్వవ్యాఖ్యయా । తుషా
తియే ప్రథమగ్రహణమేవమాసం యదపి నిర్ణయామృతే పూర్వోక్తకాలాద
ర్శవచనాత్ మలమాసే శ్రాద్ధపినస్యవంధ్యత్వనిరాసార్థం పిత్రుద్దేశేన బ్రా
హ్మణాన్భోజయిత్వా శుద్ధమాసే సపిండకం శ్రాద్ధంకుర్యాత ॥ షడవర్షసం
క్రాంతౌ సంక్రాంతౌ పిండసంయుతమ్ । ప్రతిసంవత్సరం శ్రాద్ధమేవం మాస
ద్వయేపి చేత్ వృద్ధపరాశరోక్తేరితి ॥ తదపి చింత్యం, పూర్వోక్తవచనస్యాతి
యపూర్వభావ్యధికమాస విషయత్వాత్, తత్ర హి మాసద్వయే శ్రాద్ధము
క్తం - తథాహ సత్యతపాః, ఏకఏవ యదా మాసస్సంక్రాంతిద్వయసంయు
తః । మాసద్వయగతం శ్రాద్ధం మలమాసేపి శస్యత ఇతి ॥ మాసద్వయగతం
పూర్వాసంక్రాంతిగతం క్షయగతంచ, మలమాసే క్షయమాసే, అపిశబ్దా
త్పూర్వాధిమాసేపీతి హేమాద్రిః - దీపికాయామపి ॥ తత్ప్రాక్సంగ్యాధి
మాసకో యది భవేత్ తత్రాబ్దికం సాంవత్సరం తస్మిన్నిష్టధటయా క్షయేచవచనాత్కా
ర్యాద్ద్వయోః కోపిదత్త ఇతి ॥ కాలాదర్శే ద్వైతిద్వయే ఏవేత్యలం బహునా - మ
లమాసేవర్జ్యాన్యుక్తాని కాలాదర్శే ॥ అనిత్యం నిమిత్తంచ దానంచ మహాదాటి
కమ్ । అగ్న్యాధానాధ్వరాపూర్వతీర్థయాత్రామరేక్షణమ్ ॥ దేవారామ
తటాకాదిప్రతిష్ఠామౌంజిబంధనమ్ । ఆశ్రమస్వీకృతిః కామ్యవృషోత్సర్గశ్చని
ష్క్రమః ॥ రాజాభిషేకః ప్రథమశ్చూడకర్మవ్రతానిచ । అన్నప్రాశనమా
రంభో గృహాణాంచ ప్రవేశనమ్ ॥ స్నానంపివాహేనానామాతి పన్నందేవమ
హోత్సవః । వ్రతారంభసమాప్తీచాకామ్యాకామ్యంచపాప్మనామ్ ॥ ప్రా
యశ్చిత్తంతు సర్వేషాం మలమాసే వివర్జయేత్ । ఉపాకర్మోత్సర్జనంచ పవిత్ర
దమనార్పణమ్ ॥ అపరోహశ్చ హేమంతస్సర్పాణాం బలిరష్టకాః । ఈశాన
స్యబలిర్విష్ణోశ్శయనం పరివర్తనమ్ ॥ దుర్గేంద్రస్థాపనోత్థానే ధ్వజోత్థానం
చవజ్రిణః । పూర్వత్ర ప్రతిషిద్ధాని పరత్రాప్యచ్ఛవైకమితి ॥ అత్రమూలవ
చనాని హేమాద్రిమాధవాదిభ్యో జ్ఞేయాని - దివోదాసీయేపి ॥ యత్రోత్స
వంచ దేవాదిశపథం దివ్యమేవచ । మలమాసే నకుర్వీత వ్యాఘ్రస్య వచనం యథే
తి ॥ అయం సర్వోపి క్షయమాసేపి జ్ఞేయః ॥ రవిసంక్రమహీనే వా వర్జ్యాప
ర్వ్యవిధిస్స్మృతః । సపక్షత్వద్విసంక్రాంతే మలమాసే దీరితఇతి కాఠకగృ
హ్యోక్తేః ॥ క్షయమాసవ్రతానాం ప్రత్యాబ్దికవిశేషో హేమాద్రౌ ॥ తి
థ్యర్ధే ప్రథమే పూర్వో ద్వితీయేర్ధే తథోత్తరః । మాసావితిబుధైశ్చింత్యౌ క్షయ
మాసస్యమధ్యగౌ ॥ ఆబ్దికవర్ధాపనేపి జ్ఞేయం, యస్మాలమాసేవర్జ్యేషుక్తం

తచ్ఛుక్రగుర్వోరస్తాదిష్వపిజ్ఞేయం - తదాహబృహస్పతిః ॥ బాలేవాయది
వావృద్ధేశుక్రేవాస్తంగతేగురౌ। మలమాసఇవైతానివర్జయేద్దేవదర్శనమితి॥
అనాదిదేవతాందృష్ట్వాశుచస్స్యుర్నష్టభార్గవే । మలమాసేప్యనావృత్తతీ
ర్థయాత్రాంవివర్జయేత్ ॥ ఆవృత్తతీర్థేదోషాభావమాత్రం నతుఫలమితివాచ
స్పతిమిశ్రాః, తన్న, అసతిబాధకేఫలహేతుత్వాచ్ఛ్రుతేః - లల్లోపి ॥ నీచస్థే
వక్రసంస్థేప్యతిచరణగతే బాలవృద్ధాస్తగేవా సన్న్యాసోదేవయాత్రా వ్రతని
యమవిధిఃకర్ణవేధస్తుదీక్షా । మౌంజీబంధోంగనానాంపరిణయనవిధిర్వాస్తు
దేవప్రతిష్ఠావర్జ్యాస్సద్భిః ప్రయత్నాత్త్రిదశపతిగురౌ సింహరాశిస్థితేచే
తి ॥ దీక్షాయాగదీక్షాఆగమదీక్షాచ - తథా ॥ ఉద్యానచూడావ్రతబంధదీ
క్షావివాహయాత్రాభివవధూప్రవేశః । తటాకకూపత్రిదశప్రతిష్ఠాబృహస్ప
తౌసింహగతేనకుర్యాత్ ॥ దివోదాసీయే ॥ గుర్వాదిత్యేగురౌసింహేనష్టేశుక్రే
మలిమ్లుచే । గృహకర్మవ్రతంయాత్రాంమనసాపినచింతయేత్ ॥ అస్యాప
వాదః తత్రైవబ్రాహ్మే ॥ ముండనంచోపవాసశ్చగౌతమ్యాంసింహగేగు
రౌ । కన్యాగతేతుకృష్ణాయాం నతుతత్తీరవాసినామ్ ॥ తథా ॥ ఆద్యాసౌ
గౌతమీగంగా ద్వితీయాజాహ్నవీస్మృతా।సర్వతీర్థఫలంస్నానాద్గౌతమ్యాం
సింహగేగురౌ ॥ సంహితాప్రదీపే ॥ స్యాత్సప్తరాత్రం గురుశుక్రయోశ్చ
బాలత్వమహ్నాందశకంచవార్ధమ్ । పృష్ఠోసితేజ్యావశుభాశుత్వం శస్తాయ
తస్త్వాపుపచీయమానౌ ॥ వసిష్ఠః ॥ అతిచారగతేజీవేవర్జయేత్తదనంతరమ్।
వ్రతోద్వాహాదికార్యేషుఅష్టావింశతివాసరాన్ ॥ బాల్యాదిలక్షణముక్తం
బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ రవిణాస్తమితిరన్యేషాంగ్రహాణాముచ్యతే । తతో
ర్వాగ్వార్ధకంప్రోక్తమూర్ధ్వంబాల్యంప్రకీర్తితమితి ॥ బాల్యాదిపరిమాణంచ
వృత్తశతే ॥ బాలశ్శుక్రోదివసదశకంపంచకంచైవ వృద్ధఃపశ్చాదహ్నాంత్రిత
యముదితఃపక్షమైంద్ర్యాంక్రమేణ । జీవోవృద్ధశ్శిశురపిసదాపక్షమేవ సౌర్యే
ష్వశాంతౌవృద్ధప్రోక్తోదివసదశకంచాపరైస్సప్తరాత్రమ్॥ పశ్చిమతఉదయే
దశదినానిబాలః, అస్తేపంచదినానివృద్ధః, పూర్వతోదినత్రయంబాలః, ప
క్షంచవృద్ధఇత్యర్థః, జీవోగురుః, అన్యత్రతత్త్వస్యథోక్తం ॥ ప్రాక్పశ్చాదుదిత
శ్శుక్రఃపంచసప్తదినుశిశుః । విపరీతంతువృద్ధత్వంతద్వదేవగురోరపీతి॥ఏషాం
చపక్షాణాంవ్యవస్థామాహమిహిరః ॥ బహవోదర్శితాఃకాలా యేబాల్యే
వార్ధకేపివా । గ్రాహ్యాస్తత్రాధికాస్తేషాందేశభేదాదుతాపదీతి ॥ దేశభేద
శ్చనదస్సరత్నేగార్గ్యః ॥ శుక్రోగురుఃప్రాక్పరాక్చబాలోవింధ్యేదశావంతి

షణ్మాసాః పరాత్పరమ్ । వంగేషుహూణేషుచషట్చపంచ శేషేచదేశే త్రిదినంవదం తీతి ॥ అస్తాదేరపవాదః కాశీఖండే ॥ నగ్రహాస్తోదయకృతో దోషో విశ్వేశ్వ రాలయే ॥ త్రిస్థలీసేతౌ వాయవీయే ॥ గోదావర్యాం గయాయాం చ శ్రీశైలే గ్రహణద్వయే । సురాసురగురూణాం చ మౌఢ్యాది దోషో న విద్యతే ॥ గ్రహణ ద్వయేతస్మిన్ తత్కురుక్షేత్రయాత్రాదానాదావిత్యర్థః- తదాహ త్రిస్థలీసే తౌ లల్లః ॥ ఉపప్లవే శీతలభానుభాన్వోర్గోదయే వైకపిలాఖ్యషష్ఠ్యామ్ । సురా సురేజ్యాస్తమయేపి తీర్థయాత్రావిధిస్సంక్రమణేచ శస్తః ॥ సమూఢదోషో నచరాత్రిదోషో నచాధిమాసో నస్మృతిర్నసు[illegible]ః ॥ [illegible]వ[illegible]ష్య తె[illegible]ర్థపతం తి, ఇత్యలంబహునా - మలమాసేచ వ్రతపి[illegible]క్తో హేమాద్రౌ పాద్మే ॥ అధిమాసేతుసంప్రాప్తే గుడసర్పిర్యుతానిచ । త్రయస్త్రింశదపూపానిచాత వ్యానిదినేదినే ॥ సాజ్యానిగుడమిశ్రాణి అధిమాసే నృపోత్తమ । అధిమాసేతు సంప్రాప్తే త్రయస్త్రింశత్తు దేవతాః ॥ ఉద్దిశ్యాపూపదానేన పృథ్వీదానఫలం లభేత్ । త్రయస్త్రింశదపూపాన్నం కాంస్యపాత్రేనిధాయచ ॥ సఫలం సహిరణ్యంచ బ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ । విష్ణురూపీసహస్రాంశుస్సర్వపా పప్రణాశనః ॥ అపూపాన్నప్రదానేన మమపాపంవ్యపోహతు । నారాయ ణజగద్బీజభాస్కరప్రతిరూపక ॥ వ్రతేనానేనపుత్రాశ్చ సంపదశ్చాభివర్ధ య । యస్యహస్తేగదాచక్రే గరుడోయస్యవాహనమ్ ॥ శంఖఃకరతలేయ స్యసమేవిష్ణుఃప్రసీదతు । కలాకాష్ఠాదిరూపేణ నిమేషఘటికాదినా ॥ యో వంచయతిభూతాని తస్మైకాలాత్మనేనమః । కురుక్షేత్రమయందేశఃకాలఃప ర్వద్విజోహరిః ॥ పృథ్వీసమమిదందానం గృహాణపురుషోత్తమ । మలానాం చవిశుద్ధ్యర్థంపాపప్రశమనాయచ ॥ పుత్రపౌత్రాభివృద్ధ్యర్థంతవదాస్యామి భాస్కర । మంత్రేణానేనయోదద్యాత్త్రయస్త్రింశదపూపకాన్ ॥ ప్రా ప్నోతివిపులాంలక్ష్మీం పుత్రపౌత్రాదిసంపదఇతి.—ఇతినిర్ణయసింధౌ మల మాసనిర్ణయః.—పక్షనిర్ణయస్తు ॥ దైవేముఖ్యశ్శుక్లపక్షః కృష్ణః పిత్ర్యే విశి ష్యతఇతిమాధవేనోక్తః ॥ అథతిథినిర్ణయః-తత్రతిథిర్ద్వేధా, శుద్ధావిద్ధాచ, దినేతిథ్యంతరసంబంధరహితా శుద్ధా, తత్సహితా విద్ధా, తత్రశుద్ధాయామ సందేహాద్విద్ధానిర్ణీయతే - తత్రసామాన్యతోవేధ మాహామాధవీయే పైఠీ నసిః ॥ పక్షద్వయేపితిథయస్తిథింపూర్వాంతథోత్తరామ్ । త్రిభిర్ముహూర్తై ర్విధ్యంతిసామాన్యోయంవిధిఃస్మృతఇతి ॥ హేమాద్రిమదనరత్నేతుస్వ. ముహూర్తోప్యుక్తః ॥ ఉదితేదైవతంభానౌపిత్ర్యంచాస్తమితేరవౌ । ద్విము

ముహూర్తాత్రిరహ్నశ్చ సాతిథిర్హవ్యకవ్యయోరితి విష్ణుధర్మోక్తేః ॥ ద్విముహూర్తా
ర్తత్వంచానుకల్పః ॥ ద్విముహూర్తాపకర్తవ్యా యాతిథిర్వృద్ధిగామినీతి దత్తే
ణాపశబ్దోక్తేః ॥ అయం వేధః ప్రాతరేవ - సాయంతు త్రిముహూర్తో వేధ ఏవ ॥
యాంతిథింసమనుప్రాప్య యాత్యస్తం పద్మినీపతిః । సాతిథిస్తద్దినే ప్రోక్తా త్రి
ముహూర్తైవ యాభవేదితి స్కాందోక్తేః ॥ దీపికాపి ॥ త్రిముహూర్తగా
తుసకలాస్తమయేతియాసితు ॥ ప్రతిపద్వాసస్యాదౌ ఘటికైకాపి యాభవే
త్ । ఉదయే సాతిథిర్గ్రాహ్యా విపరీతాతు పైతృక ఇత్యాదీని స్కాందాదివచనాని
తానివైష్ణవరాధికరణన్యాయేనావయవస్తుత్యా త్రిముహూర్తప్రశంసా
పరాణి - తిథివిశేషే వేధవిశేషస్స్కాందే ॥ నాగోద్వాదశనాడీభిర్దిక్పంచ
దశభిస్తథా । భూతోష్టాదశనాడీభిర్దూషయత్యుత్తరాంతిథిమితి ॥ అయం
చోపవాసాదివిషయ ఇతి వక్ష్యతే - ఇతి వేధః — తత్ర సర్వా తిథిర్యదహః
కర్మకాలవ్యాపినీ సైవ గ్రాహ్యా ॥ కర్మణో యస్య యః కాలస్తత్కాలవ్యాపినీ
తిథిః । తయా కర్మాణి కుర్వీత హ్రాసవృద్ధీ న కారణమితి విష్ణుధర్మోక్తేః ॥ దినద్వ
యే తద్వ్యాప్తావేకదేశవ్యాప్తౌ వా యుగ్మవాక్యాన్నిర్ణయః, తస్య పూర్వ
బాధేనాపవాదత్వేన కర్మకాలస్య ప్రధానాంగత్వాచ్చ - యుగ్మవాక్యంతు నిగ
మం ॥ యుగ్మాగ్నియుగభూతానాం షణ్మున్యోర్వసురంధ్రయోః । రుద్రేణ
ద్వాదశీయుక్తా చతుర్దశ్యాచ పూర్ణిమా ॥ ప్రతిపద్యప్యమావాస్యా తిథ్యోర్యు
గ్మం మహాఫలమ్ । ఏతద్వ్యస్తం మహాదోషం హంతి పుణ్యం పురాకృతమితి ॥ అత్ర
గ్రంథాంతరాస్పష్టా ద్వితీయాదిసప్తమ్యంత తిథివాచకాః - రుద్ర ఏకాదశీ ద్వితీ
యా తృతీయాయుతా సా చ ద్వితీయాయుతేతి సప్తయుగ్మానీత్యర్థః- ఇదంచశు
క్లపక్షే, అమాప్రతిపద్యుగ్మస్య పూర్ణిమాయాశ్చ తత్రైవసత్త్వాదితి కేచిత్,
తత్త్వమావాస్యా ప్రతిపద్యుగ్మాత్కృష్ణపక్షే లింగాచ్ఛుక్లద్వయపరమి
దంతత్తద్విశేషవాక్యైః కృష్ణే తిథివిశేషే వాధ్యత ఇతి, దశమీతూక్తా పురాణ
సముచ్చయే ॥ సంపూర్ణేదశమీ కార్యా మిశ్రితా పూర్వయాథవేతి ॥ సంపూ
ర్ణైకాదశీ శుక్లపక్షే త్రయోదశీ తు సుమంతునోక్తా ॥ త్రయోదశీతుకర్తవ్యా ద్వాదశీస
హితా మునే ఇతి ॥ కృష్ణపక్షే త్వాపస్తంబః ॥ ప్రతిపత్సద్వితీయా స్యాద్ద్వితీ
యా ప్రతిపద్యుతా । చతుర్థీసంయుతా యా చ సా తృతీయా ఫలప్రదా ॥
పంచమీచ ప్రకర్తవ్యా షష్ఠ్యా యుక్తా తు నారద । కృష్ణపక్షేష్టమీ చైవ
కృష్ణపక్షే చతుర్దశీ ॥ పూర్వవిద్ధా ప్రకర్తవ్యా పరవిద్ధా న కుత్రచిత్ । దశమీ చ ప్ర
కర్తవ్యా సదుర్గా ద్విజసత్తమ ॥ షష్ఠ్యష్టమ్యమావాస్యాః కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ

ఏతాః పరయుతాః పూజ్యాః పరాః పూర్వేణ సంయుతా ఇతి॥ యత్తు వ్యాఘ్రః॥ ఖర్వో దర్పస్తథా హింస్రస్త్రివిధం తిథిలక్షణమ్। ఖర్వదర్పౌ పరౌ పూజ్యౌ హింస్రస్స్యాత్పూర్వకాలికేతి॥ ఖర్వస్సామ్యం, దర్పో వృద్ధిస్తయోః పరా హింస్రస్తు క్షయస్తత్ర పూర్వేత్యర్థః - ఏతచ్ఛ్రాద్ధాదివిషయం॥ ద్వితీయాదిషు యుగ్మానాం పూజ్యతా నియమాదిషు। ఏకోద్దిష్టాదివృద్ధ్యాదౌ హ్రాసవృద్ధ్యాదిచోదనేతి వ్యాసోక్తేః॥ నియమాదిషు వ్రతదానాదికర్మసు ఏకోద్దిష్టాదిలిఙ్గైర్వృద్ధ్యాదావిత్యర్థః - కర్మకాలవ్యాప్త్యభావే తు కర్మోపక్రమకాలగైవ గ్రాహ్యా॥ కర్మోపక్రమకాలగా తు కృతిభిర్గ్రాహ్యా వ్యాసయుగ్మాదరశ్చేతి టీకోక్తేః॥ యాని తు॥ యాం తిథిం సమనుప్రాప్య ఉదయం యాతి భాస్కరః। సా తిథిస్సకలా జ్ఞేయా దానాధ్యయనకర్మసు ఇత్యాదీని తాని మహాభారతాదిస్వేదిదినినిర్ణయశైలీ.—అథైకభక్తం- తత్కాలః స్కాన్దే॥ మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యైకభక్తే సదా తిథిరితి॥ మధ్యాహ్నశ్చ పంచధా విభక్తదినతృతీయాంశః తేన యద్యపి ద్వాదశదండానంతరం ప్రాప్యతే తథాపి॥ దినార్ధసమయేఽతీతే భుజ్యతే నియమేన యత్। ఏకభక్తమితి ప్రోక్తమతస్తత్స్యాద్దివైవ హీతి స్కాందోక్తేః॥ షోడశసప్తదశాదిదండా ముఖ్యః కాలః- దీపికాయాంతు॥ మధ్యాహ్నంత్యదశే త్రిభాగదివసే స్యాదేకభక్తమితి॥ తతస్సూర్యాస్తపర్యంతం గౌణః - దివైవ హీత్యస్య వైయర్థ్యాపత్త్యైతత్పరత్వాత్ - అత్ర పూర్వేద్యుర్వ్యాప్తిః పరేద్యురుభయేద్యుర్వ్యాప్తిస్తథానోంశవ్యాప్తిస్తత్రాపి సామ్యం వైషమ్యం చేతి షట్పక్షాః, తత్రాద్యయోరసందేహ ఏవ - తృతీయే తు పూర్వేహ్ని గౌణముఖ్యప్రాప్తేస్సత్త్వాత్పూర్వేతి మాధవః - యుగ్మవాక్యాన్నిర్ణయ ఇతి హేమాద్రిః - చతుర్థపక్షే పూర్వైవ గౌణకాలవ్యాప్తేస్సత్త్వాత్ - వైషమ్యేణాంశవ్యాప్తౌ యాధికా సా గ్రాహ్యా, సామ్యే పూర్వా, అయం చ స్వతంత్రైకభక్తనిర్ణయః - అన్యాంగేతూపవాసప్రతినిధౌ తదనుసారేణ నిర్ణయః.—అథ నక్తం - తచ్చ దినానశనపూర్వం రాత్రిభోజనం, తత్ర ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా॥ ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా తిథిర్నక్తవ్రతే సదేతి వత్సోక్తేః - ప్రదోషస్తు॥ త్రిముహూర్తం ప్రదోషస్స్యాద్భానావస్తంగతే సతి। నక్తం తత్ర తు కర్తవ్యమితి శాస్త్రవినిశ్చయ ఇతి మదనరత్నే వ్యాసోక్తేః - తత్ర త్రిదండోత్తరం కార్యం॥ సాయం సంధ్యా త్రిఘటికా అస్తాదుపరి భాస్వత ఇతి స్కాందోక్తే ర్దండత్రయస్య సంధ్యాత్వాత్ తత్ర॥ చత్వారీమాని కర్మాణి సంధ్యాయాం పరివర్జయేత్। ఆహారం మైథునం నిద్రాం స్వాధ్యాయం చ చతుర్థకమితి॥ మార్కండేయే సభోజ

నని షేధాత్ ॥ ముహూర్తానంతరం నక్తం ప్రవదంతి మనీషిణః ॥ నక్షత్రదర్శనా న్నక్తమహం మన్యే గణాధిపేతి మాధవీయే భవిష్యోక్తేశ్చ - గౌడాస్తు ॥ ప్రదోషోఽస్తమయాదూర్ధ్వం ఘటికాద్వయమిష్యత ఇత్యుక్తః ప్రదోషః - సంధ్యా చ దినరాత్ర్యోస్సంధౌ ముహూర్తః అర్ధాస్తమయాత్సంధ్యా వ్యక్తీభూతా న తారకా యావత్ ॥ తేజఃపరిహాణివశాద్భానోరర్ధోదయం యావదితి వరాహోక్తేరిత్యాహుః - తన్న, అస్య సంధ్యావందనాసంధ్యాయాదిపరత్వాత్ - అత ఏవ తత్ర ఖండమండలస్య సంధ్యాత్వముక్తం విజ్ఞానేశ్వరేణ - యచ్చ మదనరత్నే ॥ నక్తస్య వైధత్వాద్రాగప్రాప్తభోజనగోచరో నిషేధ ఇత్యుక్తం - తన్న, విధేర్నిషేధావిరోధాత్ - అన్యథా కపింజలానిత్యత్ర త్రిభ్యోఽధికానాం హింసనం స్యాత్ - సాయంకాలేన నక్తం తు దినద్వయే ప్రదోషస్పర్శే జ్ఞేయం ॥ అతథాత్వే పరత్ర స్యాదస్తాదర్వాగ్యతోఽపి హి సేతి జాబాలివచనాత్ ॥ ప్రదోషవ్యాపినీ న స్యాద్దివా నక్తం విధీయతే। ఆత్మనో ద్విగుణాచ్ఛాయా మందీభవతి భాస్కరే ॥ తన్నక్తం నక్తమిత్యాహుర్న నక్తం నిశి భోజనమితి స్కాందాచ్చ॥ యత్యాదీనామపి సాయాహ్నే॥ నక్తం నిశాయాం కుర్వీత గృహస్థో విధిసంయుతః। యతిశ్చ విధవా చైవ కుర్యాత్తత్సదివాకరమితి, తత్రైవ స్మృత్యంతరాత్ - ఇదమపుత్రవిధురోపలక్షణం - పుత్రవతస్తు రాత్రావేవ ॥ అనాశ్రమోపాస్యాత్రేమీ స్యాదపత్నీకోఽపి పుత్రవానితి సంగ్రహోక్తేః - సౌరనక్తం తు దివైవ ॥ త్రిముహూర్తస్పృగేవాహ్నో నిశి చైతావతీ తిథిః। తస్యాం సౌరం భవేన్నక్తమహన్యేవ తు భోజనమితి సుమంతూక్తేః - హరినక్తే విశేషః, కాలాదర్శే స్కాందే ॥ ఉదయస్థా యదా పూర్ణా స్యాద్ధరినక్తవ్రతే తిథిరితి॥ అస్యా నక్తం తు సంక్రాంత్యాదావపి రాత్రావేవ - నిషేధస్య రాగప్రాప్తభోజనగోచరత్వేన వైధాబాధకత్వాత్ - దినద్వయవ్యాప్తౌ పరా ॥ ఉభయోర్యది వా తిథ్యోః ప్రదోషవ్యాపినీ తిథిః। తత్రోత్తరత్ర నక్తం స్యాదుభయత్రాపి సా యత ఇతి కాలాదర్శే జాబాలివచనాత్ - అన్యపక్షేషు ఏకభక్తవన్నిర్ణయః - అత్ర విశేషో మదనరత్నే గారుడే ॥ హవిష్యభోజనం స్నానం సత్యమాహారలాఘవమ్ । అగ్నికార్యమధశ్శయ్యాం నక్తభోజీ షడాచరేత్ ॥ అగ్నికార్యం వ్యాహృతిహోమః - ఇతి నక్తం అయాచితేషు విశేషవచనాభావాత్ప్రత్యక్షే ఉపవాసే ప్రాప్తే ఉపవాసవన్నిర్ణయః. — అథ నక్షత్రవ్రతకాలనిర్ణయః. - విష్ణుధర్మే ॥ ఉపోషితవ్యం నక్షత్రం యస్మిన్నస్తమియాద్రవిః। యుజ్యతే యత్ర వా తారా నిశీథే శశినా సహేతి ॥ మాధవీయే స్కాందే॥ తత్రైవ నోపవసేదృక్షే యస్మిన్నిశీథాదధో భవేత్। ఉప

సేయదృశుంస్యాత్తద్దినక్తైకభక్తయోః ॥ అథవ్రతపరిభాషా - తత్రాధికారిణోమదనరత్నేభవిష్యే ॥ అనగ్నయస్తుయేవిప్రాస్తేషాంశ్రేయోవిధీయతే । వ్రతోపవాసనియమైర్నానాదానైస్తథానృప ॥ అనగ్నిగ్రహణముపవాసవిషయం - అతఏవదేవలః ॥ ఆహితాగ్నిరనడ్వాంశ్చ బ్రహ్మచారీచతేత్రయః । అశ్నంతఏవసిద్ధ్యంతి నైషాంసిద్ధిరనశ్నతామ్ ॥ ఏకాదశ్యాదావచనాద్భవతీతివక్ష్యామః - శూద్రస్యాప్యధికారః ॥ శూద్రోవర్ణశ్చతుర్థోవర్ణత్వాద్ధర్మమర్హతి । వేదమంత్రస్వధాస్వాహా వషట్కారాదిభిర్వినేతి వ్యాసోక్తేః ॥ ప్రాచ్యాస్తువైశ్యశూద్రయోర్ద్విరాత్రాధికోపవాసనిషేధః ॥ వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చయేమోహాదుపవాసంప్రకుర్వతే । త్రిరాత్రంపంచరాత్రంవా తేషాంవ్యుష్టిర్నవిద్యతే ॥ చతుర్థభక్తక్షపణంవైశ్యేశూద్రేవిధీయతే । త్రిరాత్రంతునధర్మజ్ఞైర్విహితంబ్రహ్మవాదిభిరితిహేమాద్రౌవచనాత్యాహుః ॥ యావదుక్తనిషేధఇత్యన్యే, తత్వంతునిర్మూలమితిప్రకరణాన్మహాతపోవిషయఇతియుక్తం - ఏవంస్త్రీణామపి, యత్తుస్కాందే॥ నాస్తిస్త్రీణాంపృథగ్యజ్ఞోనవ్రతంనాప్యుపోషణమ్ । భర్తృశుశ్రూషయైవైతాలోకానిష్టాన్వ్రజంతిహి ॥ యద్దేవేభ్యోయచ్చపిత్రాదికేభ్యఃకుర్యాద్భర్తాభ్యర్చనంసత్క్రియాంచ । తస్యార్ధంవైసాఫలంనాన్యచిత్తానారీభుజ్క్తేభర్తృశుశ్రూషయైవ ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ నారీఖల్వననుజ్ఞాతాభర్త్రావాపిసుతేనవా । విఫలంతద్భవేత్తస్యాయత్కరోత్యౌర్ధ్వదైహికమితి ॥ ఔర్ధ్వదైహికంపారలౌకికం, తద్భర్త్రననుజ్ఞావిషయం ॥ భార్యాపత్యోర్మతేనైవవ్రతాదీనాచరేత్సదేతికాత్యాయనోక్తేః ॥ అత్రవిశేషోహరివంశే ॥ స్నానంచకార్యంశిరసస్తతఃఫలమవాప్నుయాత్ । స్నాత్వాస్త్రీప్రాతరుత్థాయపతింజ్ఞాపయేత్సతీ॥ తథా ॥ గృహీత్వోదుంబరంపాత్రంసకుశంసాక్షతంతథా। గోశృంగందక్షిణంసించ్యప్రగృహ్ణీయాచ్చతజ్జలమ్ ॥ ఔదుంబరంతామ్రమయం ॥ తతోభర్తుఃసతీదద్యాత్స్నాతస్యప్రయతస్యచ । ఆత్మనశ్చాభిషేక్తవ్యంతతశ్శిరసితజ్జలమ్ ॥ ఉపవాసేషుకర్తవ్యమేతద్వ్రతకేషుచేతి ॥ సర్వవ్రతేషుసంకల్పవిధిశ్చభారతే ॥ గృహీత్వోదుంబరంపాత్రం వారిపూర్ణముదఙ్ముఖః । ఉపవాసంతుగృహ్ణీయాద్యద్వాసంకల్పయేద్బుధః ॥ హస్తేనైవేత్యన్యః ॥ అత్రవ్రతారంభకాలః, మదనరత్నేగార్గ్యః ॥ అస్తగేచగురౌశుక్రేబాలేవృద్ధేమలిమ్లుచే। ఉద్యాపనముపారంభంవ్రతానాంనైవకారయేత్॥ రత్నమాలాయాం ॥ సోమసౌమ్యగురుశుక్రవాసరాస్సర్వకర్మసుభవంతిసిద్ధిదాః

దాః । భానుభౌమశనివాసరేషుచప్రోక్తమేవఖలుకర్మసిధ్యతి ॥ తథా ॥ వి
రుద్ధసంజ్ఞా ఇహయేచయోగాస్తేషామనిష్టఃఖలుపాదఆద్యః । సవైధృతిస్తు
వ్యతీపాతనామాసర్వోప్యరిష్టఃపరిఘస్యచార్ధమ్ ॥ తిస్రస్తుయోగేప్రథమేస
వజ్రేవ్యాఘాతసంజ్ఞేనవపంచశూలే । గండేఽతిగండేచషడేవనాడ్యశ్శుభేషు
కార్యేషువివర్జనీయాః ॥ సంగ్రహే ॥ కృష్ణేఽగ్నిదిశయోరూర్ధ్వంసప్తమీభూ
తయోరధః। శుక్లేవేదేశయోరూర్ధ్వంభద్రాప్రాగ్వసుపూర్ణయోః ॥ శ్రీప
తిః ॥ నసిద్ధిమాయాతికృతంచవిష్ట్యాంవిషాదిఘాతాదికమత్రసిద్ధమ్॥ వ్యవహా
రసముచ్చయే ॥ దశమ్యామష్టమ్యాంప్రథమఘటికాపంచకపరం హరిద్యుస్స
ప్తమ్యాంద్విదశఘటికాంతేత్రఘటికమ్ । తృతీయారాకాయాంక్షయమఘటి
కాఖ్యాఃపరభవంశుభంవిష్టేఃపుచ్ఛంశివతిథిచతుర్థ్యోస్తువిరమే ॥ తత్రైవ ॥
సర్పిణీతుసితేపక్షేకృష్ణేచైవతువృశ్చికీ । సర్పిణ్యాస్తుముఖంత్యాజ్యం వృశ్చి
క్యాఃపుచ్ఛమేవచ ॥ మాధవీయే ॥ విష్టిర్యదాహనితిథేరపరార్ధజాతాపూ
ర్వార్ధజానిశితదాశుభదాచపుచ్ఛే ॥ బ్రహ్మయామలే ॥ దినభద్రాయదా
రాత్రౌరాత్రిభద్రాయదాదివా । నత్యాజ్యాశుభకార్యేషు ప్రాహురేవం
పురాతనాః ॥ శ్రీపతిః ॥ షట్సప్తతోద్వాదశశాంకరాచ్చపౌరందరాద్భాతి
సపత్రక్రమేణ । పూర్వార్ధమధ్యాపరభాగయుంజిచిరంతనంజ్యోతిషికైఃస్మృ
తాని ॥ వ్రతారంభేచవిశేషః - మదనరత్నేసత్యవ్రతేనోక్తః ॥ ఉదయస్థా
తిథిర్యాహినభవేద్దినమధ్యభాక్ । సాఖండానవ్రతానాంస్యా దారంభశ్చస
మాపనమితి ॥ దేవలః ॥ అథకృత్వాప్రాతరాశంస్నాత్వాచమ్యసమాహి
తః । సూర్యాయదేవతాభ్యశ్చనివేద్యవ్రతమాచరేత్ ॥ మదనరత్నేభవిష్యే॥
క్షమాసత్యందయాదానంశౌచమింద్రియనిగ్రహః। దేవపూజాగ్నిహవనంసం
తోషస్తేయవర్జనమ్ ॥ సర్వవ్రతేష్వయంధర్మస్సామాన్యోదశధాస్మృతః ॥
అగ్నిహోమస్తద్దైవత్యఃవ్యాహృతిహోమోవేతివర్ధమానః - యత్తుతేనో
క్తం, సర్వపదమేతత్పురాణోక్తప్రకృతవ్రతపరం, వ్రతాంతరేతువిధ్యంతర
సత్త్వేహోమోఽన్యథాన, అతఏవైకాదశ్యాంశిష్టానాంహోమానాచరణ
మితి, తన్న, జపోహోమశ్చేతివక్ష్యమాణైకవాక్యత్వేనాస్య కామ్యవ్రతస
మాప్తిపరత్వాత్, తత్త్వంతుసాంప్రదశ్యస్యషణ్మిత్రవిందాదిప్రకరణస్థైనేవ
తత్తద్వ్రతవిశేషహోమవిధిభిరస్యోపసంహారఇతి, విష్ణుధర్మే ॥ తజ్జప్యజప
సంధ్యానతత్కథాశ్రవణాదికమ్। తదర్చనంచతన్నామకీర్తనశ్రవణాదయః॥
ఉపవాసకృతామేతేగుణాఃప్రోక్తామనీషిభిః ॥ కౌర్మే ॥ బహిర్గ్రామాంత్య

కాక్ సూతింపతితంచరజస్వలామ్ । నస్పృశేన్నాభిభాషేతనేక్షేతవ్రతవా
సరే ॥ పృథ్వీచంద్రోదయే, అగ్నిపురాణే ॥ స్నాత్వావ్రతవతాసర్వవ్రతే
షువ్రతమూర్తయః । పూజ్యాస్సువర్ణమయ్యాద్యశ్శక్త్యావై భూమిశాయి
నా ॥ జపోహోమశ్చసామాన్యంవ్రతాంతేదానమేవచ । చతుర్వింశద్ద్వాద
శవాపంచవాత్రయఏవచ ॥ విప్రాభోజ్యాయథాశక్తితేభ్యోదద్యాచ్చదక్షి
ణామ్ ॥ అత్రవిప్రాఇతిపుల్లింగనిర్దేశాత్పుమాంసఏవభోజ్యా, నతుస్త్రియః-
ఏవంసహస్రభోజనాదావపివిరూపైకదేశస్యప్రమాణాంతరంవినాయుక్త
త్వాత్ - అతఏవద్వయోర్యజమానయోః ప్రతిపదంకుర్యాత్ - బహుభ్యో
యజమానేభ్యఇత్యాదావివిరూపైకశేషాయోగాత్ - పత్న్యభిప్రాయంద్వి
త్వంబహుత్వంవానసంభవతీత్యుక్తమాచార్యైః - పార్థసారథినాచ - ఏ
తేనైకస్యబ్రాహ్మణస్యావృత్త్యభోజనంపరాస్తం బహుత్వస్యైకపదశ్రు
త్యాబ్రాహ్మణాన్వితత్వేనభోజనాన్వయాభావాదిత్యన్యత్రవిస్తరః - శూద్ర
స్యతుప్రతిష్ఠాదివద్విప్రద్వారావ్యాహృతిహోమఇతివర్ధమానః ప్రతిమూర్త
యోవ్రతదేవతాప్రతిమాః - ప్రతిమాస్వరూపంచమదనరత్నేభవిష్యే ॥ అ
నుక్తద్రవ్యతత్సంఖ్యాదేవతాప్రతిమాన్నృప । సౌవర్ణీరాజతీతామ్రీమృణ్మయీజా
మూర్తికీతథా ॥ చిత్రజాపిష్టలేఖోత్థానిజవిత్తానురూపతః । ఆమాషాత్పల
పర్యంతంకర్తవ్యాశాఠ్యవర్జితైః ॥ తత్రైవబ్రాహ్మే ॥ ఆజ్యంద్రవ్యమనాదే
శేజుహోతిషువిధీయతే । మంత్రస్యదేవతాయాశ్చప్రజాపతిరితిస్థితిః ॥ మం
త్రోనుక్తౌసమస్తవ్యాహృతిరూపోమంత్రః - ప్రజాపతిశ్చదేవతేతికల్పతరుః-
వర్ధమానధృతదేవీపురాణే ॥ హోమోగ్రహాదిపూజాయాం శతమష్టాధి
కంభవేత్ । అష్టావింశతిరష్టౌవా యథాప్రాప్తివిధీయతే ॥ మదనరత్నే ॥
అనుక్తసంఖ్యాయత్రస్యాచ్ఛతమష్టోత్తరంస్మృతమ్ ॥ వర్ధమానధృతశ్శా
తాతపః ॥ ఉపవాసంద్విజఃకృత్వాతతోబ్రాహ్మణభోజనమ్ । కుర్యాత్తేనా
స్యసగుణఉపవాసోభిజాయతే ॥ వ్రతోద్యాపనానుక్తౌపృథ్వీచంద్రోదయే
నందిపురాణే ॥ కుర్యాదుద్యాపనంతస్యసమాప్తౌయదుదీరితమ్ । ఉద్యా
పనంవినాయత్తుతద్వ్రతంనిష్ఫలంభవేత్ ॥ యదిచోద్యాపనంనోక్తంవ్రతా
నుగుణతశ్చరేత్ । విత్తానుసారతోదద్యాదనుక్తోద్యాపనేవ్రతే ॥ గాశ్చైవ
కాంచనందద్యాద్వ్రతస్యపరిపూర్తయే ॥ అశక్తౌనారదీయే ॥ సర్వేషామ
ప్యలాభేతుయథోక్తకరణంవినా । విప్రవాక్యంస్మృతంశుద్ధంవ్రతస్యపరిపూ
ర్తయే ॥ యథావిప్రవచోయస్తుగృహ్ణాతినసుజశ్శుభమ్ । అదత్వాదక్షిణాం

పాపస్యయాతినరకంధ్రువమ్ ॥ భారతే ॥ వేదోపనిషదేచైవ సర్వకర్మసుద
క్షిణా । సర్వత్రతుమయోద్దిష్టాభూమిర్గావోథకాంచనమ్ ॥ బైజవాపః ॥ శి
వనేత్రోద్భవంయస్మాద్రజతంపితృవల్లభమ్ । అమంగళంతద్యత్నేనదేవకా
ర్యేషువర్జయేత్ ॥ టోడరానందదేవీపురాణే ॥ వ్రతేచతీర్థేధ్యయనేశ్రాద్ధే
పిచవిశేషతః । పరాన్నభోజనాద్దేవియస్యాన్నంతస్యతత్ఫలమ్ ॥ పృథ్వీచం
ద్రోదయేఽగ్నిపురాణే ॥ నిత్యస్నాయీమితాహారో గురుదేవద్విజార్చకః ।
క్షారంక్షారంచలవణంమధుమాంసంచవర్జయేత్ ॥ క్షారాస్తుతత్రైవోక్తాః ॥
తిలముద్గాదృతేశైబ్యంసస్యేగోధూమకోద్రవౌ । ధాన్యకందేవధాన్యంచశ
మీధాన్యంతథైక్షవమ్ ॥ స్విన్నధాన్యంతథాపణ్యం మూలంక్షారగణఃస్మృ
తః ॥ గోధూమానాంతుతత్రైవప్రతిప్రసవః ॥ వ్రీహిషష్టికముద్గాశ్చకలా
యస్తిలంపయః । శ్యామాకాశ్చైవనీవారాగోధూమాద్యావ్రతేహితాః ॥
కూశ్మాండాలాబువార్తాకపాలంకీజ్యోత్స్నికాస్త్యజేత్ । చరుభైక్షంస
క్తుకణాశ్శాకందధిఘృతంమధు ॥ శ్యామాకాశ్శాలినీవారా యావకంమూల
తండులమ్ । హవిష్యవ్రతనక్తాదావగ్నికార్యాదికేహితమ్ ॥ మధుమాంసంవి
హాయాన్యద్వ్రతేవాహితమీరితమితి ॥ శమీధాన్యంమాషాది, పాలంకీమధ్య
దేశే పోఈ ఇతిప్రసిద్ధా జ్యోత్స్నికాకోశాతకీ - మితాక్షరాయాంగౌతమః ॥
చరుభైక్ష సక్తుకణయావకశాకపయోదధిఘృత మూలఫలోదకానిహవీ
ష్యుత్తరోత్తరంప్రశస్తాని పయోదధిఘృతంచగవ్యమితి ॥ అన్యేచవిశేషాఏకా
దశీచాతుర్మాస్యాదిప్రకరణేవక్ష్యంతే - గృహీతవ్రతత్యాగేతుమదనరత్నేఛా
గలేయః ॥ పూర్వంవ్రతంగృహీత్వాయో నచరేత్కామమోహితః । జీవన్భ
వతిచండాలోమృతశ్శ్వాచాభిజాయతే ॥ తత్రప్రాయశ్చిత్తముక్తంపృథ్వీచం
ద్రోదయేఅగ్నిగారుడపురాణయోః ॥ క్రోధాత్ప్రమాదాల్లోభాద్వావ్రత
భంగోభవేద్యది । దినత్రయంనభుంజీతముండనం శిరసోథవేతి ॥ ప్రాయశ్చి
త్తామ్నానాదతిక్రాంతవ్రతానుష్ఠానంనాస్తీతిగమ్యతే - యత్తు ॥ ప్రాయ
శ్చిత్తంతతఃకృత్వాపునరేవవ్రతీభవేదితివచనాత్ ॥ యచ్చాతిక్రాంతమపివ్ర
తంకార్యమేవేతిశూలపాణిః, తన్మధ్యేలోపేవ్రతశేషసత్త్వేజ్ఞేయం, ఏతచ్చ
శక్తవిషయం, అశక్తౌతుకాలహేమాద్రౌపురాణాంతరే ॥ ఉపవాసాసమ
ర్థశ్చేదేకవిప్రంతుభోజయేత్ । తావద్ధనానివాదద్యాద్భుక్తస్యద్విగుణాంత
నా ॥ భుక్తఃకృతభోజనః బ్రాహ్మణభోజనంవినేతిశేషః ॥ సహస్రసమ్మి
తాందేవీంజపేద్వాప్రాణసంయమాన్ । కుర్యాద్ద్వాదశసంఖ్యాకాన్యథా

శక్త్యాతురో నరఇతి ॥ శుద్ధితత్త్వే మాత్స్యే ॥ ఉపవాసేష్వశక్తానాం నక్తం
భోజనమిష్యతే ॥ మదనరత్నే వాయవీయే ॥ ద్రవ్యదాతోపవాసస్య ఫలం
ప్రాప్నోత్యసంశయమ్ ॥ తథాఽపరార్కే—దేవలః ॥ బ్రహ్మచర్యం తథా శౌ
చం సత్యమామిషవర్జనమ్ । వ్రతేష్వేతాని చత్వారి వరిష్ఠానీతి నిశ్చయః॥ మా
త్స్యే ॥ తస్మాత్కృతోపవాసేన స్నానమభ్యంగపూర్వకమ్ । వర్జనీయం ప్ర
యత్నేన రూపఘ్నం తత్పరం నృప ॥ అన్యే చ నియమా స్తత్ర తత్రాన్వేషణీ
యాః—అథ స్త్రీవ్రతేషు విశేష ఉచ్యతే - తత్ర హేమాద్రౌ వ్రతకాండే గా
రుడే ॥ గంధాలంకారతాంబూలపుష్పమాలానులేపనమ్ । ఉపవాసే న దు
ష్యంతి దంతధావనమంజనమితి ॥ ఇదం చ సభర్తృకోపవాసవిషయం ॥ అంజ
నం చ సతాంబూలం కుంకుమం రక్తవాససీ । ధారయేత్సోపవాసాపి అవైధవ్య
కరం యతః ॥ విధవా యతి మార్గేణ కుమారీ వా యదృచ్ఛయేతి ॥ తత్రైవ భ
విష్యోక్తేః, తథా విష్ణుధర్మే ॥ సర్వేషు తూపవాసేషు ప్రమాన్యా విధవా సువాసినీ।
ధారయేద్రక్తవస్త్రాణి కుసుమాని సితాని చ ॥ విధవా శుక్లవసనమేకమేవ హి
ధారయేత్ ॥ మనురపి ॥ పుష్పాలంకారవస్త్రాణి గంధధూపానులేపనమ్। ఉ
పవాసే న దుష్యంతి దంతధావనమంజనమ్ ॥ మదనరత్నే వ్యాసః ॥ దంతధావ
నపుష్పాది వ్రతేష్వస్యా న దుష్యతీతి ॥ యద్యపీదం సర్వోపవాసవిషయం ప్రతీ
యతే, తథాపి శిష్టాచారాత్సౌభాగ్యాద్యర్థం క్రియమాణ నవరాత్ర త్రిరా
త్రాద్యుపవాసవిషయమేవ, న త్వేకాదశ్యాదివిషయం ॥ అసకృజ్జలపానా
చ్చ సకృత్తాంబూలచర్వణాత్ । ఉపవాసః ప్రణశ్యేత దివాస్వాపాచ్చ మైథు
నాదిత్యపరార్కే—దేవలేన తన్నిషేధాత్, న చాస్య పుంవిషయత్వేన సావకాశ
త్వాత్ స్త్రీణాం తాంబూలాది ప్రాప్నోతీతి వాచ్యం - తాంబూలాది ప్రా
పకస్యైవైకాదశీతరవిషయత్వే సావకాశత్వస్యాపి సువచత్వాత్ - యత్తు హ
రివంశే ॥ అంజనం రోచనం చైవ గంధాన్ సుమనస స్తథా । వ్రతే చైవోప
వాసే చ నిత్యమేవ వివర్జయేత్ ॥ శిరసోఽభ్యంజనం సార్వమ్యైనైవమేతత్ప్రశస్య
తే । న చాపి యోషాం గాత్రస్య స్నేహనే స్థితిః స్మృతేతి ॥ తత్తత్రైవోక్త
పుణ్యవ్రతవిషయం, న తు సర్వత్ర, పూర్వోక్తవిరోధాదితి మదనరత్నే ఉ
క్తం - తత్రైవ ॥ అశ్రుప్రపాతో రోషశ్చ కలహాస్య కృతిస్తథా । ఉపవా
సాద్వ్రతాద్వాపి సద్యో భ్రంశయతి స్త్రియమ్ ॥ స్త్రియమిత్యుపలక్షణం - మ
దనరత్నే, శివధర్మే ॥ దానవ్రతాని నియమా జ్ఞానం ధ్యానం సుసంచితం జపః। య
త్నేనాపి కృతం సర్వం క్రోధతస్య వృథా భవేత్ ॥ —అథ సూతకాదౌ నిర్ణయః—

తత్రశావసూత్యాశౌచయోస్సర్వస్మార్తకర్మనివృత్తిర్నిబంధేషు స్పష్టైవ - గౌడాస్తుక్షతాశౌచాదావపితామాహుః ॥ జానూర్ధ్వంక్షతజేజాతేనిత్యకర్మనచాచరేత్ । నైమిత్తికంచతదధస్స్రవద్రక్తోసవాచరేత్ ॥ లోతకేచ సముత్పన్నేజ్వరకర్మణిమైథునే । ధూమోద్గారేతథావాంతౌనిత్యకర్మాణి సంత్యజేత్ ॥ ద్రవ్యేభుక్తేత్వజీర్ణేచనైవభుక్త్వాపికించన । కర్మకుర్యాన్నరో నిత్యంసూతకేమృతకేతథేతి కాళికాపురాణాత్ - వస్తుతస్తుపూర్వందేవీ పూజోపక్రమాత్తన్మాత్రవిషయత్వమస్యేతియుక్తంప్రతీమః- తథా హేమాద్రౌపాద్మే ॥ గర్భిణీసూతికాదిశ్చకుమారీవాథరోగిణీ । యదాశుద్ధాతదాన్యేనకారయేత్ప్రయతాస్స్వయమితి ॥ పుంసోప్యేషవిధిః, లింగస్యావివక్షితత్వాత్ - తేనయస్మిన్వ్రతేయత్పూజాద్యుక్తంతదన్యేనకారయేత్- శారీరనియమాన్స్వయంకుర్యాదితిహేమాద్రిర్వ్యాచఖ్యౌ, నవ్రతినాంవ్రతఇతి విష్ణూక్తేశ్చ, ఆరంభస్తునభవత్యేవ, శుద్ధితత్త్వేవిష్ణుః ॥ బహుకాలికసంకల్పోగృహీతశ్చపురాయది । సూతకేమృతకేచైవవ్రతంతన్నైవదుష్యతి ॥ ఏతత్కామ్యపరంనిత్యంత్వనారబ్ధమపికార్యమితి గౌడాః - మదనరత్నే ॥ పూర్వసంకల్పితంయచ్చవ్రతంసునియతవ్రతైః । తత్కర్తవ్యం నరైశ్శుద్ధం దానార్చనవివర్జితమ్ ॥ మాధవీయేకౌర్మే ॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేత్వంతరామృతసూతకే। తత్రకామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమితి ॥ ఏతేన సాంగేధికారాద్వ్రతాంగదేవ పూజాదికార్యమితివర్ధమానోక్తిః పరాస్తా - ప్రారబ్ధంపూజాదికార్యమేవ - నవరాత్రేతుతత్రైవ విశేషంవక్ష్యామః, ఏవంరజస్వలాపి - యత్తుసత్యవ్రతః ॥ ప్రారబ్ధదీర్ఘతపసాంనారీణాం యద్రజోభవేత్ । నతత్రాపివ్రతస్యస్యాదుపరోధఃకథంచనేతి ॥ తత్ప్రతినిధినాకారయేదిత్యేతత్పరమ్ - తదుక్తంమదనరత్నేమాత్స్యే ॥ అంతరాతురజోయోగేపూజామన్యేనకారయేదితి॥ ప్రతినిధయశ్చనిర్ణయామృతేపైఠీనసిః॥ భార్యాపత్యువ్రతంకుర్యాద్భార్యాయాశ్చపతిర్వ్రతమ్ । అసామర్థ్యేపరస్తాభ్యాంవ్రతభంగోనజాయతే ॥ స్కాందేపి ॥ పుత్రంవావినయోపేతంభగినింభ్రాతరంతథా । ఏషామభావఏవాన్యంబ్రాహ్మణం వానియోజయేత్॥ కాత్యాయనః ॥ పితృమాతృభ్రాతృపతిగుర్వర్థేచవిశేషతః । ఉపవాసంప్రకుర్వాణఃపుణ్యంశతగుణంలభేత్ ॥ మాతామహాదీనుద్దిశ్యఏకాదశ్యాముపోషణే । కృతేతేతుఫలంవిప్రాస్సమగ్రంసమవాప్నుయుః ॥ మదనరత్నేప్రభాసఖండే। భర్తాపుత్రఃపురోధాశ్చభ్రాతాపత్నీసఖాపిచ । యాత్రాయాంధ

కార్యేషు జాయంతే ప్రతిహస్తకాః ॥ ఏభిః కృతం మహాదేవి స్వయమేవ కృ
ంభవేత్ । తత్రైవ వాయవీయే ॥ స్వయం కర్తుమశక్తశ్చేత్కారయీత
రోధసా ॥ ఇదం చ సర్వవర్ణసాధారణం, అవిశేషాత్, యత్తు కశ్చిన్మ
ాత్తు ఆహ- శూద్రస్య బ్రాహ్మణాదిరేవ ప్రతినిధిర్యుక్తో న శూద్రః ॥ జప
స్తప స్తీర్థసేవా ప్రవ్రజ్యా మంత్రసాధనమ్ ॥ విప్రైస్సంపాదితం యస్య సంప
న్నం తస్య తత్ఫలమితి మరీచివచనాదితి - తత్తుచ్ఛం, ప్రవ్రజ్యాదీనాం శూద్రే
ంభవాద్విషయే ప్రాప్తియదర్శనాదితి న్యాయేనాస్య బ్రాహ్మణాదిగోచరత్వా
, యదాపి ఉపవాసో వ్రతం హోమ స్తీర్థస్నానజపాదికమితి పూర్వార్ధే
త స్తదాపి స ఏవ దోషః, స్త్రీశూద్రపతనాని షడితి మాత్స్యే జపనిషేధా
. వస్తుతస్తు సంపూర్ణతావాచనమాత్రమత్రోచ్యత ఇతి ప్రతినిధేః కార్యత్రై
లం - అత్ర విశేషమాహ త్రికాండమండనః ॥ కామ్యే ప్రతినిధిర్నాస్తి నిత్యే
మిత్తికే చ సః । కామ్యేష్వప్యుపక్రమాదూర్ధ్వం కేచిత్ప్రతినిధిం విదుః ॥ న స్యాత్ప్ర
నిధిర్మంత్రస్వామిదేవాగ్నికర్మసు । న దేశకాలయోర్నాస్తి నారణేరగ్నిరేవ
ా ॥ నాపి ప్రణిధాతవ్యం నిషిద్ధం వస్తు కుత్రచిత్ ॥ హిరణ్యకేశిసూత్రేపి ॥ న స్వామి
స్స్వభార్యాయాః పుత్రస్య దేశస్య కాలస్యాగ్నేర్దేవతాయాః కర్మణశ్శబ్దస్య
ప్రతినిధిర్విద్యత ఇతి — అథ వ్రతాదిసన్నిపాతే నిర్ణయః- తత్ర తిథిద్వయసన్ని
పాతే తత్రోక్తం దానహేమాద్రిక్రమేణానుష్ఠేయం, అవిరోధాత్ ఇదం పూ
ర్వారబ్ధేష్వేవ, ఏకమస్యాఽన్యకామ్యకర్మారంభస్తు న భవత్యేవ గుణఫలాదృతే
యస్య యజ్ఞే ప్రతతేంతరా యజ్ఞస్తాయతే తం యజ్ఞం నిర్వృతిర్గృహ్ణాతీతి రాణక
స్మృతశ్రుతేః యజ్ఞః వ్రతాదికర్మమాత్రం, అసంగేన వ్యవధానదోషస్య సర్వత్ర
సామ్యాత్, శిష్టాస్తు మాఘకార్తికస్నానాదిమధ్యే, లక్షహోమ తులాభార
తత్ర శ్రవణాద్యాచరంతి తన్నిత్యమధ్యే తు, కామ్యమధ్యే తు చింత్యం, యత్ర తు నక్తై
కభక్తాదావిరోధ స్తత్ర ప్రాథమ్యాదేకభక్తం కార్యం, నక్తం తు పరేద్యుస్తత్తి
థౌ గౌణకాలే కార్యం, సమకాలీనవిరుద్ధవ్రతాదౌ త్వేకం స్వయం కృత్వాన్య
ద్భార్యాదినా కారయేదితి మాధవః, యత్తు శివరాత్ర్యాదౌ తిథిమధ్యే పారణ
యాఽప్యహ్నిభోజనం ప్రాప్తం ॥ భూతాష్టమ్యోర్దివా భుక్త్వా రాత్రౌ భుక్త్వా
చ పర్వణి । ఏకాదశ్యామహోరాత్రం భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేదితి తన్ని
షేధశ్చ, తత్ర పారణాయా వైధత్వాద్దివైవ భోజనం, నిషేధస్తు రాగప్రా
ప్తభోజనవిషయః ఏవమష్టమ్యాదినక్తవ్రతే సంక్రాంత్యాదౌ రవౌ సంకష్టచ
తుర్థ్యాం చ రాత్రౌ భోజనం, యత్తు ష్టమ్యాదౌ దివా భుజి నిషేధః, సంక్రమే

తత్స్కందవ్రతపరం ॥ స్కందోపవాసే స్వీకార్యా పంచమీ పరసంయుతేతి వాక్యశేషాదితి మాధవః, తన్నాగపూజావిషయమిత్యనంతభట్టనిర్ణయామృతాదయః - చమత్కారచింతామణౌ చ ॥ పంచమీ నాగపూజాయాం కార్యా షష్ఠీసమన్వితా । తస్యాం తు తుషితా నాగా ఇతరాసు చతుర్థికేతి తేన నాగపూజాదౌ పరైవ - యత్తు మదనరత్నే దివోదాసీయయోః శ్రావణపంచమ్యతిరిక్తా పూర్వేత్యుక్తం ॥ శ్రావణే పంచమీ శుక్లా సంప్రోక్తా నాగపంచమీ । తాం పరిత్యజ్య పంచమ్యశ్చతుర్థీ సహితా హితేతి సంగ్రహోక్తేః ॥ గణేశస్కందయోగాభ్యాం క్రమాన్నాగశ్శుభాశుభః । మిత్రామిత్రేతయోః పత్రే నాగానామాఖుబర్హిణౌ ఇతి షట్త్రింశన్మతాచ్చ శ్రావణపంచమ్యతిరిక్తాయాః నాగపంచమ్యాశ్చతుర్థీయుతత్వముక్తం తదుపవాసాదివిషయం - పత్రే వాహనే షష్ఠీ సర్వమతే స్కందవ్రతాతిరిక్తా పరైవ యుగ్మవాక్యాత్ ॥ నాగవిద్ధా న కర్తవ్యా షష్ఠీ చైవ కదాచనేతి స్కాందాచ్చ - నిర్ణయామృతే ॥ షష్ఠీ చ సప్తమీ చైవ వారశ్చేదంశుమాలినః । యోగోఽయం పద్మకో నామ సూర్యకోటిగ్రహైస్సమః ॥ సప్తమీ పూర్వైవ యుగ్మవాక్యాత్ ॥ షష్ఠ్యా యుతా సప్తమీ చ కర్తవ్యా తాత సర్వదేతి స్కాందాచ్చ - అష్టమీ తు సర్వమతే కృష్ణా పూర్వా సితా పరా ॥ వ్రతమాత్రేఽష్టమీ కృష్ణా పూర్వా శుక్లాష్టమీ పరేతి మాధవోక్తేః - పరయుక్ఛుక్లాష్టమీ పూర్వయుక్కృష్ణేతి దీపికోక్తేశ్చ - శివశక్త్యుత్సవే తు కృష్ణాప్యుత్తరా ॥ పతుద్వయేఽప్యుత్తరైవ శివశక్తిమహోత్సవ ఇతి మాధవోక్తేః - దివోదాసీయే, భవిష్యే ॥ యదా యదా సితాష్టమ్యాం బుధవారో భవేత్క్వచిత్ । తదా తదా హి సా గ్రాహ్యా ఏకభక్తాశనే నృప ॥ సంధ్యాకాలే తథా చైత్రే ప్రసుప్తే చ జనార్దనే । బుధాష్టమీ న కర్తవ్యా హంతి పుణ్యం పురాతనమ్ ॥ అంత్యం పద్యం హేమాద్రిసధృతం - నవమీ తు సర్వమతే పూర్వా యుగ్మవాక్యాత్ ॥ న కుర్యాన్నవమీం తాత దశమ్యా తు కదాచనేతి స్కాందాచ్చ - దశమీ తు పూర్వా, పరా వేతి హేమాద్రిః ॥ కృష్ణా పూర్వోత్తరా శుక్లా దశమ్యేవం వ్యవస్థితేతి మాధవః - వస్తుతస్తు ముఖ్యా నవమీయుతైవ గ్రాహ్యా ॥ దశమీ తు ప్రకర్తవ్యా సదుర్గా ద్విజసత్తమేత్యాపస్తంబోక్తేః - యత్తు ॥ సంపూర్ణా దశమీ కార్యా పూర్వయా పరయాథవేత్యంగిరసోక్తం - తన్నవమీయుక్తాలాభే ఔదయికీ గ్రాహ్యేత్యేవం నేయం ॥——అథైకాదశీ - తత్రైకాదశ్యుపవాసో ద్వేధా, నిషేధపరిపాలనాత్మకో వ్రతరూపశ్చ, తత్రాద్యః ॥ న శంఖేన పిబేత్తోయం న ఖాదేత్కూర్మసూకరౌ । ఏకాదశ్యాం న

భుంజీతపక్షయోరుభయోరపీతి కౌర్మదేవలాద్యుక్తేః - అగ్నిపురాణేపి ॥
గృహస్థోబ్రహ్మచారీచఆహితాగ్నిస్తథైవచ ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్ష
యోరుభయోరపీతి ॥ నచాత్రపర్యుదాసేనవ్రతవిధిస్తద్ధేతువ్రతాదిశబ్దాభా
వాత్ - వ్రతరూపస్తుబ్రహ్మవైవర్తే ॥ ప్రాప్తేహరిదినేసమ్యగ్విధాయనియ
మంనిశి । దశమ్యాముపవాసస్యప్రకుర్యాద్వైష్ణవంవ్రతమితి ॥ ఇదంచశివ
భక్తాదిభిరపికార్యం ॥ వైష్ణవోవాథశైవోవా కుర్యాదేకాదశీవ్రతమితి శివ
ధర్మోక్తేః ॥ వైష్ణవోవాథశైవోవాసౌరోప్యేతత్సమాచరేదితి సౌరపురా
ణాచ్చ - సోపిద్వేధా, నిత్యఃకామ్యశ్చ ॥ ఉపోష్యైకాదశీంనిత్యంపక్షయో
రుభయోరపీతిగారుడోక్తేః ॥ పక్షేపక్షేచకర్తవ్యమేకాదశ్యాముపోషణమి
తినారదోక్తేశ్చనిత్యతా ॥ యదీచ్ఛేద్విష్ణుసాయుజ్యంశ్రియంసంతతిమాత్మనః।
ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపీతికౌర్మాదిషుఫలశ్రుతేశ్చకామ్య
తా - ఉభయైకాదశీవ్రతంగృహస్థాతిరిక్తానామేవనిత్యం - గృహస్థస్యతుశు
క్లాయామేవవ్రతంనిత్యంనకృష్ణాయాం ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరు
భయోరపి । వనస్థయతిధర్మోయం శుక్లామేవ సదాగృహీతి దేవలోక్తేః -
నచానేననిషేధపాలనమేవవనస్థయతివిషయే ఉపసంహ్రియతేనతు వ్రతమి
తివాచ్యం - అస్యపర్యుదాసేనవ్రతవిధిపరత్వాత్ - అన్యథాపూర్వోక్తా
గ్నిపురాణవచనే నిషేధపాలనేగృహస్థస్యాధికారోక్త్యా విరోధస్స్యాత్ -
నిషేధస్యనివృత్తిమాత్ర ఫలత్వేనవిశేషానపేక్షణాదుపసంహారాయోగా
త్ - అభావస్యధర్మత్వాభావాచ్చ - తస్మాదనేనసర్వేషామేకాదశీవ్రతవి
ధాయినాంసామాన్యవాక్యానాంవనస్థయతివిషయే ఉపసంహారాన్నగృహ
స్థస్యకృష్ణాయాంనిత్యవ్రతప్రాప్తిః - కథంతర్హి ॥ సంక్రాంత్యాముపవా
సంచకృష్ణైకాదశివాసరే । చంద్రసూర్యగ్రహేచైవ నకుర్యాత్పుత్రవాన్గృ
హీతినారదాదివచనేషుకృష్ణానిషేధః - ప్రాప్త్యభావాదితిచేత్, శ్రూయ
తాం ॥ శయనీబోధినీమధ్యేయాకృష్ణైకాదశీభవేత్ । సైవోపోష్యాగృహ
స్థేననాన్యాకృష్ణాకదాచనేతిపాద్మే ॥ గృహస్థస్యఆషాఢీకార్తికీ మధ్యస్థా
యాకృష్ణావిహితాసాపుత్రవతోనిషిధ్యతే, అస్యకృష్ణాయాంతునవిధిః - స
ర్వవిధీనాంవనస్థయతిషూపసంహారాన్ననిషేధః ప్రాప్త్యభావాత్ - శయ
న్యాదివాక్యంత్వపుత్రగృహిగోచరమిత్యనంతభట్టహేమాచార్యాదిగ్రంథాః -
దీపికాపి ॥ అసితాతుశయనీబోధాంతరస్థాప్యథోనస్యా త్సాత్మజినోపీతి -
మదనరత్నేభవిష్యే ॥ యథాశుక్లాతథాకృష్ణాద్వాదశీమేసదాప్రియా । శు

కా గృహస్థైః కర్తవ్యా భోగసంతానవర్ధినీ ॥ ముముక్షుభిస్తథా కృష్ణా న తే తే నోపదర్శితేతి ॥ నిషేధపాలనం కామ్యవ్రతం చ సర్వకృష్ణాయాం సర్వగృహిణాం భవత్యేవ ॥ పుత్రవాంశ్చ సభార్యశ్చ బంధుయుక్తస్తథైవ చ । ఉభయోః పక్షయోః కామ్యవ్రతం కుర్యాత్తు వైష్ణవమితి నారదోక్తేః - ఏతచ్చ సర్వం కాలాదర్శే ఉక్తం ॥ విధవాయా వనస్థస్య యతేశ్చైకాదశీద్వయే । ఉపవాసో గృహస్థస్య శుక్లాయామేవ పుత్రిణః । భుజేర్నిషేధః కృష్ణాయాం సిద్ధస్తస్యాతతోఽవ్రతమితి - ప్రాచ్యాస్తు వైష్ణవగృహస్థానాం కృష్ణాపి నిత్యా ॥ నిత్యం భక్తిసమాయుక్తైర్నరైర్విష్ణుపరాయణైః । పక్షే పక్షే చ కర్తవ్యమేకాదశ్యాముపోషణమ్ ॥ సపుత్రశ్చ సభార్యశ్చ స్వజనో భక్తిసంయుతః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్ పక్షయోరుభయోరపీతి నారదోక్తేరిత్యాహుః - పుత్రశబ్దశ్చాపత్యమాత్రవచనః - నారాయణవృత్తౌ - పుమాంస ఏవ మే పుత్రా జాయేరన్నిత్యత్రాపత్యమాత్రవాచిత్వోక్తేః - జనయద్బహూన్ పుత్రాణీతి లింగాత్ - పౌత్రీ మాతామహస్తేనేతి మనూక్తేః, 'పుత్రాద్యపత్యమిత్యర్థే తు స్త్రీభ్యో ఢగితి పౌత్రేయ ఇత్యాపత్తేః, పుమాన్ పుత్రో జాయతే ఇతి చ - ఉపవాసనిషేధే విశేషో వాయవీయే ఉక్తః ॥ ఉపవాసనిషేధే తు భక్ష్యం కించిత్ప్రకల్పయేత్ । న దుష్యత్యుపవాసేన ఉపవాసఫలం లభేత్ ॥ భక్ష్యం చ తత్రైవోక్తం ॥ నక్తం హవిష్యాన్నమనోదనం వా ఫలం తిలాః క్షీరమథాంబు చాజ్యమ్ । యత్పంచగవ్యం యది వాపి వాయుః ప్రశస్తమత్రోత్తరముత్తరం చేత్యలం ॥ తత్ర దశమీవేధో ద్వేధా - అరుణోదయవేధః సూర్యోదయవేధశ్చేతి - ఆద్యో గారుడే ॥ దశమీశేషసంయుక్తో యది స్యాదరుణోదయః । నైవోపోష్యం వైష్ణవేన తద్దినైకాదశీవ్రతమితి ॥ అరుణోదయస్వరూపం చ మాధవీయే స్కాందే ॥ ఉదయాత్ప్రాక్ చతస్రస్తు ఘటికా అరుణోదయ ఇతి - యదపి ॥ ఉదయాత్ప్రాగ్యదా విప్ర ముహూర్తద్వయసంయుతా । సంపూర్ణైకాదశీ నామ తత్రైవోపవసేద్గృహీతి గారుడసౌరధర్మ్యాదివచనం - యచ్చ భవిష్యే ॥ ఆదిత్యోదయవేళాయాః ప్రాఙ్ముహూర్తద్వయాన్వితా । ఏకాదశీ తు సంపూర్ణా విద్ధాన్యా పరికీర్తితేతి ॥ తదప్యుపసంహారన్యాయేన దండచతుష్టయపరమేవ - హేమాద్రావప్యేవం, యత్తు బ్రహ్మవైవర్తే ॥ చతస్రో ఘటికాః ప్రాతరరుణోదయనిశ్చయః । చతుష్టయవిభాగోఽత్ర వేధాదీనాం కిలోదితః ॥ అరుణోదయవేధస్స్యాత్సార్ధం తు ఘటికాత్రయమ్ । అతివేధో ద్విఘటికః ప్రభాసందర్శనాద్రవేః ॥ మహావేధోఽపి తత్రైవ దృశ్యతేఽర్కో న దృశ్యతే । తురీయస్తత్ర విహితో

యోగస్సూర్యోదయేబుధైరితి ॥ తదప్యవయవద్వారారుణోదయ వేధవిశేషపరమేవేతిమాధవీయేమదనరత్నేచ - అన్యేస్తూదయవేధః- తథాన్యేపివేధాః - హేమాద్రౌమాధవీయేచగారుడే ॥ ఉదయాత్ప్రాక్త్రిఘటికా వ్యాపిన్యేకాదశీయదా।సందిగ్ధైకాదశీనామవర్జ్యాయంధర్మకాంక్షిభిః ॥ ఉదయాత్ప్రాఙ్ముహూర్తేనవ్యాపిన్యేకాదశీయదా । సంయుక్తైకాదశీనామ వర్జ్యాయంధర్మవృద్ధయే ॥ హేమాద్రౌ ॥ రాత్రేరంత్యోష్టమోభాగో హ్యరుణోదయఉక్తః ॥ నిశఃప్రాంతేతుయామార్ధేదేవవాదిత్రవాదనే। సారస్వతాన్ధ్యయనేచారుణోదయఉచ్యతఇతిస్మృతేః - అత్రైకే - ఏషాంసర్వపక్షాణాంముహూర్తద్వయేసంక్రోడీకారాన్నిశఃప్రాంతే ఇతివచనాచ్చరాత్రిమానవశాత్సార్ధత్రిదండాదయోనేకేరుణోదయాఃతదాహ హేమాద్రిః॥ సార్ధఘటికాత్రయోక్తిరష్టావింశతిఘటీమితరాత్రివిషయా, మహత్తరాస్తు రాత్రీరపేక్ష్యచతస్రోఘటికాఇత్యుక్తమితీత్యాహుః - తన్న, అరుణోదయ శబ్దస్యానేకార్థత్వాపత్తేః - నచముహూర్తద్వయమర్థః - దండద్వయైకముహూర్తాదివేధానాంతథాత్వానుపపత్తేః - నహితేషాం యామార్ధత్వమరుణోదయత్వంచాస్తి - ముహూర్తద్వయస్యయామార్ధస్యచచతస్రోఘటికా ఇత్యనేనోపసంహారాచ్చనతదర్థః - నచసార్ధంతుఘటికాత్రయమిత్యనేనాపితదాపత్తిఃశంక్యాతేనచతుర్దండవేధస్యైవోక్తేః- చతుర్దండేర్ధఘటీదశమీసత్త్వే హివేధస్తదర్థః - ద్విఘటికాదౌతదయోగాచ్చ - యత్తుమతం - కియతారుణోదయవేధఇత్యపేక్షాయాం సార్ధఘటికాత్రయనియమాదరుణోదయేర్ధఘటికాతోన్యూనదశమీసత్త్వేన దోషఇతి - తత్తుచ్ఛం - ద్విదండాదావపి తదాపత్తేః ॥ దశమీశేషసంయుక్తో యదిస్యాదరుణోదయః । నైవోపోష్యంవైష్ణవేనతద్దినైకాదశీవ్రతమితిగారుడే భవిష్యేచ యోగమాత్రనిషేధాత్ - నారదీయేపి ॥ లవవేధేపివిప్రేంద్రదశమ్యేకాదశీంత్యజేత్ । సురాయా బిందునాస్పృష్టంగంగాంభఇవనిర్మలమ్ ॥ స్కాందేపి ॥ కలాకాష్ఠాదిగత్త్యైవదృశ్యతేదశమీవిభో । ఏకాదశ్యాంనకర్తవ్యం వ్రతంరాజన్కదాచనేతి ॥ మాధవోప్యాహ ॥ సోయంకలాదివేధోరుణోదయవేధే సూర్యోదయవేధేచసమానఇతి ॥ నిగమేపి ॥ సర్వప్రకారవేధోయముపవాసస్యదూషకఇతి - అతఏవమాధవేనఅరుణోదయాద్యదండేల్పదశమీస్పర్శేసంపృక్తాకృత్స్నఘటీయోగేసందిగ్ధా - ముహూర్తవ్యాప్తౌసంయుక్తాఉదయేసంకీర్ణేత్యుక్తా ॥ అరుణోదయవేళాయాందశమీయదిసంగతా । సం

పృత్తైకాదశీంతాంతుమోహిన్యైదత్తవాన్ప్రభురితిగోభిలాద్యుక్తేః - పూ
ర్వోక్తగారుడాదేశ్చసామాన్యతోఽవిశేషతశ్చారుణోదయవేధోనిషిద్ధః - య
త్వష్టమభాగోఽరుణోదయఇతిహేమాద్రిణోక్తం - యచ్చమహత్తరారా
త్రేరితితత్పరమతంస్వయమేవదూషితం - అంతేప్యుక్తం - వేధతారతమ్యం
చదోషతారతమ్యముపపద్యతఇతి దోషతారతమ్యంచప్రాయశ్చిత్తతారత
మ్యాదవగమ్యతే-తచ్చోక్తంహేమాద్రౌస్మృత్యంతరే॥అజ్ఞానాద్యదివామో
హాత్కుర్వన్నేకాదశీంనరః। దశమీశేషసంయుక్తాం ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరే
త్॥కృచ్ఛ్రపాదంసరశ్చీర్త్వాగాంచదద్యాత్సవత్సకామ్। సువర్ణస్యార్ధకందే
యంతిలద్రోణసమన్వితమ్॥ విధానాంతరంతత్రైవ॥బ్రాహ్మణాన్భోజయే
త్త్రింశద్గాంచదద్యాత్సవత్సకామ్। ధరణస్యార్ధకందేయంతిలద్రోణమథాపి
వేతి॥అత్రవేధతారతమ్యాద్వ్యవస్థేతిహేమాద్రిః-నిశఃప్రాంతఇత్యపిదోషా
ధిక్యార్థమేవ - తస్మాచ్చతుర్ఘటికాత్మకఏవారుణోదయఇతిసిద్ధం- తేనషట్పం
చాశద్దండానంతరందశమిప్రవేశేఽరుణోదయవేధఉక్తోభవతి - అంత్యోపిత
త్రైవకణ్వేనోక్తః ॥ ఉదయోపరివిద్ధాతుదశమ్యైకాదశీయది । దానవే
భ్యఃప్రీణనార్థందత్తవాన్పాకశాసనఇతి॥ స్మృత్యంతరేపి॥ దశమ్యాఃప్రాం
తమాదాయయదోదేతిదివాకరః । తేనస్పృష్టంహరిదినం దత్తంజంభాసురా
యతవితి - తత్రారుణోదయవేధోవైష్ణవవిషయః - తద్వాక్యేషువైష్ణవగ్ర
హణాత్ - తత్స్వరూపంతుమాధవీయేస్కాందే ॥ పరమాపదమాపన్నో
హర్షేవాసముపస్థితే । నైకాదశీంత్యజేద్యస్తుయస్యదీక్షాస్తివైష్ణవీ ॥ విష్ణ్వ
ర్పితాఖిలాచారస్సహివైష్ణవఉచ్యతేఇతి - యద్యపిపిత్రాదేరాగమదీక్షా
యాంతన్మాత్రస్యవైష్ణవత్వంసత్పుత్రాదేస్తథాపిస్వపారంపర్యప్రసిద్ధమే
వవైష్ణవత్వంస్మార్తత్వంచమన్యంతేవృద్ధాః - తత్త్వసాగరేభవిష్యే॥ య
థాశుక్లాతథాకృష్ణాయథాకృష్ణాతథేతరా । తుల్యేతేమన్యతేయస్తుసవై
వైష్ణవఉచ్యతే ॥ కేచిత్తుదశమ్యాంసప్తమీవేధమపిత్యజంతి - తత్రమూలంమృ
గ్యం - ఉదయవేధస్తుపరిశేషాత్స్మార్తగోచరః - తదాహమాధవః ॥ అరు
ణోదయవేధోఽత్రవేధస్సూర్యోదయేయథా । ఉక్తౌద్వౌదశమివేధౌవైష్ణవ
స్మార్తయోఃక్రమాత్ ॥ హేమాద్రిస్తుకేషాంచిదర్ధరాత్రేపిదశమీవేధమా
హ ॥ అర్ధరాత్రేతుకేషాంచిద్దశమ్యావేధఉచ్యతే । కపాలవేధఇత్యాహు
రాచార్యాయేహరిప్రియాః ॥ నతన్మమమతం - యస్మాత్త్రియామారా
త్రిరిష్యతఇతిబ్రహ్మకైవర్తాత్ - అస్యార్థః - అసద్యతేనేలజ్ ఇత్యత్రాతీతా

యాః రాత్రేః పశ్చిమయామద్వయమాగామిన్యాః రాత్రేః పూర్వయామద్వయం దివసశ్చ స కాల ఏషోఽద్యతనస్సకల ఇత్యుక్తం మహాభాష్యే - స ఏష వర్తమానః కాల ఏకాదశ్యాహోరాత్ర ఉపోష్యః - తన్మధ్యే దశమీప్రవేశే విద్ధా సా త్యాజ్యా - అత ఏవ హేమాద్రౌ॥ దశమ్యాస్సంగదోషేణ అర్ధరాత్రాత్పరేణ తు। వర్జయేచ్చతురో యామాన్ సంకల్పార్చనయోస్సదేతి దోష ఉక్తః - చతురో యామాన్దివసస్యేత్యర్థః - స్వమతే తు, రాత్రేస్త్రియామత్వాత్ప్రహరత్రయం పూర్వశేషః, తేన చతుర్థప్రహర ఏవ వేధో యుక్తః, సోఽప్యరుణోదయ ఏవ ॥ సూర్యోదయం వినా నైవ స్నానదానాదికః క్రియా ఇతి మార్కండేయపురాణాత్॥ ప్రత్యూషోఽహర్ముఖం కల్య ఇతి కోశాదరుణోదయమారభ్య సూర్యాంశుప్రవృత్తేస్తత్రైవ నిషేధః - తేన మతభేదాద్వ్యవస్థేతి కేచిత్ - కైముతికన్యాయేనారుణోదయవేధస్యైవేయం స్తుతిరితి తు మాధవః- యత్తు దిక్పంచదశభిస్తథేతి వేధస్స ఉపవాసాతిరిక్తవిషయ ఇతి మాధవః ॥ సర్వప్రకారవేధోఽయముపవాసస్య దూషకః। సార్ధసప్తముహూర్తస్తు యోగోఽయం బాధతే వ్రతమితి నిగమాదిత్యలమ్ - అత్ర మాధవమతే వైష్ణవైరరుణోదయవిద్ధా త్యాజ్యా - యదా త్వేకాదశ్యేవ శుద్ధా సతీ వర్ధతే ద్వాదశీ వా ఉభయం వా తదా పరోపోష్యా ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ వాధికా చేత్త్యాజ్యా తాం దినసమ్। పూర్వాం గ్రాహ్యాం తూత్తరం స్యాదితి వైష్ణవనిర్ణయః ఇతి మాధవోక్తేః- స్మార్తైస్తు సూర్యోదయవిద్ధా త్యాజ్యా - యదా త్వేకాదశీ శుద్ధా సతీ వర్ధతే ద్వాదశీ చ సమానా న్యూనా వా తదా గృహస్థైః పూర్వా యతిభిరుత్తరా కార్యా ॥ ప్రథమేఽహని సంపూర్ణా వ్యాప్యాహోరాత్రసంయుతా। ద్వాదశ్యాం చ తథా తాత దృశ్యతే పునరేవ చ ॥ పూర్వా కార్యా గృహస్థైశ్చ యతిభిశ్చోత్తరా విభో ఇతి స్కాందోక్తేః- వర్ధమానోఽప్యేవమేవాహ- ఉభయవృద్ధౌ తు శుద్ధా విద్ధా వా హా సర్వేషాం పరైవ॥సంపూర్ణైకాదశీ యత్ర ప్రభాతే పునరేవ సా। సర్వైరేవోత్తరా కార్యా పరతో ద్వాదశీ యదీతి నారదోక్తేః - ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ శుద్ధాయాం పూర్వైవ ॥ న చేదేకాదశీ విష్ణోర్ద్వాదశీ పరతః స్థితా। ఉపోష్యైకాదశీ తత్ర యదీచ్ఛేత్పరమం పదమితి నారదోక్తేః ॥ ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ తు శుద్ధాపి విద్ధేవ్యవస్థితే శుద్ధా పూర్వోత్తరా విద్ధా స్మార్తనిర్ణయ ఈదృశ ఇతి మాధవోక్తేశ్చ- మదనరత్నేప్యేవం - యత్తు॥ విద్ధాప్యవిద్ధాపి జ్ఞేయా పరతో ద్వాదశీ న చేత్। అవిద్ధాపి చ విద్ధా స్యాత్పరతో ద్వాదశీ యదీతి హేమాద్రౌ పాద్మే వచనం తదేకా

దశ్యావృద్ధౌజ్ఞేయం - తదుక్తంమాధవేన ॥ ఏకాదశీద్వాదశీచేత్యుభయంవర్ధ
తేయదా। తదాపూర్వదినంత్యాజ్యంస్మార్తైర్గ్రాహ్యంపరందినమితి-విద్ధైకా
దశ్యాంద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌచసర్వేషాంపరైవ, తత్రైవైకాదశీమాత్రవృ
ద్ధౌగృహిణఃపూర్వాయతరుత్తరాపూర్వోక్తపాద్మోక్తేః ॥ ఏకాదశీవివృ
ద్ధాచేచ్ఛుక్లేకృష్ణేవిశేషతః । ఉత్తరాంతుయతిఃకుర్యాత్పూర్వా ముపవసే
ద్గృహీతిప్రచేతసోక్తేః - ఏతచ్ఛుద్ధావిద్ధాతుల్యమితిమాధవః॥త్రయోదశ్యాం
నలభ్యేతద్వాదశీయదికించన।ఉపోష్యైకాదశీతత్రదశమీమిశ్రితాపిచేదితిస్కాం
దాత్॥ అవిద్ధానినిషిద్ధైశ్చనలభ్యంతేదినానితు।ముహూర్తైఃపంచభిర్విద్ధా
గ్రాహ్యైవైకాదశీతిథిరిత్యృష్యశృంగోక్తేశ్చ-ముహూర్తపంచకమరుణోద
యమారభ్యజ్ఞేయం-అన్యథోత్తరేద్యుర్హ్యేకాదశ్యభావాసంభవాత్- యద
పిహేమాద్రిణా, శుద్ధసమాశుద్ధన్యూనావాఅధికద్వాదశీకాచే త్సర్వేషాం
పరైవేత్యుక్తం - తదపివైష్ణవవిషయం- స్మార్తానాంతుపూర్వైవేత్యవిరో
ధః - హేమాద్రిమతేతూచ్యతే - తత్ర॥ శుద్ధావిద్ధాద్వయీనందాత్రేధా
న్యూనసమాధికైః । షట్ప్రకారాపునస్త్రేధాద్వాదశ్యూనసమాధికైరిత్య
ష్టావశైకాదశీభేదాః - తత్రశుద్ధాధికన్యూనద్వాదశీకాశుద్ధాధిక సమద్వా
దశీకాచసకామైఃపూర్వానిష్కామైరుత్తరాకార్యా - ప్రథమేహానిసంపూ
ర్ణేతిపూర్వోక్తస్కాందాత్ - శేషద్వాదశీకాయాంతువిష్ణుప్రీతికామైరుప
వాసద్వయంకార్యం॥సంపూర్ణైకాదశీయత్రప్రభాతేపునరేవసా। లభ్యతే
ద్వాదశీతస్మిన్నుపవాసఃకథంభవేత్ ॥ ఉపోష్యేద్వేతిథీతత్రవిష్ణుప్రీణనతత్ప
రైరితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః - శుద్ధన్యూనాశుద్ధాధికాశుద్ధసమావిద్ధన్యూనావిద్ధస
మావాధికద్వాదశీకాచేత్సర్వేషాంపరైవేతిహేమాద్రిః - మదనరత్నేతుశు
ద్ధాధికాపరా - సంపూర్ణైకాదశీయత్రేతిపూర్వోక్తేః - అన్యాపూర్వా॥
శుద్ధాయవాసమాహీనాసమాహీనాధికోత్తరా । ఏకాదశీముపవసేన్నశు
ద్ధాంవైష్ణవీమపీతిస్కాందాత్ ॥ శుద్ధాఏకాదశీఉత్తరాద్వాదశీ ॥ నచేదేకా
దశీవిష్ణావితినారదోక్తేశ్చ - యత్తు॥ అవిద్ధాపిచవిద్ధాస్యాదితిపాద్మంతచ్ఛు
ద్ధాధికాపరం - యత్తు॥ సంపూర్ణైకాదశీత్యాజ్యాపరతోద్వాదశీయది। ఉ
పోష్యాద్వాదశీశుద్ధాద్వాదశ్యామేవపారణమిత్యాదితద్వైష్ణవపరం - స్మా
ర్తానాంతుపూర్వైవేత్యుక్తంవిద్ధన్యూనాసమద్వాదశీకాతుముముక్షూణాం
పుత్రవతాంచపరా - అన్యేషాంపూర్వా- పుత్రవతోపిపూర్వేతిమదనరత్నే
విద్ధన్యూనాన్యూనద్వాదశీకాసైవసర్వైఃకార్యేతిహేమాద్రిః॥ ముముక్షూ

ణాంపరాఽన్యేషాంపూర్వేతిమదనరత్నే - విద్ధసమాసమద్వాదశీకోనద్వా
దశికాచముముక్షుభిఃపరాఽన్యైఃపూర్వాకార్యా॥ దశమీమిశ్రితాపూర్వా
ద్వాదశీయదిలుప్యతే। శుద్ధైవద్వాదశీరాజన్నుపోష్యామోక్షకాంక్షిభిరితి
వ్యాసోక్తేః - మోక్షకాంక్షిగ్రహణాదన్యేషాంపూర్వైవ॥ సర్వత్రైకాద
శీకార్యాద్వాదశీమిశ్రితానరైః। ప్రాతర్భవతువామావాయతోనిత్యముపో
షణమితిపాద్మోక్తేః- విద్ధాధికాసమద్వాదశికాచసర్వేషాంపూర్వైవ॥పా
రణాహేనలభ్యేతద్వాదశీకలయాపిచేత్। తదానీందశమీవిద్ధాప్యుపోష్యై
కాదశీతిథిరితిఋష్యశృంగోక్తేశ్చ - మాధవమతేతు - అత్రగృహిణఃపూర్వా
యతేరుత్తరా - విద్ధాధికన్యూనద్వాదశీకామోక్షపాక్షయవిష్ణుప్రీతికా
మైఃపరాకార్యా - గృహస్థేనతునక్తంకార్యం॥ ఏకాదశీద్వాదశీచరాత్రిశే
షేత్రయోదశీ। ఉపవాసంనకుర్వీతపుత్రపౌత్రసమన్వితఇతికౌర్మేదినక్షయే
ఉపవాసనిషేధాత్॥ దశమ్యేకాదశీవిద్ధాద్వాదశీచక్షయంగతా। క్షీణా
సాద్వాదశీజ్ఞేయానక్తంతుగృహిణఃస్మృతమితివృద్ధశాతాతపోక్తేశ్చ - గృహి
ణఃపూర్వత్రోపవాసః - ఏకాదశ్యాశ్శుద్ధన్యూనత్వేశుద్ధసమత్వేవా ద్వాద
శ్యాఃన్యూనసమత్వయోరేకాదశ్యాముపవాసః - యానితు॥ దశవ్యనుగతా
హంతిద్వాదశద్వాదశీఫలమ్। ధర్మాపత్యధనాయూంషిత్రయోదశ్యాంతుపా
రణమితికౌర్మాదీనిదశమీవేధత్రయోదశీపారణయోర్నిషేధకానితానిహిత.
భిన్నపరాణి - అత్రమూలవచనానితద్వ్యవస్థాచాకరేజ్ఞేయా - యత్తుకాల
హేమాద్రౌ॥ బహువాక్యవిరోధేనసందేహోజాయతేయదా। ద్వాదశీ
తుతదాగ్రాహ్యాత్రయోదశ్యాంతుపారణమితిమార్కండేయోక్తేః॥ సందిగ్ధే
షుచవాక్యేషుద్వాదశీంసముపోషయేత్॥ తథా॥ వివాదేషుచసర్వేషుద్వా
దశ్యాంసముపోషణమ్। పారణంచత్రయోదశ్యామాజ్ఞేయంమాధవకీమునేఇ
తిపాద్మోక్తేశ్చ- వేధసందేహేజ్యోతిర్విదాంప్రతిపత్త్యావాపరాకార్యేత్యు
క్తం - తద్వైష్ణవవిషయమిత్యలంబహునా - అథాత్రోపయుక్తంకించిదు
చ్యతే - తత్రదశమ్యామేకాదశీయోగేదశమీమధ్యేఏవభోజనంకార్యం- ఏకా
దశ్యాంనభుంజీతేతితస్యాఏవనిమిత్తత్వాత్॥నిషేధస్తునివృత్యాత్మాకాలమా
త్రమపేక్షతేఇతిదేవలోక్తేశ్చ - కేచిత్తుఏకాదశీవ్రతాంగత్వేసపూర్వేద్యురే
కభక్తవిధానాద్విధిస్పృష్టేచనిషేధానవకాశాన్నకావ్యవ్రతాంగేభోజన
నిషేధఃప్రవర్తతే - తేనైకాదశీమధ్యేపిపూర్వదినేభోజనమిత్యాహుః - అ
త్రాధికారీమాధవీయేకాత్యాయనోక్తః॥ అష్టవర్షాధికోమర్త్యోహ్యశీతిన్యూ

సవత్సరః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్పక్షయోరుభయోరపీతి॥ భవిష్యే॥ బ్రహ్మ
చారీచనారీచ శుక్లామేవసదాగృహీతి - యత్తువిష్ణుః ॥ పత్యౌజీవతి యానా
రీఉపోష్యవ్రతమాచరేత్ । ఆయుష్యంహరతేభర్తుర్నరకంచైవగచ్ఛతీతితద్భ
ర్త్రననుజ్ఞావిషయమితిప్రాగుక్తం - ఉపవాసాసామర్థ్యేతుమార్కండేయ
కౌర్మయోః ॥ ఏకభక్తేననక్తేనతథైవాయాచితేనచ । ఉపవాసేనదానేన
ననిర్ద్వాదశికోభవేత్ ॥ అత్ర ॥ ఏకభక్తేనయోమర్త్యఉపవాసవ్రతంచరేది
త్యేకభక్తాదిషూపవాసశబ్దస్తద్ధర్మాతిదేశార్థః - తేనతత్ప్రయుక్తాస్సర్వేధ
ర్మాస్సంకల్పమంత్రేచైకభక్తాదిపదేనోహఃకార్యఇతిమదనరత్నే - తథా-
సామర్థ్యేప్రతినిధినాకారయేదితిప్రాగుక్తం- వ్రతాకరణేప్రాయశ్చిత్తమా
హమాధవీయేకాత్యాయనః॥ అర్కేపర్వద్వయేరాత్రౌచతుర్దశ్యష్టమీదివా।
ఏకాదశ్యామహోరాత్రంభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి ॥ అథకామ్యవ్రత
విధిః - లఘునారదీయే ॥ దశమ్యాదిమహీపాలత్రిదినంపరివర్జయేత్ । గంధ
తాంబూలపుష్పాదిస్త్రీసంభోగంమహీయశాః॥ తత్రదశమ్యాంవిధింకౌర్మే॥
కాంశ్యంమాంసమసూరాంశ్చచణకాన్కోరదూషకాన్ । శాకంమధుపరా
న్నంచత్యజేదుపవసన్స్త్రియమ్ ॥ తథా॥ శాకంమాంసమసూరాంశ్చపు
నర్భోజనమైథునే । ద్యూతమత్యంబుపానంచదశమ్యాంవైష్ణవస్త్యజేత్ ॥మ
దనరత్నేనారదీయే ॥ అక్షారలవణాస్సర్వేహవిష్యాన్ననిషేవిణః । అవనీత
ల్పశయనాఃప్రియాసంగమవర్జితాః ॥ వ్రతఘ్నాన్యాహ హేమాద్రౌదేవలః॥
అసకృజ్జలపానాచ్చసకృత్తాంబూలచర్వణాత్ । ఉపవాసఃప్రణశ్యేతదివా
స్వాపాచ్చమైథునాత్ ॥ అశక్తౌతుమదనరత్నేదేవలః ॥ అత్యయేచాంబుపా
నేననోపవాసఃప్రణశ్యతి ॥ అత్యయే—కష్టే ॥ విష్ణురహస్యే॥ గాత్రాభ్యం
గంశిరోభ్యంగంతాంబూలంచానులేపనమ్ । వ్రతస్థోవర్జయేత్సర్వంయచ్చా
న్యత్రనిరాకృతమ్ ॥ ఏషుప్రాయశ్చిత్తముక్తంనిర్ణయామృతే, సంగ్రహే॥
స్తేనహింసకయోస్సఖ్యంకృత్వాస్తైన్యంచహింసకమ్ । ప్రాయశ్చిత్తం వ్రతీ
కుర్యాజ్జపేన్నామశతత్రయమ్ ॥ మిథ్యావాదేదివాస్వాపేబహుశోంబునిషే
వణే । అష్టాక్షరంవ్రతీజప్త్వాశతమష్టోత్తరంశుచిః॥ ఓంనమోనారాయణా
యేత్యష్టాక్షరః ॥ తత్రైవపైఠీనసిః॥ తాంబూలచర్వణేస్త్రీసంభోగేమాం
సనిషేవణే । వ్రతలోపేనచేత్కుర్యాత్కృష్ణావద్భుజివర్జనమితికృష్ణైకా
దశీవద్భోజననిషేధమాత్రపరిపాలనేతు తాంబూలచర్వణాదావపినదోష
ఇత్యర్థః - సంభోగోఋతుకాలాదన్యత్ర ॥ రేతస్సేకాత్మసంభోగమ్పృతే

స్యాత్రేతయోఃస్మృతఇతికాత్యాయనోక్తేః - హేమాద్రౌవసిష్ఠః ॥ ఉపవాసే
తథాశ్రాద్ధేనకుర్యాద్దంతధావనమ్ । దంతానాంకాష్ఠసంయోగోదహత్యా
సప్తమంకులమ్ ॥ కాష్ఠగ్రహణాన్మృల్లోష్ఠాద్యనిషేధఇతిహేమాద్రిః విష్ణు
రహస్యే ॥ శ్రాద్ధోపవాసదివసేఖాదిత్వాదంతధావనమ్ । గాయత్ర్యాశ
తసంపూతమంబుప్రాశ్యవిశుధ్యతి ॥ నిర్ణయామృతేవ్యాసః ॥ వర్జయేత్పా
రణేమాంసంవ్రతాహేప్యౌషధంసదేతి ॥ ఏకాదశ్యాంశ్రాద్ధప్రాప్తౌ మా
ధవీయేకాత్యాయనఆహ । ఉపవాసోయదానిత్యః శ్రాద్ధం నైమిత్తికం
భవేత్ । ఉపవాసంతదాకుర్యాదాఘ్రాయపితృసేవితమ్ ॥ మాతాపిత్రోః
క్షయేప్రాప్తేభవేదేకాదశీయది । అభ్యర్చ్యపితృదేవాంశ్చఆజిఘ్రేత్పితృసే
వితమితి ॥ హేమాద్ర్యాదిసర్వనిబంధేష్వేవం - ఏతేనఏకాదశీనిమిత్తకం
శ్రాద్ధంద్వాదశ్యాంకార్యమితివదంతః, పరాస్తాః—కించమహాలయే ॥ సప
క్షస్సకలః పూజ్యశ్శ్రాద్ధషోడశకంప్రతీతి శ్రుతంషోడశత్వం - పౌషైకాద
శ్యాంచమన్వాదిశ్రాద్ధంతయాహానిర్జ్ఞానేచతత్పక్షైకాదశ్యాంవిహితంశ్రా
ద్ధంబాధితమేవస్యాత్ - యదపిస్మృతిచంద్రికాస్థంపఠంతి ॥ అన్నాశ్రితానిపా
పానితద్భోక్తుర్దాతురేవచ । మజ్జంతిపితరస్తస్యనరకేశాశ్వతీస్సమాఇతి - త
స్యాపిరాగప్రాప్తభుజిగోచరస్యవైధంశ్రాద్ధంగోచరయతాంమహత్సాహ
సమిత్యలం - యోపి ॥ అకృతశ్రాద్ధనిచయాజలపిండంవినాకృతాఇతిలఘునా
రదీయేఏకాదశ్యాంశ్రాద్ధాదినిషేధః- సమాతాపితృభిన్నవిషయఃపూర్వవా
క్యైతద్గ్రహణాత్, నివయఃప్రతిగ్రహః—అవ్రతఘ్నాన్యాహమదనరత్నేదే
వలః ॥ సర్వభూతభయంవ్యాధిఃప్రమాదోగురుశాసనమ్ । అవ్రతఘ్నాని
పఠ్యంతేసకృదేతానిశాస్త్రతః ॥ స్కాందేపి ॥ అష్టౌతాన్యవ్రతఘ్నానిఆపో
మూలంఫలంపయః । హవిర్బ్రాహ్మణకామ్యాచగురోర్వచనమౌషధమ్ ॥
ఇదంచాతిసంకటవిషయం-నారదీయే ॥ అనుకల్పస్మృణాంప్రోక్తఃక్షీణానాం
వరవర్ణిని । మూలంఫలంపయస్తోయముపభోగ్యంభవేచ్ఛుభే ॥ నత్వేవభోజ
నంకైశ్చిదేకాదశ్యాంబుధైస్స్మృతమితి - అస్యాపవాదః ॥ శయనేచవదుత్థా
నేమత్స్యపార్శ్వపరివర్తనే । నరోమూలఫలాహారీహృదిశల్యంసమాప్నుయాత్ ॥
ఏతేచాపిబోధినోన్నిర్ణయాస్సర్వవ్రతేషుజ్ఞేయాః-తత్రైకాదశ్యాంసంకల్పః ॥
గృహీత్వౌదుంబరంపాత్రంవారిపూర్ణముదఙ్ముఖః । ఉపవాసంతుగృహ్ణీయా
ద్యద్వావాక్యేవధారయేదితిమాధవీయేవారాహోక్తేః - మంత్రస్తుపిష్టో
క్తః ॥ ఏకాదశ్యాంనిరాహారస్స్థిత్వాహమపరేహని । భోక్ష్యామిపుండరీకా

తుశరణంమేభవాచ్యుతేతి ॥ శైవాదీనాంతు హేమాద్రౌ సౌరపురాణే ॥ సా
విత్ర్యాస్యథవానామ్నాసంకల్పంతుసమాచరేత్ ॥ శివాదిగాయత్ర్యోయ
జుర్వేదేప్రసిద్ధాః - నారదః ॥ ఇత్యుచ్చార్యతతో విద్వాన్పుష్పాంజలిమథా
ర్పయేత్ ॥ తత స్సజలంపిబేత్ ॥ అష్టాక్షరేణమంత్రేణత్రిర్జప్తేనాభిమంత్రిత
మ్ । ఉపవాసఫలంప్రేప్సుఃపిబేత్పాత్రగతంజలమితికాత్యాయనోక్తేః-మధ్య
రాత్రేఉదయేవాదశమీవేధేరాత్రౌసంకల్పఇతిమాధవః ॥ దశమ్యాస్సంగదో
షేణఅర్ధరాత్రాత్పరేణతు । వర్జయేచ్చతురోయామాన్సంకల్పార్చనయో
స్తదా ॥ విద్ధోపవాసేనశ్చంస్తుదినంత్యక్త్వాసమాహితః । రాత్రౌసంపూ
జయేద్విష్ణుంసంకల్పంచతదాచరేదితినారదీయోక్తేః-తత్రపూజామభిధా
య ॥ దేవస్యపురతఃకుర్యాజ్జాగరంనియతోవ్రతీ ॥ ద్వాదశ్యాంనివేదనమం
త్రఉక్తఃకాత్యాయనేన ॥ అజ్ఞానతిమిరాంధస్యవ్రతేనానేనకేశవ । ప్రసీద
సుముఖోనాథజ్ఞానదృష్టిప్రదోభవేతి ॥ నారదీయే ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయే
చ్ఛక్త్యాదద్యాద్వైదక్షిణాంతతః ॥ స్కాందేపి ॥ కృత్వావైవోపవాసంతు
యోశ్నీయాద్ద్వాదశీదినే । నైవేద్యంతులసీమిశ్రంహత్యాకోటివినాశనమ్ ॥
ద్వాదశ్యాంచవర్జ్యాన్యాహబృహస్పతిః ॥ దివాస్వాపంపరాన్నంచపునర్భో
జనమైథునే । క్షౌద్రంకాంస్యామిషంతైలంద్వాదశ్యామష్టవర్జయేత్ ॥ హే
మాద్రౌబ్రహ్మాండపురాణే ॥ పునర్భోజనమధ్వానోభారఆయాసమైథునే ।
ఉపవాసఫలంహన్యుర్దివానిద్రాచపంచమీ ॥ స్కాందే ॥ పరాన్నంకాంస్య
తాంబూలేలోభంవితథభాషణమ్ ॥ వర్జయేదితిశేషః - విష్ణుధర్మే ॥ అసం
భాష్యాన్హిసంభాష్యతులస్యతసికాదళమ్ । ఆమలక్యాఃఫలంవాపిపారణే
ప్రాశ్యశుధ్యతి ॥ బృహన్నారదీయే ॥ రజస్వలాంచచాండాలంమహాపాత
కినంతథా । సూతికాంపతితంచైవఉచ్ఛిష్టంరజకాదికమ్ ॥ వ్రతాదివస్యశ్శృ
ణుయాద్యద్యేషాంధ్వనిముత్తమః । అష్టోత్తరసహస్రంతుజపేద్వైవేదమా
తరమ్ ॥ ఏతద్వ్రతంసూతకేపికార్యం॥ సూతకేమృతకేచైవనత్యాజ్యంద్వా
దశీవ్రతమితివిష్ణూక్తేః - తత్రత్యక్తందానాదిసూతకాంతేకార్యం ॥ సూత
కాంతేనరస్స్నాత్వాపూజయిత్వాజనార్దనమ్ । దానందత్వావిధానేనవ్రత
స్యఫలమశ్నుతఇతిమాత్స్యోక్తేః - రజోదర్శనేపికార్యం॥ ఏకాదశ్యాంనభుం
జీతనారీదృష్టరజస్యపీతిపులస్త్యోక్తేః - యదాద్వాదశ్యాంశ్రవణర్క్షంతదాశు
ద్ధామప్యేకాదశీంత్యక్త్వాతత్రైవోపవాసఃకార్యః ॥ శుక్లావాయదివాకృ
ష్ణాద్వాదశీశ్రవణాన్వితా । తయోరేవోపవాసశ్చత్రయోదశ్యాంచపారణ

మితినారదీయోక్తేః - ఏతేచనియమాఃకామ్యవ్రతేనియతాః - నిత్యవ్రతేస
తిసంభవేకార్యాః ॥ శక్తిహీనంస్తుప్రసఃకుర్యాన్నియమంసవిశేషణమితికా
త్యాయనోక్తేః - అశక్తేతుమాధవీయేబ్రహ్మాండోక్తేపక్తే॥ ఏకవిజ్ఞాయకస్త్వేతా
వశ్యమేకాదశీవ్రతమ్ । విశేషనియమాశక్తోऽహోరాత్రంభుజవర్జితః—
అథాష్టౌమహాద్వాదశ్యః- తత్రశుద్ధాధికైకాయుతాద్వాదశీఉన్మీలనీసంజ్ఞా
ద్వాదశ్యేవశుద్ధాధికాపర్వతేచేత్సావంజులీ- వాసరత్రయస్పర్శినీత్రిస్పృశా-
అగ్రేపర్వణస్సంపూర్ణాధికత్వేపక్షవర్ధినీ - పుష్యర్క్షయుతాజయా - శ్రవణ
యుతావిజయా - పునర్వసుయుతాజయంతీ - రోహిణీయుతాపాపనాశి
నీ - ఏతాఃపాపక్షయముక్తికామఉపవసేత్ - అత్రమూలంహేమాద్రౌ
జ్ఞేయం - ఏకాదశీద్వాదశ్యోరేకత్వేతంత్రేణోపవాసః - పార్థక్యేతుశక్త
స్యోపవాసద్వయం ॥ ఏకాదశీముపోష్యైవద్వాదశీంసముపోషయేత్ ఇతిస్మృతి
రహస్యాత్ - అశక్తౌతుద్వాదశ్యామేవ ॥ ఏవమేకాదశీంత్యక్త్వాద్వాదశీంస
ముపోషయేత్ । పూర్వవాసరజంపుణ్యంసర్వంప్రాప్నోత్యసంశయమితి త
త్రైవోక్తేః - యదాత్వల్పాద్వాదశీతదోక్తంమాత్స్యే ॥ యదాభవతి అ
ల్పాపిద్వాదశీపారణాదినే। ఉషఃకాలేద్వయంకుర్యాత్ప్రాతర్మాధ్యాహ్ని
కంతదా ॥ నారదీయేపి ॥ అల్పాయామథవిప్రేంద్రద్వాదశ్యామరుణోదయే ।
స్నానార్చనక్రియాఃకార్యాదానహోమాదిసంయుతాఇతి - సంకటేతుమా
ధవీయేదేవలః ॥ సంకటేవిషమేప్రాప్తేద్వాదశ్యాంపారయేత్కథం। అద్భి
స్తుపారణాంకుర్యాత్పునర్భుక్తంనదోషకృదితి ॥ సంకటేత్రయోదశీశ్రాద్ధ
ప్రదోషాదౌ- అత్రకేచిదాహుః - అపకర్షవాక్యాన్యనాహితాగ్నివిషయా
ణి - అగ్నిహోత్రాదీనాంశ్రౌతత్వేనాపకర్షయోగాదితి - ద్వాదశ్యాంచ
ప్రథమపాదమతిక్రమ్యపారణంకార్యం ॥ ద్వాదశ్యాఃప్రథమఃపాదోహరివా
సరసంజ్ఞితః । తమతిక్రమ్యకుర్వీతపారణంవిష్ణుతత్పరఇతి మద
నరత్నేచవిష్ణుధర్మోక్తేః - అత్రకేచిత్సంగిరంతే - యదాభూయసీద్వాదశీ
తదాపిప్రాతర్ముహూర్తత్రయఏవపారణంకార్యం ॥ సర్వేషాముపవాసానాం
ప్రాతరేవహిపారణమితివచనాదితి - అస్మద్గురవస్తు - బహూనాంకర్మకా
లానాంప్రాప్తౌనాకారణంబాధాపత్తేఃప్రాగ్వచనంచానైశ్చ - అల్పద్వాదశ్యామే
వాపకర్షవిధానాదపరాహ్ణఏవకార్యం - ప్రాతశ్శబ్దస్తు ॥ సాయంప్రాత
ర్ద్విజాతీనామశనంశ్రుతిచోదితమితివదపరాహ్ణాదేర్వ్యపోహనార్థః- నచవా
క్యవైయర్థ్యంపునరర్ధ్యేజనసాయంపారణనివృత్త్యర్థత్వాదిత్యాహుః.

ప్రమాదేనఏకాదశ్యుపవాసాతిక్రమేఽపరార్కే—వారాహే ॥ ఏకాదశీవిలు
ప్తాచేద్ద్వాదశీపరతస్స్థితా। ఉపోష్యాద్వాదశీతత్రయదీచ్ఛేత్పరమంపదమితి॥
కైశ్చిత్తువిష్ణునాచేదితిపఠితం - అత్రాప్యవిరోధినోనియమాస్సర్వవ్రతేషుబోద్ధ
వ్యాః - అన్యేచనవరాత్రేవక్ష్యంతేఇతిదిక్ —ఇతినిర్ణయసింధావేకాదశీనిర్ణ
యః— ద్వాదశీతుపూర్వైవయుగ్మవాక్యాత్॥ ద్వాదశీతుప్రకర్తవ్యాఏకా
దశ్యాయుతాప్రభో ఇతిస్కాందాచ్చ- త్రయోదశీతుసర్వమతేశుక్లాపూర్వా
కృష్ణోత్తరా- త్రయోదశతిథిఃపూర్వాసితోఽథాఽసితఃపశ్చాదితిదీపికోక్తేః॥
శుక్లాత్రయోదశీపూర్వాపరాకృష్ణత్రయోదశీతిమాధవాచ్చ - చతుర్దశీసర్వ
మతేకృష్ణాపూర్వాశుక్లోత్తరా - ఉపవాసేతుద్వ్యయ్యాపిపరేతి మదనరత్నే-
పౌర్ణమాస్యమావాస్యేతుసావిత్రీవ్రతంవినాపరేగ్రాహ్యే ॥ భూతవిద్ధేనక
ర్తవ్యేదర్శపూర్ణిమాసేకదాచన । వర్జయిత్వామునిశ్రేష్ఠసావిత్రీవ్రతముత్తమమితి
బ్రహ్మవైవర్తాత్ - అమాయాంయోగవిశేషమాహాఽపరార్కే— శాతాత
పః ॥ అమావాస్యాంభవేద్వారోయదాభూమిసుతస్యవై । జాహ్నవీస్నా
నమాత్రేణగోసహస్రఫలంలభేత్ ॥ అమావైసోమవారేణరవివారేణసప్త
మీ। చతుర్థీభౌమవారేణవిషువత్సదృశంఫలమ్ ॥ తత్రైవవ్యాసః ॥ సినీవాలీ
కుహూర్వాపియదిసోమదినేభవేత్ । గోసహస్రఫలందద్యాత్స్నానంవై
మౌనినాకృతమ్ ॥ హేమాద్రౌబృహస్మనుః ॥ శ్రవణాశ్విధనిష్ఠార్ద్రా నాగ
దైవతమస్తకే । యద్యమారవివారేణవ్యతీపాతస్సఉచ్యతే ॥ నాగదైవతం
ఆశ్లేషా - మస్తకోమృగశిరః - ప్రథమపాదఇత్యన్యే - సచసక్షేపాం—
అథేష్టికాలః - గోభిలః॥ పక్షాంతావుపవస్తవ్యౌపక్షాదయోఽభియష్టవ్యా
ఇతి - ఉపవాసోఽన్వాధానం - తత్రమధ్యాహ్నాత్పూర్వంవాపర్వప్రతి
పత్సంధౌతత్ప్రణేయాగః ॥ పూర్వాహ్ణేవాథమధ్యాహ్నేయదిపర్వసమాప్య
తే । ఉపోష్యతత్రపూర్వేద్యుస్తదహర్యాగఇష్యత ఇతిలౌగాక్షివచనాత్ -
తత్రద్వేధావిభాగః ॥ ఆవర్తనాత్తుపూర్వాహ్ణోహ్యపరాహ్ణస్తతః పరః।
మధ్యాహ్నస్తుతయోస్సంధిర్యదావర్తనముచ్యతఇతి మదనరత్నేవచనాత్ -
మధ్యాహ్నోర్ధ్వంసంధౌమానవమతేపరేహ్నియాగః ॥ అపరాహ్ణేథ
వారాత్రౌయదిపర్వసమాప్యతే। ఉపోష్యతస్మిన్నహనిశ్వోభూతేయాగఇ
ష్యతఇతిలౌగాక్షిణోక్తేః - హేమాద్రిస్త్వపరాహ్ణసంధావపిపరదినేప్రతి
పచ్చతుర్థాంశేచంద్రోదయేచసతిద్వితీయాదివృత్త్యంతక్షయేసతి పూర్వేద్యు
ర్యాగః ॥ పర్వణోంశేద్వితీయేతుయష్టవ్యంతుద్విజాతిభిః। ద్వితీయాసహితం

యస్మాద్దూషయంత్యాశ్వలాయనా ఇతి- ద్వితీయేత్వితి కౌముదీక న్యాయేన తుర్యాంశపరం - తురీయేత్వితి శూలపాణౌ పాఠస్స్పష్టార్థ ఏవ - తథా ॥ భూతా పంచదశీ పూర్ణా ద్వితీయా క్షయగామినీ । చరురిష్టిరమాయాం స్యాద్దృష్టే కవ్యాదికీ క్రియేతి బోధాయనవచనాచ్చేత్యాచిరాక్ - మదనరత్నేపి ॥ చతుర్దశీ చతుర్యామా అమావాస్యా న దృశ్యతే। శ్వోభూతే ప్రతిపచ్ఛేత్తస్యాత్పూర్వాం తత్రైవ కారయేదితి ॥ యత్తు మాధవః ॥ యస్తు వాజసనేయీ స్యాత్తస్య సంధిదినాత్పరా । న కార్యాన్వాహితిః కింతు సదా సంధిదినే హి సేత్యాహ- యచ్చ కాలాదర్శేప్యుక్తం ॥ ఆవర్తనాదధస్సంధిర్యద్యన్వాధాయ తద్దినే । పరేద్యురిష్టిరిత్యాహుర్విప్రా వాజసనేయిన ఇతి - యచ్చ మదనరత్నే ॥ మధ్యందినాత్స్యాదహనీహ యస్మిన్ ప్రాక్పర్వణస్సంధిరియం తృతీయా । సా ఖర్వికా వాజసనేయినుత్యాతస్యాముపోష్యాథ పరేద్యురిష్టిరితి ॥ ఏతత్పౌర్ణమాసీపరమితి తత్రైవ - ఆవర్తనోర్ధ్వమర్వాగస్తదాత్రైవాసమాప్తే ర్దేవమధ్యాహ్నాదర్వాక్సమాప్తా తృతీయేత్యర్థః - తత్కా-ర్కా-భాష్యదేవజానిశ్రీఅనంతభాష్యాదిసకలతచ్ఛాఖీయగ్రంథవిరోధాద్వృద్ధానాదరాచ్చోపేక్ష్యం - పౌర్ణమాస్యాం విశేషమాహ కాత్యాయనః ॥ సంధిశ్చేత్సంగవాదూర్ధ్వం ప్రాక్పర్యావర్తనాద్రవేః । సా పౌర్ణమాసీ విజ్ఞేయా సద్యస్కాలవిధౌ నరైః ॥ అమాయాం విశేషమాహ బోధాయనః ॥ ద్వితీయా త్రిముహూర్తా చేత్ప్రతిపద్యాపరాహ్ణికే । అన్వాధానం చతుర్దశ్యాం పరతస్సోమదర్శనాత్ ॥ కాత్యాయనశ్చ ॥ యజనీయే హ్నిసోమశ్చేద్వారుణ్యాం దిశి దృశ్యతే । తత్ర వ్యాహృతిభిర్హుత్వా దండం దద్యాద్ద్విజాతయ ఇతి ॥ ఏతచ్చ బౌధాయనవాజసనేయివిషయం - తైత్తిరీయశ్రుతౌ తు చంద్రదర్శనేపి యాగ ఉక్తః - ఏషా వై సుమనా నామేష్టిర్యమద్యేజానం పశ్చాచ్చంద్రమా అభ్యుదేత్యస్మిన్నేవాస్మై లోకేర్ధుకా భవతీతి - శ్రుత్యంతరేపి ॥ యదహః పశ్చాచ్చంద్రమా అభ్యుదేతి తదహర్యజన్నిమాంల్లోకానభ్యుదేతీతి - ఇదం బహ్వృచాపస్తంబవిషయం - మదనరత్నేప్యేవం - ఆపస్తంబభాష్యార్థసంగ్రహేప్యేవం- అతః పక్షద్వయస్య స్వస్వసూత్రాద్వ్యవస్థేతి తత్త్వం - దూషయంత్యాశ్వలాయనా ఇతి తు పూర్వాహ్ణసంధివిషయమితి మాధవః - శేషం పర్వణీష్టౌ విశేషమాహ మాధవీయే గార్గ్యః ॥ ప్రతిపద్యప్రవిష్టాయాం యది చేష్టిస్సమాప్యతే । పునః ప్రణీయ కృత్స్నేష్టిః కర్తవ్యా యాగవిత్తమైః ॥ గృహ్యాగ్నౌ స్థాలీపాకస్య నియమ ఇతి మదనపారిజాతే - ఏవం పర్వాంత్యాంశః ప్రతిపదశ్చ ప్రథమాంశో యాగకాల ఉక్తః -

క్వచిత్ప్రతిపత్తుర్యాం శేపియాగః॥ సంధిర్యద్యపరాహ్ణేస్యాద్యాగం ప్రాతః
పరేహని। కుర్వాణః ప్రతిపద్భాగే చతుర్థేపినదుష్యతీతి వృద్ధశాతాతపోక్తేః-
ఏతత్పూర్ణిమాపరమితి మదనరత్నే - పర్వణిప్రతిపదః క్షయస్య వృద్ధేశ్చార్థం
ప్రక్షిప్యసంధిర్జ్ఞేయః - తదాహమాధవః- వృద్ధిః ప్రతిపదోయాస్తి తదర్థం
పర్వణిక్షిపేత్। క్షయస్యార్థంతథాక్షిప్త్వాసంధిర్నిర్ణీయతాం సదేతి॥ కా
త్యాయనోపి॥ పరేహ్ని ఘటికాన్యూనాస్తథైవాత్యధికాశ్చయాః। తదర్థ
క్లృప్త్వా పూర్వస్మిన్ హ్రాసవృద్ధీప్రకల్పయేదితి॥ ఏవంస్మార్తస్థాలీపాకేపిజ్ఞే
యం - తత్రేష్టిస్థాలీపాకావాధానగృహప్రవేశనీయహోమానంతరభావి
న్యాంపౌర్ణమాస్యాంప్రారంభణీయానతుదర్శే - యద్యారంభేమలమాస
పౌషమాసగురుశుక్రాస్తాదిర్భవతి తదాప్యారంభః కార్యః - యానితు॥ ఉప
రాగోధిమాసశ్చయదిస్యాత్ప్రథమపర్వణి। తథామలిమ్లుచే పౌషే నాన్వారంభణ
మిష్యతే॥ గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యే చంద్రసూర్యగ్రహేతథేతి సంగ్రహవచ
నాని తాని కాలస్యావినాతిక్రాంతముఖ్యకాలప్రారంభవిషయాణి॥ నామకర్మ
చదర్శేష్టింయథాకాలంసమాచరేత్। అతిపాతేసతితయోః ప్రశస్తేమాసి
పుణ్యేనక్షత్రేపర్వణి-గర్గవచనాదితి ప్రయోగపారిజాతే - ఉక్తంచైతత్ప్ర
యోగరత్నేనాట్ట్రైః కాలాదర్శేతు - నామకర్మజాతేష్టిమితిపాఠః - యా
జ్ఞికాస్తు॥ అథానారంభపౌర్ణమాసీచేన్మలమాసగా। తస్యామారంభ
ణీయాదీన్నకుర్వీతకదాచనేతిత్రికాండమండనవచనాచ్ఛుద్ధకాలఏవవిధ్రిష్టే
ష్టింకృత్వారంభంకుర్యాదిత్యాహుః - కాలాదర్శేస్మృతిసంగ్రహేపి॥ ఆరం
భందర్శపూర్ణేష్ట్యోరగ్నిహోత్రస్యచాదిమమ్। ప్రతిష్ఠాః పంచమూర్త్యాద్యా
మలమాసేవివర్జయేదితి—అథవికృతీష్టిః - తత్రాపస్తంబః॥ యదీష్ట్యాయ
దిపశునాయదిసోమేనయజేతసోమావాస్యాయాంపౌర్ణమాస్యాంచేతి - అ
త్రప్రకృతితః కాలేనిషేధేపిసద్యస్కాలతావిశేయాతృతీయాయాంసాంగత్వో
క్తేః - అత్రపౌర్ణమాస్యమావాస్యాశబ్దాభ్యాంతదంత్యక్షణోగృహ్యతే- తే
నతద్వ్యత్యహోరాత్రఇత్యర్థమాహ రామాండారః- మాధవోపి॥ ఇష్ట్యాదివి
కృతిస్సర్వాపర్వణ్యేవేతినిర్ణయఇతి - అత్రవిశేషమాహ త్రికాండమండనః -
కాత్యాయనశ్చ॥ ఆవర్తనాత్ప్రాగ్యదిపర్వసంధిః కృత్వాతుతస్మిన్ప్రకృతిం
వికృత్యాః। తద్దైవయాగః పరతోయదిస్యాత్తస్మిన్వికృత్యాః ప్రకృతేః పరేద్యు
రితి - ధూర్తస్వామ్యాదయోప్యేవమాహుః॥ యత్విష్టిః ప్రతిసాంగాయావికృ
తేః పరః కాలత్వాదావర్తనాత్ప్రాక్సంధౌ సంధిమతీత్యాయజేతేతి ప్రకృతేః

ప్రతిపదిసమాప్తినియమాత్ప్రకృత్యనంతరంప్రతిపదివికృత్యయోగాత్పూర్వే ద్యుర్వికృతిరిత్యుక్తంతంత్రరత్నేపార్థసారథినా- యద్యపిప్రకృతేః పూర్వత్వా దపూర్వమంతేస్యాదిత్యాపస్తంబేనోక్తం - తథాపి హేతువాదేనశ్రుతిమూ లత్వాభావాదంగం వాసమభివ్యాహారాదితివదప్రామాణ్యమితితదాశయః- ఆగ్రయణేతువిశేషంవక్ష్యామః - అన్వారంభణీయాతుచతుర్దశ్యాం కార్యేతి హిరణ్యకేశివృత్తౌమాతృదత్తీయే-అన్యేషాంపర్వణ్యేవపశౌసోమేచకాలాం తరమప్యాహబౌధాయనః - అమావాస్యేనవాహావిషేష్ట్వానక్షత్రేచేతి - శుక్లపక్షేకృత్తికాదివిశాఖాంతేషు దేవనక్షత్రేష్వితికేశవస్వామివ్యాచఖ్యే- చాతుర్మాస్యేష్వపిద్వాదశాహయథాప్రయోగపక్షయోర్నక్షత్రేష్వప్యా రంభః - యావజ్జీవసాంవత్సరప్రయోగయోస్తుఫాల్గున్యాంచైత్ర్యాం వా రంభః - పశౌతువిశేషమాహకాత్యాయనః॥ అర్ధాదహ్నోభవతినియతం పర్వసంధిఃపరస్తాత్కృత్వాతస్మిన్నహనితుపశుంసద్యఏవద్వ్యహంవా। ఆర భ్యాథప్రకృతిరథచేత్పర్వసంధిఃపురస్తాత్కృత్వాస్మిన్ప్రకృతిమథతస్యాత్ప శుస్సద్యఏవ॥ అధికారపశుస్త్వగ్నిషోమీయేణసవనీయేనవా సమానతంత్రో వాకార్యఇతిత్రికాండమండనః- సోమేత్వాహాపస్తంబః॥అమావాస్యాయాం దీక్షా యజనీయేవామావాస్యాయాం యజనీయేవాసుత్యమహః పౌర్ణమా స్యాందీక్షా యజనీయేవాపౌర్ణమాస్యాంయజనీయేవాసుత్యమహరితి ॥ లా ట్యాయనసూత్రేపి॥ పూర్వపక్షస్యప్రథమేహనిదీక్షేతదృష్ట్వావానక్షత్రయో గేచేతి - పూర్వపక్షశ్శుక్లపక్షః - నక్షత్రయోగేచేత్యయమర్థః - చైత్ర్యా దిపూర్ణిమాయాశ్చిత్రానక్షత్రయోగేదీక్షేతేతి - ఆధానంతుపర్వణినక్ష త్రేషుచోక్తం - తత్రపర్వనక్తంగార్హపత్యమాదధీతేత్యాదికర్మకాలవ్యాపిగ్రా హ్యం - దినద్వయేతత్వేపరంగ్రాహ్యం - సంకల్పస్యపర్వణిలాభాత్ - పూ ర్వనక్షత్రయోగేతదేవగ్రాహ్యం- యత్రత్రీణిసన్నిపతితాన్యృతుర్నక్షత్రంచ పర్వతత్సమృద్ధం విప్రతిషేధఋతుర్నక్షత్రంచబలీయఇతి - హిరణ్యకేశిసూ త్రాత్ - ఋతుర్వసంతేబ్రాహ్మణోగ్నీనాదధీతేత్యాదిః - రేణుకారికా యాంతు ॥ మాఘాదిపంచమాసేషుశ్రావణేవాశ్వినేతథా । మార్గశీర్షే శు క్లపక్షేఆధానమథకారయేదిత్యుక్తం ॥ అత్రమూలంమృగ్యం - ఆధాననక్ష త్రాణిత్వాపస్తంబసూత్రే కృత్తికారోహిణీ మృగశీర్షపునర్వసు పుష్యపూ ర్వోత్తరా పూర్వాషాఢోత్తరాషాఢా హ స్తచిత్రావిశాఖానురాధా శ్రవణోత్తరాభాద్రపదాఇతి - సోమపూర్వాధానేవిశేషమాహాపస్తం

బః ॥ సోమేనయక్ష్యమాణఆదధానోనర్తూన్సూర్క్షేన్ననక్షత్రమితి - అత్రప్రకరణాదాధానకాలబాధః - తేనసోమస్యవసంతకాల తానబాధ్యతఇతి రుద్రదత్తవృత్తౌనారాయణవృత్తౌచోక్తమ్ - తంత్రరత్నేవార్తికేచ ॥ తేవా ఏతేఉభయేఅపహతపాప్మానోఋతవః - ఏషవాఉద్యన్నాదిత్యఏషాంపాప్మనోపహంతా - యద్యైవైనంకదాచనయజ్ఞముపనమేత్తథా ద త్తరాయణరూపందైవందక్షిణాయనరూపంచపిత్ర్యమిత్యుభయమృతుత్రయంసోమాధానేశతపథవిశిష్యవిహితం - తదేకవాక్యతయాశాఖాంతరేనర్తూన్సూర్క్షేదిత్యత్రసోమకాలబాధఏవ - ఆధానకాలబాధస్యయద్యైవైనంశ్రద్ధోపనమేత్తదాదధీతేత్యస్యాంశాఖాయాంవాక్యాంతరేణసిద్ధత్వాత్సోమకాలబాధార్థమేవేదమిత్యుక్తం- ధూర్తస్వామీతుసోమస్యాపియఋతుస్తస్యాపినసూర్క్షేదితిలిఖనాదుభయకాలబాధంమన్యతే - శ్రీరామాండారస్తుకాలాంతరవిధానంవాసర్వకాలానాదరోవేతిపక్షద్వయముక్త్వా - తత్రాద్యేకృత్తికాదికాలాంతరస్యయథాధానేవసంతాద్యబాధేనవిధానం - తథాసోమేప్యుదగయనపూర్వపక్షపుణ్యాహ సన్నిపాతేయజ్ఞ కాలోనాదేశ ఇతిఛందోగసూత్రోక్తోదగయనబాధేనసోమాభిసంధిరూపకాలాంతర విధానాదుదగయనంత్వపేక్షితఇత్యుక్తం - ద్వితీయపక్షేతుయద్యైవైనంయజ్ఞఉపనమేదితి సర్వకాలానాదరఉక్తఇతి భరద్వాజసూత్రాత్సర్వశబ్దస్య చవిశ్వజిత్సర్వపృష్ఠఇతివద్ద్వయోరప్రయోగాత్సర్వకాలబాధఇతి తేనదక్షిణాయనేపి భవతీత్యుక్తం- షడ్గురుభాష్యేదేవత్రాతభాష్యేతంత్రరత్నేచషట్స్వపిఋతుషుభవతీత్యుక్తమితిదిక్ - శ్రాద్ధేత్వమావాస్యాత్రేధావిభక్తదినతృతీయాంశేయాపరాహ్ణభాగస్తద్వ్యాపినీసాగ్నికైర్గ్రాహ్యా ॥ పిండాన్వాహార్యకంశ్రాద్ధంక్షీణేరాజనిశస్యతే। వాసరస్యతృతీయేంశేనాతిసంధ్యాసమీపతఇతికాత్యాయనోక్తేః ॥ దర్శశ్రాద్ధంతుయత్ప్రోక్తంపార్వణంతత్ప్రకీర్తితమ్ । అపరాహ్ణేపితౄణాంచతత్రదానంప్రశస్యతఇతిశాతాతపోక్తేశ్చ - దినద్వయేతత్రసత్వేసర్వాపరాహ్ణవ్యాపీదర్శోగ్రాహ్యః - యద్యుభయేద్యురేషవిహితస్సర్వాపరాహ్ణస్థితఇతిదీపికోక్తేః - యత్తుకార్ష్ణాజినిః ॥ భూతవిద్ధామమావాస్యాంమోహాదజ్ఞానతోపివా । శ్రాద్ధకర్మణియేకుర్యుస్తేషామాయుఃప్రహీయతే ॥ ఇతితదపరాహ్ణేచతుర్దశీవేధపరమితిశ్రాద్ధహేమాద్రిః - అపరాహ్ణవ్యాప్తిపరమితిమాధవః - దినద్వయేఽపరాహ్ణవ్యాప్త్యభావేంశతోవ్యాప్తౌచతిథిక్షయేపూర్వేతిహేమాద్రిః ॥ యదాచతుర్దశీయామంతురీయ

మనుపూరయేత్ । అమావాస్యా క్షీయమాణా తదైవ శ్రాద్ధమిష్యత ఇతి కాత్యాయనోక్తేః - చతుర్దశ్యాశ్చతుర్థం యామం దర్శః పూరయేత్ - చతుర్దశీయామత్రయం స్యాదిత్యర్థః - క్షీయమాణా పరదినేఽపరాహ్ణవ్యాపినీ నేత్యర్థః వ్యతిరేకమాహ ॥ వర్ధమానామమావాస్యాం లక్షయేదపరేహని । యామాం స్త్రీనధికాన్వాపి పితృయజ్ఞస్తతో భవేత్ ॥ తతశ్శ్రాద్ధంచ - దినద్వయేఽపరాహ్ణవ్యాప్త్యాదౌ తిథివృద్ధౌ చ హారీతః ॥ త్రిముహూర్తా చ కర్తవ్యా పూర్వా ఖర్వా చ బహ్వృచైః । కుహూరధ్వర్యుభిః కార్యా యథేష్టం సామగీతిభిః ॥ త్రిముహూర్తాభావే తు పూర్వా నేత్యర్థః - పిండపితృయజ్ఞస్తు కాత్యాయనైర్యాగదినాత్పూర్వేద్యుః కార్యః - పూర్వోక్తాంగత్వాత్పిండపితృయజ్ఞ ఇతి తత్సూత్రాత్ - వ్యాఖ్యాతం చైతత్కర్కాచార్యైః - పూర్వ ఏవ దర్శాత్పిండపితృయజ్ఞో న పశ్చాత్ - కుతః అంగత్వాత్ - తథా చ శ్రుతిః ॥ తస్మాత్పూర్వేద్యుః పితృభ్యః క్రియత ఉత్తరమహర్దేవాన్యజంత ఇతి, పూర్వేద్యుః పితృభ్యో యజ్ఞం నిఃపృణీయ ప్రాతర్దేవేభ్యః ప్రతనుత ఇతి చ - తేన తన్మతే అంగమేవాసౌ - తదుక్తం ॥ అంగం వా సమభివ్యాహారాదితి తేన కర్కమతే చతుర్దశీయుక్తదర్శే పిండపితృయజ్ఞ ఇతి - శ్రీఅనంతభాష్యే తు పరేద్యురిత్యుక్తం - అత్ర ద్వేధా వ్యాచారో దృశ్యతే - ఆపస్తంబానాం తు పరదినే ముహూర్తమపి దర్శసత్వే తత్రైవ పితృయజ్ఞః - తదాహ ఆపస్తంబః ॥ అమావాస్యాయాం యదహశ్చంద్రమసం న పశ్యతి తదహః పిండపితృయజ్ఞం కురుత ఇతి - అస్య రుద్రదత్తీయా వ్యాఖ్యా పిండైర్యుక్తః పితృయజ్ఞః పిండపితృయజ్ఞః - స చ కర్మాంతరం - న తు దర్శశేషః యథావక్ష్యతి - పితృయజ్ఞస్స్వకాలవిధానాదంగం స్యాదితి - తం చ యదహశ్చంద్రమసం న పశ్యతి పంచదశ్యాం ప్రతిపది వా తదహః కురుతే - యదహస్తయోస్సంధిరతదహరిత్యర్థ ఇతి - రామాండారోప్యాహ - పిండపితృయజ్ఞస్తు పర్వసంధిమహోరాత్రాపరాహ్ణ ఇతి - అతః పర్వసంధిదినే పితృయజ్ఞః - శతపథశ్రుతిరపి ॥ యదైవైష న పురస్తాన్న పశ్చాద్దృశ్యతే థ పితృభ్యో దదాతీతి - పర్వసంధిదినే హి పూర్వతః పశ్చాద్వా చంద్రో న దృశ్యత ఏవేత్యర్థః - సత్యాషాఢోపి - పితృయజ్ఞం ప్రక్రమ్యాదృశ్యమానే తూపోష్య శ్వోభూతే యజత ఇత్యాహ - హేమాద్రిస్తు - అమావాస్యాశబ్దస్తిథివచన ఏవ పూర్వోక్తాపస్తంబసూత్రే యదుక్తం - న పశ్యంతీతి తత్ర తత్క్షయోభిప్రేతః - అతశ్చతుర్దశ్యాం చంద్రమసః క్షీణత్వాత్తదుక్తదర్శే పితృయజ్ఞః ॥ పితృయజ్ఞం తు నిర్వర్త్య విప్రశ్చంద్రక్షయేఽగ్నిమాన్ ఇతి మనూక్తేః ॥ యదుక్తం యదహస్త్వేవ దర్శనం నై

శ్చంద్రమాః । తత్ర యాపేక్షయా జ్ఞేయం క్షీణే రాజని చేత్యపీతి ॥ యదుక్తం
దృశ్యమానేపి తచ్చతుర్దశ్యాపేక్షయేతి చ కాత్యాయనోక్తేః - దృశ్యమానేప్యే
కఇతి గోభిలోక్తేః ॥ తస్యాం సంధ్యాగతస్సోమో మృణాళమివ దృశ్యతే । అప
రాహ్ణే క్షయ స్తస్యాం పిండానాం కరణం ధ్రువమితి హారీతోక్తేశ్చ - చంద్రక్ష
యకాలశ్చోక్తః కాత్యాయనేన ॥ అష్టమేంశే చతుర్దశ్యాః క్షీణో భవతి చంద్ర
మాః । అమావాస్యాష్టమేంశే తు పునః కిల భవేదణురితి - తేన పూర్వేద్యురేవ
పితృయజ్ఞ ఇత్యాచివాఙ్ - కర్కాచార్యైరపి ॥ అపరాహ్ణే పిండపితృయ
జ్ఞశ్చంద్రాదర్శనేమావాస్యాయామితి కాత్యాయనసూత్రేఽదర్శనేనక్షయప
క్షోక్తః - తస్మిన్నేవ దదాతీతి శ్రుతేః - అత స్తన్మతే చతుర్దశీయుక్త దర్శే పితృ
యజ్ఞే ప్రతిపద్దినే యాగోర్థాత్సిద్ధః - తదేతత్సర్వోత్కృష్టమపి హేమాద్రిక
ర్కాదివ్యాఖ్యాసమాప స్తంబైరనభ్యుపగమాత్కాతీయబౌధాయనాది వి
షయం - ఆశ్వలాయనానామపి - శేష పర్వణి పిండపితృయజ్ఞః - తథాచసూ
త్రం - అమావాస్యాయామపరాహ్ణే పిండపితృయజ్ఞ ఇతి - అత్ర నారాయణ
వృత్తిః - అమావాస్యాశబ్దః ప్రతిపత్పంచదశ్యోస్సంధివచనోప్యత్రాపరాహ్ణ
శబ్దసమన్వయా త్తద్వత్యహోరాత్రే వర్తతే - తస్యాపరాహ్ణేఽహ్నశ్చతుర్థే
భాగే పిండపితృయజ్ఞః కార్యః - ఔపవసథ్యయజనీయవాహానియదాత్వహో
రాత్రసంధౌ తిథిసంధిస్స్యా త్తదౌపవసథ్యఏవాహని క్రియత ఇతి - అతఏవ ॥
ముహూర్తమప్యమావాస్యా ప్రతిపద్యపి చేద్భవేత్ । తద్దత్తమక్షయం జ్ఞేయం
పశ్వ శేషం తు పర్వవదితి హేమాద్రౌ వచనం పిండపితృయజ్ఞపరముక్తం ప్రయో
గపారిజాతే - అయం చ స్మార్తాగ్నిమతాం సంపూర్ణదర్శశ్రాద్ధ వ్యతిషంగేణ
కార్యః - వ్యతిషంగో నామోభయోస్సహానుష్ఠానం - ఏతచ్చ స్థాలీపాకేన సహ
పిండార్థముద్ధృత్యేతి సూత్రే వృత్తికృతోక్తం - ఖండపర్వణి తు కేచిదాహుః -
పూర్వేహ్ని పిండపితృయజ్ఞ వ్యతిషంగేణ శ్రాద్ధం కృత్వా పరేహ్ని కేవలః పిండ
పితృయజ్ఞః కార్యః - వృత్తికృతా తు ॥ అన్వష్టక్యం చ పూర్వేద్యుర్మాసిమాస్యథ
పార్వణమ్ । కామ్యమాభ్యుదయేష్టమ్యామేకోద్దిష్టమథాష్టమ మిత్యాదా
హృత్యస్య పూర్వేషు చతుర్షు స్థాలీపాకాదుద్ధృత్యాగ్నౌకరణమిత్యుక్తేర్దర్శ శ్రాద్ధ
స్థాలీపాకోనియతఇతిగమ్యతే - స్థాలీపాకశ్చ పితృయజ్ఞ ఏవేతి పూర్వదినే వ్య
తిషంగః ప్రసిద్ధః - ప్రయోగపారిజాతే తు వార్షికశ్రాద్ధాదేరపి వ్యతిషంగ ఉక్తః
కేచిత్తు దర్శశ్రాద్ధస్యాన్వాయవిదస్త్వాహుః - సూత్రస్య వృత్తేశ్చ సంపూర్ణదర్శ
విషయత్వాత్ఖండపర్వణి పూర్వదినే కేవలం శ్రాద్ధం పరదినే చ కేవలః పితృయ

జ్ఞః కార్యః - అతఏవోక్తం వృత్తికృతా - నాత్రపూర్వస్థాలీపాకశ్చోద్యతే నర్వశ్రాద్ధేషు ప్రసంగాదితి - ప్రయోగపారిజాతోక్తిరప్యేతద్విషయైవ - పూర్వదినే చ శ్రాద్ధే గ్న్యౌకరణమేవ సపాణిహోమః ॥ చతుర్థ్యాద్యేషు సాగ్నీనాం వహ్నౌ హోమో విధీయతే । పిత్ర్యబ్రాహ్మణహస్తే స్యాదుత్తరేషు చతుర్ష్వపీతి పరిశిష్టే నియమాత్ - న చ లౌకికాగ్నౌ పక్వస్య కథం గృహ్యాగ్నౌ హోమః ॥ నాన్యాగ్నౌ పక్వమన్యాగ్నౌ జుహుయాదితి నిషేధాత్ - మైవం - శ్రాద్ధస్య గృహ్యత్వేన స్మార్తాగ్నౌ పచనాగ్నౌ వా కర్తవ్యత్వాత్ - తస్మాత్పూర్వేద్యుః కేవలం శ్రాద్ధం న వ్యతిషంగః - ఇదమేవ చ యుక్తం - ఆహితాగ్నినా తు సర్వాధానినార్ధాధానినా వా సంపూర్ణే ఖండే వా దర్శే శ్రౌతాగ్నౌ పృథగేవ పితృయజ్ఞః కార్యో న తు దర్శశ్రాద్ధవ్యతిషంగేణేతి, విస్తరభీతేర్విరరామః — సంపూర్ణే దర్శే చ విశేషమాహ లౌగాక్షిః ॥ పక్షాంతం కర్మ నిర్వర్త్య వైశ్వదేవం చ సాగ్నికః । పిండయజ్ఞం తతః కుర్యాత్తతోన్వాహార్యకం బుధ ఇతి - పక్షాంతం కర్మాన్వాధానం - అన్వాహార్యకం దర్శశ్రాద్ధం - అయమేవ సాగ్నేర్జీవత్పితృకస్య పిండపితృయజ్ఞకాలో జ్ఞేయః - తస్యాపి కాత్యాయనేన హోమాంతమనారంభో వేత్యామ్నానాత్ - పిండపితృయజ్ఞాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరమాధవీయే కాత్యాయనః ॥ పితృయజ్ఞాత్యయే చైవ వైశ్వదేవాత్యయేపి చ । భోజనే పతితాన్నస్య చరుర్వైశ్వానరో భవేదిత్యలం — ప్రకృతమనుసరామః - నిరగ్నికాదిభిస్త్వమావాస్యాపరాహ్ణవ్యాప్త్యభావే తు కుతుపకాలవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥ భూతవిద్ధాప్యమావాస్యా ప్రతిపన్మిశ్రితాపి వా । పిత్ర్యే కర్మణి విద్వద్భిర్గ్రాహ్యా కుతుపకాలికీతి హారీతోక్తేః - ఇదం చ నిరగ్నికాదివిషయం ॥ సినీవాలీ ద్విజైః కార్యా సాగ్నికైః పితృకర్మణి । స్త్రీభిశ్శూద్రైః కుహూః కార్యా తథా చానగ్నికైర్ద్విజైరితి లౌగాక్షివచనాత్ - అత్ర సాగ్నిరౌపాసనాగ్నిరపీతి మదనపారిజాతే ఉక్తం - కుతపశ్చాపరాహ్ణవ్యాప్త్యలాభే నుకల్పః ॥ అపరాహ్ణద్వయవ్యాపీ యది దర్శస్తిథిక్షయః । ఆహితాగ్నేస్సినీవాలీ నిరగ్న్యాదేః కుహూర్మతేతి జాబాలినాఽభావే విధానాత్ - తేన సాగ్నీనాం నిరగ్నీనాం వాపరాహ్ణవ్యాపిన్యేవ ముఖ్యా - తిథిసామ్యవృద్ధిక్షయైస్సర్వవ్యాప్త్యాఖర్వాదినా నిర్ణయః - వైషమ్యేథికాదినద్వయేపరాహ్ణస్పర్శే కుతపవ్యాపినీతి మాధవః - ఇదమేవ యుక్తం - హేమాద్ర్యాదిమతే కుతపవ్యాప్త్యేవ నిరగ్న్యాదేర్ముఖ్యా - అత్ర సాగ్నిరౌపాసనాగ్నిరపీతి మదనపారిజాతే ఉక్తం - సినీవాలీ దృష్టచంద్రా - తథా చ వ్యాసః ॥ దృష్టచంద్రా సినీవాలీ

నష్టచంద్రాత్కుహూస్స్మృతేతి - పూర్వదినే పరదిన ఏవ వా తద్వ్యాప్తిత్వే సైవ గ్రాహ్యా - అంశవ్యాప్తిత్వే వైషమ్యే అధికకాలవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - దినద్వయేంశతస్సమవ్యాప్తౌ తిథిక్షయే పూర్వా వృద్ధౌ సామ్యే చ పరా ॥ తిథిక్షయే సినీవాలీ తిథివృద్ధౌ కుహూస్స్మృతా । సామ్యేపి చ కుహూర్జ్ఞేయా వేదవేదాంగవేదిభిరితి ప్రచేతోవచనాత్ దినద్వయే సంపూర్ణకుతపవ్యాప్తిస్తు తిథివృద్ధావేవ భవతీత్యనంతరవచనాత్పరైవేతి- కుతపస్తు॥ అహ్నో ముహూర్తా విఖ్యాతా దశ పంచ చ సర్వదా । తత్రాష్టమో ముహూర్తో యస్స కాలః కుతపస్స్మృత ఇతి మాత్స్యోక్తేః - తులాదానపితృదేవప్రీత్యర్థోపవాసాదౌ తు పరా గ్రాహ్యేత్యస్యాత్ర విస్తరః - దర్శే చ మాసికవార్షికాదిశ్రాద్ధప్రాప్తౌ కాలాదర్శే విశేష ఉక్తః ॥ దర్శస్య చోదకుంభస్య దర్శమాసికయోరపి। నిత్యస్య చాబ్దికస్యాపి దార్శికాబ్దికయోరపి త్యక్త్వా ॥ సంపాతే దేవతాభేదాచ్ఛ్రాద్ధయుగ్మం సమాచరేత్ । నిమిత్తానియతిశ్చాత్ర పూర్వానుష్ఠానకారణమితి - అత్ర క్రమో నిర్ణయదీపే ఉక్తః ॥ నష్టచంద్రే యదా కాలే క్షయాహాదివసో భవేత్ । వైశ్వదేవం తు యః శ్రాద్ధం కుర్యాత్ప్రాగ్దర్శకర్మణః ॥ అమాశ్రాద్ధం చానుపనీతోపి కుర్యాత్ - శ్రాద్ధశూలపాణౌ ॥ అమావాస్యాష్టకాకృష్ణపక్షపంచదశీషు చేత్యుపక్రమ్య ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపి కుర్యాత్సర్వేషు పర్వసు । శ్రాద్ధం సాధారణం నామ సర్వకర్మఫలప్రదమ్ ॥ భార్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవాసస్థోపి నిత్యశః । శూద్రోప్యమంత్రవత్కుర్యాదనేన విధినా బుధ ఇతి మాత్స్యోక్తేః - అమాశ్రాద్ధాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం పృథ్వీధరే ॥ న్యూషూవాచం జపేన్మంత్రం శతవారం దినేదినే । అమాశ్రాద్ధం యదా నాస్తి తదా సంపూర్ణమేతి తత్ ॥ అత్ర పూర్వోక్తసాగ్నికపదేనాహితాగ్నిస్స్మార్తాగ్నిమాంశ్చ గృహ్యతే - విచ్ఛిన్నాగ్నికాదిశ్చ నిరగ్నికః- తథా చ హేమాద్రిరగ్నౌకరణప్రకరణే॥ సాగ్నిరగ్నావనగ్నిస్తు ద్విజపాణావథాప్సు వా । కుర్యాదగ్నౌక్రియాం నిత్యం లౌకికే నేతి నిశ్చితమితి స్మృతివాక్యముదాహృత్య యస్స్వీకృతౌపాసనతయా సముచ్ఛిన్నాగ్నితయా భార్యావిధురతయా వాగ్నిరహిత స్స ద్విజపాణౌ జలాదౌ హోమ ఇతి వ్యాచచక్షే- మదనపారిజాతేప్యేవం॥ ఇదమేవ సాగ్నికానగ్నికస్వరూపం సర్వత్ర జ్ఞేయం— అథ గ్రహణం నిర్ణీయతే - తత్ర చంద్రగ్రహణే యస్మిన్యామే గ్రహణం తస్మాత్పూర్వం ప్రహరత్రయం న భుంజీత - సూర్యగ్రహే తు ప్రహరచతుష్టయమేన భుంజీత ॥ సూర్యగ్రహే తు నాశ్నీయాత్పూర్వం యామచతుష్టయమ్ । చంద్రగ్రహే తు యామాంస్త్రీన్బాలవృద్ధాతురైః

ర్వ్యేనేతి మాధవీయే వృద్ధగౌతమోక్తేః ॥ గ్రహణం తు భవేదిందోః ప్రథమాదధి యామతః । భుంజీతావర్తనాత్పూర్వం ప్రథమే ప్రథమాదధ ఇతి మార్కండేయోక్తేశ్చ - అధిఊర్ధ్వం- నను చంద్రగ్రహే యామచతుష్టయనిషేధ ఉచితో నతు సూర్యగ్రహే సూర్యోదయాత్ప్రాగ్భోజనాప్రాప్తేః - మైవం - వచనస్య ప్రథమయామే సూర్యగ్రహే సతి పూర్వేద్యుః పూర్వరాత్రే భోజననిషేధపరత్వాత్ - చంద్రగ్రహే విశేషమాహ మాధవీయే వృద్ధవసిష్ఠః ॥ గ్రస్తోదయే విధోః పూర్వం నాహర్భోజనమాచరేదితి - ద్వయోర్గ్రస్తాస్తే తు మాధవీయే వ్యాసః ॥ అముక్తయోరస్తగయోరద్యాద్దృష్ట్వాపరేఽహనీతి ॥ విష్ణుధర్మేపి ॥ అహోరాత్రం న భోక్తవ్యం చంద్రసూర్యగ్రహో యదా । ముక్తిం దృష్ట్వా తు భోక్తవ్యం స్నానం కృత్వా తతః పరమ్ ॥ అహోరాత్రనిషేధః సూర్యగ్రస్తాస్తే ॥ మదనరత్నే గార్గ్యః ॥ సంధ్యాకాలే యదా రాహుర్గ్రసతే శశిభాస్కరౌ । తదహర్నైవ భుంజీత రాత్రావపి కదాచన ॥ సాయంసంధ్యాయాం సూర్యగ్రస్తాస్తే పూర్వేఽహ్ని రాత్రౌ చ న భోక్తవ్యం - ప్రాతస్సంధ్యాయాం చంద్రస్య గ్రస్తాస్తే పూర్వరాత్రావుత్తరేఽహ్ని చ న భోక్తవ్యమిత్యర్థః - చంద్రగ్రస్తాస్తే ఉత్తరదినే సంధ్యాహోమాదావదోషః - తదాహోశనాః ॥ గ్రస్తే చాస్తం గతే త్విందౌ జ్ఞాత్వా ముక్త్యవధారణమ్ । స్నానహోమాదికం కార్యం భుంజీతేంద్వుదయే పునః ॥ ఏతదనాహితాగ్నివిషయం - అపరాహ్ణే వ్రతోపాయనీయమశ్నీతేతి కాత్యాయనోక్తేర్వ్రతస్య శ్రౌతత్వేన సంహితత్వేన చ ప్రబలత్వాత్ - అద్భిర్వ్రతం కుర్యాదితి నిర్ణయదీపః, రాగప్రాప్తభోజనే కాలనియమోఽయం, తేన జ్వరాదావివ న భోజనమితి కర్కానుసారిణః, బాలవృద్ధాతురాణాం తు గ్రహయామాత్పూర్వమేకయామో నిషిద్ధః ॥ సాయాహ్నే గ్రహణం చేత్స్యాదపరాహ్ణే న భోజనమ్ । అపరాహ్ణే న మధ్యాహ్నే మధ్యాహ్నే న తు సంగవే ॥ భుంజీత సంగవే చేత్స్యాన్న పూర్వం భోజనక్రియేతి మార్కండేయోక్తేః, ఇదం చ బాలాదివిషయం, బాలవృద్ధాతురైర్వినేతి పూర్వోక్తేః, వేధకాలే గ్రహణే వా పక్వమన్నం త్యాజ్యం ॥ సర్వేషామేవ వర్ణానాం సూతకం రాహుదర్శనే । స్నాత్వా కర్మాణి కుర్వీత శృతమన్నం వివర్జయేదితి హేమాద్రౌ షట్త్రింశన్మతాత్, శృతమితి తదంతరితస్యోపలక్షణం ॥ నవశ్రాద్ధేషు యదుచ్ఛిష్టం గ్రహపర్యుషితం చ యదితి మితాక్షరాయాం వచనాత్, భార్గవార్చనదీపికాయాం జ్యోతిర్నిబంధే మేధాతిథిః ॥ ఆరనాళం పయస్తక్రం దధి స్నేహాజ్యపాచితమ్ । మణికస్థోదకం చైవ న

దుష్యేద్రాహుసూతకే ॥ మన్వర్థముక్తావళ్యాం ॥ అన్నంపక్వమిహత్యాజ్యంస్నానంసవసనంగ్రహే । వారితక్రారనాళాదితిలదర్భైర్నదుష్యతి॥ జలేత్వదోషోగాంగవిషయః ॥ గ్రహోషితంజలంపీత్వాపాదకృచ్ఛ్రం సమాచరేదితి ॥ తత్రైవచతుర్వింశతిమతేస్యజలస్యదోషోక్తేః, నైవకాలేగ్రహణేవాభోజనేప్రాయశ్చిత్తముక్తం, మాధవీయేకాత్యాయనేన॥ చంద్రసూర్యగ్రహేభుక్త్వాప్రాజాపత్యేనశుధ్యతి । తస్మిన్నేవదినేభుక్త్వా త్రిరాత్రేణైవశుధ్యతీతి, గ్రహణేచత్రిరాత్రమేకరాత్రంవోపవాసశ్శ్రేయోర్థినాకార్యః ॥ ఏకరాత్రముపోష్యైవస్నాత్వాదత్త్వాచశక్తితః । కంచుకాదివసర్పస్యనివృత్తిఃపాపకోశతః । త్రిరాత్రంసముపోష్యైవ గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । స్నాత్వాదత్త్వాచవిధివన్మోదతేబ్రహ్మణాసహేతి హేమాద్రౌలైంగోక్తేః, ఇదంచపుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం॥ఆదిత్యేహనిసంక్రాంతౌగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । పారణంచోపవాసంచనకుర్యాత్పుత్రవాన్గృహీతి జైమినివచనాత్, యదాతురవేర్గ్రస్తాస్తస్తదాపుత్రిణః ప్రహరద్వయం హిత్వా బాలాదివద్భోజనంనతూపవాసః ॥ సాయాహ్నేగ్రహణంచేత్స్యాదితిపూర్వోక్తమార్కండేయవచనాత్ ॥ సాయాహ్నేసంగవేశ్నీయాచ్ఛారదేసంగవాదధః । మధ్యాహ్నాత్పరతోశ్నీయాన్నోపవాసోపరేగ్రహఇతిస్మృతేశ్చేతిహేమాద్రిః, శారదోపరాహ్ణః మాధవమతేతుపుత్రిణోపి తతోఽపవాసఏవ, అహోరాత్రంనభోక్తవ్యమితిపూర్వోక్తనిషేధస్యతేనాపి పాలనీయత్వాత్, ఉపవాసనిషేధస్తువ్రతరూపోపవాసపరః, కృష్ణైకాదశీనిషేధవదితి, మదనరత్నేప్యేవం, ఇదమేవచయుక్తం, వర్ధమానస్తు ॥ అహోరాత్రంనభోక్తవ్యమితిశాతాతపీయోక్తేః ॥ సూర్యాచంద్రమసోర్లోకానక్షయాన్యాతిమానవఇతిఫలశ్రుతేర్ముక్త్యర్థదర్శనేఉపవాసఃకామ్యః, నత్వయంనిషేధఇత్యాహ - తన్న, అత్రవ్రతత్వేపిప్రాగుక్తంవిష్ణుధర్మేనిషేధావశ్యంభావాత్, తథాచవ్యాసః ॥ రవిగ్రహస్సూర్యవారే సోమేసోమగ్రహస్తథా । చూడామణిరితిఖ్యాతస్తత్రదత్తమనంతకమ్ ॥ వారేష్వన్యేషు యత్పుణ్యంగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । తత్పుణ్యంకోటిగుణితంయోగేచూడామణౌస్మృతమ్ ॥ అత్రచాద్యంతయోస్స్నానంకుర్యాత్ ॥ గ్రస్యమానేభవేత్స్నానంగ్రస్తేహోమోవిధీయతే । ముచ్యమానేభవేద్దానంముక్తేస్నానం విధీయతఇతిహేమాద్రివచనాత్ ॥ స్నానంస్యాదుపరాగాదౌమధ్యేహోమస్సురార్చనమితిబ్రహ్మవైవర్తాచ్చ॥సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకంరాహుదర్శనే।

సచైలంతుభవేత్స్నానంసూతకాన్నంచవర్జయేదితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేశ్చ - సచై
లంముక్తిస్నానపరమితిమదనరత్నేఉక్తం - భార్గవార్చనదీపికాయాం చతు
ర్వింశతిమతే ॥ ముక్తాయస్తునకుర్వీతస్నానంగ్రహణసూతకే । ససూతకీభవే
త్తావద్యావత్స్యాదపరోగ్రహః ॥ ఇదంచస్నానమమంత్రకంకార్యమితిస్మృ
తిరత్నావళ్యాం - తత్రతీర్థవిశేషోభారతే ॥ గంగాస్నానంనకుర్వీతగ్రహణే
చంద్రసూర్యయోః । మహానదీషుచాన్యాసుస్నానంకుర్యాద్యథావిధి ॥ మహా
నదీష్వపిమాసవిశేషేకాశ్చిచ్ఛ్రేష్ఠాః ॥ ప్రయాగేదేవికారేవాసన్నిహత్యా
చవారణమ్ । సరస్వతీచంద్రభాగాకౌశికీతాపికాతథా ॥ సింధుర్గండకికాచై
వసరయూఃకార్తికాదితః ॥ మూలంహేమాద్రౌస్పష్టం - వ్యాసః ॥ ఇందో
ర్లక్షగుణంపుణ్యంరవేర్దశగుణంతతః । గంగాతోయేతుసంప్రాప్తఇందోఃకో
టీరవేర్దశ ॥ గవాంకోటిసహస్రస్యయత్ఫలంలభతేనరః । తత్ఫలంలభతేమ
ర్త్యోగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ అసంభవేతుమాధవీయేశంఖః ॥ వాపీకూ
పతటాకేషుగిరిప్రస్రవణేషుచ । నద్యాంనదేదేవఖాతేసరసీషూద్ధృతాంబు
ని ॥ ఉష్ణోదకేనవాస్నాయాద్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ అత్రతారతమ్య
మాహమార్కండేయః ॥ శీతముష్ణోదకాత్పుణ్యమపారక్యంపరోదకాత్ ।
భూమిష్ఠముద్ధృతాత్పుణ్యంతతఃప్రస్రవణోదకమ్ ॥ తతోపిసారసంపుణ్యంత
తఃపుణ్యంనదీజలమ్ । తీర్థతోయంతతఃపుణ్యంమహానద్యంబుపావనమ్ ॥ తత
స్తతోపిగంగాంబుపుణ్యంపుణ్యస్తతోంబుధిరితి ॥ ఉష్ణోదకమాతురవిషయం -
తథా ॥ గోదావరీమహాపుణ్యాచంద్రేరాహుసమన్వితే ॥ సూర్యేచరాహు
ణాగ్రస్తేతమోభూతేమహామునే ॥ నర్మదాతోయసంస్పర్శేకృతకృత్యాభ
వంతిహి ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేప్రభాసఖండే ॥ గావోనాగాస్తిలాధాన్యం
రత్నానికనకంమహీ । సంప్రదాయకురుక్షేత్రేయత్ఫలంలభతేనరః ॥ తదిం
దుగ్రహణేంభోధౌస్నానాద్భవతిషడ్గుణమ్ ॥ తత్రైవసౌరపురాణేంబుధి
స్నానముపక్రమ్య ॥ దానానియానిలోకేషువిఖ్యాతానిమనీషిభిః । తేషాంఫ
లమవాప్నోతిగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ దేవీపురాణే ॥ గంగాకనఖలం
పుణ్యంప్రయాగఃపుష్కరంతథా । కురుక్షేత్రంమహాపుణ్యంరాహుగ్రస్తేది
వాకరే॥ స్నానాసంభవేస్మరణంవాకార్యం॥ స్మృత్వాశతక్రతుఫలందృష్ట్వా
సర్వాఘనాశనమ్ । స్పృష్ట్వాగోమేధపుణ్యంతుపీత్వాసౌత్రామణేర్లభేత్ ॥
స్నాత్వావాజిమఖంపుణ్యంప్రాప్నుయాదవిచారతః । రవిచంద్రోపరాగేచ
అయనేచోత్తరేతథేతిమార్కండేయోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధమాహబుఃవ్యశ్చం

గః ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేయస్తుశ్రాద్ధంవిధివదాచరేత్। తేనైవసకలాపృథ్వీ దత్తావిప్రస్యవైకరే ॥ భారతే ॥ సర్వస్వేనాపికర్తవ్యంశ్రాద్ధంవైరాహుదర్శనే। అకుర్వాణస్తునాస్తిక్యాత్పంకేగౌరివసీదతి ॥ విష్ణుః ॥ రాహుదర్శనదత్తంహిశ్రాద్ధమాచంద్రతారకమ్॥ ఇదంచామాన్నేనహేమ్నావాకార్యం నత్వన్నేన ॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచచంద్రసూర్యగ్రహేతథా । ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతహేమశ్రాద్ధమథాపివేతిశాతాతపోక్తేరితిహేమాద్రిమాధవాదయః- అపరార్కస్తు- ఏతద్ద్విజాతీనాంపాకాభావేద్రష్టవ్యంతీర్థశ్రాద్ధవత్ ॥ పాకాభావేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ ఇతిసుమంతూక్తేః ॥ సైంహికేయోయదాసూర్యంగ్రసతేపర్వసంధిషు। గజచ్ఛాయాతుసాప్రోక్తాతస్యాం శ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ । ఘృతేనభోజయేద్విప్రాన్ఘృతంభూమౌసముత్సృజేదితివాయవీయోక్తేశ్చేత్యాహ - విజ్ఞానేశ్వరోప్యాహ॥ గ్రహణశ్రాద్ధేభోక్తుర్దోషోదాతుస్త్వభ్యుదయఇతి ॥ సూతకేమృతకేభుఙ్క్తేగృహీతేశశిభాస్కరే । ఛాయాయాంహస్తినశ్చైవసభూయఃపురుషోభవేదిత్యాపస్తంబేనభోజననిషేధాచ్చ - అయంచనిషేధః- శ్రాద్ధభోక్తుర్హస్తిచ్ఛాయాసాహచర్యాత్ - అత్రగ్రహణనిమిత్తకశ్రాద్ధేనైవామాసంక్రాంత్యాదినైమిత్తికానాంసిద్ధిః - దార్శికాలభ్యయోగపీతికాలాదర్శోక్తేః - అత్రాశౌచమధ్యేపిస్నానశ్రాద్ధాదికార్యమేవ ॥ సూతకేమృతకేచైవనదోషోరాహుదర్శనే। తావదేవభవేచ్ఛుద్ధిర్యావన్ముక్తిర్నదృశ్యతఇతిమాధవీయే వృద్ధవసిష్ఠోక్తేః॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూతకఇతివ్యాఘ్రపాదోక్తేశ్చ - కాలాదర్శేఅంగిరాః ॥ సర్వేవర్ణాస్సూతకేపిమృతకే రాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీరన్దానంశాఠ్యవివర్జితమ్ ॥ మదనపారిజాతేప్యేవం - తేన ॥ స్నానమాత్రంప్రకుర్వీతదానశ్రాద్ధవివర్జితమితినిర్మూలం వదంతోగౌడాః - పరాస్తాః- ఇయంచశుద్ధిరపిశేషాన్మంత్రదీక్షాపురశ్చరణాదిసర్వస్మార్తకర్మవిషయా - మదనరత్నేప్యేవం - రజస్వలాయాస్తుభార్గవార్చనదీపికాయాం - సూర్యోదయనిబంధే ॥ ససూతకాదిదోషేస్త్రిగ్రహేహ్యాహవజపాదిషు । గ్రస్తేస్నాయాదుదక్యాపితీర్థాదుద్ధృతవారిణేతి - అత్రచ॥ స్నానేనైమిత్తికేప్రాప్తేనారీయదిరజస్వలా । పాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృత్వావ్రతంచరేదిత్యాదిర్మితాక్షరోక్తోవిధిర్జ్ఞేయః- తథాగ్రహణేరాత్రావపిశ్రాద్ధాదికార్యం॥ గ్రహణోద్వాహసంక్రాంతియాత్రార్తిప్రసవేషుచ। దానంనైమిత్తికంజ్ఞేయంరాత్రావపితదిష్యతఇత్యపరార్కే-వ్యాసోక్తేః॥చం

ద్రగ్రహేతథారాత్రౌస్నానందానంప్రశస్యతఇతిదేవలోక్తేశ్చ - యదాతు
జ్యోతిశ్శాస్త్రగమ్యేదినే చంద్రగ్రహోరాత్రౌచ సూర్యగ్రహస్తదాస్నా
నాదినకార్యం ॥ సూర్యగ్రహోయదారాత్రౌదివాచంద్రగ్రహస్తథా। తత్ర
స్నానంనకుర్వీతదద్యాద్దానంనచక్వచిదితిషట్త్రింశన్మతాత్ - గ్రహణదినే
వార్షికశ్రాద్ధప్రాప్తౌతుప్రయోగపారిజాతేగోభిలః ॥ దర్శేరవిగ్రహేపిత్రోః
ప్రత్యాబ్దికముపస్థితమ్ । అన్నేనాసంభవేహేమ్నా కుర్యాదామేనవాసుత
ఇతి - అత్రదర్శరవిపితృసుతశబ్దాఃప్రదర్శనార్థాః న్యాయసామ్యాత్ - తేన
చంద్రగ్రహేపినసపిండాదివార్షికమన్నాదినాతద్దినఏవకార్యమితిమదనపారిజా
తేవ్యాఖ్యాతం - పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం - తేనయాని ॥ ఆమశ్రాద్ధంప్ర
కుర్వీతమాససంవత్సరాదృతఇతి ॥ అన్నేనైవాబ్దికంకుర్యాద్ధేమ్నావామేన
నక్వచిదితిమరీచిలౌగాక్ష్యాదివచనానితానిగ్రహణదినాతిరిక్తవిషయాణి - ని
ర్ణయామృతేప్యేవం - యానితు॥ గ్రహణాత్తుద్వితీయేఽహ్నిరజోదోషాత్తు
పంచమే ॥ తథా ॥ గ్రస్తోదయేయదాచంద్రేప్రత్యాబ్దంసముపస్థితమ్ । తద్ది
నేచోపవాసస్స్యాత్ప్రత్యాబ్దంతుపరేఽహని ॥ తథా ॥ గ్రస్తావేవాస్తమా
సంతురవీందూప్రాప్నుతోయది । ప్రత్యాబ్దంతుతదాకార్యం పరేఽహన్యేవస
ర్వదా ॥ చంద్రసూర్యోపరాగేచతథాశ్రాద్ధంపరేఽహనీత్యాదీనివచనాని
తానిమహానిబంధేషుక్వాప్యనుపలంభాన్నిర్మూలాని- ప్రత్యుతపూర్వోక్తనిబం
ధేషుతద్దినఏవశ్రాద్ధముక్తమిత్యలం - గ్రహణాదిసప్తదినపర్యంతంరామగో
పాలాద్యాగమదీక్షోక్తాశివాచ్చసచంద్రికాయాంజ్ఞానార్ణవే ॥ మంత్రాద్యా
రంభణంకుర్యాద్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । గ్రహణాద్వాపిదేవేశికాలస్స
ప్తదినావధీతి - రత్నసాగరే ॥ సత్తీర్థేఽర్కవిధుగ్రాసే తంతుదామనపర్వ
ణి । మంత్రదీక్షాంప్రకుర్వాణోమాసర్క్షాదీన్నశోధయేత్ ॥ అత్రసూర్యగ్ర
హణమేవముఖ్యం ॥ సూర్యగ్రహణకాలేతునాన్యదన్వేషితంభవేత్ । సూర్య
గ్రహణకాలేనసమోనాన్యఃకదాచన ॥ సమాసతిథివారాదిశోధనంసూర్యప
ర్వణీతితత్రైవకాలోత్తరవచనాత్ ॥ చంద్రగ్రహేతుయాదీక్షా యాదీక్షా
వ్రతచారిణామ్ । వనస్థస్యచయాదీక్షాదారిద్ర్యంసప్తజన్మస్వితితత్రైవయోగినీ
తంత్రేనిషేధాచ్చ - గ్రహణంచజన్మరాశ్యాదౌనిషిద్ధం- తదుక్తంజ్యోతిషే॥
త్రిషడ్దశాయోపగతంనరాణాంశుభప్రదంస్యాద్గ్రహణంరవీంద్వోః । ద్విస
ప్తనందేషుమధ్యమంస్యాచ్ఛేషేష్వనిష్టంకథితంమునీంద్రైరితి ॥ ఆయఏ
కాదశ, నంధానవ, ఇషుఃపంచ, నుదనరత్నేగర్గః ॥ జన్మసప్తాష్టరిఃఫాంక

దశమస్థేనిశాకరే। దృష్టోఽరిష్టప్రదోరాహుర్జన్మర్క్షేనిధనేపిచ ॥ రిఃఫంద్వాద
శం - అంకానవ, నిధనంసప్తమతారా, పృథ్వీచంద్రోదయే, విష్ణుధర్మే॥య
స్యనక్షత్రగతోరాహుర్గ్రసతేశశిభాస్కరౌ । తజ్జాతానాంభవేత్పీడాయేన
రాశ్శాంతివర్జితాః ॥ తత్రైవపురాణాంతరే ॥ సూర్యస్యసంక్రమోవాపి
గ్రహణంచంద్రసూర్యయోః॥ యస్యత్రిజన్మనక్షత్రేతస్యరోగోథవామృతిః॥త
స్యదానంచహోమంచదేవార్చనజపౌతథా । ఉపరాగాభిషేకంచకుర్యా
చ్ఛాంతిర్భవిష్యతి॥ స్వర్ణేనవాథపిష్టేనకృత్వాసర్పస్యచాకృతిమ్ । బ్రాహ్మ
ణాయదదేత్తస్యనరోగాదిశ్చతత్కృతః॥ జన్మనక్షత్రంతత్పూర్వోత్తరేచత్రి
జన్మనక్షత్రమిత్యుచ్యతే - జన్మదశమైకోనవింశతితారాఇతికేచిత్ - సర్పస్య
తదాకారస్యరాహోరిత్యర్థః - అద్భుతసాగరేభార్గవః ॥ యస్యరాజ్ఞస్యన
క్షత్రేస్వర్భానురుపరజ్యతే । రాజ్యభంగంసుహృన్నాశంమరణంచప్రనిర్ది
శేత్॥ రాజ్యస్యనక్షత్రంఅభిషేకనక్షత్రమితి, తత్రైవవ్యాఖ్యాతం,భార్గవా
ర్చనదీపికాయాంజ్యోతిస్సాగరే ॥ సౌవర్ణంకారయేన్నాగంపలేనాథపలార్ధ
తః । తదర్ధేనతదర్ధేనఫణాయాంమౌక్తికంన్యసేత్॥ తామ్రపాత్రేనిధాయా
థఘృతపూర్ణేవిశేషతః । కాంస్యేవాకాంతిలోహేవాన్యస్యదద్యాత్సదక్షిణ
మ్ ॥ చంద్రగ్రహేతురూప్యస్యబింబందద్యాత్సదక్షిణమ్। నాగంరుక్మమయం
సూర్యగ్రహేబింబంచహేమజమ్ ॥ తురంగరథగోభూమితిలసర్పిశ్చకాంచన
మ్ ॥ కాలవివేకేపి ॥ సువర్ణనిర్మితంనాగంసతిలంకాంస్యభాజనమ్ । సదక్షి
ణంసవస్త్రంచబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్॥ సౌవర్ణంరాజతంవాపిబింబంకృ
త్వాస్వశక్తితః । ఉపరాగభవక్లేశచ్ఛిదేవిప్రాయకల్పయేత్ ॥ మంత్రస్తు॥
తమోమయమహాభీమసోమసూర్యవిమర్దన। హేమతారాప్రదానేనమమశాం
తిప్రదోభవ ॥ విధుంతుదనమస్తుభ్యంసింహికానందనాచ్యుత । దానేనానేన
నాగస్యరక్షమాంవేధజాద్భయాదితి॥అత్రశాంతిరప్యుక్తామాత్స్యే॥యస్యరా
శింసమాసాద్యభవేద్గ్రహణసంభవః । స్నానంతస్యప్రవక్ష్యామిమంత్రౌషధి
సమన్వితమ్ । చంద్రోపరాగంసంప్రాప్యకృత్వాబ్రాహ్మణవాచనమ్ ॥ సం
పూజ్యచతురోవిప్రాన్శుక్లమాల్యానులేపనైః । పూర్వమేవోపరాగస్యస
మానీయౌషధాదికమ్ ॥ స్థాపయేచ్చతురఃకుంభానవ్రణాన్సలిలావృతాన్।
రాజాశ్వరథ్యావల్మీకసంగమాద్ధ్రదగోకులాత్ ॥ రాజద్వారప్రదేశాచ్చ
మృదమానీయనిక్షిపేత్ । పంచగవ్యంపంచరత్నంపంచత్వక్పంచపల్లవమ్॥
రోచనంపద్మకంశంఖంకుంకుమంరక్తచందనమ్ । శుక్తిస్ఫటికతీర్థాంబుసితస

ర్షపగుగ్గులూన్ ॥ మధుకందేవదారుంచపిష్టకాన్తాంశతావరీమ్ । బలాం
చసహదేవించనిశాద్వితయమేవచ ॥ గజదంతంకుంకుమంచతథైవోశీర చంద
నమ్ । ఏతత్సర్వంవినిక్షిప్యకుంభేష్వావాహయేత్సురాన్ ॥ సర్వేసముద్రా
స్సరితస్తీర్థానిజలదానదాః । ఆయాంతుయజమానస్యదురితక్షయకారకాః ॥
యోసౌవజ్రధరోదేవఆదిత్యానాంప్రభుర్మతః । సహస్రనయనశ్శక్రోగ్రహ
పీడాంవ్యపోహతు ॥ ముఖంయస్సర్వదేవానాంసప్తార్చిరమితద్యుతిః। చంద్రో
పరాగసంభూతామగ్నిఃపీడాంవ్యపోహతు ॥ యఃకర్మసాక్షీలోకానాం ధ
ర్మోమహిషవాహనః। యమశ్చంద్రోపరాగోత్థాంగ్రహపీడాంవ్యపోహతు॥
రక్షోగణాధిపస్సాక్షాన్నీలాంజనసమప్రభః । ఖడ్గహస్తోఽతిభీమశ్చగ్రహపీ
డాంవ్యపోహతు ॥ నాగపాశధరోదేవస్సదామకరవాహనః । సజలాధిపతి
ర్దేవోగ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ ప్రాణరూపోహిలోకానాంసదా కృష్ణ మృ
గప్రియః । వాయుశ్చంద్రోపరాగోత్థాంగ్రహపీడాంవ్యపోహతు॥ యోసౌ
నిధిపతిర్దేవఃఖడ్గశూలగదాధరః । చంద్రోపరాగకలుషంధనదోఽత్రవ్యపో
హతు ॥ యోసావిందుధరోదేవఃపినాకీవృషవాహనః । చంద్రోపరాగపా
పానినాశయతుశంకరః ॥ త్రైలోక్యేయానిభూతాని స్థావరాణిచరాణి
చ । బ్రహ్మవిష్ణ్వర్కరుద్రాశ్చదహంతుమమపాతకమ్ ॥ ఏవమావాహయే
ద్దేవాన్మంత్రైరేభిశ్చవారుణైః । ఏతానేవతథామంత్రాన్స్వర్ణపట్టేవిలే
ఖయేత్ ॥ తామ్రపట్టేథవాలిఖ్యనవవస్త్రేతథైవచ । మస్తకేయజమానస్య
నిదధ్యుస్తేద్విజోత్తమాః॥కలశాన్ద్రవ్యసంయుక్తాన్నానారూపసమన్వితాన్।
గృహీత్వాస్నాపయేద్గూఢంభద్రపీఠోపరిస్థితమ్॥ పూర్వైరేవతుమంత్రైశ్చ
యజమానంద్విజోత్తమాః । అభిషేకంతతఃకుర్యుర్మంత్రైర్వారుణ సూక్త
కైః ॥ ఆచార్యంవరయేత్పశ్చాత్స్వర్ణపట్టంనివేదయేత్। ఆచార్యదక్షిణాంద
ద్యాద్గోదానంచస్వశక్తితః ॥ హోమంవాప్యకుర్వీతతిలైర్వ్యాహృతిభిస్త
థా । దానంచశక్తితోదద్యాద్యదీచ్ఛేదాత్మనోహితమ్॥ సూర్యగ్రహేసూ
ర్యనామయుక్తాన్మంత్రాంశ్చకీర్తయేత్ । అనేనవిధినాయస్తుగ్రహణేస్నాన
మాచరేత్ ॥ నతస్యగ్రహణేదోషఃకదాచిదపిజాయతే ॥ ఇతిగ్రహణశాం
తిః—భార్గవార్చనదీపికాయాంబ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ సర్వైఃపటస్థితంవీక్ష్యం
ఖస్థంతైలాంబుదర్పణైః । గ్రహణంగుర్విణీజాతునపశ్యేత్పటంవినా ॥ తథా
మంగళకృత్యేషువేధవిశేషోహేమాద్రౌ॥ త్రయోదశ్యాదితోవర్జ్యందినానాం
నవకంధ్రువమ్ । మాంగల్యేషుసమస్తేషుగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ ప్ర

కారాంతరం తత్రైవోక్తం ॥ ద్వాదశ్యాదితృతీయాంతో వేధ ఇందుగ్రహే స్మృతః । ఏకాదశ్యాదికస్సూర్యే చతుర్థ్యంతః ప్రకీర్తితః ॥ ఇదంచ పూర్ణగ్రాసే త్ర్యహం ఖండగ్రహే తయోరితి తత్రైవోక్తేః - ఇదంచ గ్రస్తాస్తే త్రిదినం పూర్వమితి నారదేన గ్రస్తాస్తవిశేషోక్తేర్గ్రస్తాస్తభిన్నగ్రహణపరం - జ్యోతిర్నిబంధే వ్యాసః ॥ గ్రహణోత్పాతభం త్యాజ్యం మంగళేషు బుధైస్త్రయమ్ । యావచ్చ రవిణా భుక్త్వా ముక్తం భం దగ్ధకాష్ఠవత్ ॥ అన్యాని చాగ్నేయాదిమండలాని తత్ఫలం వస్త్రవికారాదిఫలం చ దైవజ్ఞేభ్యో జ్ఞేయం - పురశ్చరణచంద్రికాయాం ॥ చంద్రసూర్యోపరాగే చ స్నాత్వా ప్రయతమానసః । స్పర్శాది మోక్షపర్యంతం జపేన్మంత్రం సమాహితః ॥ జపాద్దశాంశతో హోమస్తథా హోమాత్తు తర్పణమ్ । తర్పణస్య దశాంశేన మార్జనం కథితం కిల ॥ తత్రైవ దేవతారూపం ధ్యాత్వాత్మానం ప్రపూజ్య చ । నమోంతం మంత్రముచ్చార్య తదంతే దేవతాభిధామ్ ॥ ద్వితీయాంతామహం పశ్చాదభిషించామ్యనేన తు । తోయైరంజలినా శుద్ధైరేభిస్సించేత్స్వమూర్ధని ॥ మార్జనస్య దశాంశేన బ్రాహ్మణానపి భోజయేత్ । జపోఽర్చాపూర్వకో హోమస్తర్పణం చాభిషేచనమ్ ॥ భూదేవపూజనం చేతి ప్రకారోక్తా పురస్క్రియా ॥ తథా ॥ హోమాశక్తౌ జపం కుర్యాద్ధోమసంఖ్యాచతుర్గుణమ్ । ఏవం కృతే తు మంత్రస్య జాయతే సిద్ధిరుత్తమా ॥ గ్రహణప్రసంగాత్కురుక్షేత్రప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే - తత్రారుణస్మృతౌ ॥ ప్రతిగృహ్య కురుక్షేత్రే నభూయః పురుషో భవేత్ । తథాపి మనసా శ్రద్ధా ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కుర్యాద్రైందవేన సమన్వితమ్ । సత్రేణ వా యజేతాథ జపేద్వా లక్షసప్తకమ్ ॥ వాపీకూపతటాకాదిఖననైర్విసృజేద్ధనమితి ॥ ఏతచ్చ ॥ యద్గృహీతే నార్జయంతి కర్మణా బ్రాహ్మణా ధనమ్ । తస్యోత్సర్గేణ శుధ్యంతి దానేన తపసైవ చేతి మనూక్తేరుత్సర్గోత్తరం జ్ఞేయమితి దిక్ - గ్రహణాంతరితస్య పూర్వసంకల్పితద్రవ్యస్య ద్వైగుణ్యం సభవతీతి శిష్టాః పఠంతి చ లఘుబ్రహ్మవైవర్తే ॥ దాతవ్యమితి నోకాశ్యాం న కర్తవ్యం కుత్రచిత్క్వచిత్ । అహోరాత్రమతిక్రమ్య తద్దానం ద్విగుణం భవేత్ ॥ దశోత్తరం పర్వసు స్యాచ్ఛతం చంద్రగ్రహే భవేత్ । సూర్యగ్రహే సహస్రం తన్మరణేనంతకం స్మృతమితి - అత్ర మూలం చింత్యం - అత్ర కేచిద్వృద్ధతుల్యా ఆహుః - గ్రహణస్య నిమిత్తత్వేన తస్మింశ్చయస్య ప్రయోజకత్వాజ్జ్యోతిశ్శాస్త్రాదినాజ్ఞానస్య నిమిత్తత్వే ప్రాప్తేపి ॥ స్నానం చానంతతః శ్రాద్ధమనంతం రాహుదర్శనే । చంద్రసూర్యోపరాగే తు యావద్దర్శనగోచరః ఇతి.

జాబాల్యాదివచనేషు దృశిప్రయోగాచ్చాక్షుషజ్ఞానస్యైవోపసంహారన్యా
యేన నిమిత్తత్వం - అన్యథాదృశౌలక్షణాస్యాత్ - తేన మేఘాచ్ఛాదనేంధా
దీనాం జన్మసప్తాష్టేత్యాదినిషిద్ధదర్శనానాంచ స్నానశ్రాద్ధాదావనాధికార ఇతి-
కల్పతరురప్యాహ - దర్శనశబ్దేన చాక్షుషజ్ఞానం గృహ్యతే న జ్ఞానమాత్రం - అ
జ్ఞాతస్య నిమిత్తత్వాసంభవాన్నిమిత్తమహిమ్నైవ జ్ఞానలాభేన దర్శనపదవై
యర్థ్యాపత్తేః - తేన చాక్షుషధీయోగ్యః కాలః పుణ్యః యోగ్యత్వంచ ప్రయ
త్నేనాపనేయచాక్షుషజ్ఞానప్రతిబంధకరాహిత్యం తేన మేఘచ్ఛన్నే యోగ్య
తాభావాన్న స్నానాదీతి - నిర్ణయామృతేప్యేవం - తదేతత్తుచ్ఛం - యది
చాక్షుషజ్ఞానం నిమిత్తం స్యాత్తదా॥ సూర్యగ్రహో యదా రాత్రౌ దివా చం
ద్రగ్రహస్తథా। తత్ర స్నానం న కుర్వీత దద్యాద్దానం న చ క్వచిదితి వాక్యం వ్యర్థం
స్యాత్ - చాక్షుషజ్ఞానాభావేన ప్రాప్త్యభావాత్ తత్పూర్వకత్వాచ్చ నిషేధ
స్య - న చేదం గ్రస్తాస్తపరం - రవిచంద్రయోరస్తానంతరం రాత్రిదివాగ్రహ
త్వాదితి వాచ్యం - తత్ర యదస్య గ్రహాపరత్వే ధికరణత్వాయోగాన్నిమిత్తప
రత్వే చ తద్గ్రహనిమిత్తకస్నానాదేరస్తాత్ప్రాప్త్యభావాపత్తేః - అథ తత్రే
తి రాత్రిదినే ఉచ్యతే సా వైశ్వదేవీతివద్గుణభూతే అపి - తన్న, తాదృశమంత్ర
లింగాభావాత్ - తతోఽన్యోన్నిమిత్తత్వేధికరణత్వే వాస్య ప్రయుక్తస్నానా
ద్యభావాపత్తేశ్చ - కించ॥ నేక్షేతోద్యంతమాదిత్యం నాస్తంయంతం కదా
చన। నోపరక్తం న వారిస్థం న మధ్యం నభసో గతమితి మనువచనం బాధ్యేత - దృ
ష్టోఽరిష్టప్రదో రాహురిత్యాదిచ - న చాత్ర విహితే దర్శనే నిషేధాప్రవృత్తిర్వ
త్పర్యుదాసనీయతాపి నయుక్తేతి వాచ్యం - దర్శనస్యానువాదేన విధేయత్వాభా
వాత్ - ఏతచ్చాగ్రే వక్ష్యామః - తత్త్వేవా విరుద్ధత్రికద్వయాపత్తేః - అస్తు
సకృద్దర్శనవిధానేన సంకోచ ఇతి చేన్న - ముక్తిం దృష్ట్వా తతః స్నాయాదితి
ముక్తిస్నానేపి చాక్షుషజ్ఞానస్య నిమిత్తత్వాపత్తేః - అస్తు కిం నశ్ఛిన్నమితి చేత్
న గ్రస్తాస్తే తయోః పరేద్యురుదయే దృష్ట్వాభ్యవహరేచ్ఛుచిరితి దర్శనోత్తరం
భోజనవిధానాదంధస్య పూర్వేధకాలక్షపయాపద్దర్శనం భోజననిషేధాప
త్తిః - మధ్యేంధీభూతస్య సుతరాం యావచ్ఛక్షుః ప్రాప్త్యుపవాసః ప్రసంగ
శ్చ - అథాస్తు లోలుపతయా తత్ర జ్ఞానమాత్రం వివక్ష్యతే తత్పూర్వమపి నిర్లజ్జే
న స్వీక్రియతాం - ఏతేన యత్కేనచిదుక్తం స్పర్శస్నానం ముక్తిస్నానంచ యస్య
దర్శనం తేనైవ కార్యం - నాన్యేన క్త్వాప్రత్యయేన సమానకర్తృకత్వావగ
తేరితి తన్నిరస్తం - కా తర్హి తస్య గతిః - దృశేరుద్దేశ్యవిశేషణత్వాద్గ్రహై

కత్వపదవివక్షయార్థతస్సిద్ధజ్ఞానమాత్రానువాదత్వేసర్వంసుస్థం - అంగులా
ద్యనాదేశ్యగ్రహణవ్యావృత్త్యావాదర్శనస్యార్థవత్త్వం - నచోక్తయోగ్యతాపి
సాధ్వీదర్శనోత్తరంమేఘచ్ఛన్నే యోగ్యతాభావాపత్త్యాదానాద్య భావాప
త్తేః - తేనతత్రదేశావచ్ఛేదేనజ్యోతిశ్శాస్త్రవేద్యత్వమేవయోగ్యతా - కిం
చ ॥ రజసోదర్శనేనారీత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదిత్యత్రాప్యంధస్త్రీణామాశౌ
చాభావప్రసంగః - యత్తువర్ధమానేనోక్తం - జ్ఞానోత్తరంత్వధికారోనజ్ఞా
నకాలే - స్నానకాలేజ్ఞానాభావాత్ - ఏవంతర్హ్యనోత్తరం ముక్తిపర్యంతం
అస్త్యేవయోగ్యతేతితదపిప్రతిజ్ఞామాత్రం - కించ- గ్రస్తాస్తేతయోఃపరేద్యు
రుదయేదృష్ట్వాభ్యవహరేచ్ఛుచిరిత్యాదివాక్యవైయర్థ్యాపత్తిః - చాక్షుష
జ్ఞానాన్యథానుపపత్త్యైవార్థాదుదయేస్నానసిద్ధేః- నను ముక్తిస్నానేశాస్త్రీ
యమేవజ్ఞానంనిమిత్తంనచాక్షుషం ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేనాద్యాత్తస్మిన్న
హనిపూర్వతః । రాహోర్విముక్తింవిజ్ఞాయస్నాత్వాకుర్వీతభోజనమితివృ
ద్ధగౌతమేనవిజ్ఞాయేతిజ్ఞానమాత్రోక్తేః - యత్తు ॥ ముక్తిందృష్ట్వాతుభోక్త
వ్యంస్నానంకృత్వాతతఃపరమితితదపిజ్ఞానమాత్రపరం॥ మేఘమాలాదిదోషే
ణయదిముక్తిర్నదృశ్యతే । ఆకలయ్యతుతంకాలంస్నాత్వాభుంజీతవాగ్యతఇ
తిగాడనిబంధేవచనాత్ - మైవం - అజ్ఞాతస్యనిమిత్తత్వాభావేననిమిత్తమ
హిమ్నైవజ్ఞానలాభేవాక్యవైయర్థ్యాత్ - గ్రస్తాస్తేపితదాపత్తేశ్చ కించదర్శ
నంపుంసోవిశేషణముపలక్షణంవా - నాద్యః - దర్శనావచ్ఛిన్నేకాలేస్నా
నతులాదానాదేర్బాధాత్ - దర్శనవిచ్ఛేదేకృతమపిస్నానాదినగ్రహణ నిమి
త్తంస్యాత్ - నాంత్యః - యావద్దర్శనగోచరఇతియావత్పదవైయర్థ్యప్రసం
గాత్ - దృష్టగ్రహస్యగ్రహణోత్తరమపిస్నానాద్యాపత్తేశ్చ - జ్ఞానపక్షే
ప్యేషదోషస్తుల్యఇతిచేత్ - మూర్ఖోపియదిజ్ఞానవాచకంపదం శ్రూయేత-
తతస్తస్యాస్యయోవిచార్యేతదృశిస్తుశ్రూయతఇతివైషమ్యం - కథంతర్హిజ్ఞా
నంలభ్యతే - సంక్రాంతౌస్నాయాదితివదర్థాదిత్యవేహి - అశ్రుతత్వాదేవ
నోద్దేశ్యవిశేషణవివక్షాకృతోవాక్యభేదోపి - అస్తు, తర్హిదృష్టంగ్రహణంని
మిత్తమితిచేత్ - గ్రస్తాస్తోత్తరంస్నానాపత్తేః - విశిష్టోద్దేశేవాక్యభేదా
చ్చ - తవాప్యేతత్తుల్యమితిచేత్ - యావద్దర్శనగోచరఇతివచనేనతన్నిషే
ధాత్ - తవత్వస్యగ్రహఇవగ్రస్తాస్తేపిస్యాత్ - కించదర్శనస్యవిధిరనువాదో
వా - ఆద్యేగ్రహణోద్దేశేనదర్శనవిధిరుతదర్శనవిశిష్టస్నానవిధిరుతస్నానో
ద్దేశేనదర్శనవిధిః - నాద్యః - గ్రహణోద్దేశేనస్నానవిధానేదర్శనవిధానేచ

వాక్యభేదాత్ - ఏతేనద్వితీయోఽపిపరాస్తః - నతృతీయః - స్నానస్యాప్రాప్తేః - దర్శనస్యనిమిత్తత్వేనావిధేయత్వాచ్చ - అన్యథాసోమవమనాదౌప్రసంజనవిధిః కేనవార్యేత - అథనానావాక్యేషు క్వచిద్దర్శనవిశిష్టస్నానవిధిః - క్వచిచ్చప్రాప్తందర్శనంనిమిత్తీకృత్యస్నానమాత్రవిధిః - తస్మిన్ స్నానస్యప్రధానస్యప్రాప్తౌతదంగదర్శనప్రాప్తిః- తస్యాంచనిమిత్తేసతి స్నానమిత్యన్యోన్యాశ్రయాత్ - ఏవందర్శనవిధౌసతి తన్నిమిత్తకస్నానవిధిఃసతిచ ప్రధానస్నానవిధౌతదంగదర్శనవిధిః, ఏవమధికారేప్రయోజకత్వేచయోజ్యం-తాదర్థ్యపూర్వకాలత్వవిధౌచాస్త్యేవవాక్యభేదః - అన్యథాస్నానోత్తరమపిదర్శనమంగంస్యాత్ - నద్వితీయః - తత్రాపిదర్శనగ్రహయోర్నిమిత్తత్వేస్నానద్వయాపత్తేః దర్శనావృత్తౌనైమిత్తికావృత్తిప్రసంగాత్ - దర్శనవిశిష్టగ్రహస్యవిశిష్టస్యానువాదేవాక్యభేదాపత్తేః - నచహానిరాత్రివద్విశిష్టం నిమిత్తమితివాచ్యం - ఆర్తిమాత్రస్యహానినిమిత్తత్వేనిమేషాద్యార్తేరపితత్త్వాపత్తేర్నైమిత్తికత్వభంగాద్యుక్తంవిశిష్టోద్దేశత్వం - ఇహతుగ్రహణమాత్రస్యనిమిత్తత్వేనకాచిత్క్షతిః - తస్మాద్దర్శనవాక్యానాం గ్రస్తాస్తవిషయత్వాదనాదేశపరత్వాద్వా జ్ఞానస్యచార్థతఃప్రాప్తేస్తదేవనిమిత్తం - తేనమేఘాద్యాచ్ఛాదనేంధాదేశ్చస్నానాదిభవత్యేవేత్యలం వేదబాహ్యైస్సంలాపేన- ఇతిగ్రహణనిర్ణయః—అథసముద్రస్నానం - ఆశ్వలాయనః ॥ సముద్రే పర్వసుస్నాయాదమాయాంచవిశేషతః। పాపైర్విముచ్యతేసర్వైరమాయాంస్నానమాచరన్॥ భృగౌభౌమదినేస్నానంనిత్యమేవవివర్జయేత్ ॥ భారతే॥ అశ్వత్థసాగరౌసేవ్యౌనస్పృష్టవ్యౌకదాచన । అశ్వత్థంమందవారేతు సాగరంపర్వణిస్పృశేత్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే॥ పునాతిపర్వణిస్నానాత్తర్పణైస్సరితాంపతిః । కదాచిదపినైవాత్రస్నానంకుర్యాదపర్వణి ॥ అన్యాపవాదస్తత్రైవప్రభాసఖండే ॥ పర్వకాలేచసంప్రాప్తేనదీనాంచసమాగమే। సేతుబంధేతథాసింధౌతీర్థేష్వన్యేషుసంయుతః ॥ ఏవమాదిషుసర్వేషుమధ్యేస్యేతుస్వకర్మణి ॥ తథా ॥ వినామంత్రంవినాపర్వక్షురకర్మవినానరైః । కుశాగ్రేణాపిదేవేశినస్పృష్టవ్యోమహోదధిః ॥ తథా ॥ నకాలనియమస్సేతౌసముద్రస్నానకర్మణి॥ తద్విధిశ్చతత్రైవ ॥ పిప్పలాదసముత్పన్నేకృత్యేలోకభయంకరే। పాషాణస్తేమయాదత్తఆహారార్థంప్రకల్ప్యతామింపాషాణంప్రక్షిప్య ॥ విశ్వాచీచఘృతాచీచ విశ్వయోనేవిశాంపతే । సాన్నిధ్యంకురుమేదేవసాగరేలవణాంభసి ॥ నమస్తేవిశ్వగుప్తాయనమోవిష్ణో అపాంపతే।

నమోజలధిరూపాయనదీనాంపతయేనమః ॥ నమస్తుజగదాధార శంఖచక్రగదాధర । దేవదేహిమమానుజ్ఞాంతవతీర్థనిషేవణే ॥ త్రితత్త్వాత్మకమీశానంనమోవిష్ణుముమాపతిమ్ । సాన్నిధ్యంకురుదేవేశసాగరేలవణాంభసి॥ అగ్నిశ్చయోనిరనిలశ్చదేహోరేతోధావిష్ణురమృతస్యనాభిః। ఏతద్బ్రువన్పాండవసత్యవాక్యంతతోఽవగాహేతపతింనదీనామితిభారతోక్తమంత్రాన్పఠిత్వావిధివత్స్నాత్వా ॥ సర్వరత్నోద్భవాఞ్ఛ్రీమాన్ సర్వరత్నాకరోయతః। సర్వరత్నప్రధానస్త్వంగృహాణార్ఘ్యంమహోదధే॥ ఇత్యర్ఘ్యందత్వాతర్పయేత్— యథోక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే ॥ పిప్పలాదంపికణ్వంచకృతాంతంజీవకేశ్వరమ్ । వసిష్ఠంవామదేవంచపరాశరముమాపతిమ్ ॥ వాల్మీకింనారదంచైవవాలఖిల్యాంస్తథైవచ । సుషేణంనీలంగవాక్షంచ గవయంగంధమాదనమ్ ॥ జాంబవంతంహనూమంతంసుగ్రీవంచాంగదంతథా । మైందంచద్వివిదంచైవవృషభంశరభంతథా। రామంచలక్ష్మణంచైవసీతాంచైవయశస్వినీమ్ । ఏతాంస్తుతర్పయేద్విద్వాన్జలమధ్యేవిశేషతః॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యత్కించిత్సచరాచరమ్ । మయాదత్తేనతోయేన తృప్తిమేవాభిగచ్ఛంత్వితి ॥ ... ... *

ఇతి శ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర
భట్టసూరిసూను మీమాంసకనారాయణ భట్టసుత విద్వన్ము
కుట హీరాంకుర శ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజ దినకర
భట్టానుజ కమలాకరభట్టకృతే నిర్ణయ
సింధౌ ప్రథమపరిచ్ఛేదః.

శ్రీమత్సీతారామార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

నిర్ణయసింధు ద్వితీయపరిచ్ఛేద ప్రారంభః.

అథసంవత్సరప్రతిపదమారభ్య ॥ తిథికృత్యేచకృష్ణాదింప్రవృత్తేశుక్లాదిమేవచ । వివాహాదౌచసౌరాదింమాసంకృత్యేవినిర్దిశేదితిబ్రాహ్మంప్రాయశోఽనుసృత్యతిథినిర్ణయస్తత్కృత్యంచనిరూప్యతే- తత్రమీనసంక్రాంతౌపశ్చాత్షోడశఘటికాఃపుణ్యకాలః - రాత్రౌతునిశీథాత్ప్రాక్పరతశ్చసంక్రమేపూర్వోత్తరదినార్ధంపుణ్యంనిశీథేతుదినద్వయం పుణ్యమితిసామాన్యనిర్ణయఏవ సేయం—అథతిథినిర్ణయః - తత్రచైత్రశుక్లప్రతిపదివత్సరారంభః- తత్రౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ చైత్రేమాసిజగద్బ్రహ్మాససర్జప్రథమేఽహని । శుక్లపక్షేసమగ్రంతుతదా సూర్యోదయేసతీతిహేమాద్రౌబ్రాహ్మోక్తేః - దినద్వయేతద్వ్యాప్తావవ్యాప్తౌవాపూర్వైవ - తదుక్తంజ్యోతిర్నిబంధే ॥ చైత్రేసితప్రతిపదియోవారోఽర్కోదయేసవర్షేశః । ఉదయద్వితయేపూర్వోనోదయయుగళేపిపూర్వస్స్యాత్ ॥ యస్మాచ్చైత్రసితాదేరుదయాద్భానోః ప్రవృత్తిరబ్దాదేరితి ॥ వత్సరాదౌవసంతాదౌబలిరాజ్యేతథైవచ । పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాప్రతిపత్సర్వదాబుధైరితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః ॥ చైత్రమాసస్యయాశుక్లప్రథమాప్రతిపద్భవేత్ । తదహ్నిబ్రహ్మణఃకృత్వాసోపవాసస్సుపూజనమ్ ॥ సంవత్సరమవాప్నోతిసౌభాగ్యంనిభృగునందనేతి హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మోక్తేః - యదాతుచైత్రోఽధిమలమాసోభవతితదాదైవకార్యస్యతత్రనిషిద్ధత్వాచ్ఛుద్ధేమాసిసంవత్సరారంభః కార్యఇతికేచిదాహుః - నిష్కర్షస్తు॥ శుక్లాదేర్మలమాసస్యసోఽంతర్భవతిచోత్తరే ఇత్యాదివచనాదగ్రిమవర్షాంతఃపాతాన్మలమాసమారభ్యైవవర్షప్రవృత్తేః - శుక్రాస్తాదావివమలమాసఏవకార్యఇతివయంప్రతీమః - ననుశుక్రాస్తాదౌచైత్రశుక్లప్రతిపదంతరస్యాభావాదుక్తంతస్మిన్నప్యవశ్యానుష్ఠానంమలమాసేతుశుద్ధప్రతిపదంతరస్యసంభవాత్ - శుద్ధఏవవత్సరారంభోఽయుక్తఇతిచేత్ - భ్రాంతోఽసి - నహిప్రతిపదంతరసత్త్వంప్రయోజకం - ద్వికరణాపత్తేర్వర్షశబ్దత్వాపత్తేశ్చ - అపితువత్స

రారంభస్తు మలమాసేపీత్యుక్తంప్రాక్ - నహిచైత్రశుక్లాదిర్మలమాసః పూర్వవర్షేంతర్భవతీతి బ్రహ్మణాపిసువచం - తత్ర తైలాభ్యంగోనిత్యః ॥ వత్సరాదౌ వసంతాదౌ బలిరాజ్యే తథైవచ । తైలాభ్యంగమకుర్వాణో నరకం ప్రతిపద్యత ఇతివసిష్ఠోక్తేః - అస్యామేవనవరాత్రారంభః - తదుక్తంమార్కండేయపురాణే ॥ శరత్కాలే మహాపూజా క్రియతే యాచవార్షికీతి - తత్ర పరయుతైవగ్రాహ్యా ॥ అమాయుక్తానకర్తవ్యా ప్రతిపచ్చండికార్చనే । ముహూర్తమాత్రాకర్తవ్యాద్వితీయాదిగుణాన్వితేతి దేవీపురాణాత్ ॥ త్రిసహస్రాహ్వయాతాంపరా ప్రోక్తాస్తిథయః కురునందన । కార్తికాశ్వయుజోర్గ్రాహ్యా సాచైత్రేమాసిభారతేతి హేమాద్రౌ బ్రాహ్మోక్తేః - పరాపరయుతాం - అత్రవిశేషః పారణానిర్ణయశ్చ శరదినవరాత్రేవక్ష్యతే - అత్ర ప్రపాదానముక్తముపరార్కేభవిష్యే ॥ అతీతేఫాల్గునేమాసి ప్రాప్తే చైత్రమహోత్సవే । పుణ్యేహ్నివిప్రకథితే ప్రపాదానంసమారభేదిత్యపరార్కేవ్యాపి॥ తథా సంవత్సరమేకంవాష్యర్ధమాత్రేణాసమాసదః । ప్రపేయం సర్వసామాన్యా భూతేభ్యః ప్రతిపాదితా ॥ అస్యాఃప్రదానాత్పితరస్తృప్యంతిహి పితామహాః । అనివార్యంతతోదేయంజలంమాసచతుష్టయమితి - తథా ॥ ప్రపాం దాతుమశక్తేనవిశేషాద్ధర్మమిచ్ఛతా । ప్రత్యహంధర్మఘటకో వస్త్రసంవేష్టితాననః ॥ బ్రాహ్మణస్యగృహేదేయః శీతామలజలశ్శుచిః॥ తత్రమంత్రః॥ ఏషధర్మఘటోదత్తో బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకః । అస్యప్రదానాత్సకలామమసంతు మనోరథా ॥ అనేనవిధినాయస్తుధర్మకుంభంప్రయచ్ఛతి । ప్రపాదానఫలంసోపిప్రాప్నోతీహనసంశయ ఇతి ॥ చైత్రశుక్లతృతీయాయాంగౌరీమీశ్వరసంయుతామ్॥సంపూజ్యదోలోత్సవంకుర్యాత్ - తదుక్తంనిర్ణయామృతేదేవీపురాణే ॥ తృతీయాయాంయజేద్దేవీంశంకరేణసమన్వితామ్ । కుంకుమాగరుకర్పూరమణివస్త్రసుగంధకైః ॥ స్రగ్గంధధూపదీపైశ్చదమనేనవిశేషతః । ఆందోళయేత్తతోవత్స శివోమారష్టయేసదేతి - అత్రచతుర్థీయుతాగ్రాహ్యా - ముహూర్తమాత్రసత్త్వేపిదినేగౌరీవ్రతంపరేతిమాధవోక్తేః - అత్రైవసౌభాగ్యశయనవ్రతముక్తంమాత్స్యే ॥ వసంతమాసమాసాద్య తృతీయాయాంజనప్రియే । సౌభాగ్యాయసదాస్త్రీభిఃకార్యంపుత్రసుఖ[illegible]రితి - తత్రాపిపరయుతైవ - ఇయంచమన్వాదిరపి - అత్రైవప్రసంగాత్సర్వమన్వాదినిర్ణయఉచ్యతే - తాశ్చోక్తాదీపికాయాం ॥ తిథ్యగ్నిసతిథిస్తిథ్యాశేకృష్ణే భోసలోగ్రహాః । తిథ్యర్కోనశివోశ్వోమ్యాదీమన్వాదయోమధోరితి - తిథిః

పూర్ణిమా - అగ్నిస్తృతీయా, నేతి వైశాఖేనా స్త్రీత్యర్థః - అశ్వాదశమీ, కృష్ణ పక్షః కృష్ణాష్టమీ, అనలస్తృతీయా, గ్రహానవమీ, అర్కాద్వాదశీ, నేతి మార్గశీర్షేనా స్త్రీత్యర్థః-శివఏకాదశీ, అశ్వసప్తమీ, మధోశ్చైత్రాదారభ్య తామన్వాదయ ఇత్యర్థః - అత్రమూలవచనాని హేమాద్రావుదేశ్ణేయాని- ఏతాశ్చమన్వాదయో హేమాద్రిమతే శుక్లపక్షస్థాః పౌర్వాహ్ణికాః కృష్ణపక్షస్థా అపరాహ్ణికాగ్రాహ్యాః ॥ పూర్వాహ్ణేతుసదా గ్రాహ్యాశ్శుక్లామనుయుగాదయః ॥ దైవేకర్మణి పిత్ర్యేచ కృష్ణేచైవాపరాహ్ణికా ఇతి గారుడవచనాత్ - అథో మన్వాది యుగాది కర్మతిథయః పూర్వాహ్ణికాః స్యుస్సితేపక్షే యా, అపరాహ్ణికాశ్చబహుళేఇతిదీపికోక్తేశ్చ - కాలాదర్శేత్వపరాహ్ణ వ్యాపిత్వం మన్వాదిషూక్తం తత్తు యుక్తం యుగాది నిర్ణయేవక్ష్యామః - అత్రచశ్రాద్ధముక్తం మాత్స్యే ॥ కృతంశ్రాద్ధంవిధానేన మన్వాదిషు యుగాదిషు । హాయనానిద్విసాహస్రంపితౄణాంతృప్తిదంభవేదితి - మన్వాదిశ్రాద్ధంచమలమాసేపి మాసద్వయేపికార్యం॥ మన్వాదికంతైర్థికంచకుర్యాన్మాసద్వయేపిచేత్యపరార్కచంద్రికోక్తేః - అత్ర పిండరహితంశ్రాద్ధంకుర్యాత్- తదుక్తంకాలాదర్శే ॥ విషువాయనసంక్రాంతిమన్వాదిషుయుగాదిషు । విహాయపిండనిర్వాపంసర్వంశ్రాద్ధంసమాచరేదితి - మన్వాదిశ్రాద్ధంనిత్యం- అకరణేప్రాయశ్చిత్తదర్శనాత్ - తదుక్తవృద్ధవసిష్ఠే ॥ త్వంభువః ప్రతిమంత్రం చశతవారంజపేజ్జపేత్ । మన్వాదియోయదాన్యానాం కురుతేనైవచాపియ ఇతి - ఏవంయత్రప్రాయశ్చిత్తవిష్ణ్వాదిదర్శనంతానినిత్యానిత్యాని - తానితు ॥ అమాయుగమనుక్రాంతిధృతిపాతమహాలయాః । అన్వష్టక్యంచపూర్వేద్యుష్షణ్ణవత్యః ప్రకీర్తితా ఇత్యుక్తాని- చకారాదష్టకాగ్రహణం- చైత్రశుక్లత్రయోదశ్యాం మన్వాదిష్వజయంతీ - అత్రైవప్రసంగాద్దశావతారజయంత్యోనిర్ణీయంతే - చైత్రపురాణసముచ్చయే ॥ మత్స్యోభూత్భూతయే దేవమధుసితేతమాయాం విహాయమాధవే। వారాహోగిరిజాసుతేనభసియద్భూతే సితేమాధవే । సింహోభాద్రపదేసితేహరిదినే శ్రీవామనోమాధవే రామోగౌరితిథావతఃపరమభూద్రామోనవమ్యాంమధౌ॥ కృష్ణోష్టమ్యాం నభసిసితపక్షే చాశ్వినే ద్దశమ్యాంబుద్ధః కల్కీనభస్యే సమభూచ్ఛుక్లషష్ఠ్యాంక్రమేణ। అహ్నామధ్యేవామనోరామరామౌమత్స్యక్రోడశ్చాపరాహ్ణేవిభాగే। కూర్మస్సింహోబౌద్ధకల్కీచసాయంకృష్ణోరాత్రౌకాలసావ్యాపపూర్వేతి ॥ కేచిత్తుస్ఫుటార్థమేవాపఠంతి - తథా ॥ చైత్రేతుశుక్లపంచమ్యాంభగవాన్

సరూపధృక్ । జ్యేష్ఠేతుశుక్లద్వాదశ్యాంకూర్మరూపధరోహరిః ॥ చైత్రే కృష్ణేనవమ్యాంతుహరిర్వారాహరూపధృక్ । నరసింహశ్చతుర్దశ్యాంవైశాఖశుక్లపక్షకే ॥ మాసిభాద్రపదేశుక్లద్వాదశ్యాంవామనోహరిః। రాధశుద్ధతృతీయాయాంరామోభార్గవరూపధృక్ ॥ చైత్రశుక్లనవమ్యాంతురామోదశరథాత్మజః । నభస్యేతుద్వితీయాయాంబలభద్రోభవద్ధరిః ॥ శ్రావణేబహులేష్టమ్యాంకృష్ణోభూల్లోకకంటకః । జ్యేష్ఠేశుక్లద్వితీయాయాంబౌద్ధఃకల్కీభవిష్యతీతి - కోంకణాస్తువరాహపురాణస్థత్వేన వాక్యాన్యపఠంతి ॥ ఆషాఢేశుక్లపక్షేతుఏకాదశ్యాంమహాతిథౌ । జయంతీమత్స్యనామ్నీతితస్యాంకార్యముపోషణమ్ ॥ నభోమాసితృతీయాయాంహరిఃకమఠరూపధృక్ । నభస్యశుక్లపంచమ్యాంవరాహస్యజయంతికా ॥ వైశాఖేతుచతుర్దశ్యాం నృసింహస్సమపద్యత । మాసిభాద్రపదేశుక్లైకాదశ్యాంవామనోహరిః ॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయాయాంభృగూద్వహః। చైత్రేనవమ్యాంరామోభూత్కౌసల్యాయాంపరఃపుమాన్ ॥ శ్రావణేబహులేష్టమ్యాంవాసుదేవోజనార్దనః। పౌషశుక్లేతుసప్తమ్యాంకుర్యాద్బుద్ధస్యపూజనమ్ ॥ మాఘశుక్లతృతీయాయాంకల్కినఃపూజనంహరేః । వ్రతఃప్రాతస్తుమధ్యాహ్నేసాయంసాయంతథాపరే ॥ మధ్యాహ్నేమధ్యరాత్రేచసాయంప్రాతరనుక్రమాదితి- తదత్రసమూలత్వేసతికల్పభేదేనవ్యవస్థాద్రష్టవ్యా - ఏతాశ్చతదుపాసకానాంనిత్యాః - అన్యేషాంతుకామ్యాః- జన్మాష్టమ్యాదౌతువిశేషంవక్ష్యామః - చైత్రశుక్లపంచమీకల్పాదిః - తదుక్తంహేమాద్రౌమాత్స్యే ॥ బ్రహ్మణోయావినష్టాదిఃకల్పాదిస్సాప్రకీర్తితా । వైశాఖస్యతృతీయాయా కృష్ణాయాంఫాల్గునస్యచ ॥ పంచమీచైత్రమాసస్యతస్యైవాంత్యాతథాపరా । శుక్లాత్రయోదశీమాఘేకార్తికస్యతుసప్తమీ ॥ నవమీమార్గశీర్షస్యసప్తైతాస్సంస్మరామ్యహమ్। కల్పానామాదయోహ్యేతాదత్తస్యాక్షయకారకాః॥ అత్రసర్వోపినిర్ణయోమన్వాదివత్ జ్ఞేయః - హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ శుక్లాయామథపంచమ్యాంచైత్రేమాసిశుభాననా । శ్రీర్బ్రహ్మలోకాన్మానుష్యంసంప్రాప్తాకేశవాజ్ఞయా ॥ తతస్తాంపూజయేత్తత్రయస్తంలక్ష్మీర్నముంచతి ॥ చైత్రశుక్లాష్టమ్యాంభవాన్యాఉత్పత్తిః - తత్రనవమీయుతాగ్రాహ్యా॥ అష్టమీనవమీయుక్తానవమీచాష్టమీయుతేతిబ్రహ్మవైవర్తాత్ - అత్రభవానీయాత్రోక్తాకాశీఖండే ॥ భవానీంయస్తుపశ్యేతశుక్లాష్టమ్యామధౌనరః । నజాతుశోకంలభతేసదానందమయోభవేదితి ॥ అత్రైవాశోకకలికాప్రాశన

ముక్తం హేమాద్రౌ లైంగే ॥ అశోకకలికాశ్చాష్టౌ యే పిబంతి పునర్వసౌ। చై
త్రే మాసి సితేష్టమ్యాం న తే శోకమవాప్నుయుః ॥ ప్రాశనమంత్రస్తు ॥ త్వామ
శోకవరాభీష్టంమధుమాససముద్భవమ్ । పిబామిశోకసంతప్తోమామశోకంస
దాకుర్వితి ॥ అత్రవిశేషఃపృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుః ॥ పునర్వసుబుధోపేతా
చైత్రేమాసిసితాష్టమీ । ప్రాతస్తువిధివత్స్నాత్వావాజపేయఫలంలభేదితి॥
తిథితత్త్వేకాలికాపురాణే ॥ చైత్రేమాసిసితాష్టమ్యాంయోనరో నియతేం
ద్రియః । స్నాయాత్ లౌహిత్యతోయేషుసయాతిబ్రహ్మణఃపదమ్ ॥ చైత్రం
తుసకలంమాసంశుచిఃప్రయతమానసః । లౌహిత్యతోయేయస్స్నాయాత్స
కైవల్యమవాప్నుయాత్ ॥ లౌహిత్యోబ్రహ్మపుత్రః ॥ మంత్రస్తు ॥ బ్రహ్మ
పుత్రమహాభాగశంతనోఃకులసంభవ । అమోఘాగర్భసంభూత పాపంలౌ
హిత్యమేహర ॥ చైత్రశుక్లనవమీరామనవమీ॥ తదుక్తమగస్త్యసంహితా
యాం ॥ చైత్రేనవమ్యాంప్రాక్పక్షేదివాపుణ్యేపునర్వసౌ । ఉదయేగురుగౌ
రాశ్యోస్స్వోచ్చస్థేగ్రహపంచకే ॥ మేషేపూషణిసంప్రాప్తే లగ్నేకర్కట
కాహ్వయే । ఆవిరాసీత్సకలయాకౌసల్యాయాంపరఃపుమాన్॥ తస్మిన్దినేతు
కర్తవ్యముపవాసవ్రతంసదా। తత్రజాగరణంకుర్యాద్రఘునాథపరోభువీతి-
ఇయంచమధ్యాహ్నయోగినీగ్రాహ్యా ॥ చైత్రశుక్లేతునవమీపునర్వసుయుతా
యది। సైవమధ్యాహ్నయోగేనమహాపుణ్యతమాభవేదితితత్రైవోక్తేః - త
థా ॥ చైత్రమాసేనవమ్యాంతుజాతోరామస్స్వయంహరిః । పునర్వస్వృ
క్షసంయుక్తాసాతిథిస్సర్వకామదా ॥ శ్రీరామనవమీప్రోక్తాకోటిసూర్యగ్రహా
ధికా ॥ తథా ॥ కేవలాపిసదోపోష్యానవమీశబ్దసంగ్రహాత్। తస్మాత్సర్వా
త్మనాసర్వైః కార్యంవైనవమీవ్రతమ్ ॥ పూర్వేద్యురేవమధ్యాహ్నయోగే
కర్మకాలవ్యాప్తేస్సైవగ్రాహ్యా - దినద్వయేమధ్యాహ్నవ్యాప్తౌ తదభావే
వాపూర్వదినేపునర్వస్వృక్షయుక్తాపి త్యక్త్వాపరైవకార్యా - తదుక్తం
మాధవీయేఽగస్తిసంహితాయాం ॥ నవమీచాష్టమీవిద్ధాత్యాజ్యావిష్ణుపరా
యణైః । ఉపోషణంనవమ్యాంచదశమ్యాంచైవపారణమితి - అష్టమీవిద్ధా
సఋక్షాపినోపోష్యేతిమాధవః - రామార్చనచంద్రికాయామపి॥ విద్ధైవ
చేదృక్షయుక్తావ్రతంతత్రకథంభవేత్ ।• విద్ధానిషిద్ధశ్రవణాన్నవమీ చేతివా
క్యతః ॥ వైష్ణవానాంవిశేషాత్తుతత్రవిష్ణుపరైరపి । దశమ్యాదిషువృద్ధిశ్చేద్వి
ద్ధాత్యాజ్యైవవైష్ణవైః ॥ తదన్యేషాంచసర్వేషాంవ్రతంతత్రైవనిశ్చితమి
తి - అత్రదశమ్యాదిషువృద్ధిశ్చేదితి - తదన్యేషామిచ్ఛయాతదన్యదా ప్రాతస్త్రి

ముహూర్తానవమీదశమీచక్షయవశాత్సూర్యోదయాత్ప్రాగేవసమాప్యతే-
తదాస్మార్తానాం తత్రైవ ఏకాదశీ నిమిత్తోపవాసాత్ - నవమీవ్రతాంగ
పారణాలోపస్స్యాత్ - అతోఽష్టమీవిద్ధైవస్మార్తైఃకార్యా - వైష్ణవా
నాంత్వరుణోదయ విద్ధైకాదశ్యా హేయత్వాన్నపారణా లోపప్రసం
గ ఇతిద్వితీయైవతైఃకార్యేతిసూచయతి - దశమీవృద్ధ్యభావేఽష్టమీవిద్ధాయాఏ
వముఖ్యాహ్నవ్యాపిత్వేక్షయేచవైష్ణవైరపి-విద్ధైవోపోష్యేత్యర్థసిద్ధం-ఇదం
చవ్రతంసంయోగపృథక్త్వన్యాయేనకామ్యంనిత్యంచ- తదుక్తంహేమాద్రౌ
అగస్త్యసంహితాయాం ॥ ఉపోషణంజాగరణంపితౄనుద్దిశ్యతర్పణమ్ । త
స్మిన్దినేతుకర్తవ్యంబ్రహ్మప్రాప్తిమభీప్సుభిః ॥ సర్వేషామప్యయంధర్మోభుక్తి
ముక్త్యేకసాధనః । అశుచిర్వాపిపాపిష్ఠఃకృత్వేదంవ్రతముత్తమమ్ ॥ పూ
జ్యస్స్యాత్సర్వభూతానాంయథారామస్తథైవసః । యస్తురామనవమ్యాం
తుభుఙ్క్తే మోహాద్విమూఢధీః ॥ కుంభీపాకేషుఘోరేషుపచ్యతే నాత్రసం
శయః॥తథా॥ అకృత్వారామనవమీవ్రతంసర్వవ్రతోత్తమమ్ । వ్రతాన్యన్యా
నికురుతేనతేషాంఫలభాగ్భవేత్ ॥ ప్రాప్తేశ్రీరామనవమీదినేమర్త్యోవిమూ
ఢధీః । ఉపోషణంనకురుతేకుంభీపాకేషుపచ్యతే ॥ అత్రకేచిత్తదుపాసకా
నామేవేదంవ్రతంనిత్యంనత్వన్యేషామిత్యాహుః - అన్యేతు - అకరణేదోష
శ్రవణాత్ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనాసర్వైఃకార్యంవైనవమీ వ్రతమితిపూర్వో
క్తవచనాచ్చ - జన్మాష్టమ్యాదివదిదమపిసర్వేషాంనిత్యం - అన్యథాజన్మా
ష్టమ్యాదావపితదుపాసకానామేవనిత్యతాంవక్తుఃకోవారయితేత్యాహుః-
అత్రవిశేషోహేమాద్రావగస్త్యసంహితాయాం ॥ ఆచార్యంచైవసంపూ
జ్యవృణుయాత్ప్రార్థయన్నితి । శ్రీరామప్రతిమాదానంకరిష్యే హంద్విజో
త్తమ ॥ భక్త్యాచార్యోభవప్రీతశ్శ్రీరామోసిత్వమేవచ ॥ తథా ॥ స్వగృ
హేచోత్తరేదేశేచాసన్యోజ్జ్వలమండపమ్ । శంఖచక్రహనూమద్భిః ప్రా
గ్ద్వారేసమలంకృతమ్ ॥ గరుత్మచ్ఛార్ఙ్గబాణైశ్చదక్షిణేసమలంకృతమ్ । గ
దాఖడ్గాంగదైశ్చైవపశ్చిమేసువిభూషితమ్ ॥ పద్మస్వస్తికనీలైశ్చకౌబేరేస
మలఙ్కృతమ్ । మధ్యేహస్తచతుష్కాఢ్యం వేదికాముక్తసూయతమ్ ॥ త
త్రసంకల్పయేద్దేవంరామమేవస్మరన్మనే । అస్యాంరామనవమ్యాంచరామా
రాధనతత్పరః ॥ ఉపోష్యాష్టసుయామేషుపూజయిత్వాయథావిధి । ఇమాం
స్వర్ణమయీంరామప్రతిమాంచప్రయత్నతః ॥ శ్రీరామప్రీతయేదాస్యే రా
మభక్తాయధీమతే । ప్రీతోరామోహరత్వాశుపాపానిసుబహూనిమే ॥ అనే

కజన్మసంసిద్ధాన్యభ్యస్తానిమహాంతిచ। తతస్స్వర్ణమయీంరామ ప్రతిమాంప
లమాత్రతః ॥ నిర్మితాంద్విభుజాందివ్యాంవామాంకస్థితజానకీమ్ । బిభ్రతీం
దక్షిణకరేజ్ఞానముద్రాంసుమహామునే ॥ వామేనాధఃకరేణారాద్దేవీమాలింగ్య
సంస్థితామ్ । సింహాసనేరాజతేత్రపలద్వయవినిర్మితే ॥ తథా ॥ అశక్తో
యోమహాభాగసతువిత్తానుసారతః । పలేనార్ధతదర్ధార్ధతదర్ధార్ధేనవామునే॥
సౌవర్ణంరాజతంవాపి కారయేద్రఘునందనమ్ । పార్శ్వేభరతశత్రుఘ్నౌ
ధృతచ్ఛత్రకరావుభౌ ॥ చామరద్వయసమాయుక్తంలక్ష్మణంచాపికారయేత్ ।
దక్షిణాంగేదశరథంపుత్రావేక్షణతత్పరమ్ ॥ మాతురంకగతంరామమింద్రనీ
లసమప్రభమ్ । పంచామృతస్నానపూర్వంసంపూజ్యవిధివత్తతః ॥ కౌసల్యా
మంత్రస్తు ॥ రామస్యజననేచాసిరామరూపమిదంజగత్ । అతస్త్వాంపూజ
యిష్యామిలోకమాతర్నమోస్తుతే ॥ నమోదశరథాయేతిపూజయేత్పితరం
తతః ॥ అత్రదశావరణపంచావరణాదిపూజాఽన్యత్రజ్ఞేయా ॥ అశోకకుసు
మైర్యుక్తమర్ఘ్యందద్యాద్విచక్షణః । దశాననవధార్థాయ ధర్మసంస్థాపనా
యచ॥ రాక్షసానాంవినాశాయదైత్యానాంనిధనాయచ। పరిత్రాణాయసా
ధూనాంజాతోరామస్స్వయంహరిః ॥ గృహాణార్ఘ్యంమయాదత్తంభ్రాతృ
భిస్సహితోనఘ । పుష్పాంజలింపునర్దత్వా యామేయామేప్రపూజయేత్ ॥
దివైవంవిధివత్కృత్వా రాత్రౌజాగరణంతతః । తతఃప్రాతస్సముత్థాయ
స్నానసంధ్యాదికాఃక్రియాః ॥ సమాప్యవిధివద్రామంపూజయేద్విధివన్ము
నే । తతోహోమంప్రకుర్వీతమూలమంత్రేణమంత్రవిత్ ॥ పూర్వోక్తపద్మ
కుండేవాస్థండిలేవాసమాహితః । లౌకికాగ్నౌవిధానేన శతమష్టోత్తరంత
తః ॥ సాజ్యేనపాయసేనైవస్మరన్రామమనన్యధీః । తతోభక్త్యాసుసంతో
ష్యఆచార్యంపూజయేన్మునే। తతోరామంస్మరన్దద్యాదేవంమంత్రముదీరయే
త్ ॥ ఇమాంస్వర్ణమయీంరామప్రతిమాంసమలంకృతామ్ । చిత్రవస్త్ర
యుగచ్ఛన్నాంరామోహంరాఘవాయతే ॥ శ్రీరామప్రీతయేదాస్యే తుష్టో
భవతురాఘవః । ఇతిదత్వావిధానేనదద్యాద్వైదక్షిణాంభువమ్ ॥ బ్రహ్మ
హత్యాదిపాపేభ్యోముచ్యతేనాత్రసంశయఇతి - ఇయం మలమాసేనకా
ర్యా ॥ సుప్తమప్యజ స్తంస్యాన్నోపవాసఃకృతోభవేదితి॥ నకుర్యాన్మలమా
సేతుమహాదానవ్రతానిచేతిచమాధవీయేసంగ్రహవచనాత్ - ననురామన
వమీవ్రతస్యనిత్యత్వాదేకాదశీవన్మలమాసేపికర్తవ్యతాస్యాదితిచేత్ - అత్ర
బ్రూమః - నైకాదశ్యుపవాసస్యవ్రతత్వేనప్రాప్తిః - కింతు ॥ ఏకాదశ్యాం

నభుంజీత పక్షయోరుభయోరపీత్యాదినిషేధస్య మలమాసేపిపాలనీయత్వా
త్కృష్ణైకాదశ్యాం పుత్రవద్గృహిణఇవార్థాదుపవాసః ప్రసజ్యతే - నత్వి
హాతథేతి వ్రతత్వేనప్రాప్తిర్వాచ్యా - సాచనిషిద్ధేత్యప్రసంగః ॥ స్పష్టమాస
విశేషాఖ్యావిహితంవర్జయేన్మలఇతినిషేధాచ్చ - ఏవంజన్మాష్టమ్యా చావ
బోద్ధవ్యం - ఇతి రామనవమీ—చైత్రశుక్లైకాదశ్యాం దోళోత్సవఉక్తో
బ్రాహ్మే ॥ చైత్రమాసస్యశుక్లాయామేకాదశ్యాంతువైష్ణవైః । ఆందోళ
నీయోదేవేశస్సలక్ష్మీకోమహోత్సవైరితి - చైత్రశుక్లద్వాదశ్యాందమనోత్స
వః ॥ ద్వాదశ్యాంచైత్రమాసస్యశుక్లాయాందమనోత్సవః । బౌధాయనా
దిభిః ప్రోక్తః కర్తవ్యః ప్రతివత్సరమితిరామార్చనచంద్రికోక్తేః ॥ ఊర్జే వ్రతం
మధౌదోలాశ్రావణేతంతుపూజనమ్। చైత్రేచదమనారోపమకుర్వాణోవ్రజ
త్యధః ॥ ఇతితత్రైవపాద్మవచనాచ్చ- శివభక్తాదిభిస్తుచతుర్దశ్యాదౌకార్యం-
తత్రస్వాత్స్వీయతిథిషువహ్న్యాదేర్దమనార్పణమితితత్రైవోక్తేః- జ్యోతిఃప్ర
కాశేపి ॥ స్వస్వదేవప్రతిష్ఠాయాంమంత్రసంగ్రహణేతథా । పవిత్రదమనా
రోపేగ్రాహ్యాతత్తత్తిథిర్బుధైః ॥ తిథయస్తు ॥ వహ్నిర్విరించ్యోగిరిజాగణే
శఃఫణీవిశాఖోదినకృన్మహేశః। దుర్గాంతకోవిశ్వహరిఃస్మరశ్చ శర్వశ్శశీచేతి
తిథీషుపూజ్యాఇత్యుక్తాః - అథాగమోక్తదీక్షావతోదమనారోపణవిధిః-రా
మార్చనచంద్రికాయాంతత్రైకాదశ్యాం॥ క్రియాలోపవిఘాతార్థంయత్త్వ
యావిహితంప్రభో । మమేవిఘ్నోభవేదత్రకురునాథదయాంమయి ॥ సర్వ
థాసర్వదావిష్ణోమమత్వంపరమాగతిః। ఉపవాసేనత్వాందేవతోషయామిజ
గత్పతే॥ కామక్రోధాదయోప్యేతేనమేస్యుర్వ్రతఘాతకాః । అద్యప్రభృతి
దేవేశయావద్వైశేషికందినమ్ ॥ తావద్రక్షాత్వయాకార్యాసర్వస్యాస్యజ
గత్పతే ॥ ఇతిదేవంసంప్రార్థ్యదమనమాదాయపంచగవ్యేనప్రోక్ష్యవారి
ణాప్రక్షాళ్యాశోకమూలేదేవాగ్రేవా ॥ అశోకాయనమస్తుభ్యం కామస్త్రీ
శోకనాశన । శోకార్తిహరమేనిత్యమానందంజనయస్వమే ॥ ఇత్యశోకం॥
త్రుట్యాదికాలపర్యంతఃకాలరూపోమహాబలః । కలతేచైవయస్సర్వంతస్మై
కాలాత్మనేనమఇతికాలం ॥ వసంతాయనమస్తుభ్యంవృక్షగుల్మలతాశ్రయ।
సహస్రముఖసంవాసకామరూపనమోస్తుతే,ఇతివసంతం॥ కామభస్మసము
ద్భూతరతిబాష్పపరిప్లుత । ఋషిగంధర్వదేవాదివిమోహకనమోస్తుత ఇతి
దమనంచసంపూజ్య ॥ నమోస్తుపంచబాణాయజగదాహ్లాదకారిణే । వస్మ

థాయజగన్నేత్రేరతిప్రీతిప్రియాయతే ॥ ఇతిదనుసముపస్థాయ, ఓంకామా
యనమఇతిసంపూజ్యనిశాయాందేవతాగ్రేపంచవర్ణైః చందనేనవాఅష్టద
ళంకృత్వా బహిశ్చతురస్రంతద్బహిర్వర్తులత్రయం తద్బహిర్వృత్తంచతుర
స్రంచకృత్వాతత్రకుంభంసంస్థాప్యోపరిదమనంపూజయిత్వా ॥ పూజార్థందే
వదేవస్యవిష్ణోర్లక్ష్మీపతేప్రభో । మదసత్వమిహాగచ్ఛసాన్నిధ్యంకురుతేనమః॥
ఓంక్లీంకామదేవాయనమః - ఓంహ్రీంరత్యైనమఇత్యావాహ్యాదిక్షు పూ
ర్వాదితస్మరశరీరాయనమః - అనంగాయనమః - మన్మథాయనమః - కా
మాయనమః - క్లీంవసంతసహాయనమః - స్మరాయనమః- ఇక్షుచాపాయ
నమః -పుష్పాస్త్రాయనమఇతిపూజయిత్వా ॥ ఓంతత్పురుషాయవిద్మహే
కామదేవాయధీమహి, తన్నోనంగఃప్రచోదయాత్ - ఇత్యష్టోత్తరశతంప
మ్మంత్ర్యపూజయిత్వాహ్రీంనమఇతిపుష్పాంజలిందత్వా ॥ నమోస్తుపుష్ప
బాణాయజగదాహ్లాదకారిణే । మన్మథాయజగన్నేత్రేరతిప్రీతి ప్రియాయ
తేఇతినత్వా ॥ ఆమంత్రితోసిదేవేశపురాణపురుషోత్తమ । ప్రాతస్త్వాంపూ
జయిష్యామిసాన్నిధ్యంకురుకేశవ ॥ క్షీరోదధిమహానాగ శయ్యావస్థితవిగ్ర
హ । ప్రాతస్త్వాంపూజయిష్యామిసన్నిధౌభవతేనమః॥నివేదయామహంతు
భ్యంప్రాతర్దమనకంశుభమ్ । సర్వదాసర్వథావిష్ణోనమస్తేసుప్రసీదమే ॥ ఇ
తిదేవంసంప్రార్థ్యపుష్పాంజలిందత్వా- అస్త్రేణచక్రమంత్రేణవారక్షాంకు
ర్యాత్ - తతఃప్రాతర్నిత్యపూజాం కృత్వాపునర్దేవంసంపూజ్య గంధదూ
ర్వాక్షతయుక్తందమనమాదాయమూలమంత్రంపఠిత్వా॥ దేవదేవజగన్నా
థవాంఛితార్థప్రదాయక।హృదిస్థాన్పూరయేఃకామాన్మమకామేశ్వరీప్రియ॥
ఇదందమనకందేవగృహాణమదనుగ్రహాత్ । ఇమాంసాంవత్సరీంపూజాంభగ
వన్పరిపూరయ ॥ ఇతిమంత్రాంతేపునర్మూలమంత్రేణదేవేసమర్పయేత్ - త
తోఅంగదేవతాభ్యస్స్వస్వమంత్రేణదత్వాప్రార్థయేత్ ॥ మణివిద్రుమమా
లాభిర్మందారకుసుమాదిభిః । ఇయంసాంవత్సరీపూజాతవాస్తు గరుడధ్వజ॥
వనమాలాంయథావిష్ణో కౌస్తుభంసతతంహృది । తద్వద్దామనకీంమాలాం
పూజాంచహృదయేవహ ॥ జానతాజానతావాపినకృతం యత్తవార్చనమ్॥
తత్సర్వంపూర్ణతాంయాతు త్వత్ప్రసాదాద్రమాపతే ॥ జితంతేపుండరీకా
క్షనమస్తేవిశ్వభావన । నమస్తేస్తుహృషీకేశమహాపురుషపూర్వజ ॥ మంత్ర
హీనమితిచసంప్రార్థ్యపంచోపచారైఃపునస్సంపూజ్యనీరాజ్యపారయేదితి -
దీక్షారహితానాంతునామ్నైవసమర్పణం - అత్రచద్వాదశీమతంత్రీకృత్యప్రా

రణాహూగ్రాహ్యం ॥ పారణాహోనలభ్యేత ద్వాదశీఘటికాపిచేత్ । తదాత్రయోదశీగ్రాహ్యాపవిత్రదమనార్పణే ఇతి తత్రైవోక్తేః - గౌణోపికాలఉక్తస్తత్రైవ ॥ హరౌనదమనారోపస్స్యాన్మధావిఘ్నతోయది । వైశాఖశ్రావణేవాపితత్తిథౌస్యాత్తదర్పణమ్ ॥ శ్రావణావధిసుక్రాస్తేకర్తవ్యమితినారదః, ఇతిపాఠాంతరం - ఇదంచమలమాసేనకార్యం ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచపవిత్రదమనార్పణమితి కాలాదర్శేమలమాసవర్జ్యేషు పరిగణనాత్ ॥ ఉపాకర్మచహవ్యంచకవ్యంపర్వోత్సవంతథా । ఉత్తరేనియతంకుర్యాత్పూర్వేతన్నిష్ఫలంభవేదితిమాధవీయే ప్రజాపతివచనాచ్చ - శుక్రాస్తాదావకార్యమేవ, పూర్వోక్తవచనాత్ ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచ పవిత్రదమనార్పణమ్ । ఈశానస్యబలింవిష్ణోశ్శయనంపరివర్తనమ్ ॥ కుర్యాచ్ఛుక్రస్యచగురోర్మౌఢ్యే పీతివినిశ్చయఇతిజ్యోతిర్నిబంధేవృద్ధగార్గ్యవచనాచ్చఇతిదమనారోపః—చైత్రశుక్లత్రయోదశ్యామనంగవ్రతమ్ - తత్రసాపూర్వాగ్రాహ్యా - త్రయోదశీతిథిఃపూర్వాస్సితఇతిదీపికోక్తేః - చైత్రశుక్లచతుర్దశీపూర్వాగ్రాహ్యా ॥ మధోశ్శ్రావణమాసస్య శుక్లాయాంతుచతుర్దశీ । సారాత్రివ్యాపినీగ్రాహ్యా నాన్యాశుక్లాకదాచనేతి హేమాద్రౌబౌధాయనోక్తేః - పరాపూర్వాహ్ణగామినీతివాపాఠః - అత్రకేచిద్యథాశ్రుతమేవార్థంవర్ణయంతి ॥ నిశిభ్రమంతి భూతానిశక్తయశ్శూలభృద్యతః । అతస్తత్రచతుర్దశ్యాంసత్యాంతత్పూజనం భవేదితిబ్రహ్మకైవర్తాత్ - హేమాద్రిమాధవాదిలిఖనమప్యేవం - సంప్రదాయవిదస్త్వాహుః ॥ చతుర్దశీతుకర్తవ్యాత్రయోదశ్యాయుతావిభో ॥ ఇతి స్కాందముత్సర్గః - తదపవాదశ్చ ॥ తృతీయైకాదశీషష్ఠీ శుక్లపక్షేచతుర్దశీ। పూర్వవిద్ధానకర్తవ్యా కర్తవ్యాపరసంయుతేతినారదీయవచనం - తదపవాదశ్చ - మధోశ్శ్రావణమాసస్యేతితత్రాపవాదాభావేపునరుత్సర్గస్య స్థితిరితిన్యాయేనపూర్వవిద్ధైవగ్రాహ్యేతిసిద్ధ్యతి- బ్రహ్మకైవర్తంతు ॥ సామాన్యరూపమన్యత్ర సావకాశమితి తేనపూర్వదినే ముహూర్తత్రయవేధే పూర్వా - అన్యథోత్తరేతి - చైత్రపూర్ణిమాసామాన్యనిర్ణయాత్పరైవ- అత్ర విశేషోనిర్ణయామృతేవిష్ణుస్మృతౌ ॥ చైత్రీచిత్రాయుతాచేత్స్యాత్తస్యాం చిత్రవస్త్రప్రదానేనసౌభాగ్యమాప్నోతీతి - తథాబ్రాహ్మే ॥ మందేవార్కే—గురౌవాపివారేష్వేతేషుచైత్రికా। తత్రాశ్వమేధజంపుణ్యంస్నానశ్రాద్ధాదిభిర్లభేదితి॥ అత్రసర్వదేవానాందమనపూజోక్తా- తత్రైవవాయవీయే॥ సంవత్సరకృతార్చాయాస్సాఫల్యాయాఖిలాస్సురాః । దమనేనార్చయే

చైత్ర్యాం విశేషేణ సదాశివమితి॥ అత్ర స్వీయతిథ్యాసమప్త్యా శివపూజా
త్ - స్వీయతిథ్యా మకరజే త్రదమనపూజనమిత్యన్యే - దీక్షితతదితరవిషయత్వే
న వ్యవస్థేత్యపరే - ఇయం మన్వాదిరపి - సా చ పూర్వముక్తా చైత్రకృష్ణత్రయో
దశ్యాం మహావారుణీసంజ్ఞో యోగో గౌడేషు ప్రసిద్ధః - తదుక్తం వాచస్పతికృ
తౌ శూలపాణౌ చ స్కాందే ॥ వారుణేన సమాయుక్తా మధౌ కృష్ణా త్రయో
దశీ । గంగాయాం యది లభ్యేత సూర్యగ్రహశతైస్సమా ॥ శనివారసమాయు
క్తా సా మహావారుణీ స్మృతా । గంగాయాం యది లభ్యేత కోటిసూర్యగ్రహై
స్సమా ॥ శుభయోగసమాయుక్తా శనౌ శతభిషా యది। మహామహేతి విఖ్యా
తా త్రికోటికులముద్ధరేత్ ॥ తత్రైవ జ్యోతిషే ॥ చైత్రాసితే వారుణ ఋక్ష
యుక్తా త్రయోదశీ సూర్యసుతస్య వారే । యోగే శుభే సా మహతీ మహత్యా
గంగాజలేర్కగ్రహకోటితుల్యేతి॥ త్రిస్థలీసేతౌ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ వారుణే
న సమాయుక్తా మధౌ కృష్ణా త్రయోదశీ। గంగాయాం యది లభ్యేత శతసూర్యగ్ర
హైస్సమేతి ॥ కల్పతరౌ బ్రాహ్మే ॥ మధౌ కృష్ణత్రయోదశ్యాం శనౌ శతభిషా
యుతా । వారుణీతి సమాఖ్యాతా శుభేత మహతీ స్మృతా ॥ చైత్రకృష్ణచతు
ర్దశ్యాం విశేషః పృథ్వీచంద్రోదయే పులస్త్యః॥ చైత్రకృష్ణచతుర్దశ్యాం యస్స్నా
యాచ్ఛివసన్నిధౌ । న ప్రేతత్వమవాప్నోతి గంగాయాం తు విశేషత ఇతి ॥ అ
త్ర పూర్వా గ్రాహ్యా - కృష్ణపక్షత్వాత్ - గౌడైస్త్వేతదేవ శుక్లచతుర్ద
శ్యామిత్యేవం దేవలీయత్వేన పఠితం — ఇతి నిర్ణయసింధౌ, చైత్రమాసనిర్ణ
యః — మేషసంక్రమణే ప్రాగపరా దశ దశ ఘటికాః పుణ్యకాలః - రాత్రౌ తు
ప్రాగుక్తం - అత్ర ధర్మఘటాదిదానముక్తం పృథ్వీచంద్రోదయే పాద్మే॥ తీ
ర్థే చానుదినం స్నానం తిలైశ్చ పితృతర్పణమ్ । దానం ధర్మఘటాదీనాం మధుసూ
దనపూజనమ్ ॥ మాధవే మాసి కుర్వీత మధుసూదనతుష్టిదమ్॥ — అథ వైశాఖ
స్నానం - తత్ర పృథ్వీచంద్రోదయే విష్ణుస్మృతిపాద్మయోః॥ తులామకరమేషే
షు ప్రాతస్స్నానం విధీయతే। హవిష్యం బ్రహ్మచర్యం చ మహాపాతకనాశనమి
తి సౌరమాస ఉక్తః - అన్యత్పక్షద్వయముక్తం తత్రైవ పాద్మే॥ మధుమాస
స్య శుక్లాయామేకాదశ్యాముపోషితః । పంచదశ్యాం చ భో వీర మేషసంక్రమ
ణే తు వా । వైశాఖస్నాననియమం బ్రాహ్మణానామనుజ్ఞయా । మధుసూద
నమభ్యర్చ్య కుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్ ॥ తత్ర మంత్రః ॥ వైశాఖం సకలం మా
సం మేషసంక్రమణం రవేః । ప్రాతస్స నియమస్నాస్యే ప్రీయతాం మధు
సూదనః ॥ మధుహంతుః ప్రసాదేన బ్రాహ్మణానామనుగ్రహాత్ । నిర్విఘ్న

మస్తుమేపుణ్యంవైశాఖస్నానమన్వహమ్ ॥ మాధవేమేషగేభానౌమురారేమ
ధుసూదన । ప్రాతస్స్నానేనమేనాథఫలదోభవపాపహన్నితి ॥ తీర్థవిశేషో
పితత్రైవోక్తః ॥ మేషసంక్రమణేభానోర్మాధవేమాసియత్నతః । మహా
నద్యాంనదీతీర్థేనదేసరసినిర్ఝరే ॥ దేవఖాతేథవాస్నాయాద్యథాప్రాప్తే జ
లాశయే । దీర్ఘికాకూపవాపీషునియతాత్మాహరింస్మరన్నితి ॥ సంకల్పేచత
త్తత్తీర్థనామగ్రాహ్యం - అజ్ఞానేతువిష్ణుతీర్థమితివదేత్ ॥ యదానజ్ఞాయ
తేనామతస్యతీర్థస్యభోద్విజాః । తత్రేత్యుచ్చారణంకార్యం విష్ణుతీర్థమిదంత్వి
తి ॥ తీర్థస్యదేవతావిష్ణుస్సర్వత్రాపినసంశయఇతితత్రైవోక్తేః- తథాన్యో
పివిశేషస్తత్రైవపాద్మే॥ తులసీకృష్ణగౌరాఖ్యాతయాభ్యర్చ్యమధుద్విషమ్।
విశేషేణతువైశాఖేనరోనారాయణోభవేత్ ॥ మాధవంసకలంమాసంతుల
స్యాయోర్చయేన్నరః । త్రిసంధ్యంమధుహంతారంనాస్తితస్యపునర్భవః ॥ త
థా ॥ ప్రాతస్స్నాత్వావిధానేనమాధవేమాధవప్రియమ్ । యోశ్వత్థమూ
లమాసించేత్తోయేనబహునా సదా ॥ కుర్యాత్ప్రదక్షిణంతంతు సర్వదేవమ
యంతతః । పితృదేవమనుష్యాంశ్చతర్పయేత్సచరాచరమ్ ॥ యోశ్వత్థమర్చ
యేదేవముదకేనసమంతతః । కులానామయుతంతేన తారితంస్యాన్నసంశ
యః ॥ కండూయపృష్ఠతోగాంతుస్నాత్వాపిప్పలతర్పణమ్ । కృత్వాగోవిం
దమభ్యర్చ్యనదుర్గతిమవాప్నుయాత్ ॥ తథాఏకభక్తమథోనక్తమయాచిత
మతంద్రితః । మాధవేమాసియఃకుర్యాల్లభతేసర్వమీప్సితమ్ ॥ వైశాఖేవిధి
నాస్నానందేవనద్యాదికేబహిః । హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచభూశయ్యాంనియ
మస్థితిః ॥ వ్రతందానందమోదేవిమధుసూదనపూజనమ్ । అపిజన్మసహస్రో
త్థంపాపందహతిదారుణమ్ ॥ మదనరత్నేస్కాందే॥ ప్రపాకార్యాచవైశా
ఖేదేవేదేయాగళంతికా ॥ ఉపానద్వ్యజనచ్ఛత్రసూక్ష్మవాసాంసిచందనమ్।
జలపాత్రాణిదేయానితథాపుష్పగృహాణిచ ॥ పానకానిచచిత్రాణిద్రాక్షా
రంభాఫలాన్యపి ॥ తిథితత్త్వే॥ దదాతియోహిమేషాదౌసక్తూనంబుఘటాన్వి
తాన్ । పితౄనుద్దిశ్యవిప్రేభ్యస్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతఇతి ॥ తథా॥ వైశా
ఖేయోఘటంపూర్ణంసభోజ్యంవైద్విజన్మనే । దదాతిసురరాజేంద్ర సయాతి
పరమాంగతిమ్ ॥ ఏవంసంపూర్ణస్నానాశక్తౌత్ర్యహంవాస్నాయాత్ - తదు
క్తంతత్రైవపాద్మే ॥ త్రయోదశ్యాంచతుర్దశ్యాంవైశాఖ్యాంవాదినత్రయమ్।
అపిసమ్యగ్విధానేననారీవాపురుషోపివా ॥ ప్రాతస్స్నాతస్సనియమస్సర్వ
పాపైఃప్రముచ్యతే॥ యదాతువైశాఖోమలమాసోభవతితదాకామ్యానాం

తత్రసమాప్తినిషేధాత్ - మాసద్వయంస్నానంతన్నియమాశ్చ కర్తవ్యాః-
మాసోపవాసచాంద్రాయణాదితుమలమాసే ఏవసమాపయేత్ - తదుక్తం
దీపికాయాం - నియతత్రింశద్దినత్వాచ్చభేమాస్యారభ్యసమాపయేతమలినే
మాసోపవాసవ్రతమితి - అత్రదానవిశేషఉక్తో పరాశ్కేవామనపురాణే॥
గంధాశ్చమాల్యానితథావైశాఖేసురభీణిచ। దేయానిద్విజముఖ్యేభ్యోమధు
సూదనతుష్టయే॥ ఏవంస్నానేకృతేతస్యోద్యాపనంకార్యం- తదుక్తంతత్రై
వ॥ మాసమేవంబహిఃస్నాత్వానద్యాదౌవిమలేజలే। ఏకాదశ్యాంచద్వాద
శ్యాంపౌర్ణమాస్యామథాపివా॥ ఉపోష్యనియతోభూత్వా కుర్యాదుద్యా
పనంబుధః। మండపంకారయేదాదౌకలశంతత్రవిన్యసేత్॥ నిష్కేణవాత
దర్ధేనతదర్ధార్ధేనవాపునః। శక్త్యావాకారయేద్దేవం సౌవర్ణంలక్షణాన్విత
మ్॥ లక్ష్మీయుక్తంజగన్నాథంపూజయేదాసనేబుధః। ధూపదీపైశ్చందనైః
పుష్పైర్ధూపైర్నైవేద్యసంచయైః॥ ఏవంసంపూజ్యవిధివద్రాత్రౌజాగరణం
చరేత్। శ్వోభూతేకృతమైత్రోథగ్రహవేద్యాంగ్రహాన్యజేత్॥ హోమం
కుర్యాత్ప్రయత్నేనపాయసేనవిచక్షణః। తిలాజ్యేనయవైర్వాపి సర్వై
ర్వాపిస్వశక్తితః॥ అష్టోత్తరసహస్రంవాశతమష్టోత్తరంతువా। ప్రత
ద్విష్ణురనేనైవఇదంవిష్ణురనేనవా॥ వ్రతసంపూర్తిసిద్ధ్యర్థం ధేనుమేకాంపయ
స్వినీమ్। పాదుకోపానహౌచ్ఛత్రంగురవేవ్యజనంతథా॥ శయ్యాంసోప
స్కరాందద్యాద్దీపికాందర్పణంతథా। బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్త్రింశత్తే
భ్యోదద్యాచ్చదక్షిణామ్॥ కలశాన్జలసంపూర్ణాంస్తేభ్యోదద్యాద్యవాంస్త
థా। ఏవంకృతేమాధవస్యచోద్యాపనవిధౌనుచ॥ ఫలమాప్నోతిసకలంవి
ష్ణుసాయుజ్యమాప్నుయాత్॥ ఏతావత్యశక్తౌతత్రైవోక్తం॥ వైశాఖ్యాంవి
ధినాస్నాత్వాభోజయేద్బ్రాహ్మణాన్దశ। కృసరంసర్వపాపేభ్యోముచ్య
తేనాత్రసంశయఇతి- వైశాఖశుక్లతృతీయా అక్షయ్యతృతీయోచ్యతే - సా
పూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేపితద్వ్యాప్తౌపరైవ - తదుక్తంని
ర్ణయామృతేనారదీయే॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయారోహిణీయుతా। దు
ర్లభాబుధవారేణసోమేనాపియుతాతథా॥ రోహిణీబుధయుక్తాపి పూర్వ
విద్ధావివర్జితా। భక్త్యాకృతాపిమాంధాతఃపుణ్యంహంతిపురాకృతమ్॥ గౌ
రీవినాయకోపేతారోహిణీబుధసంయుతా। వినాపిరోహిణీయోగాత్పుణ్య
కోటిప్రదాసదేతి॥ ఇయంయుగాదిరపి॥ సాచోక్తారత్నమాలాయాం॥ మా
ఘేపంచదశీకృష్ణానభస్యేచత్రయోదశీ। తృతీయామాధవేశుక్లానవమ్యూర్జే

యుగాదయఇతి॥యత్తుగౌడాః॥ మాఘస్యపౌర్ణమాస్యాంతు ఘోరంకలియు
గంస్మృతమితిబ్రాహ్మోక్తేః ॥ వైశాఖమాసస్యచయాతృతీయానవమ్యసౌ
కార్తికశుక్లపక్షే । నభస్యమాసస్యతమిస్రపక్షేత్రయోదశీ పంచదశీచమా
ఘే ॥ ఇతి విష్ణుపురాణేచకారేణతమిస్రపక్షానుషంగేపి పూర్వానురోధా
త్పౌర్ణమాస్యేవజ్ఞేయా - ద్వేశుక్లఇత్యాదికంతునిర్మూలమిత్యాహుః-తన్న॥
దర్శేతుమాఘమాసస్యప్రవృత్తంద్వాపరంయుగమితిభవిష్యవిరోధాత్ ॥ ఏ
తేనబ్రాహ్మానుసారాత్పూర్ణిమాయామేవయుగాదిశ్రాద్ధంవదఞ్శూలపాణిః
పరాస్తః - తేలకల్పభేదాద్యుగభేదాద్వావ్యవస్థేతితత్త్వం - ఏతేన ॥ కా
ర్తికేనవమీశుక్లామాఘమాసేచపూర్ణిమేతి బృహన్నారదీయంవ్యాఖ్యాతం-
నిర్మూలత్వోక్తిర్నారదీయాజ్ఞానకృతా - అత్రశ్రాద్ధముక్తంమాత్స్యే॥ కృ
తంశ్రాద్ధంవిధానేనమన్వాదిషుయుగాదిషు। హాయనానిద్విసాహస్రంపితౄ
ణాంతృప్తిదంభవేదితి ॥ భారతేపి ॥ యామన్వాద్యాయుగాద్యాశ్చతిథయ
స్తాసుమానవః । స్నాత్వాహుత్వాచదత్వాచజప్త్వానంతఫలంలభేదితి ॥ శ్రా
ద్ధేపిపూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ పూర్వాహ్ణేతుసదాకార్యాశ్శుక్లామను
యుగాదయః। దైవేకర్మణిపిత్ర్యేచకృష్ణేచైవాపరాహ్ణికాఇతిపాద్మోక్తేః॥
ద్వేశుక్లేద్వేతథాకృష్ణేయుగాదీకవయోవిదుః। శుక్లేపౌర్వాహ్ణికేగ్రాహ్యే
కృష్ణేచైవాపరాహ్ణికే ॥ ఇతిహేమాద్రౌనారదీయవచనాచ్చ - దీపికాపి॥
అథోమన్వాదియుగాదికర్మతిథయః పూర్వాహ్ణికాస్స్యుస్సితేవిజ్ఞేయా అప
రాహ్ణికాశ్చబహులేఇతి - స్మృత్యర్థసారేపి ॥ యుగాదిమన్వాదిశ్రాద్ధేషుశు
క్లపక్షేఉదయవ్యాపినీతిథిర్గ్రాహ్యా - కృష్ణపక్షేపరాహ్ణవ్యాపినీతి- దివోదా
సీయేగోభిలః ॥ వైశాఖస్యతృతీయాంయఃపూర్వవిద్ధాంకరోతివై । హవ్యం
దేవానగృహ్ణంతికవ్యంచపితరస్తథేతి - గోవిందార్ణవేప్యేవం- తేనేయంపూ
ర్వాహ్ణవ్యాపినీ - దినద్వయేతత్త్వేపరైవేతిధర్మతత్త్వవిదోహేమాద్ర్య
దయః - అనంతభట్టస్తు ॥ సవైధృతిర్వ్యతీపాతో యుగమన్వాదయస్తథా।
సన్ముఖాఉపవాసేస్యుర్దానాదావంతిమాస్స్మృతాఇత్యాహ - దానాదా
వితిశ్రాద్ధసంగ్రహః ఉపవాసస్త్వగ్రేవక్ష్యతే- హేమాద్రావప్యేవం॥మా
ధవస్తువ్యతీపాతశ్రాద్ధేపరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యేత్యాహ - స్మృత్యర్థసారే
తుకుతపకాలయోగీత్యుక్తం - యత్తుమార్కండేయః॥శుక్లపక్షస్యపూర్వా
హ్ణేశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః । కృష్ణపక్షేపరాహ్ణేహిరౌహిణంతునలంఘ
యేత్ ॥ రౌహిణోనవమోముహూర్తః - అత్రశుక్లపక్షయుగాదిశ్రాద్ధం

పూర్వాహ్ణేకార్యమితిశూలపాణిః - నిర్ణయామృతాదయస్తు కాలాదర్శే
మాశ్రాద్ధమాపరాహ్ణికముక్త్వా ॥ ఏషమన్వంతరాదీనాంయుగాదీనాం విని
ర్ణయఇత్యుక్తత్వాత్ - ద్వైశుక్లఇత్యాదివచనంవిష్ణుపూజనవిషయం - శ్రా
ద్ధేత్వాపరాహ్ణిక్యేవేతివ్యవస్థాంజగదుః - సేయంపూర్వోక్తానేకవచోవిరో
ధాత్పూర్వాహ్ణే దైవికంకుర్యాదిత్యాదివచనాదేవసిద్ధే వచనవైయర్థ్యాచ్చ
స్వాచ్ఛంద్యవిలసితమాత్రమిత్యుపేక్షణీయా - కించ- కాలాదర్శోక్తిర్న్యా
యమూలావచోమూలావా - నాద్యః - యుగాదిశ్రాద్ధస్యామాశ్రాద్ధవికృ
తిత్వేనన్యాయతోఽపరాహ్ణవ్యాప్తావపివచనేనతస్యబాధాత్ - నాంత్యః-అ
తిదేశాదేవాపరాహ్ణప్రాప్తేర్వచనవైయర్థ్యాత్ - అప్రాప్తేశాస్త్రమర్థ
వదితిన్యాయాత్ - తేనయదికాలాదర్శోక్తేః కథంచిచ్ఛ్రద్ధాజాడ్యేనసమా
ధిస్సాతర్హిన్యాయప్రాప్తకృష్ణపక్షయుగాదివిషయత్వేనసా వ్యవస్థాపనీయే
తిదిక్ - పూర్వాహ్ణస్తత్రద్వేధాభక్తదినపూర్వార్ధః ॥ ద్వేధాభక్తదినాం
శకోఽత్రగదితఃప్రాహ్ణోఽపరాహ్ణావితిదీపికోక్తేః - మాధవాదయోప్యేవం - అ
త్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయాయాం తథై
వచ । గంగాతోయేనరస్స్నాత్వాముచ్యతేసర్వకిల్బిషైః॥ తస్యాంకార్యోయ
వైర్హోమోయవైర్విష్ణుంసమర్చయేత్ । యవాన్దద్యాద్ద్విజాతిభ్యః ప్రయతః
ప్రాశయేద్యవానితి ॥ అత్రదానవిశేషస్తత్రైవభవిష్యే - ఇమాంప్రక్రమ్య॥
ఉదకుంభాన్సకనకాన్సాన్నాన్సర్వరసైస్సహ।యవగోధూమచణకాన్స
క్తుదధ్యోదనంతథా ॥ గ్రైష్మికంసర్వమేవాత్రసస్యందానేప్రశస్యతఇతి దేవీ
పురాణేపి ॥ తృతీయాయాంతువైశాఖేరోహిణ్యృక్షేప్రపూజ్యతు । ఉద
కుంభప్రదానేనశివలోకేమహీయతే ॥ మంత్రస్తు ॥ ఏషధర్మఘటోదత్తో బ్ర
హ్మవిష్ణుశివాత్మకః । అస్యప్రదానాత్తృప్యంతుపితరోఽపిపితామహాః ॥ గం
ధోదకతిలైర్మిశ్రంసాన్నంకుంభంఫలాన్వితమ్ । పితృభ్యస్సంప్రదాస్యామి అక్ష
య్యముపతిష్ఠత్వితి ॥ అత్రచపిండరహితంశ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ అయనద్వితయే
శ్రాద్ధంవిషువద్వితయేతథా । యుగాదిషుచసర్వాసుపిండనిర్వపణాదృతేఇతి
హేమాద్రౌపులస్త్యవచనాత్ - అత్రరాత్రిభోజనేప్రాయశ్చిత్తమృగ్విధా
నే ॥ రాత్రౌభుక్తేవత్సరేతుమన్వాదిషుయుగాదిషు । అభిస్వవృష్టింమంత్రం
చజపేదశనపాతకఇతి ॥ అపరార్కే-యమః॥ కృతోపవాసాస్సలిలంవే యు
గాదిదినేషుచ । దాస్యంత్యన్నాదిసహితం తేషాం లోకామహోదయా ఇతి
వైశాఖేమలమాసేసతితత్రైవయుగాదిఃకార్యా - తథాచహేమాద్రౌబు

ష్యశృంగః ॥ దశహరాసునోత్కర్షశ్చతుర్ష్వపియుగాదిషు॥ ఉపాకర్మణిచో
త్సర్గే హ్యేతదిష్టంవృషాదితఇతి - ఏతద్దశహరాదికంవృషాదిసంక్రమేఽష్టం-
కన్యాచంద్రేవృషేరవావిత్యాదినా సౌరమాసోక్తేరిత్యర్థః - కాలాదర్శేపి॥
అబ్దోదకుంభమన్వాదిమహాలయయుగాదిష్వితి - మలమాసకర్తవ్యేషుపరిగణ
నాచ్చ - మహాలయశబ్దేనమఘాత్రయోదశ్యుచ్యతఇతిమాధవః - స్మృతిచంద్రికా
యాంతుమాసద్వయేకర్తవ్యమిత్యుక్తం ॥ యోగాదికంమాసికంచశ్రాద్ధంచా
పరపక్షికమ్ । మన్వాదికంతైర్థికంచకుర్యాన్మాసద్వయేపిచేతి ॥ అపరపక్షః
కృష్ణపక్షః - సతుమహాలయః - తస్యతత్రనిషేధాత్ - మదనరత్నేపిమరీచిః॥
ప్రతిమాసంమృతాహేచశ్రాద్ధంయుత్ప్రతివత్సరమ్ । మన్వాదౌచయుగాదౌ
చతన్మాసోరుభయోరపీతి - ప్రతివత్సరంక్రియమాణంకల్పాదిశ్రాద్ధమితి సఏ
వవ్యాచఖ్యౌ - అత్రశ్రాద్ధాకరణేప్రాయశ్చిత్తముక్తంమృగ్విధానే॥ సయస్య
ద్యావామంత్రంచశతవారంతదాజపేత్ । యుగాదయోయదాన్యూనాఃకు
ర్వతేనైవచాపియఇతి - అత్రసముద్రస్నానంప్రశస్తం - తదుక్తంపృథ్వీచం
ద్రోదయేసౌరపురాణే॥ యుగాదౌతునరస్స్నాత్వావిధివల్లవణోదధౌ। గో
సహస్రప్రదానస్యకురుక్షేత్రేఫలంహియత్ ॥ తత్ఫలంలభతేమర్త్యోభూమి
దానసమంధ్రువమితి - అయంనిర్ణయస్సర్వయుగాదిషుబోద్ధవ్యః - ఇతియు
గాదినిర్ణయః—ఇయమేవతృతీయాపరశురామజయంతీ - సాప్రదోషవ్యాపి
నీగ్రాహ్యా - తదుక్తంభార్గవార్చనదీపికాయాంస్కాందభవిష్యయోః॥ వైశా
ఖస్యసితేపక్షేతృతీయాయాంపునర్వసౌ । నిశాయాఃప్రథమేయామేరామా
ఖ్యస్సమయేహరిః॥ స్వోచ్చగైష్షడ్గ్రహైర్యుక్తేమిథునేరాహుసంస్థితే। రేణు
కాయాస్తుయోగర్భాదవతీర్ణోహరిస్స్వయమితి॥ దినద్వయేతద్వ్యాప్తావంశ
తస్సమవ్యాప్తౌవపరా - అన్యథాపూర్వైవ - తదుక్తంతత్రైవభవిష్యే॥
శుక్లతృతీయావైశాఖేశుద్ధోపోష్యాదినద్వయే - నిశాయాఃపూర్వయామేచే
దుత్తరాన్యత్రపూర్వికేతి - వైశాఖశుక్లసప్తమ్యాంగంగోత్పత్తిస్తదుక్తం
పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ వైశాఖేశుక్లసప్తమ్యాంజహ్నునాజాహ్న
వీపురా । క్రోధాత్పీతాపునస్త్యక్తాకర్ణరంధ్రాత్తుదక్షిణాత్ ॥ తాంతత్ర
పూజయేద్దేవీంగంగాంగగనమేఖలామితి ॥ అత్రశిష్టాచారాన్మధ్యాహ్నవ్యా
పినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేతద్వ్యాప్తావవ్యాప్తౌవైకదేశవ్యాప్తౌవా పూర్వా
యుగ్మవాక్యాత్ - వైశాఖశుక్లద్వాదశ్యాంయోగవిశేషోహేమాద్రౌజ్యో
తిశ్శాస్త్రే ॥ పంచాననస్థాగురుభూమిపుత్రౌమేషేరవిస్స్యాద్యదిశుక్లపక్షే।

పాశాభిధానాకరభేణయుక్తాతిథిర్వ్యతీపాతఇతీహయోగః ॥ అస్మింస్తు గోభూమిహిరణ్యవస్త్రప్రదానేనసర్వంపరిహాయపాపమ్ । సురత్వమింద్రత్వమనామయత్వంమర్త్యాధిపత్యంలభతేమనుష్యఇతి ॥ పంచాననస్సింహః - పాశాభిధానాతిథిర్ద్వాదశీ - కరభో హస్తః— వైశాఖశుక్లచతుర్దశీనృసింహజయంతీ - సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా - తదుక్తంహేమాద్రౌనృసింహపురాణే ॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుచతుర్దశ్యాంనిశాముఖే । మజ్జన్మసంభవంపుణ్యంవ్రతంపాపప్రణాశనమ్ ॥ వర్షేవర్షేతుకర్తవ్యంమమసంతుష్టికారణమితి ॥ దినద్వయేపితద్వ్యాప్తావంశతస్సమవ్యాప్తౌచపరా - విషమవ్యాప్తౌత్వధికవ్యాప్తిమతీ - దినద్వయేఽవ్యాప్తౌపరా - పరదినేగౌణకాలవ్యాప్తేస్సత్వాత్పూర్వదినేచతదభావాత్ - యత్తు ॥ తతోమధ్యాహ్నవేళాయాంనద్యాదౌవిమలేజలే ॥ ఇత్యుపక్రమ్య, పరిధాయతతోవాసో వ్రతకర్మసమారభేదితితత్రైవోక్తం - తత్సంకల్పరూపవ్రతోపక్రమవిషయం - నత్వేతావతామధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేతిభ్రమితవ్యం - పూర్వోక్తవచనవిరోధాత్॥వైశాఖస్యచతుర్దశ్యాంసోమవారేనిలర్క్షకే । అవతారోనృసింహస్యప్రదోషసమయేద్విజాఇతిటోడరానందేస్కాందాత్ ॥ కూర్మస్సింహోబౌద్ధకల్కీచసాయమితి పూర్వోక్తపురాణసముచ్చయవచనాచ్చేతికేచిత్ - తత్త్వంతుపూర్వవచసామనాకరత్వేననిర్మూలత్వాత్ హేమాద్రౌనృసింహపురాణే ॥ మజ్జన్మసంభవంపుణ్యం వ్రతంపాపప్రణాశనమిత్యుపక్రమ్య॥ స్వాతీనక్షత్రయోగేచశనివారేతుమద్వ్రతమ్ । సిద్ధయోగస్యసంయోగేవణిజేకరణేతథా॥పుంసాంసౌభాగ్యయోగేనలభ్యతేదైవయోగతః । సర్వైరేతైస్తుసంయుక్తంహత్యాకోటివినాశనమ్ ॥ ఏతదన్యతరేయోగేమద్దినంపాపనాశనమ్ । కేవలేపిప్రకర్తవ్యంమద్దినంవ్రతముత్తమమ్ । అన్యథానరకంయాంతియావచ్చంద్రదివాకరావిత్యుక్త్వా ॥ తతోమధ్యాహ్నవేళాయాంనద్యాదౌవిమలేజలే ॥ ఇత్యాదినామధ్యాహ్నఏవవ్రతవిధానాచ్చతుర్దశ్యుత్తరార్ధే వణిజేకరణేమధ్యాహ్నేచస్పష్టంజన్మప్రతీయతే - సంధ్యాయాంజన్మతుక్వాప్యనుక్తేర్మార్ఖ్యకృతంతద్వశాన్నిర్ణయశ్చహేయఏవేతి - తథాఽయమేవ - యోగవిశేషేణాతిప్రశస్తా - తదుక్తంతత్రైవ ॥ స్వాతీనక్షత్రయోగేచ శనివారేచమద్వ్రతమ్ । సిద్ధయోగస్యసంయోగేవణిజేకరణేతథా ॥ పుంసాంసౌభాగ్యయోగేనలభతేదైవయోగతః । ఏభిర్యోగైర్వినాపిస్యాన్మద్దినం పాపనాశనమ్ ॥ సర్వేషామేవవర్ణానామధికారోస్తిమద్వ్రతే । మద్భక్తైస్తువిశేషే

కార్యంమత్పరాయణైః ॥ తథా ॥ సింహస్సువర్ణస్యదేయో మమసం
తోషకారకః ॥ తథా ॥ మద్దినంయస్తులంఘయేత్పాపకృన్నరః ॥ స
యాతినరకంఘోరంయావచ్చంద్రదివాకరౌ ॥ ఇదంచసంయోగపృథక్త్వన్యా
యేననిత్యంకామ్యంచ ॥ అథాత్రవిశేషః- మధ్యాహ్నేనద్యాంగోమయతిలామ
లకస్నానంకృత్వా ॥ నృసింహదేవదేవేశతవజన్మదినేశుభే । ఉపవాసంకరి
ష్యామిసర్వభోగవివర్జితః ఇతి - మంత్రేణసంకల్పంకృత్వా ఆచార్యంవృత్వా
సాయంకాలే ॥ హైమీంతుతత్రవైమూర్తింస్థాప్యాలక్ష్మ్యాసహైవచ । పలే
నవాతదర్ధేనతదర్ధార్ధేనవాపునః ॥ యథాశక్తితథాకుర్యాద్విత్తశాఠ్య వివ
ర్జితః ఇత్యుక్తం - నృసింహమూర్తింశక్త్యాకృతాంసువర్ణసింహంచ కలశోపరిసం
పూజ్యరాత్రౌజాగరణంకృత్వాప్రాతః ప్రసన్నంపూజయేత్ ॥ నృసింహాచ్యుతదే
వేశలక్ష్మీకాంతజగత్పతే । అనేనార్ఘ్యప్రదానేనసఫలాస్యుర్మనోరథాః ॥ ఇ
త్యాచార్యాయదత్త్వా ॥ మద్వంశేయేనరాజాతాయేజనిష్యంతిచాపరే । తాం
స్త్వముద్ధరదేవేశదుస్తరాద్భవసాగరాత్ ॥ పాతకార్ణవమగ్నస్యవ్యాధి
దుఃఖాంబువారిభిః । తీవ్రైశ్చపరిభూతస్యమహాదుఃఖగతస్యమే ॥ కరావలంబ
నందేహిశేషశాయిన్జగత్పతే । శ్రీనృసింహరమాకాంతభక్తానాంభయనాశ
న ॥ క్షీరాంబుధినివాసింస్త్వంచక్రపాణేజనార్దన । వ్రతేనానేనదేవేశభుక్తి
ముక్తిప్రదోభవేతిప్రార్థయేదితిసంక్షేపః - వైశాఖపౌర్ణమాస్యాంవిశేషోవ
గార్గ్యే-జాబాలిః ॥ కృతాన్నముదకుంభంచవైశాఖ్యాంచవిశేషతః । నిర్దిశ్య
ధర్మరాజాయగోదానఫలమాప్నుయాత్ ॥ సువర్ణతిలయుక్తైస్తు బ్రాహ్మ
ణాన్సప్తపంచవా । తర్పయేదుదపాత్రైస్తుబ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతీతి-
ఉదకుంభదానమంత్రస్త్వక్షయ్యతృతీయాప్రకరణేఉక్తః - భవిష్యేపి ॥ వై
శాఖీకార్తికీమాఘీతిథయోతీవపూజితాః । స్నానదానవిహీనాస్తానేయాః
పాండునందన ॥ అత్రకృష్ణాజినదానంకార్యం - తథాచవసిష్ఠః ॥ కృష్ణాజినేతి
లాన్కృత్వాహిరణ్యంమధుసర్పిషీ । దదాతియస్తువిప్రాయ సర్వంతరతిదు
ష్కృతమితి - ఇతికాలనిర్ణయసింధౌ, వైశాఖమాసనిర్ణయః— వృషసం
క్రాంతౌపూర్వాష్షోడశఘటికాఃపుణ్యకాలః ॥ రాత్రౌసంక్రమేసతి ప్రాగే
వోక్తం - జ్యేష్ఠశుక్లతృతీయాయాంరంభావ్రతముక్తంమాధవీయేభవిష్యే॥
భద్రేకురుష్వయత్నేన రంభాఖ్యంవ్రతముత్తమమ్ । జ్యేష్ఠశుక్లతృతీయా
యాంస్నాతానియతమత్సరేతి ॥ సాపూర్వవిద్ధాగ్రాహ్యా ॥ బృహత్తపాత
థారంభాసావిత్రీవటపైతృకీ । కృష్ణాష్టమీచభూతాచ కర్తవ్యాసంముఖీతిథి

రితిస్కాందోక్తేః - జ్యేష్ఠశుక్లదశమీదశహరా - తదుక్తంహేమాద్రౌబ్రా
హ్మే ॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేదశమీహస్తసంయుతా । హరతేదశపాపా
నితస్మాద్దశహరాస్మృతేతి ॥ వారాహేఽపి ॥ దశమీశుక్లపక్షేతు జ్యేష్ఠేమా
సికుజేహని । అవతీర్ణాయతస్స్వర్గాద్ధస్తర్క్షేచసరిద్వరా ॥ హరతేదశపా
పాని తస్మాద్దశహరాస్మృతేతి ॥ స్కాందేతుదశయోగాఉక్తాః - తథా ॥
జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేదశమ్యాంబుధహస్తయోః । వ్యతీపాతేగరానందేక
న్యాచంద్రేవృషేరవౌ ॥ దశయోగేనరస్స్నాత్వాసర్వపాపైఃప్రముచ్యత ఇ
తి - అత్రబుధభౌమయోఃకల్పభేదేనవ్యవస్థా - ఇయంచయదైవ యోగబా
హుల్యంసైవగ్రాహ్యా - యోగాధిక్యేఫలాధిక్యాత్ - జ్యేష్ఠేమలమాసేసతి
తత్రైవదశహరాకార్యా - నతుశుద్ధే-దశహరాసునోత్కర్షశ్చతుర్ష్వపియు
గాదిష్వితి ॥ హేమాద్ర్యృష్యశృంగోక్తేః- తథాస్కాందే ॥ యాంకాంచి
త్సరితంప్రాప్యదద్యాద్దర్భతిలోదకమ్ । ముచ్యతేదశభిఃపాపైస్సమహా
పాతకోపమైః ॥ అత్రవిశేషఃకాశీఖండే ॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేప్రాప్యప్ర
తిపదంతిథిమ్ । దశాశ్వమేధకేస్నాత్వాముచ్యతేసర్వపాతకైః ॥ ఏవంసర్వా
సుతిథిషుక్రమస్నాయీనరోత్తమః । ఆశుక్లపక్షదశమీంప్రతిజన్మాఘముత్సృ
జేత్ ॥ తథా ॥ లింగందశాశ్వమేధేశందృష్ట్వాదశహరాతిథౌ । దశజన్మా
ర్జితైఃపాపైస్త్యజ్యతేనాత్రసంశయః ॥ తథాచభవిష్యోత్తరకాశీఖండయోః ॥
నిశాయాంజాగరంకృత్వాసముపోష్యచభక్తితః । పుష్పైర్గంధైశ్చనైవేద్యైః
ఫలైశ్చదశసంఖ్యయా ॥ తథాదీపైశ్చతాంబూలైఃపూజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వి
తః । స్నాత్వాభక్త్యాతుజాహ్నవ్యాందశకృత్వోవిధానతః ॥ దశప్రసృతికృ
ష్ణాంశ్చతిలాన్సర్పిశ్చవైజలే । సక్తుపిండాన్గుడపిండాన్దద్యాచ్చ దశసంఖ్య
యా ॥ తతోగంగాతటేరమ్యేహేమరూప్యేణవాతథా । గంగాయాఃప్ర
తిమాంకృత్వావక్ష్యమాణస్వరూపిణీమ్ ॥ సంస్థాప్యపూజయేద్దేవీంతదలాభే
మృదాపిచ । అథతత్రాహ్యశక్తశ్చేల్లిఖిత్వాప్యథవాభువి ॥ వక్ష్యమాణేనమం
త్రేణకుర్యాత్పూజాంవిశేషతః । నారాయణంమహేశంచబ్రహ్మాణంభాస్క
రంతథా ॥ భాగీరథంచనృపతింహిమవంతంనగేశ్వరమ్ । గంధపుష్పాదిభిస్స
మ్యగ్యథాశక్తిప్రపూజయేత్ ॥ దశప్రస్థాంస్తిలాన్దద్యాద్దశవిప్రేభ్యఏవచ ।
దశప్రస్థాన్యవాన్దద్యాద్దశసంఖ్యాగవీస్తథా ॥ ప్రస్థష్షోడశపలాని - పలంతు ॥
ముష్టిమాత్రంపలంస్మృతమితిమహార్ణవేఉక్తం ॥ మత్స్యకచ్ఛపమండూకమ
కరాదిజలేచరాన్ । హంసకారండవబకచక్రటిట్టిభసారసాన్ ॥ కారయిత్వా

యథాశక్తిస్వర్ణేనరజతేనవా । తదలాభేపిష్టమయానభ్యర్చ్యకుసుమాదిభిః॥
గంగాయాంప్రక్షిపేదాజ్యదీపాంశ్చప్రవాహయేత్ । పుష్పాద్యైఃపూజ
యేద్గంగాంమంత్రేణానేనభక్తితః॥ ఓం, నమశ్శివాయైనారాయణ్యైదశహ
రాయైగంగాయైనమోనమః ॥ ఇతిమంత్రంతుయోమర్త్యోదినేతస్మిన్దివానిశ
మ్ । జపేత్పంచసహస్రాణిదశధర్మఫలంలభేత్ ॥ కాశీఖండేత్వన్యోమంత్రఉ
క్తః ॥ నమశ్శివాయైప్రథమంనారాయణ్యైపదంతతః । దశహరాయైపదమి
తిగంగాయైమంత్రఏషవై ॥ స్వాహాంతఃప్రణవాదిశ్చభవేద్వింశాక్షరోమనుః।
పూజాదానంజపోహోమోఽనేనైవమనునాస్మృతమితి॥అత్రగంగాస్తోత్రపా
ఠమపిదశవారంకుర్యాత్ - తదుక్తంభవిష్యే॥ తస్యాందశమ్యామేతచ్చస్తో
త్రంగంగాజలేస్థితః । యఃపఠేద్దశకృత్వస్తుదరిద్రోవాపిచాక్షమః ॥ సోపిత
త్ఫలమాప్నోతిగంగాంసంపూజ్యయత్నతఇతి ॥ స్తోత్రంచప్రతిపదాది దశమీ
పర్యంతందినవృద్ధిసంఖ్యయాపాఠనీయమితిశిష్టాః - అత్రచసర్వోపి విస్తరః-
స్తోత్రాదిచభట్టకృతస్థలీసేతోరవధేయః - విస్తరభీతేస్తునలిఖ్యతే - ఏవం
కుర్వతఃఫలముక్తంకాశీఖండే॥ ఏవంకృత్వావిధానేనవిత్తశాఠ్యవివర్జితః। ఉ
పవాసీవత్స్యమానైర్దశపాపైఃప్రముచ్యతే॥ సర్వాన్కామానవాప్నోతిప్రే
త్యబ్రహ్మణిలీయతఇతిచ ॥ అస్యాంసేతుబంధరామేశ్వరస్యప్రతిష్ఠాదినత్వా
ద్విశేషేణపూజాకార్యా - తదుక్తంస్కాందేసేతుమాహాత్మ్యే ॥ జ్యేష్ఠే
మాసేసితేపక్షేదశమ్యాంబుధహస్తయోః । గరానందేవ్యతీపాతేకన్యాచం
ద్రేవృషేరవౌ ॥ దశయోగేసేతుమధ్యేలింగరూపధరంహరమ్ । రామోవై
స్థాపయామాసశివలింగమనుత్తమమితి॥ ఇతిదశహరా——జ్యేష్ఠశుక్లఏకాదశీ
నిర్జలా- తత్రనిర్జలముపోష్యవిప్రేభ్యోజలకుంభాన్దద్యాదితినిర్ణయామృతే ఉ
క్తం - మదనరత్నేస్కాందే ॥ జ్యేష్ఠేమాసినృపశ్రేష్ఠయాశుక్లైకాదశీశు
భా।నిర్జలంసముపోష్యాత్రజలకుంభాన్సశర్కరాన్ ॥ ప్రదాయవిప్రముఖ్యే
భ్యోమోదతేవిష్ణుసన్నిధౌ——జ్యేష్ఠపౌర్ణమాస్యాం సావిత్రీవ్రతం-తదుక్తం
స్కాందభవిష్యయోః॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేద్వాదశ్యాంరజనీముఖే ఇత్యుప
క్రమ్య । వ్రతంత్రిరాత్రముద్దిశ్యదివారాత్రంస్థిరాభవేదితి ॥ అంతేవ్యుపసం
హృతం॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేపూర్ణిమాయాంతథావ్రతమ్ । చీర్ణంపురా
మహాభక్త్యా కథితంతేమయానృపేతి ॥ దాక్షిణాత్యాశ్చైతదేవాద్రియం
తే - ఏతచ్చామావాస్యాయామప్యుక్తం నిర్ణయామృతేభవిష్యే ॥ అమా
యాంవతథాజ్యేష్ఠేవటమూలేమహాసతీ । త్రిరాత్రోపోషితానారీవిధినా

నేనపూజయేత్ ॥ మదనరత్నే త్విదం వాక్యం పంచదశ్యాం తథా జ్యైష్ఠ్యే ఇతిపఠిత్వా జ్యేష్ఠపౌర్ణమాస్యాముక్తం - తథా ॥ అశక్తా తు త్రయోదశ్యాం నక్తం కుర్యాజ్జితేంద్రియా । అయాచితం చతుర్దశ్యామమాయాం సముపోషణమితి ॥ తత్తు పాశ్చాత్యా ఆద్రియంతే - హేమాద్రిసమయోద్యోతాదిషు తు భాద్రపదపూర్ణిమాయాముక్తం - తత్తు నేదానీం ప్రచరతి - గౌడాస్తు ॥ మేషే వా వృషభే వాపి సావిత్రీం తాం వినిర్దిశేత్ । జ్యేష్ఠకృష్ణచతుర్దశ్యాం సావిత్రీమర్చయంతి యాః ॥ వటమూలే సోపవాసా న తా వైధవ్యమాప్నుయురితి పరాశరోక్తేశ్చతుర్దశ్యాం ప్రదోషే వ్రతం - దినద్వయే తద్వ్యాప్తౌ పరైవేత్యాహుః - తన్నిర్మూలం ॥ అత్ర పూర్ణిమామావాస్యే పూర్వవిద్ధే గ్రాహ్యే ॥ భూతవిద్ధా న కర్తవ్యా అమావాస్యా చ పూర్ణిమా । వర్జయిత్వా మునిశ్రేష్ఠ సావిత్రీవ్రతముత్తమమితి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - స్కాందేపి ॥ భూతవిద్ధా సినీవాలీ న తు తత్ర వ్రతం చరేత్ । వర్జయిత్వా తు సావిత్రీవ్రతం తు శిఖివాహన ఇతి ॥ మదనరత్నే బ్రహ్మవైవర్తేపి ॥ ప్రతిపత్పంచమీ భూత సావిత్రీ వటపూర్ణిమా । నవమీ దశమీ చైవ నోపోష్యాః పరసంయుతా ఇతి ॥ యదా త్వష్టాదశఘటికా చతుర్దశీ తదా పరా గ్రాహ్యా ॥ పూర్వవిద్ధైవ సావిత్రీవ్రతే పంచదశీ తిథిః ॥ నాడ్యోష్టాదశ భూతస్య స్యుశ్చేత్తస్య పరేహనీతి మాధవః - వస్తుతస్తు ॥ భూతోష్టాదశనాడీభిర్దూషయత్యుత్తరాం తిథిమిత్యస్య వ్రతాంతరే సావకాశత్వాద్విశేషః ప్రవృత్తపూర్వవిద్ధావిధాయకవచనేన తస్య బాధాదష్టాదశనాడీవేధేపి పూర్వైవేత్యయం పంథాస్సాధుః - అత్ర పూర్ణిమాసు రోధే నైవ యథా త్రిరాత్రసంపత్తిర్భవతి, తథా త్రయోదశ్యాది గ్రాహ్యం - తస్యాః ప్రధానత్వాత్ - అయం నిర్ణయోమాయామపి జ్ఞేయః - పారణం తు పూర్ణిమాంతే కార్యం - అత్ర స్త్రీవ్రతేషు విశేషః పరిభాషాయాముక్తః - అత్ర విశేషో భవిష్యే ॥ గృహీత్వా వాలుకాం పాత్రే ప్రస్థమాత్రం యుధిష్ఠిర । తతో వంశమయే పాత్రే వస్త్రయుగ్మేన వేష్టితే ॥ సావిత్రీప్రతిమాం కుర్యాత్సౌవర్ణీం వాపి మృన్మయీమ్ । సార్ధం సత్యవతా సాధ్వీం ఫలనైవేద్యదీపకైః ॥ రజన్యా కంఠసూత్రైశ్చ శుభైః కుంకుమకేసరైః ॥ పూజయేదితి శేషః - రజనీ హరిద్రా - కంఠసూత్రం సౌభాగ్యతంతుః ॥ సావిత్ర్యాఖ్యానకం వాపి వాచయీత ద్విజోత్తమైః । రాత్రౌ జాగరణం కృత్వా ప్రభాతే విమలే తతః ॥ తామపి బ్రాహ్మణే దత్త్వా ప్రణిపత్య తు మాపయేత్ ॥ మంత్రస్తు ॥ సావిత్రీయం మయా దత్తా సహిరణ్యా మహాసతీ । బ్రహ్మణః ప్రీణనార్థాయ బ్రాహ్మణ ప్రతిగృహ్య

తామ్ ॥ వ్రతేనానేన రాజేంద్ర వైధవ్యం నాప్నుయాత్క్వచిదితి ॥ జ్యేష్ఠపౌ
ర్ణమాస్యాం విశేష ఆదిత్యపురాణే ॥ జ్యేష్ఠే మాసి తిలాన్దద్యాత్పౌర్ణమాస్యాం
విశేషతః । అశ్వమేధస్య యత్పుణ్యం తత్ప్రాప్నోతి న సంశయః ॥ విష్ణురపి ॥
జ్యేష్ఠీ జ్యేష్ఠాయుతా చేత్స్యాత్తస్యాం ఛత్రోపానత్ప్రదానేన నరో నరాధిప
త్యమాప్నోతీతి ॥ హేమాద్రౌ జ్యోతిషే ॥ ఐంద్రే గురుశ్శశీ చైవ ప్రాజాపత్యే రవి
స్తథా । పూర్ణిమా జ్యేష్ఠమాసస్య మహాజ్యేష్ఠీ ప్రకీర్తితేతి ॥ ఇయం మన్వాది
రపి సా పూర్వాహ్ణికీ గ్రాహ్యా - విశేషస్తు చైత్రే ఉక్తః - తథాపరార్కే వా
మనపురాణే ॥ ఉదకుంభాంబుదానం చ తాళవృంతం సచందనమ్ । త్రివిక్రమ
స్య ప్రీత్యర్థం దాతవ్యం జ్యేష్ఠమాసి త్వితి ॥ ఇతి నిర్ణయసింధౌ, జ్యేష్ఠమాసనిర్ణ
యః — మిథునసంక్రాంతౌ పరాః షోడశ ఘటికాః పుణ్యకాలః - రాత్రౌ తు
ప్రాగేవోక్తం - ఆషాఢశుక్లద్వితీయాయాం రథోత్సవః - తదుక్తం తిథిత
త్త్వే స్కాందే ॥ ఆషాఢస్య సితే పక్షే ద్వితీయా పుష్యసంయుతా । తస్యాం రథే
సమారోప్య రామం వై భద్రయా సహ ॥ యాత్రోత్సవం ప్రవర్త్యాథ ప్రీణయే
త్ద్విజాన్బహూన్ ॥ తథా ॥ ఋక్షాభావే తిథౌ కార్యా యాత్రా సా మ
పుణ్యదా ॥ ఆషాఢశుక్లదశమీ పౌర్ణమాసీ చ మన్వాదిః - సా చ పూర్వాహ్ణ
వ్యాపినీ గ్రాహ్యేతి ప్రాగుక్తం - ఆషాఢశుక్లద్వాదశ్యామనురాధా యోగ
రహితాయాం పారణం కుర్యాత్ - తదుక్తం భవిష్యే ॥ ఆభాకాసితపక్షేషు
మైత్రశ్రవణరేవతీ । సంగమే న హి భోక్తవ్యం ద్వాదశద్వాదశీర్హరేత్ ॥ అ
స్యార్థః- ఆషాఢభాద్రపదకార్తికశుక్లద్వాదశీష్వనురాధా శ్రవణ రేవతీయో
గే పారణం న కుర్యాదితి- అత్ర యద్యప్యేతావదేవోక్తం- తథాప్యనురాధా
ప్రథమపాద ఏవ వర్జ్యః - తదుక్తం విష్ణుధర్మే ॥ మైత్రాద్యపాదే స్వపితీహ వి
ష్ణుః పౌష్ణాంత్యపాదే ప్రతిబోధమేతి । శ్రుతేశ్చ మధ్యే పరివర్తమేతి సుప్తిప్రబో
ధపరివర్తనమేవ వర్జ్యమితి ॥ వస్తుతస్తు పూర్వవచనమిదం చ నిర్మూలం - అత్రై
వ విష్ణుశయనోత్సవ ఉక్తో హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ ఏకాదశ్యాం తు శుక్లాయా
మాషాఢే భగవాన్హరిః । భుజంగశయనే శేతే క్షీరార్ణవజలే సదేతి ॥ కల్ప
తరౌ యమః ॥ క్షీరాబ్ధౌ శేషపర్యంకే ఆషాఢ్యాం సంవిశేద్ధరిః । నిద్రాం
త్యజతి కార్తిక్యాం తయోస్సంపూజయేత్సదా ॥ బ్రహ్మహత్యాదికం పాపం క్షి
ప్రమేవ వ్యపోహతి । హింసాత్మకైస్తు కిం తస్య యజ్ఞైః కార్యం మహాత్మనః ॥ ప్ర
స్వాపే చ ప్రబోధే చ పూజితో యేన కేశవః ॥ టోడరానందేపి స్కాందే ॥ ఆషా

ఢశుక్లైకాదశ్యాంకుర్యాత్స్వప్నమహోత్సవమ్ ॥ అయంద్వాదశ్యాం వక్ష్య
క్తేః ॥ అథాకాసితపక్షేషుమైత్రశ్రవణరేవతీ । ఆదిమధ్యావసానేషుప్రస్వా
పావర్తనోత్సవాః ॥ నిశిస్వాపోదివోత్థానంసంధ్యాయాంపరివర్తనమ్ ॥ అ
త్రపాదయోగేపిద్వాదశ్యామేవకారయేత్ ॥ అథాకాద్యేషుమాసేషుమిథు
నేమాధవస్యచ । ద్వాదశ్యాంశుక్లపక్షేచప్రస్వాపావర్తనోత్సవా ఇతిభవి
ష్యోక్తేః॥ద్వాదశ్యాంసంధిసమయేనక్షత్రాణామసంభవే। అథాకాసితపక్షే
షుశయనావర్తకాదికమితివారాహోక్తేశ్చ ॥ ద్వాదశ్యామిత్యత్రాపిపార
ణాహోమాత్రంవివక్షితం ॥ పారణాహేపూర్వరాత్రేఘటాదీన్వారయు
స్మహఇతిరామార్చనచంద్రికోక్తేః - అత్రైకాదశీద్వాదశ్యోర్దేశభేదేనవ్య
వస్థా - ఇదంచమలమాసేనకార్యం ॥ ఈశానస్యబలేర్విష్ణోశ్శయనంపరివర్త
నమితికాలాదర్శేనిషేధాత్ ॥ యదపి॥ ఏకాదశ్యాంతుగృహ్ణీయాత్సంక్రాం
తౌకర్కటస్యచ । ఆషాఢ్యాంవాసరోభక్త్యాచాతుర్మాస్యవ్రతక్రియామితి॥
హేమాద్రౌబ్రహ్మవైవర్తేతదపిమలమాసేనేతిద్రష్టవ్యం॥ మిథునస్థోయదా
భానురమావాస్యాద్వయంస్పృశేత్ । ద్వ్యాషాఢస్సవిజ్ఞేయో విష్ణుస్స్వపితి
కర్కటఇతితత్రైవమోహచూడోత్తరోక్తేః- అత్రైవచాతుర్మాస్యవ్రతా
రంభఉక్తోభారతే ॥ ఆషాఢేతుసితేపక్షేఏకాదశ్యాముపోషితః । చాతుర్మా
స్యవ్రతంకుర్యాద్యత్కించిన్నియతోనరఇతి - అస్యనిత్యత్వంతత్రైవోక్తం॥
వార్షికాంశ్చతురోమాసాన్వాహయేత్కేనచిన్నరః । వ్రతేననోచేదాప్నో
తికిల్బిషంవత్సరోద్భవమ్ ॥ అసంభవేతులార్కేపికర్తవ్యంతత్ప్రయత్నత ఇ
తి - తేనాషాఢశుక్లైకాదశ్యాంద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవారంభః స
మాప్తిస్తుకార్తికశుక్లద్వాదశ్యామేవ - తదుక్తంహేమాద్రౌభారతే ॥ చ
తుర్థాగృహ్యవైచీర్ణంచాతుర్మాస్యవ్రతంనరః । కార్తికేశుక్లపక్షేతుద్వాద
శ్యాంతత్సమాపయేదితి ॥ అస్యారంభశ్చకార్యస్త్వాదావపికార్యః॥ నష్టేశవంస
మాప్త్యంచశుక్రగురోర్న్వాతిథేః । ఖండత్వంచింతయేదాదౌచాతుర్మాస్య
విధౌనరఇతిహేమాద్రౌవృద్ధగార్గ్యోక్తేః - ఇదంచద్వితీయాద్యారంభవిష
యం - ప్రథమారంభస్తునభవత్యేవ - ఆశౌచమధ్యేపి ద్వితీయాద్యారంభో
భవతి ॥ అశుచిర్వాశుచిర్వాపియదిస్త్రీయదివాపుమాన్ । వ్రతమేతన్నరః
కృత్వాముచ్యతేసర్వపాతకైరితిభార్గవార్చనదీపికాయాంస్కాందోక్తేః॥ ఆ
రబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమితి విష్ణువచనాచ్చ ॥ యత్తు ॥ అసం

క్రాన్తింతథామాసంద్వైవేపిత్ర్యేచకర్మణి । మలమాసమశౌచంచ వర్జయే
స్మృతిమాన్నరఇతి ॥ హేమాద్రౌచాతుర్మాస్యవ్రతప్రకరణేభవిష్యవచనం-త
త్పూపసానుమంత్రణ మంత్రవదసంబద్ధం మత్స్యపఠితమితిజ్ఞేయం - అన్యథా
పిత్ర్యస్యపూర్వోక్తస్యవివాహాదేశ్చ చాతుర్మాస్యవ్రతేకః ప్రసంగః - ప్రక
రణనివేశేపివాప్రథమారంభవిషయంజ్ఞేయం - కేచిత్తుప్రతివర్షంచాతుర్మా
స్యవ్రతప్రయోగానాం భిన్నత్వాదాశౌచాదిపాతేద్వితీయాదిప్రయోగోనభ
వత్యేవేత్యాహుః - తన్న ॥ ప్రతివర్షంచయఃకుర్యాదేవంవైసంస్మరన్హరి
మ్ । దేహాంతేఽతిప్రదీప్తేనవిమానేనార్కవర్చసా ॥ మోదతేవిష్ణులోకేఽ
సౌయావదాభూతసంప్లవమితి హేమాద్రౌభవిష్యవచనాదిత్యాస్తాం
విస్తరః - ఇదంచశివభక్తాదిభిరపికార్యం ॥ శివేవాభక్తిసంయుక్తో భానౌ
వాగణనాయకే । కృత్వావ్రతస్యనియమంయథోక్తఫలభాగ్భవేదితి బ్రహ్మ
వైవర్తాత్ - వ్రతగ్రహణప్రకారస్తు హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ మహాపూ
జాంతతఃకుర్యాద్దేవదేవస్యచక్రిణః। జాతీకుసుమమాలాభిర్మంత్రేణానేనపూ
జయేత్ ॥ సుప్తేత్వయిజగన్నాథేజగత్సుప్తంభవేదిదమ్ । విబుద్ధేచవిబుద్ధ్యే
తప్రసన్నోమేభవాచ్యుత ॥ ఏవంతాంప్రతిమాంవిష్ణోఃపూజయిత్వాస్వయం
నరః । ప్రభాషేతాగ్రతోవిష్ణోఃకృతాంజలిపుటస్తథా ॥ చతురోవార్షికా
న్మాసాన్దేవస్యోత్థాపనావధి । ఇమంకరిష్యేనియమంనిర్విఘ్నంకురుమేఽచ్యుత॥
ఇదంవ్రతంమయాదేవగృహీతంపురతస్తవ । నిర్విఘ్నంసిద్ధిమాయాతు ప్రసా
దాత్తవకేశవ ॥ గృహీతేస్మిన్వ్రతేదేవపంచత్వంయదిమేభవేత్ । తదాభ
వతుసంపూర్ణంత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దన॥ గృహీతేస్మిన్వ్రతేదేవ యద్యపూర్ణే
మృతోహ్యహమ్ । తన్మేభవతుసంపూర్ణంత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దనేతి ॥ తత్ర
భార్గవార్చనదీపికాయాంనృసింహపరిచర్యాయాంచభవిష్యే ॥ శ్రావణేవర్జ
యేచ్ఛాకందధిభాద్రపదేతథా । దుగ్ధమాశ్వయుజేమాసికార్తికేద్విదళంత్య
జేదితి ॥ స్కాందేపిచాతుర్మాస్యకల్పే ॥ చత్వార్యేతానినిత్యానిచతురాశ్రమ
వర్ణినామ్ । ప్రథమేమాసికర్తవ్యంనిత్యంశాకవ్రతంనరైః ॥ ద్వితీయేమాసిక
ర్తవ్యందధివ్రతమనుత్తమమ్ । పయోవ్రతంతృతీయేతు చతుర్థేపినిశామయ ॥
ద్విదళంబహుబీజంచవృంతాకంచవివర్జయేత్ । నిత్యాన్యేతానివిప్రేంద్రవ్ర
తాన్యాహుర్మనీషిణః ॥ జంబీరంరాజమాషాంశ్చమూలకంరక్తమూలకమ్।
కూశ్మాండంచేక్షుదండంచచాతుర్మాస్యేత్యజేద్బుధః ॥ తథా ॥ విశేషాద్బ
దరీంధాత్రీంకూశ్మాండంతింత్రిణీంత్యజేత్ । జీర్ణంధాత్రీఫలంగ్రాహ్యంక

థంచిత్కాలేయశోధనమితి ॥ తీర్థసౌఖ్యేస్కాందే॥ వార్షికాంశ్చతురోమాసాం
స్వప్తిసుప్తేవై జనార్దనే । మంచఖట్వాదిశయనంవర్జయేద్భక్తిమాన్నరః ॥ అ
సృతౌవర్జయేద్భార్యాంమాంసంమధుపరోదనమ్ । పటోలంమూలకంచైవ
వృంతాకంచనభక్షయేత్ ॥ అభక్ష్యంవర్జయేద్దూరాన్మసూరంసితసర్షపమ్ ।
రాజమాషాన్కుళుత్థాంశ్చఆశుధాన్యంచసంత్యజేత్ ॥ శాకందధిపయోమా
షాన్ఛ్రావణాదిషుసంత్యజేత్ ॥ అత్రత్యజేదితివర్జనసంకల్పరూపఃపర్యవా
సోజ్ఞేయఃవ్రతోపక్రమాత్ . అత్రకేచిచ్ఛాకాఖ్యంపత్రపుష్పాదీత్యమరకోశ
స్యశక్యతేశితుమనేనేతిశాంకఇతిక్షీరస్వామినావ్యాఖ్యానాత్ - వ్యంజనమా
త్రస్యనిషేధమాచక్షతే - అన్యేతుశాకశబ్దస్యపత్రాదిదశవిధశాకే యోగ
రూఢత్వాత్ - యోగాచ్చరూఢేర్బలీయస్త్వాత్సూపాదీనామపి త్యాగాప
త్తేశ్చతత్ప్రత్యాచక్షతే - తేన ॥ మూలపత్రకరీరాగ్ర ఫలకాండాధిరూఢ
కాః । త్వక్పుష్పంకవచంచేతిశాకందశవిధంస్మృతమ్ ॥ ఇతిక్షీరస్వామినోక్త
స్యశాకస్యనిషేధఇతి - అధిరూఢకఅంకురః - వస్తుతస్తు ॥ తత్తత్కాలో
ద్భవాశ్శాకావర్జనీయాఃప్రయత్నతః । బహుబీజమబీజంచవికారిచవివర్జయే
దితిభవిష్యవచనాత్తత్తత్కాలోత్పన్నానాందశవిధశాకానాంనిషేధః - అ
త్రతత్కాలోద్భవజాతీయత్వంవివక్షితం - తేనాతపాదిశోషితానాంవర్షాం
తరోద్భవానామపినిషేధః - అత్రతత్కాలోద్భవత్వమాత్రంవివక్షితం నతు
తన్మాత్రకాలోద్భవత్వంగౌరవాత్ - తేనాన్యకాలోద్భవానాంతత్కాలో
ద్భవానాంచబింబాదీనాంనిషేధః - .అత్రతత్కాలోద్భవాఇతి వీప్సావశా
త్స్వస్వకాలోద్భవానాంసర్వేషాంనిషేధఇతినిష్కర్షః - బహుబీజమిత్యనే
కబీజమితికేచిత్ - ఇతరావయవాపేక్షయా బీజావయవాయత్రబహవ స్త
దిత్యన్యే - అబీజంకదళ్యాది - వస్తుతస్తు - ఇదంమహానిబంధే ష్వభావాన్ని
ర్మూలమేవ - ఆచారప్రదీపే ॥ వృంతాకంచకళింగంచబిల్వోదుంబర భిస్స
టాః । ఉదరేయస్యజీర్యంతితస్యదూరతరోహరిః ॥ తథాపరార్కే-దేవలః॥
బ్రహ్మచర్యంతథాశౌచంసత్యమామిషవర్జనమ్ । వ్రతేష్వేతానిచత్వారివ
రిష్ఠానీతినిశ్చయః ॥ ఆమిషానిచోక్తాని రామార్చనచంద్రికాయాంపాద్మే ॥
ప్రాణ్యంగచూర్ణంచర్మాంబుజంబీరంబీజపూరకమ్ । అయజ్ఞశిష్టమాషాది
యద్విష్ణోరనివేదితమ్ ॥ దగ్ధమన్నంమసూరంచమాంసంచేత్యష్టధామిషమ్।
రుచ్యంతత్తద్దేశలభ్యంసుప్తేదేవేవివర్జయేత్॥ పాద్మే, కార్తికమాహాత్మ్యే॥
గోఛాగీమహిషీదుగ్ధాదన్యదుగ్ధాదిచామిషమ్ । ధాన్యేమసూరికాఃప్రోక్తాః

అన్నం పర్యుషితం తథా ॥ ద్విజక్రీతారసాస్సర్వే లవణం భూమిజం తథా । తా
మ్రపాత్రే స్థితం గవ్యం జలం పల్వలసంస్థితమ్ ॥ ఆత్మార్థం పాచితం చాన్న మామి
షం తత్ స్మృతం బుధైః ॥ తథా ॥ నిష్పావాన్ రాజమాషాంశ్చ మసూరం సంధి
తాని చ । వృంతాకం చ కళింగం చ సుప్తే దేవే వివర్జయేత్ ॥ సంధితాని లవణ
శాకాదీని ॥ తత్రైవ విష్ణుధర్మే ॥ చతుర్ష్వపి హి మాసేషు హవిష్యాశీ స పాప
భాక్ ॥ హవిష్యాణి తు పృథ్వీచంద్రోదయే భవిష్యే ॥ హైమంతికం సితాస్వి
న్నం ధాన్యం ముద్గా యవాస్తిలాః । కలాయకంగునీవారవాస్తుకం హిలమో
చికా ॥ షష్టికా కాలశాకం చ మూలకం కేముకేతరత్ । కందసైంధవసాము
ద్రే గవ్యే చ దధిసర్పిషీ ॥ పయోనుద్ధృతసారం చ పనసామ్రహరీతకి । పిప్పలీజీ
రకం చైవ నాగరంగం చ తింత్రిణీ ॥ కదళీలవలీధాత్రీఫలాన్యగుడమైక్షవమ్ । అ
తైలపక్వం మునయో హవిష్యాణి ప్రచక్షతే ఇతి ॥ సితాస్విన్నం, అనూష్మప
క్వం ధాన్యం చ తండులాః - కేముకం కేముతా ఇతి ప్రాచ్యేషు ప్రసిద్ధః కందః ॥ క
లాయస్తు సతీనక ఇత్యమరః - వటురీ ఇతి ప్రసిద్ధం ధాన్యం - మదనరత్నేప్యేవం,
అగస్త్యసంహితాయాం, హైమంతాద్యుక్త్వా ॥ నారికేళఫలం చైవ కదళీలవ
లీ తథా । ఆమ్రమామలకం చైవ పనసం చ హరీతకీ ॥ వ్రతాంతరప్రశస్తం చ హ
విష్యం మన్వతే బుధాః ॥ అన్యాన్యపి వ్రతాన్యుక్తాని హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ స్త్రీ
వా నరో వా మద్భక్తో ధర్మార్థం సుదృఢవ్రతః । గృహ్ణీయాన్నియమానేతాన్
దంతధావనపూర్వకాన్ ॥ తేషాం ఫలాని వక్ష్యామి తత్కర్తౄణాం పృథక్పృ
థక్ । మధురస్వరో భవేద్రాజా పురుషో గుడవర్జనాత్ ॥ తైలస్య వర్జనాద్రా
జన్ సుందరాంగః ప్రజాయతే । కటుతైలపరిత్యాగాచ్ఛత్రునాశః ప్రజాయ
తే ॥ యోగాభ్యాసీ భవేద్యస్తు స బ్రహ్మపదమాప్నుయాత్ । తాంబూలవర్జ
నాద్భోగీ రక్తకంఠశ్చ జాయతే ॥ ఘృతత్యాగాచ్చ లావణ్యం సర్వస్నిగ్ధతనుర్భ
వేత్ । శాకపత్రాశనాద్భోగీ అపక్వాదో మలో భవేత్ ॥ భూమౌ ప్రస్తర
శాయీ చ విప్రో మునివరో భవేత్ । ఏకాంతరోపవాసేన బ్రహ్మలోకే మహీ
యతే ॥ ధారణాన్నఖరోమ్ణాం చ గంగాస్నానఫలం లభేత్ । మౌనవ్రతీ భవే
ద్యస్తు తస్యాజ్ఞాస్ఖలితా భవేత్ ॥ భూమౌ భుంక్తే సదా యస్తు స పృథివ్యాః ప
తిర్భవేత్ । ప్రదక్షిణాశతం యస్తు కరోతి స్తుతిపాఠకః ॥ హంసయుక్తవిమా
నేన స చ విష్ణుపురం వ్రజేత్ । అయాచితేన ప్రాప్నోతి పుత్రాన్ధర్మాన్విశేష
తః ॥ షష్ఠాన్నకాలభోక్తా యః కల్పస్థాయీ భవేదితి । పర్వేషు యో నరో భు
ఙ్క్తే కురుక్షేత్రఫలం లభేత్ ॥ గుడవర్జీ నరో దద్యాత్తద్ఘృతం తామ్రభాజన

మ్ । సహిరణ్యంనరశ్రేష్ఠలవణస్యాప్యయంవిధిః ॥ సుప్తేదేవేతుయోవిష్ణో శ్శివస్యాంగణమర్చయేత్ । పంచవర్ణైస్తుయోనిత్యం స్వస్తికైఃపద్మకైస్తథా ॥ సయాతిరుద్రలోకంహిగాణపత్యమవాప్నుయాత్ ॥ అత్రైషాసమాప్తౌకార్తిక్యాందానాని - ఏకభక్తవ్రతేదంపతీసంపూజ్యధేనుర్దేయా - నక్తే వస్త్రయుగం - ఏకాంతరోపవాసేగౌః - భూశయనేశయ్యా - షష్ఠకాలభోజనేగౌః - వ్రీహిగోధూమాదిత్యాగే హైమవ్రీహ్యాది - కృచ్ఛ్రేగోయుగ్మం - శాకాశనేగౌఃపయోవ్రతేచ - దధిమధుఘృతవ్రతేషు వాసోగౌశ్చ - బ్రహ్మచర్యేస్వర్ణమూర్తిః - తాంబూలవ్రతేవాసోయుగంమౌనేఘృతకుంభోవస్త్రయుగంఘంటాచ, దేవాగ్రేరంగమాలికాకరణేధేనుర్హైమపద్మంచ - దీపికావ్రతేదీపికావాసో యుగంచభూమిభోజనే పర్ణభోజనేచకాంస్యపాత్రంగౌశ్చ - చతుష్పథదీపేగోగ్రాసేచగోవృషౌ - ప్రదక్షిణాశతేవస్త్రంఅనుక్తేషుస్వర్ణంగౌశ్చేత్యాదిహేమాద్రౌజ్ఞేయం - తథాచభార్గవార్చనదీపికాయాంపాద్మే॥శయనీబోధినీమధ్యేశమీదూర్వాపమార్గకైః। భృంగరాజేనదేవాంస్తునార్చయీతకదాచన॥ హేమాద్రౌపాద్మే॥ ఆషాఢాదిచతుర్మాసానభ్యంగంవర్జయేన్నరః । సమాప్తౌవపుసర్ద్యాత్తిలతైలయుతంఘటమ్ ॥ ఆషాఢాదిచతుర్మాసంవర్జయేన్నఖకృంతనమ్। వృంతాకంగృంజనంచైవమధుసర్పిర్ఘటాన్వితమ్ ॥ కార్తిక్యాంతత్ప్రసహైమంబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్। అన్యాన్యపికేశకర్తనాది వర్జనసంకల్పానురూపాణి పృథ్వీచంద్రోదయేజ్ఞేయాని ॥ టోడరానందేస్కాందే ॥ ఏకాంతరంద్వ్యంతరంవాకుర్యాన్మాసోపవాసకమ్ । అనోదనంఫలాహారంనక్తవ్రతమథాపివా ॥ అత్రైవతప్తముద్రాధారణముక్తంరామార్చనచంద్రికాయాంభవిష్యే॥ శయన్యాంచైవబోధిన్యాంచక్రతీర్థేతథైవచ । శంఖచక్రవిధానేనవహ్నిపూతో భవేన్నరఇతి- అతప్తతనూర్నతదామో అశ్నుతేఇతిఋగ్వేదాత్ - సహైవావాచయాజ్ఞవల్క్యస్తస్మాత్పుమానాత్మహితాయహరింభజేత్ - సుశ్లోకమౌలేర్వార్మ్యాన్యగ్నినాసందధతఇతిశతపథశ్రుతేః ॥ ప్రతద్విష్ణౌఅబ్జచక్రేసుతప్తే జన్మాంభోధీతత్రవేచర్షణీంద్రాః । మూలేబాహ్వోర్దధన్యేపురాణా తులింగాన్యంగేతప్తాయుధాన్యర్పయంతఇతిసామవేదాత్ ॥ అగ్నిహోత్రంయథానిత్యం వేదస్యాధ్యయనంతథా । బ్రాహ్మణస్యతథైవేదంతప్తముద్రాదిధారణమితిపద్మపురాణాచ్చేతి ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్య శ్శూద్రోవాయదివేతరః । శంఖముద్రాంకితతనుస్తులసీమంజరీధరః ॥ గోపీచందనలిప్తాంగోదృష్ట

శ్చైత్రదఘుంకుతః ॥ ఇతికాశీఖండాత్ - తత్ప్రకారస్తు రామార్చనచంద్రికా తోఽజ్ఞేయః - పృథ్వీచంద్రోదయాదయస్తు ॥ యస్తుసంతప్తశంఖాది లింగచిహ్నితనుర్నరః । ససర్వయాతనాభోగీ చండాలోజన్మకోటిషు ॥ ద్విజంతు తప్తశంఖాదిలింగాంకితతనుర్నరః । సంభాష్యరౌరవంయాతి యావదింద్రాశ్చతుర్దశేతిబృహన్నారదీయోక్తేః ॥ శంఖచక్రాద్యంకనంచగీతనృత్యాదికం తథా । ఏకజాతేరయంధర్మోనజాతుస్యాద్ద్విజన్మనః। శంఖచక్రేమృదాయస్తుకుర్యాత్తప్తాయసేనవా ॥ సశూద్రవద్బహిః కార్యస్సర్వస్మాద్ద్విజకర్మణః । యథాశ్మశానజంకాష్ఠమనర్హంసర్వకర్మసు ॥ తథాచక్రాంకితోవిప్రస్సర్వకర్మసుగర్హితః ॥ తథా ॥ శివకేశవయోరంకా ఇచ్ఛూలచక్రాదికాన్ద్విజః । నధారయేతమతిమాన్వైదికేవర్త్మనిస్థితఇతి విష్ణ్వాశ్వలాయనాదివచనాత్ - ఋగ్వేదాదిశ్రుతీనామన్యార్థత్వాదన్యశ్రుతీనాంచాసత్వాత్ - చక్రాదిధారణంశూద్రవిషయమిత్యాహుః - నృత్యంచోదరార్థంనిషిద్ధమితిశ్రీధరస్వామియస్త్వపినిషేధస్యప్రాప్తిసాపేక్షత్వాద్విధింవినాచతదయోగాదుపజీవ్యవిరోధేసనతాపశోకరోతీతివద్వికల్పోఽయుక్తస్తథాప్యేకజాతేరయం ధర్మఇత్యనేనసామాన్యవాక్యానాముపసంహారాత్ ద్విజాతినిషేధో నిత్యానువాదఇతితదాశయః - అత్రశిష్టాచారఏవసంకటపాశనిస్సరణసృణిరితిసంక్షేపః—ఆషాఢపౌర్ణమాస్యాంకోకిలావ్రతముక్తంహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ ఆషాఢపౌర్ణమాస్యాంతుసంధ్యాకాలేహ్యుపస్థితే । సంకల్పయేన్మాసమేకం శ్రావణేప్రత్యహంహ్యహమ్ ॥ స్నానంకరిష్యేనియతాబ్రహ్మచర్యస్థితాసతీ । భోక్ష్యామినక్తంభూశయ్యాంకరిష్యేప్రాణినాందయామితి॥ అస్యనక్తవ్రతత్వాత్సాయాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యా - అత్రైవశివశయనోత్సవఉక్తోహేమాద్రౌవామనపురాణే ॥ పౌర్ణమాస్యాముమానాథస్స్వపతే చర్మసంస్తరే। వైయ్యాఘ్రేచజటాభారంసముద్గ్రథ్యాహివర్మణా॥ మదనరత్నేశైవం - ఇయంచప్రదోషవ్యాపినీ - అత్రైవవ్యాసపూజోక్తా - తత్రత్రిముహూర్తాచేత్పరైవేతిసన్న్యాసపద్ధతౌ ॥ త్రిముహూర్తాధికంగ్రాహ్యాం సర్వక్షౌరప్రణామయోరితివచనాత్ ॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, ఆషాఢమాసనిర్ణయః—కర్కసంక్రాంతౌపూర్వంత్రింశద్దండాః పుణ్యకాలః - సూర్యోదయోత్తరంసంక్రమేతుపరతఏవ పుణ్యంరాత్రౌతునిశీథాత్ప్రాక్పరతశ్చ సంక్రమేఽపరార్కే-హేమాద్ర్యనంతభట్టాదిమతేపూర్వోత్తరదినయోః పంచనాడ్యః పుణ్యకాలః ॥ ధనుర్మీనావతిక్రమ్య కన్యాంచమిథునంతథా ॥ పూర్వా

పరవిభాగేనరాత్రౌసంక్రమతేరవిః ॥ దినాంతేపంచనాడ్యస్తు తదాపుణ్యత
మాస్స్మృతాః । ఉదయేపితథాపంచదైవేపిత్ర్యేచ కర్మణీతిస్కాందో
క్తేః - పూర్వాపరవిభాగేనేతిమకరకర్కభిన్నసంక్రాంతిపరం - వక్ష్యమా
ణవచోవిరోధాదిత్యుక్తం మదనరత్నే తేనాయమర్థః - రాత్రౌపూర్వభా
గేమకరేఉదయేపంచనాడ్యఃపుణ్యకాలః- రాత్రావపరభాగేకర్కటేదినాం
తేపంచనాడ్యఃపుణ్యకాలః - విషువతోస్తుపూర్వదినేపంచాపరదినేచ పంచే
తివాక్యాంతరానురోధాత్తేన హేమాద్రిమాధవయో స్సర్వవచనానాం
చావిరోధః - మాధవమతేత్వర్ధరాత్రేతదూర్ధ్వంవాసంక్రాంతౌ దక్షిణా
యనే పూర్వమేవదినంగ్రాహ్యం - యావన్నోదయతేరవిరితి వృద్ధగార్గ్యో
క్తేః ॥ మిథునాత్కర్కసంక్రాంతిర్యదిస్యాదంశుమాలినః । ప్రభాతేవానిశీ
థేవాతదాపుణ్యంతుపూర్వతఇతి భవిష్యోక్తేశ్చపూర్వదినఏవ పుణ్యందాక్షి
ణాత్యాస్త్వేతదేవాద్రియంతే - అత్రరాత్రావపిస్నానాది భవతీత్యుక్తం
ప్రాక్ - అత్రదానోపవాసాదిపూర్వముక్తం - తథాకర్కేకేశాదికర్తనం
నిషిద్ధం ॥ కుంభేకర్కటకేవాపికన్యాయాంకార్ముకేరవౌ। రోమఖండంగృహ
స్థస్యపిత్రానాప్నోతియమఇతి సుమంతువచనాదిత్యుక్తం జీవత్పితృకనిర్ణ
యేగురుభిః—అథనదీనాంరజోదోషః - హేమాద్రౌవత్రిః ॥ సింహకర్క
టయోర్మధ్యేసర్వానద్యోరజస్వలాః । నస్నానాదీనికర్మాణితాసుకుర్వీతమా
నవః ॥ ఇదంచక్షుద్రనదీషు ॥ సింహకర్కటయోర్మధ్యేసర్వానద్యో రజస్వ
లాః । తాసుస్నానంనకుర్వీతవర్జయిత్వాసముద్రగాఇతివ్యాఘ్రోక్తేః - మా
త్స్యేత్వగస్త్యోదయావధిత్వముక్తం ॥ యావన్నోదేతిభగవాన్ దక్షిణాశావి
భూషణః ॥ తావద్రజోమహానద్యః కరతోయాఃప్రకీర్తితాః ॥ కరతోయా
అల్పతోయాః - తథాకాత్యాయనః ॥ యాశ్శోషముపగచ్ఛంతిగ్రీష్మేకుసరి
తోభువి । తాసుప్రావృషినస్నాయాదపూర్ణేదశవాసరే॥ ఇదంచాపదిస్మృ
తిసంగ్రహే ॥ ధనుస్సహస్రాణ్యష్టౌతుగతిర్యాసాంనవిద్యతే । నతానదీశబ్ద
వహాగర్తాస్తాఃపరికీర్తితాః ॥ మహానదీషుతుభవిష్యేఉక్తం ॥ ఆదౌతుకర్క
టేదేవిమహానద్యోరజస్వలాః । త్రిదినంచచతుర్థేహ్నిశుద్ధాస్యుర్జాహ్నవీయ
థా ॥ మహానద్యశ్చబ్రాహ్మే ॥ గోదావరీభీమరథీ తుంగభద్రాచవేణికా ।
తాపీపయోష్ణీవింధ్యస్యదక్షిణేతుప్రకీర్తితాః ॥ భాగీరథీనర్మదాచ యమునా
చసరస్వతీ । విశోకాచవితస్తాచవింధ్యస్యోత్తరసంస్థితాః ॥ ద్వాదశైతా
మహానద్యోదేవర్షిక్షేత్రసంభవాః ॥ మదనరత్నేపురాణాంతరే ॥ మహాన

ద్యోదేవికాచ కావేరీవంజరాతథా । రజసాతుప్రవృష్టాస్స్యుః కర్కటాదౌ త్ర్యహంనృప ॥ కాత్యాయనః ॥ కర్కటాదౌరజోదుష్టాగోమతీ వాసరత్రయమ్ । చంద్రభాగాసతీసింధుస్సరయూర్నర్మదాతథా ॥ ఇదంగంగాద్యతిరిక్తవిషయం ॥ గంగాచయమునాచైవప్లక్షజాతా సరస్వతీ । రజసానాభిభూయంతే యేచాన్యేనదసంజ్ఞితాః ॥ శోణసింధుహిరణ్యాఖ్యాః కోకలోహితఘర్ఘరాః । శతద్రూశ్చనదాస్సప్తపావనాఃపరికీర్తితాః॥ ఇతిదేవలోక్తేః - యత్తు ॥ ప్రథమంకర్కటేదేవి త్ర్యహంగంగారజస్వలేత్యాదివచనం, తజ్జాహ్నవీభిన్నగోదావర్యాదిగంగాంతరపరమితిమదనరత్నే - అన్యేత్వంతర్గతరజోవిషయం ॥ గంగాధర్మద్రవఃపుణ్యాయమునాచసరస్వతీ । అంతర్గతరజోదోషాస్సర్వావస్థాసుచామలాఇతినిగమోక్తేః - తీరవాసినాంతురజోదోషోనాస్తి - నతుతత్తీరవాసినామితినిగమోక్తేః - రజోదుష్టమపిజలంగంగాజలయోగేపావనం ॥ గంగాంభసాసమాయోగాద్దుష్టమప్యంబుపావనమితిమాత్స్యోక్తేః॥ - నూతనకూపాదౌతుయోగయాజ్ఞవల్క్యః॥ అజాగావోమహిష్యశ్చబ్రాహ్మణీచప్రసూతికా । భూమేర్నవోదకంచైవ దశరాత్రేణశుధ్యతీతి ॥ క్వచిత్త్వదోషమాహవ్యాఘ్రపాదః ॥ అభావేకూపవాపీనామనపాయిపయోభృతామ్ । రజోదుష్టేపిపయసిగ్రామభోగోనదుష్యతి ॥ గౌడాస్తు ॥ అన్యేనాపిసముద్ధృతేఇతిద్వితీయపాదేపాఠః - తేనోద్ధృతేనదోషః - తథాచతాసుస్నానంనేతిప్రాగుక్తమిత్యాహుః - వసిష్ఠోపి ॥ ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేప్రేతస్నానేతథైవచ । చంద్రసూర్యగ్రహేచైవరజోదోషోనవిద్యతే॥ ఇత్యలంవిస్తరేణ—శ్రావణశుక్లతృతీయామధుస్రవాఖ్యాగుర్జరేషుప్రసిద్ధా - సాపరయుతాగ్రాహ్యేతిదివోదాసః - శ్రావణశుక్లచతుర్థీపూర్వయుతామాతృవిద్ధోగణేశ్వర ఇత్యాదివచనాత్—శ్రావణశుక్లపంచమీనాగపూజాదౌపరైవేతిసామాన్యనిర్ణయఉక్తం - చమత్కారచింతామణౌ ॥ పంచమీనాగపూజాయాంకార్యాషష్ఠీసమన్వితా । తస్యాంతుతుషితానాగాఇతరాసచతుర్థికేతి॥ శ్రావణేపంచమీశుక్లాసంప్రోక్తానాగపంచమీ । తాంపరిత్యజ్యపంచమ్యశ్చతుర్థీసహితాహితా ఇతిమదనరత్నేభిధానాచ్చ - తేనపరైవేతి - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ శ్రావణేమాసిపంచమ్యాంశుక్లపక్షేనరాధిప । ద్వారస్యోభయతోలేఖ్యాగోమయేనవిషోల్బణాః ॥ పూజయేద్విధివద్వీరదధిదూర్వాంకురైఃకుశైః । గంధపుష్పోపహారైశ్చబ్రాహ్మణానాంచతర్పణైః ॥ యేతస్యాంపూజయన్తీహనాగాన్భ

క్తిపురస్సరాః । సతేషాంసర్వతోపిరభయంభవతీత్యుక్తచిదితి— శ్రావణశుక్లద్వాదశ్యాందధివ్రతంప్రాగుక్తం - తత్కాలాదీనాంత్వనిషేధః - తత్రదధివ్యవహారాభావాదితివక్ష్యతే - అత్రైవవిష్ణోఃపవిత్రారోపణముక్తం - హేమాద్రౌవిష్ణురహస్యే ॥ శ్రావణస్యసితేపక్షేకర్కటస్థేదివాకరే । ద్వాదశ్యాంవాసుదేవాయపవిత్రారోపణంస్మృతమ్॥ ద్వాదశ్యాంశ్రవణేవాపిసంచమ్యామథవాద్విజ । అనుమాత్యేషుకర్తవ్యంపంచదశ్యామథాపివేతి ॥ శివేతుతత్రైవకాలోత్తరే ॥ ఆషాఢాంతేచతుర్దశ్యాం నభస్యనభసోస్తథా। అష్టమ్యాంచచతుర్దశ్యాం పక్షయోరుభయోస్సమమితి ॥ అన్యదేవతానాంతు వక్ష్యతే - అధివాసనంతుదీపికాయాం ॥ గోదోహాంతరితేకాలే పూర్వేద్యుర్వాధివాసనమితి ॥ గౌణకాలోరామార్చనచంద్రికాయాం ॥ పవిత్రారోపణంవిఘ్నాచ్ఛ్రావణేనభవేద్యది।కార్తిక్యవధితుక్రాన్తేకర్తవ్యమితినారదః॥ హైమరౌప్యతామ్రమయైర్మైస్సూత్రైఃకౌశేయపద్మజైః । కుశైఃకాశైశ్చకార్పాసైర్బ్రాహ్మణ్యాకర్తితైశ్శుభైః ॥ కృత్వాత్రిగుణితంసూత్రం త్రిగుణీకృత్యశోధయేత్ । తత్రోత్తమంపవిత్రంతుషష్ట్యాసహశతైస్త్రిభిః ॥ సప్తత్యాసహితంద్వాభ్యాంశతాభ్యాంమధ్యమంస్మృతమ్ । సాశీతినాశతేనైవకనిష్ఠం తత్సమాచరేత్ ॥ సాధారణపవిత్రాణిత్రిభిస్సూత్రైస్సమాచరేత్ । ఉత్తమంతుశతగ్రంథి పంచాశద్గ్రంథిమధ్యమమ్ ॥ కనిష్ఠంతుపవిత్రంస్యాత్షట్త్రింశద్గ్రంథిశోభనమ్ । షట్త్రింశచ్చచతుర్వింశద్ద్వాదశేతిచకేచన ॥ చతుర్వింశద్ద్వాదశాష్టావిత్యేకేమునయోవిదుః ॥ హేమాద్రౌవిష్ణురహస్యేప్యన్యథోక్తం ॥ అష్టోత్తరశతంతుస్యాచ్చతుఃపంచాశదేవవా । సప్తవింశతిరేవాథజ్యేష్ఠమధ్యకనీయసమ్ ॥ అథమంనాభిమాత్రంస్యా దూరుమాత్రంద్వితీయకమ్ । ప్రలంబతోజానుమాత్రంప్రతిమాయాంనిగద్యతే॥శివపవిత్రంతుతత్రైవ శైవాగమే ॥ ఏకాశీత్యథవాసూత్రైస్త్రింశతావాష్టయుక్తయా । పంచాశతావాకర్తవ్యం తుల్యగ్రంథ్యంతరాళకమ్ ॥ ద్వాదశాంగుళమానాని వ్యాసాదష్టాంగుళానివా । లింగవిస్తారమానానిచతురంగుళకానిచేతి ॥ అధికారిణోపితత్రైవవిష్ణురహస్యే ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్య స్తథాస్త్రీశూద్రఏవచ । స్వధర్మావస్థితాస్సర్వేభక్త్యాకుర్యుఃపవిత్రకమ్ ॥ తథా॥ అతోదేవేతిమంత్రేణద్విజోవిష్ణానివేదయేత్। శూద్రస్యమూలమంత్రోవామేననాపూజయేద్ధరిమ్॥ ఏతచ్చనిత్యం॥సకరోతివిధానేనపవిత్రారోపణంతుయః। తస్యసాంవత్సరీపూజానిష్ఫలామునిసత్తమ ॥ తస్మాద్భక్తిసమాయుక్తః

తైర్విష్ణుపరాయణైః । వర్షేవర్షేప్రకర్తవ్యంపవిత్రారోపణంహరేరితితత్రై వోక్తేః- దేవతావిశేషేతిథయోపితత్రైవ॥ ధనదశ్చరమాగౌరీగణేశసోమ రాడ్గుహాః । భాస్కరశ్చండికాంబాశ్చ వాసుకిశ్చతథర్షయః ॥ చక్రపాణి ర్హ్యనంగశ్చశివోబ్రహ్మేతథైవచ। ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేతాఃపూజ్యాస్తిథిషు దేవతాః ॥ యథోక్తాశ్శుక్లపక్షేతుతిథయశ్శ్రావణస్యచేతి॥ తథాహేమా ద్రికాలోత్తరే ॥ చతుర్దశ్యామథాష్టమ్యాం సర్వసాధారణంతుతదితి ॥ త త్ప్రకారస్తు రామార్చనచంద్రికాయాం - యథా ॥ తతస్తానిపవిత్రాణి వైణవేపటలేశుభే । సంస్థాప్యశుచివస్త్రేణ పిధాయపురతోన్యసేత్ ॥ అ రత్నిసమ్మితాం వేణీంకుర్యాత్షట్త్రింశతాంకురైః । క్రియాలోపవిఘాతార్థం యత్త్వయావిహితంప్రభో ॥ మయైతత్క్రియతేదేవతవతుష్ట్యైపవిత్రకమ్ । నమేవిఘ్నో భవేద్దేవకురునాథదయాంమయి ॥ సర్వథాసర్వదావిష్ణోమమ త్వంపరమాగతిః । ఉపవాసేనదేవత్వాంతోషయామిజగత్పతే ॥ కామక్రో ధాదయోప్యేతేనమేస్యుర్వ్రతఘాతకాః । అద్యప్రభృతిదేవేశయావద్వైశే షికందినమ్ ॥ తావద్రక్షాత్వయాకార్యాసర్వస్యాస్యనమోస్తుతే ॥ ఇతిదేవం సంప్రార్థ్యకుంభంసంస్థాప్యతత్రవంశపాత్రే ॥ ఓం,సాంవత్సరస్యయాగస్య పవిత్రీకరణాయభోః । విష్ణులోకాత్పవిత్రాద్యఆగచ్ఛేహనమోస్తుతే ॥ అనే నమూలేనచావాహ్యోత్తమమధ్యమకనిష్ఠేషు విష్ణుబ్రహ్మరుద్రాన్ సత్వరజ స్తమాంసివేదత్రయంవనమాలాయాంప్రకృతించావాహ్య త్రిసూత్ర్యాంబ్ర హ్మవిష్ణురుద్రాన్గ్రంథిషు,క్రియా,పౌరుషీ,వీరా,విజయా, ఈశా,అపరాజి తా,మనోన్మనీ,జయా,భద్రా,ముక్తిశ్చేత్యావాహ్యసంపూజ్య॥ఓం,సంవత్స రకృతార్చాయాస్సంపూర్ణఫలదోపియత్ । పవిత్రారోపణాయైతత్కురుకం ధరతేనమః ॥ విష్ణుతేజోద్భవంరమ్యంసర్వపాతకనాశనమ్ । సర్వకామప్రదం దేవతవాంగేధారయామ్యహమితి ॥ దేవకరేమంగళసూత్రంబద్ధ్వాదేవంసం పూజ్యనిమంత్రయేత్ ॥ ఆమంత్రితోసిదేవేశ పురాణపురుషోత్తమ । ప్రా తస్త్వాంపూజయిష్యామిసాన్నిధ్యంకురుకేశవ ॥ క్షీరోదధిమహానాగశయ్యా వస్థితవిగ్రహ । ప్రాతస్త్వాంపూజయిష్యామి సన్నిధౌ భవతేనమః ॥ నివేద యామ్యహంతుభ్యంప్రాతరేతత్పవిత్రకమ్ । సర్వథాసర్వదావిష్ణోనమస్తేస్తు ప్రసీదమే ॥ తతఃపుష్పాంజలిందత్వా రాత్రౌజాగరణంకుర్యాదితి - అధివా సనం - ప్రాతర్నిత్యపూజాంకృత్వాగంధపూర్వాక్షతయుతంపవిత్రమాదా య ॥ ఓం,దేవదేవనమస్తుభ్యంగృహాణేదంపవిత్రకమ్ । పవిత్రీకరణార్థాయ

సర్వపూజాఫలప్రదమ్ ॥ పవిత్రకంకురుష్వాద్య యన్మయాదుష్కృతంకృతమ్।
శుద్ధోభవామ్యహం దేవత్వత్ప్రసాదాన్మహేశ్వర ॥ మూలసంపుటితేనానే
నదత్వాంగదేవతాభ్యోనామ్నా సమర్ప్యమహానైవేద్యం దత్వానీరాజ్యమణి
విద్రుమమాలాభిరిత్యాదిభిర్గమనారోపణోక్తమంత్రైః ప్రార్థయిత్వాగురవే
బ్రాహ్మణేభ్యశ్చదత్వాస్వయంధారయేత్ - తథా ॥ మాసంపక్షమహో
రాత్రంత్రిరాత్రంధారయేత్తథా । దేవేతంసూత్రసందర్భందేశకాలవివక్ష
యా ॥ అకరణేతుతత్రైవ ॥ పవిత్రారోపణంకాలేనకరోతికథంచన । తదా
యుతంజపేన్మంత్రం స్తోత్రంవాపిసమాహిత ఇత్యుక్తం - ఇతిపవిత్రారో
పః— శ్రావణశుక్లచతుర్దశీపూర్వయుతాగ్రాహ్యా - అత్రవక్తవ్యోవిశేష
శ్చైత్రచతుర్దశ్యాముక్తః - అథోపాకర్మ - తత్రబహ్వృచానాంప్రయోగ
పారిజాతేశౌనకః ॥ అథాతశ్శ్రావణేమాసే శ్రవణర్క్షయుతేదినే । శ్రావ
ణ్యాంశ్రావణేమాసిపంచమ్యాంహస్తసంయుతే ॥ దివసేవిదధీతైతదుపాక
ర్మయథోదితమ్ । అధ్యాయోపాకృతింకుర్యాత్తత్రౌపాసనవహ్నినేతి ॥ అ
త్రపార్ణమాస్యుపసంహారన్యాయేనయజుర్వేదిపరేతిహేమాద్రిః - అత్రహ
స్తయుక్తాపంచమ్యుక్తా - కారికాపి ॥ తన్మాసేహస్తయుక్తాయాంపంచ
మ్యాంవాతదిష్యతే ఇతికేవలపంచమ్యాంహస్తయుతే స్వసిద్ధినేఇతితుహే
మాద్రిః-ఉపాసనవహ్నినేతితుకర్మద్వయమిదంకేచిత్ లౌకికాగ్నౌప్రకుర్వతే
ఇతికారికోక్తలౌకికాగ్నినావికల్ప్యతే - తత్రాప్యధ్యాయైరన్వారబ్ధఇతిసూ
త్రాత్ - సశిష్యత్వేతదధికారికస్యాచార్యాగ్నౌనాన్యస్యాగ్నావన్యోజుహు
యాదితినిషేధాత్ లౌకికఏవ-తదభావేతుస్మార్తఇతినిగర్వః - యద్యపిదీపికా
యాం ॥ వేదోపాకృతిరోషధిప్రజననేపక్షేసితేశ్రావణే ॥ ఇతిశుక్లపక్షోపి
సర్వేషాంముఖ్యకాలత్వేనోక్తః - వక్ష్యమాణగార్గ్యవచనేనఛందోగాన్ప్రతి
విహితస్యతస్యావిరోధినస్సర్వాన్ప్రతిప్రవృత్తేశ్చ - తథాపి - శ్రావణమా
ససంబంధస్యసూత్రోక్తత్వాత్ కృష్ణపక్షేపికార్యమితివృద్ధాః- తథాచసూ
త్రం ॥ అథాతోధ్యాయోపాకరణమోషధీనాం ప్రాదుర్భావేశ్రవణేన
శ్రావణస్యపంచమ్యాంహస్తేనవా - అత్రశ్రవణోముఖ్యోన్యేగౌణాః - త
స్యాహర్ద్వయయోగేహేమాద్రౌవ్యాసః ॥ ధనిష్ఠాసంయుతంకుర్యాచ్ఛ్రావ
ణంకర్మయద్భవేత్ । తత్కర్మసకలంజ్ఞేయముపాకరణసంజ్ఞితమ్ ॥ శ్ర
వణేనతుయత్కర్మహ్యుత్తరాషాఢసంయుతమ్ । సంవత్సరకృతోధ్యాయ
స్తత్క్షణాదేవనశ్యతీతి ॥ గార్గ్యోపి ॥ ఉదయవ్యాపినిత్వేవవిష్ణ్వర్క్షేఘటికాద్వ

యమ్ । తత్కర్మసఫలంజ్ఞేయంతస్యపుణ్యాంత్వసంతకమ్ ॥ ఇతిపూర్వేద్యురుత్తరాషాఢయోగేపరేద్యుః శ్రవణాభావేఘటికాద్వయన్యూనేవా పంచమ్యాదౌకార్యం - నతుపూర్వవిద్ధాయాంసంగవమాత్రేఅపవాదాభావాత్ - కించపరేద్యుస్సంగవాస్పర్శేనిషిద్ధపూర్వాగ్రహణే కింమానంసంగవవాక్యం శ్రవణవాక్యంచేతిచేత్ - తర్హివ్రీహివాక్యాదశ్వశేషవాక్యాచ్చ మాషమిశ్రీణామప్యపాదానంస్యాదితి మహత్పాండిత్యంనిషేధాప్రవేశాన్నైవవిశేషేత్యబాధానేతిచేత్ - ఇహాపితుల్యం - ఏతేనపర్వాప్యాదయికంవ్యాఖ్యాతంనిషేధాప్రవేశస్యోభయత్రతుల్యత్వాత్ - శ్రవణయుతదినేసంక్రాంత్యాదౌతు ॥ ఉపాకర్మనకుర్వంతిక్రమాత్సామర్గ్యజుర్విదః । గ్రహసంక్రాంతియుక్తేషుహస్తశ్రవణపర్వస్వితి హేమాద్రౌ నిషేధాత్పంచమ్యాదయోగ్రాహ్యాః - మదనరత్నేపి ॥ యదిస్యాచ్ఛ్రావణంపర్వగ్రహసంక్రాంతిదూషితమ్ । స్యాదుపాకరణంశుక్లపంచమ్యాంశ్రావణస్యతు ॥ స్మృతిమహార్ణవే ॥ సంక్రాంతిగ్రహణంవాపియదిపర్వణిజాయతే । తన్మాసేహస్తయుక్తాయాంపంచమ్యాంవాతదిష్యతే ॥ తత్రాపిప్రయోగపారిజాతే వృద్ధమనుకాత్యాయనౌ ॥ అర్ధరాత్రాదధస్తాచ్చేత్సంక్రాంతిర్గ్రహణంతథా । ఉపాకర్మనకుర్వీతపరతశ్చేన్నదోషకృదితి॥ మదనరత్నేగార్గ్యోపి॥ యద్యర్ధరాత్రాదర్వాక్తుగ్రహస్సంక్రమఏవచ । నోపాకర్మతదాకుర్యాచ్ఛ్రావణ్యాం శ్రవణేపివా ॥ ఏతేనగ్రహణసంక్రాంతికాలేశ్రవణసత్వ ఏవనిషేధోనాన్యాగితిమూర్ఖశంకాపరాస్తా - గ్రహణవిశిష్టానాంహస్తశ్రవణపర్వణాంప్రత్యేకంనిషేధే తద్యుతోపాకర్మనిషేధేచ విశిష్టోద్దేశవాక్యభేదాత్ - పంచమ్యాంసంక్రాంతౌ నిషేధాభావాపత్తేశ్చ తేనార్ధరాత్రాత్పూర్వంగ్రహసంక్రమసత్వ ఏవోపాకర్మనిషేధోనతద్యోగేఏవ - యత్తు ॥ ప్రతిపన్మిశ్రితేనైవనోత్తరాషాఢసంయుతే । శ్రవణేశ్రావణంకుర్యాద్గ్రహసంక్రాంతివర్జితేఇతి ప్రతిపన్మిశ్రనిషేధకంవచనంతన్నిర్మూలం - అత్రచ ॥ వేదోపకారణేప్రాప్తేకులీరేసంస్థితేరవౌ । ఉపాకర్మనకర్తవ్యం కర్తవ్యంసింహయుక్తకే ॥ ఇతివచనందేశాంతరవిషయం॥ నర్మదోత్తరభాగేతుకర్తవ్యంసింహయుక్తకే । కర్కటేసంస్థితేభానావుపాకుర్యాత్తుదక్షిణఇతి బృహస్పతివచనాదితిప్రయోగపారిజాతేనోక్తం - పరాశరమాధవీయేప్యేవం ॥ సామగానాంసింహస్థరవావుక్తస్తద్విషయఇదంపురోడాశ చతుర్థాకరణవదుపసంహ్రియతే - తేషామేవదేశవ్యవస్థా - నతుబహ్వృచాదిపరంతేషాం

సూత్రేచాంద్రశ్రావణోక్తేః - సౌరేపంచమ్యయోగాత్ ఇతిషడయంపశ్యా
మః - యత్తుకాలాదర్శే ॥ అధ్యాయానాముపాకర్మ శ్రావణ్యాంతైత్తిరి
యకాః । బహ్వృచాశ్శ్రవణేకుర్యుస్సింహస్థోర్కే-భవేద్యది । సహస్తశు
క్లపంచమ్యాంవాతద్గ్రహణసంక్రమే ॥ అసింహార్కే-ప్రోష్ఠపద్యాంశ్రవణే
సవ్యవస్థయేతి ॥ తన్మూలాలేఖనాచ్చింత్యం - శ్రావణేసస్యానుద్గమాదౌతుబ
హ్వృచపరిశిష్టే ॥ అవృష్ట్యౌషధయస్సస్మిన్మాసేతుసభవంతిచేత్ । తదాభా
ద్రపదేమాసిశ్రవణేనతదిష్యతేఇతి ॥ తత్రాప్యనుద్గమేతుకుర్యాదేవంతద్వా
ర్షికమిత్యాచక్షతేఇతిసూత్రాత్-వర్షర్తౌభవంవార్షికం - ఏతచ్ఛుక్రాస్తా
దావపికార్యం॥ఉపాకర్మోత్సర్జనంచపవిత్రదమనార్పణమితి దమనారోపేలిఖి
తవచనాత్ ॥ నిత్యేనైమిత్తికేజప్యేహోమేయజ్ఞక్రియాసుచ । ఉపాకర్మ
ణిచోత్సర్గేగ్రహవేధోనవిద్యతఇతి ప్రయోగపారిజాతేసంగ్రహోక్తేః - ప
ర్వణిగ్రహణేసతి పూర్వంత్రిరాత్రాదివేధా భావంవక్తుమిదంతేన పర్వణి
గ్రహణేపిచతుర్దశ్యాం శ్రవణేకార్యమితి హేమాద్రిః - అస్తేప్రథమారంభ
స్తునభవతి ॥ గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యేబాల్యేవావార్ధకేపివా । తథాధిమాస
సంసర్పమలమాసాదిషుద్విజే ॥ ప్రథమోపాకృతిర్నస్యాత్కృతంకర్మవినాశ
కృదితితైత్రికశ్యపోక్తేః - అత్రప్రథమారంభే వృద్ధిశ్రాద్ధంకుర్యాదితి నా
రాయణవృత్తౌ- ఏతచ్చాధిమాసేనకార్యం॥ ఉపాకర్మతథోత్సర్గః ప్రసవా
హోత్సవాష్టకాః । మాసవృద్ధౌపరేకార్యావర్జయిత్వాతు పైతృకమితి
జ్యోతిఃపరాశరోక్తేః ॥ ఉత్కర్షఃకాలవృద్ధౌస్యాదుపాకర్మాదికర్మణి।అభి
షేకాదివృద్ధీనాంనతూత్కర్షోయుగాదిష్వితికాత్యాయనోక్తేశ్చ - యత్తు॥
ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేహ్యేతదిష్టంవృషాదితఇతి ఋష్యశృంగవచనంతత్సామ
గవిషయం- తేషాంసింహార్కేఏవోక్తేః- ఏతచ్చాపరాహ్ణేకార్యం॥ ఉపా
కర్మాపరాహ్ణేస్యాదుత్సర్గఃప్రాతరేవత్వితి ॥ అధ్యాయానాముపాకర్మకు
ర్యాత్కాలేపరాహ్ణికే । పూర్వాహ్ణేతువిసర్గస్స్యాదితివేదవిదో విదురితిచ
హేమాద్రౌగోభిలోక్తేః - వస్తుతస్తు ॥ భవేదుపాకృతిః పౌర్ణమాస్యాం
పూర్వాహ్ణఏవత్వితిప్రచేతసోవచనాత్-పూర్వవాక్యంసామగవిషయం - తే
షామపరాహ్ణఏవోక్తేరిత్యనుపదంవక్ష్యతే - దీపికాపి - అన్యతుపిదేఃపూ
ర్వాహ్ణకాలఃస్మృతఇతి - యాజుషాస్తుపర్వణికుర్యుః - తచ్చాపస్తంబైరౌ
దయికంగ్రాహ్యంఅన్యైస్తుపూర్వం ॥ పర్వణ్యౌదయికేకుర్యుశ్శ్రావణంతై
త్తిరీయకాః । బహ్వృచాశ్శ్రవణేకుర్యుగ్రహసంక్రాంతివర్జితఇతి గార్గ్యో

క్తేః ॥ సంప్రాప్తే శ్రావణశ్చుతీర్చ్చప్తిహస్తే పర్వణ్యౌదయికే పునః । అతో భూతదినే
తస్మిన్నోపాకరణమిష్యత ఇతి. కాశీకాపురాణాచ్చ ॥ అథచేద్దోషసంయు
క్తే పర్వణి స్యాదుపాక్రియా । దుఃఖశోకామయగ్రస్తే రాష్ట్రే తస్మిన్ద్విజా
తయ ఇతి మదనరత్నే హేమాద్రౌ గార్గ్యేణ దోషోక్తేః - అత్ర శింగాభట్టీయే
విశేషః ॥ శ్రవణశ్రావణం పర్వసంగవస్పృగ్యదాభవేత్ । తదైవౌదయికం
కార్యం నాన్యదౌదయికం భవేత్ ॥ పరాశరమాధవీయేపి గార్గ్యః ॥ శ్రావ
ణీ పౌర్ణమాసీ తు సంగవాత్పరతో యది । తదైవౌదయికీ గ్రాహ్యా నాన్యదౌద
యికీ భవేత్ ॥ కర్మకాలమాహ- కాలాదర్శే నిగమః ॥ శ్రావణ్యాం ప్రోష్ఠప
ద్యాం వా ప్రతిపత్త్రిముహూర్తకైః । విద్ధా స్యాచ్ఛందసాం తత్రోపాకర్మో
త్సర్జనం భవేత్ ॥ అత్ర పౌర్ణమాసీ శ్రవణహస్తయోరుపలక్షణం - తేన తా
వపి సంగవస్పృశౌ ॥ ఉదయే సంగవస్పర్శే శ్రుతౌ పర్వణి చార్క్షభే । కుర్యుర్న
భస్యుపాకర్మ ఋగ్యజుస్సామగాః క్రమాదితి పృథ్వీచంద్రః - తేనోదయసం
గవోభయవ్యాపినీ ముఖ్యా - పరేద్యుస్సంగవాభావే పూర్వేద్యురుభయాభా
వే చైకైకసత్త్వే పూర్వేద్యుశ్చతుర్దశీవేధనిషేధాత్ సామాన్యవాక్యాదౌదయి
కీ కర్మపర్యాప్తా గ్రాహ్యా - న పూర్వా - సంగవనిమిత్తపూర్వవిద్ధాపవాదా
భావాత్ - నాన్యదౌదయికీత్యస్య పూర్వవిద్ధాపరత్వాభావాత్ - తేన భా
ద్రపదాదౌ కాలాంతరే స్యాన్న తు నిషిద్ధే సహి వ్రీహ్యలాభే నిషిద్ధమాష గ్రహ
ణం యుక్తం - అత ఏవ పరేద్యుస్సంగవవ్యాప్తౌ పూర్వవిద్ధానిషేధః - తద
భావే తు నేతి మూర్ఖవ్యవస్థాప్యయుక్తా విధివైషమ్యాత్ - మాసనిషేధేపి త
దాపత్తేశ్చ - పూర్వవిద్ధా వచనసత్త్వే హి సాయుజ్యతే - ఏవం శ్రవణేపి జ్ఞే
యం - తన్న, విష్ణ్వర్కేషు ఘటికాద్వయమితి పూర్వోక్తవిరోధాత్ - తేన ప్రా
శస్త్యమాత్రపరమిదం - తత్త్వం తు- ఏతచ్ఛుద్ధాధికపరం - తేన యథాగ్ని
హోత్రాదౌ సాయంప్రాతః కాలబాధే సామాన్యే జీవనావచ్ఛిన్నకాలే ద
ర్శాదౌ వానుష్ఠానం - యథా వా వ్రీహ్యశ్వశఫాద్యభావే యాగాక్షిప్తనిషి
ద్ధవర్జద్రవ్యేణ - తథాత్ర సంగవాభావే నిషిద్ధవర్జ కర్మపర్యాప్తౌదయికకా
లాంతరే వానుష్ఠానం న తు కదాచిన్నిషిద్ధే- అపవాదాభావే ఉత్సర్గస్యైవ ప్రా
ప్తేః - కాత్యాయనాదీనాం తు దినద్వయే పూర్వాహ్ణవ్యాప్తౌ ఏకదేశస్పర్శే వా
పూర్వైవేతి హేమాద్రిః - యదపి ॥ శ్రావణీ దుర్గనవమీ దూర్వా చైవ హు
తాశనీ । పూర్వవిద్ధా ప్రకర్తవ్యా శివరాత్రిర్బలేర్దినమితి బ్రహ్మవైవర్తం - తద్గృ
హ్యపవిత్రశ్రవణకర్మాదిదైవకర్మవిషయమితి హేమాద్రిః - అతఏవ వచనా

తుఙ్కాశీధర్మప్రవృత్తాదావపిపూర్వైవ - మదనరత్నేప్యేవం - మదనపారిజాతే
పి,పూర్వవిద్ధాయాంశ్రావణ్యాంవాజసనేయినాముపాకర్మేత్యుక్తం - మద
నరత్నేతు ॥ పర్వణ్యౌదయికేకుర్యుశ్శ్రావణంతైత్తిరీయకాఇతిబహ్వృచపరి
శిష్టాత్ - బహ్వృచాస్ప్రతికర్మవిధానార్థంప్రవృత్తేఃతత్రతైత్తిరీయకకర్మ
విధ్యయోగాత్పూర్వోక్తకాళికాపురాణాదేస్సామాన్యతః - ఔదయికప
ర్వప్రాప్తేస్తస్మిన్పక్షేసబహ్వృచానాంశ్రవణ విధానాత్తైత్తిరీయకపదమను
వాదత్వాత్తస్యచప్రాప్త్యధీనత్వాత్- ప్రాప్తేశ్చయజుర్వేదిమాత్రపరత్వా
త్సర్వయజుర్వేద్యుపలక్షణార్థం - అవయుత్యానువాదోవా - సతువిధాయ
కంయేనవిశేషవిధినోపసంహారస్స్యాత్ - అనువాదత్వాల్లక్షణాసదోషః -
అన్యథాత్వౌదయికపర్వవిశిష్టోపాకర్మోద్దేశేనకర్తృవిధౌ కర్తృవిశిష్టేవా
ఔదయికపర్వవిధౌవాక్యభేదాపత్తేః - తస్మాత్తైత్తిరీయక పదమవివక్షయా
సర్వయజుర్వేదినామౌదయికమేవపర్వేత్యుక్తం - తన్న, నతావత్పరిశిష్టేబ
హ్వృచాస్ప్రత్యవధిః॥ ధనిష్ఠాప్రతిపద్యుక్తంత్వాష్ట్రఋక్షసమన్వితమిత్యా
దితదుదాహృతేపిపరిశిష్టేవేదాంతధర్మవిధీనాందర్శనాత్ - నాప్యనువాదో
యంకాళికాపురాణాద్బహ్వృచాదీనామపితదాపత్తేః కుర్యురిత్యస్యవిధిత్వే
నతస్యైవార్థవాదత్వేనైతత్ప్రాప్తానువాదిత్వాచ్చ - నచతైత్తిరీయకాణాం
గృహ్యేతద్విధిరస్తి - యేనానువాదస్స్యాత్ - నచవాక్యభేదః తైత్తిరీయక
మాత్రస్యకర్మమాత్రస్యవాఉద్దేశ్యత్వాయోగేనహవిరార్తివదష్టవర్షంబ్రా
హ్మణముపనయీతేతివచ్చాగత్యాపిశిష్టస్యోద్దేశ్యత్వాత్ - అన్యథోత్తరా
ర్ధేబహ్వృచపదస్యాప్యవివక్షాపత్త్యాశ్రవణస్యసర్వసాధారణ్యాపత్తేః - త
స్మాద్ధేమాద్రిమతమేవయుక్తమితిదిక్ - ఇదంచశిష్యానధ్యాపయేత - ఆవస
థ్యాగ్నౌఅనధ్యాపయతో నాధికారఇతికర్కః. శ్రావణ్యామపిగ్రహణాదిదు
ష్టాయాంకాతీయభిన్నైఃప్రోష్ఠపద్యాంకార్యం - తైస్తుశ్రావణపంచమ్యాం॥
సంక్రాంతిర్గ్రహణంవాపిపౌర్ణమాస్యాంయదాభవేత్ । ఉపాకృతిస్తుపంచ
మ్యాంకార్యావాజసనేయిభిరితిస్మృతిమహార్ణవేవాజసనేయిగ్రహణాదితి
హేమాద్రిః ఇదంచసూత్రోక్తకాలపరత్వాద్బహ్వృచపరమపిసాంఖ్యాయ
నైస్తుహస్తేకార్యం - ఆపస్తంబైరాథర్వణైశ్చప్రోష్ఠపద్యాం-యత్తుబౌధా
యనః॥ శ్రావణ్యాంపౌర్ణమాస్యామాషాఢ్యాంవోపాకృత్యేత్యుక్తేతత్రప్రో
ష్ఠపద్యామపిదోషే అషాఢ్యాంకార్యమిత్యేవమర్థం - తచ్ఛాఖీయవిషయం
వా - సామగాస్తుశ్రావణేహస్తేకుర్యుర్బహ్వృచాః ॥ శ్రవణేచైవహస్తర్క్షే

సామవేదిన ఇతినిర్ణయామృతేగోభిలోక్తేః - సోప్యుత్తరః ॥ ధనిష్ఠాప్రతిపద్యు
క్తంత్వాష్ట్రీఋక్షసమన్వితమ్ । శ్రావణంకర్మకుర్వీరన్ ఋగ్యజుస్సామపా
ఠకాః ॥ ఇతిమదనరత్నే పరిశిష్టోక్తేః - గార్గ్యోపి ॥ సింహేరవౌతుపుష్యర్క్షే
పూర్వాహ్ణేవివరేబహిః । ఛందోగామిళిత్వాఃకుర్యురుత్సర్గంస్వస్వఛందసా
మ్ ॥ శుక్లపక్షేతుహస్తేనఉపాకర్మాపరాహ్ణికమితి ॥ అవివరేగ్రహాదిదోష
హీనేపిచరేదితిపాఠోజ్ఞాసకృతః - పుష్యర్క్షేపూర్వాహ్ణేఉత్సర్గః - అపరా
హ్ణకముపాకర్మేత్యన్వయః - అన్యస్తువిశేషఃపూర్వమేవోక్తః - ప్రయోగపా
రిజాతేగోభిలః ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచవనస్థానామపీష్యతే । ధారణాధ్యయ
నాంగత్వాద్గృహిణాంబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ఉత్సర్జనంచవేదానాముపాకర
ణకర్మచ । అకృత్వావేదజప్యేనఫలంనాప్నోతిమానవః ॥ సర్వథాలోపేతు
కృచ్ఛ్రఃఉపవాసశ్చ ॥ వేదోదితానాంనిత్యానామితిమనునాభోజనోక్తేః - ఏ
వముత్సర్గేపి - అథప్రసంగాత్తైత్తిరీయోత్సర్జనముచ్యతే - తచ్చపౌషమాసే
రోహిణ్యాంతత్కృష్ణాష్టమ్యాంవాకార్యం ॥ పౌషమాసస్యరోహిణ్యామ
ష్టకాయామథాపివా । జలాంతేఛందసాంకుర్యాదుత్సర్గంవిధివద్బహిరితియా
జ్ఞవల్క్యోక్తేః - శ్రావణ్యాంప్రౌష్ఠపద్యాంచోపాకృత్యక్రమేణపౌషశు
క్లప్రతిపదిమాఘశుక్లప్రతిపదివాకార్యం - అర్ధపంచమాన్మాసానధీయీతేతి
తేనైవోక్తేః - అర్ధపంచమోయేషుసార్ధచతుర ఇత్యర్థః - యత్తుహారీతః ॥
అర్ధపంచమాన్మాసానధీత్యోర్ధ్వముత్సృజేత్ - పంచార్ధషష్ఠాన్వేతితదాషా
ఢ్యుపాకర్మవిషయం - బౌధాయనస్తుపౌష్యాంమాఘ్యాంవాకుర్యుః-పౌ
ష్యాంమాఘ్యాంచోత్సృజేదితితత్సూత్రాత్ - తైత్తిరీయైస్తుతైష్యాంకార్యం-
తైష్యాంపౌర్ణమాస్యాంరోహిణ్యాంవావిరమేదితి తత్సూత్రాత్ - బహ్వృ
చైస్తుమాఘ్యాంకార్యం ॥ అధ్యాయోత్సర్జనంమాఘ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవి
ధీయతఇతికారికోక్తేః - కాతీయాస్తుభాద్రపదేకుర్యుః ఉత్సర్గశ్చేతినందాది
తిథ్యాంప్రౌష్ఠపదేపివేతికాత్యాయనోక్తేః - సామగాస్తుసింహార్కేపుష్యే
కుర్యుః - తథాచసింహేరవౌత్వితిగార్గ్యవచనంపూర్వముక్తం - సర్వైర్వు
పాకర్మదినేవాకార్యం ॥ పుష్యేత్సూత్సర్జనంకుర్యాదుపాకర్మదినేథవేతిహే
మాద్రౌఖాదిరగృహ్యోక్తేః - యదాసింహస్థేసూర్యేసతితన్మధ్యస్థహస్త
నక్షత్రాత్ప్రాక్పుష్యఃకర్కటస్థోభవతి - తదాతస్మిన్పుష్యేఉత్సర్గంకృత్వా
తదుత్తరహస్తేఉపాకర్మసామగాఃకుర్యుః ॥ మాసేప్రౌష్ఠపదేహస్తాత్పుష్యః
పూర్వోభవేద్యదా । తదాచశ్రావణేకుర్యాదుత్సర్గంఛందసాంద్విజఇతిత్రై

పరిశిష్టోక్తేః - అత్రద్వావపిసౌరౌ మాసౌజ్ఞేయౌ - తేషాంసౌరస్యైవో
క్తేః - అత్రవిశేషమాహ కాత్యాయనః ॥ ఉపాకర్మణి చోత్సర్గే యథాకా
లసమేత్య చ। ఋషీన్దర్భమయాన్కృత్వా పూజయేత్తర్పయేత్తత ఇతి - ఉపా
కర్మణ్యుత్సర్గే చ త్రిరాత్రం పక్షిణీమహోరాత్రం వా నధ్యాయ ఇతి మితాక్ష
రాయాముక్తం - అత్ర నదీనాం రజోదోషో నాస్తి ॥ ఉపాకర్మణి చోత్స
ర్గే రజోదోషో న విద్యతే ఇతి గార్గ్యోక్తేః - అత్రైవ రక్షాబంధన ముక్తం హే
మాద్రౌ భవిష్యే ॥ సంప్రాప్తే శ్రావణస్యాంతే పౌర్ణమాస్యాం దినోదయే ।
స్నానం కుర్వీత మతిమాన్ శ్రుతిస్మృతివిధానతః ॥ ఉపాకర్మాదికం ప్రోక్త
మృషీణాం చైవ తర్పణమ్। శూద్రాణాం మంత్రరహితం స్నానం దానం చ శస్య
తే ॥ ఉపాకర్మణి కర్తవ్యం ఋషీణాం చైవ పూజనమ్ । తతోపరాహ్ణసమ
యే రక్షాపోటలికాం శుభామ్ ॥ కారయేదక్షతైః శస్తైః సిద్ధార్థైర్హేమభూ
షితైరితి ॥ అత్రోపాకర్మానంతర్యస్యాపూర్వత్వధావార్థికస్యానువాదో నతువి
ధిః - గౌరవాత్ప్రయోగవిధిభేదేచ క్రమాయోగాచ్ఛూద్రాదౌ తదయోగా
చ్చ - తేన పరేద్యురుపాకరణేపి పూర్వేద్యురపరాహ్ణే తత్కరణం సిద్ధం - ఇ
దం భద్రాయాం న కార్యం ॥ భద్రాయాం ద్వే న కర్తవ్యే శ్రావణీ ఫాల్గునీ త
థా । శ్రావణీ నృపతిం హంతి గ్రామం దహతి ఫాల్గునీతి సంగ్రహోక్తేః - త
త్త్వేతు రాత్రావపి తదంతే కుర్యాదితి నిర్ణయామృతే ఇదం ప్రతిపద్యుతా
యాం న కార్యం ॥ నందాయాం దర్శనే రక్షా బలిదానం దశాసు చ । భద్రాయా
ం గోకులక్రీడా దేశనాశాయ జాయతే॥ ఇతి మదనరత్నే బ్రహ్మవైవర్తాత్ భవి
ష్యే ॥ ఉపలిప్తే గృహమధ్యే దత్తచతుష్కస్య సేతుకుంభమ్। పీఠే తతో నివి
ష్టో రాజా మాత్యైర్యుతశ్చ సుముహూర్తే॥ తదనుపురోధా నృపతే రక్షాం బ
ధ్నీత మంత్రేణ ॥ ఇదం రక్షాబంధనం నియతకాలత్వాత్ - భద్రావర్జ్యం గ్రహ
ణదినేపి కార్యం హోలికావత్ - గ్రహసంక్రాంత్యాదౌ నిషేధాభావాత్ ॥
సర్వేషామేవ వర్ణానాం సూతకం రాహుదర్శనే । ఇతి తత్కాలీనకర్మపరప
నత్వన్యత్ర - అన్యథా హోలికాయాం కాగతిః - అతఏవ ॥ నిత్యే నైమిత్తి
కే జప్యే హోమయజ్ఞక్రియాసు చ । ఉపాకర్మణి చోత్సర్గే గ్రహవేధో న విద్య
తే ఇతి నియతకాలే నైతదభావ ఇతి దిక్ - ఉపాకర్మణి తద్దినభిన్న పరతంత్రతన్ని
షేధాదిత్యుక్తం ప్రాక్ - మంత్రస్తు ॥ యేన బద్ధో బలీ రాజా దానవేంద్రో మ
హాబలః । తేన త్వామపిబధ్నామి రక్షే మాచల మాచల ॥ బ్రాహ్మణైః క్షత్రి
యైర్వైశ్యైః శూద్రైరన్యైశ్చ మానవైః । కర్తవ్యో రక్షితాచారో ద్విజా

స్తస్యంపూజ్యశక్తితఇతి - అత్రైవహయగ్రీవోత్పత్తిః - తదుక్తంకల్పతరౌ॥
శ్రావణ్యాంశ్రవణేజాతః పూర్వంహయ శిరాహరిః । జగాదసామవేదం
తుసర్వకల్మషనాశనమ్॥ స్నాత్వాసంపూజయేత్తంతుశంఖచక్రగదాధరమ్॥
అత్రాశ్వలాయనేనశ్రవణాకర్మోక్తం-శ్రావణ్యాంపౌర్ణమాస్యాంశ్రవణా
కర్మేతి - తత్రాస్తమయయోగినీగ్రాహ్యా - అస్తమితేస్థాలీపాకం శ్రపయి
త్వేతిసూత్రాత్ - అతఏవనిశిష్టైర్బహుప్రయోగాంతఃపాత నియమాత్తదం
గైఃప్రసంగసిద్ధిరుక్తాద్వాదశే - అస్యథాకరేద్యుః ప్రాప్తౌకఃప్రసంగః -
ప్రసంగస్యయాజ్ఞికాస్తుపౌర్ణిమాదర్శశబ్దయోఃపర్వాంత్యక్షణపరహోమా
త్రవాచిత్వాత్తత్రైవకర్మకాలవ్యాప్తిర్గ్రాహ్యేతి వికృతిత్వాచ్ఛే షపర్వ
ణ్యంతిశ్రావణాదిమాసచతుష్టయ కృష్ణపక్షద్వితీయాసు అశూన్యశయనవ్ర
తం - తత్రచంద్రోదయవ్యాపినీ - ఉపవ్యమేత త్త్వ పరేతినిర్ణయామృతే -
ఇతికాలనిర్ణయ సింధౌ , శ్రావణమాసనిర్ణయః—సింహే పరాః షోడశ
ఘటికాఃపుణ్యకాలః - అన్యత్పూర్వవత్ - అత్రగోప్రసవేద్భుతసాగరేనా
రదః॥ ధానౌసింహగతేచైవయస్యగౌస్సంప్రసూయతే। మరణంతస్యనిర్దిష్టం
షడ్భిర్మాసైర్నసంశయః॥ తత్రశాంతింప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభమ్।
ప్రసూతాంతత్క్షణాదేవతాంగాం విప్రాయదాపయేత్ ॥ తతోహోమం
ప్రకుర్వీతఘృతాక్తైరాజసర్షపైః । ఆహుతీనాం ఘృతాక్తానామయుతంజు
హుయాత్తతః ॥ వ్యాహృతిభిశ్చాయంహోమః ॥ సోపవాసః ప్రయత్నేన
దద్యాద్విప్రాయదక్షిణామితి ॥ తథా ॥ సింహరాశౌగతేసూర్యేగోప్రసూ
తిర్యదాభవేత్ । పౌషేచమహిషీసూతేదివైవాశ్వతరీతథా ॥ తదానిష్టం
భవేత్కించిత్తచ్ఛాంత్యైశాంతికంచరేత్ । అస్యవామేతిసూక్తేనతద్విష్ణోరి
తిమంత్రతః ॥ జుహుయాచ్చతిలాజ్యేనశతమష్టోత్తరాధికమ్ । మృత్యుంజయ
విధానేనజుహుయాచ్చతథాయుతమ్॥శ్రీసూక్తేనతతస్నాయాచ్ఛాంతిసూ
క్తేనవాపునః। మధ్యరాత్రేనిశీథేవాయదాగౌఃక్రందతేసదా ॥ గ్రామేవా
స్వగృహేవాపిశాంతికంపూర్వవచ్చరేత్ ॥ ఏవంశ్రావణేబడబాప్రసవోఽపినే
నిషిద్ధః - తదుక్తమథర్వవేది న్యాంగార్గ్య పరిశిష్టే ॥ మాఘేబుధేచమహిషీ
శ్రావణేబడబాదివా।సింహేగావఃప్రసూయంతేస్వామినోమృత్యుదాయకా
ఇతిఅత్రతదుక్తామృతాఖ్యాశాంతిఃకార్యా- భాద్రకృష్ణతృతీయాకజ్జలీసంజ్ఞా
సాపరాగ్రాహ్యేతిదివోదాసీయఉక్తం - వచనంతుహరితాళికాప్రకరణేవ
క్ష్యామః - భాద్రకృష్ణచతుర్థీబహుళాఖ్యామన్యదేశేప్రసిద్ధాసాసాయాహ్న

వ్యాపినీగ్రాహ్యా-దినద్వయేతత్త్వపూర్వాగ్రాహ్యా॥ గార్గ్యశ్చతుర్థీవటశ్లేసు పూజాదుర్గాశ్చసందుగ్ధరహాశికేచ।వత్సస్యపూజాశివరాత్రిరేతాఃపరా న్వితాఘ్నంతినృపంసరాష్ట్రమితిదివోదాసీయవచనాత్ - అత్రవత్సపూజా యాః పృథగుపాదానాద్ధేనుపూజాశబ్దేన బహుళాఖ్యాగృహ్యతఇతి సఏవ వ్యాచఖ్యౌ-మదనరత్నేప్యేవం - అత్రగోపూజాయవాన్నాశనంచతత్రైవో క్తం-భాద్రకృష్ణషష్ఠీహళషష్ఠీసా సప్తమీయుతేతిదివోదాసః —భాద్రకృష్ణ సప్తమ్యాంశీతలావ్రతం-తత్రపూర్వాగ్రాహ్యేతిహేమాద్రౌ-అథజన్మాష్ట మీ-సాచకృష్ణాదిమాసేనభాద్రపదకృష్ణాష్టమీ॥ తథాభాద్రపదేమాసికృష్ణా ష్టమ్యాంకలౌయుగే। అష్టావింశతిమేజాతః కృష్ణోసౌదేవకీసుతఇతికల్పత రౌబ్రాహ్మోక్తేః- అత్రేదంమాధవమతం- అష్టమీద్వేధా - జన్మాష్టమీజ యంతీచేతి - తత్రాద్యాకేవలాష్టమీ ॥ యేనకుర్వంతిజానంతఃకృష్ణజన్మాష్ట మీవ్రతమ్। తేభవంతినరాఃప్రాజ్ఞవ్యాళావ్యాఘ్రాశ్చకాననఇతిస్కాందా త్ ॥ దివావాయదివారాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా। రాత్రియుక్తాంప్రకు ర్వీతవిశేషేణేందుసంయుతామితిపురాణాంతరాత్॥శ్రావణేబహుళేపక్షే కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతమ్। నకరోతినరోయస్తుభవతిక్రూరరాక్షసఇతిభవిష్యో క్తేశ్చ కేవలాష్టమ్యాఏవోపోష్యత్వావగతేః సైవరోహిణీయుక్తాజయంతీ॥ కృష్ణాష్టమ్యాంభవేద్యత్రకలైకారోహిణీయది। జయంతీనామసాప్రోక్తా ఉపోష్యాసాప్రయత్నతఇతివహ్నిపురాణాత్ ॥ అష్టమీకృష్ణపక్షస్యరోహి ణీఋక్షసంయుతా। భవేత్ప్రోష్ఠపదేమాసిజయంతీనామసాస్మృతేతివిష్ణు రహస్యాదివచనాచ్చ - జ్యోతిరాదివత్సంజ్ఞయాకర్మభేదః - రోహిణీయోగ శ్చాహోరాత్రంముఖ్యః - నిశీథమాత్రేమధ్యమః - దివసాదావధమః ॥ అహోరాత్రంతయోర్యోగోహ్యసంపూర్ణోభవేద్యది। ముహూర్తమప్య హోరాత్రేయోగశ్చేత్తాముపోషయేదితివసిష్ఠసంహితోక్తేః ॥ అర్ధరాత్రే తుయోగోయంతారాపత్యుదయేసతి। నియతాత్మాశుచిస్నాత్వాతఃపూజాం తత్రప్రవర్తయేదితివిష్ణుధర్మోక్తేః॥ వాసరేవానిశాయాంవాయత్రస్వల్పాపి రోహిణీ। విశేషేణనభోమాసేసైవోపోష్యామనీషిభిరితి పురాణాంతరా చ్చ - విశేషేణేతిశ్రుతేర్భాద్రపదేపీదం- శ్రావణేవానభస్యేవేతివక్ష్యమా ణాత్ - గౌడాస్తునిశీథఏవరోహిణీయోగే జయంతీనాన్యథేత్యాహుః - త న్న, వాసరేవానిశాయాం వేతివిరోధాత్ - యోగవిశేషాద్గుణాత్ఫలమిత్య న్యే - తేప్యకరణేదోషశ్రుతేరుపేక్ష్యాః - తత్రజన్మాష్టమీవ్రతంనిత్యం -

పూర్వోక్తవచనేషు అకరణేనిందాశ్రుతేః ॥ వర్షే వర్షే తు యా నారీ కృష్ణజ
న్మాష్టమీవ్రతమ్। నకరోతి మహాప్రాజ్ఞ వ్యాళీ భవతి కాననే ఇతి స్కాందే విష్ణు
శ్రుతేశ్చ - నకరోతి నరో యస్త్వితి పూర్వముక్తైరత్ర స్త్రీలింగమతంత్రం మద
నరత్నే స్కాందే త్వత్ర ఫలముక్తం ॥ జన్మాష్టమీవ్రతం యేవై ప్రకుర్వంతి న
రోత్తమాః। కారయంత్యథవా లోకాన్ లక్ష్మీస్తేషాం సదా స్థితా ॥ సిద్ధ్యంతి స
ర్వకార్యాణి కృతే జన్మాష్టమీవ్రతే ఇతి - జయంతీవ్రతం తు నిత్యం కామ్యం చ ॥
మహాజయార్థం కురు తాం జయంతీం ముక్తయే నఘ। ధర్మమర్థం చ కామం చ మో
క్షం చ మునిపుంగవ ॥ దదాతి వాంఛితానర్థాన్ యే చాన్యే ప్యతి దుర్లభా ఇతి
స్కాందాదౌ ఫలశ్రుతేః ॥ శూద్రాన్నేన తు యత్పాపం శవహస్తస్య భోజనే।
తత్పాపం లభతే కుంతి జయంతీవిముఖో నరః ॥ నకరోతి యదా విష్ణోర్జయంతీ
సంభవం వ్రతమ్ ॥ యమస్య వశమాపన్నస్సహతే నారకీం వ్యథామిత్యకరణే
నిందాశ్రుతేశ్చ - యదా చ పూర్వేద్యుః పరేద్యుర్వా రోహిణీయోగస్తదాజ
న్మాష్టమీ జయంత్యామంతర్భూతా జ్ఞేయా - న తు జన్మాష్టమీవ్రతం పృథక్కా
ర్యం - విష్ణుశృంఖలవత్ - తదుక్తం మాధవేనైవ ॥ యస్మిన్వర్షే జయంత్యా
ఖ్యో యోగో జన్మాష్టమీ తదా। అంతర్భూతా జయంత్యాం స్యాదృతుయోగ
ప్రశస్తితః ఇతి - మదనరత్ననిర్ణయామృతగౌడమైథిలమతే ప్యేవం - హేమా
ద్రిస్తు ॥ రోహిణీసంయుతో పి స్యాత్సర్వాఘౌఘవినాశనీ। అర్ధరాత్రా
ధశ్చోర్ధ్వం కలయాపి యదా భవేత్ ॥ జయంతీ నామ సా ప్రోక్తా సర్వపాపప్ర
ణాశినీత్యగ్నిపురాణాదర్ధరాత్ర ఏవ రోహిణీయోగస్య ప్రాశస్త్యాత్ - ము
హూర్తమపి లభ్యేతేత్యాదీనాం చార్ధరాత్రయోగపరత్వాత్తైర్న జయంతీవ్ర
తం భిన్నం - తత్త్వం తు హేమాద్రిమతే పి జయంతీవ్రతం భిన్నమేవ - ఉదయే
చాష్టమీత్యస్య తేన జయంతీపరత్వోక్తేః - కించ ॥ రోహిణ్యామర్ధరాత్రే చ
యదా కృష్ణాష్టమీ భవేత్। తస్యామభ్యర్చనం శౌరేర్హంతి పాపం త్రిజన్మజమితి
విష్ణుధర్మోక్తేః॥ సమాయోగే తు రోహిణ్యాం నిశీథే రాజసత్తమ। సమజా
యత గోవిందో బాలరూపీ చతుర్భుజః ॥ తస్మాత్తం పూజయేత్తత్ర యథావి
త్తానురూపత ఇతి వహ్నిపురాణాచ్చార్ధరాత్రస్య కర్మకాలత్వమవసీయతే-
అతః కర్మణో యస్య యః కాల ఇత్యాదివచనాత్పూర్వత్రైవ ప్రాప్తేః పరది
నే సతో పి రోహిణీయోగస్య న ప్రయోజకత్వం - అన్యథా బుధవారాదేరపి
తత్ప్రాప్తేః - కించ - జయంతీశబ్దో రాత్రివిశేషవచనః ॥ అభిజిన్నామన
క్షత్రం జయంతీ నామ శర్వరీ। ముహూర్తో విజయో నామ యత్ర జాతో జనార

సఇతిబ్రహ్మాండపురాణాత్ - తేనతద్యోగిరోహిణ్యాం - గౌణత్వాన్న వ్ర
తభేదః - యత్తు , వాసరేవానిశాయాం వేతి తత్తుముహూర్తికన్యాయేనసనిశీథ
యోగస్యైవస్తుత్యర్థంపూర్వదినేర్ధరాత్రయోగాభావేప్రాశస్త్యార్థం - య
ద్యపి ॥ దివావాయదివారాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా । రాత్రియుక్తాంప్ర
కుర్వీతవిశేషేణేందుసంయుతామిత్యనేనరోహిణీ యోగాభావేర్ధరాత్ర
వ్యాప్తేర్గ్రాహ్యతోక్తా - తథాపియుష్మిన్పక్షేజయంతీయోగానాస్తితత్రజ
యంతీవ్రతలోపేప్రాప్తే - అష్టమీమాత్రేపిజయంతీ వ్రతంకార్యం ఇత్యేవం
పరమిదమితితదాశయః - అత్రహేమాద్రౌయామార్యవిశ్వజితాయజేత ॥ ఏ
షామసంభవేకుర్యాదిష్టంవైశ్వానరీంద్విజఇతివ ద్రోహిణీయోగాభావేవి
ధానాత్తత్కార్యాపత్తిస్స్యాత్ - అతఏవోక్తం - జయంతీ నామశర్వరీతి-
యచ్చనాందే ॥ ఉదయేచాష్టమీకించిన్నవమీసకలాయది । భవతేబుధసం
యుక్తాప్రాజాపత్యర్క్షసంయుతా ॥ అపివర్షశతేనాపిలభ్యతే వాథవానవేతి
యచ్చపాద్మే ॥ ప్రేతయోనిగతానాంతుప్రేతత్వంనాశితంతుతైః । యైఃకృ
తాశ్రావణేమాసిఅష్టమీరోహిణీయుతా ॥ కింపునర్బుధవారేణ సోమేనాపి
విశేషతః । కింపునర్నవమీయుక్తాకులకోట్యాస్తుముక్తిదేతితత్పారణాదివిషయం
ఉపవాసాశ్రవణాదిత్యనంతభట్టః - జయంతీ పరమితి హేమాద్రిః - ఉదయే
చంద్రోదయఇతికేచిత్ - తన్న చంద్రోదయసత్వే సందేహాన్నవమీసకలత్వ
యోగాస్మానాభావాచ్చ - తేనపూర్వేద్యురష్టమీవేధేపరదినే సూర్యోద
యేఘటికాపిగ్రాహ్యాపూర్వవిద్ధాష్టమీతిపాద్మోక్తేః- ఇతియుక్తం - అతోన
వ్రతభేదోనాప్యంతర్భావఇత్యాచివాక్ - గౌడాస్తునవమీతుయపరమిదంవ
చనం - నవమీసకలాయదీతివిశిష్యోక్తేః - ఏతత్పూర్వదినేజయంత్యభావపర
మిత్యాహుః - జయంత్యాది సర్వాపవాదోయమితిచూడామణ్యాదయః -
వయంతుసత్యంవ్రతభేదః - లోకాస్తుజన్మాష్టమీవానుష్ఠంతి - నహి ॥ శ్రావ
ణేవానభస్యేవారోహిణీసహితాష్టమీ । యదాకృష్ణానరైర్లబ్ధాసాజయం
తీతికీర్తితా ॥ శ్రావణేనభవేద్యోగోనభస్యేతుభవేద్ధ్రువమితిమాధవీయేవసి
ష్ఠసంహితోక్తాపిభాద్రేజయంతీ కేనాపిక్రియతే - అతఃపూర్వేద్యురేవోప
వాసః - యద్వాగుణాత్ఫలం- సప్తమేబ్రహ్మవర్చసకామముపనయేదితివది
త్యనే-తన్న,నిత్యత్వానుపపత్తేః- అత్రగౌణముఖ్యచాంద్రాభ్యామేకఏవమా
సఇత్యన్యే - తన్న,ఏకవాక్యేఉభయనిర్దేశేవాశబ్దద్వయాయోగాత్ ॥ అతోజ
యంతీవ్రతస్యాపినిత్యత్వాద్దినద్వయేప్యుపవాసద్వయంకార్యమితిబ్రూమః - అతఏవ

హేమాద్రిమదనరత్నాదౌజన్మాష్టమీవ్రతంజయంతీవ్రతంచభిన్నముక్తం - భిన్నకాలత్వాత్పృథక్త్వావత్తావదంతర్భావోనేతిసిద్ధంయద్యపి-పూర్వాపరావావ్యాపిరోహిణీయుతైవకార్యేతి గ్రంథానాంతత్త్వంప్రతీయతే తదపిజయంతీపరమేవ ఇదంచ కామ్యమేవేత్యనంతభట్టః-తద్దూషణం హేమాద్రౌజ్ఞేయం-నిత్యంకామ్యమితిబహవః- ననుయథావిష్ణుశృంఖలయోగేనశ్రవణద్వాదశీవామనజయంత్యాదిసిద్ధిస్తథావైకాదశీస్వల్పాపిపరా - తథా॥కలాకాష్ఠాముహూర్తాపియదాకృష్ణాష్టమీతిథిః।నవమ్యాంసైవగ్రాహ్యాస్యాత్సప్తమీసంయుతానహి॥ఇత్యాదివచనాదర్ధోదయాదివద్యోగాధిక్యేఫలాధిక్యాత్పృథగేవజన్మాష్టమీయుక్తేతిచేత్-వార్తామాత్ర-సహితత్రవ్రతభేదో ద్వయోర్నిత్యత్వం ద్వయోరకరణేదోషశ్రవణతః-ఇహత్వత్రత్రిభిర్వాతుభిస్సంజ్ఞాభేదాద్ధర్మభేదాత్కాలభేదాచ్చోపవాసభేదస్స్పష్టఏవ- ఏకదైవతత్వాచ్ఛ్రవణద్వాదశీవత్పారణాలోపదోషోపి- తేనవ్రతద్వయమేవయుక్తం - ద్వయోరపి నిత్యత్వాత్- కేచిత్తు॥ త్రేతాయాంద్వాపరేచైవరాజన్కృతయుగేతథా। రోహిణీసహితాచేయంవిద్వద్భిస్సముపోషితా॥ అతఃపరంమహీపాలసంప్రాప్తేతామసేకలౌ। జన్మనావాసుదేవస్య భవితావ్రతముత్తమమితి హేమాద్రిపహ్నిపురాణాత్- కలౌజన్మాష్టమీవ్రతమేవనజయంతీవ్రతమిత్యాహుః- తన్న- తామసేకలావిత్యుక్తేః - పరమశ్రేయోహేతోరస్యకలావపినాందుర్లభత్వముచ్యతే- తేనకలౌతామసానకరిష్యంతి - కింయథాన్యాయఏవేష్టః - అన్యథా ॥ శూద్రాశ్చబ్రాహ్మణాచారాభవిష్యంతియుగేకలౌ॥ ఇత్యాదౌవిధికల్పనాపత్తేః - అత్రనిశీథవేధఏవగ్రాహ్యః - పూర్వోక్తవచనేషుతస్యైవముఖ్యకాలత్వోక్తేః॥ అష్టమీశివరాత్రిశ్చహ్యర్ధరాత్రాదధోయది। దృశ్యేతేఘటికాప్యేకాసా పూర్వవిద్ధాప్రకీర్తితేతిమాధవీయే పురాణాంతరాత్॥ అర్ధరాత్రేతురోహిణ్యాంయదాకృష్ణాష్టమీభవేత్। తస్యామభ్యర్చనంశౌరేర్హంతిపాపంత్రిజన్మజమితిభవిష్యోక్తేః॥ అష్టమీ రోహిణీయుక్తానిశ్యర్ధేదృశ్యతేయది। ముఖ్యకాలఇతిఖ్యాతస్తత్రజాతో హరిస్స్వయమితివసిష్ఠసంహితోక్తేశ్చ - తత్రాష్టమీద్వేధారోహిణీరహితా తద్యుతాచ - ఆద్యాపిచతుర్ధా - పూర్వేద్యురేవనిశీథయోగినీపరేద్యురేవోభయేద్యురనుభయేద్యుశ్చేతి - తత్రాద్యయోరసందేహఏవ కర్మకాలవ్యాప్తేః॥ జన్మాష్టమీరోహిణీచశివరాత్రిస్తథైవచ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యా తిథిభాం

తేచ పారణమితి భృగూక్తేశ్చ - అస్మాత్కేవలరోహిణ్యుపవాసోపి సిద్ధః - అంత్యయోఃపక్షయోరేవ - ప్రాతస్సంకల్పకాలవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ ॥ వర్జనీయా ప్రయత్నేన సప్తమీసంయుతాష్టమీతి బ్రహ్మవైవర్తాచ్చ- ఏవమంశతః - సమవ్యాప్తావపి విషమవ్యాప్తౌ త్వాధిక్యేన నిర్ణయః - రోహిణీయుతాపి చతుర్ధా- పూర్వేద్యురేవ నిశీథే రోహిణీయుతా పరేద్యురేవోభయేద్యురనుభయేద్యుర్వా- అత్రాద్యయోర్న సందేహః ॥ కార్యా విద్ధాపి సప్తమ్యా రోహిణీసహితాష్టమీతి పాద్మోక్తేః ॥ జయంత్యాం పూర్వవిద్ధాయాముప వాసంసమాచరేదితి గారుడాచ్చ ॥ సప్తమీసంయుతాష్టమ్యాం నిశీథే రోహిణీ యది। భవితా సాష్టమీ పుణ్యా యావచ్చంద్రదివాకరావితి వహ్నిపురాణాచ్చ - ద్వితీయేత్వసందేహ ఏవ- తృతీయపక్షే పరైవ ॥ వర్జనీయా ప్రయత్నేన సప్తమీసంయుతాష్టమీ। సఋక్షాపి న కర్తవ్యా సప్తమీసంయుతాష్టమీతి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - చతుర్థేపి త్రేధా - పూర్వేద్యురేవ నిశీథేష్టమీ పరేద్యురేవ రోహిణీ పరేద్యురష్టమీ పూర్వేద్యు రోహిణీ- ఉభయేద్యురుభయస్య నిశీథాసంబంధో వేతి- ఆద్యే పరేద్యుర్జయంతీయోగస్య సత్వాత్పరైవేతి మాధవః - తదుక్తం తేనైవ॥ యస్మిన్వర్షే జయంత్యాఖ్యో యోగో జన్మాష్టమీ తదా । అంతర్భూతా జయంత్యాం స్యాదృక్షయోగప్రశస్తిత ఇతి ॥ పూర్వవిద్ధాష్టమీ యా తు ఉదయే నవమీదినే। ముహూర్తమపి సంయుక్తా సంపూర్ణా సాష్టమీ భవేత్ ॥ కలాకాష్ఠా ముహూర్తాపి యదా కృష్ణాష్టమీ తిథిః । నవమ్యాం సైవ గ్రాహ్యా స్యాత్సప్తమీసంయుతా నహీతి పాద్మోక్తేశ్చ ॥ హేమాద్రిస్త్వాహ-అష్టమ్యాః ప్రాధాన్యాత్తస్యాశ్చ పూర్వేద్యుః కర్మకాలవ్యాపిత్వాత్పూర్వైవ- పాద్మం తు పూర్వేహ్ని నిశీథేష్టమ్యభావే జ్ఞేయం - అంతర్భావోక్తిస్తు మూర్ఖదంధ్రిణమాత్రమితి - అన్యే తు పూర్వవిద్ధాష్టమీవాక్యే న జన్మాష్టమ్యాం సూర్యోదయే సప్తమీవేధనిషేధాత్ - కలాఘటీమాత్రప్యౌదయికీ గ్రాహ్యా - కార్యా విద్ధాపి సప్తమ్యేతి జయంతీపరం ॥ జయంత్యాం పూర్వవిద్ధాయాముపవాసం సమాచరేదిత్యేకవాక్యత్వాత్ - తత్రాద్యయోర్నిత్యత్వాత్తత్కాలభేదాచ్చోపవాసద్వయం భవత్యేవ - యదా తు కేవలాష్టమీ శుద్ధాధికా తదా త్యాగహేతోః సప్తమీవేధస్యాభావాత్పూర్వైవ - యది వా విద్ధన్యూనా తదా పరదినే గ్రాహ్యా తిథేరభావాత్పూర్వైవ - ఏవం సర్వాణ్యౌదయికా వాక్యాని సప్తమీవేధపరాణి - యేతు॥ జన్మాష్టమీం పూర్వవిద్ధాం సఋక్షాం సకలామపి । విహాయ నవమీం శుద్ధాముపోష్య వ్రతమాచరేదితి వ్యాసోక్తేర్విద్ధాయా

ఉదయేశుద్ధనవమ్యాముపవాసః - దశమివేధేద్వాదశ్యాముపవాసఇత్యాహుః॥
తన్నిర్మూలత్వాదుపేక్ష్యాఃముహూర్తమపి సంయుతేతిరోహిణీ - యోగే
త్యాజ్యత్వోక్తేః - తిథ్యంతపారణవాక్యానాంనిర్విషయత్వాపత్తేః - సచ
జయంతీపరాణి శుద్ధాధికాపరాణివా తాని, భృగ్వాద్యైః పూర్వవిద్ధాష్ట
మ్యామపితిథ్యంతేపారణోక్తేః - తేనకలాకాష్ఠేతివాక్యాంతరవశాజ్జయం
తీపరమేతత్ - తత్త్వంతుఅష్టమ్యాః కర్మకాలవ్యాప్తేః॥ దివావాయదివా
రాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా। రాత్రియుక్తాం ప్రకుర్వీత విశేషేణేందు
సంయుతామితిపూర్వోక్తవాక్యైః - రోహిణీయోగాభావే గ్రాహ్యత్వో
క్తేర్వచనాత్కర్మకాలవ్యాపినీం త్యక్త్వాపూర్వాపరావాల్పాపి రోహిణీ
యుతాగ్రాహ్యా - మాధవమదనరత్ననిర్ణయామృతానంతభట్ట గౌడమైథిల
గ్రంథాదిష్వప్యేవమితి - యుక్తంతు ఉపవాసద్వయంకార్యం - ద్వయో
ర్నిత్యత్వాదితితువయం - అంత్యయోఃపరైవ॥ సప్తమీసంయుతాష్టమ్యాం
భూత్వాఋక్షంద్విజోత్తమ। ప్రాజాపత్యంద్వితీయేహ్నిముహూర్తార్ధం
భవేద్యది॥ తదాష్టయామికంపుణ్యం ప్రోక్తంవ్యాసాదిభిః పురేతిస్కాందా
త్॥ ముహూర్తేనాపిసంయుక్తాసంపూర్ణాసాష్టమీభవేత్। కింపునర్నవ
మీయుక్తాకులకోట్యాస్తుముక్తిదేతి పాద్మాచ్చేతిదిక్॥ నింబాదిత్యోపాస
కాస్తుజన్మాష్టమీ రామనవమీ శివరాత్ర్యాదౌ పూర్వేహ్నికర్మకాలినాంతి
థింత్యక్త్వాద్విత్రిముహూర్తాపరైవతిథిర్గ్రాహ్యా॥ ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా
కులేతిథిరుపోషణే। నింబార్కోభగవాన్యేషాం వాంఛితార్థఫలప్రదఇతి
హేమాద్రౌమాత్స్యోక్తముక్తేసప్తమీ వ్రతేభవిష్యోక్తేరిత్యాహుః - త
న్న - యదిద్వితీయేదివసేతుఋక్షతిథ్యోర్వ్యాతిస్స్యాత్ నతదోపవాసః॥ పూ
ర్వే ప్రకుర్యాద్దివసేద్వితీయేదినేశభక్తోథతదా వ్రతాద్యమితిమాత్స్యవాక్యే
నతత్త్రైవఉపసంహారాత్సర్వార్థత్వేన మానాభావాత్ - ఋక్షతిథ్యోర్మహా
స్తసప్తమ్యోః- అన్యథాఋషిపంచమ్యాదౌతదాపత్తేః- శిష్టాచారాన్నేతి
చేత్ - నతస్యన్యాయవచోవిరోధేనహేయత్వాత్ - ఇదానీంక్వాపినింబా
ర్కోపాసనాభావాచ్చేతి సంక్షేపః - పారణంతు॥ తిథిరష్టగుణంహంతి
నక్షత్రంచచతుర్గుణమ్। తస్మాత్ప్రయత్నతఃకుర్యాత్తిథిభాంతేచ పారణ
మితిబ్రహ్మవైవర్తాత్॥ తిథ్యృక్షయోర్యదాచ్ఛేదో నక్షత్రాంతమథాపివా।
అర్ధరాత్రేథవాకుర్యాత్పారణంత్వపరేహనీతి హేమాద్రౌవచనాచ్చార్ధరా
త్రేప్యుభయాంతేస్యాంతరాంతే వేతిముఖ్యఃపక్షః॥ సర్వేష్వేవోపవాసేషు

దివాపారణమిష్యత ఇతి బ్రహ్మవైవర్తంత్వన్యవిషయం దినేముఖ్యకాలలాభే
న్యతరాంతేవాజ్ఞేయం - గౌడాస్తు ॥ నరాత్రౌపారణంకుర్యాదృతేవైరో
హిణీవ్రతాత్ । తత్రనిశ్యపితత్కుర్యాద్వర్జయిత్వామహానిశామితిబ్రహ్మాం
డపురాణాద్రాత్రౌసార్ధప్రహరమధ్యే కార్యమిత్యాహుః ॥ మహానిశాతువి
జ్ఞేయామధ్యమంమధ్యయామయోః ॥ తథా ॥ మధ్యమప్రహరేమాత్రేతేవిజ్ఞే
యాతుమహానిశేతిస్మృత్యంతరాత్ - కల్పతరౌమదనరత్నే చైవం - కామధే
నౌగర్గస్తు ॥ మహానిశాతువిజ్ఞేయామధ్యమంప్రహరద్వయమితి ॥ ఆహవృద్ధ
శాతాతపస్తు ॥ మహానిశాద్వేఘటికేరాత్రౌ మధ్యమయామయోరిత్యాహ-
వేదపాఠపరమేతదిత్యన్యే - మహానిశాయామన్యతరాంతే తృతీయదినేపార
ణం - అపరేహానీతిపారణోత్తరదినపరత్వాత్ - ఉభయాంతానేక్షణాది
త్యాహుః - తత్త్వంతు ॥ మహానిశాతోర్వాగన్యతరాంతలాభేమహానిశానిషే
ధః - మహానిశాయామేవలాభేతత్రైవపారణమితి - దివోదాసస్తు ॥ రజనీప్రహ
రంయావత్ప్రవృత్తిఃకర్మణోమతా । పారణంతావదేవేష్టం ప్రసాదాన్నభవే
ద్యదీతిస్కాందాదూర్ధ్వంనిషేధమాహ - తన్నిర్మూలం - అశక్తౌతువహ్ని
పురాణే ॥ భాంతేకుర్యాత్తిథేర్వాపి శస్తంభారతపారణమితి - గారుడేవి
ష్ణుధర్మేచ ॥ జయంత్యాంపూర్వవిద్ధాయాముపవాసం సమాచరేత్ । తి
థ్యంతేవోత్సవాంతేవావ్రతీకుర్వీతపారణమ్ ॥ అశక్తౌతు ॥ తిథ్యంతేతిథిభాం
తేవాపారణం యత్రచోదితమ్ । యామత్రయోర్ధ్వగామిన్యాం ప్రాతరేవ
హిపారణా ॥ సఏవోత్సవాంతఇతికాలాదర్శోక్తేశ్చేతి సంక్షేపః - అష్ట
మ్యాంవిశేషో హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ తతోష్టమ్యాంతిథౌస్నాత్వాతోనద్యాదౌ
విమలేజలే । సుదేశేశోభనంకుర్యాద్దేవక్యాస్సూతికాగృహమ్ ॥ తన్మధ్యేప్ర
తిమాస్థాప్యాసాచాప్యష్టవిధాస్మృతా । కాంచనీరాజతీతామ్రీపైత్తలీమృ
న్మయీతథా ॥ వార్క్షీమణిమయీచైవ వర్ణకైర్లిఖితాథవా । సర్వలక్షణసం
పూర్ణాపర్యంకేచపటావృతే ॥ దేవకీంతత్రచైకస్మిన్ప్రదేశేసూతికాగృహే ।
ప్రస్తుతాంచప్రసూతాంచస్థాపయేన్మంచకోపరి ॥ మాంతత్రబాలకంసుప్తం
పర్యంకేస్తనపాయినమ్ । యశోదాంతత్రచైకస్మిన్ప్రదేశేసూతికాగృహే ॥
తద్వచ్చకల్పయేత్పార్థ ప్రసూతవరకన్యకామ్ । కశ్యపోవసుదేవోయమదితి
శ్చైవదేవకీ ॥ శేషోవైబలభద్రోయంయశోదాక్షితిరన్వభూత్ । నందఃప్రజా
పతిర్దక్షోగర్గశ్చాపిచతుర్ముఖః ॥ గార్ధేనుఃకుంజరశ్చైవ దానవాశ్శస్త్రపా
ణయః । ప్రేక్షణీయాశ్చతత్రైవకాళిందీయమునాహ్రదే ॥ ఇత్యేవమాదియ

త్కించిచ్ఛక్త్యతేచరితంమమ । లేఖయిత్వాప్రయత్నేన పూజయేద్భక్తితత్ప
రః ॥ మంత్రేణానేనకౌంతేయదేవకీం పూజయేన్నరః ॥ గాయద్భిఃకిన్నరా
ద్యైస్సతతపరివృతా వేణువీణానినాదైర్భృంగారాదర్శకుంభప్రవరకృతక
రైఃకింకరైస్సేవ్యమానా । పర్యంకేస్వాస్తృతేయాముదితతరముఖీపుత్రిణీస
మ్యగాస్తేసాదేవీదేవమాతా జయతిసుతనయాదేవకీకాంతరూపా ॥ పాదౌ
సంవాహయంతీశ్రీర్దేవక్యాశ్చరణాంతికే । నిషణ్ణాపంకజేపూజ్యానమోదే
వ్యైశ్రియేఇతి ॥ అర్ధరాత్రేవసోర్ధారాంపాతయేద్గుడసర్పిషా । నాడీవర్ధా
పనంషష్ఠీనామాదేఃకరణంనుమ ॥ తతోమంత్రేణవైదద్యాచ్చంద్రాయార్ఘ్యం
సమాహితః । శంఖేతోయంసమాదాయసపుష్పకుశచందనమ్ ॥ జానుభ్యాం
ధరణీంగత్వాచంద్రాయార్ఘ్యంనివేదయేత్ । క్షీరోదార్ణవసంభూతఅత్రి
గోత్రసముద్భవ ॥ గృహాణార్ఘ్యం శశాంకేదంరోహిణ్యా సహితోమమ ।
జ్యోత్స్నాపతేనమస్తుభ్యం నమస్తేజ్యోతిషాంపతే॥ నమస్తేరోహిణీకాంతఅ
ర్ఘ్యంనఃప్రతిగృహ్యతామ్ । యథాపుత్రంహరింలబ్ధ్వాప్రాప్తాతేనిర్వృతిః
పరా ॥ తామేవనిర్వృతిందేహిసుపుత్రందర్శయస్వమే ॥ ఇతిదేవక్యర్ఘ్యః -
తతఃపుష్పాంజలిందత్వా యామేయామేప్రపూజయేత్ ॥ ప్రభాతేబ్రాహ్మ
ణాన్భక్త్యాభోజయేద్భక్తిమాన్నరః ॥ ఓంనమోవాసుదేవాయగోబ్రాహ్మ
ణహితాయచ । శాంతిరస్తుశివంచాస్త్విత్యుక్త్వామాంవిసర్జయేత్ ॥ ఇదం
ప్రతిమాసకృష్ణాష్టమ్యాముక్తం - మదనరత్నే వహ్నిపురాణే ॥ ప్రతి
మాసంచతేపూజామష్టమ్యాంయఃకరిష్యతి । మమచైవాఖిలాన్కామాన్స
సంప్రాప్యత్యసంశయమ్ ॥ తథా ॥ అనేనవిధినాయస్తు ప్రతిమాసంనరేశ్వ
ర । కరోతివత్సరంపూర్ణంయావదాగమసంహరేః ॥ దద్యాచ్ఛయ్యాంసుసం
పూర్ణాంగోభిరత్నైరలంకృతామ్ ॥ ఇతిజన్మాష్టమీ వ్రతమ్— భాద్రామా
వాస్యాయాంకుశగ్రహణముక్తం హేమాద్రౌహారీతేన॥ మాసేనభస్యమా
వాస్యాతస్యాందర్భోచ్చయోమతః । అయాతయామాస్తే దర్భా వినియో
జ్యాఃపునఃపునః ॥ నభాశ్శ్రావణః తేనదర్శాంతమాసేజన్మాష్టమ్యానంతరం
దర్శోలభ్యతే - మదనరత్నేతు ॥ మాసేనభస్యేమావాస్యా తస్యాంద
ర్భోచ్చయోమతఇతి మరీచివాక్యేనుక్తం-నభస్యోభాద్రపదః - తేనమహా
లయాంతర్గతదర్శే లభ్యతే - అత్రగౌణముఖ్యౌ - చాంద్రాభ్యామేక
ఏవదర్శ ఇత్యన్యే— భాద్రపదశుక్లతృతీయాయాం హరితాళికావ్రతం -
తత్రపరాగ్రాహ్యా ॥ ముహూర్తమాత్రసత్త్వేపిదినేగౌరీవ్రతంపరే । శుద్ధా

ధికాయామప్యేవం గణయోగప్రశంసనాదితి మాధవోక్తేః - చతుర్థీయుక్తా
యాం ఫలాధిక్యం మాధవీయే ఆపస్తంబః ॥ చతుర్థీసహితా యాతు సాతృతీ
యాఫలప్రదా । అవైధవ్యకరా స్త్రీణాం పుత్రపౌత్రప్రవర్ధినీ ॥ ద్వితీయా
యోగే ప్రత్యవాయమాహ స ఏవ ॥ ద్వితీయాశేషసంయుక్తాం యాకరోతి వి
మోహితా । సా వైధవ్యమవాప్నోతి ప్రవదంతి మనీషిణ ఇతి ॥ ఆద్యా మధుశ్రా
వణికా కజ్జలీ హరితాళికా । చతుర్థిమిశ్రితా స్త్రీభిర్దివానక్తే విధీయతే ॥ తృ
తీయా నభసశ్శుక్లా మధుశ్రావణికా స్మృతా । భాద్రస్య కజ్జలీ కృష్ణా శుక్లా చ
హరితాళికేతి దివోదాసోదాహృతవచనాచ్చ - భాద్రశుక్లచతుర్థీ వరదచతుర్థీ -
సా మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥ ప్రాతశ్శుక్లతిలైస్స్నాత్వా మధ్యాహ్నే
పూజయేన్నృపేతి హేమాద్రౌ భవిష్యోత్తరే వ్రతపూజోక్తేః - మదనరత్నే
ప్యేవం - పరదినే ఏవ వాంశేన సాకల్యేన వా మధ్యాహ్నవ్యాప్త్యభావే సర్వపక్షే
షు పూర్వైవ గ్రాహ్యా - తథా చ బృహస్పతిః ॥ చతుర్థీ గణనాథస్య మాతృవిద్ధా
ప్రశస్యతే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీ చేత్స్యాత్పరతశ్చేత్పరేహనీతి ॥ మాతృవి
ద్ధా ప్రశస్తా స్యాచ్చతుర్థీ గణనాయకే । మధ్యాహ్నే పరతశ్చేత్స్యాన్నాగవి
ద్ధా ప్రశస్యత ఇతి మాధవీయే స్మృత్యంతరాచ్చ - తత్ర గణేశరూపం స్కాందే॥
ఏకదంతం శూర్పకర్ణం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్। పాశాంకుశధరం దేవం ధ్యాయే
త్సిద్ధివినాయకమితి॥ ఇయం రవిభౌమయోరతిప్రశస్తా ॥ భాద్రశుక్లచతుర్థీయా
భౌమేనార్కేణ వాయుతా। మహతీసాత్ర విఘ్నేశమర్చిత్వేష్టం లభేన్నర ఇతి ని
ర్ణయామృతే వారాహోక్తేః- అత్ర చంద్రదర్శనం నిషిద్ధం - తథా చాపరార్కే
మార్కండేయః॥ సింహాదిత్యే శుక్లపక్షే చతుర్థ్యాం చంద్రదర్శనమ్ । మిథ్యాభి
దూషణం కుర్యాత్తస్మాత్పశ్యేన్న తం సదేతి॥ చతుర్థ్యాం న పశ్యేదిత్యన్వయః- ప్ర
ధానక్రియాన్వయలాభాత్ - తేన చతుర్థ్యాముదితస్య పంచమ్యాం న నిషేధః-
గౌడా అప్యేవమాహుః- పరాశరోపి॥ కన్యాదిత్యే చతుర్థ్యాం తు శుక్లే చంద్రస్య
దర్శనమ్। మిథ్యాభిదూషణం కుర్యాత్తస్మాత్పశ్యేన్న తం సదా ॥ తద్దోషశాంత
యే సింహః ప్రసేనమితి వై సకృదితి॥ శ్లోకస్తు విష్ణుపురాణే॥ సింహః ప్రసేనమవధీ
త్సింహో జాంబవతా హతః। సుకుమారక మారోదీస్తవ హ్యేష స్యమంతక ఇ
తి - భాద్రపదశుక్లపంచమీ ఋషిపంచమీ - సా మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥
పూజావ్రతేషు సర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీ తిథిరితి మాధవీయే హారీతోక్తేః -
దినద్వయే తత్త్వే హేమాద్రిమతే పరా - సితా పరయుతా స్యాత్పంచమీతి దీ
పికోక్తేః - మాధవమతే పూర్వా - సర్వా తు పంచమీ పూర్వేత్యుక్తేః - యుగ్మ

వాక్యాన్నిర్ణయస్తూక్తః - ఋషిపంచమీషష్ఠీయుతైవేతిదివోదాసః - అ
త్రఋషీన్సప్తప్రతిమాసుపూజయిత్వాఽకృష్టభూమిజశాకేనవర్తనం ఏవంస
ప్తవర్షాణికృత్వాసప్తకుంభేషుప్రతిమాసుసంపూజ్యాపరేహ్నితత్తన్మంత్రే
ణాష్టోత్తరశతంతిలాజ్యహుత్వాసప్తబ్రాహ్మణాన్భోజయేదితినిర్ణయామృ
తే - భాద్రశుక్లషష్ఠీసూర్యషష్ఠీసాసప్తమీయుతైవేతిదివోదాసః ॥ శుక్లేభా
ద్రపదేషష్ఠ్యాంస్నానంభాస్కరపూజనమ్ । ప్రాశనంపంచగవ్యస్యఅశ్వమే
ధఫలాధికమితివచనాత్ - కల్పతరౌభవిష్యే ॥ యేయంభాద్రపదేమాసిష
ష్ఠీస్యాద్భరతర్షభ । యోఽస్యాంపశ్యతిగాంగేయందక్షిణాపథవాసినమ్ ॥ బ్ర
హ్మహత్యాదిపాపైస్తు ముచ్యతే నాత్రసంశయః ॥ గాంగేయఃస్వామికా
ర్తికేయః—భాద్రపదశుక్లసప్తమ్యామముక్తాభరణవ్రతమ్ - తత్రసప్తమీ
పూర్వాయుతాగ్రాహ్యా - షణ్మున్యోరితియుగ్మవాక్యాత్ —భాద్రపదశు
క్లాష్టమీదూర్వాష్టమీసాపూర్వాగ్రాహ్యా॥ శ్రావణీదుర్గనవమీ దూర్వాచైవ
హుతాశనీ । పూర్వవిద్ధాతుకర్తవ్యా శివరాత్రిర్బలేర్దినమితి హేమాద్రౌబృ
హద్యమోక్తేః ॥ శుక్లాష్టమీతిథిర్యాతుమాసిభాద్రపదేభవేత్ । దూర్వాష్ట
మీతుసాజ్ఞేయానోత్తరాసావిధీయత ఇతిపురాణసముచ్చయాచ్చ - యత్తు ॥
ముహూర్తేరౌహిణేష్టమ్యాం పూర్వావాయదివాపరా। దూర్వాష్టమీతు
సాకార్యాజ్యేష్ఠామూలంచవర్జయేదితితత్రైవపరాకార్యేత్యుక్తం - తత్పూ
ర్వదినేజ్యేష్ఠాదియోగేద్రష్టవ్యం ॥ దూర్వాష్టమీసదాత్యాజ్యా జ్యేష్ఠామూ
లర్క్షసంయుతా ॥ తథా ॥ ఐంద్రర్క్షేపూజితాదూర్వాహంత్యపత్యానినాన్య
థా। భర్తురాయుర్హరామూలే తస్మాత్తాంపరివర్జయేదితి తత్రైవతన్నిషే
ధాత్ - ఇదమగస్త్యోదయేకన్యార్కేచనకార్యం ॥ మశుక్లేభాద్రపదేమాసి
దూర్వాసంజ్ఞాతథాష్టమీ । సింహార్కఏవకర్తవ్యా నకన్యార్కేకదాచన ॥
సింహస్థేసోత్తమాసూర్యేనుదితేమునిసత్తమ ఇతి మదనరత్నే స్కందో
క్తేః ॥ అగస్త్యేఉదితేతాతపూజనేయేదవ్రతోద్భవమ్ । వైధవ్యంపుత్రశోకం
చదశవర్షాణిపంచచేతి తత్రైవదోషోక్తేశ్చ ॥ భాద్రపద శుక్లాష్టమ్యామగ
స్త్యోదయేభావినిసతిపూర్వ కృష్ణాష్టమ్యామేవకుర్యాదితి హేమాద్రిః - దీపి
కాప్యేవం - ఇదంచవ్రతం స్త్రీణాంనిత్యం ॥ యానపూజయతే దూర్వాం
మోహాదిహయథావిధి । త్రీణిజన్మానివైధవ్యంలభతేనాత్ర సంశయః ॥ త
స్మాత్సంపూజనీయాసాప్రతివర్షంవధూజనైరితిపురాణసముచ్చయాత్ - యు
దాజ్యేష్ఠాదికంవినాష్టమీనలభ్యతే తదా తత్రైవోక్తం ॥ కర్తవ్యాచైకభక్తేన

జ్యేష్ఠామూలంయదాభవేత్ । దూర్వామభ్యర్చయేద్భక్త్యాసపంధ్యాందివసం
నయేదితి - అత్రవిధిర్మదనరత్నేభవిష్యే ॥ శుచౌదేశేప్రజాతాయాందూ
ర్వాయాంబ్రాహ్మణోత్తమ । స్థాప్యలింగంతతోగంధైఃపుష్పైర్ధూపైస్సమ
ర్చయేత్ ॥ దధ్యక్షతైర్ద్విజశ్రేష్ఠ అర్ఘ్యందద్యాత్త్రిలోచనే । దూర్వాశమీ
భ్యాంవిధివత్పూజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః ॥ మంత్రస్తు ॥ త్వందూర్వేఽమృతజన్మా
సివందితాసిసురాసురైః । సౌభాగ్యంసంతతిందేహిసర్వకార్యకరీభవ । య
థాశాఖాప్రశాఖాభిర్విస్తృతాసిమహీతలే । తథామమాపిసంతానందేహి
త్వమజరామరమితి ॥ అత్రానగ్నిపక్వంభక్షయేత్ ॥ అనగ్నిపక్వమశ్నీయా
దన్నందధిఫలంతథా । అక్షారలవణంబ్రహ్మన్నశ్నీయాన్మధునాన్వితమితిత
త్రైవభవిష్యోక్తేః- భాద్రపదేధిమాసేసతినిర్ణయదీపేసాకాంక్షే ॥ అధిమాసే
తుసంప్రాప్తేసభాస్యఉదయేమునేః । అగస్త్యార్ఘ్యవ్రతంకార్యంపరతోనై
వకుత్రచిత్ ॥ అత్రైవజ్యేష్ఠాపూజోక్తామాధవీయేసాకాంక్షే ॥ మాసిభాద్ర
పదంశుక్లపక్షేజ్యేష్ఠర్క్షసంయుతా । రాత్రిర్యస్మిన్దినేకుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాఃపరి
పూజనమితి - ఇయంజ్యేష్ఠాయోగవశేనపూర్వాపరావాగ్రాహ్యా - దినద్వ
యయోగేపరా - పూర్వేద్యూరాత్రియోగేపూర్వైవ ॥ నవమ్యాసహకా
ర్యాస్యాదష్టమీనాత్రసంశయః । మాసిభాద్రపదేశుక్లపక్షేజ్యేష్ఠర్క్షసంయు
తా ॥ రాత్రిర్యస్మిన్దినేకుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాఃపరిపూజనమితితత్రైవోక్తేః- అ
స్యాపవాదః ॥ యస్మిన్దినేభవేజ్జ్యేష్ఠామధ్యాహ్నాదూర్ధ్వమప్యణుః । తస్మిన్న
హనిష్యంపూజాచన్యూనాచేత్పూర్వవాసరఇతి-ఇదంకేవలతిథౌసత్రైవో
క్తం - తత్రాద్యంకేవలతిథౌకార్యం- అంత్యంకేవలర్క్షే-తదుక్తంమాత్స్యే ॥
ప్రత్యాబ్దికంతిథావుక్తంయజ్జ్యేష్ఠాదైవతంవ్రతమ్ । ప్రతిజ్యేష్ఠావ్రతంయచ్చ
విహితంకేవలోడుని ॥ తిథావేవాచరేదాద్యంద్వితీయంకేవలర్క్షతఇతి- అతఏ
వమదనరత్నేభవిష్యేనక్షత్రమాత్రేణోక్తం ॥ మాసిభాద్రపదేపక్షేశుక్లేజ్యే
ష్ఠాయదాభవేత్ । రాత్రౌజాగరణంకృత్వాఏభిర్మంత్రైశ్చపూజయేదితి-దా
క్షిణాత్యాస్త్వష్టమ్యామేవకుర్వంతిహేమాద్రౌసాకాంక్షేపి ॥ మాసిభాద్రపదేశు
క్లపక్షేజ్యేష్ఠర్క్షసంయుతేయస్మిన్కస్మిన్దినేకుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాఃపరిపూజన
మితి- తథా ॥ మైత్రేణావాహయేద్దేవీంజ్యేష్ఠాయాంతుప్రపూజయేత్ । మూ
లేవిసర్జయేద్దేవీంత్రిదినంవ్రతముత్తమమితి ॥ మంత్రస్తు ॥ ఏహ్యేహిత్వంమహా
భాగేసురాసురనమస్కృతే । జ్యేష్ఠేత్వంసర్వదేవానాంమత్సమీపగతాభవే
త్యావాహ్య- తామగ్నివర్ణామితిసంపూజ్య ॥ జ్యేష్ఠాయైదేవినమస్తుభ్యంశ్రేష్ఠా

స్మై తేన మోనమః ॥ శర్వాయై తేనమస్తుభ్యం శశాంకకృత్యై తేనమోనమః। శ్యే
ష్ఠే శ్రేష్ఠే తపస్విశ్రేష్ఠే బ్రహ్మిష్ఠే సత్యవాదిని । ఏహ్యేహి త్వం మహాభాగే అ
ర్ఘ్యం గృహాణ సరస్వతి ॥ ఇత్యర్ఘ్యః - భాద్రపదశుక్లద్వాదశ్యాం శ్రవణ
యోగరహితాయాం పారణం కుర్యాత్ , ఆభాకాసిత పక్షేష్వితి దివో
దాసోదాహృతవచనాత్ ॥ ఉపోష్యైకాదశీం మోహాత్పారణం శ్రవణే
యది । కరోతి హంతి తత్పుణ్యం ద్వాదశద్వాదశీభవమితి ॥ తత్రైవస్కాం
దేచ - అస్యాం తత్రైవ ప్రసవః - మార్కండేయః ॥ విశేషేణ మహా
పాల శ్రవణం వర్ధతే యది । తిథిక్షయే నభోక్తవ్యం ద్వాదశీం లంఘయేన్నహీ
తి ॥ కేచిత్తు - యదాత్వపరిహార్యో యోగస్తదా శ్రవణనక్షత్రే త్రేధా విభ
క్తే మధ్యమవింశతిఘటికా యోగం త్యక్త్వా పారణం కార్యం - తదుక్తం విష్ణుధ
ర్మే ॥ శ్రుతేశ్చ మధ్యే పరివర్తమేతి సుప్తిప్రబోధపరివర్తనం బ వర్జ్యమితి -
కేచిచ్చతుర్ధా విభజ్య మధ్య పాదద్వయం వర్జ్యమాహుః- అత్ర మూలం చిం
త్యం - అత్రైవ విష్ణుపరివర్తనోత్సవం కుర్యాత్ - సంధ్యాయాం విష్ణుం సం
పూజ్య ప్రార్థయేత - మంత్రస్తు తిథితత్త్వ ఉక్తః ॥ ఓం వాసుదేవ జగన్నాథ
ప్రాప్తేయం ద్వాదశీతవ । పార్శ్వేన పరివర్తస్వ సుఖం స్వపిహి మాధవేతి॥
అత్రైవ శక్రధ్వజోత్థాపనముక్తమపరార్కే గర్గేణ ॥ ద్వాదశ్యాం తు సితే ప
క్షే మాసి ప్రోష్ఠపదే తథా । శక్రముత్థాపయేద్రాజా విశ్వశ్రవణవాసవే॥ ఇ
యమేవ శ్రవణద్వాదశీ - తత్రైకాదశ్యాం ద్వాదశీ శ్రవణయోగే సైవోపో
ష్యా ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ చ వైష్ణవ్యమపి తత్ర చేత్ । తద్విష్ణుశృంఖలం నామ విష్ణు
సాయుజ్యకృద్భవేదితి విష్ణుధర్మోక్తేః - నారదీయేపి॥ సంస్పృశ్యైకాదశీం రా
జన్ద్వాదశీం యది సంస్పృశేత్ । శ్రవణం జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠం బ్రహ్మహత్యాం
వ్యపోహతి ॥ ద్వాదశీ శ్రవణస్పృష్టా స్పృశేదేకాదశీం యది । స ఏవ వైష్ణవో
యోగో విష్ణుశృంఖలసంజ్ఞిత ఇతి హేమాద్రౌ మాత్స్యోక్తేశ్చ - దినద్వయే
ద్వాదశీ శ్రవణయోగేపి పూర్వా - నిర్ణయామృతే త్వస్య పూర్వార్ధగస్యథాప
తితం ॥ ద్వాదశీ శ్రవణర్క్షం చ స్పృశేదేకాదశీం యదీతి - తేన హేమాద్రిమతే
ఏకాదశ్యాం శ్రవణయోగాభావేపి తద్యుక్త ద్వాదశీయోగమాత్రేణ విష్ణుశృం
ఖలం భవతి - నిర్ణయామృతమతేతు - శ్రవణస్యైకాదశీ ద్వాదశీభ్యాం యోగ
ఏవ విష్ణుశృంఖలం - నాన్యథేతి - యదా న్విశీథా సంతరం సూర్యోదయావధి
ద్వికాలమాత్రమపి శ్రవణర్క్షం భవతి - తదాపి పూర్వైవ - తదుక్తం తత్రైవ
నారదీయే - ఇమాం ప్రకృత్య ॥ తిథినక్షత్రయోర్యోగో యోగశ్చైవ నరాధ

ప । ద్వికలోయదిలభ్యేత సజ్ఞేయోహ్యష్టయామిక ఇతి ॥ ద్వాదశీశ్రవణస్పృ
ష్టా కృత్స్నపుణ్యతమాతిథిః । నతుసాతేనసంయుక్తా తావత్యేవప్రశస్యత
ఇతిమదనరత్నేమాత్స్యాచ్చ ॥ దివోదాసీయేతు ॥ రాత్రేః ప్రథమపాదేచే
చ్ఛ్రవణంహరివాసరే । తదాపూర్వాముపవసేత్రాత్రౌపరస్యాంతేచపార
ణమిత్యుక్తం ॥ ఇదంతునిర్మూలత్వాత్పూర్వవిరోధాచ్చోపేక్ష్యం - ఇయం
బుధవారేతిప్రశస్తా ॥ బుధశ్రవణసంయుక్తాసైవచేద్ద్వాదశీభవేత్ । అత్యం
తమహతీసాస్యాద్దత్తంభవతిచాక్షయమితి హేమాద్రౌస్కాందాత్ - యా
నితుపఠంతి ॥ ఉత్తరాషాఢసంయుక్తాశ్రోణామధ్యాహ్నగాపివా।ఆసుర్సై
వతారాస్యాద్ధంతిపుణ్యంపురాకృతమ్॥ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యాశ్రోణాద్వాదశ
కాయుతా। పశ్చార్ధసంయుతాసాచనైవోపోష్యాశుభేప్సుభిరిత్యాదీనివిష్ణుధ
ర్మస్కాందభవిష్యాదీనివచనానితానినిర్మూలాని - యదపిస్మృత్యర్థసారేఽఉద
యవ్యాపినీగ్రాహ్యేత్యుక్తం - యచ్చబృహన్నారదీయఉదయవ్యాపినీగ్రా
హ్యా శ్రవణద్వాదశీవ్రతఇతి-తద్యదాశుద్ధాధికాద్వాదశీపరదినఏవోదయే శ్ర
వణయోగః - పూర్వేహ్నిచతద్భిన్నేకాలయోగస్తత్పరం - దినద్వయే ఉ
దయయోగేపూర్వైవ-బహుకర్మకాలవ్యాప్తేరిత్యుక్తం మదనరత్నే - య
దాత్వేకాదశ్యేవశ్రవణయుతానద్వాదశీతదాపిపూర్వైవ॥యదానప్రాప్య
తేఋక్షంద్వాదశ్యాం వైష్ణవంక్వచిత్ । ఏకాదశీతదోపోష్యాపాపఘ్నీశ్రవ
ణాన్వితేతిమదనరత్నేనారదీయోక్తేః - యదాపరైవఋక్షయుతాతదాపరా-
తత్రశక్తేనోపవాసద్వయంకార్యం॥ ఏకాదశీముపోష్యైవద్వాదశీసముపోష
యేత్ । నచాత్రవిధిలోపస్స్యాదుభయోర్దైవతంహరిరితిభవిష్యోక్తేః॥య
త్తువిష్ణుధర్మే ॥ పారణాంతంవ్రతంజ్ఞేయం వ్రతాంతేవిప్రభోజనమ్ । అస
మాప్తేవ్రతేపూర్వేనైవ కుర్యాద్వ్రతాంతరమితితదేతద్భిన్నపరం - అత్ర
గౌడాః ॥ శృణురాజన్పరంకామ్యంశ్రవణద్వాదశీవ్రతమితిస్థూలశిర్షవచనా
త్కామ్యమేవేదం - తేనాశక్తస్యనిత్యైకాదశీవ్రతమేవేతిమన్యంతే ॥ ద్వాద
శ్యాముపవాసేనశుద్ధాత్మానృపసర్వశః । చక్రవర్తిత్వమతులంసంప్రాప్నో
త్యుత్తమాంశ్రియమితిగౌడనిబంధే మార్కండేయోక్తేశ్చ ॥ దాక్షిణాత్యా
స్తు ॥ ఏకాదశ్యాంనరోభుక్త్వాద్వాదశ్యాంసముపోషణాత్ । వ్రతద్వయకృ
తంపుణ్యంసర్వంప్రాప్నోత్యసంశయమితివరాహవామనపురాణోక్తేః - శ్ర
వణద్వాదశీవ్రతమేవేత్యాహుః - భుక్త్వేతిఫలాద్యాహారపరం - నత్వన్నప
రం - అన్నాశ్రితానిపాపానీతినిషేధాత్ ॥ ఉపవాసద్వయంకర్తుంనశక్నో

ఉపవాసోయది । ప్రథమేహ్నిఫలాహారీనిరాహారోపరేహనీతిదివోదాసీయేభవి
ష్యోక్తేశ్చ ॥ అశక్తౌతుగృహీ త్వేకాదశీవ్రతో యస్తంప్రత్యుక్తం మాత్స్యే॥
ద్వాదశ్యాంశుక్లపక్షేతు నక్షత్రంశ్రవణంయది । ఉపోష్యైకాదశీంతత్రద్వా
దశ్యాంపూజయేద్ధరిమితి ॥ పూజయేన్నత్వావసేదిత్యర్థః - అగృహీత్వైకా
దశీవ్రతశ్చేదేకాదశ్యాం భుక్త్వాద్వాదశ్యాముపవసేత్ ॥ ఏవమేకాదశీంభు
క్త్వాద్వాదశీంసముపోషయేత్ । పూర్వవాసరజం పుణ్యంసర్వంప్రాప్నోత్య
సంశయమితినారదీయోక్తేః॥పారణంతూభయాంతేన్యతరాంతే వాకుర్యా
త్ ॥ తిథినక్షత్రనియమే తిథిభాంతేచపారణ మితిస్కాందాత్ ॥ తిథినక్షత్ర
సంయోగేఉపవాసోయదాభవేత్ । పారణంతునకర్తవ్యం యావన్నైకస్య
సంక్షయఇతినారదీయాదితిహేమాద్రిః - యద్యప్యత్రనక్షత్రమాత్రాంతేపి
పారణంప్రతిభాతి - తథాపితిథిమాత్రాంతే జ్ఞేయం - నష్టవృత్తాంతేతిథిమ
ధ్యేపి ॥ యాఃకాశ్చిత్తిథయఃప్రోక్తాః పుణ్యానక్షత్రయోగతః । ఋక్షాంతే
పారణంకుర్యాద్వినాశ్రవణరోహిణీమితివిష్ణుధర్మేశ్రవణాంతమాత్రేపా
రణనిషేధాత్ - రోహిణ్యాంతు ॥ భాంతేకుర్యాత్తిథేర్వాపి ఇతివహ్నిపు
రాణాత్ - తదంతేఽస్తుసత్వాత్ శివమస్తీతిన ఋక్షాంతోనుకల్పఇతిమదనర
త్నే- అసంభవేతు॥తిథ్యంతేతిథిభాంతేవాపారణంయత్రచోదితమ్ । యామ
త్రయోర్ధ్వగామిన్యాంప్రాతరేవహిపారణేతిజ్ఞేయమ్॥ యత్తుమదనరత్నే॥
ద్వాదశీవృద్ధౌశ్రవణవృద్ధౌవాశ్రవణాంత ఏవపారణంకుర్యాత్ ॥ పారణం
తిథివృద్ధౌతుద్వాదశ్యాముడుసంక్షయాత్। వృద్ధౌకుర్యాత్త్రయోదశ్యాంత
త్రదోషోనవిద్యత ఇతివహ్నిపురాణాదిత్యుక్తం - తత్ప్రకరణాదేతస్యామేవ
శ్రవణయుక్తైకాదశ్యాం విహితవిజయైకాదశీవ్రతపరం నతుశ్రవణద్వాదశీ
పరమితిమదనరత్నే - గౌడాస్తుశ్రవణద్వాదశీపరమాహుః - అత్రవిధిర్మద
నరత్నేవిష్ణుధర్మే ॥ తస్మిన్దినేతథాస్నానంయత్రక్వచనసంగమే ॥ తథా ॥ ద
ధ్యోదనయుతంతస్యాం జలపూర్ణం ఘటంద్విజే । వస్త్రసంవేష్టితందత్వాఛ
త్రోపానహమేవచ ॥ నదుర్గతిమవాప్నోతిగతిమగ్ర్యాంచవిందతి ॥ మంత్రస్తు
భవిష్యే ॥ ఘటేజనార్దనపూజామభిధాయ॥ నమోనమస్తేగోవిందబుధశ్ర
వణసంజ్ఞక । అఘౌఘసంక్షయం కృత్వాసర్వసౌఖ్యప్రదోభవ । ప్రీయ
తాం దేవదేవేశోమమసంశయనాశనః ॥ వామనావతారనిమిత్తోపవాసస్తువ్ర
తహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ ద్వాదశ్యాస్తే విధిఃప్రోక్తశ్శ్రవణేన యుధిష్ఠిర।స
ర్వపాపప్రశమనస్సర్వసౌఖ్యప్రదాయకః ॥ ఏకాదశీయదాసాస్పృష్టా శ్రవ

తేనసమన్వితా । విజయాసాతిథిఃప్రోక్తాభక్తానాంవిజయప్రదేత్యుపక్రమ్య - అత్రకాలేబహూనితిథిగతేసాగుర్విణీభవేత్ ॥ సుషువేసవమేమాసి పుత్రంసా వామనంహరిమిత్యుక్త్వా ॥ ఏతత్సర్వంసమభవద్దేకాదశ్యాంయుధిష్ఠిర । తేనేష్టా దేవదేవస్యసర్వథావిజయాతిథిః॥ఏషావ్యుష్టిస్సమాఖ్యాతాఏకాదశ్యాం మయాతవ । పూర్వమేవసమాఖ్యాతాద్వాదశీశ్రవణాన్వితేత్యుపసంహారాదేకాదశ్యామేవ - వ్యుష్టిఃఫలం ॥ భాగవతేష్టమస్కంధేతుద్వాదశ్యాంవామనోత్పత్తిరుక్తా ॥ శ్రోణాయాంశ్రవణద్వాదశ్యాంముహూర్తేభిజితిప్రభుః । గ్రహానక్షత్రతారాద్యాశ్చక్రుస్తజ్జన్మదక్షిణమ్ ॥ ద్వాదశ్యాంసవితాతిష్ఠన్మధ్యందినగతోనృప । విజయానామసాప్రోక్తాయస్యాంజన్మవిదుర్హరేః॥ శ్రోణాయాంచంద్రే- అభిజిచ్ఛ్రవణప్రథమోంశః - గౌడాఅప్యేవం - అత్రకల్పభేదాద్వ్యవస్థా - తద్విధిశ్చహేమాద్రౌ వహ్నిపురాణే ॥ నదీనాంసంగమేస్నాయాదర్చయేదత్రవామనమ్ । సౌవర్ణంపత్రసంయుక్తం ద్వాదశాంగులముచ్ఛ్రితమ్ ॥ తతోవిధివత్సంపూజ్య ॥ హిరణ్మయేనపాత్రేణ దద్యాదర్ఘ్యంప్రయత్నతః । నమస్తేపద్మనాభాయనమస్తేజలశాయినే॥ తుభ్యమర్ఘ్యంప్రయచ్ఛామిబాలవామనరూపిణే। నమఃకమలకింజల్కపీతనిర్మలవాససే॥ మహాహవరిపుస్కంధధృతస్కంధాయచక్రిణే। నమశ్శార్ఙ్గాసిబాణపాణయే వామనాయచ ॥ యజ్ఞభుక్ఫలదాత్రేచవామనాయనమోనమః । దేవేశ్వరాయదేవాయదేవసంభూతికారిణే ॥ ప్రభవేసర్వదేవానాంవామనాయనమోనమః । ఏవంసంపూజయిత్వాతంద్వాదశ్యాముదయేరవేః ॥ శృంగారసహితంతంతుబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ । వామనఃప్రతిగృహ్ణాతివామనోహం దదామితే॥ వామనంసర్వతోభద్రంద్విజాయప్రతిపాదయేదితి - అనంతభట్టోప్యాహ- శ్రవణద్వాదశ్యాంజనార్దననామావిష్ణుఃపూజ్యతే - శ్రవణైకాదశ్యాంవామనావతారఇతి- శ్రవణయుతశుక్లైకాదశ్యలాభేతుదశమీవిద్ధాపిశ్రవణయుతాకార్యా॥ దశమ్యేకాదశీయత్రసానోపోష్యాభవేత్తిథిః। శ్రవణేనతుసంయుక్తాసాచేత్స్యాత్సర్వకామదేతివహ్నిపురాణాదిత్యుక్తంమదనరత్నేపూజాచమధ్యాహ్నేకార్యా ॥ అహ్నోమధ్యేవామనోరామరామావితిపూర్వోక్తవచనాత్ ॥ అత్రైవదుగ్ధవ్రతం సంకల్పయేత్ -తదుక్తం॥ దుగ్ధమాశ్వయుజేమాసీతి - అత్రేదంచింత్యతే - దుగ్ధవ్రతేపాయసాదివర్జ్యంనవేతి - నేతికేచిత్ - నహిప్రసృతివర్జనే వికారవర్జసంయుక్తం - దధిఘృతాదీనామపివర్జనాపత్తేః - నచయత్రప్రకృతి రసోపలంభస్తద్వర్జనమి

తివాచ్యమ్ - మాంసవికారస్యాప్యౌష్ట్రదధ్యాదేశ్చావర్జనాపత్తేః - తస్మాద్ద
ధ్యాదివత్పాయసాదిభక్ష్యమితి- అత్రబ్రూమః- యత్రవికారేప్రకృతిర
సోపలంభ స్తత్ప్రత్యభిజ్ఞా వాతత్రవికారస్యాపి నిషేధః - అస్తిచమాంస
వికారేమాంస ప్రత్యభిజ్ఞామాంసత్వానపాయాత్ - యత్తు - ఔష్ట్రద
ధ్యాదేరనిషేధాపత్తిరితి - తన్న - ఔష్ట్రమితివికారతద్ధితేననిషే
ధాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః ॥ ఔష్ట్రమేకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథా
వికమిత్యత్రఔష్ట్రమితివికారతద్ధితాచ్ఛకృన్మూత్రాదీనామపి నిషేధఇత్యా
హ - నన్వేవంసంధిన్యనిర్దశావత్సాగోపయః పరివర్జయేదితిసంధిన్యాదిక్షీరని
షేధేపిదధ్యాదిగ్రహణంస్యాత్ - సత్యంప్రాప్తంవచనేనపరంనిషేధః - త
దాహాపరార్కేశంఖః ॥ క్షీరాణియాన్యభక్ష్యాణితద్వికారాశనేబుధః ।స
ప్తరాత్రంవ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితఇతి వ్రతంగోమూత్రయావ
కమ్ - తస్మాత్పాయసేదుగ్ధరసోపలంభాద్వర్జనం - అతఏవామిక్షాయాంద
ధిసత్త్వేపిమాధుర్యోపలంభాత్ - పయోరూపత్వముక్తంమీమాంసకైః - త
దుక్తం ॥ పయఏవఘనీభూతమామిక్షేత్యభిధీయతఇతి దధ్యాదిషుతుతదభా
వాదవర్జనమితి - ఏవందధ్యాదివ్రతేనతక్రాదీనాంనిషేధః - ఉక్తోభయహే
త్వభావాదితికేచిత్ - పూర్వోక్తశంఖవచనాత్సర్వవికారనిషేధఇతి యు
క్తంప్రతీమః - ఇతిదుగ్ధవ్రతం— భాద్రపదశుక్లచతుర్దశ్యామనంతవ్రతమ్ -
తత్రత్రిముహూర్తాప్యౌదయికీగ్రాహ్యేతిమాధవః - తదుక్తం ॥ ఉదయేత్రి
ముహూర్తాపిగ్రాహ్యానంతవ్రతేతిథిరితి - మధ్యాహ్నేభోజ్యవేళాయామి
తికథాయాంశ్రవణాదుపరిహే దేవేభ్యో ధారయతీతి వహ్న్యధికల్పనాత్ ॥
పూజావ్రతేషుసర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీతిథిరితి మాధవీయే వచనాత్ -
మధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేతితుదివోదాసః - ప్రతాపమార్తండేప్యేవంఇ
దమేవచయుక్తం - నిర్ణయామృతేతు ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీత్యుక్తం ॥
తథాభాద్రపదస్యాంతేచతుర్దశ్యాంద్విజోత్తమ। పౌర్ణమాస్యాస్సమాయోగే
వ్రతంచానంతకంచరేదితిభవిష్యోక్తేః ॥ ముహూర్తమపిచేద్భాద్రేపూర్ణిమా
యాంచతుర్దశీ । సంపూర్ణాంతాంవిదుస్తస్యాం పూజయేద్విష్ణుమవ్యయమితి
స్కాందాచ్చేతి - అత్రమూలంచింత్యం-వ్యర్థమౌదయికత్వేపూర్ణత్వా
త్పూర్వేతియుక్తం - తత్త్వంతువిధ్యర్థవాదయోర్భిన్నార్థత్వేఏకవాక్యతా
యోగాత్ - సందిగ్ధేషుఏకవాక్యత్వాదితి న్యాయేనపూర్వాపరావామధ్యా
హ్నవ్యాపిన్యేవముఖ్యా- మాధవస్తుసామాన్యవాక్యస్యనిర్ణయంతుర్యవాన్నా

తదేవ - అనంతవ్రతస్యపురాణాంతరేష్వభావాన్నిబంధాంతరేష్వభావాచ్చ వచనంనిర్మూలమేవేతి - అథాగస్త్యార్ఘ్యః - తత్కాలో వ్రతహేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ కన్యాయామాగతేసూర్యేఅర్వాగ్వైసప్తమేదినే । కన్యాయాం సమనుప్రాప్తేహ్యర్ఘ్యకాలేనివర్తతే ॥ తేనఉదయోత్తర మపిసప్తదినమధ్యేఇత్యర్థః - యత్తుపాద్మే ॥ ఆసప్తరాత్రాదుదయాద్యమస్యదాతవ్యమేతత్సకలం నరేణ । యావత్సమాస్సప్తదశాథవాస్య రథోర్ధ్వమప్యత్రవదంతికేచిత్ ॥ యమస్యాగస్త్యస్య - ఉదయకాలశ్చదివోదాసీయేఉక్తః ॥ ఉదేతియామ్యాం హరిసంక్రమాద్రవేరేకాధికేవింశతిమేహ్న్యగస్త్యః । ససప్తమేస్తంవృషసంక్రమాచ్చ ప్రయాతిగర్గాదిభిరభ్యభాణి ॥ అత్రవిధిర్విష్ణురహస్యే ॥ కాశపుష్పమయీంరమ్యాంకృత్వామూర్తింతువారుణైః । ప్రదోషేవిన్యసేత్తాంతు పూర్ణకుంభేస్వలంకృతామ్ ॥ కుంభస్థాంపూజయేత్తాంతు పుష్పధూపవిలేపనైః । దధ్యక్షతబలిందద్యాద్రాత్రౌకుర్యాత్ప్రజాగరమ్ ॥ పూజాంచవక్ష్యమాణార్ఘ్యమంత్రేణకార్యా ॥ ప్రభాతేతాంసమాదాయయాయాత్పుణ్యం జలాశయమ్ । నిశావసానేతాంపశ్యన్సజలాంతేప్రతిమాంమునేః ॥ అర్ఘ్యందద్యాదగస్త్యాయభక్త్యాసమ్యగుపోషితః ॥ మాత్స్యేతు ॥ అంగుష్ఠమాత్రంపురుషంతథైవసౌవర్ణమత్యాయతబాహుదండమ్ ॥ పూర్వంకాశమయీత్వమశక్తౌ ॥ చతుర్భుజంకుంభముఖేనిధాయ ధాన్యానిసప్తాంకురసంయుతాని । సకాశపుష్పాక్షతశుక్తియుక్త మంత్రేణదద్యాద్ద్విజపుంగవాయ ॥ ధేనుంబహుక్షీరవతీంచదద్యాత్సవస్త్రఘంటాభరణాంద్విజాయ ॥ భవిష్యే ॥ విరూఢైస్సప్తధాన్యైశ్చ వంశపాత్రనిధాపితైః । సౌవర్ణరూప్యపాత్రేణతామ్ర వంశమయేనవా ॥ మూర్ధ్నిన్యస్తేన సన్మేణజానుభ్యాంధరణీంగతః ॥ విష్ణురహస్యే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతిపఠన్మంత్రమిమంమునేః । అర్ఘ్యందద్యాదగస్త్యాయశూద్రే మంత్రవిధిస్త్వయమ్ ॥ కాశపుష్పప్రతీకాశవహ్నిమారుతసంభవ । మిత్రావరుణయోఃపుత్రకుంభయోనేనమోస్తుతే ॥ వింధ్యవృద్ధిక్షయకరమేఘతోయవిషాపహ । రత్నవల్లభదేవేశ లంకావాసనమోస్తుతే ॥ వాతాపీభక్షితోయేన సముద్రశ్శోషితఃపురా । లోపాముద్రాపతిశ్శ్రీమాన్యోసౌతస్మైనమోనమః ॥ యేనోదితేనపాపానివిలయంయాంతివ్యాధయః । తస్మైనమోస్త్వగస్త్యాయసశిష్యాయచపుత్రిణే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతివిప్రోర్ఘ్యంవినివేదయేత్ । రాజపుత్రిమహాభాగేఋషిపత్నివరాననే ॥ లోపాముద్రేనమస్తుభ్యమర్ఘ్యంమేప్రతిగృహ్యతామ్ । దత్త్వైవమర్ఘ్యంకోపస్య

తివాచ్యమ్ - మాంసవికారస్యాప్యుష్ట్రదధ్యాదేశ్చవర్జనాపత్తేః - తస్మాద్దధ్యాదివత్పాయసాదిభక్ష్యమితి- అత్రబ్రూమః- యత్రవికారేప్రకృతిరసోపలంభ స్తత్ప్రత్యభిజ్ఞా వాతత్రవికారస్యాపి నిషేధః - అస్తిచమాంసవికారేమాంస ప్రత్యభిజ్ఞామాంసత్వాస్వాదాయాత్ - యత్తు - ఔష్ట్రదధ్యాదేరనిషేధాపత్తిరితి - తన్న - ఔష్ట్రమితివికారతద్ధితేననిషేధాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః ॥ ఔష్ట్రమేకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథావికమిత్యత్రఔష్ట్రమితివికారతద్ధితాచ్ఛకృన్మూత్రాదీనామపి నిషేధఇత్యాహ - నన్వేవంసంధిన్యనిర్దశావత్సాగోపయః పరివర్జయేదితిసంధిన్యాదిక్షీరనిషేధేపిదధ్యాదిగ్రహణంస్యాత్ - సత్యంప్రాప్తంవచనేనపరంనిషేధః - తదాహాపరార్కే-శంఖః ॥ క్షీరాణియాన్యభక్ష్యాణితద్వికారాశనేబుధః ।సప్తరాత్రంవ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితఇతి వ్రతంగోమూత్రయావకమ్ - తస్మాత్పాయసేదుగ్ధరసోపలంభాద్వర్జనం - అతఏవామిక్షాయాందధిసత్త్వేపిమాధుర్యోపలంభాత్ - పయోరూపత్వముక్తంమీమాంసకైః - తదుక్తం ॥ పయఏవఘనీభూతమామిక్షేత్యభిధీయతఇతి దధ్యాదిషుతుతదభావాదవర్జనమితి - ఏవంచదధ్యాదివ్రతేనతక్రాదీనాంనిషేధః - ఉక్తోభయహేత్వభావాదితికేచిత్ - పూర్వోక్తశంఖవచనాత్సర్వవికారనిషేధఇతి యుక్తంప్రతీమః - ఇతిదుగ్ధవ్రతం——భాద్రపదశుక్లచతుర్దశ్యామనంతవ్రతమ్ - తత్రత్రిముహూర్తావ్యాపిన్యౌదయికీగ్రాహ్యేతిమాధవః - తదుక్తం ॥ ఉదయేత్రిముహూర్తాపిగ్రాహ్యానంతవ్రతేతిథిరితి - మధ్యాహ్నేభోజ్యవేళాయామితికథాయాంశ్రవణాదుపరిహా నేవేభ్యో ధారయతీతి వద్విధికల్పనాత్ ॥ పూజావ్రతేషుసర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీతిథిరితి మాధవీయే వచనాత్ - మధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేతితుదివోదాసః - ప్రతాపమార్తండేప్యేవంఇదమేవచయుక్తం - నిర్ణయామృతేతు ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీత్యుక్తం ॥ తథాభాద్రపదస్యాంతేచతుర్దశ్యాంద్విజోత్తమ। పౌర్ణమాస్యాస్సమాయోగేవ్రతంచానంతకంచరేదితిభవిష్యోక్తేః ॥ ముహూర్తమపిచేద్భాద్రేపూర్ణిమాయాంచతుర్దశీ । సంపూర్ణాంతాంవిదుస్తస్యాం పూజయేద్విష్ణుమవ్యయమితిస్కాందాచ్చేతి - అత్రమూలంచింత్యం-ద్వ్యహేఔదయికత్వేపూర్ణత్వాత్పూర్వేతియుక్తం - తత్త్వంతువిధ్యర్థవాదయోర్భిన్నార్థత్వేఏకవాక్యతాయోగాత్ - సందిగ్ధేషుఏకవాక్యత్వాదితిన్యాయేనపూర్వాపరావామధ్యాహ్నవ్యాపిన్యేవముఖ్యా- మాధవస్తుసామాన్యవాక్యైర్నిర్ణయంకృత్వా

తపేవ - అనంతవ్రతస్యపురాణాంతరేష్వభావాన్నిబంధాంతరేష్వభావాచ్చ
వచనంనిర్మూలమేవేతి - అథాగస్త్యార్ఘ్యః - తత్కాలో వ్రతహేమాద్రౌ
భవిష్యే ॥ కన్యాయామాగతేసూర్యేఅర్వాగేవస సప్తమేదినే । కన్యాయాం
సమనుప్రాప్తేహ్యర్ఘ్యకాలేనివర్తతే ॥ తేనఉదయోత్తర మపిసప్తదినమధ్యేఇ
త్యర్థః - యత్పాద్మే ॥ ఆసప్తరాత్రాదుదయాదర్ఘ్యమస్యదాతవ్యమేతత్సకలం
నరేణ । యావత్సమాస్సప్తదశాథవాస్యు రథోర్ధ్వమన్యత్రవదంతికేచిత్ ॥
యమస్యాగస్త్యస్య - ఉదయకాలశ్చదివోదాసీయేఉక్తః ॥ ఉదేతియామ్యాం
హరిసంక్రమాద్రవేరేకాధికేవింశతిమేహ్యగస్త్యః । ససప్తమేస్తంవృషసం
క్రమాచ్చ ప్రయాతిగర్గాదిభిరభ్యభాణి ॥ అత్రవిధిర్విష్ణురహస్యే ॥ కాశపు
ష్పమయీంరమ్యాంకృత్వామూర్తింతువారుణైః । ప్రదోషేవిన్యసేత్తాంతు
పూర్ణకుంభేస్వలంకృతామ్ ॥ కుంభస్థాంపూజయేత్తాంతు పుష్పధూపవిలేప
నైః । దధ్యక్షతబలిందద్యాద్రాత్రౌకుర్యాత్ప్రజాగరమ్ ॥ పూజాంచవక్ష్య
మాణార్ఘ్యమంత్రేణకార్యా ॥ ప్రభాతేతాంసమాదాయయాయాత్పుణ్యం
జలాశయమ్ । నిశావసానేతాంపశ్యజ్జలాంతేప్రతిమాంమునేః ॥ అర్ఘ్యందద
ద్యాదగస్త్యాయభక్త్యాసమ్యగుపోషితః ॥ మాత్స్యేతు ॥ అంగుష్ఠమాత్రంపు
రుషంతథైవసౌవర్ణమత్యాయతబాహుదండమ్ ॥ పూర్వంకాశమయీత్వేమ
శక్తౌ ॥ చతుర్భుజంకుంభముఖేనిధాయ ధాన్యానిసప్తాంకురసంయుతాని ।
సకాశపుష్పాక్షతశుక్తియుక్త మంత్రేణదద్యాద్ద్విజపుంగవాయ ॥ ధేనుంబ
హుక్షీరవతీంచదద్యాత్సవస్త్రఘంటాభరణాంద్విజాయ ॥ భవిష్యే ॥ విరూ
ఢైస్సప్తధాన్యైశ్చ వంశపాత్రనిధాపితైః । సౌవర్ణరూప్యపాత్రేణతామ్ర
వంశమయేనవా ॥ మూర్ధ్నిన్యస్తేన సత్రేణజానుభ్యాంధరణీంగతః ॥ విష్ణుర
హస్యే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతిపఠన్మంత్రమిమంమునేః । అర్ఘ్యందద్యాదగ
స్త్యాయశూద్రే మంత్రవిధిస్త్వయమ్ ॥ కాశపుష్పప్రతీకాశవహ్నిమారుత
సంభవ । మిత్రావరుణయోఃపుత్రకుంభయోనేనమోస్తుతే ॥ వింధ్యవృద్ధిక్ష
యకరమేఘతోయవిషాపహ । రత్నవల్లభదేవేశ లంకావాసనమోస్తుతే ॥
వాతాపీభక్షితోయేన సముద్రశ్శోషితఃపురా । లోపాముద్రాపతిశ్శ్రీమా
న్యోసౌతస్మైనమోనమః ॥ యేనోదితేనపాపానివిలయంయాంతివ్యాధయః।
తస్మైనమోస్త్వగస్త్యాయసశిష్యాయచపుత్రిణే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతివి
ప్రోర్ఘ్యంవినివేదయేత్ । రాజపుత్రిమహాభాగేఋషిపత్నివరాననే ॥ లో
పాముద్రేనమస్తుభ్యమర్ఘ్యంమేప్రతిగృహ్యతామ్ । దత్త్వైవమర్ఘ్యంకాంస్య

ప్రణిపత్యవిసర్జయేత్ ॥ అర్చితస్త్వంయథాశక్త్యామయాగస్త్యమహామునే ।
ఐహికాముష్మికీందత్త్వాకార్యసిద్ధింవ్రజస్వమే ॥ విసర్జయిత్వాగస్త్యంతంవి
ప్రాయప్రతిపాదయేత్ । అగస్త్యోమమనస్థోస్తు అగస్త్యోస్మిన్ఘటేస్థితః ॥ అ
గస్త్యస్యైవజయారూపేణప్రతిగృహ్ణాతుసత్కృతః ॥ దానమంత్రః ॥ అగస్త్యస్సప్త
జన్మాఘంనాశయత్వాపయోరయమ్ । అతులంవిమలంసౌఖ్యంప్రయచ్ఛత్వం
మహామునే ॥ ప్రతిగ్రహమంత్రః - విష్ణురహస్యే ॥ త్యజేదగస్త్యముద్దిశ్యధా
న్యమేకంఫలంరసమ్ । హోమంకృత్వాతతఃపశ్చాద్వర్జయేన్మానవఃఫలమ్ ॥
హోమశ్చార్ఘ్యమంత్రేణాజ్యేనభవిష్యే ॥ దత్వార్ఘ్యంసప్తవర్షాణిక్రమే
ణానేనపాండవ । బ్రాహ్మణస్స్యాచ్చతుర్వేదఃక్షత్రియఃపృథివీపతిః । వైశ్య
ధాన్యనిష్పత్తిశ్శూద్రశ్చధనవాన్భవేత్ । యావదాయుశ్చయఃకుర్యాత్స
పరంబ్రహ్మాగచ్ఛతి ॥ ఇత్యగస్త్యార్ఘ్యః - భాద్రపౌర్ణమాస్యాంప్రపితామ
హాత్పరాంస్త్రీనుద్దిశ్య శ్రాద్ధం కార్యం - తదుక్తంహేమాద్రౌబ్రహ్మమా
ర్కండేయయోః ॥ నాందీముఖానాంప్రత్యబ్దంకన్యారాశిగతేరవౌ । పౌర్ణ
మాస్యాంతుకర్తవ్యంవరాహవచనంయథేతి ॥ నాందీముఖత్వంచోక్తంబ్రా
హ్మే ॥ పితాపితామహశ్చైవతథైవప్రపితామహః । త్రయోహ్యశ్రుముఖా
హ్యేతేపితరఃపరికీర్తితాః ॥ తేభ్యఃపూర్వతరాయేచ ప్రజావంతస్సుఖైధి
తాః । తేతునాందీముఖానాందీసమృద్ధిరితికథ్యతే ॥ ఏతచ్చప్రత్యబ్దమిత్యుక్తేః -
పక్షశ్రాద్ధపక్షేసకృన్మహాలయపక్షే చావశ్యకమితిప్రయోగపారిజాతే - అ
త్రమాతామహాఅపికార్యాః ॥ పితరోయత్రపూజ్యంతేతత్రమాతామహాఅ
పీతిధౌమ్యోక్తేః - పితృశబ్దస్యచజనకపరత్వేబహువచనవిరోధేనపితృభావా
పన్నపరత్వాత్ - వార్షికేతువచనాన్నివృత్తిః - నచజీవత్పితృకస్యాష్టకా
యాంమాతృశ్రాద్ధేతదాపత్తిః - ఇష్టాపత్తేః - అతఏవషడుక్తశ్రాద్ధేషుస్వ
మాతృమాతామహయోర్ద్వ్యాదితిమదనరత్నకాలాదర్శౌ - ఏతజ్జీవత్పితృక
శ్రాద్ధేపత్న్యామః - కేచిత్తు - అజహల్లక్షణయాపిత్రాదయోయత్రతత్రమా
తామహాస్తేనాత్రనేత్యాహుః । నచాత్రనామ్నానాందీశ్రాద్ధధర్మాతిదేశః -
వైష్ణవాదిశబ్దవద్దేవతాపరస్యకర్మనామత్వాభావాత్ - నాపినాందీముఖత్వం
పితృవిశేషణం - పారిభాషికత్వాదితిదిక్ - తథానిర్ణయదీపేగార్గ్యః ॥ ప్రౌ
ష్ఠమాసీషుసర్వాసునిషిద్ధంపిండపాతనమ్ । వర్జయిత్వాప్రౌష్ఠపదీంయథా
వస్త్వథైవసేతి ॥ ఇతికాలనిర్ణయసింధౌభాద్రపదమాసనిర్ణయః — కన్యా
సంక్రమేపరాష్షోడశఘటికాఃపుణ్యాఃశేషంప్రాగ్వత్ — అథమహాలయః -

తత్ర పృథ్వీచంద్రోదయే వృద్ధమనుః ॥ ఆషాఢీమవధింకృత్వా పంచమంపక్షమాశ్రితాః । కాంక్షంతిపితరఃక్లిష్టాఅన్నమప్యన్వహంజలమ్ ॥ కన్యాయోగేప్రశస్తత్వమాహ - శాట్యాయనిః ॥ కన్యాస్థార్కాన్వితఃపక్షఃసోఽత్యంతంప్రశస్యత ఇతి - అత్రవిశేషమాహవృద్ధమనుః ॥ మఘ్యావాయదవాప్యంతే యత్రకన్యాంవ్రజేద్రవిః । సపక్షస్సకలశ్శ్రాద్ధశ్రాద్ధషోడశకంప్రతి ॥ తథా బ్రహ్మాండమార్కండేయయోః ॥ కన్యాగతేసవితరిదినానిదశపంచచ । పార్వణేనైవవిధినా శ్రాద్ధంతత్రవిధీయతే ॥ తథాతత్రైవషోడశదినాన్యుక్తాని ॥ కన్యాగతేసవితరియాన్యహానితుషోడశ । క్రతుభిస్తానితుల్యానిదేవోనారాయణోఽబ్రవీత్ ॥ అత్రహేమాద్రిః - షోడశత్వంత్రేధావ్యాచఖ్యౌ - తిథివృద్ధ్యాపక్షస్యషోడశదినాత్మకత్వే శ్రాద్ధవృద్ధ్యర్థమేకఃపక్షః - భాద్రపదపూర్ణిమయాసహేతిద్వితీయః - ఆశ్వినశుక్లప్రతిపదాసహేతితృతీయః- అంత్యఏవతుయుక్తః ॥ అహఃషోడశకంయత్తుశుక్లప్రతిపదాసహ । చంద్రక్షయావిశేషేణసాపిదర్శాత్మికాస్మృతేతిదేవలోక్తేః - తత్రపంచపక్షాః - తదుక్తంహేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ అశ్వయుక్కృష్ణపక్షేతుశ్రాద్ధంకార్యందినేదినే । త్రిభాగహీనంపక్షంవాత్రిభాగంత్వర్ధమేవవా ॥ దినేదినఇతిపక్షపర్యంతత్వముక్తం - త్రిభాగహీనమితిపంచమ్యాదిపక్షః - త్రిభాగమితిదశమ్యాదిపక్షః - త్రిభాగహీనమితిచతుర్దశీసహిత ప్రతిపదాదిచతుష్టయ వర్జనాభిప్రాయేణేతికల్పతరుః - అత్రదినపదంతిథిపరం వీప్సయాతత్పక్షీయతిథిత్వం శ్రాద్ధవ్యాప్యతావచ్ఛేదకం - తేనపంచదశతిథివ్యాప్తిశ్రాద్ధంసిద్ధ్యతి - తేన చతుర్దశీనిషేధోఽప్యకృష్ణపక్షపరఇతి గౌడాః - తన్న ॥ శ్రాద్ధంశస్త్రహతస్యైవచతుర్దశ్యాంమహాలయే ॥ ఇత్యాదివిరోధాత్ - యచ్చ - కల్పతరావప్రత్యయలోపేనతృతీయభాగహీనంషష్ఠ్యాదిపక్షతృతీయభాగమేకాదశ్యాదితదర్ధంత్రయోదశ్యాదిఉత్తరోత్తరంలఘుకాలోక్తేరితి - తన్న - గౌడమాధవచనేనమూలకల్పనాలాఘవాత్ - పక్షమిత్యన్వయాపత్తేశ్చ ॥ పంచమ్యాద్యర్ధంచతత్రాపిదశమ్యాద్యర్ధంతతోఽప్యతిలఘుధర్మోక్తేః - షష్ఠ్యేకాదశ్యాదిపక్షావపిజ్ఞేయావితితత్త్వం - కాలాదర్శేపి ॥ పక్షాద్యాదిచదర్శాంతం పంచమ్యాదిదిగాదిచ । అష్టమ్యాదియథాశక్తి కుర్యాదాపరపక్షికమ్ ॥ పక్షాదిఃప్రతిపత్ - దిక్దశమీ - దర్శాంతమితిసర్వత్ర - గౌతమోఽపి - అథాపరపక్షేశ్రాద్ధంపితృభ్యోదద్యాత్పంచమ్యాదిదర్శాంత మష్టమ్యాదిదశమ్యాదిసర్వస్మింశ్చేతి - తత్రైకస్మిన్నపిదినే శ్రాద్ధముక్తం హేమాద్రౌనాగరఖం

డే ॥ ఆషాఢ్యాః పంచమే పక్షే కన్యాసంస్థే దివాకరే । యో వై శ్రాద్ధం నరః కుర్యాదేకస్మిన్నపి వాసరే ॥ తస్య సంవత్సరం యావత్సంతృప్తాః పితరో ధ్రువమితి - అత్ర శక్తాశక్తపరా వ్యవస్థేతి ప్రాంచః - తన్న - తద్వాచకపదాభావాత్ - త్రయోదశ్యాదిపక్ష ఏవ నిత్యః - తత్రైవ నిందాశ్రుతేః - బ్రాహ్మే ॥ ఏవకారేణ తస్యైవ పంచమపక్షాయోగవ్యవచ్ఛేదోక్తేరితి గౌడాః - తన్న - ఏకస్మిన్నపీతి విరోధాత్ - తేన ఫలభూమార్థినాన్యాని కార్యాణీతి తత్త్వం - తత్ర చతుర్దశీశ్రాద్ధాభావే పంచమ్యాదిదశమ్యాదిపక్షౌ తత్సత్త్వే షష్ఠ్యేకాదశ్యాదికౌ - ఏవం చతుర్థ్యభావే ద్వాదశ్యాదిః - తత్సత్త్వే త్రయోదశ్యాదిరితి వ్యవస్థా - విధవాయాస్తు విశేషః స్మృతిసంగ్రహే ॥ చత్వారః పార్వణాః ప్రోక్తా విధవాయాస్సదైవ హి । స్వభర్తృశ్వశురాదీనాం మాతాపిత్రోస్తథైవ చ ॥ తతో మాతామహానాం చ శ్రాద్ధదానముపక్రమేత్ ॥ తథా ॥ శ్వశ్రూణాం చ విశేషేణ మాతామహ్యాస్తథైవ చేతి ॥ అశక్తౌ తు స్మృతిరత్నావళ్యాం ॥ స్వభర్తృప్రభృతిత్రిభ్యస్స్వపితృభ్యస్తథైవ చ । విధవా కారయేచ్ఛ్రాద్ధం యథాకాలమతంద్రితా ॥ విధవా స్వయం సంకల్పం కృత్వా స్వద్వా బ్రాహ్మణద్వారా కారయేదిత్యుక్తం - ప్రయోగపారిజాతే - సకృన్మహాలయే చ వర్జ్యతిథ్యాద్యుక్తం - పృథ్వీచంద్రోదయ ప్రయోగపారిజాతాదిషు ॥ వసిష్ఠః ॥ నందాయాం భార్గవదినే చతుర్దశ్యాం త్రిజన్మసు । ఏషు శ్రాద్ధం న కుర్వీత గృహీ పుత్రధనక్షయాత్ ॥ జన్మభం తత్పూర్వోత్తరే చ త్రిజన్మాని - వృద్ధగార్గ్యః ॥ ప్రాజాపత్యే చ పౌష్ణే చ పిత్ర్యర్క్షే భార్గవే తథా । యస్తు శ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత తస్య పుత్రో వినశ్యతి ॥ ప్రాజాపత్యం రోహిణీ - పౌష్ణం రేవతీ - పిత్ర్యం మఘా - అన్యాన్యపి ప్రత్యరాదీని తత్రైవ జ్ఞేయాని - కేచిత్తు ॥ నందాశ్వకామరవ్యార భృగ్వగ్నిపితృకాలభే । గండే వైధృతిపాతే చ పిండాస్త్యాజ్యాస్సుతేప్సుభిరితి సంగ్రహాత్ - నందా ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశ్యః - అశ్వస్సప్తమీ - కామస్త్రయోదశీ - ఆరో భౌమః - భృగుశ్శుక్రః - అగ్నిభం కృత్తికా - కాలభం భరణీ - భర్త్రీ పిండాస్త్యాజ్యా ఇత్యాహుః - తత్ర మూలం మృగ్యం - ఏతచ్చ సకృన్మహాలయవిషయం ॥ సకృన్మహాలయే కామ్యే పునశ్శ్రాద్ధేఖిలేషు చ । అతీతవిషయే చైవ సర్వమేతద్విచింతయేదితి పృథ్వీచంద్రోదయే నారదోక్తేః - అస్యాపవాదో హేమాద్రౌ పృథ్వీచంద్రోదయే చ ॥ అమాపాతే భరణ్యాం చ ద్వాదశ్యాం పక్షమధ్యకే । తథా తిథిం చ నక్షత్రం వారం చ న విచారయేత్ ॥ పరాశరమాధవీయే మదనపారిజాతాదిషు చైవం నిర్ణయదీపికాయాం తు - పిత్ర్య

మృతాహేనిషిద్ధదినేపిసకృన్మహాలయః కార్యఇత్యుక్తం ॥ ఆషాఢ్యాఃపంచ
మేపక్షేకన్యాసంస్థేదివాకరే। మృతాహనిపితుర్యోవైశ్రాద్ధందాస్యతిమాన
వః॥ తస్యసంవత్సరంయావత్సంతృప్తాఃపితరోధ్రువమితి నాగరఖండోక్తేః॥
యాతిథిర్యస్యమాసస్య మృతాహేతుప్రవర్తతే। సాతిథిఃపితృపక్షేతుపూజ
నీయాప్రయత్నతః॥తిథిచ్ఛేదోనకర్తవ్యోవినాశౌచంయదృచ్ఛయా।పిండశ్రా
ద్ధంచకర్తవ్యంవిచ్ఛిత్తింనైవకారయేత్ ॥ అశక్తః పక్షమధ్యేతుకరోత్యేకదినే
యదా। నిషిద్ధేపిదినేకుర్యాత్పిండదానంయథావిధీతి కాత్యాయనోక్తేశ్చ-అ
త్రమూలంచింత్యం - తథాపక్షశ్రాద్ధకరణేపి ననందాదిషుపిండనిషేధఇత్యా
హ - పరాశరమాధవీయేకార్ష్ణాజినిః ॥ నభస్యస్యాపరేపక్షేశ్రాద్ధంకా
ర్యందినేదినే। నైవనందాదివర్జ్యంస్యాన్నైవనింద్యాచతుర్దశీతి ॥ అత్రశ్రాద్ధ
మిత్యేకవచనాద్దినేదినేఇతివీప్సావశాచ్చ॥ సోమయాగవదేకస్యాభ్యాసేనై
కప్రయోగపరమిదం - అతః ॥ ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేకాంవర్జయిత్వాచతుర్ద
శీమితియాజ్ఞవల్క్యీయంప్రయోగభేదపరం-నతుపంచమ్యాదిపక్షవిషయం-ప్ర
తిపత్ప్రభృతిష్వితివిశిష్యోక్తేః- నిర్ణయదీపేపృథ్వీచంద్రోదయే మదనపారి
జాతేచైవం - అన్యేకృష్ణపక్షపరం యాజ్ఞవల్క్యీయం - ఏతత్పరత్వేనైవనిం
ద్యాచతుర్దశీతివిరోధాదితిగౌడాః - తన్న ॥ శ్రాద్ధంశస్త్రహతస్యైవచతుర్ద
శ్యాంమహాలయ ఇతివిరోధాత్ - తత్త్వంతు ॥ తిథినక్షత్రవారాదినిషేధో
యఉదాహృతః । సశ్రాద్ధేతన్నిమిత్తేస్యాన్నానుషంగకృతేహ్యసావితిదివో
దాసీయేవృద్ధగార్గ్యోక్తేస్తన్నిమిత్తేపక్షాంతరేచజ్ఞేయః - సకృన్మహాలయేతు
వచనాన్నిషేధః - అన్యత్రసకోపినిషేధః - కార్ష్ణాజినిస్మృతేరితి - అతో
నందాదౌసపిండకశ్రాద్ధేపుత్రవతోప్యధికారః- అత్రిరపి ॥ మహాలయేక్షయా
హేచదర్శేపుత్రస్యజన్మని । తీర్థేపినిర్వపేత్పిండాన్ప్రవివాహాదికేష్వపి ॥ పూ
ర్వోక్తనందాదినిషేధస్తుమృతాహాతిక్రమేసకృన్మహాలయే పౌర్ణమాస్యాది
మృతశ్రాద్ధేతన్నిమిత్తేచజ్ఞేయః-యత్తుస్మృత్యర్థసారే॥ వివాహవ్రతచూడా
సువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్।పిండదానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమితి॥ త
స్యాత్రాపవాదోదివోదాసీయేబృహస్పతిః ॥ తీర్థేసంవత్సరేప్రేతేపితృయా
గేమహాలయే । పిండదానంప్రకుర్వీతయుగాదిభరణీమఘే ॥ మహాలయేగ
యాశ్రాద్ధేమాతాపిత్రోఃక్షయేహని । కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వప
ణంసదేతి ॥ నిర్ణయదీపేతునందాదినిషేధః - ప్రత్యహాభిన్నశ్రాద్ధవిషయః-
షోడశాహాన్యపిశ్రాద్ధప్రయోగైక్యేతుప్రత్యహంపిండదానంకార్యమేవే

త్యుక్తం - తదయమర్థస్సంపన్నః - షోడశాహవ్యాపిశ్రాద్ధైక్యేసపిండనిషేధః-మృతాహేసకృన్మహాలయేపితథా ఇతి కేచిత్-తత్రాపినిషేధస్తుయుక్తః-ప్రత్యహంశ్రాద్ధపక్షేపివ్యతీపాతాదౌతథా- అన్యత్రమృతాహాత్క్రమేమహాలయాత్క్రమేచపిండనిషేధ ఇతి- సన్న్యాసినాంతుద్వాదశ్యాంశ్రాద్ధంకార్యం॥ యతీనాంచవనస్థానాంవైష్ణవానాంవిశేషతః। ద్వాదశ్యాంవిహితంశ్రాద్ధం కృష్ణపక్షేవిశేషతఇతిపృథ్వీచంద్రోదయేసంగ్రహోక్తేః- అత్రపక్షేశ్రాద్ధాకరణేగౌణకాలమాహ- హేమాద్రౌయమః॥ హంసేకన్యాసుపష్ణాస్థేశాకేనాపిస్యాహేవసక్।పంచమ్యోరంతరేదద్యాదుభయోరపిపక్షయోః॥ఆశ్వినకృష్ణశుక్లసంచమ్యోర్మధ్యఇత్యర్థః-తత్రాప్యసంభవేభవిష్యే॥యేయందీపాన్వితారాజన్యాతాపంచదశీభువి।తస్యాందద్యాన్నచేద్దత్తంపితౄణాంవైమహాలయే॥తత్రాప్యసంభవేభారతే ॥ యావచ్చకన్యాతులయోఃక్రమాదాస్తేదివాకరః।శూన్యంప్రేతపురంతావద్వృశ్చికంయావదాగతః॥బ్రాహ్మే॥వృశ్చికేసమతిక్రాంతేపితరోదైవతైస్సహ । నిశ్వస్యప్రతిగచ్ఛంతిశాపందత్వాసుదారుణమ్॥యస్తుజాతూకర్ణ్యః॥ ఆకాంక్షంతిస్మపితరఃసంచమంపక్షమాశ్రితాః । తస్మాత్తత్రైవదాతవ్యందత్తమన్యత్రనిష్ఫలమితి॥ తత్ఫలాతిశయహానిపరమ్ - కన్యాంగచ్ఛతువాసవేతుశ్చ్యపాదేనాపాతఃతేసకన్యాయోగేప్రాశస్త్యమాత్రం-అతశ్శ్రాద్ధవివేకోక్తంశ్రాద్ధద్వయంహేయం - ఇదంచశ్రాద్ధమస్మిన్నైవకార్యంనామాన్నాదినా॥ మృతాహంచసపిండంచగయాశ్రాద్ధంమహాలయమ్। ఆపన్నోపినకుర్వీతశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిదితిస్మృతిదర్పణేగాలవోక్తేః-అథాత్రదేవతాస్సంగ్రహే॥ తాతాంబాత్రితయంసపత్నజననీమాతామహాదిత్రయంసస్త్రీస్త్రీతనయాది తాతజననీస్వభ్రాతరస్తత్స్త్రియః। తాతాంబాత్మభగిన్యపత్యధవయుగ్జాయాపితాసద్గురుశ్శిష్యాప్తాఃపితరోమహాలయవిధౌతీర్థేతథాతర్పణే॥ అస్యార్థః- తాతత్రయీపితృత్రయీఅంబాత్రయీచస్మృత్యర్థసారేపి॥ మహాలయేమాతృశ్రాద్ధంపృథక్ప్రశస్తమితి-అత్రవిశేషస్స్మృతిదర్పణేగాలవః॥అనేకామాతరోయస్యశ్రాద్ధేచాపరపక్షికే।అర్ఘ్యదానంపృథక్కుర్యాత్పిండమేకంతునిర్వపేత్॥జీవన్మాతృకస్తు ॥ సాపత్నమాతురేకోద్దిష్టం కుర్యాన్నపార్వణమ్ ॥ శ్రాద్ధందీపకలికాయాంతు పార్వణముక్తం - అన్వష్టక్యంచయన్మాతుర్గయాశ్రాద్ధంమహాలయమ్ । పితృపత్న్యాశ్చశ్రాద్ధంకార్యంపార్వణవద్బుధైరితిబృహన్మనూక్తేః- సస్త్రీపితామాతా

మహానాంసపత్నీకత్వేపివిభవేసతి మాతామహీనాంపృథక్కార్యం॥మహాల
యేగయాశ్రాద్ధేవృద్ధౌచాన్వష్టకాసుచ। జ్ఞేయంద్వాదశదైవత్యంతీర్థేప్రో
ష్ఠేమఘాసుచేతినిగమోక్తేః- హేమాద్రిమతేత్వత్రనవదైవత్యమేవ॥మహాల
యేగయాశ్రాద్ధేవృద్ధౌచాన్వష్టకాసుచ।నవదైవత్యమత్రేష్టంశేషంషాట్పౌరు
షంవిదురితివిష్ణుధర్మోక్తేః-తాతభ్రాతాపితృవ్యః- జననీభ్రాతామాతులఃత
త్స్త్రియః-పితృవ్యస్త్రీమాతులానీభ్రాతృర్జాయాః - పితృష్వసృమాతృష్వ
సృస్వభగిన్యోపత్యభర్తృయుక్తాః- తేనసాపత్యాయైసధవాయైఇతిప్రయో
గోజ్ఞేయః-ఏతాసుసతీషునతద్భర్త్రాదేర్దానం- ద్వారలోపాత్- జాయాపి
తాశ్వశురః - శ్వశ్రూరప్యత్రోపలక్ష్యా - అత్రమూలంస్మృతిచంద్రికా
యాంజ్ఞేయం-అత్రపార్వణైకోద్దిష్టవ్యవస్థోక్తాహేమాద్రౌపురాణాంతరే॥
ఉపాధ్యాయగురుశ్వశ్రూపితృవ్యాచార్యమాతులాః। శ్వశురభ్రాతృతత్పు
త్రపుత్రర్త్విక్శిష్యపోషకాః॥భగినీస్వామిదుహితృజామాతృభగినీసుతాః।పిత
రౌపితృపత్నీనాంపితుర్మాతుశ్చయాస్వసా॥ సఖిద్రవ్యదశిష్యాద్యాస్తీర్థేచై
వసుహాలయే। ఏకోద్దిష్టవిధానేనపూజనీయాఃప్రయత్నతఇతి॥ ఇతరేషాం
పిత్రాదీనాంపార్వణమర్థసిద్ధం - అత్రక్రమాన్యత్వేప్యాచారాద్వ్యవస్థా-అ
శక్తౌతుపృథ్వీచంద్రోదయేచతుర్వింశతిమతే॥ ఏకస్మిన్బ్రాహ్మణేసర్వానా
చార్యాదీన్ప్రపూజయేత్। దశద్వాదశవాపిండాన్దద్యాదకరణంనతు॥ ఏకో
ద్దిష్టస్వరూపంచాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ ఏకోద్దిష్టం దేవహీనమేకార్ఘ్యైక
పవిత్రకమ్। ఆవాహనాగ్నౌకరణరహితంత్వపసవ్యవదితి॥ అత్రైకపాకో
వైశ్వదేవతంత్రం పిండంబర్హిశ్చైకమితిస్మృత్యర్థసారేఉక్తం- అత్రపాణి
హోమః - పిండాశ్చద్విజాంతికఇత్యాహప్రయోగపారిజాతేఆచార్యః॥కా
మ్యమభ్యుదయేష్టమ్యామేకోద్దిష్టమథాష్టమమ్।చతుర్ష్వేషుకరేహోమఃపిం
డాశ్చాత్రద్విజాంతికఇతి - పార్వణైకోద్దిష్టయోస్సమానతంత్రత్వేతుఅగ్నిస
మీపఏవ - అత్రధురిలోచనౌవైశ్వదేవౌ॥ అపికన్యాగతేసూర్యేకామ్యేచ
ధురిలోచనౌఇతిహేమాద్రావాదిత్యపురాణాత్ - అత్రప్రతిదినంభిన్నప్ర
యోగత్వాద్దక్షిణాభేదోవాప్రయోగైక్యాదంతేఏవవా దక్షిణేతి హేమా
ద్రావుక్తం - ఏతచ్చసన్యస్తపితృకాదినాజీవత్పితృకేణాపికార్యం॥ వృద్ధౌతీ
ర్థేచసన్యస్తేతాతేచపతితేసతి। యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వ
యంసుతఇతికాత్యాయనోక్తేః॥ యత్తుకౌండిన్యః॥ దర్శశ్రాద్ధంగయాశ్రా
ద్ధంశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్॥ నజీవత్పితృకఃకుర్యాత్తిలైస్తర్పణమేవచేతి॥ తత్స

స్యస్తపిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం - కామ్యశ్రాద్ధపరంవా - అత్రబహువక్త
వ్యం - శ్రీపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయేజ్ఞేయం - ఏతచ్చజీవత్పితృకేణపిండరహి
తంకార్యం ॥ ముండనంపిండదానంచప్రేతకర్మచసర్వశః - నజీవత్పితృకఃకు
ర్యాద్గుర్విణీపతిరేవచేతిదక్షేణతస్యపిండనిషేధాత్ - అస్యాష్టక్యమాతృవా
ర్షికావౌతుపచనాద్భవతీతివక్ష్యామః - తథాఛాగలేయః ॥ పిండోయత్రని
వర్తేతమఘాదిషుకథంచన। సాంకల్పంతు తదాకార్యంనియమాద్బ్రహ్మవా
దిభిః ॥ సాంకల్పస్వరూపంచవక్ష్యతే - అత్రశ్రాద్ధాంగతర్పణంపక్షశ్రాద్ధే
ప్రతిదినంశ్రాద్ధోత్తరం - సకృన్మహాలయేతుపరేహ్నికార్యం- తదుక్తంనార
దీయే ॥ పక్షశ్రాద్ధం యదాకుర్యాత్తర్పణంతుదినేదినే । సకృన్మహాలయేచై
వపరేహనితిలోదకమ్ ॥ గర్గోపి ॥ పక్షశ్రాద్ధేహిరణ్యేచఅనువ్రజ్యాతిలోదక
మితి ॥ తథాప్రయోగపారిజాతేగర్గః ॥ కృష్ణేభాద్రపదేమాసిశ్రాద్ధంప్రతి
దినంభవేత్ । పిత్రూణాంప్రత్యహంకార్యంనిషిద్ధాహేపితర్పణమ్ ॥ సకృన్మ
హాలయేశ్వస్స్యాదష్టకాస్వంతఏవహి ॥ ఇదంనిషిద్ధదినేపికార్యం ॥ తిథితీర్థవి
శేషేషుకార్యంప్రేతేచసర్వదేతిస్మృత్యర్థసారోక్తేః ॥ తీర్థేతిథివిశేషేచగ
యాయాంప్రేతపక్షకే। నిషిద్ధేపిదినేకుర్యాత్తర్పణంతిలమిశ్రితమితిస్మృతిర
త్నావళ్యాంవచనాచ్చ - ఏతచ్చశ్రాద్ధంమలమాసేనకార్యం - తదాహభృ
గుః ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధంతథాసోమమగ్న్యాధేయంమహాలయమ్ । రాజాభిషేకం
కామ్యంచనకుర్యాద్భానులంబితఇతి ॥ హేమాద్రౌనాగరఖండే ॥ నభోవా
థనభస్యోవామలమాసోయదాభవేత్ । సప్తమఃపితృపక్షస్స్యాదన్యత్రైవ
తుపంచమః ॥ ఏతచ్చపిత్రోర్మరణే ప్రథమాబ్దేకృతాకృతమితిత్రిస్థలీసేతౌభ
ట్టాః - ఇదంచనిత్యంకామ్యం ॥ పుత్రానాయుస్తథారోగ్యమైశ్వర్యమతులం
తథా। ప్రాప్నోతిపంచమేదత్వాశ్రాద్ధంకామాన్సుపుష్కలానితిజాబాల్యు
క్తేః ॥ వృశ్చికేసమతిక్రాంతేపితరోదైవతైస్సహ । నిశ్శ్వస్యప్రతిగచ్ఛంతిశా
పందత్వాసుదారుణమితికార్ష్ణాజినివచనాచ్చ - తదతిక్రమేప్రాయశ్చిత్త
ముక్తమృగ్విధానే ॥ దురోఅశ్వస్యమంత్రంచదశమాసంద్విమాసయోః। మ
హాలయంయదాన్యూనంతదాసంపూర్ణమేతితదితి ॥ ద్విమాసయోఃకన్యాతుల
యోర్మహాలయశ్రాద్ధంయదాహీనమిత్యర్థః - అత్రభరణ్యాంశ్రాద్ధమతిప్రశ
స్తం - తదుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యే ॥ భరణీపితృపక్షేతుమహతీప
రికీర్తితా । అస్యాంశ్రాద్ధంకృతంయేనసగయాశ్రాద్ధకృద్భవేత్ ॥ పృథ్వీచం
ద్రోదయేశ్రీధరీయే బృహస్పతిః ॥ నభస్యాపరపక్షస్యద్వితీయా యదియా

వ్యతీపాతే । తృతీయాచాగ్నితారాభిస్సహితాప్రీతిదాపితుః ॥ ఏతత్పక్షేషష్ఠీ
యోగవిశేషేణకపిలాసంజ్ఞా - తదుక్తంవారాహే ॥ నభస్యకృష్ణపక్షే
తురోహిణీపాతభూసుతైః । యుక్తాషష్ఠీపురాణజ్ఞైఃకపిలాపరికీర్తితా ॥
వ్రతోపవాసనియమైర్భాస్కరంతత్రపూజయేత్ । కపిలాంచద్విజాగ్ర్యా
యదత్వాక్రతుఫలంలభేత్ ॥ పురాణసముచ్చయే ॥ భాద్రేమాస్యసితేప
క్షేభానౌచైవకరేస్థితే । పాతేకుజేచరోహిణ్యాం సాషష్ఠీకపిలాభవేత్॥
అత్రదర్శాంతత్వేన మహాలయోభాద్రపద కృష్ణపక్షోజ్ఞేయ ఇత్యుక్తంనిర్ణ
యామృతేహేమాద్రౌచ - హస్తార్కస్తుఫలాతిశయార్థః ॥ సంయోగేతుచ
తుర్ణాంవైనిర్దిష్టాపరమేష్ఠినేతితత్రైవోక్తేః - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌస్కాం
దే ॥ దేవదారుంతథోశీరం కుంకుమైలామనశ్శిలామ్ । పత్రకంపద్మకంయష్టి
మధుగవ్యేనపేషయేత్ ॥ క్షీరేణాలోడ్య కల్కేనస్నానం కుర్యాత్సమంత్రక
మ్ । ఆపస్త్వమసిదేవేశజ్యోతిషాం పతిరేవచ ॥ పాపంనాశయమేదేవవా
ఙ్మనఃకాయకర్మజమ్ । పంచగవ్యకృతస్నానః పంచభంగైస్తుమార్జయేత్ ॥
పంచభంగైఃపంచపల్లవైః,తథా ॥ రత్నైర్నానావిధైర్యుక్తంసౌవర్ణంకార
యేద్రవిమ్ । శక్తితస్తుపలాదూర్ధ్వం తదర్థంకర్షతోపివా ॥ సౌవర్ణమరుణం
కుర్యాన్నైకాంచైవతథారథమ్ ॥ తథా ॥ అల్పవిత్తోపియఃకశ్చిత్సోపికుర్యా
దిమంవిధిమ్ ॥ ప్రభాసఖండే ॥ స్థాపయేదవ్రణంకుంభం చందనోదకపూరిత
మ్ । రక్తవస్త్రయుగచ్ఛన్నంతామ్రపాత్రేణసంయుతమ్ ॥ రథోరౌక్మఫల
స్త్యైవఏకచక్రస్సుచిత్రితః । సౌవర్ణపలసంయుక్తాం మూర్తింసూర్యస్యకార
యేత్ ॥ తతస్సూర్యంకపిలాంచషోడశోపచారైస్సంపూజ్యదద్యాత్ ॥ దివ్య
మూర్తిర్జగచ్చక్షుర్ద్వాదశాత్మాదివాకరః। కపిలాసహితోదేవోమమముక్తిం
ప్రయచ్ఛతు ॥ యస్మాత్త్వంకపిలేపుణ్యాసర్వలోకస్యపావనీ । ప్రదత్తాస
హసూర్యేణమమముక్తిప్రదాభవేతి ॥ విశేషాంతరంతత్రైవజ్ఞేయమితిదిక్ -
ఇయమేవచంద్రషష్ఠీ - సాచంద్రోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా - ఉభయత్రతథా
త్వేపూర్వా - తదుక్తంభవిష్యే ॥ తద్వద్భాద్రపదేమాసిషష్ఠ్యాంపక్షేసితే
తరే । చంద్రషష్ఠీవ్రతంకుర్యాత్పూర్వవేధఃప్రశస్యతే ॥ చంద్రోదయేయదా
షష్ఠీపూర్వాహ్ణేచాపరేహని । చంద్రషష్ఠ్యసితేపక్షేసైవోపోష్యాప్రయత్న
తఇతి - అష్టమ్యామాశ్వలాయనేనమఘావర్షసంజ్ఞంశ్రాద్ధముక్తం - ఏతేన
మాఘ్యావర్షం ప్రౌష్ఠపద్యా అపరపక్షేఇతి - ఇదంసప్తమ్యాదిషుత్రిష్వహ

స్సుకార్యమితినారాయణవృత్తిః - హరదత్తస్తుమఘాయుక్తవర్షాసుభవం
త్రయోదశీశ్రాద్ధ మితివ్యాచఖ్యౌ - పృథ్వీచంద్రోదయే బ్రాహ్మే ॥ ఆషా
ఢ్యాః పంచమేపక్షే గయామధ్యాష్టమీస్మృతా । త్రయోదశీ గజచ్ఛాయాగ
యాతుల్యాతుపైతృకే ॥ ఆశ్వినకృష్ణాష్టమ్యాం మహాలక్ష్మీవ్రతమ్ - తత్రనిర్ణ
యామృతేపురాణసముచ్చయే ॥ శ్రియోర్చనంభాద్రపదేసితాష్టమీంప్రార
భ్యకన్యామగతేచసూర్యే । సమాపయేత్తత్రతిథౌచయావత్సూర్యస్సుపూ
ర్వార్ధగతోయువత్యాఇతి - తత్రైవ ॥ కన్యాగతేర్కేప్రారభ్యకర్తవ్యంస
శ్రియోర్చనమ్ । హస్తప్రాంతదళస్థర్కేతద్వ్రతంనసమాపయేత్ ॥ పూజ
నీయాగృహస్థానామష్టమీప్రావృషిశ్రియః । దోషైశ్చతుర్భిస్సంయుక్తాసర్వ
సంపత్కరీతిథిః ॥ తథా ॥ పుత్రసౌభాగ్యరాజ్యాయుర్దాయినీసాప్రకీర్తితా ।
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనత్యాజ్యాకన్యాగతేరవౌ ॥ విశేషేణపరిత్యాజ్యానవ
మీదూషితాయదీతి ॥ దోషచతుష్టయంతత్రైవోక్తం ॥ త్రిదినేచావమేచైవ
అష్టమీంనోపవాసయేత్ । పుత్రహానవమీవిద్ధాస్వఘ్నీహస్తార్ధగేరవావితి ॥
త్రిదినావమదినలక్షణంచరత్నమాలాయాం ॥ యత్రైకస్స్పృశతితిథిద్వయా
వసానంవారశ్చేదవమదినం తదుక్తమార్యైః । యస్స్పర్శాద్భవతితిథిత్రయ
స్యచాహ్నాంత్రిద్యుస్పృక్కథితమిదంద్వయంచనేష్టమ్ ॥ ఏతేచసర్వేనిషే
ధాఃప్రథమారంభవిషయాః - మధ్యేతుసతిసంభవేజ్ఞేయాః - వ్రతస్యషోడ
శాబ్దసాధ్యత్వేనమధ్యేత్యాగాయోగాత్ - ఇయంచంద్రోదయవ్యాపినీగ్రా
హ్యా - తత్రైవపూజాద్యుక్తేః - పరదినేచంద్రోదయాదూర్ధ్వంత్రిముహూ
ర్తవ్యాపిత్వేపరైవకార్యా - అన్యథాపూర్వైవ ॥ పూర్వావాపరవిద్ధావా
గ్రాహ్యాచంద్రోదయేసదా । త్రిముహూర్తాపి సాపూజ్యాపరతశ్చోర్ధ్వగామి
నీతిమదనరత్నేనిర్ణయామృతేచసంగ్రహోక్తేః ॥ అర్ధరాత్రమతిక్రమ్యవర్తతే
యోత్తరాతిథిః । తదాతస్యాంతిథౌకార్యంమహాలక్ష్మీవ్రతంసదేతివచనాచ్చే
తిసంక్షేపః ॥ ఇతిమహాలక్ష్మీవ్రతనిర్ణయః—అథనవమ్యామన్వష్టకాశ్రాద్ధం-
తత్రకాత్యాయనః ॥ అన్వష్టకాసునవభిః పిండైశ్శ్రాద్ధముదాహృతమ్ । పి
త్రాదిమాతృమధ్యంచ తతోమాతామహాంతకమ్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేబ్ర
హ్మాండే ॥ పితౄణాంప్రథమందద్యాన్మాతౄణాంతదనంతరమ్ । తతోమా
తామహానాంచఅన్వష్టక్యేక్రమఃస్మృతః ॥ శ్రాద్ధహేమాద్రౌఘాగలేయః ॥
కేవలాస్తుక్షయే కార్యావృద్ధౌ వాదౌప్రకీర్తితాః । అన్వష్టకాసుమధ్యస్థా
నాంత్యాః కార్యాస్తుమాతరః ॥ దీపికాయాంతు - "మాతృశ్రాద్ధమాదౌకా

ర్యమిత్యుక్తం ॥ మాతృయజనంత్వన్వష్టకాస్వుదితఇతి - హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే
పి ॥ అన్వష్టకాసుక్రమశోమాతృ పూర్వంతదిష్యతఇతి - అత్రశాఖాభేదేనవ్య
వస్థేతిపృథ్వీచంద్రోదయః - జీవత్పితృకవిషయమితినిర్ణయదీపః - ఇదంచజీవ
త్పితృకేణాపికార్యం - తదుక్తంనిర్ణయామృతేమైత్రాయణీయపరిశిష్టే ॥ అ
న్వష్టక్యంగయాప్రాప్తౌసత్యాంయచ్చమృతేహని । మాతుశ్శ్రాద్ధంసుతఃకు
ర్యాత్పితర్యపిచజీవతి ॥ యద్యపిజీవత్పితృకస్యపంచాన్వష్టకా - అవశ్యంకర్త
వ్యాః - తథాప్యశక్తస్యేయమావశ్యకీ ॥ ప్రోష్ఠపద్యష్టకాభూయఃపితృలో
కేభవిష్యతీతిహేమాద్రౌపాద్మోక్తేః ॥ సర్వాసామేవమాతౄణాంశ్రాద్ధం
కన్యాగతేరవౌ । సపమ్యాంహిప్రదాతవ్యంబ్రహ్మలబ్ధవరాయతఇతిసూతే
నావశ్యకత్వోక్తేశ్చ - అత్రసర్వాసామిత్యుక్తేః స్వమాతరిజీవంత్యామపిస
పత్నమాతృభ్యోదద్యాత్ - తన్మరణేసతితస్యైతాభ్యశ్చదద్యాదిత్యుక్తం -
జీవత్పితృకనిర్ణయేగురుభిః - అత్రసర్వాసాం నామనిర్దేశేనైకోబ్రాహ్మణో
ర్ఘ్యఃపిండశ్చ - నామైక్యేతుద్వివచనాది ప్రయోగ ఇత్యుక్తం నారాయణవృ
త్తౌ- అన్వష్టకాశ్రాద్ధంతద్యాగశ్చగోభిలీయానాంమధ్యమాయామేవనసర్వా
సు - అన్వష్టక్యంమధ్యమాయామితిగోభిలగౌతమావితిఛందోగపరిశిష్టాత్ -
అత్రభర్తృ మరణోత్తరం పూర్వమృత మాతృశ్రాద్ధం నకార్యమితి కేచిదా
హుః - పఠంతిచ ॥ శ్రాద్ధంసపమ్యాంకుర్యాత్తస్మిన్మృతేభర్తరిలుప్యతఇతి - త
చ్చేతన్నిర్మూలత్వాన్మూర్ఖప్రతారణ మాత్రం- శ్రాద్ధదీపకలికాయాంబ్రా
హ్మే ॥ పితృమాతృకులోత్పన్నాయాఃకాశ్చిత్తుమృతాఃస్త్రియః । శ్రాద్ధా
ర్హామాతృగోత్రేయాశ్శ్రాద్ధంతత్రప్రదీయతఇతి - అత్రదేశాచారాద్వ్యవ
స్థా - ఇదంచానుపనీతేనాపికార్యం - తదుక్తంశ్రాద్ధశూలపాణౌమాత్స్యే ॥
అమావాస్యాష్టకాకృష్ణపక్షపంచదశీషుచేత్యభిధాయ ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపి
కుర్యాత్సర్వేషుపర్వసు । శ్రాద్ధంసాధారణంనామసర్వకామఫలప్రదమ్ ॥ భా
ర్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవాసస్థోపినిత్యశః । శూద్రోప్యమంత్రవత్కుర్యాద
నేనవిధినాబుధఇతి - తేనసాగ్నేరేవేదమితి పరాస్తం - అన్వష్టకాతఃపృ
థగేవేదంమాతుశ్శ్రాద్ధమిత్యపిపరాస్తం - లాఘవేనమాత్రైక్యాదష్టకాప
దావిశేషాచ్చ - తేనాన్యతోన్వష్టకాశ్రాద్ధస్యాంగస్యాప్యత్రప్రధానత్వం
వచనాత్ - అవేష్టేరివరాజసూయాంతర్గతాయాఏతయాన్నాద్యకామం
యాజయేదితిఫలార్థత్వం - అతోష్టకాన్వష్ట కాపూర్వానురోధాత్ - త
థాగ్నిపురాణే ॥ అన్వష్టకాసువృద్ధౌచగయాయాంచక్షయేహని । అత్రమా

తుఃపృథక్ఛ్రాద్ధమన్యత్రపతినాసహ ॥ ఆపస్తంబానాం త్వష్టకాసుచవృద్ధౌ
చేతిభాష్యకారైః - పాఠాదష్టకాయాం మాతృకాశ్రాద్ధం - ఛందోగైస్త్వ
త్రమాతృమాతామహశ్రాద్ధేనకార్యే - కింతుత్రిపురుషమేవ ॥ నయోషిద్భ్యః
పృథగ్దద్యాదవసానదినాదృతే । కర్షూసమన్వితంముక్త్వా తథాద్యంశ్రాద్ధషో
డశమ్ ॥ ప్రత్యాబ్దికంచ శేషేషుపిండాస్స్యుష్షడితిస్థితిరితిఛందోగపరిశిష్టాత్ -
అన్వష్టకాసుతేషాంకర్షూవిధానాదితిశూలపాణిః - యత్తు ॥ తమిస్రపక్షే
నవమీపుణ్యాభాద్రపదేహయా । చత్వారఃపార్వణాఃకార్యాఃపితృపక్షేమ
నీషిభిరితితద్దేశాచారతోవ్యవస్థితంజ్ఞేయం - ఇదంజీవత్పితృకేణాపిసపిండంకా
ర్యం - హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మోత్తరే ॥ అన్వష్టకాసుచస్త్రీణాం శ్రాద్ధంకా
ర్యంతథైవచేత్యుపక్రమ్య ॥ పిండనిర్వపణంకార్యం తస్యామపినృసత్తమేతివచ
నం - శ్రాద్ధవిధినాపిండదానేప్రాప్తే - పునస్తత్కీర్తనంయస్యజీవత్పితృకక
ర్తృణీపతిత్వావినాపిండదానంనిషిద్ధం - తస్యతత్ప్రాప్త్యర్థమితిశ్రీతాతచర
ణాః - అత్రసువాసినీభోజనముక్తం - మార్కండేయపురాణే ॥ మాతుశ్శ్రా
ద్ధేతుసంప్రాప్తేబ్రాహ్మణైస్సహభోజనమ్ । సువాసిన్యైప్రదాతవ్యమితిశా
తాతపోబ్రవీత్ ॥ భర్తురగ్రేమృతానారీ సహదాహేనవామృతా । తస్యాః
స్థానేనియుంజీతవిప్రైస్సహసువాసినీ ॥ తత్రైవమదాలసావాక్యం ॥ స్త్రీ
శ్రాద్ధేప్రదేయాస్స్యురలంకారాశ్చయోషితే । మంజరీమేఖలాదామకర్ణికా
కంకణాదయఇతి-అత్రాశక్తావనుకల్పమాహాశ్వలాయనః ॥ అనడ్హాయవ
సమాహరేదగ్నినావాకక్షముపోదేషామేష్టకేతినత్వేవానష్టకస్స్యాదితిహే
మాద్రిపితామహః ॥ అమావాస్యావ్యతీపాతపౌర్ణమాస్యష్టకాసుచ । వి
ద్వాఞ్ఛ్రాద్ధమకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతే ॥ అకరణేచప్రాయశ్చిత్తము
క్తమృగ్విధానే ॥ ఏభిర్ద్యుభిర్జపేన్మంత్రంశతవారంతుతద్దినే । అన్వష్టక్యంయదా
శూన్యంసపూర్ణంయాతిసర్వథేతి ॥ ఏతత్పక్షేద్వాదశ్యాంవిశేషః - పృథివీ
చందోద్రదమేవాయవీమే ॥ సన్న్యాసినోప్యాబ్దికాదిపుత్రఃకుర్యాద్యథావి
ధి । మహాలయేతుయచ్ఛ్రాద్ధంద్వాదశ్యాంపార్వణంతుతదితి—అథత్రయో
దశీశ్రాద్ధం ॥ తత్రచంద్రికా ॥ త్రయోదశీభాద్రపదీకృష్ణాముఖ్యాపితృప్రియా । తృ
ప్యంతిపితరస్తస్యాంస్వయంపంచశతంసమాః ॥ మఘాయుతాయాంతస్యాం
తుజలాద్యైరపితోషితాః । తృప్యంతిపితరస్తద్వద్వర్షాణామయుతాయుతమ్ ॥
ప్రయోగపారిజాతేశంఖః ॥ ప్రోష్ఠపద్యామతీతాయాంమఘాయుక్తాంత్ర
యోదశీమ్ । ప్రాప్యశ్రాద్ధంతుకర్తవ్యంమధునాపాయసేనచ ॥ ప్రజామిష్టాం

యశస్స్వర్గమారోగ్యంచధనంతథా।నృణాంశ్రాద్ధేసదాప్రీతాఃప్రయచ్ఛంతి పితామహాః॥ఏతన్నిత్యమపి-పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుధర్మే॥ప్రోష్ఠపద్యామతీతాయాంతథాకృష్ణత్రయోదశీత్యుక్త్వా॥ఏతాంస్తుశ్రాద్ధకాలాన్వైనిత్యానాహప్రజాపతిః।శ్రాద్ధమేతేష్వకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతఇత్యుక్తేః-ఏతచ్చావిభక్తైరపిపృథక్కార్యం- తథాచహేమాద్రౌ॥విభక్తావావిభక్తావాకుర్యుశ్శ్రాద్ధంపృథక్సుతాః।మఘాసుచతతోఽన్యత్రనాధికారఃపృథగ్వినేతి॥అపరార్కేవాయవీయే॥హంసేహస్తస్థితేయాతుమఘాయుక్తత్రయోదశీ।తిథిర్వైవస్వతీనామసాఛాయాకుంజరస్యతు॥అత్రచ॥అపినస్స్వకులేభూయాద్యోనోదద్యాత్త్రయోదశీమ్।పాయసంమధుసర్పిర్భ్యాంప్రాక్ఛాయేకుంజరస్యచేతివిష్ణువచనేకేవలత్రయోదశీశ్రుతేర్మఘాగుణఇతికల్పతరుః - శూలపాణిస్తుకేవలవాక్యానామర్థవాదత్వాద్విధౌచమఘాయోగశ్రుతేర్విధిలాఘవాద్విశిష్టమేవనిమిత్తమిత్యాహ - వస్తుతస్తు॥మధుమాంసైశ్చశాకైశ్చపయసాపాయసేనచ।ఏషనోదాస్యతిశ్రాద్ధంవర్షాసుచమఘాసుచేతివసిష్ఠవచనేకేవలమఘాశ్రుతేర్వినిగమకాభావాదుభయంభిన్ననిమిత్తం-పూర్వోక్తవచనాచ్చయోగాధిక్యేఫలాధిక్యం-అతఏవయాజ్ఞవల్క్యః॥తథావర్షాత్రయోదశ్యాంమఘాసుచవిశేషతఇతిత్రయోదశీశ్రాద్ధంనిత్యం- అన్యత్కామ్యం-అత్రత్రయోదశ్యాంబహుపుత్రాయువమారిణస్తుభవంతీత్యాపస్తంబోక్తేర్యువమారిత్వమపత్యదోషసహిష్ణోరపత్యమాత్రార్థినః - స్మృత్యంతరోక్తధనార్థినోవాధికారఇతికల్పతరుః - అపత్యనిందయాతదర్థినోనాధికారాత్ - ఫలాంతరకామస్యైవాధికారఇతిహలాయుధః - ఏతత్పిండరహితంకార్యం॥మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాంపిండనిర్వపణంద్విజః।ససంతానోనైవకుర్యాన్నిత్యంతేకవయోవిదురితిబృహత్పరాశరోక్తేః - ఇదంమలమాసేపికార్యం॥మఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధంప్రత్యుపస్థితిహేతుకమ్।అనన్యగతికత్వేనకర్తవ్యంస్యాన్మలిమ్లుచే ఇతికాఠకగృహ్యోక్తేః- యానితు,అంగిరాః॥త్రయోదశ్యాంకృష్ణపక్షేయశ్శ్రాద్ధంకురుతేనరః - పంచత్వంతస్యజానీయాజ్జ్యేష్ఠపుత్రస్యనిశ్చితమ్॥వామనపురాణే॥త్రయోదశ్యాంతువైశ్రాద్ధంనకుర్యాత్పుత్రవాన్గృహీత్యాదీనివచనానితానిపుత్రవద్విషయాణివామహాలయస్థభిన్నత్రయోదశీవిషయాణివాకామ్యశ్రాద్ధవిషయాణివాసపిండకశ్రాద్ధవిషయాణివేతికేచిత్-హేమాద్రిప్రముఖాస్త్వేకవర్గశ్రాద్ధవిషయాణి॥శ్రాద్ధంనైవైకవర్గస్యత్రయోదశ్యాముపక్రమేత్।నస్పృష్టాస్త్రయోయస్య

ప్రజాహంసంతితస్యతఇతి కార్ష్ణాజినిస్మృతేః-యద్యపి ॥ పితరోయత్రపూ
జ్యంతేతత్రమాతా మహాఅపితథామ్యోక్తేర్న కేవలపితృవర్గస్య ప్రాప్తిస్త
థాపివ్యామోహాదిప్రాప్తనిషేధోయమిత్యాహుః - వయంతుపశ్యామః-
పుత్రవద్విషయాణ్యేవేతి ॥ అసంతానస్తుయస్తస్య శ్రాద్ధప్రోక్తాత్రయోద
శీ । సంతానయుక్తోయఃకుర్యాత్తస్య వంశక్షయోభవేదితి హేమాద్రౌనాగ
రఖండోక్తేః - పూర్వవాక్యమప్యసంతానస్యైవైకవర్గనిషేధకమితి - అత్ర
మఘాత్రయోదశీమహాలయ యుగాదిశ్రాద్ధానాంతంత్రేణప్రయోగః - సతు
ప్రసంగసిద్ధిరిత్యన్యత్రవిస్తరః- అథచతుర్దశీ - పృథ్వీచంద్రోదయేప్రచేతాః॥
వృక్షారోహణలోహాద్యైర్విద్యుజ్జలవిషాగ్నిభిః । నఖిదంష్ట్రివిపన్నానామేతే
షాంశస్తాచతుర్దశీ॥ బ్రాహ్మే ॥ యువానఃపితరోయస్యమృతాశ్శస్త్రేణవా
హతాః । తేనకార్యంచతుర్దశ్యాం తేషాంతృప్తిమభీప్సతా ॥ నాగరఖండే॥
అపమృత్యుర్భవేద్యేషాంశస్త్రమృత్యురథాపివా । శ్రాద్ధంతేషాంప్రకర్త
వ్యంచతుర్దశ్యాంనరాధిప ॥ ఏతచ్చప్రాయోనాశకశస్త్రాగ్నివిషోదకోద్బం
ధనప్రపతనైశ్చచ్ఛతామితిగౌతమోక్తదుర్మరణోపలక్షణం - ఏకయోగనిర్దే
శాత్ ॥ సర్వేషాంతుల్యధర్మాణామేకస్యాపియదుచ్యతే । సర్వేషాంతత్స
మంజ్ఞేయమేకరూపాహితేస్మృతా ॥ ఇత్యుశనసోక్తేశ్చ - తచ్చకృతక్రియా
ణామేవేతివక్ష్యామః - మరీచిః ॥ విషశస్త్రశ్వాపదాహితిర్యగ్బ్రాహ్మణఘా
తినామ్ । చతుర్దశ్యాంక్రియాఃకార్యాఅన్యేషాంతువిగర్హితాః ॥ అత్రబ్రా
హ్మణఘాతీతేనహతోనతుబ్రహ్మహా ॥ తస్యపతితత్వాదితిశూలపాణిః ॥ అ
త్రోద్దేశ్యవిశేషణస్యావివక్షితత్వాత్ స్త్రీణామపిశస్త్రాదిహతానామేకో
ద్దిష్టంకార్యం - సపార్వణమితిశ్రీదత్తోపాధ్యాయః - ఇదంవిషాదిహతానా
మేవనప్రసవాదిమృతానామితివాచస్పతిః - యత్తుశాకటాయనః ॥ జలాగ్ని
భ్యాంవిపన్నానాంసన్న్యాసేవాగృహేపథి । శ్రాద్ధంకుర్వీత తేషాంవైవర్జ
యిత్వాచతుర్దశీమితి ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థజలాదిమృతవిషయమిత్యాకరేఉ
క్తం - అతఏవవైధత్వాత్సహాగమనేపినకార్యమితి హేమాద్రిః - ఏతచ్చదైవ
యుక్తమేకోద్దిష్టం కార్యమిత్యుక్తం - ప్రయోగపారిజాతే ॥ ప్రేతపక్షేచ
తుర్దశ్యామేకోద్దిష్టవిధానతః । దైవయుక్తంతుతచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణాంమక్షు
యంభవేత్ ॥ తచ్ఛ్రాద్ధందైవహీనంచేత్పుత్రదారధనక్షయః । ఏకోద్దిష్టం
దైవయుక్తమిత్యేవమనురబ్రవీత్ ॥ భవిష్యేపి ॥ సమత్వమాగతస్యాపిపితు
శ్శస్త్రహతస్యచ । చతుర్దశ్యాంతుకర్తవ్యమేకోద్దిష్టంమహాలయే॥చతుర్దశ్యాం

తుయచ్ఛ్రాద్ధం సపిండీకరణేకృతే । ఏకోద్దిష్టవిధానేన తత్కార్యం శస్త్రఘాతిన ఇతి॥ సంవత్సరప్రదీపే హారీతః ॥ విశ్వేదేవాంశ్చ తత్రాపి పూజయిత్వా దతోసు లాః । యేవై శస్త్రహతాస్తేషాం శ్రాద్ధం కుర్యాదతంద్రితః ॥ అత్రైకోద్దిష్ట వచనానాం నిర్మూలత్వం - సమూలత్వేపి పార్వణాశక్తపరాణి - విష్ణ్వా దివచనైః ప్రకరణాత్కృష్ణపక్షీయపార్వణాపరతేరితి శూలపాణిః - తన్న - వాక్యేన ప్రకరణస్య బాధాత్ - పిత్రాదీనాం పార్వణం భ్రాత్రాదీనామేకోద్ది ష్టమితి గౌడాః ప్రాంచః - తన్న - పితురిత్యనేన విరోధాత్ - విశేషవాక్యవై య్యర్థ్యాపత్తేశ్చ - అత్ర శస్త్రహతస్యైవ చతుర్దశ్యామితి నియమో న తు చతుర్ద శ్యామేవ శస్త్రహతస్యేతి ॥ శ్రాద్ధం శస్త్రహతస్యైవ చతుర్దశ్యాం మహాలయే ఇతి కాలాదర్శాత్ - వార్షికాదీనామకరణాపత్తేశ్చ - తేన మహాలయ ఏవ - ది నాంతరే పార్వణం - మాతామహాదిత్రయస్యార్థం కార్యమేవ - పితామహాపి శ స్త్రహతశ్చేదేకోద్దిష్టద్వయం కార్యం - తదుక్తం హేమాద్రౌ స్మృత్యంతరే - ఏ కస్మిన్ ద్వయోర్వైకోద్దిష్టమితి - త్రిషు శస్త్రహతేషు పార్వణమేవ కార్యం - య త్తు దేవస్వామినోక్తం - త్రిష్వపి శస్త్రహతేషు పృథగేకోద్దిష్టత్రయం కార్యం - న తు పార్వణమాహాత్య వచనాభావాదితి తదయుక్తం ॥ పిత్రాదయస్త్రయో యస్య శస్త్రైర్వ్యాతాస్త్వనుక్రమాత్ । స భూతే పార్వణం కుర్యాదాబ్దికాని పృథక్పృథగితి బృహత్పరాశరోక్తేః ॥ ఏకస్మిన్ ద్వయోర్వాపి ద్వ్యచ్ఛ స్త్రేణాహతే । ఏకోద్దిష్టం సుతః కుర్యాత్త్రయాణాం దర్శవద్భవేదితి స్మృత్యంతరాచ్చేతి స్మృతిచంద్రోదయేఽప్యుక్తం - అపరార్కే హేమాద్రౌ చైవం - యస్తు - అత్రైవ శస్త్రాదినా హతస్తస్య వార్షికమేవ పార్వ ణమేకోద్దిష్టం వా కార్యం న తు శ్రాద్ధద్వయం - ప్రసంగసిద్ధేరితి పృథ్వీచం ద్రోదయే - అత్ర శ్రాద్ధాకరణే గ్రిమాపరపక్షే దినాంతరే పార్వణేనైవ కార్యమితి తత్రైవోక్తం - యద్యపి ॥ శస్త్రవిప్రహతానాంచ శృంగిదం ష్ట్రిసరీసృపైః । ఆత్మనస్త్యాగినాంచైవ శ్రాద్ధమేషాం న కారయేదితి ఛా గలేయాద్యైః - శస్త్రాదిహతానాం శ్రాద్ధం నిషిద్ధం - తథాపి ప్రమా దమృతానాం శ్రాద్ధార్హత్వాత్కార్యం - పృద్ధావిభిన్నబుద్ధిపూర్వమృతా నాం తు న కార్యం - యత్తు ॥ చతుర్దశ్యాం తర్పణీయా లుప్తపిండోదకక్రియా ॥ ఇతి బ్రాహ్మే తద్గౌణమితి శూలపాణిః - లక్షణాయాం మానాభావాత్ ॥ స తి తేనాపి కర్తవ్యం కర్తవ్యం పతితస్య చేతి ॥ గయాదివత్ విశేష విధిబలాత్పతి తానామపి కార్యమితి నవ్యగౌడాః - తత్త్వంతు - సమత్వమాగతిన్యాయైవ

శ్రౌతస్మృతక్రియాణాం కార్యం నాన్యేషామితి వయం ప్రతీమః - యత్తు మనుః ॥ న పైతృయజ్ఞియో హోమో లౌకికాగ్నౌ విధీయతే । న దర్శేన వినా శ్రాద్ధమాహితాగ్నేర్విధీయత ఇతి ॥ అత్ర పూర్వార్ధం హేతుత్వేనోక్తం - తద్వ్యథాశ్రుతమేవమన్యతే పృథ్వీచంద్రోదయాదయః - ఆహితాగ్నేః పిండపితృయజ్ఞకల్పే న శ్రాద్ధనిషేధార్థమిదం న తు సాకల్యాదేరపీత్యస్మద్గురవః - కృష్ణపక్షశ్రాద్ధమప్యధినేషు ప్రాప్తమాహితాగ్నేర్దర్శ నియమ్యత ఇతి తు వయం - దర్శేన పార్వణేన వినా శ్రాద్ధం న తేన క్వాపి వార్షికాదావేకోద్దిష్టం నేతి పరిహారః - ఇతి చతుర్దశీ—అమాయాం విశేషమాహాపరార్కే—యమః ॥ హంసే కరస్థితే యా తు అమావాస్యా కరాన్వితా । సా జ్ఞేయా కుంజరచ్ఛాయా ఇతి బౌధాయనోఽబ్రవీత్ ॥ వనస్పతిగతే సోమే ఛాయా యా ప్రాఙ్ముఖీ భవేత్ । గజచ్ఛాయా తు సా ప్రోక్తా తస్యాం శ్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్ ॥ భారతే ॥ అజేన సర్వలోహేన వర్షాసు నియతవ్రతః । హస్తిచ్ఛాయాసు విధివత్కర్ణవ్యజనవీజితమ్ ॥ శ్రాద్ధం దద్యాదితి శేషః - ఆశ్వినశుక్లప్రతిపది దౌహిత్రస్య మాతామహశ్రాద్ధముక్తం-హేమాద్రౌ సంగ్రహే చ ॥ జాతమాత్రోఽపి దౌహిత్రో విద్యమానేఽపి మాతులే । కుర్యాన్మాతామహశ్రాద్ధం ప్రతిపద్యాశ్వినే సిత ఇతి-ఇయం సంగవవ్యాపినీ గ్రాహ్యేతి నిర్ణయదీపే ఉక్తం - ప్రతిపద్యాశ్వినే శుక్లే దౌహిత్రస్త్వేకపార్వణమ్ । శ్రాద్ధం మాతామహం కుర్యాత్స పితా సంగవే సదా ॥ జాతమాత్రోఽపి దౌహిత్రో జీవత్యపి చ మాతులే । ప్రాతస్సంగవయోర్మధ్యే అర్యస్య ప్రతిపద్భవేదితి వచనాత్ - అత్ర సమూలత్వం విమృశ్యం - ఇదం చ మలమాసే న కార్యం ॥ స్పష్టమాసవిశేషాఖ్యావిహీనం వర్జయేన్మల ఇతి నిషేధాత్ - ఇదం చ జీవత్పితృకేణైవ కార్యమితి శిష్టాః - ఇదం చ శిష్టాచారాత్సపిండకం కార్యమితి కేచిత్ -పిండరహితం తు యుక్తం - జీవత్పితృకస్య ॥ ముండనం పిండదానం చ ప్రేతకర్మ చ సర్వశః । న జీవత్పితృకః కుర్యాద్గుర్విణీపతిరేవ చేతి దక్షేణ పిండనిషేధాత్ ॥ ఆ స్పష్టత్వాదవిశేషవచనాభావాచ్చేతి సంక్షేపః - ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ మహాలయనిర్ణయః———అథాశ్వినశుక్ల ప్రతిపది నవరాత్రారంభః - తన్నిర్ణయః - తత్ర భార్గవార్చనదీపికాయాం దేవీపురాణే సుమేధా ఉవాచ ॥ శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి చండికాపూజనక్రమమ్ । ఆశ్వినస్య సితే పక్షే ప్రతిపత్సు శుభే దినే ॥ ఇత్యుపక్రమ్యోక్తం ॥ శుద్ధే తిథౌ ప్రకర్తవ్యం ప్రతిపచ్చోర్ధ్వగామినీ । ఆద్యాస్తు నాడికాస్త్యక్త్వా షోడశ ద్వాదశాపి వా ॥ అపరాహ్ణే చ కర్తవ్యం శుభసంతానకాంక్షిభిః ॥ ఇదం చాపరాహ్ణయోగిన్యాః ప్రాశస్త్యం ద్వ

యదినేత్ప్రతిపదోఽభావేఽజ్ఞేయం - తథాతత్రైవ దేవీపురాణే డామరతంత్రేచ
దేవీవచః ॥ అమాయుక్తానకర్తవ్యాప్రతిపత్పూజనేమమ । ముహూర్తమా
త్రాకర్తవ్యాద్వితీయాదిగుణాన్వితా॥ ఆద్యాష్షోడశనాడీస్తులబ్ధ్వాయః కురు
తేనరః । కలశస్థాపనంతత్రహ్యరిష్టంజాయతేధ్రువమ్ ॥ మార్కండేయదే
వీపురాణయోః ॥ పూర్వవిద్ధాతు యాశుక్లాభవేత్ప్రతిపదాశ్వినే । నవరా
త్రవ్రతంతస్యాంనకార్యంశుభమిచ్ఛతా॥ దేశభంగోభవేత్తత్రదుర్భిక్షంచో
పజాయతే । నందాయాందర్శయుక్తాయాం యత్రస్యాన్మమపూజనమితి॥
స్కాందేపి ॥ ప్రతిపద్యాశ్వినేమాసిసాశుద్ధాశుభదాభవేత్ । భాద్రపంచ
దశీక్లిష్టాతథాయుక్తానశస్యతే ॥ విరుద్ధఫలదాసాహిపుత్రపౌత్రభయావ
హేతి ॥ తథా ॥ వర్జనీయాప్రయత్నేనఅమాయుక్తాతుపార్థివ । ద్వితీయా
దిగుణైర్యుక్తాప్రతిపత్సర్వకామదా ॥ తథాదేవీపురాణే ॥ యోమాంపూజ
యతేనిత్యంద్వితీయాదిగుణాన్వితామ్ । ప్రతిపచ్ఛారదీంజ్ఞాత్వాసోఽశ్నుతేసు
ఖమవ్యయమ్ ॥ యదికుర్యాదమాంయుక్తాంప్రతిపత్స్థాపనేమమ । తస్యశా
పాయుతందత్వాభస్మశేషంకరోమ్యహమ్ ॥ అగ్రహాత్కురుతేయస్తుకలశ
స్థాపనంమమ । తస్యసంపద్వినాశస్స్యాజ్జ్యేష్ఠపుత్రోవినశ్యతి ॥ అమాయు
క్తానకర్తవ్యాప్రతిపచ్చండికార్చనే । ధనార్థిభిర్విశేషేణ వంశహానిశ్చజాయ
తే ॥ నదర్శకలయాయుక్తాప్రతిపచ్చండికార్చనే । ఉదయేద్విముహూర్తాపి
గ్రాహ్యాసోదయగామినీతి॥ దేవీపురాణే॥ యాచాశ్వయుజిమాసేస్యాత్ప్ర
తిపద్భద్రయాన్వితా । శుద్ధామమార్చనంతస్యాంశతయజ్ఞఫలప్రదమ్ ॥ రు
ద్రయామళే ॥ అమాయుక్తానకార్యైవ ప్రతిపన్నిందితామతా । త
త్రచేత్స్థాపయేత్కుంభం దుర్భిక్షంజాయతేధ్రువమ్ । ప్రతిపత్స
ద్వితీయాతుకుంభారోపణకర్మణీతి ॥ యద్యపిరుద్రయామళం డామరంచ
నిర్మూలం - తథాప్యవిరోధాత్ - ప్రచారాచ్చతద్వచనానిలిఖ్యంతే - తి
థితత్త్వేదేవీపురాణేపి॥ ప్రాతరావాహయేద్దేవీంప్రాతరేవప్రవేశయేత్।
ప్రాతఃప్రాతశ్చసంపూజ్యప్రాతరేవవిసర్జయేత్ ॥ తత్రైవ॥ శరత్కాలే
మహాపూజాక్రియతేయాచవార్షికీ । సాకాలోదయగామిన్యాంనతత్రతిథి
యుగ్మతా ॥ తథా ॥ కుహూకాష్ఠోపసంయుక్తాం వర్జయేత్ప్రతిపత్తిథిమ్।
రాజ్యనాశాయసాప్రోక్తానిందితాచాశ్వపూజనఇతి॥ ఏషుచనేషుకలశస్థా
పనగ్రహణాత్ - తదేవప్రథమదినేనిషిధ్యతే - నతూపవాసాది - తస్యప్ర
తిపద్యస్యమావాస్యేతియుగ్మవాక్యాత్ - శుక్లాస్యాత్ప్రతిపత్తిథిః - ప్రథ

మతఇతిదీపికోక్తేః - శుక్లపక్షేదర్శవిద్ధేతిమాధవోక్తేశ్చ - పూర్వదినేప్రా
ప్త్యబాధేమానాభావాదితికేచిత్ - వస్తుతస్తుపూర్వోక్తవాక్యేషుచండి
కాంప్రసపూజాగ్రహణాదుప వాసాదేశ్చాంగత్వాత్ప్రధానదేవీపూజాదా
ఒఒఒరేతియుక్తం - కలశస్థాపనగ్రహణంతూపలక్షణం - అతఏవదేవలః॥ప్ర
తోపవాసనియమేఘటికైకాపియాభవేత్ । సాతిథిస్తద్దినే పూజ్యావిపరీతా
తుపైతృకఇతి - అత్రఘటికాముహూర్తఇతిగౌడాః - యదాతుపూర్వదినే
సంపూర్ణాశుద్ధాచఘటాత్వా పరదినే వర్ధతేతదాసంపూర్ణత్వాదమాయో
గాభావాచ్చపూర్వైవ - యానిచద్వితీయాయోగనిషేధకానివచనాని కే
చిత్పఠంతి - తాన్యపిశుద్ధాధికనిషేధపరాణి - పరదినేప్రతిపదోత్యంతాస
త్త్వేతుపర్ణయుతాపిపూర్వైవగ్రాహ్యా - తదాహల్లః ॥ తిథిశ్శరీరంతిథి
రేవకారణంతిథిఃప్రమాణంతిథిరేవసాధనమితి - యానిత్వమాయుక్తాప్రక
ర్తవ్యేత్యాదీనినృసింహప్రసాదేవచనానితాని సమూలత్వేసత్యేతద్విషయా
ణి - అత్రేదంతత్త్వం - పూర్వోక్తవాక్యానాంసర్వేషాంహేమాద్ర్యా
ద్యలిఖితత్వేనిమూలత్వాత్తైశ్చాస్యనిర్ణయస్యానుక్తేః - సామాన్యనిర్ణయా
త్పూర్వవత్ప్రాప్తావపిగౌడనిబంధేషువిశేషనిర్ణయాదౌదయికీగ్రాహ్యా - త
త్రాపిఘటికైకేత్యస్యద్విముహూర్తస్తుతిత్వోక్తేర్ద్విముహూర్తాగ్రాహ్యా॥ఉ
దితేదైవతంభానావిత్యత్రద్విముహూర్తాత్రిరహ్నశ్చేత్యౌదయిక్యాద్విము
హూర్తత్వనియమాత్ - తేనఉదయేద్విముహూర్తాపిత్యాద్యనుసారోపిము
హూర్తమాత్రికర్తవ్యేతిద్విముహూర్తస్తుతిః - అన్యథాద్విముహూర్తవి
ధివైయర్థ్యాత్ - కేచిత్తుముహూర్తమాత్రేతివచనాత్తతోన్యూనత్వేపరా
నేత్యాహుః - గౌడాఅప్యేవం - అత్రదేవీపూజైవప్రధానమ్ - ఉపవాసా
దిస్త్వంగం - అష్టమ్యాంచనవమ్యాంచజగన్మాతరమంబికామ్ । పూజయిత్వా
శ్వినేమాసివిశోకోజాయతేనరఇతి హేమాద్రౌభవిష్యే - తస్యాఏవఫలసం
బంధాత్ - నవమీతిథిపర్యంతంవృద్ధ్యాపూజాజపాదికమితితత్రైవదేవీపురా
ణాత్ - శరత్కాలేమహాపూజాక్రియతేయాచవార్షికీతిమార్కండేయపు
రాణాచ్చ - పూర్వవచనాదష్టమీనవమీపూజైవప్రధానమస్యాస్సర్వమంగమి
తిగౌడాః - ఏకాహపక్షోపికాళికాపురాణే ॥ యస్త్వేకస్యామథాష్టమ్యాం
నవమ్యామథసాధకః । పూజయేద్వరదాం దేవీంమహావిభవవిస్తరైరితి ॥ త
త్త్వంతురాజసూయేస్యయాగ్నిస్సప్రధాన్యాయాస్సహితాయాఅప్యవేష్టే
రేతయాన్నాద్యకామంయాజయేదిత్యేకత్వాత్స్వక్యవిధానాచ్చయథాఫలా

ర్థో బహూః - ప్రయోగస్తథా నవరాత్రమధ్యస్థాయాం ॥ అష్టమ్యాం నవమ్యాం వా ఫలార్థః పృథక్ప్రయోగః - రూపనారాయణధృత దేవీపురాణే ॥ మహానవమ్యాం పూజేయం సర్వకామప్రదాయికా । సర్వేషు వత్సవర్గేషు తవ భక్త్యా ప్రకీర్తితా ॥ కృత్వాప్నోతి యశో రాజ్యం పుత్రాయుర్ధనసంపదః ॥ సా చ కామ్యా నిత్యా చ ॥ ఏవమన్యైరపి తథా దేవ్యాః కార్యం ప్రపూజనమ్ । విభూతిమతులాం లబ్ధుం చతుర్వర్గప్రదాయికామ్ ॥ యో మోహాదథవాలస్యాద్దేవీం దుర్గాం మహోత్సవే । న పూజయతి దంభాద్వా ద్వేషాద్వాప్యథ భైరవ ॥ క్రుద్ధా భగవతీ తస్య కామానిష్టాన్నిహంతి వై ॥ ఇతి కాలికాపురాణే ఫలనిందాశ్రుతేః ॥ వర్షే వర్షే విధాతవ్యం స్థాపనం చ విసర్జనమితి తిథితత్త్వే దేవీపురాణాచ్చ - అతోఽపవాసాదికముక్తం హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ ఏవం చ వింధ్యవాసిన్యాం నవరాత్రోపవాసతః । ఏకభక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ ॥ పూజనీయా జనైర్దేవీ స్థానే స్థానే పురే పురే । గృహే గృహే శక్తిపరైర్గ్రామే గ్రామే వనే వనే ॥ స్నాతైః ప్రముదితైర్హృష్టైర్బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్నృపైః । వైశ్యైః శూద్రైర్భక్తియుక్తైర్మ్లేచ్ఛైరన్యైశ్చ మానవైరితి - యత్తు రూపనారాయణీయే భవిష్యే ॥ ఏవం నానామ్లేచ్ఛగణైః పూజ్యతే సర్వదస్యుభిరితి ॥ తత్తామసపూజాపరం ॥ వినా మంత్రైస్తామసీ స్యాత్కిరాతానాం తు సమ్మతేతి తత్రైవోక్తేః - మదనరత్నే దేవీపురాణేపి ॥ కన్యాసంస్థే రవౌ శక్ర శుక్లామారభ్య నందికామ్ । అయాచీ హ్యేకభక్తో వా నక్తాశీ వాథవాప్యబ్దః ॥ భూమౌ శయీత చామంత్ర్య కుమారీర్భోజయేత్సదా । వస్త్రాలంకారదానైశ్చ సంతోష్యాః ప్రతివాసరమ్ ॥ బలిం చ ప్రత్యహం దద్యాదోదనం మాంసమాషవత్ । త్రికాలం పూజయేద్దేవీం జపస్తోత్రపరాయణః ॥ నందికా ప్రతిపత్తిథిరితి మైథిలాః - షష్ఠీతి గౌడాః - తచ్చ పూజనం రాత్రౌ కార్యం ॥ ఆశ్వినే మాసి మేఘాంతే మహిషాసురమర్దినీమ్ । నిశాసు పూజయేద్భక్త్యా సోపవాసాదికః క్రమాదితి దేవీపురాణాత్ - సంగ్రహేపి ॥ ఆశ్వినే మాసి మేఘాంతే ప్రతిపద్యా తిథిర్భవేత్ । తస్యాం నక్తం ప్రకుర్వీత రాత్రౌ దేవీం చ పూజయేత్ ॥ రాత్రిరూపా యతో దేవీ దివారూపో మహేశ్వరః । రాత్రివ్రతమిదం దేవి సర్వపాపప్రణాశనమ్ ॥ సర్వకామప్రదం నౄణాం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ । రాత్రివ్రతమిదం తస్య రాత్రౌ కర్తవ్యతేష్యతే ॥ నక్తవ్రతమిదం యస్మాదన్యథా నరకే గతిరిత్యాదివచనాచ్చ - రాత్రివ్రతత్వమేవాభిప్రేత్య మాధవేనోక్తం - తస్య నక్తవ్రతత్వాదితి - నతు రాత్రిభోజనాత్ - నను మా

సిచాశ్వయుజేశుక్లేనవరాత్రేవిశేషః ॥ సంపూజ్యనవదుర్గాంచనక్తంకుర్యాత్సమాహితః । నవరాత్రాభిధంకర్మనక్తవ్రతమిదంస్మృతమ్ ॥ ఆరంభేనవరాత్రస్యేత్యాదిస్కాందాన్మాధవోక్తేశ్చనక్తమేవప్రధానమితిచేత్ - ననవరాత్రోపవాసతఇత్యాదేరనుపపత్తేః - తేనపాక్షికనక్తానువాదోయం-నిత్యానిత్యసంయోగవిరోధాత్ - సహ్యగ్నిహోత్రేదశమపక్షేప్రాప్తస్యదధ్నాజుహోతీత్యస్యేంద్రియకామహోమేనువాదోఘటతే - నిత్యవదేనువాదాయోగాదిత్యుక్తంవార్తికే - తథాత్రాపి - తేనాత్రతద్వదేవగుణాత్ఫలమితిజ్ఞేయం - నను రాత్రేః కర్మకాలత్వేతద్వ్యాపినీపూర్వైవప్రతిపత్ప్రాప్నుయాత్ - మైవం, న్యాయతః ప్రాప్తావపిపూర్వోక్తవచనైర్బాధాత్ - తథాపూర్వేద్యుః కర్మకాలవ్యాపినీమపిత్యక్త్వా స్వల్పాపిపరైవ రామనవమీతిప్రాగుక్తం - యథావానిశీథేసతీమపిపూర్వాంజన్మాష్టమీంత్యక్త్వారోహిణీయుక్తాపరైవేతిమాధవేనోక్తం - తథాత్రాపి - వస్తుతస్తు - రాత్రేః కర్మకాలత్వవచసాంహేమాద్ర్యాద్యలిఖనాత్సమూలత్వంవిమృశ్యమేవ - త్రికాలంపూజయేదిత్యాదిపూర్వవిరోధాచ్చ - మాధవోక్తిస్తుపాక్షికనక్తానువాదఇత్యుక్తం - తస్మాత్సర్వపక్షేషుపరైవప్రతిపదితిసిద్ధం - అత్రకేచిన్నవరాత్రశబ్దోనవాహోరాత్రపరః ॥ వృద్ధౌసమాప్తిరష్టమ్యాంహ్రాసేమాప్రతిపన్నిశి । ప్రారంభోనవచండ్యాస్తునవరాత్రమతోర్థవదితిదేవీపురాణాదిత్యాహుః - తన్న - అతిహ్రాసవృద్ధ్యోర్న్యూనాధికత్వాపత్తేః - అత్రమూలాభావాచ్చ - తేనతిథివాచ్యేవాయం - తదుక్తం ॥ తిథివృద్ధౌతిథిహ్రాసేనవరాత్రమపార్థకమ్ । అష్టరాత్రేనదోషోయంనవరాత్రతిథిక్షయేఇతినచనవరాత్రశబ్దః- క్వచిల్లక్షణయాకర్మవాచీ - తథాప్రారంభోనవరాత్రస్యేత్యత్రేతిదిక్ - ప్రతిపదిచవైధృత్యాదియోగనిషేధోభార్గవార్చనదీపికాయాందేవీపురాణే ॥ స్వాష్ట్రవైధృతియుక్తాచేత్ప్రతిపచ్చండికార్చనే । తయోరంతేవిధాతవ్యంకలశారోపణంగృహేతి ॥ చిత్రావైధృతియుక్తాపిద్వితీయాయుతాచేత్సైవగ్రాహ్యేత్యుక్తం -•దుర్గోత్సవే ॥ భద్రాస్వితాచేత్ప్రతిపన్నలభ్యతేవిరుద్ధమోగైరపిసంగతాసతీ । సైవాపరాహ్ణే విబుధైర్విధేయాశ్రీపుత్రరాజ్యాదివివృద్ధిహేతురితి ॥ యదాతువైధృత్యాదిపరిహారేణప్రతిపన్నలభ్యతే - తదోక్తంతత్రైవకాత్యాయనేన ॥ ప్రతిపద్యాశ్వినేమాసిభవోవైధృతిచిత్రయోః - ఆద్యపాదౌపరిత్యజ్యప్రారభేన్నవరాత్రకమితి ॥ భవిష్యేపి ॥ చిత్రావైధృతిసంపూర్ణాప్రతిపచ్చేద్భవేన్నృప । త్యాజ్యావ్యాంశౌప్ర

యస్త్వావ్యాప్తురీయాం శేతపూజనమితి ॥ రుద్రయామళేపి ॥ వైధృతౌ పుత్ర
నాశస్స్యాచ్చిత్రాయాం ధననాశనమ్ । తస్మాత్స్థాపయేత్కుంభం చిత్రా
యాం వైధృతౌ తథా ॥ సంపూర్ణా ప్రతిపద్యేవ చిత్రాయుక్తా యదా భవేత్ ।
వైధృత్యావాపి యుక్తా స్యాత్తదా మధ్యందినే రవౌ ॥ అభిజిత్తుముహూర్తం య
త్తత్ర స్థాపనమిష్యత ఇతి - చిత్రాదినిషేధే మూలం చింత్యం - ఇదం కలశస్థా
పనం రాత్రౌ న కార్యం ॥ న రాత్రౌ స్థాపనం కార్యం నచ కుంభాభిషేచనమితి
మాత్స్యోక్తేః ॥ భాస్కరోదయమారభ్య యావత్తు దశనాడికాః । ప్రాతః
కాల ఇతి ప్రోక్తః స్థాపనారోపణాదిష్వితి విష్ణుధర్మోక్తేశ్చ ॥ రుద్రయామళే ॥
స్నానం మాంగళికం కృత్వా తతో దేవీం ప్రపూజయేత్ । శుభాభిర్మృత్తికాభి
శ్చపూర్వం కృత్వాతు వేదికామ్ ॥ యవాన్నైవాపయేత్తత్ర గోధూమైశ్చాపి
సంయుతాన్ । తత్ర సంస్థాపయేత్కుంభం విధినా మంత్రపూర్వకమ్ ॥ సౌవ
ర్ణం రాజతం వాపి తామ్రం మృన్మయం తు వేతి ॥ అథ పూజావిధిః - స చ జయం
తీ మంత్రేణ నవాక్షరేణ కార్యః - తదుక్తం దుర్గాభక్తితరంగిణ్యాం దేవీపురా
ణే ॥ కుర్యాద్దేవ్యాస్తు మంత్రేణ పూజాం క్షీరఘృతాదిభిరిత్యుక్త్వా ॥ జయంతీ
మంగళా కాళీ భద్రకాళీ కపాలినీ । దుర్గా క్షమా శివా ధాత్రీ స్వధా స్వాహా న
మోస్తుతే ॥ అనేనైవతు మంత్రేణ జపహోమౌ తు కారయేదితి ॥ ఓం దుర్గే దు
ర్గే రక్షిణి స్వాహేతి నవాక్షరః - తత్ర ప్రతిపది ప్రాతరభ్యంగం కృత్వా దేశకా
లౌ సంకీర్త్య మమేహ జన్మని దుర్గాప్రీతిద్వారా సర్వాపచ్ఛాంతిపూర్వకదీర్ఘా
యుర్విపులధనపుత్రపౌత్రాద్యనవచ్ఛిన్నసంతతి వృద్ధిస్థిరలక్ష్మీకీర్తిలాభశత్రు
పరాజయసదభీష్టసిద్ధ్యర్థం శారదనవరాత్రప్రతిపదివిహితకలశస్థాపనదుర్గా
పూజాకుమారీ పూజాదికరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య, మహీద్యౌరితి భూమిం స్పృ
ష్ట్వా, ఓషధయస్సమితి యవాన్నిక్షిప్య, ఆకలశేష్వితి కుంభం స్థాప్య, ఇమం మే
గంగే ఇతి జలేనాపూర్య, గంధద్వారామితి గంధం, యా ఓషధీరితి సర్వౌషధీః,
కాండాత్కాండాదితి దూర్వాః, అశ్వత్థేవ ఇతి పంచపల్లవాన్, స్యోనాపృథి
వీతి సప్తమృదః, యాః ఫలినీరితి ఫలం, సహిరత్నానీతి పంచరత్నాని, హిరణ్యం
క్షిప్త్వా, యువా సువాసా ఇతి వస్త్రేణావేష్ట్య, పూర్ణాదర్వీతి పూర్ణపాత్రం ని
ధాయ తత్ర వరుణం సంపూజ్య, జీర్ణాయాం నూతనాయాం వా ప్రతిమాయాం
దుర్గామావాహ్య పూజయేత్ - తద్యథా, పూర్వోక్తమంత్రముక్త్వా ॥ ఆగచ్ఛ
వరదే దేవి దైత్యదర్పనిషూదని । పూజాం గృహాణ సుముఖి నమస్తే శంకరప్రియే ॥
సర్వతీర్థమయం వారి సర్వదేవసమన్వితమ్ । ఇమం ఘటం సమాగచ్ఛ తిష్ఠ దేవగ

ణైస్సహ ॥ దుర్గే దేవి సమాగచ్ఛ సాన్నిధ్యమిహ కల్పయ ॥ బలింపూజాంగృహా
ణత్వమష్టాభిశ్శక్తిభిస్సహ ॥ ఇత్యావాహ్య పూర్వోక్తమంత్రేణ షోడశోపచా
రైః పూజయిత్వా మాషభక్తబలిం కూష్మాండాదిబలిం వా నివేదయేత్ — త
తః కుమారీపూజా - తదుక్తం హేమాద్రౌ స్కాందే ॥ ఏకైకాం పూజయేత్క
న్యామేకవృద్ధ్యా తథైవ చ । ద్విగుణం త్రిగుణం వాపి ప్రత్యేకం నవకం తు వా ॥ త
థా ॥ నవభిర్లభతే భూమిమైశ్వర్యం ద్విగుణేన తు । ఏకవృద్ధ్యా లభేత్ క్షేమమేకై
కేన శ్రియం లభేత్ ॥ ఏకవర్షా తు యా కన్యా పూజార్థే తాం వివర్జయేత్ । గంధ
పుష్పఫలాదీనాం ప్రీతిస్తస్యా న విద్యతే ॥ తేన ద్వివర్షామారభ్య దశవర్షాపర్యం
తా ఏవ పూజ్యాః సత్యస్యాః - తాసాం చ క్రమేణ కుమారికా త్రిమూర్తిః, కల్యా
ణీ రోహిణీ కాళీ చండికా శాంభవీ దుర్గా సుభద్రేతి నామభిః పూజా కార్యా ఆ
సాం చ ప్రత్యేకం పూజామంత్రాః ఫలవిశేషాశ్చ తత్రైవ జ్ఞేయాః - సామాన్యత
స్తు ॥ మంత్రాక్షరమయీం లక్ష్మీం మాతౄణాం రూపధారిణీమ్ । నవదుర్గా
త్మికాం సాక్షాత్కన్యామావాహయామ్యహమ్ ॥ ఏవమభ్యర్చ్య సంకుర్యాత్కు
మారీణాం ప్రయత్నతః । కంచుకైశ్చైవ వస్త్రైశ్చ గంధపుష్పాక్షతాదిభిః ॥ నా
నావిధైర్భక్ష్యభోజ్యైర్భోజయేత్పాయసాదిభిః ॥ తథా ॥ గ్రంథిస్ఫుటితశీ
ర్ణాంగీం రక్తపూయవ్రణాంకితామ్ । జాత్యంధాం కేకరాం కాణీం కురూ
పాం తనురోమశామ్ ॥ సంత్యజేద్రోగిణీం కన్యాం దాసీగర్భసముద్భవామ్ ॥ త
థా ॥ బ్రాహ్మణీం సర్వకార్యేషు జయార్థే నృపవంశజామ్ । లాభార్థే వైశ్య
వంశోత్థాం సుతార్థే శూద్రవంశజామ్ ॥ దారుణే చాంత్యజాతానాం పూజయే
ద్విధినా నర ఇతి - అత్ర వేదపారాయణమప్యుక్తం, రుద్రయామళే ॥ ఏవం చతు
ర్వేదవిదో విప్రాన్ వస్త్రాద్యైః ప్రసాదయేత్ । తేషాం చ వరణం కార్యం వేదపా
రాయణాయ వై ఇతి ॥ తథా ॥ ఏకోత్తరాభివృద్ధ్యా తు నవమీయావదేవ హి ।
చండీపాఠం జపేచ్చైవ జాపయేద్వా విధానతః ॥ తిథితత్త్వే వారాహీతంత్రే ॥
ప్రణవం చాదితో జప్త్వా స్తోత్రం వా సంహితాం పఠేత్ । అంతే చ ప్రణవం దద్యా
దిత్యువాచాదిపూరుషః ॥ ఆధారే స్థాపయిత్వా తు పుస్తకం ప్రజపేత్సుధీః । హ
స్తసంస్థాపనాదేవ యస్మాద్దైవ విఫలం భవేత్ ॥ స్వయం చ లిఖితం యచ్చ శూ
ద్రేణ లిఖితం భవేత్ । అబ్రాహ్మణేన లిఖితం తచ్చాపి విఫలం భవేత్ ॥ ఋషిచ్ఛం
దాదికం న్యస్య పఠేత్ స్తోత్రం విచక్షణః । స్తోత్రే సదృశ్యతే యత్ర ప్రణవం తత్ర
విన్యసేత్ ॥ సర్వత్ర పాఠ్యే విజ్ఞేయ స్త్వన్యథా విఫలం భవేత్ । ఏవం నవమీప
ర్యంతం ప్రత్యహం కుర్యాత్ - అత్ర విశేషో హేమాద్రౌ దేవీపురాణే ॥ య

దాక్ష్యేదివసేకుర్యాచ్చండికాపూజనాదికమ్ । ద్విగుణంతద్ద్వితీయేహ్ని త్రిగుణంతత్పరేహని ॥ నవమీతిథిపర్యంతం వృద్ధ్యాపూజాజపాదికమితి ॥ ఏతేననవరాత్రే పూజైవ ప్రధానం ఉపవాసాదిత్వంగమితిగమ్యతే ॥ తిథిహ్రాసేతుతిథిద్వయనిమిత్తం పూజాదిమహాలయశ్రాద్ధవదేకదినే ఆవృత్త్యాకార్యమ్ - వృద్ధౌ తద్వదేవావృత్తిః - తతోనవరాత్రోపవాసాది సంకల్పం కుర్యాత్ - స్వస్యాఽశక్తావన్యేనవా పూజాదికారయేత్ ॥ స్వయంవాప్యన్యతోవాపి పూజయేత్పూజయీతవేతి ॥ తరంగిణ్యాం దేవీపురాణాత్ - ఇదంచదేవీపూజనం శుక్రాస్తాదావపికార్యం - తదుక్తంధర్మప్రదీపే ॥ నష్టేశుక్రేతథాజీవేసింహస్థేచబృహస్పతౌ । కార్యాచైవస్వదేవ్యర్చా ప్రత్యబ్దంకులధర్మతఇతి ॥ మలమాసేతు వచనాభావాన్న భవతి- అత్రసాశ్వస్యాశ్వపూజనముక్తం - మదనరత్నే దేవీపురాణే ॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లప్రతిపత్స్వాతీయోగేశుభేదినే । పూర్వముచ్చైశ్శ్రవానామప్రథమంశ్రియమావహత్ ॥ తస్మాత్సాశ్వైర్నరైస్తత్రపూజ్యోసౌశ్రద్ధయాసహ । పూజనీయాశ్చతురగానవమీయావదేవహి ॥ శాంతిస్స్వస్త్యయనంకార్యంతదాతేషాందినేదినే । ధాన్యంభల్లాతకంకుష్ఠంవచాసిద్ధార్థకాస్తథా ॥ పంచవర్ణేనసూత్రేణగ్రంథింతేషాంతుబంధయేత్ । వాయవ్యైర్వారుణైస్సౌరైశ్శాక్తైర్మంత్రైస్సవైష్ణవైః ॥ వైశ్వదేవైస్తథాగ్నేయైర్హోమః కార్యోదినేదినే ॥ కల్పతరౌత్వేతదగ్రేన్యదపి ॥ జ్యేష్ఠాయోగేపురాతత్ర గజాశ్చాష్టౌమహాబలాః । పృథివీమవహన్పూర్వంసశైలవనకాననామ్ ॥ కుముదైరావణౌపద్మః పుష్పదంతోథవామనః । సుప్రతీకోంజనోనీల స్తస్మాత్తాంస్తత్రపూజయేత్ ॥ శక్రాద్వృక్షాత్సమారభ్య నవమ్యంతంచపూర్వవత్ ॥ అశ్వబద్ధోమాదీత్యర్థః - అథప్రతిపదాదిషువిశేషోదుర్గాభక్తితరంగిణ్యాంభవిష్యే ॥ కేశసంస్కారద్రవ్యాణిప్రదద్యాత్ప్రతిపద్దినే । పక్వతైలంద్వితీయాయాం కేశసంయమహేతవే ॥ పట్టడోరమితి గౌడపాఠః ॥ దర్పణంచతృతీయాయాంసిందూరాలక్తకంతథా । మధుపర్కంచతుర్థ్యాంతుతిలకంనేత్రమండనమ్ ॥ పంచమ్యామంగరాగంచశక్త్యాలంకరణానిచ । షష్ఠ్యాంబిల్వతరౌబోధంసాయంసంధ్యాసుకారయేత్ ॥ సప్తమ్యాంప్రాతరానీయగృహమధ్యేప్రపూజయేత్ । ఉపోషణమథాష్టమ్యామాత్మశక్త్యాచపూజనమ్ ॥ నవమ్యాముగ్రచండాయాః పూజాంకుర్యాద్బలింతథా । సంపూజ్యప్రేషణంకుర్యాద్దశమ్యాంసారవోత్సవైః ॥ అనేనవిధినాయస్తుదేవీంప్రీణయతేనరః । స్కందవ

త్వాలయేద్దేవీతంపుత్రధనకీర్తిభిః ॥ కృత్యైతత్త్వార్ద్రవేత్రైంగే ॥ కన్యాయాంకృ
ష్ణపక్షేతుపూజయిత్వార్ద్రభేపివా । నవమ్యాంబోధయేద్దేవీంమహావిభవవి
స్తరైః ॥ శుక్లపక్షేచతుర్థ్యాంతుదేవీకేశవిమోక్షణమ్ । ప్రాతరేవతుపంచ
మ్యాంస్నాపయేత్సుశుభైర్జలైః ॥ షష్ఠ్యాంసాయం ప్రకుర్వీతబిల్వవృక్షేధివా
సనమ్ ॥ సప్తమ్యాంపత్రికాపూజాఅష్టమ్యాంచాప్యుపోషణమ్ । పూజాచ
జాగరశ్చైవనవమ్యాంవిధివద్బలిః ॥ విసర్జనందశమ్యాంతు క్రీడాకౌతుకమం
గళైః॥ అత్రనవమ్యాంబోధనాసామర్థ్యేషష్ఠ్యాంబోధనమితిస్మార్తాః ఫలభూ
మార్థినః - సముచ్చయఇత్యన్యే - నవమ్యాంమంత్రః కాళికాపురాణే ॥ ఇ
షేమాస్యసితేపక్షేనవమ్యామార్ద్రభేదివా । శ్రీవృక్షేబోధయామిత్వాం
యావత్పూజాంకరోమ్యహమ్ ॥ అత్రస్త్రీవ్రతేవిశేషః, పరిభాషాయాంజ్ఞే
యః - అథాశౌచేవిశేషోనిర్ణయామృతేవిశ్వరూపనిబంధే ॥ ఆశ్వినేశుక్లప
క్షేతుప్రారబ్ధేనవరాత్రకే । శావాశౌచేసముత్పన్నే క్రియాకార్యాకథంబు
ధైః ॥ సూతకేవర్తమానేచతత్రోత్పన్నేసదాబుధైః । దేవీపూజాప్రకర్త
వ్యాపశుయజ్ఞవిధానతః ॥ సూతకేపూజనంప్రోక్తందానంచైవవిశేషతః। దే
వీముద్దిశ్యకర్తవ్యంతత్రదోషోనవిద్యతఇతి ॥ కాలాదర్శేవిష్ణురహస్యేపి॥ పూ
ర్వసంకల్పితంయచ్చ వ్రతంసునియతవ్రతైః । తత్కర్తవ్యంనరైశ్శుద్ధందానా
ర్చనవివర్జితమితి ॥ గౌడనిబంధేతిథితత్త్వేప్యుక్తం - ఆశ్వినకృష్ణనవమ్యాదిశు
క్లప్రతిపదాదిషష్ఠ్యాదిసప్తమ్యాదిచైకంకర్మ - అతశ్చమధ్యేఆశౌచపాతేపిన
దోషః - సంకల్పేవ్రతసత్రయోరితివిష్ణూక్తేరితి - ఆరబ్ధంస్వయమేవకా
ర్యం - అనారబ్ధంత్వన్యేనకారయేదితిదివోదాసః- రజస్వలాత్వన్యేనకారయే
త్ - సూతకాదివద్విశేషవచనాభావాత్ - స్త్రీణాంచనవరాత్రేతాంబూ
లాదిచర్వణంభవతి - తదుక్తం వ్రతహేమాద్రౌగారుడే ॥ గంధాలంకార
తాంబూలపుష్పమాలానులేపనమ్। ఉపవాసేనదుష్యంతిదంతధావనమంజన
మితి ॥ ఏతత్సభర్తృకోపవాసవిషయం - అస్యాశ్చాత్రవిశేషః పరిభాషాయా
ముక్తః - ఆశ్వినశుక్లపంచమ్యాముపాంగలలితావ్రతమ్ - మహారాష్ట్రేషు
ప్రసిద్ధం - తత్రయద్యపికథాయాంకాలవిశేషోనోక్తస్తథాపి॥ రాత్రౌజాగ
రణంకుర్యాద్దీపవాదిత్రనిస్స్వనైరితిరాత్రౌజాగరోక్తేః-శక్తిపూజాయారా
త్రౌప్రాశస్త్యాచ్చరాత్రివ్యాపినీగ్రాహ్యేతికేచిత్,వస్తుతస్తువచనంవినారా
త్రిపూజాయాంమానాభావాత్ - జాగరస్యచాంగత్వాద్యుగ్మవాక్యాత్ ॥
భుక్త్వాజాగరణేసక్తేచంద్రాద్యర్ఘ్యవ్రతేతథా । తారోవ్రతేషుసర్వేషురా

త్రియోగో విశిష్యత ఇతి కాలహేమాద్రివచనాచ్చ - పూర్వవిద్ధాగ్రాహ్యా-
రాత్రిశబ్దః పూర్వవిద్ధావచన ఇతి హేమాద్రిః - అస్యచభుక్త్వాజాగరణరూప
త్వాదితిసాధుప్రతీమః - భుక్త్వాజాగరణంయత్రేత్యేకంపదం - తస్మిన్వ్రతే
ఇత్యర్థః - అన్యథాభుక్త్వేత్యసంగతేః - దివోదాసీయేప్యేవం—ఆశ్వినశు
క్లపక్షేమూలనక్షత్రేసరస్వతీస్థాపనం - యథోక్తంనిర్ణయామృతేదేవీపురా
ణే ॥ మూలేషుస్థాపనందేవ్యాఃపూర్వాషాఢాసుపూజనమ్ । ఉత్తరాసుబ
లిందద్యాచ్ఛ్రవణేనవిసర్జయేదితి ॥ రుద్రయామళేపి ॥ మూలఋక్షేసురా
ధీశపూజనీయాసరస్వతీ । పూజయేత్ప్రత్యహందేవయావద్వైష్ణవమృక్షక
మ్ ॥ నాధ్యాపయేన్నచలిఖేన్నాధీయీతకదాచన । పుస్తకేస్థాపితేదేవవిద్యా
కామోద్విజోత్తమః ॥ సంగ్రహే ॥ ఆశ్వినస్యసితేపక్షేమేధాకామస్సరస్వ
తీమ్ । మూలేనావాహయేద్దేవీంశ్రవణేనవిసర్జయేత్ ॥ మూలస్యాద్యపాదే
ఆవాహనమితిశిష్టాః - శ్రవణాద్యపాదేచవిసర్జయేత్ ॥ ఆదిభాగోనిశాయాం
తుశ్రవణస్యయదాభవేత్ । సంక్షేపణంతదాదేవ్యాదశమ్యాంచమహోత్స
వఇతిచింతామణౌబ్రహ్మాండపురాణాత్ —అథషష్ఠీ - గౌడనిబంధేదేవీపు
రాణే ॥ జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తాయాంషష్ఠ్యాంబిల్వాభిమంత్రణమ్ । సప్తమ్యాం
మూలయుక్తాయాం పత్రికాయాఃప్రవేశనమ్ ॥ పూర్వాషాఢాయుతాష్ట
మ్యాంపూజాహోమాద్యుపోషణమ్ ॥ ఉత్తరేణనవమ్యాంతుబలిభిఃపూజ
యేచ్ఛివామ్ । శ్రవణేనదశమ్యాంతుప్రణిపత్యవిసర్జయేత్ ॥ కాళికాపురా
ణే ॥ బోధయేద్బిల్వశాఖాయాంషష్ఠ్యాందేవీంఫలేషుచ । సప్తమ్యాంబిల్వ
శాఖాంతామాహృత్యప్రతిపూజయేత్ ॥ పునఃపూజాంతథాష్టమ్యాంవిశే
షేణసమాచరేత్ । జాగరంచస్వయంకుర్యాద్బలిదానంమహానిశి ॥ ప్రభూ
తబలిదానంతునవమ్యాంవిధివచ్చరేత్ । విసర్జనందశమ్యాంతుకుర్యాద్వైసా
రవోత్సవైః । ధూళికర్దమనిక్షేపైఃక్రీడాకౌతుకమంగళైః ॥ అత్రసర్వత్రతిథి
నక్షత్రయోగాదరోముఖ్యఃకల్పః - తదభావేతుతిథిరేవగ్రాహ్యా ॥ తిథిశ్శరీరం
దేవస్యతిథౌనక్షత్రమాశ్రితమ్ । తస్మాత్తిథింప్రశంసంతినక్షత్రంనతిథింవినేతి
విద్యాపతిలిఖితవచనాత్ - తిథినక్షత్రయోర్యోగేద్వయోరేవానుపాలనమ్ ।
యోగాభావేతిథిర్గ్రాహ్యాదేవ్యాఃపూజనకర్మణీతితత్త్రైవదేవలోక్తేశ్చ - అ
త్రచపత్రీప్రవేశాత్పూర్వేద్యుః - సాయంకాలేషష్ఠ్యభావేతత్పూర్వదినేధి
వాసనంకార్యం - సాయంకాలేత్యంతాసత్త్వేత్వధివాసనలోపః ॥ షష్ఠ్యాం
సాయంప్రకుర్వీతబిల్వవృక్షేధివాసనమితిపూర్వవచనాదితికల్పతరుః. సాయం

శ్రుతిఃఫలాతిశయమాత్రార్థానతుకర్మలోపఇత్యాచార్యచూడామణిః- అత్ర క్రమః - బిల్వసమీపంగత్వాదేవీంబిల్వంచసంపూజ్యప్రార్థయేత్ - తత్రమంత్రః ॥ రావణస్యవధార్థాయరామస్యానుగ్రహాయచ । అకాలేబ్రహ్మణాబోధోదేవ్యాస్త్వయికృతఃపురా ॥ అహమప్యాశ్రితష్షష్ఠ్యాంసాయాహ్నేబోధయామ్యతః । శ్రీశైలశిఖరేజాతశ్రీఫలశ్రీనికేతనః ॥ నేతవ్యోసిమయాగచ్ఛపూజ్యోదుర్గాస్వరూపతఇతి ॥ ఏవందేవీమధివాస్యపరదినేసమంత్రితబిల్వశాఖాపత్రీప్రవేశపూజాంకుర్యాత్ - తదుక్తంహేమాద్రౌలింగే ॥ మూలాభావేతుసప్తమ్యాంకేవలాయాంప్రవేశయేత్ । యుగ్మాభ్యాంసహబిల్వస్యఫలాభ్యాంశాఖికాంతథా ॥ తథైవప్రతిమాందేవ్యాస్స్నాత్వాభ్యర్చ్యప్రవేశయేత్ । అత్రచోపవాసపూజాదావౌదయికీసప్తమిగ్రాహ్యా - నతుయుగ్మవాక్యాత్పూర్వా ॥ యుగాద్యావర్షవృద్ధిశ్చసప్తమీపార్వతీప్రియా । రవేరుదయమీక్షంతేనతత్రతిథియుగ్మతేతికృత్యతత్త్వార్ణవోదాహృతవచనాత్ ॥ భగవత్యాఃప్రవేశాదివిసర్గాంతాశ్చయాఃక్రియాః ॥ తిథావుదయగామిన్యాంసర్వాస్తాఃకారయేద్బుధ ఇతితిథితత్త్వేనందికేశ్వరపురాణాచ్చ - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యామప్యేవం - తత్రాపిఘటికాతోన్యూనత్వేపరాసకార్యా ॥ వ్రతోపవాసనియమేఘటికైకాపియాభవేదితిదేవలోక్తేరితిగౌడాః- దాక్షిణాత్యాస్తుపూర్వవచనమదృష్ట్వా యుగ్మవాక్యాత్పూర్వాం కుర్వంతి - పత్రికాపూజాపూర్వాహ్ణఏవకార్యా - నతుమూలానురోధాన్మధ్యాహ్నాదావితికృత్యతత్త్వార్ణవేఉక్తం - పత్రికాస్తు ॥ రంభాకపీహరిద్రాచ జయంతీబిల్వదాడిమౌ । అశోకోమానవృక్షశ్చధాన్యాదినవపత్రికాఇతితత్త్వైర్వోక్తాః - అస్యామేవసప్తమ్యాందేవీత్రిరాత్రముక్తంహేమాద్రౌ - ప్రతిపదాదినవతిథిషూపవాసకరణా సామర్థ్యేసప్తమ్యాది దినత్రయేవాకుర్యాత్ - తదాహధౌమ్యః ॥ ఆశ్వినేమాసిశుక్లేతు కర్తవ్యంనవరాత్రకమ్ । ప్రతిపదాదిక్రమేణైవ యావచ్చనవమీభవేత్ ॥ త్రిరాత్రంవాపికర్తవ్యంసప్తమ్యాదియథాక్రమమ్ ॥ అతఏవహేమాద్రౌదేవీపురాణేమంగళావ్రతే ॥ ఆశ్వినేవాథవామాఘేచైత్రేవాశ్రావణేపివా । కృష్ణాష్టమ్యాదికర్తవ్యంవ్రతంశుక్లావధింహరేః ॥ యావచ్ఛుక్లాష్టమీశక్ర ఉపోష్యాతువిధానతః । దానంహోమోజపఃపూజాకన్యాభోజ్యాస్తథాన్వహమ్ ॥ మహాభైరవరూపేణఅస్థిమాలాధరాశ్చయే । పూజనీయావిశేషేణ వస్త్రైర్గ్రామపురాదిషు ॥ ఇతిమాసచతుష్టయేభిధాయ - అస్యత్రాపి ॥ అథవానవరాత్రం చమత్పంచత్రికంనివా । ఏకభక్తేన

నక్తేనాయాచితోపోషితైః క్రమాదితి ॥ పూజయేదాశ్వినేశుక్లే యావచ్ఛుక్లాష్టమీభవేత్ । సర్వకార్యాణిసిద్ధ్యంతిశక్రేనాస్త్యత్రసంశయఇత్యుక్తం - దినేత్యేకరాత్రముక్తం - దేవీపురాణే ॥ నవరాత్రవ్రతేశక్తస్త్రిరాత్రంచైకరాత్రకమ్ । వ్రతంచరతియోభక్తస్తస్మైదాస్యామివాంఛితమితి ॥ తత్రాపి సప్తమ్యాఃపూజనేపూర్వోక్తోనిర్ణయః - అత్రతిథ్యాగపక్ష్యేతంత్రేణోపవాసః - తిథిద్వయనిమిత్తంపూజాదికంతుభేదేన - అత్రవిశేషోనిర్ణయామృతే భవిష్యే ॥ సప్తమ్యాంనవగేహానిదారుజానినవానిచ । ఏవంవావిత్తభావేన కారయేత్సుసమాహితః ॥ దుర్గాగృహంప్రకర్తవ్యంచతురస్రంసుశోభనమ్ । తన్మధ్యేవేదికాంకుర్యాచ్చతుర్హస్తాం సమాంశుభామ్ ॥ తస్యాంసింహాసనం క్షౌమంకంబళాజినసంయుతమ్ । తత్రదుర్గాంప్రతిష్ఠాప్యసర్వలక్షణసంయుతామ్ ॥ భుజైశ్చతుర్భీరుచిరైర్దశభిర్వావిభూషితామ్ । తప్తహాటకవర్ణాభాం త్రినేత్రాంశశిశేఖరామ్ ॥ అనేకకుసుమాకీర్ణాం కపర్దేనసుశోభితామ్ । నితంబబింబసన్నద్ధకింకిణీక్వాణనాదినీమ్ ॥ శూలచక్రదండశక్తివజ్రచాపాసిధారిణీమ్ । ఘంటాంకుమాలాకంకపాశపాత్రలసత్కరామ్ ॥ తదగ్రేఛిన్నశిరసంమాహిషంరుధిరాప్లుతమ్ । నిష్కృత్తార్ధతనుంకంఠనాళేచర్మాసిధారిణమ్ ॥ దేవీధృతకరాగ్రేపంశూలేనోరసితాడితమ్ । నాగపాశేనపిష్టంపంహర్యక్షేణాపివిద్రుతమ్ ॥ వమద్రుధిరవక్త్రేణఘున్వతోర్ధ్వంసటాంసహా । సర్వతోమాతృచక్రేణసేవ్యమానాంసురైస్తథేతి ॥ తత్రదేవిప్రకర్తవ్యాహైమీవారాజతీతథా । మృద్ధార్క్షీలక్షణోపేతాఖడ్గశూలేచపూజయేత్ ॥ వార్క్షీదారుమయీ - దేవీమూర్తిస్థాపనేవిశేషోదుర్గాభక్తితరంగిణ్యాందేవీపురాణే ॥ యామ్యాస్యాశుభదాదుర్గాపూర్వాస్యాజయవర్ధినీ । పశ్చిమాభిముఖీనిత్యంనస్థాప్యాసౌమ్యదిఙ్ముఖీ ॥ ప్రతిమాభావేవిశేషస్తత్రైవ ॥ హైమరాజతమృద్ధాతుశైలచిత్రార్పితాపివా । ఖడ్గేశూలేర్చితాదేవిసర్వకామఫలప్రదా ॥ యద్వద్యస్యాయుధంప్రోక్తం తస్మింస్తాంప్రపూజయేత్ । దేవీభక్త్యార్చితాపుంసాంరాజ్యాయుస్సుతసౌఖ్యదా ॥ కృత్యతత్త్వార్ణవేకాలికాపురాణే ॥ లింగస్థాంపూజయేద్దేవీంమండలస్థాంతథైవచ । పుస్తకస్థాంమహాదేవీం పావకేప్రతిమాసుచ ॥ చిత్రేచత్రిశిఖేఖడ్గే జలస్థాంవాపిపూజయేత్ । బిల్వపత్రైర్యజేద్దేవీంతథాజాతీప్రసూనకైః ॥ నానాపిష్టకనైవేద్యైర్ధూపదీపైర్మనోహరైః । భగలింగాభిధానైశ్చభగలింగప్రగీతకైః ॥ భగలింగక్రియాభిశ్చ ప్రీణయేద్వరచండికామ్ । పరైర్నాక్షిప్యతేయస్తుయఃపరాన్నాక్షిపత్యపి ॥

తస్యాక్రుద్ధాభగవతీశాపం దద్యాత్సుదారుణమ్ ॥ చిత్రమృన్మయాదౌస్నానా
ద్యసంభవే తత్రైవోక్తం ॥ అంతికేస్థాపితేఖడ్గేస్నాపయేద్దర్పణేథవేతి—అ
థసప్తమీపూజావిధిః - ప్రతిపద్యుక్తవిధినాఫలసంకీర్తనాం తేనవపత్రికాన్మృ
న్మయదుర్గాపూజాబలిదానానికరిష్య ఇతిసంకల్ప్యపూర్వనిమంత్రితబిల్వసమీ
పంగత్వాసంపూజ్య - ఆగచ్ఛసర్వకల్యాణీతిపూర్వోక్తమంత్రంపఠిత్వా ॥ బి
ల్వవృక్షమహాభాగసదాత్వంశంకరప్రియ । గృహీత్వాతవశాఖాంచదేవీపూ
జాంకరోమ్యహమ్ ॥ శాఖాచ్ఛేదోద్భవందుఃఖంనచకార్యంత్వయాప్రభో ।
గృహీత్వాతవశాఖాంచపూజ్యాదుర్గేతిచస్మృతిః ॥ ఉత్తిష్ఠపత్రికేదేవిసర్వ
కల్యాణహేతవే । పూజాంగృహాణసకలామస్మాకంవరదాభవ ॥ మేరుమం
దరకైలాసహిమవచ్ఛిఖరేగిరౌ । జాతశ్రీఫలవృక్షత్వమంబికాయాస్సదాప్రి
యః ॥ ఇతిసంప్రార్థ్య - ఓంఛింధిఫట్ఫట్,ఓంహుంఫట్స్వాహేతిఛిత్వా
సంపూజ్య,ఓంచాముండేచలచల ఇతినాద్యఘోషేణదేవీంతాంచగృహంప్ర
వేశ్య ॥ ఆరోపితాసిదుర్గేత్వంమృన్మయ్యాంశ్రీఫలేపిచ । స్థిరానితాంతంభూ
త్వాచగృహేస్వంకామదాభవేతి స్థిరీకృత్యరంభాదిపత్రికాః - పంచగవ్యేన
పంచామృతేనచస్నాపయిత్వావస్త్రేణావేష్ట్యస్థాపయేత్ - తతఃపూర్వవ
త్సంకల్పంకృత్వాఽక్షతానాదాయదేవీమావాహయేత్ - తత్రమంత్రః ॥ ఆ
వాహయామ్యహందేవిమృన్మయ్యాం శ్రీఫలేతథా । కైలాసశిఖరాద్దేవివిం
ధ్యాద్రేర్హిమపర్వతాత్ - ఆగత్యబిల్వశాఖాయాం చండికేకురుసన్నిధిమ్ ।
స్థాపితాసిమయాదుర్గేపూజయేత్వాంప్రసీదమే ॥ ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం
దేహిదేవినమోస్తుతే । దుర్గేదుర్గస్వరూపాసిసురతేజోమయేర్చితే ॥ సదా
నందకరేదేవిప్రసీదమమసిద్ధయే । ఏహ్యేహిభగవత్యంబ శత్రుక్షయజయప్ర
దే ॥ భక్తితఃపూజయామిత్వాందుర్గేదేవిసురార్చితే । పల్లవైశ్చఫలోపేతైః
పుష్పైశ్చసుమనోహరైః ॥ పల్లవేసంస్థితేదేవిపూజయేత్వాంప్రసీదమే । దు
ర్గేదేవిఇహాగచ్ఛసాన్నిధ్యమిహకల్పయ ॥ యజ్ఞభాగాన్గృహాణత్వంయోగినీ
కోటిభిస్సహేతి - తతోమూలమంత్రేణపాద్యాదిగంధాంతోపచారైః ॥ అ
మృతోద్భవంచశ్రీవృక్షంశంకరస్యసదాప్రియమ్ । బిల్వపత్రంప్రయచ్ఛామిప
విత్రంతేసురేశ్వరీతిబిల్వపత్రమ్ ॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాంద్రోణపుష్పంసదా
ప్రియమ్॥తత్తేదుర్గేప్రయచ్ఛామిసర్వకామార్థసిద్ధయఇతిద్రోణపుష్పంనివేద్య
ధూపాదిదక్షిణాంతాంపూజాం మూలేనకృత్వాప్రార్థయేత్ ॥ ఓం,మహి
షఘ్నిమహామాయేచాముండేముండమాలిని । ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యందే

హి దేవి నమోస్తు తే ॥ కుంకుమేన సమాలబ్ధే చందనేన విలేపితే । బిల్వపత్రకృతాపీడే దుర్గేహం శరణం గతః ॥ రూపం దేహి యశో దేహి భగం భగవతి దేహి మే । పుత్రాన్దేహి ధనం దేహి సర్వాన్కామాంశ్చ దేహి మే ॥ సర్వమంగళమాంగల్యే ఇతి చ సంప్రార్థ్య పత్రికాః పూజయేత్ - కదల్యాం బ్రహ్మాణీం, దాడిమేర క్తదంతికాం, ధాన్యే లక్ష్మీం, హరిద్రాయాం దుర్గాం, మానే చాముండాం, కచ్వాం కాళికాం, బిల్వే శివాం, అశోకే శోకరహితామ్, జయంత్యాం కార్తికీం చావాహ్య సంపూజ్య దుర్గాయై బలిం దద్యాత్ - అత్ర శస్త్రాదిపూజా వక్ష్యతే - తతః స్తుతిం పఠేత్ - తదుక్తం శివరహస్యే ॥ దుర్గాం శివాం శాంతికరీం బ్రహ్మాణీం బ్రహ్మణః ప్రియామ్ । సర్వలోకప్రణేత్రీం చ ప్రణమామి సదా శివామ్ ॥ మంగళాం శోభనాం శుద్ధాం నిష్కళాం పరమాం కళామ్ । విశ్వేశ్వరీం విశ్వమాతాం చండికాం ప్రణమామ్యహమ్ ॥ సర్వదేవమయీం దేవీం సర్వరోగభయాపహామ్ । బ్రహ్మేశవిష్ణునమితాం ప్రణమామి సదా ఉమామ్ ॥ వింధ్యస్థాం వింధ్యనిలయాం దివ్యస్థాననివాసినీమ్। యోగినీం యోగమాతాం చ చండికాం ప్రణమామ్యహమ్ ॥ ఈశానమాతరం దేవీమీశ్వరీమీశ్వరప్రియామ్ । ప్రణతోస్మి సదా దుర్గాం సంసారార్ణవతారిణీమ్॥ య ఇదం పఠతే స్తోత్రం శృణుయాద్వాపి యో నరః । స ముక్తః సర్వపాపైస్తు మోదతే దుర్గయా సహ ॥ ——

అథ మహాష్టమీ - సా చ పరయుతా ॥ శుక్లపక్షేష్టమీ చైవ శుక్లపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా కర్తవ్యా పరసంయుతేతి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - మదనరత్నే స్మృతిసంగ్రహే ॥ శరన్మహాష్టమీ పూజ్యా నవమీసంయుతా సదా । సప్తమీసంయుతా నిత్యం శోకసంతాపకారిణీ ॥ జంభేన సప్తమీయుక్తా పూజితా తు మహాష్టమీ । ఇంద్రేణ నిహతో జంభస్తస్మాద్దానవపుంగవః ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సప్తమీమిశ్రితాష్టమీ । వర్జనీయా ప్రయత్నేన మనుజైః శుభకాంక్షిభిః ॥ సప్తమీం శల్యసంయుక్తాం మోహాదజ్ఞానతోపి వా । మహాష్టమీం ప్రకుర్వాణో నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ సప్తమీకలయా యత్ర పరతశ్చాష్టమీ భవేత్ । తేన శల్యమిదం ప్రోక్తం పుత్రపౌత్రక్షయప్రదమ్ ॥ తథా ॥ పుత్రాన్హంతి పశూన్హంతి హంతి రాష్ట్రం స రాజకమ్ । హంతి జాతానజాతాంశ్చ సప్తమీసహితాష్టమీ ॥ తేన నాత్ర త్రిముహూర్తవేధః - తథా ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీ గ్రాహ్యా - వ్రతోపవాసనియమే ఘటికైకాపి యా భవేదితి దేవలోక్తేః- గౌడా అప్యేవమాహుః - అత ఏవోక్తం భోజరాజేన ॥ న చ సప్తమీశల్యసమో మహతేతి - ఇయం భౌమేతి ప్రశస్తా ॥ అష్టమ్యాముదితే సూర్యే దినాం తేన వ

మీభవేత్ । కుజవారోభవేత్తత్రపూజనీయా ప్రయత్నతఇతి మదనరత్నేవచనాత్ ॥ సప్తమీశల్యసంవిద్ధావర్జనీయాసదాష్టమీ । స్తోకాపిసామహాపుణ్యా యస్యాంసూర్యోదయేభవేదితిమదనరత్నే స్మృతిసముచ్చయవచనాత్॥ అష్టమీనవమీయుక్తానవమీచాష్టమీయుతేతి పాద్మవచనాచ్చ - ఇయమేవమూలయుక్తాచేన్మహానవమీసంజ్ఞా ॥ ఆశ్వయుక్శుక్లపక్షే యాష్టమీమూలేనసంయుతా । సామహానవమీప్రోక్తాత్రైలోక్యేపిసుదుర్లభేతి హేమాద్రౌస్కాందాత్ - మూలయుక్తాపిసప్తమీయుతాచేత్త్యాజ్యేత్యుక్తంనిర్ణయామృతే దుర్గోత్సవే ॥ మూలేనాపిహిసంయుక్తాసదాత్యాజ్యాష్టమీబుధైః । లేశమాత్రేణసప్తమ్యాఅపిస్యాద్యదిదూషితేతి - మహాష్టమీపూర్వేద్యుః - పూర్ణాహ్వవ్యాపిత్వేపూర్వాస్యథాపరైవేతినిర్ణయదీపమతమ్ - ఏతచ్చతుచ్ఛత్వాదుపేక్ష్యం - రూపనారాయణధృతేదేవీపురాణే ॥ సప్తమీవేధసంయుక్తాయైకృతాతుమహాష్టమీ । పుత్రదారధనైర్హీనాభ్రమంతీహపిశాచవత్ ॥ యత్తుసప్తమ్యాముదితేసూర్యే పరతోయాష్టమీభవేత్ । తత్రదుర్గోత్సవంకుర్యాన్నకుర్యాదపరేహనీతి విశ్వరూపనిబంధవచనం - తదాశ్వినకృష్ణాష్టమీవిషయం ॥ కన్యాయాంకృష్ణపక్షేతుపూజయిత్వాష్టమీదినే । నవమ్యాంబోధయేద్దేవీంగీతవాదిత్రనిస్వనైరితి దేవీపురాణే తత్రాపిపూజోక్తేరితి హేమాద్రౌనిర్ణయామృతేచోక్తం - యాంతుభద్రాయాంభద్రకాళ్యాశ్చమధ్యస్యాదనక్రియా । తస్మాద్వైసప్తమీవిద్ధా కార్యాదుర్గాష్టమీబుధైరితి ॥ యచ్చ, హేమాద్రౌత్తరేచాప్యేవం ॥ ఆశ్వినస్యసితాష్టమ్యామర్ధరాత్రేతుపార్వతి భద్రకాళీసముత్పన్నాపూర్వా సాధాసమాయుతేతి ॥ తథా ॥ తత్రాష్టమ్యాంభద్రకాళీదక్షయజ్ఞవినాశినీ । ప్రాదుర్భూతా మహాఘోరాయోగినీకోటిభిస్సహేతి ॥ యచ్చమదనరత్నే ॥ మహాష్టమ్యాశ్వినేమాసిశుక్లాకలుషకారిణీ । సప్తమ్యాపియుతాకార్యామూలేనతువిశేషతఇతి ॥ తానిపరనేష్టమ్యాభావవిషయాణీతిమదనరత్నేఉక్తం - యత్తు,తత్రైవపరదినేష్టసత్త్వేపిపూర్వవిద్ధావిధాయకంవచనం - యదాష్టమీతుసంప్రాప్యసప్తమ్యాయాతిదివాకరః । తత్రదుర్గోత్సవంకుర్యాన్నకుర్యాదపరేహని ॥ దుర్భిక్షంతత్రజానీయాన్నవమ్యాంయత్రపూజ్యతఇతి - తత్పరదినేదశమ్యాంనవమ్యభావవిషయమ్ ॥ యదాసూర్యోదయేనస్యాన్నవమీచాపరేహని । తదాష్టమీంప్రకుర్వీతసప్తమ్యాసహితాంనృపేతి॥ తత్రైవస్మృతిసంగ్రహేపి ఉత్తరాస్తిథయోయత్రక్షయంయాంతినరాధిప। పూర్వాష్టమీంతదాకు-

దన్యథాత్వ శుభంభ వేదితి దుర్గోత్సవో క్తేశ్చేతి మదనరత్నే -, వస్తుతస్తుఇ
దంవచనద్వయంఅష్టమీనవమ్యోః సూర్యోదయద్వయసంబంధపరమ్ - అత
ఏవనవమీచేతి చకారాదష్టమీచ - తిథయఇతిబహువచనా దష్టమీనవమీదశ
మ్యుక్తా - అన్యథాపూర్వోక్తవిరోధాదితిదిక్-యత్తు॥ అహంభద్రాచభ
ద్రాహంనావయోరంతరంక్వచిత్ । సర్వసిద్ధింప్రదాస్యామిభద్రాయామర్చి
తాహ్యాహమితి - దేవీపురాణేతద్విష్టికరణమధ్యేపూజావిధానార్థం॥ విష్టిం
త్యక్త్వామహాష్టమ్యాం మమపూజాంకరోతియః । తస్యపూజాఫలంనస్యాత్తే
నాహమవమానితేతితత్త్రైవోక్తేరితినిర్ణయామృతే- తథాకాళికాపురాణే॥
సప్తమ్యాంపత్రికాపూజాఅష్టమ్యాంచాప్యుపోషణమ్। పూజాచజాగరశ్చై
వనవమ్యాంవిధివద్బలిరితి- అష్టమ్యుపవాసశ్చపుత్రవతానకార్యః॥ఉపవాసం
మహాష్టమ్యాంపుత్రవాన్నసమాచరేత్। యథాతథావాపూతాత్మావ్రతీదే
వీంప్రపూజయేదితితత్త్రైవోక్తేః - రూపనారాయణీయేబ్రాహ్మే॥ అతో
ర్థంపూజనీయాసాతస్మిన్నహనిమానవైః । ఉపోషితైర్వస్త్ర ధూపమాల్యార
త్నానులేపనైః॥ పశుభిఃపానకైర్భక్ష్యైరాత్రౌజాగరణేనచ। దుర్గాగృహే
చశస్త్రాణిపూజితవ్యానిపండితైః ॥ వాద్యభాండానిచిహ్నాని కవచాన్యాయు
ధానిచ॥ అత్రవిశేషోహేమాద్రౌనిర్ణయామృతేభవిష్యే॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లప
క్షస్యఅష్టమీమూలసంయుతా। సామహానవమీనామత్రైలోక్యేపిసుదుర్లభా॥
కన్యాగతేసవితరిశుక్లపక్షేష్టమీయుతా। మూలనక్షత్రసంయుక్తాసామహాన
వమీస్మృతా॥ నవమ్యాంపూజితాదేవీదద్యాత్యభిమతంఫలమ్ । సాపుణ్యాసా
పవిత్రాచసాధన్యాసుఖదాయినీ॥ తస్యాంసదాపూజనీయా చాముండాముం
డమాలినీ ॥ సప్తేత్యుక్తేర్నిశ్యతాపి ॥ తస్యాంయేహ్యుపయుజ్యంతేప్రాణినో
మహిషాదయః । సర్వేతేస్వర్గతింయాంతిఘ్నతాంపాపంనవిద్యతే ॥ యావ
న్తశ్చాలయేద్గాత్రంపశుస్తావన్మహస్యతే । నతథాబలిదానేన పుష్పధూపవి
లేపనైః॥ యథాసంతుష్యతేమేషైర్మహిషైర్వింధ్యవాసినీ। ఏవంచవింధ్యవా
సిన్యాంనవరాత్రోపవాసతః ॥ ఏకభుక్తేననక్తేనస్వశక్త్యాయాచితేనచ ।పూ
జనీయాజనైర్దేవీస్థానేస్థానేపురేపురే ॥ గృహేగృహేభక్తిపరైర్గ్రామేగ్రా
మేవనేవనే।స్నాతైఃప్రముదితైర్హృష్టైర్బ్రాహ్మణైఃక్షత్రియైర్నృపైః॥వై
శ్యైశ్శూద్రైర్భక్తియుతైర్మ్లేచ్ఛైరన్యైశ్చమానవైః । స్త్రీభిశ్చకురుశా
ర్దూలతద్విధానమిదంశృణు ॥ జయాభిలాషీనృపతిః ప్రతిపత్ప్రభృతిఃక్రమా
త్। లోహాభిసారికంకర్మకారయేద్యావదష్టమీతి॥ లోహాభిసారికకర్మవిధానం

తత్రైవోక్తం॥ ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే పతాకాభిరలఙ్కృతమ్। మండపం కారయేద్దివ్యం నవసప్తకరం పరమ్॥ షోడశహస్తమిత్యర్థః॥ ఆగ్నేయ్యాం కారయేత్కుండం హస్తమాత్రం సుశోభనమ్। మేఖలాత్రయసంయుక్తం యోన్యాశ్వత్థదళాభయా॥ రాజచిహ్నాని సర్వాణి శస్త్రాణ్యస్త్రాణి యాని చ। ఆనీయ మండపే తాని సర్వాణ్యత్రాధివాసయేత్॥ తతస్తు బ్రాహ్మణస్స్నాతశ్శుక్లాంబరధరశ్శుచిః। ఓంకారపూర్వకైర్మంత్రైస్తల్లింగైర్జుహుయాద్ఘృతమ్॥ శస్త్రాస్త్రమంత్రైర్హోతవ్యం పాయసం ఘృతసంయుతమ్। హుతశేషం తు రంగాణాం రాజా సముపహారయేత్॥ లోహాభిసారికం కర్మ తేనైవ ఋషిభిః స్మృతమ్। ధృతపల్యయనానశ్వాన్గజాంశ్చ సమలఙ్కృతామ్॥ భ్రామయేన్నగరే నిత్యం వందిఘోష పురస్సరమ్। ప్రత్యహం నృపతిస్స్నాత్వా సంపూజ్య పితృదేవతాః॥ పూజయేద్రాజచిహ్నాని ఫలమాల్యవిలేపనైః। యస్మాభిసరణాద్రాజ్ఞో విజయస్సముదాహృతః॥ పూజామంత్రాన్ప్రవక్ష్యామి పురాణోక్తానహం తవ। యైః పూజితాః ప్రయచ్ఛంతి కీర్తిమాయుర్యశో బలమ్॥ అథ మంత్రా విష్ణుధర్మోత్తరోక్తాః ఛత్రస్య॥ యథాంబుదశ్ఛాదయతి శివాయేమాం వసుంధరామ్। తథాచ్ఛాదయ రాజానం విజయారోగ్యవృద్ధయే॥ చామరస్య॥ శశాంకకరసంకాశ క్షీరడిండీరపాండుర। ప్రోత్సారయాశు దురితం చామరామరదుర్లభ॥ అశ్వానాం వృద్ధ్యర్థం రేవంతపూజనమహం కరిష్యే॥ సూర్యపుత్ర మహాబాహో ఛాయాహృదయనందన। శాంతిం కురు తురంగాణాం రేవంతాయ నమో నమః॥ అనేన మంత్రేణ పూజా- అథాశ్వస్య॥ గంధర్వకులజాతస్త్వం మాభూయాః కులదూషకః। బ్రహ్మణస్సత్యవాక్యేన సోమస్య వరుణస్య చ॥ ప్రభావాచ్చ హుతాశస్య వర్ధయ త్వం తురంగమాన్। తేజసా చైవ సూర్యస్య మునీనాం తపసా తథా॥ రుద్రస్య బ్రహ్మచర్యేణ పవనస్య బలేన చ। స్మర త్వం రాజపుత్రత్వం కౌస్తుభం చ మణిం స్మర॥ యాం గతిం బ్రహ్మహా గచ్ఛేన్మాతృహా పితృహా తథా। భూమిహానృతవాదీ చ క్షత్రియశ్చ పరాఙ్ముఖః॥ సూర్యాచంద్రమసౌ వాయుర్యావత్పశ్యంతి దుష్కృతమ్। వ్రజాశ్వ తాం గతిం క్షిప్రం తచ్చ పాపం భవేత్తవ॥ వికృతిం యది గచ్ఛేథా యుద్ధాధ్వని తురంగమ। రిపూన్విజిత్య సమరే సహ భర్త్రా సుఖీ భవేః॥ అథ ధ్వజస్య॥ శక్ర కేతో మహావీర్య శ్యామవర్ణాశ్రయామ్యహమ్। పక్షిరాజ నమస్తేస్తు తథా నారాయణధ్వజ॥ కాశ్యపేయారుణభ్రాతర్నాగారే విష్ణువాహన। అప్రమేయ దురాధర్ష రణే దేవారిసూదన॥ గరుత్మాన్మారుతగతిస్త్వయి సన్నిహితో యతః। సార

వంత్వాయుధాన్యత్ర రక్షత్వం చ రిపూన్దహ॥ అథ పతాకాయాః॥ హుతభుగ్వ
సవో రుద్రా వాయుస్సోమో మహర్షయః। నాగకిన్నరగంధర్వయక్షభూతగ
ణగ్రహాః॥ ప్రమథాస్తు సహాదిత్యైర్భూతేశో మాతృభిస్సహ। శక్రస్సేనాపతి
స్స్కందో వరుణశ్చాశ్రితాస్త్వయి॥ ప్రదహంతు రిపూన్సర్వాన్రాజా విజ
యమృచ్ఛతు। యాని ప్రయుక్తాన్యరిభిరాయుధాని సమంతతః॥ పతంతూపరిశ
త్రూణాం హతాని తవ తేజసా। హిరణ్యకశిపోర్యుద్ధే యుద్ధే దేవాసురే తథా॥
కాలనేమివధే యద్వద్యద్వత్త్రిపురఘాతనే। శోభితాసి తథైవాద్య శోభయా
స్మాంశ్చ సంస్మర॥ నీలాశ్శ్వేతానిమాన్దృష్ట్వా నశ్యంత్వాశు నృపారయః।
వ్యాధిభిర్వివిధైర్ఘోరైశ్శస్త్రైశ్చ యుధి నిర్జితాః॥ పూతనా రేవతీ నామ్నా కాల
రాత్రిశ్చ యా స్మృతా। దహంత్వాశు రిపూన్సర్వాన్పతాకే త్వం మయాశ్రి
తా॥ అథ గజస్య॥ కుముదైరావణౌ పద్మః పుష్పదంతోథ వామనః। సుప్రతీకోం
జనో నీల ఏతేష్టౌ దేవయోనయః॥ తేషాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ వనాన్యష్టౌ స
మాశ్రితాః। మందో భద్రో మృగశ్చైవ గజస్సంకీర్ణ ఏవ చ॥ వనే వనే ప్రసూతా
స్తే యూథాని సుమహాంతి చ। పాంతు త్వాం వసవో రుద్రా ఆదిత్యాస్సమరుద్గ
ణాః॥ భర్తారం రక్ష నాగేంద్ర స్వామివత్ప్రతిపాల్యతామ్। అవాప్నుహి జ
యం యుద్ధే గమనే స్వస్తినో వ్రజ॥ శ్రీస్తే సోమాద్బలం విష్ణోస్తేజస్సూర్యాజ్జవో
నిలాత్। స్థైర్యం మేరోర్జయం రుద్రాద్యశో దేవాత్పురందరాత్॥ యుద్ధే రక్షం
తు నాగాస్త్వాం దిశశ్చ సహదైవతైః। అశ్వినౌ సహ గంధర్వైః పాంతు త్వాం స
ర్వతస్సదేతి॥ అథ ఖడ్గమంత్రః॥ అసిర్విశసనః ఖడ్గస్తీక్ష్ణధారో దురాసదః॥ శ్రీగ
ర్భో విజయశ్చైవ ధర్మధారస్తథైవ చ॥ ఏతాని తవ నామాని స్వయముక్తాని వే
ధసా। నక్షత్రం కృత్తికా తే తు గురుర్దేవో మహేశ్వరః॥ రోహిణ్యశ్చ శరీరం తే
దైవతం చ జనార్దనః। పితా పితామహో దేవస్త్వం మాం పాలయ సర్వదా॥
నీలజీమూతసంకాశస్తీక్ష్ణదంష్ట్రః కృశోదరః। భావశుద్ధో మర్షణశ్చ అతి తేజా
స్తథైవ చ॥ ఇయం యేన ధృతా క్షోణీ హతశ్చ మహిషాసురః। తీక్ష్ణధారాయ
శుద్ధాయ తస్మై ఖడ్గాయ తే నమః॥ అథ ఛురికాయాః॥ సర్వాయుధానాం ప్ర
థమం నిర్మితాసి పినాకినా। శూలాయుధాద్వినిష్కృష్య కృత్వా ముష్టిగ్రహం
శుభమ్॥ చండికాయాః ప్రదత్తాసి సర్వదుష్టనిబర్హిణీ। తయా విస్తారితా చాసి
దేవానాం ప్రతిపాదితా॥ సర్వసత్త్వాంగభూతాసి సర్వాశుభనిబర్హిణీ।
ఛురికే రక్ష మాం నిత్యం శాంతిం యచ్ఛ నమోస్తు తే॥ అథ కట్టారకపూజా॥ రక్షాం

గానిగజాన్రక్షరక్షవాజిధనానిచ। మమదేహంసదారక్షకట్టారకనమోస్తుతే॥ కట్టారకోమధ్యదేశేకటారీతిప్రసిద్ధా॥ ధనుఃపూజా॥ సర్వాయుధమహామాత్రసర్వదేవారిసూదన। చాపమాంసమరేరక్షసాకంశరవరైరిహ॥ ధృతంకృష్ణేనరక్షార్థంసంహారాయహరేణచ। త్రయీమూర్తిగతంగేవంధనురస్త్రంనమామ్యహమ్॥ కుంతపూజా॥ ప్రాసపాతయశత్రూంస్త్వమనయానాకమాయయా। గృహాణజీవితంతేషాంమమసైన్యంచరక్షతామ్॥ చర్మపూజా॥ శర్మప్రదస్త్వంసమరేచర్మసైన్యేయశోద్యమే। రక్షమాంరక్షణీయోహంతాపనేయనమోస్తుతే॥ అథకనకదండమంత్రః॥ ప్రోత్సారణాయదుష్టానాంసాధుసంరక్షణాయచ। బ్రహ్మణానిర్మితశ్చాసివ్యవహారప్రసిద్ధయే॥ యశోదేహిసుఖందేహిజయదోభవభూపతేః। తాడయస్వరిపూన్సర్వాన్హేమదండనమోస్తుతే॥ అథదుందుభిమంత్రః॥ దుందుభేత్వంసపత్నానాంఘోరోహృదయకంపనః। భవభూమిపసైన్యానాంతథావిజయవర్ధనః॥ యథాజీమూతఘోషేణప్రహృష్యంతిచబర్హిణః। తథాస్తుతవశబ్దేనహర్షోస్మాకంముదావహః॥ యథాజీమూతశబ్దేనస్త్రీణాంత్రాసోభిజాయతే। తథాత్రతవశబ్దేనత్రస్యంత్వస్మద్ద్విషోరణే॥ అథశంఖమంత్రః॥ పుణ్యస్త్వంశంఖపుణ్యానాంమంగళానాంచమంగళమ్। విష్ణునావిధృతోనిత్యమతశ్శాంతిప్రదోభవ॥ అథసింహాసనమంత్రః॥ విజయోజయదోజేతారిపుఘాతీశుభంకరః। దుఃఖహాధర్మదశ్శాంతస్సర్వారిష్టవినాశనః॥ ఏతేవైసన్నిధాయస్మాత్తవసింహామహాబలాః। తేనసింహాసనేతిత్వందేవైర్మంత్రైశ్చగీయసే॥ త్వయిస్థితశ్శివశ్శాంతస్త్వయిశక్రస్సురేశ్వరః। నమస్తేసర్వతోభద్రభద్రదోభవభూపతేః॥ త్రైలోక్యజయసర్వస్వసింహాసననమోస్తుతే। తథైవకర్మచిహ్నానిస్వానిపూజ్యానిశిల్పిభిః॥ లౌహాభిసారికంకర్మకృత్వైవంమంత్రపూర్వకమ్। నియమంకృత్వాతథాష్టమ్యాంపూర్వాహ్ణేస్నానమాచరేత్॥ కుంకుమచందనచంపకచతుస్సమైశ్శైలపిష్టైశ్చ। చర్చితగాత్రీందేవీంకుసుమైరభ్యర్చయేద్బహుభిః॥ కుముదైస్సపద్మపుష్పైస్సదీపధూపైస్సనైవేద్యైః। మాంసైర్బల్యుపహారైర్మంగళశబ్దైస్సముచ్ఛలితైః॥ విహితచ్ఛత్రైర్యానైస్స్యందనసితశస్త్రధారిజనలోకైః। తుష్టైఃపశ్వస్త్రాదితునివేద్యతేసర్వమేవభగవత్యై॥ దుర్గాసాపూజనీయాచతద్దినేద్రోణపుష్పకైః। తతఃఖడ్గంనమస్కృత్యశత్రూణాంవధసిద్ధయే॥ ఇచ్ఛేతవిజయంరాజ్యంసుభిక్షంచాత్మనేనృపః। పునఃపునఃప్రణమ్యాయాంసం

స్మరన్హృదయేశివామ్॥ సర్వంకృత్వేతికౌరవ్యఅష్టమ్యాంజాగరంనిశి। నటన
ర్తకగీతైశ్చకారయేచ్చమహోత్సవమ్॥ ఏవంహ్యష్టైర్నిశాంనీత్వాప్రభాతే
అరుణోదయే। ఘాతయేన్మహిషాన్మేషాన్నగ్రతోనతకంధరాన్॥ శతమర్ధశ
తంవాపితదర్ధంవాయథేచ్ఛయా। సురాసవఘృతైఃకుంభైస్తర్పయేత్పరమేశ్వ
రీమ్॥ కాపాలికేభ్యస్తద్దేయందాసీదాసజనేతథా। తతోపరాహ్ణసమయేన
వమ్యాంవైరథేస్థితామ్॥ భద్రాసింహాసనేదృష్ట్వా స్వయంరాజా సశబ్ద
వాన్। కశ్చిచ్చోపోషితోవీరోవిధృతోఽన్యేసశబ్దవాన్॥ భూతేభ్యస్తుబలిందద
ద్యాన్మంత్రేణానేనసాముషమ్। సరక్తంసజలంచాన్నంగంధపుష్పాక్షతైర్యు
తమ్॥ త్రీంస్త్రీన్వారాన్సముత్సేసదిగ్విదిక్షుకిరేద్బలిమ్॥ మంత్రశ్చ॥ బలింగృ
హ్ణంత్విమందేవాఆదిత్యావసవస్తథా। మరుతశ్చాశ్వినౌరుద్రాస్సుపర్ణాఃప
న్నగాగ్రహాః॥ అసురాయాతుధానాశ్చపిశాచోరగరాక్షసాః। డాకిన్యోయ
క్షవేతాళాయోగిన్యఃపూతనాశివాః॥ జృంభకాస్సిద్ధగంధర్వామాలావిద్యా
ధరానగాః। దిక్పాలాలోకపాలాశ్చయేచవిఘ్నవినాయకాః॥ జగతాంశాం
తికర్తారోబ్రహ్మాద్యాశ్చమహర్షయః। మావిఘ్నంమాచమేపాపంమాసంతు
పరిపంథినః॥ సౌమ్యాభవంతుతృప్తాశ్చభూతప్రేతాస్సుఖావహాఇతి, ఇతిమ
హాష్టమీ—మహానవమీతుపూర్వయుతాగ్రాహ్యాపూర్వోక్తవచనాత్ - నవ
మీదుర్గావ్రతేశ్రావణీతిదీపికోక్తేః- శ్రావణీదుర్గనవమీదూర్వాచైవహుతా
శనీ।. పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితి॥ హేమాద్రావాద్యో
క్తేశ్చ- భవిష్యేపి॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లపక్షేతుఅష్టమీమూలసంయుతా। సామ
హానవమీనామత్రైలోక్యేపిసుదుర్లభేతి॥ మూలముపలక్షణం॥ దుర్గాపూజా
సునవమీమూలాద్యృక్షత్రయాన్వితా। మహతీకీర్తితాతస్యాందుర్గామహిష
మర్దినీఇతి మదనరత్నే లైంగాత్ - అత్రపూజయేదిత్యగ్రేశేషః - యా
నితు॥ సాకాలోదయగామిన్యాంతిథావుదయగామిన్యామిత్యాదిప్రాగుక్తా
నితానినవమీభిన్నతిథిపరాణి - నవమ్యాంవిశేషోక్తేః - వేధశ్చముహూర్త
త్రయేణైవజ్ఞేయః - యద్యపిహేమాద్రిమతేముహూర్తద్వయాత్మకోపివేధో
స్తి,తథాపిసూర్యోదయఏవసః- సాయంతుత్రిముహూర్తఏవ- తదుక్తందీపి
కాయాం॥ త్రిముహూర్తగాతుసకలాసాయంఇతి- మాధవోపి॥ సాయంతూ
త్తరయాతద్వన్న్యూనయానానువిద్ధ్యతఇతి - తేనత్రిముహూర్తయోగేపూ
ర్వానవమీ - పూర్వోక్తవచనాత్॥ నకుర్యాన్నవమీంతాతదశమ్యాంతుకదా

చనేతిస్కాన్దేపరానిషేధాచ్చ - త్రిముహూర్త యోగాభావేతునిషిద్ధా
పిపరైవకార్యేతినిష్కర్షః ॥ యత్తు ॥ నవమ్యాంచజపం హోమంసమాప్య
శ్రవణేపివేతి సంగ్రహోక్తేః ॥ వ్రతంచజాగరశ్చైవ నవమ్యాంవిధివద్బలిరి
తిదేవీపురాణాచ్చ ॥ నవమ్యాంహోమబల్యాదివిహితంతత్ర ॥ ఆశ్వయుక్ఛు
క్లనవమీముహూర్తంవాకలాయది । సాతిథిస్సకలాజ్ఞేయా లక్ష్మీవిద్యాజ
యార్థిభిరితిసౌరపురాణాత్ ॥ సూర్యోదయేపరం రిక్తాపూర్ణాస్యాదపరా
యది । బలిదానం ప్రకర్తవ్యంతత్రదేశే శుభావహమ్ ॥ బలిదానేకృతేష్ట
మ్యాంపుత్రభంగోభవేన్నృపేతి మదనరత్నే దేవీపురాణాచ్చ - బల్యాదౌప
రాకార్యా - ఉపవాసాదౌతుపూర్వేతిమదనరత్నేఉక్తం - ప్రతాపమార్తం
డేప్యేవం - యత్తు ॥ అష్టమ్యాంబలిదానేనపుత్రనాశోభవేద్ధ్రువమితి ॥ కా
ళికాపురాణం,తత్సంధిపూజాపరం ॥ అష్టమీనవమీసంధౌతృతీయాఖలుకథ్య
తఇతితత్రైవ తదుక్తేః - కామరూపనిబంధే ॥ అష్టమ్యాశ్శేష దండశ్చనవ
మ్యాఃపూర్వఏవచ । తత్రయాక్రియతేపూజావిజ్ఞేయాసామహాఫలా ॥ అష్ట
మీమాత్రేభవత్యేవ ॥ ఆశ్వినేపూజయిత్వాతుఅర్ధరాత్రేష్టమీషుచ । ఘాత
యంతిపశూన్భక్త్యాతేభవంతిమహాబలాః ॥ తథా ॥ కన్యాసంస్థేరవావీశేశు
క్లాష్టమ్యాంప్రపూజయేత్ । సోపవాసోనిశార్ధేతుమహావిభవవిస్తరైః ॥ త
థా ॥ పశుఘాతశ్చకర్తవ్యోగవయాజవధస్తథేతిరూప నారాయణీయేదేవీ
పురాణాత్ - తత్రైవభవిష్యే ॥ తస్మాన్నియమంమహాపుణ్యానవమీపాపనా
శినీ । ఉపోష్యాసుప్రయత్నేనసతతంసర్వపార్థివైః ॥ నిర్ణయదీపేతుమహాన
వమీపరదినేపరాహ్ణవ్యాపిత్వేపరా - అన్యథాపూర్వా ॥ ఆవర్తనాత్పూర్వ
కాలేనవమీస్యాత్పరేహని । దుర్గార్చాతత్రపూర్వేద్యుః పూర్వాహ్ణేత్వష్ట
మీయదీతిధౌమ్యవచనాదిత్యుక్తం - అస్యతుశారదానవమీవిషయత్వంసమూ
లత్వంచవిమృశ్యం - యానితు ॥ నందాయాంజ్వలతేవహ్నౌఃపూర్ణాయాంప
శుఘాతనమ్ । భద్రాయాంగోకులక్రీడాతత్రరాజ్యంవినశ్యతీతి ॥ నవమ్యామ
పరాహ్ణేతుబలిదానంప్రశస్యతే ॥ దశమీంవర్జయేత్తత్రనాత్రకార్యావిచార
ణేతి ॥ నందాయాందర్శనేరక్షా బలిదానందశాసుచ । భద్రాయాంగోకుల
క్రీడాదేశనాశాయజాయతఇతి బ్రహ్మకైవర్తనారదాదివచనానితానిశుద్ధా
ధికనిషేధపరాణీతిమదనరత్నే - తథాకాళికాపురాణే ॥ నవమ్యాంబలిదా
నంతుకర్తవ్యంవైయథావిధి । జపంహోమంచవిధివత్కుర్యాత్తత్రవిభూత
యే ॥ కేచిత్తు ॥ పూర్వాషాఢాయుతాష్టమ్యాంపూజాహోమాద్యుపోష

ణమితిపూర్వోక్తదేవీపురాణాదష్టమ్యాం హోమమాహుః - అన్యేతుద్వివి
ధవాక్యవశాదష్టమ్యామారభ్యనవమ్యాంసమాపయతి - సముచ్చయస్తుయు
క్తః - రుద్రయామళేతువికల్పఉక్తః - తత్తునిర్మూలం - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యా
దిగౌడగ్రంథేష్వపినవమ్యాం హోమఉక్తః - హోమేచవిశేషఉక్తో డామర
తంత్రే ॥ పాయసంసర్పిషాయుక్తంతిలైశ్శుక్లైర్వ్రీహిమిశ్రితమ్। హోమయేద్వి
ధివద్భక్త్యాదశాంశేనన్నృపోత్తమ ॥ రుద్రాధ్యాయేయథా హోమంమంత్రే
ణైకేనసాధయేత్ । తథాస్తోత్రజపేహోమంశ్లోకేనైకేనసాధయేత్ ॥ య
ద్వాసప్తశతీంజప్యహోమమంత్రోనవాక్షరః ॥ ఐంహ్రీంక్లీంచాముండాయై
విచ్చేఇతినవాక్షరఇతికేచిత్ - పూజోక్తాగ్రాహ్యా ఇతితుయుక్తం - రుద్ర
యామళేపి ॥ ప్రధానద్రవ్యముద్దిష్టంపాయసాన్నంతిలాస్తథా । కింశుకై
స్సర్షపైఃపూగైర్లాజదూర్వాంకురైరపి ॥ యవైర్వాశ్రీఫలైర్దివ్యైర్నానా
విధఫలైస్తథా । రక్తచందనఖండైశ్చగుగ్గులైశ్చమనోహరైః ॥ ప్రతిశ్లోకంచ
జుహుయాత్సర్వద్రవ్యాణిచక్రమాత్ । నవాక్షరేణచాహుత్వానమోదేవ్యా
ఇతీతిచేతి - రహస్యేతు ॥ ప్రతిశ్లోకంచజుహుయాత్పాయసం తిలసర్పిషే
త్యుక్తం - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యాంతుతిలైర్జయంతీమంత్రేణచహోమఉక్తః ॥
పురశ్చరణకార్యేతుబిల్వపత్రయుతైస్తిలైరితి కాళికా పురాణాద్బిల్వపత్రై
శ్చేతిస్మార్తాః - తన్న, అన్యత్రమానాభావాత్ - అథబలిదానం - తత్రాశ్వ
మేషచ్ఛాగమహిషస్వమాంసానా ముత్తరోత్తర ప్రాశస్త్యం - ఫలవిశేష
శ్చాన్యతోవసేయఇతిదిక్ - బలిప్రకారస్తుదేవీపురాణే ॥ కన్యాసంస్థేరవౌ
శుక్రశుక్లాష్టమ్యాంప్రపూజయేత్ । ద్రోణపుష్పైశ్చబిల్వైశ్చజాతీపున్నా
గచంపకైః ॥ పంచాబ్దంలక్షణోపేతంగంధపుష్పసమన్వితమ్ । విధివత్కాళి
కాళీతిజప్త్వాఖడ్గేనఘాతయేత్ ॥ ఓం,కాళికాళి యజ్ఞేశ్వరిలోహదండా
యైనమఇతిమంత్రః ॥ తదుత్థరుధిరంమాంసంగృహీత్వాపూజనాదిషు ॥ ఆది
శబ్దాచ్చరకీవిదారీ పాపరాక్షస్యః ॥ నైరృతేభ్యః ప్రదాతవ్యంమహాకౌశిక
మంత్రితమ్ ॥ మంత్రస్తువక్ష్యతే - తథా ॥ తస్యాగ్రతోనృపస్స్నాయాత్కృ
త్వాశత్రుంతుపైష్టికమ్ । ఖడ్గేనఘాతయిత్వాతుదద్యాత్స్కందవిశాఖయోః ॥
అశక్తౌబ్రాహ్మణేనచ కూశ్మాండాదిభిర్బలిదానంకార్యం - తదుక్తంకా
ళికాపురాణే ॥ కూశ్మాండమిక్షుదండంచ మాసంసారసమేవచ । ఏతే
బలిసమాఃప్రోక్తాస్తృప్తౌఛాగసమాస్సదా ॥ రుద్రయామళేపి ॥ ఛాగా
భావేతుకూశ్మాండంశ్రీఫలంవామనోహర । వస్త్రసంవేష్టితంకృత్వాఛేదయే

చ్ఛురికాదినా ॥ తథా ॥ బ్రాహ్మణేనసదాదేయంకూశ్మాండంబలికర్మణి । శ్రీఫలంవా సురాధీశ ఛేదంనైవతుకారయేత్ ॥ ఛేదేవికల్పః ॥ మాషాన్నేన బలిర్దేయోబ్రాహ్మణేనవిజానతా ॥ కాళికాపురాణే ॥ ఉత్తరాభిముఖోభూత్వాబలింపూర్వాముఖంతథా । నిరీక్ష్యసాధకఃపశ్చాదిమంమంత్రముదీరయేత్ ॥ పశుస్త్వంబలిరూపేణమమభాగ్యాదుపస్థితః । ప్రణమామితతస్సర్వరూపిణం బలిరూపిణమ్ ॥ చండికాప్రీతిదానేన దాతురాపద్వినాశనమ్ । చాముండాబలిరూపాయబలేతుభ్యంనమోస్తుతే ॥ యజ్ఞార్థబలయస్సృష్టాస్స్వయమేవస్వయంభువా । అతస్త్వాం ఘాతయామ్యద్య తస్మాద్యజ్ఞేవధోవధః ॥ ఐం హ్రీంశ్రీమితిమంత్రేణతంబలింమత్స్వరూపిణమ్ । చింతయిత్వాస్యసేత్పుష్పం మూర్ధ్ని ఽతస్యతుభైరవ ॥ రసనాంత్వంచండికాయాః స్సురలోకప్రసాధకః । హ్రీంహ్రీంఖడ్గేతిమంత్రేణ ధ్యాత్వాఖడ్గంచపూజయేత్ ॥ పూజయిత్వాతతఃఖడ్గంఓంహుంఫడితిమంత్రకైః । గృహీత్వావిమలంఖడ్గం ఛేదయేద్బలిముత్తమమ్ ॥ ఓంహ్రీంఐంహ్రీంకౌశికీతిరుధిరేణాప్యాయతామితి ॥ బలిదానేతు దుర్గాయాస్సర్వత్రాయంవిధిస్స్మృతః ॥ మత్స్యసూక్తే ॥ నవమ్యాంపూర్వవత్పూజాంకృత్వాభూతిమిచ్ఛతా । దక్షిణాంవస్త్రయుగ్మంచఆచార్యాయ నివేదయేత్ — అథాత్రప్రసంగాచ్ఛతచండీవిధానముచ్యతే - రుద్రయామళే ॥ శతచండీవిధానంచప్రోచ్యమానంశృణుష్వతత్ । సర్వోపద్రవనాశార్థే శతచండీంసమారభేత్ ॥ షోడశస్తంభసంయుక్తంమండలంపల్లవోజ్జ్వలమ్ । వసుకోణయుతాంవేదీంమధ్యేకుర్యాత్త్రిభాగతః ॥ పక్వేష్టకచితాంరమ్యాముచ్ఛ్రాయేహస్తసమ్మితామ్ । పంచవర్ణరజోభిశ్చకుర్యాన్మండలకంశుభమ్ ॥ పంచవర్ణవితానంచకింకిణీజాలమండితమ్ । ఆచార్యేణసమంవిప్రాన్వరయేద్దశసువ్రతాన్ ॥ ఈశాన్యాంస్థాపయేత్కుంభంపూర్వోక్తవిధినాచరేత్ । వారుణ్యాంచప్రకర్తవ్యంకుండంలక్షణలక్షితమ్ ॥ మూర్తిందేవ్యాఃప్రకుర్వీతసువర్ణస్యపలేనవై । తదర్ధేనతదర్ధేన తదర్ధేనమహామతే ॥ అష్టాదశభుజాందేవీంకుర్యాద్వాష్టకరామపి । పట్టకూలయుగచ్ఛన్నాందేవీంమధ్యేనిధాపయేత్ ॥ దేవీంసంపూజ్యవిధివజ్జపంకుర్యుర్దశద్విజాః । శతమాదౌశతంచాంతేజపేన్మంత్రంనవార్ణవమ్ ॥ చండీంసప్తశతీంమధ్యేసంపుటోయముదాహృతః । ఏకంద్వేత్రీణిచత్వారిజపేద్దినచతుష్టయమ్ ॥ రూపాణిక్రమశస్తద్వత్పూజనాదికమాచరేత్ ॥ పంచమేదివసేప్రాతర్హోమంకుర్యాద్విధానతః ॥ గుడూచీంపాయసందూర్వాం తిలాన్ఛిన్నాన్యవానపి । చండీపాఠస్యహోమం

తుప్రతిశ్లోకం దశాంశతః ॥ హోమంకుర్యాద్గ్రహాదిభ్యః సమిదాజ్యచరూ
న్క్రమాత్ । హుత్వాపూర్ణాహుతిందద్యాద్విప్రేభ్యోదక్షిణాంక్రమాత్ ॥
కపిలాంగాంనీలమణిం శ్వేతాశ్వంఛత్రచామరే । అభిషేకంతతఃకుర్యుర్యజ
మానస్యఋత్విజః ॥ ఏవంకృతేమహేశానసర్వసిద్ధిః ప్రజాయతే—అథసహ
స్రచండీ,సా చతత్రైవోక్తా॥ సహస్రచండీంవిధివచ్ఛృణువిష్ణోమహామతే।రా
జ్యభ్రంశేమహోత్పాతేజనమారేమహాభయే॥ గజమారేఽశ్వమారేచపర
చక్రభయేతథా। ఇత్యాదివివిధేదుఃఖేక్షయరోగాదిజేభయే ॥ సహస్రచండి
కాపాఠంకుర్యాద్వాకారయేత్తథా ! జాపకాస్తుశతంప్రోక్తా వింశద్ధస్తశ్చ
మండపః॥ భోజ్యాస్సహస్రంవిప్రేంద్రాగోశతందక్షిణాందిశేత్ । గురవేద్వి
గుణందేయంశయ్యాదానంతథైవచ ॥ సప్తధాన్యంచభూదానం శ్వేతాశ్వం
చమనోహరమ్। పంచనిష్కమితామూర్తిఃకర్తవ్యావర్ధమానతః॥ అష్టాద
శభుజాదేవీసర్వాయుధవిభూషితా । అనారతాన్నందాతవ్యంసహస్రంప్ర
త్యహంప్రభో॥శతంవానియతాహారఃపయఃపానేనవర్తయేత్ ।ఏవంయశ్చం
డికాపాఠంసహస్రంతుసమాచరేత్॥ తస్యస్యాత్కార్యసిద్ధిస్తునాత్రకార్యా
విచారణేతి॥ఏతద్ద్వయంయద్యపిమహానిబంధేషునాస్తి-తథాపిప్రచరద్రూప
త్వాదుక్తమితిదిక్ - వారాహీతంత్రే॥ సంకటేసమనుప్రాప్తేదుశ్చికిత్స్యా
మయేతథా। జాతిభ్రంశేకులోచ్ఛేదేఽప్యాయుషోనాశఆగతే॥ వైరివృద్ధౌ
వ్యాధివృద్ధౌధననాశేతథాక్షయే । తథైవత్రివిధోత్పాతేతథాచైవోపపాత
కే॥ కుర్యాద్యత్నాచ్ఛతావృత్తంతతస్సంపద్యతేశుభమ్। శ్రేయోవృద్ధిశ్శతా
వృత్తాద్రాజ్యవృద్ధిస్తథాపరా॥ మనసాచింతితందేవిసిద్ధ్యేదష్టోత్తరాచ్ఛతా
త్ । సహస్రావర్తనాల్లక్ష్మీరావృణోతిస్వయంస్థిరా ॥ భుక్త్వామనోరథా
న్కామాన్నరోమోక్షమవాప్నుయాత్। చండ్యాశ్శతావృత్తిపాఠాత్సర్వా
స్సిద్ధ్యంతిసిద్ధయః॥ ఇతిశతచండీసహస్రచండీవిధిః—అథనవరాత్రపారణా
నిర్ణయః- సాచదశమ్యాంకార్యా ॥ ఆశ్వినేమాసిశుక్లేతుకర్తవ్యంనవరాత్రక
మ్। ప్రతిపదాదిక్రమేణైవయావచ్చనవమీభవేత్ ॥ త్రిరాత్రంవాపికర్తవ్యం
సప్తమ్యాదియథాక్రమమితి హేమాద్రౌధౌమ్యవచనాత్ ॥ నవమీతిథిప
ర్యంతంవృద్ధ్యా పూజాజపాదికమితి, ప్రాగుక్తవచనైర్నవమీపర్యంతం ప్ర
ధానభూతపూజాద్యుక్తేరుపవాసాదేశ్చాంగత్వేనతత్పర్యంతత్వాత్ - ఆది
శబ్దేనోపవాసోక్తేః - పూర్వోక్తత్రిరాత్రవ్రతే నవమ్యా అప్యుపోష్యత్వా
చ్చ- నచపారణాంతత్వేనత్రిరాత్రత్వం- విష్ణుత్రిరాత్రాదౌతథాప్రసక్తేః-

సచాత్రోపవాసే మానాభావఇతివాచ్యం ॥ ఏవంచవింధ్యవాసిన్యాంనవరా త్రోపవాసతః। ఏకభక్తేననక్తేనతథైవాయాచితేనచ ॥ పూజనీయాజనైర్దే వీస్థానేస్థానేపురేపురఇతి హేమాద్రౌభవిష్యోక్తేః - నవసత్రసమాఖ్యాతో నవమ్యాఅప్యుపోష్యత్వాచ్చ- నతుతిథిహ్రాసేఽష్టావప్యుపవాసాభవంతీతిక థంసమాఖ్యా- తేనకర్మవిశేషేనవరాత్రశబ్దోరూఢః - అతఏవోక్తందేవీపు రాణే॥ తిథివృద్ధౌతిథిహ్రాసేనవరాత్రమపార్థకమితిచేన్నతిథిహ్రాసేపినవతిథీ నాముపోష్యత్వాన్నవరాత్రత్వాత్ తేః - ఏ[illegible]రాత్రీణాంప్రాధాన్యాత్ - హ్రాసేఅమామాదాయననవత్వమితిమూర్ఖో[illegible], పరాస్తా - యత్తుదేవీపు రాణే॥ కన్యాసంస్థేరవౌశుక్ర శుక్లామారభ్యనందికామ్ । అయాచీస్యాథవై కాశీనక్తాశీవాథవావదఇతి వ్రతచతుష్టయముక్తం - తత్ లౌహాభిసారికవిష యం- తస్య॥ జయాభిలాషీనృపతిః ప్రతిపత్ప్రభృతిక్రమాత్ । లౌహాభిసారి కంకర్మకారయేద్యావదష్టమీతిభవిష్యేష్టమీపర్యంతమేవోక్తేః- రూపనారా యణేనతునందాది వ్రతప్రయోగం పృథగేవోక్త్వా తస్యనవమ్యాంపారణము క్తం - యదపినిర్ణయదీపే ॥ ఆశ్వినేశుక్లపక్షేతునవరాత్రముపోషితః । నవ మ్యాంపారణంకుర్యాద్దశమీమిశ్రితానచేత్ ॥ దశమీమిశ్రితాయత్ర పారణే నవమీభవేత్ । దుఃఖదారిద్రదాజ్ఞేయాతథా వ్రతవినాశినీతిబ్రహ్మానామ్నాలి ఖితంవచనం -యచ్చరుద్రయామళఇతివదంతి॥ అష్టమ్యాసహకార్యాస్యాన్న వమీపారణాదినే । యోమోహాద్దశమీవేధో నవమ్యాంచండికాంయజేత్॥ పారణంచప్రకుర్యాద్వై తస్యపుణ్యాంనిరర్థకమ్ । నవమ్యాంపారితాదేవీకుల వృద్ధింప్రయచ్ఛతి॥ దశమ్యాంపారితాదేవీకులనాశంకరోతివై । తస్మాత్తుపా రణంకుర్యాన్నవమ్యాంవిబుధాధిపేత్యాదీని తానియదిసమూలాని తదాలౌ హాభిసారికనందాదివ్రతచతుష్టయవిషయాణి- తస్యాష్టమీపర్యంతమేవోక్తేరి త్యుక్తంప్రాక్ -అన్యథామహాష్టమ్యాపరవిద్ధాయాంపారణావిధానేపూర్వ నిబంధైర్విరోధోదుర్వారస్స్యాత్ - యానితుకైశ్చిల్లిఖితానినవమ్యాంపార ణావిధాయకానివచనానితానిహేమాద్ర్యాదివిరుద్ధత్వాన్నిర్మూలాని- స మూలత్వేపి యదాదినద్వయే నవమీతదాద్వితీయదిన ఉపోష్యతిథ్యంతేపార ణానకింతునవమీమధ్యేకార్యేత్యేవంనేయాని శివరాత్రిపారణావత్ - అత్ర కేచిత్పారణాహే సూతకాదిప్రాప్తౌ తదతిక్రమ్యపారణాం కుర్యాదిత్యా హుః- తన్మందం॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేత్వంతరామృతసూతకే। తత్ర కామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమితిమాధవీయేకౌర్మోక్తేః ॥ వ్రతయ

జ్ఞవివాహేషు శ్రాద్ధే హోమేర్చనే జపే। ప్రారబ్ధే సూతకం నస్యాదనారబ్ధేతు సూతకమితి విష్ణువచనాచ్చాశౌచమధ్యేపి తత్కర్తవ్యతావగతేః పారణాంతత్వాద్వ్రతస్య- ప్రారంభస్తు తేనైవోక్తః ॥ ప్రారంభో వరణం యజ్ఞే సంకల్పో వ్రతసత్రయోః। నాందీముఖం వివాహాదౌ శ్రాద్ధే పాకపరిక్రియేతి ॥ రుద్రయామళేపి॥ సూతకే పారణం కుర్యాన్నవమ్యాం హోమపూర్వకమ్ । తదంతే భోజయేద్విప్రాన్దానం దద్యాచ్చ శక్తిత ఇతి ॥ తదంతే సూతకాంతే- ఏవం స్త్రీభిరపి రజోదర్శనమధ్యే కర్తవ్యమేవ పారణం ॥ సంప్రవృత్తేపి రజసి నత్యాజ్యం ద్వాదశీవ్రతమితి మాధవీయే ఋష్యశృంగవచనాత్ - ద్వాదశీవ్రతమిత్యుపలక్షణం॥ ప్రారబ్ధదీర్ఘతపసాం నారీణాం యద్రజో భవేత్ । నతత్రాపి వ్రతస్యాస్యాదుపరోధః కదాచనేతి తత్రైవ సత్యవ్రతవచనాత్ - కించ, ఏకాదశ్యాదౌ పంచమ్యాశౌచపాతే మాసాంతే పారణాపత్తిః - మాసోపవాసాంతే పంచమ్యాశౌచపాతే జీవనాసంభవశ్చ- యత్తు ॥ నియమస్థా యదా నారీ ప్రపశ్యేదంతరా రజః। ఉపోష్యైవ తు తా రాత్రీస్స్నాత్వా శేషం చరేద్వ్రతమిత్యంగిరోవచనం- యచ్చ హారీతవచనం॥ నియమస్థా వ్రతస్థా స్త్రీ రజః పశ్యేత్కథంచన। త్రిరాత్రం తు క్షిపేదూర్ధ్వం వ్రతశేషం సమాపయేత్ ॥ తద్విధవోపవాసవిషయం- తాసాం తత్ర భోజననిషేధాదితి కేచిత్ - వయం తు ప్రాగుక్తసత్యవ్రతవచనే దీర్ఘతపసామితి విశేషణోపాదానాద్ద్వాదశీవ్యతిరిక్తసకలైకాహోపవాసవిషయోయం నిషేధః- త్రిరాత్రనవరాత్రాదిదీర్ఘవ్రతేషు తు రజోమధ్యే పారణేతి బ్రూమః- ఆశౌచమధ్యే తు సర్వాపి పారణా భవతి ప్రాగుక్తకౌర్మవచనాదితి సిద్ధం - అయం చోపవాసపారణానిర్ణయః- సర్వవ్రతేషు బోద్ధవ్య ఇత్యలం భూయసా- దశమ్యాం దేవీం విసర్జయేత్ - తదుక్తం దుర్గాభక్తితరంగిణ్యాం దేవీపురాణే ॥ తతః ప్రాతః పూజయిత్వా దశమ్యాం విధిపూర్వకమ్ । సంప్రేషణం తు కర్తవ్యం గీతవాదిత్రనిస్స్వనైః ॥ రూపం దేహి యశో దేహి భాగం భగవతి దేహి మే। పుత్రాన్దేహి ధనం దేహి సర్వకామాంశ్చ దేహి మే॥ మహిషఘ్ని మహామాయే చాముండే ముండమాలిని। ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దేహి దేవి నమోస్తు తే ॥ ఇతి సంప్రార్థ్య దేవీం తు తత ఉత్థాపయేద్బుధః। ఉత్తిష్ఠ దేవి చండేశి శుభాం పూజాం ప్రగృహ్య చ॥ కురుష్వ మమ కల్యాణమష్టాభిశ్శక్తిభిస్సహ। గచ్ఛ గచ్ఛ పరం స్థానం స్వస్థానం దేవి చండికే ॥ వ్రజ స్రోతోజలం వృద్ధ్యై స్థీయతాం చ జలే త్విహేతి, ఉత్థాప్య జలం నీత్వా ॥ దుర్గే

దేవిజగన్మాతస్స్వస్థానంగచ్ఛపూజితే । సంవత్సరేవ్యతీతేతు పునరాగమనాయవై ॥ ఇమాంపూజాంమయాదేవియథాశక్త్యుపపాదితామ్ । రక్షార్థంత్వంసమాదాయవ్రజస్వస్థానముత్తమమితిజలేప్రవాహయేత్ — ఇయమేవవిజయాదశమీ- సాచద్వితీయదినేశ్రవణయోగాభావేపూర్వాగ్రాహ్యా - తదుక్తంహేమాద్రౌస్కాందే ॥ దశమ్యాంతునరైస్సమ్యక్పూజనీయాపరాజితా। ఐశానీందిశమాశ్రిత్యఅపరాహ్ణేప్రయత్నతః ॥ యాపూర్ణానవమీయుక్తాతస్యాంపూజ్యాపరాజితా। క్షేమార్థంవిజయార్థంచ పూర్వోక్తవిధినానరైః॥ నవమీశేషయుక్తాయాందశమ్యామపరాజితా। దదాతివిజయందేవీపూజితాజయవర్ధినీ॥ తథా॥ ఆశ్వినేశుక్లపక్షేతుదశమ్యాంపూజయేన్నరః । ఏకాదశ్యాంనకుర్వీత పూజనంచాపరాజితమితి ॥ యదాతుపూర్వదినే శ్రవణయోగాభావః- పరదినేచాల్పాపితద్యోగినీతదాపరైవ- తథాచ హేమాద్రౌవ్రతకాండేకశ్యపః॥ ఉదయేదశమీకించిత్సంపూర్ణైకాదశీయది । శ్రవణర్క్షంయదాకాలేసాతిథిర్విజయాభిధా॥ శ్రవణర్క్షేతుపూర్ణాయాంకాకుత్స్థఃప్రస్థితోయతః। ఉల్లంఘయేయుస్సీమానంతద్దినర్క్షేతతోనరాఇతి - కాలేపరాహ్ణేపరదినే అపరాహ్ణేశ్రవణాభావేతు సర్వపక్షేషుపూర్వైవ - మదనరత్నేప్యేవం- జ్యోతిర్నిబంధేరత్నకోశేచనారదః॥ ఈషత్సంధ్యామతిక్రాంతఃకించిదుద్భిన్నతారకః। విజయోనామకాలోయంసర్వకార్యార్థసిద్ధిదః ॥ ఇషస్యదశమీంశుక్లాంపూర్వవిద్ధాంనకారయేత్ । శ్రవణేనాపిసంయుక్తాంరాజ్ఞాంపట్టాభిషేచనే॥ సూర్యోదయేయదారాజన్దృశ్యతేదశమీతిథిః । ఆశ్వినేమాసిశుక్లేతువిజయాంతాంవిదుర్బుధాః॥ అత్రాయంనిర్గళితోర్థః-అపరాహ్ణోముఖ్యఃకర్మకాలః- తత్రైవపూజాద్యుక్తేః- ప్రదోషోగౌణః-తత్రదినద్వయేపరాహ్ణవ్యాపిత్వేపూర్వా- ప్రదోషవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ - దినద్వయేప్రదోషవ్యాపిత్వేపరా - అపరాహ్ణవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ - ఇదంశుద్ధతిథావన్యకాలే- శ్రవణస్తురోహిణీవదప్రయోజకః- దినద్వయేపరాహ్ణాస్పర్శేతుపూర్వా- తత్రాపిపరదినేపరాహ్ణేశ్రవణసత్త్వేపరైవేతిదిక్ - అత్రవిశేషోభార్గవార్చనదీపికాయాంభవిష్యే॥ శమీయుక్తంజగన్నాథంభక్తానామభయంకరమ్।అర్చయిత్వాశమీవృక్షమర్చయేచ్చతతఃపునః ॥ శమీమంత్రస్తుహేమాద్రౌగోపథబ్రాహ్మణే॥ అమంగళానాంశమనీంశమనీందుష్కృతస్యచ। దుస్స్వప్ననాశినీంధన్యాంప్రపద్యేహంశమీంశుభామ్॥ తథాభవిష్యే॥ శమీశమయతేపాపంశమీలోహితకంటకా। ధారిణ్యర్జునబాణానాంరామస్యప్రియవాదినీ॥ కరిష్య

మాణయాత్రాయాంయథాకాలంసుఖంమయా। తత్రనిర్విఘ్నకర్త్రీత్వంభ
వశ్రీరామపూజితేఇతి॥ తథా॥ గృహీత్వాసాక్షతామార్ద్రాంశమీమూలగ
తాంమృదమ్। గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైరానయేత్స్వగృహంప్రతి॥ తతోభూషణ
వస్త్రాదిధారయేత్స్వజనైస్సహేతి - అత్రైవబలసీరాజసముత్క్రంకృత్యార
త్నే॥ తత్రమంత్రః॥ చతురంగంబలంమహ్యంనిరరిత్వంవ్రజత్విహ। సర్వత్రవి
జయోమేస్తుత్వత్ప్రసాదాత్సురేశ్వరీతి॥గాడనిబంధేజ్యోతిషే॥ కృత్వాసీరాజ
నంరాజాబలవృద్ధ్యైయథాక్రమమ్। శోభనంఖంజనంపశ్యేజ్జలగోగోష్ఠసన్ని
ధౌ॥ అస్యఫలానిశుభాశుభదేశాశ్చతత్రైవజ్ఞేయాః-ఆశ్వినపౌర్ణమాసీపరా
గ్రాహ్యా॥ సావిత్రీవ్రతమంతరేణభవతోమాపౌర్ణమాస్యాపరఇతిదీపికోక్తేః-
అత్రవిశేషస్థితత్త్వేలైంగే॥ ఆశ్వినేపౌర్ణమాస్యాంతుచరేజ్జాగరణంనిశి।
కౌముదీసాసమాఖ్యాతాకార్యాలోకైర్విభూతయే॥ కౌముద్యాంపూజయే
ల్లక్ష్మీమింద్రమైరావతస్థితమ్। సుగంధిర్నిశిసద్వేషఅక్షైర్జాగరణంచరేత్॥
తథా॥ నిశీథంవరదాలక్ష్మీఃకోజాగర్తీతిభాషిణీ। తస్మైవిత్తంప్రయచ్ఛామి
అక్షైఃక్రీడాంకరోతియఇతి - అత్రైవాశ్వయుజీకర్మోక్తమాశ్వలాయనేన॥
ఆశ్వయుజ్యామాశ్వయుజీకర్మేతితచ్చపర్వణికార్యం - వికృతిత్వాత్ - త
త్రపూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా- దైవకర్మత్వాత్ - ఆగ్రయణంతుపర్వణికా
ర్యం॥ శరద్యాగ్రయణంనామపర్వణిస్యాత్తదుచ్యతఇతిశౌనకోక్తేః- తత్రా
పి శేషపర్వణికార్యమితిప్రాగుక్తం- తచ్చవ్రీహిభిరిష్ట్వావ్రీహిభిరేవయజేత,
యవేభ్యోయవైరిష్ట్వాయవైరేవయజేత, వ్రీహిభ్యఇతి శ్రుత్యాదర్శపూర్ణ
మాసయోరేకకర్మత్వేనైకద్రవ్యనియమాద్దర్శేష్ట్యాః- పరంపౌర్ణమాసేష్ట్యా
శ్చప్రాగ్భవతీతిహేమాద్ర్యాదయః॥ దర్శేష్ట్యాఃపరముక్తమాగ్రయణకం
ప్రాక్పౌర్ణమాసాచ్చతదితిదీపికోక్తేశ్చ- తచ్చాగ్రయణంత్రేధా- వ్రీహ్యాగ్ర
యణంయవాగ్రయణంశ్యామాకాగ్రయణంచేతి- ఏషాంకాలశ్శ్రుతౌ, గృ
హమేధీవ్రీహియవాభ్యాం శరద్వసంతయోర్యజేత, శ్యామాకైర్నీవారైర్వ
ర్షాస్వాపత్కాలేనాన్యేనపురాణైర్వేతి- ఆపస్తంబోపి- వర్షాసుశ్యామాకై
ర్యజేతశరదివ్రీహిభిర్వసంతేయవైర్యథర్తువేణుయవైరితి - తత్రాపిశ్యామా
కాగ్రయణమనిత్యమితరేతు- అనాహితాగ్నేర్నిత్యేయవాగ్రయణంచ కార్య
మితిస్మార్తవృత్త్యాపుక్తత్వాత్- సూత్రేవ్రీహియవదేవతాసంబద్ధానామేవ
మంత్రాణామామ్నానాచ్చ - ఆహితాగ్నేస్తుయవాగ్రయణస్యాప్యనిత్యే

త్వం- అపివాక్రియాయవేష్వితిసూత్రాత్ - యద్వావ్రీహ్యాగ్రయణేనసమా నతంత్రతా- శ్యామాకైస్తుప్రస్తరంకుర్యాన్నాగ్రయణం - యదివాతదపిస మానతంత్రమిత్యాదినారాయణవృత్తౌ పరిశ్రమవతాంసులభమిత్యలం - ఇ దంచపర్వాభావేశుక్లపక్షే దేవనక్షత్రేకృత్తికాదివిశాఖాంతేకార్యమితిస్మృ త్యర్థసారేఉక్తం- బౌధాయనీయేకేశవస్వామినాప్యేవముక్తం - పరిశిష్టే॥ శ్యామాకైర్వ్రీహిభిశ్చైవయవైశ్చాన్యోన్యకాలతః॥ ప్రాగ్యష్టుంయుజ్యతేవ శ్యంసహ్యాత్రాగ్రయణాత్యయః॥ త్రికాండమండనోప్యేవం- యదాత్వేతదా శ్వినపౌర్ణమాస్యాంక్రియతేతదైకకాలత్వాదాశ్వయుజీకర్మణోస్యచసమాన తంత్రతాభవతి - తదేతద్వృత్తికృతాఏకబర్హిరిధ్మాజ్యేతి సూత్రేస్పష్టము క్తం- అస్యాకరణేప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్మృతిచంద్రికాయాంకాత్యాయనే న॥ నిత్యయజ్ఞాత్యయేచైవవైశ్వదేవద్వయస్యచ। అనిష్ట్వానవయజ్ఞేననవాన్న ప్రాశనేతథా॥ భోజనేపతితాన్నస్యచరుర్వైశ్వానరోభవేత్ ॥ కారికాపి॥ అకృతాగ్రయణోఽశ్నీయాన్నవాన్నం యదివై నరః। వైశ్వానరాయకర్త వ్యశ్చరుఃపూర్ణాహుతిస్తునేతి॥ ఋగ్విధానేతు ॥ సమింద్రరాయామంత్రం చపశ్లైపశ్లైజపేచ్ఛుతమ్।ఆగ్రయణంయదాన్యూనంతదాసంపూర్ణమేతితదిత్యు క్తం- ఏతచ్చాపదిమలమాసేకార్యమన్యథానేతిప్రాగుక్తం - అన్యోప్యాహి తాగ్న్యాదివిశేషఃశౌనకాదేర్జ్ఞేయఇత్యలంబహునా - ఇతికాలనిర్ణయసిం ధౌ, ఆశ్వినమాసనిర్ణయః—అథకార్తికమాసః - తులాసంక్రమే ప్రాక్ప రాదశఘటికాఃపుణ్యాః- రాత్రౌతుప్రాగుక్తం—అథకార్తికస్నానం-తత్ర పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుస్మృతిపాద్మయోః॥తులామకరమేషేషుప్రాతఃస్నా నంవిధీయతే। హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచమహాపాతకనాశనమితి సౌరమాస ఉక్తః- ప్రాచ్యాస్త్వేతదేవాద్రియంతే- దాక్షిణాత్యాస్తు॥ఆశ్వినస్యతుమా సస్య యాశుక్లైకాదశీభవేత్- కార్తికస్యవ్రతానీహతస్యాంవైప్రారభేత్సు ధీరితిపాద్మోక్తేః- భార్గవార్చనేచ॥ ప్రారభ్యైకాదశీంశుక్లా మాశ్వినస్యతు మానవః। ప్రాతఃస్నానంప్రకుర్వీతయావత్కార్తికభాస్కరఇతి విష్ణురహ స్యోక్తేః- హేమాద్రావాదిత్యపురాణే॥ పూర్ణఆశ్వయుజేమాసిపౌర్ణమా స్యాంసమాహితఇత్యుక్త్వా ॥ మాసంసమగ్రంపరయాచభక్త్యాసమాప్యతే కార్తికపౌర్ణమాస్యామిత్యంతేభిధానాచ్చాశ్విన శుక్లైకాదశ్యాం పౌర్ణ మాస్యాంవారభ్యకార్తికశుక్లద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవాసమాపయేది త్యాహుః- మదనపారిజాతేవిష్ణుః॥ కార్తికంసకలంమాసంనిత్యస్నాయీ జి

తేంద్రియః। జపన్ హవిష్యభుక్ఛాంతస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ అత్ర దేశవి
శేషః పాద్మే కార్త్తికం ప్రక్రమ్య॥ కురుక్షేత్రే కోటిగుణో గంగాయామపి తత్స
మః। తతోధికః పుష్కరే స్యాద్ద్వారవత్యాం చ భార్గవ॥ పుణ్యాః పుర్యశ్చ సప్తైవ
మునయో మథురాధికా। దుర్లభః కార్త్తికో విప్ర మథురాయాం నృణామిహ॥
యత్రార్చితస్స్వకం రూపం భక్తేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతీతి॥ ఇదం చ స్నానం కాశ్యాం
పంచనదే స్యాత్ప్రశస్తం॥ శతం సమాస్తపస్తప్త్వా కృతే యత్ప్రాప్యతే ఫలమ్।
తత్కార్త్తికే పంచనదే సకృత్స్నానేన లభ్యతే॥ కార్త్తికే బిందుతీర్థే యో బ్రహ్మ
చర్యపరాయణః। స్నాస్యత్యనుదినే భానౌ భానుజాతస్య భీః కుత ఇత్యాది కా
శీఖండోక్తేః - భానుజో యమః - ఇదం చ ప్రాతస్స్నానం సంధ్యాం చ కృత్వా
కార్యం- తేన వినేతరకర్మాస్వధికారాదితి వర్ధమానః - యద్యపి ప్రాతస్సం
ధ్యాయాస్సూర్యోదయే సమాప్తిస్తథాపి వచనబలాదనుదితహోమవద్భ
విష్యతి - స్నానమంత్రశ్చ తత్రైవ॥ కార్త్తికేహం కరిష్యామి ప్రాతస్స్నానం
జనార్దన। ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ దామోదర మయా సహ॥ ఇమం మంత్రం సము
చ్చార్య మౌనీ స్నాయాద్వ్రతీ సరిదితి - అర్ఘ్యమంత్రోపి తత్రైవ॥ వ్రతినః కా
ర్త్తికే మాసి స్నాతస్య విధివన్మమ। గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం దనుజేంద్రని
షూదన॥ నిత్యే నైమిత్తికే కృష్ణ కార్త్తికే పాపనాశనే। గృహాణార్ఘ్యం మయా
దత్తం రాధయా సహితో హరే॥ ఇమౌ మంత్రౌ సముచ్చార్య యోర్ఘ్యం మ
హ్యాం ప్రయచ్ఛతి। సువర్ణరత్నపుష్పాంబుపూర్ణశంఖేన పుణ్యవాన్॥ సువర్ణ
పూర్ణా పృథివీ తేన దత్తా న సంశయ ఇతి. ఏవం సంపూర్ణస్నానాశక్తౌ త్ర్యహం
స్నాయాత్॥ వారాణస్యాం పంచనదే త్ర్యహం స్నాతాస్తు కార్త్తికే। అమీ
తే పుణ్యవపుషః పుణ్యభాజోతినిర్మలా ఇతి కాశీఖండోక్తేః - అథ మాలాధార
ణం - తత్ర స్కాందే ద్వారకామాహాత్మ్యే॥ నివేద్య కేశవే మాలాం తులసీకా
ష్ఠసంభవామ్। వహతే యో నరో భక్త్యా తస్య వై నాస్తి పాతకమ్॥ న జహ్యాత్తు
లసీమాలాం ధాత్రీమాలాం విశేషతః। మహాపాతకసంహర్త్రీం ధర్మకామా
ర్థదాయినీమ్॥ విష్ణుధర్మే॥ స్పృశేత్తు యాని లోమాని ధాత్రీమాలా కలౌ నృ
ణామ్। తావద్వర్షసహస్రాణి వైకుంఠే వసతిర్భవేత్॥ మాలాయుగ్మం తు
యో నిత్యం ధాత్రీతులసిసంభవమ్। వహతే కంఠదేశే తు కల్పకోటిదివం వసేత్॥
తులసీకాష్ఠసంభూతే మాలే కృష్ణజనప్రియే। బిభర్మి త్వామహం కంఠే కురు
మాం కృష్ణవల్లభమ్॥ ఏవం సంప్రార్థ్య విధివన్మాలాం కృష్ణగళేర్పితామ్। ధా
రయేత్కార్త్తికే యో వై స గచ్ఛేద్వైష్ణవం పదమితి॥ అత్ర మూలం చింత్యం - త

థా కాశీఖండే ॥ కార్తికేమాసిమేయాత్రామైఃకృతాభక్తితత్పరైః । బిందు
తీర్థకృతస్నానైస్తేషాం ముక్తిర్నదూరతః ॥ భార్గవార్చనదీపికాయాంనృసిం
హపురాణే ॥ అగస్తికుసుమైర్దేవంయోర్చయేచ్చజనార్దనమ్ । దర్శనాత్తస్య
దేవర్షేర్నరకంనాశ్నుతేనరః ॥ విహాయసర్వపుష్పాణిమునిపుష్పేణ కేశవమ్।
కార్తికేయోర్చయేద్భక్త్యావాజపేయఫలంలభేత్ ॥ స్కాందేకార్తికమాహా
త్మ్యే ॥ మాలతీమాలయావిష్ణుః కేతక్యాచైవపూజితః । సమాసహస్రంసు
ప్రీతోభవేత్తేమధుసూదనః ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ కార్తికేనార్చితో
యైస్తుకమలైఃకమలేక్షణః । జన్మకోటిషువిప్రేంద్రనతేషాంకమలాగృహే ॥
తథా ॥ కార్తికేకేశవేపూజాయేషాంనామ్నాసుతైఃకృతా । తేనిర్భర్త్స్య
రవేఃపుత్రంవసంతిత్రిదివేసదా ॥ తులసీదళలక్షేణకార్తికేయోర్చయేద్ధరిమ్ ।
పత్రేపత్రేమునిశ్రేష్ఠమౌక్తికంలభతేఫలమ్ ॥ తథాస్కాందేకార్తికమాహా
త్మ్యే॥ధాత్రీఛాయాంతుయఃకుర్యాత్పిండదానంమహామునే । ముక్తింప్రయాం
తిపితరఃప్రసాదాన్మాధవస్యతు ॥ ధాత్రీఫలవిలిప్తాంగో ధాత్రీఫలవిభూషి
తః । ధాత్రీఫలకృతాహారో నరోనారాయణోభవేత్ ॥ ధాత్రీచ్ఛాయాంస
మాశ్రిత్యయోర్చయేచ్చక్రధారిణమ్ । పుష్పేపుష్పేశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నో
తిమానవః॥తథాస్కాందే॥ కార్తికేమాసివిప్రేంద్రధాత్రీవృక్షోపశోభితే।
వనేదామోదరం విష్ణుంచిత్రాన్నైస్తోషయేద్విభుమ్ ॥ మూలేనపాయసే
నాథహోమంకుర్యాద్విచక్షణః । బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛక్త్యాస్వయంభుం
జీతబంధుభిరితి ॥ తథా - కార్తికేద్విదళవ్రతంప్రాగుక్తం - కార్తికేద్విద
ళంత్యజేదితి - పాద్మేపికార్తికమాహాత్మ్యే ॥ రాజికామాథ కంచైవనైవా
ద్యాత్కార్తికవ్రతీ । ద్విదళంతిలతైలంచతథాన్యన్మతిదూషితమ్ ॥ స్కాందే
పి ॥ కార్తికేవర్జయేత్తద్వద్ద్విదళం బహుబీజకమ్ । మాషముద్గమసూరాశ్చ
చణకాశ్చ కులుత్థకాః ॥ నిష్పావారాజమాషాశ్చఆఢక్యోద్విదళంస్మృతమ్।
నూతనాన్యపిజీర్ణానిసర్వాణ్యేతానివర్జయేత్ ॥ అత్రకేచిదుత్పత్తిసమయేద
ళద్వయంయస్యభవతితద్భూత పూర్వగత్యాద్విదళ మిత్యుచ్యతఇత్యాహుః-
ఉదాహరంతిచ ॥ బీజమేవసముద్భూతంద్విదళంచాంకురంవినా । దృశ్యతేయ
త్రసస్యేషుద్విదళంతన్నిగద్యతఇతి ॥ అన్యేతులక్షణాయాం మానాభావాద్వ
చనస్యనిర్మూలత్వాద్ద్వి దళాత్మకంయస్య స్వరూపం తదేవవర్జ్య మేదిత్యా
హుః - తథానారదీయే ॥ కార్తికేవర్జయేత్తైలంకార్తికేవర్జయేన్మధు । కా
ర్తికేవర్జయేత్కాంస్యంకార్తికేశుక్తసంధితమ్॥ కాంస్యంతత్పాత్రభోజనం-

శుక్లంపర్యుషితం - సంధితంలవణశాకః - తత్రైవ ॥ కార్తికేవిష్ణుమూ
ర్త్యగ్రేదీపదానాద్దివంవ్రజేత్ ॥ తథా ॥ కార్తికేతుకృతాదీక్షానృణాంజన్మ
నిమోచనీ ॥ తథా ॥ కార్తికేకృచ్ఛ్రసేవీయఃప్రాజాపత్యపరోథవా । ఏకాం
తరోపవాసీవాత్రి రాత్రోపోషితోపివా ॥ షడ్ద్వాద్వాదశ పక్షంవామాసం
వావరవర్జిని । ఏకభక్తేననక్తేనతథైవా యాచితేనచ ॥ ఉపవాసేనభైక్షేణ
వ్రజతేపరమం పదమ్ ॥ అన్యేపినియమాః ప్రాగుక్తాః - గ్రాహ్యముక్తం
స్కాందే ॥ వ్రీహయోయవగోధూమాః ప్రియంగుతిలశాలయః । ఏతేహి
సాత్త్వికాఃప్రోక్తాస్స్వర్గమోక్షఫలప్రదాః ॥ కాశీఖండే ॥ ఊర్జేయవాన్నమ
శ్నీయాద్దేవాన్నమథవాపునః । వృంతాకంసూరణంచైవశూకశింబీశ్చవర్జయే
త్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ నోర్జోవంధ్యోవిధాతవ్యో వ్రతినాకేనచి
త్క్వచిత్ ॥ తథానారదీయే ॥ అవ్రతేనక్షిపేద్యస్తుమాసందామోదరప్రియ
మ్ । తిర్యగ్యోనిమవాప్నోతినాత్రకార్యావిచారణా ॥ అన్యాన్యపి - తాంబూ
లతైలకేశకర్తనాదివర్జనసంకల్పరూపాణిప్రాగుక్తాని - తథాకార్తికేఆకా
శదీపఉక్తోనిర్ణయామృతే పుష్కరపురాణే ॥ తులాయాంతిలతైలేనసాయం
కాలేసమాగతే । ఆకాశదీపంయోదద్యాన్మాస మేకంహరింప్రతి ॥ మహ
తీంశ్రియమవాప్నోతిరూపసౌభాగ్యసంపదమితి ॥ తద్విధిశ్చ హేమాద్రావాది
త్యపురాణే ॥ దివాకరేస్తాచలమౌళిభూతేగృహాదదూరేపురుషప్రమాణమ్ ॥
యూపాకృతింయజ్ఞియవృక్షదారుమారోప్యభూమా వథతస్యమూర్ధ్ని ॥
యవాంగుళచ్ఛిద్రయుతాస్తుమధ్యేద్విహస్తదీర్ఘాఅథపట్టికాసు । కృత్వాచ
తసోష్టదళాకృతీస్తుయాభిర్భవేదష్టదిశానుసారీ ॥ తత్కర్ణికాయాంతుమహా
ప్రకాశోదీపఃప్రదేయో దళగాస్తథాష్టౌ । నివేద్యధర్మాయహరాయభూ
మ్యైదామోదరాయాప్యథ ధర్మరాజ్ఞే ॥ ప్రజాపతిభ్యస్త్వథసత్పితృభ్యఃప్రే
తేభ్యఏవాథతమస్థితేభ్యఇతి ॥ అపరార్కేత్వ న్యోమంత్రఉక్తః - యథా ॥
దామోదరాయనభసితులాయాంలోలయాసహ । ప్రదీపంతేప్రయచ్ఛామి
నమోనంతాయవేధసఇతి—కార్తికకృష్ణచతుర్థీకరకచతుర్థీ - సాచంద్రోద
యవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేతత్త్వేపూర్వా తత్రైవ పూజాద్యామ్నా
నాత్—కార్తికకృష్ణద్వాదశీగోవత్ససంజ్ఞా- సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా-
దినద్వయే తత్త్వేపూర్వా యుగ్మవాక్యాత్ ॥ వత్సపూజా వటశ్చైవ
కర్తవ్యా ప్రథమేహనీతి నిర్ణయామృతేభిధానాచ్చ - అత్రవిశేషోమదన
రత్నేభవిష్యే ॥ సవత్సాంతుల్యవర్ణాంచ శీలినీంగాంపయస్వినీమ్ । చంద

నాదిభిరాలిప్య పుష్పమాలాభిరర్చయేత్ ॥ అర్ఘ్యంతామ్రమయేపాత్రే కృత్వాపుష్పాక్షతైస్తిలైః । పాదమూలేతుదద్యాద్వైమన్త్రేణానేనపాండవ ॥ క్షీరోదార్ణవసంభూతేసురాసురనమస్కృతే । సర్వదేవమయేమాతర్గృహాణార్ఘ్యంనమోనమః ॥ తతోమాషాదిసంసిద్ధాన్వటకాన్వినివేదయేత్ । సురభిత్వంజగన్మాతర్దేవివిష్ణుపదేస్థితా ॥ సర్వదేవమయేగ్రాసంమయాదత్తమిమంగ్రస । తతస్సర్వమయేదేవిసర్వదేవైరలంకృతే ॥ మాతర్మమాభిలషితంసఫలంకురునందిని ॥ ఇతిప్రార్థయేత్ - తథా ॥ తద్దినేతైలపక్వంచస్థాలీపక్వంయుధిష్ఠిర । గోక్షీరంగోఘృతంచైవదధితక్రంచవర్జయేత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః ॥ ఆశ్వినేకృష్ణపక్షేతుద్వాదశ్యాదిషుపంచసు । తిథిషూక్తఃపూర్వరాత్రేనృణాంనీరాజనావిధిః ॥ నీరాజయేయుర్దేవాంస్తువిప్రాన్గాశ్చతురంగమాన్ । జ్యేష్ఠాఞ్ఛ్రేష్ఠాన్జఘన్యాంశ్చ మాతృముఖ్యాశ్చయోషితఇతి - నిర్ణయామృతేస్కాందే ॥ కార్తికస్యసితేపక్షేత్రయోదశ్యాంనిశాముఖే । యమదీపంబహిర్దద్యాదపమృత్యుర్వినశ్యతి ॥ మంత్రస్తు ॥ మృత్యునాపాశదండాభ్యాంకాలేనయమయాసహ । త్రయోదశ్యాందీపదానాత్సూర్యజఃప్రీయతాంమమేతి — కార్తికకృష్ణచతుర్దశ్యాం ప్రభాతేచంద్రోదయేభ్యంగం కుర్యాత్ - తదుక్తంహేమాద్రౌనిర్ణయామృతేచభవిష్యోత్తరే ॥ కార్తికేకృష్ణపక్షేతుచతుర్దశ్యామినోదయే । అవశ్యమేవకర్తవ్యంస్నానంనరకభీరుభిః ॥ ఇనశ్చంద్రః - మదనరత్నే,విధూదయఇతిపాఠః - దినోదయఇతిపాఠాత్సూర్యోదయోత్తరంత్రిముహూర్తేస్నానంవదతాం గౌడానాం తదనుసారిణాంచాజ్ఞతైవ ॥ పూర్వవిద్ధచతుర్దశ్యాంకార్తికస్యసితేతరే । పక్షేప్రత్యూషసమయేస్నానంకుర్యాత్ప్రయత్నతఇతి - స్మృతిదర్పణేపి ॥ చతుర్దశీచాశ్వయుజశ్చకృష్ణాస్వాత్యర్క్షయుక్తాచభవేత్ప్రభాతే । స్నానంసమభ్యజ్యనరైస్తుకార్యంసుగంధతైలేనవిభూతికామైరితిపృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ ఆశ్వయుక్కృష్ణపక్షస్యచతుర్దశ్యాంవిధూదయే । తిలతైలేనకర్తవ్యంస్నానంనరకభీరుణేతి ॥ కర్తవ్యంమంగళస్నానంనరైర్నిరయభీరుభిరితికాలాదర్శేపాఠః - ఉభయత్రాశ్వయుగిత్యమావాస్యాంతమాసమభిప్రేత్యోక్తం - తథా ॥ తైలేలక్ష్మీర్జలేగంగాదీపావళ్యాశ్చతుర్దశీమ్ ॥ ప్రాప్యేతివిశేషః ॥ ప్రాతస్స్నానంతుయః కుర్యాద్యమలోకంనపశ్యతీతి - దినద్వయేపిచంద్రోదయేచతుర్దశీసత్వేతదభావేప్యరుణోదయే సంపూర్ణేఖండేవాదినద్వయే చతుర్దశీసత్త్వేచపూర్వదినేభ్యంగంకుర్యాత్ - పూర్వవిద్ధచతుర్దశ్యామితివచనాత్ - పూర్వదినేపరదిన

ఏవవాసత్త్వేసైవగ్రాహ్యా-దినద్వయేప్యసత్త్వేఅరుణోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా-పక్షేప్రత్యూషసమయఇత్యుక్తేః - వక్ష్యమాణవచనాచ్చతదభావేతుచతుర్దశీహ్రాసంపూర్వేద్యుః ప్రవేశ్యపూర్వే హ్నిత్రయోదశీ మధ్యఏవాభ్యంగంకుర్యాదితిదివోదాసః - కేచిదత్రవచనమపిసాధకత్వేనవదంతి ॥ తిథ్యాదౌతుభవేద్యావాన్హ్రాసోవృద్ధిఃపరేహని । తావాన్గ్రాహ్యస్స పూర్వేద్యురదృష్టోపిస్వకర్మణీతి ॥ తన్మందం - నహీదంవచనంపూర్వదినస్యాపూర్వంగ్రాహ్యత్వంవిధత్తే - నక్తైకభక్తజన్మాష్టమ్యాదౌదినద్వయేకర్మకాలవ్యాప్త్యభావేసర్వత్రపూర్వదినస్యగ్రాహ్యత్వప్రసంగాత్ - కింతు - యత్రైకభక్తాదౌదినద్వయేకర్మకాలవ్యాప్త్యభావే వాక్యాంతరేణ న్యాయేనవాపూర్వదినస్యగ్రాహ్యత్వముక్తం - తత్రముఖ్యకాలేతత్తిథేరభావేపితత్రైవానుష్ఠానబోధకమిదం - నచాత్రతదస్తీతియత్కించిదేతత్ - తేనచతుర్థయామగామినీగ్రాహ్యా - అతఏవసర్వజ్ఞనారాయణః ॥ తథాకృష్ణచతుర్దశ్యామాశ్వినేఽరుణోదయాత్పురా । యామిన్యాఃపశ్చిమేయామేతైలాభ్యంగోవిశిష్యతఇతి ॥ మృగాంకోదయవేళాయాంత్రయోదశ్యాంయదాభవేత్ । దర్శేవామంగళస్నానందుఃఖశోకభయప్రదమితికాలాదర్శేత్రయోదశీనిషేధాచ్చ - తేనాయమర్థః-యథాగ్నిహోత్రేయావజ్జీవంసాయంప్రాతః కాలేషువ్యాప్యకాలస్యగురుత్వం - తథాత్రచతుర్దశీచతుర్థయామారుణోదయ చంద్రోదయానాముత్తరోత్తరస్యవ్యాప్యత్వాద్గురుత్వమితి - యదపిదివోదాసీయే ॥ త్రయోదశీయదాప్రాతఃక్షయంయాతిచతుర్దశీ । రాత్రిశేషేత్వమావాస్యాతదాభ్యంగేత్రయోదశీతివచనంతద్ధేమాద్రినిర్ణయామృతాద్యలిఖితత్వేననిర్మూలం - సమూలత్వేపిచతుర్దశ్యాస్సూర్యోదయద్వయాసంబంధిత్వరూపః క్షయోత్రవివక్షితః - సూర్యోదయాత్ప్రాక్సమాప్తౌచంద్రోదయకాలసత్త్వేచతథైవాంగీకారాత్ - కింతు - అభ్యంగకాలాత్ప్రాక్సమాప్తిరూపోత్రహ్రాసఃక్షయశబ్దేనవివక్షితః - సచారుణోదయాచ్చతుర్థయామాద్వాప్రాగ్యదాహ్రాసస్తత్పరమిదం - అతఏవసర్వజ్ఞనారాయణేన చతుర్థయామమాత్రే స్నానముక్తం - తథాచోదాహృతమ్ ॥ తథాకృష్ణచతుర్దశ్యామితి, జ్యోతిర్నిబంధేనారదేపి ॥ ఇషాసితచతుర్దశ్యామిందుక్షయతిథావపి । ఊర్జాదౌస్వాతిసంయుక్తేతదాదీపావళీభవేత్ ॥ కుర్యాత్సంలగ్నమేతచ్చదీపోత్సవదినత్రయమ్ ॥ యేతుత్రయోదశీమధ్యేస్నానమాహుస్తేషామాశయం నవిద్మఇత్యలంభూయసా - యదపి ॥ అరుణోదయతోన్యత్రరిక్తాయాంస్నాతియోనరః । తస్యాబ్ది

కథంవోధర్మోనశ్యత్యేవనసంశయఇతి దివోదాసీయేభవిష్యవచనం తన్ముఖ్య
కాలేఽరుణోదయేచతుర్దశ్యభావేపితత్రైవస్నాతవ్యమిత్యేవంపరమితిసర్వంసి
ద్ధం - చతుర్ఘటికాత్మకోఽరుణోదయఇతితత్రైవోక్తం - మదనరత్నేపాద్మే॥
అపామార్గమథోతుంబీప్రపున్నాటమథాపరమ్ । భ్రామయేత్స్నానమధ్యే
తునరకస్యక్షయాయవై ॥ ప్రపున్నాటశ్చక్రమర్దః - మంత్రస్తు ॥ సీతాలోష్ఠ
సమాయుక్తసకంటకదళాన్విత। హరపాపమపామార్గభ్రామ్యమాణఃపునః
పునరితి - అస్యామేవప్రదోషేదీపాన్దద్యాదిత్యుక్తం - హేమాద్రౌస్కాం
దే ॥ తతఃప్రదోషసమయేదీపాన్దద్యాన్మనోరమాన్ । బ్రహ్మావిష్ణుశివా
దీనాంభవనేషుమఠేషుచేతి ॥ దివోదాసీయేబ్రాహ్మే ॥ అమావాస్యాచతు
ర్దశ్యోఃప్రదోషేదీపదానతః । యమమార్గాంధకారేభ్యోముచ్యతేకార్తికేన
రః ॥ ఖండతిథౌతుపూర్వేహ్నిప్రదోషేదీపాన్దత్వాపరేద్యుస్స్నాయాదితి
దివోదాసీయేఉక్తం- అత్రనరకోద్దేశేనచతుర్వర్తియుక్తందీపదానంకార్యం-
తత్రమంత్రః ॥ దత్తోదీపశ్చతుర్దశ్యాంనరకప్రీతయేమయా । చతుర్వర్తిసమా
యుక్తస్సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ తత్రైవలైంగే ॥ మాషపత్రస్యశాకేన
భుక్త్వాతత్రదినేనరః । ప్రేతాఖ్యాయాంచతుర్దశ్యాం సర్వపాపైఃప్రముచ్య
తే ॥ అత్రయమతర్పణముక్తంమదనపారిజాతేవృద్ధమనునా ॥ దీపోత్సవచతు
ర్దశ్యాంకార్యంతుయమతర్పణమ్ ॥ మదనరత్నేబ్రాహ్మే॥ అపామార్గస్యప
త్రాణిభ్రామయేచ్ఛిరసోపరి । తతశ్చతర్పణంకార్యంధర్మరాజస్యనామభిః॥
యమాయధర్మరాజాయ మృత్యవేచాంతకాయచ । వైవస్వతాయకాలా
యసర్వభూతక్షయాయచ ॥ ఔదుంబరాయదధ్నాయనీలాయపరమేష్ఠినే।
వృకోదరాయచిత్రాయ చిత్రగుప్తాయవైనమఇతి ॥ తర్పణప్రకారస్తు హే
మాద్రౌ ॥ ఏకైకేనతిలైర్మిశ్రాన్దద్యాత్త్రీంస్త్రీన్జలాంజలీన్ । సంవత్సరకృ
తంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతి ॥ తథామదనరత్నేస్కాందే ॥ దక్షిణాభిముఖో
భూత్వాతిలైస్సవ్యంసమాహితః । దేవతీర్థేనదేవత్వాత్తిలైఃప్రేతాధిపోయ
తః ॥ తథా ॥ యజ్ఞోపవీతినాకార్యంప్రాచీనావీతినాథవేతి ॥ ఇదంజీవత్పి
తృకేణాపికార్యం ॥ జీవత్పితాపికుర్వీతతర్పణంయమభీష్మయోరితి పాద్మో
క్తేః - అత్రభీష్మతర్పణమప్యుక్తం, దివోదాసీయే - తత్ప్రకారస్తుమాఘేవ
క్ష్యతే- ఇతినరకచతుర్దశీ— కార్తికామావాస్యాయాం ప్రాతరభ్యంగంకు
ర్యాత్ - తదుక్తంకాలాదర్శే॥ ప్రత్యూషఆశ్వయుగ్దర్శేకృతాభ్యంగాదిమం
గళః । భక్త్యాప్రపూజయేద్దేవీమలక్ష్మీవినివృత్తయే ॥ అస్యవ్యాఖ్యానేఽదిశ

ష్ఠాత్పంచత్వగుదకస్నానాదేరుపసంగ్రహః - తదుక్తంపుష్కరపురాణే ॥ స్వాతీస్థితేరవావిందుర్యదిస్వాతిగతోభవేత్ । పంచత్వగుదకస్నాయీకృత్వాభ్యంగవిధిర్నరః॥ నీరాజితోమహాలక్ష్మీమర్చయఞ్ఛ్రియమశ్నుతే ॥ ఆశ్వయుగ్దర్శఇతిదర్శశబ్దః ప్రత్యాపస్వాతియుక్తతిథిపరః - తదుక్తంబ్రాహ్మే ॥ ఊర్జేశుక్లద్వితీయాయాం తిథిషుస్వాతిబుద్ధగే । మానవోమంగళస్నాయీ నైవలక్ష్మ్యావియుజ్యతే ॥ తత్రైవ ॥ ఇషేభూతేచదర్శేచకార్తికప్రథమేదినే । యదాస్వాతీతదాభ్యంగస్నానంకుర్యాదినోదయే ॥ కశ్యపసంహితాయాంతుదీపావళిదర్శంప్రక్రమ్య ॥ ఇందుక్షయేపిసంక్రాంతౌరవౌపాతేదినక్షయే । తత్రాభ్యంగోనదోషాయప్రాతఃపాపాపనుత్తయఇతి॥ స్వాతియోగంవినాప్యభ్యంగఉక్తః-మాత్స్యే ॥ దీపైర్నీరాజనాదత్రసైషాదీపావళీస్మృతా ॥ అత్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ దివాతత్రనభోక్తవ్యమృతేబాలాతురాజ్జనాత్ । ప్రదోషసమయేలక్ష్మీంపూజయిత్వాతతఃక్రమాత్ ॥ దీపవృక్షాశ్చదాతవ్యాశ్శక్త్యా దేవగృహేషుచ । తత్రైవాభ్యంగమభిధాయ - ఏవంప్రభాతసమయేత్వమావాస్యాంనరాధిప । కృత్వాతుపార్వణశ్రాద్ధందధిక్షీరఘృతాదిభిః ॥ దీపాన్దత్వాప్రదోషే తులక్ష్మీంపూజ్యయథావిధి । స్వలంకృతేనభోక్తవ్యంసితవస్త్రోపశోభినా ॥ అయంప్రదోష వ్యాపీగ్రాహ్యః॥ తులాసంస్థేసహస్రాంశౌప్రదోషేభూతదర్శయోః । ఉల్కాహస్తానరాః కుర్యుఃపితౄణాంమార్గదర్శనమితిజ్యోతిషోక్తేః- దినద్వయేసత్త్వేపరః॥దండైకరజనీయోగేదర్శస్స్యాత్తుపరేహని। తదావిహాయపూర్వేద్యుః పరేహ్నిసుఖరాత్రికేతితిథితత్త్వేజ్యోతిర్వచనాత్- దివోదాసీయేతుప్రదోషస్యకర్మకాలత్వాత్॥అర్ధరాత్రేభవత్యేవలక్ష్మీరాశ్రయితుంగృహాన్।అతస్స్వలంకృతాలిప్తాదీపైర్జాగ్రజ్జనోత్సవాః॥సుధాధవళితాఃకార్యాఃపుష్పమాలోపశోభితాఇతిబ్రాహ్మోక్తేశ్చ-ప్రదోషార్ధరాత్రవ్యాపినీముఖ్యా-ఏకైకవ్యాప్తౌపరైవ-ప్రదోషస్యముఖ్యత్వాదర్ధరాత్రేనుష్ఠేయాభావాచ్చ-యత్తు॥ అపరాహ్ణేప్రకర్తవ్యంశ్రాద్ధంపితృపరాయణైః । ప్రదోషసమయేరాజన్కర్తవ్యా దీపమాలికేతి॥ క్రమః॥ ససంపూర్ణతిథావేవప్రాప్తేరనువాదోనవిధిః - తత్తత్కర్మకాలవ్యాప్తేర్బలవత్త్వా త్సంపూర్ణతిథౌప్రాప్త్యాఖండ తిథావప్రాప్త్యవిధ్యనువాదవిరోధాచ్చేత్యుక్తం- అత్రైవదర్శేపరరాత్రేఽలక్ష్మీనిస్సారణముక్తం మదనరత్నేభవిష్యే ॥ ఏవంగతేనిశీథేతుజనేనిద్రార్ధలోచనే । తావన్నగరనారీభిశ్శూర్పడిండిమవాదనైః॥ నిష్కాశ్యతేప్రహృష్టాభిరలక్ష్మీస్స్వగృ

హాంగణాత్॥—కార్తికశుక్లప్రతిపదిగోక్రీడనముక్తం - నిర్ణయామృతే- అస్యామేవరాత్రౌబలేః పూజోక్తా హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ కృత్వైతత్సర్వమేవేహరాత్రౌదైత్యపతేర్బలేః । పూజాంకుర్యాన్నృపస్సాక్షాద్భూమౌమండలకేశుభే॥ బలిమాలిఖ్యదైత్యేంద్రంవర్ణకైఃపంచరంగకైః । గృహస్యమధ్యేశాలాయాంవిశాలాయాం తతోర్చయేత్ ॥ లోకశ్చాపిగృహస్యాంతశ్శయ్యాయాంశుక్లతండులైః । సంస్థాప్యబలిరాజానంఫలైఃపుష్పైశ్చపూజయేత్ ॥ మంత్రస్తుపాద్మే॥బలిరాజనమస్తుభ్యం దైత్యదానవవందిత । ఇంద్రశత్రోఽమరారాతేవిష్ణుసాన్నిధ్యదోభవేతి ॥ తథా॥ బలిముద్దిశ్యదీయంతేదానానికురునందన। యానితాన్యక్షయాణ్యాహుర్మయైవంసంప్రదర్శితమితి ॥ తదేతత్పూర్వవిద్ధప్రతిపదికర్తవ్యం॥ పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితి హేమాద్రౌపాద్మోక్తేః - మాధవోఽపి ॥ బల్యుత్సవంచపూర్వే ద్యురుపవాసవదాచరేదితి ॥ నిర్ణయామృతేపి ॥ యాకుహూఃప్రతిపన్మిశ్రాతత్రగాఃపూజయేన్నృప । పూజనాత్త్రీణివర్ధంతేప్రజాగావోమహీపతిరితి॥తథా॥భద్రాయాంగోకులక్రీడాసదేశోవైవినశ్యతీతి ॥ భద్రాయాంద్వితీయాయాం - తథాప్రతిపద్యగ్నికరణంద్వితీయాయాంతుగోర్చనమ్। ఛత్రచ్ఛేదంకరిష్యేతేవిత్తనాశంకులక్షయమితి॥తథా॥ ప్రతిపద్దర్శసంయోగేక్రీడనంతుగవాంమతమ్। పరవిద్ధేషుయఃకుర్యాత్పుత్రదారధనక్షయఇతి దేవలవచనాచ్చ-ఏతేచవిధిప్రతిషేధాః-పూర్వదినేప్రతిపదః-సాయాహ్నవ్యాపిత్వేద్వితీయదినేచంద్రదర్శనసంభవేచజ్ఞేయాః॥ గవాంక్రీడాదినేయత్రరాత్రౌదృశ్యేతచంద్రమాః । సోమోరాజాపశూన్హంతిసురభిః పూజకాంస్తథేతి ॥ పురాణసముచ్చయాత్, దినద్వయేసాయాహ్నవ్యాపిత్వేతుపరైవగ్రాహ్యా ॥ వర్ధమానతిథౌసందాయదాసార్ధత్రియామికా। ద్వితీయావృద్ధిగామిత్వాదుత్తరాతత్రచోచ్యత ఇతి॥తథా॥ త్రియామగాదర్శతిథిర్భవేచ్చేత్సార్ధత్రియామాప్రతిపద్వివృద్ధా। దీపోత్సవేతేమునిభిఃప్రదిష్టేఅతోఽన్యథాపూర్వయుతేవిధేయఇతి ॥ పురాణసముచ్చయాదితినిర్ణయామృతకారః - సార్ధత్రియామికేత్యనేనచంద్రదర్శనాభావఉక్తః - ద్వితీయాయాఃపంచధావిభక్తదినచతుర్థాంశరూపాపరాహ్ణవ్యాప్తావేవచంద్రదర్శనసంభవాత్ - వయంత్వేతద్వచనద్వయంపూర్వవిద్ధాసంభవేవేదితవ్యమితిబ్రూమః - దినద్వయేప్రతిపదః సాయాహ్నవ్యాప్త్యభావేతుపూర్వైవ - రాత్రౌబలిపూజావిధానేనకర్మకాలవ్యాపిత్వాత్ - పరదినేచంద్రోదయేతన్నిషేధాదితిదిక్ - మదనరత్నేతుపూర్వవిద్ధాయాంగోక్రీ

డా - నీరాజనమంగళమాలికే తూత్తరత్రకార్యే ॥ కార్తికేశుక్లపక్షేతువిధానద్వితయంభవేత్। నారీనీరాజనంప్రాతస్సాయంమంగళమాలికా ॥ యదాచప్రతిపత్స్వల్పానారీనీరాజనంభవేత్ । ద్వితీయాయాంతదాకుర్యాత్సాయంమంగళమాలికామితి బ్రాహ్మోక్తేః ॥ లభ్యతేయదివాప్రాతః ప్రతిపద్ఘటికాద్వయమ్। తస్యాంనీరాజనంకార్యంసాయంమంగళమాలికేతిభవిష్యోక్తేః ॥ ప్రాతర్వాయదిలభ్యేత ప్రతిపద్ఘటికాశుభా । ద్వితీయాయాంతదాకుర్యాత్సాయంమంగళమాలికామ్ ॥ కార్తికేశుక్లపక్షాదౌత్వమావాస్యాఘటీద్వయమ్। దేశభంగభయాన్నైవకుర్యాన్మంగళమాలికామితి ॥ దేవీపురాణాచ్చేత్యుక్తం - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌ బ్రాహ్మే - బలిప్రతిపదంప్రక్రమ్య ॥ తస్మాద్ద్యూతంప్రకర్తవ్యంప్రభాతేతత్రమానవైః । తస్మిన్ద్యూతేజయోయస్యతస్యసంవత్సరంజయః ॥ పరాజయోవిరుద్ధశ్చలాభనాశకరోభవేత్ । దయితాభిశ్చసహితైర్నేయాసాచభవేన్నిశేతి ॥ అత్రగోవర్ధనపూజాదిమార్గపాలీపూజాదిచోక్తం - హేమాద్రౌనిర్ణయామృతేచస్కాందే ॥ ప్రాతర్గోవర్ధనంపూజ్యద్యూతం చాపిసమాచరేత్ । భూషణీయా స్తథా గావః పూజ్యాశ్చవాహదోహనాః ॥ గోవర్ధనశ్చగోమయేనకార్యశ్చిత్రేణవా-మంత్రస్తు॥గోవర్ధనధరాధారగోకులత్రాణకారణ । బహుబాహుకృతచ్ఛాయగవాంకోటిప్రదోభవ ॥ గోమంత్రస్తు ॥ లక్ష్మీర్యాలోకపాలానాంధనురూపేణసంస్థితా । ఘృతంవహతియజ్ఞార్థేమమ పాపంవ్యపోహతు ॥ తత్రైవస్కాందే ॥ తతోపరాహ్ణసమయేపూర్వస్యాందిశిభారత । మార్గపాలీంప్రబధ్నీయాత్తుంగే స్తంభేథపాదపే ॥ కుశకాశమయీందివ్యాం లంబకైర్బహుభిర్మనే । దర్శయిత్వాగజానశ్వాన్స్తాయమస్యా స్తలేనయేత్ ॥ కృతహోమేద్విజేంద్రైస్తుబధ్నీయాన్మార్గపాలికామ్॥నమస్కారంతతఃకుర్యాన్మంత్రేణానేనసువ్రత । మార్గపాలినమస్తేస్తుసర్వలోకసుఖప్రదే ॥ విధేయైఃపుత్రదారాద్యైఃపునరేహివ్రతస్యమే । నీరాజనంచతత్రైవ కార్యంరాష్ట్రజయప్రదమ్ ॥ రాజానోరాజపుత్రాశ్చ బ్రాహ్మణాశ్శూద్రజాతయః । మార్గపాలీంసముల్లంఘ్యనీరుజస్స్యుస్సుఖాన్వితాః ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే ॥ కుశకాశమయీంకుర్యాం ద్వష్టికాంసుదృఢాంనవామ్ । తామేకతోరాజపుత్రాహీనవర్ణా స్తథాన్యతః ॥ గృహీత్వాకర్షయేయుస్తాం యథాసారం ముహుర్ముహుః । జయేత్రహీనజాతీనాం జయోరాజ్ఞస్తువత్సరమితి —యమద్వితీయాతుప్రతిపద్యుతాగ్రాహ్యేత్యుక్తం నిర్ణయామృతాదౌ ॥ యమద్వితీయా

మధ్యాహ్నవ్యాపినీ పూర్వవిద్ధాచేతి హేమాద్రిః-అత్రవిశేషో హేమాద్రౌ
స్కాందే ॥ ఊర్జేశుక్లద్వితీయాయామపరాహ్ణేర్చయేద్యమమ్ । స్నానంకృ
త్వాభానుజాయాంయమలోకంనపశ్యతీతి ॥ ఊర్జేశుక్లద్వితీయాయాంపూజి
తస్తర్పితోయమః । వేష్టితఃకిన్నరైర్హృష్టైస్తస్మైయచ్ఛతివాంఛితమ్ ॥ తథా
భవిష్యే ॥ ప్రథమాశ్రావణేమాసితథాభాద్రపదేతరా । తృతీయాశ్వయు
జేమాసిచతుర్థీ కార్తికేభవేత్ ॥ శ్రావణేకలుషానామ తథాభాద్రేచగిర్మ
లా । ఆశ్వినేప్రేతసంచారా కార్తికేయామ్యకామతేత్యుక్త్వాప్రథమాయాం
వ్రతం,ద్వితీయాయాంసరస్వతీపూజా - తృతీయాయాం శ్రాద్ధముక్త్వాచతు
ర్థ్యాముక్తం ॥ కార్తికేశుక్లపక్షస్యద్వితీయాయాంయుధిష్ఠిర । యమోయ
మునయాపూర్వంభోజితస్స్వగృహేర్చితః ॥ అతోయమద్వితీయేయంత్రిషు
లోకేషువిశ్రుతా । అస్యాంనిజగృహేవిప్రనభోక్తవ్యంతతోనరైః ॥ స్నేహే
నభగినీహస్తాద్భోక్తవ్యంపుష్టివర్ధనమ్ । దానానిచప్రదేయానిభగినీభ్యోవిధా
నతః ॥ స్వర్ణాలంకారవస్త్రాన్నపూజా సత్కారభోజనైః । సర్వాభగిన్య
స్సంపూజ్యోఅభావేప్రతిపన్నకాః ॥ ప్రతిపన్నా మాతాభగిన్యఇతిహేమా
ద్రిః ॥ పితృవ్యభగినీహస్తాత్ప్రథమాయాంయుధిష్ఠిర । మాతులస్యసుతాహ
స్తాద్ద్వితీయాయాం తథానృప ॥ పితుర్మాతుస్స్వసుఃకన్యే తృతీయాయాంత
యోఃకరాత్ । భోక్తవ్యంసహజాయాశ్చభగిన్యాహస్తతఃపరమ్ ॥ సర్వా
సుభగినీహస్తాద్భోక్తవ్యం బలవర్ధనమ్ యస్యాంతిథౌయమునయాయమరా
జదేవస్సంభోజితఃప్రతిజగత్స్వసృసౌహృదేన । తస్యాస్స్వసుఃకరతలాదిహ
యోభునక్తిప్రాప్నోతిరత్నసుఖధాన్యమనుత్తమంసః ॥ గౌడాస్తు ॥ యమం
చచిత్రగుప్తం చయమదూతాంశ్చ పూజయేత్ । అర్ఘ్యశ్చాత్రప్రదాతవ్యో
యమాయసహజద్వయైః ॥ మంత్రః ॥ ఏహ్యేహిమార్తండజపాశహస్తయ
మాంతకాలోకధరామరేశ । భ్రాతృద్వితీయాకృత దేవపూజాంగృహాణచా
ర్ఘ్యంభగవన్నమస్తే ॥ భ్రాతస్తవానుజాతాహం భుఙ్క్ష్వభక్త మిదంశుభ
మ్ । ప్రీతయేయమరాజస్య యమునాయాంవిశేషతః ॥ జ్యేష్ఠాగ్రజా తేతివ
దేదితిస్మార్తాః - ఇత్యన్నదానమిత్యప్యాహుః - బ్రహ్మాండపురాణేపి ॥ యా
తుభోజయతేనారీభ్రాతరం యుగ్మకేతిథౌ । అర్చయేచ్చాపితాం బూలైర్న
సావైధవ్యమాప్నుయాత్ ॥ భ్రాతురాయుఃక్షయోరాజన్నభవేత్తత్రకర్హిచి
దితి॥ కార్తికశుక్లనవమీయుగాదిః-సాపూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా-శుక్లపక్షత్వా

త్ - అత్రపిండరహితంశ్రాద్ధంకర్తవ్యం - అన్యత్రాప్యుక్తం - అత్రైవవి
ష్ణుత్రిరాత్రముక్తం హేమాద్రౌపాద్మే ॥ కార్తికేశుక్ల నవమీమవాప్యవిజి
తేంద్రియః । హరింవిధాయసౌవర్ణంతులస్యాసహితంవిభుమ్ ॥ పూజయేద్వి
ధివద్భక్త్యావ్రతీతత్రదినత్రయమ్ । ఏవంయథోక్తవిధినాకుర్యాద్వైవాహికం
విధిమితి—కార్తికశుక్లైకాదశ్యాం భీష్మపంచకవ్రతముక్తంనారదీయే॥ అ
తోనరైఃప్రయత్నేనకర్తవ్యంభీష్మపంచకమ్ । కార్తికస్యామలేపక్షేస్నాత్వా
సమ్యగ్యతవ్రతః ॥ ఏకాదశ్యాంతుగృహ్ణీయాద్వ్రతంపంచదినాత్మకమితి ॥ త
ద్విధిస్తు - గోమయేనస్నాత్వామౌనీపంచామృతైఃపంచగవ్యైర్విష్ణుంసంస్నా
ప్యసంపూజ్యపాయసం నివేద్య ద్వాదశాష్టోత్తర శతంజప్త్వా,, ఓంన
మోవిష్ణవ,, ఇతిషడక్షరేణఘృతాక్తాన్ యవాన్వ్రీహీం శ్చాష్టోత్తరశతం
హుత్వాభూమౌస్వపేత్ - ఏవంపంచదినేషుకుర్యాత్ - విశేషస్త్వాద్యే
హ్నిహరేః పాదౌకమలైస్సంపూజ్య గోమయంప్రాశ్యం - ద్వితీయేహ్ని
బిల్వపత్రైర్జానునీసంపూజ్యగోమూత్రం, త్రయోదశ్యాం భృంగరాజేననా
భింసంపూజ్యక్షీరం, చతుర్దశ్యాంకరవీరైః స్కంధంసంపూజ్య దధిపౌర్ణమా
స్యాంహేమమాం తేలోహీం పాపప్రతిమాంఖడ్గచక్రహస్తాం కృష్ణవస్త్రేణవే
ష్టితాంప్రస్థతిలోపరిస్థాంకృత్వా ధర్మరాజనామభిః కరవీరైస్సంపూజ్య॥య
దన్యజ్జన్మనికృతమిహజన్మనివాప్తం । తస్సర్వంప్రశమంయాతుమత్వాపంతవ
పూజనాదితి॥ పుష్పాంజలింక్షిప్త్వాకృష్ణప్రతిమాంచసంపూజ్య,విప్రాయద
త్వా,విప్రాన్ సంభోజ్యదక్షిణాందత్వా పంచగవ్యంప్రాశ్య - పౌర్ణమా
స్యాంనక్తంభుంజీతేతిలఘునారదీయే - పంచగవ్యప్రాశనంషడక్షరేణేతిహే
మాద్రిః- హేమాద్రౌభవిష్యేతు॥ శాకైర్మున్యన్నైర్వాపంచాహంవర్తనము
క్తం - అంతేభ్యుక్తం ॥ యద్భీష్మపంచకమితిప్రథితంపృథివ్యామేకాదశీప్ర
భృతిపంచదశీనిరుద్ధమ్ । ముక్త్యన్నభోజనపరస్య నరస్యతస్మిన్నిష్టంఫలందిశతి
పాండవశార్ఙ్గధన్వేతి ॥ తథాపాద్మే ॥ పంచాహం పంచగవ్యాశీభీష్మా
యార్ఘ్యంచపంచసు । అహస్స్వపితథాదద్యాన్మంత్రేణానేనసువ్రత ॥ స
త్యవ్రతాయశుచయేగాంగేయాయమహాత్మనే । భీష్మాయైతద్దదామ్యర్ఘ్యమా
మాజన్మబ్రహ్మచారిణే ॥ వైయాఘ్రపద్యగోత్రాయేతిచ ॥ సవ్యేనానేనమం
త్రేణతర్పణంసార్వవర్ణికమితి॥ కార్తికశుక్లద్వాదశ్యాం రేవతీనక్షత్రయోగర
హితాయాంపారణంకార్యం-తదుక్తం॥ ఆభాకాసితపక్షేషుమైత్రశ్రవణరే
వతీ । సంగమేనహిభోక్తవ్యంద్వాదశద్వాదశీర్హరేదితి ॥ యదాతురేవతీయో

గరహితాద్వాదశీసర్వథానలభ్యతే తదారేవత్యాశ్చతుర్థపాదంవర్జయేత్ -
వచనంతుప్రాగుక్తం - లఘునారదీయే ॥ కార్తికేశుక్లపక్షస్యకృత్వాచైకా
దశీంనరః । ప్రాతర్దత్త్వాశుభాన్కుంభాన్ప్రయాతిహరిమందిరమ్ ॥ మదన
రత్నే,వారాహే ॥ ఏకాదశీసోమయుక్తా కార్తికేమాసిభామిని । ఉత్తరా
భాద్రసంయోగేఅనంతాసాప్రకీర్తితా ॥ తస్యాంయత్క్రియతేభద్రేసర్వమా
నంత్యముచ్యతే ॥ అస్యామేవరాత్రౌదేవోత్థాపనముక్తం హేమాద్రౌబ్రా
హ్మే ॥ ఏకాదశ్యాంతుశుక్లాయాంకార్తికేమాసికేశవమ్ । ప్రసుప్తంబోధ
యేద్రాత్రౌశ్రద్ధాభక్తిసమన్వితఇతి ॥ మదనరత్నేభవిష్యే ॥ కార్తికేశుక్ల
పక్షేతుఏకాదశ్యాంపృథాసుత । మంత్రేణానేనరాజేంద్రదేవముత్థాపయే
ద్ద్విజః ॥ రామార్చనచంద్రికాయాంతుద్వాదశ్యాముక్తం ॥ పారణాహేఽప్యూ
ర్ధ్వరాత్రేఘంటాదీన్వాదయన్ప్రభుమిత్యాహురితి,అత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా॥ తత్రైవ
దేవదేవస్యస్నానం పూర్వంసమాచరేత్ । మహాపూజాం తతఃకృత్వాదేవ
ముత్థాపయేత్సుధీః ॥ మంత్రాస్తు - వారాహపురాణోక్తాః ॥ ఓం,బ్రహ్మేం
ద్రరుద్రాగ్నికుబేరసూర్య సోమాదిభిర్వందితవందనీయ । బుధ్యస్వదేవేశ
జగన్నివాసమంత్రప్రభావేనసుఖేనదేవ ॥ ఇయంతుద్వాదశీదేవప్రబోధార్థం
వినిర్మితా । త్వయైవసర్వలోకానాం హితార్థంశేషశాయినా ॥ ఉత్తిష్ఠోత్తి
ష్ఠగోవిందత్యజనిద్రాంజగత్పతే । త్వయిసుప్తేజగన్నాథ జగత్సుప్తంభవేది
దమ్ ॥ ఉత్థితేచేష్టతేసర్వముత్తిష్ఠోత్తిష్ఠమాధవ । గతామేఘావియచ్చైవనిర్మ
లంనిర్మలాదిశః ॥ శారదానిచపుష్పాణిగృహాణమమకేశవ । ఇదంవిష్ణురితిప్రో
క్తోమంత్రఉత్థాపనేహరేరితి ॥ ఏవందేవముత్థాప్య తదగ్రేచాతుర్మాస్యవ్రత
సమాప్తింకుర్యాత్ - తదుక్తంభారతే॥చతుర్థాగృహ్యావైచీర్ణంచాతుర్మాస్య
వ్రతంనరః । కార్తికేశుక్లపక్షేతుద్వాదశ్యాం తత్సమాపయేత్ ॥ లఘునారదీ
యే ॥ చాతుర్మాస్యవ్రతానాం చసమాప్తిఃకార్తికేస్మృతా ॥ మంత్రశ్చనిర్ణ
యామృతే సనత్కుమారేణోక్తః ॥ ఇదంవ్రతంమయా దేవకృతంప్రీత్యైత
వప్రభో । న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతుత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దనేతి ॥ అథవా
రాహోక్తో బోధినీవిధిః - ఏకాదశ్యాంరాత్రౌకుంభేఘృతపాత్రోపరిహై
మంమాషమితంమత్స్యంపంచామృతేన సంస్నాప్యకుంకుమపీతవస్త్రయుగప
ద్మాద్యైస్సంపూజ్య మత్స్యాదిదశావతారాన్ సంపూజ్య జాగరంకృత్వా
ప్రాతర్దేవమాచార్యంచవస్త్రాద్యైస్సంపూజ్య॥జగదాదిర్జగద్యోనిర్జగదాది
రనాదిమాన్ । జగదాద్యోజగద్యోనిః ప్రీయతాంమేజనార్దనఇతినత్వా దద్యా

ణాందత్త్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేదితి - తథా బ్రాహ్మే ॥ మహాతూర్యరవై రాత్రౌ భ్రామయేత్స్యందనే స్థితమ్ । ఉత్థితం దేవదేవేశం నగరే పార్థివస్స్వయమ్ ॥ చతురో వార్షికాన్మాసాన్నియమం యస్య యత్కృతమ్ । కథయిత్వా ద్విజేభ్యస్తద్దద్యాద్భక్త్యా సదక్షిణమ్ ॥ యస్యభక్త్యాస్య నియమః కృత స్తద్రవ్యం దద్యాదిత్యర్థః - ఇదం స్వకాన్తావపి కార్యం - అశౌచేతు పూజామన్యేన కారయేత్ — కార్తికశుద్ధద్వాదశీ పౌర్ణమాసీ చ మన్వాదిః - సాపౌర్వాహ్ణికీ గ్రాహ్యా - అస్యాం ప్రాగుక్తం — కార్తికశుక్లచతుర్దశీ వైకుంఠసంజ్ఞా - సావిష్ణుపూజాయాం, రాత్రివ్యాపినీ గ్రాహ్యా - ఉపవాసే తద్వ్యాప్తా శివప్రదోషోదయవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - తదుక్తం హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ కార్తికస్య సితే పక్షే చతుర్దశ్యాం నరాధిప । సోపవాసస్తు సంపూజ్య హరిం రాత్రౌ జితేంద్రియ ఇతి ॥ అస్యామేవ విశ్వేశ్వరప్రతిష్ఠా వినత్యా తత్ప్రీత్యర్థం యదోపవాసాది క్రియతే తదారుణోదయవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - తదుక్తం త్రిస్థలీసేతౌ సనత్కుమారసంహితాయాం ॥ పురైవ హేమలంబాఖ్యే మాసే శ్రీమతి కార్తికే । శుక్లపక్షే చతుర్దశ్యామరుణాభ్యుదయం ప్రతి ॥ మహాదేవతిథౌ బ్రాహ్మే ముహూర్తే మణికర్ణికే । స్నాత్వా విశ్వేశ్వరో దేవ్యా విశ్వేశ్వరమపూజయదితి ॥ తత్పూర్వ దినే చోపవాసః కార్యః ॥ తతః ప్రభాతే విమలే కృత్వా పూజాం మహోద్భుతామ్ । దండపాణేశ్చ మహాభాగా వసన్విష్ణుః కృతపారణ ఇతి తత్రైవోక్తేః - శివరహస్యేపి పూజాం జాగరణం చోక్త్వోక్తం ॥ తతోరుణోదయే జాతే స్నాత్వా స్నాత్వా చ శుభస్వనా । సంధ్యాం సమాప్య విశ్వేశం మహాభక్త్యాఽర్చ్య యథావిధి ॥ మద్భక్తాన్భోజయామాసు ప్రమథో బుధబాస్తత ఇతి - అత్ర కార్తికవ్రతోద్యాపనం పాద్మ ఉక్తం, కార్తికమాహాత్మ్యే ॥ అథోర్జ్జవ్రతినః సమ్యగుద్యాపనవిధిం శృణు । ఊర్జ్జశుక్లచతుర్దశ్యాం కుర్యాదుద్యాపనం వ్రతీ ॥ తులస్యా ఉపరిష్టాత్తు కుర్యాన్మండపికాం శుభామ్ । తులసీమూలదేశే చ సర్వతోభద్రమేవ చ ॥ తస్యోపరిష్టాత్కలశం పంచరత్నసమన్వితమ్ । పూజయేత్తత్ర దేవేశం సౌవర్ణం గురునుజ్ఞయా ॥ రాత్రౌ జాగరణం కుర్యాద్గీతనాద్యాదిమంగళైః । తతస్తు పౌర్ణమాస్యాం వై సపత్నీకాన్ద్విజోత్తమాన్ ॥ త్రింశన్మితాన్ హైకం వా స్వశక్త్యా వా నిమంత్రయేత్ ॥ అతో దేవా ఇతి ద్వాభ్యాం జుహుయాత్తిలపాయసమ్ । తతో గాం కపిలాం దద్యాత్పూజయేన్విధివద్గురుమితి ॥ కార్తికపౌర్ణమాసీ పరా గ్రాహ్యా - అమాపౌర్ణమాస్యౌ పరే ఇతి దీపికోక్తేః - అత్ర విశేషో హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ పుణ్యామహా కార్తికీ స్యాజ్జీవేందో వా కృత్తికాసు చ ॥ త

థా ॥ ఆగ్నేయంతుయదాఋక్షంకార్తిక్యాంభవతిక్వచిత్ । మహతీసాతిథిర్జ్ఞేయాస్నానదానేషుచోత్తమా ॥ యదాతుయామ్యంభవతిఋక్షంతస్యాంతథాక్వచిత్ । తిథిస్సాపిమహాపుణ్యామునిభిఃపరికీర్తితా ॥ ప్రాజాపత్యంయదాఋక్షంతిథౌతస్యాంనరాధిప । సామహాకార్తికీప్రోక్తాదేవానామపిదుర్లభేతి ॥ పాద్మే ॥ విశాఖాసుయదాభానుఃకృత్తికాసుచచంద్రమాః । సంయోగఃపద్మకోనామపుష్కరేష్వపిదుర్లభః ॥ పద్మకంపుష్కరే ప్రాప్యకపిలాంయఃప్రయచ్ఛతి । సహత్వాసర్వపాపాని వైష్ణవంలభతేఫలమ్ ॥ యమః ॥ కార్తిక్యాంపుష్కరేస్నాతస్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । మాఘ్యాంస్నాతఃప్రయాగేతుముచ్యతేసర్వకిల్బిషైః ॥ అస్యామేవసాయం కాలేమత్స్యావతారజాతఇత్యుక్తం - పాద్మేకార్తికమాహాత్మ్యే ॥ వరాన్దత్వాయతోవిష్ణుర్మత్స్యరూపీభవేత్తతః । తస్యాందత్తంహుతం జప్తంతదక్షయ్యఫలంస్మృతమితి—అత్రత్రిపురోత్సవఉక్తోభార్గవార్చనదీపికాయాం॥పౌర్ణమాస్యాంతుసంధ్యాయాంకర్తవ్యస్త్రిపురోత్సవః । దద్యాదనేనమంత్రేణ ప్రదీపాంశ్చసురాలయే ॥ కీటాఃపతంగామశకాశ్చవృక్షా జలేస్థలేయేవిచరంతిజీవాః । దృష్ట్వాప్రదీపంనచజన్మభాగినోభవంతినిత్యం శ్వపచాహివిప్రాః ॥ అత్రవృషోత్సర్గోతిప్రశస్తః-తదుక్తంమాత్స్యే ॥ కార్తిక్యాం యోవృషోత్సర్గంకృత్వానక్తంసమాచరేత్ । శైవంపదమవాప్నోతిశివవ్రతమిదంస్మృతమితి॥అత్రకార్తికేయదర్శనముక్తంకాశీఖండే ॥ కార్తిక్యాంకృత్తికాయోగేయఃకుర్యాత్స్వామిదర్శనమ్ । సప్తజన్మభవేద్విప్రోధనాఢ్యోవేదపారగః ॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, కార్తికమాసనిర్ణయః—వృశ్చికేపూర్వా షోడశఘటికాఃపుణ్యాః శేషంప్రాగ్వత్ —మార్గశీర్షకృష్ణాష్టమీ కాలాష్టమీ - సాచరాత్రి వ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥ మార్గశీర్షాసితాష్టమ్యాం కాలభైరవసన్నిధౌ । ఉపోష్యజాగరంకుర్వన్ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ ఇతి - కాశీఖండాత్ - రాత్రివ్రతత్వావగతేః ॥ రుద్రవ్రతేషుసర్వేషుకర్తవ్యాసమ్ముఖీతిథిరితిబ్రహ్మవైవర్తాచ్చ- దినద్వయేంశతోరాత్రివ్యాప్తావుత్తరైవ- భైరవోత్పత్తేఃప్రదోషకాలీనత్వాదితి కేచిత్ - తన్న, శివరహస్యేమధ్యాహ్నేభైరవోత్పత్తేశ్శ్రవణాత్ - తథా చతత్రైవ ॥ నిత్యయాత్రాదికంకృత్వామధ్యాహ్నేసంస్థితే రవావిత్యుపక్రమ్య - బ్రహ్మణారుద్రేవజ్ఞాతేఉక్తం॥ తదోగ్రరూపాదన వద్యాస్మత్తశ్శ్రీ కాలభైరవః । ఆవిరాసీత్తదాలోకాన్భీషయన్నఖిలానపీతి ॥ అత్రోపవాసఏవప్రధానమిత్యుక్తంతత్రైవ ॥ ఉపోషణాస్యాంగభూతా తర్ఘ్యదానమిహాః

స్మృతమ్ । తథా జాగరణం రాత్రౌ పూజాయామచతుష్టయే ॥ సంధ్యాయామపి పూజైవోక్తా తేన - మధ్యాహ్నవ్యాపినీ యుక్తా దినద్వయేంశతః సంపూర్ణాయాం వా తద్వ్యాప్తౌ పూర్వైవ పూర్వోక్తవచనాత్ । - పారణా తు ప్రాతరేవ॥ యామత్రయోర్ధ్వగామిన్యాం ప్రాతరేవ హి పారణేతి వచనాత్ - అత్ర చ కాలభైరవపూజోక్తా త్రిస్థలీసేతౌ ॥ కృత్వా చ వివిధాం పూజాం మహాసంభారవిస్తరైః ॥ నరో మార్గాసితాష్టమ్యాం వార్షికం విఘ్నముత్సృజేత్ ॥ తథా ॥ తీర్థే కాలోదకే స్నాత్వా కృత్వా తర్పణమత్వరః । విలోక్య కాలరాజానం నిరయాదుద్ధరేత్పితౄనితి - ఇయం చ కార్తిక్యనంతరాగామి చాంద్రాభిప్రాయేణ — మార్గశీర్ష శుక్ల పంచమ్యాం నాగపూజోక్తా - హేమాద్రౌ స్కాందే ॥ శుక్లా మార్గశిరే పుణ్యా శ్రావణే యా చ పంచమీ । స్నానదానైర్బహుఫలా నాగలోకప్రదాయినీతి ॥ ఇయం నాగపూజాయాం షష్ఠీయుతైవ గ్రాహ్యా - పంచమీ నాగపూజాయాం కార్యా షష్ఠీసమన్వితా । తస్యాం తు తుషితా నాగా ఇతరా సచతుర్థికేతి ॥ మదనరత్నవచనాత్ — మార్గశీర్ష శుక్ల షష్ఠీ చంపాషష్ఠీతి మహారాష్ట్రేషు ప్రసిద్ధా - సోత్తరయుతా గ్రాహ్యా ॥ షణ్మున్యోరితి యుగ్మవాక్యాత్ ॥ పూర్వాహ్ణే దైవికం కుర్యాదితి వచనాదస్యాశ్చ దైవకర్మత్వాత్ ఇయమేవ యోగవిశేషేణ చంపేత్యుచ్యతే - తదుక్తం బ్రహ్మాండపురాణే - మల్లారిమాహాత్మ్యే ॥ మార్గే భాద్రపదే శుక్లా షష్ఠీ వైధృతిసంయుతా । రవివారేణ సంయుక్తా సా చాంపేతీహ కీర్తితేతి ॥ విశాఖాభౌమయోగేన సా చాంపేతీహ కీర్తితేతి మదనరత్నే పాఠః ॥ మార్గశీర్షేమలే పక్షే షష్ఠ్యాం వారేంశుమాలినః । శతతారాగతే చంద్రే లింగం స్యాద్దృష్టిగోచరమితి ॥ ఇయం చ యోగవశేన పూర్వా పరా వా కార్యా - చంపాషష్ఠీ సప్తమీయుతేతి దివోదాసః — ఇయమేవ స్కందషష్ఠీ - సా పూర్వయుతా ॥ కృష్ణాష్టమీ స్కందషష్ఠీ శివరాత్రిశ్చతుర్దశీ । ఏతాః పూర్వయుతాః కార్యాస్తిథ్యంతే పారణం భవేదితి భృగూక్తేః - పరేహ్ని రాత్రౌ వా ద్వయానుమస్యే పారణాసంభవే ఇదం - అన్యథోత్తరైవేతి దివోదాసః - అబ్దపర్యంతం షష్ఠీషు ॥ సేనావిదారక స్కంద మహాసేన మహాబల । రుద్రోమాగ్నిజ షడ్వక్త్ర గంగాగర్భ నమోస్తు తే ॥ ఇతి - రాజతం స్కందం సంపూజ్య విప్రాయ దద్యాదితి దివోదాసః ॥ మార్గశీర్ష శుక్ల చతుర్దశ్యాం పిశాచవిమోచనీ తీర్థశ్రాద్ధం - త్రిస్థలీసేతౌ భట్టచరణైరుక్తం - తస్య ప్రాప్తపైశాచ్యస్వపిత్రాద్యుద్దేశ్యకత్వే పార్వణత్వాదపరాహ్ణవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - అజ్ఞాతనామపిశాచాద్యుద్దేశ్యకత్వే త్వేకోద్దిష్ట

త్వాత్ - మధ్యాహ్నవ్యాపినీతికులధర్మవ్రతాదౌ తూత్తరైవ - చైత్రనభోగతే
తరసితాస్యాదూర్ధ్వమితిదీపికోక్తేః— మార్గశీర్షపౌర్ణమాస్యాం దత్తాత్రే
యోత్పత్తిః - తదుక్తంస్కాందే - సహ్యాద్రిఖండే॥ మార్గశీర్షేతథామాసిదశ
మేహ్నిసునిర్మలే। మృగశీర్షయుతేపౌర్ణమాస్యాంయజ్ఞస్యవాసరే॥ జనయా
మాసదేదీప్యమానంపుత్రంసతీశుభమ్। తంవిష్ణుమాగతంజ్ఞాత్వా అత్రిర్నా
మాకరోత్స్వయమ్॥ దత్తవాన్ స్వస్యపుత్రత్వాద్దత్తాత్రేయ ఇతీశ్వరఇతి॥
ఇయంప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యేతివృద్ధాః - మార్గశీర్షపౌర్ణమాసంతరాష్టమీ
అష్టకా - ఏవంపౌషాదిమాసత్రయేపి హేమంతశిశిరయోశ్చతుర్ణామపరప
క్షాణామష్టమీష్వష్టకా - ఏకస్యాం వేత్యాశ్వలాయనోక్తేః॥ ఏకస్యామష్ట
మ్యాంవైకాష్ట్యేతిహరదత్తః - క్వచిత్పంచమ్యప్యుక్తా॥ ప్రౌష్ఠపద్యష్టకాభూ
యఃపితృలోకేభవిష్యతీతిపాద్మవచనాత్ - తత్పూర్వసప్తమీషుపూర్వేద్యుః
తత్పరనవమీష్వన్వష్టకాసుచశ్రాద్ధముక్తం - కాలాదర్శే॥ మార్గశీర్షేచపౌషే
చమాఘేప్రౌష్ఠేచఫాల్గునే। కృష్ణపక్షేచపూర్వేద్యురన్వష్టక్యంతథాష్ట
కాఇతి॥ యత్తువిష్ణుః॥ అమావాస్యాస్తిస్రోష్టకాస్తిస్రోన్వష్టకాఇతి-య
చ్చకౌర్మే॥ అమావాస్యాష్టకాస్తిస్రఃపౌషమాసాదిషుత్రిష్వితి- తచ్చతుర్థ్యా
మనావశ్యకత్వార్థం॥ యాచాస్యన్యాచతుర్థీస్యాత్తాంచకుర్యాత్ప్రయత్నత
ఇతివాయుబ్రహ్మాండపురాణాత్॥ శ్రాద్ధమేతేష్వకుర్వాణోనరకంప్రతిప
ద్యతఇతివిష్ణూక్తేరితి శూలపాణిః - శాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతి తత్త్వం - వా
యుబ్రహ్మాండయోః॥ ఆద్యాపూపైస్సదాకార్యా మాంసైరన్యాసదాభవే
త్। శాకైఃకార్యాతృతీయాస్యాదేషద్రవ్యగతోవిధిః॥ పౌషాదిక్రమః - అ
న్వష్టకాతుప్రాగేవనిర్ణీతా - తత్రాష్టక్యాపరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥ అథా
చ్ఛాదనపర్యంతంశ్రాద్ధంపార్వణవద్భవేదిత్యాశ్వలాయనకారికోక్తేరపరా
హ్ణకాలత్వాచ్చపార్వణస్య - పూర్వేద్యురష్టకాశ్రాద్ధయోస్తుఅష్టన్యాసుపో
ధేననిర్ణయః - అతఏవసూత్రం॥ పూర్వేద్యుఃపితృభ్యోదద్యాత్, అపరేద్యుర
న్వష్టక్యమితిచ - అత్రకామకాలౌవిశ్వేదేవావిష్టిశ్రాద్ధే క్రతుదక్షావష్టమ్యా
కామకాలావితిసాయణీయేశంఖోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధాకరణప్రాయశ్చిత్తము
క్తంమృగ్విధానే॥ ఏభిర్ద్యుభిర్జపేన్మంత్రంశతవారంతుతద్దినే। అన్వష్టక్యంయ
దాన్యూనంసంపూర్ణంయాతిసర్వథేతి॥ అశక్తావాశ్వలాయనః॥ అథవాభా
తేష్టకాఃపశునాస్థాలీపాకేనవాప్యుదకుంభమాహరేదగ్నినావాక
క్షముపోషేదేవామేష్టకేతినత్వేవానష్టకస్స్యాదితి - మార్గశీర్షాదిషుమలమా

సేసతి తత్రాష్టకా న కార్యా - చతుర్థ్యామితి గ్రహణాదిత్యుక్తం నారాయణవృత్తౌ- తథా కాతకగృహ్యేపి॥ మహాలయాష్టకాశ్రాద్ధోపాకర్మాద్యపి కర్మయత్। స్పష్టమాసవిశేషాఖ్యావిహితం వర్జయేన్మలే ఇతి॥ మార్గాదిరవివారేషు కామ్యం వ్రతముక్తం హేమాద్రౌ - తత్ర భవిష్యేణోక్తాని సంగ్రహే సారథర్మే॥ పత్రత్రితయం తులస్యాస్త్రిపలం ఘృతం మార్గశీర్షాదిభక్ష్యం ముష్టీనాంత్రిస్త్రిలానాం త్రిఫలం దధి తథా దుగ్ధకం గోమయం చ । త్రితయం తోయాంజలీనాం త్రిమరిచకమథో త్రీణి పలాన్యుక్త పయస్స్యర్గోమూత్రం శర్కరా సద్ధవిరితి విధినా భానువారే క్రమేణేతి॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, మార్గశీర్షమాస నిర్ణయః—

ధనుస్సంక్రమే పరాష్షోడశఘటికాః పుణ్యాః- అన్యత్ప్రాగ్వత్ - అత్రోత్సర్జననిర్ణయోపక్తః ప్యోష్యపాకర్మప్రసంగాత్ప్రాగుక్తః - కల్పతరౌ భవిష్యే॥ పౌషే మాసి యదా దేవి శుక్లాష్టమ్యాం బుధో భవేత్ । తస్యాం స్నానం జపో హోమస్తర్పణం విప్రభోజనమ్ ॥ మత్ప్రీతయే కృతం దేవి శతసాహస్రికం భవేత్॥ అత్రైవ రోహిణ్యార్ద్రాయోగే పుణ్యత్వమధిక్యం, తత్రైవ జ్ఞేయం—పౌషశుక్లైకాదశీ మన్వాదిః- సా చోక్తా ప్రాక్ -పౌషపౌర్ణిమానంతరాస్త్వష్టమీనవమ్యష్టకాద్యాః ప్రాగుక్తాః- పౌషామావాస్యాయాం అర్ధోదయో యోగవిశేషః - తదుక్తం మదనరత్నే మహాభారతే॥ అమార్కపాతశ్రవణైర్యుక్తా చేత్పుష్యమాఘయోః। అర్ధోదయస్స విజ్ఞేయః కోటిసూర్యగ్రహైస్సమ ఇతి - పుష్యమాఘయోర్మధ్యవర్తినీ పౌషీ పౌర్ణమాస్యుత్తరా మావాస్యేత్యర్థ ఇతి భట్టాః - మదనరత్నే పుష్యస్య చ మాఘస్య చేత్యర్థ ఉక్తః - తన్న హేమాద్రివిరోధాత్ - తత్ర హేమాద్రావుక్తః- తథా॥ దివైవ యోగశ్శస్తోయం న తు రాత్రౌ కదాచనేతి ఇదమర్ధమస్యాం బంధేప్వ భావాన్నిర్ణయామృతమాత్రోక్తేర్నిర్మూలమేవ- తేన హేమాద్ర్యాదిమతే రాత్రావర్ధోదయో భవత్యేవ - కేచిత్తు కించిన్న్యూనో మహోదయ ఇత్యాహుస్తన్నిర్మూలం - హేమాద్రౌ మదనరత్నే చ స్పష్టం చ॥ మాఘామాయాం వ్యతీపాతే ఆదిత్యే విష్ణుదైవతే। అర్ధోదయం తద్విత్యాహుస్సహస్రార్కగ్రహైస్సమమ్॥ తత్రైవ॥ మాఘమాసే కృష్ణపక్షే పంచదశ్యాం రవేర్దినే । వైష్ణవేనతు ఋక్షేణ వ్యతీపాతే సుదుర్లభే॥ వ్రతం కుర్యాదిత్యగ్రేఽన్వయః- తత్రైవ॥ బ్రహ్మావిష్ణుమహేశానాం సౌవర్ణీః పలసంఖ్యయా॥ ప్రతిమాస్తు ప్రకర్తవ్యాస్తదర్ధేనాపి వోత్తమ॥ సార్ధం శతత్రయం శంభోర్ద్రోణానాం తిలపర్వతః । కర్తవ్యా పర్వతౌ విష్ణురుద్రయోః పూర్వసంఖ్యయా॥ శంభురత్ర బ్రహ్మా॥ శయ్యాత్రయం తతః కుర్యాదుపస్క-

రసమన్వితమ్॥ తిలైర్హోమంకృత్వాప్రతిమాందద్యాదిత్యుక్తం- స్కాందే ॥ అ. ర్ధోదయేతుసంప్రాప్తేసర్వంగంగాసమంజలమ్ । శుద్ధాత్మానోద్విజాస్సర్వే భవేయుర్బ్రహ్మసమ్మితాః ॥ యత్కించిద్దీయతేదానంతద్దానం మేరుసన్నిభమితి ॥ అత్రదానవిశేషోనిర్ణయామృతేస్కాందే ॥ చతుష్షష్టిపలంముఖ్యమమత్రంతత్రకారయేత్ । చత్వారింశత్పలంవాథపంచవింశతిరేవవా॥ అమత్రం పాత్రం- తచ్చకాంస్యమయమిత్యుక్తంతత్రైవ॥ ఏవంసుఘటితంకార్యంకాంస్యభాజనముత్తమమితి ॥ తథా ॥ నిధాయపాయసంతత్రపద్మమష్టదళంలిఖేత్ । పద్మస్యకర్ణికాయాంతుకర్షమాత్రంసువర్ణకమ్॥ తదభావేతదర్ధంవాతదర్ధంవాపికారయేత్ । భూమౌతుతండులైఃశుద్ధైః కృత్వాష్టదళముత్తమమ్॥ అమత్రంస్థాపయేత్తత్రబ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్ । తేషాంపూజాతతఃకార్యాశ్వేతమాల్యైస్సుశోభనైః । వస్త్రాదిభిరలంకృత్యబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ ॥ మంత్రస్తు ॥ సువర్ణపాయసామత్రం యస్మాదేతత్త్రయీమయమ్ । ఆపత్తేస్తారకయస్మాత్తద్గృహాణద్విజోత్తమ ॥ సముద్రమేఖలంపృథ్వీంసవ్యగ్దాతుశ్చ యత్ఫలమ్ । తత్ఫలంలభతేమర్త్యఃకృత్వేదందానముత్తమమితి ॥ ఇతికాలనిర్ణయసింధౌ,పౌషమాసనిర్ణయః—అథమాఘస్నానం- తత్రవిష్ణుః ॥ తులామకరమేషేషుప్రాతస్స్నాయీసదాభవేత్ । హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచమాఘస్నానేమహాఫలమితిసౌరమాసఉక్తః - బ్రాహ్మేతుసావనఉక్తః ॥ ఏకాదశ్యాంశుక్లపక్షేపౌషమాసేసమారభేత్ । ద్వాదశ్యాంపౌర్ణమాస్యాంవాశుక్లపక్షేసమాపనమితి ॥ పాద్మేపి ॥ పుష్యస్యైకాదశీంశుక్లామారభ్యస్థండిలేశయః ॥ మాసమాత్రంనిరాహారస్త్రికాలంస్నానమాచరేత్ । త్రికాలమర్చయేద్విష్ణుం త్యక్తభోగోజితేంద్రియః ॥ మాఘస్యైకాదశీం శుక్లాంయావద్వాదశ్యాన్నరోత్తమేతి ॥ త్రికాలస్నానం మాసోపవాసవిషయం - నిరాహారఇత్యుక్తేః-పృథ్వీచంద్రోదయేత్వన్యథోక్తం - విష్ణుః ॥ దర్శేవా పౌర్ణమాసీంవాప్రారభ్యస్నానమాచరేత్। పుణ్యాన్యహాని త్రింశత్తుమకరస్థేదివాకరఇతి॥ అత్రదర్శమితిశుక్లాదిముఖ్యంచాంద్రాభిప్రాయేణ- అయంతుపక్షోనేదానీం ప్రచరతి - అత్రాధికారిణోభవిష్యే ॥ బ్రహ్మచారీగృహస్థోవావానప్రస్థో థభిక్షుకః । బాలవృద్ధయువానశ్చనరనారీనపుంసకాః ॥ స్నాత్వామాఘేశుభేతీర్థేప్రాప్నువంతీప్సితంఫలమ్ ॥ పాద్మే ॥ సర్వేధికారిణోహ్యత్రవిష్ణుభక్తాయథానృప ॥ బ్రాహ్మే ॥ ఉష్ణోదకేనవాస్నానమశక్యసతికుర్వతే । దృఢేషు

సర్వగాత్రేషుఉష్ణోదంనవిశిష్యతే ॥ వైష్ణవామృతే గౌడనిబంధేచస్కాందే ॥
పౌష్యాంతుసమతీతాయాంయావద్భవతిపూర్ణిమా । మాఘమాసస్యతావ
ద్ధిపూజావిష్ణోర్విధీయతే ॥ పితౄణాందేవతానాంచమూలకంనైవదాపయే
త్ । బ్రాహ్మణోమూలకంభుక్త్వాచరేచ్చాంద్రాయణంవ్రతమ్ ॥ అన్యథా
యాతినరకంశుత్రవిట్ఛూద్రఏవచ । వర్జనీయంప్రయత్నేన మూలకంమదిరో
పమమ్ ॥ యదాతుమాఘోమలమాసోభవతి తదాకామ్యానాం తత్రసమా
ప్తినిషేధాన్మాసద్వయేస్నానం తన్నియమాశ్చ కార్యాః - మాసోపవాస
చాంద్రాయణాదితుమలమాసఏవసమాపయేత్ -తదుక్తందీపికాయాం,నియ
తత్రింశద్దినత్వాచ్ఛుభేమాస్యారభ్యసమాపయేత్ - మలినమాసోపవాసవ్ర
తమితి - మాసోపవాసపదంచాంద్రాయణాదేరుపలక్షణం - స్నానారంభే
చమంత్రో విష్ణునోక్తః ॥ తత్రచోత్థాయనియమంగృహ్ణీయాద్విధిపూర్వకమ్।
మాఘమాసమిమంపూర్ణంస్నాస్యేహందేవమాధవ ॥ తీర్థస్యాస్యజలేనిత్యమి
తిసంకల్ప్యచేతసీతి ॥ ప్రత్యహంచమంత్రశ్చపాద్మే ॥ దుఃఖదారిద్ర్యనాశాయ
శ్రీవిష్ణోస్తోషణాయచ । ప్రాతఃస్నానంకరోమ్యద్యమాఘే పాపవినాశనమ్॥
మకరస్థేరవౌమాఘేగోవిందాచ్యుతమాధవ । స్నానేనానేనమేదేవయథోక్త
ఫలదోభవ ॥ ఇమంమంత్రంసముచ్చార్యస్నాయాన్మౌనసమన్వితఇతి ॥ ప్రత్య
హంసూర్యార్ఘ్యం - మంత్రస్తుపృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ సవిత్రేప్రసవి
త్రేచపరంధామజలేమమ । త్వత్తేజసాపరిభ్రష్టంపాపంయాతుసహస్రధేతి ॥
స్నానకాలశ్చసూర్యోదయః త్రిస్థలీసేతౌ ॥ మకరస్థేరవౌ యోహీనస్నాత్య
భ్యుదితేరవావితి ॥ మాఘమాసేరటంత్యాపఃకించిదభ్యుదితేరవావితిచ ॥ పా
ద్మవచనాత్ ॥ సంప్రాప్తేమాఘమాసేతుతపస్విజనవల్లభే । క్రోశంతిసర్వ
వారీణిసముద్యచ్ఛతిభాస్కరే ॥ పునీమస్సర్వపాపానిత్రివిధానినసంశయఇతి।
నారదీయోక్తేః ॥ యోమాఘమాస్యుషసిసూర్యకరాభితప్తేస్నానంసమాచర
తిచారునదీప్రవాహే । ఉద్ధృత్యసప్తపురుషాన్పితృమాతృవంశ్యాన్స్వర్గంప్ర
యాత్యమరదేహధరోనరోసావితి భవిష్యోత్తరవచనాచ్చ ॥ బ్రాహ్మేత్వరు
ణోదయఉక్తః ॥ అరుణోదయేతుసంప్రాప్తేస్నానకాలేవిచక్షణః । మాధ
వాంఘ్రియుగంధ్యాయన్ యస్స్నాతిసురపూజితఇతి ॥ తథా ॥ అరుణోద
యమారభ్యప్రాతఃకాలావధిప్రభో । మాఘస్నానవతాంపుణ్యంక్రమాత్త
త్రావధారణా ॥ ఉత్తమంతుసనక్షత్రంమధ్యమంలుప్తతారకమ్ । సవితర్యు
దితేభూపతతోహీనంప్రకీర్తితమితి ॥ తేనాత్రశక్త్యపేక్షయావ్యవస్థా - ఇ

దంచస్నానంప్రయాగేతిప్రశస్తం ॥ కాశ్యాశ్శతగుణంప్రోక్తంగంగాయము
నసంగమే । సహస్రగుణితాసాపిభవేత్పశ్చిమవాహినీ ॥ పశ్చిమాభిముఖీగం
గాకాళింద్యాసహసంగతా । హంతికల్పకృతంపాపంసామాఘేనృపదుర్లభే
త్యాదిపాద్మాదివచోభ్యః - విస్తరస్తుమత్కృతామహాకృతప్రయాగసేతౌజ్ఞే
యః - బ్రాహ్మే ॥ యత్రకుత్రాపియోమాఘేప్రయాగస్మరణాన్వితః ॥ క
రోతిమజ్జనంతీర్థేసలభేద్గాంగమజ్జనమ్ ॥ తథా,సముద్రేప్యతిప్రశస్తం - త
దుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేప్రభాసఖండే ॥ మాఘమాసిచయస్స్నాయాన్నై
రంతర్యేణభావతః । పౌండరీకఫలంసోఽపిదివసేదివసేభవేత్ ॥ మాఘస్నా
నంకామ్యమేవేతిభట్టాః - విష్ణ్వాదివాక్యేసదావశ్యశబ్దాన్నిత్యత్వావగతేర్ని
త్యకామ్యమితితుయుక్తం - మాసపర్యంతం స్నానాసంభవేతుత్ర్యహమేకా
హంవాస్నాయాత్ ॥ మహామాఘీంపురస్కృత్యసస్నాతత్రదినత్రయమితిలిం
గాత్ ॥ అస్మిన్యోగేత్వశక్తోఽపిస్నాయాదపిదినత్రయమ్ । ప్రయాగేమాఘమా
సేతుత్ర్యహంస్నాతస్యయత్ఫలమ్ ॥ నాశ్వమేధసహస్రేణతత్ఫలంలభతేభు
వీతిపాద్మాదివచనాత్ — అత్రమకరసంక్రమోరథసప్తమీ - మాఘీత్ర్యహ
మిత్యేకే - మాఘశుక్లదశమ్యాదీత్యన్యే- మకరాద్యత్ర్యహమిత్యపరే- మాఘ
మాసాద్యత్ర్యహమితికేచిత్ - త్రయోదశ్యాదీతిబహవః ॥ మహామాఘీంపు
రస్కృత్యసస్నాతత్రదినత్రయమితిపాద్మోక్తేః - ఏతస్యార్థవాదత్వాద్యత్కిం
చిద్దినత్రయమితిభట్టాః - తత్త్వంతుసందిగ్ధేషువాక్యశేషాదితిన్యాయాత్త్రి
యోదశ్యాద్యేవేతి - ప్రయాగం వినాపిపాద్మే ॥ అస్మిన్యోగేత్వశక్తోఽపిస్నా
యాదపిదినత్రయమితి - మాఘస్నానేనియమాస్తునారదీయే ॥ సవహ్నింసే
వయేత్స్నాతోహ్యస్నాతోఽపివరాననే । హోమార్థంసేవయేద్వహ్నింశీతా
ర్థంనకదాచన ॥ అహన్యహనిదాతవ్యాస్తిలాశ్శర్కరయాన్వితాః । త్రిభాగ
స్తుతిలానాంహిచతుర్థశ్శర్కరాన్వితః॥ అనభ్యంగీవరారోహేసర్వమాసంన
యేద్వ్రతీ ॥ తథా ॥ అప్రావృతశరీరస్తుయఃకష్టంస్నానమాచరేత్ । పదే
పదేఽశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నోతిమానవః ॥ తథా ॥ శంఖచక్రధరందేవంమా
ధవంనామపూజయేత్ । వహ్న్యాహుత్యావిధానేనతతస్త్వేకాశనోభవేత్॥
భూశయ్యాబ్రహ్మచర్యేణ శక్తస్స్నానం సమాచరేత్ । అశక్తోబ్రహ్మచ
ర్యాదౌస్వేచ్ఛాసర్వత్రకథ్యతే ॥ తథా ॥ తిలస్నాయీతిలోద్వర్తీతిలహోమీ
తిలోదకీ । తిలభుక్తిలదాతాచషట్తిలాఃపాపనాశనాఇతి ॥ ప్రయాగాసంభ
వే-కాశ్యాందశాశ్వమేధోత్తరస్థప్రయాగతీర్థేస్నానముక్తం-కాశీఖండే॥ కా

శ్యర్ధ్యవేత్ప్రయాగే యేతపసి స్నాంతి మానవాః । దశాశ్వమేధజనితంఫలంతే షాంభవేద్ధ్రువమితి ॥ స్నానోత్తరం మదనపారిజాతే విష్ణుః ॥ కాష్ఠమౌనాన్న మస్కృత్య పూజయేత్పురుషోత్తమమ్ । అవశ్యమేవకర్తవ్యం మాఘస్నానమితి శ్రుతిః ॥ భవిష్యే ॥ తైలమామలకాశ్చైవతీర్థేదేయాస్తు నిత్యశః। తతః ప్రజ్వా లయేద్వహ్నింసేవనార్థే ద్విజన్మనామ్ ॥ ఏవంస్నానావసానేతు భోజ్యందే యమవారితమ్। భోజయేద్ద్విజదాంపత్యంభూషయేద్వస్త్రభూషణైః ॥ కం బళాజినరత్నానివాసాంసివివిధానిచ । చోళకానిచదేయాని ప్రచ్ఛాదనపటా స్తథా ॥ ఉపానహౌతథాగుప్తమోచకౌపాపమోచకౌ । అనేనవిధినాద ద్యాన్మాధవప్రీయతామితి ॥ పాద్మే ॥ భూమౌశయీతహోతవ్యమాజ్యం తిలసమన్వితమ్ ॥ తథా ॥ అన్నంచైవయథాశక్త్యా దేయంమాఘేనరాధిప । సువర్ణరక్తికామాత్రందద్యాద్వైబపచేతథా ॥ మాఘాంతేతువిశేషోనారదీ యే ॥ మాఘావసానేసుభగేషడ్రసంభోజనంస్మృతమ్ । సూర్యోమేప్రీయ తాందేవోవిష్ణుమూర్తిర్నిరంజనః ॥ దంపత్యోర్వాససీసూక్ష్మే సప్తధాన్యస మన్వితే । త్రింశత్తు మోదకాదేయాశ్శర్కరాతిలసంయుతా ఇతి ॥ అత్ర॥ ఏ కాదశీవిధానేన వ్రతస్యోద్యాపనంతథేతి పాద్మవచనాత్ - పూర్వేహ్ని ఉప వాసపూజనాదికృత్వాపరేహ్ని తిలచర్వాజ్యైరష్టోత్తరశతం హోమంకృ త్వా సవిత్రేప్రసవిత్రేచేతిపూర్వోక్తంమంత్రముక్త్వా ॥ దివాకరజగన్నాథ ప్రభాకరనమోస్తుతే॥ పరిపూర్ణంకురుష్వేహ మాఘస్నానముషఃపతే ॥ ఇతి సమాపయేదితిసంక్షేపః- మకరసంక్రాంతౌ హేమాద్రిసుతేపరతశ్చత్వారిం శద్ఘటికాఃపుణ్యాః ॥ త్రింశత్కర్కాటకేనాడ్యో మకరేతుదశాధికాఇతిబ్ర హ్మవైవర్తాత్ - మాధవమతేతువింశతిః ॥ త్రింశత్కర్కాటకేపూర్వామక రేవింశతిఃపరేతివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః - యదాతుసూర్యాస్తాత్పూర్వేసంక్రాంతిర్భ వతి - తదోభయమతేపూర్వమేవపుణ్యకాలః - రాత్రౌతుప్రదోషేనిశీథేవా మకరసంక్రమే మాధవమతేద్వితీయదినఏవ పుణ్యం ॥ యద్యస్తమయవేళా యాంమకరంయాతిభాస్కరః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవాస్నానందానంపరే హనీతివృద్ధగార్గ్యవచనాత్ ॥ అస్తమయంప్రదోషః - ప్రదోషేపూర్వరా త్రే ॥ కార్ముకంతుపరిత్యజ్యఝషం సంక్రమతేరవిః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రే వాస్నానందానంపరేహనీతిభవిష్యోక్తేశ్చ ॥ తదాభోగఃపరేహనీతిహేమా ద్రౌపాఠః - కాలాదర్శనిర్ణయామృతమదనపారిజాతాదయో ప్యేవమూ చుః - దాక్షిణాత్యాశ్చైతదేవాద్రియంతే - యత్తుహేమాద్రిణాద్యోవా

శబ్దోయథార్థే - ద్వితీయస్తథార్థే - యథాప్రదోషేపూర్వేద్యుస్తథార్ధరాత్రేపరేహ్నీత్యుక్తం - తస్మైనమోస్తు- తేనపరేహ్నిపుణ్యంవక్తుంప్రదోషేఇతి - దినద్వయేపుణ్యనిరాసార్థంఅర్ధరాత్రగ్రహణం - హేమాద్రిస్మృత్యర్థసారానంతభట్టాదిమతేతు నిశీథాత్పూర్వే పశ్చాచ్చసంక్రాంతౌపూర్వదినేపరదినేవాపుణ్యం ॥ ధనుర్మీనావతిక్రమ్య కన్యాంచమిథునంతథా । పూర్వాపరవిభాగేనరాత్రౌసంక్రమణంయదా ॥ దినాంతేపంచనాడ్యస్తుతదాపుణ్యతమాఃస్మృతాః। ఉదయేపితథాపంచదైవేపిత్ర్యేచకర్మణీతిస్కాందవచనాత్ - పూర్వాపరవిభాగేనేతిమకరకర్కభిన్నవిషయం - పూర్వోక్తవచోవిరోధాదితిమదనరత్నేఉక్తం ॥ షడశీతిముఖేతీతేఅతీతేచోత్తరాయణే॥ ఇత్యాదివిరోధాచ్చ- తేనపూర్వైకవాక్యతయాయమర్థః - రాత్రౌపూర్వభాగేమకరసంక్రమేపరేహ్నిఉదయేపంచనాడ్యఃపుణ్యాః - రాత్ర్యపరభాగేకర్కసంక్రమే పూర్వదినాంతేపంచనాడ్యఇతి - ఏవంసర్వేషామవిరోధః- మకరేసామాన్యేనపరదినేపుణ్యత్వేపి పుణ్యాతిశయార్థమిదం - యత్తుదేవలయజ్ఞపార్శ్వ ॥ ఆసన్నేసంక్రమంపుణ్యందినార్ధంస్నానదానయోః । రాత్రౌసంక్రమణేభానోర్విషువత్యయనేదినే ॥ అత్రమాధవః - అయనేఽవాజాతే తదర్ధంపుణ్యం-కర్కే-పూర్వంమకరేంత్యం - ఏతన్మధ్యందినాయనపరమితి హేమాద్రిస్తు - రాత్రౌవిషువత్యాసన్నదినార్ధంపుణ్యంఅయనేత్వాసన్నదినంపుణ్యం-దినేఇతిపాఠే ఉభయత్రదినార్ధంపుణ్య మిత్యాహ-ఏతదేవోక్తందీపికాయాం - అథాయనమథఃపశ్చాన్నిశీథాద్భవేద్యద్యాసన్నాహస్తదర్ధమథవా పుణ్యమితి - తత్త్వంతుఆసన్నసంక్రమమిత్యస్యవిషువత్యేవాన్వయః - అయనేరాత్రౌసతిదినేపుణ్యం కస్మిన్నిత్యపేక్షాయాం కర్కేపూర్వేహ్నిమకరేపరేహ్నిఇతి- వాక్యాంతరవశాదర్ధేఉచ్యమానేనకోపివిరోధః.యత్త్వనంతభట్టః ॥ అథసంక్రమణంభానోర్నిశీథాత్ప్రాగ్యదాభవేత్ । అయనంవిషువంతత్రప్రాగ్దినాంతిమనాడికాః ॥ పంచపుణ్యతమాఃపశ్చాన్నిశీథాచ్చేద్భవేత్తథా । ఆద్యాపరదినస్యాపితద్వదిత్యేషనిర్ణయఇతి - అపరార్కేప్యేవం॥ అస్తంగతేయదాసూర్యే ఝషంయాతిదివాకరః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవా తదాపుణ్యందినద్వయమితిబౌధాయనవచనాద్దినద్వయంవాపుణ్యకాలః - తదాపుణ్యందినాంతరమితిమదనరత్నేపాఠః - గుర్జరప్రాచ్యోదీచ్యాస్త్వదమేవాద్రియంతే- అత్రాపిపూర్వవద్వ్యాఖ్యేయమ్ - తిథితత్త్వేదయోగౌడగ్రంథాస్తుప్రదోషార్ధరాత్రి భిన్నేరాత్రేః పూర్వభాగేపూర్వదినేపరభాగేపర

రదినేపుణ్యమన్యసంక్రాంతివత్ - విశిష్యతయోర్నిర్దేశాత్ - ప్రదోషశ్చ ॥ ప్ర
దోషోస్తమయాదూర్ధ్వంఘటికాద్వయమిష్యతే॥ ఇతివత్సోక్తఇత్యాహుః-
తన్న,అస్తంగతఇతి శ్రుతయువైయర్థ్యాపత్తేః- అతఃప్రదోషపదేనతద్భిన్నైవ
రాత్రిరుచ్యతే—అతఏవయావన్నోదయతేరవిరితి వృద్ధగార్గ్యాదిభిర్దక్షిణా
యనేపూర్వరాత్రౌసంక్రమేపూర్వదినముక్తం - వత్సోక్తిరప్యధ్యయనాదిప
రా - ఇహతుత్రిముహూర్త ఏవప్రదోషః- మకరేదానవిశేషోహేమాద్రౌ
స్కాందే ॥ ధేనుంతిలమయీంరాజన్దద్యాద్యస్తూత్తరాయణే । సర్వాన్కా
మానవాప్నోతివిందతేపరమంసుఖం ॥ విష్ణుధర్మే ॥ ఉత్తరేత్వయనేవిప్ర వ
స్త్రదానంమహాత్ఫలమ్ । తిలపూర్ణమనడ్వాహందత్వారోగైఃప్రముచ్యతే ఇ
తి॥శివరహస్యేపి ॥ తస్యాంకృష్ణతిలైస్స్నానం కార్యంచోద్వర్తనంశుభైః । తి
లాదేయాశ్చవిప్రేభ్యస్సర్వదైవోత్తరాయణే ॥ తిలతైలేనదీపాశ్చదేయాః
శ్శివగృహేశుభాః ॥ కల్పతరౌకాళికాపురాణే ॥ హైమంతికైఃప్రకుర్వీతస
ర్వదైవోత్తరాయణే । తాన్యేవదేవాయవిప్రేభ్యోహాటకేనసమందదేత్ ॥ ఉ
త్తరాయణమాసాద్యనరఃకస్మాత్సశోచతి॥తథా,మకరేరాత్రావపిశ్రాద్ధాది
భవతీత్యుక్తంప్రాక్ - మాఘామాయాం యోగవిశేషోర్ధోదయః ప్రా
గేవోక్తః—మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యాంయమతర్పణముక్తం - హేమాద్రౌయ
మేన ॥ అనర్కాభ్యుదితేకాలేమాఘకృష్ణచతుర్దశీమ్ । స్నాతస్సంతర్ప్యతు
యమంసర్వపాపైఃప్రముచ్యతఇతి—మాఘశుక్లచతుర్థీతిలచతుర్థీ - సాప్రదో
షవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతుసక్తవ్రతపరాయణాః। యేత్వాం
ఢుంఢేఽర్చయిష్యంతితేర్చ్యాస్స్యుస్సురద్రుహామితికాశీఖండాత్ ॥ మాఘ
మాసేచతుర్థ్యాంతుతస్మిన్కాలఉపోషితః।అర్చయిత్వాతుయోదేవిజాగరంత
త్రకారయేదితి ॥ త్రిస్థలీసేతౌలైంగాచ్చ—ఇయమేవకుందచతుర్థీ - సాప్ర
దోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతు కుందపుష్పైస్సదాశివమ్।
సంపూజ్యయోహితఃకాశీం సమాప్నోతిశ్రియంనరఇతి కాలాదర్శేకౌర్మో
క్తేః— మాఘశుక్లపంచమీ శ్రీపంచమీ - తదుక్తంహేమాద్రౌ, వారా
హే ॥ మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతువరమారాధ్యచశ్రియః । పంచమ్యాంకుంద
కుసుమైఃపూజాం కుర్యాత్సవృద్ధయే ॥ ఇయంమాధవమతేపూర్వా, హే
మాద్రిమతేపరా-చైత్రశుక్లశ్రీపంచమీదివోదాసః- మాఘశుక్లసప్తమీరథస
ప్తమీ-సాఅరుణోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ సూర్యగ్రహణతుల్యాతుశుక్లామా
ఘస్యసప్తమీ ॥ అరుణోదయవేళాయాం తస్యాంస్నానంమహాఫలమితి ॥ చం

ద్రికాయాంవిష్ణువచనాత్ ॥ అరుణోదయవేళాయాంశుక్లామాఘస్యసప్తమీ।
ప్రయాగేయదిలభ్యేత కోటిసూర్యగ్రహైః సమేతివచనాచ్చ - యత్తు
దివోదాసీయే॥ అచలాసప్తమీదుర్గాశివరాత్రిర్మహాభరః। ద్వాదశీవత్సపూ
జాయాంసుఖదాప్రాగ్యుతాసదేతి షష్ఠీయుతత్వముక్తమ్ - తద్యదాపూ
ర్వేహ్నిఘటికాద్వయంషష్ఠీసప్తమీచ పరేద్యుః - క్షయవశాదరుణోదయా
త్ప్రాక్సమాప్యతే - తత్పరంజ్ఞేయం - తత్రషష్ఠ్యాంసప్తమీక్షయంప్రవే
శ్యారుణోదయేస్నానంకార్యం -మదనరత్నేభవిష్యోత్తరే॥ మాఘమాసిసితే
పక్షేసప్తమీకోటిభాస్కరా । కుర్యాత్స్నానార్ఘ్యదానాభ్యామాయురా
రోగ్యసంపదః ॥ అత్రవిధిర్భవిష్యే॥స్నాత్వాషష్ఠ్యామేకభక్తంసప్తమ్యాం
నిశ్చలంజలమ్ । రాత్ర్యంతేచాలయేద్ధారాస్వందత్వాశిరసిదీపకమ్ ॥ తథాజ
లంప్రక్రమ్య॥ నకేనచాల్యతేయావత్తావత్స్నానంసమాచరేత్। సౌవర్ణేరా
జతేపాత్రేభక్త్యాలాబుమయేథవా॥ తైలేనవర్తిర్దాతవ్యామహారజనరంజితా॥
మహారజనంకుసుంభం ॥ సమాహితమనాభూత్వాదత్వాశిరసిదీపకమ్ । భా
స్కరంహృదయేధ్యాత్వాఇమంమంత్రముదీరయేత్ ॥ నమస్తేరుద్రరూపాయ
రసానాంపతయేనమః। వరుణాయనమస్తేస్తు హరివాసనమోస్తుతే॥ జలేపరి
హరేద్దీపంధ్యాత్వాసంతర్ప్యదేవతాఇతి॥ చందనేనలిఖేత్పద్మమష్టపత్రంసక
ర్ణికమ్। మధ్యేశివంసపత్నీకంప్రణవేనచసంయుతమ్॥ పూర్వాదిదళేషు,రవి
భానువివస్వద్భాస్కరసవితృఅర్కసహస్రకిరణసర్వాత్మకాన్ సంపూజ్యగృ
హంగచ్ఛేదితి - స్నానమంత్రశ్చకాశీఖండే ॥ యద్యజ్జన్మకృతంపాపంమయా
సప్తసుజన్మసు । తన్మేరోగంచశోకంచమాకరీహంతుసప్తమీ ॥ ఏతజ్జన్మకృతం
పాపంయచ్చజన్మాంతరార్జితమ్। మనోవాక్కాయజంయచ్చ జ్ఞాతాజ్ఞాతే
చయేపునః॥ ఇతిసప్తవిధంపాపంస్నానాన్మేసప్తసప్తికే। సప్తవ్యాధిసమా
యుక్తంహరమాకరిసప్తమి॥ ఏతన్మంత్రత్రయంజప్త్వాస్నాత్వాపాదోదకే
సరః। కేశవాదిత్యమాలోక్యక్షణాన్నిష్కల్మషోభవేత్॥ దివోదాసీయేమదన
రత్నేచ - ఇక్షుదండేనజలంచాలయిత్వా సప్తార్కపత్రాణిబదరీపత్రాణి
చ శిరసినిధాయపూర్వోక్తైర్మంత్రైస్స్నాత్వాతిలపిష్టమయాపూపైర్హైరణ్
మంసూర్యంసంపూజ్యవిప్రాయదద్యాత్ - అర్ఘ్యమంత్రోమదనరత్నే॥ సప్త
సప్తివహప్రీతసప్తలోకప్రదీపన। సప్తమీసహితోదేవగృహాణార్ఘ్యందివాక
ర॥ తతః ॥ జననీసర్వలోకానాం సప్తమీసప్తసప్తికే । సప్తవ్యాహృతికేదేవి
నమస్తేసూర్యమండలఇతిప్రార్థయేత్ - సౌరాగమే ॥ అర్కపత్రైస్సబదరైః

ర్దూర్వాక్షతసచందనైః । అష్టాంగవిధినాచార్ఘ్యందద్యాదాదిత్యతుష్టయే ॥ అత్రదానవిశేషో మదనరత్నేభవిష్యే ॥ తామ్రపాత్రేయథాశక్త్యామృన్మయేవాథభక్తితః । స్థాపయేత్తిలపిష్టంచసఘృతంసగుడంతథా ॥ కాంచనంతాళకంకృత్వా అశక్తస్తిలపిష్టజమ్ । సంఛాద్యరక్తవస్త్రేణపుష్పైర్ధూపైరథార్చయేత్ ॥ దానమంత్రస్తు ॥ ఆదిత్యస్యప్రసాదేనప్రాతస్స్నానఫలేనచ । దుష్టదౌర్భాగ్యదుఃఖఘ్నంమయాదత్తంతుతాళకమ్ ॥ తాళకంకర్ణాభరణమితితత్రైవోక్తం,దీపపాత్రమితి హేమాద్రౌ - తత్రైవభవిష్యోత్తరే ॥ ఏవంవిధంరథవరంరథవాజియుక్తం హైమంచ హేమశతదీధితినాసమేతమ్ । దద్యాచ్చమాఘసితసప్తమివాసరేయస్సోఽసంగచక్రగతిరేవమహీంభునక్తి॥ ఇయంమన్వాదిరపి - ఇయంచశుక్లపక్షస్థత్వాత్పౌర్వాహ్ణికీగ్రాహ్యా-యదామాఘోమలమాసోభవతి తదామాసద్వయే మన్వాదిశ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ మన్వాదికంతైర్థికంచ కుర్యాన్మాసద్వయేఽపిచేతిస్మృతిచంద్రికోక్తేః — మాఘశుక్లాష్టమీభీష్మాష్టమీ - తదుక్తంహేమాద్రౌ పాద్మే ॥ మాఘేమాసిసితాష్టమ్యాంసతిలంభీష్మతర్పణమ్ । శ్రాద్ధంచయేనరాఃకుర్యుస్తేస్యుస్సంతతిభాగినఇతి ॥ భారతేపి ॥ శుక్లాష్టమ్యాంతుమాఘస్యదద్యాద్భీష్మాయయోజలమ్। సంవత్సరకృతంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతీతి॥ ధవళనిబంధేస్మృతిః॥ అష్టమ్యాంతుసితేపక్షేభీష్మాయతుతిలోదకమ్ । అన్నంచపితృవద్దద్యుస్సర్వేవర్ణాద్విజాతయః॥ సర్వవర్ణోక్తేర్ద్విజాతయఇతి సంబోధనం - తర్పణమంత్రస్తత్రైవ ॥ భీష్మశ్శాంతనవోవీరస్సత్యవాదీ జితేంద్రియః । ఆభిరద్భిరవాప్నోతిపుత్రపౌత్రోచితాంక్రియామ్ ॥ వైయాఘ్రపద్యగోత్రాయసాంకృత్యప్రవరాయచ । అపుత్రాయదదామ్యేతజ్జలంభీష్మాయవర్మణే । వసూనామవతారాయశంతనోరాత్మజాయచ ॥ అర్ఘ్యందదామిభీష్మాయఆబాలబ్రహ్మచారిణేఇతి ॥ ఏతజ్జీవత్పితృకస్యాపిభవతి ॥ జీవత్పితాపికుర్వీతతర్పణంయమభీష్మయోరితిపాద్మోక్తేరితిజీవత్పితృకనిర్ణయేపితృచరణైరుక్తం- ఏతచ్చాపసవ్యేనకార్యమితిదివోదాసీయే- అత్రశ్రాద్ధంకామ్యం- తర్పణంచనిత్యం।బ్రాహ్మణాద్యాశ్చయేవర్ణాదద్యుర్భీష్మాయనోజలమ్। సంవత్సరకృతంతేషాంపుణ్యంనశ్యతిసత్తమేతిమదనరత్నేవచనాత్ — మాఘశుక్లద్వాదశీభీష్మద్వాదశీ ॥ త్వయాకృతమిదంవీర తవనామ్నాభవిష్యతి । సాభీష్మద్వాదశీత్యేషాసర్వపాపహరాశుభేతి హేమాద్రౌపాద్మవచనాత్ - ఇయంపూర్వయుతాయుగ్మవాక్యాత్- మాఘీపూర్ణిమాపరేత్యుక్తంప్రాక్- తథాహేమాద్రౌ

బ్రాహ్మే ॥ మాఘస్య యోశ్చజీవేన్ద్వోర్మహామాఘీతి కథ్యతే॥ తత్రైవ జ్యోతిషే ॥ మేషస్థే తథా సౌరిస్సింహే చ గురుచంద్రమాః। భాస్కరశ్శ్రవణర్క్షే చ మహామాఘీతి సా స్మృతా ॥ తథా భవిష్యే ॥ వైశాఖీ కార్తికీ మాఘీ తిథయోऽతివపూజితాః। స్నానదానవిహీనాస్తా న నేయాః పాండునందన ॥ తథా ॥ తిలపాత్రాణి దేయాని కంచుకాః కంబళాస్తథేతి॥ మాఘపూర్ణిమాసంతరాష్టసు మాఘీ అష్టకా తన్నిర్ణయః - పూర్వేద్యురష్టకానిర్ణయశ్చ పూర్వముక్తః - మలమాసే చైతా న భవంతీత్యేతత్సర్వం మార్గశీర్షప్రకరణేభిహితం - తథా చతస్రోష్టకాస్స్వశక్త్యా వేషా ఆవశ్యకీ - హేమంతశిశిరయోశ్చతుర్ణామపరపక్షాణామష్టమీష్వష్టకా ఏకస్యాం వేత్యాశ్వలాయనోక్తేః - తథా మాఘాష్టకాం ప్రక్రమ్య - తామేకాష్టకేత్యాచక్షత ఇత్యాపస్తంబవచనాచ్చేత్యాది ప్రయోగపారిజాతే జ్ఞేయమ్-ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, మాఘమాసనిర్ణయః—కుంభే షోడశ ఘటికాః పుణ్యాః - శేషం ప్రాగ్వత్ —ఫాల్గునకృష్ణాష్టమ్యాం విశేషః కల్పతరౌ ॥ ఫాల్గునస్య చ మాసస్య కృష్ణాష్టమ్యాం మహీపతే, ఇత్యుపక్రమ్య, జాతా దాశరథేః పత్నీ తస్మిన్నహని జానకీ। ఉపోషితో రఘుపతిస్సముద్రస్య తటే తదా ॥ రామపత్నీం చ సంపూజ్య సీతాం జనకనందినీతి—ఫాల్గునకృష్ణచతుర్దశీ శివరాత్రిః - సా చ కేషుచిద్వచనేషు ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యేత్యుక్తం - కేషుచిన్నిశీథవ్యాపినీ-తత్రాద్యా మాధవీయే॥ త్రయోదశ్యస్తగే సూర్యే చతసృష్వేవ నాడిషు। భూతవిద్ధా తు యా తత్ర శివరాత్రివ్రతం చరేత్ ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా శివరాత్రిచతుర్దశీ। రాత్రౌ జాగరణం యస్మాత్తస్మాత్తాం సముపోషయేత్ ॥ అత్ర ప్రదోషో రాత్రిః- ఉత్తరార్ధే తస్యా హేతుత్వోక్తేః- కామికేపి ॥ ఆదిత్యాస్తమయే కాలే అస్తి చేద్యా చతుర్దశీ। తద్రాత్రిశ్శివరాత్రిస్స్యాత్సా భవేదుత్తమోత్తమేతి॥ ద్వితీయాపి తత్రైవ నారదసంహితాయాం ॥ అర్ధరాత్రియుతా యత్ర మాఘకృష్ణచతుర్దశీ। శివరాత్రివ్రతం తత్ర సోశ్వమేధఫలం లభేత్ ॥ స్మృత్యంతరేపి॥ భవేద్యత్ర త్రయోదశ్యాం భూతవ్యాప్తా మహానిశా। శివరాత్రివ్రతం తత్ర కుర్యాజ్జాగరణం తథేతి॥ ఈశానసంహితాయాం॥ మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యామాదిదేవో మహానిశి। శివలింగతయోద్భూతః కోటిసూర్యసమప్రభః ॥ తత్కాలవ్యాపినీ గ్రాహ్యా శివరాత్రివ్రతే తిథిరితి ॥ అర్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వం యుక్తా యత్ర చతుర్దశీ। తత్తిథావేవ కుర్వీత శివరాత్రివ్రతం వ్రతీ ॥ నార్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వం యుక్తా యత్ర చతుర్దశీ। నైవ తత్ర వ్రతం కుర్యాదాయురైశ్వర్యహానితః॥ అర్ధరాత్రశ్చ

ద్వితీయయామాంత్యతృతీయయామాద్యఘటీద్వయరూపఇతిమాధవః - వచ
నంతూక్తంప్రాక్ - ఏవంసతిపూర్వేద్యురేవోభయవ్యాప్తౌపూర్వైవ ॥ త్ర
యోదశీయదాదేవిదినభుక్తిప్రమాణతః । జాగరేశివరాత్రిస్స్యాన్నిశిపూర్ణా
చతుర్దశీతిస్కాందోక్తేః - దినభుక్తిరస్తమయః ॥ జయంతీశివరాత్రిశ్చకార్యే
భద్రాజయాన్వితేతిస్కాందాచ్చ - దినద్వయేనిశీథవ్యాప్తౌహేమాద్రిమతే
పూర్వా ॥ అర్ధరాత్రాత్పురస్తాచ్చేజ్జయాయోగోయదాభవేత్ । పూర్వవి
ద్ధైవకర్తవ్యాశివరాత్రిశ్శివప్రియైరితిపాద్మవచనాత్ - మదనరత్నేప్యేవం,
గౌడాఅప్యేవమాహుః - నిర్ణయామృతేతుసర్వాపిశివరాత్రిఃప్రదోషవ్యాపి
న్యేవ అర్ధరాత్రవాక్యానికైముతికన్యాయేన ప్రదోషస్తావకానీత్యుక్తం - త
న్న, అర్ధరాత్రస్యపూర్వకర్మకాలత్వోక్తేః - పరదినప్రదోషనిశీథోభయవ్యా
ప్తిసత్త్వాత్పరైవేతితుమాధవః - ఇదమేవచయుక్తంప్రతీమః - పరేద్యుఃప్రా
గుక్తార్ధరాత్రస్యైకదేశవ్యాప్తౌపూర్వేద్యుస్సంపూర్ణతద్వ్యాప్తౌచసత్యపి
పరేద్యుస్సంపూర్ణవ్యాప్తేఃపూర్వైవ॥ వ్యాప్యార్ధరాత్రంయస్యాంతులభ్యతే
యాచతుర్దశీ । తస్యామేవవ్రతంకార్యంమత్ప్రసాదార్థిభిర్నరైః। తదూర్ధ్వా
ధోనితాభూతాసా కార్యావ్రతిభిస్సదేతి మాధవధృతేశానసంహితోక్తేః-
పూర్వేద్యుర్నిశీథస్యపరేద్యుః ప్రదోషస్యచైకైక వ్యాప్తౌతుపూర్వైవ - జ
యాయోగస్యప్రాశస్త్యాత్ - తచ్చోక్తంనాగరఖండే ॥ మాఘఫాల్గునయో
ర్మధ్యేఅసితాయాచతుర్దశీ । అనంగేనసమాయుక్తాకర్తవ్యాసాసదాతిథిరితి॥
పాద్మే ॥ అర్ధరాత్రాత్పురస్తాచ్చేజ్జయాయోగోయదాభవేత్ । పూర్వవిద్ధై
వకర్తవ్యాశివరాత్రిశ్శివప్రియైరితి ॥ స్కాందేపి ॥ భవేద్యత్రత్రయోదశ్యాం
భూతవ్యాప్తామహానిశా । శివరాత్రివ్రతంతత్రకుర్యాజ్జాగరణంతథేతి ॥ మ
హతామపిపాపానాందృష్టావైనిష్కృతిఃపరా । సదృష్టాకుర్వతాంపుంసాం
కుహూయుక్తాంతిథింశివామితి స్కాందేదర్శయోగస్యనిందితత్వాచ్చ - య
దాచతుర్దశీపూర్వేద్యుర్నిశీథాదూర్ధ్వంప్రవృత్తాపరేద్యుశ్చనిశీథాదర్వాగే
వసమాప్తాతదాపరేద్యురేకవ్యాప్తిసత్త్వాత్పరైవ ॥ మాఘాసితేభూతదినం
హిరాజన్నుపైతియోగం యదిపంచదశ్యాః । జయాప్రయుక్తాం నతుజాతుకు
ర్యాచ్ఛివస్యరాత్రింప్రియకృచ్ఛివస్యేతి వచనాత్ - ఏవందినద్వయేప్రదోష
వ్యాప్త్యభావేనిశీథవ్యాప్తిసత్త్వాత్పూర్వైవ - తేనదినద్వయేనిశీథవ్యాప్తౌప్ర
దోషవ్యాప్త్యానిర్ణయః-దినద్వయేప్రదోషవ్యాప్తౌనిశీథేననిర్ణయః- ఏకైకవ్యా

ప్తాతునిశీథేననిర్ణయఇతి- ఇయంచరవిభౌమసోమవారేషుశివయోగేచాతిప్రశ స్తా హేమాద్రౌతీర్థఖండేస్కాందే॥ ఫాల్గునస్యచతుర్దశ్యాంకృష్ణపక్షేసమాహి తాః । కృత్తివాసేశ్వరంలింగమర్చయంతిశివంశుభే॥ తేయాంతిపరమంస్థానం సదాశివమనామయమ్ ॥ శివరాత్రిపారణేతువిరుద్ధవాక్యానిదృశ్యంతేస్కాం దే ॥ కృష్ణాష్టమీస్కందషష్ఠీ శివరాత్రిచతుర్దశీ । ఏతాఃపూర్వయుతాఃకా ర్యాస్తిథ్యంతేపారణంభవేత్ ॥ జన్మాష్టమీరోహిణీచశివరాత్రిస్తథైవచ । పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాతిథిభాంతేచపారణమితి॥ తిథిమధ్యేపిపారణంస్కాందే ఉక్తం ॥ ఉపోషణంచతుర్దశ్యాంచతుర్దశ్యాంతుపారణమ్ । కృతైస్సుకృతలక్షై శ్చలభ్యతేవాథవానవా॥ బ్రహ్మాండోదరమధ్యేతుయానితీర్థానిసంతివై । సం స్నాతానిభవంతీహభూతాయాంపారణేకృతే॥ తిథీనామేవసర్వాసాముప వాసవ్రతాదిషు । తిథ్యంతేపారణంకుర్యాద్వినాశివచతుర్దశీమితి ॥ అత్రయా మత్రయాదర్వాక్చతుర్దశీసమాప్తౌ తదంతేతదూర్ధ్వగామిన్యాంతు ప్రాత స్తిథిమధ్యఏవేతి హేమాద్రిమాధవాదయోవ్యవస్థామాహుః-తన్న॥ తిథ్యంతే తిథిభాంతేవాపారణంయత్రచోదితమ్ । యామత్రయోర్ధ్వగామిన్యాంప్రా తరేవహిపారణేత్యాదిసామాన్య వచనైరేవ వ్యవస్థాసిద్ధేరుభయ విధవాక్య వైయర్థ్యాపత్తేః- వయంతు- తిథ్యంతేపారణంభవేదితికృష్ణాష్టమ్యాది విష యమేవ- నతుశివరాత్రివిషయం- తదుపాదానంతుపూర్వయుతత్వమాత్ర కథనార్థం- కథమన్యథాస్కాందేఏవశూన్యహృదయవాక్యవత్తిథిమధ్యే పా రణవిధానంఘటతే - తస్మాద్వినాశివచతుర్దశీమితి పర్యుదస్తత్వాచ్ఛివరా త్రౌసర్వప్రకారేషుతిథిమధ్యఏవపారణేతిబ్రూమః- శిష్టాచారోప్యేవమే వ- దీపికాయాంతురాత్రావపితిథ్యంతఏవోక్తం- వ్రతతిథేరంతేనిశీథేపివా- స్నీయాదితి- మదనరత్నకాలాదర్శయోస్తు ॥ సాహ్యాస్తమయపర్యంతంవ్యాపి నీచేత్పరేహని। దివైవపారణంకుర్యాత్పారణేనైవదోషభాగిత్యుక్తం- తన్న॥ తిథిమధ్యేపారణవిధానాన్నిషేధేఫలాయోగాచ్చతిథ్యంతా సహేతునాద్దో షాప్రసక్త్యాచతుర్థపాదాసంగతేః - తేనేదంశివరాత్రిభిన్న[illegible]రంజ్ఞే యం- ఇదంచవ్రతంసంయోగపృథక్త్వన్యాయేననిత్యంకామ్యంచ- తథాచమా ధవీయేస్కాందే॥ పరాత్పరతరంనాస్తిశివరాత్రిః[illegible]రాత్పరమ్ । నపూజయ తిభక్త్యేశంరుద్రంత్రిభువనేశ్వరమ్ ॥ జంతుర్జన్మసహస్రేషు భ్ర[illegible]తేనాత్ర సంశయఇత్యకరణేప్రత్యవాయశ్రవణాత్ ॥ వర్షేవర్షేమహాదేవినరో నారీపతి

ప్రతా । శివరాత్రౌమహాదేవంనిత్యంభక్త్యాప్రపూజయేదితి వీప్సాశ్రుతేః॥
అర్ధవోయదివాశుష్యేత్క్షీయతేహిమవానపి। చలంత్యేతేకదాచిద్వైనిశ్చలం
హిశివవ్రతమితివచనాచ్ఛనిత్యతా ॥ మమభక్తస్తుయోదేవిశివరాత్రిముపోష
కః। గణత్వమక్షయందివ్యమక్షయంశివశాసనమ్ ॥ సర్వాన్భుక్త్వామహాభో
గాం స్వత మోక్షమవాప్నుయాదితిస్కాందాత్॥ద్వాదశాబ్దాదికమేతత్స్వే
చ్ఛతుత్వంశబ్దింతుపతితత్రైవేశానసంహితావచనాత్కామ్యతా - తత్రై
వ॥ శివరాత్రివ్రతంనామసర్వపాపప్రణాశనమ్ । ఆచండాలమనుష్యాణాం
భుక్తిముక్తిప్రదాయకమ్॥ అత్రజాగరోపవాసపూజాస్సముదితాః- వ్రతం
నతుప్రత్యేకం- సముదితానాంఫలసంబంధాత్- యత్తు ॥ అథవాశివరాత్రిం
చపూజాజాగరణైర్నయేత్॥ తథా॥ అఖండితవ్రతోయోహిశివరాత్రిముపో
షయేత్। సర్వాన్కామానవాప్నోతిశివేనసహమోదతే॥ కశ్చిత్పుణ్యవిశేషే
ణవ్రతహీనోపియఃపుమాన్ । జాగరంకురుతేతత్ర సరుద్రసమతాం వ్రజేది
త్యాదిస్కాందంతదనుకూల్యత్వాదశక్తపరం- మాఘేతరప్రతిమాసశివరా
త్రిస్తు- శివరాత్రిశబ్దస్యమాఘకృష్ణచతుర్దశ్యామేవరూఢత్వాత్॥ మాఘమా
సస్య శేషేయా ప్రథమాఫాల్గునస్యచ । కృష్ణాచతుర్దశీసాతుశివరాత్రిఃప్రకీ
ర్తితేతి హేమాద్రౌవచనాచ్చ- నాయంనిర్ణయఃతత్రేతిరాత్రౌ యామచతు
ష్టయేపూజావిధానాద్యస్మిన్దినేఅధికారాత్రివ్యాప్తిఃసాగ్రాహ్యా- సామ్యేతు
పూర్వైవేతిహేమాద్రిరూచితవాన్ - వస్తుతస్తుప్రతిమాసకృష్ణచతుర్దశ్యా
మపి॥సర్వకామప్రదంకృష్ణచతుర్దశ్యాంశివవ్రతమిత్యుపక్రమ్య॥ చతుర్దశ్యాబ్దంక
ర్తవ్యం శివరాత్రివ్రతంశుభమితి హేమాద్రౌ కాలోత్తరేశివరాత్రిశబ్ద ప్ర
యోగాత్ - కౌండపాయినామయనాగ్నిహోత్రే నైత్యకాగ్నిహోత్రధ
ర్మాఇవతద్ధర్మప్రాప్తిస్స్యాదేవ - అతఃప్రదోషనిశీథోభయవ్యాప్త్యైవనిర్ణ
యఇతివయంప్రతీమః- అస్యారంభోహేమాద్రౌస్కాందే॥ ఆదౌమార్గశిరే
మాసిదీపోత్సవదినేపివా । గృహ్ణీయాన్మాఘమాసేవాద్వాదశైవ ముపోష
యేత్॥ తథా ॥ దీపోత్సవేతథామాఘేకృష్ణాయాతుచతుర్దశీ । ద్వాదశస్వపి
మాసేషుప్రకుర్యాదిహజాగరమ్ ॥ ఏవంద్వాదశవర్షేషు ద్వాదశైవతపోధ
నాన్ ॥ వరయేదితి శేషః - చతుర్దశవావిప్రానాచార్యంచవృత్వా ॥ కుం
భోపరిన్యసేద్దేవముమయాసహితంశివమ్ । సౌవర్ణేస్యథవారౌప్యే వృషభే
సంస్థితంశుభేఇత్యుక్తం ॥ హైమీంమూర్తింసంపూజ్య స్థిరంచరంవా లింగం
పంచామృతసహస్రశతే పంచాశత్తదర్ధాన్యతరకుంభైః స్సంస్నాప్య సంపూ

జ్యాజాగరంకృత్వాపరేద్యుస్తిలాన్ సహస్రంశతంవాహుత్వా విప్రేభ్యోవ
స్త్రాణిద్వాదశగాశ్చదత్వా ఆచార్యాయధేనుంశయ్యాంచదత్వావిప్రాన్భో
జయేదితి మదనరత్నేఉక్తం—మాఘామావాస్యాయుగాదిః- తదుక్తంమా
ఘమాసేత్వమావాస్యేతిఅన్యత్ప్రాగ్వత్ - తథాన్యోపివిశేషోవిష్ణుపురాణే॥
మాఘాసితేపంచదశీకదాచిదుపైతియోగంయదివారుణేన। ఋక్షేణకాలస్స
పరఃపితౄణాంనహ్యల్పపుణ్యైర్నృపలభ్యతేసావితి॥వారుణంశతభిషక్ - ఇ
దంచకుంభాదిత్యేజ్ఞేయమితి హేమాద్రిః-భారతే॥కాలేధనిష్ఠాయదినామతస్మి
న్నవేత్తుభూపాలతదాపితృభ్యః । దత్తంతిలాన్నంప్రదదాతితృప్తింవర్షాయు
తంతత్కులజైర్మనుష్యైరితి—ఫాల్గునపౌర్ణమాసీహోళికా- సాచసాయా
హ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥ సాయాహ్నేహోళికాంకుర్యాత్పూర్వాహ్ణేక్రీడనం
గవామితివచనాదితినిర్ణయామృతేఉక్తం-జ్యోతిర్నిబంధేతు॥ ప్రతిపద్భూతభ
ద్రాసుయార్చితాహోళికాదివా। సంవత్సరంచతద్రాష్ట్రంపురందహతిసా
ద్భుతమ్॥ప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యాపౌర్ణిమాఫాల్గునీసదా। తస్యాంభద్రాము
ఖంత్యక్త్వాపూజ్యాహోళానిశాముఖఇతి నారదవచనాత్ప్రదోషవ్యాపినీ
త్యుక్తం - హేమాద్రౌమదనరత్నేచభవిష్యే ॥ అస్యాంనిశాగమేపార్థసంర
క్ష్యాశ్శిశవోగృహే । గోమయేనోపలిప్తేచసచతుష్కే గృహాంగణేఇత్యాది
నాత్రాపితద్విధానాచ్చ - తేనేయంపూర్వవిద్ధా॥ శ్రావణీదుర్గనవమీదూ
ర్వాచైవహుతాశనీ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితిబృహద్య
మబ్రహ్మకైవర్తోక్తేశ్చ- దినద్వయేప్రదోషవ్యాప్తావపరైవ-పూర్వదినేభద్రా
సత్వాత్తత్రచహోళికానిషేధాత్ - తదుక్తంనిర్ణయామృతేమదనరత్నేచ
పురాణసముచ్చయే ॥ భద్రాయాందీపితాహోళీరాష్ట్రభంగంకరోతివై।
నగరస్యచనైవేష్టాతస్మాత్తాంపరివర్జయేత్॥ తథా ॥ భద్రాయాంద్వేనకర్త
వ్యేశ్రావణీఫాల్గునీతథా । శ్రావణీనృపతింహంతిగ్రామందహతిఫాల్గునీ॥ త
థా ॥ దినార్ధాత్పరతోపిస్యాత్ఫాల్గునీపౌర్ణిమాయది । రాత్రౌభద్రావసా
నేతుహోళికాదీప్యతేతదేతి ॥ యదాతుపూర్వదినేచతుర్దశీప్రదోషవ్యాపినీ
పరదినేచక్షయవశాత్సాయాహ్నాత్ప్రాగేవ పూర్ణిమాసమాప్యతే తదా
పూర్వదినసంపూర్ణరాత్రౌ భద్రాసత్వాత్తత్రచ తన్నిషేధాత్పరేహ్నిప్ర
తిపద్యేవకుర్యాత్ ॥ సార్ధయామత్రయంవాస్యాద్ద్వితీయదివసేయదా। ప్రతి
పద్వర్ధమానాతుతదాసాహోళికాస్మృతేతిభవిష్యవచనాదితినిర్ణయామృత

కారః - మదనరత్నేప్యేవం - యత్తు,పశ్చాద్వహ్నింపరిత్యజేదితిభవిష్యం-
వపశ్చాద్ధోలికాయాంవహ్నింప్రతిపదంవర్జయేదిత్యర్థః - తదుక్తంభిన్నవి
షయమితితత్త్రైవోక్తం- అన్యేతుతస్యాంభద్రాముఖంత్యక్త్వేత్యర్థః॥ ప్రదో
షవ్యాపినీచేత్స్యాద్యదాపూర్వదినేతథా । భద్రాముఖంవర్జయిత్వా హోళి
కాయాఃప్రదీపనమితినారదవచనాత్ ॥ నిశాగమేప్రపూజ్యేత హోళికాసర్వ
దాబుధైః।నదివాపూజయేడ్ఢుండాంపూజితాదుఃఖదాభవేదితిదివోదాసీయ
వచనాత్॥యామత్రయోర్ధ్వయుక్తాచేత్ప్రతిపత్తుభవేత్తిథిః। భద్రాముఖం
పరిత్యజ్యకార్యాహోళామనీషిభిరితివిద్యావినోదాభిధానాచ్చ - భద్రాము
ఖంవిహాయ పూర్వదినఏవకార్యేత్యాహుః - భద్రాముఖంతునాడ్యస్తుపంచ
వదనంగళకస్తథైకేతిరత్నమాలోక్తంజ్ఞేయం - శిష్టాచారోప్యేవమేవ-అత్ర
చేచ్చంద్రగ్రహణంతదా తతోర్వాఙ్నిశిభద్రావర్జ్యపౌర్ణమాస్యాంహోళి
కాదీపనం - అథపరేహ్నిగ్రస్తోదయస్తదాపూర్వదినేభద్రావర్జ్యంరాత్రౌ
చతుర్థయామేవిష్టిపుచ్ఛేవాహోళికాకార్యా- గ్రహోత్తరంప్రతిపత్సత్త్వా
త్తత్పూర్వంచదివాహోళానిషేధాదితిదివోదాసచంద్రప్రకాశౌ - వస్తుత
స్తుపరదినేప్రదోషేపౌర్ణమాసీసత్త్వేకర్మకాలస్పర్శచతుర్థయామాదిగౌణ
కాలగ్రహణేమానాభావాద్భద్రాభావాచ్చగ్రహణకాలఏవహోళాకా
ర్యా - నచ ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకంరాహుదర్శనే । స్నాత్వా
కర్మాణికుర్వీతశృతమన్నంవివర్జయేదితినిషేధాత్ - కథంసూతకేహోళే
తివాచ్యం- తస్యోత్తరార్ధశేషత్వాత్ :పూజామంత్రస్తు॥అసృక్పాభయసం
త్రస్తైఃకృతాత్వంహోళిబాలిశైః । అతస్త్వాంపూజయిష్యామిభూతేభూతి
ప్రదాభవేతి॥ యత్తువార్తికకారైర్హోళికాఆచారప్రాప్తేత్యుక్తం- తత్రహే
మాద్రిద్యుదాహృతభవిష్యవచనాస్య సిద్ధానిక్పత్వాచింతాజ్ఞేయా - ఆ
ర్త్యధికరణవత్ - హుతాశనీమలమాసేనభవతి - ఇయంమన్వాదిరపి- సాతు
పౌర్వాహ్ణికీగ్రాహ్యా - మలమాసేసతిమన్వాదిశ్రాద్ధంమాసద్వయేకార్యమి
త్యుక్తంప్రాక్ - కృత్యచింతామణౌబ్రాహ్మే॥ నరోదోలాగతంద్రష్ట్వాగో
విందంపురుషోత్తమమ్ । ఫాల్గున్యాంసంయతోభూత్వాగోవిందస్యపురంవ్ర
జేత్ —చైత్రకృష్ణప్రతిపదివసంతోత్సవః- సాచౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ ప్రవృత్తే
మధుమాసేతుప్రతిపద్యుదితేరవావితిభవిష్యోక్తేః - దినద్వయేతథాత్వేపూ
ర్వా॥ వత్సరాదౌవసంతాదౌబలిరాజ్యేతథైవచ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాప్ర

తిపత్సర్వదాబుధైరితి వృద్ధవసిష్ఠవచనాత్ - అత్రవిశేషో హేమాద్రౌభవిష్యే॥ చైత్రేమాసిమహాబాహోపుణ్యేతుప్రతిపద్దినే। యస్తత్రశ్వపచంస్పృష్ట్వాస్నానంకుర్యాన్నరోత్తమః ॥ నతస్యదురితంకించిన్నాధయోవ్యాధయోనృపేతి ॥ తథా ॥ ప్రవృత్తేమధుమాసేతుప్రతిపద్యుదితేరవౌ। కృత్వాచావశ్యకార్యాణిసంతర్ప్యపితృదేవతాః । వందయేద్ధోళికాభూతింసర్వదుఃఖోపశాంతయే ॥ మంత్రశ్చ ॥ వందితాసిసురేంద్రేణబ్రహ్మణాశంకరేణచ ॥ అతస్త్వంపాహినోదేవిభూతేభూతిప్రదాభవేతి ॥ అత్రచూతకుసుమప్రాశనముక్తంతత్రైవపురాణసముచ్చయే ॥ వృత్తేతుషారసమయేసితపంచదశ్యాం ప్రాతర్వసంతసమయేసముపస్థితేచ । సంప్రాశ్యచూతకుసుమంసహచందనేనసత్యంహిపార్థపురుషోథసమాస్సుఖీస్యాత్ ॥ మంత్రస్తు ॥ చూతమగ్ర్యంవసంతస్యమాకందకుసుమంతవ । సచందనంపిబామ్యద్యసర్వకామార్థసిద్ధయ ఇతి—చైత్రామావాస్యామన్వాదిః - సాచాపరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యాకృష్ణపక్షస్థత్వాత్ —ఇతికాలనిర్ణయసింధౌఫాల్గునమాసనిర్ణయః. ... ✻

శ్లో ॥ ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుకాలతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చసమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిమపహాయవివేచనీయం విద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోఽస్మితేషు ॥ మయాసద్వాసద్వాయదిహాగదితం మందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్యవసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్రతాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగహనార్ణవకర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపిమర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమలాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ ... ✻

ఇతి శ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ శ్రీమదామేశ్వర
భట్టసూరిసూను మీమాంసకనారాయణభట్టసుత విద్వన్ముకుట
హీరాంకుర శ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజ దినకరభట్టానుజ
భట్టకమలాకరకృతే నిర్ణయసింధౌ సంవత్సర
కృత్యనిరూపణంనామ
ద్వితీయపరిచ్ఛేదః.

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదః.

అథ ప్రకీర్ణకనిర్ణయః.

శ్రీరామకృష్ణతనయః కమలాకరసంజ్ఞితః ।
నిరూప్యతిథికృత్యంతుప్రకీర్ణంవక్తుముద్యతః ॥

తత్రాదౌసంస్కారేషుగర్భాధానం - తత్రప్రథమరజోదర్శనేదుష్ట మాసగ్రహణసంక్రమాదిఫలం- తత్రశాంత్యాదిచపితృకృతంభట్టకృతప్రయోగరత్నేజ్ఞేయం,కించిత్తూచ్యతే - మదనరత్నేనారదః ॥ అమార్కాష్టమీషష్ఠీద్వాదశీప్రతిపత్స్వపి । పరిఘస్యతుపూర్వార్ధేవ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ సంధ్యాసూపప్లవేవిష్ట్యామశుభంప్రథమార్తవమ్ । రోగీపతివ్రతాదుఃఖీపుత్రిణీభోగభాగినీ ॥ పతివ్రతాక్లేశభాగిసూర్యవారాదిషుక్రమాత్ । వైధవ్యంసుతలాభశ్చమైత్రంశత్రువివర్ధనమ్ ॥ మిత్రలాభశ్శత్రువృద్ధిఃకులర్ధిర్బంధునాశనమ్ । మరణంవంశవృద్ధిశ్చనిరాహారఃకులక్షయః॥ తేజశ్చసుతనాశశ్చకులహాని స్తిథిక్రమాత్ ॥ గర్గః ॥ సుభగాచైవధుశ్శీలావంధ్యాపుత్రసమన్వితా । ధర్మయుక్తావ్రతఘ్నీచపరసంతానమోదనీ ॥ సుపుత్రాచైవదుష్పుత్రాపితృవేశ్మరతాసదా। దీనాప్రజావతీచైవపుత్రాఢ్యాచిత్రకారిణీ॥ సాధ్వీపతిప్రియానిత్యంసుపుత్రాకష్టచారిణీ । స్వకర్మనిరతాహింస్రా పుణ్యపుత్రాదిసంయుతా ॥ నిత్యంధనచయాసక్తాపుత్రధాన్యసమన్వితా । మూర్ఖాచాజ్ఞాపుణ్యవతీదస్రర్క్షాదేఃక్రమాత్ఫలమ్ ॥ నారదః ॥ కుళీరవృషచాంపాత్యన్యుయుకన్యాతులాఘటాః । రాశయశ్శుభదాజ్ఞేయానారీణాంప్రథమార్తవే ॥ గర్గః॥ సుభగాశ్వేతవస్త్రాస్స్యాద్దృఢవస్త్రాపతివ్రతా। క్షౌమవస్త్రాక్షితీశాస్యాన్నవస్త్రాసుఖాన్వితా ॥ దుర్భగాజీర్ణవస్త్రాస్స్యాద్రోగిణీరక్తవాససా । నీలాంబరధరానారీపుష్పితావిధవాతతః ॥ వస్త్రేస్యుర్విషమారక్తబిందవఃపుత్రమాప్నుయాత్। సమాశ్చేత్కన్యకాశ్చేతిఫలంస్యాత్ప్రథమార్తవే—అథ స్త్రీసంసర్గవర్జనమాహావసిష్ఠః॥ ప్రభూతదోషోయదదృశ్యతేతత్ప్రపంతదాశాం

తికకర్మకార్యమ్ । వివర్జయేదేవతద్వైకశయ్యాం యావద్రజోదర్శనముత్తమే
హ్నా॥ జ్యోతిర్నిబంధే వసిష్ఠః॥ ఆద్యర్తౌ పౌషశుక్రోర్జమధుశుచినభస్యాః కుయు
క్త్వాపవారా రిక్తామార్కాష్టషష్ఠ్యః పిత్ర్యపరసదనే రాత్రిసంధ్యాపరాహ్ణే।
మిశ్రోగ్రామూలతీక్ష్ణం వివరమనరుణా ల్పాదికాస్రంగరాష్ట్రోత్పాతః పాప
స్యలగ్నం నసదరుణజరన్నీల రక్తాంబరం చ॥ ఆద్యర్తౌ దుర్భగా నారీ విష్కంభే
చేద్రజస్వలా । వంధ్యా చైవాతిగండే చ శూలే శూలవతీ భవేత్ ॥ గండే తు పుం
శ్చలీ నారీ వ్యాఘాతే చాత్మఘాతినీ। వజ్రే చ స్వైరిణీ ప్రోక్తా పాతే చ పతిఘాతినీ॥
పరిఘే మృతవంధ్యా చ వైధృతౌ పతిమారిణీ। శేషాశ్శుభావహా యోగా యథా
నామఫలప్రదాః ॥ శాంతిమాహ ప్రయోగపారిజాతే శౌనకః॥ సార్తవానాం
తు నారీణాం శాంతిం వక్ష్యామి శౌనకః। పంచమే హ్ని చతుర్థే వా గ్రహయజ్ఞపు
రస్సరమ్॥ ద్రోణప్రమాణధాన్యేన వ్రీహిరాశిత్రయం భవేత్। కుంభత్రయం
న్యసేద్రాశౌ తంతువస్త్రాదివేష్టితమ్॥ సూక్తేనాథ సవర్చ్చేన ప్రసువ ఆప ఇత్యథ॥
ఋచా యాః ప్రవత స్తద్వద్గాయత్ర్యా చ తతః క్రమాత్ ॥ మధ్యకుంభే తు పే
ద్ధాన్యమాషధాని చ హేమ చ । ఉదుంబరః కుశో దూర్వా రాజీవవటబిల్వకాః।
విష్ణుక్రాంతాథ తులసీ బర్హిషం శంఖపుష్పికా ॥ శతావర్యశ్వగంధా చ నిర్గుండీ
సర్షపద్వయమ్। అపామార్గపలాశశ్చ పనసో జీవకస్తథా ॥ ప్రియంగవశ్చ గో
ధూమా వ్రీహయో శ్వత్థ ఏవ చ । క్షీరం దధి చ సర్పిశ్చ పద్మపత్రం తథోత్పలమ్॥
కురంటకత్రయం గుంజా వచా భద్రకముస్తకాః । ద్వాత్రింశదౌషధానీహ యథా
థాసంభవమాహరేత్ ॥ మృత్తికాశ్చౌషధాదీని తన్మంత్రేణ క్షిపేత్క్రమా
త్ । కుంభోపరి న్యసేత్పాత్రం కాంస్యం మృద్వాఽథ తామ్రజమ్ ॥ భువనేశ్వరీం
న్యసేత్తత్ర ఇంద్రాణీం చ పురందరమ్ । జపేద్గాయత్రీం హోమాచ్ఛ్రీసూ
క్తం చ జపేత్తతః ॥ స్పృశన్వై దక్షిణం కుంభం ఋత్విగేకో జపేదథ । చత్వా
రి రుద్రసూక్తాని చతుర్మంత్రోత్తరాణి చ ॥ సంస్పృశన్నుత్తరం కుంభం శ్రీసూ
క్తం రుద్రసంఖ్యయా। శన్న ఇంద్రాగ్నీ సూక్తం చ తత్రైవ సంస్పృశన్జపేత్॥
కుంభస్య పశ్చిమే దేశే శాంతిహోమం సమాచరేత్ । దూర్వాభిస్తిలగోధూ
మైః పాయసేన ఘృతేన చ॥ తిసృభిశ్చ పదూర్వాభిరేకైకా చాహుతిర్భవేత్ ।
అష్టోత్తరసహస్రం వా శతమష్టోత్తరం తు వా ॥ గాయత్య్రైవ తు హోతవ్యం
హవిర్ద్రవ్యచతుష్టయమ్। తతస్స్విష్టకృతం హుత్వా సముద్రాదూర్మిసూక్తతః॥
సంతతామాజ్యధారాం తాం పూర్ణాహుతిమథాచరేత్ । అథాభిషేకం కు
ర్వీత ప్రతికుంభస్థితోదకైః ॥ ఆపోహిష్ఠేతి నవభిస్సూక్తేన చ తతః పరమ్ ।

ఇంద్రోఽఙ్గత్యృచేనైవ పావమానైః క్రమేణ తు॥ ఉభయంశృణవచ్చనస్స్త్రీదా విశఏకయా। త్ర్యంబకేనమంత్రేణజాతవేదసఏకయా॥ సముద్రజ్యేష్ఠా ఇత్యాదితాస్త్రయంతాంచత్రిభిఃక్రమాత్ । ఇమాఆపస్స్వృచేనైవదేవస్యత్వేతి మంత్రతః॥ మంత్రేణాథతమీశానంత్వమగ్నేరుద్రఇత్యథ। తముష్టుహీతిమంత్రేణభువనస్యపితరంతథా॥ యాతేరుద్రేతిమంత్రేణశివసంకల్పమంత్రతః। ఇంద్రత్వావృషభంపంచమంత్రైస్త్రైశ్చాభిషేచయేత్॥ ధేనుంపయస్వినీం దద్యాదాచార్యాయచభూషణైః। సదక్షిణమనడ్వాహంప్రదద్యాద్రుద్రజాపినే॥ మహాశాంతింప్రజప్యాథబ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతఇతి॥ నారదః॥ తత్రశాంతింప్రకుర్వీతఘృతదూర్వాతిలాక్షతైః। ప్రత్యేకాష్టశతంచైవగాయత్ర్యాజుహుయాత్తతః॥ స్వర్ణగోభూతిలాన్దద్యాత్సర్వదోషాపనుత్తయే॥ ప్రకారాంతరంమదనరత్నే జ్ఞేయం,విస్తరభయాన్నోచ్యతే- గ్రహణేరజోదర్శనేతుజాతకర్మప్రస్తావేశాంతింవక్ష్యామః॥ ప్రథమర్తౌవిశేషఃస్మృతిచంద్రికాయాం॥ ప్రథమర్తౌతుపుష్పిణ్యాఃపతిపుత్రవతీస్త్రియః। అక్షతైరాసనంకృత్వాతస్మింస్తాముపవేశయేత్॥ హరిద్రాగంధపుష్పాదిదద్యుస్తాంబూలకంస్రజమ్। దీపైర్నీరాజనంకుర్యాత్సదీపేవాసయేద్గృహే॥ లవణాపూపముద్గాదిదద్యాత్తాభ్యస్స్వశక్తితఇతి ద్వితీయాదృతుషుతు తన్నియమమాహపారిజాతేదక్షః॥ అంజనాభ్యంజనేస్నానంప్రవాసందంతధావనమ్। న కుర్యాత్సార్తవానారీగ్రహాణామీక్షణంతథా॥ అత్రిరపి॥ వర్జయేన్మధుమాంసంచపాత్రేఖర్వేచభోజనమ్। గంధమాల్యేదివాస్వాపంతాంబూలంచాస్యశోధనమ్॥ దగ్ధశరావేభుంజీతపేయంచాంజలినాపిబేత్॥ మదనరత్నేహారీతః॥ రజఃప్రాప్తావధశ్శాయీభూమావాకాస్నానా యసేపాణౌమృన్మయేవాశ్నీయాదితి॥ విష్ణుధర్మే॥ ఆహారంగోరసానాంచపుష్పాలంకారధారణమ్। అంజనంకంకతంగంధాన్స్వీరశయ్యాధిరోహణమ్॥ అగ్నిసంస్పర్శనంచైవ వర్జయేత్సాదినత్రయమితి॥ తథాచప్రథమర్తౌపూర్వంస్త్రీసంగమనం నకార్యం॥ ప్రాగ్రజోదర్శనాత్పత్నీంనేయాద్గత్వాపతత్యధః। వ్యర్థీకారేణశుక్రస్య బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయాదితిత్రైవాశ్వలాయనోక్తేః- ఏతత్షోడశవర్షాత్ప్రాక్జ్ఞేయం- ప్రథమర్తౌగమనేగౌతమేనవిశేషోదర్శితః॥ గౌరీమపిచరత్యర్థంగచ్ఛేత్పురుషఆకులః। అన్యథావీర్యపాతోహింసహస్రకులపాతకః॥ అన్యథాపితదిచ్ఛయాభవతీతివిజ్ఞానేశ్వరః- తత్రఋతౌగమనమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ షోడశర్తునిశాఃస్త్రీణాంతస్మిన్యుగ్మాసుసంవిశేదితి- అస్యాతావప్యా

హారీతః ॥ ఋతావుపేయాత్సర్వత్ర వా ప్రతిషిద్ధవర్జమితి మనుః ॥ ఋతు
స్స్వాభావికః స్త్రీణాం రాత్రయష్షోడశస్స్మృతాః ॥ తాసామాద్యాశ్చతస్ర
స్తు నిందితైకాదశీ తథా । త్రయోదశీ చ శేషాస్స్యుః ప్రశస్తా దశ రాత్రయః ॥ మ
దనరత్నే దేవలః ॥ తస్మాత్త్రిరాత్రం చాండాలీం పుష్పితాం పరివర్జయేదితి ॥ త
త్ర తిథ్యాదీనాహ శ్రీధరః ॥ షష్ఠ్యష్టమీం పంచదశీం చతుర్థీం చతుర్దశీమప్యుభయత్ర
హిత్వా । శేషాశ్శుభాస్స్యుస్తిథయో నిషేకే వారాశ్శశాంకార్యసితేందుజా
నామ్ ॥ ఉభయత్ర పక్షద్వయే, ఆర్యో గురుః, సితః శుక్రః, ఇందుజో బుధః ॥ వి
ష్ణుప్రజేశరవిమిత్రసమీరపౌష్ణమూలోత్తరావరుణభాని నిషేకకార్యే । పూ
జ్యాని పుష్యవసుశీతకరాశ్వి చిత్రాదిత్యాశ్చ మధ్యమఫలా విఫలాస్స్యురన్యే ॥ వి
ష్ణ్వాదిదైవత్యనక్షత్రాణ్యుక్తాని రత్నమాలాయాం ॥ భంశాదస్రయమాగ్ని
ధాతృశశినశ్శర్వోదితిర్వాక్పతిః కద్రూజాః పితరో భగోర్యమరవీ త్వష్ట్రాహ్వ
యో మారుతః । శక్రాగ్నీ త్వథ మిత్ర ఇంద్రనిరృతీ తోయం చ విశ్వే విధిర్గోవిందో
వసవోంబుపాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాభిధాః ॥ ఉత్తరాశబ్దేనోత్తరా
త్రయం, అత్ర మూలస్యాపూజ్యత్వముక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన తు ॥ ఏవంగచ్ఛన్
స్త్రియం క్షామాం మఘాం మూలం చ వర్జయేదిత్యుక్తం - తేన పూర్వత్ర మూలం
చింత్యం - అత్ర ॥ సమాసు పుత్రా విషమాసు కన్యకేతి జ్ఞేయం ॥ యుగ్మాసు పుత్రా
జాయంతే స్త్రియోయుగ్మాసు రాత్రిష్వితి హేమాద్రౌ శంఖోక్తేః తత్రాప్యు
త్తరోత్తరాః ప్రశస్తాః - తదాహాపస్తంబః ॥ తత్రాప్యుత్తరోత్తరా ప్రశస్తే
తి, తత్రైవ వ్యాసః ॥ రాత్రౌ చతుర్థ్యాం పుత్రస్స్యాదల్పాయుర్ధనవర్జితః । పంచ
మ్యాం పుత్రిణీ నారీ షష్ఠ్యాం పుత్రస్తు మధ్యమః ॥ సప్తమ్యామప్రజా యోషిదష్ట
మ్యామీశ్వరః పుమాన్ । నవమ్యాం సుభగా నారీ దశమ్యాం ప్రవరస్సుతః ॥ ఏకా
దశ్యామధర్మా స్త్రీ ద్వాదశ్యాం పురుషోత్తమః । త్రయోదశ్యాం సుతా పాపా
వర్ణసంకరకారిణీ ॥ ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ ఆత్మవేదీ దృఢవ్రతః । ప్రజాయతే చ
తుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం పతివ్రతా ॥ ఆశ్రయస్సర్వభూతానాం షోడశ్యాం జా
యతే పుమానితి ॥ అత్ర చతుర్థదిననిషేధోపి ॥ స్నాతాం చతుర్థదివసే రాత్రౌ గ
చ్ఛేద్విచక్షణ ఇతి మహాభారతోక్తేః - చతుర్థేహని స్నాతాయాం యుగ్మాసు వా
గర్భం సందధాతీతి హారీతోక్తేర్వికల్పో జ్ఞేయః - తత్రాపి ॥ స్నానం రజస్వలా
యాస్తు చతుర్థేహని శస్యతే । గమ్యా నివృత్తే రజసి నానివృత్తే కథంచనేత్యాప
సంబోక్తేర్వ్యవస్థా జ్ఞేయా - అత్ర సర్వాసు యుగ్మాసు గమనమావశ్యకం -
యుగ్మాస్వితి బహువచననిర్దేశాదితి విజ్ఞానేశ్వరః - తన్నైకస్యాం రాత్రౌ సకృ

దేవకార్యం ॥ సుస్థఇందౌసకృత్పుత్రం లక్షణ్యాంజనయేత్పుమానితి యాజ్ఞవ
ల్క్యోక్తేః- ఇదంచత్రైర్గమనమన్యకాలేఽపి బంధాదినాగమనాసంభవేఽశ్రా
ద్ధైకాదశ్యాదావపికార్యం - బ్రహ్మచార్యేవపర్వాణ్యా ద్యాశ్చతస్రశ్చవర్జ
యేదితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - వ్యాఖ్యాతంచేదం మితాక్షరాయాం - యత్ర
శ్రాద్ధాదౌబ్రహ్మచర్యంవిహితం తత్రాప్యృతౌగచ్ఛతో నబ్రహ్మచర్యస్ఖలన
దోషఇతి పర్వాణీతిబహుత్వేనాష్టమీ చతుర్దశ్యోర్గ్రహణమితిచమదనరత్నే
ప్యేవం - యత్తుహేమాద్రౌశివరహస్యే ॥ దివాజన్మదినేచైవనకుర్యాన్మైథు
నంవ్రతీ । శ్రాద్ధందత్త్వాచభుక్త్వాచప్రశేయోర్థ్వీనచపర్వస్వితి ॥ తదన్యర్తువిష
యం ॥ బ్రహ్మచార్యేవభవతియత్రతత్రాశ్రమేవసన్నితిమనూక్తేః - దర్శా
దౌతునభవత్యేవ ॥ పర్వణాంపర్యుదస్తత్వాత్ - మాధవీయేతు ॥ ఋతుకా
లంనియుక్తోవానైవగచ్ఛేత్స్త్రియంక్వచిత్ । తత్రగచ్ఛన్సమాప్నోతిహ్యని
ష్టఫలమేవత్వితి ॥ వృద్ధమనూక్తేః- శ్రాద్ధేబ్రహ్మచర్యంనియతమిత్యుక్తంపృథ్వి
వీచంద్రోదయేప్యేవం - ఏతత్సతిసంభవేజ్ఞేయం - అనేకభార్యస్యతుయాగ
పత్న్యేహేమాద్రౌకశ్యపః॥ యాగపత్న్యాతుతీర్థానాంవివాహక్రమశోవ్రజేత్ ।
రక్షణార్థమపుత్రాంవాగ్రహణక్రమశోపివేతి॥గ్రహణమృతుగ్రహణం - ఋ
గ్విధానే॥ విష్ణుర్యోనిజపేత్సూక్తంయోనింస్పృష్ట్వాత్రిభిర్వ్రతీ।గర్భాధా
నంతతఃకుర్యాత్సపుత్రోజాయతేధ్రువమ్ ॥ అగమనేదోషమాహ పరాశ
రః॥ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాంసన్నిధౌనోపగచ్ఛతి।ఘోరాయాంభ్రూ
ణహత్యాయాంపచ్యతే నాత్రసంశయః ॥ అస్యాపవాదమాహమదనరత్నే
వ్యాసః॥ వ్యాధితోబంధనస్థోవాప్రవాసేష్వథపర్వసు।ఋతుకాలేపినారీణాం
భ్రూణహత్యాప్రముచ్యతే॥ వృద్ధాంవంధ్యామసద్వృత్తాంమృతాపత్యామ
పుష్పిణీమ్ । కన్యాంచబహుపుత్రాంచవర్జయన్ముచ్యతేభయాత్ ॥ వృద్ధాం
గతరజస్కాం-గర్భాధానాంగహోమాకరణేప్రాయశ్చిత్తమాహపారిజా
తేఆశ్వలాయనః॥గర్భాధానస్యాకరణాత్తస్యాంజాతస్తుదుష్యతి। అకృత్వా
గాంద్విజేదత్వాకుర్యాత్పుంసవనంపతిః॥ గర్భాధానమలమాసగురుశుక్రా
స్తాదావపికార్యం ॥ ఉత్సవేషుచసర్వేషుసీమంతేఋతుజన్మసు । సురాసురే
జ్యయోశ్చైవ మౌఢ్యదోషోనవిద్యతఇతి జ్యోతిర్నిబంధేభృగూక్తేః - ఋతు
గమనేపరాశరః ॥ ఋతౌతుగర్భశంకిత్వాత్స్నానంమైథునినఃస్మృతమ్॥ అ
నృతౌతుయదాగచ్ఛేచ్ఛౌచంమూత్రపురీషవత్॥ స్త్రీణాంతునస్నానం॥ ఉభా

వప్యశుచీస్యాతాం దంపతీశయనంగతౌ । శయనాదుత్థితానారీశుచిస్స్యాద
శుచిఃపుమానితివృద్ధశాతాతపోక్తేః - అత్రకశ్చిద్విశేషఉచ్యతే॥ తత్ర రాత్రౌ
రజస్సిజననాదౌచరాత్రింత్రిభాగాంకృత్వా ఆద్యభాగద్వయే చేత్పూర్వదినం
గ్రాహ్యం - పరతస్తూత్తరదినమితిమితాక్షరాయాం- యత్తు - ప్రాగర్ధరా
త్రాత్ప్రాగ్వాసూర్యోదయాత్పూర్వ దినంగ్రాహ్యమిత్యుక్తం - తత్ర దేశా
చారాద్వ్యవస్థా- తథాసప్తదశదినపర్యంతం పునరజోదర్శనే స్నానమాత్రం
అష్టాదశేఏకరాత్రం ఏకోనవింశేద్వ్యహః వింశతిప్రభృతిత్రిరాత్రమితి - త
తఏవజ్ఞేయం- యత్తు ॥ చతుర్దశదినాదర్వాగశుచిత్వంనవిద్యతఇతి॥ తత్ర స్నా
నప్రభృతిత్వమభిప్రేతం - ఏతచ్చ-యస్యావింశతిదినోత్తరం ప్రాయశోరజస్త
త్రైవ - యస్యాస్త్వర్వాక్ప్రాయశోరజస్తత్రోక్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ త్ర
యోదశదినాదూర్ధ్వంప్రాయోరజోవతీనామేకాదశదినాత్ప్రాగశుచిత్వం
నాస్తి - ఏకాదశదినేఏకరాత్రంద్వాదశేద్విరాత్రంఊర్ధ్వంత్రిరాత్రమితిప్ర
యోగపారిజాతేప్యేవం- రోగజేతుతత్రైవవిశేషస్సంగ్రహే ॥ రోగేణయ
ద్రజఃస్త్రీణామన్వహంహిప్రవర్తతే । నాశుచిస్సాభవేత్తేనయస్మాద్వైకారి
కంమతమితి॥ కర్మాధికారస్తురజోనివృత్తావేవ॥సాధ్వాచారానతావత్స్యా
త్స్నాతాపిస్త్రీరజస్వలా।యావత్ప్రవర్తమానం హిరజోనైవనివర్తతఇతి-
శ్రాద్ధహేమాద్రౌశంఖోక్తేః-తత్రాపిస్వకాలేఅశుచిరేవేత్యాహ - ఋష్య
శృంగః॥ రోగజేవర్తమానేపికాలేనిర్యాతికాలజమ్। తస్మాత్కాలేప్రమత్తా
స్యాదన్యథాసంకరోభవేత్॥ తథారజస్వలాయాఃరజస్వలాంతరస్పర్శేఅకా
మతస్స్నానంకామతఃఉపవాసః - పంచగవ్యాశనంచ- అసవర్ణానాంతుబ్రా
హ్మణ్యాః-క్షత్రియాదిస్పర్శేక్రమేణకృచ్ఛ్రార్ధపాదోనకృచ్ఛ్రకృచ్ఛ్రాః-క్ష
త్రియాదీనాంతుకృచ్ఛ్రపాదఏవ- క్షత్రియాదీనాంహీనవర్ణాస్పర్శేత్రిరాత్ర
ముపవాసః-వైశ్యాశూద్రయోఃపూర్వయాస్పర్శేహోరాత్రంద్విరాత్రంచఏ
తచ్చకామతః- అకామతస్తుప్రాక్శుద్ధేరనశనంఅకామతఃచాండాలాదిస్పర్శే
ప్యనశనమేవప్రాక్శుద్ధేః - కామతస్తుప్రథమేహ్నిత్ర్యహఃద్వితీయేద్వ్యహః
తృతీయఏకాహశ్చస్పర్శే తుద్వ్యహఏకాహోవాభుంజానాయాశ్చాండా
లాదిస్పర్శేషడ్రాత్రం - ఉచ్ఛిష్టయోస్సవర్ణే తుకృచ్ఛ్రఇత్యాదిమితాక్షరా
యాంజ్ఞేయం- స్మృత్యర్థసారేతుసర్వత్రబాలాపత్యాయాః॥ స్పర్శేస్నానేకృ
తేభుక్తిఃపశ్చాద్దశనప్రత్యామ్నాయఇతి- స్నానవిధించాహపరాశరః॥ స్నాతే
నైమిత్తికేప్రాప్తే నారీయదిరజస్వలా । పాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృ

త్వావ్రతంచరేత్॥ సిక్తగాత్రాభవేదద్భిస్సాంగోపాంగాకథంచన। నవస్త్ర
పీడనంకుర్యాన్నాన్యద్వాససశ్చధారయేత్ ॥ అథరజస్వలాస్నానం-దైవజ్ఞవ
ల్లభః ॥ బ్రహ్మానురాధాశ్వినసౌమ్యభేషుహస్తానిలాఖండలవాసవేషు॥ విశ్వ
ర్యమర్క్షోత్తరభాద్రభేషువరాంగనాస్నానవిధిఃప్రదిష్టః ॥ జ్వరేతూశనాః॥ జ్వ
రాభిభూతాయానారీరజసాచపరిప్లుతా । కథంతస్యాభవేచ్ఛౌచంశుద్ధిస్స్యాత్
త్కేనకర్మణా ॥ చతుర్థేహనిసంప్రాప్తేస్పృశేదన్యాతుతాంస్త్రియమ్ । సా
సచైలావగాహ్యాపస్స్నాత్వాస్నాత్వాపునస్స్పృశేత్ ॥ దశద్వాదశకృత్వోవ
వాఆచామేచ్చపునఃపునః । అంతేచవాససాంత్యాగస్తతశ్శుద్ధాభవేత్తుసేతి॥
ఇదంచాతురమాత్రేజ్ఞేయం ॥ ఆతురేస్నానఉత్పన్నేదశకృత్వోహ్యనాతురఇ
తిపరాశరోక్తేః - రజసోఽజ్ఞానేతుపరాశరమాధవీయేప్రజాపతిః॥అవిజ్ఞా
తేమలేసాచమలవద్వసనాయది । కృతంగృహేషుదృష్టంస్యాచ్ఛుద్ధిస్సస్యాత్స్త్రి
రాత్రతః ॥ దేవజానీయేకారికాయాం ॥ ఉచ్ఛిష్టాతుద్విజాతీనాంరజస్త్రియ
దిపశ్యతి। ఉపవాసమాధోచ్ఛిష్టైఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టేత్ర్యహంక్షిపేదితి ॥ —అథ
పుంసవనం - ప్రయోగపారిజాతేజాతూకర్ణ్యః॥ ద్వితీయేవాతృతీయేవామా
సిపుంసవనంభవేత్ । వ్యక్తేగర్భేభవేత్కార్యంసీమంతేనసహాథవా ॥ బృ
హస్పతిః॥ తృతీయేమాసికర్తవ్యంగృష్టేరన్యత్రశోభనమ్॥ గృష్టేశ్చతుర్థేమా
సేతుషష్ఠేమాస్యథవాష్టమే॥ సకృత్ప్రసూతాగృష్టిః-ఏతేనప్రతిగర్భమపిభ
వతీతివిజ్ఞాయతే- బహ్వృచకారికాపి॥ కర్తాస్యాద్దేవరస్తస్యాయస్యాఃపత్యు
రసంభవః। ఆవర్తతఇదంకర్మప్రతిగర్భమితిస్థితిః॥ బ్రాహ్మే॥ గర్భాధానా
దిసంస్కర్తాపితాశ్రేష్ఠతమఃస్మృతః । అభావేస్వకులీనస్స్యాద్బాంధవోవా
న్యగోత్రజః ॥ మదనరత్నేసత్యవ్రతః ॥ మృతోదేశాంతరగతోభర్తాస్త్రియ
ద్యసంస్కృతా । దేవరోవాగురుర్వాపి వంశ్యోవాపిసమాచరేత్ ॥ హే
మాద్రావ్రియమః॥ ప్రథమేమాసిద్వితీయేవాయదాపుంనక్షత్రేణచంద్రమాయు
క్తస్స్యాదితివరాహః ॥ హస్తోమూలంశ్రవణః పునర్వసుర్మృగశిరస్తథాపు
ష్యః।పుంసంజ్ఞకేషుకార్యేష్వే తానిశుభానిధిష్ణ్యాని ॥ అనూరాధాపిపుంన
క్షత్రం-అనూరాధాహ్నవిషావర్ధయంతోఇతిశ్రుతేః- గర్గోపి॥ పున్నామాశ్ర
వణస్తిష్యోహస్తశ్చైవపునర్వసుః। అభిజిత్ప్రోష్ఠపాచ్చైవఅనూరాధాత
థాశ్వయుక్ ॥ నృసింహః॥రిక్తాంపర్వచనవమీంత్యక్త్వాపుంసవనేశుభా।జ్యో
తిర్నిబంధేవసిష్ఠః ॥ మృత్యుశ్చభౌమేస్తనహానిరిందోర్మృతప్రజాపుంసవనేషు
ధిష్ణ్య।కాకీవవంధ్యాభవతీహశుక్రేస్త్రీపుత్రలాభోరవిభౌమజీవైః॥ అనవలో

భనస్యాప్యయమేవ కాలః॥ దీపికాయాంతు॥ చతుర్థేఽనవలోభనమిత్యుక్తం—అథసీమంతః- హేమాద్రౌబైజవాపః॥ అథసీమంతోన్నయనం - చతుర్థేపంచమేషష్ఠే చేతి-వసిష్ఠః॥ చతుర్థేసప్తమేమాసిషష్ఠేవాప్యథవాష్టమే॥ హేమాద్రౌశంఖః గర్భస్పందనేసీమంతోన్నయనంయావద్వాప్రసవః కాష్ఠాజినిః॥ గర్భాలంబనమారభ్యయావన్నప్రసవస్తదా। సీమంతోన్నయనంకుర్యాచ్ఛంఖస్యవచనంయథా॥ మాసశ్చాత్రసౌరః॥ సావనోవాకాలవిధానే-చతుర్థషష్ఠాష్టమమాసభాజిసౌరేణగర్భే ప్రథమంవిధేయం॥ సీమంతకర్మద్విజభామినీనాం మాసేష్టమేవిష్ణుబలించకుర్యాత్॥ వసిష్ఠః॥ చతుర్థేసావనేమాసిషష్ఠేవాప్యథవాష్టమే॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ అరిక్తాపర్వదివసేకుజజీవార్కవాసరే। కాలవిధానే॥ సీమంతేతిష్యహస్తాదితి॥ హారీతశభృత్తైర్ణవిధ్యుత్తరాఖ్యాః పక్షచ్ఛిద్రంచరిక్తాం పిత్ర్యవిధిముపహాయాపరాస్స్యుః ప్రశస్తాః॥ అదితిఃపునర్వసుః పక్షచ్ఛిద్రంచాహవసిష్ఠః॥ చతుర్దశీచతుర్థీచఅష్టమీనవమీతథా। షష్ఠీచద్వాదశీచైవపక్షచ్ఛిద్రాః ప్రకీర్తితాః॥ క్రమాదేతాసుతిథిషువర్జనీయాశ్చనాడికాః। భూతాష్టమనుగతత్వాంకదశ౧౦ శేషాస్తుశోభనాః॥ కాలనిర్ణయే॥ శుభసంస్థేనిశానాథేచతుర్థీంచచతుర్దశీమ్। పౌర్ణమాసీంప్రశంసంతి కేచిత్సీమంతకర్మణి॥ బృహస్పతిః॥ పూర్వపక్షశ్శుభః ప్రోక్తః కృష్ణశ్చాంత్యత్రికంవినా। చతుర్దశీచతుర్థీచశుక్లపక్షేశుభప్రదే॥ నారదః॥ విప్రక్షత్రియయోఃకుర్యాద్దివాసీమంతకర్మతత్। వైశ్యశూద్రకయోరేతద్దివానిశ్యపికేచన॥ వారాఃపూర్వోక్తాఏవఏతచ్చసకృత్కార్యమితివిజ్ఞానేశ్వరః॥ సకృచ్చసంస్కృతానారీసర్వగర్భేషుసంస్కృతేతిదేవలోక్తేః॥ సకృత్ప్రతిగర్భంవా కార్యమితిహేమాద్రిః॥ సకృచ్చకృతసంస్కారాస్సీమంతేనద్విజస్త్రియః। యంయంగర్భంప్రసూయంతేససర్వస్సంస్కృతోభవేదితి॥ హారీతోక్తేః॥ సీమంతోన్నయనంకర్మనస్త్రీసంస్కారఇష్యతే। కేచిద్గర్భస్యసంస్కారాత్ప్రతిగర్భంప్రయుంజతఇతి హేమాద్రౌవిష్ణువచనాచ్చ- సఏవ॥ స్త్రీయద్యకృతసీమంతాప్రసవేతుకథంచన। గృహీతపుత్రావిధివత్పునస్సంస్కారమర్హతి॥ సీమంతేభోజనేప్రాయశ్చిత్తముక్తంపరాశరమాధవీయేధౌమ్యేన॥ బ్రహ్మౌదనేచసోమేచసీమంతోన్నయనేతథా। జాతకర్మనవశ్రాద్ధేభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ ఋగ్విధానేతు॥ అరాజినేజపేన్మంత్రంశతవారంనసంశయః। సీమంతేచయదాభుక్తేముచ్యతేకిల్బిషాత్తదేతి॥ అథగర్భిణీతత్పతిధర్మాః॥ వరాహః॥ సామిషమశనంయత్నాత్ప్రమదాపరివర్జయేదతఃప్రభృతి॥ గృ

హ్యకారికా ॥ అంగారభస్మాస్థికపాలచుల్లీశూర్పాదికేషూపవిశేన్ననారీ॥
నోలూఖలాద్యేదృషదాదికేవాయంత్రేతుషాద్యేనతథోపవిష్టా ॥ నోన్మార్జ
నీగోమయపిండకాదౌకుర్యాన్నవారిణ్యవగాహనంసా । అంగారభూత్యాన
నఖైర్లిఖేత్క్ష్మాంకలింపభ్యంగమథోనకుర్యాత్ ॥ నోముక్తకేశీవివశాథవా
స్యాద్భుజ్క్తేనసంధ్యావసరేసశేతే । నామంగళంవాక్యముదీరయేత్సాశూ
న్యాలయంవృక్షతలంనయాయాత్ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ కటుతీక్ష్ణకషాయా
ణిఅత్యుష్ణలవణానిచ । ఆయాసంచవ్యవాయంచగర్భిణీవర్జయేత్సదేతి॥ హే
మాద్రౌకౌండిన్యః॥ ముండనంపిండదానంచప్రేతకర్మచసర్వశః । నజీవత్పితృ
కఃకుర్యాద్గుర్విణీపతిరేవచ॥ మితాక్షరాయాం॥ఉదన్వతోంభసిస్నానంనఖకే
శాదికర్తనమ్ । అంతర్వత్న్యాఃపతిఃకుర్యాన్నప్రజాజాయతేధ్రువం ॥ పృథ్వీ
చంద్రోదయేగారుడే ॥ గయాయాంపిండదానస్యనకదాచిన్నిరాక్రియా॥ అ
త్రకాలేదాప్రత్యయస్మృతేర్నిషిద్ధకాలస్యైవాపవాదోనతుజీవత్పితృకగర్భి
ణీపత్యాశౌచాదినిమిత్తస్య నిమిత్తసంయోగస్యకాల సంయోగాద్భేదేనాప
వాదాభావాత్ - అగ్నిహోత్రవత్ యావజ్జీవపరత్వాభావాత్ - అన్యథా
శౌచేపిగయాయాంశ్రాద్ధంచస్యాత్ - యత్రనిమిత్తసంయోగస్యాపవా
దోయథాశౌచేగ్నిహోత్రాదేర్యథా వాజీవత్పితృకస్యాపవాదోమాతుర్గ
యాస్వష్టకాదౌతదేవభవతి - నాన్యదితిసంక్షేపః - ప్రయోగపారిజాతేక
శ్యపః॥ గర్భిణీకుంజరాశ్వాదిశైలహర్మ్యాదిరోహణమ్ । వ్యాయామంశీఘ్ర
గమనంశకటారోహణంత్యజేత్ ॥ శోకంరక్తవిమోక్షంచసాధ్వసంకుక్కుటా
సనమ్ । వ్యవసాయందివాస్వాపం రాత్రౌజాగరణంత్యజేత్ ॥ మదనరత్నే
స్కాందే ॥ హరిద్రాంకుంకుమంచైవసిందూరంకజ్జలంతథా । కూర్పాసకంచ
తాంబూలంమాంగల్యాభరణంశుభమ్ ॥ కేశసంస్కారకబరీకరకర్ణవిభూ
షణమ్ । భర్తురాయుష్యమిచ్ఛంతీవర్జయేద్గర్భిణీనహి॥ బృహస్పతిః॥ చతుర్థే
మాసిషష్ఠేవాప్యష్టమేగర్భిణీయదా । యాత్రానిత్యంవివర్జ్యాస్యాదాషాఢే
తువిశేషతః॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ దౌహృదస్యాప్రదానేనగర్భోదోషమవాప్ను
యాత్ । వైరూప్యంమరణంవాపితస్మాత్కార్యంప్రియంస్త్రియాః॥ దౌహృ
దంగర్భిణీప్రియం,తత్రైవాశ్వలాయనః॥ వపనంమైథునంతీర్థంవర్జయేద్గర్భి
ణీపతిః।శ్రాద్ధంచసప్తమాన్మాసాదూర్ధ్వంచాన్యత్రవేదవిత్॥ శ్రాద్ధంతద్భో
జనమితిప్రయోగపారిజాతః॥కాలవిధానేముహూర్తదీపికాయాంచ ॥ క్షౌ
రంశవానుగమనంనఖకృంతనంచయుద్ధాదివాస్తుకరణంత్వతిదూరయానమ్।ఉ

ద్వాహమాపనయనంజలధేశ్చగాహమాయుఃక్షయార్థమితిగర్భిణికాపతీనా
మ్॥రత్నసంగ్రహేగాలవః॥దహనంవపనంచైవచౌలంవైగిరిరోహణమ్। నావ
ఆరోహణంచైవవర్జయేద్గర్భిణీపతిః॥అన్యత్రాపి॥ప్రవ్యక్తగర్భాపతిరబ్ధియా
నంమృతస్యవాహం క్షురకర్మసంగమ్ । తప్యానుయత్నేనగయాదితీర్థంయా
గాదికంవస్తువిధింనకుర్యాత్ ॥ ప్రవ్యక్తగర్భావనితాభవేన్మాసత్రయాత్ప
రమ్।షణ్మాసాత్పరతస్స్నాతిర్నవమేరిష్టవాసినీ—అథసూతికాగృహప్రవేశః॥
గర్గః ॥ రోహిణ్యైందవపౌష్ణేషుస్వాతీవరుణయోరపి । పునర్వసౌపుష్యహ
స్తధనిష్ఠాసుత్ర్యుత్తరాసుచ॥ మైత్రేత్వాష్ట్రేతథాశ్విన్యాంసూతికాగారవేశ
నమ్ ॥ ఏతచ్చసంభవే ॥ ప్రసూతిసమయేకాలేసద్యఏవప్రవేశయేదితివసిష్ఠో
క్తేః॥తచ్చనైరృత్యాంకార్యం॥వారుణ్యాంభోజనగృహంనైరృత్యాంసూతికా
గృహమితివసిష్ఠోక్తేః॥ విష్ణుధర్మే ॥ దశాహంసూతికాగారమాయుధైశ్చవి
శేషతః । వహ్నినాతిందుకాలాతైఃపూర్ణకుంభైఃప్రదీపకైః। ముసలేనతథా
వారివర్ణకైశ్చిత్రితేనచేతి—అథజాతకర్మ-పారిజాతేవసిష్ఠః ॥ శ్రుత్వాజా
తంపితాపుత్రంసచైలంస్నానమాచరేత్॥ మనుః॥ప్రాఙ్నాభివర్ధనాత్పుంసో
జాతకర్మవిధీయతే ॥ వర్ధనంఛేదనం-హేమాద్రౌబైజవాపః ॥ జన్మనోనంత
రంకార్యంజాతకర్మయథావిధి । దైవాదతీతకాలంచేదతీతేసూతకేభవేత్ ॥
పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుధర్మే॥అచ్ఛిన్ననాభికర్తవ్యంశ్రాద్ధంవైపుత్రజన్మని।పు
త్రపదేనకన్యాపిగృహ్యతేతదాహత్రైవకార్ష్ణాజినిః॥ప్రాదుర్భవేపుత్ర
పుత్ర్యోర్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః। స్నాత్వానంతరమాత్మీయాన్పితౄన్
శ్రాద్ధేనతర్పయేత్ ॥ ఏతచ్చరాత్రావపికార్యం॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాం
శర్వర్యాందత్తమక్షయమితితత్రైవవ్యాసోక్తేః - బైజవాపః ॥ జాతమాత్రం
కుమారస్యజాతకర్మవిధీయతే। స్తనప్రాశనతఃపూర్వంనాభికర్తనతోపివా॥
ఏతేనసైమిత్తికమపీదంజాతేష్టివదాశౌచాంతేకార్యమితిశంకాపరాస్తా-జా
తేకుమారేపితౄణామామోదాత్పుణ్యంతదహరితి హారీతోక్తేశ్చఅత్రశ్రా
ద్ధమామేనహేమ్నావాకార్యమిత్యుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయే॥ఆదిత్యపురాణే।
జాతశ్రాద్ధేశుపక్వాన్నంసదద్యాద్బ్రాహ్మణేష్వపీతి-హేమాద్రిస్తు॥ పుత్రజ
న్మనికుర్వీతశ్రాద్ధం హేమ్నైవబుద్ధిమాన్ । నపక్వేననచామేనకల్యాణాన్యపి
కామయన్నితిసంవర్తోక్తేర్హేమ్నైవేత్యాహ-ఏతచ్చజననాశౌచేమరణాశౌచే

మృతాశౌచస్యమధ్యేతుపుత్రజన్మయదాభవేత్। ఆశౌచాపగమేకార్యంజాతకర్మయథావిధీతి స్మృతిసంగ్రహోక్తే రాశౌచాంతేకార్యమిత్యాహుః - స్మృత్యర్థసారేపివికల్పఉక్తః॥ మృదుధ్రువచరక్షిప్రభేష్వేషాముదయేషుచ। గురౌశుక్రేథవాకేంద్రేజాతకర్మచనామచ ॥ మృద్వాదిలక్షణమాహశ్రీధరః॥ రోహిణ్యుత్తరభం స్థిరంగిరిశమూలేంద్రోరగాదారుణంక్షిప్రంచాశ్విదినేశపుష్యమనలేంద్రాగ్నీతుసాధారణమ్।ఉగ్రంపూర్వమఘాంతకంమృదుగతిత్వాష్ట్రోడుమైత్రంచరంవిష్ణుస్వాతీశతోడువస్వదితయఃకుర్యుస్స్వసంజ్ఞాఫలమ్॥ అత్రసర్వత్రజాతకర్మనామకర్మాదావుక్తకాలాతిక్రమేణనక్షత్రాదికంజ్ఞేయం॥ దేశకాలోపఘాతాద్యైఃకాలాతిక్రమణంయది । అనస్తగేజ్యేందుసితేతత్కార్యంచోత్తరాయణేఇతి మదనరత్నేనారదోక్తేః ॥ బృహస్పతిరపి ॥ ముఖ్యాలాభేవిధిజ్ఞేనవిధిశ్చింత్యోప్రమాదతః । నక్షత్రతిథిలగ్నానాం విచార్యైతంపునఃపునః ॥ సూతకేసంధ్యాదౌవిశేషంవక్ష్యామః - అథజన్మనిదుష్టకాలాః - తత్రగండాంతఃజ్యోతిర్నిబంధేనారదః ॥ పూర్ణానందాఖ్యయోస్తిథ్యోస్సంధిర్నాడీద్వయంతథా। గండాంతంమృత్యుదంజన్మయాత్రోద్వాహవ్రతాదిషు॥ కులీరసింహయోఃకీటచాపయోర్మీనమేషయోః। గండాంతమంతరాళంస్యాద్ఘటికార్ధంమృతిప్రదమ్ ॥ సార్పేంద్రపౌష్ణభేష్వంత్యషోడశాంశాభసంధయః। తదగ్రభేష్వాద్యపాదాభానాంగండాంతసంజ్ఞకాః॥రత్నమాలాయాం॥ పౌష్ణాశ్విన్యోస్సార్పపిత్ర్యర్క్షయోశ్చయచ్చజ్యేష్ఠామూలయోరంతరాళమ్। స్యాద్గండాంతంస్యాచ్చతుర్నాడికంహియాత్రాజన్మోద్వాహకాలేష్వనిష్టమ్ ॥ రత్నసంగ్రహేనవనీతారిష్టే ॥ సర్వేషాంగండజాతానాంపరిత్యాగోవిధీయతే। వర్జయేద్దర్శనంయావత్తచ్చషాణ్మాసికంభవేత్ ॥ తిథ్యర్క్షగండేపితృమాతృనాశోలగ్నేతుసంధౌతనయస్యనాశః। సర్వేషునోజీవతిహంతిబంధూన్జీవన్పునస్స్యాద్బహువారణాశ్వః॥ అథైషాందానముత్తరగార్గ్యే తిథిగండేత్వనడ్వాహంనక్షత్రేధేనురుచ్యతే॥ కాంచనంలగ్నగండేతుగండదోషోవినశ్యతి। ఉత్తరేతిలపాత్రంస్యాత్పుష్యేగోదానముచ్యతే ॥ అజాప్రదానంత్వాష్ట్రేస్యాత్పూర్వాషాఢేచకాంచనమ్ । ఉత్తరాపుష్యచిత్రాసు పూర్వాషాఢోద్భవస్యచ॥ కుర్యాచ్ఛాంతింప్రయత్నేననక్షత్రకరజాంబుధః ॥ అథాశ్లేషాఫలం ॥ మూర్ధాస్యనేత్రగళకాంసయుగంచబాహుహృజ్జానుగుహ్యపదమిత్యహిదేహభాగః।బాణాద్రినేత్రహుతభుక్శ్రుతినాగరుద్రషణ్ణందపంచశిరసః క్రమశస్తునాడ్యః॥ రాజ్యంపితృక్షయోమాతృనాశఃకామక్రియారతిః । పితృ

భక్తో బలీ స్వపఘ్నస్త్యాగీ భోగీ ధనీ క్రమాత్ ॥ అథ జ్యేష్ఠాఫలం బ్రహ్మయామ
ళే ॥ జ్యేష్ఠాద్యౌ జననీమాతా ద్వితీయే జననీపితా । తృతీయే జననీభ్రాతా స్వయం
మాతా చతుర్థకే ॥ ఆత్మానం పంచమే హంతి షష్ఠే గోత్రక్షయో భవేత్ । సప్త
మే చోభయకులం జ్యేష్ఠభ్రాతరమష్టమే ॥ నవమే శ్వశురం హంతి సర్వం హంతి
దశాంశక ఇతి- అథమూలఫలం-భల్లాటః ॥ అభుక్తమూలసంభవం పరిత్యజేత్తు
బాలకం సమాష్టకం పితాథవా న తన్ముఖం విలోకయేత్ । తదాద్యపాదకే పితా
ద్వితీయకే జనన్యథ ధనక్షయ స్తృతీయకే చతుర్థకే శుభావహః ॥ ప్రతీపమంత్య
పాదతః ఫలం తదేవ సార్పభే ॥ అభుక్తమూలం త్వాహ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ జ్యేష్ఠాం
త్యే ఘటికా చైకా మూలాద్యౌ ఘటికాద్వయమ్ । అభుక్తమూలమిత్యాహు స్త
త్రజాతం శిశుం త్యజేత్ ॥ కేచిజ్జ్యేష్ఠాంత్యమూలాద్యం చ పాదమభుక్తమూ
లమాహుః-కశ్యపసంహితాయాం త్వన్యథోక్తం ॥ మూలాద్యపాదజో హంతి
పితరం తు ద్వితీయజః । మాతరం స్వం తృతీయోర్థాన్ సుహృదం తత్తురీయజః ॥ ఫ
లం తదేవ సార్పర్క్షే ప్రతీపం త్వంత్యపాదతః ॥ అథ మూలవృక్షః-జయార్ణవే ॥ మూ
లం స్తంభ స్త్వచా శాఖా పత్రం పుష్పం ఫలం శిఖా । వేదాశ్చ మునయ శ్చైవ దిశ
శ్చ వసవ స్తథా ॥ సంవాబాణా రసా రుద్రా మూలభేదః ప్రకీర్తితః । మూలే
మూలవినాశాయ స్తంభే హానిర్ధనక్షయః ॥ త్వచి భ్రాతృవినాశాయ శాఖా మా
తృవినాశకృత్ । పత్రే సపరివారస్స్యాత్పుష్పే నృపవల్లభః ॥ ఫలేషు లభతే
రాజ్యం శిఖాయామల్పజీవితమ్ ॥ అన్యత్ర త్వన్యథోక్తం ॥ మూలే సప్తఘటీషు
మూలహననం స్తంభే ష్టసుగ్వక్షయం త్వగ్దిగ్బంధువినాశనం చ పిట పేరుర్ద్రై
ర్హతో మాతులః । పత్రైర్కైస్సుకృతీతు బాణకుసుమే మంత్రీ ఫలే సాగరైరాజా
వహ్నిశిఖాల్పమాయురితి సన్మూలాంఘ్రిపే స్యాత్ఫలమ్ ॥ భూపాలవల్లభః ॥
వృషాళిసింహేషు ఘటే చ మూలం దివిస్థితం యుగ్మతులాంగనాంత్యే । పాతా
ళగం మేషధనుఃకుళీరనక్రేషు మర్త్యేష్వితి సంస్మరంతి ॥ స్వర్గే మూలే భవేద్రా
జ్యం పాతాళే చేద్ధనాగమః । మర్త్యలోకే యదా మూలం తదా శూన్యం స
మాదిశేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ నైరృత్యభోద్భూతసుతస్సుతావా స్వపాదవశ్యం
శ్వశురం నిహంతి । తదంత్యపాదే జనితో నిహంతి తస్యోత్తమేణాపి భవేత్కళ
త్రమ్ ॥ సురేశతారాజనితా ధవాగ్రజం ద్విదైవతారాజనితా తు దేవరమ్ । పు
రందరక్షే జనితస్సుత స్తథా స్వస్యాగ్రజం హంతి సపుత్రికా యది ॥ ప్రయోగపారి
జాతే ॥ మూలజా శ్వశురం హంతి వ్యాళజా చ తదంగనామ్ । మాహేంద్రజాగ్ర
జం హంతి దేవరం తు ద్విదైవజా ॥ నృసింహప్రసాదే ॥ ధవాగ్రజం హంతి సురేం

ద్రజాతాతస్తథైవపత్న్యా భగినీంపుమాంశ్చ। ద్విదైవజాదేవరమాశుహన్యా ద్భార్యానుజామాశునిహంతిసూనుః॥ పత్న్యగ్రజామగ్రజంవాహంతిజ్యేష్ఠర్క్షజఃపుమాన్। తథాభార్యాస్వసారంవాశాలకంవాద్విదైవజః॥ కన్యకాదేవరంహంతివిశాఖాంత్యసముద్భవా। ఆద్యపాదత్రయేనైవఆద్యభేతుపుమాన్భవేత్ ॥ నహన్యాద్దేవరంకన్యాతులామిశ్రాద్విదైవజా। తదృక్షాంత్యోద్భవావర్జ్యాదుష్టావృశ్చికపుచ్ఛవత్॥చిత్రాద్యర్ధేపుష్యమధ్యేద్విపాద్రేపూర్వాషాఢాధిష్ణ్యపాదేతృతీయే। జాతఃపుత్రశ్చోత్తరార్ధేవిధత్తేమాతాపిత్రోర్భ్రాతరంబాలనాశనమ్॥ ద్విమాసంచోత్తరాదోషఃపుష్యేచైవత్రిమాసకః। పూర్వాషాఢాష్టమేమాసిచిత్రాషాణ్మాసికంఫలమ్ ॥ నవమాసంతథాశ్లేషామూలేచాష్టకవర్షకమ్। జ్యేష్ఠాపంచదశేమాసిపుత్రదర్శనవర్జితా॥ వసిష్ఠః॥ వ్యతీపాతేంగహానిస్స్యాత్పరిఘేమృత్యుమాదిశేత్।వైధృతౌపితృహానిస్స్యాన్నష్టేదాబంధతాంవ్రజేత్ ॥ మూలేసమూలనాశస్స్యాత్కులనాశోధృతౌభవేత్ । వికృతాంగశ్చహీనశ్చసంధ్యయోరుభయోరపి ॥ పర్వణ్యపిప్రసూతౌచసర్వారిష్టభయప్రదః ॥ తద్వత్సదంతజాతశ్చపాదజాతస్తథైవచ । విపరీతప్రసూతౌతునాభినాళేనవేష్టితః ॥ రాష్ట్రస్యనృపతేశ్చైవస్వస్యాపిచవినాశకః। తస్మాచ్ఛాంతింప్రకుర్వీతగ్రహాణాంక్రూరచేతసామ్ ॥ గర్గః ॥ కృష్ణాంచతుర్దశీంషోఢాంకుర్యాదాదౌశుభంస్మృతమ్ । ద్వితీయేపితరంహంతితృతీయేహంతిమాతరమ్ ॥ చతుర్థేమాతులంహంతిపంచమేవంశనాశనమ్ ॥ షష్ఠేతుధననాశస్స్యాదాత్మనోవంశనాశనమ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనశాంతింకుర్యాద్విధానతః ॥ అథపిత్రోర్నక్షత్రేజన్మదోషః- తత్రదేవకీర్తిః॥యద్యేకస్మిన్ధిష్ణ్యేజాయంతేదుహితరోథవాపుత్రాః। పితురంతకరాహ్యేతేయద్యపరేప్రీతిరతులాస్స్యాత్ ॥ గర్గః ॥ ఏకస్మిన్నేవనక్షత్రేభ్రాత్రోర్వాపితృపుత్రయోః। ప్రసూతిశ్చతయోర్మృత్యుర్భవేదేకస్యనిశ్చితమ్॥ శౌనకః॥ గ్రహణేచంద్రసూర్యస్యప్రసూతిర్యదిజాయతే। వ్యాధిపీడాతదాస్త్రీణామాదౌతుఋతుదర్శనాత్॥ ఇత్థంసంజాయతేయస్యతస్యమృత్యుర్నసంశయః॥శాంతిస్తు॥ తదృక్షాధిపతేరూపంసువర్ణేనప్రకల్పయేత్ । సూర్యగ్రహేసూర్యరూపంహైమంచంద్రంతురాజతమ్ ॥ రాహురూపంప్రకుర్వీతనాగేనైవవిచక్షణః॥ నాగసీసం ॥ త్రయాణాంచైవరూపాణాంస్థాపనంతత్రకారయేత్ ॥ ఆకృష్ణేనాప్యాయస్వస్వర్భానోరితిపూజామంత్రాః - నక్షత్రదేవతాయాస్తస్మంత్రేణ॥ సంపూజ్యతుయజేత్సూర్యంసమిద్భిశ్చార్కసంభవైః। చంద్రగ్ర

హేంచపాలాశైర్దూర్వాభీరాహుమేవచ ॥ సమిద్భిర్బ్రహ్మవృక్షస్య భేశా
యజుహుయాద్బుధః । ఆజ్యేనచరుణాచైవతిలైశ్చజుహుయాత్తతః ॥ పం
చగవ్యైఃపంచరత్నైఃపంచత్వక్పంచపల్లవైః । జలైరోషధికలైఃకుశ్చఅభిషే
కంసమాచరేత్ ॥మంత్రైర్వారుణసంభూతైరాపోహిష్ఠాదిభిస్త్రిభిః। ఇమం
మేగంగేపరత స్తత్వాయామీతిమంత్రకైః॥యజమానస్తతోదద్యాత్ భక్త్యాప్ర
తికృతిత్రయమితి ॥ మాత్స్యే ॥ అకాలప్రసవానార్యఃకాలాతీతప్రజాస్తథా।
వికృతప్రసవాశ్చైవయుగ్మప్రసవకాస్తథా॥ అమానుషాఅముండాశ్చఅజా
తవ్యంజనాస్తథా । హీనాంగాఅధికాంగాశ్చజాయంతేయదివాస్త్రియః ॥
పశవఃపక్షిణశ్చైవతథైవచసరీసృపాః । వినాశంతస్యదేవస్యశలస్యచవిని
ర్దిశేత్ ॥ నిర్వాసయేత్తాంనగరాత్తతశ్శాంతింసమాచరేత్ ॥ పాద్మే ॥ ఉప
రిప్రథమంయస్యజాయంతేచశిశోర్ద్విజాః।దత్తైర్వాసహయస్యస్యాజ్జన్మభార్గ
వసత్తమ । ద్వితీయేచతృతీయేచచతుర్థేపంచమేతథా ॥ యదాదంతాశ్చజా
యంతేమాసేచైవమహత్ భయమ్ ।మాతరంపితరంవాథఖాదేదాత్మానమేవ
చ । జగపృష్ఠగతంబాలంనౌస్థంవాస్థాపయేద్ద్విజ। తదభావేతుధర్మజ్ఞ కాంచ
నేవావరాసనే ॥ సర్వౌషధైస్సర్వగంధైర్బీజైఃపుష్పైఃఫలైస్తథా । పం
చగవ్యేనరత్నైశ్చ పతాకాభిశ్చభార్గవ ॥ స్థాలీపాకేనధాతారంపూజయేత్త
దనంతరమ్ । సప్తాహంచాత్రకర్తవ్యంతథాబ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥ భద్రా
సనేనివేశ్యైనంమృత్ భిర్మాల్యైఃఫలైస్తథా । సర్వౌషధైస్సర్వగంధైస్సర్వబీ
జైస్తథైవచ ॥ స్నాపయేత్పూజయేచ్చాత్రవహ్నింసోమంసమీరణమ్ । పర్వ
తాంశ్చతథాఖ్యాతాన్దేవదేవంచకేశవమ్ ॥ ఏతేషామేవజుహుయాద్ఘృత
మగ్నౌయథావిధి । బ్రాహ్మణానాంతుదాతవ్యా తతస్సంపూజ్యదక్షిణా ॥
బ్రహ్మయామళే॥ప్రథమందంతనిర్ముక్తిరూర్ధ్వంబాలస్యచేత్ భవేత్।క్లేశాయ
మాతులస్యోహతదాప్రోక్తామనీషిభిః ॥ సౌవర్ణంరాజతం వాపితామ్రంకాం
స్యమయంతువా । దధ్యోదనేనసంపూర్ణంపాత్రందద్యాచ్ఛిశోఃకరే ॥ సమం
త్రంభాజనందత్వాసపశ్యేన్మాతులశ్శిశుమ్॥ సాలంకారంసవస్త్రంచశిశుమా
లింగ్యసాదరమ్ ॥ తత్రమంత్రః ॥ రక్షమాంభాగినేయత్వంరక్షమేసకలంకు
లమ్।గృహీత్వాభాజనంసాన్నంప్రసన్నోభవసర్వదా ॥ నిర్విఘ్నంకురుకల్యా
ణంనిర్విఘ్నంచస్వమాతరమ్ । మయ్యాత్మానమధిష్ఠాప్య చిరంజీవమయాస
హ ॥ ఏవంకృతేవిధానేతువిఘ్నఃకోపినజాయత ఇతి—అథత్రికశాంతిః- శాం
తిసర్వస్వే ॥ సుతత్రయేసుతాచేత్స్యాత్త్రయేహంసుతోయది । మాతా

త్రోఽకులస్యాపిత దానిష్టం మహద్భవేత్ ॥ జ్యేష్ఠనాశో ధనేహానిర్దుఃఖం వాసు మహద్భవేత్ । తత్ర శాంతిం ప్రకుర్వీత విత్తశాఠ్యవివర్జితః ॥ జాతస్యైకాదశాహేవా ద్వాదశాహేఽశుభేదినే । ఆచార్యమృత్విజో వృత్వా గ్రహయజ్ఞపురస్సరమ్ ॥ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశేంద్రప్రతిమాస్స్వర్ణతః కృతాః । పూజయేద్ధాన్యరాశిస్థకలశోపరి శక్తితః ॥ పంచమే కలశే రుద్రం పూజయేద్రుద్రసంఖ్యయా । రుద్రసూక్తాని చత్వారి శాంతిసూక్తాని సర్వశః ॥ ద్విజపకో జపేద్ధోమకాలేషు చ సమాహితః । ఆచార్యో ఋహుయాత్తత్ర సమిదాజ్యతిలాంశ్చరుమ్ ॥ అష్టోత్తరసహస్రం వా శతం వా త్రిశతం తు వా । దేవతాభ్యశ్చతుర్వక్త్రాదిభ్యో గ్రహపురస్సరమ్ ॥ బ్రహ్మాదిమంత్రైరింద్రస్య యత ఇంద్రభయా మహే । తతస్స్విష్టకృతం హుత్వా బలిం పూర్ణాహుతిం తతః ॥ అభిషేకం కుటుంబస్య కృత్వాచార్యం ప్రపూజయేత్ । హిరణ్యం ధేనురేకాంచ ఋత్విజాం దక్షిణాం తతః ॥ ఆజ్యస్యవీక్షణం కృత్వా శాంతి పాఠం తు కారయేత్ । ప్రతిమా గురవే దత్వా ఉపస్కరసమన్వితాః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛక్త్యా దీనానాథాంశ్చ తర్పయేత్ । ఏవం శాంతివిధానేన సర్వారిష్టం ప్రలీయత ఇతి ॥ అన్యేషు మూలాద్యృక్షేషు శాంత్యాదిప్రయోగ పారిజాతే మత్కృతే శాంతిరత్నే చ జ్ఞేయం-మితాక్షరాయాం మార్కండేయః ॥ రక్షణీయా తథా షష్ఠీ నిశా తత్ర విశేషతః । రాత్రౌ జాగరణం కార్యం జన్మదానాం తథా బలిః ॥ పురుషాశ్శస్త్రహస్తాశ్చ నృత్యగీతైశ్చ యోషితః । రాత్రౌ జాగరణం కుర్యుర్దశమ్యాం చైవ సూతకే ॥ వ్యాసః ॥ సూతికావాసనిలయా జన్మదా నామ దేవతాః । తాసాం యాగనిమిత్తం తు శుద్ధిర్జన్మని కీర్తితా ॥ ప్రథమే దివసే షష్ఠే దశమే చైవ సర్వదా । త్రిష్వేతేషు న కుర్వీత సూతకం పుత్రజన్మని ॥ అపరార్కే బ్రాహ్మే ॥ కన్యాశ్చతస్రో రాకాద్యా వాతఘ్నీ చైవ పంచమీ । క్రీడనార్థం చ బాలానాం షష్ఠీచాసు రక్షిణీ ॥ ఖడ్గే తు పూజనీయా వై వైశ్యైర్వా త్రైర్ద్విజాతిభిః । రాకానుమతిస్సినీవాలీ కుహూరితి చతస్రః ॥ కన్యా ఇత్యర్థః—అథ దత్తపుత్రపరిగ్రహవిధిః-పారిజాతే శౌనకః ॥ అపుత్రో మృతపుత్రో వా పుత్రార్థం సముపోష్య చ । వాససీ కుండలే దత్వా ఉష్ణీషం చాంగులీయకమ్ ॥ బంధూనన్నేన సంపూజ్య బ్రాహ్మణాంశ్చ విశేషతః । అన్వాధానాదియత్తంత్రం కృత్వాజ్యోత్పవనాంతకమ్ ॥ దాతుస్సమక్షం గత్వా తు పుత్రం దేహీతి యాచయేత్ । దానే సమర్థో దాతాస్మై యే యజ్ఞేనేతి పంచభిః ॥ దేవస్య త్వేతి మంత్రేణ హస్తాభ్యాం పరిగృహ్య చ । అంగాదంగేత్యృచం జప్త్వా ఆఘ్రాయ శిశుమూర్ధని ॥ గృహమధ్యే తమాధా

యచరుంహుత్వావిధానతః । యస్త్వాహృదాత్యృచాచైవతుభ్యమగ్రబు
చైకయా ॥ సోమోదదదిత్యేతాభిఃప్రత్యృచంపంచభిస్తథా । స్విష్టకృదాది
హోమంచకృత్వాశేషం సమాపయేత్ ॥ సచ॥బ్రాహ్మణానాంసపిండేషుక
ర్తవ్యః పుత్రసంగ్రహః । తదభావేసపిండోవాఅన్యత్రతునకారయేత్ ॥ మి
తాక్షరాదౌతు - వ్యాహృతిభిరాజ్యేనహోమఉక్తః- సచహోమోత్తరం
జలపూర్వకందేయః- నవాజ్ సూత్రేణ-వ్యాహృతిభిర్హుత్వాప్రతిగృహ్ణీయాది
తివసిష్ఠోక్తేః॥మాతాపితావాదద్యాత్తాంయమద్భిఃపుత్రమాపది।సదృశంప్రీతి
సంయుక్తంసజ్ఞేయోదంత్రిమస్సుతఇతిమనూక్తేః తత్రైవవసిష్ఠః॥ నత్వేవైకం
పుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వానస్త్రీపుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాఅ
న్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తురితి॥ఇదంచభర్తృసత్వే-అన్యథా॥ దద్యాన్మాతాపితా
వాయంసపుత్రోదత్రిమస్స్మృతఇతివత్సవ్యాసవచోవిరోధస్స్యాత్-దానంప్ర
తిగ్రహోపలక్షణం-యత్తుసమంత్రకహోమస్యపుత్రప్రతిగ్రహాంగత్వాత్-
వ్యాహృత్యాదిమంత్రపాఠేచస్త్రీశూద్రయోరనధికారాత్ - తయోర్దత్తకః
పుత్రోఽసభవత్యేవేతిశుద్ధివివేకేరుద్రధరేణోక్తం- వాచస్పతిశ్చైవమేవాహ॥
తన్నభర్తురనుజ్ఞయాస్త్రియాఅపిప్రతిగ్రహోక్తేః- యద్యపిమేధాతిథినాభా
ర్యాత్వవదదృష్టరూపం దత్తకత్వంహోమసాధ్యముక్తం స్త్రియాశ్చహో
మాసంభవస్తథాపివ్రతాదివద్విప్రద్వారాహోమాదికారయేదితి హరినా
థాదయః-సంబంధతత్త్వేప్యేవం-ఏవంశూద్రస్యాపి॥ స్త్రీశూద్రాశ్చసధర్మా
ణఇతిస్మృతేః - అతఏవశూద్రకర్తృకహోమోవిప్రద్వారైవపరాశరేణో
క్తః॥దక్షిణార్థంతుయో విప్రశ్శూద్రస్యజుహుయాద్ధవిః । బ్రాహ్మణస్తుభవే
చ్ఛూద్రఃశూద్రస్తుబ్రాహ్మణోభవేత్ ॥ అత్రమాధవాచార్యః॥యోవిప్రశ్శూ
ద్రదక్షిణామాదాయ తదీయంహవిశ్శాంతిపుష్ట్యాది సిద్ధయేవైదికైర్మంత్రైర్జు
హోతితస్యవిప్రస్యైవదోషః-శూద్రస్తు హోమఫలంలభేతైవేతివ్యాచక్షతే-
దత్తకేవిశేషఃకాళికాపురాణే॥పితుర్గోత్రేణయఃపుత్రస్సంస్కృతఃపృథివీపతే!
ఆచూడాంతంనపుత్రస్సపుత్రతాంయాతిచాన్యతః ॥ చూడోపాయనసంస్కా
రానిజగోత్రేణవైకృతాః।దత్తాద్యాస్తనయాస్తేస్యురన్యథాదాసఉచ్యతే॥ ఊ
ర్ధ్వంతుపంచమాద్వర్షాన్నదత్తాద్యాస్సుతానృప । గృహీత్వాపంచవర్షీయం
పుత్రేష్టింప్రథమంచరేత్ ॥ పంచమోర్ధ్వంతుస్వదానేచ్ఛో రేవదానంనాన్య
థా॥విక్రయంచైవదానంచననేయాస్స్యురనిచ్ఛవః।దారాఃపుత్రాశ్చసర్వస్వ
మాత్మన్యేవతుయోజయేదితి॥హేమాద్రిమాధవధృతవ్యాసదక్షాదివచనాత్

యచ్చయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్వకుటుంబావిరోధేన దేయందారసుతాదృతఇతి -
తదూర్ధ్వంస్వదానానిచ్ఛుపుత్రపరం - తేనసర్వస్వదానేస్వదానేచ్ఛదారపు
త్రదానంసిద్ధం - యత్తువిశ్వజిదధికరణంషష్ఠే-తత్రపుత్రాదీనాం జ్ఞాతిత్వేన
స్వశబ్దవాచ్యత్వాత్పుత్రత్వేన దానమాశంకానిరాకృతం - జన్యపుంస్త్వస్య
దానేనానిష్పత్తేః దాసత్వేనదానంభవత్యేవ - తస్మాద్యథేష్టవినియోగార్హ
త్వంస్వత్వంభవత్యేవ - పుత్రేస్వత్వాభావం - వదన్పుత్రక్రయవిక్రయాదిశు
నశ్శేపవిక్రయాదిశ్రౌతలింగాద్దాసక్రయవిక్రయాదివ్యవహారాయోగాత్ -
మూర్ఖఏవ,నహిగ్రభాయారణః సుశేవోన్యోదర్యోమనసామంతవాఉఇతిశ్రు
తౌదత్తకనిషేధః - సోప్యారసాతిశయార్థః - అన్యథాశునశ్శేపాదిప్రతిగ్ర
హశ్రౌతలింగవిరోధాపత్తేః - ఉపేయాంతవపుత్రతామిత్యుక్తేః- ఇదంచ
శ్రౌతలింగంస్వయం దత్తక్రీతపరంనదత్తకపరం - ద్వాదశావిధపుత్రమ
ధ్యేదత్తాత్మాతుస్వయందత్తః క్రీతశ్చతాభ్యాంవిక్రీతఇతి యాజ్ఞవల్క్యసత
యోర్దత్తకాద్భేదోక్తేః-తయోశ్చదత్తౌరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేనపరిగ్రహఇ
తికలౌనిషేధాత్తైనసంస్కారోత్తరంస్వయంక్రీతౌనభవతః - తదుత్తరందత్త
కోనభవత్యేవేతిసిద్ధం- అథయమళయోఃసంస్కారక్రమార్థంజ్యేష్ఠకనిష్ఠభావ
ఉచ్యతే - మనుః ॥ పుత్రఃకనిష్ఠోజ్యేష్ఠాయాంకనిష్ఠాయాంచపూర్వజః। కథం
తయోర్విభాగస్స్యాదితిచేత్సంశయోభవేత్ ॥ సదృశఃస్త్రీప్రజాతానాంపు
త్రాణామవిశేషతః । నమాతృతోజ్యైష్ఠ్యమస్తిజన్మతోజ్యైష్ఠ్యముచ్యతే॥ తే
నకనిష్ఠాయాంపూర్వజాతఏవజ్యేష్ఠోనజ్యేష్ఠాయాంపశ్చాజ్జాతఇత్యర్థః - సఏ
వశ్రాద్ధాధికారీ॥ జన్మజ్యేష్ఠేనచాహ్వానం సుబ్రహ్మణ్యాస్వపిస్మృతమ్ ।
యమయోశ్చైవగర్భేషుజన్మతోజ్యేష్ఠతామతా ॥ దేవలః ॥ యస్యజాతస్య
యమయోఃపశ్యంతిప్రథమంముఖమ్।సంతానఃపితరశ్చైవతస్మిన్జ్యైష్ఠ్యంప్ర
తిష్ఠితమ్ ॥ భాగవతేతు ॥ ద్వౌతదాభవతోగర్భేసూతిర్వేశవిపర్యయాదిత్యు
క్తేః - పశ్చాదుత్పన్నస్యజ్యైష్ఠ్యముక్తం - అత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా-పూర్వ
మేవతుయుక్తంగర్భాష్టమఇత్యాదౌ విశేషనిర్దేశేఏవగర్భగ్రహణంనాన్య
త్ర-అన్యథాతద్వైయర్థ్యాత్ —అథసూతికాస్నానం-జ్యోతిషే॥కరేంద్రభా
గ్యానిలవాసవాంత్యమైత్రేందవాశ్విధ్రువభేహ్నిపుంసామ్ । తిథావరిక్తేశుభ
మామనంతిప్రసూతికాస్నానవిధింమునీంద్రాః—అథనామకర్మ-మ
బృహస్పతిః ॥ ద్వాదశేదశమేవాపిజన్మతోపిత్రయోదశే। షోడశేః
వద్వాత్రింశేవర్ణతఃక్రమాత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః- అహన్యేకాదశే

మాదౌభవిష్యే॥ నామధేయందశమ్యాంతుద్వాదశ్యాంమాసికేచన। అష్టా
దశేహనితథావదంత్యన్యేమనీషిణః ॥ దశమ్యామతీతాయామితిజ్ఞేయం - ఆ
శౌచాపగమేనామధేయమితివిష్ణూక్తేః - గృహ్యపరిశిష్టేపిజననాద్దశరాత్రే
వ్యుష్టేశతరాత్రేసంవత్సరేవానామకరణంవ్యాష్టైతీతే-జ్యోతిర్నిబంధేగర్గః॥
అమాసంక్రాంతివిష్ట్యాదౌప్రాప్తకాలేపినాచరేత్ ॥ శ్రీధరః॥ మిత్రాదిత్య
మఘోత్తరాశతభిషక్స్వాతీధనిష్ఠాచ్యుతప్రాజేశాశ్విశశాంకపౌష్ణదినకృత్పు
ష్యేషురాశౌస్థిరే।ఛిద్రాంపంచదశీంవిహాయనవమీంశుద్ధేష్టమేభార్గవజ్ఞాచా
ర్యామృతపాదభాగదివసేనామానికుర్యాచ్ఛిశోః॥మనుః॥శర్మాంతంబ్రాహ్మ
ణస్యస్యాద్వర్మాంతంక్షత్రియస్యతు। వైశ్యస్యధనసంయుక్తంశూద్రస్యప్రేష్య
సంయుతమ్॥ మదనరత్నేనారదీయే ॥ సూతకాంతేనామకర్మవిధేయంస్వకు
లోచితమ్ । నామపూర్వంతుమాసస్యమంగళంసుసమాక్షరైః ॥ తత్రైవగా
ర్గ్యః ॥ మాసనామగురోర్నాముదద్యాద్బాలస్యవైపితా॥ స్మృతిసంగ్రహే॥
కృష్ణోనంతోచ్యుతశ్చక్రీవైకుంఠోథజనార్దనః । ఉపేంద్రోయజ్ఞపురుషోవాసు
దేవస్తథాహరిః॥ యోగీశఃపుండరీకాక్షోమాసనామాన్యనుక్రమాత్॥ అత్ర
మార్గశీర్షాదిశ్చైత్రాదిర్వాక్రమఇతిమదనరత్నే ॥ తన్మాసనామప్రథమంద
ద్యాత్సంబుద్ధ్యైవహి। దేవాలయగజాశ్వానాంవృక్షాణాంవాపికూపయోః॥
సర్వోపకారాణాంపుణ్యానాంచిహ్నార్థంయోషితాంనృణామ్। కావ్యానాంచక
పీనాంచపశ్వాదీనాంచసర్వశః। రాజప్రాసాదవాస్తూనాంనామకర్మవిశిష్యతే
నాక్షత్రమపినామకార్యం-అభివాదనీయంచసమీక్షేత॥తన్మాతాపితరౌవిద్యా
తామోపనయనాదిత్యాశ్వలాయనోక్తేః - కులదేవతానక్షత్రసంబద్ధంపిత
నామకుర్యాదితి- మదనరత్నేశంఖోక్తేః- తచ్చనక్షత్రపాదాక్షరాద్యాక్షర(
కుర్యాదిత్యుక్తం పరిశిష్టే ॥ తదక్షరాదికంనామయస్మిన్ధిష్ణ్యేయదాక్షరమితి
సుపద్మనభాష్యేతు॥ గోరేమమృజ్యేచిషువృద్ధిరాదౌతాత్యేచవాంత్యేశ్రవశ
శ్వయుక్షు । శేషేషునాభ్యేకవిరస్స్వరోంత్యస్స్యాత్ప్వారదీర్ఘస్సవిస(
ఇష్టః ॥ ఇత్యుక్తంతాంత్యేతిప్రోష్ఠపదేత్యాదౌ తాత్పరేచవృద్ధిఃప్రోష్ఠ
పాదఇతి - అంత్యమపభరణీశబ్దఃశ్రుతావుక్తః- తత్రశ్రవణాదౌచవాదివ
ద్ధిః- అపభరణఆపభరణఇత్యాదిమదనరత్నేవసిష్ఠః॥ జన్మాహేద్వాదశాహే
వాదశాహేవావిశేషతః। ఉత్తరారేవతీహస్తమూలపుష్యాస్సవారుణాః
శ్రవణాదితిమైత్రంచస్వాతీమృగశిరస్తథా । ప్రాజాపత్యంధనిష్ఠాచప్రశస్తా
నామకర్మణి—అథడోలారోహః- పారిజాతేబృహస్పతిః॥ డోలారోహస్త

కర్తవ్యో దశమే ద్వాదశేపి వా । షోడశే దివసే వాపి ద్వావింశే దివసేపి వా॥ జ్యో
తిర్నిబంధే॥ కరత్రయమైష్ణవరేవతీషు దితిద్వయే వాశ్వినకధ్రువేషు । కుర్యాచ్ఛి
శూనాం నృపతేశ్చ తద్వదాందోళనం వై సుఖినో భవంతి ॥ తత్రైవ ॥ ఆందో
ళాశయనే పుంసో ద్వాదశో దివసశ్శుభః। త్రయోదశస్తు కన్యాయా నక్షత్రవి
చారణా॥ అన్యస్మిన్దివసే చేత్స్యాత్తిర్యగాస్యైః ప్రశస్యతే—అథ దుగ్ధపానం-
నృసింహః ॥ ఏకత్రింశద్దినే చైవ పయశ్శంఖేన పాయయేత్ । అన్నప్రాశన
నక్షత్రే దివసోదయరాత్రిషు—అథ కర్ణవేధః-మదనరత్నే వసిష్ఠశ్రీధరౌ॥ మా
సే షష్ఠే సప్తమే వాష్టమే వా వేధ్యౌ కర్ణౌ ద్వాదశే షోడశేహ్ని। మధ్యే నాహ్నః
పూర్వభాగే న రాత్రౌ నక్షత్రే ద్వే ద్వే తిథీ వర్జయిత్వా॥ అత్ర జన్మమాసో వర్జ్యః
జ్యోతిర్నిబంధే గర్గః ॥ మాసే షష్ఠే సప్తమే వాప్యష్టమే మాసి వత్సరే । కర్ణవే
ధం ప్రశంసంతి పుష్ట్యాయుశ్శ్రీవివృద్ధయే॥ మదనరత్నే ॥ ప్రథమే సప్తమే మా
సి అష్టమే దశమేథ వా। ద్వాదశే చ తథా కుర్యాత్కర్ణవేధం శుభావహమ్॥ హే
మాద్రౌ వ్యాసః ॥ కార్తికే పౌషమాసే వా చైత్రే వా ఫాల్గునేపి వా। కర్ణవేధం
ప్రశంసంతి శుక్లపక్షే శుభే దినే॥ శ్రీధరః॥ హరిహయకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్ణో
త్తరార్క్యాదితివసుషు ఘటాళీసింహవర్జ్యేషు లగ్నే। శశిగురుబుధకావ్యానాం ది
నే పర్వరిక్తారహితతిథిషు శస్తే నైధనే కర్ణవేధః॥ మదనరత్నే బృహస్పతిః॥ ద్వితీ
యా దశమీ షష్ఠీ సప్తమీ చ త్రయోదశీ । ద్వాదశీ పంచమీ శస్తా తృతీయా కర్ణవేధ
నే॥ సౌవర్ణీ రాజపుత్రస్య రాజతీ విప్రవైశ్యయోః । శూద్రస్య చాయసీ సూచీ
మధ్యమాష్టాంగుళాత్మికా ॥ హేమాద్రౌ దేవలః॥ కర్ణరంధ్రే రవేశ్ఛాయా
న విశేదగ్రజన్మనః । తం దృష్ట్వా విలయం యాంతి పుణ్యౌఘాశ్చ పురాతనాః ॥
శంఖః॥ అంగుష్ఠమాత్రసుషిరౌ కర్ణౌ న భవతో యది। తస్మై శ్రాద్ధం న దాతవ్యం
దత్తం చేదాసురం భవేత్—అథ తాంబూలభక్షణం-చండేశ్వరః॥ సార్ధమాస
ద్వయే దద్యాత్తాంబూలం ప్రథమం శిశోః। కర్పూరాదికసంమిశ్రం విలాసాయ
హితాయ చ ॥ మూలార్కచిత్రకరతిష్యహరీంద్ర భేషు పౌష్ణే తథా మృగశి
రోదితివాసవేషు। అర్కేందుజీవభృగుబోధనవాసరేషు తాంబూలభక్షణవి
ధిర్మునిభిః ప్రదిష్టః—అథ నిష్క్రమణం-జ్యోతిర్నిబంధే యమః॥ తృతీయే వా చ
తుర్థే వా మాసి నిష్క్రమణం భవేత్॥ యమః॥ తతస్తృతీయే కర్తవ్యం మాసి సూ
ర్యస్య దర్శనమ్। చతుర్థే మాసి కర్తవ్యం శిశోశ్చంద్రస్య దర్శనమ్॥ అత్ర ॥ సూర్యేం
ద్వోః కర్మణి యే చ తయోశ్శ్రాద్ధం న విద్యత ఇతి ఛందోగపరిశిష్టాత్ - ఛందో
గానాం నిష్క్రమణే వృద్ధిశ్రాద్ధం నాస్తీతి కల్పతరుః - వ్యాసః ॥ మైత్రే పుష్య

పునర్వసుప్రథమభేపౌష్ణే నుకూలేవిధౌ హస్తేచైవసురేశ్వరేచ మృగభేతా
రాసుశస్తాసుచ । కుర్యాన్నిష్క్రమణంశిశోర్బుధ గురౌశుక్రేవిరిక్తేతిథౌ క
న్యాకుంభతులామృగారిభవనే సౌమ్యగ్రహాలోకితే॥ మదనరత్నే ॥ అన్నప్రా
శనకాలేవాకుర్యాన్నిష్క్రమణక్రియామ్॥ విష్ణుధర్మే॥దిగీశానాందిసేతత్రతత
థాచంద్రార్కయోర్ద్విజః ॥ పూజనంవాసుదేవస్యగగనస్యచకారయేత్। బ
హిర్నిష్క్రాశయేద్గేహాచ్ఛంఖపుణ్యాహనిస్స్వనైః ॥ ఛంద్రార్కయోర్దిగీశా
నాందిశాంచగగనస్యచ । నిక్షేపార్థమిమందద్మి తేమేరక్షంతుసర్వదా॥ అప్ర
మత్తంప్రమత్తంవాదివారాత్రమథాపివా । రక్షంతుసతతంసర్వేదేవాశ్శక్ర
పురోగమాః ॥ మాధవీయేమార్కండేయః ॥ అగ్రతోథప్రవిస్యస్యశిల్పభాం
డానిసర్వశః। శస్త్రాణిచైవవస్త్రాణితతఃపశ్యేత్తులక్షణమ్॥ప్రథమంయత్స్పృ
శేద్బాలస్తతోభాండంస్వయంతదా।జీవికాతస్యబాలస్య తేనైవతుభవిష్యతీతి॥
అథోపవేశనం - ప్రయోగపారిజాతేపాద్మేవిష్ణుధర్మేచ ॥ పంచమేచతథా
మాసిభూమౌతముపవేశయేత్ । తత్రసర్వేగ్రహాశ్శస్తాభౌమోప్యత్రవిశేష
తః॥ ఉత్తరాత్రితయంసౌమ్యపుష్యర్క్షంశక్రదైవతమ్। ప్రాజాపత్యంచహస్త
శ్చశస్తమాశ్వినమిత్రభమ్॥వారాహంపూజయేద్దేవంపృథివీంచతథాద్విజమ్।
రక్షైనంవసుధేదేవి సదాసర్వగతంశుభే ॥ ఆయుఃప్రమాణంసకలంనిక్షిపస్వ
హరిప్రియే । అచిరాదాయుషస్త్వస్యయేకేచిత్పరిపంథినః ॥ జీవితారోగ్య
విత్తేషునిర్దహస్వాచిరేణతాన్। వరేణ్యాశేషభూతానాంమాతాత్వమసికా
మధుక్॥ అజరాచాప్రమేయాచసర్వభూతనమస్కృతా । చరాచరాణాం
భూతానాంప్రతిష్ఠానాశ్యయాహ్యసి॥ కుమారంపాహిమాతస్త్వంబ్రహ్మ
తదనుమన్యతామ్—అథాన్నప్రాశనం - పారిజాతేనారదః॥ జన్మతోమాసి
షష్ఠేస్యాత్సౌరేణాన్నాశనంపరమ్ । తదభావేఽష్టమేమాసి నవమేదశమేపి
వా ॥ ద్వాదశేవాపికుర్వీతప్రథమాన్నాశనంపరమ్ । సంవత్సరేవాసంపూ
ర్ణేకేచిదిచ్ఛంతిపండితాః ॥ మదనరత్నేలౌగాక్షిః ॥ షష్ఠేన్నప్రాశనంజాతే
షుదంతేషు వేతి॥శంఖః॥ సంవత్సరేన్నప్రాశనమర్ధసంవత్సరేవేతి-జ్యోతిర్నిబం
ధేనారదః॥ షష్ఠేవాప్యష్టమేమాసిపుంసాంస్త్రీణాంతుపంచమే। సప్తమేమా
సివాకార్యంనవాన్నప్రాశనంశుభమ్॥ రిక్తాందినక్షయంనందాంద్వాదశీమష్ట
మీమమామ్ । త్యక్త్వాన్యతిథయఃప్రోక్తాస్సితజీవజ్ఞవాసరాః ॥ చంద్రవారం
ప్రశంసంతికృష్ణేచాంత్యత్రికంవినా॥ శ్రీధరః॥ ఆదిత్యతిష్యవసుసౌమ్యకరాని
లాశ్విచిత్రాజవిష్ణువరుణోత్తరపౌష్ణమిత్రైః । బాలాన్నభోజనవిధౌదశమే

విశుద్ధిదాంప్రవిహాయనవమీంతిథయశ్శుభాస్స్యుః ॥ వసిష్ఠః ॥ బాలాన్నభుక్తౌవ్రతబంధనేచరాజాభిషేకే ఖలుజన్మధిష్ణ్యమ్ । శుభంత్వనిష్టంసతతంవివాహేసీమంతయాత్రాదిషుమంగళేషు ॥ మార్కండేయవిష్ణుధర్మయోః ॥ బ్రహ్మాణంశంకరంవిష్ణుంచంద్రార్కౌచదిగీశ్వరాన్ । భువందిశశ్చసంపూజ్యహుత్వావహ్నౌతథాచరుమ్ ॥ దేవతాపురతస్తస్యధాత్ర్యుత్సంగగతస్యచ । అలంకృతస్యదాతవ్యమన్నంపాత్రేసకాంచనమ్ ॥ మధ్వాజ్యదధిసంయుక్తంప్రాశయేత్పాయసంతువేతి—అథాబ్దపూర్తిః - వ్యవహారనిర్ణయే ॥ నవాంబరధరోభూత్వాపూజయేచ్చిరాయుషమ్। మార్కండేయంనరోభక్త్యాపూజయేత్ప్రయతస్తథా ॥ తతోదీర్ఘాయుషంవ్యాసం రామంద్రౌణింకృపంబలిమ్ । ప్రహ్లాదంచహనూమంతంవిభీషణమథార్చయేత్ ॥ స్వనక్షత్రంజన్మతిథింప్రాప్యసంపూజయేన్నరః । షష్ఠీంచదధిభక్తేనవర్షేవర్షేపునఃపునః ॥ తిథితత్త్వేప్యేతన్నామభిస్తిలహోమోప్యుక్తః - ఆదిత్యపురాణే॥ సర్వైశ్చజన్మదివసేస్నాతైర్మంగళవారిభిః । గురుదేవాగ్నివిప్రాశ్చపూజనీయాఃప్రయత్నతః॥ స్వనక్షత్రంచపితరౌతథాదేవఃప్రజాపతిః। ప్రతిసంవత్సరంయత్నాత్కర్తవ్యశ్చమహోత్సవః ॥ కృత్యచింతామణౌ ॥ గుడదుగ్ధతిలాన్దద్యాద్ధస్తేగ్రంథౌచబంధయేత్ । గుగ్గులుంనింబసిద్ధార్థదూర్వాగోరోచనాదికమ్ ॥ సంపూజ్యభానువిఘ్నేశౌమహర్షింప్రార్థయేదిదమ్ । చిరంజీవీయథాత్వంభోభవిష్యామితథామునే॥ రూపవాన్విత్తవాంశ్చైవశ్రియాయుక్తశ్చసర్వదా । మార్కండేయనమస్తేస్తుసప్తకల్పాంతజీవన॥ ఆయురారోగ్యసిద్ధ్యర్థంప్రసీదభగవన్మునే। చిరంజీవీయథాత్వంతుమునీనాంప్రవరద్విజ॥ కురుష్వమునిశార్దూలతథామాంచిరజీవినమ్ । మార్కండేయమహాభాగ సప్తకల్పాంతజీవన ॥ ఆయురారోగ్యసిద్ధ్యర్థమస్మాకంవరదోభవ । సతిలంగుడసంమిశ్రమంజల్యర్థమితంపయః ॥ మార్కండేయాద్వరంలబ్ధ్వా పిబామ్యాయుర్వివృద్ధయఇతి ॥ పయఃపిబేత్ -తిథితత్త్వేస్కాందే॥ ఖండనంనఖకేశానాంమైథునాధ్వగమౌతథా । ఆమిషంకలహంహింసాంవర్షవృద్ధౌ వివర్జయేత్॥ తత్రైవదీపికాయాం ॥ కృతాంతకుజయోర్వారేయస్యజన్మతిథిర్భవేత్ । అనృక్షయోగసంప్రాప్తౌవిఘ్నస్తస్యపదేపదే ॥ కృతాంతఃశనిః ॥ తస్యసర్వౌషధిస్నానంగురుదేవాగ్నిపూజనమ్ ॥ వృద్ధమనుః ॥ మృతేజన్మనిసంక్రాంతౌశ్రాద్ధేజన్మదినేతథా।అస్పృశ్యస్పర్శనేచైవనస్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ అత్రజన్మతిథిరౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ యుగాద్యావర్షవృద్ధిశ్చసప్తమీ పార్వతీప్రి

యా । రవేరుదయమీక్షుం తేనతత్రతిథియుగ్మతేతి ॥ కృత్యతత్త్వార్ణవేపచనాత్ విశేషోమత్కృతశూద్రధర్మేజ్ఞేయః-అథకటిసూత్రం-ప్రయోగపారిజాతే బ్రాహ్మే ॥ ప్రతిసంవత్సరాంతర్వేవక్ష్యేన్యాణాంవిధింపరమ్ । దత్త్వాగోభూహిరణ్యాదితథాస్వర్ణాదినిర్మితమ్॥ బధ్నీయాత్కటిసూత్రంచవాససంగృహ్యనూతనమ్ । దూర్వాంకురైరథాజ్యేనచరుణావాపినాకినమ్ ॥ ఆయుష్యహోమంకృత్వాచతర్పయేత్పితృదేవతాః—అథచౌలం- ప్రయోగపారిజాతేషడ్గురుశిష్యః ॥ జాతాధికారాజ్జన్మాదితృతీయేబ్దేతుచౌలకమ్ । ఆద్యేబ్దేకుర్వతేకేచిత్పంచమేబ్దేద్వితీయకే ॥ ఉపనీత్యాసహైవేతివికల్పాఃకులధర్మతః ॥ బృహస్పతిః ॥ తృతీయేబ్దేశిశోర్గర్భాజ్జన్మతోవావిశేషతః । పంచమేసప్తమేవాపిస్త్రియాఃపుంసోపివాసమమ్ ॥ తత్రైవనారదః ॥ జన్మదస్తుతృతీయేబ్దేశ్రేష్ఠమిచ్ఛంతిపండితాః । పంచమేసప్తమేవాపిజన్మతోమధ్యమంభవేత్ ॥ అధమంగర్భతస్స్యాత్తునవమైకాదశేపివేతి ॥ పారిజాతేబృహస్పతిః ॥ ఉత్తరాయణగేసూర్యేవిశేషాత్సౌమ్యగోళకే । శుక్లపక్షేశుభంప్రోక్తంకృష్ణపక్షేశుభేతరత్ ॥ అశుభోంత్యత్రిభాగస్స్యాత్కృష్ణపక్షేత్రిధాకృతే॥ తత్రైవవసిష్ఠః ॥ ద్విత్రిపంచమసప్తమ్యామేకాదశ్యాంతథైవచ।దశమ్యాంచత్రయోదశ్యాంకార్యంక్షౌరంవిజానతా ॥ నృసింహీయే ॥ షష్ఠ్యష్టమీచతుర్థీచనవమీచచతుర్దశీ। ద్వాదశీదర్శపూర్ణేద్వేప్రతిపచ్చైవనిందితాః॥ వసిష్ఠః ॥ రవేరంగారకస్యైవసూర్యపుత్రస్యచైవహి । నిందితాదివసాఃక్షౌరేశేషాఃకార్యకరాఃస్మృతాః ॥ జ్యోతిర్నిబంధేబృహస్పతిః ॥ పాపగ్రహాణాంవారాదౌవిప్రాణాంశుభదంరవౌ । క్షత్రియాణాంక్షమాసూనౌవిట్ఛూద్రాణాంశనౌశుభమ్ ॥ హస్తాశ్వివిష్ణుపౌష్ణాశ్చ శ్రవిష్ఠాదిత్యపుష్యమమ్ । సౌమ్యచిత్రేసక్షౌరేఉత్తమానవతారకాః ॥ త్రీణ్యుత్తరాణివాయవ్యంరోహిణీవారుణంతథా । క్షౌరేషణ్మధ్యమాఃప్రోక్తాశేషాద్వాదశగర్హితాః ॥ నిధనేజన్మనక్షత్రేవైనాశేచంద్రమేష్టమే । విపత్కరేవధేక్షౌరంప్రత్యరేచవివర్జయేత్ ॥ అత్రలగ్నశుద్ధిరన్యేచయోగాజ్యోతిర్విద్భ్యోజ్ఞేయాః-అన్యేచవిశేషాఃశ్మశ్రుకర్మనిర్ణయేవక్ష్యంతే- ఏతచ్చశిశోర్మాతరిగర్భిణ్యాంనకార్యం - తదాహజ్యోతిర్నిబంధేమదనరత్నేచవృద్ధగార్గ్యః ॥ పుత్రచూడాకృతౌమాతాయదిసాగర్భిణీభవేత్ । శస్త్రేణమృత్యుమాప్నోతితస్మాత్క్షౌరంవివర్జయేత్ ॥ అస్యాపవాదమాహతత్రైవనారదః ॥ సూనోర్మాతరిగర్భిణ్యాంచూడాకర్మనకారయేత్। పంచాబ్దాత్ప్రాగథోర్ధ్వంతుగర్భి

ణ్యామపికారయేత్ ॥ యదిగర్భవిపత్తిస్స్యాచ్ఛిశోర్వామరణంయది । సహోపనీత్యాకుర్యాచ్చేత్తదాదోషోనవిద్యతే ॥ బృహస్పతిః ॥ గర్భిణ్యాం మాతరిశిశోఃక్షౌరకర్మనకారయేత్ । వ్రతాభిషేకేష్వేవంస్యాత్కాలోపద వ్రతేష్వపి ॥ అభిషేకస్సమావర్తనం - గర్భిణ్యామపిపంచమాసపర్యంతంన దోషఇత్యుక్తంముహూర్తదీపికాయాంగర్గేణ॥ పంచమమాసాదూర్ధ్వంమాతుర్గర్భస్యజాయతే ॥ మృత్యురితిమదనరత్నేబృహస్పతిః॥ పుత్రచూడాకృతౌ మాతాగర్భిణీయదివాభవేత్ । విపద్యతేగురుస్తత్రదంపతీశిశురబ్దకః ॥ గర్భేమాతుఃకుమారస్య నకుర్యాచ్చౌలకర్మతు । పంచమాసాదథఃకుర్యాదత ఊర్ధ్వంనకారయేత్॥ గర్గః ॥ జ్వరస్యోత్పాదనంయస్యలగ్నంతస్యనకారయేత్। దోషనిర్గమనాత్పశ్చాత్స్వస్థోధర్మంసమాచరేత్ । లగ్నమితిమంగళోపలక్షణంజ్యోతిర్గర్గః ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుమాతాయదిరజస్వలా। తదాస మృత్యుమాప్నోతిపంచమండపసంవినా॥ వసిష్ఠః ॥ యస్యమంగళికంకార్యం తస్యమాతారజస్వలా ॥ అర్థంతదేవ-తత్రైవబృహస్పతిః॥ ప్రాప్తేవభ్యుదయశ్రాద్ధంపుత్రసంస్కారకర్మణి।పత్నీరజస్వలాచేత్స్యాన్నకుర్యాత్తత్పితా తదా॥ పితేతికర్తృమాత్రోపలక్షణం-సంకేతేతువాక్యసారేఉక్తం॥ అలాభే సుముహూర్తస్యరజోదోషేహ్యుపస్థితే॥ శ్రియంసంపూజ్యవిధివత్తతోమంగళమాచరేత్॥ ఏతచ్చమండనోత్తరంనకార్యం ॥ నమండనాచ్చాకిపాముండనంచగోత్రైకతాయాంయదినాబ్దభేదఇతిమదనరత్నేవసిష్ఠోక్తేః - తత్రైవ కాత్యాయనః॥ కులేఋతుత్రయాదర్వాఙ్మండనాన్నతుముండనమ్ । ప్రవేశాన్నిర్గమోనేష్టోనకుర్యాన్మంగళత్రయమ్॥ తథావృద్ధమనుః॥ ఏకమాతృజయోరేకవత్సరేపురుషస్త్రియోః । నసమానక్రియాంకుర్యాన్మాతృభేదేవిధీయతే॥ ఆశౌచేతుసంగ్రహే ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తేసూతకేసముపాగతే । కూష్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాగాం చదద్యాత్పయస్వినీమ్ ॥ చూడోపనయనోద్వాహప్రతిష్ఠాదికమాచరేదితి ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ షష్ఠేబ్దేషోడశేవర్షేవివాహేబ్దేతథైవచ । అంతర్వత్న్యాంచజాయాయాంనేష్యతేముండనంక్వచిత్॥ అన్యోపివిశేషోవివాహప్రకరణేవక్ష్యతే - దీపికాయాం ॥ నచూడాజన్మభాగ్నేయదారుణేషుశనౌకుజే। ప్రతిపద్భద్రరిక్తాసువిద్యారంభస్తుపంచమే॥ ప్రయోగరత్నే ॥ మధ్యేశిరసిచూడాస్యాద్వాసిష్ఠానాంతుదక్షిణే । ఉభయోః పార్శ్వయోరత్రికశ్యపానాంశిఖామతా ॥ మాధవీయేప్యేవంఆపస్తంబస్త్వాహ ॥ తూష్ణీంకేశాన్వినీయయథర్షిశిఖానిదధాతియథర్షిప్రవరసంఖ్యయాతా

సాంమధ్యశిఖావర్జముపనయనేవసనంకార్యం ప్రతిదిశంప్రవపతీత్యుపనయనే
తేనైవోక్తేః ॥ రిక్తోవాఏషోనపిహితోయన్ముండస్తస్యైతదపిధానంయచ్ఛిఖేతి
శ్రుతేః ॥ విశిఖోవ్యుపవీతశ్చయత్కరోతినసత్కృతమితినిషేధాచ్చ - సత్రే
తువచనాత్సశిఖంవపనమితిసుదర్శనభాష్యఉక్తం - యత్తుకుమారావిశిఖాఇ
వేతిలింగంతచ్ఛందోగపరం - అపరార్కే-మదనరత్నేలౌగాక్షిః ॥ దక్షిణతః
కముంజావసిష్ఠానాముభయతోత్రికశ్యపానాంముండాభృగవః పంచచూ
డాఅంగిరసోవాజిమేకేమంగళార్థంశిఖినోన్యే యథాకులధర్మంవేతికముంజా
శిఖావాజిః కేశపఙ్క్తిః - స్మృతిదర్పణే ॥ ఏకాశిఖాదక్షిణతోవసిష్ఠగోత్రస్య
పంచాంగిరసోభృగోస్తు । నైకాశిఖాకశ్యపగోత్రజానాంశిఖోభయతోపియ
థాకులంచ ॥ ఏతచ్చాచ్రాతిరిక్తవిషయం ॥ శూద్రస్యానియతాః కేశవేషా
ఇతివసిష్ఠోక్తేః - యత్తుపాద్మే ॥ నశిఖీనోపవీతీస్యాన్నోచ్చరేత్సంస్కృతాంగిర
మితి శూద్రముపక్రమ్యోక్తం - తదసచ్ఛూద్రస్యేతి కేచిత్ - వికల్పఇతితుయు
క్తం - అతఏవహారీతః ॥ స్త్రీశూద్రాతుశిఖాంఛిత్వాక్రోధాద్వైరాగ్యతో
పివా । ప్రాజాపత్యంప్రకుర్వీతాంనిష్కృతిర్నాన్యథాభవేత్ ॥ ఏతత్పరిగ్ర
హపక్షేఅత్రదేశభేదాద్వ్యవస్థేతిదిక్ - జ్యోతిర్నిబంధే ॥ నర్మదోత్తరదేశే
తుసింహస్థేదేవమంత్రిణి। శుభకర్మనకుర్వీతనిషేధోనాస్తిదక్షిణే ॥ అత్రభో
జనేప్రాయశ్చిత్తముక్తంపరాశరమాధవీయే ॥ నివృత్తేచూడహోమేతుప్రా
ఙ్నామకరణాత్తథా ॥ చరేత్సాంతపనంభుక్త్వాజాతకర్మణిచైవహి ॥ అతో
న్యేషుతుసంస్కారేషూపవాసేనశుధ్యతి॥ ఏతేసంస్కారాః స్త్రీణామమంత్ర
కాః కార్యాః- హోమస్తుసమంత్రకఇతిప్రయోగపారిజాతే-ఆశ్వలాయనో
పి॥ హోమకృత్యంతుపుంవత్స్యాత్ స్త్రీణాంచూడాకృతావపీతి॥ మనురపి॥అ
మంత్రకాతుకార్యేయంస్త్రీణామావృదశేషతఇతి హోమోప్యమంత్రఇత్యో
కే - సంస్కారాః స్త్రీణామహోమకాస్తూష్ణీంస్యురితిస్మృత్యర్థసారేహో
మోనేతివృత్తికృత్ — అథవిద్యారంభః - మదనరత్నేనృసింహః ॥ అక్షరస్వీ
కృతింకుర్యాత్ప్రాప్తే పంచమహాయనే । ఉత్తరాయణగేసూర్యేకుంభమా
సంవివర్జయేత్ ॥ దీపికాయాం ॥ వర్షేపఞ్చస్యకేకాలేషష్ఠీంరిక్తాంశనింకుజమ్।
అనధ్యాయాన్వినానత్వాదేవంగ్రంథకృతంగురుమ్॥ శ్రీధరః॥ హస్తాదిత్యసమీ
రమిత్రపురుజిత్పౌష్ణాశ్వి చిత్రాచ్యుతేష్వా రార్క్యాంశదినోదయాదిరహితే
రాశౌస్థిరేచోభయే । రక్షేపూర్ణనిశాకరేప్రతిపదంరిక్తంవిహాయాష్టమీంష
ష్ఠీమష్టమశుద్ధభాజిభవనేప్రోక్తాక్షరస్వీకృతిః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ పూజయి

త్వాహరింలక్ష్మీంతథా దేవీంసరస్వతీమ్ । స్వవిద్యాసూత్రకారాంశ్చస్వాం విద్యాంచవిశేషతః ॥ ఏతేషామేవదేవానాంనామ్నాతుజుహుయాద్ఘృతమ్॥ దక్షిణాభిర్ద్విజేంద్రాణాంకర్తవ్యంచాత్రపూజనమితి—అథధనుర్విద్యాదీపికాయాం॥ అదితిగురుయమార్క-స్వాతిచిత్రాగ్నిపిత్ర్యధ్రువహరివసుమూలేష్విందుభాగాంత్యభేషు । శనిశశిబుధవారేవిష్ణుబోధే విపాపేసుసమయతిథియోగేచాపవిద్యాప్రదానమ్॥ అథానుపనీతస్యవిశేషః- గౌతమః॥ ప్రాగుపనయనాత్కామచారవాదభక్షా ఇతి - భక్షణంలశునాదేరపీతిహరదత్తః - అపరార్కే-వృద్ధశాతాతపః॥ శిశోరభ్యుక్షణంప్రోక్తంబాలస్యాచమనంస్మృతమ్। రజస్వలాదిసంస్పర్శేస్నానమేవకుమారకే॥ ప్రాక్చూడాకరణాద్బాలః ప్రాగన్నప్రాశనాచ్ఛిశుః । కుమారకస్తువిజ్ఞేయోయావన్మౌంజీనిబంధనమ్॥ ఆపస్తంబోపిఅన్నప్రాశనాత్ప్రియతోభవత్యాసంవత్సరాదిత్యేకేఇతి- గౌతమోపి॥ నతదుపస్పర్శనాదాశౌచంతస్యానుపనీతస్యచండాలాదిస్పృష్టస్యాపిస్పర్శాన్నస్నానం - ఇదంచషష్ఠవర్షాత్ప్రాగూర్ధ్వంతుస్నానంభవత్యేవ॥ బాలస్యపంచమాద్వర్షాద్రక్షార్థంశౌచమాచరేదితిస్మృతేః - కామచారాదికేప్యేవం॥ ఊనైకాదశవర్షస్యపంచవర్షాత్పరస్యచ। చరేద్గురుస్సుహృచ్చైవప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే ॥ అతోబాలతరస్యాస్య నాపరాధోనపాతకమితి స్మృతేరితిహరదత్తః - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం—అథోపనయనం- ఆశ్వలాయనః ॥ గర్భాష్టమేష్టమేవాబ్దే పంచమేసప్తమేపివా। ద్విజత్వంప్రాప్నుయాద్విప్రోవర్షేత్వేకాదశేనృపః॥ మనుః ॥ బ్రహ్మవర్చసకామస్యకార్యంవిప్రస్య పంచమే । రాజ్ఞోబలార్థినష్షష్ఠేవైశ్యస్యార్థార్థినోష్టమే ॥ విష్ణుః ॥ షష్ఠేతు ధనకామస్యవిద్యాకామస్యసప్తమః। అష్టమేసర్వకామస్యనవమేకాంతిమిచ్ఛతః॥ ఆపస్తంబః ॥ గర్భాష్టమేషుబ్రాహ్మణముపనయీతబహువచనంగర్భషష్ఠగర్భసప్తమయోఃప్రాప్త్యర్థమితి - సుదర్శనభాష్యేకేచిత్తువిప్రస్యషష్ఠం నమన్యంతే- ఆపస్తంబః ॥ అథకామ్యానిసప్తమేబ్రహ్మవర్చసకామమష్టమ ఆయుష్కామంనవమే తేజస్కామందశమేన్నాద్య కామమేకాదశఇంద్రియ కామంద్వాదశేపశుకామముపనయేత్ - గౌణకాలమాహమనుః ॥ ఆషోడశాద్బ్రాహ్మణస్యసావిత్రీనాతివర్తతే। ఆద్వావింశాత్క్షత్రబంధోరాచతుర్వింశతేర్విశః- జ్యోతిర్నిబంధే ॥ అగ్రజాబాహుజావైశ్యాస్స్వవధేరూర్ధ్వమబ్దతః - అకృతోపనయాస్సర్వేవృషలాఏవతేస్మృతాః ॥ గర్గః ॥ విప్రంవసంతేక్షితిపంనిదాఘేవైశ్యంఘనాంతేవ్రతినంవిదధ్యాత్ । మాఘాదిశుక్రాంతిక

పంచమ్యాంసాస్యాద్ధారణావాసకలద్విజానామ్॥ హేమాద్రౌజ్యోతిషే॥ మా
ఘాదిషుచమాసేషుమౌంజీపంచసుశస్యతే ॥ కాలాదర్శేవృద్ధగార్గ్యః ॥ మా
ఘాదిమాసపఞ్చకే-తుమేఖలాబంధనంమతమ్ । చూడాకరణమన్నంచశ్రావ
ణాదావివర్జయేత్ ॥ మైత్రేయసూత్రేపివసంతోగ్రీష్మఃశరదిత్యృతవోవర్ణా
నుపూర్వ్యేణమాఘాదిషణ్మాసావాసర్వవర్ణానామేతదుదగయనమనయోర్వి
కల్పఇతి-అత్రేదంతత్త్వంనాత్రవసంతేనోత్తరాయణస్యసంకోచశ్శ్రాద్ధదర్శ
స్యాపరాహ్ణవిధినైవాధానేవసంతాదేః కృత్తికాదినేవ సాయంప్రాతర్విధి
నాయావజ్జీవవిధేరివయుక్తః- ఆద్యయోఃపరస్పరవ్యభిచారాన్నియమః- అం
త్యేనిమిత్తేసాంగకర్మోక్తేః- కాలాపేక్షాయామిహతూత్తరాయణంవినావసంత
స్యాభావాన్ననియమః - నవానిమిత్తత్వంసహైకంవృణీతఇతివదవయుత్యాను
వాదః- తద్వద్వాక్యభేదాపరిహారాత్ - ఉత్తరాయణవిధివైయర్థ్యాత్వనుక
ల్పోయమితి మాఘాదిష్వేషాంపంచానాంఏవంషట్పారిజాతేబృహస్పతిః ॥
ఝషచాపకుళీరస్థోజీవోప్యశుభగోచరః। అతిశోభనతాందద్యాద్వివాహోపా
పనయాదిషు ॥ వృత్తశతే ॥ నజన్మధిష్ణ్యేనచజన్మమాసేనజన్మకాలీయదినే
విదధ్యాత్ । జ్యేష్ఠేనమాసిప్రథమస్యసూనోస్తథాసుతాయాఅపిమంగళాని॥
రాజమార్తండః ॥ జాతంవిసంగూషయతేవసిష్ఠోప్యష్టౌచగర్గోనియతందశ
శాత్రిః । జాతస్యపక్షంకిలభాగురిశ్చశేషాఃప్రశస్తాఃఖలుజన్మమాసి ॥ జన్మ
మాసేతిథౌభేచవిపరీతేదళేసతి । కార్యంమంగళమిత్యాహుర్గర్గభార్గవశౌన
కాః ॥ జన్మమాసనిషేధేపిదినానిదశవర్జయేత్ । ఆరభ్యజన్మదివసాచ్ఛుభా
స్స్యుస్త్వితయోపరే॥గ్రంథాంతరే॥ వ్రతేజన్మత్రిఖారిస్థోజీవోపీష్టార్చనాత్స
కృత్ । శుభేతికాలేతుర్యాష్టవ్యయస్థోద్విగుణార్చనాత్॥శుద్ధిరేవగురోర్య
స్యవర్షేప్రాప్తేష్టమేయది । చైత్రేమీనగతేభానౌతస్యోపనయనం శుభమ్॥
జన్మభాదష్టమేసింహేనచేవాశత్రుభేగురౌ । మౌంజీబంధశ్శుభఃప్రోక్తశ్చై
త్రేమీనగతేరవౌ ॥ నారదః ॥ బాలస్యబలహీనోపిశాంత్యాజీవోబలప్రదః ।
యథోక్తవత్సరేకార్యమనుక్తేచోపనాయనమ్ ॥ శాంతిశ్చాగ్రేవక్ష్యతే-జ్యో
తిర్నిబంధేనృసింహః ॥ తృతీయాపంచమీషష్ఠీద్వితీయాచాపిసప్తమీ।పక్షయో
రుభయోశ్చైవవిశేషేణ సుపూజితాః ॥ ధర్మకామాసితేపక్షేకృష్ణేచప్ర
థమాతథా ।. శుక్లత్రయోదశీంకేచిదిచ్ఛంతి మునయస్తథా ॥ టోడరానం
దేవసిష్ఠః ॥ నైమిత్తికమనధ్యాయంకృష్ణేచప్రతిపద్దినమ్ । మేఖలాబంధనే
శస్తంచాలేదేవవ్రతేష్వపి॥ ప్రశస్తాప్రతిపత్కృష్ణేనపూర్వాపరసంయుతా॥

ఏతదతీతకాలస్యార్తస్యవటోరుపనయనవిషయం ॥ ప్రశస్తాప్రతిపత్కృష్ణే
కదాచిచ్ఛుభగేవిధౌ । చంద్రేబలయుతేలగ్నవర్షాణామపిలంఘనఇతివ్యాసో
క్తేరిత్యాహు- ఏవంసప్తమ్యాపితస్యాగళగ్రహాత్వోక్తేః- బృహస్పతిః॥ శుక్లప
క్షశ్శుభఃప్రోక్తఃకృష్ణశ్చాంత్యత్రికంవినా॥ తథా॥ మిథునేసంస్థితేభానౌజ్యే
ష్ఠమాసేనదోషకృత్॥ మదనరత్నేనారదః॥ వినర్తునావసంతేనాకృష్ణపక్షే
గళగ్రహః। అపరాహ్ణేచోపనీతఃపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అపరాహ్ణస్త్రే
ధావిభక్తదిన తృతీయాంశఇత్యుక్తం - తత్రైవవసంతే గళగ్రహేనదో
షాయేత్యర్థః- నారదః॥ కృష్ణపక్షేచతుర్థీచసప్తమ్యాదిదినత్రయమ్ । త్రయో
దశీచతుష్కంచఅష్టావేతేగళగ్రహాః॥ వసిష్ఠః ॥ పాపాంశకగతేచంద్రేఅరి
నీచస్థితేపిచ। అనధ్యాయేచోపనీతఃపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అనధ్యాయస్య
పూర్వేద్యుస్తస్యచైవాపరేహని। వ్రతబంధంవిసర్గంచవిద్యారంభంనకారయే
త్॥ రాజమార్తండః॥ ఆరంభానంతరంయత్రప్రత్యారంభోనసిద్ధ్యతి। గర్గా
దిమునయస్సర్వేతమేవాహుర్గళగ్రహమ్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ అష్టకాసుచస
ర్వాసుయుగమన్వంతరాదిషు । అనధ్యాయంప్రకుర్వీతతథాసోపపదాస్వపి॥
సోపపదాస్తుస్మృత్యర్థసారే ॥ సితాజ్యేష్ఠేద్వితీయాచఆశ్వినేదశమీసితా। చ
తుర్థీద్వాదశీమాఘేఏతాస్సోపపదాస్స్మృతాః॥ ఏవంప్రదోషదినంవర్జ్యం-ప్ర
దోషస్వరూపమాహగోభిలః॥ షష్ఠీచద్వాదశీచైవఅర్ధరాత్రోననాడికా। ప్ర
దోషమిహకుర్వీతతృతీయాతూనయామికా ॥ జ్యోతిర్నిబంధేవ్యాసః॥ యాచై
త్రవైశాఖసితాతృతీయామాఘస్యసప్తమ్యథఫాల్గునస్య ।కృష్ణేతృతీయోప
నయేప్రశస్తాప్రోక్తాభరద్వాజమునీంద్రముఖ్యైః ॥ అత్రాపికృష్ణప్రతిపత్జ్ఞే
యం- యత్తుబృహద్గార్గ్యః॥ అనధ్యాయేప్రకుర్వీతయస్తునైమిత్తికోభవేత్।
సప్తమీమాఘశుక్లేతుతృతీయాచాక్షయాతథా ॥ బుధత్రయేందువారాశ్చశ
స్తానివ్రతబంధనఇతితత్పూర్వస్యచిత్తార్థోపనయనవిషయం ॥ స్వాధ్యాయవి
యుజోఘుసాఃకృష్ణప్రతిపదాదయః। ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తేతుమేఖలాబంధనే
మతాఇతి ॥ తేనైవోక్తేరితినిర్ణయామృతకాలాదర్శౌ- యద్యప్యథోపేతపూ
ర్వస్యేత్యుక్త్వా- అనిరుక్తంపరిదానంకాలశ్చేత్యాశ్వలాయనేపునరుపనయనే
కాలానియమఉక్తస్తథాపి నిమిత్తానంతరమేవసః- తదానీమకరణేతుపూర్వో
క్తకాలోజ్ఞేయః - ప్రతివేదముపనయనేకాలానియమఇతితుయుక్తం- గర్గః॥
గ్రహేరవీంద్వోరవనిప్రకంపేకేతూద్గమోల్కాపతనాదిదోషే । ప్రవదేదశా
హానివదంతితజ్జ్ఞాస్త్రయోదశాహానివదంతికేచిత్ ॥ సంకటేతుచండేశ్వరః॥

దాహేదిశాం చైవ ధరాప్రకంపే వజ్రప్రపాతేథ విదారణే చ। కేతౌ తథోల్కాం
శుకణప్రపాతే త్ర్యహం న కుర్యాద్వ్రతమంగళాని॥ తత్రైవ ॥ వేదవ్రతోపన
యనే స్వాధ్యాయాధ్యయనే తథా । నదోషో యజుషాం సోపపదాస్వధ్యయ
నేపి చ॥ హేమాద్రౌ జ్యోతిషే॥ హస్తత్రయే పుష్యధనిష్ఠయోశ్చ పౌష్ణాశ్విసౌ
మ్యాదితివిష్ణుభేషు । శస్తే తిథౌ చంద్రబలేన యుక్తే కార్యో ద్విజానాం వ్రతబం
ధమోక్షః॥ జ్యోతిర్నిబంధే నారదః॥ శ్రేష్ఠాన్యర్కత్రయాంత్యేజ్యచంద్రా
దిత్యోత్తరాణి చ । విష్ణుత్రయాశ్విమిత్రాబ్జయోనిభాన్యుపనాయనే ॥ బృహ
స్పతిః॥ త్రిషూత్తరేషు రోహిణ్యాం హస్తే మైత్రే చ వాసవే। త్వాష్ట్రే సౌమ్యే
పునర్వస్వోరుత్తమం హ్యుపనాయనమ్॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥ పూర్వాహస్తత్రయే
సార్పశ్రుతిమూలేషు బహ్వృచామ్ । యజుషాం పౌష్ణమైత్రార్కాదిత్యపు
ష్యమృదుధ్రువైః॥ సామగానాం హరీశార్కవసుపుష్యోత్తరాశ్విభైః। ధనిష్ఠా
దితిమైత్రార్కేష్విందుపౌష్ణేష్వథర్వణామ్ ॥ రాజమార్తండస్తు బ్రాహ్మణ
స్య పునర్వసుం నిషేధతి ॥ తారాచంద్రానుకూలేషు గ్రహైర్దుష్టేషు భేష్వపి। పు
నర్వసౌ కృతో విప్రః పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ జ్యోతిర్నిబంధే నారదః ॥ సర్వే
షాం జీవశుక్రజ్ఞ వారాః ప్రోక్తా వ్రతే శుభాః । చంద్రార్కౌ మధ్యమౌ జ్ఞే
యౌ సామబాహుజయోః కుజః॥ శాఖాధిపతివారశ్చ శాఖాధిపబలం తథా। శా
ఖాధిపతిలగ్నం చ దుర్లభం త్రితయం వ్రతే॥ శాఖాధిపాశ్చ రత్నసంగ్రహే॥ ఋ
గథర్వసామయజుషామధిపా గురుసౌమ్యభౌమసితాః । జీవసితౌ విప్రాణాం
క్షత్రస్యారోష్ణగూ విశాం చంద్రే ఇతి॥ పారిజాతే బృహస్పతిః॥ బహ్వృచానాం
గురోర్వారే యజుర్వేదజుషాం బుధే ॥ సామగానాం ధరాసూనోరథర్వవిదు
షాం రవేః ॥ అత్ర లగ్నశుద్ధ్యాది దైవజ్ఞేభ్యో జ్ఞేయం విస్తరభయాన్నోచ్యతే -
లల్లః ॥ వ్రతేహ్నః పూర్వసంధ్యాయాం వారిదో యది గర్జతి । తద్దినే స్యాదన
ధ్యాయో వ్రతం తత్ర వివర్జయేత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ నాందీశ్రాద్ధం కృతం చే
త్స్యాదనధ్యాయస్త్వకాలికః । తదోపనయనం కార్యం వేదారంభం న కార
యేత్ ॥ ఏతద్బహ్వృచాతిరిక్తానాం తేషాం తద్దినే వేదారంభాభావాత్-అతస్తే
షాముపనయనం భవత్యేవ-ఐతరేయోపనిషది॥ మృగాదిజ్యేష్ఠాంతం వర్షర్తుః
తం వినా వర్షాదౌ త్రిరాత్రమనధ్యాయ ఇతి వేదభాష్యే ఉక్తం - ఏతచ్చ ప్రాత
స్తనితే సాయం స్తనితే తు దివైవ చరుం శ్రపయిత్వా సాయంసంధ్యోత్తరం హో
మం కుర్యాత్ ॥ న సంధ్యాగర్జితే కాలే న వృష్ట్యా త్వాతదూషితే। బ్రహ్మౌదనం
పచేదగ్నౌ పక్వం చేన్న నివర్తతే॥ బ్రహ్మౌదనం పచేదగ్నౌ పక్వమన్నం న దుష్య

తీతిసంగ్రహోక్తేరితిప్రయోగరత్నేభట్టచరణాః- అత్రశాంతిరప్యుక్తానృసిం
హప్రసాదే ॥ బ్రహ్మౌదనవిధేఃపూర్వంప్రదోషేగర్జితంయది । తదావిఘ్న
కరంజ్ఞేయంవటోరధ్యయనస్యతత్ ॥ తస్యశాంతిప్రకారంతువక్ష్యేశాస్త్రాను
సారతః । ప్రధానంపాయసంప్రాజ్యంద్రవ్యంశాంతియజౌభవేత్ ॥ సూక్తం
బృహస్పతేర్విద్వాన్పఠేత్ప్రజ్ఞావివృద్ధయే। గాయత్రీచైవమంత్రస్స్యాత్ప్రా
యశ్చిత్తంతుసర్పిషా ॥ ధేనుంసవత్సకాందద్యాదాచార్యాయపయస్వినీమ్ ।
బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తతోబ్రహ్మౌదనంచరేత్ ॥ ఉపనయనేచాధికా
రిణఃమాధవీయేవృద్ధమనునోక్తాః ॥ పితాపితామహోభ్రాతాజ్ఞాతయోగో
త్రజాగ్రజాః । ఉపాయనేధికారీస్యాత్పూర్వాభావేపరఃపరః ॥ ప్రయోగర
త్నే ॥ పితైవోపనయేత్పుత్రంతదభావేపితుఃపితా । తదభావేపితుర్భ్రాతా
తదభావేతుసోదరః ॥ పితేతివిప్రపరంనతుక్షత్రియాదేః తేషాంపురోహితఏవ -
ఉపనయనస్యదృష్టార్థత్వాత్ - తేషాంచాధ్యాపనేనధికారాత్ - అత్రపితృ
వ్యస్యజ్యేష్ఠభ్రాతృభావేధికారః ॥ అసంస్కృతాస్తుసంస్కార్యాభ్రాతృభిః
పూర్వసంస్కృతైరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః- తేనేదమవిభక్తపరంపూర్వంతువి
భక్తపరంమాతూరజోదోషేతుప్రాగుక్తం-అథషండమూకాదీనాంవిశేషః-
ప్రయోగపారిజాతేబ్రాహ్మే ॥ బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణాజ్జాతోబ్రాహ్మ
ణస్సఇతిశ్రుతిః। తస్మాచ్చషండబధిరకుబ్జవామనపంగుషు ॥ జడగద్గదరోగా
ర్తశుష్కాంగవికలాంగిషు । మత్తోన్మత్తేషుమూకేషుశయనస్థేనిరింద్రియే ॥
ధ్వస్తపుంస్త్వేషుచైతేషు సంస్కారాస్స్యుర్యథోచితమ్ । మత్తోన్మత్తౌనసం
స్కార్యావితికేచిత్ప్రచక్షతే ॥ కర్మస్వనధికారాచ్చ పాతిత్యంనాస్తిచైత
యోః । తదపత్యంచసంస్కార్యమపరేత్వాహురన్యథా ॥ సంస్కారమంత్ర
హోమాదీన్కరోత్యాచార్యఏవతు । ఉపనేయాంశ్చవిధివదాచార్యస్యసమీ
పతః ॥ ఆనీయాగ్నిసమీపంవాసావిత్రీంస్పృశ్యవాజపేత్ । కన్యాస్వీకరణా
దన్యత్సర్వంవిప్రేణకారయేత్ ॥ ఏవమేవద్విజైర్జాతౌసంస్కార్యౌకుండగోళ
కౌఇతిస్మృత్యర్థసారేప్యేవం - కుండగోళకయోస్సంస్కార్యత్వంశ్రాద్ధనిషే
ధశ్చక్షేత్రజపుత్రవిషయః - అన్యస్యవినాస్త్వేషవిధిఃస్మృతఇతివచనాత్ - అ
బ్రాహ్మణ్యేనోపనయనాద్యప్రాప్తేరిత్యపరార్కః- ఉపనయనంచకుమారం
భోజయిత్వాకార్యంప్రాగేవైనంతదహర్భోజయంతీతి-మదనపారిజాతేగో
భిలోక్తేః- గాయత్ర్యుపదేశశ్చోత్తరతోగ్నేఃకార్యః - ఉత్తరేణాగ్నిముపవి
శతఃప్రాఙ్ముఖఆచార్యఃప్రత్యఙ్ముఖఇతరోధీహిభోఇతిసాంఖ్యాయనసూత్రో

క్తేః- యద్యపికాత్యాయనేనాథాస్మైసావిత్రీమన్వాహోత్తరతోఽగ్నేఃప్రత్య
ఙ్ముఖాయేత్యుక్త్వా దక్షిణత స్తిష్ఠతఆసీనాయ వైకేఇతి వికల్పఉక్తస్తథాపి
కాతీయానామేవసః-బహ్వృచానాంతూత్తరఏవ వేదైక్యాత్ భిక్షాయాంవిశే
షమాహకాత్యాయనః॥మాతరమేవాగ్రేభిక్షేత-పరాశరమాధవీయే॥ మా
తరంవాస్వసారంవామాతుర్వా భగినీంనిజామ్। భిక్షేతభిక్షాంప్రథమంయా
చైనంనవిమానయేత్ ॥ అథసంస్కారలోపేశౌనకః॥ ఆరభ్యాధానమాచౌ
లాత్కాలేతీతేతుకర్మణామ్। వ్యాహృత్యాగ్నింసుసంస్కృత్యహుత్వాకర్మ
యథాక్రమమ్ ॥ ఏతేష్వేకైకలోపేతుపాదకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్। చూడా
యామర్ధకృచ్ఛ్రంస్యాదాపదిత్వేవమీరితమ్॥అనాపదితుసర్వత్రద్విగుణంద్విగు
ణంచరేత్॥ పారిజాతేకాత్యాయనః ॥ లుప్తేకర్మణిసర్వత్రప్రాయశ్చిత్తంవి
ధీయతే। ప్రాయశ్చిత్తేకృతేపశ్చాల్లుప్తంకర్మసమాచరేత్ ॥ స్మృత్యర్థసారే
చైవంకారికాయాంతు ॥ ప్రాయశ్చిత్తేకృతేతీతంకర్మకృతాకృతమిత్యుక్తం-
ప్రాయశ్చిత్తకృతేపశ్చాదతీతమపికర్మవై।కార్యమిత్యేక ఆచార్యానేత్యన్యేతు
విపశ్చితఇతి - త్రికాండమండనేతు ॥ కాలాతీతేషుకార్యేషుప్రాప్తవత్స్వప
రేషుచ। కాలాతీతానికృత్వైవవిదధ్యాదుత్తరాణితు॥ తత్రసర్వేషాంతంత్రే
ణనాందీశ్రాద్ధంకుర్యాత్- దేశకాలకర్త్రైక్యాత్॥ గణశఃక్రియమాణానాం
మాతౄణాంపూజనంసకృత్ । సకృదేవభవేచ్ఛ్రాద్ధమాదౌనపృథగాది
ష్వితిఛందోగపరిశిష్టాత్ ॥ఏతద్బహూనామపత్యానాంయుగపత్సంస్కారక
రణవిషయమితిబోపదేవః- అతీతసంస్కారాణాంయుగపత్కరణఇత్యన్యే -
తత్రాపిచౌలస్యోపనీత్యాసహేతిపక్షే ఉపనీతిదినఏవానుష్ఠానంనపూర్వదినే
సహత్వస్యదివసైక్యసన్నికృష్టతరత్వాత్ - వృద్ధాచారోప్యేవం - ఉపనీతిది
నేమధ్యాహ్నసంధ్యామాహపారిజాతేజైమినిః॥ యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు
తావత్సంధ్యాదికంచన।తతోమధ్యాహ్నసంధ్యాదిసర్వంకర్మసమాచరేదితి॥
బ్రహ్మగాయత్రీయత్తువచనం॥ ఉపాయనేతుకర్తవ్యంసాయంసంధ్యాఉపాస
నమ్।ఆరంభేబ్రహ్మయజ్ఞంతుమధ్యాహ్నేతుపరేహనీతితచ్ఛాఖాంతరవిషయ
మితిపారిజాతః - వికల్పఇతియుక్తంపశ్యామః - ఉపనయనాగ్నిస్త్రిరాత్రం
ధార్యఃత్ర్యహమేతమగ్నింధారయంతీత్యాపస్తంబోక్తేః- బౌధాయనసూ
త్రేతుసదాధారణమప్యుక్తం ఉపనయనాదిరగ్నిస్తమౌపాసన మిత్యాచక్ష
తేపాణిగ్రహణాదిత్యేకేనిత్యోధార్యోనుగతోనిర్మంథ్యఇతి- ఇదంజాతారణి
పక్షేఅన్యథామంథనాసంభవాత్ - బ్రహ్మయజ్ఞేవిశేషమాహ - తత్త్రైవజై

మినిః ॥ అనుపాకృతవేదస్యకర్తవ్యోబ్రహ్మయజ్ఞకః। వేదస్థానేతుసావిత్రీగృ
హ్యతేతత్సమాయతఇతి॥యేషాంతద్దినఏవవేదారంభస్తేషాంనేదమితిదిక్ —
అథబ్రహ్మచారిధర్మాః- యాజ్ఞవల్క్యః॥ మధుమాంసాంజనోచ్ఛిష్టంశుక్త-
స్త్రీప్రాణిహింసనమ్। భాస్కరాలోకనాశ్లీలపరివాదాదివర్జయేత్॥ మనుః॥
అభ్యంగమంజనంచాక్ష్ణోరుపానచ్ఛత్రధారణమ్ ॥ వర్జయేదతప్రకృతంపారి
జాతేకార్ష్ణ్యే ॥ నాదర్శంచైవవీక్షేతనాచరేద్దంతధావనమ్। గురూచ్ఛిష్టంభే
షజార్థంప్రయుంజీతనకామతః॥ ఏతన్నిషిద్ధమధ్వాదివిషయం - అన్యస్యగు
రూచ్ఛిష్టస్యసర్వదాప్రాప్తేః- సచేద్వ్యాధీయీతకామం గురోరుచ్ఛిష్టంభేష
జార్థంసర్వంప్రాశ్నీయాదితివసిష్ఠోక్తేః- జ్యేష్ఠభ్రాతురిత్యపిజ్ఞేయం॥ పితుర్జ్యే
ష్ఠస్యచభ్రాతురుచ్ఛిష్టంభోజ్యమిత్యాపస్తంబోక్తేః గురుపుత్రేతుస్మృత్యంత
రేఉక్తం॥ గురువద్గురుపుత్రస్స్యాదన్యత్రోచ్ఛిష్టభోజనాత్॥ప్రచేతాః॥తాం
బూలాభ్యంజనంచైవకాంస్యపాత్రేచభోజనమ్। యతిశ్చబ్రహ్మచారీచవిధ
వాచవివర్జయేత్॥యమః॥మేఖలామజినందండముపవీతంచనిత్యశః।కౌపీనంకటి
సూత్రంచబ్రహ్మచారీతుధారయేత్॥ అగ్నీంధనంభైక్ష్యచర్యామధశ్శయ్యాం
గురోర్హితమ్।కుర్యాదితిశేషః- మేఖలామాహాశ్వలాయనః॥ తేషాంమేఖలా
మౌంజీబ్రాహ్మణస్యధనుర్జ్యాక్షత్రియస్యావీవైశ్యస్యేతిఆచార్యః॥ త్రివృతా
మేఖలాకార్యాత్రివారంస్యాత్సమావృతా।తద్గ్రంథయస్త్రయఃకార్యాఃపం
చవాసప్తవాపునః॥మనుః॥ మౌంజీత్రివృత్సమాశ్లక్ష్ణాకార్యావిప్రస్యమేఖలా।
త్రివృతాగ్రంథినైకేనత్రిభిఃపంచభిరేవవా ॥ మౌంజ్యభావేతుకర్తవ్యాకుశా
శ్మాంతకబిల్వజైః॥ అత్రప్రవరసంఖ్యానియమఇతివృద్ధాః-అథదండాః-మనుః॥
బ్రాహ్మణోబైల్వపాలాశౌక్షత్రియోవటఖాదిరౌ। పైప్పలౌదుంబరౌవైశ్యో
దండానర్హంతిధర్మతః॥ఏషామభావేగౌతమః॥ యజ్ఞియోవాసర్వేషాంమూ
ర్ధలలాటనాసాప్రమాణఇతి- అజినమాహాశ్వలాయనః- అహతేనవాససాసం
వీతమైణేయేనవాజినేన బ్రాహ్మణంరౌరవేణ క్షత్రియమాజేనవైశ్యమితి -
యద్యప్యైణేయశబ్దేనమృగీచర్మైవోచ్యతే-ఏణ్యాఢఞితిపాణినిస్మృతేః॥ ఐ
ణేయమేణ్యాశ్చర్మాద్యమేణస్యైణముభేత్రిష్వితి అమరకోశాచ్చ - తథాపి
కృష్ణరురుబస్తాన్యజినానీతిశంఖోక్తేః - సర్వేషాంవారౌరవమితియమోక్తే
శ్చమృగచర్మణాసహవికల్పోజ్ఞేయః - వస్త్రాజినయోస్తువికల్పః - కార్పా
సంవావికృతమితిగౌతమోక్తేః—అథయజ్ఞోపవీతం - మనుః॥ కార్పాసము
పవీతంస్యాద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతంత్రివృత్॥ పారిజాతేదేవలః॥ కార్పాసక్షౌ

మగోవాలశణబల్వతృణాదికమ్ । యథాసంభవతోధార్య ముపవీతంద్విజా
తిభిః ॥ శుచౌదేశేశుచిస్సూత్రంసంహతాంగుళిమూలకే । ఆవర్త్యషణ్ణవ
త్యాత త్త్రిగుణంకృత్యయత్నతః ॥ అబ్లింగకైస్త్రిభిస్సమ్యక్ప్రక్షాళ్యోర్ధ్వ
వృతంత్రివృత్ । అప్రదక్షిణమావృత్యసావిత్ర్యాత్రిగుణీకృతమ్ ॥ తతఃప్ర
దక్షిణావర్తంసమంస్యాన్నవసూత్రకమ్ । త్రిరావేష్ట్యదృఢంబద్ధ్వాబ్రహ్మ
విష్ణీశ్వరాన్నమేత్ ॥ తన్నవతంతుకార్యం ॥ సావిత్ర్యాత్రిగుణంకుర్యా
న్నవసూత్రంతుతద్భవేదితితేనైవోక్తేః - ఛందోగపరిశిష్టే ॥ త్రివృదూర్ధ్వ
వృతంకార్యంతంతుత్రయమధోవృతమ్ । త్రివృతంచోపవీతంస్యాత్తస్యైకో
గ్రంథిరిష్యతే ॥ ఊర్ధ్వవృతందక్షిణంకరమూర్ధ్వంకృత్వావలితం- భృగుః॥
వామావర్తవళితంత్రిగుణంకృత్వాదక్షిణావర్తవళితంత్రిగుణంకార్యం - సః
ఏకస్తంతురేవంత్రితంతుకమిత్యర్థః - కాత్యాయనః॥ పృష్ఠదేశేచనాభ్యాంచ
ధృతంయద్విందతేకటిమ్తద్ధార్యముపవీతంస్యాన్నాతిలంబంనచోచ్ఛ్రితమ్॥వ
సిష్ఠః ॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధోనాభేస్తపఃక్షయః । తస్మాన్నాభిస
మంకుర్యాదుపవీతంవిచక్షణః ॥ పారిజాతేదేవలః ॥ ఉపవీతంవటోరేకం
ద్వేతథేతరయోఃస్మృతేః ॥ ఏకమేవయతీనాంస్యాదితిశాస్త్రస్య నిశ్చయః॥
సఏవ॥బహూనివాయుష్కామస్య-తత్రమంత్రమాహసఏవ॥ యజ్ఞోపవీతమి
తివావ్యాహృత్యావాపిధారయేత్ ॥ హేమాద్రౌ॥యజ్ఞోపవీతేద్వేధార్యే
శ్రౌతేస్మార్తేచకర్మణి । తృతీయముత్తరీయార్థేవస్త్రాభావేతదిష్యతే ॥ దే
వలః ॥ సావిత్ర్యాదశకృత్వోద్భిర్మంత్రితాభిస్తదుక్షయే । విచ్ఛిన్నంచాప్య
ధోయాతంభుక్త్వానిర్మితముత్సృజేత్॥ మనుః॥ మేఖలామజినందండముపవీ
తంకమండలుమ్ । అప్సుప్రాశ్యవినష్టానిగృహ్ణీతాన్యానిమంత్రతః ॥ అస్యైత
ల్లోపేప్రాయశ్చిత్తం ॥ మనుః॥ అకృత్వాభైక్షచరణమసమిధ్యచపావకమ్।
అనాతురస్సప్తరాత్రమవకీర్ణివ్రతంచరేత్ ॥ అమత్యాఆపదిత్యాగేతుయాజ్ఞ
వల్క్యః ॥ భిక్షాగ్నికార్యేత్యక్త్వాతుసప్తరాత్రమనాతురః । కామావకీర్ణ ఇ
త్యాభ్యాంజుహుయాదాహుతిద్వయమ్ ॥ ఉపస్థానంతతఃకుర్యాత్సమాసిం
చంత్వనేనతు ॥ మంత్రాస్తుమితాక్షరాయాంజ్ఞేయాః - సకృల్లోపేతుబుగ్వి
ధానే ॥ మానస్తోకేజపేన్మంత్రంశతసంఖ్యంశివాలయే । అగ్నికార్యంవినా
భుక్త్వానపాపంబ్రహ్మచారిణః ॥ స్మృత్యర్థసారేతు ॥ సంధ్యాగ్నికార్యలో
పేస్నాత్వాష్టసహస్రంజపః భిక్షాలోపేష్టశతంఅభ్యాసేద్విగుణం పునఃసం
స్కారశ్చేత్యుక్తం - అపరార్కేసంవర్తః ॥ యస్సంధ్యాంచైవనోపాస్తే

అగ్నికార్యంయథావిధి । గాయత్ర్యష్టసహస్రంతుజపేత్స్నాత్వా సమా
హితః ॥ అగ్నికార్యంసంధ్యాద్వయేకార్యం ॥ అగ్నికార్యంతతఃకుర్యాత్సం
ధ్యయోరుభయోరపీతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - సాయమేవవాసాయమేవవాగ్ని
మింధీతేత్యేకేఇతిలౌగాక్షిణోక్తేః - పారిజాతేవృద్ధశాతాతపః ॥ బ్రహ్మ
చారీతుయోశ్నీయాన్మధుమాంసంతథైవచ । ప్రాజాపత్యంచరేత్కృచ్ఛ్రం
వ్రతశేషంసమాపయేత్ ॥ ఋగ్విధానే ॥ తంవోధియాజపేన్మంత్రంలక్షం
చైవశివాలయే । బ్రహ్మచారీస్త్వధర్మేషున్యూనంచేత్పూర్ణమేతితత్ ॥ స్త్రీసం
గేతుమనుః ॥ అవకీర్ణీతుకామేనగర్దభేనచతుష్పథే । స్థాలీపాకవిధానేనయ
జేద్వైనిరృతింనిశి ॥ విస్తరస్తుమితాక్షరాదౌజ్ఞేయః - ఉపవీతనాశేహారీతః ॥
మనోవ్రతపతీభిశ్చతస్రఆజ్యాహుతీర్హుత్వాపునఃప్రతీయాత్ - తత్రైవమరీ
చిః ॥ బ్రహ్మసూత్రంవినాభుంక్తేవిణ్మూత్రంకురుతేథవా । గాయత్ర్యష్ట
సహస్రేణప్రాణాయామేనశుధ్యతి ॥ మనుః ॥ భోశబ్దంకీర్తయేదంతేస్వస్య
నామ్నోభివాదనే । ఆయుష్మాన్భవసౌమ్యేతివాచ్యోవిప్రాభివాదనే ॥ అకా
రశ్చాస్యనామ్నోంతేవాచ్యఃపూర్వాక్షరఃప్లుతః । శర్మన్నితినకారాత్పూర్వ
ఇత్యర్థః - అభివాదనేప్రత్యభివాదనాదౌవిశేషఃస్మృత్యర్థసారేపారిజాతా
దౌజ్ఞేయః ॥ యమః ॥ జ్యాయానపికనీయాంసంసంధ్యాయామభివాదయేత్ ।
వినాశిష్యంచపుత్రంచ దౌహిత్రందుహితుఃపతిమ్— అథపునరుపనయనం
పారిజాతేశాతాతపః ॥ లశునంగృంజనంజగ్ధ్వాపలాండుంచతథాశునమ్ । ఉ
ష్ట్రమానుషకేభాశ్వరాసభీక్షీరభోజనాత్ ॥ ఉపాయనంపునఃకుర్యాత్త
ప్తకృచ్ఛ్రంచరేన్ముహురితి ॥ హేమాద్రౌవృద్ధమనుః ॥ జీవన్యదిసమాగచ్ఛే
ద్ఘృతకుంభేనిమజ్జ్యచ । ఉద్ధృత్యస్నాపయిత్వాస్యజాతకర్మాదికారయేత్ ॥ త
త్రైవపాద్మే ॥ ప్రేతశయ్యాప్రతిగ్రాహీపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ చంద్రికా
యాంబౌధాయనః ॥ సింధుసౌవీరసౌరాష్ట్రాంస్తథాప్రత్యంతవాసినః । అం
గవంగకళింగాంశ్చగత్వాసంస్కారమర్హతి ॥ హేమాద్రౌప్రాయశ్చిత్తకాం
డేవృద్ధగౌతమః ॥ ఖరముష్ట్రంచమహిషమశ్వాహమజంతథా । బస్తమా
రుహ్యాముఖజఃక్రోశేచాంద్రంవినిర్దిశేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ ఖరమారుహ్య
విప్రస్తుయోజనంయదిగచ్ఛతి । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంప్రోక్తంశరీరస్యవిశోధన
మ్ ॥ పునర్జన్మప్రకుర్వీతఘృతగర్భవిధానతః ॥ మదనరత్నేమితాక్షరాయాం
చస్నానమాత్రముక్తంమనుః ॥ అజ్ఞానాత్ప్రాశ్యవిణ్మూత్రం సురాసంస్పృష్ట
మేవచ । పునస్సంస్కారమర్హంతి త్రయోవర్ణాద్విజాతయః ॥ మితాక్షరా

యాంపరాశరః ॥ యః ప్రత్యవసితో విప్రః ప్రవ్రజ్యాతో వినిర్గతః । అనాశకని
వృత్తశ్చ గార్హస్థ్యం చేచ్చికీర్షతి ॥ స చరేత్త్రీణి కృచ్ఛ్రాణి త్రీణి చాంద్రాయ
ణాని చ । జాతకర్మాదిభిస్సర్వైస్సంస్కృతశ్శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ బౌధాయ
నసూత్రే ॥ అథోపనీతస్య వ్రతాని భవంతి నాన్యస్యోచ్ఛిష్టం భుంజీతాన్యత్ర -
పితృజ్యేష్ఠాభ్యాం న స్త్రియా సహ భుంజీత మధుమాంసం శ్రాద్ధం సూతకాన్నా
ని దశాహసంధినీక్షీరం ఛత్రాకనిర్యాసావిలాపనం గణాన్నం గణికాన్నమి
త్యేతేషు పునస్సంస్కారః ప్రతిషిద్ధదేశగమనమిత్యేకే - అథాప్యుదాహరంతి ॥
సురాష్ట్రసింధుసౌవీరమవంతీం దక్షిణాపథమ్ । ఏతాని బ్రాహ్మణో గత్వా
పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అథపునస్సంస్కారం వ్యాఖ్యాస్యామో దేవయ
జనప్రభృత్యగ్నిముఖాత్కృత్వా పాలాశీం సమిధమాజ్యేనాక్త్వాభ్యా
ధాయ వాచయతి పునస్త్వాదిత్యా రుద్రా వసవః కామాస్సన్వహేత్యథావ్రత్య
ప్రాయశ్చిత్తైర్జుహోతి యన్మ ఆత్మనో మిందాభూత్పునరగ్నిశ్చక్షురాదాదితి
ద్వాభ్యామథపక్వాజ్జుహోతి సప్తతే అగ్నేస్సుతేనస్వాహేత్యథాజ్యాహుతీ
రుపజుహోతి యేన దేవాః పవిత్రేణేతి తిసృభిరనుచ్ఛందసం స్విష్టకృత్ప్రభృతి -
సిద్ధమాధేనువరదానాదథాపరమాపరిధానాత్కృత్వా పాలాశీం సమిధమా
ధాయాథావ్రత్యప్రాయశ్చిత్తైర్జుహోత్యథ వ్యాహృతీర్జుహోతి - అథాపరో
బ్రాహ్మణవచనాదేవ సావిత్ర్యా శతకృత్వో ఘృతమభిమంత్ర్య ప్రాశ్య కృత
ప్రాయశ్చిత్తో భవతి - గురోర్వాప్యుచ్ఛిష్టం భుంజీతాథాప్యుదాహరంతి -
వపనం దక్షిణాదానం మేఖలాదండమజినం భైక్ష్యచర్యావ్రతాని చ నివర్తంతే పు
నస్సంస్కారకర్మణీతి - ఆశ్వలాయనగృహ్యేపి ॥ అథోపేతపూర్వస్యేత్యాది
నా పునస్సంస్కార ఉక్తః - తథా పిత్రాదివ్యతిరేకేణ బ్రహ్మచారిణః ప్రేతక
ర్మకరణే పునరుపనయనమిత్యపరార్కాదయః - త్రిస్థలీసేతౌ ॥ కర్మనాశా
జలస్పర్శాత్కరతోయావిలంఘనాత్ । గండకీబాహుతరణాత్పునస్సంస్కా
రమర్హతి ॥ గౌడాస్తు ॥ కరతోయాజలస్పర్శాత్కర్మనాశావిలంఘనాదితిప
ఠంతి - తన్న, చానధర్మేషు కరతోయాస్నానే ప్రాశస్త్యోక్తేః ॥ కరతోయే సదా
నీరే సరిచ్ఛ్రేష్ఠేతి విశ్రుతే । ఆప్లావయసి పౌరాణాం పాపం హరకరోద్భవే
ఇతి ॥ స్మృతిదర్పణచంద్రికాలిఖితస్నానమంత్రాచ్చ పరాశరః ॥ అజినం మేఖ
లా దండో భైక్షచర్యావ్రతాని చ । నివర్తంతే ద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మ
ణి ॥ హారీతస్తు ॥ య ఏకం వేదమధీత్యాన్యం వేదమధ్యేతుమిచ్ఛతి, తస్య పున
రుపనయనం తేన ప్రతివేదముపనయనం కర్తవ్యమిత్యాహ- అన్యే నైతన్మన్యంతే

సర్వేభ్యోవై వేదేభ్యస్సావిత్ర్యనూచ్యతఇత్యాపస్తంబోక్తేః. - తద్విధిఃకారికాయాం ॥ వేదాంతరమధీత్యైవబుగ్వేదంయేత్వధీయతే । ఉపనీతిరియంతేషామలంకరణవర్జితా॥ యద్వైతదుపనీతస్యప్రాయశ్చిత్తంయదాభవేత్। కృతాకృతంచవపనంమేధాజననమేవచ ॥ మేధాజననసద్భావేవ్రతచర్యాభవేదిహ । అనుప్రవచనీయశ్చతదభావేద్వయంనహి ॥ పరిదానంనకార్యంస్యాన్నిమిత్తానంతరంత్విదమ్ । పూర్వస్యావాచయేత్స్థానేతత్సవితుర్వృణీమహ ఇతి ॥ యత్తుహారీతః ॥ ద్వివిధాఃస్త్రియఃబ్రహ్మవాదిన్యస్సద్యోవధ్వశ్చతత్రబ్రహ్మవాదినీనాముపనయన మగ్నీంధనంవేదాధ్యయనంస్వగృహేచభైక్ష్యచర్యేతి - సద్యోవధూనాముపనయనంకృత్వావివాహఃకార్యఇతి తద్యుగాంతరవిషయం॥ పురాకల్పేషునారీణామౌంజీబంధనమిష్యతే। అధ్యాపనంచవేదానాంసావిత్రీవాచనంతథేతియమోక్తేః- అథానధ్యాయాః-పారిజాతేబృహస్పతిః॥ ప్రతిపత్సచతుర్దశ్యామష్టమ్యాంపర్వణోర్ద్వయోః। శ్వోనధ్యాయేద్యశర్వర్యాంనాధీయీతకదాచన ॥ నారదః ॥ అయనేవిషువేచైవశయనేబోధనేహరేః । అనధ్యాయస్తుకర్తవ్యో మన్వాదిషుయుగాదిషు ॥ నిర్ణయామృతే॥ చాతుర్మాస్యద్వితీయాసుమన్వాదిషుయుగాదిషు। అనధ్యాయస్తుకర్తవ్యోయాచసోపపదాతిథిః॥ గర్గః ॥ శుచావూర్జేతపస్యేచయాద్వితీయావిధుక్షయే । చాతుర్మాస్యద్వితీయాస్తాః ప్రవదంతిమనీషిణః॥స్మృత్యర్థసారేపి॥ ఆషాఢీకార్తికీఫాల్గునీసమీపస్థద్వితీయాసుచేతి - మనుః ॥ ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేత్రిరాత్రంక్షపణంస్మృతమ్। అష్టకాసుత్వహోరాత్రమృత్వంతాసుచరాత్రిష్వితి ॥ ఉత్సర్గేతుమనూక్తపక్షిణ్యహోరాత్రాభ్యాంత్ర్యహస్యవికల్పఇతివిజ్ఞానేశ్వరః - అష్టకాశబ్దేనసప్తమ్యాదిత్రయంజ్ఞేయం - తిస్రోష్టకాస్త్రిరాత్రమంత్యామేకే ఇతిగౌతమోక్తేః - ఋత్వంతాస్వితిసౌరఋత్వంతాసుచాంద్రంతస్యపర్వత్వేనైవనిషేధసిద్ధేరితిసర్వజ్ఞనారాయణః - ఏతేనిత్యాః - నైమిత్తికానప్యాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ త్ర్యహంప్రేతేష్వనధ్యాయశ్శిష్యర్త్విగ్గురుబంధుషు। ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేస్వశాఖాశ్రోత్రియేతథా॥ సంధ్యాగర్జితనిర్ఘాతభూకంపోల్కానిపాతనే । సమాప్యవేదంద్యునిశమారణ్యకమధీత్యచ ॥ పంచదశ్యాంచతుర్దశ్యామష్టమ్యాం,రాహుసూతకే । ఋతుసంధిషుభుక్త్వావాశ్రాద్ధికంప్రతిగృహ్యచ॥పశుమండూకనకులశ్వాహిమార్జారమూషకైః। కృతేంతరేత్వహోరాత్రంశక్రపాతేతథోచ్ఛ్రియే॥ గ్రహణేద్యునిశోక్తావపిగ్రస్తాస్తేత్ర్యహమిత్యుక్తంప్రాక్-స్మృత్యర్థసారేతు॥రాత్రౌతుగ్రహే

తిస్రోరాత్రీర్దివాచత్ర్యహమిత్యుక్తం, ఋతుస్నానే, భుక్తేత్వుత్సవవిషయం-
ఊర్ధ్వంభోజనాదుత్సవే ఇతిగౌతమోక్తేః ॥ శ్రాద్ధికంమహైకోద్దిష్టభిన్నం
తత్రతుత్ర్యహమితిమనుః- స్మృత్యర్థసారేచైవం - యత్తు - పశ్వాద్యంతరా
యేత్ర్యహముపవాసోవిప్రవాసశ్చేతిగౌతమోక్తం - తత్ప్రథమాధ్యయ
నేయాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్వక్రోష్టృగర్దభోలూకసామబాణార్తనిస్వనే । అమే
ధ్యశవశూద్రాంత్యశ్మశానపతితాంతికే ॥ దేశేశుచావాత్మనిచవిద్యుత్స్తని
తసంప్లవే। భుక్త్వార్ద్రపాణిరంభోంతరర్ధరాత్రేతిమారుతే॥ పాంసుప్రవర్షే
దిగ్దాహేసంధ్యానీహారభీతిషు। ధావతఃపూతిగంధేచశిష్టేచగృహమాగతే॥
ఖరోష్ట్రయానహస్త్యశ్వనౌవృక్షగిరిరోహణే । సప్తత్రింశదనధ్యాయానే
తాంస్తాత్కాలికాన్విదుః ॥ బాణోవంశశ్శతతంతుర్వీణేతిహారదత్తః - అమే
ధ్యాస్సూతికాదయః- స్తనితంగర్జః - వర్షాతోన్యత్రగర్జవృష్టివిద్యుతాంయౌ
గపద్యేఆకాలికః వర్షాసుతాత్కాలికఇతినారాయణః - సంధ్యాగర్జేతుహారీ
తః - సాయంసంధ్యాస్తనితేరాత్రిః ప్రాతస్సంధ్యాస్తనితేహోరాత్రంరా
త్రౌవిద్యుత్యపరరాత్ర్యవధిః-విద్యుతినక్తంచాపరరాత్రాదితిగౌతమోక్తేః-
తృతీయదినాంశోత్తరంతువిద్యుతి సర్వరాత్రమిత్యాహసఏవ - త్రిభాగాదిప్ర
వృత్తౌసర్వమితి- అర్ధరాత్రేమధ్యయామద్వయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- మధ్యదండ
చతుష్టయఇతినిర్ణయామృతే- మనుః॥ నవివాదేనకలహేనసేనాయాంనసంగ
రే । నభుక్తమాత్రేనాజీర్ణేనవమిత్వానసూతకే ॥ రుధిరేచస్రుతేగాత్రాచ్ఛ
స్త్రేణచపరిక్షతే॥ కౌర్మే ॥ శ్లేష్మాతకస్యచ్ఛాయాయాంశాల్మలేర్మధుకస్య
చ। కదాచిదపినాధ్యేయంకోవిదారకపిత్థయోః॥ మనుః॥ శయానఃప్రౌఢపా
దశ్చకృత్వాచైవావసక్థికామ్। నాధీయీతామిషంజగ్ధ్వాసూతకాన్నాద్యమే
వచ ॥ ప్రౌఢపాదః పాదోపరిపాదదాతా ఆసనారూఢపాదోవేతిహారద
త్తః - సోపపదాస్వపిప్రాగుక్తం - స్మృత్యర్థసారేశ్రవణద్వాదశీమహాభర
ణ్యోః ప్రేతద్వితీయాయాం రథసప్తమ్యామాకాశేశవదర్శనే చాహోరా
త్రం- అసపిండేగురౌమృతేత్రిరాత్రం-ఆచార్యేఉపాధ్యాయేచపక్షిణీ-ఆచా
ర్యభార్యాపుత్రశిష్యేష్వహోరాత్రం- అగ్న్యుత్పాతేగోవిప్రవృత్తౌత్రిరా
త్రం - అయనేవిషువేచపక్షిణీ అకాలవృష్టౌచ- ఆరణ్యమార్జారసర్పనకుల
పంచనఖాదేరంతరాగమనేత్రిరాత్రం- ఆరణ్యశ్వసృగాలాదివానరరజకాదౌ
ద్వాదశరాత్రం శ్వఖరవరాహోష్ట్రచాండాలసూతికోదక్యాశవాదామా
సం-గోగవయాజానాస్త్రికాకా [illegible] శవమేషశ్వ [illegible] కాదౌపక్ష్యాసం-

గజగండసారససింహవ్యాఘ్రమహాపాపికృతఘ్నాదావప్యనధ్యాయః- శోభ
నదినేచానధ్యాయః-వివాహప్రతిష్ఠోద్యాపనాదిస్వసమాప్తేస్సగోత్రిణా
మనధ్యాయః॥ఉదయేస్తమయేచాపిముహూర్తత్రయగామియత్। తద్దినంతద
హోరాత్రంచానధ్యాయవిదోవిదుః ॥ కేచిదాహుః క్వచిద్దేశేయావత్తద్దిన
నాడికాః। తావదేవత్వనధ్యాయో తత్తన్మిశ్రేదినాంతరే ॥ ప్రదోషంత్వా
హప్రజాపతిః ॥ షష్ఠీచద్వాదశీచైవఅర్ధరాత్రోనసనాడికా। ప్రదోషేనత్వధీ
యీతతృతీయానవనాడికా ॥ నిర్ణయామృతేగర్గః॥ రాత్రియామత్రయాద
ర్వాక్సప్తమీవాత్రయోదశీ। ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవిద్యావిగర్హితః॥ రా
త్రౌనవసునాడీషుచతుర్థీయదిదృశ్యతే। ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవిద్యావిగ
ర్హితః॥ కౌర్మే॥ అనధ్యాయస్తునాంగేషునేతిహాసపురాణయోః। నధర్మశా
స్త్రేష్వన్యేషుపర్వణ్యేతానివర్జయేత్॥ శౌనకః॥ నిత్యేజపేచకామ్యేచక్రతౌ
పారాయణేపిచ। నానధ్యాయోస్తివేదానాంగ్రహణేగ్రాహణేస్మృతః॥
ఇత్యనధ్యాయాః—— అథమహానామ్న్యాదివ్రతం - శ్రీధరః॥ తిథినక్షత్రవా
రాంశవర్గోదయనిరీక్షణమ్। చౌలవత్సర్వమాఖ్యాతంసగోదానవ్రతేషుచ॥
ఏషాంలోపేశౌనకః॥ వ్రతానివిధినాకృత్వాస్వశాఖాధ్యయనంచరేత్। అ
కృత్వాభ్యస్యతేయేనసపాపీవిధిఘాతకః॥ ప్రత్యేకంకృచ్ఛ్రమేకైకంచరిత్వా
జ్యాహుతీశ్చతమ్। హుత్వాచైవతుగాయత్ర్యాస్నాయాదిత్యాహశౌనకః॥
స్మృత్యర్థసారేతు॥ త్రీన్వాద్వాదశవాకృచ్ఛ్రాన్కృత్వాపునర్వ్రతంచరేది
త్యుక్తం- అథసమావర్తనంసురేశ్వరః॥సౌమ్యభానుజయోర్వారేనక్షత్రేచవ్ర
తోదితే। తారాచంద్రవిశుద్ధౌచస్యాత్సమావర్తనక్రియా॥ బౌధాయనసూ
త్రేతు-రోహిణ్యాంతిష్యేఉత్తరయోఃఫాల్గున్యోర్హస్తేచిత్రాయామైంద్రేవి
శాఖయోర్వాస్నాయాదిత్యుక్తం - వసిష్ఠః॥ స్నానంమాధ్యాహ్నకాలేతు
హోరాయాంకారయేచ్ఛుభమ్। పూర్వాహ్ణేతదభావేతుకుర్యాత్స్నానం
యథావిధి॥ సర్వఋతవోవివాహస్యేతిసూత్రాత్ - యదాదక్షిణాయనేవి
వాహస్తదాసమావర్తనమపితత్రైవ-అన్యథోదగయనేసమావర్తనే- అనా
శ్రమీనతిష్ఠేతేతివిరోధస్స్యాదిత్యుక్తం సుదర్శనభాష్యే- ఏతచ్చబ్రహ్మచారి
వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాకార్యం - తదాహబౌధాయనః॥ శౌచసం
ధ్యాదర్భభిక్షాగ్నికార్యరాహిత్య కౌపీనోపవీతమేఖలాదండాజినాధారణే
దివాస్వాపచ్ఛత్రపాదుకాస్రగ్విధారణాంగోద్వర్తనానులేపనాంజన ద్యూ
తనృత్యగీతవాద్యాభిరతౌబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్ మహావ్యాహృ

తిహోమం పాహిత్రయోదశ హోమంచ కుర్యాత్ - సమావర్తనోత్తరం స్ఫూర్త్యమృతానాం త్రిరాత్రమాశౌచం కార్యం॥ ఆదిష్టీనోదకం కుర్యాదావ్రతస్య సమాపనాత్ । సమాప్తేతూదకం దత్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి మనూక్తేః- ఆదిష్టీ బ్రహ్మచారీతి విజ్ఞానేశ్వరః - బ్రహ్మచర్యే యదికశ్చిన్మృతస్తదా త్రిరాత్రమత్యైవివాహః కార్యోఽన్యథా నేతి సిద్ధ్యతి - జననేతు సత్యపి న త్రిరాత్రం తత్రాతిక్రాంతాశౌచాభావాదుదకం దత్వేతి వచనాచ్చేతి టీక్ - తత్రాపి వికల్పః ॥ పితర్యపి మృతే నైషాం దోషో భవతి కర్హిచిత్। ఆశౌచం కర్మణోఽంతే స్యాత్ త్ర్యహం వా బ్రహ్మచారిణామితి ఛందోగపరిశిష్టాత్ - స్నాతకవ్రతాన్యాహ వ్యాసః॥ యజ్ఞోపవీతద్వితయం సోదకం చ కమండలుమ్। ఛత్రం చోష్ణీషమమలం పాదుకే చాప్యుపానహౌ ॥ రౌక్మే చ కుండలే వేదః కృత్తకేశనఖః శుచిః ॥ వేదోదర్భవటుః- మనుః॥ ఉపానహౌ చ వాసశ్చ ధృతమన్యైర్న ధారయేత్ । ఉపవీతమలంకారం స్రజం కరకమేవ చ ॥ అన్యాన్యపి బహ్వృచగృహ్యస్మృత్యాదిభ్యో జ్ఞేయాని—అథ ఛురికాబంధః - జ్యోతిర్నిబంధే నారదః ॥ ఛురికాబంధనం వక్ష్యే నృపాణాం ప్రాక్కరగ్రహాత్ । వివాహోక్తేషు మాసేషు శుక్లపక్షేఽప్యనస్తగే ॥ జీవే శుక్రే చ భూపుత్రే చంద్రతారాబలాన్వితే। మౌంజీబంధర్క్షతిథిషు కుజవర్జితవాసరే ॥ సంగ్రహే ॥ శూద్రాణాం రాజపుత్రాణాం మౌంజ్యభావే శస్త్రబంధనమ్। మౌంజీబంధోక్తతిథ్యాదౌ కార్యం భౌమదినం వినా—

అథ వివాహః- యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యో లక్షణ్యాం స్త్రియముద్వహేత్। అనన్యపూర్వికాం కాంతామసపిండాం యవీయసీమ్ ॥ అరోగిణీం భ్రాతృమతీమసమానార్షగోత్రజామ్ ॥ లక్షణ్యాం బాహ్యాభ్యంతరలక్షణైర్యుక్తాం - బాహ్యాని కాశీఖండాదౌ ప్రసిద్ధాని- ఆంతరాణ్యాశ్వలాయనోక్తాన్యష్టాపిండాన్కృత్వేత్యాదీని- మనుః॥ అసపిండా చ యా మాతురసగోత్రా చ యా పితుః । సా ప్రశస్తా ద్విజాతీనాం దారకర్మణి మైథునే ॥ దత్రిమమాతుర్గృహీతా అపి సపిండా అపి సగోత్రా- తత్కులనివృత్తయే చకారాన్మాతురసగోత్రా దత్తస్య పితుర్జనకకులే పితురసగోత్రాపి సపిండత్వాన్నిషిద్ధేత్యస్యార్థశ్చకారః- అసపిండాం సాపిండ్యరహితాం- తచ్చైకశరీరావయవాన్వయేన భవతి- ఏకస్య హి పితుర్మాతుర్వా శరీరస్యావయవాః - పుత్రపౌత్రాదిషు సాక్షాత్పరంపరయా వా శుక్రశోణితాది రూపేణానుస్యూతాః- యద్యపి పత్న్యాః పత్యా సహ భ్రాతృపత్నీనాం చ పరస్పరం తన్నసంభవతి - తథాపి ఆధారత్వేనైకశరీరావయవాన్వయోఽస్త్యేవ- అస్థిభిరస్థీని మంత్రలింగాత్ - ఏకస్య హి పితృ

శరీరస్యావయవాః పుత్రద్వారా తాస్వాహితా ఇతిమదనరత్న పారిజాత
విజ్ఞానేశ్వరాదయః-వాచస్పతిశుద్ధివివేకశూలపాణ్యాదిగౌడమైథిలాదయో
ప్యేవంశ్రుతావపి-ఏతత్షాట్కౌశికంశరీరం త్రీణిపితృతః త్రీణిమాతృతోఽస్థిస్నా
యుమజ్జానఃపితృతః త్వఙ్మాంసరుధిరాణిమాతృతఇతి - ప్రజామనుప్రజాయ
సఇతిచ- చంద్రికాపరార్కమేధాతిథిమాధవాదయస్తు ఏకపిండదానక్రియా
న్వయిత్వంసాపిండ్యం॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాఃపిత్రాద్యాఃపిండభాగినః। పిండ
దస్సప్తమస్తేషాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమితిమాత్స్యోక్తేః -. నచపితృవ్యా
దిష్వేతన్నాస్తీతివాచ్యం - తత్కర్తృకశ్రాద్ధేదైవతైక్యేనతత్సత్త్వాత్ - ఏవ
దత్తకర్తృకశ్రాద్ధేహియేదేవతాభూతాస్తేషాంమధ్యేయఃకశ్చిదస్యకర్తృక
శ్రాద్ధేనుప్రవిశతితేషాంసాపిండ్యం-తద్భార్యాణామపిభర్తృకర్తృకశ్రాద్ధే
సహాధికారిత్వేనతదన్వయాత్ ॥ ఏకత్వంసాగతాభర్తుః పిండేగోత్రేచసూత
కేఇతిస్మృతేశ్చ- శ్రుతీనాంచవైరాగ్యార్థత్వాత్తస్యసాపిండ్యావి[illegible]త్వమా
నాభావాత్ - నచమాతులాదిష్వేతన్నాస్తీతివాచ్యం - మాతామహరూప
దైవతైక్యాత్, నను గురుశిష్యాదేరపిశ్రాద్ధదేవతాత్వాత్సపిండత్వంస్యాత్ - కిం
బహునా॥ సర్వాభావేతునృపతిః కారయేత్తస్యరిక్థతఇతిమార్కండేయపురా
ణాద్రాజ్ఞోఽపిశ్రాద్ధకర్తృత్వాత్సాపిండ్యప్రసంగః-సత్యం॥ పంచమాత్సప్త
మాదూర్ధ్వంమాతృతః పితృతస్తథేతియాజ్ఞవల్క్య వచనేనమాతా పితృసం
బంధఏవతత్సత్త్వాత్- ఊర్ధ్వంసాపిండ్యంనివర్తతఇతి శేషః - ననుపంచమాత్వా
ద్యత్రనియమ్యతేనమాతృతఇత్యాదివాక్యభేదాత్ - మైవం - మాతృకులేపం
చమత్వస్యపితృకులేసప్తమత్వస్యచబోధనేతుల్యత్వాత్ - పౌరుషేయత్వాద
దోషఇతిచేత్-తుల్యమన్యత్రాపి- అన్యకర్తృకేరాజ్ఞస్తత్పితౄణాంవా దేవ
తాత్వాభావాచ్చ - కించ అవయవాన్వయపక్షేయథాయోగరూఢ్యాపరిహా
రస్తథేహాపితేనమాతృకులేపితృకులేచైకపిండదానక్రియాన్వయిత్వంసాపిం
డ్యమిత్యాహుః - తేనైకస్యపిత్రాదయష్షట్పుత్రాదయశ్చషట్సపిండాభవం
తి- అత్రకేచిదుభయతస్సాపిండ్యనివృత్తావేవోద్వాహోనాన్యథేత్యాహుః-
శుద్ధచింతామణివాచస్పతిహరిదత్తాదయస్తు సగోత్రత్వవత్సాపిండ్యస్యప్ర
తియోగికత్వేనసంయోగవదుభయనిరూప్యత్వాత్ - ఏకతోనివృత్తావన్యతో
నివృత్తేరావశ్యకత్వాన్మూల పురుషమారభ్యాష్టమో వరో మూలపురుష
మారభ్యద్వితీయాతృతీయాదికాంకన్యాముద్వహేదిత్యాహుః-శిష్టాస్తు- నవ
భూపరయోస్స్వతస్సాపిండ్యంకింతుకూటస్థసంతతిత్వాత్తత్సాపిండ్యేనైవ- అ

తోష్టమవరంప్రతికన్యాయాఅసాపిండ్యేపికన్యాయాఃకూటస్థేనసాపిండ్యాత్త
త్సంతతిస్థత్వాద్వరస్తాంప్రతి సపిండఏవేత్యవివాహః - సాపిండ్యాసాపిండ్య
యోఃప్రతియోగిభేదేనావిరోధాదిత్యాహుః - ఇదమేవచయుక్తం- ఆశౌచే
ప్యేవంసాపిండ్యంజ్ఞేయం- యత్రతుమధ్యేవిచ్ఛిన్నమపి సాపిండ్యమండూకప్లు
తివత్పునరనువర్తతే యథాకూటస్థాత్పంచమ్యోఃకన్యయోః పుత్రౌతత్రనివృ
త్తిః-తదపత్యయోస్త్వనువృత్తిస్తత్రాపిసాపిండ్యాసాపిండ్యయోర్దోషః-సం
బంధిభేదాత్ తేనతత్రనవివాహః- అత్రకూటస్థమారభ్యగణనాకార్యా-తదు
క్తం॥ వధ్వావరస్యవాతాతఃకూటస్థాద్యదిసప్తమః। పంచమీచేత్తయోర్మా
తాతత్సాపిండ్యంనివర్తత ఇతి-కూటస్థోమూలపురుషః-విశ్వరూపనిబంధే॥ ఏ
వముక్తప్రకారేణపితృ బంధుషుసప్తమాత్। ఊర్ధ్వమేవవివాహ్యత్వంపంచ
మాన్మాతృబంధుతః॥ సంతానోభిద్యతేయస్మాత్పూర్వజాదుభయత్రచ। త
మాదాయగణేద్ధీమాన్వరంయావచ్చకన్యకామ్॥ స్మృతితత్త్వేనారదః॥ ఆస
ప్తమాత్పంచమాచ్చబంధుభ్యః పితృమాతృతః। అవివాహ్యాసగోత్రాచస
మానప్రవరాతథా॥ అత్రబంధుభ్యఇతిపంచమీనిర్దేశాత్- పితుఃపితృష్వసృ
పుత్రాత్సప్తమీంమాతుఃపితృష్వసృపుత్రాచ్చపంచమీమపిత్యజేత్ - ఏవమన్య
బంధుషుజ్ఞేయం-తత్రాపిత్రిగోత్రాత్యయేఽర్వాగపివివాహంకుర్యాత్ వక్ష్య
మాణవచనాత్- త్రిగోత్రగణనాచమాతామహగోత్రాపేక్షయా,నతుస్వా
పేక్షయాఅన్యథాపితుఃపితామహదుహితుర్దౌహిత్రీపుత్రీపరిణేయాస్యాత్ -
వధ్వాఃమాతామహగోత్రాపేక్షయాతు త్రిగోత్రాంతర్గతేన వివాహప్ర
సంగఇతిసంబంధ తత్త్వాదయో గౌడగ్రంథాః-సంబంధవివేకేశూలపాణిర
ప్యాహ-పంచమాత్సప్తమాచ్చార్వాగపిత్రిగోత్రాంతరితావివాహ్యా॥అసంబ
ద్ధాభవేన్మాతుఃపిండేనైవోదకేనవా। సావివాహ్యాద్విజాతీనాంత్రిగోత్రాంత
రితాచయేతిబృహన్మనూక్తేః॥ సన్నికర్షేపికర్తవ్యం త్రిగోత్రాత్పరతోయదీ
తిదేవలోక్తేశ్చేతి- ఏతచ్చదాక్షిణాత్యాసమస్యంతే- యత్తువసిష్ఠః॥ పంచమీం
సప్తమీంచైవమాతృతఃపితృతస్తథేతి- యచ్చవిష్ణుపురాణం॥ పంచమీంమా
తృపక్షాచ్చపితృపక్షాచ్చసప్తమీమ్। గృహస్థఉద్వహేత్కన్యాంన్యాయ్యేనవి
ధినానృపేతి॥ తత్పంచమీసప్తమీమతీత్యేతివ్యాఖ్యేయం॥ పంచమేసప్తమేచై
వయేషాంవైవాహికీక్రియా। క్రియాపరాఅపిహితేపతితాశ్శూద్రతాంగతాః॥
ఇత్యపరార్కేమరీచివచనాత్ - హారలతాయాంశంఖలిఖితౌ॥ సపిండతా
తుసర్వేషాంగోత్రతస్సాప్తపౌరుషీ। పిండశ్చోదకదానంచఆశౌచంచతదాను

గమ్॥ గోత్రంసంతానం- ఆశౌచంతానభివ్యాప్యగచ్ఛతీత్యర్థః- శుద్ధివివేకేశుద్ధిచింతామణౌచబ్రాహ్మే॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంవిజ్ఞేయాసాప్తపౌరుషీ। సపిండతాతతఃపశ్చాత్సమానోదకధర్మతా॥ తతఃకాలవశాత్తత్రవిస్మృతౌ నామగోత్రతః। సమానోదకసంజ్ఞాతుతావన్మాత్రాపినశ్యతి॥ సప్తోర్ధ్వంత్రయస్సోదకాస్తతోగోత్రజాః - తత్త్రైవబ్రాహ్మే॥ అవిభక్తధనాస్సర్వేతేసపిండాఃపరికీర్తితాః॥ తేనావిభక్తధనాభావేవిభక్తః - సపిండోధనహారీనాన్యథేత్యర్థః - తేనవివాహేఆశౌచేధనగ్రహణేచత్రిధాసాపిండ్యంసిద్ధం- యత్తుపంచమీంమాతృతఃపరిహరేత్సప్తమీంపితృతస్త్రీన్మాతృతఃపంచపితృతోవేతిపైఠీనసిస్మృతౌత్రీనిత్యనుకల్పఇతిమాధవోక్తేః॥పంచమీంసప్తమీంచైవమాతృతఃపితృతస్తథా। దశభిఃపురుషైఃఖ్యాతాచ్ఛ్రోత్రియాణాంమహాకులాత్॥ ఉద్వహేత్సప్తమాదూర్ధ్వంతదభావేతుసప్తమీమ్। పంచమీంతదభావేతుపితృపక్షేప్యయంవిధిః॥ సప్తమీంచతథాషష్ఠీంపంచమీంచతథైవచ। ఏవముద్వాహయేత్కన్యాంనదోషశ్శాకటాయనః॥ తృతీయాంవాచతుర్థీంవాపక్షయోరుభయోరపి। వివాహయేన్మనుఃప్రాహపారాశర్యోంగిరాయమః॥యస్తుదేశానురూపేణకులమార్గేణచోద్వహేత్। నిత్యంసవ్యవహార్యస్స్యాద్వేదాచ్చైతత్ప్రదృశ్యతఇతిచతుర్వింశతిమతాత్॥ చతుర్థీముద్వహేత్కన్యాంచతుర్థఃపంచమోపివా। పరాశరమతేషష్ఠీంపంచమోనతుపంచమీమితిపరాశరోక్తేశ్చానుకల్పత్వే నాపదిపంచమ్యాదిపరిణయనంకార్యమితిప్రతీయతే- అత్రహితదభావేఇతి స్పష్టమేవానుకల్పత్వముక్తం - తత్రయథాశ్రుతంజ్ఞేయం-పూర్వోక్తమరీచివచోవిరోధాత్ - వసునివికల్పాసంభవాత్॥ పంచమాత్సప్తమాద్ధీనాంయః కన్యాముద్వహేద్ద్విజః। గురుతల్పీసవిజ్ఞేయస్సగోత్రాంచైవముద్వహన్నితి[illegible]క్తేఃపరాశరస్యమూలాభావాచ్చ - తస్మాన్మదనపారిజాతాద్యుక్తదిశాదత్తకసాపత్న్యసంబంధాద్యనప్రవేశబ్రాహ్మణాదీనాంక్షత్రియాదిసపిండవిషయేవాపూర్వోక్తానినేయాని - నత్వనుకల్పఇతిభ్రమితవ్యం- యత్తుస్మృతిచంద్రికామాధవాదయఆహుః॥ తృతీయేసంగచ్ఛావహైచతుర్థేసంగచ్ఛావహఇతిశతపథశ్రుతేః - తృప్తాంజహుర్మాతులస్యేవయోషాభాగస్తేపైతృష్వసేయీవపామివేతి గర్భేనునాజనితాదంపతీకరితిచమంత్రవర్ణాత్॥ మాతృష్వసృసుతాంకేచిత్పితృష్వసృసుతాంతథా। వివహంతిక్వచిద్దేశే సంకోచ్యాపిసపిండతామితిశాతాతపోక్తేశ్చ మాతులకన్యోద్వాహఃకార్యః- నద్యపిపితృష్వసృకన్యోద్వాహోపిప్రాప్తస్తథాపి॥అ

స్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టం ధర్మమప్యాచరేన్నత్వితినిషేధా ద్వచనాంతరేణతదు ద్వాహస్యావిధానాచ్చ నకార్యః - అయంతుదాక్షిణాత్యశిష్టాచారాత్కా- ర్యఇతి - నచపూర్వోక్తశ్రుతీనామర్థవాదమాత్రతామానాంతరేణాసిద్ధా ఉ పరిహీదేవేభ్యోధారయతీతివదనువాదానుపపత్త్యావిధికల్పనాత్ - యత్తుశా తాతపః॥ మాతులస్యసుతామూఢ్వామాతృగోత్రాంతథైవచ। సమానప్రవ రాంచైవత్యక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ యచ్చమనుః॥ పైతృష్వసేయీంభగి నీంస్వస్రీయాంమాతురేవచ। మాతుశ్చభ్రాతురాప్తస్యగత్వాచాంద్రాయ ణంచరేత్॥ ఏతాస్తిస్రస్తుభార్యార్థేనోపయచ్ఛేతబుద్ధిమాన్॥యచ్చవ్యాసః॥ మాతుస్సపిండాద్యత్నేనవర్జనీయాద్విజాతిభిరితి తద్గాంధర్వాదివివాహోఢ మాతృవిషయం-తత్రపితృగోత్రానివృత్తేః-అతఏవమార్కండేయపురాణమ్॥ గాంధర్వాదివివాహేషుపితృగోత్రేణధర్మవిదితి-బ్రాహ్మ్యాదివివాహేతుపరిణే త్రైవేతిభట్టసోమేశ్వరేపితృతీయేధ్యాయేవాక్యపాదే మాతులకన్యోద్వాహ ముదాహృత్యస్మృతివిరోధేనాచారప్రాప్తస్యాస్యవార్తికేబాధోక్త్వాపిపూ ర్వోక్తశ్రౌతలింగబలీయస్త్వాదస్యకర్తవ్యతామాహ-తదేతద్దత్తకస్యపాలక దత్రిమమాతృసోదరకన్యావిషయత్వేనాసవర్ణ మాతులకన్యావిషయత్వేన యుగాంతరపరత్వేనచోపపన్నమపిఅవిచారితరమణీయం-యథాతథాస్తు-త థాపికలౌతావన్నిషిద్ధమేవ॥గోత్రాన్మాతుస్సపిండాచ్చవివాహోగోవధస్త థేత్యాదిపురాణాత్ - మాధవీయేబౌధాయనోప్యస్యానింద్యతామాహ॥ పంచ ధావిప్రతిపత్తిర్దక్షిణతస్తథోత్తరత ఊర్ణావిక్రయోనుపేతే నస్త్రియాచ స హభోజనం పర్యుషితభోజనంమాతులపితృష్వసృదుహితృపరిణయనమితి- అథోత్తరతస్సీధుపానాదికముక్త్వా ఇతరఇతరస్మిన్కుర్వన్దుష్యతి - ఇతరఇత రస్మిన్నితిభట్టసోమేశ్వరేణాపిస్మృతివిరుద్ధానాం మాతులకన్యోద్వాహాదీనా మస్మాద్వచనాదప్రామాణ్యమిత్యుక్తం - బృహస్పతిరపి॥ ఉద్గాహ్యతేదా క్షిణాత్యైర్మాతులస్యసుతాద్విజైః। మత్స్యాదాశ్చనరాఃపూర్వేవ్యభిచా రరతాఃస్త్రియః॥ ఉత్తరేమద్యపాశ్చైవస్పృశ్యానృణాం రజస్వలా ఇత్య నాచారత్వమాహ - అతఏవహేమాద్రిమాత్స్యే - కర్ణాటకాదీనాంత త్కారిత్వాంశ్రాద్ధేనిషేధః - బోపదేవేనాపిలిఖితం బ్రాహ్మం॥ యత్రమా తులజోద్వాహోయత్రవైవృషలీపతిః। శ్రాద్ధంసగచ్ఛేత్తద్విప్రైఃకృతంయచ్చ నిరామిషమితితస్మాన్మాతృతఃపంచపితృతఃసప్తభ్యోర్ధ్వవివాహాదితిసిద్ధం- సం బంధవివేకేసుమంతుః॥ బ్రాహ్మణానాంసపిండత్వమాదశమాద్ధర్మ

విచ్ఛిత్తిర్భవతి ఆసప్తమాద్రిక్థవిచ్ఛిత్తిర్భవతి ఆతృతీయాత్పిండవిచ్ఛిత్తిరన్యథాపిండశౌచక్రియావిచ్ఛేదాద్బ్రహ్మహాతుల్యోభవతి- అస్యార్థమాహశూలపాణిః ॥ జీవత్పిత్రాదిత్రికస్యవృద్ధప్రపితామహాదయస్త్రయశ్శ్రాద్ధదేవతాత్వాత్పిండభాజోభవంతితదూర్ధ్వంత్రయోనవపురుషపర్యంతాలేపభాజఃశ్రాద్ధకర్తాచదశమఇతి - దశమాదూర్ధ్వంసాపిండ్యనివృత్తిః - దశమాదిత్యుపలక్షణం తేనపితృపితామహజీవనేనవపురుషపర్యంతంపితృజీవనేచాష్టపురుషపర్యంతంసాపిండ్యమితిజ్ఞేయం - అపుత్రధనగ్రహణే సన్నిహితాభావే సప్తపురుషపర్యంతమధికారః ధనగ్రాహిణమారభ్యతృతీయః పౌత్రఃతదూర్ధ్వంశ్రాద్ధవిచ్ఛేదఃఅన్యథాధనహారిత్వేపుత్రశ్రాద్ధాద్యకరణేబ్రహ్మహేత్యర్థః- ఆతృతీయాదిత్యనూఢకన్యావిషయం- అప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురుషీవిజ్ఞాయతఇతివసిష్ఠోక్తేః- ఏతచ్చాశౌచవిషయంసాపిండ్యంనతువివాహాదౌతత్రపూర్వోక్తవచనైః పంచమత్వసప్తమత్వనియమాదితి మేధాతిథిప్రముఖాదాక్షిణాత్యాఃవాఙ్గాస్తత్ర మేతదితిశుద్ధివివేకః మాతృకులవిషయంకానీనకన్యకావిషయంచైతత్- అన్యథా॥ అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమ్। ప్రత్తానాంభర్తృసాపిండ్యంప్రాహదేవఃప్రజాపతిరితికౌర్మేణవిరోధస్స్యాదితి- రత్నాకరస్మృతితత్వాదిగౌడగ్రంథాః-యుక్తంచైతత్- అన్యథాకన్యోత్పత్త్యాపురుషత్రయపర్యంతమేవసూతకంస్యాన్నోర్ధ్వంసాపత్నమాతామహకులేత్వాహమితాక్షరాయాంశంఖః ॥ యద్యేకజాతాబహవఃపృథక్క్షేత్రాఃపృథగ్జనాః । ఏకపిండాఃపృథక్శౌచాః పిండస్త్వావర్తతేత్రిషు ॥ పృథక్క్షేత్రాఃభిన్నజాతీయస్త్రీషుజాతాఃపృథగ్జనాః - సజాతీయభిన్నమాతృషుజాతాఃఅత్రత్రిపురుషంసాపిండ్యమితివిజ్ఞానేశ్వరోవ్యాచఖ్యౌ - పృథ్వీచంద్రోదయేసాపిండ్యదీపికాయాంచైవం- మదనపారిజాతేతుపృథక్క్షేత్రజాఃభిన్నమాతృజాః పృథగ్జనాఃభిన్నజాతీయాః ఏతద్ద్విజాతీయసాపత్నమాతృకులవిషయం - సవర్ణసాపత్నమాతృకులేచతుఃపురుషంసాపిండ్యం ॥ పంచమీంసప్తమీంచైవమాతృతఃపితృతస్తథేతివసిష్ఠోక్తేః - సప్తమీమితిబ్రాహ్మణాదీనాంతుక్షత్రియాదిదారోత్పన్నపితృకులవిషయంచేత్యుక్తం - తత్స్వకపోలకల్పితత్వాత్ గ్రంథాంతరవిరోధాచ్చనిర్మూలం - పితృపత్న్యస్సర్వామాతరఇత్యుక్త్వాసుమంతునాతదపత్యానిభాగినేయానీతిపృథఙ్నిషేధాచ్చ అన్యథాసపిండత్వేననిషేధాత్ - సపత్నమాతులత్వాదినిర్దేశోవ్యర్థః- అతఏవతేనస్మృతికౌముద్యాం సవర్ణసాపత్నమాతామహకులపరత్వేన తత్రైవ

శంఖవచనంవ్యాఖ్యాతం - తేనవాస్థితంపంచమీం సప్తమీమతీత్యేతద్వ్యాఖ్యే
యం - తస్మాత్పాశ్చ్యైవవ్యాఖ్యయాయుక్తా ప్రయోగరత్నభట్టైః - స్మృతిత
త్త్వాదిగౌడగ్రంథేషుచ సపత్నమాతామహకులేయావదుక్తం వాచనికమేవ
సాపిండ్యముక్తం - యథాహసుమంతుః మాతృపితృసంబద్ధాఆసప్తమాదవి
వాహ్యాభవంతి - ఆపంచమాదన్యేషాంపితృపత్న్యస్సర్వామాతరస్తద్భ్రా
తరోమాతులాస్తద్భగిన్యో మాతృష్వసారస్తద్దుహితరశ్చ భగిన్యస్తదపత్యా
నిభాగినేయాని - అన్యథాసంకరకారిణస్స్యుస్తథాధ్యాపయితురేతదేవేతి-
ఆపంచమాదితిమాతృకులేత్రిగోత్రాంతరిత విషయంవేతిపాశ్చాత్యాః - మా
త్స్యే॥సమానప్రవరాశ్చైవశిష్యసంతతిరేవచ।బ్రహ్మదాతుర్గురోశ్చైవసంత
తిః ప్రతిషిధ్యతే॥ తద్భగిన్యోమాతృష్వసారఇతితుఆకరేణపరితంక్వచిద్వచనా
దవివాహః- యథాగృహ్యపరిశిష్టే అవిరుద్ధసంబంధాముపయచ్ఛేతేత్యుక్త్వా
విరుద్ధసంబంధః స్వయమేవోక్తః - యథాభార్యాస్వసుర్దుహితాపితృవ్య
పత్నీస్వసాచేతిబౌధాయనః ॥ మాతుస్సపత్న్యా భగినీంతత్సుతాంచవివర్జ
యేత్। పితృవ్యపత్న్యాభగినీంతత్సుతాంచవివర్జయేత్॥ అతోమాతృష్వసుః
సాపత్నపుత్రకన్యావివాహ్యాసాపత్న. మాతృకులజామితిమదనపారిజాతో
క్తేరితి కేచిత్- కేచిత్తు ॥ జ్యేష్ఠోభ్రాతాపితుస్సమఇతిమనూక్తేస్తత్పత్న్యాః
మాతృత్వాత్తత్పితుర్మాతామహత్వాత్- జ్యేష్ఠభ్రాతృపత్నీభగినీనవివాహ్యా
తథా॥ఉత్పాదకబ్రహ్మదాత్రోర్గరీయాన్బ్రహ్మదఃపితేతి మనూక్తేర్గురుణా
త్రిపురుషంసాపిండ్యంసఖాపినిర్వాహ్యః - అతస్తేషాంకన్యానోద్వాహ్యాః॥
గాయత్ర్యాఉపదేష్టుశ్చ కన్యాంనైవోద్వహేద్ద్విజః । గురోశ్చకన్యాంశిష్యో
వాతత్సంతత్యాపి నేష్యతే॥ పురుషత్రయపర్యంతంభ్రాత్రాదేరేతదిష్యతే।
వాక్యంబంధకృతానాం తుస్నేహసంబంధభాగినామ్ ॥ వివాహోత్రనకర్త
వ్యోలోకగర్హాప్రసజ్యతఇతివచనాచ్చేత్యాహుః - తత్రమూలంచింత్యం -
దత్తకవిషయేతూచ్యతే- తత్రగౌతమః॥ఊర్ధ్వంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యోబీజిన
శ్చమాతృబంధుభ్యః పంచమాదితిబంధుగ్రహణాన్నదత్తకమాత్రపరమిదం -
కింతుసంతానేపిపితృక్షేత్రజాదిసర్వద్వ్యాముష్యాయణపరమితిహరదత్తః- అ
త్రస్మృతిచంద్రికానియోగాత్ -యఉత్పాదయతితస్మాద్బీజినోప్యూర్ధ్వంసప్త
మాదిత్యర్థఇతిదత్తకస్యజనకవిషయమేతదితిసాపిండ్యమీమాంసాయాం- తేనద
త్తకస్యజనకకులేసప్తపౌరుషంజననీకులేపంచపౌరుషం సాపిండ్యం ॥ దత్తక్రీ

తాదిపుత్రాణా[redacted]పుంసపిండతా । సప్తమీపంచమీచైవగోత్రత్వంపాలకః
స్య చేతిబృహన్మనూక్తేః-బీజినశ్చేతిగౌతమోక్తేశ్చ పాలకపితృకులేతుపంచపు
రుషం-పాలకమాతృకులేత్రిపురుషం-తథాచాపరార్కే-పైఠీనసిః-త్రీన్మాతృ
తఃపంచపితృతఃపురుషానతీత్యోద్వహేదితిఏతత్సఏవవ్యాచఖ్యౌ- దత్తకాదీన్పు
త్రాన్పితృపక్షతోనివృత్తపిండగోత్రాన్జ్ఞేయాన్ప్రత్యేతదుచ్యతే - పంచపితృ
తఇతినాన్యాన్ప్రతీతి-యత్తువృద్ధగౌతమః ॥ స్వగోత్రేషుకృతాయేస్యుర్దత్తక్రీ
తాదయస్సుతాః । విధినాగోత్రమాయాంతినసాపిండ్యంవిధీయతే ॥ యచ్చ
వసిష్ఠః ॥ అన్యశాఖోద్భవోదత్తఃపుత్రశ్చైవోపనాయితః । స్వగోత్రేణస్వ
శాఖోక్తావిధినాస్యాత్సస్వశాఖభాగితి ॥ యచ్చనారదః ॥ ధర్మార్థంవర్ధితాః
పుత్రాస్తత్తద్గోత్రేణపుత్రవత్ । అంశపిండవిభాగిత్వం తేషుకేవలమీరితమి
తి ॥ తత్పాలకకులేసాప్తపౌరుషంసాపిండ్యంనేత్యేవంపరం- నతుసర్వథాసా
పిండ్యనిషేధపరమితిసాపిండ్యమీమాంసాయాం-మదనపారిజాతాదపిదత్తకా
నుప్రవేశేఅల్పంసాపిండ్యంప్రతిభాతి - తథాహితేనత్రీనతీత్యేత్యుదాహృత్య
యస్యమాతాదత్తపుత్రీప్రతిగృహీతాపుత్రీకృతాతస్యాఃప్రతిగృహీతుఃకులే
త్రీనతీత్యేతి- పంచపితృతఇతియస్యదత్తపుత్రఃపితాతస్యదత్తస్యజనకకులం
తద్విషయమిత్యుక్తం - వస్తుతస్తుపూర్వవచసాం మహానిబంధేషువ్యాఖ్యానుప
లంభాదపరార్కాదిలిఖనాభావాత్- పూర్వోక్తవ్యవస్థాయాశ్చప్రాతిభిజ్ఞాన
తుల్యత్వాద్వైరేతల్లిఖితం తేషామేవశోభతే- మమతుపాలకకులేఏకపిండదా
నక్రియాన్వయిత్వరూపం సాప్తపౌరుషమేవసాపిండ్యం బీజినశ్చేతిగౌతమో
క్తేర్జనకకులేపి తావదేవత్రీన్మాతృత ఇత్యాదితుసవర్ణసాపత్నమాతృకులప
రం - యద్యేకజాతాబహవఇతిశాంఖైక్యత్వాదితియుక్తంప్రతిభాతి - అతఏ
వాస్యద్వ్యాముష్యాయణత్వం హేమాద్రిప్రవరమంజరీవృత్తికృన్నారాయ
ణాదిభిరుక్తం - భట్టసోమేశ్వరేణాపిపృథాయాఃకుంతిభోజస్యపాలకకన్యా
త్వేపి ఊర్ధ్వంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యోబీజినశ్చేతిగౌతమోక్తేర్దత్రిమాయాః
పృథాయాఃజనకస్యశూరసేనస్యకులేపి సాప్తపౌరుషంపాలకకులేపితావదే
వసాపిండ్యముక్తమపివాకారణాగ్రహణే ఇత్యత్రసాపిండ్యదీపికాయాంతు ద
త్తక్రీతాదీనాంజనకగోత్రేణోపనయనేకృతేజనకకులేసాప్తపౌరుషంసాపిం
డ్యంపాలకమాతాపితృకులేత్రిపురుషం పిండనిర్వాపాన్నిర్వాప్యలక్షణంసా
పిండ్యంపాలకగోత్రేణోపనయనేతత్కులేసాప్తపౌరుషమిత్యుక్తం - తన్న॥
చూడోపాయనసంస్కారానిజగోత్రేణవైకృతాః।దత్తాద్యస్తనయాస్తేస్యుః

న్యథా దాసఉచ్యత ఇతి కాళికా పురాణాదుపనయనా దత్తకనిషేధా
త్ - త్రిపురుషమిత్యత్రాపిమూలంమృగ్యమిత్యలంబహునా - మాతాపితృ
ద్వారకసాపిండ్యవతీనాంకన్యానామియంసంఖ్యారామవాజపేయినోక్తా॥ ఉ
ద్వోఢుఃపితరౌపితుశ్చపితరౌతజ్జన్మకృద్దంపతిద్వంద్వంతస్యచతుష్టమష్టచతతో
ప్యస్యక్రమాత్షోడశ। వంశారంభకదంపతీప్రమితిరిత్యాసప్తకక్షుంరదాప్యేకైకా
న్వయకన్యకాఃపితృకులేత్వాసప్తకక్షుంబ్రువే॥ యద్యప్యేకస్యబహవస్సుతా
స్యుస్తదపీహాతు।సంబంధసామ్యాదేకైకగణితేత్యేవధార్యతామ్॥ ఏకస్మాన్మి
థునాత్సుతోథదుహితాద్వంద్వద్వయంతద్వయాత్తస్మాద్వంద్వచతుష్టమష్టచ
తతోఽతష్షోడశాఽతోరదాః। యావత్సప్తమకక్షమగ్నిఋతవఃకన్యాఇహో
కాన్వయేతాదంతేర్గుణితారసైకసదృశోవంశేసపిండాఃపితుః॥ మాతుర్జన్మద
దంపతీచమిథునద్వంద్వం తథోస్యాగరాస్తస్యాః పంచమకక్షమష్టమితిరిత్యే
కాన్వయఃపుంసుతే ॥ ద్వంద్వాద్వంద్వయుగంభతోబ్ధయఇతోఽష్టాపంచ
కక్షుంశరతోన్యాస్సప్తగుణాశ్శరాభ్రవిధవోమాతుస్సపిండాఃకులే॥ కులద్వ
యస్యకన్యకాయుతామిథస్సపిండ కాహిమాంశుదృగ్ధరా దృశోవివాహకర్మ
వర్జితాఇతి - ఏతచ్చసర్వవర్ణసాధారణం సర్వత్రసాపిండ్యస ద్భావాదితివి
జ్ఞానేశ్వరోక్తేః॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వంమాతృతఃపితృతఃక్రమాత్।
సపిండతానివర్తేతసర్వవర్ణేష్వయం విధిరితిహారనాథ ధృతదేవలవచనాచ్చ -
సంబంధతత్త్వేసుమంతుః॥ పితృష్వస్సుతామాతృష్వస్సుతాంమాతులసు
తాం మాతృసగోత్రాం సమానార్షేయీం వివాహ్యచాంద్రాయణంచరేత్స
రిత్యాజ్యానాంమాతృవద్బిభృయాదితిదిక్ -ఋషేరిదమార్షంప్రవరఃగోత్రంప్ర
సిద్ధంసమానేఆర్షేగోత్రే యస్యతస్మాజ్జాతాయానభవతితాం— అథసం
క్షేపేణగోత్రప్రవరనిర్ణయః - తౌచభిన్నౌనిషేధనిమిత్తం - సగోత్రాయ
దుహితరంనప్రయచ్ఛేదిత్యాపస్తంబోక్తేః అసమానప్రవరైర్వివాహఇతి
గౌతమోక్తేశ్చతత్రగోత్రలక్షణమాహ - ప్రవరమంజర్యాంబౌధాయనః॥ వి
శ్వామిత్రోజమదగ్నిర్భరద్వాజోఽథగౌతమః। అత్రిర్వసిష్ఠఃకశ్యపఇత్యేతేస
ప్తఋషయః॥సప్తానామృషీణామగస్త్యాష్టమానాం యదపత్యంతద్గోత్రమి
తియద్యపికేవలభార్గవేష్వార్ష్టిషేణాదిషుకేవలాంగిరసేషుచహారితాదిషు
నైతత్ - భృగ్వంగిరసోరుక్తేష్వనంతర్గతేః- తథాప్యత్రేష్టాపత్తిరేవేతికేచి
త్ - అతఏవస్మృత్యర్థసారే ॥ ప్రవరైక్యాదేవాత్రాఽవివాహఉక్తఃయద్య
పివసిష్ఠాదీనాంసగోత్రత్వంయుక్తం - తేషాంసప్తర్షిత్వేనతదపత్యత్వాభా

వాత్ - తథాపితత్పూర్వభావావసిష్ఠాద్యపత్యత్వేసగోత్రత్వంయుక్తం- అ
తఏవపూర్వేషాంపరేషాంచైతద్గోత్రం - అత్రవిశేషోఽస్మత్కృతప్రవరద
ర్పణేజ్ఞేయః- ప్రవరాస్తుప్రవరణానిప్రవరాః-కల్పకారాహివాసిష్ఠేతిహో
తావసిష్ఠవదిత్యధ్వర్యురిత్యాదినాయేషాంప్రవరణమామనంతి తేప్రవరాః -
తచ్చవరణం యద్యపిగోత్రభూతస్యాపిక్వచిద్దృశ్యతే- తథాపిపూర్వవదృషి
భేదోద్రష్టవ్యః - అన్యథా తేషాంత్ర్యార్షేయ ఏకార్షేయఇత్యాదనిర్దేశాను
పపత్తేః - అన్యేతుతద్గోత్రాణాం త్ర్యార్షేయఇతిభేదమాహురితిదిక్ - త
త్త్వంతుగోత్రభూతస్య పితృపితామహప్రపితామహాఏవప్రవరాః॥ పిత్రైవా
గ్రేథపుత్రోథపౌత్రఇతిశతపథశ్రుతేః- పరంపరంప్రథమమిత్యాశ్వలాయనో
క్తేశ్చ - అత్రవిశేషమాహబౌధాయనః ॥ ఏకఏవఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వ
నువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్ర భృగ్వంగిరసాంగణాదితి॥స్మృత్య
ర్థసారే॥ వ్రియమాణతయా వాపిసత్తయా వానువర్తనమ్। ఏకస్యదృశ్యతేయ
త్రతద్గోత్రంతస్యకథ్యతే॥ భృగ్వంగిరోగణేషుతుమాధవీయే స్మృత్యంతరే॥పం
చానాంత్రిషుసామాన్యాదవివాహస్త్రిషుద్వయోః। భృగ్వంగిరోగణేష్వేవం
శేషేష్వేకోఽపివారయేత్ ॥ శేషగోత్రేషుఏకోఽపిసమానఃప్రవరోవివాహం
వారయేదిత్యర్థః- బౌధాయనోఽపి-భృగ్వంగిరసావధికృత్యద్వ్యార్షేయసన్నిపా
తే వివాహస్త్ర్యార్షేయాణాం త్ర్యార్షేయసన్నిపాతేవివాహః- పంచార్షే
యాణామితిభృగ్వంగిరోగణేష్వపిజమదగ్నిగౌతమభరద్వాజేష్వేకప్రవర
సామ్యేసర్వేషామప్యసామ్యేవా సగోత్రత్వాదేవావివాహ ఇతిదిక్ —అథ
గోత్రాణిప్రవరాశ్చోచ్యంతే- తత్రబౌధాయనః॥ గోత్రాణాంతుసహస్రా
ణిప్రయుతాన్యర్బుదానిచ। ఊనపంచాశదేవైషాంప్రవరాఋషిదర్శనాత్॥
తత్రసప్తభృగవః ॥వత్సావిదాఆర్ష్టిషేణాయస్కామిత్రయువావైన్యాశ్శు
నకాఇతి- వత్సానాంభార్గవచ్యావనాప్నవానౌర్వజామదగ్న్యేతి భార్గవౌర్వ
జామదగ్న్యేతివా భార్గవచ్యావనాప్నవానేతివా విదానాంపంచ భార్గవ
చ్యావనాప్నవానౌర్వవైదేతి భార్గవౌర్వజామదగ్న్యేతివాఏతౌద్వౌ జామద
గ్న్యసంజ్ఞౌఆర్ష్టిషేణానాం - భార్గవచ్యావనాప్నవానార్ష్టిషేణానూపే
తి - భార్గవార్ష్టిషేణానూపేతివాఏషాంత్రయాణాంపరస్పరమవివాహః-
వాత్స్యానాం-భార్గవచ్యావనాప్నవానేతి- వత్సపురోధసయోఃపంచభార్గవ
చ్యావనాప్నవానవాత్స్యపౌరోధసేతి- బైజవనిమతిథయోఃపంచ - భార్గవా
చ్యావనాప్నవానబైజవనైమథితేతి-ఏతేత్రయఃక్వచిత్ -ఏషామపిపూర్వైర్వివి

వాహాః అత్రతత్తద్గణస్థాఋషయోన్యశ్చవిశేషోమత్కృతే ప్రవరదర్పణేజ్ఞేయః యస్కానాం భార్గవవైతహవ్యసావేతసేతి-మిత్రయువానాం-భార్గవవాధ్ర్యశ్వదివోదాసేతి-భార్గవచ్యావనదివోదాసేతివావాధ్ర్యశ్వేత్యేకోవా-వైన్యానాంభార్గవవైన్యపార్థేతిఏతఏవశ్యైతాః శునకానాంశునకేతివా - గార్త్సమదేతివా భార్గవగార్త్సమదేతిద్వావా - భార్గవశౌనహోత్రగార్త్సమదేతిత్రయోవా- వేదవిశ్వజ్యోతిషాంభార్గవవేదవైశ్వజ్యోతిషేతిశాఠరమాఠరాణాం భార్గవశాఠరమాఠరేతి-ఏతౌద్వౌక్వచిత్-యస్కాదీనాంస్వగణంత్యక్త్వాపరైర్వివాహాః-తదుక్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ యస్కాః-మిత్రయువావైన్యాశ్శునకాః ప్రవరైక్యతః । స్వంస్వంహిత్వాగణంసర్వేవివహేయుః పరావరైరితి ॥ అథాంగిరసః - తేగౌతమాః భరద్వాజాః కేవలాంగిరసశ్చేతిత్రిధా - అత్రగౌతమాదశ - ఆయాస్యాశ్శరద్వంతాః కౌమండాదీర్ఘతమసః - ఔశనసఃకారేణుపాలేయః రాహూగణాస్సోమరాజకాః వామదేవాః బృహదుక్థాశ్చేతి-తత్రాయాస్యానాం ఆంగిరసాయాస్యగౌతమేతి- శరద్వంతానాంఆంగిరసగౌతమశారద్వంతేతి- కౌమండానాం, ఆంగిరసౌతథ్యకాక్షీవంతగౌతమకౌమాండేతివా- ఆంగిరసాయాస్యౌశిజగౌతమకాక్షీవతేతివా- ఆంగిరసౌతథ్యగౌత మౌశిజకాక్షీవతేతివా- ఆంగిరసౌశిజ కాక్షీవతేతిత్రయోవా-దీర్ఘతమసాం- ఆంగిరసౌతథ్యకాక్షీవతగౌతమదైర్ఘతమసేతి - ఆంగిరసౌతథ్యదైర్ఘతమసేతిత్రయోవా-ఔశనసాం-ఆంగిరసగౌతమౌశనసేతిత్రయః-కారేణుపాలానాం- ఆంగిరసగౌతమకారేణుపాలేతిత్రయః- రాహూగణానాంఆంగిరసరాహూగణగౌతమేతి-సోమరాజకానాం-ఆంగిరససోమరాజకగౌతమేతి-వామదేవానాం-ఆంగిరసవామదేవ్యగౌతమేతి-బృహదుక్థానాం-ఆంగిరసబార్హదుక్థగౌతమేతి- ఆంగిరసవామదేవబార్హదుక్థేతివా-ఉచథ్యానామాంగిరసౌతథ్యగౌతమేతి- ఔశిజానామాంగిరసౌశిజకాక్షీవతేత్యాపస్తంబః-ఆంగిరసాయాస్యౌశిజగౌతమకాక్షీవతేతి కాత్యాయనః- ఏతౌద్వౌక్వచిత్-రఘువానాంఆంగిరసరాఘువగౌతమేతి కేచిత్ - తత్రమూలంచింత్యం - ఏషాంసర్వేషాంగౌతమానామవివాహః- అథభరద్వాజాః- తేచత్వారఃభరద్వాజాగర్గాఋక్షాఃకపయఇతి - భరద్వాజానామాంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజేతిత్రయః - గర్గాణామాంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజసైన్యగార్గేతి పంచ-ఆంగిరససైన్యగార్గ్యేతివా-అంత్యయోర్వ్యత్యయోవా-భారద్వాజగార్గ్యసైన్యేతివా-గర్గభేదానాం-ఆంగిరసతైత్తిరకాపిభువేతి- ఋక్షాణాంకపిలానాం

చాంగిరసబార్హస్పత్యభరద్వాజ వాందనమాతవచసేతి పంచ-ఆంగిరసవాం
దనమాతవచసేతిత్రయోవా-కపిలానా మాంగిరసామహీయవో ఋషయ
సేతి-ఆత్మభువాంగిరసభారద్వాజ బార్హస్పత్యమంత్ర వరాత్మభు వేతిపంచ-
ఆయంక్వచిత్-భరద్వాజానాంసర్వేషామవివాహః-అథ కేవలాంగిరసః-హా
రితానాంఆంగిరసాంబరీషయావనా శ్వేతి ఆద్యోమాంధాతావాకుత్సానాం
ఆంగిరసమాంధాతృకౌత్సేతి-కణ్వానామాంగిరసాజమీఢకాణ్వేతి-ఆంగిరస
ఘోరకాణ్వేతివా-రథీతరాణామాంగిరసవైరూపరాథీతరేతి - ఆంగిరసవై
రూపపార్షదశ్వేతివా-అష్టాదంష్ట్రపార్షదశ్వవైరూపేతివా- అంత్యయో
ర్వ్యత్యయోవాముద్గలానామాంగిరసభార్మ్యశ్వమౌద్గల్యేతి - ఆద్యస్తా
ర్క్ష్యోవా-ఆంగిరసతావిమౌద్గల్యేతివా - విష్ణువృద్ధానామాంగిరసపౌరుకుత్స
త్రాసదస్యవేతి-ఏషాంస్వగణంవిహాయసర్వైర్వివాహోభవతి-హారితకుత్స
యోస్తునభవతి- అథాత్రేయః-తేచత్వారః- ఆత్రేయావాద్భుతకాఃగవిష్ఠి
రాఃముద్గలాఇతి- ఆద్యానామాత్రేయార్చనానసశ్యావా శ్వేతి-వాద్భుతకా
నాం-ఆత్రేయార్చనానశవాద్భుతకేతి - ధనంజయానాంఆత్రేయార్చనానశ
ధానంజయేతిక్వచిత్-గవిష్ఠిరాణామాత్రేయార్చనానశగవిష్ఠిరేతి-ఆత్రేయ
గావిష్ఠిరపౌర్వాతిథేతివా- ముద్గలానామాత్రేయార్చనానశపౌర్వాతిథేతి-
వామరథ్యసుమంగళబైజవాపానామాత్రేయార్చనానశాతిథేతి- ఆత్రేయార్చ
నానశగావిష్ఠిరేతివా - సుమంగళానాంఅత్రిసుమంగళశ్యావాశ్వేతికేచిత్-అ
త్రేఃపుత్రికాపుత్రాణాంఆత్రేయవామరథ్యపౌత్రికేతి- అత్రీణాంసర్వేషామ
వివాహః-అథవిశ్వామిత్రాః- తేదశకుశికాఃలౌహితాఃరౌక్షకాఃకామకాయ
నాఃకతాఃధనంజయాఃఅఘమర్షణాఃపూరణాఃఇంద్రకౌశికాఇతి-కుశికానాం
విశ్వామిత్రదేవరాతౌదలేతి-లౌహితానాంవిశ్వామిత్రాష్టకలౌహితేతి అం
త్యయోర్వ్యత్యయోవా-వైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాష్టకేతివా- విశ్వామిత్రా
ష్టకేతిద్వావా-రౌక్షకాణాంవైశ్వామిత్రగాథినరైవణేతి-వైశ్వామిత్రరౌక్షక
రైవణేతివా-కామకాయనానాంవైశ్వామిత్రదేవశ్రవసదైవతరసేతివా-అజా
నాంవైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాజేతి-వైశ్వామిత్రాశ్మరథవాధూలేతివా- అ
ఘమర్షణానాంవైశ్వామిత్రాఘమర్షణకౌశికేతి- పూరణానాం వైశ్వామిత్ర
పౌరణేతిద్వావా వైశ్వామిత్రదేవరాతపూరణేతి వా ఇంద్రకౌశికానాంవిశ్వా
మిత్రేంద్రకౌశికేతిద్వా- ధనంజయానాం విశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసధానంజ
యేతి, వైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాఘమర్షణేతివా- కతానాంవైశ్వామిత్రకా

త్యాత్రేయేతి-ఏతేజాబాలాయనోక్తాః రౌహిణానాంవైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందస రౌహిణేతి రేణూనాంవైశ్వామిత్రగాధినరైణవేతి- వేణూనాంవైశ్వామిత్రగాధినవైణవేతి - జహ్నూనాంవైశ్వామిత్రశాలంకాయనకౌశికేతి- ఆశ్మరథ్యానాంవైశ్వామిత్రాశ్మరథ్యవాధులేతి-ఉదవేణూనాంవైశ్వామిత్రగాధినవైణవేతి-ఏతేఆశ్వలాయనాద్యుక్తాః-అన్యేప్యస్యాపిషడ్గణాఉక్తాః- తేన్యత్రమత్కృతౌజ్ఞేయాః-ఏషాంవిశ్వామిత్రాణామవివాహః-అథకశ్యపాః- తేపంచ నిధ్రువాఃకశ్యపాశ్శండిలాః రేభాఃలౌగాక్షయశ్చ- నిధ్రువాణాంకాశ్యపావత్సారనైధ్రువేతి-కశ్యపానాంకాశ్యపావత్సారాసితేతి రేభాణాంకాశ్యపావత్సారరైభ్యేతి- శండిలానాంకాశ్యపశాండిల్యేతిఅంత్యస్థానేదేవలోవాసితో వా-శాండిలాసితదేవలేతివా-కశ్యపాసితదేవలేతివా-అంత్యయోర్వ్యత్యయో వా-దేవలాసితేతిద్వౌవా-లౌగాక్షీణ్వమ్యుమః-ఏషాంకశ్యపానామవివాహః అథవసిష్ఠాః- తేపంచ వసిష్ఠాఃకుండినాఃఉపమన్యవః పరాశరాఃజాతూకర్ణ్యాశ్చేతి-వసిష్ఠానాంవాసిష్ఠేంద్రప్రమదాభరద్వస్వేతి- వాసిష్ఠేత్యేకోవా-కుండినానాం వాసిష్ఠమైత్రావరుణకౌండిన్యేతి- ఉపమన్యూనాం వాసిష్ఠేంద్రప్రమదాభరద్వసన్యేతి-వాసిష్ఠాభరద్వస్వింద్రప్రమదేతివా- ఆద్యయోర్వ్యత్యయో వా-పరాశరాణాంవాసిష్ఠశాక్త్యపారాశర్యేతి- జాతూకర్ణ్యానాంవాసిష్ఠాత్రిజాతూకర్ణ్యేతి-వాసిష్ఠానాంసర్వేషామవివాహః-అంత్యస్యాత్రిభిశ్చఅథాగస్త్యాః- తేచత్వారః-ఇధ్మవాహాఃసాంభవాహాస్సోమవాహాఃయజ్ఞవాహాశ్చేతి-ఆద్యానాంఆగస్త్యదార్ఢ్యచ్యుతైధ్మవాహేతి-ఆగస్త్యేత్యేకోవా-సోమవాహానాం ఆగస్త్యదార్ఢ్యచ్యుతసోమవాహేతి- సాంభవాహానాం సాంభవాహేత్యః యజ్ఞవాహానాంయజ్ఞవాహేత్యః- ఆద్యాపూర్వోక్తావేవ-సారవాహానాంతదంతాస్త్రయః-దర్భవాహానాంతదంతాస్త్రయః-అగస్తీనామాగస్త్యమాహేంద్రమాయోభువేతి-పూర్ణమాసానాంఆగస్త్యపౌర్ణమాసపారణేతి-హిమోదకానాంఆగస్త్యహైమవర్చిహైమోదకేతి- పాణికానామాగస్త్యపైనాయకపాణికేతి - ఏతేషట్క్వచిత్ - అగస్తీనాంసర్వేషామవివాహః - అథద్విగోత్రాః - శౌంగశైశిరీణాం - ఆంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజకాత్యాక్షీలేతిపంచ - కాత్యాక్షీలయోః స్థానేశౌంగశైశిరీవా- ఆంగిరసకాత్యాక్షీలేతిత్రయోవా- ఏషాంభరద్వాజైర్విశ్వామిత్రైశ్చావివాహః - ఏవంకపిలానాంకతానాంచసంస్కృతిపూతిమాషాదీనాం-ఆంగిరసగౌరివీతసాంకృత్యేతి - శాక్త్యగౌరివీతసాంకృత్యేతివా - ఏషాం

స్వగణస్థైర్వసిష్ఠైః శౌంగశైశిరైర్లౌగాక్షిభిశ్చావివాహః - కశ్యపైరపీతి
ప్రయోగపారిజాతే - లౌగాక్షీణాం కాశ్యపావత్సారవాసిష్ఠేతి - కాశ్య
పావత్సారాసితేతివా-ఏతేహార్వసిష్ఠానక్తంకశ్యపాః - ఏషాంవసిష్ఠైఃకశ్య
పైస్సంసృతాద్వైశ్చావివాహః- దేవరాతస్యజామదగ్న్యైర్విశ్వామిత్రై
శ్చావివాహఇతిప్రయోగపారిజాతే-యదుక్తంబహ్వృచశ్రుతౌ॥ యథైవాం
గిరసస్సన్నుపేయాంతవపుత్రతాంఆంగిరసోజన్మనాస్యాజీగర్తిఃశ్రుతః- కవిరి
త్యంగిరోగణస్థత్వేనభార్గవజామదగ్న్యత్వస్మృతేబాధాత్- తేనప్రత్యక్షశ్రు
త్యాహరివంశాది స్మృతేశ్చబాధాత్- తేనద్వౌదేవరాతౌ-ఏకఆంగిరసశ్శ్రు
త్యుక్తః - అన్యోభార్గవః - తయోఃకల్పభేదేప్యాంగిరసేనదేవరాతేనజమద
గ్నైర్భవత్యేవ వివాహః- భార్గవేణతునేతితత్వంధనంజయానాంవిశ్వామిత్రై
రత్రిభిశ్చావివాహః - జాతూకర్ణ్యానాంవసిష్ఠైరత్రిభిశ్చావివాహః - ఏవం
దత్తక్రీతకృత్రిమస్వయందత్తపుత్రికాపుత్రాదీనాం ఉత్పాదకపాలకయోఃపి
తోర్గోత్రప్రవరావర్జ్యాఇతి - ప్రవరమంజరీనారాయణవృత్తిప్రయోగపా
రిజాతాదయః- అత్రసర్వతోపపత్తయః - మూలంచమత్కృతేప్రవరదర్ప
ణేజ్ఞేయమితిదిక్ - క్షత్రియవైశ్యయోస్తుపురోహితగోత్రప్రవరానేవేతి స
ర్వసిద్ధాంతః-యద్యపిబహ్వృచాంపరిశిష్టేకపిభరద్వాజయోర్వివాహఉక్త
స్తథాపి॥భరద్వాజాశ్చకపయోగర్గారౌక్షాయణాఇతి।చత్వారోపిభరద్వా
జగోత్రైక్యాన్నస్వయేయుర్మిథః॥కపిగర్గభరద్వాజామిథోరౌక్షాయణాద్వి
జాః । నోద్వహేయుస్సగోత్రత్వాత్ప్రవరైక్యాచ్చకుత్ర చిదితిస్మృత్యర్థసా
రాద్యుక్తేరవివాహఏవతయోరితి ప్రవరమంజర్యాంయద్యపీదముక్తం- తథా
పిభృగ్వంగిరోగణేషుతుభవత్యేవ-తథాబహ్వృచపరిశిష్టేబౌధాయనః॥ ఏక
ఏవఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వనువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమృతేభృగ్వంగి
రోగణాత్ ॥ మాధవీయేస్మృత్యంతరే॥ పంచానాంత్రిషుసామాన్యాదవివా
హస్త్రిషుద్వయోః । భృగ్వంగిరోగణేష్వేవం శేషేష్వేకోపివారయేదితిదే
శాచారాచ్చసోప్యాభీరదేశేప్రసిద్ధః- చతుర్వింశతిమతే॥ యస్తుదేశానురూ
పేణకులమార్గేణచోద్వహేత్ ।నిత్యంసవ్యవహార్యస్స్యాద్వేదాచ్చైతత్ప్రదృ
శ్యతఇతిదిక్ - తథాచభృగుః॥ యస్మిన్దేశేపురేగ్రామేత్రైవిద్యేనగరేపివా।
యోయత్రవిహితోధర్మస్తంధర్మంనవిచాలయేదితి ॥ పునశ్చతుర్వింశతిమతే॥
యస్మిన్దేశేయఆచారః పారంపర్యక్రమాగతః । వర్ణానాంకిలసర్వేషాంసస

దాచారఉచ్యతే ॥ స్వగోత్రాద్యజ్ఞానేతుసత్యాషాఢః - అథానాజ్ఞాతబం
ధోః పురోహితప్రవరేణాచార్యప్రవరేణవేతి॥ ఆచార్యగోత్రప్రవరానభిజ్ఞ
స్తుద్విజస్స్వయమ్।దత్వాత్మానంతుకస్మైచిత్తద్గోత్రప్రవరోభవేత్॥ యద్వా
స్వగోత్రప్రవరవిధురోజామదగ్నిజః। వివాహంచనతేనైవగోత్రేణతుసమా
చరేదితికశ్చిత్॥ దివోదాసీయేపి॥ స్వగోత్రప్రవరాజ్ఞానేజమదగ్నిముపాశ్ర
యేత్॥ అథమాతృగోత్రనిర్ణయః- శాతాతపః॥ మాతులస్యసుతామూఢ్వా
మాతృగోత్రాంతథైవచ। సమానప్రవరాంచైవ గత్వాచాంద్రాయణంచ
రేత్॥ యద్యపి॥సగోత్రాంమాతురప్యేకేనేచ్ఛంత్యుద్వాహకర్మణి। జన్మనా
మ్నోరవిజ్ఞాతేహ్యుద్వహేదవిశంకితఇతి వ్యాసోక్తేరజ్ఞాతనామత్వేనసగోత్ర
త్వదోషస్తథాపి నేదంకలౌప్రవర్తతే ॥ గోత్రాన్మాతుః సపిండాచ్చవివా
హోగోవధస్తథేతి కలివర్జ్యతోక్తేః - ఇదంమాతృగోత్రవర్జనంమాధ్యందినీ
యానామేవ - మాతృగోత్రంమాధ్యందినీయానా మపుత్రియాశ్చేతిసత్యా
షాఢోక్తేరితికశ్చిన్మహారాష్ట్రికల్పితం-తన్నిర్మూలం- అన్యథాఘూర్జరాదేః
క్వాతీస్యకుతోననిషేధః - అతఏవప్రవరమంజరీకారః దోషస్యాతిగురుత్వా
త్సర్వేషాంమాతృగోత్రంవర్జ్యమితి - యత్తుఘూర్జరాదీనాంమాధ్యందినీయా
నామప్యాచరణాచ్చ॥ఏకస్మిన్నపివరేతుల్యేమాతృగోత్రేపరస్యచ। తముద్వా
హంనకుర్వీతసాకన్యాభగినీస్మృతేతిమాతృకులేప్రవరచింతనముక్తం - తదా
సురాదివివాహోఢాపరమితిదిక్ - విస్తరస్తుగ్రంథాంతరేభ్యోజ్ఞేయః- సగో
త్రాదివివాహే ప్రాయశ్చిత్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ ఇత్థంసగోత్రసంబంధవివా
హవిషయేస్థితే। యదికశ్చిత్ జ్ఞానతస్తాంకన్యామూఢ్వోపగచ్ఛతి॥గురుతల్పవ్ర
తాచ్ఛుద్ధ్యేద్గర్భస్తజ్జోంత్యతాంవ్రజేత్। భోగతస్తాంపరిత్యజ్యపాలయేజ్జననీ
మివ॥ అజ్ఞానాదైందవైశ్శుద్ధ్యేత్త్రిభిర్గర్భస్తుకశ్యపః॥ ఏవంసాపిండ్యేపి॥ సపిం
డాపత్యదారేషుప్రాణత్యాగోవిధీయతఇతి బృహద్యమోక్తేః - తిథితత్త్వే
బౌధాయనః - సపిండాంసగోత్రాంచేదమత్యోపయచ్ఛేన్మాతృవదేనాంబి
భృయాత్ - కన్యావివాహకాలఉక్తోజ్యోతిర్నిబంధే॥ షడబ్దమధ్యేనోద్వాహ్యా
కన్యావర్షద్వయంయతః। సోమోభుంక్తే-తతస్తద్వద్గంధర్వశ్చతథానలః ॥
రాజమార్తండః ॥ అయుగ్మేదుర్భగానారీయుగ్మేతువిధవాభవేత్। తస్మా
ద్గర్భాన్వితేయుగ్మేవివాహేసాపతివ్రతా ॥ మాసత్రయాదూర్ధ్వమయుగ్మ
వర్షేయుగ్మేపిమాసత్రయమేవయావత్ । వివాహశుద్ధింప్రవదంతిసంహితో
వాత్స్యాదయఃస్త్రీజనిజన్మమాసాత్ ॥ పరాశరమాధవీయేతు ॥ జన్మతోగ

భాధానాద్వాపంచమాబ్దాత్పరంశుభమ్ । కుమారీవరణందానంమేఖలా
బంధనంతథేత్యుక్తం- సంబంధతత్త్వేయమః ॥ కన్యాద్వాదశవర్షాణియాప్ర
దత్తావసేద్గృహే । బ్రహ్మహత్యాపితుస్తస్యాస్సాకన్యావరయేత్స్వయమ్ ॥
భారతే ॥ త్రింశద్వర్షఃషోడశాబ్దాంభార్యాంవిందేతనగ్నికామ్ । దశవర్షోష్ట
వర్షాంవాధర్మేసీదతిసత్వరః॥ అతోప్రవృత్తేరజసికన్యాందద్యాత్పితాసకృత్॥
తత్రైవ ॥ సప్తసంవత్సరాదూర్ధ్వంవివాహస్సార్వవర్ణికః। కన్యాయాశ్శస్య
తేరాజన్నన్యథాధర్మగర్హితః॥ రాజమార్తండః॥ రాహుగ్రస్తేతథాయుద్ధే
పిత్రూణాంప్రాణసంశయే। అతిప్రౌఢాచయాకన్యాచంద్రలగ్నబలేనతు॥ చ
కారాదతివాలాప్రాణసంశయఇత్యుక్తేః - మనుః ॥ త్రింశద్వర్షోవహేత్క
న్యాంకృత్వాద్వాదశవార్షికీమ్ । ద్వ్యష్టవర్షోష్టవర్షాంవాధర్మేసీదతిసత్వరః॥
యద్యపి ॥ వివాహస్త్వష్టవర్షాయాఃకన్యాయాశ్శస్యతేబుధైరితిసంవర్తోక్తే
రతఊర్ధ్వంరజస్వలేత్యాదేశ్చదశవర్షాదూర్ధ్వంవివాహోనిషిద్ధః - తథాపి
దాతురభావేద్వాదశషోడశాబ్దజ్ఞేయే ॥ త్రీణివర్షాణ్యృతుమతీకాంక్షేతపి
తృశాసనమితిపరాశరమాధవీయేబౌధాయనోక్తేశ్చ- మనుః॥ స్త్రీసంబంధే
దశైతానికులానిపరివర్జయేత్ । హీనక్రియంనిఃపురుషంనిశ్ఛందోరోమశార్శ
సమ్ ॥ క్షయామయావ్యపస్మారిశ్విత్రికుష్ఠికులానిచ । నర్క్షవృక్షనదీనామ్నీం
నాంత్యపర్వతనామికామ్ ॥ నపక్ష్యహిప్రేష్యనామ్నీంనబిభీషణనామికామ్ ॥
యమః॥ తస్మాదుద్వాహయేత్కన్యాంయావన్నర్తుమతీభవేత్ । తథామూ
లజలాదీనాంఫలంప్రాగుక్తం-తథావర్ణవశ్యగ్రహమైత్ర్యాదిఘటితవిచారో
జ్యోతిర్విద్భ్యోజ్ఞేయః - విస్తరాత్తున్నోచ్యతే - అథగుర్వర్కబలంజ్యోతిర్నిబం
ధే,గర్గః ॥ స్త్రీణాంగురుబలంశ్రేష్ఠంపురుషాణాంరవేర్బలమ్। తయోశ్చంద్ర
బలంశ్రేష్ఠమితిగర్గేణభాషితమ్॥ జన్మత్రిదశమారిస్థఃపూజయాశుభదోగురుః।
వివాహేథచతుర్థాష్టద్వాదశస్థోమృతిప్రదః॥ దేవలః ॥ నష్టాత్మజాధనవతీవి
ధవాకుశీలాపుత్రాన్వితాహతధవాసుభగావిపుత్రా। స్వామిప్రియావిగతపు
త్రధవాధనాఢ్యావంధ్యాభవేత్సురగురౌక్రమశోభిజన్మ॥ బృహస్పతిః ॥ ఝష
చాపకుళీరస్థోజీవోప్యశుభగోచరః । అతిశోభనతాందద్యాద్వివాహోపన
యాదిషు ॥ లల్లః ॥ ద్వాదశదశమచతుర్థేజన్మనిషష్ఠాష్టమేతృతీయేచ। ప్రా
ప్తేపాణిగ్రహణేజీవేవైధవ్యమాప్నోతి॥ గర్గః॥ సర్వత్రాపిశుభందద్యాద్ద్వా
దశాబ్దాత్పరంగురుః । పంచషష్ఠాబ్దయోరేవశుభగోచరతామతా ॥ సప్త
మాత్పంచవర్షేషుస్వోచ్చస్వర్క్షగతోయది।అశుభోపిశుభందద్యాచ్ఛుభఋక్షే

షకేంపునః ॥ రజస్వలాయాః కన్యాయా గురుశుద్ధిం న చింతయేత్। అష్టమేపి ప్రకర్తవ్యో వివాహస్త్రిగుణార్చనాత్ ॥ అర్క-గుర్వోర్బలం గౌర్యా రోహిణ్యార్క-బలాస్మృతా। కన్యా చంద్రబలా ప్రోక్తా వృషలీ లగ్నతోబలా॥ అష్టవర్షా భవేద్గౌరీ నవవర్షా చ రోహిణీ । దశవర్షా భవేత్కన్యా అత ఊర్ధ్వం రజస్వలా ॥ అథబృహస్పతిశాంతిః- శౌనకః ॥ కన్యకోద్వాహకాలే తు ఆనుకూల్యం నవిద్యతే। బ్రాహ్మణస్యోపనయనే గురోర్విధిరుదాహృతః ॥ సువర్ణేన గురుం కృత్వా పీతవస్త్రేణ వేష్టయేత్ । ఈశాన్యాం ధవళం కుంభం ధాన్యోపరి నిధాయ చ ॥ దమనం మధుపుష్పం చ పలాశం చైవ సర్షపాన్। మాంసీ గుడూచ్యపామార్గీ విడంగీ శంఖినీ వచా॥ సహదేవీ హరిక్రాంతా సర్వౌషధి శతావరీ। బలా చ సహదేవీ చ నిశాద్వితయమేవ చ ॥ కృత్వాజ్యభాగపర్యంతం స్వశాఖోక్తవిధానతః॥ గ్రహోక్తమండలేభ్యర్చ్య పీతపుష్పాక్షతాదిభిః। దేవపూజోత్తరే కాలే తతః కుంభానుమంత్రణమ్॥ అశ్వత్థసమిధశ్చాజ్యం పాయసం సర్పిషాయుతమ్।యవవ్రీహితిలాస్సాజ్యా మంత్రేణైవ బృహస్పతేః।అష్టోత్తరశతం సర్వం హోమశేషం సమాపయేత్ ॥ పుత్రదారసమేతస్య అభిషేకం సమాచరేత్ । కుంభాభిమంత్రణోక్తైశ్చ సముద్రజ్యేష్ఠమంత్రతః॥ ప్రతిమాం కుంభవస్త్రం చ ఆచార్యాయ నివేదయేత్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాచ్ఛుభదస్స్యాన్న సంశయః ॥ ఇతిబృహస్పతిశాంతిః-శౌనకః ॥ గుర్వాదిత్యే వ్యతీపాతే వక్రాతిచారగే గురౌ । నష్టే శశిని శుక్రే వా బాలే వృద్ధేథవా గురౌ ॥ పౌషే చైత్రేథ వర్షాసు శరద్యధికమాసకే । కేతూద్గమే నిరంశేర్క-సంహస్థే మరమంత్రిణి ॥ వివాహవ్రతయాత్రాదిపురహర్మ్యగృహాదికమ్ । క్షౌరం విద్యోపవిద్యాం చ యత్నాతః పరివర్జయేత్ ॥ మదనపారిజాతే జ్యోతిస్సాగరే॥ బాలే శుక్రే వృద్ధే శుక్రే వృద్ధే జీవే నష్టే జీవే। బాలే జీవే జీవే సింహే సింహాదిత్యే జీవాదిత్యే ॥ తథా మలిమ్లుచే మాసి సురాచార్యాతిచారగే । వాపీకూపవివాహాది క్రియాః ప్రాగుదితాస్త్యజేత్॥ సింహస్థం మకరస్థం చ గురుం యత్నేన వర్జయేత్ ॥లల్లః॥అతిచారంగతో జీవస్తం రాశిం నైవ చేత్పునః । లుప్తస్సంవత్సరో జ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ సింహస్థగురోరపవాదమాహ - పరాశరః ॥ గోదాభాగీరథీమధ్యే నోద్వాహస్సింహగే గురౌ। మఘాస్థే సర్వదేశేషు తథా మీనగతే రవౌ॥ వసిష్ఠోపి॥ వివాహో దక్షిణే కూలే గౌతమ్యా నేతరత్ర తు । భాగీరథ్యుత్తరే కూలే గౌతమ్యా దక్షిణే తథా॥ వివాహో వ్రతబంధశ్చ సింహస్థేజ్యే న దుష్యతి॥ కన్యాదాతృక్రమమాహ- యాజ్ఞవల్క్యః॥ పితా పితామహో భ్రాతా సకుల్యో జననీ

తథా। కన్యాప్రదః పూర్వనాశే ప్రకృతిస్థః పరః పరః॥ అప్రయచ్ఛన్ సమాప్నో
తిభ్రూణహత్యామృతావృతౌ। గమ్యంత్వభావేదాతౄణాం కన్యాకుర్యా
త్స్వయంవరమ్॥ భ్రాతౄణామసంస్కృతానామేవాధికారమాహ స ఏవ
యాజ్ఞవల్క్యః॥ అసంస్కృతాస్తుసంస్కార్యాభ్రాతృభిః పూర్వసంస్కృ
తైః। భగిన్యశ్చనిజాదంశాద్దత్వాంశంతుతురీయకమ్॥ అత్రచకారేణపూర్వ
సంస్కృతైరిత్యస్యానువృత్తేర్వివాహపర్యాప్తద్రవ్యదానే స్వాంశసమాంశచ
తుర్థభాగదానే వాసంస్కృతగ్రహణంవ్యర్థంస్యాత్ - అతః కర్తృనియమోఽ
యం తేనానుపనీతభ్రాతృమాతామహాదిసత్త్వేమాతామహస్యైవాధికారోనభ్రాతురి
త్యుక్తం - సంబంధతత్త్వేవాదౌ కన్యాస్వయంవరేమాతుర్దాతృత్వేచతాభ్యా
మేవనాందీశ్రాద్ధంకార్యం - తత్రచస్వయంప్రధానసంకల్పమాత్రం కృత్వా
న్యద్బ్రాహ్మణద్వారాకారయేదితి. ప్రయోగపారిజాతే - వరస్తుసంస్కృత
భ్రాత్రాద్యభావేస్వయమేవనాందీశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - సమాతా॥ పుత్రేషువి
ద్యమానేషునాన్యంవైకారయేత్స్వధామితినిషేధాత్ - ఉపనయనేనకర్మా
ధికారస్యజాతత్వాచ్చేతిపృథ్వీచంద్రోదయః - మాధవీయేపరార్కేచనా
రదః॥ పితాదద్యాత్స్వయంకన్యాంభ్రాతావానుమతేపితుః। మాతామహో
మాతులశ్చసకుల్యోబాంధవస్తథా॥ మాతాత్వభావేసర్వేషాంప్రకృతౌయ
దివర్తతే। తస్యామప్రకృతిస్థాయాంకన్యాందద్యుస్స్వజాతయః। సకుల్యాః పితృ
పక్షీయోబాంధవోమాతృవంశ్యః॥ మదనపారిజాతేకాత్యాయనః॥ స్వయమే
వౌరసీందద్యాత్పిత్రభావేస్వబాంధవాః। మాతామహస్తతోన్యాంహిమా
తావాధర్మజాంసుతామ్॥ తతోన్యామౌరసీంభిన్నాం ధర్మజాంనియోగాత్క్షేత్ర
జాంమాతామహోమాతామాతులోవాదద్యాత్ - తేనౌరసీదానేపితృబం
ధుషుసత్సుమాతామహాదీనాంనాధికారః - అనుమతింవినా అస్యాపవాదస్త
త్రైవ॥ దీర్ఘప్రవాసయుక్తేషుపౌగండేషుచబంధుషు। మాతాతుసమయే
దద్యాదౌరసీమపికన్యకామ్॥ మనుః॥ యదాతునైవకశ్చిత్స్యాత్కన్యారాజా
నమావ్రజేత్॥ పరకీయకన్యాదానేవిశేషోమదనరత్నేస్కాందే॥ ఆత్మీకృత్య
సువర్ణేనపరక్రీయాంతుకన్యకామ్। ధర్మేణవిధినాదానమసగోత్రేపియుజ్యతే॥
అత్రప్రకృతిగ్రహణాదప్రకృతిస్థేనకృతమకృతమేవ॥ స్వతంత్రోపియదితత్కా
ర్యంకుర్యాదప్రకృతింగతః। తదప్రకృతమేవస్యాదస్వాతంత్ర్యస్యహేతుతఇ
త్యపరార్కేనారదోక్తేః॥ యదితుసప్తపదీవివాహహోమాదిప్రధానం
జాతం-తదంగవైకల్యేపినావృత్తిర్వివాహస్యగౌడాఅప్యేవమాహుః - తత్రై

వమరీచిః ॥ గౌరీందదన్నాకపృష్ఠం వైకుంఠం రోహిణీం దదత్ । కన్యాం దద
ద్బ్రహ్మలోకం రౌరవం తు రజస్వలామ్॥ అథమాసనిర్ణయః- తత్రజన్మమాసే
విశేషః ప్రాగుక్తః- జ్యోతిఃప్రకాశే వ్యాసః ॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖేయద్యా
డామార్గశీర్షకే । జ్యేష్ఠే వాషాఢమాసే చ సుభగా విత్తసంయుతా॥ శ్రావణే
వాపి పౌషే వా కన్యా భాద్రపదే తథా । చైత్రాశ్వయుక్కార్తికేషు యాతి వై
ధవ్యతాం లఘు॥ నారదః॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాశ్శుభప్రదాః।
కార్తికో మార్గశీర్షశ్చ మధ్యమౌ నిందితాః పరే ॥ వసిష్ఠః ॥ పౌషే పి కుర్యాన్మ
కరస్థితే ర్కే చైత్రే భవేన్మేషగతో యదా స్యాత్ । ప్రశస్తమాషాఢకృతం వి
వాహం వదంతి గర్గా మిథునస్థితే ర్కే ॥ ఆచార్యచూడామణౌ జ్యోతిర్గర్గరా
జమార్తండే ॥ మాంగల్యేషు వివాహేషు కన్యాసంవరణేషు చ। దశమాసాః
ప్రశస్యంతే చైత్రే పౌషే వివర్జితాః॥ ఆపస్తంబః ॥ సర్వఋతవో వివాహస్య
శైశిరౌ మాసౌ పరిహాప్యోత్తమం చ నైదాఘం - అత్ర మాఘఫాల్గునాషాఢవ
ర్జ్యం- నవమాసా ముఖ్యాః కాల ఇతి సుదర్శనభాష్యే। మండవిలాయాం బ్రహ్మవిద్యా
తీర్థైశ్చోక్తం- బౌధాయనసూత్రేపి ॥ సర్వే మాసా వివాహస్య శుచితపస్తప
స్యవర్జమిత్యేకే - తేన పూర్వోత్తరాశిశిరసంబంధినౌ మాసౌ పౌషచైత్రౌ వి
వాహ ఇతి నిర్ణయామృతవ్యాఖ్యానం - మౌర్ఖ్యకృతమిత్యుపేక్ష్యం నిశిచేత్సర్వే
షు ద్వాదశస్వపి మాసేషూద్వహేదితి కాలాదర్శః - యత్తు జ్యోతిషే ॥ మా
ఘాదివిధయస్తే గృహ్యసూత్రాణాం ద్విజపరత్వేన ప్రాబల్యాచ్ఛూద్రాదిప
రాః జ్యోతిషే ॥ వాత్స్యో వర్షమనూనమిచ్ఛతి తథా రైభ్యో యనం చోత్తరం శ్రీ
వాసంత మృతుం వివాహ యమునయోర్మాండవ్యశిష్యా జగుః। చైత్రం పౌష్యపి వ్యప
రాశరః పరిణయే పౌషం చ వాత్స్యో భృగ్వధంపప్యాషాఢాదిచతుష్టయం న హి తదం
వైశ్చైత్రప్రదిష్టం బుధైః ॥ చండేశ్వరః ॥ మార్గమాసి తథా జ్యేష్ఠే క్షౌరం పరిణ
యం వ్రతమ్ । జ్యేష్ఠపుత్రదుహిత్రోస్తు యత్నేన పరివర్జయేత్ ॥ కృత్తికాస్థం
రవింత్యక్త్వా జ్యేష్ఠపుత్రస్య కారయేత్ । ఉత్సవాదిషు కార్యేషు దినాని దశ వర్జ
యేత్॥ రత్నకోశే ॥ జన్మర్క్షే జన్మదివసే జన్మమాసే శుభం త్యజేత్। జ్యేష్ఠే మా
స్యాద్యగర్భస్య శుభం వర్జం స్త్రియా అపి॥ పరాశరః ॥ అజ్యేష్ఠా కన్యకా యత్ర
జ్యేష్ఠపుత్రో వరో యది । వ్యత్యయో వా తయోస్తత్ర జ్యేష్ఠమాసశ్శుభప్రదః ॥
మిహిరః ॥ జ్యేష్ఠస్య జ్యేష్ఠకన్యాయా వివాహో న ప్రశస్యతే। తయోరన్యతరే
జ్యేష్ఠే జ్యేష్ఠో మాసః ప్రశస్యతే ॥ ద్వౌ జ్యేష్ఠౌ మధ్యమౌ ప్రోక్తౌ వేకం జ్యేష్ఠం శు
భావహమ్। జ్యేష్ఠత్రయం న కుర్వీత వివాహే సర్వసమ్మతమ్॥ యత్తు- సార్వకా

ఖమే కేవివాహమితి-తదాసురాదివివాహవిషయం-ధర్మ్యేషువివాహేషుకా
లపరీక్షణంనాధర్మ్యేష్వితిగృహ్యపరిశిష్టాత్ - రత్నమాలాయామప్యేవం ॥
తేనాసురాదయోమాఘచైత్రాదినిషిద్ధ కాలేష్వపిభవంతి - మాసాశ్చారా
శ్చారోమాసోవివాహః దావిత్యుక్తేః॥ ఝషోననింద్యోయది ఫాల్గునేస్యాదజ
స్తువైశాఖగతోననింద్యఇతిత్వపవాదః- అథదశదోషాః - వ్యవహారోచ్చయే॥
వేధశ్చలత్తాచతథైవపాతః ఖర్జూరవేధోదశయోగచక్రమ్।యుతిశ్చజామిత్ర
ముపగ్రహశ్చబాణాఖ్య వజ్రేచదశైవదోషాః ॥ ఏషాంలక్షణంజ్యోతిషేజ్ఞే
యం ॥ అతిచారగేగురౌతువసిష్ఠః ॥ అతిచారగతేజీవేవర్జయేత్తదనంతరమ్।
వివాహాదిషుకార్యేషుఅష్టవింశతివాసరాన్ ॥ రత్నమాలాయాం॥ ఏకపంచ
నవయుగ్మషడ్దశత్రీణి సప్తచతురష్టలాభగః । ద్వాదశాజ్ఞవృషభాదిరాశి
తోఘాతచంద్రఇతికీర్తితోబుధైః॥ నారదః॥ భూబాణనందహస్తాశ్చరసదిగ్వ
హ్నిశైలజాః । వేదావసుశివాదిత్యాయాత చంద్రోయథాక్రమమ్ ॥ యా
త్రాయాంయుద్ధకార్యేషుఘాతచంద్రంవివర్జయేత్ । వివాహేసర్వమాంగ
ల్యేచౌలాదౌవ్రతబంధనే ॥ ఘాతచంద్రోనైవచింత్యఇతిపారాశరోబ్రవీత్॥
జ్యోతిర్నిబంధే॥ వివాహచౌలవ్రతబంధయజ్ఞేపట్టాభిషేకేచతథైవరాజ్ఞామ్।
సీమంతయాత్రాసుతథైవజాతేనోచింతనీయఃఖలుఘాతచంద్రః॥ నారదః॥ అ
కాలజాభవేయుశ్చేద్విద్యున్నీహారవృష్టయః। ప్రత్యర్కపరివేషేంద్రచాపా
భ్రధ్వనయోయది ॥ దోషాయమంగళేనూనంనదోషాయైవకాలజాః॥ అకా
లవృష్టిస్వరూపమాహ- లల్లః॥ పౌషాదిచతురోమాసాఃప్రోక్తావృష్టిరకాల
జా॥శార్ఙ్గధరః॥ నిర్ఘాతేక్షితిచలనేగ్రహయుద్ధేరాహుదర్శనేచైవ।ఆపంచ
దినాత్కన్యాపరిణీతానాశముపయాతి ॥ ఉల్కాపాతేంద్రచాపప్రబలఘన
రజోధూమనిర్ఘాతవిద్యుద్వృష్టిప్రత్యర్కదోషాదిషుసకలబుధైస్త్యాజ్యమేవై
కరాత్రమ్ । దుస్స్వప్నేదుర్నిమిత్తేహ్యశుభఫలదృశోదుర్మనోభ్రాంతబుద్ధౌ
చౌలేమౌంజీనిబంధేపరిణయనవిధౌసర్వదాత్యాజ్యమేవ ॥ జ్యోతిఃప్రకాశే॥
అర్వాక్షోడశనాడ్య స్సంక్రాంతేఃపుణ్యదాఃపరతః । ఉపనయనవ్రతయా
త్రాపరిణయనాదావివర్జ్యాస్తాః ॥ గర్గః ॥ దిగ్దాహేదినమేకంచగృహేసప్తది
నానితు । భూకంపేచసముత్పన్నేత్ర్యహమేవతువర్జయేత్ ॥ ఉల్కాపాతే
త్రిదివసంధూమేపంచదినానిచ। వజ్రపాతేచైకదినంవర్జయేత్సర్వకర్మసు॥ దర్శ
నాదర్శనాద్రాహుకేత్వోస్సప్తదినంత్యజేత్ ।యావత్కేతూద్గమస్తావదశుభ
స్సమయోభవేత్॥ అస్యాపవాదోద్ధృతసాగరే॥ అథదివసత్రయమధ్యేస్పృదు

పానీయంయదాభవతి।ఉత్పాతదోషశమనంతత్రైవసంప్రాహురాచార్యాః॥
సంబంధతత్త్వే ॥ భూకంపాదేర్నదోషో స్త్రీవృద్ధిశ్రాద్ధేకృతేసతి ॥ అథాప
రిహార్యైకన్యాయావైధవ్య యోగేవిశేషఉచ్యతే - మార్కండేయపురాణే ॥
బాలవైధవ్యయోగేతుకుంభేద్రుప్రతిమాదిభిః। కృత్వాలగ్నంతతఃపశ్చాత్క
న్యోద్వాహ్యేతిచాపరే॥ అత్రపునర్దోషాభావఉక్తోవిధానఖండే ॥ స్వర్ణాం
బుపిప్పలానాంచప్రతిమావిష్ణురూపిణీ। తయాసహవివాహేతుపునర్భూత్వం
నజాయతే ॥ సూర్యారుణసంవాదే॥ వివాహాత్పూర్వకాలేచచంద్రతారాబ
లాన్వితే। వివాహాల్లక్షేచతాంకన్యాంకుంభేనసహచోద్వహేత్॥ సూత్రేణ
వేష్టయేత్పశ్చాద్దశతంతువిధానతః। కుంకుమాలంకృతందేహంతయోరేకాం
తమందిరే ॥ తతఃకుంభంచనిస్సార్య ప్రభజ్యసలిలాశయే । తతోభిషేచనంకు
ర్యాత్పంచపల్లవవారిభిః॥ కుంభప్రార్థనా తత్రైవ॥ వరుణాంగస్వరూపా
యజీవనానాంసమాశ్రయ। పతింజీవయకన్యాయాశ్చిరంపుత్రసుఖంకురు॥ దే
హివిష్ణోవరందేవకన్యాం పాలయదుఃఖతః । తతోలంకారవస్త్రాద్యాంవరా
యప్రతిపాదయేత్ ॥ ఇతికుంభవివాహః ॥ మూర్తిదానమపితత్రైవోక్తం॥
బ్రాహ్మణంసాధుమామంత్ర్యసంపూజ్యవివిధార్హణైః । తస్మైదద్యాద్విధా
నేనవిష్ణోర్మూర్తించతుర్భుజామ్॥ శుద్ధవర్ణసువర్ణేనవిత్తశక్త్యాథవాపునః।నిర్మి
తాంరుచిరాంశంఖగదాచక్రాంగసంయుతామ్ ॥ దధానాంవాససీపీతేకు
ముదోత్పలమాలినీమ్ । సదక్షిణాంచతాందద్యాన్మంత్రమేనముదీరయేత్ ॥
యన్మయాప్రాంచజనుషిఘ్నంత్యాపతిసమాగమమ్ । విషోపవిషశస్త్రాద్యై
ర్హతోవాతివిరక్తయా ॥ ప్రాప్యమానంమహాఘోరంయశస్సౌఖ్యధనాపహ
మ్ । వైధవ్యాద్యతిదుఃఖౌఘనాశాయసుఖలబ్ధయే ॥ బహుసౌభాగ్యలబ్ధ్యైచ
మహావిష్ణోరిమాంతనుమ్ । సౌవర్ణీంనిర్మితాంశక్త్యాతుభ్యంసంప్రదదేద్విజ ॥
అనఘావ్యాహమస్మీతిత్రివారంప్రజపేదితి। ఏవముక్త్వాతితస్యోక్తింగృహీత్వా
స్వగృహంవిశేత్॥ తతోవైవాహికంకుర్యాద్విధించాత్మామృగీదృశః॥ అన్యేప్య
శ్వత్థవివాహవృత్తసేచనాదయస్తత్రైవజ్ఞేయాః - విస్తరభయాన్నోచ్యతే-
అథప్రతికూలాదిజ్యోతిర్నిబంధేగర్గః ॥ కృతేతునిశ్చయేపశ్చాన్మృత్యుర్భవతి
కస్యచిత్ । తదానమంగళంకుర్యాత్కృతేవైధవ్యమాప్నుయాత్॥ జ్యోతిర్మే
ధాతిథిః॥ వధూవరార్థంఘటితేసునిశ్చితేవరస్యగేహేప్యథకన్యకాయాః। మృ
త్యుర్యదిస్యాన్మనుజస్యకస్యచిత్తదానకార్యంఖలుమంగళంబుధైః ॥ మంగళ

వివాహః- స్మృతిచంద్రికాయాం॥ కృతేవాఙ్నిశ్చయేపశ్చాన్మృత్యుర్మర్త్యస్య
గోత్రిణః । తదానమంగళంకార్యంనారీవైధవ్యదంధ్రువమ్॥ భృగుః॥ వాగ్దా
నానంతరంయత్రకులయోఃకస్యచిన్మృతిః। తదోద్వాహోనైవకార్యస్స్వవం
శక్షయదోయతః॥ శౌనకః॥ వరవధ్వోఃపితామాతాపితృవ్యశ్చసహోదరః।
ఏతేషాంప్రతికూలంచమహావిఘ్నప్రదంభవేత్ ॥ పితాపితామహశ్చైవమా
తాచైవపితామహీ । పితృవ్యస్త్రీసుతోభ్రాతాభగినీచావివాహితా ॥ ఏభిర
త్రవిపన్నైశ్చప్రతికూలంబుధైస్స్మృతమ్ । అన్యైరపివిపన్నైస్తుకేచిదూచు
ర్నతద్భవేత్ ॥ మాండవ్యః ॥ వాగ్దానానంతరంమాతాపితాభ్రాతావిపద్య
తే । వివాహోనైవకర్తవ్యస్స్వవంశస్థితిమిచ్ఛతా ॥ సంకటేతుమేధాతి
థిః ॥ వాగ్దానానంతరంయత్రకులయోఃకస్యచిన్మృతిః। తదాసంవత్సరాదూ
ర్ధ్వంవివాహశ్శుభదోభవేత్॥ స్మృతిరత్నావళ్యాం ॥ పితురబ్దమశౌచంస్యా
త్తదర్ధంమాతురేవచ । మాసత్రయంతుభార్యాయాస్తదర్ధం భ్రాతృపుత్ర
యోః ॥ అన్యేషాంతుసపిండానామాశౌచంమాసమీరితమ్ । తదంతేశాంతి
కంకృత్వాతతోలగ్నంవిధీయతే ॥ జ్యోతిఃప్రకాశే ॥ ప్రతికూలేపికర్తవ్యోవి
వాహోమాసతఃపరః । శాంతింవిధాయగాందత్వావాగ్దానాదిచరేత్పునః॥
శాంతింవినాయకశాంతిం- తథాచమేధాతిథిః ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తే యా
జ్ఞవల్క్యేనయోగినా । శాంతిరుక్తాగణేశస్యకృత్వాతాం శుభమాచరేదితి॥
ప్రతికూలేనకర్తవ్యోగచ్ఛేద్యావదృతుత్రయమ్ । ప్రతికూలేపికర్తవ్య మిత్యా
హుర్బ్రహ్మవిప్లవే ॥ ప్రతికూలేసపిండస్యమాసమేకంవివర్జయేత్ ॥ జ్యోతి
స్సారే ॥ దుర్భిక్షేరాష్ట్రభంగేచపిత్రోర్వాప్రాణసంశయే । ప్రౌఢాయా
మపికన్యాయాంనానుకూల్యంప్రతీక్ష్యతే ॥ మేధాతిథిః ॥ పురుషత్రయపర్యం
తంప్రతికూలంస్వగోత్రిణామ్ । ప్రవేశాన్నిర్గమస్తద్వత్తథామండనముండ
నే ॥ ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్। ఆచతుర్థంతతఃపుం
సిపంచమేశుభదంభవేత్ — అథరజోదోషేనిర్ణయః - మాధవీయే॥ప్రారం
భాత్ప్రాగ్వివాహస్యమాతాయదిరజస్వలా । నివృత్తిస్తస్యకర్తవ్యాసహ
త్వశ్రుతిచోదనాత్ ॥ ఆరంభాత్ నాందీశ్రాద్ధాత్ నాందీముఖంవివాహాదావి
త్యాదినాతస్యైవప్రారంభోక్తేః - మేధాతిథిః ॥ చౌలేచవ్రతబంధేచవివా
హేయజ్ఞకర్మణి । భార్యారజస్వలాయస్య ప్రాయస్తస్య నశోభనమ్ ॥ వ
ధూవరాన్యతమయోర్జననీచేద్రజస్వలా । తస్యాశ్శుద్ధేః పరంకార్యం మాంగ
ల్యంమనురబ్రవీత్ ॥ వృద్ధమనుః ॥ వివాహవ్రతచూడాసుమాతాయదిరజస్వ

లా । తదానమంగళంకార్యం శుద్ధౌకార్యం శుభేప్సుభిః ॥ గర్గః ॥ యస్యోద్వాహాదిమాంగల్యేమాతాయదిరజస్వలా । తదానతత్ప్రకర్తవ్యమాయుఃక్షయకరంయతః ॥ నాందీశ్రాద్ధోత్తరంరజోదోషేతు కపర్దికారికాసు ॥ సూతికోదక్యయోశ్శుద్ధ్యైగాం దద్యాద్ధోమపూర్వకమ్। ప్రాప్తేకర్మణిశుద్ధిస్స్యాదితరస్మిన్నశుద్ధ్యతి ॥ అలాభేసుముహూర్తస్యరజోదోషేచసంగతే । శ్రియంసంపూజ్యతత్కుర్యాత్పాణిగ్రహణమంగళమ్ ॥ హైమీంమాషమితాంపద్మాంశ్రీసూక్తవిధినార్చయేత్ । ప్రత్యృచంపాయసంహుత్వాఅభిషేకంసమాచరేదితి॥ సూతకాదిసంకటేతు కూష్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాపయస్వినీంగాంచదత్వా వివాహాదికుర్యాదితిచప్రాగుక్తం- అథైకక్రియానిర్ణయః - జ్యోతిర్నిబంధేవృద్ధమనుః ॥ ఏకమాతృజయోరేక వత్సరేపురుషస్త్రియోః। నసమానక్రియాంకుర్యాన్మాతృభేదేవిధీయతే॥ ఏతేనఏకస్యపుంసోవివాహద్వయమేకదినేనిషిద్ధంమాతృభేదాభావాత్ -నారదః॥పుత్రోద్వాహాత్పరంపుత్రీవివాహోనఋతుత్రయే।నతయోర్వ్రతముద్వాహాన్మండనాదపిముండనమ్॥ వరాహః॥ వివాహస్త్వేకజాతానాంషణ్మాసాభ్యంతరేయది।అసంశయంత్రిభిర్వర్షైస్తత్రైకావిధవాభవేత్॥ మదనరత్నేవసిష్ఠః॥ నపుంవివాహోర్ధ్వమృతుత్రయేపివివాహకార్యం దుహితుఃప్రకుర్యాత్ । నమండనాచ్చాపిహిముండనంచగోత్రైకతాయాంయదినాబ్దభేదః ॥ ఏకోదరభ్రాతృవివాహకృత్యంస్వసుర్నపాణిగ్రహణంవిధేయమ్ । షణ్మాసమధ్యేమునయస్సమూచుర్నముండనంమండనతోపికార్యమ్ ॥ ఏతదపవాదస్తత్రైవ॥ ఋతుత్రయస్యమధ్యేచేదన్యాబ్దస్యప్రవేశనమ్ । తదాహ్యేకోదరస్యాపివివాహస్తుప్రశస్యతే ॥ సారావళ్యాం ॥ ఫాల్గునేచైత్రమాసేతుపుత్రోద్వాహోపనాయనే । భేదాదబ్దస్యకుర్వీతనర్తుత్రయవిలంఘనమ్ ॥ సంహితాప్రదీపే ॥ ఊర్ధ్వంవివాహాత్తనయస్యనైవకార్యోవివాహోదుహితుస్సమార్ధమ్ । అప్రాప్యకన్యాంశ్వశురాలయంచవధూఃప్రవేశ్యాస్వగృహంచనాదౌ॥ మదనరత్నేవసిష్ఠః ॥ ద్విశోభనంత్వేకగృహేపినేష్టంశుభంతుపశ్చాన్నవభిర్దినైస్తు। ఆవశ్యకంశోభనముత్సవోవాద్వారేథవాచార్యవిభేదతోవా ॥ ఏకోదరప్రసూతానాంనాగ్నికార్యత్రయంభవేత్ । భిన్నోదరప్రసూతానాంనేతిశాతాతపోబ్రవీత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధేకాత్యాయనః ॥ కులేఋతుత్రయాదర్వాఙ్మండనాన్నతుముండనమ్।ప్రవేశాన్నిర్గమోనేష్టోనకుర్యాన్మంగళత్రయమ్॥ కుర్వం

తిమునయః కేచిదన్యస్మిన్వత్సరేలఘు । లఘువాగురువాకార్యం ప్రాప్తం నైమి
త్తికంతుయత్ ॥ పుత్రోద్వాహః ప్రవేశాఖ్యః కన్యోద్వాహస్తునిర్గమః । ముం
డనంచౌలమిత్యుక్తంవ్రతోద్వాహౌ తుమంగళమ్ ॥ చౌలంముండనమేవోక్తం
వర్జయేన్మండనాత్పరమ్। మౌంజీచోభయతః కార్యాయతో మౌంజీనముండన
మ్ । అభిన్నవత్సరేపిస్యాత్తదహస్తత్రభేదయేత్ ॥ అభేదేతువినాశస్స్యాన్న
కుర్యాదేకమండపే॥ సంకటేతుకపర్దికారికాసు,వరాహమిహిరశ్చ ॥ ఉద్వా
హ్యపుత్రీంనపితావిదధ్యాత్పుత్ర్యంతరస్యోద్వహనంకదాచిత్ । యావచ్చ
తుర్థందినమత్రపూర్వంసమాప్యచాన్యోద్వహనంవిదధ్యాత్॥ కశ్యపః॥ మౌం
జీబంధస్తథోద్వాహష్షణ్మాసాభ్యంతరేపివా । పుత్ర్యుద్వాహంనకుర్వీతవిభ
క్తానాంనదోషకృత్॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥ వివాహమారభ్యచతుర్థిమధ్యేశ్రాద్ధం
దినందర్శదినంయదిస్యాత్ । వైధవ్యమాప్నోతితదాతుకన్యాజీవేత్పతిశ్చేదనప
త్యతాస్యాత్ ॥ తథా ॥ వివాహమధ్యేయదిచేత్త్రయాహస్తత్రస్వముఖ్యాః పి
తరోనయాంతి । వృత్తేవివాహేపరతస్తుకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంస్వధాభిర్నతుదూ
షయేత్తమ్॥ యేవాభద్రందూషయంతిస్వధాభిరితిశ్రుతేశ్చ॥ మాసికవిషయే
కాలహేమాద్రౌ శాట్యాయనిః ॥ ప్రేతశ్రాద్ధానిసర్వాణి సపిండీకరణంత
థా । అపకృష్యాపికుర్వీతకర్తుంనాందీముఖంద్విజః ॥ వృద్ధింవినాపకర్షేదో
షమాహతత్రైవోశనాః ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధవిహీనస్తుప్రేతశ్రాద్ధానియశ్చరేత్ ।
సశ్రాద్ధీనరకేఘోరేపితృభిస్సహమజ్జతీతి ॥ మేధాతిథిః ॥ ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వ
ర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్ । ఆచతుర్థంతతః పుంసిపంచమేశుభదంభవే
త్ ॥ స్మృత్యంతరే॥ సపిండీకరణాదర్వాగపకృష్యకృతాన్యపి । పునరప్యపకృ
ష్యంతేవృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాత్॥ స్మృతిసారావళ్యాం ॥ భ్రాతృయుగేస్వసృ
యుగేభ్రాతృస్వసృయుగేతథా । ఏకస్మిన్మండపేచైవనకుర్యాన్మండనద్వయ
మ్ ॥ సోదరవిషయమేతత్ - యమః ॥ ఏకోదరప్రసూతానామేకస్మిన్వాసరే
పునః। వివాహంనైవకుర్వీతమండనోపరిముండనమ్॥ గార్గ్యః ॥ భ్రాతృయుగే
స్వసృయుగేభ్రాతృస్వసృయుగేతథా । నకుర్యాన్మంగళంకించిదేకస్మిన్మండ
పేహని ॥ ఏకస్మిన్వాసరేప్రాప్తేకుర్యాద్యమలజాతయోః। క్షౌరంచైవవివా
హంచమౌంజీబంధనమేవచ ॥ జ్యోతిర్వివరణే ॥ ఏకోదరయోరేకదినోద్వహ
నేభవేన్నాశః । నద్యంతరఏకదినేకేప్యాహుస్సంకటేచశుభ[illegible]ద్ధ్వవి
వాహోచ్ఛుభదోనరస్యనారీ వివాహాన్నఋతుత్రయంస్యా[illegible] నారీవివాహా
త్తదహేపిశస్తంనరస్థపాణిగ్రహమాహురార్యాః ॥ [illegible]

ఏకవాసరేవివాహమాహ మేధాతిథిః ॥ పృథఙ్మాతృజయోః కార్యోవివాహ స్త్వేకవాసరే । ఏకస్మిన్మండపేకార్యఃపృథగ్వేదికయోస్తథా ॥ పుష్పపట్టికయోఃకార్యందర్శనంనశిరస్థయోః । భగినీభ్యాముభాభ్యాం చయావత్సప్తపదీభవేత్ ॥ యమయోస్తువిశేషః ॥ భట్టకారికాయాం ॥ ఏకస్మిన్వత్సరేచైకవాసరేమండపేతథా ॥ కర్తవ్యంమంగళం స్వసోర్భ్రాత్రోర్యమజాతయోః ॥ జ్యోతిర్నిబంధే నారదః ॥ ప్రత్యుద్వాహోనైవకార్యోనైకస్మైదుహితృద్వయమ్। నైవైకజన్యయోఃపుంసోరేకజన్యేతుకన్యకే ॥ నైవంకదాచిదుద్వాహోనైకదాముండనద్వయమ్। నైకజన్యేతుకన్యేద్వేపుత్రయోరేకజన్యయోః ॥ నపుత్రీద్వయమేకస్మైప్రదద్యాత్తుకదాచనేతి ॥ కన్యాయారజోదర్శనేతుఅపరార్కే-సంవర్తః ॥ మాతాచైవపితాచైవజ్యేష్ఠభ్రాతాతథైవచ।త్రయస్తేనరకంయాంతిదృష్ట్వాకన్యాంరజస్వలామ్॥ హారీతః ॥ పితుర్గేహేతుయాకన్యారజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । సాకన్యావృషలీజ్ఞేయాతత్పతిర్వృషలీపతిః ॥ దేవలాత్రికశ్యాపాః- పూర్వార్ధంతదేవ ॥ భ్రూణహత్యాపితుస్తస్యాస్సాకన్యావృషలీస్మృతా । యస్తాంసముద్వహేత్కన్యాం బ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః ॥ అశ్రాద్ధేయమపాఙ్క్తేయంతంవిద్యాద్వృషలీపతిమ్॥ మాధవీయేబౌధాయనః॥ త్రీణివర్షాణ్యృతుమతీకాంక్షేతపితృశాసనమ్॥ విష్ణుః॥ఋతుత్రయముపాస్యైవకన్యాకుర్యాత్స్వయంవరమ్ ॥ అత్రవరస్యదోషాభావమాహయమః ॥ కన్యాద్వాదశవర్షాణియాప్రదత్తావసేద్గృహే। భ్రూణహత్యాపితుస్తస్యాస్సాకన్యా వరయేత్స్వయమ్ ॥ ఏవంచోపనతాంపత్నీంనావమన్యేత్కదాచన । నతుతాంబంధకీంవిద్యాన్మనుస్స్వాయంభువోబ్రవీత్ ॥ మనుః॥ అలంకారంనాదదీతపితృదత్తంస్వయంవరే। పితృదత్తంమాతృదత్తంస్తేయీస్యాద్యదితంహరేత్॥ వరంప్రత్యాహ॥పిత్రేనదద్యాచ్ఛుల్కంతుకన్యామృతుమతీంహరన్। సహిస్వామ్యాదతిక్రామేదృతూనాంప్రతిబోధనాత్॥ అత్రప్రాయశ్చిత్తముక్తమాశ్వలాయనేన॥ కన్యామృతుమతీంశుద్ధాంకృత్వానిష్కృతిమాత్మనః।శుద్ధించకారయిత్వాతుముద్వహేదాన్యశంస్యధీః॥పితాఋతూన్ స్వపుత్ర్యాస్తుగణయేదాదితస్సుధీః । దానావధిగృహేయత్నాత్పాలయేచ్చరజోవతీమ్ ॥ దద్యాత్తదృతుసంఖ్యాగాశ్శక్తఃకన్యాపితాయది। దాతవ్యైకాపినిస్స్వేనదానేతస్యాయథావిధి ॥ దద్యాద్వాబ్రాహ్మణేష్వన్నమితినిస్స్వస్సదక్షిణమ్ । తస్యాతీతర్తుసంఖ్యేషువరాయప్రతిపాదయేత్ ॥ ఉపోష్యత్రిదినంకన్యాంరాత్రౌపీత్వాగవాంపయః । అదృష్టరజసేదద్యాత్కన్యా

మైరత్నభూషణమ్ ॥ తాముద్వహన్వరశ్చాపికూష్మాండైర్జుహుయాద్ద్విజ ఇతి॥ మదనపారిజాతేయజ్ఞపార్శ్వః ॥ వివాహేవితతేయజ్ఞేహోమకాలఉపస్థితే। కన్యామృతుమతీందృష్ట్వాకథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః॥ స్నాపయిత్వాతు తాంకన్యామర్చయిత్వాయథావిధి । యుంజానామాహుతింహుత్వాతతస్తంత్రంప్రవర్తయేత్॥ బౌధాయనసూత్రే॥ అథయదికన్యోపసాద్యమానా చోహ్యమానావా రజస్వలాస్యాత్తామనుమంత్రయేత్ ॥ పుమాంసౌమిత్రావరుణౌపుమాంసావశ్వినావుభౌ । పుమానింద్రశ్చసూర్యశ్చ పుమాంసంచదధాత్వయమితి ॥ అథద్వాదశరాత్రమలంకృత్య ప్రాశయేత్పంచగవ్యమథశుద్ధాంకృత్వావివహేత్ - అత్రగాంధర్వాద్యష్టౌవివాహాస్తద్వ్యవస్థాచాకరేజ్ఞేయా- మనుః॥ షడానుపూర్వ్యావిప్రస్యక్షత్రస్యచతురోవరాన్ । విట్ఛూద్రయోస్తుతానేవవిద్యాద్ధర్మ్యానరాక్షసాన్॥ చతురఃఆసురగాంధర్వరాక్షసపైశాచాన్ తాన్రాక్షసవర్జ్యాన్వైశ్యశూద్రయోఃసఏవ - ఆసురంవైశ్యశూద్రయోఃహేమాద్రౌపైఠీనసిః॥ రాక్షసోవైశ్యస్యపైశాచశ్శూద్రస్యప్రచేతాఃపైశాచోసంస్కృతప్రసూతానాం ప్రతిలోమజానాంచ - మనుః॥ రాజ్ఞస్తథాసురోవైశ్యేశూద్రే చాంత్యస్తుగర్హితః ॥ క్షత్రియాదేస్సంకటేపైశాచమాహమాధవీయే॥వత్సః॥సర్వోపాయైరసాధ్యాస్యాత్సాకన్యాపురుషస్యయా।చౌర్యేణాపివివాహేన సావివాహ్యారహఃస్థితా॥గాంధర్వాదివివాహేష్వప్యుదకపూర్వకం దానమాహ తత్రైవ- యమః॥ నోదకేననవావాచాకన్యాయాఃపతిరుచ్యతే। పాణిగ్రహణసంస్కారాత్పతిత్వంసప్తమేపదే॥ పరాశరమాధవీయేదేవలోపి ॥ గాంధర్వాదివివాహేషుపునర్వైవాహికోవిధిః। కర్తవ్యశ్చత్రిభిర్వర్ణైస్సమర్థేనాగ్నిసాక్షికః॥ త్రైవర్ణోక్తేర్గాంధర్వాదావిప్రవర్ణమధికారఉక్తఃతత్రైవపరిశిష్టే ॥ గాంధర్వాసురపైశాచావివాహారాక్షసశ్చయః । పూర్వంపరిక్రియస్తేషుపశ్చాద్ధోమోవిధీయతే ॥ అతోహేమాద్రావకృతే భార్యాత్వాభావా ద్వరాంతరాయదేయా-తథాచతత్రైవ వసిష్ఠబోధాయనౌ ॥ బలాదపహృతాకన్యామంత్రైర్యదినసంస్కృతా। అన్యస్మైవిధివద్దేయాయథాకన్యాతథైవసేతి॥ అత్రమంత్రసంస్కారాభావేన్యస్మైదానస్యసర్వవివాహేషు సామ్యాద్బలాదపహారేరాక్షసపైశాచయోర్విశేషవచనంవ్యర్థం-తేనతయోర్యదినసంస్కృతాసంస్కృతావేత్యావృత్త్యాకన్యానుమత్యాభావాదన్యస్మైదేయేతివ్యాఖ్యేయం-మదనపారిజాతేనారదః॥ పాణిగ్రహణికామంత్రానియతందారలక్షణమ్ । తేషాంచనిష్ఠావిజ్ఞే

యావివృద్ధిస్సప్తమేపదే॥ స్మృతిచంద్రికాయామపరార్కే-చైవం-ఆశౌచేతు
యాజ్ఞవల్క్యః॥ దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే। ఆపద్యపిచకష్టా
యాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతే॥ కేషామిత్యపేక్షితే బ్రహ్మపురాణేఉక్తం ॥ దా
తుః ప్రతిగృహీతుశ్చకన్యా దానేచనోభవేత్। వివాహయజ్ఞేషుకన్యాయాలాజ
హోమాదికర్మణీతి ॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజపే। ఆర
బ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమితివిష్ణువచనాచ్చప్రారంభస్తేనైవో
క్తః ॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః। నాందీముఖంవివా
హాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతి॥ వరణమితిమధుపర్కపరం॥ గృహీతమధుపర్కస్య
యజమానాచ్చఋత్విజః। పశ్చాదశౌచేపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతి బ్రహ్మో
క్తేః- మధుపర్కాత్పూర్వంతుభవత్యేవాశౌచమితిశుద్ధివివేకః- రామాండా
రభాష్యేప్యేవం - నాందీముఖావధిశ్చస్మృత్యంతరే ॥ ఏకవింశత్యహర్యజ్ఞే
వివాహేదశవాసరాః॥ త్రిషట్చోపనయనేనాందీశ్రాద్ధంవిధీయతే॥ ఆరం
భాభావేపిలగ్నాంతరాభావేగద్యవిష్ణుఃనదేవప్రతిష్ఠావివాహయోః పూర్వ
సంభృతయోరపీతిఅత్రప్రాయశ్చిత్తమాహమదనపారిజాతేవిష్ణుః॥ అనారబ్ధ
విశుద్ధ్యర్థంకూష్మాండైర్జుహుయాద్ఘృతమ్ । గాందద్యాత్పంచగవ్యాశీతత
శ్శుద్ధ్యతిసూతకీ॥ సంగ్రహేపి ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తేసూతకేసముపాగతే।
కూశ్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాగాంచదద్యాత్పయస్వినీమ్ ॥ చూడోపనయనో
ద్వాహప్రతిష్ఠాదికమాచరేత్ । యద్దైవసూతకప్రాప్తిస్తద్దైవాభ్యుదయక్రి
యా ॥ అన్నాదిషువిశేషః - షట్త్రింశన్మతే ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుఅంత
రామృతసూతకే । పరైరన్నంప్రదాతవ్యంభోక్తవ్యంచద్విజోత్తమైః ॥ పరైర
సగోత్రైః ॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుత్వంతరామృతసూతకే । అన్యగేహోద
కాచాంతాస్సర్వేతు శుచయస్స్మృతాః ॥ ఏతదాశౌచాత్పూర్వమపృథక్కృ
తాన్నవిషయమ్ - తత్రశేషమన్నంత్యాజ్యమిత్యర్థః - పృథక్కృతేషుతుబృ
హస్పతిరాహ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుత్వంతరామృతసూతకే । పూర్వసం
కల్పితాన్నేషునదోషః పరికీర్తితఇతి॥ ధర్మార్థంవివాహకరణేఫలముక్తంమ
హాభారతే ॥ జ్ఞాత్వాస్వవిత్తసామర్థ్యాదేకంచోద్వాహయేద్ద్విజమ్॥ తేనా
ప్యాప్నోతితత్స్థానంశివభక్తోనరోధ్రువమ్ ॥ అపరార్కే-దక్షః ॥ మాతాపి
తృవిహీనంతుసంస్కారోద్వాహనాదిభిః । యఃస్థాపయతితస్యేహపుణ్యసం
ఖ్యానవిద్యతే॥ మదనరత్నేభవిష్యే ॥ వివాహాదిక్రియాకాలేతత్క్రియాసిద్ధికా
రణమ్ । యఃప్రయచ్ఛతిధర్మజ్ఞస్సోశ్వమేధఫలంలభేత్ ॥ కన్యాగృహేభ్యో

జననిషేధోపి - తత్రైవ ॥ అప్రజాయాంతుకన్యాయాంనభుంజీతకదాచన ।
దౌహిత్రస్యముఖందృష్ట్వాకిమర్థమనుశోచతి॥ అపరార్కే-ఆదిత్యపురాణే॥ వి
ష్ణుంజామాతరంమన్యేతస్యకోపంనకారయేత్ । అప్రజాయాంతుకన్యాయాం
నాశ్నీయాత్తస్యవైగృహే॥ బ్రహ్మదేయాంనవైకన్యాందత్వాశ్నీయాత్కదాచ
న ॥ అథభుంజీతమోహాచ్చేత్పూయాశేనరకేవసేత్ ॥ తత్రైవకశ్యపః॥ అహ
తంయంత్రనిర్ముక్తంవాసఃప్రోక్తంస్వయంభువా ।శస్తంతన్మాంగలిక్యేషుతా
వత్కాలంనసర్వదా ॥ యంత్రనిర్ముక్తంనూతనం- వివాహమధ్యేస్త్రియాస
హభోజనేపినదోష ఇత్యాహ ॥ హేమాద్రౌప్రాయశ్చిత్తకాండేగాలవః ॥
వివాహకాలేయాత్రాయాంపథిచోరసమాకులే । అసహాయోభవేద్విప్రస్త
దాకార్యంద్విజన్మభిః॥ ఏకయానసమారోహఏకపాత్రేచభోజనమ్ । వివా
హేపథియాత్రాయాంకృత్వావిప్రోనదోషభాక్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి
పశ్చాచ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ మితాక్షరాయామప్యేవం, రత్నమాలా
యాం ॥ మూలమైత్రమృగరోహిణీకరైఃపౌష్ణమారుతమఘోత్తరాన్వితైః।
భౌమసౌరిరవివారవర్జితేపాణిపీడ నవిధిర్విధీయతే॥ అత్రానిష్టస్థేతారాదా
దానముక్తంజ్యోతిషే ॥ విపత్తారేగుడందద్యాన్నిధనేతిలకాంచనమ్ । ప్ర
త్యరేలవణందద్యాచ్ఛాగందద్యాత్త్రిజన్మసు ॥ చంద్రేచశంఖంలవణంచతారే
తిథావిరుద్ధేత్వథతండులాంశ్చ । ధాన్యంచదద్యాత్కరణేచవారేయోగేవిరు
ద్ధేకనకంప్రదేయమ్॥వివాహమండపమాహవసిష్ఠః ॥ షోడశారత్నికంకుర్యా
చ్చతుర్ద్వారోపశోభితమ్।మండపంతోరణైర్యుక్తంతత్రవేదింప్రకల్పయేత్॥ అ
ష్టహస్తంతురచయేన్మండపంవాద్విషట్కరమ్ ॥ దైవజ్ఞమనోహరః॥ చిత్రా
విశాఖాశతతారకాశ్వినీజ్యేష్ఠా భరణ్యోశివభాచ్చతుష్టయమ్ । హిత్వాప్రశ
స్తంఫలతైలవేదికాప్రదానకంకండనమండపాదికమ్ ॥ హేమాద్రౌవ్యాసః ॥
కండనదళనయవారకమండపమృద్వాదివర్ణకాద్యఖిలమ్ । తత్సంబంధిగతాగ
తమృక్షేవైవాహికేకుర్యాత్ ॥ యవారకంచికసాఇతిప్రసిద్ధం ॥ వైవాహికే
తుదివసేశుభేవాథతిథౌశుభే । చతుర్థికంప్రకుర్వీతవిధిదృష్టేనకర్మణా ॥ వేది
మాహనారదః ॥ హస్తోచ్ఛ్రితాంచతుర్హస్తైశ్చతురస్రాంసమన్తతః । స్తం
భైశ్చతుర్భిస్సుశ్లక్ష్ణాంవామభాగేతుసద్మని॥ సమాంతథాచతుర్దిక్షుసోపానై
రతిశోభితామ్ । ప్రాగుదక్ప్రవణారంభాంస్తంభహంసశుకాదిభిః ॥ ఏవంవి
ధామారురుక్షేన్మిథునంసాగ్నివేదికామితి॥సప్తర్షిమతే ॥ మంగళేషుచసర్వే
షుమండపోగృహమానతః । కార్యష్షోడశహస్తోవాద్వ్యూనహస్తోదశావధి॥

స్తంభైశ్చతుర్భిరేవాత్ర వేదీమధ్యేప్రతిష్ఠితా॥ హస్తోవర్ధ్వాస్సోపానంపశ్చిమతఃఉపరిభాగే ఉక్తపరిమాణాద్భిన్నం-అథమృదాహరణంజ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ కర్తవ్యంమంగళేష్వాదౌమంగళాయాంకురార్పణమ్। నవమేసప్తమేవాపి పంచమేదివసేపివా॥ తృతీయేబీజనక్షత్రేశుభవారేశుభోదయే। సమ్యగ్గృహాణ్యలంకృత్యవితానధ్వజతోరణైః॥ సహవాదిత్రనృత్యాద్యైర్గత్వాప్రాగుత్తరాందిశమ్। తత్రమృత్సికతాంశ్లక్ష్ణాంగృహీత్వాపునరాగతః॥ మృన్మయేష్వథవావైణవేషుపాత్రేషుయోజయేత్। అనేకబీజసంయుక్తాం తోయపుష్పోపశోభితామ్॥ శౌనకః॥ ఆధానంగర్భసంస్కారంజాతకర్మచనామచ। హిత్వాన్యత్రవిధాతవ్యంమంగళేంకురవాపనమ్॥ బృహస్పతిః॥ ఆత్యంతికేషుకార్యేషుకార్యంసద్యోంకురార్పణమ్॥ తత్రైవవాగ్దానంహరిద్రావందనంచకార్యంజ్యోతిఃప్రకాశే॥ చతుర్థోమండపశ్చైవషష్ఠస్సప్తమఃపంచమస్తథా। నవమైకాదశౌశ్రేష్ఠౌనేష్టావష్టతృతీయకౌ॥ వివాహభేస్వోదయేవాకన్యావరణమాచరేత్॥ వరస్యాపివరణమాహచండేశ్వరః॥ ఉపవీతంఫలంపుష్పంవాసాంసివివిధానిచ। దేయంవరాయవరణేకన్యాభ్రాత్రాద్విజేనవేతి వాగ్దానోత్తరంవరమరణేపరార్కస్మృతి చంద్రికాయాంవసిష్ఠః॥ అద్భిర్వాచాచదత్తాయాంమ్రియేతోర్ధ్వంవరోయది। నచమంత్రోపనీతాస్యాత్కుమారీపితురేవసా॥ యత్తునారదః॥ ఉద్వాహితాపిసాకన్యానచేత్సంప్రాప్తమైథునా। పునస్సంస్కారమర్హేతయథాకన్యాతథైవసేతి॥ యచ్చకాత్యాయనః॥ వరోయద్యన్యజాతీయఃపతితఃక్లీబఏవచ। వికర్మస్థస్సగోత్రోవాదాసోదీర్ఘామయోపివా॥ ఊఢాపిదేయాసాన్యస్మైసహావరణభూషణేతిఇదంకలౌనిషిద్ధం॥

దేవరేణసుతోత్పత్తిర్దత్తాకన్యానదీయతేఇత్యాదిత్యపురాణేకలౌనిషేధాత్-దత్తాశబ్దః ఊఢాపరః - ఊఢాయాః పునరుద్వాహమితిహేమాద్రావుక్తేః-అతఏవసగోత్రాసపిండాదివివాహేపి॥ భోగతస్తాంపరిత్యజ్య పాలయేజ్జననీమివేత్యుక్తం- దేశాంతరగమనేతుకాత్యాయనః॥ వరయిత్వాతుయఃకశ్చిత్ప్రణశ్యేత్పురుషోయదా। ఋత్వాగమాంస్త్రీనతీత్యకన్యాన్యంవరయేద్వరమ్॥ అపరార్కేనారదోపి॥ ప్రతిగృహ్యతుయఃకన్యాంవరోదేశాంతరంవ్రజేత్। త్రీనృతూన్సమతిక్రమ్యకన్యాన్యంవరయేద్వరమ్॥ శుల్కదానేతుమనువసిష్ఠౌ॥ కన్యాయాందత్తశుల్కాయాంమ్రియతేయదిశుల్కదః॥ దేవరాయప్రదాతవ్యాయదికన్యానుమన్యతే॥ చంద్రికాయాంకాత్యాయనః॥ ప్రదాయశుల్కంగచ్ఛే

ద్యుఃకన్యాయాః స్త్రీధనంతథా । ధార్యాసావర్షమేకంతుదేయాన్యస్మైవిధా
నతః॥ అనేకేభ్యోహిదత్తాయామనూఢాయాంతుతత్రైవ॥ పూర్వాగతశ్చస
ర్వేషాంలభేతాద్యవరస్తుతామ్।పశ్చాద్వరేణయద్దత్తంతస్యాఃప్రతిలభేతసః॥
అథాగచ్ఛేన్నవోఢాయాందత్తంపూర్వవరోహరేత్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥సకృ
త్ప్రదీయతేకన్యాహరంస్తాం శ్చోరదండభాక్। దత్తామపిహరేత్పూర్వాచ్ఛ్రే
యాంశ్చేద్వరఆవ్రజేత్॥పూర్వస్యదోషసత్త్వేఇదమితివిజ్ఞానేశ్వరః- సంబంధ
తత్త్వేవసిష్ఠః ॥ కులశీలవిహీనస్యపశ్చాద్ధిపతితస్యచ । అపస్మారివిధర్మస్య
రోహిణాం వేషధారిణామ్॥దత్తామపిహరేత్కన్యాంసగోత్రోఢాంతథైవచ
మనుః॥షండాంధబధిరాదీనాంవివాహోనాస్తియథోచితమ్ । వివాహసంభవే
తేషాంకనిష్ఠోవివహేత్తదా ॥ పితృవ్యపుత్రేసాపత్నేపరదారసుతేషుచ। వి
వాహాధానయజ్ఞాదౌపరివేదోనదూషణమ్ ॥ అన్యద్వక్తవ్యంవిస్తరభీతేర్నో
చ్యతేఇతిదిక్ - అత్రనాందీశ్రాద్ధేవిశేషంతదధికారివిశేషంచాగ్రేవక్ష్యామః-
ఇదంచాద్యవివాహేపితాకుర్యాద్ద్వితీయాదౌవరఏవ॥ నాందీశ్రాద్ధంపితాకు
ర్యాదాద్యేపాణిగ్రహేపునః । అతఊర్ధ్వంప్రకుర్వీతస్వయమేవతునాందిక
మితిస్మృతేః ॥ త్రికాండమండనోపి॥పిత్రోస్తుజీవతోఃకుర్యాత్పునఃపాణిగ్రహం
యదా।పితుర్నాందీముఖంశ్రాద్ధంనోక్తంతస్యమనీషిభిరితి॥ రేణుకాకారికా॥
ఉక్తేకాలేవివాహాంగం కుర్యాన్నాందీముఖంపితా । దేశాంతరేవివాహశ్చే
త్తత్రగత్వాభవేదిదమ్॥లగ్నఘటీస్థాపనమాహనారదః॥ షడంగులమితోత్సే
ధందద్వాదశాంగులమాయతమ్ ॥ కుర్యాత్పాత్రాలవత్తామ్రపాత్రంతద్దశభిఃప
లైః॥తామ్రపాత్రేజలైఃపూర్ణేమృత్పాత్రేవాథవాశుభే। మండలార్ధోదయం
వీక్ష్యరవేస్తత్రవినిక్షిపేత్॥తత్రమంత్రః॥ముఖ్యంత్వమసియంత్రాణాంబ్రహ్మ
ణానిర్మితంపురా। భవభావాయదంపత్యోఃకాలసాధనకారణమితి॥ వరస్యమ
ధుపర్కమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ప్రతిసంవత్సరంత్వర్చ్యాస్స్నాతకాచార్యపా
ర్థివాః॥ప్రియోవివాహ్యశ్చతథాయజ్ఞంప్రత్యృత్విజఃపునః ॥ అత్రవిశేషోగృ
హ్యపరిశిష్టే॥వరస్యయాభవేచ్ఛాఖాతచ్ఛాఖాగృహ్యచోదితః। మధుపర్కఃప్ర
దాతవ్యోహ్యన్యశాఖేపిదాతరి ॥ అత్రవరదాతృశబ్దోఋత్విగాద్యుపలక్షణం-
తదాహుః-అర్చ్యశాఖయామధుపర్కఇతి-అర్చ్యస్యయచ్ఛాఖీయంకర్మతచ్ఛా
ఖయామధుపర్క-ఇతియాజ్ఞికాః-జయంతస్తువరణపక్షేత్రయజమానశాఖ
యైవమధుపర్క-ఇత్యాహయత్తునాద్రియంతేవృద్ధాః - అత్ర ॥ పంచాశతా
భవేద్బ్రహ్మాతదర్ధేనతువిష్టర ఇత్యాదిగృహ్యపరిశిష్టోక్తోదర్భవిష్టరాదిలక్షణమ

ధుపర్కాదివిధిశ్చ స్వగృహ్యాదేవ జ్ఞేయః - కన్యాదానే ప్రపితామహపూర్వకమిత్యుక్తం స్మృత్యర్థసారే॥ నాందీముఖే వివాహే చ ప్రపితామహపూర్వకమ్। నామసంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూర్వకమ్ ॥ నాందీముఖ ఇతి బహ్వృచాద్యతిరిక్తవిషయం-గృహ్యపరిశిష్టే పిత్రాద్యనులోమ్యామ్నానాత్ - వ్యాసః॥ భుక్త్వా సముద్వహేత్కన్యాం సావిత్రీగ్రహణం తథా । ఉపోషితస్సుతాం దద్యాదర్చితాయ ద్విజాయ తు॥ భుక్త్వేతి మధుపర్కాంగభోజనపరం - గృహ్యపరిశిష్టే॥ కన్యాం పరయమాణానామేష ధర్మో విధీయతే। ప్రత్యఙ్ముఖావరయంతి ప్రతిగృహ్ణంతి ప్రాఙ్ముఖాః॥ మదనరత్నే ఋష్యశృంగః॥ వరగోత్రం సముచ్చార్య ప్రపితామహపూర్వకమ్। నామ సంకీర్తయేద్విద్వాన్ కన్యాయాశ్చైవమేవ హి ॥ తిష్ఠేత్పూర్వముఖో దాతా వరః ప్రత్యఙ్ముఖో భవేత్ । మధుపర్కార్చితాయైనాం తస్మై దద్యాత్సదక్షిణామ్॥ ఉదపాత్రం తతో గృహ్య మంత్రేణానేన దాపయేత్ । గౌరీం కన్యామిమాం విప్ర యథాశక్తి విభూషితామ్॥ గోత్రాయ శర్మణే తుభ్యం దత్తాం విప్ర సమాశ్రయ। భూమిం గాం చైవ దాసీం చ వాసాంసి చ స్వశక్తితః॥ మహిషీం వాజినశ్చైవ దద్యాత్స్వర్ణమణీనపి । తతస్స్వగృహ్యవిధినా హోమాద్యం కర్మ కారయేత్ ॥ యథాచారం విధేయాని మాంగల్యాని కౌతుకాని చ॥ ఏతత్కన్యాదానం రాత్రౌ కార్యమితి శౌనకః - గృహప్రవేశనీయహోమమేవ శేషమాహాశ్వలాయనః ॥ అర్ధరాత్రే వ్యతీతే తు పరేద్యుః ప్రాత ఏవ హి। గృహప్రవేశనీయస్స్యాదితి యజ్ఞవిదో విదురితి॥ ఔపాసనహోమమేవ శేషమాహ శౌనకః॥ యది రాత్రౌ వివాహోఽగ్నిరుత్పన్నస్స్యాత్తథా సతి। ఉపక్రమ్యోత్తరస్యాహ్నస్సాయం పరిచరేదముమ్ ॥ యది రాత్రౌ నవనాడీమధ్యేఽగ్న్యుత్పత్తిస్తదా తత్రైవ హోమారంభః - తదుత్తరం చేత్పరదినే సాయమారంభ ఇతి సుదర్శనభాష్యే ఉక్తం అథ దేవకోత్థాపనం ॥ సమే చ దివసే కుర్యాద్దేవకోత్థాపనం బుధః । షష్ఠం చ విషమం నేష్టం ముక్త్వా పంచమసప్తమే ॥ నిర్ణయదీపే గార్గ్యః॥ నాందీశ్రాద్ధే కృతే పశ్చాద్యావన్మాతృవిసర్జనమ్ । దర్శశ్రాద్ధం క్షయశ్రాద్ధం స్నానం శీతోదకేన చ॥ అపసవ్యం స్వధాకారం నిత్యశ్రాద్ధం తథైవ చ। బ్రహ్మయజ్ఞం చాధ్యయనం నదీసీమాతిలంఘనమ్ ॥ ఉపవాసవ్రతం చైవ శ్రాద్ధభోజనమేవ చ। నైవ కుర్యుస్సపిండాశ్చ మండపోద్వాసనావధి ॥ బృహస్పతిః॥ తీర్థే వివాహే యాత్రాయాం సంగ్రామే దేశవిప్లవే । నగరగ్రామదాహే చ స్పృష్టాస్పృష్టిర్న దుష్యతి॥ యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ నస్నాయాదుత్సవేఽతీతే మంగళం వినివర్త్య చ । అనువ్రజ్య సుహృద్బంధూనర్చయిత్వేష్టదేవతామ్॥ జ్యోతిషే॥

స్నానంసచైలంతిలభిశ్చకర్మప్రేతానుయానంకలశప్రదానమ్। అపూర్వతీర్థామరదర్శనంచ వివర్జయేన్మంగళతోబ్దమేకమ్ ॥ మాసషట్కంవివాహాదౌవ్రతే ప్రారంభణేనచ।జీర్ణభాండాదినత్యాజ్యంగృహసంమార్జనంతథా ॥ ఊర్ధ్వం వివాహాత్పుత్రస్యతథాచవ్రతబంధనాత్ । ఆత్మనోముండనంనైవవర్షంవర్షార్ధమేవచ॥అభ్యంగేసూతకేచైవవివాహేపుత్రజన్మని।మాంగళ్యేషుచసర్వేషు ధార్యంగోపిచందనమ్॥జ్యోతిర్నిబంధే॥ ఉద్వాహాత్ప్రథమేశుచౌయదివసేద్భర్తృగృహేకన్యకాహన్యాత్తజ్జననీంక్షయేనిజతనుంజ్యేష్ఠేపతిజ్యేష్ఠకమ్ । పౌషేచశ్వశురంపతిం చమలిమ్లుచైత్రేస్వపితాలయేతిష్ఠంతీపితరంనిహంతిసభయంతేషామభావేభవేత్ ॥నిబంధే॥ వివాహాత్ప్రథమేపౌషేఆషాఢేచాధిమాసకే।నసాభర్తృగృహేతిష్ఠేచ్చైత్రేపితృగృహేతథా ॥ హేమాద్రౌస్మృత్యంతరే॥వివాహవ్రతచూడాసువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్। పిండదానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥తథా-అర్ధంపూర్వవత్ ॥ సపిండానైవకుర్వీరన్నద్భిస్నానమృతుత్రయే।తీర్థేసంవత్సరేప్రేతేపిత్ర్యయజ్ఞేమహాలయే ॥కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వపణంసదా—అథవధూప్రవేశః- జయతుంగే॥మార్గశీర్షేతథామాఘేమాధవేజ్యేష్ఠసంజ్ఞకే।సుప్రశస్తేభవేద్వేశ్మప్రవేశేనవయోషితామ్॥నారదః॥ ఆరభ్యోద్వాహదివసాత్షష్ఠేవాప్యష్టమేదినే। వధూప్రవేశస్సంపత్త్యైదశమేథసమేదినే॥సంగ్రహే॥వివాహమారభ్యవధూప్రవేశోయుగ్మేతిథౌషోడశవాసరాంతాత్।ఊర్ధ్వంతతోబ్దేయుజిపంచమాంతాదతఃపరస్తాన్నియమోనచాస్తి॥ నారదః॥సమేవర్షేసమేమాసేయదినారీగృహంవ్రజేత్।ఆయుష్యంహరతేభర్తుస్సానారీమరణంవ్రజేత్ ॥ ప్రయోగరత్నేతు॥వధూప్రవేశఃప్రథమేతృతీయేశుభప్రదఃపంచమకేథవాహ్ని।ద్వితీయకేవాథచతుర్థకేవాషష్ఠేవియోగామయదుఃఖదస్స్యాదిత్యుక్తం॥తత్రమూలంచింత్యం వృద్ధవసిష్ఠోపి॥షష్ఠాష్టమేవాదశమేదినేవావివాహమారభ్యవధూప్రవేశఃపంచాంగసంశుద్ధదినంవినాపివిధావసద్గోచరగేపికార్యః॥ లల్లః॥స్వభువనపురదేశదేశానాంవిప్లవేతథోద్వాహే। నవవధ్వాగృహగమనేప్రతిశుక్రవిచారణానాస్తి॥మాండవ్యః॥నిత్యయానేగృహేజీర్ణేప్రాశనాంతేషుసప్తసు।వధూప్రవేశేమాంగళ్యేనమాఢ్యంగురుశుక్రయోః॥జ్యోతిఃప్రకాశే॥ వామేశుక్రేనవోఢాయాస్సుఖంహానిశ్చదక్షిణే। ధనంధాన్యంచపృష్ఠస్థేసర్వనాశఃపురస్థితే॥ నవోఢాయాస్తువైధవ్యంయదుక్తంసమ్ముఖేభృగౌ। తదేవవిబుధైర్జ్ఞేయంకేవలంతుద్విరాగమే॥పూర్వతోభ్యుదితేశుక్రేప్రయాయాద్దక్షిణాపరే।పశ్చాదభ్యుది

తేచైవయాయాత్పూర్వోక్తేదిశౌ॥వ్యవహారతత్త్వే॥పౌష్ణాత్కరాచ్ఛ్రవ
ణాచ్చయుగ్మేహస్తత్రయేమూలమఘోత్తరాసు। పుష్యేచమైత్రేచవధూప్ర
వేశోఽర్కేతరేవ్యర్కకుజేచశస్తః॥గర్గః॥వ్యతీపాతేచసంక్రాంతౌగ్రహణే వై
ధృతావపి।శ్రాద్ధంవినాశుభంనైవప్రాప్తకాలేఽపిమానవః॥తథా॥ అమాసం
క్రాంతివిష్ట్యాదౌప్రాప్తకాలేఽపినాచరేదితి-అథద్విరాగమనంబుధోచ్చయే॥
మాఘఫాల్గునవైశాఖేశుక్లపక్షేశుభేదినే। గుర్వాదిత్యవిశుద్ధౌస్యాన్నిత్యంప
త్నీద్విరాగమః॥ బాదరాయణః॥ నీహారాంశుదినోత్తరాదితిగురుబ్రహ్మాను
రాధాశ్వినీశక్రేభాస్కరవాయువిష్ణువరుణత్వాష్ట్రేప్రశస్తేతిథౌ। కుంభా
జాలిగతేరవౌశుభకరేప్రాప్తోదయేభార్గవేజీవజ్ఞాస్యుజితాందినేనవవధూవే
శ్మప్రవేశశ్శుభః—అథపునర్వివాహః-శ్రీధరీయే।పునర్వివాహంవక్ష్యామిదం
పత్న్యాశ్శుభవృద్ధిదమ్।లగ్నేందులగ్నయోర్దోషేగ్రహతారాదిసంభవే॥అన్యే
ష్వశుభకాలేషుదుష్టరోగాదిసంభవే। వివాహేచాపిదంపత్యోరాశౌచాదిస
ముద్భవే॥తస్యదోషస్యశాంత్యర్థంపునర్వైవాహ్యమిష్యతే॥యాజ్ఞవల్క్యః॥సు
రాపీవ్యాధితా ధూర్తావంధ్యార్థఘ్న్యప్రియంవదా। స్త్రీప్రసూశ్చాధివేత్త
వ్యాపురుషద్వేషిణీతథా॥మనుః॥ వంధ్యాష్టమేఽధివేత్తవ్యాదశమేతుమృతప్ర
జా।ఏకాదశేస్త్రీజననీసద్యస్త్వప్రియవాదినీ॥ సంగ్రహేంతు॥అప్రజాందశమే
వర్షేస్త్రీప్రజాంద్వాదశేత్యజేత్ । మృతప్రజాపంచదశేసద్యస్త్వప్రియవాది
నీమ్॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ఏకామూత్క్రమ్యకామార్థమన్యాంలబ్ధుంయఇచ్ఛతి।సమ
ర్థస్తోషయిత్వార్థైఃపూర్వోఢామపరాంవ్రజేత్ ॥ ఆజ్ఞాసంపాదినీందక్షాం
వీరసూంప్రియవాదినీమ్ । త్యజన్దాప్యస్తృతీయాంశమద్రవ్యోభరణంస్త్రి
యాః॥మనుః॥ అవిధింనాతుయానారీనిగచ్ఛేద్రోషితాగృహాత్।సాసద్యస్సన్ని
రోద్ధవ్యాత్యాజ్యావాకులసన్నిధావితి ॥ హేమాద్రౌకాత్యాయనః॥ అగ్నిశి
ష్టాదిశుశ్రూషాంబహుభార్యస్సవర్ణయా। కారయేత్తద్బహుత్వంచేజ్జ్యేష్ఠ
యాగర్హితానచేదితి॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ సత్యామన్యాంసవర్ణాయాంధర్మకా
ర్యంనకారయేత్।సవర్ణాసువిధౌధర్మ్యేజ్యేష్ఠయానవినేతరా॥ ద్వితీయవివా
హహోమమగ్నిమాహ కాత్యాయనః॥ సదారోఽన్యాన్పునర్దారానుద్వో
ఢుంకారణాంతరాత్। యదీచ్ఛేదగ్నిమాన్కర్తుంక్వహోమోఽస్యవిధీయతే॥
స్వేఽగ్నావేవభవేద్ధోమోలౌకికేనకదాచన ॥ త్రికాండమండనోఽపి॥ ఆద్యా
యాంవిద్యమానాయాంద్వితీయాముద్వహేద్యది। తదావైవాహికంకర్మకు
ర్యాదావసథ్యేఽగ్నిమాన్॥సుదర్శనభాష్యేతు॥ద్వితీయవివాహహోమోలౌ

కికఏవసపూర్వోపాసనేఇత్యుక్తం- ఇదంచాసంభవే-తత్రచాగ్నిద్వయసంస
ర్గఃకార్యః- తదాహశౌనకః॥ అథాగ్న్యోర్గృహ్యయోర్యోగంసపత్నీభేదజా
తయోః।సహాధికారసిద్ధ్యర్థమహంవక్ష్యామిశౌనకః॥ అరోగాముద్వహేత్కన్యాం
ధర్మలోపభయాత్స్వయమ్। కృతేతత్రవివాహేచవ్రతాంతేతుపరేఽహని॥పృథక్స్థండిలయోరగ్నింసమాధాయయథావిధి। తంత్రంకృత్వాజ్య
భాగాంతమన్వాధానాదికంతతః॥ జుహుయాత్పూర్వపత్న్యగ్నౌతయా
న్వారబ్ధఆహుతీః। అగ్నిమీళేపురోహితంసూక్తేననవకేనతు।సమిత్త్వేనంస
మారోప్యఅయంతేయోనిరిత్యృచా। ప్రత్యవరోహేత్యనయాకనిష్ఠాగ్నౌని
ధాయతమ్॥ఆజ్యభాగాంతతంత్రాదికృత్వారభ్యతదాదితః। సమన్వారబ్ధయో
తాభ్యాంపత్నీభ్యాంజుహుయాద్ఘృతమ్। చతుర్గృహీతమేతాభిరృగ్భిష్షడ్భిర్య
థాక్రమమ్॥అగ్నావగ్నిశ్చరతీత్యగ్నినాగ్నిస్సమిధ్యతే। అన్నిదమిత్యతిసృభిఃపా
హినోఅగ్నఏకయా॥ తతస్స్విష్టకృదారభ్యహోమానుశేషంసమాపయేత్।గో
యుగందక్షిణాదేయాశ్రోత్రియాయాహితాగ్నయే॥పత్న్యోరేకాయదిమృ
తాదగ్ధ్వాతేనైవతాంపునః। ఆదధీతాన్యయాసార్ధమాధానవిధినాగృహీతి॥
బౌధాయనసూత్రేతు॥ అథయదిగృహస్థోద్వేభార్యేవిందేతకథంతత్రకుర్యా
దితియస్మిన్కాలేవిందేత్తోభావగ్నీపరిచరేదపరాగ్నిముపసమాధాయపరి
స్తీర్యాజ్యంవిలాప్యస్రుచిచతుర్గృహీతంగృహీత్వాఽన్వారబ్ధాయాంజుహో
తినమస్తఋషేరాదావ్యధాయిత్వావస్వధాయిత్వామానఇంద్రాభిమతస్త్వ
దృష్టావరిష్టాంసఏవబ్రహ్మన్నవేదసుస్వాహేత్యథాయంతేయోనిరృత్వియఇతి
సమిధిసమారోపయేత్, పూర్వాగ్నిముపసమాధాయజుహ్వానఉద్బుధ్య
స్వాగ్నఇతి సమిధమాధాయపరిస్తీర్యస్రుచిచతుర్గృహీత్వాద్వయోర్భార్య
యోరన్వారబ్ధయోర్యజమానోభిమృశతి యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణఇత్యేతేనసూ
క్తేనైకంచతుర్గృహీతంజుహోత్యగ్నిముఖాత్ కృత్వాపక్వాంజుహోతి-
సమ్మితం సంకల్పేథామితి పురోనువాక్యామనూచాగ్నేపురీష్యఇతియాజ్య
యాజుహోత్యథాజ్యాహుతీరుపజుహోతిపురీష్యమస్తమిత్యంతాదనువాక
స్యస్విష్టకృత్ప్రభృతిసిద్ధమాధేనువరదానాద్దధాగ్రేణాగ్నిందర్భస్తంబేహుత
శేషంనిదధాతిబ్రహ్మజజ్ఞానంపితావిరాజామితిద్వాభ్యాంసంసర్గవిధిఃకార్యః
ద్వితీయాదివివాహేకాలఉక్తః - సంగ్రహే॥ ప్రమదామృతివాసరాదితఃపు
నరుద్వాహవిధింవరస్యచ। విషమేయుగవత్సరేశుభోయుగళేచాపిమృతిప్ర
దోభవేత్ ॥ తృతీయవివాహేనిషేధోమాత్స్యే॥ ఉద్వాహఇతిసిద్ధశర్ధంత్వ

తీయాంసకదాచన । మోహాదజ్ఞానతోవాపియదిగచ్ఛేత్తుమానుషీమ్ ॥ నశ్యే
త్యేవనసందేహోగర్గస్యవచనంయథేతి ॥ సంగ్రహే ॥ తృతీయాంయదిచో
ద్వాహేత్ర్రిస్సావిధవాభవేత్ । చతుర్థాదివివాహార్థంతృతీయే ర్కంసము
ద్వహేత్॥ తద్విధిస్తు,రవిశన్యోర్హస్తేవాపరఃసంకల్ప్యస్వస్తివాచనం నాందీ
శ్రాద్ధంకృత్వాచార్యంవృత్వా ఆకృష్ణేనేతిచ్ఛాయాయుతం సూర్యమర్కం
సంపూజ్యగుడౌదనందత్వా వస్త్రేణతంతుభిరావేష్ట్య ॥ త్రిలోకవాసిన్స
ప్తాశ్వచ్ఛాయయాసహితోరవే । తృతీయోద్వాహజందోషం నివారయసు
ఖంకుర్వితిసంప్రార్థ్యజలేనత్రిస్సించేత్॥ మమప్రీతికరాయేయంమయాసృష్టా
పురాతనీ।అర్కజాబ్రహ్మణాసృష్టాఅస్మాకంప్రతిరక్షతు॥ నమస్తేమంగళేదేవి
నమస్సవితురాత్మజే । త్రాహిమాంకృపయాదేవి పత్నీత్వంమే ఇహాగతా॥
అర్కత్వంబ్రహ్మణాసృష్టస్సర్వప్రాణిహితాయచ । వృక్షాణామాదిభూ
తస్త్వందేవానాంప్రీతివర్ధనః ॥ తృతీయోద్వాహజంపాపంమృత్యుంచా శువి
నాశయేతి ॥ తతఆచార్యఃకాశ్యపగోత్రామాదిత్యప్రపౌత్రీం సవితుఃపౌత్రీం
మమపుత్రీ మర్కకన్యామముకగోత్రాయ వరాయదాస్యే ఇతివాగ్దానంకృ
త్వావరస్యమధుపర్కంకృత్వాం తతఃపటంధృత్వాస్వస్తినఇతిసూక్తంజప్త్వా
పూర్వవత్కన్యాందత్వా అర్కకన్యామిమామిత్యూహేన కన్యాదానమంత్ర
ముక్త్వాదక్షిణాందద్యాత్-తతోగాయత్ర్యావేష్టితసూత్రేణబృహత్సామేతి
మంత్రేణకంకణంబద్ధ్వా ర్కస్యచతుర్దిక్షుకుంభేషు విష్ణుంసంపూజ్యాగ్నింప్ర
తిష్ఠాప్యాఘారాంతే సంగోభిరితిబృహస్పతయే యస్మైత్వాకామకామా
యేత్యృచా గ్నయేవ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిరాజ్యం హుత్వాచార్యాయ
గోయుగందత్వా ॥ మయాకృతమిదంకర్మస్థావరేషుజరాయుణా । అర్కా
పత్యానినోదేహితత్సర్వంక్షంతుమర్హసీతినమేమేతిదిక్ —ఇతి నిర్ణయసింధౌ
వివాహః—అథాధానం- రత్నమాలాయాం ॥ప్రజాపత్యేపూషభేసద్విదై
వేపుష్యేజ్యేష్ఠాస్వైందవేకృత్తికాసు । అగ్న్యాధానంవ్యుత్తరాణాం
త్రయేపిచిత్రాదిత్యేకీర్తితంగర్గముఖ్యైః ॥ ఆశ్వలాయనః॥ అగ్న్యాధేయం
కృత్తికాసురోహిణ్యాం మృగశిరసిఫాల్గునీషు విశాఖయోరుత్తరయోఃప్రో
ష్ఠపదయోరేతేషాం కస్మింశ్చిద్వసంతే పర్వణిబ్రాహ్మణఆదధీత - గ్రీష్మేవ
ర్షాశరత్సుక్షత్రియవైశ్యోపకృష్టాయస్మిన్ కస్మింశ్చిదృతావాదధీత - సోమే
నయక్ష్యమాణోనర్తుంపృచ్ఛేన్ననక్షత్రం సోమాధానేబుత్వా ద్యనాలోచన
మార్తవరం - అథోఖలుయత్రైవైనగంశ్రద్ధోపనమేదథాదధీత నైవాస్యర్ధిరితి

సోమేనయక్ష్యమాణోనర్తుంపృచ్ఛేన్ననక్షత్రం తదేతదాత్రస్యాతిశేషంవా శ్ర
ద్ధాయుక్తస్యభవతీతిబౌధాయనోక్తేరితి - మదనరత్నేవృద్ధగార్గ్యః॥ పుష్యా
గ్నేయతుర్యుత్తరాదిత్యపౌష్ణజ్యేష్ఠాచిత్రార్క-ద్విదైవేందుభేషు ౹ కుర్యాత్స
హ్న్యాధానమాద్యంవసంతగ్రీష్మేష్మాంతేష్వేవవిప్రాదివర్ణాః ॥ కాలాద
ర్శే॥ అగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణమాసావప్యుత్తరాయణే ౹ ఉపక్రమ్యయథా
కాలముపాసీరన్ ద్విజాతయః॥ సోమంచపశుబంధంచసర్వాశ్చవికృతీరపి౹ సౌ
మ్యాయనేయథాకాలంవిదధ్యుర్గృహమేధినః॥ అత్రవిశేషఃపూర్వముక్తః-అ
గ్నిహోత్రకాలఉక్తశ్ఛందోగపరిశిష్టే॥ ఉదితేనుదితేచైవసమయాధ్యుషితే
తథా౹ సర్వథావర్తతేయజ్ఞ ఇతీయంవైదికీశ్రుతిః॥ ఏషాంస్వరూపంతత్రైవ॥
రాత్రేస్తుషోడశే భాగేగ్రహనక్షత్రభూషితే ౹ కాలంత్వనుదితంజ్ఞాత్వా
హోమంకుర్యాద్విచక్షణః ॥ తథాప్రభాతసమయేనష్టేనక్షత్రమండలే౹ రవి
ర్యావన్నదృశ్యేతసమయాధ్యుషితంచతత్ ॥ రేఖామాత్రంప్రదృశ్యేతరశ్మిభి
శ్చసమన్వితః౹ ఉదితంతద్విజానీయాత్తత్రహోమంప్రకల్పయేత్॥ ఆశ్వలాయ
నః॥ ఉషోదయంవ్యుషితఉదితేవా-సాయంతుసఏవ-అస్తమితేహోమ ఇతి- గౌ
ణకాలమాహసఏవ-ప్రదోషాంతోహోమకాలఃసంగవాంతఃప్రాతరితి-ఛం
దోగపరిశిష్టే ॥ యావత్సమ్యఙ్నభావ్యంతేనభస్యృక్షాణిసర్వతః౹ నచలోహి
తమాపైతితావత్సాయంతుహూయతే॥ ఔపాసనేప్యేవం-తస్యాగ్నిహో
త్రేణప్రాదుష్కరణహోమకాలౌవ్యాఖ్యాతావిత్యాశ్వలాయనోక్తేః - అ
థావసథ్యాధానం-పారస్కరః ॥ ఆవసథ్యాధానందారకాలేదాయాద్య
కాలఏకేషామితి-దాయాద్యకాలోవిభాగకాలః - మదనరత్నేవ్యాసః॥ అగ్ని
ర్వైవాహికోయేననగృహీతఃప్రమాదినా౹ పితర్యుపరతేతేనగృహీతవ్యఃప్ర
యత్నతః॥ యోగృహీత్వావివాహాగ్నింగృహస్థఇతిమన్యతే౹ అన్నంతస్యనభో
క్తవ్యంవృథాపాకోహిసఃస్మృతః ॥ జ్యేష్ఠభ్రాతరిపితరివాసాగ్నికేనిష్ఠస్య
పుత్రస్యవా గృహ్యాభావేపినదోషః- తదాహతత్రైవగార్గ్యః॥ పితృపాకోపజీ
వీవాభ్రాతృపాకోపజీవికః౹ జ్ఞానాధ్యయననిష్ఠోవానదుష్యేతాగ్నినావినా॥
గృహస్థస్యాప్యధ్యయనమాహసత్యవ్రతః॥ అనధీత్యద్విజోవేదంస్నాత్వాదావ
హ్యాయథాతథా౹ అధీతేబ్రహ్మచర్యేణసాంగంవేదంగురోర్గృహే॥ ఇదంచా
ధానంజ్యేష్ఠేకృతాధానేనకార్యం ॥ దారాగ్నిహోత్రసంయోగంకురుతే
యోగ్రజేస్థితే ౹ పరివేత్తాసవిజ్ఞేయఃపరివిత్తిస్తుపూర్వజఇతిమనుశాతాతపో
క్తేః॥ స్మార్తేప్యేవం॥ సోదర్యతిష్ఠతిజ్యేష్ఠేనకుర్యాద్దారసంగ్రహమ్౹ ఆవసథ్యం

తథాధానంపతితస్తుతథాభవేదితితత్రైవగార్గ్యోక్తేః॥ ఆజ్ఞాయాంత్వదోష
మాహసుమంతుః॥ జ్యేష్ఠోభ్రాతాయదాతిష్ఠేదాధానంనైవచాశ్రయేత్।
అనుజ్ఞాతస్తుకుర్వీతశంఖస్యవచనంయథా॥వృద్ధవసిష్ఠః॥అగ్రజస్తుయదా నగ్ని
రాదధ్యాదనుజఃకథమ్। అగ్రజో నుమతంకుర్యాదగ్నిహోత్రంయథావిధి॥
హారీతః॥సోదరాణాంతుసర్వేషాంపరివేత్తాకథంభవేత్। దారైస్తుపరివిద్యం
తేనాగ్నిహోత్రేణనేజ్యయా॥ అధికారిణోపిభ్రాతురనుజ్ఞయాకుర్యాదితిమ
దనపారిజాతః- వివాహస్త్వనుజ్ఞయాపినేత్యర్థః-సోదరోక్తేరసోదరాణాం
సాపత్నదత్తకాదీనాంనదోషః - దత్తకస్యాపిసోదరవివాహాభావేదోషఏవ-
తదాహ హేమాద్రౌవసిష్ఠః॥ పితృవ్యపుత్రాన్సాపత్నాన్పరనారీసుతాంస్త
థా। దారాగ్నిహోత్రసంయోగేనదోషఃపరివేదనే॥ పరనారీసుతాఃదత్త
కాదయః-దేశాంతరేవిశేషమాహసఏవ- అష్టౌదశద్వాదశవర్షాణివాజ్యేష్ఠ
భ్రాతరమనివిష్టమప్రతీక్షమాణఃప్రాయశ్చిత్తీభవతీతిక్లీబాదావప్యదోషమా
హకాత్యాయనః॥దేశాంతరస్థక్లీబైకవృషణానసహోదరాన్।వేశ్యానిష్ఠాం
శ్చపతితశూద్రతుల్యాతిరోగిణః॥ జడమూకాంధబధిరకుబ్జవామనఖంజకాన్।
అతివృద్ధానభార్యాంశ్చకృషిసక్తాన్నృపస్యచ॥ ధనవృద్ధిప్రసక్తాంశ్చకామతో
కారిణస్తథా।కుటిలోన్మత్తచోరాంశ్చపరివిందన్నదుష్యతి॥ ఆశార్చేపి॥ ఉన్మ
త్తఃకిల్బిషీకుష్ఠీపతితఃక్లీబఏవవా। రాజయక్ష్మామయావీచనన్యాయ్యస్స్యాత్ప్ర
తీక్షితుమ్॥ ఏవంజ్యేష్ఠేచ్ఛిన్నహస్తాదావపినపరివేత్తృత్వం-తదాహత్రికాండ
మండనః॥ దర్శేష్టింపౌర్ణమాసేష్టింసోమేజ్యామగ్నిసంగ్రహమ్। అగ్నిహో
త్రంవివాహంచప్రయోగేప్రథమేస్థితమ్॥నకుర్యాజ్జనకేజ్యేష్ఠేసోదరేచాప్యకు
ర్వతి। క్షేత్రజాదావనీజానేవిద్యమానేపిసోదరే॥ నాధికారవిఘాతోస్తిభిన్నో
దర్యేపిచారసే।పంగ్వంధమూకబధిరపతితోన్మాదదూషణే॥ సన్యస్తచ్ఛిన్న
హస్తాదౌయద్వాషండాదిదూషణే। జనకేసోదరేజ్యేష్ఠేకుర్యాదేవేతరఃక్రి
యామితి॥ఆరోహతందశతంశక్వరీర్మమేత్యాధానేమంత్రవర్ణాచ్చ-శక్వరీరం
గుళీః-తంత్రరత్నేప్యుక్తం- అంగవైకల్యాత్పూర్వమాహితాగ్నిత్వేధిక్రియే
తైవనిత్యేషు-ఆధానంతునకుర్యాత్తస్యనైమిత్తికత్వాదితి-ఏవంచతురంగుళేపి
షడంగులకాణవివర్ణాదేస్వస్త్యేవాధికారఃఏకాదశసుదశాంతర్గతేఃశగీరకా
ర్శ్యంవావిప్రతిషిద్ధమితిహిరణ్యకేశిసూత్రేకర్మాశక్తిహేతోరేవాంగవైకల్య
స్యనిషేధాత్ - అతఏవద్రాహ్యాయణసూత్రేయాజ్యశ్చప్రథమైస్త్రిభిర్గుణై
రితిస్నానాంగస్యాప్యధికారఉక్తః- అపరార్కే-ఉశనాః॥పితాపితామహో

యస్యాగ్రజోఽథవా కస్యచిత్। తపోఽగ్నిహోత్రమంత్రేషు నదోషః పరివేదనే॥
పితురాజ్ఞాయామప్యదోషమాహమదనరత్నేసుమంతుః॥ పిత్రాయస్యతునా
ధానంకథంపుత్రస్తుకారయేత్। అగ్నిహోత్రేధికారోఽస్తిశంఖస్యవచనంయ
థేతి॥నాధానంకృతమిత్యర్థః - ఏతదాజ్ఞాయామేవేతిహేమాద్రిః-యత్తు॥పితు
స్సత్యప్యనుజ్ఞానేనాదధీతకదాచనేతి తత్సత్యధికారేజ్ఞేయం—అథశూద్రసం
స్కారాః-యమః॥ శూద్రోఽప్యేవంవిధఃకార్యోవినామంత్రేణసంస్కృతః।న
కేనచిత్సమసృజచ్ఛందసాంతంప్రజాపతిః॥ ఛందసామంత్రేణవ్యాసోఽపి॥గర్భా
ధానంపుంసవనం సీమంతోజాతకర్మచ।నామక్రియానిష్క్రమోఽన్నప్రాశనం
వపనక్రియా॥కర్ణవేధోవ్రతాదేశోవేదారంభక్రియావిధిః। కేశాంతస్నానము
ద్వాహోవివాహాగ్నిపరిగ్రహః॥ త్రేతాగ్నిసంగ్రహశ్చైవసంస్కారాఃషోడ
శస్మృతా ఇత్యుక్త్వాహ ॥ నవైతాఃకర్ణవేధాంతామంత్రవర్జంస్త్రియాః క్రి
యాః॥వివాహోమంత్రతస్తస్యాశ్శూద్రస్యామంత్రతోదశేతి॥మదనరత్నేహి
రణ్యగర్భదానే తు ॥ గర్భాధానంపుంసవనంసీమంతోన్నయనంతథా। కుర్యా
ద్ధిరణ్యగర్భస్యతతస్తేద్విజపుంగవాఃఇత్యుక్త్వా॥ జాతకర్మాదికాఃకుర్యాత్క్రి
యాః షోడశచాపరా ఇత్యత్రస్త్రియాజాతకర్మనామకరణనిష్క్రమణాన్న
ప్రాశన చూడావివాహాః షట్ శూద్రాణాంతు షడేతే పంచమహాయజ్ఞాశ్చ
త్యేకాదశేత్యుక్తం - రూపనారాయణహరిహరభాష్యయోరప్యేవంశార్ఙ్గ
ధరస్తు ॥ ద్విజానాంషోడశైవస్యుశ్శూద్రాణాంద్వాదశైవహి। పంచైవమిశ్ర
జాతీనాంసంస్కారాఃకులధర్మతః॥ వేదవ్రతోపనయనమహానామ్నిమహావ్ర
తమ్।వినాద్వాదశశూద్రాణాంసంస్కారానామమంత్రతఇత్యాహ-అపరా
ర్కస్తు-గర్భాధానమృతౌపుంసఇత్యత్రాహ-ఏతచ్చాతుర్వర్ణ్యపరం-నద్విజాతి
మాత్రపరం-తథాసత్యుపనయనంవిధాయవాచ్యంస్యాదితి - తేనతన్మతే ష్టౌ
భవంతి-బ్రాహ్మేతు॥ వివాహమాత్రసంస్కారంశూద్రోఽపిలభతాంసదేత్యు
క్తం-అత్రసదసచ్ఛూద్రగోచరత్వేనదేశభేదాద్వ్యవస్థా॥ యత్తుమనుః॥నశూ
ద్రేపాతకంకించిన్నచసంస్కారమర్హతీతి॥తదర్థమాహమేధాతిథిః ॥యత్సా
మాన్యతోనిషిద్ధంస్తేయానృతాదినతదతిక్రమేస్యపాపంయథాద్విజానాం ఉ
పనయనరూపంసంస్కారంచనార్హతీతి- తేచతూష్ణీంకార్యాః॥ శూద్రోఽవర్ణశ్చ
తుర్థోఽపివర్ణత్వాద్ధర్మమర్హతి। వేదమంత్రస్వధాస్వాహావషట్కారాదిభిర్వినే
తివ్యాసోక్తేః॥ అమంత్రస్యతుశూద్రస్యవిప్రోమంత్రేణగృహ్యతేఇతిమరీచ్యుక్తే
శ్చ-ఇయంపరిభాషాసర్వార్థా-తేనశూద్రధర్మేషుసర్వత్రవిప్రేణమంత్రఃపఠ

నీయః - సోపి పౌరాణ ఏవేతి శూలపాణిః- ఏవం స్త్రీణామపీతి దిక్ —— ఇతి నిర్ణయసింధౌ సంస్కారనిర్ణయః —— అథ క్షుద్రకాలాః - తత్ర జలాశయస్య వారాహః॥ హస్తే చాంబుపపౌష్ణ కేశవ మఘా మిత్రోత్తరా రోహిణీ దేవేజ్యేషు చ శుక్ర సౌమ్య శశభృద్వాగీశవారాంశకే। రిక్తాం ఛిద్రతిథిం విహాయ నృపభే సక్రే కులీరే ఝషే మీనే కూపతటాకకర్మ మునయః శంసంతి శుద్ధే మే॥ హస్తోత్తరా మఘానురాధా పుష్య ధనిష్ఠోత్తరాజిరోహిణ్యః। శతభిషగిత్యారంభే కూపారామాణాం శస్తే భగణాః॥ హేమాద్రౌ భవిష్యే॥ తస్మిన్ సలిలసంపూర్ణే కార్తికేతు విశేషతః। మునయః కేచిదిచ్ఛంతి వ్యతీతే చోత్తరాయణే॥ న కాలనియమస్తత్ర సలిలం తత్ర కారణమ్॥ దీపికాపి॥ మార్తండేందూడు శుద్ధౌ మురజిదశయనే మాఘపట్కాస్య శుక్లే మూలాషాఢోత్తరాశ్వి శ్రవణగురుకరే పౌష్ణ శుక్రాబ్జచంద్రే। మైత్రే బ్రాహ్మే చ పూర్ణా మదన ౧౩ రవి ౧౨ తిథౌ సద్వితీయా తృతీయే కార్యాతోయప్రతిష్ఠాజ్ఞ గురు సిత దినే కాలశుద్ధే సులగ్నే॥ వరాహః॥ ఆగ్నేయే యది కోణే గ్రామస్య పురస్య వా భవతి కూపః। నిత్యం స కరోతి భయం దాహం చ సమానసం ప్రాయః॥ నైరృత్యే బాలభయం వనితాక్షయం చ వాయవ్యే। దిక్త్రయమేతత్ త్యక్త్వా శేషాస్తు శుభావహాః కూపాః॥ వాస్తుశాస్త్రే॥ భూతిం పుష్టిం పుత్రహానిం పురంధ్రీనాశం మృత్యుం సంపదం శత్రుబాధామ్। కించిత్సౌఖ్యం శంభుకోణాదికుర్యాత్ కూపో మధ్యే గేహమధ్యే క్షయం చ॥ ఉత్సర్గవిధిః కౌస్తుభే బహ్వృచపరిశిష్టే॥ అథాతో వాపీకూపతటాకయజ్ఞం వ్యాఖ్యాస్యామః- పుణ్యే హ్న్యుదకసమీపే స్థాలీపాకం శ్రపయిత్వా ఆజ్యభాగాంతే ఆజ్యాహుతీర్జుహుయాత్ - సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చతస్రః చతస్రో హవిషా స్థాలీపాకస్య జుహుయాదిమం మే వరుణ తత్త్వా యామి త్వం నో అగ్నే స త్వం నో అగ్న ఇతి ద్వే - ఇమం మే వరుణేతి చ స్విష్టకృతం నవ పుమార్జనాంతే ధేనుం తారయేత్ - అపత్యమానా పాము మంత్రయేత ఇదం సలిలం పవిత్రం కురుష్వ శుద్ధాః పూతా అమృతాః సంతు నిత్యం మాం తారయంతీ కురు తీర్థాభిషేకం లోకాల్లోకం తరతే తీర్యతే చేతి పుచ్ఛాగ్రే న్వారబ్ధ ఉత్తీర్యాపర అస్నాస్నాతరః శుంధయం త్వేత్యథా పరాజితాయాం దిశ్యుత్థాపయేత్ సూయవసాద్భగవతీతి హింకృతం చేద్ధింకృణ్వతీత్యలం కృత్వాం విప్రాయ దద్యాదితరాం వా శక్త్యా దక్షిణాం తత ఉత్సృజేద్దేవపితృమనుష్యాః ప్రీయంతామితి బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా స్వస్త్యయనం వాచయీత- విస్తరస్తు మాత్స్యోక్తో స్మత్కృతజలాశయోత్సర్గవిధౌ జ్ఞేయః - కూపాదేరుత్సర్గాకరణే దోష ఉక్తో భవిష్యే॥ సదా జలం పవిత్రం స్యాదపవిత్రమసం-

స్కృతమ్ । కుశాగ్రేణాపిరాజేంద్రనస్పృష్టవ్యమసంస్కృతమ్ ॥ తథా ॥ వాపీకూపతటాకాదౌయజ్జలం స్యాదసంస్కృతమ్ । అపేయంతద్భవేత్సర్వంపీత్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ అథవృక్షారోపణం-చండేశ్వరః ॥ఆదిత్యచాంద్రపిత్ర్యతిష్యవిశాఖపౌష్ణ మూలోత్తరాత్రయతురంగమవారుణాశ్చ । ఏతేషు తారకగణేషుహితంనరాణాం వృక్షాదిరోపణమిహోపదిశంతిధీరాః—

అథమూర్తిప్రతిష్ఠా- వసిష్ఠః ॥ హస్తత్రయేమిత్రహరిత్రయేచ పౌష్ణద్వయాదిత్యసురేజ్యభేషు । తిస్రోత్తరాధాతృశశాంకభేషుసర్వామరస్థాపనముత్తమంస్యాత్ ॥మాత్స్యే॥చైత్రేవాఫాల్గునేవాపిజ్యేష్ఠేవామాధవేతథా। మాఘేవాసర్వదేవానాంప్రతిష్ఠాశుభదాభవేత్ ॥ నారదస్తుచైత్రంనిషేధతి॥ విచైత్రేష్వేవమాసేషుమాఘాదిషుచపంచస్వితి॥ తేనాత్రవికల్పః - అత్రమాఘమాసోవిష్ణుప్రతిష్ఠావ్యతిరిక్తవిషయః ॥ మాఘేకర్తుర్వినాశాయఫాల్గునేశుభదాభవేదితివిష్ణుధర్మోక్తేరితిహేమాద్రిః ॥ మాత్స్యే ॥ దృఢాధనకరీస్థితాతథాప్రతిపదిస్మృతా । ద్వితీయాయాంధనోపేతా తృతీయాయాంధనప్రదా । చతుర్థ్యాంనాశమాప్నోతియస్యస్యాత్సుఖావహా । వినాయకస్యశస్యాత్తథాతత్రహితప్రదా ॥పంచమ్యాంశ్రీయుతాకర్తుర్వరదాచతథాభవేత్ ॥ షష్ఠ్యాంలక్ష్మీయుతానిత్యంసప్తమ్యాంరోగనాశినీ ॥ అష్టమ్యాంధాస్యాబహుశోనవమ్యాంచవినశ్యతి । భద్రకాళ్యాః కృతాతత్రకర్తుర్భవతితుష్టయే॥ ధర్మవృద్ధికరీజ్ఞేయాదశమ్యాంతుతథాతిథౌ । ఏకాదశ్యాంతథాయుక్తాద్వాదశ్యాంసర్వకామదా ॥ త్రయోదశ్యాంతథాజ్ఞేయా చతుర్దశ్యాంవినశ్యతి॥కృష్ణపక్షేపంచదశ్యాంకర్తుఃక్షయకరీభవేత్ ॥ పంచదశ్యాంతథాశుక్లేసర్వకామకరీభవేత్ । ఆషాఢేద్వేతథామూలముత్తరాత్రయమేవచ । జ్యేష్ఠాశ్రవణరోహిణ్యః పూర్వాభాద్రపదాతథా ॥ హస్తాశ్వినీరేవతీచపుష్యోమృగశిరాస్తథా । అనూరాధాతథాస్వాతీప్రతిష్ఠాసుప్రశస్యతే ॥ శ్రీపతిః ॥ రోహిణ్యుత్తరపౌష్ణవైష్ణవకరాదిత్యాశ్వినీవాసవానూరాధేందవజీవభేషుగదితంవిష్ణోః ప్రతిష్ఠాసనమ్ । పుష్యశ్రుత్యభిజిత్సురేశ్వరకయోర్విత్తాధిపస్కందయోస్త్వైంద్రేతిగ్మరుచేః కరేనిరృతిభేదుర్గాదికానాంశుభమ్ ॥ గణపక్షపతరక్షోయక్ష భూతాసురాణాం ప్రమథఫణిసరస్వత్యాదికానాంచవిష్ణోశ్రవసిసుగతనామ్నోర్వాసవేలోకపానాం నిగదితమఖిలానాం స్థాపనంచస్థిరేషు ॥ తేజస్వినీక్షేమకృదగ్నిదాహవిధాయినీస్యాద్ధనదాదృఢాచ। ఆనందకృత్కల్పవినాశినీచసూర్యాదివారేషుభవేత్ప్రతిష్ఠా ॥ మాధవీయేవై

ఖానసః॥ మాతృభైరవవారాహనరసింహత్రివిక్రమాః । మహిషాసురహం
త్ర్యశ్చస్థాప్యావై దక్షిణాయనే ॥ వైశబ్దోఽప్యర్థే లింగప్రతిష్ఠాయాంవిశేషః-
హేమాద్రౌ లక్షణసముచ్చయే ॥ ఉత్తరాయణగేభానౌలింగస్థాపనముత్త
మమ్ । దక్షిణేత్వయనేపూజ్యాత్రివర్గార్థభయావహామ్ ॥ స్వగృహేస్థాపనం
నేష్టంతస్మాద్ద్వేదక్షిణాయనే । స్థాపనంతుప్రకర్తవ్యంశిశిరాదావృతుత్రయే।
ప్రావృషిస్థాపితంలింగంభవేద్వరదయోగదమ్ ॥ హేమంతేజ్ఞానదంచైవలిం
గస్యారోపణంమతమ్॥ రత్నావల్యాం ॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠాషాఢే
షుపంచసు । మాసేషుశుక్లపక్షేషులింగస్థాపనముత్తమమ్ ॥ విష్ణోరప్యాహ
వైఖానసః ॥ మార్గశీర్షాదిమాసౌద్వౌనిందితౌ బ్రహ్మణాపురా।
మాసేషుఫాల్గునశ్శ్రేష్ఠశ్చైత్రోవైశాఖఏవచ ॥ జ్యేష్ఠేవాప్యథవాయుజ్యా
సేశ్రావణేమాసివాభవేత్ ॥ బౌధాయనసూత్రే విష్ణుప్రతిష్ఠాముపక్రమ్య
ద్వాదశ్యాం శ్రోణాయాంవాయా నిచాన్యానిపుణ్యనక్షత్రాణీతికృత్తికాది
విశాఖాంతేష్విత్యర్థః - సర్వదేవేషుమాస విశేషోహేమాద్రౌవిష్ణుధర్మే॥
మాఘేకర్తుర్వినాశాయఫాల్గు నేశుభదాభవేత్ । లోకానందకరీచైత్రేవై
శాఖేవరసంయుతా । ఆజ్ఞాయుతాసదాజ్యేష్ఠేఆషాఢేధర్మవృద్ధిదా ॥ శ్రా
వణేధనహీనాస్యాత్ప్రోష్ఠపాదేవినశ్యతి । ఆశ్వినేనాశమాప్నోతిపక్షేన్నా
కార్తికేతథా ॥ సౌమ్యేసౌభాగ్యమతులంపౌషేపుష్టిరనుత్తమా। దోషాన్వి
తాధిమాసేస్యాత్కర్తురాత్మనఏవచేతి ॥ అత్రశ్రావణాశ్వినయోర్నిషేధో
మార్గశీర్షవిధిశ్చవిష్ణువ్యతిరిక్తవిషయః - పూర్వోక్తవచనాదితిహేమాద్రిః-
మాఘశ్రావణభాద్రపదనిషేధః శివవ్యతిరిక్తవిషయః తత్రతస్యోక్తేః దేవీ
స్థాపనేతత్రైవవిశేషోదేవీపురాణే ॥ దేవ్యామాఘేశ్వినేమాసే ఉత్తమాస
ర్వకామదా ॥ తథా ॥ నతిథిర్నచనక్షత్రంనోపవాసోత్రకారణమ్।సర్వకా
లంప్రకర్తవ్యంకృష్ణపక్షే విశేషతః ॥ అస్యాశ్చాత్ర విచారోహేమాద్రౌజ్ఞే
యః-నారదః॥ హంత్యర్థహీనాకర్తారంమంత్రహీనాతుఋత్విజమ్। స్త్రియం
లక్షణహీనాతునప్రతిష్ఠాసమోరిపుః ॥ అత్రాధికారిణఉక్తాఃకృత్యకల్పతరౌ
దేవీపురాణే॥ వర్ణాశ్రమవిభేదేనదేవాఃస్థాప్యాతునాన్యథా। బ్రహ్మాతుబ్రా
హ్మణైః స్థాప్యోగాయత్రీసహితఃప్రభుః ॥ చతుర్వర్ణైస్తథావిష్ణుఃప్రతిష్ఠా
ప్యస్సుఖార్థిభిః । భైరవోపిచతుర్వర్ణైరంత్యజానాంతథామతః॥ మాతరస్స
ర్వలోకైస్తుస్థాప్యాః పూజ్యాస్సురోత్తమాః । లింగంగృహీయతిర్వాపిసం
స్థాప్యతుయజేత్సదా॥ శివసర్వస్వేభవిష్యే ॥ యస్తుపూజయతేలింగందేవా

ఢింమాంజగత్పతిమ్ । బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యశ్శూద్రో వా మత్పరాయ
ణః ॥ తస్య ప్రీతః ప్రదాస్యామి శుభాల్లోకాననుత్తమాన్ ॥ తిథితత్త్వే స్కాం-
దే॥ శూద్రః కర్మణి యో నిత్యం స్వీయాని కురుతే ప్రియే । తస్యాహమర్చాం గృ
హ్ణామి చంద్రఖండవిభూషితే ॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వా వానప్రస్థశ్చ సువ్రతే।
ఏవం దినే దినే దేవం పూజయేదంబికాపతిమ్ ॥ సన్న్యాసీ దేవదేవేశం ప్రణవే
నైవ పూజయేత్ । నమోంతేన శివే నైవ స్త్రీణాం పూజా విధీయతే॥ ఏతచ్చపు
రాణప్రసిద్ధజీర్ణలింగపూజావిషయం - యాని తు- త్రిస్థలీసేతౌ నారదీయే॥ య
శ్శూద్రేణార్చితం లింగం విష్ణుం వా ప్రణమేన్నరః । న తస్య నిష్కృతిర్దృష్టా ప్రా
యశ్చిత్తాయుతైరపి ॥ నమేద్యశ్శూద్రసంస్పృష్టం లింగం వా హరిమేవ వా । స
సర్వయాతనాభోగీ యావదాచంద్రతారకమ్ । పాషండపూజితం లింగం న
త్వా పాషండతాం వ్రజేత్ । అభీరపూజితం లింగం నత్వా నరకమశ్నుతే। యో
షిద్భిః పూజితం లింగం విష్ణుం వాపి నమేత్తు యః । స కోటికులసంయుక్తమాక
ల్పం రౌరవం వసేదిత్యాదీని తాని నూతనస్థాపితలింగాదివిషయాణి ॥ యదా
ప్రతిష్ఠితం లింగం మంత్రవిద్భిర్యథావిధి। తదాప్రభృత్యశూద్రశ్చ యోషిద్వాపి
నసంస్పృశేదితి తత్రైవోక్తేః ॥ ప్రతిష్ఠాయాం తు శూద్రాదీనాం నాధికారః ॥
స్త్రీణామనుపనీతానాం శూద్రాణాంచ జనేశ్వర । స్పర్శనే నాధికారోస్తి వి
ష్ణోర్వా శంకరస్య వా ॥ యశ్శూద్రసంస్కృతం లింగం విష్ణుం వాపి నమేన్నరః।
ఇహైవాప్యంతదుఃఖాని పశ్చాత్యాముష్మికే కిము ॥ శూద్రో వానుపనీతో వా
స్త్రీయో వా పతితోపి వా । కేశవం వా శివం వాపి స్పృష్ట్వా నరకమశ్నుతే ఇతి
బృహన్నారదీయస్కాందోక్తేరితి త్రిస్థలీసేతౌ పితామహచరణాః చతుర్వ
ర్ణైరితి పూర్వోక్తవచనాద్విష్ణ్వాదిప్రతిష్ఠాయాం శూద్రస్య వికల్ప ఇతి యు
క్తం పశ్యామః- తత్రైవ గౌతమః॥ శివార్చనం సదాన్యేవం శుచిః కుర్యాదుదఙ్ము
ఖః॥ వాచస్పతిమతం॥ ప్రాక్పశ్చిమోదగాస్యస్తు ప్రాతస్సాయంనిశాసు చేతి॥ ప్ర
యోగపారిజాతే గృహ్యపరిశిష్టే॥ ప్రతిమాః ప్రాఙ్ముఖీరుదఙ్ముఖో యజేతాన్య
త్ర ప్రాఙ్ముఖః॥ ఏతచ్చ స్థిరప్రతిమావిషయం అన్యత్ర చలార్చాసు- అథ ప్రతిమాః
భార్గవార్చనదీపికాయాం భవిష్యే॥ సౌవర్ణీ రాజతీ తామ్రీ మృన్మయీ చ తథా భ
వేత్ । పాషాణధాతుయుక్తా వా రీతికాంస్యమయీ తథా॥ రీతిః పిత్తలం శుద్ధదారు
మయీ వాపి దేవతార్చా ప్రశస్యతే। అఙ్గుష్ఠపర్వాదారభ్య వితస్తిం యావదేవ
తు॥ గృహేషు ప్రతిమా కార్యా నాధికా శస్యతే బుధైః॥ పంచరాత్రే తు॥ వృద్ధా
రులాఘాగోమేదవఘూచ్ఛిష్టమయీం నత్వితి నిషేధ ఉక్తః భాగవతే॥ శైలీ దా

రుమయీ లౌహీ లేప్యా లేఖ్యా చ సైకతీ । మనోమయీ మణిమయీ ప్రతిమాష్టవిధా స్మృతా ॥ కాష్ఠం మధుకస్యైవ - తత్ర కాష్ఠేషు మధుకమానీయ చ వసుంధరే । కృత్వా తత్ప్రతిమాం చైవ ప్రతిష్ఠావిధినార్చయేదితి వరాహోక్తేః ॥ దేవీపురాణే ॥ సప్తాంగులం సమారభ్య యావచ్చ ద్వాదశాంగులమ్ । గృహేష్వర్చా సమాఖ్యాతా ప్రాసాదే వాధికా శుభా ॥ తిథితత్త్వే కాలికాపురాణే ॥ ప్రతిమాయాః కపోలౌ ద్వౌ స్పృష్ట్వా దక్షిణపాణినా । ప్రాణప్రతిష్ఠాం కుర్వీత తస్యా దేవస్య వా హరేః ॥ అన్యేషామపి దేవానాం ప్రతిమాసు చ పార్థివ । ప్రాణప్రతిష్ఠా కర్తవ్యా తస్యాం దేవత్వసిద్ధయే ॥ వాసుదేవస్య బీజేన తద్విష్ణోరిత్యనేన చ । తత్రైవ హృదయేంగుష్ఠం దత్వా శశ్వచ్చ మంత్రవిత్ ॥ ఏభిర్మంత్రైః ప్రతిష్ఠాం తు హృదయేపి సమాచరేత్ । అస్యై ప్రాణాః ప్రతిష్ఠంతు అస్యై ప్రాణాః క్షరంతు చ ॥ అస్యై దేవత్వమర్చాయై మామహేతి చ కశ్చన ॥ హయశీర్షపంచరాత్రే ॥ అస్పృశ్యస్పర్శయోగాదర్చనస్యాతిశాయనాత్ ॥ ఆభిరూప్యాచ్చ బింబానాం దేవసాన్నిధ్యమృచ్ఛతి ॥ ప్రయోగపారిజాతే వ్యాసః ॥ ప్రతిమాపటయంత్రాణాం నిత్యం స్నానం న కారయేత్ । కారయేత్పర్వదివసే యదా వా మలధారణమ్ ॥ లింగే విశేషః శిఖితత్త్వే భవిష్యే । మృద్భస్మగోశకృత్పిష్టతామ్రకాంస్యమయం తథా । కృత్వా లింగం సకృత్పూజ్య వసేత్కల్పాయుతం దివి । వార్క్షం విత్తప్రదం లింగం స్ఫాటికం సర్వకామదమ్ ॥ కృత్వా పూజయ విప్రేంద్ర లభస్వసే వాంఛితం ఫలమ్ ॥ తత్రైవ కాలకౌముద్యాం స్కాందే ॥ అంగుష్ఠాదల్పపరిమాణం న లింగం కుత్రచిన్నరః । కుర్వీతాంగుష్ఠతో హ్రస్వం న కదాచిత్సమాచరేత్ ॥ అష్టాశీతిర్గుంజాగుంజాః పంచాల్పమాషకః । తే షోడశాక్షః కర్షో స్త్రీ త్ర్యమరకోశాత్ - ప్రయోగపారిజాతే క్రియాసారే ॥ నవాష్టసప్తాంగులికం లింగం శ్రేష్ఠమిహోచ్యతే । షట్పంచకచతుర్మానం మధ్యమం త్రివిధం స్మృతమ్ ॥ త్రిద్వ్యేకాంగులిమానం యత్ త్రివిధం తత్కనీయసమ్ । ఏవం నవవిధం ప్రోక్తం చరలింగం యథాక్రమమ్ ॥ అథ పంచసూత్రీనిర్ణయః ॥ గౌతమీతంత్రే ॥ లింగమస్తకవిస్తారో లింగోచ్ఛ్రాయసమో మతః । పరిధిస్తత్రగుణేన స్యాద్వేష్టితం వ్యవస్థితం ॥ ప్రవాలికాతథా హ్యస్యాత్పంచసూత్రవినిర్ణయః ॥ అత్రేదం తత్త్వం - లింగమస్తకవిస్తారం లింగోచ్ఛ్రితం సమం కృత్వా త్రిగుణసూత్రవేష్టనార్హం లింగస్థౌల్యం కృత్వా తత్సమం వృత్తం చతురశ్రం వా పీఠం విస్తారమధశ్చోర్ధ్వం చ కుర్యాత్ - పీఠోచ్ఛ్రితా తు లింగోచ్ఛ్రితాతో ద్విగుణా పీఠమధ్యే లింగాద్ద్విగుణస్థూలం పీఠోచ్ఛ్రితాం తృతీయాంశేన కంఠం కృత్వా తస్యోర్ధ్వమధశ్చ సమ్యక్ వప్రద్వయం త్రయం

వాకృత్వా లింగవిస్తారషష్ఠాంశేన పీఠోపరిబాహ్యామేఖలాంకృత్వా తదంత
స్సంలగ్నాంతత్సమఖాతంకృత్వా పీఠాద్బహిర్లింగసమదీర్ఘాం పీఠార్ధదీర్ఘాం
వామూలెదైర్ఘ్య సప్తవిస్తారాం తృతీయాంశేనమధ్యేఖాతాం పీఠవత్సమేఖ
లాంప్రనాళికాంకుర్యాదితి । అత్రమూలంసిద్ధాంతశేఖరేశైవాగమేచజ్ఞే
యం - తిథితత్త్వేబ్రాహ్మే॥ సర్వత్రైవప్రశస్తోబ్జశ్శివసూర్యార్చనంవినా॥ త
త్రైవవారాహపాద్మయోః॥ గృహేలింగద్వయంనార్చ్యంసాలగ్రామద్వయం
తథా। ద్వేచక్రేద్వారకాయాస్తునార్చ్యంసూర్యద్వయంతథా। శక్తిత్రయంత
థానార్చ్యంగణేశత్రయమేవచ॥ ద్వౌశంఖౌనార్చయేన్నైవభగ్నాంచప్రతి
మాంతథా। నార్చయేచ్చతథామత్స్యకూర్మాదిదశకంతథా॥ గృహేగ్ని
దగ్ధాభగ్నాశ్చనార్చ్యాః పూజ్యావసుంధరే। ఏతాసాంపూజనాన్నిత్యము
ద్వేగంప్రాప్నుయాద్గృహీ॥ సాలగ్రామాస్సమాఃపూజ్యాస్సమేషుద్వితయంన
హి। విషమానైవపూజ్యాస్తువిషమేష్వేకఏవహి॥ సాలగ్రామశిలాభగ్నా
పూజనీయాసచక్రకా। ఖండితాస్స్ఫుటితావాపిసాలగ్రామశిలాశుభా॥ వా
రాహే॥ దద్యాద్భక్తాయయోదేవిసాలగ్రామశిలాంనరః। సువర్ణసహితాం
దివ్యాంపృథ్వీదానఫలంలభేత్॥ తత్రైవ॥ యఃపునః పూజయేద్భక్త్యాసాల
గ్రామశిలాశతమ్। తత్ఫలంనైవశక్తోహంవక్తుంవర్షశతైరపి॥ దేవీపురాణే॥
బ్రాహ్మణః క్షత్రియోవైశ్యశ్శూద్రశ్చపృథివీపతే। స్వధర్మతత్పరోవిష్ణుమా
రాధయతినాన్యథా॥ అవిభక్తానామపృథగ్దేవపూజామాహప్రయోగపారి
జాతే- ఆశ్వలాయనః॥ పృథగస్త్యేకపాకానాంబ్రహ్మయజ్ఞోద్విజాతినామ్।
అగ్నిహోత్రంసురార్చాచసంధ్యానిత్యంభవేత్పృథక్॥ తత్రైవవిష్ణుధర్మే॥
సాలగ్రామశిలాంవాపిచక్రాంకితశిలాంతథా। బ్రాహ్మణఃపూజయేన్నిత్యంక్షత్రి
యాదిర్నపూజయేత్॥ ఇదంస్పర్శసహితపూజావిషయం॥ శూద్రోవానుప
నీతోవాస్త్రియోవాపతితోపివా। కేశవంవాశివంవాపిస్పృష్ట్వానరకమశ్ను
తే॥ బ్రాహ్మణ్యపిహరంవిష్ణుంనస్పృశేచ్ఛ్రేయఇచ్ఛతీ। సనాథావృతనా
థావాతస్యానాస్తీహనిష్కృతిః॥ స్త్రీణామనుపనీతానాంశూద్రాణాంచ
జనేశ్వర। స్పర్శనేనాధికారోస్తిహిష్ణౌర్వాశంకరస్యచేతిస్కాందాత్॥ స్పర్శ
రహితాతుతయోర్భవత్యేవ॥ సాలగ్రామంనస్పృశేత్తుహీనవర్ణోవసుంధరే।
స్త్రీశూద్రకరసంస్పర్శోవజ్రస్పర్శాధికోమతః॥ మోహాద్యస్సంస్పృశేచ్ఛూద్ర
ద్రోయోషిద్వాపికదాచన। స పతేన్నరకేఘోరేయావదాభూతసంప్లవమ్॥
యదిభక్తిర్భవేత్తస్యస్త్రీణాంవాపివసుంధరే। దూరాదేవాస్పృశన్పూజాం

కారయేత్సుసమాహిత ఇతి వారాహోక్తేః ॥ సాలగ్రామ శిలామాత్రే నిర్బం
ధో న ప్రతిమాదౌ ॥ సర్వవర్ణైస్తు సంపూజ్యాః ప్రతిమాస్సర్వదేవతాః ॥ లిం
గాన్యపి తు పూజ్యాని మణిభిః కల్పితాని చేతి తత్రైవోక్తేః ॥ చత్వారో బ్రాహ్మ
ణైః పూజ్యాస్త్రయో రాజన్యజాతిభిః । వైశ్యైర్ద్వావేవ సంపూజ్యా తథైక
శ్శూద్రజాతిభిరితి స్కాందాత్ - అన్యే తు దీక్షితవిషయత్వేన వ్యవస్థామాహుః-
విష్ణుధర్మే ॥ తయోరసంభవేర్చా వై సా చేహానవధా స్మృతా । రత్నజా హే
మజా చైవ రాజతీ తామ్రజా తథా ॥ రైతిక్యర్చా తథా లౌహీ శైలజా ద్రుమజా
తథా । అధమాధమా చ విజ్ఞేయా మృన్మయీ ప్రతిమా చ యా ॥ ఏషాం ఫలాని
తత్రైవ జ్ఞేయాని ॥ నార్చ్యా గృహే శ్మజా మూర్తిశ్చతురంగుళతోధికా ।
న వితస్త్యధికా ధాతుసంభవా శ్రేయ ఇచ్ఛతా ॥ ఏవం లక్షణసంపన్నా పా
రంపర్యక్రమాగతా । ఉత్తమా సా తు విజ్ఞేయా గురుదత్తాపి తత్సమా ॥ తత్రై
వ పాద్మే సాలగ్రామం ప్రక్రమ్య ॥ తత్రాప్యామలకీతుల్యా పూజ్యా సూక్ష్మై
వ యా భవేత్ । యథా యథా శిలా సూక్ష్మా తథా స్యాత్తు మహత్ఫలమ్ ॥ తథా ॥
యవమాత్రం తు గర్తస్స్యాద్ద్వ్యాపార్థం లింగముచ్యతే । శివనాభిరితి ఖ్యాతస్త్రి
షు లోకేషు దుర్లభః ॥ తత్రైవ ॥ సాలగ్రామమయీ యా ముద్రా సంస్థితా యత్ర కు
త్రచిత్ । వారాణస్యా యవాధిక్యం సమంతాద్యోజనత్రయమ్ ॥ యో వృత
స్తత్సమీపే తు మృతో వానీయ తేంతికమ్ ॥ స వై మోక్షమవాప్నోతి సత్యం స
త్యం న చాన్యథా ॥ తత్రైవ ॥ చక్రాంకమిథుసంపూజ్యం నైకం చక్రాంకమ
ర్చయేత్ । చక్రాంకమిథునాత్సార్ధం సాలగ్రామం ప్రపూజయేత్ ॥ తత్రైవ
వారాహే ॥ మ్లేచ్ఛదేశేశుచౌ వాపి చక్రాంకో యత్ర తిష్ఠతి । యోజనానాంత
థా త్రీణి మమ క్షేత్రం వసుంధరే ॥ తత్రైవ సాలగ్రామం ప్రక్రమ్య ॥ క్రయక్రీ
తా పరిజ్ఞేయా మధ్యమా యాచితాధమా ॥ ప్రయోగపారిజాతే వారాహే ॥
ఏవం లక్షణసంపన్నా పారంపర్యక్రమాగతా । ఉత్తమా సా తు విజ్ఞేయా గురు
దత్తాపి తత్సమా ॥ అథ పార్థివపూజా - నందిపురాణే ॥ ఆయుష్మాన్ బలవాన్
శ్రీమాన్పుత్రవాన్ ధనవాన్ సుఖీ । వరమిష్టం లభేల్లింగం పార్థివం యస్సమ
ర్చయేత్ ॥ తస్మాత్తు పార్థివం లింగం జ్ఞేయం సర్వార్థసాధకమ్ ॥ తత్రైవ ॥ గోభూ
హిరణ్యవస్త్రాదిబలిపుష్పనివేదనే । జ్ఞేయో నమశ్శివాయేతి మంత్రస్సర్వార్థసాధ
కః ॥ సర్వమంత్రాధికశ్చాయమోంకారాద్యష్టడక్షరః ॥ భవిష్యే ॥ మూర్త
యో ష్టౌ శివస్యైతాః పూర్వాదిక్రమయోగతః । ఆగ్నేయ్యాం తాః ప్రపూ
జ్యాస్తు వేద్యాం లింగే శివం యజేత్ ॥ అత్ర సప్రాచీపుగ్రతశ్శంభోరితి రుద్ర

యామలేనిషేధాత్ -నాంతరాళంప్రాచీకింతుప్రసిద్ధైవ-తిథితత్త్వేశివపు
రాణే ॥ మృదాహరణసంఘట్టప్రతిష్ఠాహ్వానమేవచ । స్నపనంపూజనంచై
వవిసర్జనమతఃపరమ్ ॥ హరోమహేశ్వరశ్చైవశూలపాణిఃపినాకధృక్ । శి
వఃపశుపతిశ్చైవమహాదేవఇతిక్రమః॥స్కాందే ॥ శుష్కాణ్యపిచపత్రాణిశ్రీవృ
క్షస్యనివేదయేత్॥ తత్రైవభవిష్యే ॥ ధుత్తూరకైశ్చయోలింగంసకృత్పూజ
యతేనరః । సగోలక్షఫలంప్రాప్యశివలోకేమహీయతే ॥ యోగినీతంత్రే॥శి
వాగారేమల్లకంచసూర్యాగారేచశంఖకమ్ । దుర్గాగారేవంశవాద్యంమ
ధూరీంనచవాదయేత్ ॥ శ్రాద్ధహేమాద్రౌస్కాందే ॥ స్పృష్ట్వారుద్రస్యని
ర్మాల్యంవాససాఆప్లుతశ్శుచిః॥ ప్రయోగపారిజాతేక్రియాసారే ॥ మధ్యమా
నామికామధ్యేపుష్పంసంగృహ్యపూజయేత్ । అంగుష్ఠతర్జన్యగ్రాభ్యాంనిర్మా
ల్యమపనోదయేత్ ॥ అపనీతంచనిర్మాల్యంచండేశాయనివేదయేత్ ।అశూన్య
మస్తకంలింగంసదాకుర్వీతపూజకః ॥ శూలపాణౌలైంగే ॥ వరంప్రాణపరి
త్యాగశ్శిరసోవాపికర్తనమ్ । నచైవాపూజ్యభుంజీతశివలింగేమహేశ్వరమ్॥
సూతకేమృతకేచైవనత్యాజ్యంశివపూజనమ్ ॥ తిథితత్త్వేలైంగే ॥ వినాభస్మ
త్రిపుండ్రేణవినారుద్రాక్షమాలయా । పూజితోపిమహాదేవోనస్యాత్తస్యఫల
ప్రదః॥ తస్మాన్మృదాపికర్తవ్యంలలాటేవైత్రిపుండ్రకమ్ ॥ రుద్రాక్షధారణే
విశేషః-శివరహస్యే ॥ ఏకవక్త్రశ్శివస్సాక్షాద్బ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతి।
అవంధ్యత్వంప్రతిస్రోతోవహ్నిస్తంభంకరోతిచ ॥ ద్వివక్త్రోహరగౌరీస్యా
ద్గోవధాద్యఘనాశకృత్.। త్రివక్త్రోహ్యగ్నిజన్మాథపాపరాశింప్రణాశయే
త్।చతుర్వక్త్రస్స్వయంబ్రహ్మానరహత్యాంవ్యపోహతి।పంచవక్త్రస్తుకాలా
గ్నిరగమ్యాభక్ష్యపాపనుత్॥షడ్వక్త్రస్తుగుహోజ్ఞేయోభ్రూణహత్యాదినా
శయేత్।సప్తవక్త్రస్త్వనంతస్స్యాత్స్వర్ణసేయాదిపాపహృత్॥ వినాయకో
ష్టవక్త్రస్స్యాత్సర్వానృతవినాశకృత్।భైరవోనవవక్త్రస్తుశివసాయుజ్యకార
కః॥దశవక్త్రఃస్మృతోవిష్ణుర్భూతప్రేతమయాపహః।ఏకాదశముఖోరుద్రో
నానాయజ్ఞఫలప్రదః ॥ ద్వాదశాస్యస్తథాదిత్యస్సర్వరోగనిబర్హణః । త్ర
యోదశముఖః కామస్సర్వకామ ఫలప్రదః ॥ చతుర్దశాస్యశ్శ్రీకంఠోవం
శోద్ధారకరఃపరఇతి ॥తథా ॥ వినామంత్రేణయోధత్తేరుద్రాక్షంభువిమాన
వః।సయాతినరకాన్ఘోరాన్యావదింద్రాశ్చతుర్దశ ॥ పంచామృతంపంచ
గవ్యంస్నానకాలేప్రయోజయేత్। రుద్రాక్షస్యప్రతిష్ఠాయాంమంత్రంపంచా
క్షరంతథా ॥ త్రియంబకాదిమంత్రంచతథాతత్రప్రయోజయేత్ ॥యద్వా-

ఓం అఘోర ఓం హ్రైం అఘోరతర ఓం హ్రాం హ్రీం నమస్తే రుద్రరూప
హ్రైం స్వాహా-అనేనాభిమంత్ర్య ధారయేత్॥ తథా ॥ అష్టోత్తరశతం కా
ర్యా చతుః పంచాశ దేవవా । సప్తవింశతిమానా వా తతో హీనాధమాః స్మృ
తాః॥ ప్రజాపతిః ॥ మోక్షార్థీ పంచవింశత్యా ధనార్థీ త్రింశతా జపేత్। పుష్ట్య
ర్థీ పంచవింశత్యా పంచదశ్యాభిచారకే ॥ సప్తవింశతిరుద్రాక్షమాలయా దే
హసంస్థయా । యత్కరోతి నరః పుణ్యం సర్వం కోటిగుణం భవేత్॥ యో దదా
తి ద్విజేభ్యశ్చ రుద్రాక్షం భువి సన్ముఖమ్ । తస్య ప్రీతో భవేద్రుద్రః స్వపదం చ ప్ర
యచ్ఛతీతి॥ పదార్థాదర్శే బోపదేవః ॥ రుద్రాక్షాన్కంఠదేశే దశనపరిమితా
న్మస్తకే వింశతిద్వే షట్షట్కర్ణప్రదేశే కరయుగళకృతే ద్వాదశ ద్వాదశైవ। బా
హ్వోరిందోః కలాభిర్నయనయుగకృతే ఏకమేకం శిఖాయాం వక్షస్యష్టాధికం
యః కలయతి శతకం స స్వయం నీలకంఠః ॥ హేమాద్రౌ శివధర్మే॥ స్నానం పల
శతం జ్ఞేయమభ్యంగః పంచవింశతిః। పలానాం ద్వే సహస్రే తు మహాస్నానం ప్ర
కీర్తితమ్॥ పంచవింశత్పలం లింగే అభ్యంగం కారయేదథ । శివస్య సర్పిషా స్నా
నం ప్రోక్తం పలశతేన చ ॥ తావతా మధునా చైవ దధ్నా చైవ తతః పునః। తా
వతైవ చ క్షీరేణ గవ్యేనైవ భవేత్తతః ॥ భూయస్సార్ధసహస్రేణ పలానామైక్ష
వేణ చ । రసేన కారయేత్స్నానం భక్త్యా చోష్ణాంబునా తతః ॥ విష్ణ్వావాహతు
స్కాందే ॥ క్షీరాద్దశగుణం దధ్నా ఘృతే నైవ దశోత్తరమ్ । ఘృతాద్దశగుణం
క్షౌద్రం క్షౌద్రాచ్చైక్షవజం॥ తథా ॥ బ్రాహ్మే॥ దేవానాం ప్రతిమా యత్ర
ఘృతాభ్యంగక్షమా భవేత్ । పలాని తత్ర దేయాని శ్రద్ధయా పంచవింశతిః॥ ఇ
దం క్రోడీకృతాభిప్రాయేణ- తత్రైవ సంగ్రహే ॥ విష్వక్సేనాయ దాతవ్యం
నైవేద్యస్య శతాంశకమ్ । పాదోదకం ప్రసాదం చ లింగే చండేశ్వరాయ తు॥
పంచాయతనసన్నివేశమాహ బోపదేవః - పదార్థాదర్శశ్చ ॥ శంభౌ మధ్య
గతే హరీనహరభూదేవ్యో హరౌ శంకరే భాస్యే నాగసుతా రవౌ హరగణేశా
జాంబికాః స్థాపితాః । దేవ్యాం విష్ణుహరేభవక్త్రరవయో లంబోదరే జేశ్వరే
నాంబాః శంకరభాగతోఽతిసుఖదా వ్యస్తాస్తు హానిప్రదాః ॥ శంకరభాగతః ఈ
శానకోణాదారభ్య ప్రదక్షిణమిత్యర్థః - అత్ర దిక్స్వరూపముక్తం ప్రయోగ
పారిజాతే మంత్రశాస్త్రే ॥ దేవస్య ముఖమారభ్య దిశం ప్రాచీం ప్రకల్పయే
త్ । తదాది పరివారాణామంగాద్యావరణస్థితిః ॥ తత్ర క్రమః పాద్మే॥ రవిర్వినా
యకశ్చండీ ఈశో విష్ణుస్తు పంచమః । అనుక్రమేణ పూజ్యంతే వ్యుత్క్రమే తు మ
హద్భయమ్ ॥ తథా ॥ పూజ్యపూజకయోర్మధ్యే ప్రాచీ ప్రోక్తా విచక్షణైః ॥

అథ కేశవాదిమూర్తయః- బోపదేవః- కేవిగోవాదాపుహ్యాప్రేంప్రజాచ్చక్ర మమాత్రినా,బాధోన్నృహసానిశ్రీపాశాచ్చ గేవిగపేచపే -అత్రకోవిగవిత్యాద్యైః కేశవవిష్ణ్వాదిచతుర్వింశతిమూర్తయోఽభిధీయంతే - శాత్ శంఖాత్ - చ గౌచక్రగదేజ్ఞేయేత్యర్థః-శిష్టేభుజేపద్మంత్వర్థతస్సిద్ధం - అత్రదక్షిణాధఃకరక్రమేణజ్ఞేయం - దక్షిణోర్ధ్వాధఃకరక్రమాదితి హేమాద్రివచనాత్- తేన హేమాద్రిణాసంవాదః - విశబ్దేనవిపరీతంగచేఇత్యర్థః - అత్రాపిశబ్దాదనువృత్తిః శంఖాద్గదాచక్రేఇత్యర్థః - గపేఇత్యత్రాపిశాదిత్యనువర్తతే - శంఖాద్గదాపద్మేఇత్యర్థః - విపరీతేపద్మగదేఇత్యత్రాపిశంఖాత్ జ్ఞేయే - చపేచక్రపద్మే శంఖాచ్చక్రపద్మే ఇత్యర్థః- విఇత్యత్రాపిపద్మచక్రేఇత్యర్థః - తేనచగదేఇత్యష్టౌమూర్తయః గపేఇత్యష్టౌమూర్తయః చపేఇత్యత్రచ అత్రమూలం హేమాద్రౌజ్ఞేయం- అథబౌధాయనసూత్రం ॥ త్రైవిక్రమీంచానుస్మృత్య లింగార్చాప్రతిష్ఠాచ్యుతేయజమానః పూర్వోక్తకాలేపూర్వేద్యుఃదశద్వాదశషోడశాన్యతరహస్తంమండపం కృత్వాగ్నేయేహస్తమాత్రంచతురశ్రంకుండంస్థండిలంవాపూర్వతోహస్తమాత్రాంవేదింనైరృతేవాస్తుమండలమధ్యేవేదీంతదుపరిసర్వతోభద్రంకృత్వాప్రాణాయామ్యాస్యాంమూర్తౌదేవస్య సాన్నిధ్యసిద్ధ్యర్థందీర్ఘాయుర్లక్ష్మీసర్వకామసమృద్ధ్యక్షయ్యసుఖకామో ముకమూర్తిప్రతిష్ఠాంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్యగణేశ పూజాపుణ్యాహవాచనమాతృకాపూజననాందీశ్రాద్ధానికృత్వాచార్యంచతురోఋత్విజశ్చవృత్వావస్త్రాద్యైఃపూజయేత్ -, అథాచార్యః-యదత్రసంస్థితమితిసర్షపాన్ వికీర్యాపోహిష్ఠేతికుశోదకేన భూమింప్రోక్ష్య దేవాఆయాంతుయాతుధానా అపయాంతు విష్ణోదేవయజనంరక్షస్వేతి భూమౌప్రాదేశంకృత్వా స్మత్కృతతులాపద్ధతిమార్గేణమండపప్రతిష్ఠాం కృత్వా కృత్వావా పూర్వరాత్రౌహిరణ్యోపధానందేవంపంచగవ్య హిరణ్యయవదూర్వాశ్వత్థపలాశపర్ణైరాపోహిష్ఠేతితిసృభిర్హిరణ్యవర్ణా ఇతిచతసృభిః పవమానస్సువర్జనఇత్యనువాకేనాభిషిచ్యవ్యాహృతిభిరిదంవిష్ణురితి ఫలయవదూర్వాస్సర్షపరక్షోహణమితిహస్తేకంకణంబధ్వా వాససాచ్ఛాద్య అవతేహేడ ఉదుత్తమమితిజలేధివాసయేత్ - ఇదంబౌధాయనోక్తం- తతశ్చలలింగార్చాయాంవా-అత్రాగ్నింప్రతిష్ఠాప్య గోక్షీరనీవారచరుం కృత్వావిష్ణుశ్చేత్కృసరమపిశ్రపయిత్వాజ్యభాగాంతేపలాశోదుంబరాశ్వత్థశమ్యపామార్గసమిద్భిః ఆజ్యేనచరుణాతిలైర్వాప్రత్యేకమష్టావింశతి మష్టౌవాహుతీర్లోకపాలమూర్తి మూ

త్రిపతిభ్యో హుత్వా స్థాప్య దేవమంత్రేణ పూర్వోక్త సమిత్తిలనైవారచర్వా జ్యైరష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతిం వా హుత్వా అగ్నిర్యజుర్భిరిత్యనువాకేన దశాహుతీర్జుహుయాత్ - ప్రతిద్రవ్యహోమాంతే దేవం పాదనాభిశిరస్సుస్పృశేత్ - ఆజ్యహోమే చోత్తరతస్సజలకుంభే సంపాతాన్నయేత్ - తేషాం మంత్రాః - ఇంద్రాయేంద్రో ఇతీంద్రస్య స్యోనేతి పృథివీమూర్తేః అఘోరేభ్య ఇతి తత్పతేః సర్వస్య అగ్న ఆయాహీత్యగ్నేః అగ్నిం దూతమిత్యగ్నిమూర్తేః నమః శర్వాయ చ పశుపతయే చేతి పశుపతేః యమాయ సోమం యమస్య అసి హా వీరితి యజమానమూర్తేః స్తుహి శ్రుతం తత్పతేః ఉగ్రస్య అసున్వంతం నిరృతేః ఆకృష్ణేన సూర్యమూర్తేః యో రుద్రో అగ్నౌ ఇతి తత్పతే రుద్రస్య ఇమం మే వరుణస్య శన్నో దేవీ జలమూర్తేః నమో భవాయేతి భవస్య ఆనో నియుద్భిరితి వాయోః వాత ఆవాతు వాయుమూర్తేః తమీశానం తత్పతేరీశానస్య ఆప్యాయస్వేతి కుబేరస్య వయం సోమేతి సోమమూర్తేః తత్పురుషాయ మహాదేవస్య అభిత్వా ఈశానస్య ఆదిత్ప్రత్నస్యేత్యాకాశస్య నమ ఉగ్రాయ చేతి తత్పతేర్భీమస్య తతో దేవస్య పాదౌ స్పృశేత్ - ఏవం ద్వితీయే హుత్వా నాభిం తృతీయే మధ్యం చతుర్థే ఉరః పంచమే శిరః స్పృష్ట్వా ప్రతిపర్యాయం సంపాతజలేన దేవమభిషించేత్ - తతస్స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాప్యార్చాం శోధయేత్ - స్థిరలింగార్చాదౌ తు నేదానీమగ్నిస్థాపన హోమాదికార్యం - తతో దేవం నత్వా ॥ స్వాగతం దేవదేవేశ విశ్వరూప నమోస్తుతే । శుద్ధేపి త్వదధిష్ఠానే శుద్ధిం కుర్మస్సహస్వ తామితి సంప్రార్థ్య ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే ఇతి సబుత్త్వా గుత్థాప్య పూర్వమకృతే గ్న్యుత్తారణే అధునా వా కార్యం - అగ్నిః సప్తిమితి సూక్తమగ్నిపదహీనం పఠిత్వా తత్సహితం పునః పఠేత్ - ఏవమష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతిం వా సకృజ్జలం పాతయేత్ - తతోర్చాం ద్వాదశవారం మృదా జలేన చ ప్రక్షాళ్య మంత్రవత్పంచగవ్యం కృత్వా పయః పృథివ్యామా వో రాజానమితి చ. సంస్నాప్య ఆప్యాయస్వ దధిక్రావ్ణ్ణస్తేజోసి మధువాతా అయంగౌరితి పంచామృతైః సంస్నాప్య లింగం చేన్నమస్తే రుద్రమన్యవ ఇత్యష్టాభిః సంస్నాప్య ఘృతేనాభ్యజ్యోద్వర్తనేనోద్వర్త్యోష్ణోదకేన ప్రక్షాళ్య గంధం దత్వా సంపాతోదకేనాభిషిచ్య సపల్లవైః చతుర్భిః కుంభైరాపో హి ష్ఠేతి త్రిభిరాకలశేష్వితి చ ప్రత్యేకం సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చతుర్భిరాకలశేష్వితి చ మిలితైః సంస్నాప్యోదుంబరాదిపీఠేర్చాముపవేశ్య పరితోష్టదిక్షు సజలకుంభాన్ సంస్థాప్య తేషు గంధపుష్పదూర్వాః క్షిప్త్వాద్యే సప్తమృదః ద్వితీయే పుష్కరపర్ణశమీవికంకతాశ్మంతక

త్వచః పల్లవాంశ్చతృతీయాదిషు సప్తధాన్యం పంచరత్నఫలపుష్పాణి కుశదూ
ర్వాగోరోచనసంపాతోదకగంధఫలసర్వౌషధీః క్షిప్త్వా క్రమేణాపోహిష్ఠేతి
తిసృభిర్హిరణ్యవర్ణా ఇతిచతుర్భిః పవమానానువాకేనచాభిషిచ్యైకకుంభేశమీ
పలాశవటఖదిరబిల్వాశ్వత్థవికంకతపనసామ్రశిరీషోదుంబరాణాంపల్లవాన్
కషాయాంశ్చక్షిప్త్వా అశ్వత్థవ ఇత్యభిషిచ్యపంచరత్నోదకేనహిరణ్యవర్ణా
ఇతిసంస్నాప్యవాససీదత్వా ఉపవీతాదిదీపాంతం కృత్వాహిరణ్యగర్భఃయ
ఆత్మదాయఃప్రాణతఃయస్యేమేయేనద్యౌః యంక్రందసీఆపోహయత్ యశ్చి
దాపఇత్యష్టాపిష్టదీపాన్ దత్వాసువర్ణశలాకయాతైజసపాత్రస్థంమధుఘృ
తంచగృహీత్వాచిత్రందేవానాం తేజోసీతిమంత్రాభ్యాం॥ ఓంనమోభగవతే
తుభ్యంశివాయహరయేనమః। హిరణ్యరేతసేవిష్ణోవిశ్వరూపాయతేనమ ఇ
తిచదక్షిణసవ్యేదేవనేత్రేమంత్రావృత్త్యాలిఖేత్ - అంజంతిత్వేత్యంజనేనమ
ధునావాంక్త్వాదేవస్యత్వేతిమధ్వాజ్యశర్కరాభిరంక్త్వాతేనైవాంజనేనపున
రంజయేత్ - అత్రానజ్మీతి శేషఃస్థిరలింగేతుస్వర్ణసూచ్యాగంధేనఓంనమోభ
గవతేరుద్రాయ హిరణ్యరేతసేపరాయపరమాత్మనే విశ్వరూపాయోమా
ప్రియాయనమఇత్యంక్త్వాంజనాదినాంజయేత్ - తతఃఆదర్శభక్ష్యాదిదర్శ
యేత్ - తతఃకర్తాఆచార్యాయగామృత్విగ్భ్యశ్చదక్షిణాందద్యాత్ అథాచా
ర్యఃప్రత్యృచమాదౌప్రణవంపదన్ పురుషసూక్తేనస్తుత్వావంశపాత్రేపంచ
వర్ణాదనేనదేవస్యనీరాజనంకారయిత్వా రుద్రాయ చతుష్పథాదౌదద్యా
త్ - మంత్రస్తు - ఓంనమోరుద్రాయసర్వభూతాధిపతయేదీప్తశూలధరా
యోమాదయితాయవిశ్వాధిపతయేరుద్రాయవైనమోనమః శివమగ్నిహిత్వం
కర్మాస్తుస్వాహేతి అశ్వత్థపర్ణేభూతేభ్యోనమఇతి కేచిదేతద్రాత్రౌస్థిరప్రతి
ష్ఠాయామిచ్ఛంతి-అథాచార్యః-సర్వతోభద్రేదేవానావాహయేత్ మధ్యేబ్ర
హ్మాణంపూర్వాదిదిక్షుఇంద్రాదిలోకపాలాన్ ఈశానేంద్రాద్యంతరాళేషు
వసూన్రుద్రాన్ ఆదిత్యాన్ అశ్వినౌవిశ్వాన్దేవాన్పితౄన్ నాగాన్ స్కందవృ
షౌబ్రహ్మేశానాద్యంతరాళేషుదక్షువిష్ణుదుర్గాస్వధాకారమృత్యురోగాన్ స
ముద్రాన్సరితఃమరుతఃగణాధిపంచేతిమధ్యేపవపృథివీం మేరుంసంస్థాప్యదేవం
చావాహ్యప్రాగాది వజ్రంశక్తిందండంఖడ్గంపాశం అంకుశం గదాంశూ
లంతద్బాహ్యేగౌతమం భరద్వాజంవిశ్వామిత్రంకశ్యపంజమదగ్నింవసిష్ఠంఅ
త్రింఅరుంధతీంచతద్బాహ్యేనవగ్రహాన్ తద్బాహ్యే ఐంద్రీంకౌమారీంబ్రా
హ్మీంవారాహీంచాముండాంవైష్ణవీం మాహేశ్వరీంవైనాయకీమితిప్రత్యాః

నామభిరావాహ్యసంపూజ్య అర్చాయాం దేవం తన్మంత్రేణావాహ్యమండల
మధ్యే ర్చాసుప్రతిష్ఠోభవేతిని వేశ్య సంపూజ్యవహ్నౌమండల దేవతానాం
నామభిస్తిలాజ్యేన దశదశాహుతీర్హుత్వా శయ్యాయాం దేవమారోప్యపురు
షసూక్తోత్తరనారాయణాభ్యాంస్తుత్వా దేవేన్యాసంకుర్యాత్ - తద్యథా-
పురుషాత్మనేనమః ప్రాణాత్మనేనమః ప్రకృతితత్త్వాయనమః బుద్ధితత్త్వాయన
మః అహంకారతత్త్వాయనమః మనస్తత్త్వాయనమః ఇతిసర్వాంగే ప్రకృతిత
త్త్వాయనమః బుద్ధితత్త్వాయనమః హృదితత్త్వాయనమః శబ్దతత్త్వాయనమః శిరసి
స్పర్శతత్త్వాయనమః త్వచిరూపతత్త్వాయనమః హృది ఏవం రసగంధశ్రోత్రత్వ
క్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణవాక్పాణిపాదపాయూపస్థపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశస
త్త్వరజస్తమోదేహతత్త్వాని విన్యసేత్ తతః పురుషసూక్తస్యాద్యమృగ్ద్వయక
రయోః తదుత్తరం జాన్వోః తదుత్తరం కట్యోః తం యజ్ఞమితి త్రిసః నాభిహృత్కం
ఠేషు తస్మాదశ్వేతిద్వయం బాహ్వోః బ్రాహ్మణస్యేతిద్వయం నాసయోః నాభ్యే
తిద్వయమక్ష్ణోరంత్యాం శిరసి కేచిత్తత్త్వన్యాసమన్యథామాహుః పురుషప్రకృ
తిమహదహంకారతత్త్వాని శబ్దస్పర్శరూపరసగంధ తన్మాత్రాణి ఆకాశవా
యుతేజోప్పృథివీశ్రోత్రత్వక్చక్షూరసనాఘ్రాణవాక్పాణి పాదపాయూపస్థ
మనస్తత్త్వానీతి కేచిదేతాని స్థిరలింగాచావేవేచ్ఛంతి - తతస్సుఖశాయీభవేతి
శయ్యాయాం దేవం స్వాపయిత్వా మండలశయ్యయోరంతరాళేనగంతవ్యమి
తి ప్రైషం దత్వా మండలదేవతాభ్యో నామభిః పాయసేనచరుణావాబలీన్
దద్యాత్ నీవారచరు శేషేణదిగ్బలిం నేదం స్థిర ప్రతిష్ఠాయాం స్థిరలింగార్చా
దౌత్వయం విశేషః అగ్నిస్థాపన హోమవర్జ్యసర్వంపూర్వవత్కృత్వా ఇదానీ
మగ్నిస్థాపనంకృత్వాపూర్వోక్తహోమంకుర్యాత్ - నాత్రనైవారశ్చరుః వి
ష్ణుశ్చేత్పూర్వోక్తహోమంకృత్వాపురుషసూక్తేన ప్రత్యృచమాజ్యంహుత్వా
ఇదంవిష్ణురితి పాదౌస్పృష్ట్వాపునస్తాఏవ హుత్వా విష్ణోర్నుకమితినాభింస్పృ
ష్ట్వాపునస్తా ఏవహుత్వా అతోదేవేతిశిరః స్పృష్ట్వాపునస్తాఏవహుత్వాపురు
షసూక్తేనసర్వాంగంస్పృశేత్ - స్థిరలింగంచేదగ్నిస్థాపనాదిపూర్వోక్తసమి
దాజ్యతిలాహుతీర్హుత్వా యాతఇషురిత్యనువాకాంతం ద్రాపేసహస్రాణీ
త్యనువాకాభ్యాంచ ప్రత్యృచమాజ్యంహుత్వా సర్వోవైరుద్రఇతిమూలం
స్పృశేత్ పునస్తా ఏవహుత్వా కద్రుద్రాయేతిమధ్యం పునస్తా ఏవహుత్వా న
మోహిరణ్యబాహవ ఇత్యగ్రం పునస్తాఏవహుత్వా సర్వరుద్రేణసర్వాంగం
స్పృశేత్ తతోధామంత ఇతిపూర్ణాహుతింజుహుయాత్స్నవా ఏవమధివాస

నం కృత్వోపరేద్యుః సద్యోవాపీఠికాంస్నాపయిత్వామహీమూషిత్వాత్వా
హ్య అదితిర్ద్యౌరితిస్తుత్వాపీఠాంనమఇతి సంపూజ్యతేనైవపూర్ణాహుతింహు
త్వోఉత్తిష్ఠబ్రహ్మణస్పత ఇతిదేవముత్థాప్యపుష్పాంజలిందత్వాపురుషసూ
క్తేనస్తుత్వా ఉదుత్యమిత్యుత్థాప్యకనిక్రదదితిసూక్తేనవిష్ణుం సద్యోజాతమితి
పంచానువాకైర్లింగంగృహంప్రవేశ్యపీఠికాయాం ఇంద్రాదినామభిరష్టర
త్నానిక్షిప్త్వాసప్తధాన్యరూప్యవృషమనశ్శిలాః క్షిప్త్వాపాయసేనసంలిప్య
ప్రణవేనాంగన్యాసం కృత్వాసువర్ణశలాకామంతరితాం కృత్వాఓంసులగ్నే
ప్రతితిష్ఠపరమేశ్వరేత్యుక్త్వా అతోదేవేతివిష్ణుం రుద్రేణచలింగంస్థాపయేత్
తతఃప్రాణప్రతిష్ఠా- చలార్చాదౌత్వధివాసనాంతేపరేద్యురుత్తిష్ఠబ్రహ్మణ
స్పతఇతిదేవముత్థాప్యపురుషసూక్తోత్తరనారాయణాభ్యాంస్తుత్వాఘృతేవ్రీ
హిచరుంకృత్వాతద్దేవతామంత్రేణదశాహుతీర్హుత్వానామభిర్జుహుయాత్
అగ్నయేస్వాహాసోమాయస్వాహాధన్వంతరయేస్వాహాకుహ్వైస్వాహా అను
మత్యైస్వాహాప్రజాపతయేస్వాహాపరమేష్ఠినేస్వాహాబ్రహ్మణేస్వాహాఅగ్న
యేస్వాహాసోమాయస్వాహా అగ్నయేన్నాదాయస్వాహా అగ్నయేన్నపత
యేస్వాహా ప్రజాపతయేస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్స్వాహాసర్వేభ్యోదేవే
భ్యస్స్వాహా భూర్భువస్సువః అగ్నయేస్విష్టకృతే ఇతితతఃసప్తతేపునస్త్వే
త్యాభ్యాంపూర్ణాహుతిఃతతఃఆచార్యోయాఓషధీరితిసర్వౌషధీస్సంపాత్యసం
పాతోదకందేవమంత్రేణశతవారమభిమంత్ర్యతేనైవాభిషించేత్ - తతఃఉ
త్తిష్ఠేతిదేవముత్థాప్యవిశ్వతశ్చక్షురిత్యుపస్థాయదేవంధ్యాత్వాజపేత్ - బ్ర
హ్మణేనమఃఏవంవిష్ణవేరుద్రాయనమః ఇంద్రాదీనష్టావసుభ్యోరుద్రేభ్యఆది
త్యేభ్యోశ్విభ్యాంమరుద్భ్యఃకుబేరాయగంగాదిమహానదీభ్యోగ్నిషోమాభ్యా
మింద్రాగ్నిభ్యాంద్యావాపృథివీభ్యాంధన్వంతరయేసర్వేశాయ విశ్వేభ్యోదే
వేభ్యోబ్రహ్మణేనమ ఇతితతఃసంపాతోదకేనయజమానమభిషిచ్యదేవంధ్యా
త్వాప్రతితిష్ఠపరమేశ్వరేతిపుష్పాంజలింనివేద్యసచ్చిదానందంబ్రహ్మైవభక్తా
నుగ్రహాయ గృహీతవిగ్రహంకరచరణాద్యవయవవిశం శంఖచక్రాద్యాయు
ధవంతం నిజవాహనాద్యుపేతం నిజహృత్కమలే వస్థితంసర్వలోకసాక్షిణము
ణీయాంసం పరమేష్ఠ్యసిపరమాం శ్రియంగమయేతిమంత్రేణపుష్పాంజలా
వాగతంవిభావ్యార్చాయాంవిన్యస్యప్రాణప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ యథా ప్రాణ
ప్రతిష్ఠామంత్రస్యబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాఋషయః ఋగ్యజుస్సామానిచ్ఛందాం
సిక్రియామయవపుఃప్రాణాఖ్యాదేవతా - ఆంబీజం- క్రోంశక్తిః-ప్రాణప్ర

ప్రతిష్ఠాయాంవినియోగః - తతోఋష్యాదీన్క్రమేణశిరోముఖహృదయగుహ్యపాదేషువిన్యస్య- ఓంకంఖంగంఘంఙంఅంపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాత్మనే ఆంహృదయాయనమఃఓంచంఛంజంఝంఞంఇం శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మనేఈంశిరసేస్వాహా ఓంటంఠండంఢంణంఉం శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణాత్మనే ఊంశిఖాయైవషట్ ఓంతంథందంధంనంఏం వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాత్మనేఐం కవచాయహుం ఓంపంఫంబంభంమంఓం వచనాదానవిహారణోత్సర్గానందాత్మనేఔం నేత్రత్రయాయవౌషట్ ఓంయంరంలంవంశంషంసంహంళంక్షంఅంమనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాత్మనేఅః అస్త్రాయఫట్ ఏవం ఆత్మనిదేవేచకృత్వా దేవంస్పృష్ట్వాజపేత్ - ఓంఓంహ్రీంక్రోంయంరంలంవంశంషంసంహంసః దేవస్యప్రాణాఇహప్రాణాః ఓంఆంహ్రీంక్రోంయంరంలంవంశంషంసంహంసఃదేవస్య జీవఇహస్థితః ఓంఆంహ్రీంక్రోంయంరంలంవంశంషంసంహంసఃదేవస్య సర్వేంద్రియాణి ఓంఆంహ్రీంక్రోంయంరంలం వం శంషంసంహంసః దేవస్యవాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర ఘ్రాణప్రాణాఇహాగత్యస్వస్తయేసుఖేన సుచిరంతిష్ఠంతుస్వాహేతి తతోర్చాహృద్యంగుష్ఠందత్వాజపేత్ ॥ అస్యైప్రాణాఃప్రతిష్ఠంతుఅస్యైప్రాణాఃక్షరంతుచ।అస్యైదేవత్వమర్చాయైమామహేతిచకశ్చనేతితతః ప్రణవేనసరిరుద్ధ్యసజీవంధ్యాత్వాధ్రువాద్యైతిత్యృచం జప్త్వాకర్ణేగాయత్రీందేవమంత్రంచజప్త్వాపురుషసూక్తేనోపస్థాయపాదనాభిశిరః స్పృష్ట్వాఇహైవైధీతిత్రిర్జపేత్ తతఃకర్తా॥ స్వాగతం దేవదేవేశమద్భాగ్యాత్త్వమిహాగతః । ప్రాకృతంత్వమదృష్ట్వామాంబాలవత్పరిపాలయ ॥ ధర్మార్థకామసిద్ధ్యర్థంస్థిరోభవశుభాయనః। సాన్నిధ్యంతుసదాదేవస్వార్చాయాంపరికల్పయ ॥ యావచ్చంద్రావనీసూర్యాస్తిష్ఠంత్యప్రతిఘాతినః । తావత్త్వయాత్రదేవేశ స్థేయంభక్తానుకంపయా॥ భగవన్దేవదేవేశత్వంపితాసర్వదేహినామ్। యేనరూపేణభగవంస్త్వయావ్యాప్తంచరాచరమ్ । తేనరూపేణదేవేశస్వార్చాయాంసన్నిధౌభవేతి నమేత్ - ఏతదంతంసర్వదేవానాం సమానందేవమంత్రశ్చమూలమంత్రోవైదికోవాగ్రాహ్యః - అథాచార్యః కర్తావాలింగమర్చాంవాఓంభూఃపురుషమావాహయామి-ఓంభువఃపురుషమావాహయామి - ఓంసువఃపురుషమావాహయామి - ఓంభూర్భువఃసువః పురుషమావాహయామీత్యావాహ్యప్రణవేనాసనందత్వా తేనైవదూర్వాశ్యామాక విష్ణుక్రాంతాపద్మమిశ్రం పాద్యంఇమాఆపశ్శివతమాఃపూతాః పూతతమామేధ్యామేధ్యతమాఅమృ

తా అమృతరసాః పాద్యాస్తా జుషతాం ప్రతిగృహ్యతాం ప్రతిగృహ్ణాతు భగవాన్మహావిష్ణుర్విష్ణవే నమ ఇతి పాద్యం - భగవాన్మహాదేవో రుద్రాయ నమ ఇతి లింగే ఇమా ఆప ఆచమనీయాస్తా జుషతామిత్యాచమనీయం అర్ఘ్య ఇత్యర్ఘ్యం - తతో వేదమంత్రైః సంస్నాప్య ఇదం విష్ణురితి విష్ణౌ నమో అస్తు నీలగ్రీవాయేతి లింగే ప్రతిసరం విన్యస్య ॥ ఇమే గంధాశ్శుభా దివ్యాస్సర్వగంధైరలంకృతాః పూతా బ్రహ్మపవిత్రేణ పూతాస్సర్వస్య రశ్మిభిః ॥ పూతా ఇత్యాదిపూర్వవత్ - ఇతి గంధం ॥ ఇమే మాల్యాశ్శుభా దివ్యాస్సర్వమాల్యైరలంకృతాః ॥ పూతా ఇత్యాది మాల్యం ఇమె పుష్పాశ్శుభా ఇత్యాది పుష్పం ॥ వనస్పతిరసోద్భూతో గంధాఢ్యో ధూప ఉత్తమః । ఆఘ్రేయస్సర్వదేవానాం ధూపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥ ప్రతిగృహ్ణాత్విత్యాది ధూపం ॥ జ్యోతిశ్శుక్రంచ తేజశ్చ దేవానాం సతతం ప్రియః । ప్రభాకరస్సర్వభూతానాం దీపోఽయం ప్రతిగృహ్యతామితి దీపం దత్వా విష్ణౌ సం కర్షణవాసుదేవ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ పురుషోత్తమాధోక్షజ నృసింహాచ్యుత జనార్దనోపేంద్ర హరి శ్రీకృష్ణేతి ద్వాదశ నామభిః కేశవాది ద్వాదశ నామభిర్వా పుష్పాణి సమర్ప్య తైరేవ తర్పణం కృత్వా పాయస గుడౌదన చిత్రౌదనాని పవిత్రం తే విततమితి నివేద్య కృసరం పూర్వోక్తనామభిర్హుత్వా తేనైవ శాఙ్గినే శ్రియై సరస్వత్యై విష్ణవే ఇతి హుత్వా విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ॥ తదస్య ప్రియమభిపాథో ॥ ప్రతద్విష్ణుస్తవతే వీర్యేణ ॥ పరో మాత్రయా తన్వా వృధాన ॥ విచక్రమే పృథివీమేష ఏతాం ॥ త్రిర్దేవః పృథివీమేష ఏతాం ఇతి ద్వాదశ నామభిశ్చాముష్మై స్వాహేతి జుహుయాత్ - లింగే తు శివాంతం కృత్వా భవాయ ॥ దేవాయ శర్వాయ ॥ ఈశానాయ ॥ పశుపతయే రుద్రాయ ఉగ్రాయ భీమాయ మహతే దేవాయ నమ ఇతి పుష్పాణి దత్వా తైరేవ తర్పణం కృత్వా పవిత్రం తే ఇతి పాయసం గుడౌదనం చ నివేద్య పూర్వోక్తనామభిః కృసరం హుత్వా భవస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహేత్యాద్యష్టభిర్గుడౌదనం హుత్వా భవస్య దేవస్య సుతాయ స్వాహేత్యాద్యైర్హరిద్రౌదనం హుత్వా త్ర్యంబకం యజామహే ॥ మానో మహాంతముత మానో మానస్తోకే తనయే ఆరాత్తే గోఘ్నముత పూరుషఘ్నం వికిరిద విలోహిత ॥ సహస్రాణి సహస్రశో ఇతి ద్వాదశభి స్త్రైర్హుత్వా శివాయ శంకరాయ సహమానాయ శితికంఠాయ కపర్దినే తామ్రాయ అరుణాయ అపగురమాణాయ హిరణ్యబాహవే సస్పింజరాయ బభ్లుశాయ హిరణ్యాయేతి చ జుహుయాత్ - తతస్స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాప్య పూర్వోక్తసర్వహవిర్భిర్విష్ణవే లింగాయ వా బలిం దద్యాత్ - మంత్రస్తు ॥ త్వామేకమాద్యం పురుషం

పురాతనంనారాయణంవిశ్వసృజంయజామహే । త్వమేవయజ్ఞోవిహితోవి
ధేయస్త్వమాత్మనాత్మన్ప్రతిగృహ్ణీష్వహవ్యమితి ॥ లింగేతునారాయణపదే
రుద్రంశివమితివదేత్ - తతోఽశ్వత్థపత్రైర్భూర్భువస్స్వరోమితిహుతశేషంని
ధాయ ప్రదక్షిణీకృత్యవిశ్వభుజే ఆత్మనే పరమాత్మనే నమఇతినత్వా ఆచా
ర్యాయశతంతదర్ధంతదర్ధంద్వాదశత్రిస్ర ఏకాంవాగాందత్వాఋత్విగ్భ్యోపిద
క్షిణాందత్వాశతంద్వాదశవాబ్రాహ్మణాన్భోజయేదితిసంక్షేపః - ప్రాసా
దమాత్రేనూతనేతుమాత్స్యోక్తజలాశయ ప్రతిష్ఠావిధిమేవకుర్యాత్ గోరు·
త్రాణపాత్రీ ప్రక్షేపాదితునభవతిద్వారలోపాత్ వారుణహోమస్థానే
వాస్తుహోమః, అన్యత్తద్వదేవ॥—ఇతి నిర్ణయసింధౌలింగార్చా ప్రతిష్ఠా
విధిః—అథపునఃప్రతిష్ఠా- తామధికృత్యహయ శీర్ష పంచరాత్రే॥ చాండాల
మద్యసంస్పర్శ దూషితావహ్నినాథవా । అపుణ్యజనసంస్పృష్టాపిప్రక్షత
జదూషితా ॥ సంస్కార్యేతి శేషః- సదార్థాదర్శేబ్రాహ్మే ॥ ఖండితేస్ఫుటి
తేదగ్ధేభ్రష్టేమానవివర్జితే । యాగహీనేపశుస్పృష్టేపతితేదుష్టభూమిషు॥
అన్యమంత్రార్చితేచైవపతితస్పర్శదూషితే । దశస్వేతేషునోచక్రుస్సన్నిధా
నందివౌకసః॥ యాగఃపూజా-పశుర్గర్దభాదిః-పంచరాత్రే॥ఖండితాస్ఫుటితా
దగ్ధాయస్మాదర్చాభయావహా । తస్మాత్సముద్ధరేత్తాంతుపూర్వోక్త విధినా
నరః॥అర్చాభంగాదావుపవాసఃకార్యః॥ నరాజ్ఞోవిప్లవే శ్నీయాత్సురార్చా
విప్లవేతథేతివిష్ణుధర్మోక్తేః - సిద్ధాంతశేఖరే॥ చోరచండాలపతితశ్వోదక్యా
స్పర్శనేసతి। శివాద్యుపహతౌచైవప్రతిష్ఠాంపునరాచరేత్ -పంచరాత్రే॥అం
గాదంగాదిసంధానేప్రతిష్ఠాంపునరాచరేత్। జలాధివాసవిహితనైతోన్నిర్మల
నవర్జితామ్ ॥ శుద్ధివివేకేవిష్ణుః ॥ ద్రవ్యవత్కృతశౌచానాం దేవతార్చానాం
భూయఃప్రతిష్ఠాపనేనశుద్ధిరితి - అర్చాఃప్రతిమాః - తద్ద్రవ్యవత్తామ్రాదే
రుక్తశౌచంకృత్వాపునఃప్రతిష్ఠాంకుర్యాదిత్యర్థః - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం-త
ద్విధిర్బోధాయనసూత్రే.॥ పూర్వప్రతిష్ఠితస్యాబుద్ధిపూర్వమేకరాత్రం ద్వి
రాత్రమేకమాసం ద్విమాసంవార్చనాది విచ్ఛేదశూద్రరజస్వలాద్యుపస్పర్శ
నే పూర్వోక్తేకాలే పుణ్యాహంవాచయిత్వాయుగ్మాన్బ్రాహ్మణాన్భోజ
యిత్వానిశాయాంజలాధివాసం కృత్వాశ్వోభూతేకలశపూర్ణేనపంచగవ్యే
నతత్తన్మం త్రైస్స్నాపయిత్వాన్యంకలశం శుద్ధోదకేనాపూర్యతస్మిన్నవర
త్నానిప్రక్షిప్యతంకలశం తత్తద్గాయత్ర్యాష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతి
వారంవాభిమంత్రితేనోదకేన దేవంస్నాపయేత్తతశ్శుద్ధోదకేనస్నాపయేద

ష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతింవా పురుషసూక్తేన మూలమంత్రేణచతతః
పుష్పాణిదత్త్వా యథాసంభవమర్చయిత్వాగుడౌదనంనివేదయేదితి- బుద్ధి
పూర్వంతువిచ్ఛేదేపూర్వోక్తాంప్రతిష్ఠాంపునః కుర్యాత్ పూర్వోక్తవసిష్ఠవ
చనాత్- ఇదంమలమాసశుక్రాస్తాదావపికార్యమితిమదనరత్నే హేమాద్రౌ
చ దేవార్చాప్రాసాదభేదేతు శూలపాణౌ కాశ్యపః - వాపీకూపారామ
సేతు సభాతటాక వప్రదేవతాయతనభేదనేప్రాయశ్చిత్తంచతత్ర స ఆజ్యా
హుతీర్జుహుయాత్ - ఇదంవిష్ణుర్మానస్తోకేవిష్ణోఃకర్మాణిపాదోస్యేతియాం
దేవతాముత్సాదయతి తస్యైదేవతాయై బ్రాహ్మణాన్భోజయేదితి శంఖలి
ఖితౌ ॥ ప్రతిమారామకూప సంక్రమధ్వజసేతు నిపాతభంగేషుతత్సముత్థా
నంప్రతి సంస్కారోష్టశతంచ నిపాతితానామితిసముత్థానం ప్రతిక్రియాప్ర
తిసంస్కారః పునఃప్రతిష్ఠాఅష్టశతంపణాదండశ్చేత్యర్థః—అథజీర్ణోద్ధారః-
సచలింగాదౌదగ్ధభగ్నేచలితేవాకార్యః - అయంచానాదిసిద్ధ ప్రతిష్ఠితలిం
గాదౌభంగాదిదుష్టేపినకార్యః - తత్రతుమహాభిషేకంకుర్యాదితిత్రివిక్రమః-
కర్తాముకదేవస్యజీర్ణోద్ధారంకరిష్యే ఇత్యుక్త్వాపుణ్యాహంవాచయిత్వా ఆ
చార్యమృత్విజశ్చవృత్వాలింగేఓంవ్యాపకేశ్వరహృదయాయనమః- ఓంవ్యాప
కేశ్వరశిరసేస్వాహేత్యేవంషడంగం కృత్వాఘోరమంత్రంశతంజప్త్వాగ్నిం
ప్రతిష్ఠాప్యాఘోరేణఘృతసర్షపైఃసహస్రంహుత్వాఇంద్రాదిభ్యోనామ్నా
బలిందత్త్వాజీర్ణదేవం ప్రణవేనసంపూజ్య బ్రహ్మాదిమండలదేవతానాంహో
మంపూర్వోక్తంకృత్వాదేవంప్రార్థయేత్ ॥ జీర్ణభగ్నమిదంచైవసర్వదోషా
వహంనృణామ్ । అస్యోద్ధారేకృతేశాంతిశ్శాస్త్రేస్మిన్కథితాత్వయా ॥ జీ
ర్ణోద్ధారవిధానంచనృపరాష్ట్రహితావహమ్ । తదధిష్ఠితాందేవప్రహ
రామితవాజ్ఞయేతి॥ తతఃక్షీరాజ్యమధుదూర్వాభిఃసమిద్భిశ్చాష్టోత్తరసహ
స్రంశతంవా దేవమంత్రేణహుత్వాంగానాం దశాంశేనలింగచాలనార్థంస
హస్రంశతంవాపాయసేనహుత్వాలింగంప్రార్థయేత్ ॥ లింగరూపంసమా
గత్యయెనేదంసమధిష్ఠితమ్। యాయాస్త్వంసమ్మితంస్థానంసంత్యజ్యైవశివా
జ్ఞయా॥అత్రస్థానేచయావిద్యాసర్వవిద్యేశ్వరైర్యుతా ॥ శివేనసహసంతిష్ఠే
తిమంత్రితజలేనాభిషిచ్యవిసర్జయేత్ - తతోస్త్రమంత్రితేనఖనిత్రేణఖాత్వాలిం
గమాదాయనద్యాదౌవామదేవేనలింగంప్రణవేనమూర్తింక్షిపేత్ - దారు
జంతుమధునాభ్యజ్యాఘోరేణదహేత్ - హేమరత్నాదిమయంతుదగ్ధంచలి
తం వాపునస్తత్రైవస్థాపయేత్ - తతశ్శాంత్యై అఘోరేణతిలైస్సహస్రం

హుత్వా ప్రార్థయేత్ ॥ భగవన్భూతభవ్యేశలోకనాథజగత్పతే। జీర్ణలింగస
ముద్ధారః కృతస్తవాజ్ఞయా మయా ॥ అగ్నినా దారుజం దగ్ధం క్షిప్తం శైలాది
కం జలే। ప్రాయశ్చిత్తాయ దేవేశ అఘోరాస్త్రేణ తర్పితమ్॥ జ్ఞానతోఽజ్ఞానతో
వాపి యథోక్తం న కృతం యది। తత్సర్వం పూర్ణమేవాస్తు త్వత్ప్రసాదాన్మహే
శ్వరేతి తతో యజమానః ప్రార్థయేత్ ॥ గోవిప్రశిల్పభూతానామాచార్యస్య
చ యజ్వనః। శాంతిర్భవతు దేవేశ అచ్ఛిద్రం జాయతామిదమ్॥ మాత్స్యేతు విశే
షః॥ త్వత్ప్రసాదేన నిర్విఘ్నం దేహం నిర్మాయయత్యసౌ। వాసం కురు సురశ్రేష్ఠ
తావత్త్వం చాల్పకే గృహే॥ వసన్ క్లేశం సహిత్వేహ మూర్తిం వై తవ పూర్వవ
త్। యావత్కారయతే భక్తః కురు తస్య చ వాంఛితమితి॥ తతో నవాం మూర్తిం
లింగం వా కృత్వోక్తవిధినా స్థాపయేత్ - మూలం త్వగ్నిపురాణే స్పష్టం- ఇతి జీ
ర్ణోద్ధారః—అథ తులసీగ్రహణం- దేవయాజ్ఞికకృతే స్మృతిసారే॥ వైధృతౌ చ
వ్యతీపాతే భౌమభార్గవభానుషు। పర్వద్వయే చ సంక్రాంతౌ ద్వాదశ్యాం సూత
కద్వయే॥ తులసీం యే విచిన్వంతి తే ఛిందంతి హరేశ్శిరః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ రవివా
రం వినా దూర్వాం తులసీం ద్వాదశీం వినా। జీవితస్యావినాశాయ ప్రవిచిన్వీత ధ
ర్మవిత్॥ తథా॥ సంక్రాంత్యాం పక్షయోరంతే ద్వాదశ్యాం నిశి సంధ్యయోః। యై
శ్ఛిన్నం తులసీపత్రం తైశ్ఛిన్నం హరిమస్తకమ్॥ పాద్మే॥ ద్వాదశ్యాం తులసీపత్రం
ధాత్రీపత్రం చ కార్తికే। లునాతి స నరో గచ్ఛేన్నిరయానతిగర్హితాన్॥ రుద్ర
యామలే॥ ద్వాదశ్యాం చ దివాస్వాపస్తులస్యాశ్చవచయస్తథా। విష్ణోశ్చైవ దివా
స్నానం వర్జనీయం సదా బుధైః॥ విష్ణుధర్మే॥ నచ్ఛింద్యాత్తులసీం విప్రో ద్వాద
శ్యాం వైష్ణవః క్వచిత్। దేవార్థే తులసీచ్ఛేదో హోమార్థే సమిధాం తథా॥ ఇం
దుక్షయే న దుష్యేత గవార్థే చ తృణస్య చ॥ గ్రహణమంత్రస్తు పాద్మే॥ తులస్య
మృతజన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియే। కేశవార్థం విచిన్వామి వరదా భవ శోభ
నే ఇతి॥ పారిజాతే దక్షః॥ సమిత్పుష్పకుశాదీనాం ద్వితీయః ప్రహరో మతః॥ అథ
పుష్పాదేః పర్యుషితత్వం- భార్గవార్చనే భవిష్యే॥ ప్రహరం తిష్ఠతే జాతీ కరవీర
మహర్నిశమ్। తులస్యా బిల్వపత్రేషు సర్వేషు జలజేషు చ॥ న పర్యుషితదోషోఽస్తి
మాలాకారగృహేఽపి చ॥ బృహన్నారదీయే॥ వర్జ్యం పర్యుషితం పుష్పం వర్జ్యం ప
ర్యుషితం జలమ్। న వర్జ్యం తులసీపత్రం న వర్జ్యం జాహ్నవీజలమ్॥ తత్రైవ పాద్మే॥
తులసీ పర్యుషితా నైవ బిల్వం తు త్రిదినావధి। పద్మం పంచదినాత్త్యాజ్యం శేషం ప
ర్యుషితం విదుః॥ స్కాందే॥ పాలాశం దినమేకం తు పంకజం చ దినత్రయమ్। పం
చాహం బిల్వపత్రం చ దశాహం తులసీదళమ్ ॥ పదార్థాదర్శే బోపదేవస్త్వ

స్యాథా॥ బిల్వాపామార్గజాతీతులసీశమిశతాకేతకీభృంగదూర్వామందాం
భోజాహీందర్భమునితిలకగరబ్రహ్మకల్హారవల్ల్యః । చంపాశ్వారాతికుంభీ
దమనమరుబకాబిల్వతోఽహానిశస్త్రింశ ౩౦ త్ర్యేకాగ్న్యర్కేశోదధీర
నిధివసుభూభూయమాభూయఏవమ్ ॥ అస్యార్థః- శతా శతావరీ-
మందః మందారః-అహిర్నాగకేసరః - మునిరగస్త్యః - అశ్వారాతికరవీరః-
కుంభీపాటలేతి శైవనిఘంటుః - అరయః షట్-ఈశాః ఏకాదశ-ఉదధయశ్చ
త్వారః-నిధయోనవ-వసవోఽష్టౌ-భూః ఏకః-యమౌ ద్వౌ-బిల్వమారభ్యాహి
పర్యంతంగణయిత్వాదర్భమారభ్యపునస్త్రింశదాదిగణయేదిత్యర్థః - ఏతద్ధి
నోత్తరంపర్యుషితానీత్యర్థః-టోడరానందేస్కాందే- దమనముపక్రమ్య॥తస్య
మాలాభగవతః పరమప్రీతికారిణీ। శుష్కాపర్యుషితావాపినదుష్టాభవతిక్వ
చిత్॥తిథితత్త్వేమాత్స్యే॥ బిల్వపత్రంచమాధ్యంచతమాలామలకీదలే। కల్హా
రంతులసీచైవపద్మంచమునిపుష్పకమ్॥ ఏతత్పర్యుషితంనస్యాత్కుశాశ్చకలికా
స్తథా ॥ స్మృతిసారావళ్యాం॥జలజానాంచసర్వేషాంపత్రాణామహతస్య
చ।కుశపుష్పస్యరజతసువర్ణకృతయోరపి॥ నపర్యుషితదోషోఽస్తితీర్థతోయస్య
చైవహి । ముకులైర్నార్చయేద్దేవం పంకజైర్జలజైర్వినా—అథశివనిర్మాల్య
నిర్ణయః - సిద్ధాంతశేఖరే ॥ ధరాహిరణ్యగోరత్నతామ్రరౌప్యాంశుకాది
కాన్। విహాయశేషంనిర్మాల్యంచండేశాయనివేదయేత్ ॥ అన్యదన్నాదిపానీ
యంతాంబూలంగంధపుష్పకమ్ । దద్యాచ్చండాయనిర్మాల్యంశివభుక్తంతుస
ర్వశః॥ఆచార్యశివచండానామాజ్ఞాభంగేతులక్షకమ్ । ధనస్యభక్షణేతేషాం
పాదోనంలక్షమీరితమ్॥నిర్మాల్యేభక్షితేలక్షపాదతశ్శుద్ధిమీరితా। దానంచభ
క్షణసమంతదర్ధంతదుపేక్షణే॥ అకామాద్భక్షణేయద్వానిర్మాల్యస్యజపేత్సు
ధీః॥బ్రహ్మపంచకసాహస్రంధర్మేణసహితంతతః॥ కామతోభక్షణేదీక్షాప్రా
యశ్చిత్తంనచాన్యతః । నిర్మాల్యంలంఘనేఘోరంప్రజపేదయుతంతతః॥స్పర్శ
శ్చలంఘనసమోవిక్రయోభక్షణేనచ ॥ స్మృత్యర్థసారేపి॥ శైవసౌరనిర్మాల్య
నైవేద్యభక్షణేచాంద్రం అభ్యాసేద్విగుణమత్యభ్యాసేపతపనం అన్యనిర్మా
ల్యేష్వనాపద్యేవమితి ఇదంచజ్యోతిర్లింగాద్యతిరిక్తవిషయం - తథాచపురు
షార్థప్రబోధేభవిష్యే॥ జ్యోతిర్లింగంవినాలింగంయఃపూజయతిసత్తమః । త
స్యనైవేద్యనిర్మాల్యభక్షణాత్తప్తకృచ్ఛ్రకమ్॥సాలగ్రామోద్భవేలింగేబాణ
లింగేస్వయంభువి।రసలింగేతథార్షేచసుప్రసిద్ధప్రతిష్ఠితే॥హృదయేచంద్రకాం
తేచస్వర్ణరౌప్యాదినిర్మితే । శివదీక్షావతాభక్తేనేదంభక్ష్యమితీర్యతే॥తథా॥

బాణలింగే స్వయంభూతే చంద్రకాంతే హృది స్థితే । చాంద్రాయణసమం జ్ఞే
యం శంభోర్నైవేద్యభక్షణమ్॥ లింగే స్వయంభువే బాణే రత్నజే రసనిర్మితే। సి
ద్ధప్రతిష్ఠితే చైవ న చండాధికృతిర్భవేత్॥ యత్ర చండాధికారోఽస్తి తద్భోక్తవ్యం
న మానవైః । చండాధికారో నో యత్ర భోక్తవ్యం తత్ర భక్తితః ॥ త్రివిక్ర
మ్యాం ॥ బాణలింగే చ లోహే చ సిద్ధలింగే స్వయంభువి । ప్రతిమాసు చ సర్వా
సు న చండోఽధికృతో భవేత్ ॥ అత్ర॥ బ్రహ్మహాపి శుచిర్భూత్వా నిర్మాల్యం యస్తు
ధారయేత్ । తస్య పాపం మహచ్ఛీఘ్రం నాశయిష్యే మహావ్రతే ఇతి స్కాం
దాదశుచినా న గ్రాహ్యం శివనిర్మాల్యం- కింతు స్నాత్వేతి స్మార్తాః- అనుపనీతేన
న గ్రాహ్యమితి శ్రీదత్తః - శివదీక్షాహీనైర్న గ్రాహ్యమితి శైవాః - తిథితత్త్వే
హేమాద్రౌ పరిశిష్టే॥ అగ్రాహ్యం శివనైవేద్యం పత్రం పుష్పం ఫలం జలమ్। సా
లగ్రామశిలాసంగాత్సర్వం యాతి పవిత్రతామ్ ॥ పంచాయతనపూజాయాం
తంత్రేణ చ నివేదితమిత్యర్థః- శివపురాణే ॥ యే వీరభద్రగణమితాశ్శివభక్తిపరా
ఙ్ముఖాః। శంభోరన్యత్ర దేవేషు యే భక్తా యే న దీక్షితాః॥ తేషామనర్హమీశస్య
తత్ప్రసాదచతుష్టయమ్॥ కాశీఖండే॥ జలస్య ధారణం మూర్ధ్ని విశ్వేశస్నాన
జన్మనః। ఏష జాలంధరో బంధస్సమస్తసుఖవల్లభః॥ తథా ॥ స్నాపయిత్వా వి
ధానేన యో లింగస్నపనోదకమ్ । త్రిః పిబేత్త్రివిధం పాపం తస్యేహాశు వినశ్య
తి॥ లింగస్నపనవార్భిర్యః కుర్యాన్మూర్ధ్న్యభిషేచనమ్। గంగాస్నానఫలం తస్య
జాయతే త్రవిపాప్మనః ॥ ఇదం పూర్వవాక్యవశాద్విశ్వేశ్వరవిషయమితి కే
చిత్ - కాశీస్థపురాణప్రసిద్ధసర్వలింగవిషయం- కాశీఖండే రత్నేశ్వరాఖ్యానేత
థైవదర్శనాదిత్యన్యే - అథ కృషిః, రాజమార్తండః॥ ఋక్షేషూత్తరఫాల్గున్యై
ష్ణవమఘామూలానురాధాశ్వినీప్రాజాపత్యకరద్విదైవతగురుప్రాలేయపా
దేషు చ । నిర్దోషైర్వృషభైర్హలైశ్చ సుమనోమాలాభిరభ్యర్చితైర్దత్వా క్షేత్ర
పతేర్బలిం హలధరః క్షేత్రం తతః కర్షయేత్ ॥ ప్రాజేశశ్రవణోత్తరాదితిమ
ఘామార్తండతిథ్యాశ్వినీపౌష్ణానుషమరీచయశ్శతభిషక్స్వాతీవిశాఖా తథా।
జీవార్కేందుసితేందుసంవసదినే లగ్నే చ సౌమ్యోదయే సస్యానాం వపనే త్రి
వలవనే శస్తాస్తథారోపణే॥ చండేశ్వరః ॥ హస్తచిత్రాదితిస్వాతీరేవత్యాం
శ్రవణత్రయే। స్థిరలగ్నే గురోర్వారే బుధచంద్ర్యంజ్ఞశుక్రయోః ॥ ఓం ధనదా
య సర్వలోకహితాయ దేహి మే ధాన్యం స్వాహా ॥ లేఖయిత్వా ఇమం మంత్రం
ధాన్యాగారే నిధాపయేత్ ॥ సస్యవృద్ధిం పరాం కుర్యాత్పూజితం ప్రతిపూజ
యేత్॥ దక్షిణదిఙ్ముఖగమనం గమనమభిసవాసు నాడీషు । వ్యయమపి సస్యధనా

నాంత్యబుధాజభవాస రేకుర్యుః ॥ శనివారేచనోకార్యోధనధాన్యవ్యయోబు
ధైః ॥అథవస్త్రం-శ్రీపతిః॥రోహిణీషుకరపంచకేశ్విభేత్య్రుత్తరాసుచపునర్వ
సుద్వయే। రేవతీషువసుదైవతేచభేనవ్యవస్త్రపరిధానమిష్యతే ॥ జీర్ణంరవాస
తతమంబుభిరార్ద్రమింపౌభౌమ్యేశుచేబుధదినేతుభవేద్ధనాయ। జ్ఞానాయమం
త్రిణిస్వగౌప్రియసంగమాయమం దేమలాయచనవాం బరధారణంస్యాత్॥
రోహిణీగురుపునర్వసూత్తరేయాబిభర్తినవవస్త్రభూషణే । సానయోషి
దవలంబతేపతింస్నానమాచరతివారుణేపియా ॥ అథాలంకారవలయాది,
దైవజ్ఞవల్లభః॥నాసత్యపూషవసుభిః కరపంచకేనమార్తండభౌమగురుదాన
వమంత్రివారే।ముక్తాస్సువర్ణమణివిద్రుమశంఖదంతరక్తాంబరాణివిధృతానిభ
వంతిసిద్ధ్యై॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥హస్తానురాధమృగపూషధనిష్ఠయుక్తచిత్రోత్త
రాసుచపునర్వసురోహిణీషు । లగ్నేస్థిరేరవిసుతేందుజజీవవారే హేమాది
ధారణవిధిఃకథితోనరాణామ్॥ తత్రైవ శ్రీపతిః ॥ పౌష్ణాశ్వినీవసుకరాదిషు
పంచకేషుకౌసుంభహేమమణివిద్రుమకాచశంఖాః। నార్యాధృతాస్సుతసు
ఖార్థకరాభవంతిబ్రాహ్మ్యుత్తరాదితిగురుష్వసుఖాయభర్తుః॥ తత్రైవ॥శం
ఖాదివరరత్నానిపుష్పాదిత్యుత్తరాసుచ । రోహిణ్యాంనైవగృహ్ణీతభర్తు
ర్జీవితకాంక్షిణీ.అథసూచీకర్మ॥ వాసవాదితిభత్వాష్ట్రమైత్రచంద్రాశ్వినీషు
చ।సూచీకర్మతనుత్రాణమేభిర్భైఃప్రశస్యతే॥ అథశయ్యా-హస్తాదిత్రిబ్రహ్మ
గుహూత్తరాణిపౌష్ణాశ్వియమూలేందుభచిత్రభాని।వారేషుజీవేందుసితేందుజా
నాంశయ్యాసనారంభణముత్తమంస్యాత్॥అథశస్త్రధారణమ్।పుష్యేచాదితి
చిత్రపద్మతనయేశకోత్తరారేవతీస్వాతివాజివిశాఖమిత్రసహితే భానాగు
రౌభార్గవే।కుంభేకీటగృహేవృషేమృగపతౌచేందౌశుభైర్వీక్షితేసన్నాహాస్త్ర
శఖడ్గకుంతఛురికాధార్యానృపాణాంహితాః ॥ అథస్వామిసేవా-చండేశ్వ
రః॥ రోహిణ్యుత్తరపౌష్ణేషువసువారుణయోరపి । సేవతస్వామినంభృత్య
శ్శుభవారోదయేతథా ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ దాసీదాసాదిభృత్యానాం కు
ర్యాత్సంగ్రహణంబుధైః । స్థిరలగ్నేశుభైర్దృష్టేమందవారేవిశేషతః ॥
అథగజాశ్వడోలాః - సఏవ ॥ పౌష్ణప్రజేశాదితిభద్వయాని హస్తాదిషట్క-
శ్రవణోత్తరాణి । డోలాదిమాతంగతురంగమాణామారోహణేభీష్టఫలప్ర
దాని ॥ అథనృత్యం ॥ హస్తః పుష్యోవాసవంరోహిణీచజ్యేష్ఠాపౌష్ణంవారు
ణంచోత్తరాశ్చ । పూర్వాచార్యైఃకీర్తితశ్చక్రవర్తీనృత్యారంభేశోభనో
ఽయంభవర్గః॥ అథరాజదర్శనం-శ్రీపతిః ॥ మృగాశ్విపుష్యశ్రవణశ్రవిష్ఠాహస్త

ధ్రువత్వాష్ట్రభపూషభాని। మైత్రేణయుక్తానినరేశ్వరాణాంవిలోకనేభా
నిశుభప్రదాని॥అథక్రయవిక్రయౌ॥భాద్రద్వయత్రిదశమంత్రిదివాకరేషుమూ
లానిలోత్తరతురంగమరేవతీషు। సారంగపాణిరజనీకరమైత్రభేషులాభస్స
దైవభవతిక్రయవిక్రయాభ్యామ్॥ వస్త్రే తు॥ చిత్రాశతభిషాస్వాతీరేవతీచా
శ్వినీశుభా। శ్రవణశ్చతథాప్రోక్తావస్త్రాణాంక్రయణేశుభః॥ అథసేతుః॥
స్వాతీయుక్తేమందవారేవృషలగ్నేశుభేదినే। సేతూనాంబంధనంకార్యంధ్రు
వభేచార్కజీవయోః॥అథపశుకృత్యం-శ్రీపతిః॥ చిత్రోత్తరావైష్ణవరోహిణీ
షుచతుర్దశీదర్శదినాష్టమీషు। స్థానప్రవేశోగమనంవిదధ్యాత్పుమాన్పశూనాం
నకదాచిదేవ॥ చండేశ్వరః॥ హస్తమూలవిశాఖాసురేవత్యాంశ్రవణేతథా।
మైత్రేచవారుణేశ్రేష్ఠంపశుక్రయణముచ్యతే॥ పూర్వాత్రయామృతమయూ
ఖహుతాశనేమ ఇంద్రాగ్నివాజివసువారుణశంకరేషు। ఏతేషుగోమహిష
దంతితురంగమాదినానాప్రకారపశుజాతిగతిఃప్రశస్తా॥ అథగజదంతచ్ఛేదః
జ్యోతిర్నిబంధే॥త్వాష్ట్రవైష్ణవఅశ్విన్యామాదిత్యేవసుదైవతే। దంతినాంశు
భదంకర్మపుష్యేహస్తేచకర్తనమ్॥అథనిక్షేపః॥ భరణీత్రీణిపూర్వాణిఆర్ద్రా
శ్లేషామఘాతథా। చిత్రాజ్యేష్ఠావిశాఖాచమూలంమృగపునర్వసూ॥ ఏభిర్ద
త్తంప్రయుక్తంచయద్వన్నిక్షిప్యతేధనమ్। పృష్ఠతోధావమానస్యనిర్ధనోనో
పపద్యతే॥అథఋణమోక్షః॥శ్రీధరః॥ వాగీశమందదివసాంశకలగ్నయుక్తే
రిక్తాసుసుందదివసేకులికోదయేచ। మైత్రద్వితీయపదమైత్రముహూర్తయు
క్తేరాజ్యవృద్ధమేచఋణమోక్షముశంతిసంతః॥ అథరాజముద్రా॥ మృదుధ్రు
వక్షిప్రచరేశుభేషుయోగేప్రశస్తేశనిచంద్రవర్జమ్। వారేతిథౌపూర్ణజయా
హ్వయేచముద్రాప్రతిష్ఠాశుభదాహిరాజ్ఞామ్॥ అథనౌః-చండేశ్వరః॥పౌ
ష్ణాశ్వినీతురగవారుణమిత్రచిత్రా శీతోష్ణరశ్మివసవోనలవంత్యమూని। వారే
చజీవభృగునందనకే ప్రశస్తేనౌకాదిసంఘటనవాహనమేషుకుర్యాత్॥ అథ
భాగః॥ గురుభరవిభానురాధావిధాతృపౌష్ణాశ్విరోహిణీషుస్యాత్। స్వా
త్యుత్తరాసుకుర్యాచ్ఛయనాసనభోగభోగాది॥ అథశ్మశ్రుకర్మ-శ్రీపతిః॥పు
ష్యేపౌష్ణేచాశ్వినీమైత్ర్యేందవేచశాక్రేహస్తాద్యేత్రికేభేప్యదిత్యాః। క్షౌరం
కార్యంవైష్ణవాదిత్రయేచముక్త్వాభౌమాదిత్యపాతంగివారాన్॥ నస్నాతభు
క్తోత్కటభూషితానామభ్యక్తయాత్రాసమరోత్సుకానామ్। క్షౌరంవిద
ధ్యాన్నిశిసంధ్యయోర్వాచజీవిషూణాంనవమేనచాహ్ని॥ త్రిస్థలీసేతౌవృద్ధ
గార్గ్యః॥రవ్యారసౌరవారేషురాత్రౌపాతేవ్రతాహని। శ్రాద్ధాహఃప్రతిప

ద్రిక్తాభద్రాదిషు క్షౌరేషువర్జయేత్ ॥గార్గ్యః॥ షష్ఠ్యమాపూర్ణిమాపాతచతుర్ద
శ్యష్టమీతథా। ఆసుసన్నిహితంపాపంతైలేమాంసేభగేక్షురే ॥ రాజమార్తం
డః॥ దేవకార్యేపితుశ్శ్రాద్ధేరవేరంశపరిక్షయే । క్షౌరకర్మనకుర్వీతజన్మమా
సేచజన్మభే ॥ బృహస్పతిః ॥ రాజకార్యేనియుక్తానాంనరాణాంభూపజీవి
నామ్। శ్మశ్రులోమనఖచ్ఛేదోనాస్తికాలవిశోధనమ్ ॥తథా॥క్షౌరంనైమిత్తి
కంకార్యంనిషేధేసత్యపిధ్రువమ్। పిత్రాదిమృతిదీక్షాసుప్రాయశ్చిత్తేచతీర్థకే.
కేచిత్తూత్తరార్ధమన్యథాపఠంతి ॥ ముండనస్యనిషేధేపికర్తనంతువిధీయతఇ
తి॥నారదః॥నృపవిప్రాజ్ఞయాయజ్ఞేమరణేబంధమోక్షణే । ఉద్వాహేఽఖి
లవారర్క్షతిథిషుక్షౌరమిష్టదమ్॥ భారతే॥ప్రాఙ్ముఖశ్శ్మశ్రుకర్మాణికారయీ
తసమాహితః। ఉదఙ్ముఖోవాథభూత్వాతథాయుర్విందతేమహత్ ॥అపరా
ర్కే॥ఉదఙ్ముఖఃప్రాఙ్ముఖోవావపనంకారయేత్సుధీః। కేశశ్మశ్రులోమనఖా
న్యుదక్సంస్థానివాపయేత్ ॥దక్షిణంకర్ణమారభ్యధర్మార్థంవాపసంక్షయే।శి
ఖాద్యంనవసంస్కారేశిఖాద్యంతంశిరోవపేత్ ॥ యతీనాంతువిశేషోనిగమే॥
కక్షోపస్థశిఖావర్జంఋతుసంధిషువాపయేదితి॥ అస్యాపివిధిప్రతిషేధాఃప్రాగు
క్తాః—అథేంధనసంగ్రహః ॥ బ్రహ్మానిలార్కవహ్నిమూలత్రిపూర్వారౌద్ర
పౌష్ణానురాధగురువిష్ణువిశాఖయుక్తే। వారేకుజార్కభృగునందనసోమజా
నాంశ్రేష్ఠేంధనస్యకరణంభవతిప్రశస్తమ్ ॥ అథనవాన్నం-శ్రీపతిః॥ రేవతీశ్రు
తిపునర్వసుహస్తబ్రాహ్మతిష్యపృథగప్యదితియేచ । తుల్యవృత్తరేషుగదితంపృథు
కానాంప్రాశనంనవనవాన్నవిధానమ్ ॥అథనవభోజనపాత్రం-జ్యోతిర్నిబం
ధే॥భోజ్యపాత్రంసుధాసింధోఘటయేద్వాసమాహరేత్।తత్రాన్నప్రాశన
ప్రోక్తేకాలేభోజనమాచరేత్ ॥ అథనవపర్ణఫలాదిభక్షణం - చండేశ్వరః॥
మూలాశ్విమైత్రకరతిష్యహరీంద్రభేషుపౌష్ణోత్తరేందవపునర్వసువాసవేషు।
వారేషుభూమితనయార్కజవారవర్జంతాంబూలనూతనఫలాద్యశనంహి
తాయ॥అథహోమేఆహుతిపాతః-జ్యోతిషే ॥ తరణివిధ్వభృగుభాస్కరిచం
ద్రమాఃకుజసురేజ్యవిధుంతుదకేతవః।రవిభతోదినభంగణయేత్త్రిమాత్ప్రతి
ఖగంత్రితయంత్రితయంన్యసేత్ ॥ ॰దినకరార్కితమః కుజకేతవోహు
తభుజేనశుభాస్త్వితరేశుభాః । హవనచక్రమిదం ప్రవిలోక్యతాంహవనక
ర్మణిసర్వసమృద్ధయే॥అత్రశాంతిరుక్తావిష్ణుధర్మే॥ క్రూరగ్రహముఖేచైవసం
జాతేహవనేశుభే । శాంతింవిధాయగాందద్యాద్బ్రాహ్మణాయకుటుంబినే॥
ఆయసీంప్రతిమాంకృత్వానిక్షిపేత్తామధోముఖీమ్ ।గోమూత్రమధుగంధా

ద్వైరర్చితాం ప్రతిమాం తతః ॥ స్వస్థాం నిధాయ సంపూజ్య తత్ర హోమో విధీయతే॥ అత్రాపవాదః - క్రియాసారే - నిత్యనైమిత్తికే దుర్గాహోమాదౌ న విచారయేత్ ॥అథజ్వరాదౌ ఫలం-శ్రీపతిః ॥ స్వాత్యాశ్లేషార్ద్రపూర్వాసు శాక్రే రోగోత్పత్తిర్జాయతే యస్య పుంసః ।తద్వైభషజ్యం వ్యాపృతోఽపి ప్రయత్నాన్నైవోద్ధాబైర్ధబ్ధజన్మాపి వైద్యః ॥ వ్యాధ్యుత్పత్తిర్యస్య పౌష్ణే సమైత్రే ప్రాణత్రాణం జాయతే తస్య కృచ్ఛ్రాత్ ।వైశ్వే సౌమ్యే రోగముక్తిస్సుమాసాద్వాంశత్యా స్యాద్వాసరాణాం మఘాసు పక్షార్ధసేవాసవే సద్వైదైవే మూలాశ్వినోర్వై రగ్నిధిష్ణ్యే నవాహాత్ । యామ్యే త్వాష్ట్రే వైష్ణవే వారుణే చ నైరుజ్యం స్యాన్నూనమేకాదశాహాత్ ॥ అహిర్బుధ్న్యే త్వస్య సంజ్ఞేయమాఖ్యే ప్రాజాపత్యాదిత్యయోస్సప్తరాత్రాత్ । రోగాన్ముక్తిర్జాయతే మానవానాం నిస్సందిగ్ధం జల్పితం గర్గముఖ్యైః ॥ జ్యోతిషే ॥ఏకాహాసిధసందశాహమనిలాద్భాణావియత్పర్వతాస్సప్తాంగాపిలయశ్చ మాసయుగళం మాసో మృతిః పక్షకః । ద్వౌ మాసావథ వింశతిర్దశనిశాః పక్షాంతపక్షౌ నఖామాసౌ పక్షదశాంతపక్షకకుభాః పీడాదినాన్యశ్విభాత్ ॥ దైవజ్ఞః॥ఉరగవరుణరౌద్రావాసవేంద్రత్రిపూర్వాయమదహనవిశాఖాపాపవారేణయుక్తాః । తిథిషు నవమిషష్ఠీద్వాదశీ వా చతుర్థీ భవతి మరణయోగో రోగిణాం కాలహేతుః ॥ అత్ర కుంభే హైమీం నక్షత్రదేవతా ప్రతిమాం సంపూజ్య ద్వాదశదళేషు సంకర్షణాదిద్వాదశమూర్తీర్ద్వాదశాదిత్యాన్వా సంపూజ్య దూర్వాసమిత్తిలక్షీరాజ్యైర్గాయత్ర్యా తద్దేవతాయై అష్టోత్తరశతం హుత్వా దధ్యోదనం బలిం దత్వాచార్యాయ గాం ప్రతిమాం చ దత్వా విప్రాన్భోజయేదితి సంక్షేపః - విశేషస్తు వ్రతహేమాద్రిపచార్థాదర్శే చ జ్ఞేయః—అథ భేషజం-చండేశ్వరః ॥ మూలానురాధమృగతిష్యపునర్వసౌ చ పౌష్ణాశ్వినీశ్రవణశక్రకరత్రయే చ । వారేషు వాక్పతిదినేషు సితేందుశస్తే భైషజ్యభక్షణమమీషు హితం నరాణామ్ ॥ అథారోగ్యస్నానం-శ్రీపతిః॥ఇందోర్వారే భార్గవే చ ధ్రువేషు సార్పాదిత్యస్వాతియుక్తేషు భేషు । పిత్ర్యే ప్రాంతే వాపి కుర్యాత్కదాచిన్నైవ స్నానం రోగనిర్ముక్తజంతుః ॥ చరే విలగ్నే రవిభౌమవారే రిక్తే తిథౌ స్యాద్బహుళే చ పక్షే।ధిష్ణ్యే చరే రోగనిపీడితానాం స్నానం నరాణాం నిరుజత్వకారి॥ అథ దంతధావనం-పృథ్వీచంద్రోదయే విష్ణుః॥ప్రతిపద్దర్శషష్ఠీషు చతుర్దశ్యష్టమీషు చ।నవమ్యాం భానువారే చ దంతకాష్ఠం వివర్జయేత్ ॥ నారదః ॥ చతుర్దశ్యష్టమీపౌర్ణమాసీసంక్రమణేషు చ। సంధ్యాసు చ నవమ్యాం చ దంతకాష్ఠం వివర్జయేత్ ॥శ్రాద్ధయజ్ఞే చ నియ

షేతథాప్రోషితభర్తృకా । వ్యతీపాతేచసంక్రాంత్యాంనందాభూతాష్ట
పర్వసు ॥ తైలంస్త్రీసంగతింమాంసందంతకాష్ఠంచవర్జయేత్॥వసిష్ఠః॥ శన్యా
ర్కశుక్రవారేషు... హ్నివ్రతవాసరే । జన్మాహే శ్రాద్ధదివసేదంతకాష్ఠం
వివర్జయేత్॥ పే... రిస... ండే ॥ అభ్యంగేజలధిస్నానేదంతధావనమైథు
నే।జాతేచసిథనేచైవ... కాలవ్యాపినీతిథిః ॥ సంవర్తః॥రవావివాహఆశౌచే
వర్జయేద్దంతధావనమ్॥వ్యాసః॥ అలాభేదంతకాష్ఠానాంనిషిద్ధానాంతథాతి
థౌ।అపాంద్వాదశగండూషైర్విదధ్యాద్దంతధావనమ్॥అథామలకస్నానమ్-
వ్యాసః॥ శ్రీకామస్సర్వదాస్నానంకుర్వీతామలకైర్నరః । సప్తమీంనవమీం
చైవపర్వకాలంవివర్జయేత్ ॥ చంద్రసూర్యోపరాగేచస్నానమామలకైఃత్య
జేత్॥క్రతుః॥షష్ఠీచసప్తమీచైవనవమీచత్రయోదశీ ॥ సంక్రాంతౌరవివారేచ
స్నానమామలకైఃత్యజేత్॥ ...త్తు॥నవమీదశమీచైవతృతీయాచత్రయోదశీ॥ప్ర
తిపద్ద్వాదశీకృష్ణాస్నానంతాసువివర్జయేత్ ॥ యచ్చ ॥ దర్శేస్నానంనకుర్వీత
మాతాపిత్రోస్సుజీవతోః । పుత్రైకుర్వన్నరాచ... షైపిత్రోరున్నతిజీవితే ఇతిక
ర్త్వాయమాద్యైస్నానమాత్రంనిషిద్ధం - తదభ్యంగార్థస్నానపరం - ననిత్యనై
మిత్తికపరమితి హేమాద్రిః-అథతైలస్నాననిషేధః - కాత్యాయనః॥పక్షాదౌ
చరవౌషష్ఠ్యాంరిక్తాయాంచతిథౌతథా । తైలేనాభ్యజ్యమానస్తుచతుర్భిఃపరి
హీయతేగర్గః॥పఞ్చదశ్యాంచతుర్దశ్యామష్టమ్యాంరవిసంక్రమే।ద్వాదశ్యాంస
ప్తమీషష్ఠ్యోస్తైలస్పర్శంవివర్జయేత్ ॥ నచకుర్యాత్తృతీయాయాంత్రయోద
శ్యాంతిథౌతథా।శాశ్వతింగతిమన్విచ్ఛన్దశమ్యామపిపండితః ॥ తత్రైవాయు
ర్వేదే॥షష్ఠ్యాందినక్షయే ష్టమ్యామేకాదశ్యాంచసర్వసు ।ద్వాదశ్యాంచచతు
ర్దశ్యాం ...చమ్యాంప్రతిపత్తిథౌ ॥ వ్రతేశ్రాద్ధదినేజన్మత్రితయేశ్రవణార్ద్ర
యోః। జ్యేష్ఠోత్తరాఫల్గునీషువ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ విష్టియోగేచసంక్రాం
తౌమన్వాదిషుయుగాదిషు । నాభ్యంగంతత్రబాలానాంవృద్ధానాంతునదోష
కృదితి॥వ్యవహారతత్త్వే॥ సంక్రాంతిభద్రావ్యతిపాతవైధృతీషష్ఠ్యష్టమీపర్వ
సునార్కభూసుతే । స్నానేద్వితీయాదశమీచగర్హితా షష్ఠ్యాదిమాద్యారద
ధావనేధమాః॥ అస్యాపవాదమాహతత్రైవప్రచేతాః ॥ సార్షపంగంధతై
లంచయత్తైలంపుష్పవాసితమ్ । అన్యద్రవ్యయుతంతైలంనదుష్యతికదాచన॥
ఆయుర్వేదే॥నిషిద్ధతిథివారర్క్షగ్రహణేష్వపిరాత్రిషు । కించిద్గోఘృతయుక్తం
వాపిప్రపాదరజోన్వితమ్॥భానౌదూర్వాన్వితంభౌమేభూయుక్తంపుష్పయు
గ్గురౌ।సర్వేషాంసర్వదాతైలమభ్యంగేషునదుష్యతి ॥ ...ంగళేష్వస్యదోషః॥

మాంగళ్యంవిద్యతేస్నానంవృద్ధిపూర్వోత్సవేషుచ। స్నేహమాత్రసమాయు
క్తంమధ్యాహ్నాత్ప్రాక్తదిష్యతే, ఇతిమదనపారిజాతే కాత్యాయనోక్తేః॥
హేమాద్రౌబృహన్మనుః॥ తైలాభ్యంగోనాకవారేనభౌమేనోసంక్రాంతౌ
వైధృతౌవిష్టిషష్ఠ్యోః। పర్వస్వష్టమ్యాంచనేష్టస్సఃష్టఃప్రోక్తాన్యుక్త్వావాస
రేసూర్యసూనోః॥తిలస్నాననిషేధస్తుషట్త్రింశన్మతే॥తథాసప్తమ్యామావా
స్యాసంక్రాంతిగ్రహజన్మసు॥ ధనపుత్రకళత్రార్థీతిలపిష్టంనసంస్పృశేత్॥—
అథగృహారంభః-జ్యోతిర్నిబంధేబాదరాయణః॥వైశాఖేఫాల్గునేపౌషేశ్రా
వణేమార్గశీర్షకే। సూత్రారంభశ్శిలాన్యాసః సంభారంభఃప్రశస్యతే॥నార
దః॥ సౌమ్యఫాల్గునవైశాఖమాఘశ్రావణకార్తికాః। మాసాస్స్యుర్గృహని
ర్మాణేపుత్రారోగ్యధనప్రదాః॥ అత్రవృషసింహవృశ్చికాః-వైశాఖశ్రావణ
కార్తికాస్సౌరాజ్ఞేయాఇతికాలాదర్శః-తత్రైవకారణతంత్రే॥ స్థిరమాసే
స్థిరేరాశౌస్థిరేంశేనవవేశ్మనామ్। కుర్వీతస్థాపనంశంకోస్స్తంభస్థాపనమేవ
వా॥కార్తికనిషేధస్తులాపరః॥ కుంభేమాఘేపిసర్వేషాంమందిరాణాముప
క్రమమ్। మహర్షయఃప్రశంసంతిధాన్యాగారంవిహాయచ॥ నిషేధోధాన్య
గృహపరః॥పాకభోజనశాలాదౌమార్గశీర్షశ్చఫాల్గునః। రథ్యాగేహమతో
దౌచసహస్యశ్శుచిరేవతు॥ పౌషాషాఢనిషేధస్తుప్రధానగృహపరః॥ నప్ర
ధానగృహారంభంకుర్యాత్పౌషేశుచావపీతితత్రైవోక్తేః - జ్యోతిస్తత్త్వే॥
పూర్వాపరాస్యంతునభోంత్యపౌషేయామ్యోత్తరాస్యంసహసిద్వితయే।
కార్యంగృహంజీవబుధర్క్షగార్కంనీచాస్తగౌజీవసితౌచహిత్వా॥ రత్నమా
లాయాం॥ కర్కనక్రహరికుంభగతేర్కేపూర్వపశ్చిమముఖానిగృహాణి।తౌ
లిమేషవృషవృశ్చికయాతేదక్షిణోత్తరముఖానివదంతి॥ దైవజ్ఞవల్లభః॥శోకం
ధాన్యంపరచతాంనిఃపశుత్వంస్వాప్తింనైఃస్వంసంగరంభృత్యనాశమ్। స్వం
శ్రీప్రాప్తింవహ్నిభీతించలక్ష్మీంకుర్యాశ్చైత్రాద్యగృహారంభకాలే॥ గర్గః॥
త్ర్యుత్తరామృగరోహిణ్యాంపుష్యేమైత్రేకరత్రయె। ధనిష్ఠాద్వితయేపౌ
ష్ణేగృహారంభః ప్రశస్యతే॥ రోహిణ్యాంశ్రవణత్రయేదితియుగేహస్తత్ర
యేమూలకేరేవత్యుత్తరఫాల్గునీష్వరగభేమైత్రోత్తరాషాఢయోః। శస్తం
వాస్తుకుజార్కవర్జితదినేగోకుంభసింహేముఖేకన్యాయాంమిథునేసభశ్శు
చిసహోరాధార్జకేఫాల్గునే॥ కాలాదర్శేసనత్కుమారః॥ ఆదిత్యభౌమవ
ర్జంతుసర్వేవారాశ్శుభప్రదాః॥ వాస్తుశాస్త్రే॥ మార్గశీర్షేతథాపౌషేవై
శాఖేశ్రావణేతథా।ఫాల్గునేచకృతంవేశ్మసర్వసంపత్ప్రదంభవేత్॥ కార్తి

కేమాఘమాసేచచైత్రేజ్యేష్ఠేతథాశ్వినే। మాస్యాషాఢేభాద్రపదేనకుర్యా
త్సర్వథాగృహమ్ ॥ ద్వితీయాచతృతీయాచపంచమీసప్తమీతథా । త్రయోద
శీచదశమీపూర్ణాచైకాదశీతథా ॥ వేశ్మారంభేశుభాయస్యుర్విశేషాచ్ఛుక్ల
పక్షగాః ॥ వ్యవహారసారే॥శిలాన్యాసఃప్రకర్తవ్యోగృహాణాంశ్రవణేమృగే।
పౌష్ణేహస్తేచరోహిణ్యాంపుష్యేస్వాత్యుత్తరాత్రయే ॥ వాస్తుప్రదీపే॥అధో
ముఖైర్భైర్విదధీతఖాతంశిలాస్తథోర్ధ్వముఖైశ్చపట్టమ్।తిర్యఙ్ముఖైర్ద్వారక
పాటయానంగృహప్రవేశోమృదుధ్రువైశ్చ॥ లల్లః॥ స్నానంచపాకంశయనం
చభోజ్యంగజాలయం వాజిగృహంధనస్య । దేవస్య పూర్వాది దిశిక్రమేణ
తుధ్యేసభాభూపనివేశనాయ॥శిల్పశాస్త్రే॥ కన్యాసింహతులాయాంభుజగ
పతిముఖంశంభుకోణేహిఖాతంవాయవ్యాస్యాత్తదాస్యం త్వళిధనమకరే ఈ
శఖాతంవదంతి । కుంభేమీనేచమేషేనిరృతిదిశిముఖంఖాతవాయవ్యకోణేచా
గ్నేఃకోణేముఖంవైవృషమిథునగతేకర్కటేరక్షఃఖాతమ్ ॥ తత్త్వచింతామ
ణౌ॥ యత్రదైర్ఘ్యంగృహాదీనాంద్వాత్రింశద్ధస్తతోధికమ్ । నతత్రచింతయే
ద్ధీమాన్గుణానాయవ్యయాదికాన్॥ రాజమార్తండః॥ ఆయవ్యయామాసశు
ద్ధింతృణాగారేనచింతయేత్ । శిలాన్యాసాదినోకుర్యాత్తథాగారపురాతనే॥
వ్యవహారతత్త్వే ॥ నిషిద్ధేష్వపికాలేషుస్వానుకూలేషుభాదిషు । తృణకాష్ఠగృ
హారంభేమాసదోషోనవిద్యతే॥చండేశ్వరః ॥ పూర్ణాదిత్వష్టమీంయావత్పూ
ర్వాస్యంవర్జయేద్గృహమ్ । ఉత్తరాస్యంనకుర్వీతనవమ్యాదిచతుర్దశీమ్ ॥ అ
మావాస్యాష్టమీంయావత్పశ్చిమాస్యంవివర్జయేత్ । నవమ్యాదౌతథాయా
మ్యంయావత్కృష్ణచతుర్దశీ॥ ధ్రువందృష్ట్వాథవాస్మృత్వాకర్తవ్యంవాస్తురో
పణమ్।సాయాహ్నేవర్జందివసేరాత్రౌత్యక్త్వామహానిశామ్ ॥ వరాహః॥ద
క్షిణపూర్వేకోణేకృత్వా పూజాంశిలాంన్యసేత్ప్రథమమ్ । శేషాఃప్రదక్షి
ణేనస్తంభాశ్చైవంసముత్థాప్యాః ॥ కాలాదర్శే - వాస్తుశాస్త్రే॥ఖాతేచై
వశిలాన్యాసేవృషచక్రంప్రశస్యతే॥ తచ్చోక్తంశాంతిరత్నే ॥ చతుర్హస్తప్ర
మాణంతుఖాత్వాగర్తంసమంతతః। కుంభోదకైస్సేచయేయుశ్శాంతిపాఠపు
రస్సరమ్॥ తతఈశానదిగ్భాగేసాక్షతంరత్నపంచకమ్ । సాజ్యంకుంభంస్థిరం
ముక్త్వావాస్తుపూజనపూర్వకమ్ ॥ కుంభోపరిశిలాన్యాసః కర్తవ్యస్తదనంత
రమ్ ॥ అథగృహప్రవేశః- బృహస్పతిః॥ నందాయాందక్షిణంద్వారంభద్రా
యాంపశ్చిమేనతు । జయాయాముత్తరద్వారం పూర్ణాయాంపూర్వతోవిశే
త్ ॥ వసిష్ఠః ॥ కృత్వాశుక్రంపృష్ఠతోవామతోర్కంవిప్రాన్పూజ్యానగ్రతః

పూర్ణకుంభమ్ । హర్మ్యంరమ్యంతోరణస్రగ్వితానైః స్త్రీభిస్స్రగ్వీగీతవా
ద్యైర్విశేచ్చ ।వ్యవహారతత్త్వే ॥ సౌమ్యాయనే శ్రవణమార్గపౌషే జన్మర్క్ష
లగ్నోపచయోదయాంశే । వామంగతే ర్కే గృహవాస్తుపూజాంకృత్వావిశే
ద్వేశ్మభకూటశుద్ధమ్ ॥ వాస్తుశాస్త్రే ॥ లగ్నాత్ప్రాగాదితోదిక్షుద్వేద్వే
రాశీనియోజయేత । ఏకమేకంన్యసేత్కోణేసూర్యంవామంవిచింతయేత్ ॥వ
సిష్ఠః॥చంద్రజార్యసితవాసరేషుచశ్రీకరంసుతమహార్థలాభదమ్ । సూర్యసూ
నుదివసేస్థిరప్రదంకింతుచౌరభయమత్రనిర్దిశేత్ ॥రత్నకోశే॥ పుష్యేధనిష్ఠాగ
మృవారుణేషుస్వాయంభువత్వాష్ట్రేషుచోత్తరాసు । అక్షీణచంద్రేశుభదోన్య
పస్యతిథావరిక్తేచగృహప్రవేశః॥నారదః ॥ ప్రవేశోమధ్యమోజ్ఞేయస్సౌమ్య
కార్తికమాసయోః । మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసేషుశోభనః ॥ అక
పాటమనాచ్ఛన్నమదత్తబలిభోజనమ్ ॥ గృహంనప్రవిశేద్ధీమానాపదామాక
రోహితత్ ॥జ్యేష్ఠఃక్షుద్రగృహాపరః- వృద్ధగార్గ్యః ॥ భానోశ్చభౌమస్యవిహా
యవారౌశూలాదియోగానశుభాన్నవాపి । రిక్తాతిథీశ్చాపిమృదుధ్రువక్షిప్రేసౌ
మ్యాయనేచప్రవిశేద్గృహాణి॥ రత్నమాలాయాం ॥ త్వాష్ట్రమిత్రశశిపుష్య
దైవతాన్యామనంతిమునయోమృదూన్యథ । మైత్రగేహరతిభూషణాంబరో
ద్గీతమంగళవిధానమేషుచ॥రోహిణ్యుత్తరాత్రయంచధ్రువాణి,ప్రవేశశ్చవా
స్తుపూజాంకృత్వాకార్యః॥జీర్ణోద్ధారేతథోద్యానేతథాగృహనివేశనే । నవ
ప్రసాదభవనేప్రాసాదపరివర్తనే ॥ ద్వారాభివర్తనేతద్వత్ప్రాసాదేషుగృ
హేషుచ । వాస్తూపశమనంకుర్యాత్పూర్వమేవవిచక్షణఇతిమాత్స్యోక్తేః॥
తత్రైవ ॥ కృత్వాఽగ్రతోద్విజవరానథపూర్ణకుంభందధ్యక్షతామ్రదళపుష్ప
ఫలోపశోభమ్ । దత్త్వాహిరణ్యవసనా తథాద్విజేభ్యోమాంగల్యశాంతిని
లయంస్వగృహంవిశేచ్చ ॥ గృహ్యోక్తహోమవిధినాబలికర్మకుర్యాత్ప్రా
సాదవాస్తుశమనేచవిధిర్యఉక్తః ।సంతర్పయేద్ద్విజవరానథభక్ష్యభోజ్యైశ్శు
క్లాంబరస్స్వభవనంప్రవిశేత్సరూపమ్॥—అథకలివర్జ్యాని - బృహన్నారదీ
యే॥సముద్రయాతుస్స్వీకారఃకమండలువిధారణమ్ । ద్విజానామసవర్ణాసు
కన్యాసూపయమస్తథా॥ దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిర్మధుపర్కేపశోర్వధః॥మాం
సదానంతథాశ్రాద్ధేవానప్రస్థాశ్రమస్తథా ॥ దత్తాక్షతాయాఃకన్యాయాః
పునర్దానంపరస్యచ।దీర్ఘకాలంబ్రహ్మచర్యంనరమేధాశ్వమేధకౌ ॥ మహాప్ర
స్థానగమనంగోమేధశ్చతథామఖః । ఇమాన్ధర్మాన్కలియుగేవర్జ్యానాహుర్మ
నీషిణః॥కమండలుస్సోదకంచకమండలుమిత్యుక్తిః-వృప్మయోవాదత్తాదౌఘా॥

ఊఢాయాః పునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాంశం గోవధస్తథా। కలౌ పంచ న కుర్వీత భ్రాతృజాయాం కమండలుమితి హేమాద్రౌ వచనాత్॥ ఊఢాయాః॥ పురా పురుషసంయోగాన్మృతే దేవే మేతి కేచ నేత్యాదిభిర్వివాహ్యత్వోక్తాం హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే॥ గోత్రాన్మాతుస్సపిండాచ్చ వివాహో గోవధస్తథా। నరాశ్వమేధౌ మద్యం చ కలౌ వర్జ్యం ద్విజాతిభిః॥ గోత్రాద్గోత్రజాయాః పితృష్వసుః మాతృసపిండాత్ మాతులాత్తత్కన్యాయా వివాహః కలౌ న కార్యః - తేన యాని తద్విధాయకాని తాని యుగాంతరవిషయాణి- తథా వ్యాసః॥ తృతీయాం మాతృతః కన్యాం తృతీయాం పితృతస్తథా। శుక్లేన చోద్వహిష్యంతి విప్రాః పాపవిమోహితా॥ ఇతి కలౌ తన్నిందామాహ మాతృతస్తృతీయాం మాతులకన్యామిత్యర్థః- ఉక్తం చైతత్ ప్రాక్- మద్యం స్త్రీభ్యశ్చ సురామూచామమిత్యాదినా విహితమపి వర్జ్యం హేమాద్రౌ ఆదిత్యపురాణే॥ విధవాయాం ప్రజోత్పత్తౌ దేవరస్య నియోజనమ్। బాలాయాః క్షతయోన్యాస్తు వరేణాన్యేన సంస్కృతిః॥ కన్యానామసవర్ణానాం వివాహశ్చ ద్విజన్మభిః। ఆతతాయి ద్విజాగ్ర్యాణాం ధర్మయుద్ధేన హింసనమ్॥ ద్విజస్యాబ్ధౌ తు నౌయాతుః శోధితస్యాపి సంగ్రహః॥ సత్రదీక్షా చ సర్వేషాం కమండలువిధారణమ్॥ మహాప్రస్థానగమనం గోసంజ్ఞప్తిశ్చ గోసవే। సౌత్రామణ్యామపి సురాగ్రహణస్య చ సంగ్రహః॥ అగ్నిహోత్రహవన్యాశ్చ లేహో లీఢాపరిగ్రహః॥ వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్ష్యమఘసంకోచనం తథా। ప్రాయశ్చిత్తవిధానం చ విప్రాణాం మరణాంతికమ్॥ సంసర్గదోషస్తేయాన్యమహాపాతకనిష్కృతిః॥ సంసర్గదోషస్తత్సంసర్గీ చ పంచమ ఇత్యుక్తః- స్తేయం చ, తదన్యాని మహాపాతకాని బ్రహ్మహత్యాసురాపగురుతల్పాని త్రీణి తేషాం కామకృతానాం మరణాంతికం ప్రాయశ్చిత్తం విప్రాణాం కలౌ నేత్యర్థః - మరణాంతికే హి జాతివధనిమిత్తం ద్వాదశాబ్దద్విగుణం బ్రహ్మవధనిమిత్తం చ ద్విగుణం భవతి - తచ్చతుర్థే నాస్తి నిష్కృతిరితి నిషిద్ధం- న చాత్మహత్యావిధినా తద్బాధః తేన హ్యాత్మహత్యానిమిత్తస్యైవ బాధో న జాతివధనిమిత్తస్య భిన్నవిషయత్వాత్ - సంసర్గిణస్తు కామతోపి వ్రతస్యైవోక్తేర్న మరణాంతికం నాపి స్తేయే తత్ర రాజ్ఞో వధకర్తృత్వాత్ తేన తయోర్మరణాంతికాభావాత్ - తయోరేవ నిష్కృతిరన్యేషాం త్రయాణాం యుగాంతరే తు కలౌ నిషేధబలాదేవ ప్రవృత్తిః - ఏతద్విప్రపరం- న తు క్షత్రియాదేః- తదుక్తం విప్రాణాం మరణాంతికమితి విశేషోఽస్మత్కృతే ప్రాయశ్చిత్తరత్నే జ్ఞేయః॥ వరాతిథిపితృభ్యశ్చ పశూపాకరణక్రియా। దత్తౌరసేతరేషాం తు పుత్ర

త్వేనపరిగ్రహః॥సవర్ణాన్యాంగనాదుష్టైస్సంసర్గశ్శోధితైరపి।అయోనౌసం
గ్రహేవృత్తేపరిత్యాగోగురుస్త్రియః॥ పరోద్దేశాత్మసంత్యాగఉద్దిష్టస్యాపి
వర్జనమ్ । ప్రతిమాభ్యర్చనార్థాయసంకల్పశ్చసధర్మకః॥ అస్థిసంచయనా
దూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవచ । శామిత్రంచైవవిప్రాణాంసోమవిక్రయణంత
థా॥ షడ్భక్తానశనేచాన్నహరణంహీనకర్మణః॥ మాధవీయేపృథ్వీచందోద
యేచ॥ శూద్రేషుదాసగోపాలకులమిత్రార్ధసీరిణామ్ । భోజ్యాన్నతాగృ
హస్థస్యతీర్థసేవాతిదూరతః॥శిష్యస్యగురుదారేషుగురువద్వృత్తిశీలతా।ఆప
ద్వృత్తిర్ద్విజాగ్ర్యాణామశ్వస్తనికతాతథా॥ ప్రజార్థంతుద్విజాగ్ర్యాణాం
ప్రజారణిపరిగ్రహః । బ్రాహ్మణానాంప్రవాసిత్వంముఖాగ్నిధమనక్రియా॥
బలాత్కారాదిదుష్టస్త్రీసంగ్రహోవిధిచోదితః।యతేశ్చసర్వవర్ణేషుభిక్షా
చర్యావిధానతః॥నవోదకేదశాహంచదక్షిణాగురుచోదితా । బ్రాహ్మణా
దిషుశూద్రస్యపచనాదిక్రియాపిచ ॥ భృగ్వగ్నిపతనైశ్చైవవృద్ధాదిమరణంత
థా।గోతృప్తిశిష్టేపయసిశిష్టైరాచమనక్రియా॥పితాపుత్రవిరోధేషుసాక్షి
ణాందండకల్పనమ్। యతేస్సాయంగృహత్వంచసూరిభిస్తత్త్వదర్శిభిః॥ ఏతా
నిలోకగుప్త్యర్థంకలేరాదౌమహాత్మభిః। నివర్తితానివిద్వద్భిర్వ్యవస్థాపూర్వ
కంబుధైః॥సురాగ్రహణస్యతత్కర్తుస్సంగ్రహోవ్యవహారకః - నచమద్యంచే
తిసామాన్యేననిషిద్ధస్యానేనోపసంహారఇతివాచ్యం - నిషిద్ధస్యనివృత్తిమాత్ర
ఫలత్వేన విశేషానపేక్షత్వాత్ - నహింస్యాదిత్యస్యనబ్రాహ్మణంహన్యాది
త్యనేనోపసంహారే హింసాంతరస్యాదోషత్వాపత్తేశ్చనిరూపితంచైతద్ధేమా
ద్రిణాన్యత్రేత్యుపరమ్యతే- సురాగ్రహస్యోద్దేశ్యస్యసౌత్రామణివిశేషణావి
వక్షయావాజపేయేపినిషేధః- సౌత్రామణ్యాంతుపయోగ్రహావాప్యేరిత్యా
పస్తంబోక్తైర్వైకల్పికపయోగ్రహైరప్యధికారః - వాజపేయేతుతత్ప్రాప్తౌప్రా
మాణాభావాత్- సోమసురయోస్సహత్యాగేనాంశేసురాద్రవ్యత్వాత్తత్ప్ర
త్యక్షతయాయాగనామత్వేనతాంవినా సంజ్ఞాయోగాత్ కలౌనాధికారఇతి
యుక్తంప్రతీమః - త్రికాండమండనాదిలిఖనంతునిర్మూలమనాకరంచ - వృత్తే
తి॥ ఏకాహాద్బ్రాహ్మణశ్శుధ్యేద్యోగ్నివేదసమన్వితఇత్యుక్తః -ఆద్యస్యాశౌచ
స్యసంకోచోనతస్యనిష్కృతిర్దృష్టాభృగ్వగ్నిపతనాదృతే ఇత్యుక్తస్యప్రా
యశ్చిత్తస్యవిధానం ఉపదేశఃకలౌకర్త్రైవలిప్యతే ఇతివ్యాసోక్తేః- పతితసం
సర్గేదోషసత్వేపిపాతిత్యంనేత్యర్థః - అన్యథాసంసర్గశ్శోధితైరపీతివిరోధా
పత్తేః- స్తేయభిన్నమహాపాపేరహస్యకృతేప్రాయశ్చిత్తంనేత్యర్థః-సవర్ణా

స్యాఽసవర్ణాత్క్షత్రియాదిస్త్రియాదుష్టే అయోనౌశిష్యాదౌచతత్రస్తుపరిత్యా
జ్యాఃశిష్యాగాగురుగాచయేత్యుక్తస్త్యాగః - పరోద్దేశేనబ్రాహ్మణాద్యర్థంఆ
త్మత్యాగః యద్వాపరోద్దేశాత్మత్యాగోగోదానంమనసాపాత్రముద్దిశ్యేత్యు
క్తం - ఉద్దిష్టస్యత్యక్తస్యవర్జనం ప్రతిగ్రహాసమర్థోపీత్యుక్తం - వేతనగ్రహ
ణేనప్రతిమాపూజా ॥ స్వాశౌచకాలాద్విజ్ఞేయంస్పర్శనంతుత్రిభాగతఇత్యుక్త
స్పర్శః షడితి॥ ఉపోషితస్త్రియహంస్థిత్వాధాన్యమబ్రాహ్మణాద్ధరేదిత్యుక్తమ
స్నచౌర్యం-ఆపదిక్షౌత్రాదివృత్తిః-ముఖేనైవధమేదగ్నిమిత్యుక్తంధమనం॥ ద
శాహేనైవశుద్ధ్యేతభూమిష్ఠంచనవోదకమిత్యుక్తోదశాహః-గురవేతువరందద
త్త్వేత్యుక్త్వాదక్షిణాశూద్రేషుదాసగోపాలేతి।కందూపక్వంస్నేహపక్వంయ
చ్చదుగ్ధేనపాచితమ్।ఏతాన్యశూద్రస్యభుజో భోజ్యానిమనురబ్రవీదిత్యపరా
ర్కేసుమంతూక్తాశూద్రస్యపాకక్రియా ॥ పితాపుత్రవివాదేతుసాక్షిణాంత్రిప
ణోదమఇత్యుక్తః సాయంగృహత్వంవిధూమేసన్నముసలేఇత్యుక్తం-పృథ్వీచం
ద్రేణేతు॥ అటంతివసుధాంవిప్రాఃపృథివీదర్శనాయచ । అనికేతాహ్యనాహా
రాయత్రసాయంగృహాస్తుతేఇతివిష్ణుపురాణోక్తోనిషిద్ధః - తేనజ్ఞాతశీలపాం
థాదేశ్రాద్ధాదావినియోగోనకార్యః కలావిత్యర్థఉక్తః - ఏతానివర్జ్యానీ
త్యర్థఃనిగమః॥ అగ్నిహోత్రంగవాలంభంసన్న్యాసంపలపైతృకమ్ । దేవరా
చ్చసుతోత్పత్తిఃకలౌపంచవివర్జయేత్॥ అగ్నిహోత్రంతదర్థసమాధానం-ఏత
చ్చసర్వాధానపరం॥ అర్ధాధానంస్మృతౌశ్రౌతస్మార్తాగ్న్యోస్సుపృథక్కృతిః।
సర్వాధానంతయోరైక్యకృతిఃపూర్వయుగాశ్రయేతి లౌగాక్షివచనాదితిస్మృ
తిచంద్రికాయాం-ఏతేన॥ చత్వార్యబ్దసహస్రాణిచత్వార్యబ్దశతానిచ। కలేర్య
దాగమిష్యంతితదాత్రేతాపరిగ్రహః॥ సన్న్యాసశ్చనకర్తవ్యోబ్రాహ్మణేన
విజానతేతివ్యాసవచసంవ్యాఖ్యాతం - సర్వాధానేపివిశేషమాహదేవలః॥
యావద్వర్ణవిభాగోఽస్తియావద్వేదఃప్రవర్తతే। సన్న్యాసంచాగ్నిహోత్రం
చతావత్కుర్యాత్కలౌయుగేఇతి ॥ అత్రపూర్వయుగాశ్రితేతిలౌగాక్షివా
క్యేపూర్వయుగానికృతాదీనీత్యేకోర్థః - అన్యేతుయుగస్యపూర్వంకలేః పూ
ర్వోభాగః- సచత్వార్యబ్దసహస్రాణీతిపూర్వోక్తవాక్యాచ్చతుశ్చత్వారింశ
చ్ఛతవర్షావచ్ఛిన్నఃతస్మిన్ భాగేసర్వాధానంకార్యం - తదుత్తరంతుయావ
ద్వర్ణవిభాగోస్తీతివాక్యాత్ వర్ణవిభాగపర్యంత మర్ధాధానమిత్యాహుస్స
న్న్యాసస్త్రిదండః॥ ... ... *

ఇతిశ్రీమత్కమలాకరకృతనిర్ణయసింధౌ, కలివర్జ్యానిసమాప్తాని

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదే

శ్రాద్ధనిర్ణయప్రారంభః.

నానానిబంధైర్మత్యర్థాంతచిత్తోత్థధీధియా ।
కమలాకరసంజ్ఞేన క్రియతే శ్రాద్ధనిర్ణయః ॥

తత్స్వరూపమాహ పృథ్వీచంద్రోదయే మరీచిః ॥ ప్రేతంపితౄంశ్చ నిర్దిశ్య భోజ్యం యత్ప్రియమాత్మనః। శ్రద్ధయా దీయతే యత్ర తచ్ఛ్రాద్ధం పరికీర్తితమ్। బ్రాహ్మణస్వీకారాంతశ్చతుర్థ్యంతపదోపనీతపిత్రాద్యుద్దేశ్యకస్త్యాగః శ్రాద్ధమిత్యర్థః- తత్ర యద్యపి హోమపిండభోజనాని ప్రధానమితి హేమాద్రిః ॥ హోమశ్చ పిండదానంచ తథా బ్రాహ్మణభోజనమ్ । శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయం స్యాదేకస్మిన్నౌపచారికమితి॥ శ్రీధరశ్చ తథాపి క్వచిద్విశేషం వక్ష్యామః- నిమిత్తభేదే భోజనస్య పిండానాం వా నిషేధేన ప్రాధాన్యం విరుణద్ధి- ఆసోమయాజినో దధిపయోయాగవత్ -యచ్ఛూలపాణిః ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవం స్యాదర్ఘ్యపిండవివర్జితమితి- హారీతేఽపి నిత్యశ్రాద్ధమఘాదౌ పిండనిషేధోఽస్తి సచ ప్రాప్తింవినా న- నచాతిదేశంవినా ప్రాప్తిః- నచాంగత్వం వినాతిదేశః ప్రధానస్యాసతిదేశాత్ సప్తమేఽపు పకారకత్వేనాతిదేశోక్తేః - తేన భోజనం ప్రధానం పిండోఽంగం- పిండదానమాత్ర విధిస్త్వంగభూతాత్కర్మాంతరమేవ ప్రకరణాంతరన్యాయాదితి-తన్న ॥ జాతశ్రాద్ధే న దద్యాత్తు పక్వాన్నం బ్రాహ్మణేష్వపి। సపక్వం భోజయేద్విప్రాన్ సచ్ఛూద్రోఽపి కదాచనేత్యాద్యైర్జాతశ్రాద్ధ శూద్రశ్రాద్ధాదౌ భోజనస్య నిషేధేనాంగత్వాపత్తేః - సతోఽపశోకరోతీతివదుపజీవ్యవిరోధేన వికల్పాపత్తేశ్చ - తేన శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయత్వేనోభయప్రాప్తౌ నిషేధః-పర్యుదాసో వా దీక్షితో న దదాతి న జుహోతి నాసోమయాజీ సన్నయేదితివదితి తత్త్వం-ధర్మప్రదీపేఽపి ॥ యజుషాం పిండదానంతు బహ్వృచానాం ద్విజార్చనమ్ । శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయం స్యాదుభయం సామవేదినామ్॥ తచ్చ పితౄన్ యజేత పితృభ్యో దద్యాదిత్యుభయప్రయోగదర్శనాద్యాగదానోభయాత్మకం పితరో దేవతా ఇతి పిత్రుద్దేశ్యకత్వాద్యాగత్వం, విప్రాపేక్షయా చ దానత్వమిత్యవిరుద్ధం - ఏతేన నాయం యాగః - దేవతోద్దేశేన త్యాగో యా

గః-యాగోద్దేశ్యాచదేవతేత్యాత్మాశ్రయాదితిగౌడమతమపాస్తం-వైధశబ్ద
విశేషోద్దేశ్యత్వస్యతస్యేదమితిస్వత్వారోపప్రతియోగిత్వస్యవాదేవతాత్వా
త్-తత్రైవసుమంతుః॥శ్రాద్ధాత్పరతరంనాన్యచ్ఛ్రేయస్కరముదాహృతమ్॥
ఆదిత్యపురాణే॥నసంతిపితరశ్చేతికృత్వామనసియోనరః । శ్రాద్ధంనకురుతేతత్ర
తస్యరక్తంపిబంతితే ॥ తచ్చషడ్విధమాహవిశ్వామిత్రః ॥ నిత్యంనైమిత్తికంకా
మ్యంవృద్ధిశ్రాద్ధంసపిండనమ్ । పార్వణంచేతివిజ్ఞేయంగోష్ఠ్యాంశుద్ధ్యర్థమష్ట
కమ్॥కర్మాంగంనవమంప్రోక్తందైవికందశమంస్మృతమ్ । యాత్రాస్వేకాద
శంప్రోక్తంపుష్ట్యర్థంద్వాదశంస్మృతమితి ॥ ఏషాంలక్షణానిభవిష్యే॥అహ
న్యహనియచ్ఛ్రాద్ధంతన్నిత్యమితికీర్తితమ్ । వైశ్వదేవవిహీనంతదశక్తావుద
కేనతు॥ఏకోద్దిష్టంతుయచ్ఛ్రాద్ధంతన్నైమిత్తికముచ్యతే । తదప్యదైవంకర్త
వ్యమయుగ్మాన్భోజయేద్ద్విజాన్ ॥ కామాయవిహితంకామ్యమభిప్రేతార్థసి
ద్ధయే।వృద్ధౌయత్క్రియతేశ్రాద్ధంవృద్ధిశ్రాద్ధంతదుచ్యతే ॥గంధోదకతిలైర్యు
క్తంకుర్యాత్పాత్రచతుష్టయమ్ । అర్ఘ్యార్థంపితృపాత్రేషుప్రేతపాత్రంప్రస
ేచయేత్ ॥యేసమానాఇతిద్వాభ్యామేతత్ జ్ఞేయంసపిండనమ్ । నిత్యేనతుల్యా
వేషంస్యాదేకోద్దిష్టంస్త్రియాఅపి ॥ ఏతదుభయమేవస్త్రియాః - తేనస్త్రీక
ర్తృకంస్త్రీసంప్రదానకంచేత్యుభయనియమఇతికల్పతరుః ॥ అమావాస్యా
యాంయత్క్రియతేతత్పార్వణమితిస్మృతం క్రియతేనాపర్వణియత్తత్పార్వ
ణమితిస్థితిః-అత్రపర్వ॥చతుర్దశ్యష్టమీచైవఅమావాస్యాచపౌర్ణిమాపర్వాణ్యే
తానిరాజేంద్రరవిసంక్రమణంతథేతివిష్ణుపురాణోక్తంసంక్రాంత్యాది ॥ గో
ష్ఠ్యాంయత్క్రియతేశ్రాద్ధంగోష్ఠీశ్రాద్ధంతదుచ్యతే । బహూనాంవిదుషాం
సంపత్సుఖార్థంపితృతృప్తయే ॥ క్రియతేశుద్ధయేయత్తుబ్రాహ్మణానాంతుభో
జనమ్॥శుద్ధ్యర్థమితితత్ప్రోక్తంవైనతేయమనీషిభిః ॥ నిషేకకాలేసోమేచసీ
మంతోన్నయనేతథా । జ్ఞేయంపుంసవనేచైవశ్రాద్ధంకర్మాంగమేవచ ॥దేవా
నుద్దిశ్యయచ్ఛ్రాద్ధంతత్తుదైవికముచ్యతే । గచ్ఛన్దేశాంతరంయస్తుశ్రాద్ధం
కుర్యాత్తుసర్పిషా॥ యాత్రార్థమితితత్ప్రోక్తంప్రవేశేచనసంశయః॥శరీరోప
చయేశ్రాద్ధమర్థోపచయఏవచ॥పుష్ట్యర్థమేతద్విజ్ఞేయమౌపచాయికముచ్యతే
గోష్ఠ్యాంశ్రాద్ధకర్తృసముదాయేసంభూయసామగ్రీసంపాదనేనశ్రాద్ధమి
త్యర్థః-యుగపత్తీర్థాదిప్రాప్తావిదుషాంశ్రాద్ధసంపదాసుఖార్థంభిన్నపాకా
శక్తౌ బహుపితృకశ్రాద్ధమేకః కుర్యాదితికల్పతరుః శంఖధరశ్చశుద్ధిశ్రాద్ధం
ప్రాయశ్చిత్తాంగమితిమైథిలాః - అత్రపార్వణైకోద్దిష్టవృద్ధిసపిండీకరణాత్మ

కంచతుర్విధమేవముఖ్యం-తస్యైవాయంప్రపంచః - అథశ్రాద్ధదేశాః-మనుః॥ శుచిదేశంవివిక్తంతుగోమయేనోపలేపయేత్ । దక్షిణాప్రవణంచైవప్రయత్నేనోపపాదయేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేహిష్ణుధర్మే ॥ దక్షిణాప్రవణేదేశేతీర్థాదౌచగృహేపివా।భూసంస్కారాదిసంయుక్తేశ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రయత్నతః తత్రైవప్రభాసఖండే॥తీర్థాదష్టగుణంపుణ్యంస్వగృహేదదతశ్శుభే।భారతే॥ తస్యదేశాఃకురుక్షేత్రంగయాగంగాసరస్వతీ । ప్రభాసంపుష్కరంచేతితేషుశ్రాద్ధంమహాఫలమ్॥స్కాందే॥ తులసీకాననచ్ఛాయాయత్రయత్రభవేద్ద్విజ। తత్రశ్రాద్ధంప్రదాతవ్యంపితౄణాంతృప్తిహేతవే ॥ మాధవీయేశ్రాద్ధోపక్రమేవ్యాసః ॥ మహానదీషుగంగాయాంప్రయాగేచకాశ్యాంచకురుజాంగలే ॥ శంఖః॥గంగాయమునయోస్తీరేపయోష్ణ్యమరకంటకే । నర్మదాబాహుదాతీరేభృగుతుంగేహిమాలయే॥గంగాద్వారేప్రయాగేచనైమిషేపుష్కరేతథా । సన్నిహత్యాంగయాయాంచదత్తమక్షయతాంవ్రజేత్ ॥ అపిజాయేతసోస్మాకంకులేకశ్చిన్నరోత్తమః । గయాశీర్షేపిచేశ్రాద్ధంయోనోదద్యాత్సమాహితః॥ఏష్టవ్యాబహవఃపుత్రాయద్యేకోపిగయాంవ్రజేత్ । యజేతవాశ్వమేధేననీలంవావృషముత్సృజేత్॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ పంచక్రోశంగయాక్షేత్రంక్రోశమేకంగయాశిరః ।మహానద్యాఃపశ్చిమేనయావద్గృధ్రేశ్వరోగిరిః॥ ఉత్తరేబ్రహ్మయూపస్యయావద్దక్షిణమానసమ్ । ఏతద్గయాశిరోనామత్రిషులోకేషువిశ్రుతమితి॥శూలపాణౌబృహస్పతిః॥ గంగాయాంధర్మపృష్ఠేచసరసిబ్రహ్మణస్తథా।గయాశీర్షేఽక్షయవటేపితౄణాందత్తమక్షయమ్ ॥ ధర్మారణ్యంధర్మపృష్ఠంధేనుకారణ్యమేవచ ।దృష్ట్వైతానిపితౄంశ్చాభ్యర్చ్యవంశాన్వింశతిముద్ధరేత్॥ త్రిస్థలీసేతౌవాయవీయే ॥ శమీపత్రప్రమాణేనపిండందద్యాద్గయాశిరే। ఉద్ధరేత్సప్తగోత్రాణికులమేకోత్తరంశతమ్॥ సప్తగోత్రాణితు ॥ పితామాతాచభార్యాచభగినీదుహితాతథా । పితృమాతృష్వసాచైవసప్తగోత్రాణివైవిదురితి॥ఏషాంగోత్రాణామేకోత్తరశతంకులంపురుషాఇత్యర్థః - తేచోక్తాస్తత్రైవ॥వింశత్యాఃవింశతిస్సప్తద్వాదశైకాదశాదశ। అష్టావపిచగోత్రాణాంకులమేకోత్తరంశతమ్ ॥ తత్త్వానిచతుర్వింశతిః - తేచద్వాదశపూర్వాద్వాదశపరాః-ఏవమన్యేపి- ప్రయోగపారిజాతేపాద్మే ॥ సాలగ్రామమయేముద్రాసంస్థితాయత్రకుత్రచిత్। వారాణస్యాంయువాధిక్యంసమంతాద్యోజనత్రయమ్॥తథా॥యత్కించిత్తైవతృకంకుర్యాత్సపిండంవాతదంతికే। విష్ణులోకంసగచ్ఛేత్తులభతేశాశ్వతంపదమ్॥తత్రైవవారాహే॥చక్రాంకస్యతుసాంన్ని

ద్వయం యత్కర్మ క్రియతే నరైః । స్నానం దానం తపశ్శ్రాద్ధం సర్వమక్షయతాం
వ్రజేత్ ॥ అథ నిషిద్ధదేశః- పృథ్వీచంద్రోదయే స్కాందే ॥ త్రిశంకోర్వర్జయేద్దే
శం సర్వం ద్వాదశయోజనమ్ । ఉత్తరేణ మహానద్యా దక్షిణేన తు కీకటాన్ ॥ దేశ
స్త్రైశంకవో నామ శ్రాద్ధకర్మణి వర్జితః ॥ వాయవీయే ॥ ప్రసూతాశ్రమధర్మాశ్చ
దేశా వర్జ్యాః ప్రయత్నతః ॥ యమః ॥ ఊతుం కృమిహతం క్లిన్నం సంకీర్ణానిష్టగం
ధికమ్ । దేశం త్వనిష్టశబ్దం చ వర్జయేచ్ఛ్రాద్ధకర్మణి ॥ తత్రైవ శంఖః ॥ గోగజా
శ్వాదిజుష్టేషు కృత్రిమాయాం తథా భువి । న కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమేతేషు పారక్యా
సు చ భూమిషు ॥ యమః ॥ పరకీయప్రదేశేషు పితౄణాం నిర్వపేత్తు యః । త
ద్భూమిస్వామిపితృభిః శ్రాద్ధకర్మ విహన్యతే ॥ బ్రాహ్మభారతయోరపి ॥ పరకీ
యగృహే యస్తు స్వాన్పితౄంస్తర్పయేద్యది । తద్భూమిస్వామినస్తస్య హరంతి
పితరో బలాత్ ॥ అగ్రభాగం తతస్తేభ్యో దద్యాన్మూల్యం చ కల్పితమ్ ॥ శ్రాద్ధస్థా
నామగ్రభాగం శ్రాద్ధం తదనర్హాణాం శూద్రాణాం తు మూల్యమితి కేచిత్ - షో
డశీపిండే బాంధవానామపి పిండోక్తేః - యే బాంధవా అబాంధవా వేత్యాదినా
బాధాపత్తేశ్చ - నామగోత్రపూర్వం శ్రాద్ధనిషేధో నాన్యత్రేతి గౌడాః - వి
ప్రసుతస్య శూద్రాపుత్రశ్రాద్ధనిషేధో నాన్యత్ర అన్నదానం చాన్నత్యాగా
త్పూర్వం కార్యమితి మైథిలాః తన్న, అగ్రభాగస్య శ్రాద్ధత్వే మానాభావాత్
అన్నదానే చ నిషేధాభావాత్ - త్యాగాత్పూర్వం కరణే సంగే సవ్యవధానాప
త్తేః- అంగత్వే చ మానాభావాత్ ఇదం చ స్వామ్యనుజ్ఞాభావే తదుక్తం తత్రైవ
బ్రాహ్మే ॥ స్వనులిప్తేషు గేహేషు స్వేష్వనుజ్ఞాపితేషు చ । శ్రాద్ధమేతేషు దాత
వ్యం వర్జ్యమేతేషు నోచ్యతే ॥ కిరాతేషు కలింగేషు కొంకణేషు ఖసేష్వపి । సింధోరు
త్తరకూలేషు నర్మదాయాశ్చ దక్షిణే ॥ పూర్వేణ కరతోయాయా నదేయం శ్రాద్ధ
ముచ్యతే ॥ ఇదం కామ్యవిషయమన్యథా తత్రత్యానాం సర్వశ్రాద్ధాకరణాపత్తేః
నర్మదాదక్షిణే పవాదః స్కాందే ॥ సహ్యస్య చోద్భవో యత్ర యత్ర గోదావరీ నదీ ।
పృథివ్యామపి కృత్స్నాయాం స ప్రదేశోఽతిపావనః ॥ పరకీయత్వాపవాద ఆది
త్యపురాణే ॥ అటవీపర్వతాః పుణ్యా నదీతీరాణి యాని చ । సర్వాణ్యస్వామికా
న్యాహుర్నహి తేషు పరిగ్రహః ॥ వనాని గిరయో నద్యస్తీర్థాన్యాయతనాని చ ।
దేవఖాతాశ్చ గర్తాశ్చ న స్వామ్యం తేషు విద్యతే ॥ స్మృతిసారే ॥ నైకవాసా న చ ద్వీ
పే నాంతరిక్షే కదాచన । శ్రుతిస్మృత్యుదితం కర్మ న కుర్యాదశుచిః క్వచిత్ ॥ వి
వోదాసీయే ॥ మ్లేచ్ఛదేశే తథా రాత్రౌ సంధ్యాయాంపి ప్రవర్జితః । న శ్రాద్ధ
మాచరేద్విద్వాన్నాకాశే కథంచన ॥ — అథ శ్రాద్ధకాలాః- తే చ సంక్రాంతి

యుగాదిమహాలయాదయః ప్రాయేణపూర్వపరిచ్ఛేదద్వయేఉక్తా ఏవ కేచి
త్తూచ్యంతే-పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః ॥శ్రాద్ధంవృద్ధావచంద్రేభచ్ఛా
యాగ్రహణసంక్రమే । నవోదకేనవాన్నేచనవచ్ఛన్నేతథాగృహే॥నవైతేషువే
షుచేహంతేపితరోహిమఘాస్వపి । పితరః స్పృహయంత్యన్నమష్టకాసుమ
ఘాసుచేతిశాతాతపపాఠః - నవోదకేనవకూపవాప్యాదావితికేచిత్-వర్షో
పక్రమేఆర్ద్రాప్రవేశఇతిగౌడాః-నవాన్నశ్రాద్ధవిశేషోజ్యోతిషే ॥ జ్యేష్ఠాశే
షార్ధగేసూర్యేమృగనేత్రానిశాత్మకే । నవాన్నైర్భోజనశ్రాద్ధంజన్మచంద్ర
తిథౌనచ॥ఆశ్లేషాకృత్తికాజ్యేష్ఠామూలాజపదగేషుచ । గురుభౌమదినేరిక్తే
తిథౌనాద్యాన్నభోజనమ్ ॥తత్రైవ॥ వృశ్చికేశుక్లపక్షేతునవాన్నంశస్యతే
బుధైః॥ అతఃకృష్ణపక్షేనేతిగౌడాః-మైథిలాస్తు॥ అకృతాగ్రయణంచైవధాన్య
జాతంనరోత్తమఇతివారాహోక్తేఃప్రతిధాన్యంశ్రాద్ధమాహుః-తన్న-జాత
పదస్యశ్రాద్ధయోగ్యసమూహపరత్వాత్ - హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః ॥
గ్రహోపరాగేచసుతేచజాతేపిత్ర్యేగయాయామయనద్వయేచ । నిత్యంచ
శంఖేచతథైవపద్మేదత్తంభవేన్నిష్కసహస్రతుల్యమ్॥శంఖంప్రాహురమావా
స్యాంక్షీణచంద్రాంద్విజోత్తమాః। అష్టకాసుభవేత్పద్మంతత్రదత్తంతథాక్ష
యమ్॥తత్రైవశంఖః॥యదావిష్టిర్వ్యతీపాతోభానువారస్తథైవచ । పద్మకం
నామతత్ప్రోక్తమయనాచ్చచతుర్గుణమ్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అమావాస్యాష్ట
కావృద్ధిఃకృష్ణపక్షోయనద్వయమ్ । ద్రవ్యంబ్రాహ్మణసంపత్తిర్విషువత్సూ
ర్యసంక్రమః ॥ వ్యతీపాతోగజచ్ఛాయాగ్రహణంచంద్రసూర్యయోః। శ్రాద్ధం
ప్రతిరుచిశ్చైవశ్రాద్ధకాలాఃప్రకీర్తితాః ॥కృష్ణపక్షస్సర్వోపి శాకేనాపరప
క్షంనాతిక్రమేత్ మాసిమాసివోశనమితిశ్రుతేః - ఊర్ధ్వంవాచతుర్థ్యాయద
హస్సంపద్యతేఋతేచతుర్దశీమితికాత్యాయనోక్తేః- మాసిమాసికార్యమపర
పక్షస్యాపరాహ్ణఃశ్రేయానిత్యాపస్తంబోక్తేశ్చ- వీప్సయాసర్వకృష్ణపక్షేషు
నిత్యంతనోపసంహారాన్మహాలయపరత్వంపరాస్తం - అత్రప్రత్యహంపంచ
మ్యాదియదహస్సంపత్తిర్వాత్రయః పక్షాఃయద్వైకదినేశ్రాద్ధం తదాదార్శం
పృథగేవయాజ్ఞవల్క్యేనామావాస్యాయాఃపృథఙ్నిర్దేశాత్ -ఏతేనకృష్ణపక్షే
యదహస్సంపద్యతే - అమావాస్యాయాంతువిశేషేణేతినిగమోక్తేర్గుణోప
రపక్షశ్రాద్ధస్యామావాస్యేతిశూలపాణిమతమప్యపాస్తం - అశక్తౌదర్శేనా
పిమాసిశ్రాద్ధసిద్ధిరితినారాయణవృత్తిః- నిరగ్నికానాంకస్మింశ్చిదినేఆహితా
గ్నేస్తుదర్శఏవ॥ నదర్శేనవినాశ్రాద్ధమాహితాగ్నేర్ద్విజన్మనఇతిమనూక్తేః-

సర్వకృష్ణపక్షాశక్తౌమాత్స్యే॥ అనేనవిధినాశ్రాద్ధంత్రిరబ్దస్యేహనిర్వపేత్॥ కన్యాకుంభవృషస్థేర్కే-కృష్ణపక్షేచసర్వదా॥ కర్కేపి॥ ఆహితాగ్నేస్సంవత్సరేత్రిశ్శ్రాద్ధనియమఇతిదేవలః॥ అనేనవిధినాశ్రాద్ధంకుర్యాత్సంవత్సరం సకృత్। ద్విశ్చతుర్వాయథాశ్రాద్ధంమాసేమాసేదినేదినే॥ కృష్ణపక్షేష్వపి మహాలయస్యశ్రేష్ఠత్వంతచ్చోక్తంప్రాక్-వ్యతీపాతేవిశేషమాహహేమాద్రౌశంఖః॥ ఫలంలక్షఘ్నముత్పత్తౌభ్రమణేకోటిరుచ్యతే। పతనేశతకోట్యస్తుపాతేవైదత్తమక్షయమ్॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రే॥ ద్వావింశతిస్తథోత్పత్తౌభ్రమణేచైకవింశతిః। పతనేదశనాడ్యస్తుపతితేసప్తనాడికాః॥ అంత్యాచద్వావ్యతీపాతౌప్రాగుక్తౌహేమాద్రౌమార్కండేయః॥యదాచశ్రోత్రియోభ్యేతిగృహంవేదవిదగ్నిచిత్। తేనైకేనాపికర్తవ్యంశ్రాద్ధంచవిషువచ్ఛుభమ్॥ ఇదం చాపిండంకార్యమితిహేమాద్రిః-ఏతజ్జీవత్పితృకోపికుర్యాత్॥ఉద్వాహేపుత్రజననేపిత్ర్యేష్ట్యాంసోమికేమఖే। తీర్థేబ్రాహ్మణఆయాతేషడేతేజీవతఃపితురితిమైత్రాయణీయపరిశిష్టోక్తేః-తిథివిశేషఫలవిశేషోయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తః॥ కన్యాంకన్యావేదినశ్చపశూన్వైసత్సుతానపి। ద్యూతంకృషించవాణిజ్యంద్విశఫైకశఫాంస్తథా॥ బ్రహ్మవర్చస్వినఃపుత్రాన్ స్వర్ణరూప్యేసకుప్యకే। జ్ఞాతిశ్రైష్ఠ్యంసర్వకామానాప్నోతిశ్రాద్ధదస్సదా॥ ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేకాం వర్జయిత్వాచతుర్దశీమ్॥ ఏతాః కృష్ణపక్షస్థాఏవ-మహాలయేతుఫలభూమేతి పృథ్వీచంద్రోదయః- పౌర్ణమాస్యాంహేమాద్రౌపితామహః॥ అమావాస్యావ్యతీపాతేపౌర్ణమాస్యష్టకాసుచ। విద్వాఞ్ఛ్రాద్ధమకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతే॥ఏతన్మాఘ్యావిపరం॥ వ్రీహిపాకేచకర్తవ్యంయవపాకేచపార్థివ। పౌర్ణమాసీతథామాఘీశ్రావణీచనృపోత్తమ॥ ప్రోష్ఠపద్యామతీతాయాంతథాకృష్ణత్రయోదశీ।ఏతాంస్తుశ్రాద్ధకాలాన్వైనిత్యానాహప్రజాపతిరితివిష్ణుధర్మోక్తేః విష్ణుః-మాఘీప్రౌష్ఠపద్యూర్ధ్వంకృష్ణత్రయోదశీతిఅత్రమాఘీపౌర్ణమాసీతికల్పతరుః శ్రావణ్యూర్ధ్వమపిమఘాయోగసంభవాత్త్రయోదశీవిశేషణమితిగౌడాః- నన్వత్రేష్వపియాజ్ఞవల్క్యః॥స్వర్గంహ్యపత్యమోజశ్చశౌర్యంక్షేత్రంబలంతథా।పుత్రాన్ శ్రైష్ఠ్యంచసౌభాగ్యంసమృద్ధింముఖ్యతాంశుభమ్।ప్రవృత్తచక్రతాంవాపివాణిజ్యప్రభృతీనపి।అరోగిత్వంయశోవీతశోకతాంపరమాంగతిమ్॥ ధనంవేదాన్భిషక్సిద్ధింకుప్యంగామప్యజావికమ్। అశ్వానాయుశ్చవిధివద్యశ్శ్రాద్ధంసంప్రయచ్ఛతి॥ కృత్తికాదిభరణ్యంతంసకామానాప్నుయాదిమాన్॥ ఫలాంతరాణ్యపిమహాభారతేకాగ్న్యాగేజ్ఞేయాని-మా

ధనీమేషవృషేపుత్త్రికాదిషుయథాక్రమంశ్రాద్ధేయత్ఫలమీరితమ్। విష్కుంభాది ష్వథయోగేషుతదేవఫలమిష్యతే॥ బృహస్పతిః॥ఆరోగ్యంచైవసౌభాగ్యంశత్రూ ణాంచపరాజయమ్॥ సర్వాన్కామాన్ప్రియాంవిద్యాంధనమాయుర్యథాక్ర మమ్॥ సూర్యాదిదివసేష్వేతచ్ఛ్రాద్ధకృల్లభతేఫలమ్। బవాదికరణేష్వేత చ్ఛ్రాద్ధకృల్లభతేఫలమ్॥ అన్యానిచషణ్ణవతిశ్రాద్ధాదీనిప్రాగుక్తానిమార్కం డేయపురాణే॥శ్రాద్ధార్హద్రవ్యసంపత్తౌతథాదుస్స్వప్నదర్శనే। జన్మర్క్షేగ్ర హపీడాసుశ్రాద్ధంకుర్వీతచేచ్ఛయా॥—అథశ్రాద్ధాధికారిణః - చంద్రికా యాంసుమంతుః॥ మాతుఃపితుఃప్రకుర్వీతసంస్థితస్యౌరసస్సుతః। పైతృమేధిక సంస్కారంమంత్రపూర్వకమాహృతః॥ తత్రైవహేమాద్రౌశంఖః॥ పితుః పుత్రేణకర్తవ్యాపిండదానోదకక్రియా। పుత్రాభావేతుపత్నీస్యాత్తదభావే తుసోదరః॥ అత్రయద్యపిపుత్రపదం క్షేత్రజాదిద్వాదశవిధపుత్రపరం- తే చద్వాదశపుత్రాయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తాః॥ ఔరసోధర్మపత్నీజస్తత్సమఃపు త్రికాసుతః। క్షేత్రజఃక్షేత్రజాతస్తుసగోత్రేణేతరేణవా॥ గృహేప్రచ్ఛన్న ఉత్పన్నోగూఢజస్తుసుతఃస్మృతః। కానీనఃకన్యకాజాతోమాతామహసుతః స్మృతః॥ అక్షతాయాంక్షతాయాంవాజాతఃపౌనర్భవస్తథా। దద్యా న్మాతాపితావాయంసపుత్రోదత్తకోభవేత్॥ క్రీతశ్చతాభ్యాంవిక్రీతః కృ త్రిమస్స్యాత్స్వయంకృతః। దత్తాత్మాతుస్స్వయందత్తోగర్భేవిన్నస్సహో ఢజః॥ ఉత్సృష్టోగృహ్యతేయస్తుసోపవిద్ధోభవేత్సుతః। పిండదోంశహరశ్చై షాంపూర్వాభావేపరఃపరఇతి॥ తథాపి॥ దత్తౌరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేన పరిగ్రహఇతిహేమాద్రావాదిత్యపురాణే కలావితరేషాంపుత్రత్వనిషేధా దౌరసదత్తకపరమేవ- యద్యపిపిండదోంశహరశ్చైషాంపూర్వాభావేపరః పరఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేరౌరసాభావేదత్తకప్రాప్తిః-తథాప్యౌరసాభావే పౌత్రస్తదభావేప్రపౌత్రస్తదభావేదత్తకాదయఇతిజ్ఞేయం- పుత్రేణలోకా న్జయతిపౌత్రేణానంత్యమశ్నుతే। అథపుత్రస్యపౌత్రేణబ్రధ్నస్యాప్నోతివిష్ట పమితిజీమూతవాహనధృతవసిష్ఠహారీతశంఖలిఖితోక్తేః- లోకానంత్యందివః ప్రాప్తింపుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ॥ పుత్రఃపౌత్రశ్చ తత్పుత్రఃపుత్రికాపుత్రఏవచ। పత్నీభ్రాతాచతజ్జశ్చపితామాతాస్నుషా తథా॥భగినీభాగినేయశ్చసపిండస్సోదకస్తథా। అసన్నిధానేపూర్వేషాము త్తరేపిండదాః స్మృతాః॥స్మృతిసంగ్రహే॥ ప్రపౌత్రానంతరంపుత్రికాపు త్రోక్తేస్తత్సమత్వాచ్చదత్తకస్య- యద్యపిబృహస్పతినా॥ పుత్రశ్చపుత్రికా

పుత్రస్స్వర్గప్రాప్తికరావుభౌ। రిక్థేచపిండదానేచసమానౌపరికీర్తితావితిపౌత్రస్యాప్యుక్తం- యాజ్ఞవల్క్యేనచ॥ ఔరసోధర్మపత్నీజస్తత్సమఃపుత్రికాసుతఇతిఔరససామ్యంతథాపిలోకేరాజసమోమంత్రీత్యాదౌకించిన్న్యూనేసమశబ్దప్రయోగాత్ గౌణముఖ్యయోఃసామ్యాయోగాచ్చస్తుత్యర్థంతత్ నతుసమవికల్పఇతిభ్రమితవ్యం॥ పుత్రఃపౌత్రఃప్రపౌత్రోవాభ్రాతావాభ్రాతృసంతతిః।సపిండసంతతిర్వాపిక్రియార్హానృపజాయతే॥ తేషామభావేసర్వేషాంసమానోదకసంతతిః। మాతృపక్షసపిండేనసంబంధోయోజలేనవా ॥ కులద్వయేపిచోచ్ఛిన్నేస్త్రీభిఃకార్యాక్రియానృప । తత్సంఘాతగతైర్వాపితద్రిక్థాత్కారయేన్నృపేతివిష్ణుపురాణాచ్చేతి ప్రపౌత్రానంతరందత్తకాదయఇతిపృథ్వీచంద్రమదనరత్నకాలాదర్శాదయః - మదనపారిజాతేప్యేవం,బోపదేవరుద్రధరాదయస్తు ॥ పుత్రేషువిద్యమానేషునాన్యంవైకారయేత్స్వధామితిసుమంతూక్తౌ ॥ పితామహఃపితుఃపశ్చాత్పంచత్వంయదిగచ్ఛతి। పౌత్రేణైకాదశాహాదికర్తవ్యంశ్రాద్ధషోడశమ్ ॥ నైతత్పౌత్రేణకర్తవ్యం పుత్రవాంశ్చేత్పితామహఇతిఛందోగపరిశిష్టేచ పుత్రశబ్దస్యద్వాదశవిధసుతపరత్వాత్పౌత్రాభావేపరః పరఇత్యస్యానన్య పరత్వాచ్చదత్తకాద్యభావేపుత్రాదీనాంపృథధికారఇత్యాహుః - తద్గౌణముఖ్యయోస్సామ్యాయోగాదత్తకేనతిపౌత్రస్యాంశహరత్వస్యాప్యభావాపత్తేః- పుత్రేదస్యౌరసమాత్రపరత్వాచ్చింత్యం - అతఏవనిషేధాదుపనీతపౌత్రసత్త్వేప్యనుపనీతపుత్రస్యైవాధికారః-ఔరసశ్చానుపనీతోపికుర్యాదిత్యాహపృథ్వీచందోదయే సుమంతుః॥ శ్రాద్ధంకుర్యాదవశ్యంతుప్రమీతపితృకోద్విజః । వ్రతస్థోవావ్రతస్థోవాఏకఏవభవేద్యది॥వృద్ధమనుః॥కుర్యాదనుపనీతోపిశ్రాద్ధమేకోపియస్స్వతః । పితృయజ్ఞాహుతింపాణౌజుహుయాద్బ్రాహ్మణస్యసః ॥ ఏకోముఖ్యఔరసఇత్యర్థః-మనుః॥నహ్యస్మిన్యుజ్యతేకర్మకించిదామౌంజిబంధనాత్ । నాభివ్యాహారయేద్బ్రహ్మస్వధానినయనాదృతే॥బ్రహ్మవేదః,సుమంతురపి ॥నాభివ్యాహారయేద్బ్రహ్మయావన్మౌంజీనిబధ్యతే । మంత్రానానుపనీతోపిపఠేదేవైకఔరసః ॥ అయంమంత్రపాఠః త్రివర్షకృతచూడస్యైవ ॥ అనుపనీతోపికుర్వీతమంత్రవత్పితృమేధికమ్। యద్యసౌకృతచూడస్స్యాద్యదిస్యాచ్చత్రివత్సరఇతిసుమంతూక్తేః-యత్తువ్యాఘ్రః॥ కృతచూడస్తుకుర్వీతఉదకంపిండమేవచ । స్వధాకారంప్రయుంజీతవేదోచ్చారంనకారయేదితి॥యచ్చస్మృతిసంగ్రహే॥ కృతచూడోనుపేతశ్చపిత్రోశ్శ్రాద్ధంసమాచరేత్ । ఉదాహరేత్స్వధాకారంనతువేదాక్షు

రాణ్యసావితి-తత్ప్రథమవర్షచూడా విషయమితిమాధవమదనరత్నపృథ్వీచం
ద్రాః, త్రివర్షోర్ధ్వంమంత్రవత్త్వస్యావికల్పఇతిచంద్రికాబోపదేవశ్చదత్తకాది
పరోనిషేధఇతివయం - మదనరత్నేస్కాందే॥ యజ్ఞేషుమంత్రవత్కర్మపత్నీ
కుర్యాద్యథానృప। తథోర్ధ్వదైహికంకర్మకుర్యాత్సాధర్మసంస్కృతా॥ అశ
క్తౌతుకాత్యాయనః॥ అసంస్కృతేతుపత్న్యాచహ్యగ్నిదానంసమంత్రకమ్। క
ర్తవ్యమితరత్సర్వంకారయేదన్యమేవహి॥ పుత్రశ్చేత్జన్మతోధికారీకంతువర్షో
త్తరమిత్యాహకాలాదర్శః॥ చౌలాదావ్యబ్దికాదర్వాఙ్నకుర్యాత్పైతృమే
ధికమ్॥ పుత్రశ్చోత్పత్తిమాత్రేణసంస్కుర్యాదృణమోచనాత్॥ పితరంసాబ్ది
కాచ్చౌలాత్పైతృమేధేనకర్మణా॥ ఏతచ్చౌరసస్యైవదత్తకాదీనాంతూపనీతా
నామేవాధికారఇతికాలాదర్శః - పృథ్వీచంద్రోదయేపిస్కాందే॥ పిత్రోరనుప
నీతోపివిదధ్యాదౌరసస్సుతః। ఔర్ధ్వదేహికమన్యేతుసంస్కృతాశ్శ్రాద్ధకా
రిణఇతి॥ అస్యత్రాపిదర్శమహాలయాదావనుపనీతస్యాధికారోస్మాభిఃపూర్వ
ముక్తః - ప్రపౌత్రాభావేదత్తకాదయఏకాదశపుత్రాః- తదభావేభర్తుఃప
త్నీతస్యాశ్చసః॥ అపుత్రాశయనంభర్తుః పాలయంతీవ్రతేస్థితా। పత్న్యేవద
ద్యాత్తత్పిండంకృత్స్నమంశంలభేతచేతివృద్ధమనూక్తేః॥ భార్యాపిండంపతి
ర్దద్యాద్భర్త్రేభార్యాతథైవచ। శ్వశ్ర్వాదేశ్చస్నుషాచైవతదభావేసపిండకా
ఇతి॥ పుత్రాభావేతుపత్నీస్యాత్పత్న్యభావేతుసోదరఇతిచహేమాద్రౌశం
ఖోక్తేః-పృథ్వీచంద్రోదయస్తు॥ కానీనగూఢసహజపునర్భూతనయాశ్చయే। ప
త్న్యభావేధికుర్యుస్తేఅప్రశస్తాఃస్మృతాహితేఇతిస్మృతిసంగ్రహాత్ -పత్న్య
భావేకానీనాదయఇత్యాహ పత్యురపిసపత్నీపుత్రేసతినాధికారః - పితృప
త్న్యస్సర్వామాతరస్సుమంతూక్తేః॥ విదధ్యాదౌరసఃపుత్రోజనన్యాఔర్ధ్వ
దేహికమ్। తదభావేసపత్నీజఃక్షేత్రజాద్యాస్తథాస్మృతాః॥ తేషామభావే
తుపతిస్తదభావేసపిండకాఇతిమదనరత్నేకాత్యాయనోక్తేశ్చ॥ బహ్వీనామేక
పత్నీనామేషఏవవిధిస్స్మృతః। ఏకాచేత్పుత్రిణీతాసాంసర్వాసాంపిండదస్తు
సఇతిబృహస్పతివచనాచ్చఅపరార్కేప్యేవం - తేనయచ్ఛుద్ధివివేకేఉక్తంస
త్యపిసపత్నీపుత్రేపత్యురేవాధికారఇతి తన్నిరస్తం - యచ్చతత్రైవకాత్యా
యనః॥ నభార్యాయాఃపతిర్దద్యాదపుత్రాయాఅపిక్వచిత్ - యచ్చవిష్ణుపురా
ణం॥ కులద్వయేపిచోత్సన్నేస్త్రీభిఃకార్యాక్రియానృపేతి॥ యచ్చమార్కండే
యపురాణం॥ సర్వాభావేస్త్రియఃకుర్యుస్స్వభర్తౄణామమంత్రకమితి-
తదాసురాదివివాహోఢావిషయం॥ ధర్మైర్వివాహైరూఢాయాస్తుపత్నీ

పరికీర్తితా।క్రయక్రీతాతుయానారీనసాపత్న్యభిధీయతే ॥ నసాదైవేనసాపి
త్ర్యే దాసీంతాంమునయోవిదురితిమాధవీయేశాతాతపోక్తేః - యత్తుశుద్ధి
రత్నాకరఃశూలపాణిశ్చ ॥ అపుత్రస్యచయాపుత్రీసాపిపిండప్రదాభవేత్।
తస్యపిండాన్నశైకంవా ఏకాహేనైవనిర్వపేదితిజాబాలోక్తేః ॥ భర్తృర్ధన
హరాపత్నీతాంవినాదుహితాస్మృతా। అంగాదంగాత్సంభవతిపుత్రవద్దు
హితానృణామితిబృహస్పతిదుహితుర్ధనహారిత్వోక్తేశ్చ - పుత్రాభావేకన్యా
తదభావేసపత్నీపుత్రఇత్యాహతుః తత్పూర్వవిరోధాత్ ॥ మాతుర్దుహితర
శ్శేషమృణాత్తాభ్యఋతేన్వయ ఇతిదుహితుర్మాతృధనగ్రాహిత్వేనపుత్రస్య
తచ్ఛ్రాద్ధానధికారాపత్తేశ్చేత్యేవం- వచనంతుభ్రాతృపుత్రాద్యభావవిష
యం-పత్న్యభావేఽవిభక్తస్య సోదరఃపూర్వోక్తశంఖవచనాత్ - విభక్త
స్యతుదుహితాధనహారిత్వాత్ పూర్వోక్తజాబాలవచనాచ్చ - తత్రాప్యూ
ఢానూఢసమవాయేఽనూఢైవ ॥ దుహితాపుత్రవత్కుర్యాన్మాతాపిత్రోస్తుసం
స్కృతా। ఆశౌచముదకంపిండ మేకోద్దిష్టంసదాతయోరితిభరద్వాజోక్తేః-
తదభావేదౌహిత్రః ధనహారిత్వాత్ మాతాపిత్రోరుపాధ్యాయాచార్యయో
రౌర్ధ్వదేహికం॥కుర్వన్మాతామహస్యాపివ్రతీనభ్రశ్యతేవ్రతాదితి చంద్రికా
యాంవృద్ధమనూక్తే॥యథాబ్రవీత్సోఽపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రియాంనృప।ఉద
కాద్యాంమహాబాహోదౌహిత్రోఽపి తథార్హతీత్యపరార్కేభవిష్యోక్తేశ్చ-
ఏతద్ధనహారిణాఽవశ్యకంనాన్యస్యేత్యాహ-తత్రైవస్కందః॥శ్రాద్ధంమాతా
మహానాంతుఅవశ్యంధనహారిణా। దౌహిత్రేణార్థనిష్కృత్యైకర్తవ్యంపూ
ర్వముత్తరమితితేనదౌహిత్రోఽత్రపుత్రీకృత ఇతిదేవయాజ్ఞికోక్తిఃపరాస్తా-
అత్రపత్నీదౌహిత్రసమవాయేంశపరత్వాత్పత్న్యేవకుర్యాత్ దౌహిత్రభ్రా
తృపుత్రసత్త్వేవిభక్తస్యదౌహిత్రః అవిభాగేభ్రాతృపుత్రః భ్రాతృతత్పుత్రస
త్త్వేకనిష్ఠశ్చేద్భ్రాతైవజ్యేష్ఠశ్చేత్తత్పుత్రఃకుర్యాదితిదాక్షిణాత్యగ్రంథాః
హారలతాదౌతు॥భ్రాతుర్భ్రాతాస్వయంచైకేతద్భార్యాచేన్నవిద్యతే। తస్య
భ్రాతృసుతశ్చైకేయస్యనాస్తిసహోదరఇతిబ్రాహ్మోక్తేః॥పత్నీకుర్యాత్సు
తాభావేపత్న్యభావేసహోదరఇతికౌర్మాచ్చ, జ్యేష్ఠభ్రాతైవకుర్యాన్నత
త్పుత్రః-యత్తునానుజస్యతథాగ్రజఇతితత్కనిష్ఠభ్రాతృసత్త్వవిషయం-యచ్చ
మనుః॥సర్వేషామేకజాతానామేకశ్చేత్పుత్రవాన్భవేత్। సర్వాంస్తాంస్తేనపు
త్రేణపుత్రిణోమనురబ్రవీదితి॥తత్సహోదరభావవిషయమిత్యుక్తంఏతేనప్ర
త్యాతిదేశోఽయమతస్తస్మిన్సతిఏకాదశపుత్రాఃప్రతినిధయోనకార్యాః సఏవపి

ణ్డదోంశహరశ్చేతి అత్రాపీతివాచస్పతిమనుటీకాకల్పతరురత్నాకరాదయః పరాస్తాః - ద్వాదశపుత్రాభావేపత్నీదుహితరఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ-తస్మాద్దత్తపుత్రప్రశంసేయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- అవిభక్తవిషయంవామదనరత్నేస్మృతిసంగ్రహే॥పుత్రఃకుర్యాత్పితుశ్శ్రాద్ధంపత్నీచతదసన్నిధౌ । ధనహార్యథదౌహిత్రస్తతోభ్రాతాచతత్సుతః ॥ భ్రాత్రోస్సహోదరోభ్రాతాకుర్యాద్దాహాదితత్సుతః। తతస్త్వసోదరోభ్రాతాతదభావేచతత్సుతఇతి - భ్రాతృపుత్రాభావే క్రమేణపితృమాతృస్నుషాస్వసృతత్పుత్రాదయః ధనహారిత్వాత్ భగినీతత్సుతయోర్విశేషమాహమదనరత్నేకాత్యాయనః ॥ అనుజాఅగ్రజావాపిభ్రాతుఃకుర్వీతసత్క్రియామ్ । తతస్స్వసోదరాభద్వత్క్రమేణతనయస్తయోః॥అపరార్కేకార్ష్ణాజినిః॥ పుత్రశ్శిష్యోథవాపత్నీపితాభ్రాతాస్నుషాగురుః। స్త్రీహారీధనహారీచకుర్యాత్పిండోదకక్రియామ్ ॥ మార్కండేయపురాణే॥పుత్రోభ్రాతాచతత్పుత్రఃపత్నీమాతాతథాపితా । విత్తాభావేతుశిష్యశ్చకుర్వీరన్నౌర్ధ్వదేహికమ్॥ లేనధనహారీ ఏతద్భిన్నఇతికాలాదర్శః-అత్రపాఠక్రమోనవివక్షితః - పూర్వవాక్యేష్వథతతః శబ్దాదిభిఃశ్రౌతక్రమోక్తేః- అథజిహ్వయాఅథవక్షసఇతివత్ - పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధమనుః॥స్నుషాస్వస్రీయతత్పుత్రజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవాః । పుత్రాభావేతుకుర్వీరన్పిండాంతంయథావిధి ॥మార్కండేయపురాణే॥పుత్రాద్యుత్పన్నబంధోశ్చసఖాపిశ్వశురస్యచ।జామాతాస్నేహవత్కుర్యాదఖిలంపైతృమేధికమ్॥ చంద్రికాయాంవృద్ధశాతాతపః ॥ మాతులోభాగినేయస్యస్వస్రీయోమాతులస్యచ। శ్వశురస్యగురోశ్చైవసఖ్యుర్మాతామహస్యచ ॥ ఏతేషాంచైవభార్యాణాంస్వసుర్మాతుఃపితుస్తథా।శ్రాద్ధమేషాంతుకర్తవ్యమితివేదవిదోవిదుః ॥ శుద్ధివివేకేపృథ్వీచంద్రోదయేచబ్రాహ్మే ॥ దత్తానాంవాప్యదత్తానాంకన్యానాంకురుతేపితా । చతుర్థేహనితాస్తేషాంకుర్వీరన్సుసమాహితాః ॥దత్తావాగ్దత్తాః॥ మాతామహానాందౌహిత్రాఃకుర్వంత్యహనిచాపరే । తేపితేషాంప్రకుర్వంతిద్వితీయేహనిసర్వదా ॥ జామాతుశ్శ్వశురాశ్చక్రుస్తేషాంతేపిచసంయతాః । మిత్రాణాంతదపత్యానాంశ్రోత్రియాణాంగురోస్తథా ॥భాగినేయసుతానాంచసర్వేషాంత్వపరేహని। రాజ్ఞోసతిసపిణ్డేతునిరపత్యేపురోహితః॥మంత్రీవాతదశౌచంతుపురాచీర్త్వాకరోతిసః । అత్రద్వితీయాహాదౌశ్రాద్ధవిధానమస్థిసంచయపరం కాలాదర్శే ॥. దాహాదిమంత్రవత్పిత్రోర్ద్విదధ్యాద్దౌరసస్సుతః॥తదభావేతుపౌత్రశ్చప్రపౌత్రఃపుత్రికాసుతః ॥ దౌహిత్రోధన

హారీచ భ్రాతా తత్పుత్రఏవచ ॥ పితామాతాస్నుషాచైవస్వసాతత్పుత్రఏవచ।
సపిండస్సోదకోమాతుస్సపిండశ్చసహోదకః । స్త్రీచశిష్యర్త్విగాచార్య
జామాతాచసఖాపిచ ॥ ఉత్పన్నబంధోరిక్థేనకారయేదవనీపతిః ॥ గౌతమః॥
పుత్రాభావేసపిండామాతృసపిండాశ్శిష్యాశ్చ దద్యుస్తదభావే ఋత్విగాచా
ర్యౌ-యత్తుచంద్రికాయాంవృద్ధశాతాతపః ॥ప్రీత్యాశ్రాద్ధంప్రకర్తవ్యంసర్వే
షాంవర్ణలింగినామితితత్సవర్ణవిషయం॥ బ్రాహ్మణ్యాస్సర్వవర్ణానాంనకు
ర్యాత్కర్మకించన । కామాల్లోభాద్భయాన్మోహాత్కృత్వాతజ్జాతతాంవ్రజే
దితిబ్రాహ్మోక్తేః ॥ నబ్రాహ్మణేనకర్తవ్యం శూద్రస్యాప్యౌర్ధ్వదేహికమ్।
శూద్రేణవాబ్రాహ్మణస్య వినాపారసవాత్క్వచిదితి పారసవోక్తేశ్చ- పా
రసవఃఊఢశూద్రాపుత్రః-అత్రేదంతత్త్వం-సర్వత్రపుత్రాదేఃసర్వస్యాభావేప
త్న్యాదేరధికారఉక్తః - తత్రాభావోఽసన్నిధిర్నాశశ్చోచ్యతేఅతఏవపూర్వ
త్రఅసన్నిధానేపూర్వేషామిత్యుక్తం - తత్రాసన్నిధౌపత్న్యాదేస్సర్వాధి
కారేప్రాప్తే॥ ప్రోషితావసితేపుత్రఃకాలాదపిచిరాదపి । ఏకాదశాద్యాఃక్ర
మశోజ్యేష్ఠస్యవిధివత్క్రియాః ॥ జ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమిత్యాద్యైర్దేశాం
తరేపవాదాత్పుత్రనాశఏవపత్న్యాదేఃసపిండనాదధికారః - అసన్నిధౌతు
తత్పూర్వమేవనోర్ధ్వం- అతోఽనధికారిణాభ్రాత్రాదినాకృతమప్యకృతమేవే
తిపునరావర్తనీయం - మాసికాపకర్షోఽప్యావర్తనీయః - ఏకాదశాహమాసి
కానినావర్తంతే ॥ తజ్జ్యాయసాపికర్తవ్యంసపిండీకరణంపునరితివదావృత్తివి
ధానాభావాదితికేచిత్. తన్న, అస్యానిర్మూలత్వాత్ - అతస్తదపికనిష్ఠకృత
మావర్తతేవృద్ధిశ్రౌతపిండపితృయజ్ఞార్థంతుకృతంనావర్తతే ॥ నాసపిండ్యా
గ్నిమాన్పుత్రఃపితృయజ్ఞంసమాచరేత్ । నపార్వణంనాభ్యుదయంకుర్వన్నా
లభతేఫలమితివృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాదితి ॥ భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రోవేత్యాది
హారీతాదివచోభ్యఃకనిష్ఠాదేరప్యధికారాత్- యథాత్రజ్యేష్ఠకర్తృకత్వబా
ధస్తథాపుత్రకర్తృకత్వస్యాపిబాధః- సపిండనేతుబహువక్తవ్యంతన్నిర్ణయే
వక్ష్యామః-అధికారవిశేషేణక్రియావ్యవస్థోక్తా విష్ణుపురాణే ॥ పూర్వాః
క్రియామధ్యమాశ్చతథాచైవోత్తరాఃక్రియాః। త్రిప్రకారాఃక్రియాహ్యేతా
స్తాసాంభేదాన్శృణుష్వమే॥ ఆదాహాద్ద్వాదశాహాచ్చమధ్యేయాస్స్యుఃక్రియా
నృప । తాఃపూర్వామధ్యమామాసిమాస్యేకోద్దిష్టసంజ్ఞితాః ॥ ప్రేతేపితృ
త్వమాపన్నేసపిండీకరణాదను ॥ క్రియంతేయాఃక్రియాఃపుత్రప్రోచ్యంతేతా
నృపోత్తరాః॥పితృమాతృసపిండైశ్చసమానసలిలైస్తథా ॥ తత్సంఘాతగతై

స్తైశ్చైవ రాజ్ఞా వా ధనహారిణా । పూర్వా మధ్యాశ్చ కర్తవ్యాః పుత్రాద్యైరేవ
చోత్తరాః ॥ దౌహిత్రైర్వా నరశ్రేష్ఠ కార్యాస్తత్తనయైస్తథా । మృతా
హానితు కర్తవ్యాః స్త్రీణామప్యుత్తరాః క్రియాః ॥ దౌహిత్రతత్పుత్రయోర్ధన
హారిణోఽదం ఏవమన్యస్యధనహర్తుః యశ్చార్థహరస్సపిండదాయీత్యాపస్తం
బోక్తేః ॥ ప్రేతస్య ప్రేతకార్యాణి అకృత్వా ధనహారకః । వర్ణానాం యద్వధే
ప్రోక్తం తద్వ్రతం ప్రయతశ్చరేదితి పృథ్వీచంద్రోదయే వ్యాఘ్రపాదోక్తేః-మ
దనరత్నే స్కాందేపి ॥ మలమేతన్మనుష్యాణాం ద్రవిణం యత్ప్రకీర్తితమిత్యుక్త్వా।
ఋషిభిస్తస్య నిర్దిష్టా నిష్కృతిః పావనీ పరా । ఆదేహపతనాత్తస్య కుర్యాత్పిం
డోదకక్రియామిత్యుక్తం-క్రియానిబంధే కాత్యాయనః ॥ నచమాతా నచపితా
కుర్యాత్పుత్రస్య పైతృకమ్ । నాగ్రజశ్చ తథా భ్రాతా భ్రాతౄణాం తు కనీయ
సామ్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయే బౌధాయనః ॥ పిత్రా శ్రాద్ధం న కర్తవ్యం పుత్రా
ణాం తు కథంచన । భ్రాత్రా చైవ న కర్తవ్యం భ్రాతౄణాం చ కనీయసామ్ ॥
యది స్నేహేన కుర్యాత్తాం సపిండీకరణం వినా । గయాయాం తు విశేషేణ జ్యా
యానపి సమాచరేత్ ॥ అన్యాభావే పిత్రాదిరపి కుర్యాత్ ॥ ఉత్పన్నబాంధవం
ప్రేతం పితా భ్రాతాథవాగ్రజః । జననీ చాపి సంస్కుర్యాన్మహాదేనోఽన్యథా భ
వేదితి సుమంతూక్తేః- బ్రహ్మచారిణాం తు శుద్ధివివేకే పృథ్వీచంద్రోదయే చ బ్రా
హ్మే ॥ అసమాప్తవ్రతస్యాపి కర్తవ్యం బ్రహ్మచారిణః । శ్రాద్ధం తు మాతాపిత్రో
ర్భిన్నతు తేషాం కరోతి సః ॥ శ్రాద్ధం మాసికాబ్దికాది సర్వం కార్యమిత్యర్థః - న
త్యాతినిషేధోఽన్యసత్త్వే, యత్తు ఛందోగపరిశిష్టే ॥ నత్యజేత్సూతకే కర్మ బ్రహ్మ
చారీ స్వయం క్వచిత్ । నదీక్షణాత్పరం యజ్ఞే న కృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్ ॥ పితర్య
పి మృతే నైషాం దోషో భవతి కర్హిచిత్ । ఆశౌచం కర్మణోఽంతే స్యాత్త్ర్య
హం వా బ్రహ్మచారిణామ్ ॥ యచ్చ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ న బ్రహ్మచారి
ణః కుర్యురుదకం పతితాస్తథేతి - తదప్యన్యసత్త్వే అన్యాభావే తు బ్ర
హ్మచారిణాపి కార్యం పూర్వోక్త వృద్ధమను వచనాత్ ॥ ఆచార్యపిత్రు
పాధ్యాయాన్నిర్హృత్యాపి వ్రతీ వ్రతీ । సంకటాన్నం చ నాశ్నీయాన్న చ తైస్సహ
సంవసేదితి తేనైవోక్తేః బ్రహ్మచారిణః శవకర్మిణో వ్రతాన్నివృత్తిరన్యత్ర మా
తాపిత్రోరితి వసిష్ఠోక్తేః—అత్రాశౌచమేకాహం వక్ష్యామః- ప్రాగుపనయ
నాన్మృతస్యతు పంచవర్షోత్తరం సపిండీకరణవర్జ్యం షోడశశ్రాద్ధాదిసర్వం కా
ర్యమిత్యుక్తం దేవజానీయే ॥ అసంస్కృతానాం భూమౌ పిండం దద్యాత్సంస్కృ
తానాం కుశేష్వితి ప్రచేతోవచనాచ్చ- ఏతచ్చాగ్రే వక్ష్యామః-అవిభక్తానాంపి

శేషమాహపృథ్వీచంద్రోదయేమరీచిః ॥ బహవస్స్యుర్యదాపుత్రాః పితురేక
త్రవాసినః । సర్వేషాంతుమతంకృత్వాజ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమ్॥ ద్రవ్యేణ
చావిభక్తేనసర్వైరేవకృతంభవేత్ ॥ జ్యేష్ఠస్యకర్తృత్వేపిసర్వేఫలభాగినఇత్య
ర్థః - తేనయేబ్రహ్మచర్యపరాస్సన్తర్జనాదయః ఫలంసంస్కారాస్తేనసర్వే
షాంభవంతీతిసిద్ధం - సంసృష్టీనామప్యేవంతుల్యత్వాత్ - విభక్తానాంవిశేష
మాహోశనాః ॥ నవశ్రాద్ధంసపిండత్వంశ్రాద్ధాన్యపిచషోడశ । ఏకేనైవతు
కార్యాణిసవిభక్తధనేష్వపి॥లఘుహారీతః ॥ సపిండీకరణాన్తానియానిశ్రాద్ధా
నిషోడశ । పృథక్నైవసుతాఃకుర్యుఃపృథగ్ద్రవ్యాఅపిక్వచిత్ ॥ఊర్ధ్వంసపిండీ
కరణాత్సర్వేకుర్యుఃపృథక్ పృథక్ ॥మదనరత్నే ॥విభక్తాస్తుపృథక్కుర్యుఃప్రతి
సంవత్సరాదికమ్ । ఏకేనైవావిభక్తేషుకృతేసర్వైస్తుతత్కృతమ్ ॥ ఏతేనాబ్ది
కాదిష్వవిభక్తానామనియమఇతివదన్ శూలపాణిఃపరాస్తః - దత్తకస్తుజనక
స్యపుత్రాద్యభావేదద్యాన్నతత్సత్వే ॥ గోత్రరిక్థేజనయితుర్నభజేద్దత్రిమ
స్సుతః । గోత్రరిక్థానుగఃపిండోవ్యపైతిదదతస్స్వధేతిమనూక్తేః - ఇదంజనక
స్యపుత్రసత్వవిషయం - ఏతచ్చ ప్రవరమంజర్యాం కాత్యాయనలౌగాక్షి
భ్యాంస్పష్టముక్తం - అథయేదత్తకక్రీత కృత్రిమపుత్రికా పుత్రాఃపరపరిగ్ర
హేణానార్షేయాజాతాస్తేద్వ్యాముష్యాయణాంభవంతి - యథాశౌంగశై
శిరీణాం.యానిచాన్యాన్యనే సముత్పత్తినికులాని భవంతీత్యాదినాద్వయోః పి
త్రోః ప్రవరానుక్తో వ్యక్తం - అథయద్యేషాంస్వాసుభార్యాస్వపత్యం నస్యాద్రి
క్థంహరేయుఃపిండంచైభ్యస్త్రిపురుషందద్యుర్యద్యుభయోర్నస్యాదుభాభ్యా
మేవదద్యురేకస్మిన్ శ్రాద్ధేపృథగుద్దిశ్యైకపిండేద్వావనుకీర్తయేత్పరిగృహీతా
రంచోత్పాదయితారంచా తృతీయాత్పురుషాదితి హేమాద్రౌకార్ష్ణాజినిః॥
యావంతఃపితృవర్గ్యాస్స్యుస్తావద్భిర్దత్తకాదయః । ప్రేతానాంయోజనంకు
ర్యుస్స్వకీయైః పితృభిస్సహ।ద్వాభ్యాంసహాథతత్పుత్రాః పౌత్రాస్త్వేకేనత
త్సమమ్ । చతుర్థపురుషేచ్ఛేదస్తస్మాదేషాత్రిపూరుషీ ॥ సాధారణేషుకాలే
షువిశేషోనాస్తివర్గిణామ్ । మృతాహేత్వేకముద్దిశ్యకుర్యుశ్శ్రాద్ధంయథా
విధీతి॥అస్యార్థమాహ హేమాద్రిః - దత్తకాదయఃజనకపాలకయోఃకులేప్రే
తానాంస్వవర్గీయైస్సపిండనంకుర్యుః - దత్తకానాంపుత్రాస్తుపితుర్దత్తకస్యపి
తృభ్యాంజనకపాలకాభ్యాం స్వపితామహాభ్యాంసపిండనంకుర్యుః - తేషాం
పౌత్రాః స్వపితరందత్తకేనపితామహేనతజ్జనకేనచ సపిండయేయుః చతు
ర్థోపితత్కులక్షఏవ తేషాంప్రపౌత్రస్తుదత్తకస్యప్రపితామహస్యపాలకస్య

లబ్ధం చతుర్థంయోజయేన్నవా ఛందఇచ్ఛాదర్శమహాలయాదౌతు ద్వయోఃపిత్రోఃపితామహయోః ప్రపితామహయోర్వాశ్రాద్ధందేయం- తత్రద్వయోఃపిత్రాద్యోః పృథక్ పిండదానంద్వయోరుద్దేశేనైకోవేతి - అత్ర కేచిత్ ఆవయోరయమితిపరిభాష్యయోదత్తస్తస్యైదంద్వయోః పిత్రోఃశ్రాద్ధంయస్త్వపరిభాష్యదత్తఃసగ్రహీతు రేవ- సపాలకాయైవదద్యాదిత్యాహుఃఅత్రమూలంతఏవప్రష్టవ్యాః - వస్తుతస్తుజనకస్యపుత్రపత్న్యాద్యభావేదత్తకోద్వయోర్దద్యాదన్యథాపాలకాయైవప్రాగుక్తకాత్యాయనవచనాత్ . మానవీయమప్యేతద్విషయమేవ గోత్రంతుశ్రాద్ధేపాలకస్యైవ వివాహాదౌతూభయోరిత్యాదిమత్కృతప్రవరదర్పణేజ్ఞేయం - యస్తుమూల్యక్రీతాయాంపరభార్యాయాందాస్యాంచోత్పన్నఃసబీజినఏవదద్యాత్ - మూల్యంవినాస్వయముపనతాయాంతుక్షేత్రిణఏవతదుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేకౌర్మే ॥ అనియోగాత్సుతోయస్తుశుల్కతో జాయతేత్విహ । ప్రదద్యాద్బీజినేపిండంక్షేత్రిణేతుతతోన్యథేతి॥ క్షేత్రజాదేర్విశేషస్తుకలౌతదభావాన్నోచ్యతఇతిదిక్ - జారజానాంవిశేషమాహాపరార్కే నారదః ॥ జాయంతేత్వనియుక్తాయామేకేనబహుభిస్తథా।అరిక్థభాజస్తేసర్వేబీజినామేవతేసుతాః ॥ దద్యుస్తేబీజినేపిండంమాతాచేచ్ఛుల్కతోహృతా । అశుల్కోపహృతాయాంతుపిండదావోఢురేవతే॥ధర్మార్థంశ్రాద్ధకరణేఫలమాహచంద్రికాయాంశాతాతపః ॥ప్రీత్యాశ్రాద్ధంతుకర్తవ్యంసర్వేషాంవర్ణలింగినామ్ । ఏవంకుర్వన్నరస్సమ్యఙ్మహతీంశ్రియమాప్నుయాత్ ॥ గయాయామపితత్రైవబ్రహ్మవైవర్తే॥ఆత్మజోవాధవాన్యోపిగయాశీర్షేయదాతదా । యన్నామ్నాపాతయేత్పిండంతంనయేద్బ్రహ్మశాశ్వతమ్ ॥ ఏతచ్చయదాఫలభూమార్థినాద్విస్త్రీర్వాక్రియతేతదాప్రేతశిలాశ్రాద్ధవర్జ్యంకుర్యాత్తస్యప్రేతత్వవిమోక్షార్థత్వాత్తస్యచజాతత్వాదితికేచిత్ - వస్తుతస్తుసన్న్యాసిశ్రాద్ధవదత్రాపిసర్వంకార్యంసాంగాధికారాదితియుక్తంప్రతీమః - సన్న్యస్తపిత్రాదిస్తుపితుఃపిత్రాదిభ్యః సర్వశ్రాద్ధేషుదద్యాదిత్యుక్తంప్రాక్ వక్ష్యతేచజీవత్పితృకశ్రాద్ధే- అత్రస్త్రీశూద్రాణాంశ్రాద్ధమంత్రవర్జ్యంతూష్ణీంభవతిస్త్రీణామమంత్రకంశ్రాద్ధంతథాశూద్రసుతస్యచ । ప్రాగ్ద్విజాశ్చవ్రతాదేశాత్తేచతుర్యస్తథైవతదితిహేమాద్రౌమరీచివచనాత్॥ అయమేవవిధిఃప్రోక్తశ్శూద్రాణాంమంత్రవర్జితః। అమంత్రస్యతుశూద్రస్యవిప్రోమంత్రేణగృహ్యతేఇతిబ్రాహ్మోక్తేశ్చ- గృహ్యతేసంబధ్యతే అస్యశ్రాద్ధప్రకరణేపాఠేపిపరిభాషాత్వాన్నప్రకరణేనసంకో

చోయుక్తః - తేనశూద్రస్యస్నానదానాదావపివిప్రేణమంత్రపాఠఃకార్యః- అమంత్రశ్చేతివిశేషణాత్ స్త్రియాఅపీతిశూలపాణిః -యత్తుతేనోక్తంమంత్రజన్యనియమాదృష్టసిద్ధిస్తునమస్కారేణ అనుమతోఽస్యనమస్కారోమంత్రఇతిగౌతమోక్తేరితి - తన్న, దృష్టద్వారైవహితత్వాద్విప్రస్వాతంత్ర్యేణఅన్యథానఖవిప్రూతేష్వవఘాతజన్యాదృష్టార్థంసోఽపిక్రియేతేతికించిదేతత్ తేనపిత్రూణాంనామగోత్రత ఇత్యాదౌయత్రద్విజానామపినామమంత్ర ఉక్తస్తత్రప్రతిప్రసవమాత్రార్థంయుక్తం నతిలావపనాదావపి - అత్రకేచిత్ వైదికమంత్రోవిప్రస్య-పౌరాణస్తుశూద్రైఃపఠనీయః - నహివేదేష్వధికారఃక్వచిచ్ఛూద్రస్యవిద్యతే పురాణేష్వధికారోమేదర్శితోబ్రాహ్మణైరిహేతితత్రైవపాద్మోక్తేరిత్యాహుః గౌడాఅప్యేవం-తన్న॥నాధ్యేతవ్యమిదంశాస్త్రంవృషలస్యతుసన్నిధావితికౌర్మే పురాణనిషేధేనవేదస్యదూరాపాస్తత్వాత్॥ అధ్యేతవ్యంబ్రాహ్మణేనవైశ్యేనక్షత్రియేణచ । శ్రోతవ్యమేవశూద్రేణనాధ్యేతవ్యంకదాచన॥ శ్రౌతంస్మార్తంచవైధర్మంప్రోక్తమస్మిన్నృపోత్తమ।తస్మాచ్ఛూద్రైర్వినావిప్రంనశ్రోతవ్యంకదాచనేతి తత్రైవపురాణాధికారేభవిష్యోక్తేశ్చ - ఏతేనసనాధ్యేతవ్యమితినిషేధోమంత్రేతరపురాణపరఇతిశ్రీదత్తాదిమతమపాస్తం తేనపౌరాణమంత్రాణామేవవిప్రేణపాఠోనవైదికానామితిసిద్ధం - ద్విజస్త్రియస్తుసంకల్పమాత్రంస్వయంకృత్వావైదికమంత్రయుక్తంసర్వంబ్రాహ్మణద్వారాకారయేయురితిప్రయోగపారిజాతః - అతఏవస్త్రీణామిత్యకృతవివాహస్త్రీపరమితిహేమాద్రిరాహ - అనుపనీతస్తువైదికమంత్రయుక్తంసర్వంస్వయమేవకుర్యాదిత్యుక్తంప్రాక్ -యత్తుప్రాగ్ద్విజాశ్చవ్రతాదేశాదితితదశక్తవిషయమచూడవిషయంవేతిదిక్ శూద్రస్యతుసదామశ్రాద్ధమేవ ॥ సదాచైవతుశూద్రాణామామశ్రాద్ధంవిధీయతఇతిసుమంతూక్తేః॥ పృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యేపి ॥ ఏవంశూద్రోఽపిసామాన్యంవృద్ధిశ్రాద్ధంచసర్వదా।నమస్కారేణమంత్రేణకుర్యాదామాన్నవత్సదా ॥ తత్రైవవృద్ధపరాశరః ॥ ఆమాన్నేనతుశూద్రస్యతూష్ణీంతుద్విజపూజనం । కృత్వాశ్రాద్ధంతునిర్వాప్యసజాతీనాశయేదథ సఏవ॥ఆమంశూద్రస్యపక్వాన్నంపక్వముచ్ఛిష్టముచ్యతే।హేమాద్రౌభవిష్యేధర్మేష్వవస్థధర్మజ్ఞాయదిశూద్రాః ప్రకుర్వతే॥అగ్నౌకరణమంత్రశ్చనమస్కారోవిధీయతే।ఆవాహనాదికర్మాంయథాశూద్రేణతచ్ఛృణు॥దేవానాందేవనామ్నాతుపిత్రూణాంనామగోత్రతః।పిణ్డాదీన్నిర్వపేద్వీరనామతోగోత్రతస్తథాశూద్రాణాంగోత్రాభావేపికాశ్యపంగోత్రం

జ్ఞేయః-తస్మాదాహుః॥ సర్వాః ప్రజాః కాశ్యప్య ఇతి శ్రుతేః- గోత్రనాశే తు కాశ్యప ఇతి వ్యాఘ్రపాదోక్తేశ్చేతి హేమాద్రిః- ఏవమన్యత్ర గోత్రాజ్ఞానే ఏవం తర్పణాదిషు జ్ఞేయం- తత్రైవ భవిష్యే ॥ శూద్రస్తు గృహపాకేన సపిండాంస్సర్వపేత్తథా। సక్తుమూలం ఫలం తస్య పాయసం వా భవేత్ స్మృతమ్ ॥ గౌతమః॥ అనుమతోస్య నమస్కారో మంత్ర ఇతి దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చేత్యేవం నమస్కారమంత్ర ఇతి కేచిత్ విజ్ఞానేశ్వరోప్యేవమాహ - హేమాద్రిస్తు॥ శూద్రోప్యమంత్రవత్కుర్యాదనేన విధినా బుధ ఇతి - మాత్స్యే మంత్ర నిషేధాన్నామమంత్రేణేత్యాహ- పృథ్వీచంద్రోదయే స్కాందే ॥ రాజకార్యే నియుక్తస్య బంధనిగ్రహవర్తినః । వ్యసనేషు చ సర్వేషు శ్రాద్ధం విప్రేణ కారయేత్ ॥ యత్తు భారతే రాజధర్మేషు ॥ యవనాః కిరాతా గాంధారాశ్చీనాః శబరబర్బరాః॥ శకాస్తుషారాః కంకాశ్చ పహ్లవాశ్చాంధ్రమద్రకా ఇత్యుక్త్వా॥ బ్రహ్మక్షత్రప్రసూతాశ్చ వైశ్యాః శూద్రాశ్చ మానవాః। కథం ధర్మాంశ్చరిష్యంతి సర్వే విషయవాసినా ఇతి చోక్తాః ॥ వేదధర్మక్రియాశ్చైవ తేషాం ధర్మో విధీయతే। పితృయజ్ఞాస్తథా కూపాః ప్రపాశ్చ శయనాని చ ॥ దానాని చ యథాకాలం ద్విజేభ్యో విసృజేత్సదా ॥ తథా ॥ దక్షిణా సర్వయజ్ఞానాం దాతవ్యా భూతిమిచ్ఛతా। పాకయజ్ఞా మహార్హాశ్చ కర్తవ్యాస్సర్వదస్యుభిరితి మ్లేచ్ఛాదీనాం శ్రాద్ధవిధానం- తదపి సజాతీయభోజనద్రవ్యదానాదిపరం-నతు శ్రాద్ధపరమితి——ఇతి కమలాకరభట్టకృతే నిర్ణయసింధౌ అధికారనిర్ణయః॥—అథ పితరః - హేమాద్రౌ మాత్స్యదేవలౌ ॥ నామగోత్రం పితౄణాంతు ప్రాపకం హవ్యకవ్యయోః। అగ్నిష్వాత్తాదయస్తేషామాధిపత్యే వ్యవస్థితాః॥ నామమంత్రాస్తథా దేశా భవాంతరగతానపి ॥ ప్రాణినః ప్రీణయంత్యేవ తదాహారత్వమాగతాన్। దేవో యది పితా జాతశ్శుభకర్మానుయోగతః। తస్యాన్నమమృతం భూత్వా దేవత్వేప్యనుగచ్ఛతి॥ గాంధర్వే భోగరూపేణ పశుత్వే చ తృణం భవేత్। శ్రాద్ధాన్నం వాయురూపేణ నాగత్వేప్యుపతిష్ఠతి॥ పానం భవతి యక్షత్వే రాక్షసత్వే తథామిషమ్। దనుజత్వే తథా మద్యం ప్రేతత్వే రుధిరోదకమ్ ॥ మనుష్యత్వేన్నపానాదినానాభోగకరం భవేత్ ॥ అత్ర పిత్రాదిశబ్దైర్జనకాదీనామేవ దేవతాత్వముచ్యతే-నవస్వాదీనాం అసావేతత ఇతి యజమానస్య పిత్రే ఇతి శతపథశ్రుతేః- యస్య పితా ప్రేతస్స్యాత్స పిత్రే పిండం నిధాయేతి విష్ణ్వాదిస్మృతేశ్చ- యత్తు మనుదేవలౌ॥ వసవః పితరో జ్ఞేయా రుద్రా జ్ఞేయాః పితామహాః । ప్రపితామహాస్తథాదిత్యాశ్శ్రుతిరేషా సనాతనీ॥ యచ్చ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వసురుద్రాదితి

సుతాః పితరశ్శ్రాద్ధదేవతా ఇతి - తదభేదధ్యానార్థం యాని తు హేమాద్రౌ
నందిపురాణే ॥ విష్ణుః పితాస్య జగతో దివ్యో యజ్ఞస్స ఏవ చ । బ్రహ్మా పితామ
హో జ్ఞేయో హ్యహం చ ప్రపితామహ ఇతి ॥ యచ్చ భవిష్యే ॥ అనిరుద్ధస్స్వ
యం జ్ఞేయః ప్రద్యుమ్నశ్చ పితా స్మృతః । సంకర్షణస్స జనకో వాసుదేవస్తు తత్పి
తా ॥ స్వయం కర్తా యత్తుస్తైత్రివ॥ ప్రథమో వరుణో జ్ఞేయః ప్రాజాపత్యస్త
థాపరః। తృతీయోగ్నిః స్మృతః పిండే హ్యేష పిండవిధిః స్మృతః ॥ యచ్చ మనుః॥
సోమపా నామ విప్రాణాం క్షత్రియాణాం హవిర్భుజః। వైశ్యానామాజ్యపా
నామ శూద్రాణాం తు సుకాలినః॥ యచ్చాదిత్యపురాణే ॥ మాసాశ్చ పితరో జ్ఞే
యా ఋతవశ్చ పితామహాః । సంవత్సరః ప్రజానాం చ సుష్వేకః ప్రపితామ
హాః॥ యచ్చ నందీపురాణే॥ అగ్నిష్వాత్తా బ్రాహ్మణానాం పితరః పరికీర్తితాః।
రాజ్ఞాం బర్హిషదో నామ విశాం కావ్యాః ప్రకీర్తితాః ॥ సుకాలినస్తు శూద్రా
ణాం వ్యామా మ్లేచ్ఛాంత్యజాతిషు ॥ అతో వాహనాదిషు పిత్రాదయస్సము
చ్చయేన వికల్పేన వా యథాచారం తత్తద్దేవతారూపేణ వాచ్యా ఇతి హేమా
ద్ర్యాదయః- హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే॥ పార్వణం కురుతే యస్తు కేవలం పితృహే
తుకమ్। మాతామహ్యం న కురుతే పితృహా స ప్రజాయతే ॥ ధౌమ్యః॥ పితరో య
త్ర పూజ్యంతే తత్ర మాతామహా ధ్రువమ్ । అవిశేషేణ కర్తవ్యం విశేషాన్నర
కం వ్రజేత్ ॥ అస్యాపవాదమాహ కాత్యాయనః॥ కర్షూసమన్వితం ముక్త్వా తథా
ద్యం శ్రాద్ధషోడశమ్। ప్రత్యాబ్దికం తు శేషేషు పిండాస్స్యుః షడితి స్థితిః ॥ కర్షూస
మన్వితం సపిండీకరణం దర్శాదౌ సపత్నీకానామేవ దేవతాత్వం ॥ స్వేన భ
ర్త్రా సమం శ్రాద్ధం మాతా భుంక్తే సుధాసమమ్ । పితామహీ చ స్వేనైవ త
థైవ ప్రపితామహీతి తత్త్రైవోక్తేః - చంద్రికాయాం చతుర్వింశతిమతే ॥ క్ష
యాహం వర్జయిత్వైకం స్త్రీణాం నాస్తి పృథక్క్రియా । కేచిదిచ్ఛంతి నారీ
ణాం పృథక్ శ్రాద్ధమహర్షయః॥ అన్వష్టకాసు వృద్ధౌ చ గయాయాం చ క్షయే
హని । అత్ర మాతుః పృథక్ శ్రాద్ధమన్యత్ర పతినా సహేతి కాత్యాయనోక్తేశ్చ-
అస్య నిర్మూలతాం వదంతో గౌడాస్త్వవిజ్ఞా ఏవ - అత్ర భాగ ఇత్యధ్యాహారః- అ
న్యథా సపత్నీకా వై మాత్రే ఇతి ప్రయోగాపత్తేః- అత్ర మాతృశబ్దో జనన్యామే
వ ముఖ్యః- తేన సపత్నమాతృభ్యో న దద్యాత్ -ఏవం పితామహ్యాదిశబ్దైః పితృ
జనన్యాదయ ఏవోచ్యంతే ఇతి తత్సపత్నీభ్యో న దేయమితి హేమాద్రిః - కారు
ణ్యేన తు మహాలయాదౌ దేయమితి స ఏవ — అథ విశ్వేదేవాః- హేమాద్రౌ శం
ఖబృహస్పతీ ॥ ఇష్టిశ్రాద్ధే క్రతుర్దక్షౌ సత్యా నాందీముఖే వసూ । నైమిత్తికే

కామకాలౌ కామ్యేచధురిలోచనౌ॥ పురూరవార్ద్రవౌ చైవపార్వణేసముదాహృతౌ॥తత్రైవ॥ఉత్పత్తింనామచైతేషాంనవిదుర్యేద్విజాతయః । అయముచ్చారణీయస్తైశ్శ్లోకశ్శ్రద్ధాసమన్వితైః ॥ ఆగచ్ఛంతుమహాభాగావిశ్వేదేవామహాబలాః।యఅత్రవిహితాశ్శ్రాద్ధేసావధానాభవంతుతేఇతిఇష్టిశ్రాద్ధంప్రతిరుచిరిత్యుక్తమితికల్పతరుః- ఆధానాదికర్మాంగమిత్యన్యే, నైమిత్తికమేకోద్దిష్టం ॥ ఏకోద్దిష్టంతుయచ్ఛ్రాద్ధంతన్నైమిత్తికముచ్యతేఇతి భవిష్యోక్తేః- ఏతద్ద్వయమపిఏకోద్దిష్టందైవహీనమిత తత్రవిశ్వేదేవ నిషేధస్తథాపినవశ్రాద్ధేద్వాదశమాసికేచకామకాలౌజ్ఞేయౌ ॥ నవశ్రాద్ధందశాహానినవమిశ్రంతుషడృతూన్।అతఃపరంపురాణంవైత్రివిధంశ్రాద్ధముచ్యతేయస్మిన్నేవపురాణేవావిశ్వేదేవానలేభిరే। ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధం వృషలంమంత్రవర్జితమితిబహ్వృచపరిశిష్టాత్-ఏతచ్చబహ్వృచానామేవ- తేషామేవోక్తేః- అన్యేషాంతునాత్రవిశ్వేదేవాఇతికాత్యాయనోక్తేస్తన్నిషేధఏవేతిపృథ్వీచంద్రోదయః - అన్యేతునైమిత్తికంసపిండీకరణమాహుః- భవిష్యే॥ యద్యప్యేకోద్దిష్టంతచ్ఛబ్దేనోక్తం - తథాపి ॥ తదప్యదైవంకర్తవ్యమయుగ్మాన్భోజయేద్ద్విజానితితత్రైవవిశ్వేదేవనిషేధాత్ - యద్యపిసపిండీకరణేంశతఏకోద్దిష్టత్వం తథాపి॥సపిండీకరణంశ్రాద్ధందేవపూర్వంనియోజయేదితివచనాత్తత్పరత్వం - హేమాద్రావాదిత్యపురాణే॥ విశ్వేదేవాఃక్రతుర్దక్షస్సర్వాస్విష్టిషుకీర్తితౌ ।నిత్యం నాందీముఖేశ్రాద్ధేవసూసత్యౌచపైతృకే ॥ నవాన్నలంభనేదేవౌకామకాలౌ సదైవహి। అపికన్యాగతేసూర్యేకామ్యేచధురిలోచనౌ ॥ పురూరవార్ద్రవౌచైవవిశ్వేదేవౌతుపార్వణే ॥ క్వచిద్విశ్వేదేవాపవాదమాహహేమాద్రౌశాతాతపః ॥ నిత్యంశ్రాద్ధమదైవంస్యాదేకోద్దిష్టంతథైవచ । మాతుశ్శ్రాద్ధంచయుగ్మైస్స్యాదదైవంప్రాఙ్ముఖైఃపృథక్ ॥ యోజయేద్దేవపూర్వాణిశ్రాద్ధాన్యన్యానియత్నతః। నాందీశ్రాద్ధేభిన్నప్రయోగపక్షేమాతృశ్శ్రాద్ధమదైవమితి హేమాద్రిః—అథవిప్రాః - తేచోత్తమమధ్యమాధమభేదేనత్రివిధాః - తత్రాద్యాః-అత్రమదీయాఃశ్లోకాః ॥ త్రిణాచికేతస్త్రిమధుశ్చబహ్వృచోప్యాథర్వణోऽయాజుషసామగౌచ । షడంగవిచ్చత్రిసుపర్ణవేత్తాప్యథర్వశీర్షోऽధ్యయనేతరశ్చ ॥ శతాయుర్వేదార్థవిద్వాన్ప్రవక్తాస్యాద్బ్రహ్మచారీచతథాగ్నివిచ్చ।సీదద్వృత్తిస్సత్యవాక్పూరుషైస్స్వైర్మాతాపిత్రోఃపంచభిఃఖ్యాతవంశః। పత్నీయుక్తోజ్యేష్ఠసామాపురాణవేత్తాపుత్రీచేతిహాసేష్వభిజ్ఞః ॥ యోగీభిక్షుస్సామగోబ్రహ్మవేత్తాపంచాగ్నిశ్చశ్రోత్రియస్తత్సుతోవా ।శంభుధ్యాయీ

శ్రీశపాదాబ్జసేవీపాంథశ్చైతేతూత్తమాస్సంప్రదిష్టాః॥ భిక్షుర్యోగీపాం
థఏతేత్వలభ్యాభాగ్యాల్లబ్ధాశ్చేత్తదాభోజనీయాః । శ్రాద్ధేషుశేషాపవి
ష్టేషుపశ్చాత్సంప్రాప్తాశ్చేద్విప్రసపఙ్క్తౌ-తుభోజ్యాః - అత్రమూలంహే
మాద్రౌజ్ఞేయం - తత్రైవనారదః ॥ యోవైయతీననాదృత్యభోజయేదితరా
న్ద్విజాన్ ।విజానన్సతోగ్రామేకవ్యంతద్యాతిరాక్షసాన్ ॥ దీపకలికాయాం
దక్షః॥వినామాంసేనమధునావినాదక్షిణయాశిషా । పరిపూర్ణంభవేచ్ఛ్రా
ద్ధంయతిషుశ్రాద్ధభోజిషు॥ఏతచ్ఛజ్ఞాతివిషయం- త్రినాచికేతస్త్రిసుపర్ణయజు
ర్వేదైకదేశౌతద్వ్రతేనతదధ్యాయినాయస్యసప్తపూర్వేసోమపాః సత్రిసు
పర్ణఇతిబోపదేవః - త్రిమధుఋగ్వేదైకదేశఃతదధ్యాయీ కేచిన్నాచికేతంచ
యనంత్రిఃకృతవానిత్యర్థమాహుస్తద్ధేమాద్రివిరుద్ధం - హేమాద్రౌగౌతమః॥
యువభ్యోదానంప్రథమంపిత్ర్యవయసఇత్యేకే-మాత్స్యేమనుః యచ్ఛవ్యాకరు
తేవాచంయశ్చమీమాంసతేఽధ్వరమ్।సామస్వరవిధిజ్ఞశ్చపఙ్క్తిపావనపావ
నాః॥కౌర్మే॥అసమానప్రవరకోహ్యసగోత్రస్తథైవచ। అసంబంధీచవిజ్ఞేయో
బ్రాహ్మణాశ్శ్రాద్ధసిద్ధయే॥గారుడే॥శ్రాద్ధేషువినియోజ్యాస్తేబ్రాహ్మణాబ్ర
హ్మవిత్తమాః॥ యేయోనిగోత్రమంత్రాంతేవాసిసంబంధవర్జితాః ॥ మనుః॥
నమిత్రంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేధనైఃకార్యోస్యసంగ్రహః । నారింనమిత్రంయో
విద్యాత్తంతుశ్రాద్ధేనిమంత్రయేత్ ॥ ద్వయోర్భ్రాత్రోః శ్రాద్ధభోజనంనిషి
ద్ధం-పితృపుత్రౌభ్రాతరౌద్వౌనిరగ్నింగుర్విణీపతిమ్। సగోత్రప్రవరంచైవశ్రా
ద్ధేషుపరివర్జయేదితి ॥ శ్రాద్ధదీపకలికాయాంజాతూకర్ణ్యోక్తేః—అథమధ్య
మాః- హేమాద్రౌకౌర్మేగార్గ్యే॥ నైకగోత్రేహవిర్దద్యాద్యథాకన్యాంతథా
హవిః । అభావేహ్యన్యగోత్రాణామేకగోత్రాంస్తుభోజయేత్ ॥ అత్రకేచి
త్స్వశాఖీయాన్ముఖ్యానాహుః-పఠంతిచ ॥ నిమంత్రయీతపూర్వేద్యుస్స్వ
శాఖీయాన్ ద్విజోత్తమాన్ । స్వశాఖీయద్విజాభావేద్విజానన్యాన్నిమంత్ర
యేదితి॥ఇదంతునిర్మూలత్వాద్ధేమాద్రిణాదూషితత్వాచ్చోపేక్ష్యం - మనుర
పి॥యత్నేనభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేబ్రాహ్మణంవేదపారగమ్ । శాఖాంతగమథా
ధ్వర్యుంఛందోగంవాసమాప్తిగమ్ ॥ ఏషామన్యతమోయస్యభుంజీతశ్రాద్ధ
మర్చితః । పితౄణాంతస్యతృప్తిస్స్యాచ్ఛాశ్వతీసాప్తపౌరుషీ ॥ అత్రమామ
కాఃశ్లోకాః॥మాతామహోమాతులభాగినేయదౌహిత్రజామాతృగురుస్వశి
ష్యాః । ఋత్విక్చయాజ్యశ్వశురౌస్వబంధుస్స్యాలోగుణాఢ్యాస్త్వనుకల్పభూ
తాః॥ బంధవోమాతృష్వస్రపితృష్వస్రమాతులపుత్రాఇతిబోపదేవః - అత్ర

మూలం హేమాద్రౌ జ్ఞేయం-సగుణస్వస్రీయాద్యతిక్రమే దోష ఏవ ॥ స ప్తర్షా ర్వాన్ సప్తపరాన్పురుషానాత్మనా సహ। అతిక్రమ్య ద్విజానేతాన్నరకే పాతయేత్ఖగ॥ సంబంధినస్తథా సర్వాన్ దౌహిత్రం విట్పతిం తథా। భాగినేయం విశేషేణ తథా బంధుం ఖగాధిప ఇతి మదనరత్నే భవిష్యోక్తేః- అత ఏవ యాజ్ఞవల్క్యో బ్రాహ్మణప్రాతివేశ్యానామేతదేవానిమంత్రణే ఇతి గుణ్యాతిక్రమే దశపణం దండమాహ-ఆసన్నమాత్రపరమిదం మూర్ఖే తు న దోషః॥ బ్రాహ్మణాతిక్రమో నాస్తి మూర్ఖే చైవ వివర్జితే। జ్వలంతమగ్నిముత్సృజ్య న హి భస్మని హూయతే ఇతి కాత్యాయనోక్తేః-విప్రస్యాపి దోషః॥ అవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణానో భస్మీభవతి దారువదితి మనూక్తేః - అపరార్కే-అత్రిః॥ షడ్భ్యస్తు పురుషేభ్యోర్వాగ్ శ్రాద్ధేయాస్తు గోత్రిణః॥ షడ్భ్యస్తు పరతో భోజ్యాః శ్రాద్ధేష్వగ్గోత్రజా అపి॥ ఏతచ్చ బ్రాహ్మణాలాభే అపిశబ్దాత్ అసంభవే హేమాద్రౌ గౌతమః॥ శిష్యాంశ్చైకే సగోత్రాంశ్చ భోజయేదూర్ధ్వం త్రిభ్యో గుణవతః - ఆపస్తంబః॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేద్యోనిగోత్రమంత్రాంతేవాస్యసంబంధాన్గుణహాన్యాం తు పరేషాం సముదితస్సోదర్యోపి భోజయితవ్య ఏతేనాంతేవాసినో వ్యాఖ్యాతా ఇతి అత్ర విశేషమాహాత్రిః ॥ పితా పితామహో భ్రాతా పుత్రో వాథ సపిండకః। న పరస్పరమర్ఘ్యాస్స్యుర్న శ్రాద్ధే ఋత్విజస్తథా ॥ ఋత్విక్పుత్రాదయో హ్యేతే సకుల్యా బ్రాహ్మణాః స్మృతాః॥ వైశ్వదేవే నియోక్తవ్యా యద్యేతే గుణవత్తరాః ॥ సగోత్రాన్ నియోక్తవ్యాః స్త్రియాశ్చైవ విశేషత ఇతి—అథ వర్జ్యాః-అత్ర మామకాః శ్లోకాః॥ వర్జ్యాన్ప్రవక్ష్యే త్వథ రోగివైరిహీనాధికాంగాన్ కితవాన్కృతఘ్నాన్ । నక్షత్రశాస్త్రేణ చ జీవమానాన్ భిషజ్యవృత్త్యాపి చ రాజభృత్యాన్ ॥ సంగీతకాయస్థకుసీదవృత్త్యా వేదత్రయేణాపి కవిత్వవృత్త్యా । దేవార్చనేనాపి చ జీవమానాన్స్వధ్యాయదారాగ్నిసుతోజ్ఝకాన్ ॥ దుర్వాలఖల్వాటకునఖ్యధర్మిన్ నటాంశ్చ పౌనర్భవకృష్ణదంతాన్ । అగారదాహీ గరదస్సముద్రయాయీ చ కుండాశ్యథ కూటకారీ ॥ బాలాంశ్చ యోధ్యాపయతే స్వపుత్రాదివా ప్రవిద్యాస్స్వధకుండగోళౌ॥ అగ్రేదిధిష్వాః పతిరస్త్రకర్తా సోమక్రయీ తైలికకేకరాక్షౌ। యుద్ధాచార్యః పక్షిణాం పోషకశ్చ సోత్రోభేత్తా వృత్తిసంరోపకశ్చ ॥ మేషాణాం వా మాహిషాణాం చ పుష్ట్యా స్వీయస్త్రీషు ప్రాహితైర్యశ్చ జారైః । జీవత్యధ్యేతుశ్చ దత్తానుయోగాద్ద్రవ్యప్రాప్త్యై వేదముద్ఘాటయంతః॥ గ్రామయాజీ పశుకేశవిక్రయీ స్తేనశిల్పిపిశృవాదకారకాన్ । అర్థకామరతశూద్రయాజకశ్మశ్రుహీనజటిముండినిర్ఘృ ణ

ణాన్॥ యస్యచైవగృహిణీరజస్వలాస్వార్థపాకరతశ్చాపదాయకాన్॥ క్లీబకు
ష్ఠిశ్విత్రిణోహీనాతిరిక్తాంగాన్ కుబ్జవామనవృషలీపతిస్త్రీజితాన్ ॥ పుత్రహీనమథకూటసా
క్షిణంప్రాతిహారికమయాజ్యయాజకం। స్వాత్మదాత్మపరివేత్తృజాగ్రకస్తే
నహింస్రసకముఖాన్వివర్జయేత్॥ అత్రమూలం హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయే
చ జ్ఞేయం - భారతే దానధర్మేషు శ్రాద్ధవర్జ్యవిప్రాధికారం ॥ కితవోభ్రూణ
హాయక్ష్మీపశుపాలోనిరాకృతిః । గ్రామ్యప్రేష్యోవార్ధుషికోగాయకస్సర్వ
విక్రయీ॥సాముద్రికోరాజభృత్యస్తైలికఃకూటకారకః। పిత్రావివదమానశ్చ
యస్యచోపపతిర్గృహే॥అభిశస్తస్తథాస్తేనశ్శిల్పంయశ్చోపజీవతి।పర్వకారశ్చ
సూచీచమిత్రధ్రుక్పారదారికః ॥ అవ్రతానాముపాధ్యాయఃకాండపృష్ఠస్త
థైవచ। శ్వభిశ్చయఃపరిక్రామేద్యశ్శునాదష్టఏవచ ॥ పరివిత్తిస్తథాస్తేనోదు
శ్చర్మాగురుతల్పగః।కుశీలకోదేవలకోనక్షత్రైర్యశ్చజీవతి॥ ఈదృశాబ్రాహ్మ
ణాజ్ఞేయాఅపాంక్తేయాయుధిష్ఠిర॥ తథా॥ ఋణకర్తావయోరాజన్యశ్చ
వార్ధుషికోనరః।కాండపృష్ఠస్వశాఖాంత్యక్త్వాపరశాఖయోపనీతఃతదధ్యా
యీచ క్షత్రియవైశ్యవృత్త్యా నారదస్తు॥ తస్యామేవతుయోవృత్తౌబ్రాహ్మణ్యేవ
సతేరసాన్।కాండపృష్ఠశ్చ్యుతోమార్గాత్సోపాంక్తేయః ప్రకీర్తితఇత్యాహ
హారీతః।శూద్రాపుత్రాస్స్వయందత్తాయేచైతేక్రీతకాస్సుతాః॥ తేసర్వేమ
సునాప్రోక్తాఃకాండపృష్ఠానసంశయః ॥ అన్యేపిహేమాద్రౌమాత్స్యే॥ త్రి
శంకూన్బర్బరానంధ్రాన్ చీనద్రవిడకొంకణాన్ । కర్ణాటకాంస్తథాభీరాన్
కాలింగాంశ్చవివర్జయేత్॥తత్రైవసౌరపురాణే॥ అంగవంగకలింగాంశ్చసౌ
రాష్ట్రాన్గుర్జరాంస్తథా।ఆభీరాన్కొంకణాంశ్చైవద్రావిడాన్దాక్షిణా
యనాన్॥ఆవంత్యాన్మాగధాంశ్చైవబ్రాహ్మణాంస్తువివర్జయేత్ । చంద్రి
కాయాంయమః॥కాణాఃకుబ్జాశ్చషండాశ్చకృతఘ్నాగురుతల్పగాః।మానకూ
టాస్తులాకూటాశ్శిల్పినోగ్రామయాజకాః ॥ రాజభృత్యాంధబధిరమూకఖ
ల్వాటపంగవః।వణిజోమధుహర్తారోరోగదావనదాహకః॥ సమయానాంచ
భేత్తారఃప్రదానేయేనివారకాః। ప్రవ్రజ్యోపనివృత్తాశ్చవృథాప్రవ్రజితాశ్చ
యే॥యశ్చప్రవ్రజితాజ్జాతఃప్రవ్రజ్యావసితశ్చయః।అవకీర్ణీచవీరఘ్నో గురు
ఘ్నఃపితృదూషకః॥ శ్రాద్ధకాశికాయాంకాత్యాయనః।స్వర్ణగ్వఃకీలదశ్చర్మా
సక్షోతికపిలస్తథా।భిన్నోష్ఠశ్ఛిన్నలింగశ్చనైవకేతనమర్హతి॥ద్వివర్ణగ్నిఃపిత్రో
ర్వాం శే త్రిపురుషం విచ్ఛిన్నవేదాగ్నిః-హేమాద్రౌమరీచిః॥ అవిద్ధకర్ణఃకృష్ణ
శ్చలంబకర్ణస్తథైవచ।వర్జనీయాః ప్రయత్నేనబ్రాహ్మణాశ్శ్రాద్ధకర్మణి॥ బ్రా

హ్మా ॥ మూకశ్చపూతినాభశ్చఛిన్నాంగశ్చాధికాంగుళిః । గళరోగీగడు
మాన్స్ఫుటితాంగశ్చసజ్వరః । షండతూవరమండాశ్చశ్రాద్ధేష్వేతాన్వివర్జ
యేత్ । లంబకర్ణంచాహాత్రైవగోభిలః॥ హనుమూలాదధఃకర్ణౌలంబౌ
తుపరికీర్తితౌ।ద్వ్యంగుళౌత్ర్యంగుళౌ శస్తావితిశాతాతపోఽబ్రవీత్ ॥ చంద్రి
కాయాంయమః॥ద్వ్యంగుళాత్తితకర్ణస్యభుంజతేపితరోనతు॥షండశ్చాత్రచం
ద్రికోక్తః - సప్తవిధోగ్రాహ్యః॥ యథా ॥ షండకోవాతజష్షండః పండః
క్లీబోనపుంసకః। కీలకశ్చేతిసప్తైవక్లీబభేదాఃప్రకీర్తితాః ॥ పరాశరమాధవీ
యేతు చతుర్దశవిధఉక్తః తేషాంస్వరూపాణి తత్రైవజ్ఞేయాని - చంద్రికా
యాంశాతాతపఃఅగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైర్యేయజంత్యల్పదక్షిణైః। తేషామన్నం
నభోక్తవ్యమపాంక్తేయాస్తేప్రకీర్తితాః। ఏతచ్చశక్తౌసత్యాంఅపరార్కే-భార
తే ॥ అవ్రతీకితవస్తేనః ప్రాణివిక్రయకోపివా । పశ్చాచ్చేత్పీతవాన్సోమం
సోపికేతసమర్హతి । శ్రాద్ధదీపకళికాయాంయమః । అపత్నీకశ్చవర్జ్యస్స్యా
త్సపత్నీకోప్యనగ్నికః । తత్రైవాశ్వలాయనః ॥ ప్రతిమావిక్రయంయోవైక
రోతిపతితస్తుసః। జీవనార్థంపరాస్త్రీసిధృత్వాతీర్థంప్రయాతియః । మాతాపి
తోజ్ఝినాసోపిపతితఃపరికీర్తితః ॥ తత్రైవజాతూకర్ణ్యః ॥ యత్రమాతుల
జోద్వాహోయత్రవావృషళీపతిః।శ్రాద్ధంనగచ్ఛేత్తద్విప్రైఃకృతంయచ్చనిరా
మిషమ్ ॥ పితృపుత్రౌ భ్రాతరౌద్వౌ నిరగ్నింగుర్విణీపతిమ్ । సగోత్రప్రవ
రం చైవశ్రాద్ధేషు పరివర్జయేత్ ॥ బృహన్నారదీయే ॥ శంఖంచక్రంమృదా
యస్తుకుర్యాత్తప్తాయసేనవా । సశూద్రవద్బహిఃకార్యస్సర్వస్మాద్ద్విజక
ర్మణః । శంఖచక్రాద్యంకనంచగీతనృత్యాదికంతథా।ఏకజాతేరయంధర్మోన
జాతుస్యాద్ద్విజన్మనః ॥ తేనయేతప్తముద్రాదివిధయస్తేశూద్రవిషయాఇతి-
పృథ్వీచంద్రోదయే ॥ శివకేశవయోరంకాన్శూలచక్రాదికాన్ద్విజః।నధా
రయేతమతిమాన్వైదికేవర్త్మనిస్థితఇత్యాశ్వలాయనోక్తేశ్చనృత్యంచోదరా
ద్యర్థంనిషిద్ధమితిశ్రీధరస్వామీ-అన్యేపినిషేధానిబంధేషుజ్ఞేయాఇతిదిక్-అత్రవి
ప్రాణాంగ్రాహ్యత్వోక్త్యైవతద్వర్జ్యానాం నిషేధేసిద్ధే పునర్వర్జ్యపరిగణ
నం - నిషిద్ధవర్జ్యనిర్గుణప్రాప్త్యర్థమితివిజ్ఞానేశ్వరః - కుష్ఠికాణాదేరపవా
దోహేమాద్రౌవసిష్ఠః ॥ అపిచేన్మంత్రవిద్యుక్తశ్శారీరైఃపఙ్క్తిదూషణైః।
అదూష్యంతంయమఃప్రాహపఙ్క్తిపావనఏవసః । క్వచిద్విప్రాణాంజాతి
మాత్రేణగ్రాహ్యత్వముక్తం-చంద్రికాయామాగ్నేయే। యదిపుత్రోగయాం

గచ్ఛేత్కదాచిత్కాలపర్యయాత్। తానేవభోజయేద్విప్రాన్బ్రాహ్మణా
యేప్రకల్పితాః। బ్రహ్మణాకృతసంస్థానావిప్రాబ్రహ్మసమాఃస్మృతాః॥అ
మానుషాగయావిప్రాబ్రాహ్మణాయేప్రకల్పితాః॥ తేషుతుష్టేషుసంతుష్టాః
పితృభిస్సహదేవతాః॥తత్రైవ॥నవిచార్యంకులంశీలంవిద్యాచతపఏవచ।పూజి
తైస్తైస్తుసంతుష్టా దేవాః పవిత్ర్యగుహ్యకాః॥ గయాయాం నిర్గుణాఅపితఏవ
భోజ్యాఇతి హేమాద్రౌ- అక్షయ్యే వటశ్రాద్ధఏవతన్నియమోనాన్యత్రేతి
త్రిస్థలీసేతౌపితామహచరణాః - పృథ్వీచంద్రోదయేపిపాద్మే॥ తీర్థేషుబ్రా
హ్మణంనైవపరీక్షేతకదాచన। అన్నార్థినమనుప్రాప్తం భోజ్యంతంమనురబ్ర
వీత్॥ స్కాందేపి॥ బ్రాహ్మణాన్నపరీక్షేతతీర్థేక్షేత్రనివాసినః॥ మనుః॥న
బ్రాహ్మణంపరీక్షేతదైవేకర్మణిధర్మవిత్।పిత్ర్యేకర్మణితుప్రాప్తేపరీక్షేతప్ర
యత్నతః॥ అసంభవ పరమేతదితి మేధాతిథిః - హేమాద్రౌవ్యాసః॥
గాయత్రీసారమాత్రోపి వరంవిప్రస్సుయంత్రితః। నాయంత్రితశ్చతుర్వేదః స
ర్వాశీసర్వవిక్రయీ॥ కాణాఃకూటాశ్చకులజాదరిద్రావ్యాధితాస్తథా।
సర్వేశ్రాద్ధేనియోక్తవ్యామిశ్రితావేదపారగైః॥ అథవిప్రనిమంత్రణం-చం
ద్రికాయాం వారాహే॥ వస్త్రశౌచాదికం కర్తవ్యం శ్వఃకర్తాస్మీతిజానతా।
స్నానోపలేపనంకృత్వాతతోవిప్రాన్నిమంత్రయేత్॥ దంతకాష్ఠంచవిసృజేత్
బ్రహ్మచారీశుచిర్భవేత్॥ తత్రైవప్రచేతాః॥ దక్షిణంచరణంవిప్రస్యసవ్యం
వైక్షత్రియస్తథా।పాదావాదాయవైశ్యేద్వౌశూద్రఃప్రణతిపూర్వకమ్॥త
థైవవృషలస్యాన్నంబ్రాహ్మణేననిమంత్రితమ్।బృహస్పతిః॥ ఉపవీతీతతోభూ
త్వా దేవార్థేతుద్విజోత్తమాన్। అపసవ్యేనపిత్రేథస్వయంశిష్యోథవాసుతః॥
ప్రచేతాః॥సవర్ణంప్రేషయేదాప్తంద్విజానాంతునిమంత్రణే॥పృథ్వీచంద్రోద
యేస్కాందే॥రాజకార్యేనియుక్తస్యబంధనిగ్రహవర్తినః।వ్యసనేషుచసర్వే
షుశ్రాద్ధంవిప్రేణకారయేత్॥చంద్రికాయాంయమః॥ అభోజ్యంబ్రాహ్మణ
స్యాన్నం వృషలేననిమంత్రితమ్॥తత్రైవపైఠీనసిః॥సప్తపంచద్వావాశ్రోత్రియా
న్నిమంత్రయేత్॥ఆశ్వలాయనసూత్రే॥ఏకైకమేకైకస్యద్వౌద్వౌత్రీంస్త్రీన్వా
వృద్ధౌఫలభూయస్త్వంత్వావితి-వృద్ధిశ్రాద్ధేగౌతమః॥ నవావరాన్భోజయే
దయుజోవాయథోత్సాహంయాజ్ఞవల్క్యః॥ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్యఉ
దగేకైకమేవవా।మాతామహానామప్యేవంతంత్రంవావైశ్వదేవికం-దీపకళికా
యాంపారాశరః-సంపత్తావర్ఘపాత్రాణామేకైకస్యత్రయస్త్రయః। పిత్రా
దేర్బ్రాహ్మణాఃప్రోక్తాశ్చత్వారోవైశ్వదేవికే॥వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః॥దక్షైకం

పంచవావిప్రాన్ పార్వణేవినియోజయేత్ । అత్రవైశ్వదేవే ద్వౌచతురోవో
పవేశ్యపిత్రాదీనామేకైకస్యస్థానే ఏకంత్రీన్ పంచసప్తనవవోపవేశయేదితిసి
ద్ధాన్తోర్థః-మనుః॥ ద్వౌదైవేపితృకృత్యే త్రీనేకైకముభయత్రవా।భోజయేత్సుస
మృద్ధోపినప్రసజ్జేతవిస్తరే॥సత్క్రియాందేశకాలౌచశౌచంబ్రాహ్మణసంపద
మ్।పంచైతాన్విస్తరోహంతితస్మాన్నేహేతవిస్తరమ్॥ పృథ్వీచంద్రోదయే శా
తాతపః॥ద్వౌదైవేథర్వణౌవిప్రౌప్రాఙ్ముఖావుపవేశయేత్। పిత్ర్యేతూదఙ్ము
ఖాంస్త్రీంశ్చబహ్వృచాధ్వర్యుసామగాన్ అత్యశక్తౌ హేమాద్రౌదేవలః॥ఏకే
నాపిహివిప్రేణషడ్పిండంశ్రాద్ధమాచరేత్।షడర్ఘ్యాన్దాపయేత్తత్రషడ్భ్యో
దద్యాత్తథాహవిః॥గోభిలః॥యద్యేకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేఛందోగంతత్రభోజ
యేత్।ఋచోయజూంషిసామానిత్రితయంతత్రవిద్యతే॥అత్రవైశ్వదేవే విశేష
మాహతత్రైవవసిష్ఠః॥యద్యేకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేదైవంతత్రకథంభవేత్।అ
న్నంపాత్రేసముద్ధృత్యసర్వస్యప్రకృతస్యచ॥దేవతాయతనేకృత్వాతతశ్శ్రా
ద్ధంసమాచరేత్।ప్రాస్యేదగ్నౌతదన్నంతుదద్యాద్వాబ్రహ్మచారిణే॥ ఏతచ్చ
సపిండీకరణవర్జ్యంజ్ఞేయం - నత్వేవైకంసర్వేషాంకామమన్నాద్యేఇత్యాశ్వ
లాయనోక్తేః-అస్యార్థఉక్తోనారాయణవృత్తౌ- ఆద్యంసపిండీకరణంతద్వ[illegible]
షుశ్రాద్ధేషుకామంత్రయాణామేకంభోజయేత్ - సపిండీకరణేతునియమేనత్ర
ర్భవితవ్యమితి - అనాద్యేపార్వణవర్జితేవా అభోజనేఆమహేవశ్రాద్ధా
వాఅన్నాభావేవేతివ్యాఖ్యాంతరం తత్రైవజ్ఞేయం - కారికాపి॥దైవపిత్ర్య
థవైకైకంసపిండీకరణంవినేతి- అత్రైకవిప్రేపిసాగ్నేర్విశేషమాహపృథ్వీచం
ద్రోదయేప్రచేతాః ॥ ఏకస్మిన్ బ్రాహ్మణేదైవేసాగ్నేరగ్నిర్భవేత్సదా। అన
గ్నేఃకుశముష్టిస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధకర్మణిసర్వతః ॥ సర్వథావిప్రాలాభేతత్రైవ
హేమాద్రౌచసత్యవ్రతః ॥ నిధాయదర్భనిచయమాసనేషుసమాహితః ।
ప్రైషానుప్రేషసంయుక్తంసర్వంశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ అత్రనాన్యభావాత్స
త్రేఇవఋత్విక్కార్యేయజమానవిధానదక్షిణేతికేచిత్-తన్న - అదృష్టార్థా
యాఃదక్షిణాయాఃప్రాప్తేః ॥ సర్వంతత్తద్విజేభ్యశ్చయచ్ఛ్రాద్ధమదక్షి
ణమితిపాద్మాత్॥ పిదధ్యాద్ధాత్రమస్యశ్చేద్దక్షిణార్ధహరోభవేత్।స్వయంచే
దుభయంకుర్యాదన్యస్మైప్రతిపాదయేదితిఛందోగపరిశిష్టాచ్చ - ఏవంయతి
శ్రాద్ధేపికాత్యాయనః ॥ యజ్ఞవస్తునిముష్టౌచస్తంభేదర్భబటౌతథా । దర్భ
సంఖ్యానవిహితావిష్టరాస్తరణేషుచ ॥ మాతృశ్రాద్ధేతువిప్రాలాభేసువాసి
న్యోపిభోజనీయాః ఇత్యాహాపరార్కేవృద్ధవసిష్ఠః మాతృశ్రాద్ధేతువిప్రా

ణామలాభేపూజయేదపి। పతిపుత్రాన్వితాభవ్యాయోషితోష్టాకులోద్భవా
ఇతి-అష్టాపతివృద్ధిశ్రాద్ధవిషయం- పాద్మేఉత్తరఖండే ॥ సకృదభ్యర్చితంలిం
గంసాలగ్రామశిలాంచయః।పిరసంస్థాపయిత్వాతుశ్రాద్ధంచకురుతేనరః।పిత
రస్తస్యతిష్ఠంతికల్పకోటిశతందివి॥ చంద్రికాయాంమాత్స్యే॥పరంనిమంత్ర్య॥
నియమాన్ శ్రావయేత్పైతృకాన్బుధః ॥ అక్రోధనైశ్శౌచపరైస్సతతంబ్రహ్మ
చారిభిః । భవితవ్యంభవద్భిశ్చమయాచశ్రాద్ధకారిణా ॥ యత్తుమనుః॥సర్వా
యాసవిసర్ముక్తైఃకామక్రోధవివర్జితైః। భవితవ్యంభవద్భిర్నశ్శ్వోభూతేశ్రా
ద్ధకర్మణీతి।తత్ పూర్వేద్యుర్నిమంత్రణపరం-నతదహః।తత్రైవదేవలః॥ అసం
భవేపరేద్యుర్గత్వాబ్రాహ్మణాంస్సాన్నిమంత్రయేత్ ।అజ్ఞాతీనసమానార్షానయు
గ్మానాత్మశక్తితః॥కాత్యాయనః ॥ అనింద్యేనామంత్రితోనాపక్రామేత్కేత
నంగృహ్యాశక్తః—అథశ్రాద్ధకర్తృభోక్తృనియమాః - తత్రనిమంత్రితవిప్ర
త్యాగేఽపరార్కే-యమః॥ కేతనంకారయిత్వాతుయోతిపాతయతిద్విజమ్।
బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతిశూద్రయోనౌచజాయతే। ఆమంత్ర్యబ్రాహ్మణం
యస్తుయథాన్యాయంనపూజయేత్ ॥ అతికృచ్ఛ్రాసుఘోరాసుతిర్యగ్యోనిషు
జాయతే॥ప్రమాదాత్త్యాగేతుహారీతః ॥ ప్రమాదాద్విస్మృతంజ్ఞాత్వాప్రసా
ద్యైనంప్రయత్నతః । తర్పయిత్వాయథాన్యాయంసర్వంతత్ఫలమశ్నుతే ॥
ప్రమాదాభావేతునారాయణః ॥ ఏకస్మిన్నేనసిప్రాప్తేబ్రాహ్మణోనియత
శ్శుచిః।యతిచాంద్రాయణంకృత్వాతస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ యమః॥ఆ
మంత్రితస్తుయోవిప్రోభోక్తుమన్యత్రగచ్ఛతి॥ నరకాణాంశతంగత్వాచండా
లేష్వభిజాయతే॥తత్రైవదేవలః ॥ పూర్వంనిమంత్రితోన్యేనకుర్యాదన్యప్రతి
గ్రహమ్।భుక్త్వాహారోథవాభుక్తే-సుకృతంతస్యనశ్యతి ॥ యదివిప్రోవిలంబే
తతదోక్తమాదిత్యపురాణే॥ ఆమంత్రితశ్చిరంనైవకుర్యాద్విప్రఃకదాచనదే
వానాంపితృణాంచదాతురన్నస్యచైవహి ॥ చిరకారీభవేద్ద్రోహీపచ్యతే
నరకాగ్నినా ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేయమః॥నిమంత్రితస్తుయోవిప్రోహ్యధ్వా
నంయాతిదుర్మతిః । భవంతిపితరస్తస్యతంమాసంపాంసుభోజనాః॥ఆమం
త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధేహింసాంవైకురుతేద్విజః । పితరస్తస్యతంమాసంభవం
తిరుధిరాశనాః॥ఆమంత్రితస్తుయోవిప్రోభారముద్వహతేద్విజః।పితరస్తస్యతం
మాసంభవంతిస్వేదభోజనాః॥ నిమంత్రితస్తుయోవిప్రఃప్రకుర్యాత్కలహం
యది।పితరస్తస్యతంమాసంభవంతిమలభోజనాః॥శంఖః ॥ నిమంత్రితస్తుయ
శ్శ్రాద్ధేమైథునంసేవతేద్విజః। శ్రాద్ధందత్వాచభుక్త్వాచయుక్తస్స్యాన్మైథునా

త్రైనసా॥ మైథునం ఋతావపి నిషిద్ధం ॥ ఋతుకాలే నియుక్తో వా నైవ గచ్ఛేత్ స్త్రి
యం క్వచిత్ । తత్ర గచ్ఛన్నవాప్నోతి హ్యనిష్టాని ఫలాని త్వితి ॥ తత్రైవ మాధవీ
యే చ వృద్ధమనూక్తేః - శ్రాద్ధం కరిష్యన్ కృత్వా వా భుక్త్వా వాపి నిమంత్రితః । ఉ
పోష్య చ తథా భుక్త్వా నోపేయాచ్చ ఋతావపి ॥ పివర్జయేదితి । తత్రైవాశ్వలా
యనోక్తేశ్చ - విజ్ఞానేశ్వరేణ తు శ్రాద్ధే ఋతౌ గచ్ఛతోఽపి న దోష ఇత్యుక్తం - తత్త్వ
గతికత్వే జ్ఞేయం - బృహస్పతిః ॥ ద్వినిశం బ్రహ్మచారీ స్యాచ్ఛ్రాద్ధకృద్బ్రాహ్మ
ణైస్సహ । అన్యథా వర్తమానౌ తు స్యాతాం నిరయగామినౌ ॥ పునర్భోజనమ
ధ్వానం భారమాయాసమైథునమ్ । శ్రాద్ధకృచ్ఛ్రాద్ధభుక్ చైవ సర్వమేతద్వివ
ర్జయేత్ ॥ స్వాధ్యాయం కలహం చైవ దివాస్వాపం తథైవ చ ॥ యత్తు శ్రాద్ధకాశి
కాయాం పురాణసముచ్చయే ॥ కృత్వా తు రుధిరస్రావం న విద్వాన్ శ్రాద్ధమా
చరేత్ । ఏకం ద్వే త్రీణి వా విద్వాన్ దినాని పరివర్జయేదితి తన్నిర్మూలం - పృథ్వీ
చంద్రోదయే యమః ॥ పునర్భోజనమధ్వానం భారమాయాసమైథునమ్ । సం
ధ్యాం ప్రతిగ్రహం హోమం శ్రాద్ధభోక్తాష్టవర్జయేత్ ॥ సంధ్యానిషేధం ప్రా
యశ్చిత్తాత్పూర్వం జ్ఞేయం - యథాహ ఉశనాః ॥ దశకృత్వః పిబేదాపో గాయ
త్ర్యా శ్రాద్ధభుగ్ద్విజః । తతస్సంధ్యాముపాసీత జపేచ్చ జుహుయాదపి ॥ గౌడా
స్తు ॥ సాయంసంధ్యాం పరాన్నం చ ఛేదనం చ వనస్పతేః । అమావాస్యాన్న కుర్వీ
త రాత్రిభోజనమేవ చ ॥ ద్యూతం చ కలహం చైవ సాయంసంధ్యాం వాసిశమ్ ॥
శ్రాద్ధకర్తా చ భోక్తా చ పునర్భుక్తిం చ వర్జయేదితి కామధేనౌ వరాహోద్య
క్తేః - శ్రాద్ధకర్తురపి సాయంసంధ్యానిషేధమాహుః - శిష్టాస్తు నిర్మూలత్వమా
హుః - హోమనిషేధస్తు స్వవిషయః ॥ సూతకే చ ప్రవాసే చ అశక్తౌ శ్రాద్ధభో
జనే । ఏవమాదినిమిత్తేషు హావయేన్న తు హాపయేదితి ఛందోగపరిశిష్టాత్ - త
త్రైవాదిత్యపురాణే ॥ నిమంత్రితస్తు న శ్రాద్ధే కుర్యాద్భార్యాదితాడనమ్ ॥ చంద్రి
కాయాం ప్రచేతాః ॥ శ్రాద్ధభుక్ప్రాతరుత్థాయ ప్రకుర్యాద్దంతధావనమ్ । శ్రా
ద్ధకర్తా న కుర్వీత దంతానాం ధావనం బుధః ॥ హేమాద్రౌ జాబాలిః ॥ దంతధా
వన తాంబూలే తైలాభ్యంగమభోజనమ్ । రత్యౌషధపరాన్నం చ శ్రాద్ధకృత్స
ప్త వర్జయేదితి ॥ విష్ణురహస్యే శ్రాద్ధోపవాసదివసే ఖాదిత్వా దంతధావనమ్ ।
గాయత్ర్యా శతసంపూతమంబు ప్రాశ్య విశుధ్యతి ॥ పునర్భోజనమధ్వానం
యానమాయాసమైథునమ్ । దానప్రతిగ్రహౌ హోమం శ్రాద్ధభుక్త్వష్ట వర్జ
యేత్ ॥ సోమోత్పత్తౌ ॥ వనస్పతిగతే సోమే యస్తు హింస్యాద్వనస్పతిమ్ । ఘో
రాయాం భ్రూణహత్యాయాం యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥ ఏతద్విహితే ధర్మా

తివ్యతిరేకేణ ॥వనస్పతిగతేసోమేనదుహాయాస్తువాహావయేత్ ।నాశ్నంతిపితర
స్తస్యదశవర్షాణిపంచచ॥ వనస్పతిగతేసోమేమంథానంయస్తుకారయేత్ ।గా
వస్తస్యప్రణశ్యంతిచిరకాలముపస్థితాః ॥ వనస్పతిగతస్వరూపంమాహపృథ్వీ
చంద్రోదయేవ్యాసః॥ త్రిముహూర్తంవసేదర్కే-త్రిముహూర్తంవసేజ్జలే।త్రి
ముహూర్తంవసేద్గోషుత్రిముహూర్తంవనస్పతౌ ॥ కలికాయాంవృద్ధమనుః॥
నిమంత్ర్య విప్రాంస్తదహర్వర్జయేన్మైథునంక్షురమ్ । ప్రమత్తతాంచసా
ధ్యాయంక్రోధశౌచేతథానృతం ॥ కేచిన్నిమంత్రణాత్పూర్వంతద్వర్ధంపూ
ర్వేద్యుః క్షౌరంకుర్వంతి - తత్రమూలంమృగ్యం - మరీచిః ॥ పత్న్యాంసర్వ
సుపక్షాదారిక్తాభద్రాతిథిష్వపిపాతేశ్రాద్ధవ్రతేహిచక్షౌరంవర్జ్యంనిశా
సుచ ॥ యదాకర్తురశక్త్యాతత్పుత్రశిష్యాదిః శ్రాద్ధంకరోతి - తదా కర్త్రా
ప్రతినిధినాచప్రాగుక్తనియమాఃకార్యాః । నశక్నోతిస్వయంకర్తుంయదా
హ్యనవకాశతః।శ్రాద్ధంశిష్యేణపుత్రేణతదాన్యేనాపికారయేత్ ॥ నియమా
నాచరేత్సోపినియతాంశ్చవసుంధరే॥ యజమానోపితాన్సర్వానాచరేత్సు
సమాహితఇతిహేమాద్రౌవారాహోక్తేః - స్త్రియస్తుపాద్మే ॥ ముక్తక
చ్ఛాతుయానారీముక్తకేశీతథైవచ।హసతేవదతేచైవనిరాశాఃపితరోగతాః॥
ఆశ్వలాయనః॥ శ్రాద్ధేహ్నిభోజయేద్వస్త్రైనబాలానపియత్నతః । ప్రాక్పిం
డదానాద్గంధాద్యైర్నాలంకుర్యాత్స్వవిగ్రహమ్॥ వాస్త్రాగృహే—అథశ్రా
ద్ధవస్తూని-తత్రాదౌకుశాః-పృథ్వీచంద్రోదయేదక్షః॥ సమిత్పుష్పకుశాదీనాం
ద్వితీయఃపరికీర్తితః-అష్టధాభక్తేదినేద్వితీయోభాగఇత్యర్థః- తత్రైవయమః॥
సమూలస్తుభవేద్దర్భఃపితౄణాంశ్రాద్ధకర్మణి । మూలేనలోకాన్జయతిశక్ర
స్యసుమహాత్మనః॥వ్యాసః ॥ తర్పణాదీనికార్యాణిపితౄణాంయానికానిచిత్।
తానిస్యుర్ద్విగుణైర్దర్భైస్సపవిత్రైర్విశేషతః॥శాలంకాయనః॥సపిండీకరణం
యావదృజుదర్భైఃపితృక్రియా। సపిండీకరణాదూర్ధ్వంద్విగుణైర్విధివద్భవేత్॥
శంఖః॥అనంతర్గర్భిణంసాగ్రంకౌశంద్విదళమేవచ। ప్రాదేశమాత్రంవిజ్ఞేయం
పవిత్రంయత్రకుత్రచిత్॥ హారీతః ॥ పవిత్రంబ్రాహ్మణస్యైవచతుర్భిర్దర్భపింజు
లైః।ఏకైకంన్యూనముద్దిష్టంవర్ణేవర్ణేయథాక్రమమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారే॥ సర్వే
షాంవాభవేద్ద్వాభ్యాంపవిత్రంగ్రంథితంనవమ్ ॥ రత్నావళ్యాం॥ ద్వయోస్తు
పర్వణోర్మధ్యేపవిత్రంధారయేద్బుధః। హేమాద్రౌనాందే ॥ అనామికా
ధృతాదర్భాహ్యేకానామికయాపివా। ద్వాభ్యామనామికాభ్యాంతుధార్యే
దర్భపవిత్రకే॥పవిత్రాభావేతుతత్రైవసుమంతుః॥ సమూలాగ్రావిగర్భాతు

కుశాద్వాదక్షిణేకరే। సవ్యేచైవతథాత్రీణిబిభృయాత్సర్వకర్మసు॥బోధాయ
నః॥హస్తయోరుభయోర్ద్వేద్వేవాసనేపితథైవచ॥ దర్భగ్రహణేమంత్రమా
హ ॥ శంఖః ॥ విరించినాసహోత్పన్నపరమేష్ఠినిసర్గజనుదపాపానిసర్వాణి
దర్భస్వస్తికరోభవ॥స్మృత్యర్థసారే॥ హుంఫట్కారేణమంత్రేణసకృచ్ఛిత్వా
సముద్ధరేత్॥భరద్వాజః॥ ప్రేతక్రియార్థంపిత్రర్థమభిచారార్థమేవచ।దక్షిణా
భిముఖశ్ఛింద్యాత్ప్రాచీనావీతికోద్విజః ॥ కుశాభావే పరార్కే-సుమంతుః ॥
కుశాఃకాశాఃశరోగుంద్రోయవాదూర్వాథబల్బజాః। గోకేశముంజకుందా
శ్చపూర్వాభావేపరఃపరః ॥ కాశాదావిశేషమాహశంఖః ॥ కాశహస్తస్తు
నాచామేత్కదాచిద్విధిశంకయా । ప్రాయశ్చిత్తేనయుజ్యేతదూర్వాహస్త
స్తథైవచ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేయమః ॥ మాసిమాస్యుద్ధృతాదర్భామాసిమా
స్యేవశోధితాః॥షట్త్రింశన్మతే॥ మాసేనస్యాదమావాస్యాదర్భోగ్రాహ్యో
నవఃస్మృతః॥గృహ్యపరిశిష్టే ॥ యేచపిండాశ్రితాదర్భాయైఃకృతంపితృతర్ప
ణమ్। అమేధ్యాశుచిలిప్తాయేతేషాంత్యాగోవిధీయతే ॥ లఘుహారీతః॥పథిద
ర్భాశ్చితాదర్భాయేదర్భాయజ్ఞభూమిషు। తరణాసనపిండేషుషట్కుశాన్ప
రివర్జయేత్॥బ్రహ్మయజ్ఞేచయేదర్భాయేదర్భాఃపితృతర్పణే॥ హతామూత్ర
పురీషాభ్యాంతేషాంత్యాగోవిధీయతే॥హేమాద్రౌ ॥ అన్యానిచపవిత్రాణి
కుశాదూర్వాత్మకానిచ । హేమాత్మకపవిత్రస్యహ్యేకాంనార్హంతివైక
లామ్ ॥ అథహవిర్హేమాద్రౌప్రచేతాః ॥ కృష్ణమాషాస్తిలాశ్చైవ శ్రే
ష్ఠాస్స్యుర్యవశాలయః। మహాయవావ్రీహియవాస్తథైవచమధూలికాః॥కృ
ష్ణాశ్శ్వేతాశ్చలోహాశ్చగ్రాహ్యాస్స్యుశ్శ్రాద్ధకర్మణి। మహాయవావేణుబీ
జం-మధూళికాయావనాలాఇతిహేమాద్రిః-కల్పతరుశ్చ॥భారతే॥ వర్ధమాన
తిలంశ్రాద్ధమక్షయ్యంమనురబ్రవీత్ । సర్వకామైస్సయజ్ఞేతేయస్తిలైర్యజతేపి
తౄన్॥చంద్రికాయాందేవలః॥ ఇష్టాపూర్తేమృతాహేచదర్శవృద్ధ్యష్టకా
సుచ।పాత్రేభ్యస్తేషుకాలేషుదేయంనైవకుభోజనమ్॥ సాయణీయే॥ అగో
ధూమంచయచ్ఛ్రాద్ధంమాషముద్గవివర్జితమ్। తైలపక్వేనరహితంకృతమప్య
కృతంభవేత్॥హేమాద్రావత్రిః॥ అగోధూమంచయచ్ఛ్రాద్ధంకృతమప్యకృ
తంభవేత్ ॥ తత్రైవబ్రాహ్మేయవైర్వ్రీహితిలైర్మాషైర్గోధూమైశ్చణకై
స్తథా।సంతర్పయేత్పితౄన్ముద్గైశ్శ్యామాకైస్సర్షపస్తిలైః ॥ నీవారైర్హరి
శ్యామాకైఃప్రియంగుభిరథార్చయేత్॥హేమాద్రౌకార్ష్ణాజినిః॥యదిష్టంజీ
వతశ్చాసీత్తద్దద్యాత్తస్యయత్నతః। సత్పుష్టోదుస్తరంమార్గంతతోయాతినసం

శయః॥ కలికాయామాశ్వలాయనః॥ కదల్యాదిఫలైశ్చ సైర్యూలై రాశ్రాద్ధి దినైర పి॥గోరసైర్మధు నాదధ్నా శ్రాద్ధేనంతర్పయేత్పితౄన్॥ కదల్యామ్రఫలాదీని శ్రాద్ధేసంపాదయేత్సుధీః॥ హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయేచ- మార్కండే యః॥ గోధూమైరిక్షుభిర్ముద్గైస్సతీనైశ్చణకైరపి। శ్రాద్ధేషుదత్తైః ప్రీయంతే మాసమేకంపితామహాః॥ విదార్యాపిచ భేరుండైస్సిలైశ్శృంగాటకైస్తథా। కంచుకైశ్చతథాకందైఃకర్కంధుబదరైరపి॥ పాలేవతైరారుకైశ్చాప్యక్షో టైఃపనసైస్తథా।కాకోల్యాక్షీరకాకోల్యాతథాపిండాలకైశ్శుభైః॥లాజాభి శ్చసధానాభిస్త్రిపుసైశ్చారుచిర్భటైః। సర్షపారాజకాశాభ్యామింగుదై రాజజంబుభిః॥ప్రియాలామలకైర్ముఖ్యైఃఫల్గుభిశ్చతిలంటకైః। వేత్రాంకురై స్తాలకందైశ్చ క్షీరికావచైః॥ లోచైస్సమోచైర్లికుచైస్తథావై బీజపూర కైః॥కుంజాతకైఃపద్మఫలైర్భక్ష్యభోజ్యైశ్చసంస్కృతైః॥ రాగఖాండవచో ష్యైస్త్రిజాత స ...వ్వైతైః దత్తైస్తుమాసంప్రీయంతేశ్రాద్ధేషుపితరోనృణాం ఏషాంకోశా హేమాద్రివ్యాఖ్యావైద్యకాద్యనుసారేణమధ్యదేశభాషా యానామాన్యుచ్యంతే-సతీనైఃకలాపైఃకలాపస్తుసతీనకఇత్యమరః- బదరీతి ప్రసిద్ధం-ః బిదార్యాతత్కందేనభేరుండంజలజంముఖాణాఇతిశ్రాద్ధమంజర్యా త్-భూకూష్మాండమిత్యన్యే, శృంగాటకంసింఘాడా- కేచుకః కంచనారః-కం దఃసూరణః-అర్శోఘ్నఃసూరణఃకందఇత్యమరః- కర్కంధూఃవన్యంసూక్ష్మం బదరం పాలెవతంకోశాతకీ-ఆరుకంఅరుద్రఅక్షోటం అఖరోద-క్యాలోక్షీ రకాకోల్యౌ గౌడేషు ప్రసిద్ధౌ-పిండాలకంసుధనీ మహారాష్ట్రాణాం మో హాలకందఇతిప్రసిద్ధం- త్రిపుసాదయస్త్రయః కర్కటీభేదాః-చిర్భటంఖర్బు జం సర్షపేతిదీర్ఘశ్ఛాందసః- ప్రియాలంచిరౌంజీ- ఫల్గుదేదుంబరంతిలంటకం పటోలకంతాలకందః కందవిశేషః - చక్రికాంతింత్రిణీ బింబాక్షీరికారిణీ మోచంకదలీఫలం - లకుచంవడహారంసుంజాతకంగౌడదేశేప్రసిద్ధం- పద్మఫ లంగట్టారాగఖాండవః - పిప్పలీశుంఠియుక్తస్సుముద్గయూషస్తఖాండవః।రా గఖాండవతాంయాతిశర్కరాసంయుతంతుతత్॥ ఇత్యుక్తః పానవిశేషః- త్రిజాతంలవంగైలాపత్రికాణి॥మదనరత్నేకౌర్మే॥ ...లశాకంచవాస్తూకం మూలకంకృష్ణనాళికా। ప్రశస్తానితిశేషః- హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయే చవాయుపురాణే॥కాలశాకంమహాశాకం ద్రోణశాకంతథార్ద్రిమ్।బిల్వామ లకమృద్వీకాపనసామ్రాతదాడిమమ్॥ చవ్యంపాలివటాక్షోటఖర్జూరంచక సేరుకమ్। కోవిదారశ్చకందశ్చ పటోలంబృహతీఫలమ్॥ పిప్పలీమరిచంచైవప

లాశుంఠీచ సైంధవమ్।శర్కరాగుడకర్పూరబదరీద్రోణపత్రకమ్॥తథా॥మధు
కం రామఠం చైవ కర్పూరం గుడమేవచ । శ్రాద్ధకర్మణి శస్తాని సైంధవం త్రపుసం
తథా॥ రామఠం హింగుః॥ కసేరుః కోవిదారశ్చ తాలకందస్తథా బిసమ్।తమా
లం శతకందశ్చ మధ్వాలుశ్శీతకందకమ్ ॥ కాలేయం కాలశాకం చ సునిషణ్ణం సు
వర్చలమ్।మాంసం శాకం దధి క్షీరం చాంబు వేత్రాంకురస్తథా ॥ కట్ఫలం కౌంక
ణీ ద్రాక్షాలకుచకం మోచమేవచ । అలాబుం గ్రీవకం చారం కర్కంధుర్మధుసా
హ్వయమ్ ॥ వైకంకతం నారికేళం శృంగాటికపరూషకమ్। పిప్పలీ మరిచం చై
వ పటోలం బృహతీఫలమ్ ॥ ఏవమాదీని చాన్యాని స్వాదూని మధురాణి చ। నాగ
రం చార్ద్రికం దేయం దీర్ఘమూలకమేవ చేతి - తథా ॥ శర్కరాక్షీరసంయు
క్తాః పృథుకా నిత్యమక్షయాః ॥ ద్రోణశాకం గూమ ఇతి ప్రసిద్ధం - మృద్వీ ద్రా
క్షా-ఆమ్రాతం ఆంబాడా ఇతి ప్రసిద్ధో వృక్షః-తత్ఫలంచ-పాలీవతం జంబీరం
పాలిఆలమితి గౌడప్రసిద్ధం వా-ఖర్జూరం ఖంజూర ఇతి ప్రసిద్ధం-కసేరుః జలజః-
కందః కోవిదారః కంచనారసదృశః-తాలకందః తాలమూలీ - విసం భసిడం
శతకందః శతావరీ-శీతకందః శాలూకం సేరుకీతి ప్రసిద్ధం- కాలేయం కరాళసం
జ్ఞశ్శాకః-దారుహరిద్రా లేతి పృథ్వీచంద్రోదయః-సునిషణ్ణం కర్కటీసదృశం సు
లటీయా ఇతి గౌడప్రసిద్ధం- సువర్చలం శాకవిశేషః-కట్ఫలం శ్రీపర్ణీవృక్షఫలం
కౌంకణీ-అమ్లరసా ద్రాక్షా తింముకం డిండిసమితి కైదేవః-తిందుఫలం వా-గ్రీవకం
ఫలవిశేషః- చారం క్షుద్రతాలం- మధుసాహ్వయం మధుకపుష్పం ఫలం వా-వై
కంకతం చైంచీతి గౌడఖ్యాతం-పరూషకం పరూసమితి ప్రసిద్ధం-నాగరం శుంఠీ।
పృథ్వీచంద్రోదయే బ్రాహ్మే ॥ ఆమ్రమామ్రాతకం బిల్వం దాడిమం బీజపూర
కమ్ । ప్రాచీనామలకం క్షీరం నారికేళం పరూషకమ్ ॥ నారఙ్గం చ ఖర్జూరం
ద్రాక్షా నీలకపిత్థకమ్।ఏతాని ఫలజాతాని శ్రాద్ధే దేయాని యత్నతః॥మాత్స్యే॥
అన్నం తు సదధిక్షీరం గోఘృతం శర్కరాన్వితమ్। మాంసం ప్రీణాతి సర్వాన్వై
పితౄనిత్యాహ కేశవః॥యాజ్ఞవల్క్యః॥హవిష్యాన్నేన వై మాసం పాయసేన
తు వత్సరమ్। మాత్స్యహారిణకౌరభ్రశాకునచ్ఛాగపార్షతైః॥ఐణరౌరవవారా
హశాశైర్మాంసైర్యథాక్రమం।మాసవృద్ధ్యాభితృప్యంతి దత్తైరిహ పితామహాః॥
ఖడ్గామిషం మహాశల్కం మధు మున్యన్నమేవ చ । లోహామిషం కాలశాకం మాంసం
వార్ధ్రీణసస్య చ॥నిగమః॥త్రిః పిబంత్వింద్రియక్షీణం శ్వేతం వృద్ధమజాపతిమ్। వా
ర్ధ్రీణసం తు తం ప్రాహుర్యాజ్ఞికాః శ్రాద్ధకర్మణి।వార్ధ్రీణసోజరచ్ఛాగ ఇతి మే
ధాతిథిః॥కాత్యాయనః- భాగాగ్రస మేషా నాలభ్య శేషాణి క్రీత్వా లబ్ధ్వా వా స్వ

యంమృతానాంవాదృత్యపచేత్॥ కౌర్మే॥ క్రీత్వాలబ్ధ్వాస్వయంవాథమృతా
నాహృత్యవాద్విజః।దద్యాచ్ఛ్రాద్ధేప్రయత్నేనతదస్యాక్షయ్యముచ్యతే॥శ్రాద్ధే
దత్తస్యమాంసస్యాభక్షణే దోషమాహమనుః॥ నియుక్తస్తుయథాన్యాయం
యోమాంసంనాత్తిమానవః।సప్రేత్యపశుతాంయాతిసంభవానేకవింశతిమ్॥
అత్రబహుషువచనేషుశ్రాద్ధేమాంసమధునోః ప్రాశస్త్యోక్తేః॥వినామాంసే
నయచ్ఛ్రాద్ధంకృతమప్యకృతంభవేదితి హేమాద్రౌదేవలోక్తేః।యచ్ఛ్రాద్ధం
మధునాహీనంతద్రసైస్సకలైరపి। మృష్టాన్నైరపిసంయుక్తంపితౄణాంనైవ
తృప్తయే॥ అణుమాత్రమపిశ్రాద్ధేయదినస్యాచ్చమాక్షికమ్ । నామాపికీర్తనీ
యంస్యాత్పితౄణాంప్రీతయేతత ఇతిహేమాద్రౌబ్రాహ్మోక్తేశ్చ - మాంస
మధునోశ్శ్రాద్ధేనియతత్వంగమ్యతే - గౌడనిబంధేమాత్స్యసుమంతూక్తేః॥
మధ్వభావేగుడోదేయఃక్షీరస్యచతథాదధి। నలభ్యతేఘృతంయత్రకుర్యాత్
ఘృతవతీజపమ్॥ శ్రాద్ధకలికాయాంనాగరఖండే॥ కథంచిద్యదివిప్రేభ్యోనద
త్తంభోజనేమధు।పిండాస్తునైవదాతవ్యాఃకదాచిన్మధునావినా॥ బృహత్ప
రాశరస్తు మాంసంనిషేధతి॥ యస్తుప్రాణివధంకృత్వామాంసైస్తర్పయతే
పితౄన్।సవిద్వాంశ్చందనందగ్ధ్వాకుర్యాదంగారవిక్రయమ్॥ క్షిప్త్వాకూపే
యథాకించిద్బాలఆదాతుమిచ్ఛతి। పతత్యజ్ఞానతస్సోపిమాంసేనశ్రాద్ధకృత్త
థా॥సఏవ॥సర్వథాన్నంయదానస్యాత్తదైవామిషమాశ్రయేత్ । బ్రాహ్మణ
శ్చస్వయంనాద్యాత్తచ్చశ్వాదిహతంయది॥భాగవతేపి॥నదద్యాదామిషంశ్రా
ద్ధేనచాద్యాద్ధర్మతత్త్వవిత్। మున్యన్నైస్స్యాత్పరాప్రీతిర్యథానపశుహింస
యా॥తథేతిశేషః-అత్రకేచిత్॥ మున్యన్నంబ్రాహ్మణస్యోక్తంమాంసంక్షత్రి
యవైశ్యయోః । మధుప్రదానంశూద్రస్యసర్వేషాంవావిరోధియదితి హే
మాద్రావులస్త్యోక్త్యావ్యవస్థామాహుః-పృథ్వీచంద్రోదయస్తు॥ అక్షతాగో
పశుశ్చైవశ్రాద్ధేమాంసంతథామధు । దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిః కలౌపంచవి
వర్జయేదితినిగమోక్తేః॥ వరాతిథిపితృభ్యశ్చపశూపాకరణక్రియేతి - కలివ
ర్జ్యేషుహేమాద్రావాదిత్యపురాణాత్-బృహన్నారదీయే॥మాంసదానంయ
థాశ్రాద్ధేవానప్రస్థాశ్రమస్తథేత్యుక్త్వా - ఇమాన్ధర్మాన్కలియుగేవర్జ్యా
నాహుర్మనీషిణఇతి బృహన్నారదీయేభిధానాచ్చమాంసవిధిః కలివ్యతిరిక్త
విషయః- కలౌమాంసనిషేధానాంచదేశాచారాద్వ్యవస్థాత । చబృహన్నా
రదీయేశ్రాద్ధంప్రకృత్య॥ యథాచారంప్రదేయంతుమధుమాంసాదికంతథా।
దేశాచారాఃపరిగ్రాహ్యాస్తత్తద్దేశీయజైర్నరైః॥ అన్యథాపతితోజ్ఞేయస్సర్వ

ధర్మబహిష్కృతఇతి॥యస్మిన్దేశేపురేగ్రామేత్రైవిద్యేనగరేపివా।యోయత్ర
విహితోధర్మస్తంధర్మంనవిచాలయేదితిభృగూక్తేశ్చేత్యాహుః-తన్న, హోలా
కాధికరణన్యాయేనదేశవిశేషవ్యవస్థాపకపదకల్పనాయోగాత్ - నిరూపి
తంచతత్పితామహచరణైర్మాంసమీమాంసాయామితిదిక్ - మనుః॥ సంవ
త్సరంతుగవ్యేనపయసాపాయసేనచ। వార్ధ్రీణసస్యమాంసేనతృప్తిర్ద్వాదశ
వార్షికీ॥త్రిపిబంత్విన్ద్రియక్షీణంశ్వేతంవృద్ధమజాపతిమ్ । వార్ధ్రీణసంతుతం
ప్రాహుర్యాజ్ఞికాశ్శ్రాద్ధకర్మణి॥క్షీరాదౌవిశేషమాహహేమాద్రౌసుమం
తుః ॥ పయోదధిఘృతంచైవగవాంశ్రాద్ధేషుపావనమ్ । మహిషీణాంఘృతం
ప్రాహుఃశ్రేష్ఠంనతుపయఃక్వచిత్॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ సంధిన్యనిర్దశావత్సా
గోపయఃపరివర్జయేత్।ఔష్ట్రమైకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథావికమ్॥హే
మాద్రౌహారీతః ॥ నవసూతాయాస్సప్తరాత్రాదిత్యేకే దశరాత్రాదిత్య
పరే మాసేనోపేయుషంభవతీతిధర్మవిదః ఏతదాజ్ఞోభావపరం-దేవలః॥అ
జావిమహిషీణాంతుపయశ్శ్రాద్ధేషువర్జయేత్। వికారాన్పయసశ్చైవమ
హిషంతుఘృతంహితమ్॥తత్రైవబ్రాహ్మే॥మాహిషంచామరంమార్గమావి
కైకశఫోద్భవమ్।స్త్రైణమౌష్ట్రంపాచితంచదధిక్షీరంత్యజేద్ఘృతమ్॥సగుడం
మరిచాక్తంతుయథాపర్యుషితందధి । దీర్ఘంతక్రమపేతంచనష్టాస్వాదంచ
ఫేనవత్॥ మాహిషాపవాదోఽపరార్కేబ్రాహ్మే ॥ దేయంతక్రంతుసద్య
స్కంనవనీతాదనుద్ధృతమ్।ఆరణ్యమహిషీక్షీరంశర్కరాకృతిసంయుతమ్॥మ
ధ్వాక్తంతుహీనంచైవదద్యాత్తదమృతంయతః । స్మృతిఃక్షీరశరఃశ్రాద్ధకౌము
ద్యాంచైవయద్యపియాజ్ఞవల్క్యేన ॥ అన్నంపర్యుషితంభోజ్యంస్నేహాక్తంచి
రసంస్థితమ్। అస్నేహాఅపిగోధూమయవగోరసవిక్రియాః॥ ఇతిపర్యుషితంద
ధ్యాదిభోజ్యముక్తం - తథాపిగుడమరీచాక్తస్యపర్యుషితదోషోత్రోచ్యతఇ
తి హేమాద్రిఃతత్రైవబ్రాహ్మే ॥ కాలశాకంతండులీయంవాస్తుకంమూల
కంతథా। శాకమారణ్యకంచైవదద్యాచ్ఛ్రాద్ధేషునిత్యశః ॥ తండులీయంసూ
క్ష్మపత్రమితిహేమాద్రిః - మహారాష్ట్రాణాంమాఠఇతిప్రసిద్ధం - ఆరణ్యకం
ఫాంజీచూచాది తత్రైవ ॥ దాడిమంమాగధీంచైవనాగరార్ద్రకతింత్రిణీః ।
ఆమ్రాతకంజీరకంచకుబరంచైవయోజయేత్ ॥ మాగధీపిప్పలీ।నాగరంశుంఠీ।
కుబరంకుస్తుంబరం ధణియాఇతిప్రసిద్ధం।వాయవీయే ॥ అగస్త్యస్యశిఖాస్తా
మ్రాఃకాషాయాస్సర్వఏవచ॥శిఖానవపల్లవాః । ప్రభాసఖండే॥ఆరామస్య
తుసీమంతాఃకలాయాస్సర్వఏవచ। సీమంతాఃనవపల్లవాః।కౌర్మే॥ తమాలం

శతకందంచమధ్వాలుంశీతకందలీ। మధ్వాలుఃమోహాలకందః।శీతకందత్ రా
తాత్ ఇతిప్రసిద్ధం—అథవర్జ్యం-మార్కండేయపురాణే॥ యచ్చోత్కోచాది
నాప్రాప్తంపతితాద్యదుపార్జితమ్। అన్యాయవన్యాశుల్కార్థంద్రవ్యంచా
త్రవిగర్హితమ్॥ పిత్రర్థంమేప్రయచ్ఛస్వేత్యుక్త్వాయచ్చాప్యుపాహృతమ్॥చం
ద్రోదయేశంఖః॥ భూస్తృణంసురసాశిగ్రుపాలంకీమృదుకంతథా। కూశ్మాం
డాలాబువార్తాకకోవిదారాంశ్చవర్జయేత్॥ పిప్పలీమరిచంచైవతథావైపిం
డమూలకమ్।కృతంచలవణంసర్వంవంశాగ్రంచవివర్జయేత్॥ రాజమాషాన్
మసూరాంశ్చకోద్రవాన్కోరదూషకాన్। లోహితాన్వృక్షనిర్యాసాన్ శ్రా
ద్ధకర్మణివర్జయేత్॥భూస్తృణంకాశ్మీరదేశేప్రసిద్ధం- సురసానిర్గుండీతి।మాధ
వః - తులసీతిపృథ్వీచంద్రోదయః- సాచిభక్ష్యత్వేననిషిద్ధానపుష్పత్వేనేతిగౌ
డాః-పాలంకీపాలకఇతిప్రసిద్ధా- మృదుకంజలజశ్శాకస్సుకమితిపారెఖదిర
శాకఇతి హేమాద్రిః- మరీచాన్యార్ద్రాణీతి హేమాద్రిః-కృతలవణంసాంభర
భిన్నం॥ సైంధవంలవణంచైవతథామానససంభవమ్॥ యచ్చసాముద్రికంభ
వేదితిశూలపాణౌపాఠః॥ పవిత్రేపరమేహ్యేతేప్రత్యక్షేఅపినిత్యశ ఇతివాయ
వీయోక్తేః-మానసంసాంభరం-యత్తుభవిష్యే॥ తర్జన్యాదంతకాష్ఠంచప్రత్య
క్షంలవణంతథేతి॥ తత్రక్షారలవణంఖారీతిప్రసిద్ధం నిషిద్ధం॥భుక్త్వాతుక్షారల
వణంత్రిరాత్రంతువసేవసేదితిబ్రాహ్మ్యోక్తేరితిశూలపాణిః - క్షీరలవణమితి
యావత్। క్షీరమిశ్రంలవణంనిషిద్ధమితివాచస్పతిః- రాజమాషాః రతరాఇతి
ప్రసిద్ధాః-కోరదూషకఃవనకోద్రవః।చంద్రికాయాంశంఖః॥పిండాలకంచతుం
డీరంకరమర్దంచనాళికమ్। కూశ్మాండంబహుబీజానిశ్రాద్ధేదత్వావ్రజత్యధః॥
పిండాలకంమహారాష్ట్రేషుపిండరమితిప్రసిద్ధం- తుండీరంబింబీఫలమితికైదే
వః-కరమర్దంకరవందమితిప్రసిద్ధం-తత్రైవ॥ బిడాలోచ్ఛిష్టమాఘ్రాతంశ్రాద్ధే
యత్నేనవర్జయేత్।కూశ్మాండంమహిషీక్షీరమాఢక్యోరాజసర్షపాః॥ చణకా
రాజమాషాశ్చఘ్నంతిశ్రాద్ధంనసంశయః॥వృద్ధపరాశరః॥ కరీరఫలపుష్పాణి
విడంగమరిచానిచ।జంభారికాసజంబీరాసుపక్వంబీజపూరకమ్॥జంబ్వలాబూ
నిపిప్పల్యాఃపటోలంపిండమూలకమ్।మసూరాంజనపుష్పంచశ్రాద్ధేదత్వాపత
త్యధః-జంబూసూక్ష్మంమాధవీమేచతుర్వింశతిమతే॥యావనాళాఃకుళుత్థాం
శ్చవర్జయంతివిపశ్చితః।యావనాలాజోంధహాః - అత్రయానిచణకాదీనివిహి
తనిషిద్ధానితేషాంవికల్పః-అన్యథా॥ శ్యామాకైశ్చణకైశ్శాకైర్నీవారైశ్చ
ప్రియంగుభిః। గోధూమైశ్చతిలైర్ముద్గైర్మాసంప్రీణయతేపితౄనితిగోధూ

హైరిత్యుభిర్మద్రైస్సతీనైశ్చణకైరపీతి హేమాద్రౌకౌర్మవిష్ణుధర్మాదివిరోధః స్యాత్ - పిప్పలిమరీచాదేస్తుప్రత్యక్షస్యనిషేధోనత్వన్యద్రవ్య మిశ్రస్య॥సోపి రతిక్తైర్లవణాదిభిస్తుపాకస్య సిద్ధిర్మహాతిహాయైస్తు । తద్బీజపూరార్ద్ర మరిచాదియోగాత్సిద్ధం ప్రదేయంనతుద్వ్యతీహేతి పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరోక్తేః-తత్రైవ॥దాతుశ్చయస్మిన్మనసోభిలాషశ్శ్రాద్ధాభవేద్యత్రచదీయమానే।శ్రాద్ధేషుదేయంవిధిమత్తదేవతద్దత్తమక్షయ్యమితిబ్రువంతి ॥ ఏతన్నిషిద్ధేతరవిషయం। చంద్రికాయాం కృష్ణధాన్యానిసర్వాణివర్జయేచ్ఛ్రాద్ధకర్మణి। నవర్జయేత్తిలాంశ్చైవముద్గమాషాంస్తథైవచ॥మాత్స్యే॥ మసూరశణనిష్పావరాజమాషకుసుంభికాః। పద్మబిల్వార్కధత్తూరపారిభద్రాటరూషకాః॥ నదేయాఃపితృకార్యేషుపయశ్చాజావికంతథా। కోద్రవోద్దారవరకకపిత్థమధుకాతసీ॥ఏతాన్యపినదేయానిపితృభ్యశ్శ్రాద్ధమిచ్ఛతా ॥ నిష్పావాఃవల్లాః-యత్తుమార్కండేయః ॥ ప్రియంగవఃకోవిదారానిష్పావాశ్చాత్రశోభనాఇతి । తత్రనిష్పావఃశ్వేతశిబితిదానసాగరే శ్రాద్ధప్రకాశేచోక్తంబిల్వంచరక్తంనిషిద్ధం ॥ జబిరంరక్తబిల్వంచశాలక్యాపిఫలంత్యజేదితిబ్రాహ్మోక్తేః॥పారిభద్రేనింబతరురిత్యమరః-రక్తమందారఇతి హేమాద్రిః॥ ఆటరూషోవాసాతపుష్పం-ఉద్ధారఃకాంచనారః-మధుకంజ్యేష్ఠీమధ్వితిచంద్రికాచరకావనముద్గా హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ అసనారూఢమన్నాద్యంపాదోపహతమేవచ।అపేధ్యైర్జంగమైఃస్పృష్టంశుష్కంపర్యుషితంచయత్ ॥ ద్విస్స్విన్నంపరిదగ్ధంచతథైవాగ్రావలేహితమ్ । శర్కరాకీటపాషాణైః కేశైర్యచ్చాప్యుపద్రుతమ్॥ పిణ్యాకంమధితంచైవతథాతిలవణంచయత్ । సిద్ధాఃకృతాశ్చయేభక్ష్యాఃప్రత్యక్షలవణీకృతాః॥ వాససాచావధూతానివర్జ్యానిశ్రాద్ధకర్మణి।ద్విస్స్విన్నం యత్సకృత్పాకేనభక్ష్యమపిహింగుజీరకాదిసంస్కారార్థం పునః పచ్యతేతద్వర్జ్యం - యత్తుతిక్తశాకాన్నవికారాదిద్విఃపాకేనైవభక్షణార్థం నిషిద్ధం- అగ్రావలేహితమాస్వాదితపూర్వం పర్యుషితస్యసదానిషేధేపిపునర్వచనం అపూపాశ్చకరంభాశ్చధానావటకసక్తవః । శాకంమాంసమపూపంచసూపంకృసరమేవచ॥యవాగూఃపాయసంచైవయచ్చాన్యత్స్నేహసంయుతమ్॥ సర్వంపర్యుషితంభోజ్యంభుక్తేచేత్పరివర్జయేదితిమాధవీయేయథోక్తవటకాదేరపిపర్యుషితస్య నిషేధార్థమితిచంద్రికాదయః- వర్జ్యేషువిశ్వామిత్రః॥ కపిత్థంకుస్తుభంచైవనాళికేరంచవైనికమ్। జంబూఫలాదిపక్వంచపిణ్యాకంతండులీయకమ్॥ హేమాద్రౌషడ్వింశన్మతే ॥ వర్జ్యాఃకర్కటకాశ్శ్రాద్ధేరాజ

మాషా స్తథైవచ।మర్కటకాఃలాకాఇతిప్రసిద్ధాః - పైఠీనసిః॥ వృంతాకంశ
శికాపోతకుసుంభాశ్మంతకానిచ । శాకానామథక్ష్యాఇతిపోతంపోఈతిప్రసి
ద్ధం-కుసుంభంకరడఇతిమహారాష్ట్రేప్రసిద్ధం - మార్కండేయః॥వర్జ్యాశ్చా
భిషవానిత్యంశతపుష్పాగవేధుకాః । జంబీరకంఫలంవర్జ్యంకోవిదారశ్చనిత్య
శః ॥ అభిషవఃసూక్తమితిచంద్రికా-సంధానకమితిపృథ్వీచంద్రః- శతపుష్పా
ఓంవాఇతిప్రసిద్ధం- శాట్యాయనః ॥ మారిషంనాళికాచైవరక్తాయాచకలంబి
కా।అసురాన్నమిదంసర్వంపిత్రూణాంనోపతిష్ఠతి ॥ మారిషంమధ్యదేశేమరు
సాఇతి-మహారాష్ట్రేషురాజగిరాఇతిప్రసిద్ధం- కలంబికావేణ్వాకృతిపత్రా-
తత్రైవ ॥ గాంధారికాపటోలానిశ్రాద్ధకర్మణివర్జయేత్ ॥ గాంధారికాతం
డులీయమితిచంద్రికా।జవాసారవ్యాదురాలభేతిక్షైదేవః - భారతే॥ హింగు
ద్రవ్యేషుశాకేషు అలాబుంలశునంతథా। కుకుండకాన్యలాబూనికృష్ణంలవణ
మేవచ । పునరలాబుగ్రహణముభయాలాబునిషేధార్థమితిపృథ్వీ కుకుండకం
వర్తులం ఛత్రాకం-తత్రైవ॥కుస్తుంబురుంకలింగోత్థంవర్జయేచామ్లవేతసమ్॥
హేమాద్రౌబ్రాహ్మే॥వార్తాకపంచబింబంచలోమశానిఫలానిచక। కలింగం
రక్తచారంచవీణాకంధృతచారకమ్॥ కపాలంకాపమారీచకరంజంపిండమూ
లకమ్।గృంజనంచుళికాంచైవగాజరంజీవకంతథా ॥ వృంతాకంశ్వేతం॥ కం
దూరాంశ్వేతవృంతాకంకూష్మాండంచవివర్జయేదితిదేవలోక్తేః- తేనకృష్ణ
స్యానిషేధఇతిచంద్రికామాధవౌ। వస్తుతస్తుసదా శ్వేతనిషేధాత్పునఃశ్రాద్ధే
నిషేధోవ్యర్థః- తేనభక్ష్యస్యకృష్ణవృంతాకస్యాపినిషేధార్థమిదమితివయం-
కందూరాకపికచ్ఛూః-కుంభాండంవృత్తాలాబుః-పంచశివంవల్లమసూరరాజ
మాషమఠకులిత్థాః-లోమశానికుళిత్థాని-రక్తచారంలోహితచారఫలం-వీరా
కంకృష్ణదీర్ఘకర్కటీ - ఘృతచారకంచరస్థితచారఫలం చారోలీతిప్రసిద్ధం
కపాలంనారికేళం-కాచంకచువృక్షఫలం-చారీచంఆర్ద్రమరీచాని-గృంజనంప
లాండుభేదఃపశ్చిమదిశిప్రసిద్ధః-నతుగాజరంతస్యపృథగుక్తేః-హేమాద్రిణాతు
గృంజనంగాజరమేవోక్తం- గౌడశ్రాద్ధకౌముద్యామప్యేవం - తచ్చింత్యం-చం
ద్రికాచిరకాలసిక్తం పానకం-చంద్రికాయాంహారీతః॥ నవటప్లకేఽఓదలంబర
శోలుదధిత్థనీపమాతులుంగాని భక్షయేత్। శేలుః శ్లేష్మాతకఃభోకరసంజ్ఞః-
దధిత్థంకపిత్థం - స్మృతిసారే॥ క్షీరేతులవణందత్వాఉచ్ఛిష్టేపిచయద్ఘృతమ్॥
స్నానంరజకతీర్థేషుతామ్రేమేగవ్యంసురాసమమ్ ॥ గౌడనిబంధేసాగరస్మృతిః।
నారికేళోదకంకాంస్యేతామ్రపాత్రేస్థితంమధు । గవ్యంచతామ్రపాత్రస్థం

మద్యతుల్యంఘృతంవినా ॥ తామ్రపాత్రేఘృతంమాంసంయచ్చగవ్యంఘృతేత
రత్ । ఆమిషంతుగవాంమాంసందధిమద్యంపయోరజః ॥ ద్రవ్యాంతరయుతం
మాంసంపయసాసంయుతందధి । పయోనుద్ధృతసారంచతామ్రపాత్రేనదు
ష్యతి—అథజలం-యాజ్ఞవల్క్యః॥ శుచిగోతృప్తికృత్తోయంప్రకృతిస్థంమహీ
గతమ్॥వర్జ్యం-జలముక్తంహేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ దుర్గంధిఫేనిలంక్షారంపం
కిలంపల్వలోదకమ్। నభవేద్యత్రగోతృప్తిర్నక్తంయచ్చాప్యుపాహృతమ్॥య
న్నసర్వార్థముత్సృష్టంయచ్చాభోజ్యనిపానజమ్। తద్వర్జ్యంసలిలంతాతస
దైవశ్రాద్ధకర్మణి॥నిపానోజలాశయః-శుద్ధితత్త్వేశంఖః ॥ స్నానమాచమనం
దానందేవతాపితృతర్పణమ్ । శూద్రోదకైర్నకుర్వీతతథామేధ్యాద్వినిఃసృ
తైః॥ హేమాద్రావాదిత్యపురాణే॥ చిరంపర్యుషితంవాపిశూద్రస్పృష్టమథా
పివా। జాహ్నవ్యాఃస్నానదానాదౌపునాత్యేవసదాపయః ॥ కాత్యాయనః॥
అపోనిశినగృహ్ణీయాన్నపిబేచ్చకదాచన। ఉద్ధృత్యాగ్నిముపర్యగ్నేర్ధామ్నో
ధామ్నఇతీరయేత్॥రజోదోషేతుప్రాగుక్తం-నారదీయే ॥ త్యజేత్పర్యుషితం
పుష్పంత్యజేత్పర్యుషితంజలమ్ । నత్యజేజ్జాహ్నవీతోయంతులసీబిల్వపద్మకమ్॥
అన్యాన్యపిపృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యే ॥ మధ్యాహ్నఃఖడ్గపాత్రంచతథానే
పాలకంబలః।రౌప్యందర్భాస్తిలాగావోదౌహిత్రశ్చాష్టమఃస్మృతః॥పాపం
కుత్సితమిత్యాహుస్తస్యసంతాపకారిణః॥అష్టావేతేయతస్తస్మాత్కుతపా
ఇతివిశ్రుతాః॥బ్రాహ్మే ॥ యతిస్త్రిదండఃకరుణారాజతంపాత్రమేవచ।దౌ
హిత్రంకుతపఃకాలశ్ఛాగకృష్ణాజినంతథా ॥ శస్త్రాసీతిశేషః.- దౌహిత్రంఖడ్గ
పాత్రమితికల్పతరుః-అపరార్కేస్మృత్యంతరే ॥ అపత్యందుహితుశ్చైవఖడ్గ
పాత్రంతథైవచ। ఘృతంచకపిలాయాగోర్దౌహిత్రమితికీర్తితమ్॥ బ్రహ్మాండే॥
అమావాస్యాగతేసోమేయాతుఖాదపిగోస్తృణమ్।తస్యాగోర్యద్భవేత్ క్షీరం
తద్దౌహిత్రముదాహృతమ్॥స్మృతిసంగ్రహే॥ ఉచ్ఛిష్టంశివనిర్మాల్యంవాంతం
చమృతకర్పటమ్।శ్రాద్ధేసప్తపవిత్రాణిదౌహిత్రఃకుతపస్తిలాః ॥ ఉచ్ఛిష్టంవ
త్సస్యదుగ్ధమిత్యర్థః- శివనిర్మాల్యంగంగోదకం-వాంతంమధు-మృతకర్పటంతస
రీపట్టం-తిలేష్వాపస్తంబః॥ అటవ్యాంయేసముత్పన్నాఅకృష్టఫలితాస్తథా।
తేవైశ్రాద్ధేపవిత్రాస్స్యుస్తివాస్సేనతిలాస్తిలాః॥ అభావేగ్రామ్యాః॥గౌరాః
కృష్టాస్తథాఽరణ్యాస్తథైవత్రివిధాస్తిలాఇతిబ్రాహ్మోక్తేః- అథవర్జ్యాని-
చంద్రికాయాంయమః ॥ కుక్కుటోవిడ్వరాహశ్చకాకశ్చైథబిడాలకః।వృష
లీపతిశ్చవృషలఃషండోవీరారజస్వలా ॥ ఏతేతుశ్రాద్ధకాలేవైవర్జనీయాఃప్ర

యత్నతః॥ఖంజః కాణః కుణిశ్శ్విత్రీదాతుఃప్రేష్యకరస్తథా। న్యూనాంగోఽప్య
తిరిక్తాంగస్తమప్యపనయేత్తతః॥ వాయవీయే ॥ అన్నంపచేయుర్యేతేతుయది
వైహవ్యకవ్యయోః । ఉత్సృష్టవ్యం ప్రధానార్థం సంస్కారస్త్వపదిష్యతే॥
సుమంతుః ॥ చాండాలాదివీక్షితమన్నమభోజ్యమన్యత్రమృద్భస్మహిరణ్యోదక
స్పర్శాత్ తత్రైవజమదగ్నిః॥ శుద్ధవత్యోఽథకూశ్మాండ్యః పావమాన్యస్తర
త్సమాః।పూతేనవారిణాద్భిశ్చరన్నదోషమపానుదన్॥ చంద్రోదయే॥పా
షండోపానహ్చత్రంచిత్రరక్తాంబరంతథా । రక్తపుష్పంచమార్జారంశ్రాద్ధ
భూమౌవివర్జయేత్ ॥నిర్ణయదీపే॥ ఘంటానినాదోహాయసన్నిధానంశంబూ
కశంఖంకదళీదళంచ । ఉన్మత్తజాత్యర్కహాయారిజాని శ్రాద్ధస్యవైఘ్నాకరా
ణ్యమూని ॥ హాయారిజంమహిషీక్షీరాది॥—అథశ్రాద్ధదినకృత్యం-చంద్రోద
యేఉశనాః॥గోమయోదకైర్భూమిభాజనశౌచంకుర్యాత్॥ పరాశరః।కాం
జికందధితక్రంచశృతంవాశృతమేవచ । పూర్వమేవనదాతవ్యమేకోద్దిష్టేథపా
ర్వణే ॥ హేమాద్రౌపరాశరః ॥ గృహాగ్నిశిశుదేవానాంబ్రహ్మచారితపస్వి
నామ్।తావన్నదీయతేకించిద్యావత్పిండాన్ననిర్వపేత్॥ కౌర్మే ॥ తిలాన్వికిరే
త్తత్రసర్వతోబంధయేదజాన్॥తత్రైవదేవలః॥ తథైవయంత్రితోదాతాప్రా
తస్స్నాత్వాసహాంబరః ।ఆరభేతనవైః పాత్రైరన్నారంభంచబాంధవైః॥అ
త్రాత్మనేపదాత్స్వయమేవపాకః కార్యః - అశక్తౌపత్న్యాదిభిర్వాభ్రాతృభిర్బాంధ
వైః॥తతస్తానిపపాచాశుసీతాజనకనందినీతిపాద్మలింగాదితిహేమాద్రిః-శ్రా
ద్ధదీపకలికాయామాశ్వలాయనః॥సమానప్రవరైర్మిత్రైః సపిండైశ్చగుణాన్వి
తైః।కృతోపకారిభిశ్చైవపాకకార్యంప్రశస్యతే॥ వ్యాసః ॥ గృహిణీచైవసు
స్నాతాపాకంకుర్యాత్ప్రయత్నతః । నిష్పన్నేషుచపాకేషుపునఃస్నానంస
మాచరేత్॥పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ రజస్వలాంచపాషండాంపుంశ్చ
లీంపతితాంతథా । త్యజేచ్ఛ్రాద్ధేతథా వంధ్యాంవి[illegible]ంచాన్యగోత్ర
జామ్॥ వ్యంగకర్ణీంచతుర్థాహస్నాతామపిరజస్వలామ్ । వర్జయేచ్ఛ్రాద్ధ
పాకార్థమమాతృపితృవంశజామ్ ॥ మాతృపితృవంశజభిన్నాంత్యజేదిత్యర్థః-
స్మృతిసారే॥ నపాకంకారయేత్పత్నీమన్యాంవాప్యన్యగోత్రజామ్ । వ్రతవం
ధ్యాంచగర్భఘ్నీంగర్భిణీంచైవదుర్ముఖీమ్ ॥ పాకభాండానితు హేమాద్రౌ
నాగరఖండే॥సౌవర్ణాన్యథరౌప్యాణికాంస్యతామ్రోద్భవానిచ। మార్త్తికా
న్యపిభవ్యానినూతనానిదృఢానిచ ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే ॥ పచేదన్నానిసు
స్నాతః పాత్రేషుశుచిషుస్వయమ్। స్వర్ణాదిధాతుజాతేషుమృణ్మయేష్వపివా

ద్విజః॥అచ్ఛిద్రేష్వనులిప్తేషుతథానుపహతేషుచ। నాయసేషునభిన్నేషుదూషితేష్వపికర్హిచిత్ ॥ పూర్వంకృతోపయోగేషుమృణ్మయేషునతుక్వచిత్ ॥ వాయుపురాణే॥కదాచిత్పచేదన్నమయస్థాలీషుపైతృకమ్। అయసోదర్శనాదేవపితరోవిద్రవంతిహి। కాలాయసంవిశేషేణనిఘ్నంతిపితృకర్మణి॥ఫలానాంచైవశాకానాంఛేదనార్థానియానితు। మహానసేపిశస్త్రాణితేషామేవాస్యసన్నిధిః॥ఇష్యతేనేతరస్యాత్రశస్త్రమాత్రస్యదర్శనమ్। శ్రాద్ధదేశేతువిదుషాపితౄణాంతృప్తిమిచ్ఛతా।మహానసేపియుక్తానామపికార్యంనదర్శనమ్॥తత్రైవ॥పచమానస్తుభాండేషుభక్త్యాతామ్రమయేషుచ। సముద్ధరతివైఘోరాత్పితౄన్దుఃఖమహార్ణవాత్ ॥ తైజసానామభావేతుపితరేమృణ్మయేపిచ।నవేషుచాప్రకుర్వీతపాకంపిత్రర్థమాదరాత్ ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే॥పక్వాన్నస్థాపనార్థేతునశ్యంతేవారిజాన్యపి। దధ్యాదీన్యపికార్యాణియజ్ఞియైరపిదారుభిః॥యమః॥వివాహేప్రేతకార్యేచమాతాపిత్రోఃక్షయేహని। నవభాండానికుర్వీతయజ్ఞకాలేవిశేషతః॥—అథపాకాగ్నిః- హేమాద్రౌప్రజాపతిః ॥ ఔపాసనేనాన్నసిద్ధిరగ్నౌకరణమేవచ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేంగిరాః॥శాలాగ్నౌతుపచేదన్నంలౌకికేవాపినిత్యశః। యస్మిన్నగ్నౌపచేదన్నంతస్మిన్హోమోవిధీయతే॥మనుః ॥ వైవాహికేఽగ్నౌకుర్వీతగృహ్యంకర్మయథావిధి।పంచయజ్ఞవిధానంచపక్తించాన్వాహికీంద్విజః ॥ శ్రాద్ధస్యగృహ్యత్వంచోక్తమపరార్కేణ-అత్రవిశేషఃకర్మప్రదీపే॥ పాత్రిహోమంతునిర్వర్త్యసముద్ధృత్యహుతాశనాత్। శేషంమహానసేకృత్వాతత్రపాకంసమాచరేత్ ॥ పాకాంతేగ్నింతమాహృత్యగృహ్యాగ్నౌతుపునఃక్షిపేత్।తతోస్మిన్వైశ్వదేవాదికర్మకుర్యాదతంద్రితః॥తదభావేలౌకికే॥ తతఃపచేయురన్నానినిర్వాపానంతరంశనైః। వైవాహికేగ్నావన్యత్రలౌకికేవాపిసంయతఇతికలికాయాం సంగ్రహోక్తేః-పిత్రర్థంనిర్వాపంకృత్వేత్యర్థః - అతఏవహేమాద్రౌవాయుపురాణే॥పిత్రర్థంనిర్వపేద్ధూమాకూర్చేనాదర్భసంస్కృతే। తత్రైవపాద్మమాత్స్యయోః॥అగ్నిమాన్నిర్వపేత్పైత్రంచరుంవాసమముష్టిభిః। పితృభ్యోనిర్వపామీతిసర్వందక్షిణతోన్యసేత్.। చరుగ్రహణాన్నశాకాదావితిహేమాద్రిః-పిండపితృయజ్ఞార్థంపాకవిషయోయంనిర్వాపః-ఇతితుయుక్తం- అయంచేతరేషామగ్నిః - ఆశ్వలాయనానాంతుగురుణాభిమృతా అనతోవాసక్షీయమాణా అమావాస్యాయాం శాంతికర్మకుర్వీరన్నిత్యాదిసూత్రేణపచనాగ్నేస్త్యాగముక్త్వాఽఇహైవాయమితరోజాతవేదా ఇత్యర్ధర్చేనశమీమయ్యా

భ్యా మరణీభ్యామగ్నింమంథేత్సపచనాగ్నిర్భవతీతిసూత్రేవృత్తౌచోక్తేః- పచనాగ్నావేవపాకః - బోధాయనేనాప్యుక్తం-ఆహృతపచనాగ్నిమౌపాసనంవాభిప్రవ్రజంతీతిస్మార్తాగ్నౌ పాకస్త్వన్యశాఖావిషయ ఇతి కేచిత్-వస్తుతస్తుపూర్వోక్తస్యసర్వాధానవిషయత్వంయుక్తం - శిష్టాచారేపినపచనోదృశ్యతే అండవిలాయామపిసర్వాధానపక్షే వైశ్వదేవంశ్రాద్ధంచపచనే కుర్యాదన్యథోపాసనే ఇత్యుక్తం - అగ్నౌకరణంతుప్రయోగపారిజాతాదిభిరాబ్దికాదిసర్వశ్రాద్ధేషుపిండపితృయజ్ఞవ్యతిషంగోక్తేర్లౌకికపచనంవా పాకే కృతేపి-గృహ్యాగ్నౌపక్వచరుణైవ కార్యమితిప్రతిభాతి - మదనరత్నేప్యేవం విధుర్గోత్సన్నాగ్న్యాదేస్తుపృష్టోదివివిధానేనాగ్నిసంపాదనమిత్యుక్తం హరిహరభాష్యేఇతిపాకాగ్నిః-చంద్రికాయాంమార్కండేయః ॥ అహ్నఃషట్సుముహూర్తేషుగతేషుప్రయతాన్ద్విజాన్। ప్రత్యేకంప్రేషయేత్తేషాంప్రదాయామలకోదకమ్॥దేవలః ॥ తతోనివృత్తేమధ్యాహ్నేకృత్తరోమనఖాన్ద్విజాన్।అభిగమ్యయథాన్యాయంప్రయచ్ఛేద్దంతధావనమ్ । తైలమభ్యంజనస్నానంస్నానీయంచపృథగ్విధమ్ ॥ పాత్రైరౌదుంబరైర్దద్యాద్వైశ్వదైవికపూర్వకమ్।ఔదుంబరైస్తామ్రమయైః - అత్రతైలామలకస్నానాదినిషిద్ధతిథ్యాదివ్యతిరిక్తవిషయమితిహేమాద్రిర్మాధవశ్చ - యత్తుచంద్రికాయాంప్రచేతాః॥తైలముద్వర్తనంస్నానందద్యాత్పూర్వాహ్ణఏవచ । శ్రాద్ధభుగ్భ్యోనఖశ్మశ్రుచ్ఛేదనంతునకారయేదితితన్నిషిద్ధతిథ్యాదివిషయం - నిషిద్ధతిథ్యాదితు ప్రాగుక్తంఅభ్యంగేతుకలికాయాంకాత్యాయనః ॥ తైలముద్వర్తనందేయం బ్రాహ్మణేభ్యఃప్రయత్నతః।తైరభ్యంగశ్చకర్తవ్యోవర్జ్యకాలంనచింతయేత్॥ అపరార్కే-ప్రచేతాః॥స్నాతోఽధికారీభవతిదైవేపిత్ర్యేచకర్మణి। శ్రాద్ధకృచ్ఛుక్లవాసాస్స్యాన్మౌనీచవిజితేంద్రియః॥హేమాద్రౌజాబాలః॥తాంబూలం దంతకాష్ఠంచస్నేహస్నానమభోజనమ్।రత్యౌషధంపరాన్నానిశ్రాద్ధకర్తావివర్జయేత్॥వస్త్రేవిశేషమాహాత్రైవ భృగుః॥ నగ్నస్స్యాన్మలవద్వాసానగ్నఃకౌపీనకేవలః॥ద్వికచ్ఛోనుత్తరీయశ్చఅకచ్ఛోవస్త్రఏవచ ॥ నగ్నఃకాషాయవాసాస్స్యాన్నగ్నశ్చార్ద్రపటఃస్మృతః॥నగ్నోద్విగుణవస్త్రస్స్యాన్నగ్నోరక్తపటఃస్మృతః॥నగ్నస్తుస్నిగ్ధవస్త్రస్స్యాన్నగ్నస్స్యూతపటస్తథా॥ తతః కర్తాఊర్ధ్వపుండ్రంకుర్యాత్॥జపేహోమేతథాదానేస్వాధ్యాయేపితృకర్మణి । తత్సర్వంనశ్యతిక్షిప్రమూర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితిహేమాద్రావుక్తేః॥ యజ్ఞోదానంజపోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ । వృథాభవతివిప్రే

ద్రిఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితిబృహన్నారదీయాత్ ॥ ఊర్ధ్వంచతిలకంకు
ర్యాత్ దైవేపిత్ర్యేచకర్మణీతివృద్ధపరాశరోక్తేశ్చ-అన్యేతు ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం
ద్విజాతీనామగ్నిహోత్రసమోవిధిః- శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తేకర్తాభోక్తావ
తత్త్యజేత్। వామహస్తేతుదర్భాంస్తుగృహేరంగవలింతథా।లలాటేతిలకం
దృష్ట్వానిరాశాఃపితరోగతాఇతిసంగ్రహోక్తేః॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రిపుండ్రం
వాచంద్రాకారమథాపివా। శ్రాద్ధకర్తానకుర్వీతయావత్పిండాన్ననిర్వపేదితి
విశ్వప్రకాశేవచనాచ్చనకార్యమిత్యాహుః ॥ అత్రాచారాద్వ్యవస్థా - అత
ఏవ బృహన్నారదీయే ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంచతులసీంశ్రాద్ధేనేచ్ఛంతికేచనేతి॥
ఊర్ధ్వపుండ్రంవిధిర్విప్రవిషయః నిషేధః కర్తృపరఇతిపృథ్వీచంద్రః - య
త్తుహేమాద్రౌదేవలః॥ లలాటేపుండ్రకందృష్ట్వాస్కంధేమాల్యంతథైవచ।
నిరాశాఃపితరోయాంతిదృష్ట్వాచవృషలీపతిమితి॥తద్గంధేనత్రిపుండ్రవిషయం॥
ప్రాక్పిండదానాద్గంధాద్యైర్నాలంకుర్యాత్స్వవిగ్రహమిత్యాశ్వలాయనో
క్తేః-పుండ్రంవర్తులమిత్యపరార్కే- మదనరత్నేచ-పృథ్వీచంద్రస్తు ॥ పుండ్రం
త్రిపుండ్రం-ఊర్ధ్వంచతిలకంకుర్యాన్నకుర్యాద్వైత్రిపుండ్రకమ్। నిరాశాఃపిత
రోయాంతిదృష్ట్వాచైవత్రిపుండ్రకమితి బృహత్పరాశరోక్తేః-భోక్తుస్త్వగ్ని
షోభవత్యేవ-వర్జయేత్తిలకంఫాలేశ్రాద్ధకాలేచసర్వదా। తిర్యగప్యూర్ధ్వపుం
డ్రంవాధారయేత్తుప్రయత్నతఇతివ్యాసోక్తేరిత్యాహ - పృథ్వీచంద్రోదయే
బ్రాహ్మే॥సదర్భేణతుహస్తేనయఃకుర్యాత్తిలకంబుధః। ఆచమ్యసవిశుద్ధ్యేత
దర్భత్యాగేనచైవహి॥ శ్రాద్ధారంభకాలమాహాపరార్కే-గౌతమః॥ ఆరభ్య
కుతపేశ్రాద్ధంకుర్యాదారోహణంబుధః। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతు
నలంఘయేత్॥ఏతదేకోద్దిష్టే, పార్వణేతూక్తంమాత్స్యే॥ ఊర్ధ్వంముహూ
ర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయమ్। ముహూర్తపంచకంహ్యేతత్స్వ
ధాభవనమిష్యతే॥తథా ॥ మధ్యాహ్నేసర్వదాయస్మాన్మందీభవతిభాస్క
రః।తస్మాదనంతఫలదస్తత్రారంభోవిశిష్యతే॥—అథశ్రాద్ధపరిభాషా - చం
ద్రికాయాంకాత్యాయనః ॥ దక్షిణంపాతయేజ్జానుందేవాన్పరిచరన్సదా।
పాతయేదితరంజానుంపితౄన్పరిచరన్సదా ॥ బోధాయనః॥ప్రదక్షిణంతుదే
వానాంపితౄణామప్రదక్షిణమ్। దేవానామృజవోదర్భాఃపితౄణాంద్విగు
ణాస్తథా॥ పృథ్వీచంద్రోదయేశంఖః ॥ ఆవాహనార్ఘ్యసంకల్పేపిండదానా
న్నదానయోః। పిండాభ్యంజనకాలేతుతథైవాంజనకర్మణి ॥ అక్షయ్యాసన
యోఃపాద్యేగోత్రంనామప్రకాశయేత్॥తథైవపరిశిష్టే ॥ దక్షిణాపిండదా

నేచగంధధూపాక్షయేతథా। సంకల్పేచాసనేదీపేఅంజనాంభ్యంజనేతథా॥
అన్నార్ఘ్యదానాద్యం తేషుగోత్రంనామచకీర్తయేత్ ॥ కలికాయాంసంగ్ర
హే॥ఆసనావాహనేపాద్యేఅన్నదానేతథైవచ । అక్షయ్యేపిండదానేచష
ట్సునామానికీర్తయేత్॥మాత్స్యే॥ సంబంధంప్రథమంబ్రూయాద్గోత్రంనా
మతథైవచ।పశ్చాద్రూపంవిజానీయాత్క్రియైషసనాతనః॥ తత్రైవ॥సకా
రేణతువక్తవ్యంగోత్రంసర్వత్రధీమతా । సకారఃకుతపోజ్ఞేయస్తస్మాద్యత్నేన
తంవదేత్ ॥ యథాకాశ్యపసగోత్రేతి ॥ పరాశరసగోత్రస్యవృద్ధస్యతుమహా
త్మనః।భిక్షోఃపంచశిఖస్యాహంశిష్యఃపరమధార్మిక ఇతిమోక్షధర్మేషుప్రయో
గాచ్చ - తేనగోత్రసగోత్రయోఃపర్యాయత్వాచ్ఛాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతిశూ
లపాణిః - ఏతద్యేషామామ్నాతం తేషామేవ - హేమాద్రౌబృహత్ప్రచే
తాః॥గోత్రంస్వరాంతంసర్వత్రగోత్రస్యాక్షయ్యకర్మణి।గోత్రస్తుతర్పణేప్రో
క్తఏవందాతానముహ్యతి ॥ సర్వత్రైవపితఃప్రోక్తఃపితాతర్పణకర్మణి।పితుర
క్షయ్యకాలేతుపిత్రేసంకల్పనేతథా ॥ శర్మన్నర్ఘ్యాదికేకార్యంశర్మాతర్పణ
కర్మణి।శర్మణోక్షయ్యకాలేతుపితౄణాందత్తమక్షయమ్॥ స్వరాంతంసంబు
ద్ధ్యంతమితిహేమాద్రిః - తత్రైవచంద్రికాయాంచస్మృత్యంతరే।గోత్రస్య
త్వపరిజ్ఞానేకాశ్యపంగోత్రముచ్యతే । యస్మాదాహశ్రుతిస్సర్వాఃప్రజాఃక
శ్యపసంభవాః॥యత్తుసత్యాషాఢః॥ అథానాజ్ఞాతబంధోఃపురోహితగోత్రే
ణాచార్యగోత్రేణవేతితద్వివాహపరం - నామోచ్చారణేవిశేషమాహహే
మాద్రౌబోధాయనః॥ శర్మాంతంబ్రాహ్మణస్యోక్తంవర్మాంతంక్షత్రియస్య
తు।గుప్తాంతంచైవవైశ్యస్యదాసాంతంశూద్రజన్మనః ॥ పిత్రాదినామాజ్ఞానే
తత్రైవ॥పృథివీషత్పితావాచ్యస్తత్పితాచాంతరిక్షసత్ । అభిధానాపరిజ్ఞానే
దివిషత్ప్రపితామహః ॥ పిత్రాదీనాంనామయదాపుత్రైర్నజ్ఞాయతేతదా॥
ఆపస్తంబసూత్రేత్వేవం-ఏతదన్యశాఖాపరం - ఆశ్వలాయనానాంతూక్తం
తత్సూత్రే ॥ యదినామాన్యవిద్వాంసస్తత్పితామహప్రపితామహేతిబ్రూ
యాత్ ।తత్కారికాపి॥నామానిచేన్నజానీయాత్తతేత్యాదివదేత్క్రమాత్॥
తతేతిసంబంధమాత్రపరం- తేనపితృవ్యాదావపితథేతిగౌడాః- స్త్రీణాందాం
తంనామజ్ఞేయం దాంతంనామస్త్రీణామితిపృథ్వీచంద్రోదయేగోబిలోక్తేః-క్వ
చిద్దేవీశబ్దాంతమాహుః - అన్యేతుదేవీదా ఇతిద్వయోస్సముచ్చయమాహుః-
హేమాద్రౌనారాయణః॥విభక్తిభిస్తుయత్కించిద్దీయతేపితృదైవతే।తత్సర్వం
సఫలంజ్ఞేయంవిపరీతంనిరర్థకమ్॥చంద్రికాస్మృత్యర్థసారయోశ్చనారదీయే॥

తుయ్యాసనయోష్షష్ఠీ ద్వితీయావాహనే తథా । అన్నదానే చతుర్థీ స్యాచ్ఛేషా
స్సంబుద్ధయః స్మృతాః॥ యత్తు వ్యాసః ॥ చతుర్థీ చాసనే నిత్యం సంకల్పే చ విధీయ
తే। ప్రథమా తర్పణే ప్రోక్తా సంబుద్ధిమపరే జగుః ఇతి ॥ అత్ర శాఖాభేదాద్వ్యవస్థే
తి హేమాద్రిః- హేమాద్రౌ భృగుః ॥ అర్ఘ్యావనేజనం పిండమన్నం ప్రత్యవనేజ
మ్। సంబుద్ధిం తత్ర కుర్వీత శేషే షష్ఠీ విధీయతే ॥ తత్రైవ మాతుర్విశేషో నాగర
ఖండే ॥ మాతర్మాత్రే తథా మాతురాసనే కల్పనేఽత్ర యే। గోత్రే గోత్రాయై
గోత్రాయాః ప్రథమాద్యా విభక్తయః - హేమాద్రౌ ప్రభాసఖండే॥ యజ్ఞో
పవీతినా కార్యం దైవం కర్మ ప్రదక్షిణమ్ । ప్రాచీనావీతినా కార్యం పితృకర్మా
ప్రదక్షిణమ్ ॥ అనుపనీత స్త్రీ శూద్రాదేస్తూత్తరీయేణైవ సవ్యాపసవ్యే జ్ఞేయే-
తస్యోపవీతస్థానీయత్వాత్ ॥ అపసవ్యం క్రమాద్వస్త్రం కృత్వా కశ్చిత్సగోత్ర
జ ఇతి బ్రాహ్మణాచ్చేతి వాచస్పతిః- యత్తు కేచిత్ - సదోపవీతినా భావ్యమిత్య
స్య పురుషార్థత్వాత్, ప్రాచీనావీతకాలేఽప్యుపవీతాంతరేణ తత్కార్యమేవే
తి, తన్న- విశేషేణ బాధాత్ -జమదగ్నిః ॥ సూక్తస్తోత్రజపం త్యక్త్వా పిండా
ఘ్రాణం చ దక్షిణామ్ । ఆహ్వానం స్వాగతం చార్ఘ్యం వినా చ పరివేషణమ్॥ విస
ర్జనం సౌమనస్యమాశిషాం ప్రార్థనే తథా । విప్రప్రదక్షిణాం చైవ స్వస్తివాచ
నకం వినా ॥ పితౄనుద్దిశ్య కర్తవ్యం ప్రాచీనావీతినా సదా ॥ హేమాద్రౌ సం
గ్రహే ॥ ఆదావిప్రాంఘ్రిశౌచాంతేభ్యర్చనే పికిరేకృతే । పిండానప్యర్చయి
త్వా చ విసర్జ్య బ్రాహ్మణాంస్తథా ॥ ఆచమేచ్ఛ్రాద్ధకర్తా చ స్థానేష్వేతేషు
సప్తసు । ఆద్యంతయోర్ద్విరాచామేచ్ఛేషేషు తు సకృత్సకృత్ ।తత్రైవ॥ శ్రా
ద్ధారంభే వసానే చ పాదశౌచార్చనాంతయోః । వికిరే పిండదానే చ షట్స్వాచ
మనమిష్యతే ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ దానాధ్యయనదేవార్చాజపహోమవ్రతాది
కాన్ ।నకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధదివసే ప్రాగ్విప్రాణాం విసర్జనాత్ ॥ ఏతన్నిత్యవర్జ్య
మితి బోప్పదేవః-ఇదం విష్ణుభిన్నదేవపరం॥ విష్ణోర్నివేదితాన్నేన యష్టవ్యం దేవ
తాంతరమ్।పితృభ్యశ్చాపి తద్దేయం తదానంత్యాయ కల్పతే॥ పితృశేషం తు యో
దద్యాద్ధరయే పరమాత్మనే। రేతోధాః పితరస్తస్య భవంతి క్లేశభాగిన ఇతి
స్కాందాత్॥ పితరస్సర్వమనుష్యా విష్ణునాశితమశ్నంతీతి శ్రుతేః॥ యశ్శ్రాద్ధ
కాలే హరిభుక్తశేషం దదాతి భక్త్యా పితృదేవతానామ్ । తేనైవ పిండాంస్తులసీ
విమిశ్రానాకల్పకోటిం పితరస్తుతృప్తా ఇతి బ్రాహ్మోక్తేశ్చేతి శ్రీధరస్వామినృ
సింహపరిచర్యాదయః - ఏతత్సర్వం నిబంధవిరోధాన్నిర్మూలం- అత్ర విశేషో
హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మే ॥ శ్రాద్ధాహ్ని తు సమభ్యర్చ్య నృప వారాహం జనార్దనమ్॥

శివపురాణే॥పూజయిత్వాశివంభక్త్యాపితృశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్॥ పూర్వనిషే
ధస్తువిహితభిన్నపరః- తథా హేమాద్రౌ ॥ దేవ్యర్చ్యాదక్షిణాంగాదిఃపాద
జాన్వంసమూర్ధని । శిరోంసజానుపాదేషువామాంగాదిచపైతృకమ్॥కలికా
యాంస్మృత్యంతరే॥శ్రాద్ధారంభేతుయేదర్భాఃపాదశౌచేవిసర్జయేత్।అర్చ
నాదౌతుయేదర్భాఉచ్ఛిష్టాంతేవిసర్జయేత్ ॥ మార్జనాదౌతుయేదర్భాఃపిం
డోత్థానేవిసర్జయేత్। ఉత్థానాదౌతుయేదర్భాదక్షిణాంతేవిసర్జయేత్॥ప్రా
ర్థనాదౌతుయేదర్భానమస్కారేవిసర్జయేత్ ॥ ఊహామాహవిష్ణుః॥మాతామ
హానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః। మంత్రోహేనయథాన్యాయం శే
షాణాంమంత్రవర్జితమ్ ॥ యథాన్యాయమితియత్రబహువచనాంతఃపితృశబ్ద
స్తత్రసర్వపితృవాచిత్వాన్నోహః- తత్రాపిశుంధంతాంపితరఇత్యత్రోహఏ
వ- సర్వపితృవాచిత్వేఉత్తరమంత్రద్వయవైయర్థ్యాత్ - బహువచనంతునో
హ్యతే ప్రకృతావసమర్థత్వాత్పాశానితివత్ । ఋగంతేచనోహః-తస్మాదృ
చంనోహేదితినిషేధాత్-ఏకోద్దిష్టేప్యేవం- ప్రేతైకోద్దిష్టేప్యేకవన్మంత్రా
నూహేదైకోద్దిష్టేఇతివిష్ణూక్తేరూహః - అత్రబహువచనస్యాప్యూహోవ
చనాత్-వృద్ధ్యాదౌతువిశేషంవక్ష్యామః- శేషాణామితిపితృవ్యాద్యేకోద్దిష్టేఆ
వాహనాదిమంత్రవర్జ్యంకార్యమితికల్పతరుః - ఊహాయోగ్యపితృపదవాన్మం
త్రఏవతత్రనప్రయోజ్యః, సతూహః, నాపిపితృసదరహితః ప్రయోజ్యఇతి
శూలపాణిః-అర్థాంతరంచోక్తంప్రాక్-బహ్వృచకారికాపి॥ అర్ఘ్యప్రదా
నమంత్రేతుమాత్రాదిపదమావపేత్.। శుంధంతామితిపిత్రాదౌమాత్రాది
పదమావపేత్ ॥ మాతృశ్రాద్ధేపిండదానేయేచత్వామత్రాన్విత్యత్రనోహఇ
తివృత్తికృత్-తథా॥మాతుశ్శ్రాద్ధేప్యనూహేనకుర్యాత్పిండానుమంత్రణమ్।
దశాదానముపస్థానంతద్వత్కార్యమితిస్థితిః ॥ ప్రవాహణమనూహేనతద్వ
త్ప్రాశనమిష్యతే॥తథా॥ఆయంతునస్త్రిలోసీతిఉశంతస్త్వేతియానితు । అనూ
హ్యాఃపితృశబ్దోత్రపితృసామాన్యవాచకః ॥ ఆపస్తంబానాంతువక్ష్యతే, హే
మాద్రౌమార్కండేయః॥ స్నాతస్నాతాన్సమాహూతాన్స్వాగతేనార్చ
యేత్పృథక్॥ కలికాయాంనారదీయే ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాతేభ్యోను
జ్ఞాంప్రగృహ్యచ। దద్యాద్దైవబ్రహ్మదండార్థంహిరణ్యంకుశమేవచ॥ తత్రైవ
సంగ్రహే॥తిథీవారాదికంజ్ఞాత్వాసంకల్ప్యచయథావిధి।ప్రాచీనావీతినాకా
ర్యంసర్వసంకల్పనాదికమ్ ॥ సంబంధంప్రథమంబ్రూయాన్నామగోత్రేతథై
వచ।వస్వాదిరూపతాంచాపిస్వపితౄణామనుక్రమాత్ ॥ చంద్రోదయేనార

దీయే॥శ్రాద్ధార్థంసమనుప్రాప్తాన్విప్రాన్భూయో నిమంత్రయేత్॥ఆపస్తంబ
స్తుపూర్వేద్యుర్నిమంత్రణంపరేద్యుర్ద్వితీయంతృతీయమామంత్రణమిత్యాహ,
యూయంమయానిమంత్రణీయా ఇతినివేదనరూపంఆద్యం- తద్విధిమాహశౌన
కః॥గృహీత్వాముకసంజ్ఞస్యాముకగోత్రస్యచాముకే । శ్రాద్ధేతువైశ్వదేవా
ర్థంకరణీయఃక్షణస్త్వయా॥ ఇత్యేవంశ్రాద్ధకృద్బ్రూయాదోంతథేతివదేత్తు
సః। శ్రాద్ధస్యకర్తాసంబ్రూయాత్తంప్రాప్నోతుభవానితి ॥ సవదేత్ప్రాప్న
వానీతిఇతరస్తంప్రతిద్విజః॥దేవౌపార్వణేపురూరవార్ద్రవౌవాచ్యౌ॥ పిత్రా
దేరప్యనేనైవవృణీతవిధినాద్విజాన్ ॥ తతఃకర్తాబహ్వృచోఽనాహితాగ్నిః
పిండపితృయజ్ఞంపరిస్తరణాదీధ్మాధానాంతంకుర్యాత్ - అర్ధాధానినోప్యే
వమితిప్రయోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ - భాష్యకారమతేఆబ్దికేప్యేవం-వృత్తి
కారమతేనేదం- హేమాద్రౌశంభుః ॥ సమ్మార్జితోపలిప్తేతుద్వారికుర్వీతమం
డలే। ఉదక్ప్లవముదీచ్యంస్యాద్దక్షిణందక్షిణాప్లవమ్ ॥ వ్యాఘ్రః ॥ ఉత్తరేక్ష
తసంయుక్తాన్పూర్వాగ్రాన్విన్యసేత్కుశాన్ । దక్షిణేదక్షిణాగ్రాంస్తుసతి
లాన్విన్యసేత్కుశాన్ ॥ తత్రైవబోధాయనః ॥ చతురశ్రంత్రికోణంచవ
ర్తులంచార్ధచంద్రకమ్ । కర్తవ్యమానుపూర్వ్యేణబ్రాహ్మణాదిషుమండలమ్॥
తత్రైవలౌగాక్షిః ॥ హస్తద్వయమితంకార్యంవైశ్వదైవికమండలమ్॥దక్షిణే
చచతుర్హస్తంపిత్ర్యాణామంఘ్రిశోధనే॥ కలికాయాంసంగ్రహేతు॥ప్రాదే
వమాత్రందేవానాంచతురశ్రంతుమండలమ్ । త్యక్త్వాషడంగుళంతస్మాద్దక్షిణే
వర్తులంతథేత్యుక్తం-స్మృత్యంతరే॥ గర్తఃపంచాంగుళోవిప్రేజానుమాత్రో
మహీభుజి । ప్రాదేశమాత్రోవైశ్యేచసాధికస్తుశూద్రకే । తిర్యగూర్ధ్వప్ర
మాణేనవ్యాఖ్యాతోదైవపిత్ర్యయోః । చతురస్రంసవర్తులంచకథితంగర్తలక్ష
ణమ్। పాదప్రక్షాళనంప్రోక్తముపవేశ్యాసనేద్విజాన్ । తిష్ఠంశ్చేత్క్షాళనంకు
ర్యాన్నిరాశాః పితరోగతా ఇతి తత్సమూలత్వేమండలాగ్రేపృథక్జ్ఞేయం-త
త్రగోమయేహేమాద్రౌభృగుః ॥ అత్యంతజీర్ణదేహాయావంధ్యాయాశ్చవిశే
షతః।ఆర్తాయానవసూతాయానగోర్గోమయమాహరేత్ ॥ మాత్స్యే॥అక్ష
తాభిస్సపుష్పాభిస్తదభ్యర్చ్యాపసవ్యవత్ । విప్రాణాంక్షాళయేత్పాదాన
భివంద్యపునఃపునః ॥ ప్రత్యఙ్ముఖస్థితఃకుర్యాద్విప్రపాదాభిషేచనమ్॥తత్రై
వభవిష్యే॥ప్రక్షాళయేద్విప్రపాదాన్ శన్నోదేవీరితిత్వృచా ॥ పృథ్వీచంద్రో
దయేవృద్ధవసిష్ఠః॥నకుశగ్రంథిహస్తస్తుపాద్యందద్యాద్విచక్షణః॥కలికాయాం
సంగ్రహే॥తతఃప్రక్షాళయేత్పాదౌభార్యాస్రావితవారిణా ॥ తథా॥ శ్రాద

శాలేయదాపత్నీవామేనీరప్రదాభవేత్ । ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄ
ణాంనోపతిష్ఠతే॥తత్రైవ॥ నాధఃప్రక్షాళయేత్పాదౌకర్తాపిత్రాదికర్మసు॥
పాద్యానంతరమర్ఘ్యమపిదద్యాదితిహేమాద్రిః - తత్రైవలౌగాక్షిః॥మండ
లాదుత్తరేదేశేదద్యాదాచమనీయకమ్॥తత్రైవ॥ విధాయక్షాళనంతేషాం
ద్విరాచమనమిష్యతే । స్వయంచాపిద్విరాచామేద్విధిజ్ఞశ్శ్రద్ధయాన్వితః॥
హేమాద్రౌనారదీయే॥ యత్రాచమనవారీణిపాదప్రక్షాళనోదకైః।సంగ
చ్ఛంతేబుధాశ్శ్రాద్ధమాసురంతత్ప్రచక్షతే॥ హేమాద్రౌవ్యాసః॥సవ్యేనై
వాసనంధృత్వాదక్షిణేదక్షిణంకరమ్ । వ్యాహృతీభిస్సమస్తాభిరాసనేషూప
వేశయేత్॥సమాధ్వమితిచైవోక్త్వాదక్షిణంజానుసంస్పృశన్ । ఆస్యతామితి
తాన్బ్రూయాదాసనంసంస్పృశన్నపి॥ హేమాద్రౌశాతాతపః॥ద్వౌదైవే
థర్వణౌవిప్రౌప్రాఙ్ముఖావుపవేశయేత్ । పిత్ర్యేతూదఙ్ముఖాంస్త్రీంశ్చబ
హ్వృచాధ్వర్యుసామగాన్॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్య
ఉదగేకైకమేవవా॥యత్తుహేమాద్రౌహారీతః॥ దక్షిణాగ్రదర్భేషుప్రాఙ్ము
ఖాన్బ్రాహ్మణాన్భోజయేదుదఙ్ముఖానిత్యేకేఇతితన్మైత్రాయణీయవిషయం॥
ప్రాఙ్ముఖాన్భోజయేదుదఙ్ముఖానిత్యేకేఇతితత్పరిశిష్టాత్ - వికల్పఇతిహేమా
ద్రిః-మాధవీయేయమః॥భిక్షుకోబ్రహ్మచారీవాభోజనార్థముపస్థితః । ఉపవి
ష్టేష్వనుప్రాప్తఃకామంతమభిభోజయేత్॥కౌర్మే॥ అతిథిర్యస్యనాశ్నాతినత
చ్ఛ్రాద్ధంప్రచక్షతే॥ విప్రనియమోమాధవీయే ॥ పవిత్రపాణయస్సర్వేతే
చమౌనవ్రతాన్వితాః । ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పర్శంవర్జయంతఃపరస్పరమ్॥త
త్రాసనానిపృథ్వీచంద్రోదయేయమః॥ ఆసనంకుతపందద్యాదితరద్వాపవిత్ర
కమ్॥ హేమాద్రౌచమత్కారఖండే ॥ పితౄణాంఘటితంహైమంరాజతం
వాపిచాసనమ్। యేనతామ్రమయందత్తమాసనంపితృకర్మణి ॥ సవైదివ్యాస
నారూఢోనహిప్రచ్యవతేదివః॥హేమాద్రౌనాగరఖండే॥ అయశ్శంకుమయం
పీఠంప్రదేయంనోపవేశనే॥కలికాయాంసంగ్రహే॥ క్షౌమందుకూలంనైపా
లమావికందారుజంతథా । తార్ణంపార్ణంబృసీంచైవవిష్టరాదిచవిన్యసేత్॥
అగ్నిదగ్ధాన్యాయసానిభగ్నానిచవివర్జయేత్ ॥ హేమాద్రౌభాగలేయః॥ ప
శ్చాద్భాగాదుపక్రమ్యప్రాచ్యాంపఙ్క్తిర్యథాభవేత్ । దక్షిణాసంస్థితా
హ్యేషాపితౄణాంశ్రాద్ధకర్మణి॥పులస్త్యః॥ శ్రీపర్ణీవారుణీక్షీరీజంబుకామ్ర
కదంబకమ్।సప్తమంవాకులంపీఠంపితౄణాందత్తమక్షయమ్ ॥ సంగ్రహే॥శో
ణీచకాశ్మరీశేలుఃకదంబోవారుణస్తథా । పంచాసనానిశస్తానిశ్రాద్ధేదేవా

ర్చనేతథా ॥ కారికా॥ద్వౌదైవేప్రాఙ్ముఖౌపిత్ర్యేత్రీన్వప్రాగుదగాననాన్॥
పైఠీనసిః॥కుతపశ్శ్రాద్ధవేళాయాంశ్రోత్రియోయదిదృశ్యతే॥ఆశ్వలాయనః॥
నీవీనాసోదశాంతేనస్వరక్షార్థంప్రబంధయేత్॥వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యస్తు ॥ దక్షి
ణేకటిదేశేతుతిలైస్సహకుశత్రయమ్॥ యత్తుకాతీయం ॥ నీవీకార్యాదశాగు
ప్తిర్వామకుక్షౌకుశైస్సహేతి-తద్వృద్ధిశ్రాద్ధే॥ పిత్ర్యాణాందక్షిణేపార్శ్వే
విపరీతాతుదైవికఇతిస్మృత్యంతరాత్ - వామేదక్షిణేవేత్యాచారాద్వ్యవస్థే
తిమదనపారిజాతే॥ఆచార్యః ॥ ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాగాయత్రీస్మర
ణంతథా।శ్రాద్ధంకర్తాస్మీతివదేద్విప్రైర్వాచ్యంకురుష్వచ ॥ బ్రాహ్మే॥తత
స్తిలాన్గృహీతస్మిన్వికిరేచ్చాప్రదక్షిణమ్। శ్రద్ధయాపరయాయుక్తోజపేదప
హతాఇతి ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ అపహతాఇతితిలాన్వికీర్యఉదీరతామిత్యృచా
ప్రోక్షేత్-పరాశరః ॥ తద్విష్ణోరితిమంత్రేణగాయత్ర్యాచప్రయత్నతః।ప్రో
క్షమేదన్నజాతంతుశూద్రదృష్ట్యాదిశుద్ధయే॥ హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥శ్రాద్ధ
భూమౌగయాంధ్యాత్వాధ్యాత్వాదేవంగదాధరమ్ । వస్వాదీంశ్చపిత్రా
న్ధ్యాత్వాతతశ్శ్రాద్ధంప్రవర్తతే ॥ దేవతాభ్యఃపితృభ్యశ్చమహాయోగిభ్యఏ
వచ।నమస్స్వాహాయైస్వధాయైనిత్యమేవనమోనమః ॥ ఆదిమధ్యావసానేషు
త్రిరావృత్తంజపేత్సుధీః । పితరఃక్షిప్రమాయాంతిరాక్షసాఃప్రవదంతిచ॥త
త్రైవస్కాందే॥తిలారక్షంత్వసురాన్దర్భారక్షంతురాక్షసాన్ । పఙ్క్తింవై
శ్రోత్రియోరక్షేదతిథిస్సర్వరక్షకః ॥ వసిష్ఠః ॥ శుద్ధవతీభిఃకూశ్మాండీభిఃపావ
మానీభిశ్చపాకాదిప్రోక్షయేత్॥——అథదేవార్చా - తత్రప్రత్యుపచారమా
ద్యంతయోరపోదద్యాదిత్యుక్తంవృత్తౌస్మృత్యర్థసారేచ -' హేమాద్రౌబ్రా
హ్మే॥ఆసనేష్వాసనందద్యాద్వామేవాదక్షిణేపివా । పితృకర్మణివామేచదై
వేగద్యాత్తుదక్షిణే।ప్రచేతాః॥ ఆసనేష్వాసనందద్యాన్నతుపాణౌకదాచన।
ధర్మోసీత్యథమంత్రేణగృహ్ణీయుస్తేతుతాన్కుశాన్ ॥ ధర్మోసివిశిరాజాప్రతి
ష్ఠితఇతిమంత్రః॥ గాలవః ॥ దర్భానాదాయహస్తాభ్యాంగృహీత్వాదక్షిణేక
రే।దైవేక్షణఃక్రియతాంతునిరంగుష్ఠంకరంతతః ॥ ఓంతథేతిద్విజాబ్రూయు
స్తేప్రాప్నోతుభవానితి।కర్తాబ్రూయాత్తతోవిప్రఃప్రాప్నవానీతివైవదేత్॥
పృథ్వీచంద్రోదయేబృహన్నారదీయే ॥ యువైర్దర్భైశ్చవిశ్వేషాందేవానామి
దమాసనమ్।దత్వేతిభూయోదద్యాద్వైదేవేక్షణఇతిక్షణమ్ ॥ తచ్చషష్ఠ్యాచ
తుర్థ్యావాకార్యమితిసఏవ - తతోర్ఘ్యంకల్పయేదితిమన్వాదయః - శౌనకజ
యంతాభ్యామర్ఘ్యరహితస్యదేవార్చనస్యోక్తేః - ఆశ్వలాయనానాందైవే

ర్ఘ్యదానంబోపదేవః - తన్న-పరిశిష్టప్రయోగపారిజాతవిరోధాత్ -వృద్ధి శ్రాద్ధేతుదైవేప్యర్ఘ్యందద్యాత్ - దేవేభ్యోపిపృథగ్దద్యాదిత్యాహార్ఘ్యం శ్రుతిచోదనాదితి శౌనకోక్తేః—అథార్ఘ్యపాత్రం - పృథ్వీచంద్రోదయే మాత్స్యపాద్మయోః॥పాత్రంవనస్పతిమయంతథాపర్ణమయంపునః। జలజం వాపికుర్వీతతథాసాగరసంభవమ్ ॥ బ్రాహ్మే॥ సౌవర్ణంరాజతంతామ్రంఖడ్గంమణిమయంతథా।యజ్ఞియంచసమంవాపిఅర్ఘ్యార్థంపూరయేద్బుధః॥అత్ర విప్రైకత్వద్విత్వచతుష్ట్వాదావర్ఘ్యపాత్రేద్వేఏవ - మానవసూత్రేతుద్వే వైశ్వదేవికే-త్రీణిపిత్ర్యే - ఏకైకముభయత్రవేత్యుక్తమ్ - తదేకవిప్రపరం- పాత్రాలాభపరంచేతిహేమాద్రిః - మదనరత్నేతుదైవఏకపాత్రముక్తం- పృథ్వీచంద్రోదయేపిత్రీణిపైతృకపాత్రాణిద్వే వైశ్వదేవిక ఇతిబృహత్పరాశరోక్తేర్ద్వేఏవేత్యాహ- బహ్వృచానాంతుదైవేపిప్రత్యేకమర్ఘ్యపాత్రంఅర్ఘశోదద్యాదిత్యుక్తంపరిశిష్టప్రయోగపారిజాతేచ - కలికాయాం హారీతః॥దత్తమక్షయ్యతాంయాతిఖడ్గేనార్ఘ్యంతుయత్కృతమ్ ॥ వృద్ధమనుః॥ మృన్మయందారుజంపాత్రమయః పాత్రంచయద్భవేత్ । రాజతంద్వైధికేశార్త్యేశిలాపాత్రంచవర్జయేత్॥పురాణసముచ్చయే॥ మృత్సంభవంతథాకాంస్యమారక్తంజతుసంభవమ్ । త్రపుసీసలోహభవంసదాపాత్రంవివర్జయేత్॥ తత్రైవ॥అష్టాంగుళంభవేత్పాత్రంపితౄణాంరాజతంశుభమ్ । దశాంగుళం తుదేవానాంసౌవర్ణంశక్తితఃకృతమ్ ॥ స్థాపయేదర్ఘ్యపాత్రేద్వేన్యుబ్జేచత్రకుశోపరి।ద్వేద్వేసపవిత్రేవిధివత్పాత్రయోశ్చపరిక్షిపేత్ ॥ యజ్ఞపార్శ్వః॥ పవిత్రేస్థేఇతిమంత్రేణపవిత్రఛేదయేత్తులే। ఓషధీమంతరేకృత్వాఅంగుష్ఠాంగుళిపర్వణోః॥ స్వైనకాష్ఠైనలోహేనమృన్మయనఖాదిభిః ॥ వసిష్ఠః॥తూష్ణీంప్రోక్ష్యాంభసాపాత్రేకుర్యాదూర్ధ్వబిలేతతః । పూరయేత్పాత్రయుగ్మంతుకృత్వోపరిపవిత్రకే॥వృద్ధపరాశరః॥ పాత్రద్వయమథార్ఘ్యార్థంతైజసంచైకవస్తునః।ప్రాఙ్ముఖోమరతీర్థేనశన్నోదేవ్యోదకంక్షిపేత్ ।యవోసీతియవాంస్తత్రతూష్ణీంపుష్పాణిచందనమ్॥మానవసూత్రే- సుమనసఃప్రతిక్షిప్యాయయవాన్ప్రక్షిప్యేతి-యవోసీతిమంత్రః- పాద్మే॥ యవోసిధాన్యరాజో వావారుణోమధుమిశ్రితః। నిర్ణోదస్సర్వపాపానాంపవిత్రమృషిభిస్స్మృతః॥రాజోవా వారుణోమధుసంయుతఇతిపరిశిష్టపాఠః - గోభిలేనతుయవోసిసోమదేవత్యో ఇతితిలమంత్రోత్రశ్వాహాయుక్తఉక్తః- హేమాద్రౌయమః ॥ యవహస్తతోదేవాన్విజ్ఞాప్యావాహనంప్రతి।ఆవాహయేదనుజ్ఞాతోవిశ్వేదేవాసఇత్యృ

చా ॥ వృద్ధపరాశరః ॥ తతస్సవ్యకరన్యస్యవిప్రదక్షిణజానుని దేవానావాహ
యిష్యేహమితివాచముదీరయేత్ ॥ ఆవాహయేత్యనుజ్ఞాతో విశ్వేదేవాసఆగ
త। విశ్వేదేవాశ్శృణుతేమమితిమంత్రద్వయంపఠేత్ ॥ శ్రాద్ధవిశేషేవిశ్వేదేవా
నానుజ్ఞానే హేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ ఉత్పత్తింనామచైతేషాంనవిదుర్యేద్వి
జాతయః। అయముచ్చారణీయస్తైర్మంత్రశ్శ్రద్ధాసమన్వితైః ॥ ఆగచ్ఛంతుమ
హాభాగావిశ్వేదేవామహాబలాః। యేఅత్రవిహితాశ్శ్రాద్ధేసావధానాభ
వంతుతే ॥ ఇదంచావాహనాత్ప్రాక్కార్యంతద్దైవతత్వాత్, అన్యేస్తదు
త్తరం-పృథ్వీచంద్రోదయేశంఖః ॥ సయవంపుష్పమాదాయచరణాదిశిరోంతి
కమ్। అర్చతేత్యర్చనంకుర్యాదంతరేచోదకంతథా ॥ పిత్ర్యేతుమూర్ధాదిపా
దాంతం॥ పాదప్రభృతిమూర్ధాంతందైవికేపూజనంభవేత్ । శిరఃప్రభృతిపా
దాంతంనమోకఇతిపైతృకే ఇతిమదనరత్నేప్రచేతసోక్తేః - కలికాయాంసం
గ్రహే ॥ తిష్ఠన్కృతాంజలిర్బ్రూయాత్పఠేన్మంత్రౌసమాహితః । విశ్వేదేవా
శ్శృణుతేఇత్యాగచ్ఛత్వపరంతతః- హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః ॥ తతోర్ఘ్యశ్రీ
పాత్రసంపత్తింవాచయిత్వాద్విజోత్తమాన్। తదగ్రేచార్ఘ్యపాత్రంతుస్వా
హార్ఘ్యాఇతివిన్యసేత్ ॥ గార్గ్యః ॥ దత్వాహస్తేపవిత్రంచకృత్వాపూజాంచపా
దతః। యాదివ్యాఇతిమంత్రేణహస్తేష్వర్ఘ్యంవినిక్షిపేత్ ॥ సంగ్రహే॥ విశ్వేదే
వాఇదంవోర్ఘ్యమితిదానంసమాదిశేత్ ॥ తదంతేస్వాహానమఇతివాచ్యంయాది
వ్యా ఇతిమంత్రేణస్వాహాకారంనమోంతకమితి హేమాద్రౌనాగరఖండాత్-
అథర్వణసూత్రేతం- పాద్యమర్ఘ్యమథాచమనీయమితిద్విజకరేనినయేదిత్యస్మి
వత్రయముక్తం-గభస్తిః ॥ అర్ఘ్యంచపిండదానంచస్వస్త్యత్తుమ్యేతద్దైవచ
గంధపుష్పాదికంసర్వంహస్తేనైవతుదాపయే ॥ ప్రతివిప్రంయాదివ్యేత్యర్ఘ్య
త్తిః- బహ్వృచానాంత్వనేనదత్తార్ఘ్యానుమంత్రణం, తతఃపాత్రందేవేభ్య
స్థానమసీతిన్యుబ్జముత్తానంవాకార్యమితిగారుడేఉక్తం-ఏతదాపస్తంబానా
నియతమన్యేషాంన - హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మే ॥ గంధైఃపుష్పైశ్చధూపైశ్చ
స్త్రైశ్చాప్యథభూషణైః । అర్చయేద్బ్రాహ్మణాన్భక్త్యాశ్రద్దధానస్సమ
హితః॥ పృథ్వీచంద్రోదయేమార్కండేయః ॥ చందనాగరుకర్పూరకుంకమ
నిప్రదాపయేత్ ॥ విష్ణుః ॥ చందనకుంకుమకర్పూరాగరుపద్మకాన్యనులేప
యతి॥ వ్యాసః॥ అపవిత్రకరోగంధేగంధద్వారేతిపూజయేత్ ॥ కలికాయా
స్మృతిః॥ గంధద్వారేతివైగంధమాయనేతేచపుష్పకమ్। ధూరసీత్యమునాధూ
పముద్దీప్యస్వేతిదీపకమ్ ॥ యువంవస్త్రాణిమంత్రేణవస్త్రందద్యాత్ప్రియః

తః।ఆసనేష్వాసనంబ్రూయాదర్ఘ్యేష్వర్ఘ్యంద్విజోత్తమః ॥ సుగంధిశ్చసుపు
ష్పాణిసుమాల్యానిసుధూపకః। సుజ్యోతిశ్చైవదీపేతుస్వాచ్ఛాదనమితిక్రమః॥
విప్రాణాంగంధేనవర్తులంత్రిపుండ్రంవానకార్యం - హేమాద్రౌదేవలః॥లలా
టేపుండ్రకందృష్ట్వాస్కంధేమాలాంతథైవచ । నిరాశాఃపితరోయాంతిదృ
ష్ట్వాచవృషలీపతిమ్॥ పుండ్రంవర్తులమిత్యపరార్కేమదనరత్నేచ- పుండ్రంత్రి
పుండ్రంవర్తులమర్ధచంద్రంచ ॥ ఊర్ధ్వంచతిలకంకుర్యాన్నకుర్యాద్వైత్రిపుం
డ్రకమ్ । ఊర్ధ్వంచతిలకంకుర్యాత్ దైవేపిత్ర్యేచకర్మణి ॥ నిరాశాఃపితరో
యాంతిదృష్ట్వాచైవత్రిపుండ్రకమితివృద్ధపరాశరోక్తేః - తిర్యగ్లేపోభవత్యేవ॥
వర్జయేత్తిలకంఫాలేశ్రాద్ధకాలేచసర్వదా। తిర్యగప్యూర్ధ్వపుండ్రంవాధార
యేత్తుప్రయత్నతఇతివ్యాసోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః - యత్తునారదీయే॥ ఊర్ధ్వ
పుండ్రంచతులసీం శ్రాద్ధేనేచ్ఛంతికేచనేతితత్కర్తృకపరం హేమాద్రౌబ్రా
హ్మే॥పూతికంమృగనాభించరోచనంరక్తచందనమ్ । కాలేయకంతూగ్రగం
ధంతురుష్కంచాపివర్జయేత్॥కస్తూర్యావికల్పఇతిహేమాద్రిః - వృద్ధశాతా
తపః ॥ పవిత్రంతుకరేకృత్వాయస్సమాలభతేద్విజాన్ । రాక్షసానాంభవే
చ్ఛ్రాద్ధంనిరాశైఃపితృభిర్గతైః॥పుష్పంతుబ్రాహ్మే ॥ జాతీచంపకలోధ్రాశ్చ
మల్లికాబాణబర్బరీ । చూతాశోకాటరూషంచతులసీశతపత్రకమ్॥కుబ్జకంత
గరంచైవభృంగమారణ్యకేతకీ। యూథికామతిముక్తంచశ్రాద్ధయోగ్యానిభో
ద్విజాః॥ కమలంకుముదంపద్మంపుండరీకంచయత్నతః । ఇందీవరంకోకనదంక
ల్హారంచనివేదయేత్ ॥ హేమాద్రౌవాయుభవిష్యయోః ॥ సుకుమారైఃకిసల
యైర్యవదూర్వాంకురైరపి । సంపూజనీయాఃపితరశ్శ్రియస్కామేనసర్వ
దా॥స్కాందే॥జాతిశ్చసర్వాదాతవ్యామల్లికాశ్వేతయూథికా । జలోద్భవా
నిసర్వాణికుసుమానిచచంపకమ్॥తత్రైవవృద్ధమనుః॥ ననియుక్తశ్శిఖావర్జ్యం
మాల్యంశిరసిధారయేత్ ॥వర్జ్యానిపృథ్వీచంద్రోదయేభవిష్యే ॥ కేతకీంతులసీ
పత్రంబిల్వపత్రంచవర్జయేత్ । ద్రోణంచకరవీరంచధత్తూరంకింశుకంతథా॥
మాధవీయేస్మృత్యర్థసారేచతులసీనిషిద్ధా - తులసీనిషేధోనిర్మాల్యఇతిహే
మాద్రిః- సమూలత్వేపిపిండపరః ॥ తులసీగంధమాఘ్రాయపితరస్తుష్టమాన
సాః । ప్రయాంతిగరుడారూఢాస్తత్పదంచక్రపాణినఇతిప్రయోగపారిజాతే
పాద్మోక్తేరితిబోపదేవః-వృద్ధపరాశరః॥ నజాతీకుసుమైర్విద్వాన్బిల్వపత్రై
శ్చనార్చయేత్ ।జపాదికుసుమంఝుంటీరూషికాసకురంటికా ॥ పుష్పాణివర్జ
నీయానిశ్రాద్ధకర్మణినిత్యశః॥ హేమాద్రౌశంఖః ॥ ఉగ్రగంధీన్యగంధీనిచైత్య

వృక్షోద్భవాని చ। పుష్పాణి వర్జనీయాని రక్తవర్ణాని యాని చ ॥ జలోద్భవాని దేయాని రక్తాన్యపి విశేషతః॥ అంగిరాః॥ న జాతీకుసుమాని దద్యాన్న కదళీపత్రమితి। జాత్యాం వికల్ప ఇతి హేమాద్రిః, నిషేధః పిండవిషయః ॥ కుందం శంభౌ చ నో దద్యాన్నోన్మత్తం గరుడధ్వజే । పిండే జాతీం చ నో దద్యాద్దేవీమర్కేణ నార్చయేదితి వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోక్తేరితి బోపదేవః-స్మృతిసారే॥ అగస్త్యం భృంగరాజం చ తులసీం శతపత్రికాం। చంపకం తిలపుష్పం చ షడేతే పితృవల్లభాః॥ కేతకీం కరవీరం చ వకుళం కుందకం తథా । పాటలాం చైవ జాతీం చ శ్రాద్ధే యత్నేన వర్జయేత్॥ కేచిత్పిండే తులసీమాహుః ॥ పితృపిండార్చనం శ్రాద్ధే యైః కృతం తులసీదళైః । ప్రీణితాః పితరస్తైస్తు యావచ్చంద్రార్కమేదినీతి మార్కండేయోక్తేః- ధూపస్తత్రైవ విష్ణుధర్మే ॥ ధూపస్తు గుగ్గులుర్దేయస్తథా చందనసారజః। అగరుశ్చ సకర్పూరస్తురుష్కస్త్వక్ తథైవ చ॥ విష్ణుః॥ ఘృతమధుయుక్తం గుగ్గులుం శ్రీఖండదేవదారుసరళాది దద్యాదితి తత్రైవ దేవలః ॥ యే హి ప్రాణ్యంగజా ధూపా హస్తవాతాహతాశ్చ యే । న తే శ్రాద్ధే నియోక్తవ్యా యే చ కేచోగ్రగంధయః॥ ఘృతం న కేవలం దద్యాద్దుష్టం వా తృణగుగ్గులుమ్॥ దీపమాహ విష్ణుః॥ ఘృతేన దీపో దాతవ్యస్తిలతైలేన వా పునః । వసామేదోద్భవం దీపం ప్రయత్నేన వివర్జయేత్॥ వస్త్రం బ్రాహ్మే ॥ కౌశేయం క్షౌమకార్పాసం దుకూలమహతం తథా । శ్రాద్ధేష్వేతాని యో దద్యాత్కామానాప్నోతి చోత్తమాన్॥ హేమాద్రౌ బ్రహ్మకైవర్తే॥ యజ్ఞోపవీతం దాతవ్యం వస్త్రాభావే విజానతా। పితృభ్యో వస్త్రదానస్య ఫలం తన్నాశ్నుతేఽఖిలమ్ ॥ తత్రైవ పాద్మే॥ నిష్క్రయో వా యథాశక్తి వస్త్రాభావే ప్రదీయతే॥ అన్యాన్యపి చ దేయాని తత్రైవ కాళికాపురాణే ॥ ధాత్వాదినిర్మితా రమ్యా దీపికా శ్రాద్ధకర్మణి। పితౄనుద్దిశ్య యో దద్యాత్స భవేద్భాజనం శ్రియః ॥ యో ధూపదానపాత్రం తు పాత్రమారాత్రికస్య చ । దద్యాత్పితృభ్యః ప్రయతస్తస్య స్వర్గేఽక్షయా గతిః॥ విష్ణుధర్మే యః కంచుకం తథోష్ణీషం పితృభ్యః ప్రతిదాపయేత్ । జ్వరోద్భవాని దుఃఖాని న కదాచిన్న పశ్యతి॥ స్త్రీణాం శ్రాద్ధే తు సిందూరం దద్యాచ్చండాతకాని చ। నిమంత్రితాభ్యః స్త్రీభ్యో యే తే స్యుః సౌభాగ్యసంయుతాః ॥ హేమాద్రావాదిత్యపురాణే ॥ న కృష్ణపర్ణం దాతవ్యం నాపి కార్పాససంభవమ్ । పితృభ్యో నాపి మలినం నోపయుక్తం కదాచన ॥ నచ్ఛిద్రితం నాపదశం సధౌతం కారుణాపి చ॥ కార్పాసనిషేధోఽన్యసంభవే ॥ తత్రైవ ॥ పితౄన్ సతృప్త్యా వాసోభిర్దద్యాద్యజ్ఞోపవీతకమ్। యజ్ఞోపవీతదానేన వినా శ్రాద్ధం తు నిష్ఫలమ్ ॥ ఏతద్వ్యతిశూ

స్త్రీశ్రాద్ధేపి దేయమితి హేమాద్రిః॥ తత్రైవ నృసింహపురాణే॥ కమండలుం తా
మ్రమయం శ్రాద్ధేషు ప్రదదాతి యః। కాష్ఠేన నిర్మితం వాపి నారికేళమథాపి వా॥
దద్యాత్కమండలుం శ్రాద్ధే సగ్నీన్ ప్రీమానభిజాయతే। యో వృత్తికావిరచితాం
శ్రాద్ధేషు చ ఘటాం శుభాం॥ ప్రదద్యాత్కరకాన్వాపి సోఽక్షయం విందతే సు
ఖమ్॥ తత్రైవ॥ ఉపానచ్ఛత్రీవస్త్రాణి భుక్తిపాత్రం కమండలుమ్। శయనా
సనయానాని దర్పణవ్యజనాని చ ॥ అన్నం సుసంస్కృతం గంధాంస్తాంబూలం
దీపచామరమ్। పితృభ్యో యః ప్రయచ్ఛేత్తు విష్ణులోకం స గచ్ఛతి॥ సౌరపురాణే॥
చామరం దాళవృంతం చ శ్వేతచ్ఛత్రం చ దర్పణమ్। దత్వా పితౄణామేతాని భూ
మిపాలో భవేదిహ॥ తత్రైవ నందిపురాణే॥ అలంకారాః ప్రదాతవ్యా యథా
శక్తి హిరణ్మయాః। కేయూరహారకటకముద్రికాకుండలాదయః ॥ తథా ॥
స్త్రీశ్రాద్ధేషు ప్రదేయాస్స్యురలంకారాస్తు యోషితామ్। మంజీరమేఖలాదా
మకర్ణికాకంకణాదయః॥ ఆదర్శవ్యజనచ్ఛత్రశయనాసనపాదుకాః। మనోజ్ఞాః
పటవాసాశ్చ సుగంధాశ్చార్చదృష్టయః॥ అంగారధానకాశ్చైతే యోగపట్టా
శ్చదృష్టయః। కటిసూత్రాణి రౌప్యాణి మేఖలాశ్చైవ కంబళాః॥ కర్పూరా
దేశ్చ భాండాని తాంబూలాయతనం తథా। భోజనాధారయంత్రాణి పతద్గ్రా
హాంస్తథైవ చ॥ తథాంజనశలాకాశ్చ కేశానాం చ ప్రసాధనమ్। ఏతాన్దద్యా
త్తు యస్సమ్యక్సోఽశ్వమేధఫలం లభేత్॥ స్కాందే॥ సౌవర్ణం రాజతం వాపి క్తాం
స్యేనాప్యథ నిర్మితమ్। దత్వా భోజనపాత్రం తు సమృద్ధో భవతి భూతలే॥ వామ
నపురాణే॥ బందీకృతాస్తు యే కేచిత్స్వయం వా యది వా పరైః। యేన కేనాప్యు
పాయేన యస్తాన్మోచయతే నరః॥ పితరస్తస్య గచ్ఛంతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్॥
పరాశరః॥ వాచయేత్పరిపూర్ణత్వం వా సోదత్వా విధానతః ॥ నారదీయే ॥
దేవైశ్చ సమనుజ్ఞాతో యజేత్పితృగణం త్వథ॥ తత్రాపి తేభ్య ఆసనాద్యశేషమర్చన
కాండం వైశ్వదేవికం జ్ఞేయం - విశేషస్తూచ్యతే - తత్రాసనే ద్విగుణభుగ్నాః
కుశాః - అత్రావాహనమాసనాత్పూర్వం వార్ఘ్యపూరణోత్తరం వాగ్నౌకర
ణోత్తరం వేతి స్మృతిషు పక్షా ఉక్తాః - ఏషాం శాఖాభేదేన వ్యవస్థా - ద్వితీయ
పక్ష ఏవ బహుసమ్మతః - తత్రార్ఘ్యమాశ్వలాయనః - తైజసాశ్మమయమృ
ణ్మయేషు పాత్రేష్వేకద్రవ్యేషు వా దర్భాంతర్హితేష్వపః ప్రసిచ్య శన్నోదేవీరి
త్యనుమంత్ర్య తిలానావపతి॥ తిలోఽసి సోమదేవత్యో గోసవే దేవనిర్మితః। ప్రత్న
వద్భిః ప్రత్తస్స్వధయా పితౄనిమాల్లోకాన్ప్రీణయాహి నస్స్వధా నమ ఇతి- అ
శ్మమయం స్ఫాటికాది, మృణ్మయం హస్తకృతమేవ॥ కులాలచక్రనిష్పన్నమాసు

రందైవికంనతత్ । తదేవహస్తఘటితందైవికంకేవలంతథేపితిఛందోగపరిశి
ష్టాత్ - అన్యాన్యపిపాత్రాణిపూర్వముక్తాని ॥ మనుః ॥ అన్నాభావేద్విజా
భావేయస్యకోబ్రాహ్మణోభవేత్ । పాత్రాణ్యాసాదయేత్త్రీణినతుబ్రా
హ్మణసంఖ్యయా ॥ దత్తకాదేఃకర్తుర్ద్విపితృత్వాదావపివచనాత్త్రీణ్యేవపా
త్రాణీతిపరిహారః - మాధవీయేబైజవాపః ॥ అర్ఘ్యేపితౄణాంత్రీణ్యేవకు
ర్యాత్పాత్రాణిధర్మవిత్ । ఏకస్మిన్వాబహుషువాబ్రాహ్మణేషుయథావిధి ॥
హేమాద్రావప్యేవం, అత్రానుమంత్రణంసకృత్, తిలోసీత్యస్యప్రతిపాత్ర
మావృత్తిః - పితృశబ్దస్యానూహశ్చేతివృత్తికృత్- దర్భశ్చత్రిగుణంపవిత్రం॥
త్రిస్త్రిస్రశ్శలాకాస్తుపిత్ర్యపాత్రేషుపార్వణే । ఏకోద్దిష్టేశలాకైకాంనిధా
యోదకమాహరేదితిహేమాద్రౌచతుర్వింశతిమతాత్ . తత్రైవవిష్ణుః॥ ద
క్షిణాగ్రేషుదక్షిణాపవర్గమనేషుపవిత్రాంతర్హితేష్వప ఆసించేచ్ఛన్నోదే
వీతిమంత్రేణజలసేచనంబహ్వృచభిన్నవిషయమ్ - అత్రాస్మిన్పక్షేప్రతిపా
త్రంమంత్రావృత్తిః- కారికాయాం ॥ గంధపుష్పాణిచైతేషుపాత్రేషుపక్షి
పేదథ॥ బ్రాహ్మే జలంక్షీరందధిఘృతంతిలతండులసర్షపాః । కుశాగ్రమ
ధుపుష్పాణిదత్వాచామేత్తతస్స్వయమ్ ॥ జాతూకర్ణ్యః ॥ తతోర్ఘ్యపాత్ర
సంపత్తింవాచయిత్వాద్విజోత్తమాః । తదగ్రేచార్ఘ్యపాత్రాణిస్వధా
ర్ఘ్యాఇతివిన్యసేత్ - తతస్తిలహస్తోవిప్రసవ్యజానౌదక్షిణకరంన్యస్యావా
హనంపృచ్ఛేత్- అత్రగోత్రసంబంధనామానిద్వితీయాంతత్వంచప్రాగుక్తం-
బైజవాపగృహ్యే - తిష్ఠన్పితౄనావాహయిష్యామీత్యామంత్ర - కౌర్మే ॥
అపసవ్యతతః కృత్వాపితౄణాందక్షిణాముఖః । ఆవాహనంతతః కుర్యా
దుశంతస్త్వేత్యృచాబుధః । ఆవాహ్యతదనుజ్ఞాతోజపేదాయంతునస్తతః ।
అత్రసవ్యస్యాపిప్రాగుక్తేర్వికల్పః- అత్రాద్యమంత్రావృత్త్యాస్మత్పితరమము
కశర్మాణమముకగోత్రంవసురూపమావాహయామీత్యుక్త్వామూర్ధాదిపా
దాంతంతిలాన్వికిర్యాయంతునఇతిసర్వాంతేసకృజ్జపేదితినిబంధాః - అత్రో
పవేశనసంవేశనపాద్యార్ఘ్యాచమనీయాన్యపిహేమాద్రిణోక్తాని తాన్యథర్వ
వేదినాంతియతాని నాన్యేషాం తేషాంచ ప్రపితామహాదిషుత్ర తంప్రాతిలో
మ్యేనసర్వఃప్రయోగః-వారాహే॥ గంధపుష్పార్చనంకృత్వాదద్యాద్ధస్తేతిలో
దకమ్॥గార్గ్యః॥శిరస్తఃపాదతోవాపిసవ్యగభ్యర్చ్యయేత్తతః॥తతస్స్వధార్ఘ్యా
ఇతిపితృపితామహాదివిప్రాగ్రేప్రత్యేకంనివేదయేదితికారికాయాంవృత్తౌచ-ఆ
శ్వలాయనః ॥ ప్రసవ్యేనేతరపాణ్యంగుష్ఠాంతరేణోపవీతిత్వాద్దక్షిణేనవాస

వ్యోపగృహ్ణీతేనపితరిదంతేఅర్ఘ్యంపితామహేదంత అర్ఘ్యంప్రపితామహే
దంతేఅర్ఘ్యమిత్యన్ పూర్వంతాఃప్రతిగ్రాహయిష్యన్ సకృత్సకృత్స్వధా అ
ర్ఘ్యాఇతిప్రసృష్టాఅనుమంత్రయీత, యాదివ్యాఆపఃపృథివీసంబభూవుర్యా
అంతరిక్ష్యాఉతపార్థివీర్యాః,హిరణ్యవర్ణాయజ్ఞియాస్తానఆపః శంస్యోనాభ
వంతు-అర్ఘ్యాదిపాత్రగంధాదేర్యజ్ఞోపవీతమేవ- అర్ఘ్యదానాత్ప్రాగన్యాఅపో
దత్వాత్ - యద్యప్యత్రసవ్యేనదక్షిణేనవార్ఘ్యందద్యాదిత్యుక్తం - తథాపిద
క్షిణేనేత్యభిమతోర్థః - కారికాయాంవృత్తౌచైవం, పిత్రాదేస్త్రిభిఃపాత్రై
ర్దద్యాత్ - పితుఃస్థానేవిప్రత్రయంచేదేకార్ఘ్యంవిభజ్యదద్యాత్ - త్రయా
ణాంస్వధాఅర్ఘ్యాఇతిసకృత్ప్రశ్నః - ఏవంపైతామహాదావపి, అన్యజలదా
నమర్ఘ్యమంత్రశ్చ ప్రతివిప్రమావర్తంతే, తేషుగంధాదేశ్చప్రతివిప్రంప
దార్థానుసమయః కాండానుసమయోవా - పిత్రాదిత్రయాణామేకవిప్రప
క్షేత్రిభిఃపాత్రైరేకస్యైవార్ఘ్యందద్యాదితివృత్తిః - కారికాపి॥ స్వధార్ఘ్యా
ఇత్యపోర్ఘ్యాస్తాఉపవీతీనివేదయేత్ ॥ దివేదనాత్ప్రాక్ప్రాచీనావీతమేవేత్య
ర్థః॥ అర్ఘ్యంసశేషమాదాయదక్షిణేనతుపాణినా । సవ్యహస్తగృహీతేనని
సయేత్పితృతీర్థతః ॥ దత్వాదత్వానితీతాస్తాయాదివ్యార్చానుమంత్రయేత్॥
యత్తు ॥ యాదివ్యాఇతిమంత్రేణహస్తేష్వర్ఘ్యంవినిక్షిపేదితి - యచ్చవారా
హే॥తిలాంబునాచాపసవ్యందద్యాదర్ఘ్యాదికంద్విజఇతి - యచ్చవ్యాసః॥గో
త్రసంబంధనామానిపితౄణామనుకీర్తయన్ । ఏకైకస్యతువిప్రస్యఅర్ఘ్యపా
త్రంవినిక్షిపేదితితద్బహ్వృచాతిరిక్తవిషయమ్- తతఆచామేత్ -ఏవంమాతా
మహేష్వపి, ఆశ్వలాయనః ॥ సంస్రవాన్సమవనీయతాభిరద్భిః పుత్రకా
మోముఖమనక్తిసంస్రవశేషః- సంస్రవోహిపరిశిష్టోభవతీతిశతపథశ్రుతేః-
కేచిత్తుహస్తగళితాంబువదంతి - సమవనీయాంత్యేద్వేపాత్రేపితృపాత్రేఆ
సిచ్యేతివృత్తిః ప్రథమేపాత్రేసంస్రవాన్ సమవనీయేతికాతీయసూత్రాచ్చ-
బ్రాహ్మేతుప్రతిబింబావలోకనము - స్కాందేత్వాయుఃకామస్యనేత్రాసే
చనముక్తం - పితృవిప్రైఃప్రాఙ్ముఖస్యకర్తురభిషేకఃలౌర్యఇతికేచిత్ -
ఆశ్వలాయనః॥ నోద్ధరేత్ప్రథమంపాత్రంపితౄణామర్ఘ్యపాతితమ్ । ఆవృ
తాస్తత్రతిష్ఠంతిపితరశ్శౌనకోబ్రవీత్ ॥ యావద్విప్రవిసర్జనమితితుర్యపాదే
యమీయఃపాఠః-అత్రవృత్తిః- పితృపాత్రంసమవనయనదేశాన్నచాలయేదా
శ్రాద్ధసమాప్తేః-యస్మాత్తత్రతృతీయపాత్రేణావృత్తాఇతి - యద్వా-ప్రథ
మపాత్రమేవన్యుబ్జంకుర్యాదితికామాభావేపీదమేవశేషప్రతిపాదనం- హే

హేమాద్రికౌర్మే ॥ సంస్రవాంశ్చ తతస్సర్వాన్పాత్రేకుర్యాత్సమాహితః। పితృ
భ్యఃస్థానమసీతి న్యుబ్జం పాత్రం నిధాపయేత్॥ శూలపాణౌ యమస్తు। పైతృకం
ప్రథమం పాత్రం తస్మిన్పైతామహం న్యసేత్ । ప్రపితామహం తతోన్యస్య నో
ద్ధరేన్న చ చాలయేదిత్యాహ - అథ సంస్రవానానీయ తృతీయేనాచ్ఛాద్య న్యుబ్జీ
కుర్యాదితి స్మర్త్యైకవాక్యతయార్థ ఇతి కేచిత్ - అత్రిః ॥ గంధాదిభిస్తదభ్యర్చ్య
తృతీయేనాపిధాపయేత్ । పితృభ్యఃస్థానమసీతి శుచౌ దేశేర్చితేర్చయేత్ - అర్చ
నం న్యుబ్జీకృతేపి తుల్యం - న్యుబ్జముత్తరతోన్యసేదితి ప్రచేతసోక్తేః - సర్వవిప్రో
త్తరతోన్యసేదితి హేమాద్రికల్పతరూ విప్రవామే ఇతి హలాయుధః - కర్తుర్వా
మే ఇతి శూలపాణిః ॥ ఉత్తానం వివృతం వాపి పితృపాత్రం సీతద్భవేదిత్యుశనసో
క్తేర్న్యుబ్జతైవ సాధుః - మాతామహాదిసంస్రవానపి పితృపాత్ర ఏవ గృహీ
త్వా ప్రయోజవత్తంత్రేణ న్యుబ్జీకుర్యాదితి శూలపాణిః - ఏకోద్దిష్టేతూహే
నన్యుబ్జతేతి పితృభక్తౌ శ్రీదత్తః - యమోపి ॥ స్పృష్టముత్తానమన్యత్ర నీతము
ద్ఘాటితం తథా । పాత్రం దృష్ట్వా వ్రజంత్యాశు పితరస్తం శపంతి చ॥ వైశ్వదే
వే ఉత్తానమితి మదనపారిజాతః॥ బైజవాపః ॥ తస్యోపరి కుశాన్దత్త్వా ప్రదద్యా
ద్దేవపూర్వకమ్।గంధపుష్పాణి ధూపం చ దీపం వస్త్రోపవీతకే ॥ అత్ర గంధా
దేర్దైవేపిత్ర్యే చ పదార్థానుసమయస్యాయాజ్ఞవల్క్యోక్తకాండానుసమ
యేన వికల్పో జ్ఞేయః - బహ్వృచానాంతు సూత్రే దైవానుక్తేః - కాండానుసమ
య ఏవ - అత్ర ప్రాచీనావీతీ నామగోత్రసంబుద్ధ్యాద్యుక్తం ప్రాగన్యత్ దైవ
వత్ తదంతే ఆచమనం చ - హేమాద్రౌ కాలికాపురాణే॥ నిర్వర్త్య బ్రాహ్మణా
దేశాత్క్రియామేవం యథావిధి । భాజనాని తతో దద్యాద్ధస్తశౌచం పునః క్ర
మాత్ - ఆదేశాత్పాత్రాణి దద్యాదిత్యన్వయః - తేన తత్రాపి ప్రశ్నానుజ్ఞే ఇ
ష్యే - తత్రైవ బ్రాహ్మే॥ మండలాని చ కార్యాణి నైవారైశ్చూర్ణకైశ్శుభైః। గౌ
రమృత్తికయా వాపి భస్మనా గోమయేన వా॥ భృగుః ॥ భస్మనా వారిణా వాపి కా
రయేన్మండలం తతః । చతుష్కోణం ద్విజాగ్ర్యస్య త్రికోణం క్షత్రియస్య తు॥ మం
డలాకృతి వైశ్యస్య శూద్రస్యాభ్యుక్షణం స్మృతమ్ ॥ బహ్వృచపరిశిష్టే తు - దై
వే చతురశ్రం పిత్ర్యే వృత్తం మండలం కృత్వా క్రమేణ సయవాన్ సతిలాంశ్చ ద
ర్భాన్దద్యాదిత్యుక్తం - మార్కండేయః ॥ యాతుధానాః పిశాచాశ్చ క్రూరా
యే చైవ రాక్షసాః । హరంతి రసమన్నస్య మండలేన వివర్జితమ్ ॥ హేమాద్రౌ హా
రీతః॥ భూమాలేవ నిదధ్యాన్నోపరిపాత్రాణీతి - తాని చ హేమాద్రావత్రి
రాహ॥ భోజనే హైమరౌప్యాణి దైవే పిత్ర్యే యథాక్రమమ్ ॥ హారీతః॥ రాజ

తపార్ణతామ్రకాంస్యపాత్రాణిభోజనేఇతి-తత్రైవవారాహే॥సౌవర్ణాని
హారౌప్యాణికాంస్యానితదసంభవే । అన్యాన్యపిహికార్యాణిదారుజాన్యపి
జానతా ॥ నాయసాన్యపికార్యాణిపైత్రేతలానినతుక్వచిత్ । నచసీసమయానీ
హశస్యంతేత్రపుజాన్యపి ॥ అత్రిః ॥ పంచాశత్పలికంకాంస్యంద్వ్యధికంభోజ
నాయవై ।గృహస్థైస్తుసదాకార్యమభావేహేమరౌప్యయోః॥పాలాశైర్భోజ్యవి
నానస్యుఃపర్ణపాత్రాణిభోజనే॥పృథ్వీచంద్రస్తు॥కాంస్యపాత్రేహవిర్దృష్ట్వా
నిరాశాఃపితరోగతాఇతిబ్రాహ్మోక్తేః-కాంస్యపాత్రనిషేధమాహబోపదే
వస్తుస్మృతిసంగ్రహముదాజహార॥శ్రాద్ధేపలాశపాత్రాణిమధుకోదుంబరా
ణీచ । పారికాకుటిజప్లక్షక్రకచానిక్రమాజ్జగుః ॥ కదళీచూతపనసజంబుపు
న్నాగచంపకాః । అలాభేముఖ్యపాత్రాణాంగ్రాహ్యాస్స్యుఃపితృకర్మణీతి॥
హేమాద్రౌతుకదళీపాత్రనిషేధమాహాంగిరాః॥నజాతీకుసుమానిదద్యాన్నక
దళీపత్రమితి ॥ క్రతుః ॥ అసురాణాంకులేజాతారంభాపూర్వపరిగ్రహే ।
తస్యాదర్శనమాత్రేణనిరాశాఃపితరోగతాః ॥ ఏవంపాత్రాణ్యాసాద్యభస్మ
మర్యాదాంకృత్వావిప్రహస్తశోధనంకుర్యాత్ - తత్రపిశంగరక్షోణోఇతి-
మంత్రద్వయంకేచిత్పఠంతి - మాత్స్యే ॥ అకృత్వాభస్మమర్యాదాంయస్తుకు
ర్యాత్పాణిశోధనమ్ । ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణాంనోపతిష్ఠతే ॥ త
త్రైవబ్రహ్మాండే ॥ ప్రక్షాళ్యహస్తపాత్రాదిపశ్చాదద్భిర్విధానవత్ । ప్ర
క్షాళనజలందర్భైస్తిలైర్మిశ్రంక్షిపేచ్చచౌ॥మండలోపరీతిహేమాద్రిః అథా
గ్నౌకరణం - హేమాద్రౌమార్కండేయః ॥ ఆహితాగ్నిస్తుజుహుయాద్ద
క్షిణాగ్నౌసమాహితః॥ అనాహితాగ్నిశ్చౌపాసనేఽగ్న్యభావేద్విజేప్సు
వా ॥ వాయవీయే ॥ ఆహృత్యదక్షిణాగ్నింతుహోమార్థంవైప్రయత్నతః-
అగ్న్యర్థంలౌకికంవాపిజుహుయాత్కర్మసిద్ధయే॥ ఆహితాగ్నిస్సర్వాధానీ-
అర్ధాధానీతుగృహ్యఏవేతిచంద్రికాపరార్కమితాక్షరామాధవాదయః -త
స్యాపిదక్షిణాగ్నౌలౌకికోగృహ్యఇతిహేమాద్రిఃకల్పతరుశ్చ - ఆద్యపక్ష
ఏవతుయుక్తఃబహుసమ్మతశ్చ - యద్యపిస్మార్తాగ్నౌకరణంశ్రౌతేదక్షిణా
గ్నౌనయుక్తం - తథాపివచనాద్భవతీతిహేమాద్రిచంద్రికాదయః - ఇదంద
ర్శశ్రాద్ధఏవ - ఆబ్దికాదిషుతుసర్వాధానీపాణౌఅర్ధాధానీగృహ్యేకుర్యాది
తిహేమాద్రిర్మాధవాదయశ్చ॥ పక్షాంతంకర్మనిర్వర్త్యవైశ్వదేవంచసాగ్ని
కః । పిండయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతోన్వాహార్యకంబుధఇతిలౌగాక్ష్యాదిభిఃక్ర
మోక్తేర్విహృతదక్షిణాగ్నిసత్త్వాత్ - అతఏవాత్రవచనేసాగ్నికఃఆహితా

గ్నిరుక్తో హేమాద్రిణా - ఏతదాపస్తంబాదీనామేవ - ఆశ్వలాయనస్యాహి తాగ్న్యోః పాణావేవేతివృత్తిః- అర్థాధానినఃగృహ్యేప్యేవవ్యతిషంగేణేతిప్ర యోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ- బోపదేవస్త్వాహ- హోమశబ్దఃపిండపితృయ జ్ఞపరః ॥ పితృయజ్ఞేతుజుహుయాద్దక్షిణాగ్నౌసమాహితః। శ్రాద్ధేత్వౌపా సనాగ్నౌతునిరగ్నిర్లౌకికేనలేఽనగ్నిర్దూరభార్యశ్చ పార్వణేసముపస్థితే।సం ధాయాగ్నింతతఃకుర్యాద్ధోమమగ్నింసముత్సృజేదితిత్రికాండమండనోక్తేః- శ్రాద్ధేగృహ్యాగ్నావేవేతిలౌకికాగ్న్యాదివిధానంచ తైత్తిరీయాదివిషయం - బహ్వృచస్యత్వనగ్నేరపిపాణిహోమఏవ-అగ్నివినాసూత్రేవిధానాంతరా నుక్తేః ॥ అగ్న్యభావేతువిప్రస్యపాణావేవోపపాదయేదితిపసూక్తేశ్చవృ త్తావప్యేవం - క్వచిత్సాగ్నేరపిపాణిహోమఉక్తోగృహ్యపరిశిష్టే ॥ అన్వష్ట క్యంచపూర్వేద్యుర్మాసిమాస్యథపార్వణమ్ । కామ్యమాభ్యుదయేష్టమ్యామే కోద్దిష్టేతథాష్టమమ్ ॥ చతుర్ష్వాద్యేషుసాగ్నీనాంవహ్నౌహోమోవిధీయ తే।పిత్ర్యబ్రాహ్మణహస్తేస్యాదుత్తరేషుచతుర్ష్వపీతి-ఏకోద్దిష్టంసపిండీకరణం తుద్దేతన్నిషేధాత్-బహ్వృచభాష్యకారాస్తునైవైకోద్దిష్టేషుపాణిహో మమాహుః - ఇదంబహ్వృచానామేవ - అత్రేదంతత్త్వం - స్థాలీపాకేనస హపిండార్థముద్ధృత్యేతిసూత్రేనాత్రాపూర్వఃస్థాలీపాకశ్చోద్యతే - సర్వ శ్రాద్ధేషుప్రసంగాత్తేనానువాదోఽయమితివృత్తికారోక్తేః - పార్వణేఅర్థిక స్యానంగస్యవ్యతిషంగస్యవార్షికాదిష్వసతిదేశాదర్ధాధానినోఽపిపాణిహోమ ఏవేతివృత్తిస్వరసః - ఏవంమాసికాదావపి ॥షోడశేమాసికేశ్రాద్ధేసపిండీక రణేతథా । పాణావేవతుహోతవ్యంస్యాత్రాగ్నౌతుహూయతే ఇతిబోప దేవోదాహృతవచనాచ్చ - భాష్యకారమతేతు - సూత్రేస్థాలీపాకేనేతికర ణత్వాన్నిత్యవచ్ఛ్రవణాచ్చపార్వణేసాంగం - తతఃకామ్యాదిషుతదభావే కార్యస్యపిండదానస్యాప్యభావః - ఏతదేవానుసృత్యవికృతావపివార్షికాదౌ వ్యతిషంగఉక్తః - ప్రయోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ - తేనతన్మతేఽర్ధాధానీ నోఽగ్నావేవ - వస్తుతస్తుస్థాలీపాకేనసహశాఖయాప్రస్తరంప్రహరతీతివత్స హభావమాత్రశ్రుతేః - పత్నీవతేత్వష్టురుపలక్షణమివనాంగత్వం - తత్త్వే వానాంగానురోధేనప్రధానభూతపిండదానత్యాగోఽయుక్తః- తేనవ్యతిషం గాభావేప్యగ్నౌహోమోభవతీతిబోపదేవః - అనాహితాగ్నేర్గృహ్యాగ్ని మతస్తుసర్వమతేగ్నావేవ - వార్షికాదౌవృత్తిమతేవ్యతిషంగోన - అన్యమతే త్వస్తి - అత్రయథాచారమనుష్ఠేయం - ఆశ్వలాయనః ॥ ఉద్ధృత్యేఘృతా

క్తమనుజ్ఞాపయత్యగ్నౌ కరిష్యేకరవైకరవాణీతివాప్రత్యనుజ్ఞాక్రియతాంకు
రుష్వకుర్విత్యథాగ్నౌజుహోతియథోక్తంపురస్తాదితి- వ్యతిషంగపక్షేఇదమి
తివృత్తిః - కరవైకరవాణీత్యత్రాగ్నావిత్యనుషంగఃపురస్తాత్పిండపితృయజ్ఞే-
తచ్చైవం॥ మేక్షణేనావదాయావదానసంపదాజుహుయాత్సోమాయపితృ
మతేస్వధానమోఽగ్నయేకవ్యవాహనాయస్వధానమఇతిస్వాహాకారేణవా
గ్నింపూర్వంయజ్ఞోపవీతీమేక్షణమనుప్రహృత్యేతి - అవదానసంపదాఉప
స్తరణాద్యపేక్షయేత్యర్థః - వ్యతిషంగపక్షే- అతిప్రణీతేయంహోమోఽన్య
థాముఖ్యేఅతిప్రణీతేఽగ్నావిత్యుపసమాధాయేతిబహ్వృచపరిశిష్టాత్ - కే
చిత్తస్యరక్షోనిబర్హణార్థత్వాన్ముఖ్యేవదంతి- తదేతద్విరోధాచ్చింత్యం- ప్ర
యోగపారిజాతేప్యేవం - శౌనకః ॥ స్వాహాకారేణహోమేతుభవేద్యజ్ఞో
పవీతవాన్ । తత్రప్రాగగ్నయేహుత్వాపశ్చాత్సోమాయహూయతే ॥
అగ్నౌయజ్ఞోపవీత్యేవప్రక్షిపేన్మేక్షణంతతః ॥ ఛందోగపరిశిష్టే ॥ అగ్నౌక
రణహోమశ్చకర్తవ్యఉపవీతినా । అపసవ్యేనవాకార్యోదక్షిణాభిముఖేన
చ॥కాతీయానాంత్వపసవ్యమేవపిండపితృయజ్ఞవత్ - హుత్వేతిసర్వాతిదే
శాత్ - సవ్యంతుఛందోగపరం - .గోభిలేనైతదుత్తరమేవాపసవ్యోక్తేః -
ఛందోగాజుహుయుస్సవ్యేనాపసవ్యేనయాజుషాఇతివృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోక్తే
శ్చ—అథపాణిహోమః-ఆశ్వలాయనః-అభ్యనుజ్ఞాయాంపాణిష్వేవవేతి-
పిండపితృయజ్ఞకల్పాభావేసాగ్న్యభావేకామ్యాదిష్విత్యర్థః- తేనబహ్వృచా
నామేకోద్దిష్టేపాణిహోమోభవత్యేవనిషేధోఽన్యపరః- పాణిష్వితిబహువ
చనాత్సర్వవిప్రపాణిషుహోమఇతివృత్తిః-ఏవంమాతామహేఽపి-శౌనకోఽపి॥
స్వరేషాముపవిష్టానాంవిప్రాణామథపాణిషు।విభజ్యజుహుయాత్సర్వంసో
మాయేత్యాదిమంత్రతః-యత్తుహేమాద్రౌకాత్యాయనః॥పిత్ర్యేయఃపఙ్క్తి
మూర్ధన్యస్తస్యపాణావనగ్నికః। హుత్వామంత్రవదన్యేషాంతూష్ణీంపాత్రే
షునిక్షిపేదితిబహ్వృచాతిరిక్తానాం - యత్తుతత్రైవమాత్స్యే ॥ అగ్న్యభా
వేతువిప్రస్యపాణావాథజలేఽపివా। అజకర్ణేఽశ్వకర్ణేవాగోష్ఠేవాథశిలాంతికఇతి
తత్తీర్థశ్రాద్ధవిషయమ్-తద్యదాపాంసమీపేస్యాచ్ఛ్రాద్ధంజ్ఞేయోవిధిస్తదేతిత
త్రైవకాత్యాయనోక్తేః - నిర్జలేజకర్ణాదౌ - యత్తుచంద్రోదయేయమః॥
శేవవిప్రకరేఽనగ్నిఃకృత్వాగ్నౌకరణంద్విజఇతితదభార్యపరం ॥ అపత్నీకో
యదావిప్రఃశ్రాద్ధంకుర్వీతపార్వణమ్ । పిత్ర్యవిప్రైరనుజ్ఞాతోవిశ్వేదేవేషు
హూయతేఇతితత్రైవకాత్యాయనోక్తేః - హూయతేఇతిఛాందసోవ్యత్య

యః - హేమాద్రౌవాయవీయే ॥ విధుర్నో దైవికేకుర్యాచ్ఛేషంపిత్ర్యేనివే
దయేత్ ॥దైవవిప్రేనేకత్వేతత్రైవ ॥వైశ్వదేవేయదైకస్మిన్భవేయుర్ద్వావ్య
దయోద్విజాఃతదైకపాణౌ హోతవ్యంస్యాద్విధిర్విహితస్తదా॥ సోప్యాద్యః
ప్రథమంవానియమ్యేతేతిన్యాయాత్ - తేనమృతభార్యస్యదైవేహోమః - అ
నుపనీతబ్రహ్మచర్యాదేస్తుపిత్ర్యేఅగ్న్యభావఃస్మృతస్తావద్యావద్భార్యాం
నవిందతీతిహేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యోక్తేః- సభార్యనష్టాగ్నేరపిపిత్ర్యేవిప్రక
రేఇతిపృథ్వీచంద్రః - ఉపవీతిత్వేద్వైవేహోమః - ప్రాచీనావీతేనపిత్ర్యే-
యద్వాసర్వత్రదైవపిత్ర్యకరయోర్వికల్పఇతిహేమాద్రౌమదనరత్నేపారిజా
తేచ - యదాతుపితృమాతామహయోర్దైవపిత్ర్యవిప్రభేదస్తదాభేదేనపా
ణిహోమఇత్యపరార్కచంద్రికాదయః - యదాతుదైవంతంత్రంతదాతం
త్రేణసకృదేవపాణిహోమఇతికేచిత్ - హేమాద్రిస్తు ॥ మాతామహస్య
భేదేపికుర్యాత్తంత్రేణసాగ్నికఇతికాతీయస్మృతేర్భేదమాహ- ఏవంపిత్ర్యే
పి- మాధవీయేప్యేవం - ఏవంసాగ్నేరపివిదేశాదౌపాణిహోమోజ్ఞేయః -
యత్తుకర్కేణాగ్నింవినాశ్రాద్ధమేవనాస్తీత్యుక్తం - తత్సపిండీకరణవార్షికా
ద్యకరణాపత్తేర్యత్కించిదేవ- యత్తుబృహన్నారదీయే ॥ అనగ్నిర్దూరభార్య
శ్చపార్వణేసముపస్థితే। భ్రాతృభిఃకారయేచ్ఛ్రాద్ధంసాగ్నికైర్విధివద్ద్విజాః॥
తు.యాహాదివసేప్రాప్తేస్వస్యాగ్నిర్దూరగోయది। తద్దైవభ్రాతరస్యశ్చైల్లౌ
కికాగ్నావితిస్థితిః ॥ ఔపాసనాగ్నౌదూరస్థేసమీపేభ్రాతరిస్థితే । యద్య
గ్నౌజుహుయాద్వాపిపాణౌవాసహిపాతకీ ॥ఔపాసనాగ్నౌదూరస్థేకేచి
దిచ్ఛంతిసత్తమాః। పాణావేవతుహోతవ్యమితినైతత్సమంజసమ్॥తద్వృద్ధా
నాదరాదుపేక్ష్యం - హేమాద్రౌయమః ॥ అగ్నౌకరణవత్తత్రహోమో
విప్రకరేభవేత్ । పర్యుక్ష్యదర్భైనాస్తీర్యయతోహ్యగ్నిసమోద్విజః ॥ మే
క్షణేనకరేణవాహోమః - మేక్షణప్రహరణంనేతివృత్తిః - స్మృతిరత్నావ
ల్యాం ॥ నానుజ్ఞాపాణిహోమేస్యాన్నస్తఃపర్యూహనోక్షణే । నాగ్నేత
మద్యాదితిచనస్థాతామిక్షమేక్షణే ॥ కర్కాచార్యోప్యేవమాహ - మాధ
వీయేచంద్రికాయాంచానుజ్ఞాదిసర్వంభవతీత్యుక్తం- పాణిహోమేప్రశ్నా
ద్యాహాపరార్కే-శౌనకః ॥ అనగ్నిశ్చేదాజ్యంగృహీత్వాభవత్స్వేవాగ్నౌ
కరణమితిపూర్వవత్తథాస్త్వితి - ఆశ్వలాయనః ॥ యదిపాణిష్వాచాంతే
ష్వన్యదన్నమనుదిశత్యన్నమన్నేసృష్టందత్తమధ్రువమితిపాణౌహుతంపాత్రే
నిధాయవిప్రైరాచమ్యభోజనార్థన్నే పరివిష్టేహుతశేషం పాత్రేషుదద్యా

దిత్యర్థః - సృష్టంప్రభూతం - నైమిత్తికంచేదమాచమనంనహుతభుజ
నిమిత్తం॥అన్నంపాణితలేదత్తంపూర్వమశ్నంత్యబుద్ధయః। పితరస్తేనతృప్యం
తిశేషాన్నంనలభంతితే॥ యచ్చపాణితలేదత్తంయచ్చాన్యదుపకల్పితమ్।ఏకీ
భావేనభోక్తవ్యంపృథగ్భావోనవిద్యతే॥ ఇతిబహ్వృచపరిశిష్టాత్-హేమా
ద్రావప్యాచమనేహేత్వర్థవాదఉక్తః-పాణ్యాస్యోహిద్విజఃస్మృతఇతి, భా
ష్యేత్వాచాంతేషుభక్షితేషుచముభక్షణేభక్షణోత్తరంచనాచమనం - అ
గ్నిసామ్యాత్-పూర్వనిషేధస్తుసపిండీకరణేజ్ఞేయః - దదాతిచోదితత్వాత్-
నత్వత్రజుహోతచోదితత్వాదిత్యుక్తం- నత్వేతద్బహుసమ్మతం - యత్తుబౌ
ధాయనేన॥ తస్మింస్తుప్రాశితేదద్యాద్యదన్నంప్రకృతంభవేదితిభక్షణము
క్తం-తత్తచ్ఛాఖీయానామేవేతిహేమాద్రిః - తత్రైవయమః॥ పిత్ర్యేపాణౌ
హుతాచ్ఛేషంపితృపాత్రేషునిక్షిపేత్ । అగ్నౌకరణశేషంతునదద్యాద్వై
శ్వదేవికే॥ ఏతదగ్నిహోమేపిసమం-తథాకర్కస్తు - సూత్రేహుతశేషంద
త్వేత్యవిశేషాత్సర్వవిప్రేషుదద్యాదిత్యాహ - తత్రైవవృద్ధవసిష్ఠః॥ పిత్ర్యే
విప్రకరేహుత్వాశేషంపాత్రేషునిక్షిపేత్ । పిండేభ్యశ్శేషమేకంచిన్నద
ద్యాద్వైశ్వదేవికే॥ అథాపస్తంబానాంసూత్రే॥ ఉద్ధ్రియతామగ్నౌచక్రియ
తామిత్యామంత్రయతే॥ కామముద్ధ్రియతాంకామమగ్నౌచక్రియతామిత్యతి
సృష్ట ఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చ - నష్టాగ్నివిధురాదేర్విశేషోబృహన్నారదీయేన
ష్టాగ్ని-ర్దూరభార్యశ్చపార్వణేసముపస్థితే। సంధాయాగ్నింతతోహోమం
కృత్వాతంవిసృజేత్పునః॥ అయాశ్చేతిత్వాలేగ్నింసంధాయహుత్వోత్సృజే
దిత్యర్థః-ఏతదాపస్తంబానామేవ- పాణిహోమస్తుఛందోగాదీనాం-విశ్వప్ర
కాశే॥సాగ్నిరౌపాసనేఽనాగ్నిరగ్నౌకుర్వీతలౌకికే। పాణౌహోమంప్ర
శంసంతినత్వాపస్తంబిశాఖినామ్॥స్నాతకావిధురావాస్యుర్యదివాబ్రహ్మచా
రిణః।అగ్నౌకరణహోమంతుకుర్యుస్తేలౌకికేనలే॥ అయాశ్చాగ్నేమనోజ్యోతి
రుద్బుధ్యవ్యాహృతీర్హునేత్ ॥ తతోనుజ్ఞాతోగ్నింధనాద్యాజ్యభాగాంతే
యన్మేమాతేత్యాద్యైర్జుహుయాత్ - తత్రసప్తానాహుతయష్షడాజ్యస్యే
తిత్రయోదశ - వ్యత్యయోవా-యథాయన్మేమాతాప్రలులోభతన్మేరేతఃపి
తావృజ్క్తాం-యాస్తిష్ఠంతీతిద్వాభ్యామముష్మైస్వాహేతి పితుర్నామ్నా
ద్వౌహోమౌ-యన్మేపితామహీప్రలులోభతన్మేరేతఃపితామహోవృజ్క్తా-
మంతర్గఇతితన్నామ్నాపితామహాయద్వౌ- యన్మేప్రపితామహీప్రలులో
భతన్మేరేతఃప్రపితామహోవృజ్క్తా-మంతర్గథైఋతుభిరితితన్నామ్నాప్రపి

తామహోయద్వా-మాతామహేషుతూహః - యస్మైమాతామహీతస్మైమా
తామహాయావృఙ్క్తాం,అన్యమాతామహోద్వృధ ఇత్యాదౌ- యస్మైమాతుఃపి
తామహీప్రలులోభతస్మై రేతోమాతుఃపితామహాయావృఙ్క్తాంఅన్యంమాతుః
పితామహోద్వృధం-యస్మైమాతుః పితామహీప్రలులో,- రేతోమాతుఃప్రపి
తామహాయావృఙ్క్తాం- అన్యంమాతుఃప్రపితామహోద్వృధం-సర్వత్రాఽము
ష్యాఇత్యత్ర జేంతంతన్నామయోజ్యం-తద్గృహ్యసంగ్రహే॥యోజ్యాఃపిత్రాది
శబ్దానాంస్థానేమాతామహాదికః। అన్నహోమేతథాస్వర్ణజలపిండాదిదాన
కే॥యస్మైమాతామహీత్యాదితత్రోదాహరణంభవేత్ - తతోయేకచేత్యేకా
న్నాహుతిః- తతస్స్వాహాపిత్రేఇత్యాద్యైరాజ్యంహుత్వాస్విష్టకృతంహు
త్వాసర్వభక్ష్యంకించిదాదాయోదగుష్ణంభస్మాపోహ్యతత్రతూష్ణీంస్వాహాకా
రేణజుహోతి-పరిషేచనాంతంస్థాలీపాకవత్- అయమగ్నౌకరణహోమో
మాసికశ్రాద్ధఏవ-తచ్చస్మార్తాగ్న్యభావేనకార్యమితికేచిత్- కార్యమేవేతిబ
హవః-అ ఏవసర్వాధానినోహోమవర్జంమాసికశ్రాద్ధముక్తం-సుదర్శనభా
ష్యే-మహాలయేతద్వదిత్యేకే, ప్రకరణాంతరత్వాత్-కర్మాంతరత్వేనస్మార్త
పార్వణవత్కార్యమిత్యస్మద్గురవః- అబ్దికాదిషుతస్మార్తపార్వణవిధిరేవ-
ఏవంమాతృవార్షికాదిషు-మాసిశ్రాద్ధవికృతావష్టకాయాంమాతృశ్రాద్ధేవై
కృతహోమేనప్రాకృతహోమబాధః - అన్వష్టకాసుమాతృశ్రాద్ధంనేతి
భాష్యే- తత్రాపిశ్రాద్ధాంతరవత్క్రియమాణేతుయస్మైమాతేత్యాదౌగుణ
త్వేపిమాతృప్రాధాన్యంవివక్షితమ్- మాసిశ్రాద్ధేన-తల్లోపివ్యాఖ్యాతఇతిసూ
త్రాత్ ఆగ్నేయ్యేవమనోతాకార్యమితివచనాదగ్నిశబ్దస్యైవవైకృతదేవతాభి
ధాయిత్వం- తేనాముష్యాఇత్యత్రాముకశర్మభ్యాంపితృభ్యామిత్యాద్యూహః
కార్యః-తచ్చమాసిశ్రాద్ధంజీవత్పిత్రాదినావ్యుత్క్రమమృతపిత్రాదినాచకార్య
మిత్యుక్తంసుదర్శనభాష్యే-తత్ప్రకారస్తువక్ష్యతే-మాతాపిత్రోర్జీవత్త్వదాతు
నోహః-తస్మాదృచంనోహేదితినిషేధాత్-ప్రకృతావూహాభావాచ్చపత్నీం
సన్నహ్యేత్యాదివత్-ఉపదేశమతేతూహః-యథాయస్మైమాతరౌప్రలులోభతు
శ్చరత్యావననువ్రతేఇత్యాద్యస్య పైతృకృతమాసిశ్రాద్ధే రయేజ్ఞేయమితిదిక్-
అన్యత్ప్రాగ్వత్——అథపరివేషణం - తచ్చోపవీత్యేవాజ్యేనదేవపూర్వమా
మాసుపక్వమితిపాత్రేష్వుపస్తీర్యకుర్యాదితిహేమాద్రిః-భారతేదానధర్మే
పి॥ ఆజ్యాహుతింవినానైవయత్కించిత్పరివిష్యతే । దురాచారైశ్చయద్భు
క్తంతంభాగంరక్షసాంవిదుః॥ తత్రైవశౌనకః॥ విధినాదేవపూర్వంతుపరివే

ఖణమాచరేత్ ॥ తత్రైవధర్మః ॥ ఫలస్యానంతతాప్రోక్తాస్వయంచపరివేషణే ॥ తత్రైవవాయుభవిష్యయోః ॥ భార్యయాశ్రాద్ధకాలేతుప్రశస్తంపరివేషణమ్ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ నాపవిత్రేణనైకేనహస్తేనసవినాకుశమ్ । నాయసేనాయసేనైవశ్రాద్ధేతుపరివేషయేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ ఆయసేనతుపాత్రేణయదన్నంసమ్ప్రదీయతే । భోక్తావిష్ఠాసమంభుక్తేదాతాచనరకంవ్రజేత్ ॥ పైఠీనసిః ॥ సీసకాయసరీతిపాత్రాణ్యుచ్ఛిష్టయానితత్రైవహారీతః ॥ సౌవర్ణరాజతాభ్యాంచఖడ్గేనౌదుంబరేణవా । దత్తమక్షయ్యతాంయాతిఫల్గుపాత్రేణవాపునః ॥ కార్ష్ణాజినిః ॥ దర్వ్యాదేయంఘృతంచాన్నంసమస్తవ్యంజనానిచ । ఉదకంచైవపక్వాన్నంనోదద్యాత్కదాచన ॥ యమః ॥ పఙ్క్త్యాంవిషమదాతుశ్చనిష్కృతిర్నైవవిద్యతే । పృథ్వీచంద్రోదయేపరాశరః ॥ సర్వదాచతిలాగ్రాహ్యాఃపితృకృత్యేవిశేషతః । భోజ్యపాత్రేతిలాన్దృష్ట్వానిరాశాఃపితరోగతాః ॥ చంద్రికాయాంవృద్ధశాతాతపః ॥ హస్తదత్తాస్తుయేస్నేహాలవణవ్యంజనాదయః । పితౄణాంనోపతిష్ఠంతిభోక్తాభుంజీతకిల్బిషమ్ । ఘృతపాత్రేపినిషేధోగ్రంథాంతరే ॥ ఓదనేపరమాన్నేచపాత్రమాసాద్యముగ్దీః ఘృతేనపూరయేత్పాత్రంశోధ్యఘృతంరుధిరంభవేత్ ॥ ఘృతాదిపాత్రాణిభూమావాస్థాపయేన్నభోజనపాత్రేఇతిమదనరత్నే-సంగ్రహే ॥ హస్తదత్తంతునాశ్నీయాల్లవణవ్యంజనాదికమ్ । అపక్వంతైలపక్వంచహస్తేనైవప్రదీయతే ॥ పాత్రాలంభనముక్తంచతుర్వింశతిమతే । ఉత్తానందక్షిణంసవ్యంనీచంపాత్రాణ్యుపస్పృశేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ దత్త్వాన్నంపృథివీపాత్రమితిపాత్రాభిమంత్రణం ॥ కృత్వేదంవిష్ణురిత్యన్నేద్విజాంగుష్ఠంనివేశయేత్ ॥ బౌధాయనః ॥ విప్రాంగుష్ఠేనానఖేనానుదిశతిపృథివీతేపాత్రంద్యౌరపిధానంబ్రాహ్మణస్యముఖేమృతేమృతంజుహోమి-బ్రాహ్మణానాంత్వావిద్యావతాంప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షితమసిమామేపితౄణాంక్షేష్ఠాఅముత్రాముష్మిల్లోకేఇతిఅద్యజుహోమ్యగ్నేస్వాహాశబ్దఃకాతీయసూత్రేఉక్తః - మైత్రేస్వధాశబ్దః - అంగుష్ఠేవిశేషమాహహేమాద్రౌధౌమ్యః ॥ పరివృత్యనవాంగుష్ఠంద్విజస్థానేనివేశయేత్ ॥ తథా ॥ ఉత్తానేనతుహస్తేనద్విజాంగుష్ఠనివేశనమ్ । యఃకరోతిద్విజోమోహాత్తద్వైరక్షాంసిభుంజతే ॥ తత్రైవయమః ॥ విష్ణోర్హవ్యంచకవ్యంచబ్రూయాద్రక్షస్వచక్రమాత్ ॥ దైవేపిత్ర్యేచేత్యర్థః - తత్రైవాత్రిః ॥ సంబంధనామగోత్రాణి ఇదమన్నంతతస్స్వధా । పితృక్రమాదుదీర్యేతిస్వసత్త్వాంవినివర్తయేత్ ॥ హస్తేనాభుక్తమన్నాద్యమిదమన్నముదీరయేత్ ॥ అ

త్రాన్నదానేచతుర్థీస్యాదిత్యాదివిశేషాఃపూర్వముక్తాః - అత్రపూర్వోక్త
మంత్రాంతేపురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకావిశ్వేదేవాదేవతా ఇదమన్నంసపరిక
రంహావ్యం అయంబ్రాహ్మణస్స్వాహావనీయార్థేదత్తం దాస్యమానంచాతృ
ప్తేః గయేయంభూః గదాధరోభోక్తాఇదమన్నంబ్రహ్మసౌవర్ణపాత్రస్థమ
న్నమక్షయ్యవటచ్ఛాయాస్థం అముకేభ్యోవిశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదమన్నమమృ
తరూపంపరివిష్టంపరివేక్ష్యమాణంచాతృప్తేః స్వాహానమోనమమేతిబహ్వృ
చపరిశిష్టహేమాద్ర్యాద్యనుమతఃప్రయోగః - ఏవంపిత్ర్యేఅముకగోత్రవ
సురూపాదితత్తన్నామజ్ఞేయం - తతోయేదేవాసఇతిద్వేయేచేహపితరఇతి
పిత్ర్యే కేచిజ్జపంతి-తతోఽచ్ఛిద్రంవాచయేత్-తత్రైవప్రచేతాః॥ ఆపోశానక
రేవిప్రేసంకల్ప్యచ్ఛిద్రభాషణాత్ । నిరాశాఃపితరోయాంతిదేవైస్సహ
నసంశయః॥-పారస్కరః ॥ సంకల్ప్యపితృదేవేభ్యస్సావిత్రీమధుమజ్జపః॥శ్రా
ద్ధంనివేద్యాపోశానంజుషప్రైషోథభోజనమ్ ॥ నివేద్యేతిబ్రహ్మార్పణంకృత్వే
త్యర్థః-అతఏవబృహన్నారదీయే న్నత్యాగముక్తోక్తం॥ దత్తంహావిశ్చతత్క
ర్మవిష్ణవేసమర్పయేదితి-యత్తుకృత్యరత్నేకార్ష్ణాజినిః ॥ అపసవ్యేనకర్త
వ్యంపితృకృత్యమశేషతః । అన్నదానాదృతేసర్వమేవంమాతామహేష్వపి॥
తచ్చబ్రహ్మార్పణంబ్రహ్మహవిః, హరిర్దాతాచతుర్భిశ్చేతికేచిత్పఠంతి - ధ
ర్మప్రదీపే॥తతోన్నంపితృదేవేభ్యస్సంకల్ప్యచయథావిధి । దత్తంయద్దాస్య
మానంచఆతృప్తేర్నమమేతిచ॥తథా॥ శ్రాద్ధీయాన్నస్యసంకల్పోభూమావే
నప్రదీయతే। హస్తేషుదీయమానంతుపితౄణాంనోపతిష్ఠతే ॥ వైశ్వదేవస్య
వామేతుపితృపాత్రస్యదక్షిణే । సంకల్పోదకదానేస్యాన్నిత్యశ్రాద్ధేయథా
రుచి॥ప్రచేతాః॥ఆపోశానంప్రదాయాథసావిత్రీంత్రిర్జపేదథ । మధువాతా
ఇతితృచంమధ్విత్యేతత్త్రికంతథా ॥ మితాక్షరాయాంపారస్కరః॥ సంక
ల్ప్యపితృదేవేభ్యస్సావిత్రీమధుమజ్జపః । శ్రాద్ధంనివేద్యాపోశానంజుషప్రై
షోథభోజనమ్ ॥ గాయత్రీంత్రిస్సకృద్వాపిజపేద్వ్యాహృతిపూర్వికామ్।మ
ధువాతాఇతితృచంమధ్విత్యేతత్త్రికంతథా॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సవ్యాహృతి
కాంగాయత్రీంమధువాతాఇతితృచమ్ । జప్త్వాయథాసుఖంవాచ్యంభుంజీ
రంస్తేపివాగ్యతాః ॥ యథాసుఖంజుషధ్వమితివాచ్యం-అత్రిః ॥ అసంకల్పిత
మన్నాద్యంపాణిభ్యాంయదుపస్పృశేత్ । అభోజ్యంతద్భవేదన్నంపితౄ
ణాంనోపతిష్ఠతే॥ అన్నందత్తంనగృహ్ణీయాద్యావత్తోయంనసంపిబేత్ ॥ఆపో
శానేవిశేషమాహస్మృతిసముచ్చయే ॥ ఆపోశానంవామభాగేసురాపాన

సమంభవేత్ ॥ దత్తభాగేతుయఃకుర్యాత్సోమపానసమంభవేత్॥తథాగ్నిప్రస
రాపూర్వ్యాపోశానంసురాపానసమంభవేత్॥హేమాద్రావత్రిః॥ దత్తేవా
పృథవా౽దత్తేభూమావాయోనిక్షిపేద్బలిమ్ । తదన్నంనిష్ఫలంయాతినిరాశైః
పితృభిర్గతైః॥ కేచిదాజ్యేనకుర్వంతి-తన్న॥ పాయసేనతథాజ్యేనమాషాన్నేన
తథైవచ।నకుర్యాద్బలిదానంతుఓదనేనప్రకల్పయేదితిస్మృతిసారేనిషేధాత్-
శంఖః॥ శ్రాద్ధేనియుక్తాన్భుంజానాన్నస్పృశేల్లవణాదిషు । ఉచ్ఛిష్టాఃపితరో
యాంతిస్పృశతోనాత్రసంశయః॥కాత్యాయనః॥ అశ్నత్సుజపేత్సవ్యాహృ
తికాంగాయత్రీంసకృత్త్రిర్వారాక్షోఘ్నీఃపౌరుషంసూక్తమప్రతిరథమితి-
హేమాద్రౌసౌరపురాణే॥ ఐంద్రంచపౌరుషంసూక్తంశ్రావయేద్బ్రాహ్మ
ణాంస్తతః॥మాత్స్యపాద్మయోః ॥ బ్రహ్మవిష్ణ్వర్కరుద్రాణాంస్తోత్రాణి
వివిధానిచ।ఇంద్రేశసోమసూక్తానిపావమానీశ్చశక్తితః ॥ మండలంబ్రాహ్మ
ణంతద్వత్ప్రీతికారిచయత్పునః । అభావేసర్వవిద్యానాంగాయత్రీజపమాచ
రేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ వీణాంవంశధ్వనించాథవిప్రేభ్యస్సన్ని
వేదయేత్। జపేచ్చపౌరుషంసూక్తంనాచికేతత్రయంతథా ॥ త్రిమధుత్రి
సుపర్ణంచపావమానీర్యజూంషిచ॥హేమాద్రావత్రిః॥ హుంకారేణాపియో
బ్రూయాద్ధస్తాద్వాపివదేద్గుణాన్ । భూతలాచ్చోద్ధరేత్పాత్రంముంచేద్ధస్తే
నవాపిబేత్॥ ప్రౌఢపాదోబహిఃకచ్ఛోబహిర్జానుకరోపివా । అంగుష్ఠేనవి
నాశ్నాతిముఖశబ్దేనవాపునః॥ పీతావశిష్టతోయానిపునరుద్ధృత్యవాపిబేత్।
ఖాదితార్ధాన్పునఃఖాదేన్మోదకానిఫలానిచ ॥ ముఖేనవాధమేదన్నంనిష్ఠీవేద్భా
జనేపివా।ఇత్థమశ్నన్ద్విజశ్శ్రాద్ధంహత్వాగచ్ఛత్యధోగతిమ్ ॥ జాబాలిః॥ఇ
ష్టముష్ణంహవిష్యంచదద్యాదన్నంశనైశ్శనైః ॥ వృద్ధశాతాతపః॥అపేక్షితం
యాచితవ్యంశ్రాద్ధార్థముపకల్పితమ్ । నయాచతేద్విజోమూఢస్సభవేత్పితృ
ఘాతకః॥యత్తుయమః॥ శ్రాద్ధేద్విజోనైవనదద్యాన్నయాచేన్నైవదాపయే
దితితదసంపాదితవస్తువిషయమితిహేమాద్రిః - హారీతః॥ ఊర్ధ్వపాణిశ్చవి
హసన్సక్రోధోవిస్మయాన్వితః । భుగ్నపృష్ఠశ్చయద్భుంక్తేనతత్ప్రీణాతివై
పితౄన్॥ ప్రచేతాః ॥ నస్పృశేద్వామహస్తేనభుంజానోఽన్నంకదాచన।న
పాదౌనశిరోవస్తినపదాభాజనంస్పృశేత్।శంఖః॥ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభుంజా
నోబ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణంస్పృశేత్ । తదన్నమత్యజన్భుక్త్వాగాయత్ర్యష్ట
శతంజపేత్॥ఉశనాః ॥ భోజనంతునని శ్శేషంకుర్యాత్ప్రాజ్ఞఃకథంచన।అన్య
త్రదధ్నఃక్షీరాద్వాక్షౌద్రాత్సక్తుభ్యఏవచ॥ బ్రాహ్మే॥నచాత్రసుపాతయేజ్జా

ననశుష్కాంగిరమీరయేత్ । నచోద్వీక్షేతభుంజానాన్నచకుర్వీతమత్సరమ్ ॥
యమః॥ స్వాధ్యాయంశ్రావయేత్సమ్యగ్ధర్మశాస్త్రాణిచైవహి ॥ ప్రచేతాః॥
భుంజానేషుతువిప్రేషుఋగ్యజుస్సామలక్షణమ్ । జపేదభిముఖోభూత్వాపి
త్ర్యంచైవవిశేషతః॥ యజూంషిచైవరుద్రంచరక్షోఘ్నీరృచఏవచ। రక్షో
ఘ్నీఃకృణుష్వరక్షోహణమిత్యాద్యాః-తత్రైవనిగమః॥ భుంజత్సుజపేత్పవ
మానీరుదీరతామధ్వన్నవతీశ్చ ॥ అన్నవత్యఃపితున్నుస్తోషమిత్యఃపృథ్వీచంద్రోద
యేభరద్వాజః॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుప్రమాదాత్స్రవతేగుదమ్। పాదకృ
చ్ఛ్రంతతఃకృత్వాఅన్యంవిప్రంనియోజయేత్ ॥క్షణపాద్యాదిదత్వేత్యర్థః-విప్ర
వమనేతత్రైవదక్షః॥ నిమంత్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధేభోజనేముఖనిస్సృతే। తదైవ
హోమంకుర్వీతస్వాగ్నౌవిప్రస్సమాహితః॥ ప్రాణాదిపంచభిర్మంత్రైర్వావ
ద్వాత్రింశసంఖ్యయా । బ్రాహ్మణస్తుతతఃకృత్వాఘృతప్రాశనమాచరేత్ ॥
ఋగ్విధానేతు ॥ ఇంద్రాయసోమసూక్తేనశ్రాద్ధవిఘ్నేయదాభవేత్ । అ
గ్న్యాదిభిర్భోజనేనశ్రాద్ధసంపూర్ణమేవహీత్యుక్తం- అగ్న్యాదిభిరితిలౌకికా
గ్నిస్థాపనచరునిర్వాపాజ్యభాగాంతేనామగోత్రపూర్వమగ్నౌపితౄనావా
హ్య సంపూజ్యాన్నత్యాగంకృత్వా ప్రాణాదిభిర్ద్వాత్రింశదాహుతీర్హుత్వానేది
త్యర్థః- భోజనేనపునశ్శ్రాద్ధేన ॥ తేనహోమఃపునశ్శ్రాద్ధంచేతిపక్షద్వయ
ముక్తం-సూక్తజపస్తూభయానుగతః-స్మృతిసంగ్రహే ॥ ప్రాధాన్యంపిండ
దానస్యభోజనస్యతదంగతా । అతోభుక్తిక్రియాహానౌశ్రాద్ధవృత్తింనమన్వ
తే॥పిండదానోత్తరంవాంతౌహోమఏవనావృత్తిః॥ పిండదానాత్ప్రాగ్వాం
తౌతద్దినేఉపవాసంకృత్వాపరేద్యుఃపునశ్శ్రాద్ధంకార్యమిత్యర్థః - తత్రైవ॥
శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభుంజానోబ్రాహ్మణోవమతేయది। లౌకికాగ్నౌప్రతిష్ఠాప్య
అర్చయేచ్చహుతాశనమ్॥ తథా ॥ ఏకఏవయదావిప్రోభోజనేఛర్దితోయది।
తదైవాగ్నింసమాధాయహోమంకుర్యాద్యథావిధి॥ద్వితీయపక్షేఋగ్విధా
నే॥భోజనోపక్రమాదూర్ధ్వంప్రక్రమాత్పూర్వతోయది । శ్రాద్ధవిఘ్నేపునః
కార్యంజపహోమానతృప్తిదా ॥ స్మృతిసంగ్రహే ॥ అకృతేపిండదానేతు
భుంజానోబ్రాహ్మణోవమేత్ । పునఃపాకాత్తుకర్తవ్యంపిండదానంయథా
విధి ॥ పిండదానంశ్రాద్ధం ॥ అకృతేపిండదానేతుపితాయదివమేత్తదా ।
పునఃపాకంప్రకుర్వీతశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధీతితత్రైవోక్తేః-తథా ॥ పిత్ర
ర్థానాంత్రయాణాంచపితాచవమతేయది । తద్దినేచోపవాసస్స్యాత్పు
నశ్శ్రాద్ధంపరేహని॥ వమనేవాపిరేకేవాతద్దినంపరివర్జయేత్ ॥ఏషువచనేషు

మూలంచింత్యం - ఇదంమాసికాబ్దికవిషయం - దర్శాదౌతువాంతా వామేనతద్దైవకార్యం ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్। అమావాస్యాదినియతంమాససంవత్సరాదృతఇతిమరీచిస్మృతేః - శ్రాద్ధేపిండదానమేవప్రధానమితికర్కాచార్యాః - తన్మతేదత్తోక్తోహోమఏవనావృత్తిః- విప్రభోజనమితిమేధాతిథిః - భోజనపిండదానాగ్నౌకరణానీతికపర్దిధూర్తస్వామిహేమాద్ర్యాదయః - శ్రాద్ధస్యహోమదానోభయరూపత్వాత్సం పూర్ణదానాభావాద్భోజనస్యాంగత్వేపిసోమవమతే ఇతియుక్తం- తన్మతేపూర్వోక్తోనిర్ణయః- అన్నత్యాగమాత్రంప్రధానం - భోజనంతుప్రతిపత్తిరూపమంగం - అతోవాంతౌతద్ధానేపినావృత్తిరితిగౌడమైథిలాదయః- నైమిత్తికవిధానమితియుక్తంప్రతీమః- అత్రేదంతత్త్వం - వైశ్వదేవికస్యవమనేహోమఏవనావృత్తిః-అంగత్వాత్ - తచ్చరక్షార్థత్వాదిష్టిశ్రాద్ధేక్రతూదక్షావిత్యాదిస్మృతేశ్చ-తత్రజయాన్నుహుయాదితివత్ - పితామహాదేరపితథా-పితేత్యుక్తేరితికేచిత్ - తస్యాపిప్రధానత్వాత్పితృవదితితుయుక్తం-సపిండీకరణాదావార్షికవత్॥సపిండీకరణాదీనియానిశ్రాద్ధానిషోడశ । తత్రపిండప్రధానత్వంప్రేతత్వవినివర్తకమితిస్మృతేః - మహైకోద్దిష్టాదౌతూభయప్రాధాన్యాదావృత్తిరేవ ॥ ఏకఏవద్విజోభోజ్యః పిండోప్యేకోవిధీయతఇతిస్మృతేః - వృద్ధిసంకల్పనిత్యశ్రాద్ధాదౌతుభోజనప్రాధాన్యాద్వాంతావావృత్తిరేవ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధేవికల్పేనపిండదానంబుధైఃస్మృతమ్ । నిత్యశ్రాద్ధమదైవంస్యాత్పిండదానవివర్జితమితిస్మృతేః ॥ భుక్తిక్రియాయాఃప్రాధాన్యంశ్రాద్ధేసంకల్పసంజ్ఞకే । తత్రైవపితృవిప్రస్యతూపఘాతేపునఃక్రియేతిసంగ్రహోక్తేశ్చ - మఘాదావప్యేవం - తీర్థమహాలయాదౌదర్శవదిత్యాశౌర్కాద్యాలోచనేనప్రతీమః-ఆశ్వలాయనః ॥ తృప్తాన్‌జ్ఞాత్వామధుమతీః శ్రావయేదక్షన్నమీమదంతేతిచసంపన్నంస్పృష్ట్వాయద్యదన్నముపభుక్తంతత్స్థాలీపాకేనసహపిండార్థముద్ధృత్యశేషంనివేదయేత్ - అభిమతేనుమతేచేతిఅత్రగాయత్రీమధ్వితిత్రికజపోపిజ్ఞేయః॥ తృప్తాన్బుద్ధ్వాన్నమాదాయసతిలంపూర్వవజ్జపేదితిప్రచేతసోక్తేః- వ్యాసః॥ తృప్తాఃస్థేతితుపృష్టాస్తేబ్రూయుస్తృప్తాఃస్మఇత్యథ।అభిమతేవిప్రైస్స్వీకర్తుమిష్టైః-శౌనకోపి॥ అన్నశేషైశ్చకింకార్యమితిపృచ్ఛేతతాంస్తతః ॥ తేఇష్టైస్సహభోక్తవ్యమితిప్రత్యుక్తిపూర్వకమ్। ప్రదద్యుస్సకలంతస్మైస్వీకుర్యుర్వాయథారుచి॥ శ్రాద్ధవిశేషేప్రశ్నభేదమాహ హేమాద్రౌవిష్ణుః॥పిత్ర్యేస్వదితమితిగోష్ఠ్యాంసుశ్రుతంసంపన్నమిత్యభ్యు

దయేద్దైవేరోచతఇతి- ఆయుష్యమితిస్వైరిసుస్వైరమిచ్ఛాశ్రాద్ధం-యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అన్నమాదాయతృప్తాః స్థ శేషంచైవానుమాన్యచ । తదన్నంప్రకిరేద్భూమౌదద్యాదాపస్సకృత్సకృత్ ॥ ఇదంచాత్రవికిరదానమన్యశాఖినాం - ఆశ్వలాయనానాంతుపిండాంతఏవసూత్రకృతోక్తం - కాత్యాయనస్తువికిరోత్తరంగాయత్ర్యాదిజపంతృప్తిప్రశ్నంచాహ - హేమాద్రౌదేవలః ॥ తతస్సర్వాశనంపాత్రే గృహీత్వావివిధంబుధః । తేషాముచ్ఛేషణస్థానేవికిరంభువినిక్షిపేత్ ॥ మాధవీయేప్రచేతాః ॥ సార్వవర్ణికమాదాయయేఅగ్నీతిభువిక్షిపేత్ ॥ సచకుశేకార్యః - దర్భేషువికిరశ్చయఇత్యుక్తేః-మంత్రః కాతీయః ॥ అగ్నిదగ్ధాశ్చయేజీవాయేప్యదగ్ధాః కులేమమ । భూమౌదత్తేనతృప్యంతుతృప్తాయాంతుపరాంగతిమితి ॥ అన్యేతు॥అసోమపాశ్చయేదేవాయజ్ఞభాగవివర్జితాః । తేషామన్నంప్రదాస్యామివికిరంవైశ్వదేవికమితిహేమాద్రౌగోభిలోక్తేసద్దైవే॥ అసంస్కృతప్రమీతాయేత్యాగిన్యోయాఃకులస్త్రియః । దాస్యామితేభ్యోవికిరమన్నంతాభ్యశ్చపైతృకమిత్యగ్నిపురాణోక్తేనపిత్ర్యేన్నంవికీర్యయేఅగ్నిదగ్ధా ఇత్యుచ్ఛిష్టపిండంకుశోపరిపృథగ్దద్యాదిత్యాహుః - పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం - బ్రాహ్మే ॥ తతఃప్రక్షాళ్యహస్తౌచద్విరాచమ్యహరింస్మరేత్ ॥ మాధవీయేగౌతమః ॥ వికిరముచ్ఛిష్టైఃప్రతిపాదయేత్ - హేమాద్రౌవ్యాసః ॥ ఉచ్ఛిష్టైరేవవికిరంసద్దైవంప్రతిపాదయేత్ - భృగుః॥ పిండవత్ప్రతిపత్తిస్స్యాద్వికిరస్యేతితౌల్బలిః ॥ శ్రాద్ధకాశికాయాం ॥ యజమానస్యదాసాదీనుద్దిశ్యద్విజసత్తమ । తస్మాదన్నంత్యజేద్భూమౌవామభాగేషుపైతృకే ॥ మనుః ॥ ఉచ్ఛేషణంభూమిగతమజిహ్మస్యాశఠస్యచ।దాసవర్గస్యతత్పిత్ర్యేభాగధేయంప్రచక్షతే ॥విష్ణుః ఉదఙ్ముఖేష్వాచమనమాదౌదద్యాత్తతఃప్రాఙ్ముఖేషుపిత్ర్యేదైవేచేత్యర్థః- శాతాతపః॥ విశ్వేదేవనివిష్టానాంచరమంహస్తధావనమ్॥హేమాద్రౌవారాహే॥హస్తంప్రక్షాళ్యయశ్చాపఃపిబేద్భుక్త్వాద్విజస్సదా। తదన్నమసురైర్భుక్తంనిరాశాఃపితరోగతాః॥ మరీచిః॥హస్తంప్రక్షాళ్యగండూషంయఃపిబేదవిచక్షణః। ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణాంనోపతిష్ఠతే॥ తత్రైవసంగ్రహే॥ పవిత్రగ్రంథిముత్సృజ్యమండలేభువినిక్షిపేత్ । హస్తాదీక్షాళయేద్విద్వాన్నశరావాదౌతుకుత్రచిత్॥ వ్యాసః॥ తాంబూలోద్గిరణంచైవగండూషోద్గిరణంతథా।కాంస్యపాత్రేతథాతామ్రేనకుర్వీతకదాచన ॥ ఉష్ణోదకైర్ధాన్యచూర్ణైఃకరౌశ్మశ్రూణిశోధయేత్ ॥—అథపిండదానమ్ - తచ్చార్చనోత్తరమగ్నౌకరణో

త్తరంభోజనోత్తరంవికిరోత్తరంస్వధావాచనోత్తరం విప్రవిసర్జనోత్తరంచే తి హేమాద్రౌస్మృతిషుపక్షా ఉక్తాః - తేషాంశాఖాభేదేనవ్యవస్థా - ప్రేత శ్రాద్ధేషుపూర్వమన్యేషుభోజనోత్తరమితిచంద్రికామాధవౌ - సర్వత్రభో జనోత్తరమితిబహవః - ఆశ్వలాయనః ॥ భుక్తవత్స్వనాచాంతేషుపిండాన్ని దధ్యాదాచాంతేష్వేకే - భుక్తవత్స్వితిపూర్వనిషేధార్థం - సాగ్నిరితి ప్రణీతసమీపేఽనగ్నిర్ద్విజసమీపే- హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః ॥ వ్యామమా త్రంసముత్సృజ్యపిండాంస్తత్రప్రదాపయేత్ ॥ ప్రసారితభుజాంతరంవ్యామః- సంకేతేతువ్యాసః - అరత్నిమాత్రముత్సృజ్యేతి - యత్తుతత్రైవ ॥ సికతాభి ర్మృదావాపివేదీదక్షిణనిమ్నగేతితదన్యశాఖపరం - దేవలః ॥ తతస్తైరభ్యను జ్ఞాతోదక్షిణాందిశమేత్యచ॥ చంద్రికాయాం॥పిండనిర్వపణంకార్యంకుశాభా వవిచక్షణైః । కాశేషురాజదూర్వాసుపవిత్రేపరమేహితే॥ఆశ్వలాయనః- స్ఫ్యేనరేఖాముల్లిఖేత్ ॥ అపహతాఅసురారక్షాꣳసివేదిషదఇతితామభ్యు క్ష్యసకృదాచ్ఛిన్నైరవస్తీర్యప్రాచీనావీతీరేఖాంత్రిరుదకేనోపనయేచ్ఛుంధం తాంపితరః , శుంధంతాంపితామహాః,శుంధంతాంప్రపితామహాఇతితస్యాం పిండాన్నిపృణీయాత్ప్రాచీనపాణిః- పిత్రేపితామహాయప్రపితామహాయై తత్తేసౌమేచత్వామత్రాన్స్వితి - హేమాద్రౌపారస్కరః ॥ కరాభ్యాముల్లి ఖేత్స్ఫ్యేనకుశైర్వాపిమహీంద్విజః।బహ్వృచానాంకరేణైవలేఖాచాగ్న్య భిముఖేతివృత్తిః-దక్షిణాప్రాచీంవేదిముద్ధృత్యేత్యాపస్తంబోక్తేశ్చ-దేవలః॥ ఆవాహయిత్వాదర్భాగ్రైస్తేషాంస్థానానికల్పయేత్ । తేష్వాసీనేషుపాత్రే ణప్రయచ్ఛేత్సతిలోదకమ్ ॥ పరాచీనేననిమ్నపితృతీర్థేన- వాయవీయే ॥ మధు సర్పిస్తిలయుతాంస్త్రీన్పిండాన్నిర్వపేద్బుధః ॥ త్రిస్థలీసేతౌ ॥ తిలమన్నంచ పానీయంధూపందీపంప్రయస్తథా । మధుసర్పిఃఖండయుక్తంపిండమష్టాంగ ముచ్యతే ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సర్వమన్నముపాదాయసతిలందక్షిణాముఖః। ఉచ్ఛిష్టసన్నిధౌపిండాన్దద్యాద్వైపితృయజ్ఞవత్ ॥ కేచిత్పిండేషుమాషాన్వ ర్జయంతి ॥ మాషాశ్శ్రాద్ధేషువైగ్రాహ్యావర్జ్యాశ్చైవాగ్నిపిండయోః । బ్రా హ్మణేషుయథామద్యంతథామాషోఽగ్నిపిండయోరితిస్మృతిసారాత్ ॥ మా షాన్సర్వత్రనైవదద్యాత్పిండేగ్నౌచవివర్జయేదితిస్మృతేశ్చ - అత్రమూలంచిం త్యం- హేమాద్రావపిసర్వశబ్దస్యప్రకృతార్థత్వాత్సర్వాన్నగ్రహణముక్తం- అత్రశేషమన్నమనుజ్ఞాప్యసర్వమేకతోద్ధృత్యోచ్ఛిష్టసమీపేదర్భేషుత్రీంస్త్రీ న్పిండాన్దద్యాదితిగోభిలసూత్రేసర్వస్మాత్ప్రకృతాదన్నపిండాన్మధుతిలాన్వి

తానితిచ శేషనియమాత్తదభావేపిండనివృత్తిః ప్రాప్నోతీతి మైథిలవాచస్పతీ -
తన్న - తుషోపవాపవత్ పరప్రయుక్తద్రవ్యత్వేప్యర్థకర్మత్వాద్గుణానురోధే
నప్రధానత్యాగాచ్చ శేషలోపేపిద్రవ్యాంతరేణకార్యం - అతో నేయంప్రతి
పత్తిః - కింతుప్రధానమిత్యుక్తంప్రాక్ - అగ్న్యర్థాసపిండీకరణాదౌసం
యోజనాదేఃప్రధానస్యలోపాపత్తేరితిదిక్ - అథపిండప్రమాణం- హేమా
ద్రావంగిరాః ॥కపిత్థబిల్వమాత్రాన్వాపిండాన్దద్యాద్విధానతః ।కుక్కుటాం
డప్రమాణాన్వామలకైర్బదరైఃపుమానితి - తత్రైవధూమ్రః ॥ కపిత్థస్యప్ర
మాణేనపిండాన్దద్యాత్సమాహితః । తత్సమంవికిరందద్యాత్పిండాంతేతుషడ
ఙ్గులైః ॥ అంత్యేష్టిపద్ధతౌభట్టాస్తు ॥ ఏకోద్దిష్టే సపిండేతుకపిత్థంతువిధీయతే ।
నారికేళప్రమాణంతుప్రత్యబ్దేమాసికేతథా ॥ తీర్థేదర్శేచసంప్రాప్తేకుక్కు
టాండప్రమాణతః । మహాలయేగయాశ్రాద్ధేకుర్యాదామలకోపమమిత్యా
హుః - కలికాయామాచార్యః ॥ యత్రస్యుఃబహవఃపిండాస్తత్రబిల్వఫలోప
మాః। యత్రచైకోభవేత్పిండస్తత్రఖర్జూరసన్నిభః ॥ ప్రేతపిండస్తుదైర్ఘ్యేణ
ద్వాదశాంగుళఉచ్యతఇతి- వాయవీయే॥ పత్నీపిండాంస్తుమృద్నీయాత్త్రివ
ర్గస్యసహాయినీ ॥ హేమాద్రౌలౌగాక్షిః ॥ మహాలయేగయాయాంచప్రే
తశ్రాద్ధేదశాహకే। పిండశబ్దప్రయోగస్స్యాదన్నమన్యత్రకీర్తయేత్॥ శాట్యా
యనిః ॥ అసావేతత్తఇత్యుక్త్వాతదంతేచస్వధానమః ॥ అసావిత్యత్రసంబంధ
రూపగోత్రాదివిశిష్టంపిత్రాదినామసంబుద్ధ్యంతముక్త్వాపునశ్చతుర్థ్యంతంత
దంతేయంపిండ ఇదమన్నంవాస్వధానమోనమమేత్యేవదేదితి హేమాద్రిః -
పిత్రాదీనామజ్ఞానేత్వాపస్తంబః - యదినామానినవింద్యాత్స్వధాపితృభ్యః
పృథివీషద్భ్యఇతిప్రథమంపిండందద్యాత్ - స్వధాపితృభ్యోంతరిక్షసద్భ్యఇతి
ద్వితీయంస్వధాపితృభ్యోదివిషద్భ్యఇతితృతీయం-ఏవంమాతామహేషుమా
తృషుచ - బహ్వృచానాంతూక్తంప్రాక్ - కలికాయాంస్మృతిః ॥ యావ
దేవోచ్చరేన్మంత్రంతావత్ప్రాణంనిరోధయేత్ ॥ యేషాంతుగృహ్యోక్తేద
ర్శేమాతుశ్శ్రాద్ధంపృథగుక్తం - తేషాంపితృభ్యఃపశ్చిమేమాతృభ్యస్తత్పశ్చి
మేమాతామహేభ్యఃపిండాదిదేయమితిసాంఖ్యాయనః- అస్మిన్పక్షేతత్పశ్చిమే
మాతామహీభ్యోపిదద్యాదితిహేమాద్రిః - పూర్వాసుపితృభ్యోదద్యాదప
రాసుస్త్రీభ్యఇతిసూత్రాచ్చ - ఏవంయత్రతీర్థమహాలయాదౌ ॥ కేచిదిచ్ఛం
తినారీణాంపృథక్శ్రాద్ధంమహర్షయఇతిచతుర్వింశతిమతాత్॥ పిత్రాదినవదై
వత్యంతథాద్వాదశదైవత్యమిత్యగ్నిపురాణాచ్చమాతృణాంపృథగుక్తం -

యత్రవాఆచార్యగురుశిష్యేభ్యస్సఖిజ్ఞాతిభ్యఏవచతత్పత్నీభ్యశ్చసర్వాభ్యస్త
థైవచజలాఞ్జలీన్ ॥పిండాంస్తేభ్యస్సదాదద్యాత్పృథగ్భాద్రపదేనరః। తీర్థేషు
చైవసర్వేషుమాఘమాసేమఘాసుచేతిచతుర్వింశతిమతే ॥ దౌహిత్రపుత్ర
దారాశ్చయేకష్టాస్సహోదరాః । నిస్సంతానామృతాయేచతేభ్యోప్య
త్రప్రదీయతఇతిభవిష్యే ॥ ఏకోద్దిష్టాన్యుక్తానితత్రాపితత్పత్నీమేపిండదానం
జ్ఞేయం- యేషాంనపృథక్ తైస్సపత్నీకాః పిత్రాదయోవాచ్యాః॥అన్వష్టకాగ
యామాతృశ్రాద్ధంచైవమృతేహని । ఏకోద్దిష్టంతథాముక్త్వాస్త్రీషునాన్య
త్పృథగ్భవేదితిశంఖోక్తేశ్చ - మనుః ॥ తేషుదర్భేషుతంహస్తంనిమృజ్యాల్లేప
భాగినామ్ ॥ హస్తలేపాభావేపిహస్తంనిమృజ్యాదేవేతిమేధాతిథిః - విష్ణుః॥
అత్రపితరోమాదయధ్వమితిదర్భమూలేకరావఘర్షణం - కలికాయాంసు
మంతుః ॥ ఏకోద్దిష్టేషువర్షాసుదర్భలేపోనవిద్యతే । సపిండీకరణాదౌతులేప
స్సర్వత్రశస్యతే ॥ మనుః॥ ఆచమ్యోదక్పరావృత్త్యత్రిరాచమ్యశనైరసూన్ ।
షడృతూంశ్చనమస్కుర్యాత్పితౄనేవచమంత్రవత్ ॥ ఉదకంనినయేచ్ఛే
షంశనైఃపిండాంతికేపునః॥ త్రిఃప్రాణాయామంకృత్వేతిమేధాతిథిః- అమం
త్రంప్రాణాన్నిరుద్ధ్యేతికర్కాద్యాః- మంత్రవద్వసంతాయనమః- నమోవః
పితరఇత్యాద్యైః శేషంపూర్వావనయనశేషం - ఆశ్వలాయనఃనిపృతానను
మంత్రయేతాత్ర పితరోమాదయధ్వంయథాభాగమావృషాయధ్వమితిస
వ్యావృదుదగావృత్త్యయథాశక్తిప్రాణానాసిత్వాభిపర్యావృత్త్యాఽమీమ
దంతపితరోయథాభాగమావృషాయిషతేతిచరోఃప్రాణభక్షంభక్షయేన్ని
త్యంనినయనమితినిత్యగ్రహణంశేషాభావేపికుర్యాదిత్యర్థః-శౌనకః ॥ అథైషా
మత్రపితరఇత్యాద్యేనానుమంత్రణమ్ । అమీమదంతేత్యాద్యేనమంత్రేణాప్య
నుమంత్ర్యతామ్ ॥ పిండశిష్టచరోరన్నంకించిదాఘ్రాయతత్త్యజేత్ । ప్రక్షా
ళ్యాచమ్యశుంధంతామిత్యాద్యైరేవపూర్వవత్ ॥ మంత్రైఃపిండేషుపానీ
యంనిషించేత్పితృతీర్థతః॥ వ్యాఘ్రః॥ అద్భిఃప్రక్షాళ్యతత్పాత్రంతత్పిండంప్ర
తిపూర్వవత్। కృత్వావనేజనంకుర్యాత్పిండపాత్రమధోముఖమ్ ॥ ఏతత్కా-
తీయాదీనాం, ఆచార్యః ॥ తతస్సవ్యస్త్వాచమ్యనీవింవిస్రస్యవాగ్యతః ॥
ఆశ్వలాయనః॥ అసావభ్యంక్ష్వాసావంక్ష్వేతిపిండేష్వభ్యంజనాంజనేవాసోద
ద్యాద్దశామూర్ణాస్తుకాంవాపంచాశద్వర్షతాయాఊర్ధ్వంస్వంలోమైతద్వఃపి
తరోవాసోమానోతోన్యత్పితరోయుఙ్ధ్వమితి - శ్రాద్ధచింతామణౌబా
హ్వృ॥ఏతద్వఃపితరోవాసఇతిజల్పన్పృథక్పృథక్ । అముకాముకగోత్రైతత్తే

భ్యంవాసఃపఠేద్బుధః॥ ఇదంకాతీయానాం - ఏతద్వఇతిసూత్రాత్ప్రతిపిండ
మితితత్సూత్రాత్ - హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ శ్రేష్ఠమాహుస్త్రైకకుదమంజ
నంనిత్యమేవహి।తైలంకృష్ణతిలేభ్యశ్చదద్యాదభ్యంజనంహితత్ ॥ త్రైకకుదం
సురపోఽఇతిప్రసిద్ధం - అంజనప్రాథమ్యమాపస్తంబాదివిషయం-తత్రైవవ్యా
ఘ్రః॥గంధపుష్పాణిధూపంచదీపంచవినివేదయేత్॥ దేవలః ॥ దక్షిణాంసర్వ
భోగాంశ్చప్రతిపిండంప్రదాపయేత్। భక్ష్యాణ్యపూపానిక్షూంశ్చవ్యంజనా
న్యశనానిచ॥తత్రైవశంఖః॥ యత్కించిత్పచ్యతేగేహేభక్ష్యంభోజ్యమగర్హి
తమ్। అనివేద్యనభోక్తవ్యంపిండమూలేకథంచన ॥ ఏతత్సర్వేనేతికేచిత్-యు
క్తంత్వపసవ్యేన॥మనుః ॥ అవజిఘ్రేచ్చతాన్పిండాన్యథాన్యుప్తాన్సమాహి
తః॥తతోనమోవఃపితరఇషఇత్యాదినోపస్థానం- మాత్స్యే॥ అథాచాంతేషు
చాచమ్యవారిదద్యాత్సకృత్సకృత్ । తిలపుష్పాక్షతాన్పశ్చాదక్షయ్యోదకమే
వచ॥అత్రదైవేసవ్యంపిత్ర్యేత్వపసవ్యమితికర్కః - పరిభాషోక్తవచనాత్సవ్య
మితియుక్తం-అత్రశివాఆపస్సంతుసౌమనస్యమస్త్విత్యాదిప్రయోగోజ్ఞేయః-
మాత్స్యే॥నత్వాశీఃప్రతిగృహ్ణీయాద్ద్విజేభ్యఃప్రాఙ్ముఖోబుధః । అఘోరాః
పితరస్సంతుసంత్విత్యుక్తేపునర్ద్విజైః॥ గోత్రంతథావర్ధతాంనస్తథేత్యుక్తస్స
తైః పునః । దాతారోనోభివర్ధంతామన్నంచైవేత్యుదీరయేత్ ॥ స్వస్తివాచ
నకం కుర్యాత్పిండానుద్ధృత్యభక్తితః ॥ స్వస్తివాచనాత్ప్రాక్పాత్రచాల
నం కార్యం - హేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ భోజనేషుచతిష్ఠత్సుస్వస్తికు
ర్వంతియేద్విజాః । తదన్నమసురైర్భుక్తంనిరాశైః పితృభిర్గతైః ॥ జాతూక
ర్ణ్యః ॥ పాత్రాణిచాలయేచ్ఛ్రాద్ధేస్వయంశిష్యోథవాసుతః। నస్త్రీభిర్నచ
బాలేననాసజాత్యాకథంచన ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతః కు
ర్యాదక్షయ్యోదకమేవచ ॥ తత్రైవవృద్ధశాతాతపః ॥ పితౄణాంనామ
గోత్రేణకరేదేయంతిలోదకమ్। ప్రత్యేకంపితృతీర్థేనఅక్షయ్యమిదమస్త్వితి-
అత్రషష్ఠీప్రాగుక్తా-తత్రైవనాగరఖండే ॥ ఉత్తానమర్ఘ్యపాత్రంతుకృత్వా
దత్వాచదక్షిణామ్ । హిరణ్యందేవతానాంచపితౄణాంరజతంతథా ॥ బృ
హస్పతిః ॥ తస్మాత్పణంకాకిణీంవాఫలంపుష్పమథాపివా।పదద్యాద్దక్షిణాం
యజ్ఞేతయాసస్ఫలోభవేత్॥అత్రపిత్రుద్దేశేనదక్షిణాదానేఽపసవ్యం-విప్రో
ద్దేశేనసవ్యమితిమాధవః - కలికాయామాచార్యః ॥ దద్యాద్యజ్ఞోపవీత్యేవ
తాంబూలందక్షిణాంతథా॥అత్రిః ॥ వదేచ్చతాంస్తతోవిప్రాన్పిత్రాదిభ్య
స్స్వధోచ్యతామ్॥గోభిలః॥ అఘోరాఃపితరస్సంత్విత్యుక్తేస్వధాంవాచయి

ష్యఇతిపృచ్ఛతిపితృభ్యః స్వధోచ్యతామిత్యుక్తేస్తుస్వధేత్యుచ్యమానేధారాం
దద్యాదూర్జంవహంతీతి ఆపస్తంబేనతుపుత్రాన్పౌత్రానభి తర్పయంతీరిత్యపి
పరిషేచనేమంత్రఉక్తః-ఆశ్వలాయనః - అక్షితాన్ప్రవాహయేత్-పరేతనపి
తరస్సోమ్యాసోగంభీరేభిఃపథిభిఃపూర్విణేభిః, దత్వాయాస్మభ్యంద్రవిణేహ
భద్రంరయించనస్సర్వవీరంనియచ్ఛతేతి-మాత్స్యే॥వాజేవాజఇతిజపన్కుశా
గ్రేణవిసర్జయేత్॥ ప్రచేతాః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతఃకృత్వాపితృపూర్వంవిసర్జ
యేత్॥ఆశ్వలాయనః॥అన్నంప్రకీర్యోపవీత్యోంస్వధేతివిసృజేదస్తుస్వధేతివా॥
బ్రహ్మవైవర్తే॥ ఆమావాజేతిమంత్రంతుపఠిత్వాచప్రదక్షిణామ్ । ద్వారో
పాంతేతతఃకృత్వాసంయతఃప్రవిశేద్గృహమ్॥ ప్రాంజలిశ్చతతఃప్రాహతా
న్విప్రాన్సత్యవాదినః । దాతారోనోభివర్ధంతామన్నంచనఇతిబ్రూహీతి॥
ఏవమస్త్వితితేతంచకథయంతిసమాహితాః॥ ఏతన్మండలదేశేకార్యమితిహే
మాద్రిః॥మనుః॥ దాతారోనోభివర్ధంతాంవేదాస్సంతతిరేవచ । శ్రద్ధాచనో
మావ్యగమద్బహుదేయంచనోస్త్వితి॥బౌధాయనః ॥ అన్నంచనోబహుభవే
దతిథీంశ్చలభేమహి । యాచితారశ్చనస్సంతుమాచయాచిష్మకంచనేతి॥అత్ర
దాతారోనోభివర్ధంతాం లభధ్వం యాచిధ్వమిత్యాద్యూహేనపఠిత్వావి
ప్రైః ప్రతివచనంకార్యమితిసుదర్శనభాష్యే - స్వాదుషంసదఇతిబ్రాహ్మణా
సఃపితరఇతిమంత్రద్వయంచపఠంతి-శౌనకః॥ బ్రాహ్మణాననునిర్యాతాన్పరీత్య
త్రిఃప్రదక్షిణమ్।సస్త్రీకస్స్వజనైస్సార్ధంప్రణమేద్రచితాంజలిః ॥ కనిష్ఠప్రథ
మాజ్యేష్ఠచరమాస్స్యుఃప్రదక్షిణే॥ హేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ అద్యమేసఫలం
జన్మభవత్పాదాబ్జవందనాత్ । అద్యమేవంశజాస్సర్వేయాతావోనుగ్రహాద్ది
వమ్॥పత్రశాకాదిదానేనక్లేశితాయూయమీదృశాః । తత్క్లేశజాతంచిత్తాత్తు
విస్మృత్యక్షంతుమర్హథ॥ప్రచేతాః॥ విసృజేద్భక్తిసంయుక్తస్సీమాంతంచాప్య
నువ్రజేత్॥——అథపిండప్రతిపత్తిః - హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే ॥ పిండమగ్నౌస
దాదద్యాద్భోగార్థీప్రథమంనరః । పత్న్యైప్రజార్థీదద్యాద్వైమధ్యమంమం
త్రపూర్వకమ్ ॥ ఉత్తమాంగతిమన్విచ్ఛన్గోషునిత్యంప్రయచ్ఛతి।ఆజ్ఞాంప్రజ్ఞాం
యశఃకీర్తిమప్సుపిండంప్రవేశయేత్ ॥ ప్రార్థయన్దీర్ఘమాయుష్యంవాయసే
భ్యఃప్రయచ్ఛతి । ఆకాశంగమయేదప్సుస్థితోవాదక్షిణాముఖః ॥ ఆశ్వలాయ
నః॥ వీరంమేదత్తపితర ఇతిపిండానాంమధ్యమంపత్నీప్రాశయేదాధత్తపితరో
గర్భంకుమారం పుష్కరస్రజంయథాయమరపాఅసదితి, భర్త్రాదత్తస్యాఆ
ద్యేనాదాయద్వితీయేనప్రాశనం- ఆపస్తంబస్తుదానేమంత్రమాహ-అపాం

త్వౌషధీనాంరసంప్రాశయామిభూతకృతంగర్భంధత్స్వేతిమధ్యమంపత్న్యై ప్రయచ్ఛతీతి-ప్రాశనేపి ॥ యదేహపురుషోఽసదితితద్ద్వితీయఃపాఠః-అస్య పాఠాంతత్తచ్ఛాఖాయాంజ్ఞేయః - తత్రైవశంఖః॥పత్నీవామధ్యమంపిండమశ్నీయాదార్తవాన్వితా॥కలికాయాంభాగలేయః॥ ప్రాచీనావీతినామంత్రోపత్నీపిండోవిభజ్యతే । ప్రతిపత్న్యస్యమంత్రస్యకర్తవ్యావృత్తిరత్రతు ॥ మాధవీయేవిష్ణుధర్మే ॥ తీర్థేశ్రాద్ధేసదాపిండాన్క్షిపేత్తీర్థసమాహితః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥పిండాంస్తుగోజవిప్రేభ్యోదద్యాదగ్నౌజలేపివా॥బృహస్పతిః॥ అన్యదేశగతాపత్నీరోగిణీగర్భిణీతథా । తదాతంజీర్ణవృషభశ్ఛాగోవాభోక్తుమర్హతి॥—అథపిండోపఘాతే - హేమాద్రౌప్రాయశ్చిత్తకాండేదేవలః॥ శ్వసృగాలఖరైఃపిండస్స్పృష్టోభిన్నఃప్రమాదతః । కర్తురాయుష్యనాశస్స్యాత్ప్రీతస్తంనోపసర్పతి ॥ జాతూకర్ణ్యః పూర్వశ్లోకాంతే॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యంప్రకల్పయేత్। పునస్స్నాత్వాతదాకర్తాపిండంకుర్యాద్యథావిధి॥ కాకస్పర్శేతునదోషః - పిండోపఘాతంప్రక్రమ్య ॥ ధనస్యచవినాశస్స్యాత్కాకస్పర్శాదికంవినేతి-తత్రైవశ్లోకేగౌతమోక్తేః- స్మృతిదర్పణేఽత్రిః ॥ మార్జారమూషకస్పర్శేపిండేచవిదళీకృతే। పునఃపిండాఃప్రదాతవ్యాస్తేనపాకేనతత్క్షణాత్॥బౌధాయనః॥ శ్వచాండాలాదిభిస్స్పృష్టఃపిండోయద్యపహ్రియతే । ప్రాజాపత్యంచరిత్వాథపునఃపిండంసమాచరేత్ ॥ బోపదేవోప్యేవమాహ ॥ అథదినాంతరేతుప్రాజాపత్యమాత్రంనశేషప్రతిపత్తిస్తేనపిండావృత్తౌమానాభావాదితిమైథిలాః- తన్న - సపిండీకరణాదౌశేషనాశేసంయోజనాదిలోపాపత్తేః- తేనవచనాద్వమనేఇవాత్రాపితన్మాత్రపిండదానావృత్తిః- అతఏవసవచనకం శ్రాద్ధం కుర్వీతారబ్ధేవాభోజనసమాపనాదిత్యాపస్తంబసూత్రం-రాత్రౌభోజనమాత్రంపూర్వేద్యుఃకార్యం - శ్రాద్ధసమాప్తిస్తుపరదినేఏవసమాప్తిపర్యంతంకర్తురుపవాసశ్చేతిహరిదత్తేనవ్యాఖ్యాతం- తస్మాత్పాకాంతరేణపిండదానమాత్రంకార్యం—అథపిండనిషిద్ధకాలః- సచప్రాయేణమహాలయాదినిర్ణయేపూర్వముక్తః - హేమాద్రౌబృహత్పరాశరః ॥ యుగాదిషుమఘాయాంచవిషువత్యయనేతథా। భరణీషుచకుర్వీతపిండనిర్వపణంనహి॥స్మృతిరత్నావళ్యాం॥ పుత్రేజాతేవ్యతీపాతేగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః॥శ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రయత్నేనపిండనిర్వపణాదృతే॥ తత్రైవకాత్యాయనః॥వృద్ధేరనంతరంచైవయావన్మాసస్సమాప్యతే। తావత్పిండాన్నైవదద్యాన్నకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥బౌధాయనః॥సంస్కారేషుతథాన్యేషుమాసంమా

సార్ధమేవచ॥తథా॥ ఘానాభామైత్రయోదశ్యాంనందాభృగుమఘాసుచ।పిండ
దానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥ త్రిస్థలీసేతౌకాష్ణాజినిః॥వివా
హవ్రతచూడాసువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్॥ ఉత్తరార్ధంప్రాగ్వత్।వృద్ధిమాత్రే తత
థాన్యత్రపిండదాననిరాక్రియా। కృతాగ్న్యాదిభిర్ముఖ్యైర్మాసమేకంతుకర్మ
ణామ్॥ హేమాద్రౌజ్యోతిఃపరాశరః॥ వివాహేవిహితేమాసాంస్త్యజేయు
ర్ద్వాదశైవహి। సపిండాఃపిండనిర్వాపంమౌంజీబంధేషడేవహి॥తత్రైవ॥మ
హాలయేగయాశ్రాద్ధేమాతాపిత్రోఃక్షయేహని। యస్యకస్యాపిమర్త్యస్యస
పిండీకరణేతథా॥ కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వపణంసదేతి- మాతాపి
త్రోరితిక్షయాహవిశేషణం- హవిరుభయత్వవదవిక్షితమ్ - తేనభ్రాతృపితృ
వ్యాదివార్షికేపిపిండదానంకార్యమితికేచిత్ - సపిండీకరణంనవశ్రాద్ధషోడశ
శ్రాద్ధోపలక్షణార్థమితినిర్ణయామృతేఉక్తం- క్షయాహేవిశేషఃసంగ్రహే॥
మాతాపిత్రోరాబ్దికేతువివాహాదిషుసర్వదా। తిలైఃపిండాఃప్రదాతవ్యాఅన్య
శ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥అత్రమూలంచింత్యం-రామకౌతుకే॥నందాశ్వకామరవ్యా
రభృగ్వగ్నిపిత్ర్యకాలభే। గండవైధృతిపాతేచపిండాస్త్యాజ్యాస్సుతేప్సుభిః॥వి
శ్వరూపనిబంధే॥తిథివారప్రయుక్తోయోదోషోవైసముదాహృతః। సశ్రాద్ధే
తన్నిమిత్తేస్యాన్నాన్యశ్రాద్ధేకదాచన॥ అన్యత్త్రోక్తంప్రాక్-ఉచ్ఛిష్టోద్వాస
నమాహహేమాద్రౌవసిష్ఠః॥ శ్రాద్ధేనోద్వాసనీయాని ఉచ్ఛిష్టాన్యాదినక్ష
యాత్।శ్చ్యోతంతేవైసుధాధారాస్తాఃపిబంత్యకృతోదకాః॥ వ్యాసః॥ఉచ్ఛి
ష్టంనప్రమృజ్యాత్తుయావన్నాస్తమితోరవిః॥ ఇదంగృహాంతరసత్వే - ఏకగృ
హేతుమనుః॥ఉచ్ఛేషణంతుతత్తిష్ఠేద్యావద్విప్రావిసర్జితాః। తతోగృహబ
లింకుర్యాదితిధర్మోవ్యవస్థితః॥ బలింవైశ్వదేవాదినిత్యకర్మేతిమేధాతిథిః- బ్ర
హ్మాండే॥శూద్రాయచానుపేతాయశ్రాద్ధోచ్ఛిష్టంనదాపయేత్॥ తథా॥కా
ముందద్యాచ్ఛసర్వంతుశిష్యాయచసుతాయచ॥ భోక్తురితిశేషః - జాతూక
ర్ణ్యః॥ ద్విజభుక్తావశిష్టంతుశుచిభూమౌనిఖానయేత్॥—అథవైశ్వదేవాది.
అత్రమామకఃశ్లోకః॥ శ్రాద్ధేఽనగ్నికకర్తృకేగ్నికరణాత్పశ్చాజ్జుహోతిర్బ
లిస్త్వంతేస్యాదథవాభవేద్వికిరతఃపశ్చాత్పృథక్త్వేపచేః। శ్రాద్ధాంతేత్వథ
వామహాలయవిధౌపూర్వంభుజేస్స్యాత్తత్త్రయేత్వంతేఽమాసుచమధ్యతాశు
భవిధావాదౌతథాసాగ్నికే॥ అస్యార్థః-సాగ్నేఃపృథక్పాకేనసర్వత్రాదౌవై
శ్వదేవః॥పక్షాంతంకర్మనిర్వర్త్యవైశ్వదేవంచసాగ్నికః। పిండయజ్ఞంతతఃకు
ర్యాత్తతోన్వాహార్యకంబుధః॥ పిత్రర్థంనిర్వపేత్పాకంవైశ్వదేవార్థమేవచ।

వైశ్వదేవంనపిత్రర్థంనదార్శంవైశ్వదేవికమితిలౌగాక్షిస్మృతేః - అత్రసాగ్ని
కఆహితాగ్నిరితిహేమాద్రిః ॥ శ్రాద్ధాత్ప్రాగేవకుర్వీతవైశ్వదేవంతుసాగ్ని
కః।ఏకాదశాహికంభుక్త్వాతత్రహ్యంతేవిధీయతే॥ ఇతిహేమాద్రౌశాలంకా
యనోక్తేశ్చ-తత్రైవపరిశిష్టే ॥ సంప్రాప్తేపార్వణశ్రాద్ధేఏకోద్దిష్టేతథైవచ।
అగ్రతోవైశ్వదేవస్స్యాత్పశ్చాదేకాదశేహని॥స్మార్తాగ్నిమతాంతద్రహితా
నాంవాగ్నౌకరణోత్తరంవికిరోత్తరంవాహోమమాత్రంపృథక్పాకేన- భూ
తయజ్ఞాదితుశ్రాద్ధాంతఏవ - అత్రమూలంహేమాద్రిచంద్రికాదౌస్పష్టం-స
ర్వేషాంశ్రాద్ధాంతేవాతత్పాకేనవైశ్వదేవనిత్యశ్రాద్ధాదీతితృతీయః॥ శ్రాద్ధం
నిర్వర్త్యవిధివద్వైశ్వదేవాదికంతతః।కుర్యాద్భిక్షాంతతోదద్యాద్ధంతకారాది
కంతథేతిపైఠీనసిస్మృతేః-తతశ్శ్రాద్ధశేషాత్ ॥ శ్రాద్ధాహ్నిశ్రాద్ధశేషేణ
వైశ్వదేవంసమాచరేదితిచతుర్వింశతిమతాచ్చ - ఏవంవైశ్వదేవకాలత్రయ
స్యఆశార్కే-శాంఖాయనపరిశిష్టముదాహృత్యైవవ్యవస్థోక్తా॥ఆదౌవృద్ధౌతు
యేచాంతేదర్శేమధ్యేమహాలయే । ఏకోద్దిష్టేనివృత్తేతువైశ్వదేవోవిధీయత
ఇతిబహుస్మృత్యుక్తత్వాత్సర్వేషాంశ్రాద్ధాంతేఏవేతిమేధాతిథిస్మృతిరత్నా
వళ్యాదయోబహవః-బోపదేవస్తువృత్తికారేణవిసర్జనాంతంశ్రాద్ధముక్త్వోఉ
చ్ఛేషణంత్వితిపూర్వోక్తమనువాక్యోదాహరణాద్బహ్వృచానాంశ్రాద్ధాం
తఏవమధ్యపక్షస్త్వన్యశాఖాపరఇత్యాహ - హేమాద్రిస్తువృద్ధావప్యంతేఏ
వవైశ్వదేవమాహ - కాతీయానాంతుశ్రౌతస్మార్తాగ్నిమతామాదావేకేనై
వపాకేనేతికర్కః - అన్యేషాంమతేతైత్తిరీయాణాంతుసాగ్నికానాం సర్వ
త్రాదౌవైశ్వదేవః - పంచయజ్ఞాశ్చఅంతేచేతిసుదర్శనభాష్యేఉక్తం-అస్య
పక్షద్వయస్యపూర్వవద్వ్యవస్థా-హేమాద్రౌమార్కండేయః॥ తతోనిత్యక్రి
యాంకుర్యాద్భోజయేచ్చతతోఽతిథీన్ । తతస్తదన్నంభుంజీతసహభృత్యాది
భిర్నరః॥తతశ్శ్రాద్ధశేషాత్ - నిత్యక్రియాంనిత్యశ్రాద్ధంతత్రపృథక్పాకేననై
త్యకమితితేనైవోక్తేః- పాకైక్యేవికల్పః—అథనిత్యశ్రాద్ధం - హేమాద్రౌ
వ్యాసః॥ఏకమప్యాశయేద్విప్రంషణ్ణామప్యన్వహంగృహీ॥ అపీత్యనుకల్పః-ప్ర
చేతాః॥ నామంత్రణంనహోమంచనాహ్వానంనవిసర్జనమ్ । నపిండదానంవికి
రంనదద్యాదత్రదక్షిణామ్॥అత్ర॥ నిర్దిశ్యభోజయిత్వాతుకించిద్దత్త్వావిసర్జయే
దితితేనైవోక్తేర్దక్షిణావికల్పః-యత్తు॥ నిత్యశ్రాద్ధందైవహీనంనియమాదివివ
ర్జితమ్ । దక్షిణారహితంచైవదాతృభోక్తృవ్రతోజ్ఝితమితి కాశీఖండే-తద్వి
ప్రాభావపరమితిపృథ్వీచంద్రః- భవిష్యే ॥ ఆవాహనంస్వధాకారంపిండా

గ్నౌకరణాదికమ్॥బ్రహ్మచర్యాదినియమా విశ్వేదేవాన్ చైవహి॥ దాతౄణా
మథభోక్తౄణాం నియమో న చ విద్యతే ॥ ఏతద్దివాసంభవే రాత్రావపి కా
ర్యం॥దివోదితాని కర్మాణి ప్రమాదాదకృతాని వై। యామిన్యాః ప్రహరం యా
వత్తావత్కర్మాణి కారయేదితి బృహన్నారదీయోక్తేః॥ రాత్రౌ ప్రహరపర్యం
తం దివాకృత్యాని కారయేత్। బ్రహ్మయజ్ఞం చ సౌరం చ వర్జయిత్వా విశేషత
ఇతి పృథ్వీచంద్రధృతసంగ్రహోక్తేశ్చ- న చ దార్శికాబ్దికాద్యపి రాత్రౌ స్యాది
తి వాచ్యం-ఇష్టాపత్తేః-తస్య తిథిసంబంధిత్వాత్॥సంధ్యారాత్ర్యోర్న కర్తవ్యం
శ్రాద్ధం ఖలు విచక్షణైరితి విష్ణ్వాద్యై రాత్రౌ నిషేధాత్ - అత ఏవాల్పద్వాద
శ్యాముషః కాలే ద్వయం కుర్యాత్ ప్రాతర్మాధ్యాహ్నికం తదేత్యాద్యైర్వ
క్యైస్త్రయోదశీశ్రాద్ధం నాపకృష్యతే - భిన్నవిషయత్వాదిత్యుక్తం మదనర
త్నే-నిత్యం త్వపకృష్యతే - అన్వహమిత్యుక్తేస్తిథిసవార్థికాభావాత్-యథా
చ సుదర్శనభాష్యే॥ పరపక్షే పితౄణీతి నియమేపి నిత్యశ్రాద్ధత్వే సంవత్సరమి
త్యత్యంతసంయోగే ద్వితీయాబలాచ్ఛుక్లపక్షేపీత్యుక్తం తథా రాత్రావపి - త
థా చ మాధవేన ప్రతిపత్ప్రకరణే స్పష్టముక్తం-వయం చాగ్రే వక్ష్యామః- అస్య
దినే కరణలోప ఏవ - రాత్రౌ శ్రాద్ధం న కుర్వీతేతి నిషేధాదితి పృథ్వీచంద్రోద
యః-పాత్రాభావే కౌర్మే॥ ఉద్ధృత్య వా యథాశక్తి కించిదన్నం ప్రకల్పయేత్॥
తత్ప్రతిపత్తిమాహ విష్ణుః, భిక్షుకాభావే అన్నం గోభ్యో దద్యాదగ్నౌ వా ప్ర
క్షిపేదితి- హేమాద్రౌ నాగరఖండే॥నిత్యశ్రాద్ధం న కుర్వీత ప్రసంగాద్యత్ర సిద్ధ్య
తి॥శ్రాద్ధాంతరే కృతేన్యత్ర నిత్యత్వాత్తన్న హాపయేత్ ॥ షట్దైవతే పృథఙ్నే
త్యర్థః-మాత్స్యే॥తతస్తు వైశ్వదేవాంతే సభృత్యసుతబాంధవః। భుంజీతాతిథి
సంయుక్తస్సర్వం పితృనిషేవితమ్॥ సర్వం పర్యనిషిద్ధం మాంసమాషాద్యపీత్య
ర్థః-ఏవం కృష్ణైకాదశ్యాదౌ గృహిణోపి భోజనం-అస్య వైధత్వేన నిషేధాప్ర
వృత్తేః-ఏవం గ్రహణవేధేపి- యత్త్వనాహితాగ్నేరమాషమమాంసం వ్రత
యేదిత్యుక్తం-తద్ధేయమేవ-శ్రౌతత్వేన తస్య బలవత్త్వాత్- దేవలః॥శ్రాద్ధం కృ
త్వా తు యో మర్త్యో న భుంక్తే స కదాచన। దేవా హవ్యం న గృహ్ణంతి కవ్యాని పి
తరస్తథా॥శివరాత్ర్యేకాదశ్యాదౌ త్వవఘ్రాణమేవేత్యుక్తం ప్రాక్ - యత్ర
తూపవాసో నావశ్యకస్తత్రైకభక్తమయాచితం వా కార్యమితి హేమాద్రిః -
జాతూకర్ణ్యః॥ అహన్యేవ తు భోక్తవ్యం కృతే శ్రాద్ధే ద్విజన్మభిః। అన్యథా హ్యా
సురం శ్రాద్ధం పరపాకే చ సేవితే ॥ శ్రాద్ధశేషభోజనస్య క్వచిన్నిషేధమాహ
హేమాద్రౌ ప్రాయశ్చిత్తకాండే మార్కండేయః ॥ పిత్రాదీనామథాన్యే

షాం శ్రాద్ధశేషాన్నభోజనమ్ । వ్రతినాంవిధవానాంచయతీనాంచవిగర్హి
తమ్॥అన్యైర్భిన్నగోత్రైః-వ్రతినోబ్రహ్మచారిణః ॥ శ్రాద్ధావశిష్టభోక్తారస్తే
నై నిరయగామినః । సగోత్రాణాంసకుల్యానాంజ్ఞాతీనాంచనదోషకృదితిత
త్రైవోక్తేః-తత్రైవజాబాలిః ॥ విప్రస్త్వన్యగృహేశ్రాద్ధశిష్టాన్నంభోజ
నంచరేత్ ।ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధిస్స్యాత్ జ్ఞాతిగోత్రేనదోషకృత్ ॥ యతీనాంచ
పనంలక్షంప్రణవజపశ్చేతితత్రైవోక్తం- అస్యాపవాదమాహసఏవ॥శ్వశుర
స్యగురోర్వాపిమాతులస్యమహాత్మనః। జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చపుత్రస్యబ్రహ్మనిష్ఠస్య
యోగినః॥ఏతేషాంశ్రాద్ధశిష్టాన్నంభుక్త్వాదోషోనవిద్యతే।ఇతి కేచిత్ప్రశంసం
తిమునయస్తదసాంప్రతమ్॥విశేషాంతరంతత్రైవజ్ఞేయం- హేమాద్రౌజాబా
లిః ॥ తాంబూలందంతకాష్ఠంచస్నేహస్నానమభోజనమ్ । రత్యౌషధిపరా
న్నానిశ్రాద్ధకర్తావివర్జయేత్॥పృథ్వీచంద్రోదయేఆచార్యః ॥ నశూద్రంభోజ
యేత్తస్మిన్నృహేయత్నేనతద్దినే।శ్రాద్ధశేషంనశూద్రేభ్యఃప్రదద్యాదఖిలేష్వ
పి-ఇతినిర్ణయసింధౌశ్రాద్ధప్రకరణేపార్వణశ్రాద్ధం——అథానుకల్పః- తత్రవి
ప్రాలాభే॥భోజయేదథవాప్యేకంబ్రాహ్మణంపఙ్క్తిపావనమ్।దైవేకృత్వా
తునైవేద్యంపశ్చాత్తస్యతుర్వపేదితిశంఖోక్తేరేకోవిప్రఃపూర్వముక్తః - వి
ప్రాభావేదర్భవటుః॥నిధాయవాదర్భవటూనాసనేషుసమాహితః। ప్రేషా
నుప్రేషసంయుక్తంవిధానంప్రతిపాదయేదితిదేవలోక్తేః - అశక్తావామశ్రా
ద్ధం॥ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచప్రవాసేపుత్రజన్మని।ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతభార్యారజ
సిసంక్రమేఇతికాత్యాయనోక్తేః-పృథ్వీచంద్రోదయేజమదగ్నిః॥ యావత్స్యా
న్నాగ్నిసంయుక్తఉత్సన్నాగ్నిరథాపివా।ఆమశ్రాద్ధంతదాకుర్యాద్ధస్తేగ్నౌక
రణంభవేత్॥కౌర్మే॥అనగ్నిరథనోవాపితథైవవ్యసనాన్వితః।ఆమశ్రాద్ధంద్విజః
కుర్యాద్వృషలస్తుసదైవహి ॥ ఆహితాగ్నేప్రవాసస్థేతత్పత్నీగృహేదర్శం
ఋత్విగాదినాకారయేత్ ॥ అమావాస్యాదినియతంప్రోషితేధర్మచారిణి। ప
త్న్యైతుకారయేన్నిత్యమన్యేనాప్యృత్విగాదినేతిలఘుహారీతోక్తేరితిపృథ్వీచం
ద్రోదయః - అవిపదమాబ్దికాదిసర్వపార్వణపరమితిశూలపాణిః - సుమం
తుః ॥ పాకాభావేధికారస్స్యాద్విప్రాదీనాంనరాధిప। అపత్నీనాంమహాబా
హోవిదేశగమనాదిభిః ॥ సదాచైవతుశూద్రాణామామశ్రాద్ధంవిదుర్బు
ధాః॥ ప్రచేతాః॥ స్త్రీశూద్రస్స్వపచశ్చైవజాతకర్మణిచాప్యథ। ఆమశ్రా
ద్ధంసదాకుర్యాద్విధినాపార్వణేనతు ॥ స్వయంపచతీతిస్వపచః - విష్ణూశన
సౌ ॥ ఆత్మనోదేశకాలాభ్యాంవిప్లవేసముపస్థితే। ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచప్రవా

సేపత్న్యసంభవే ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేచైవ దద్యాదామంవిశేషతః । నా
శ్వంభోజయేద్విద్వాన్ సచ్ఛూద్రోపికదాచన ॥ భోజయన్ప్రత్యవాయీస్యా
న్నచతస్యఫలంలభేత్ ॥ అత్రప్రవాసతీర్థగ్రహణాదావామహేమశ్రాద్ధమే
వ- పాకశ్రాద్ధంతునభవత్యేవేతి హేమాద్రిరత్నావళ్యాదయః- అపరార్క
విజ్ఞానేశ్వరాదయస్తు ॥ పాకాభావేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంవిధీయతఇతిసు
మంతూక్తేః - సాగ్నికైర్నిరగ్నికైశ్చప్రవాసాదౌసర్వత్రపాకాభావేఆమాది
కార్యం - పాకసంభవేత్వన్నేనైవేత్యాహుః - అతఏవపాకశ్రాద్ధముక్త్వా॥
ఏతచ్చానుపనీతోపికుర్యాత్సర్వేషుకర్మసు । భార్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవా
సస్థోపినిత్యశ ఇతిమాత్స్యే - నిరగ్నేరపిపాకేనోక్త మితిశూలపాణికల్పత
రూ - ఏతచ్ఛుబ్దశ్రాద్ధమాత్రపరఇత్యన్యే ॥ ఏకోద్దిష్టంతుకర్తవ్యంపాకేనై
వసదాస్వయమితి లఘుహారీతీయమపి సాగ్నేరేవ - నిరగ్నేర్మహైకోద్దిష్టమ
ప్యామేన - శూద్రస్యతుదశాహపిండాద్యామేనేతిహలాయుధః - ఉత్సన్నా
గ్నీనాంత్వామశ్రాద్ధమేవ - పూర్వోక్తజమదగ్నివాక్యాత్- మరీచిః॥ శ్రాద్ధ
విఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్। అమావాస్యాదినియతంమాససం
వత్సరాదృతే॥స్మృతిదర్పణే ॥ మృతాహంచసపిండంచగయాశ్రాద్ధంమహాల
యమ్।ఆపన్నోపినకుర్వీతశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిత్ - హేమాద్రౌవ్యాసః॥ఆ
మందదతుకౌంతేయదద్యాదామంచతుర్గుణమ్ । ద్విగుణంత్రిగుణంవాపినత్వేక
గుణమర్పయేత్॥ సిద్ధాన్నేతువిధిర్యస్స్యాదామశ్రాద్ధేప్యసౌవిధిః । ఆవాహ
నాదిసర్వంస్యాత్పిండదానంచభారత॥ దద్యాద్యచ్చద్విజాతిభ్యశ్శృతంవాశృత
మేవవా। తేనాగ్నౌకరణంకుర్యాత్పిండాంస్తేనైవనిర్వపేత్ ॥ పక్షాంతరమా
హసఏవ॥ఆమందద్ధికౌంతేయతదామంద్విగుణంచరేత్। త్రిగుణంచతుర్గుణం
చాపినత్వేకగుణమర్పయేత్॥ స్మృత్యర్థసారేసమమప్యుక్తం-షట్త్రింశన్మతే॥
ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాత్పిండదానంకథంభవేత్। గృహపాకాత్సముద్ధృత్య
సక్తుభిఃపాయసేనవా॥పిండాన్దద్యాద్యథాలాభంతిలైస్సహవిమత్సరః॥ పృథ్వీ
చంద్రోదయేవ్యాసః ॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాద్విధిజ్ఞశ్శ్రాద్ధదస్సదా।హ
స్తేగ్నౌకరణంకుర్యాద్బ్రాహ్మణస్యవిధానతః॥ ఏతత్సాగ్నేర్నిరగ్నేస్సదా
తత్సత్త్వాత్-యత్తు ॥ ఆమేనపిండందద్యాచ్చేద్విప్రాన్పాకేనభోజయేత్।ప
క్వేనకురుతేపిండమామాన్నంయఃప్రయచ్ఛతి ॥ తావుభౌమనుజౌప్రోక్తౌనర
కార్హౌనసంశయఇతితద్గర్హా[illegible]రం- దేశాచారాద్వ్యవస్థితియుక్తం-మరీచిః॥
ఆవాహనేస్వధాకారేమంత్రోహ్యవిసర్జనే।అస్యకర్మణ్యనూహ్యస్స్యాత్రా

మశ్రాద్ధవిధిః స్మృతః ॥ ఆవాహనే హవిషే అత్తవ ఇత్యత్ర స్వీకర్తవే ఇత్యూహః - స్వధాకారేణ మోవః పితర ఇషే ఇత్యత్ర ఇషే పదస్థానే ఆమద్రవ్యాయే త్యూహః- విసర్జనే వాజేవాజే ఇత్యత్ర తృప్తా ఇతిస్థానే తర్పన్త్వ తృప్యతేతి వోహః-యద్యపి తస్మాదృచంనోహేదితిబుచ్యాహో నిషిద్ధః- తథాపి వచనాద్భవతి॥ తృప్తిప్రశ్నో వగాహాంశ్చ జుషప్రశ్నో యథాసుఖమ్। ఆమశ్రాద్ధే భవేన్నైతదపోశానంచ పంచమమ్॥ అయంచానువాదః-స్వలేబాల్యాం ఛేదనాదీనామివార్థాభావాల్లోపసిద్ధేః-ధర్మప్రదీపేతు॥ ఆమంచతుర్గుణం దద్యాదథవా ద్విగుణం తథా। హేమంచాష్టగుణం తద్వదామే హైమే హ్యసౌ విధిః ॥ ఆమే హైమే తథా నిత్యే నాందీశ్రాద్ధే తథైవ చ। వ్యతీపాతాదికే శ్రాద్ధే నియమాన్పరివర్జయేత్ ॥ గృహపాకాత్సముద్ధృత్య సక్తుభిః పాయసేన వా। పిండదానం ప్రకుర్వీత ఆమే హైమే కృతే సతి॥ ఆమశ్రాద్ధే చ వృద్ధౌ చ ప్రేతశ్రాద్ధే తథైవ చ। వికిరం నైవ కుర్వీత మునిః కాత్యాయనోబ్రవీత్ ॥ ఆమశ్రాద్ధమసంగుష్ఠమగ్నౌకరణవర్జితమ్। తృప్తిప్రశ్నవిహీనం తు కర్తవ్యం మానవైర్ధ్రువమ్॥ ఆవాహనాగ్నౌకరణం వికిరం పాత్రపూరణమ్॥ తృప్తిప్రశ్నం న కుర్వీత ఆమే హైమే కదాచనేత్యుక్తం. ఏతచ్చ॥ ఆవాహనం భవేత్కార్యమర్ఘ్యదానం తథైవ చేతి హేమాద్రౌ భవిష్యాదివిరోధాచ్చింత్యం-శాఖాంతరవిషయం వాస్తు-వికిరోప్యామే నేతి హేమాద్రిః- శూద్రస్య తు తత్రైవోక్తం॥ అగ్నౌకరణమంత్రశ్చ నమస్కారో విధీయతే॥ అగ్నయే కవ్యవాహనాయ నమః - సోమాయ పితృమతే నమ ఇత్యయం మంత్రః-మాత్స్యే॥ మంత్రవర్జం హి శూద్రస్య సర్వమేవ విధీయతే । ఏవం శూద్రోపి సామాన్యం వృద్ధిశ్రాద్ధం చ సర్వదా ॥ నమస్కారేణ మంత్రేణ కుర్యాదామాన్నవద్బుధః॥ తచ్చ పూర్వాహ్ణే కార్యం॥ ఆమశ్రాద్ధం తు పూర్వాహ్ణే ఏకోద్దిష్టం చ మధ్యతః। పార్వణం చాపరాహ్ణే తు ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమితి హారీతోక్తేః- ఏతద్ద్విజవిషయం- శూద్రకర్తృకం త్వపరాహ్ణ ఏవ ॥ మధ్యాహ్నాత్పరతో యస్తు కుతుపస్సముదాహృతః। ఆమశ్రాద్ధం తు తత్రైవ పితౄణాం దత్తమక్షయమితి సుమంతూక్తేరిత్యపరార్కే- హేమాద్రౌ చోక్తం- తదభావే హేమశ్రాద్ధమాహ హేమాద్రౌ మరీచిః॥ ఆమాన్నస్యాప్యభావే తు శ్రాద్ధం కుర్వీత బుద్ధిమాన్ । ధాన్యాచ్చతుర్గుణేనైవ హిరణ్యేన సురోచిషా॥ ధర్మః॥ ఆమం తు ద్విగుణం ప్రోక్తం హేమం తద్వచ్చతుర్గుణమ్॥ స్మృత్యర్థసారే॥ హిరణ్యమష్టగుణం చతుర్గుణం సమం వా దద్యాత్ హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ అన్నాభావే ద్విజాభావే ప్రవాసే పుత్రజన్మని। హేమశ్రాద్ధం సంగ్రహే చ తథా స్త్రీశూద్రయోరపి ॥ షట్త్రింశన్మతే తుర్యపాదేవ

ర్జయిత్వాక్షయేఽహనీతి పాఠః ॥ యస్యభార్యారజస్వలేతి వ్యాసపాఠః- పుత్రోత్పత్తౌతు హేమనియమమాహ సంవర్తః ॥ పుత్రజన్మని కుర్వీత శ్రాద్ధం హేమ్నైవబుద్ధిమాన్ ॥ నపక్వేన నచామేన కల్యాణాన్యభికామయన్ ॥ భవిష్యే। గృహపాకాత్సముద్ధృత్య సక్తుభిః పాయసేనవా । పిండదానం ప్రకుర్వీత హేమశ్రాద్ధే కృతేసతి ॥ శూద్రస్తు గృహపాకేన తత్పిండాన్నిర్వపేత్తథా । సక్తుమూలం ఫలం తస్య పాయసం వాభవేత్ స్మృతమ్ ॥ హేమశ్రాద్ధే పిండదానం నేతి దివోదాసః - స్మృత్యర్థసారేతు వికల్ప ఉక్తః- తదాశయం న విద్మః షట్త్రింశన్మతే ॥ నామంత్రణాగ్నౌకరణం వికిరో నైవదీయతే । తృప్తిప్రశ్నోఽపి నైవాత్రకర్తవ్యః కేనచిద్భవేత్ ॥ అత్రమరీచినా - ఆమాభావే హేమవిధానేనస్థానాపత్త్యాధర్మప్రాప్తేః- పూర్వవన్మంత్రోహః పూర్వాహ్ణకాలతా చ జ్ఞేయేతిదిక్ - పూర్వోక్తధర్మప్రదీపోక్తేశ్చ- వ్యాసః॥ హిరణ్యామాంశ్రాద్ధీయం లబ్ధం యత్క్షత్రియాదితః । యథేష్టం వినియోజ్యం స్యాద్భుంజీయాద్బ్రాహ్మణాన్ స్వయమ్ ॥ విప్రలబ్ధం భుంజీయాత్ - క్షత్రియాదిలబ్ధేతు యథేష్టవినియోగః- తేనాపి శ్రాద్ధవైశ్వదేవాదిన కార్యం - దేవోద్దేశేన త్యక్తస్య దేవతాంతరాయ త్యాగాయోగాదితి దేవయాజ్ఞికః - శూద్రలబ్ధే తూక్తం తత్రైవ షట్త్రింశన్మతే ॥ ఆమం శూద్రస్య యత్కించిచ్ఛ్రాద్ధికం ప్రతిగృహ్యతే। తత్సర్వం భోజనాయాలం నిత్యనైమిత్తికే న చేతి - శుద్ధితత్త్వేంగిరాః ॥ శూద్రవేశ్మని విప్రేణ క్షీరం వా యది వా దధి। నివృత్తేన న భోక్తవ్యం శూద్రాన్నం తదపి స్మృతమ్॥ శూద్రాద్విప్రగృహేష్వన్నం ప్రవిష్టం తు సదా శుచి॥ పరాశరః॥ తావద్భవతి శూద్రాన్నం యావన్న స్పృశతి ద్విజః। ద్విజాతికరసంస్పృష్టం సర్వం తన్నవిరుధ్యతే ॥ విష్ణుపురాణే॥ సంప్రోక్షయిత్వా గృహ్ణీయాచ్ఛూద్రాన్నం గృహమాగతమ్॥ అంగిరాః॥ పాత్రాంతరగతం గ్రాహ్యం దుగ్ధం స్వగృహమాగతమ్॥ సపిండశ్రాద్ధశక్తావాహ హేమాద్రౌ సంవర్తః ॥ సమగ్రం యస్తు శక్నోతి కర్తుం నైవేహ పార్వణమ్ । అపి సంకల్పవిధినా కాలే తస్య విధీయతే ॥ పాత్రే భోజ్యస్య చాన్నస్య త్యాగః సంకల్ప ఉచ్యతే॥ వ్యాసః॥ సాంకల్పం తు యదా కుర్యాన్న కుర్యాత్పాత్రపూరణమ్ । నావాహనాగ్నౌకరణే పిండాంశ్చైవ న దాపయేత్॥ పాత్రమర్ఘ్యస్య ॥ సమంత్రకావాహనస్య నిషేధః- తూష్ణీం తు భవత్యేవేతి హేమాద్రిః- స్మృత్యర్థసారే॥ వికిరం తు న దాతవ్యమితి తృతీయపాదే పాఠః- స్మృత్యంతరే ॥ త్యజేదావాహనం చార్ఘ్యమగ్నౌకరణమేవ చ । పిండాంశ్చ వికిరాక్షయ్యే శ్రాద్ధే సాంకల్పసంజ్ఞకే॥ హేమాద్రౌ వృద్ధశాతాతపస్తు ॥ పిండ

నిర్వాపరహితంయత్తుశ్రాద్ధంవిధీయతే। స్వధావాచనలోపోత్రవికిరస్తునలు
ప్యతఇత్యాహ - పృథ్వీచంద్రోదయేవసిష్ఠః ॥ ఆవాహనంస్వధాశబ్దంపిండా
గ్నౌకరణంతథా। వికిరంపిండదానంచసాంకల్పేషడ్వివర్జయేత్॥ వికిరేవికల్పః
స్మృత్యంతరే॥ అంగానిపితృయజ్ఞస్యయదాకర్తుంనశక్నుయాత్। సతదావా
చయేద్విప్రాన్సంకల్పాత్సిద్ధిరస్త్వితి॥ ఛాగలేయః॥ పిండోయత్రనివర్తేతమ
ఘాదిషుకథంచన। సాంకల్పంతుతదాకార్యంనియమాద్బ్రహ్మవాదిభిః॥ కా
ష్ణాజినిః॥ మౌంజీబంధాద్వత్సరార్ధంవత్సరంపాణిపీడనాత్। పిండాన్స
పిండానోదద్యుఃప్రేతపిండంవినాత్రతు॥ అస్యాపవాదః పిత్రోరాబ్దికాదౌపూ
ర్వముక్తః త్యక్తాగ్నేరపిసాంకల్పముక్తంషట్త్రింశన్మతే ॥ అనగ్నికోయదా
విప్రఉత్సన్నాగ్నిస్తథైవచ। తథావృద్ధిషుసర్వాసుసంకల్పశ్రాద్ధమాచరేత్॥
అశక్తౌపృథ్వీచంద్రోదయేబృహన్నారదీయే ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావేఅన్న
మాత్రంతుపాచయేత్। పైతృకేనతుసూక్తేనహోమంకుర్యాద్విచక్షణః॥ దే
వలః॥ పిండమాత్రంప్రదాతవ్యమభావేద్రవ్యవిప్రయోః। శ్రాద్ధీయాహనిసం
ప్రాప్తేభవేన్నిరశనోపివా ॥ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ కంచిద్దద్యాదశక్తస్తూదకుంభాది
కంద్విజే। తృణానివాగవేదద్యాత్పిండాన్వాప్యథనిర్వపేత్॥ తిలదర్భైః పితౄ
న్వాపితర్పయేత్స్నానపూర్వకమ్॥ హేమాద్రౌభవిష్యే॥ అగ్నినావాదహే
త్కక్షంశ్రాద్ధకాలేసమాగతే। తస్మిన్వోపవసేదహ్నిజపేద్వాశ్రాద్ధసంహి
తామ్॥ శ్రాద్ధసంహితాసమంత్రశ్రాద్ధసంకల్పః - విష్ణువరాహపురాణయోః॥
అసమర్థోన్నదానస్యధాన్యమామంస్వశక్తితః। ప్రదాస్యతిలాన్వాపిస్వ
ల్పాంవాపిచదక్షిణామ్॥ సర్వాభావేవనంగత్వాకక్షామూలప్రదర్శకః। సూ
ర్యాదిలోకపాలానామిదముచ్చైఃపఠిష్యతి ॥ నమేస్తివిత్తంనధనంనచాన్నం
శ్రాద్ధోపయోగిస్వపితౄన్నతోస్మి। తృప్యంతుభక్త్యాపితరోమయైతౌభుజౌ
కృతౌవర్త్మనిమారుతస్య ॥ ఇత్యేతత్పితృభిర్గీతం భావాభావప్రయోజనమ్।
యఃకరోతికృతంతేనశ్రాద్ధంభవతిభారత॥ ప్రభాసఖండే॥ గత్వారణ్యమమా
ముష్యమూర్ధ్వబాహుర్విరౌత్యదః। నిరన్నోనిర్ధనోదేవాః పితరోమామృణం
కృథాః॥ నమేస్తివిత్తంనధనంనభార్యాశ్రాద్ధంకథంవఃపితరఃకరోమి।వనంప్ర
విశ్యేహతుతన్మయోచ్చైర్భుజౌకృతౌవర్త్మనిమారుతస్య॥ శ్రాద్ధర్ణమేతద్భవ
తాంప్రదత్తంమహ్యందయధ్వంపితృదేవతాద్యాః। ఆఖ్యాయచోర్ణిస్యభుజౌ
తతోవైదినాచరాత్రింసముపోష్యతిష్ఠేత్॥ భవేత్సవైతేనకృతేనతేషామృణేన
ముక్తఃపితృదేవతానామ్॥ఇత్యనుకల్పః—అథశ్రాద్ధభోజనేప్రాయశ్చిత్తం-

దర్శేషట్ప్రాణాయామాః - వృద్ధాత్రేయః - సంస్కారేషుజాతకర్మా
దిచూడాంతేషు సాంతపనం - ఆద్యేచాంద్రంవా, అన్యసంస్కారేషూపవా
సః- సీమంతేచాంద్రమితివిజ్ఞానేశ్వరః- ఆపదినవశ్రాద్ధఏకాదశాహేషుభో
జనేకాయః - ద్వాదశాహేఊనమాసేచపాదోనః - ద్విమాసేత్రిపక్షేఊన
షష్ఠోనాబ్దయోశ్చార్ధకృచ్ఛ్రః - త్రిమాసాద్యాబ్దికాంతేషుసపిండనేచపాద
కృచ్ఛ్రః- ఉపవాసోవా- గురుద్రవ్యార్థభోజనేర్ధం- జపశీలేతదర్ధం-అనాప
దితూనమాసాంతేషుచాంద్రంకాయంవా - ద్విమాసాదౌపాదోనం- త్రిమా
సాదావర్ధకాయః- ఆబ్దికేపాదోనకాయః-పునరాబ్దికేఏకాహః- క్షత్రియా
దిశ్రాద్ధేషుద్విత్రిచతుర్గుణానిజ్ఞేయాని - చాండాలసర్పశ్వాదిహతపతితక్లీబా
దినవశ్రాద్ధేచాంద్రంఆద్యమాసికాంతేచాంద్రంపరాకశ్చ - ద్వాదశాహాదౌ
పరాకః- ద్విమాసాదావతికృచ్ఛ్రః - త్రిమాసాదౌకాయః- ఆబ్దికేపాదః-
అభ్యాసేసర్వంద్విగుణం- ఆమహేమసంకల్పశ్రాద్ధేషుతత్తదర్ధాని- యతిర్బ్ర
హ్మచారీచోక్తంప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా త్రీనుపవాసాన్ప్రాణాయామాస్ఘృ
తాశనంచాధికంకృత్వావ్రతశేషంసమాపయేత్- అనాపదిద్విగుణం- దర్శా
దౌదశగాయత్రీమంత్రితాఆపఃపిబేత్ - షట్ప్రాణాయామావా-సంస్కారే
షుచౌలేకృచ్ఛ్రః- సీమంతేచాంద్రం - అన్యేషూపవాసఇతిదిక్ - అత్రమాధ
వమితాక్షరాదౌక్వచిద్విరోధోవిషయభేదాత్పరిహార్యః- ఏకాదశాహేచాం
ద్రం- పునస్సంస్కారశ్చేతిప్రాయశ్చిత్తకాండేహేమాద్రిః- యత్తూశనాః॥
దశకృత్వః పిబేదాపోగాయత్ర్యాశ్రాద్ధభుగ్ద్విజ ఇతితదనుక్తప్రాయశ్చిత్త
శ్రాద్ధపరమితివిజ్ఞానేశ్వరః—— అథక్షయాహశ్రాద్ధం - తత్స్వరూపమాహ
హేమాద్రౌవ్యాసః ॥ మాసపక్షతిథిస్పృష్టేయోయస్మిన్మ్రియతేహని। ప్ర
త్యబ్దంతుతథాభూతంక్షయాహంతస్యతంవిదుః ॥ నారదీయే ॥ పారణేమ
రణేనౄణాంతిథిస్తాత్కాలికీస్మృతా ॥ అత్రచాంద్రంమానంజ్ఞేయం॥అబ్దికే
పితృకార్యేచచాంద్రోమాసఃప్రశస్యతఇతిగర్గోక్తేః - మలమాసమృతస్యతు
సౌరం ॥ మలమాసమృతానాంతుసౌరంమానంసమాశ్రయేదితిహేమాద్రా
వుక్తేః- ఏతన్మృతమాసస్యైవాధిక్యేజ్ఞేయం- బ్రాహ్మే॥ ప్రతిసంవత్సరంకా
ర్యంమాతాపిత్రోర్మృతేఽహని । పితృవ్యస్యాప్యపుత్రస్యభ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యచై
వహి॥ అపుత్రస్యేతిభ్రాతాప్యన్వయః- జ్యేష్ఠస్యేతికనిష్ఠస్యానావశ్యకత్వా
ర్థం- మదనరత్నేభవిష్యే ॥ సర్వేషామేవశ్రాద్ధానాంశ్రేష్ఠంసాంవత్సరంమ
తమ్॥ తథా॥ భోజకోయస్తువైశ్రాద్ధంనకరోతిఖగాధిప। మాతాపితృభ్యాం

సతతంవర్షేవర్షేమృతేహని ॥ సయాతినరకంఘోరంతామిస్రంనామనామతః॥
తచ్చ- నానాస్మృతిష్వేకోద్దిష్టంపార్వణంచోక్తం - ఆద్యమాహయమః॥ స
పిండీకరణాదూర్ధ్వంప్రతిసంవత్సరంసుతైః । మాతాపిత్రోః పృథక్కార్యమే
కోద్దిష్టంమృతేహని॥ వ్యాసః॥ ఏకోద్దిష్టంతుకర్తవ్యంపిత్రోశ్చైవమృతేఽహ
ని । ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణంకురుతేనరః ॥ అకృతంతద్విజానీయాద్భవే
చ్చపితృఘాతకః ॥ అంత్యమాహశాతాతపః ॥ సంపిండీకరణంకృత్వాకుర్యా
త్పార్వణవత్సదా। ప్రతిసంవత్సరంశ్రాద్ధంఛాగలేనోదితోవిధిః ॥ యస్సపిండీ
కృతంప్రేతంపృథక్పిండేనియోజయేత్ । విధిఘ్నస్తేనభవతి పితృహాచోపజా
యతే ॥ అత్రౌరసక్షేత్రజయోఃపార్వణందత్తకాదీనామేకోద్దిష్టమిత్యేకఃప
క్షః - సాగ్నేఃపార్వణంనిరగ్నేరేకోద్దిష్టమిత్యపరః- తద్దూషణంమితాక్షరా
దౌజ్ఞేయం - కల్పతరుస్తుసాగ్న్యోరౌరసక్షేత్రజయోఃపార్వణం - నిరగ్నిక
యోస్త్వేకోద్దిష్టమిత్యాహ- అపరార్కేప్యేవం - దత్తకాదయోదశపుత్రా
స్తుసాగ్నయోనిరగ్నయశ్చైకోద్దిష్టమేవకుర్యుః ॥ ప్రత్యబ్దంపార్వణేనైవవిధి
నాక్షేత్రజౌరసౌ । కుర్యాతామితరేకుర్యురేకోద్దిష్టంసుతాదశేతి జాతూక
ర్ణ్యోక్తేః - యదాతుదత్తకస్య పితాదర్శేమహాలయేవామృతస్తత్రపార్వణై
కోద్దిష్టయోర్వికల్పః - వస్తుతస్తుసర్వేషాంపార్వణైకోద్దిష్టయోర్వ్రీహియ
వవద్వికల్పః- సచదేశాచారాద్వ్యవస్థితఇతిసర్వనిబంధసిద్ధాంతః - అతఏవ
పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః॥ మాతాపిత్రోఃపృథక్కార్యమేకోద్దిష్టంమృ
తేహనీత్యుక్త్వాహ ॥ దేశధర్మంసమాశ్రిత్యవంశధర్మమథాపరే । సూరయ
శ్శ్రాద్ధమిచ్ఛంతిపార్వణంచక్షయాహ్యపీతి - తచ్చకేవలపితౄణాంసపత్నీ
కానామితిహేమాద్రిః- అత్రమాతామహానకార్యాః ॥ కర్షూసమన్వితం
భుక్త్వాతథాద్యంశ్రాద్ధషోడశమ్ । ప్రత్యాబ్దికంచశేషేషుపిండాస్స్యుష్షడి
తిస్థితిరితికాత్యాయనోక్తేః - కర్షూసమన్వితంసపిండనంమైరేకోద్దిష్టంక్రియ
తే తేషామపిక్వచిత్పార్వణమేవ-శంఖోక్తేః - ఏవంసన్న్యాసినోపి ॥ ఏకోద్ది
ష్టంయతేర్నాస్తిత్రిదండగ్రహణాదిహ । సపిండీకరణాభావాత్పార్వణం
తస్య సర్వదేతిప్రచేతసోక్తేః - వాయవీయే ॥ సన్న్యాసినోప్యాబ్దికాదిపు
త్రఃకుర్యాద్యథావిధి । మహాలయేతుయచ్ఛ్రాద్ధంద్వాదశ్యాంపార్వణంహి
తత్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః ॥ సంగ్రామేసంస్థితానాంచప్రేత
పక్షేశశిక్షయే । తేషాంపార్వణమేవోక్తంక్షయాహేపిచసత్తమైః॥ చంద్ర
క్షయానాశకసంయుగేషుయఃప్రేతపక్షేమృతవాన్సపిండః । సపిండితానా

మపిచాబ్దికానిభవంతి తేషామిహ పార్వణాని ॥ తథా ॥ భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యకు
ర్వీత జ్యేష్ఠోభ్రాతానుజస్యచ । దైవహీనంతుతత్కుర్యాదితిధర్మవిదబ్రవీత్॥
దైవహీనమేకోద్దిష్టం- జ్యేష్ఠోభ్రాతానాద్యగర్భజః - తథాచతత్రైవశాతా
తపః ॥ అనాద్యగర్భజ్యేష్ఠోపిభ్రాతాసద్భిర్నిగద్యతే। ఋతేసపిండనాత్తస్య
నైవపార్వణమాచరేత్ ॥ ఆద్యగర్భేతుపార్వణమేకోద్దిష్టంవేత్యర్థః- మాతు
స్తుహేమాద్రౌకాత్యాయనః ॥ ప్రత్యబ్దంయోయథాకుర్యాత్పుత్రః పిత్రేస
దాద్విజః । తథైవమాతుఃకర్తవ్యంపార్వణంచాన్యదేవవా॥ యత్తుతేనైవో
క్తం ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వంపిత్రోరేవహిపార్వణమ్ । పితృవ్యభ్రాతృమా
తౄణామేకోద్దిష్టంసదైవత్వితితత్సాపత్నమాతృపరమ్ ॥ యత్తువృద్ధపరాశ
రః॥అపుత్రస్యపితృవ్యస్యతత్పుత్రోభ్రాతృజోభవేత్। సఏవాస్యతుకుర్వీతపిండ
దానాదికక్రియామ్ । పార్వణంతేనకార్యంస్యాత్పుత్రవద్భ్రాతృజేనతు । పి
తృస్థానేతుతం కృత్వా శేషంపూర్వవదుచ్చరేదితితత్పితృవద్దేశాచారవద్వ్యవ
స్థితమితిపృథ్వీచంద్రః - శ్రాద్ధదీపకళికాయాంచతుర్వింశతిమతేతు ॥ పితృవ్య
భ్రాతృమాతౄణాంజ్యేష్ఠానాంపార్వణంభవేత్। ఏకోద్దిష్టంకనిష్ఠానాందం
పత్యోఃపార్వణంమిథః ॥ అపుత్రస్యపితృవ్యస్యభ్రాతుశ్చైవాగ్రజన్మనః।మా
తామహస్యతత్పత్న్యోః శ్రాద్ధంపార్వణవద్భవేదిత్యుక్తం - తత్పత్న్యోఃక
ర్తృత్వేపిపార్వణమేవ ॥ సర్వాభావేస్వయంపత్న్యః స్వభర్తౄణామ
మంత్రకమ్।సపిండీకరణంకుర్యుస్తతఃపార్వణమేవచేతిలౌగాక్షిస్మృతేః॥తతః
పత్న్యపికుర్వీతసాపిండ్యంపార్వణంతథేతిసుమంతూక్తేశ్చేతినిర్ణయామృతేఉ
క్తం-అన్యేత్వేతత్పైఠీకపార్వణపరమాహుః-అతఏవ॥భర్తుశ్శ్రాద్ధం తుయా
నారీమోహాత్పార్వణమాచరేత్ ।నతేనతృప్యతేభర్తాకృత్వాతునరకంవ్రజేది
తివచనంతుయాహేపాక్షికైకోద్దిష్టంప్రశంసార్థంనపార్వణనిషేధార్థమిత్యు
క్తంత్రిస్థలీసేతౌభట్టచరణైః-స్వభర్తృప్రభృతిత్రిభ్యఇత్యనేనవిరోధాచ్చ-అ
పుత్రాణాంచాహహేమాద్రావాపస్తంబః॥అపుత్రాయేమృతాఃకేచిత్స్త్రి
యోవాపురుషాశ్చయే। తేషామపిచదేయంస్యాదేకోద్దిష్టంనపార్వణమ్॥మిత్ర
బంధుసపిండేభ్యఃస్త్రీకుమారీభ్యఏవచ।దద్యాద్ద్వైమాసికంశ్రాద్ధంసాంవత్సర
మతోన్యథా॥పారిజాతేతు॥అన్యథాపార్వణమిత్యుక్త్వాసర్వత్రపార్వణమిత్యు
క్తం - ఏకోద్దిష్టవాక్యానితుతీర్థమహాలయపరాణీత్యుక్తం - పృథ్వీచంద్రోద
యేవృద్ధగార్గ్యః॥మాతుస్సహోదరాయాచపితుస్సహభవాచయా । తయో
శ్చనైవకుర్వీతపార్వణంపిండనాదృతే॥ప్రచేతాః॥సపిండీకరణాదూర్ధ్వమేకో

ద్దిష్టంవిధీయతే। అపుత్రాణాంచసర్వేషామపత్నీనాంతథైవచ॥ అపత్నీనాం బ్రహ్మచార్యాదీనాం-మార్కండేయపురాణే.।ప్రతిసంవత్సరంకార్యమేకోద్దిష్టం నరైఃస్త్రియాః। మృతాహనియథాన్యాయంనృణాంయద్వదిహోదితమ్॥నృణామిత్యపృష్టాంతాత్ - గోవిప్రహతపాషండ్యాదీనాంసపిండనాభావేపిసాం వత్సరమేకోద్దిష్టంకార్యమేవేతిశూలపాణిః- అత్రివృద్ధవసిష్ఠౌ॥సపిండీకరణా దూర్ధ్వంయత్రయత్రప్రదీయతే। భ్రాతృభగినైర్యపుత్రాయస్వామినేమాతు లాయచ॥పితృవ్యగురవేశ్రాద్ధమేకోద్దిష్టంనపార్వణమ్॥ యత్తుజాతూకర్ణ్యః॥ పితృవ్యభ్రాతృమాతౄణామపుత్రాణాంతథైవచ।మాతామహస్యాసుతస్య శ్రాద్ధాది పితృవద్భవేదితితదావశ్యకత్వార్థం నతుపార్వణార్థమితి హేమా ద్రిః-యుక్తంత్వేవం। మాతుఃపితరమారభ్యత్రయోమాతామహాఃస్మృతాః। తేషాంతుపితృవచ్ఛ్రాద్ధం కుర్యుర్దుహితృసూనవ ఇతిపులస్త్యోక్తేర్మాతామ హస్యపార్వణమేవ-తత్సాహచర్యాత్పితృవ్యాదౌతథా॥ పితృవ్యభ్రాతృమా తౄణామేకోద్దిష్టం చపార్వణమితత్కుయాదిహ పక్షమేపులస్త్యోక్తేశ్చవిక ల్పః-కేచిత్త్వాపస్తంబాదివాక్యాని॥ వ్యుత్క్రమాచ్చప్రమీతానాంనైవకా ర్యాసపిండతేత్యస్య పితృవ్యాదిపరత్వాద కృతసపిండన పితృవ్యాదిపరాణీ త్యాహుః-మాతాసపత్నమాతా - ఏకోద్దిష్టంతుకనిష్ఠపరమితిపృథ్వీచంద్రో దయేప్యేవం- విశేషస్త్వధికారినిర్ణయేప్రాగుక్తః - కేచిత్పుత్రాంతరాభా వేపిపితామహవార్షికమప్యావశ్యకం॥ పుత్రాభావేచతత్పుత్రఃపత్నీమాతా తథాపతా । విత్తాభావేపసచ్ఛిష్యః కుర్యాత్తస్యౌర్ధ్వదేహికమితిమార్కం డేయపురాణాదిత్యాహుః, తన్న॥ పాత్రేతైకాదశాహాదికర్తవ్యంశ్రాద్ధషో డశమితికాతీయేవిశేషోక్తేః—అథక్షయాహద్వైధేనిర్ణయః - తత్రైకోద్ది ష్టంమధ్యాహ్నేకార్యం - మధ్యాహ్నశ్చపంచధావిభక్తదినతృతీయభాగఇ తిమాధవః॥ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణేఏకోద్దిష్టంతుమధ్యమే । పార్వణంచా పరాహ్ణేతుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమితిహారీతోక్తాప్రాతశ్శబ్దసాహచర్యాత్- తత్రాపికుతపాదిషుముహూర్తద్వితయేజ్ఞేయం॥ ప్రారభ్యకురుతేశ్రాద్ధంకు ర్యాద్రౌహిణంబుధః। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతునలంఘయేదితిగౌ తమోక్తేరేతత్పరత్వాత్ - రౌహిణోనవమోముహూర్తః మైథిలాఃశ్రాద్ధ కౌముదీచైవం - అన్యథా॥ ఊర్ధ్వంముహూర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచ తుష్టయమ్। ముహూర్తపంచకంహ్యేతత్స్వధాభవనమిష్యతఇత్యాదివిరో ధాత్.దీపికాపి॥ ఏకోద్దిష్టముపక్రమేతకుతపఇతిమాధవీయేవ్యాసోపి॥కుతప

ప్రథమేభాగేఏకోద్దిష్టముపక్రమేత్ । అప ర్ణసమీపేవాతత్రైవనియతాత్మ
వాన్॥పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవమ్ - తేనకుతుపాదిరౌహిణాంతో ముఖ్యః కా
లః-దినద్వయేతద్వ్యాప్తౌసమవ్యాప్తౌచపూర్వా - విషమవ్యాప్తావాధిక్యేన
నిర్ణయః-అవ్యాప్తౌపూర్వైవ-పరవిద్ధాయానిషేధాత్ - సాచపూర్వదినేరౌ
హిణలంఘనాపత్తేఃపరైవేతిగౌడాః॥ శుక్లకృష్ణవశాత్తర్వదర్శాపిద్వ్యోర్వావ్యా
వస్థేత్యన్యే-తన్న- పరవిద్ధానిషేధప్రాబల్యాత్ - అత్రమూలంకాలమాధవీ
యేజ్ఞేయం-పార్వణంత్వపరాహ్ణేకార్యంపూర్వోక్తవచనాత్॥ మధ్యాహ్న
వ్యాపినీయాస్యాత్సైకోద్దిష్టేతిథిర్భవేత్ । అపరాహ్ణవ్యాపినీయాపార్వణే
సాతిథిర్భవేదితిపృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధగౌతమోక్తేశ్చ - పూర్వేద్యురేవపరే
ద్యురేవవాఽపరాహ్ణవ్యాప్తౌసైవగ్రాహ్యా-దినద్వయేతద్వ్యాప్తౌతదస్పర్శేం
శతఃసమవ్యాప్తౌవాపూర్వైవ - విషమవ్యాప్తౌత్వధికాగ్రాహ్యా॥ద్వ్యపరా
హ్ణవ్యాపినీస్యాదాబ్దికస్యయదాతిథిః । మహతీయత్రతద్వృద్ధాంప్రశంసంతిమ
హర్షయఇతిమరీచిస్మృతేః ॥ దర్శంచపూర్ణమాసంచపితుస్సాంవత్సరందినమ్।
పూర్వవిద్ధామకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతఇత్యపరార్కేనారదోక్తేః॥ ద్వ్య
హేప్యవ్యాపినీచేత్స్యాన్మృతాహస్యయదాతిథిః । పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యా
త్రిముహూర్తాభవేద్యదీతిసుమంతూక్తేః॥పూర్వస్యాంనిర్వపేత్పిండానిత్యాం
గిరసభాషితమితిహేమాద్రిపాఠః - తత్రైవవృద్ధమనుః॥నద్వ్యహవ్యాపినీ
చేత్స్యాన్మృతాహస్యచయాతిథిః। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాత్రిముహూర్తా
చయాభవేత్॥మదనరత్నేప్యేవం-యత్తుకార్ష్ణాజినివ్యాసౌ॥ అహ్న్యస్త
మయవేళాయాంకలామాత్రాపియదాతిథిః। సైవప్రత్యాబ్దికేజ్ఞేయానాపరా
పుత్రహానిదేతిత్రిముహూర్తస్తుతిః - పూర్వేద్యుస్సాయంత్రిముహూర్తాభా
వేతుపరైవ॥ త్రిముహూర్తానచేద్గ్రాహ్యాపరైవకుతపేహినేతికాలాదర్శేగో
భిలోక్తేః.కాలాదర్శేపి ॥ ప్రత్యాబ్దికేప్యేవమేవతిథిర్గ్రాహ్యాపరాహ్ణికీ।ఉభ
యత్రతథాత్వేతుమహత్త్వేనవినిర్ణయః।సమత్వేపూర్వవిద్ధైకహ్యతథాత్వే
పిసాయది।త్రిముహూర్తాభవేత్సాయంసర్వేష్టోయంవినిర్ణయః॥అన్యత్రాపి॥
సాయంతన్యపరత్రచేన్మృతతిథిస్సైవాబ్దికేమాసికేగ్రాహ్యాసాద్వ్యపరాహ్ణ
యోర్యదితదాయత్రాధికాసామతా । తుల్యాచేదుభయోరపరాహ్ణసమయే
పూర్వానచేత్తద్ద్వయే పూర్వైవత్రిముహూర్తగాస్తసమయేనోచేత్పరైవో
చితా॥మాధవపృథ్వీచంద్రౌతు - దినద్వయేపరాహ్ణవ్యాప్తౌఅంశతస్సమవ్యా
ప్తౌచక్షయేపూర్వా-వృద్ధౌపరా - ఖర్వదర్పపరౌపూజ్యావిత్యుక్తేః॥ అప

राह्णव्यापिन्यतीतस्य चयातिथिः। क्षयेपूर्वाच कर्तव्यावृद्धौ कार्यातथोत्तरेतिबाधायनोक्तेः ॥ क्षयाहस्यतिथिर्यातु अपराह्णद्व येयदि। पूर्वाक्षयेतुकर्तव्यावृद्धौ कार्यातथोत्तरेतिबृहन्नारदीयाच्चेत्याहुः - वृद्धिक्षयाचात्रपरतिथेर्न्नतुग्राह्यतिथेः-तस्याः क्षयेपराह्णद्व्यव्याप्तेरसंभवात् -तदाहमाधवः॥ नग्राह्यतिथिगौवृद्धिक्षयापूर्वपरतिथेस्तुताविति - यत्तुपृथ्वीचंद्रः-पूर्वोक्तवचनेषुयत्रसायाह्नस्पृशमययोगिनीतिथिरुक्तातत्रापराह्णव्यापिनीक्षेयाः॥सायाह्नस्त्रिमुहूर्तस्स्यात्तत्रश्राद्धंनकारयेदितिमात्स्यादौसायाह्ननिषेधात् - यच्चत्रिमुहूर्तादिग्रहणंतच्छ्राद्धार्हापराह्णरूपत्रिमुहूर्तपरमित्याह-तद्धेमाद्रिमदनरत्नकालादर्शादिग्रंथविरोधाल्लक्षणापत्तेश्चचिंत्यं - तस्मात्पूर्वोक्तमेवसाधु - यदाविघ्नवशाद्दिनेसांवत्सरंश्राद्धं नकृतंतदारात्रावपिकार्यं॥ मृताहंसमतिक्रम्यचंडालेष्वभिजायतइतिमरीचिनामृताहातिक्रमेदोषोक्तेः - नचनक्तंश्राद्धंकुर्वीतारब्धेवाभोजनसमापनमित्यापस्तंबेनगौणकालोक्तेश्चेतिमाधवः - आरब्धेश्राद्धेविघ्नवशाद्रात्रिभागेप्राप्तेभोजनसमाप्त्यंतंरात्रौकार्यं- शेषसमाप्तिः परदिनेएवेतिहारदत्तः - ग्रहणदिनेवार्षिकप्राप्तौतद्दिनएवान्नेनामेनहेम्नावाकुर्यात्-नोत्तरदिनेइत्युक्तंप्राग्ग्रहणनिर्णये - तच्चप्रथमाब्दिकंत्रयोदशेमलमासेकार्यमन्यथान॥ प्रत्यब्दंद्वादशेमासिकार्यापिंडक्रियासुतैः।क्वचित्त्रयोदशेपिस्यादाद्यंमुक्त्वातुवत्सरमितिलघुहारीतोक्तेः - इदमंत्याधिकमासपरंद्वादशेत्रयोदशेवातीतइत्यर्थः- तेनयत्रद्वादशमासिकंशुद्धमासेभवतितत्रत्रयोदशेधिकेएवाब्दिकंकार्यं - यत्राधिकमध्येद्वादशंमासिकंतत्रतस्यद्विरावृत्तिंकृत्वाचतुर्दशेशुद्धएवप्रथमाब्दिकमितीतिमाधवीये - हेमाद्रौचैवं-द्वितीयाब्दिकंतुशुद्धमास एवनाधिकेनाप्युभयोः - मलमासमृतानांतुयदासएवाधिकस्स्यात्तदा तत्रैवकार्यमन्यथाशुद्ध एवेतिप्रागुक्तं - दर्शेवार्षिकंचेत्तदापूर्वंवार्षिकंकृत्वाततः पिंडपितृयज्ञोदर्शश्राद्धंचेतिनिर्णयदीपेक्रमउक्तः-स्मृतिसारेपि॥ दर्शेक्षयाहेसंप्राप्तेकथंकुर्वंतियाज्ञिकाः। आदौक्षयाहंनिर्वर्त्यपश्चाद्दर्शोविधीयतइति-युक्तंत्वेवं-तद्वचनेमूलाभावात् ॥ पिंडयज्ञंततःकुर्यात्ततो

న్వాహార్యకంబుధ ఇతిదర్శశ్రాద్ధేపిండపితృయజ్ఞానంతర్యాత్తస్యాబ్దికేప్యతిదే
శాత్ప్రాప్తేః-పితృయజ్ఞానంతరంవార్షికం - తతోదర్శశ్రాద్ధమితివ్యతిషంగస్తు
నభవత్యేవ-తస్యార్థికత్వాత్-కాలాదర్శేపి ॥ నిమిత్తానియతశ్చాత్రపూర్వా
నుష్ఠానకారణమితి-సర్వాప్రవృత్త్యైకరూప్యాభావాత్ - క్షయాహనిమిత్తస్యా
నియతత్వం-దేవజానీయేప్యేవం-ఏవంమాసికాదిష్వపిజ్ఞేయం॥ ప్రత్యబ్దంయో
యథాకుర్యాత్సతాన్యపీతిసర్వాతిదేశాత్ - మృతాహేవృషోత్సర్గఉక్తోహే
మాద్రౌవిష్ణుధర్మే॥అయనద్వితయేచైవమృతాహేబాంధవస్యచ । ఉత్సృజే
న్నీలవృషభంకౌముద్యాస్సముపాగమే॥కౌముదీకార్తికీ—అథశుద్ధిశ్రాద్ధం -
దివోదాసీయే॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వంయావదబ్దత్రయంభవేత్ । తావదేవన
భోక్తవ్యంక్షయేహనికదాచన ॥ వర్షాంతసపిండనేప్యేతత్తుల్యం॥మృతాహ
నితుసంప్రాప్తేయావదబ్దచతుష్టయమ్ । బహుశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతనకుర్యా
చ్ఛ్రాద్ధభోజనమ్॥ ప్రథమేస్త్రీనిమజ్జాచద్వితీయేమాంసభక్షణమ్। తృతీయేరు
ధిరంప్రోక్తం శ్రాద్ధంశుద్ధంచతుర్థకమితిశ్రాద్ధకాశికోక్తేః - శుద్ధంకించిదితిజ్ఞే
యం- స్మృత్యంతరే ॥ సప్తత్రింశచ్చయోమాసాన్ శ్రాద్ధేభుంక్తే-తమోహ
తః।సపంక్తి-దూషితఃపాపః ప్రేతాశీచభవేత్తుసః ॥ తత్రప్రథమేబ్దేవర్షాంత
సపిండనపక్షేమృతాహాత్పూర్వేహ్నిసపిండనమబ్దపూర్తిశ్రాద్ధంచకృత్వాప
రేద్యుర్వార్షికంకుర్యాదితిస్మృత్యర్థసారేఉక్తం-హేమాద్రిస్తు-మృతాహేస
పిండీకరణేనైవవార్షికసిద్ధిః॥ పూర్ణేసంవత్సరేపిండషోడశఃపరికీర్తితః। తేనై
వచసపిండత్వంతేనైవాబ్దికమిష్యతఇతివచనాదిత్యాహ - ఇదమేవయుక్తం-
అథక్షయాహాజ్ఞానేమరీచిః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేసముత్పన్నేఅవిజ్ఞాతమృతేహని।ఏ
కాదశ్యాంతుకర్తవ్యంకృష్ణపక్షేవిశేషతఇత్యుక్తేః - శుక్లైకాదశ్యామపి-బృ
హస్పతిః॥ నజ్ఞాయతేమృతాహశ్చేత్ప్రమీతప్రోషితేసతి । మాసశ్చేత్ప్రతివి
జ్ఞాతస్తద్దర్శేస్యాదథాబ్దికమ్ ॥ దినమాసౌనవిజ్ఞాతౌమరణస్యయదాపునః।ప్ర
స్థానమాసదివసౌగ్రాహ్యౌపూర్వోక్తయాదిశా॥ మదనరత్నేభవిష్యే॥ మృ
తాహంయోనజానాతిమాసంవాపివినతాత్మజ । తేనకార్యమమావాస్యాంశ్రా
ద్ధంసాంవత్సరంసదా॥ దినమేవతుజానాతిమాసంనైవతుయోనరః।మార్గశీర్షేత
థాభాద్రేమాఘేవాతద్దినంభవేత్ ॥ నిర్ణయామృతేతు॥యదామాసోనవిజ్ఞా
తోవిజ్ఞాతందినమేవతు।తదాచాషాఢకేమాసిమాఘేవాతద్దినంభవేత్ ॥ ఇతి
బృహస్పతిస్మృతేరాషాఢోప్యుక్తః-కాలాదర్శేపి॥ మాసాజ్ఞానేదినజ్ఞానేకా
ర్యమాషాఢమాఘయోరిత్యుక్తం- హేమాద్రౌప్రభాసఖండే ॥ మృతాహం

యోనజానాతిమాసంవాతిథింవాపి। తేనకార్యమమావాస్యాం శ్రాద్ధంమాఘ
ఫమార్గకే॥ భవిష్యే॥ మృతవార్తాశ్రుతేర్గ్రాహ్యాతిథిః పూర్వోక్తక్రమేణతు॥
పూర్వోక్తేతిప్రస్థానదినాజ్ఞానేమాసజ్ఞానేచతద్దర్శేమాసాజ్ఞానేదినజ్ఞానేచ
మార్గాదావితివచ్ఛ్రవణదినేపిజ్ఞేయమిత్యర్థః - శ్రవణదినేమాసాజ్ఞానేమాఘ
మార్గదర్శేకార్యంపూర్వోక్తప్రభాసఖండాత్ అతోత్రలోపఇతిశూలపాణ్యు
క్తంహేయం-తిథితత్త్వేయమః॥ గతస్యనభవేద్వార్తాయావద్ద్వాదశవార్షికీ।
ప్రేతావధారణంతస్యకర్తవ్యంసుతబాంధవైః॥ యస్మిన్నహనియాతస్త
స్మిన్నహనిక్రియా। దినాజ్ఞానేకుహూస్తస్యఆషాఢస్యాథవాకుహూః—
అథశ్రాద్ధవిఘ్నేనిర్ణయః తత్రవిప్రస్యనిమంత్రణోత్తరంసూతకేమృతకేచాశౌ
చాభావః॥ నిమంత్రితేషువిప్రేషుప్రారబ్ధేశ్రాద్ధకర్మణి। నిమంత్రణాద్ధివిప్రస్య
స్వాధ్యాయాద్విరతస్యచ॥ దేహేపితృషుతిష్ఠత్సునాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిబ్రా
హ్మోక్తేః-కరుస్తువిష్ణురాహ॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజ
పే। ఆరబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమ్॥ శ్రాద్ధేప్రారంభస్తేనైవోక్తః॥
ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః। నాందీముఖంవివాహాదౌశ్రా
ద్ధేపాకపరిక్రియేతి॥ మాధవీయేబ్రాహ్మేపి॥ శ్రాద్ధాదౌపిత్ర్యయజ్ఞేచకన్యాదా
నేచనోభవేత్॥ మితాక్షరాయాంస్మృత్యంతరే-సద్యశ్శౌచంప్రకృత్య॥ యజ్ఞే
సంభృతసంభారేవివాహేశ్రాద్ధకర్మణీతి-తిథితత్త్వాదిగౌడగ్రంథాస్తునిమంత్ర
ణోత్తరంకర్తుర్భోక్తుశ్చనాశౌచం-నిమంత్రణోత్తరంశ్రాద్ధప్రారంభస్స్యాది
తిస్మృతిరితివిష్ణూక్తేః - యత్తుశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతితద్దర్శశ్రాద్ధవిషయమి
త్యాహుః-దాతృగృహేమరణాదౌబ్రాహ్మేఉక్తం॥ భోజనార్థంతుసంభుక్తే
విప్రైర్దాతుర్విపద్యతే। గృహఇతిశేషః॥ యదాకశ్చిత్తదోచ్ఛిష్టంశేషంత్య
క్త్వాసమాహితః। ఆచమ్యపరకీయేనజలేనశుచయోద్విజాఇతి - అస్యశ్రాద్ధవి
షయత్వంహేమాద్రిణోక్తం-పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం-మమతుప్రతిభాతి-ఇ
దంవివాహాదివిషయం - నతుశ్రాద్ధవిషయంతత్ప్రదాభావాత్ -వివాహోత్సవ
యజ్ఞేష్విత్యుపక్రమ్య॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుత్వంతరామృతసూతకే। అన్యగే
హోదకాచాంతాస్సర్వేతేశుచయఃస్మృతాఇతిషట్త్రింశన్మతైకవాక్యాత్॥
నిమంత్రితేషువిప్రేషుప్రారబ్ధేశ్రాద్ధకర్మణీతిపూర్వోక్తవిరోధాచ్చ - శ్రా
ద్ధేతుయద్యపివిష్ణునాపాకోత్తరమాశౌచాభావఉక్తస్తథాపికర్తురేవసః-భో
క్తుర్దోషోస్త్యేవ॥ అపిదాతృగృహేత్రోచ్ఛసూతకేమృతకేతథా। అవిజ్ఞానేన
దోషస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధాదిషుకథంచన॥ విజ్ఞానేభోక్తురేవస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తాది

సంక్రమాత్ ॥ ఇతిమాధవీయప్రాచ్యోక్తేః - ఆదిశబ్దేనాశౌచముచ్యతే త
చ్చాహవిష్ణుః॥ బ్రాహ్మణాదీనామాశౌచే యస్సకృదేవాన్నమశ్నాతి తస్య తా
వదాశౌచం యావత్తేషామాశౌచవ్యపగమే ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాదితి- యత్తు
దేహే పితృషుతిష్ఠత్సు నాశౌచం విద్యతే క్వచిదితి బ్రాహ్మం - తచ్ఛ్రాద్ధకాలీన
స్యానిషేధకం న తదుత్తరకాలీనస్య- శుద్ధిదీపస్తు - నిమంత్రితేష్విత్యాద్యం శ్రాద్ధప
రం- భోజనార్థేష్విత్యాదిత్వన్నశ్రాద్ధపరమిత్యాహ - ప్రాయశ్చిత్తం త్వాహ
మార్కండేయః ॥ భుక్త్వాతు బ్రాహ్మణాశౌచే చరేత్సాంతపనం ద్విజః ॥ ఏత
త్కామతః- అభ్యాసే శంఖః ॥ బ్రాహ్మణస్య తథా భుక్త్వా మాసమేకం వ్రతీ భ
వేదితి- అజ్ఞానాత్తు భాగలేయః ॥ ఏకాహం చ త్ర్యహం పంచ సప్తరాత్రమభో
జనమ్। తతశ్శుచిర్భవేద్విప్రః పంచగవ్యం పిబేన్నర ఇతి వర్ణక్రమేణేదం- అభ్యా
సే తు ద్వైగుణ్యమిత్యాది మితాక్షరామాధవీయాదౌ జ్ఞేయం - మితాక్షరా
మాధవాదౌ తు శ్రాద్ధకర్తుర్భోక్తుశ్చ సర్వథా దోషాభావ ఉక్తః- ఆశౌచమధ్యే
శ్రాద్ధదినప్రాప్తౌ తు మాధవీయే కాలాదర్శే చ ఋష్యశృంగః ॥ దేయే పిత్రా
ణాం శ్రాద్ధే తు ఆశౌచం జాయతే యదా । ఆశౌచే తు వ్యతిక్రాంతే తేభ్యశ్శ్రా
ద్ధం ప్రదీయతే॥ శ్రాద్ధచింతామణౌ జ్యోతిషే ॥ ప్రతిసాంవత్సరం శ్రాద్ధమాశౌ
చాత్పతితం చ యత్। మలమాసేపి తత్కార్యమితి భాగురిభాషితమ్॥ ఆశౌచాం
త్యదిన ఏవ న నిమిత్తత్వాదిత్యర్థః- ఏతన్మాసికాదిపరం న దార్శికాదౌ- అతఏవ సు
దర్శనభాష్యే - అపరపక్షేపి త్ర్యణీతి నియమాత్ - కృష్ణపక్షశ్రాద్ధలోపే
ప్రాయశ్చిత్తమేవ - న తు గౌణకాలే కరణం- న చోపవాసః ॥ వేదోదితానాం ని
త్యానాం కర్మణాం సమతిక్రమే । స్నాతకవ్రతలోపే చ ప్రాయశ్చిత్తమభోజన
మితి మనూక్తేరిత్యుక్తం- ఆశౌచే తు ప్రాయశ్చిత్తమపి న- ముఖ్యకాలే అనధికా
రాత్- ఆశౌచాంతే సంభవే తు వ్యాసః॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే సముత్పన్నే త్వంతరా మృ
తసూతకే। అమావాస్యాం ప్రకుర్వీత శుద్ధావేకే మనీషిణః ॥ హేమాద్రౌ
షట్త్రింశన్మతేపి॥ మాసికే చాబ్దికే త్వహ్ని సంప్రాప్తే మృతసూతకే। వదంతి
శుద్ధౌ తత్కార్యం దర్శే చాపి విచక్షణాః॥ గోభిలః ॥ దేయే ప్రత్యాబ్దికే శ్రాద్ధే
అంతరా మృతసూతకే । ఆశౌచానంతరం కుర్యాత్తన్మాసేందుక్షయే తథా ॥
మరీచిః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే సముత్పన్నే హ్యవిజ్ఞాతే మృతేహని । ఏకాదశ్యాం తు క
ర్తవ్యం కృష్ణపక్షే విశేషతః॥ విశేషత ఇత్యుక్తేః- శుక్లైకాదశ్యామపి- ఆశౌచే
తరవిఘ్న ఏతదితి మాధవపృథ్వీచంద్రౌ- యత్తు అత్రిః॥ తదహశ్చేత్ప్రదుష్యే
త కేనచిత్సూతకాదినా । సూతకానంతరం కుర్యాత్పునస్తదహరేవ చేతి తత్ప్ర

ర్వకాలాభావే జ్ఞేయం- ఏతదాబ్దికేతరశ్రాద్ధపరం- యచ్చ దేవలః॥ ఏకోద్దిష్టే
తుసంప్రాప్తే యదివిఘ్నః ప్రజాయతే। మాసేఽన్యస్మిన్ తిథౌ తస్మిన్ శ్రాద్ధం కు
ర్యాత్ప్రయత్నత ఇతి తదపి మాసికపరమితి మదనరత్నే హేమాద్రౌ చ - ఇద
మపి పూర్వకాలాసంభవే వ్యాధ్యాదౌ విస్మరణే చైవం జ్ఞేయం— అథ భార్యా
రజోదర్శనే- తత్ర దార్శికమామేన కార్యం॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే ద్విజాతీనామామశ్రా
ద్ధం ప్రకీర్తితమ్। అమావాస్యాదినియతం మాససంవత్సరాదృతే ఇతి హేమా
ద్రౌ హారీతోక్తేః - వ్యాఘ్రపాదోఽపి॥ ఆర్తవే దేశకాలానాం విప్లవే సముపస్థి
తే। ఆమశ్రాద్ధం ద్విజైః కార్యం శూద్రః కుర్యాత్సదైవ హీతి- దీపికాపి॥ దర్శే తు
భార్యార్తవే త్వామశ్రాద్ధం విధిం ప్రవాసివిధురాద్యాశ్చాచరేయుర్ద్విజాః- వ
స్తుతస్తు॥ పాకాభావే ద్విజాతీనామామశ్రాద్ధం విధీయత ఇతి సుమంతూక్తేః -
పాకకర్త్రంతరసత్త్వే న్నాన్యథామే సేత్యుక్తం॥ మాసికాని సపిండాని అ
మావాస్యా తథాబ్దికమ్। అన్నేనైవ తు కర్తవ్యం యస్య భార్యా రజస్వలేతి కలి
కాయాం వచనాచ్చ - కాలాదర్శే తు స్త్రియా రజోదర్శనే దర్శశ్రాద్ధం పంచమే
హనీతి పక్షాంతరముక్తం- పారిజాతే ప్యేవం- ఏవం మహాలయయుగాదావపి-
ఆబ్దికంతు రజోదర్శనేపి తద్దిన ఏవ కార్యం॥ పుష్పవత్స్వపి దారేషు విదేశస్థోఽప్య
నగ్నికః। అన్నేనైవాబ్దికం కుర్యాద్ధేమ్నా వామేన న క్వచిదితి మాధవీయే లౌగా
క్షిస్మృతేః॥ మరీచిరపి॥ అనగ్నికః ప్రవాసీ చ యస్య భార్యా రజస్వలా। ఆమశ్రా
ద్ధం ప్రకుర్వీత న తత్కుర్యాన్మృతేఽహని॥ కార్ష్ణాజినిః॥ అపన్నోప్యాబ్దికం నై
వ కుర్యాదామేన కుత్రచిత్। అన్నేన తదమాయాం తు కృష్ణే వా హరివాసరే॥
ప్రయోగపారిజాతే॥ రజస్వలాయాం భార్యాయాం తు యోఽహం యః పరిత్య
జేత్। స వై నరకమాప్నోతి యావదాభూతసంప్లవమ్॥ మాసికాని సపిండం చ
అమావాస్యా తథాబ్దికమ్। అన్నేనైవ తు కర్తవ్యం యస్య భార్యా రజస్వలా॥ దే
వయాజ్ఞికనిబంధేపి॥ భర్తుః శ్రాద్ధం పంచమేహ్ని కుర్యాద్భార్యా రజస్వలా।
పుత్రః పిత్రోః ప్రకుర్వీత మృతాహని శుచిర్యతః॥ కాలాదర్శేపి॥ రజస్వలాంగనో
నగ్నిర్విదేశస్థోథవాబ్దికే। దర్శాదావివ నామేన త్వన్నేన శ్రాద్ధమాచరేత్॥ అ
న్యత్రాపి॥ విదేశకో వా విగతాగ్నికో వా రజస్వలాయామపి ధర్మపత్న్యామ్।
శ్రాద్ధం మృతాహే విదధీత పాకైర్నామేన హేమ్నా న తు పంచమేహ్ని॥ ఏవం
మాసికేపి యత్తు మరీచిః॥ ఆబ్దికే సమనుప్రాప్తే యస్య భార్యా రజస్వలా। పంచ
మేహని తచ్ఛ్రాద్ధం న తత్కుర్యాన్మృతేహని॥ మాధవీయే॥ శ్రాద్ధం తదా న కర్త
వ్యం కర్తవ్యం పంచమేహనీత్యుత్తరార్ధం- తదపుత్రస్త్రీకకర్తృకశ్రాద్ధవిషయం॥

అపుత్రాతుయదాభార్యాసంప్రాప్తేభర్తురాబ్దికే । రజస్వలాభవేత్సాతుకుర్యాత్తత్పంచమేహనీతిశ్లోకగౌతమోక్తేః ॥ దైవేకర్మణిపిత్ర్యేవాపంచమేహనిశుద్ధ్యతీతిప్రభాసఖండాచ్చ-నన్వశుచిత్వాదేవతత్రపంచమేహన్యర్థాత్-శ్రాద్ధంప్రాప్తమితివచనంవ్యర్థం-మైవం ॥ గర్భిణీసూతికాదిశ్చకుమారీవాథరోగిణీ । యదాశుద్ధాతదాన్యేనకారయేత్ప్రయతాస్వయమితిహేమాద్రౌభవిష్యోక్తేః - అనుపనీతస్త్రీశూద్రాశ్చశ్రాద్ధమృత్విజాకారయేయుః - స్వయంవా మంత్రకంకుర్యురితిస్మృత్యర్థసారాచ్చాన్యద్వారాకరణనివృత్త్యర్థత్వాత్తస్యత్వదుక్తదిశా - ఆశౌచానంతరం శ్రాద్ధకర్తవ్యతావేదకవాక్యవైయర్థ్యాచ్చ - అతః ప్రాగుక్తమరీచ్యుక్తేః - పత్నీపంచమేహనీతియుక్తం - యత్తు ॥ సప్తాహాత్పితృదేవానాంభవేద్యోగ్యావ్రతార్చనే ఇతితద్రజోనివృత్తిపరమితి హేమాద్రిభిన్నసర్వనిబంధసిద్ధాంతః - హేమాద్రిస్తు శ్రాద్ధాదౌ స్త్రియాసహైవాధికారాత్తస్యాం రజోదుష్టాయాంతన్నివృత్తేరేకభార్యేణ పంచమేఽహనికార్యం ప్రాగుక్తమరీచ్యుక్తేః - భార్యాంతరసత్త్వేతుపుష్పవత్స్వపీతివచనాత్తద్దినేఏవేత్యాహ - దీపికాపి ॥ భార్యాయాసతిపంచమేచదినేస్యాద్వార్షికంమాసికంపక్వాన్నైర్గృహభార్యకస్త్వధికృతే పత్న్యంతరేతిష్ఠతి । కుర్యాత్తద్ద్వితయంస్వ ముఖ్యదినేఇతితచ్చింత్యం - సహాధికారస్సహత్వశ్రుత్యావా ఏకఫలభాక్త్వేనవాపాకకర్తృత్వేనవా - నాద్యః,తదభావాత్- పాణిగ్రహణాద్ధిసహత్వంకర్మస్వితీత్యస్యాగ్నిసాధ్యకర్మవిషయత్వాత్- ఆబ్దికస్యచనిరగ్నేరపిపాకేనైవోక్తేః- స్మార్తాగ్నిసాధ్యత్వానియమాత్తామపకుద్ధ్యేతిపూర్వోక్తవచనసత్వాచ్చ - కథంచభార్యాంతరసత్త్వేధికారః - జ్యేష్ఠాయానవినేతరేతినియమాత్- జ్యేష్ఠాపరత్వేచతేనైవసిద్ధేర్వచనవైయర్థ్యాత్ - నద్వితీయః - అవిభక్తభ్రాతృష్వేకస్యాశుచిత్వేన్యస్యాధికారాపత్తేః- నతృతీయః - ప్రవాసనిర్దేశసూతికారోగిణ్యాదిష్వప్యకరణాపత్తేః ॥ ఆరభేతనవైఃపాత్రైరన్నారంభంచబాంధవైరితిదేవలోక్త్యావాత్మనేపదాత్స్వస్యబాంధవానాంచ పాకకర్తృత్వోక్త్యావిరోధాచ్చ॥ తతస్త్వానిపపాచాశుసీతాజనకనందినీతిపాద్మాదిలింగాత్ప్రాప్తేస్స్వయంభార్యాపాకస్యోచ్చేతనతత్కస్యాప్యనిష్టం - తేనైతద్వచనం యుక్త్యాద్యభావాత్-పూర్వోక్తవచోవిరోధాచ్చ యత్కించిదేవ-యదపి॥ శ్రాద్ధీయాహనిసంప్రాప్తేయస్యభార్యారజస్వలా । శ్రాద్ధంతత్రనకర్తవ్యంకర్తవ్యంపంచమేహనీతిశ్లోకగౌతమపాఠోన్యథాదర్శితః - మాధవీయేచతద్వశాత్పఠితం

తతముక్తం- తేనాపినాభిప్రేతార్థసిద్ధిః- యస్యప్రేతస్యేత్యర్థాత్- తేనాత్ర హేమాద్రిర్భ్రామేతి బహువక్తవ్యేపినోచ్యతే — అథాన్వారోహణేనిర్ణయః- లౌగాక్షిః॥ మృతాహనిసమాసేనపిండనిర్వపణంపృథక్ ।నవశ్రాద్ధంచ దంపత్యోరన్వారోహణఏవతు ॥ సమాసేనతుతంత్రేణ ద్విపితృకశ్రాద్ధవద్ద్వయోరేకఃపిండోవిప్రశ్చ - పిండశబ్దశ్శ్రాద్ధపరః నవశ్రాద్ధంపృథగితి హేమాద్రిపృథ్వీచంద్రౌ - అత్రమృతాహనీత్యేకత్వాత్ ॥ దినభేదేద్వినైక్యేవామృతతిథేరేకత్వేకాలైక్యంకర్త్రైక్యంపాకైక్యంచ ॥ ఏకచిత్యధిరోహేతుతిథిరేకైవజాయతే। ఏకపాకేనపిండైక్యేద్వయోర్గృహ్ణీతనామనీఇతిస్మృత్యంతరాచ్చ అంత్యేష్టిపద్ధతౌభట్టైరప్యేవాహృతం ॥ అన్వారోహేతునారీణాంపత్యుశ్చైకోదకక్రియా । పిండదానక్రియాతద్వచ్ఛ్రాద్ధంప్రత్యాబ్దికంతథా॥ నవశ్రాద్ధానిసర్వాణి సపిండీకరణంపృథక్ । ఏకఏవవృషోత్సర్గోగౌరేకాత్రదీయతేఇతి - తిథిభేదేతువార్షికంపృథగేవ- తథావార్షికేసమాసవిధానాదన్యత్రసర్వత్రపృథక్త్వప్రాప్తేనవశ్రాద్ధమేవపృథగితి పరిసంఖ్యయాన్యత్రపృథగుక్తేష్వపివార్షికషోడశశ్రాద్ధతీర్థ సపిండాన్వష్టక్యాదిషు సమాసఏవేతిమదనపారిజాతనిర్ణయామృతాదయః -అతస్సమాసవిధిబలాత్ - జ్యేష్ఠపుత్రస్యకర్తృత్వేసపత్నమాతురన్వారోహణే తత్పుత్రేసత్యపితద్వార్షికాదికమవిభక్తః సాపత్నపుత్రఏవజ్యేష్ఠఃకుర్యాన్నౌరసః - వక్ష్యమాణపృథ్వీచంద్రాదిమతేతుఔరసఏవమాతుఃపృథక్కుర్యాత్ -ఏవంబహ్వీష్వపిమాతృషుజ్ఞేయం-త్రిస్థలీసేతౌపితామహచరణైరప్యేవముక్తం-యత్తుగార్గ్యః॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌదంపతీనిధనంగతౌ । పృథక్ఛ్రాద్ధంతయోఃకుర్యాదోదనంచపృథక్పృథక్ ॥ ఓదనంపిండః - తన్నవశ్రాద్ధవిషయం - యత్తుభృగుః॥యాసమారోహణంకుర్యాద్భర్తుశ్చిత్యాంపతివ్రతా । తాంమృతాహనిసంప్రాప్తేపృథక్పిండేనియోజయేత్॥ప్రత్యబ్దంచనవశ్రాద్ధంయుగపత్తుసమాచరేత్ ॥ తద్వ్యాపాం వార్షికమేకోద్దిష్టముక్తం - తద్విషయం - ప్రత్యబ్దంచమృతాహనీత్యన్వయః- నవశ్రాద్ధం యుగపదితిదర్శవర్గద్వయఏవదేకతంత్రేణపృథగిత్యర్థమాహ హేమాద్రిః- ఏతన్మృతతిథేర్భేదవిషయమితిపృథ్వీచంద్రనిర్ణయామృతాద్యాః-దేవయాజ్ఞికోప్యేవం-పరాశరమాధవస్తుగార్గ్యభృగ్వాదివచనాత్ - లౌగాక్షివాక్యేసమాసేనపాకాదితంత్రైక్యేనదర్శవర్గద్వయఏవపృథక్ఛ్రాద్ధంకుర్యాత్ - నవశ్రాద్ధంచతథేత్యాహ-పృథ్వీచంద్రచంద్రికాదయస్తుద్వయోరేకపిండదానంలౌగాక్షివచనంచాతద్విషయం- పృథక్పిండదానంతుముఖ్యఃకల్పః

తదాహవృద్ధపరాశరః॥ ఆరుహ్యభర్తుశ్చితిరంగనాయాప్రాప్నోతివృత్త్యంఖలుసత్త్వయుక్తా। ఏకాదశాహేతుతయోర్విధేయంశ్రాద్ధంపృథక్స్వర్గమపత్యసద్భిః॥ ఏకత్వమిచ్ఛంతిమతిప్రహీణాఏకాదశాహాదిషుయేన్యసార్యాః। తేస్వర్గమార్గంవినిహత్యకుర్యుఃస్త్రీసత్త్వఘాతాన్నరకాధివాసమ్॥ భర్త్రాసహమృతాయాతునాకలోకమభీప్సతీ।సాగ్నౌశ్రాద్ధంపృథక్పిండానైకత్వంతుస్మృతంతయోః॥ పృథగేవహికర్తవ్యంశ్రాద్ధమేకాదశాహికమ్। యానిశ్రాద్ధానిసర్వాణితాన్యుక్తానిపృథక్పృథక్ ॥ విశ్వాదర్శేపి॥ మాతుర్గయాష్టకావృద్ధిర్మృతాహేషుమహాలయే। శ్రాద్ధంకుర్యాత్పృథక్దైవంతంత్రంవానుగతావపి॥ ఏకచిత్యాంసమారుహ్యమృతయోరేకబర్హిషి। పిత్రోఃపిండాన్పృథగ్దద్యాత్పిండంత్వాపత్సుతత్సుతఇత్యగ్నిస్మృతేరిత్యాహుః - యత్తుషట్త్రింశన్మతే॥ ఏకత్వంసాగతాభర్తుఃపిండేగోత్రేచసూతకే। నపృథక్పిండదానంతుతస్మాత్పత్నీషువిద్యతేఇతితద్దర్శాదిపరం- చంద్రప్రకాశేపి॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌదంపతీప్రమృతౌయది। పృథక్ఛ్రాద్ధంప్రకుర్వీతపత్యోరేవతుమేహని॥ మృతానామపిభృత్యానాంభార్యాణాంపతినాసహ।పూర్వకస్యమృతస్యాదౌద్వితీయస్యతతఃపునః॥తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాశ్రాద్ధంస్వామితుయేహని।తృతీయస్యతతఃకుర్యాత్సన్నిపాతేష్వయంక్రమఇతిసహగమనేసర్వత్రశ్రాద్ధార్థమేకపాకఇత్యాహ- మదనరత్నేప్రచేతాః॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌమ్రియేతేదంపతీయది। తంత్రేణశ్రపణంకుర్యాత్పృథక్పిండంసమావపేత్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం - అత్రభర్తురాశౌచమధ్యేఽన్యదినేస్త్రీమరణేపతిమరణదినగణనయాశౌచపిండదానైకాదశాహాదికార్యం - నాత్రపత్నీణీవృద్ధిః॥మృతంపతిమనువ్రజ్యపత్నీచేదనలంగతా। నతత్రపత్నీణీకార్యాపైతృకాదేవశుద్ధ్యతి॥పుత్రోన్యోవాగ్నిదస్తస్యాస్తావదేవాశుచిస్తయోః। సవశ్రాద్ధంసపిండంచయుగపత్తుసమాపయేదితి షడశీతిమతాత్ ॥ యదానారీవిశేదగ్నింప్రియస్యప్రియవాంఛయా। తదాశౌచంవిధాతవ్యంభర్త్రాశౌచక్రమేణహీతిలఘుహారీతోక్తేశ్చ- భర్త్రాశౌచోత్తరమన్వారోహణేతుత్ర్యహమాశౌచం॥ఋగ్వేదవాచాత్సాధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ। త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేశ్రాద్ధంప్రాప్నోతిశాశ్వతఇతిబ్రాహ్మోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రాపరార్కౌ- ఏతదన్వారోహణేఏవసత్త్వేకచితౌ-ఋగ్వేదవాదఃఇమానారీరవిధవేత్యాదిః - ఏతదసవర్ణాపరమిత్యన్యే- స్మార్తగౌడాస్తు॥ దేశాంతరమృతేపత్యౌసాధ్వీతత్పాదుకాద్వయమిత్యపక్రవ్యబ్రాహ్మే॥ త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేఇత్యుక్తేర్భా

తాశౌచోత్తరమన్వారోహణేత్ర్యహః - సహగమనేతుపూర్ణందశాహా
ది-పిండాస్తువశాపిసప్తైవ - తథాచజనకశూలపాణిశుద్ధితత్త్వధృతవ్యాసః॥
సంస్థితంపతిమాలింగ్యప్రవిశేద్యాహుతాశనమ్ । తస్యాఃపిండాదికంజ్ఞేయం
క్రమశఃపతిపిండవత్॥ అన్వితాపిండదానంతుయదాభర్తుర్దినేదినే। తదర్థారో
హిణీయస్మాత్తస్మాత్సానాత్మఘాతినీతిపిష్టాక్తేశ్చ - పృథక్చితౌతుభర్త్రాశౌ
చమధ్యేతదూర్ధ్వంవాసత్యాంత్ర్యహేణదశపిండాః॥ అన్వితాయాఃప్రదాత
వ్యాదశపిండాస్త్ర్యహేణతు । స్వామ్యాశౌచేవ్యతీతేతుతస్యాశ్శ్రాద్ధంప్రదీ
యతఇతితత్రైవపైఠీనసిస్మృతేః - భర్త్రాశౌచోత్తరంమృతౌతుచతుర్థే
హ్నిశ్రాద్ధం - శూలపాణినాత్విదమగ్నిపురాణీయత్వేనోక్తం- యుద్ధహత
స్యసద్యశ్శౌచేత్వన్వారోహణేత్రిరాత్రం- ఏకచితౌతుసంస్థితపతిమితిప్రాగు
క్తవ్యాసోక్తేఃసద్యశ్శౌచమిత్యాహుః-అన్యసపిండాశౌచమధ్యేవిదేశమృతా
న్వారోహణంత్వనాశక్యమేవ-శుచితాయాఅంగత్వాత్ అన్యేతురజోవత్యాః
సూతికాయాశ్చగమననిషేధాదితరాశౌచస్యానిషేధఅన్యథాప్రత్యేకభర్తృ
మరణేకాగతిరిత్యాహుః - తన్మూలవచనంవినాచింత్యమేవ-స్మృత్యర్థసారేపి.
సహగమనేసర్వత్రశ్రాద్ధపిండపాకైక్యంకాలైక్యంకర్త్రైక్యంచేతియాతు
పతిముద్దిశ్యాన్యకాలేన్యతిథావన్వారూఢాతస్యాఃశ్రాద్ధంతత్తిథౌకార్యం
నభర్తృతిథౌ ॥ పారణేమరణేనౄణాంతిథిస్తాత్కాలికీస్మృతేతిస్కాందాత్ తిథి
రేకైవజాయతఇత్యాదివచనాచ్చేతిమదనరత్నపారిజాతపృథ్వీచంద్రాదయః-
అన్యేతుతస్యాఃపతిమరణేనమృతప్రాయత్వాత్॥ సహాగ్రతఃపృష్ఠతోవాతద్భ
ర్త్యామ్రియతేయది। తస్యాశ్శ్రాద్ధంప్రదాతవ్యంపృథక్పత్యుఃక్షయేహనీతిస్మృ
త్యంతరాత్॥అగ్రతఃపృష్ఠతోవాపితద్భర్త్యామ్రియతేయది। తస్యాశ్శ్రాద్ధం
సుతైః కార్యంపత్యురేవక్షయేహనీతిపురాణసముచ్చయాచ్చభర్తృతిథావేవే
త్యాహుః-అత్రమూలంచింత్యం-అత్రవిశేషోహేమాద్రౌస్మృత్యంతరే॥ మా
తామంగళసూత్రేణమ్రియతేయదితద్దినే।ఉద్దిశ్యవిప్రపత్న్యౌ-తాంభోజయేచ్చ
సువాసినీమ్॥——అథశ్రాద్ధసంపాతేనిర్ణయః - అత్రపిత్రోర్మృతతిథ్యైకత్వే
మరణక్రమేణదర్శవర్గద్వయంతంత్రేణశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - పౌర్వాపర్యాజ్ఞా
నేతుపితృపూర్వకంకుర్యాదితిహేమాద్రిః-మాధవాదయస్తు॥ పిత్రోశ్శ్రాద్ధేస
మంప్రాప్తేనవేసర్వ్యాపితేపివా । పితృపూర్వంసుతఃకుర్యాదన్యత్రాసతియోగ
తఇతికాష్ణాజినిస్మృతేః- సర్వత్రపితృపూర్వంభిన్నప్రయోగమాహుః- పా
ర్వణైకోద్దిష్టయోఃసంపాతేమాధవీయేజాబాలిః॥ యద్యేకత్రభవేద్యాతాం

కోద్దిష్టంచపార్వణమ్ । పార్వణంత్వభినిర్వర్త్యఏకోద్దిష్టంసమాచరేత్॥గృ
హచాహాదినాయుగపన్మరణేభృగుః ॥ ఏకకాలేగతాసూనాంబహూనామ
థవాద్వయోః।తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంపృథక్పృథక్ ॥ పూ
ర్వకస్యమృతస్యాదౌద్వితీయస్యతతఃపునః । తృతీయస్యతతఃకుర్యాత్సన్నిపా
తేష్వయంక్రమః॥ఋష్యశృంగః ॥ భవేద్యదిసపిండానాంయుగపన్మరణంత
దా।సంబంధాసత్తిమాలోచ్యతత్క్రమాచ్ఛ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ గారుడే॥ఏ
కేనైవతుపాకేనశ్రాద్ధానికురుతేత్రహి। వికిరంత్వేకతఃకుర్యాత్పిండాన్దద్యా
త్పృథక్పృథక్ ॥ అత్రానుగమనేచదాహసపిండనాదౌవిశేషంవక్ష్యామః॥అ
త్రిః॥బహూనామథవాద్వాభ్యాంశ్రాద్ధంచేత్స్యాత్సమేహని । తంత్రేణశ్రప
ణంకృత్వాపృథక్ఛ్రాద్ధానికారయేత్॥పులస్త్యః ॥ మహాలయేగయాశ్రాద్ధే
గతాసూనాంక్షయేహని। తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాశ్రాద్ధంకుర్యాత్పృథక్పృ
థక్ ॥ ఇదంచపృథక్పాకేనభిన్నశ్రాద్ధశక్తౌపృథక్పాకేనసంబంధాసత్త్యాశ్రా
ద్ధభేదస్తుముఖ్యఃపక్షః ॥ ఏకత్రైవదినేశ్రాద్ధంద్వయంప్రాప్తంయదాతదా।
చరేదేవపురావర్షాత్పితుర్మాతుశ్చయత్నతః ॥ ఏకస్మిన్యః కరోత్యహ్నిద్వ
యోశ్శ్రాద్ధంయదాద్విజః । తదాపూర్వమృతస్యాదౌకృత్వాస్నాత్వాయ
థావిధి॥ పశ్చాత్పశ్చాన్మృతస్యైవపృథక్పాకైస్సమాచరేత్ । నైకస్మిన్దివ
సేశ్రాద్ధంత్రయాణాంకుత్రచిద్ద్విజః ॥ ఏకఃకుర్యాత్తథాప్రాప్తేఅన్యోభ్రా
తాసమాచరేత్ । భ్రాతర్యవిద్యమానేతుతత్పరేహ్నిసమాచరేత్॥ అన్యథా
శ్రాద్ధహంతాస్యాచ్ఛ్రాద్ధసంకరకృద్భవేత్ ॥ ఇత్యాశ్వలాయనోక్తేరితిపృ
థ్వీచంద్రః - కాత్యాయనః॥ ద్వేబహూనినిమిత్తానిజాయేరన్నేకవాసరే।నై
మిత్తికానికార్యాణినిమిత్తోత్పత్త్యనుక్రమాత్ ॥ జాబాలిః॥శ్రాద్ధంకృత్వా
తుతస్యైవపునశ్శ్రాద్ధంనతద్దినే । నైమిత్తికంతుకర్తవ్యంనిమిత్తానుక్రమోద
యమ్॥ కాలాదర్శే॥ నిత్యదార్శికయోశ్చోదకుంభంమాసికయోరపి।దార్శికస్య
యుగాదేశ్చదార్శికాలభ్యయోగయోః॥దార్శికస్యచమన్వాదేస్సంపాతేశ్రా
ద్ధకర్మణః।ప్రసంగాదితరస్యాపిసిద్ధేరుత్తరమాచరేత్॥ అస్యదేవతాభేదేఽప
వాదమాహసఏవ॥నిత్యస్యచోదకుంభస్యనిత్యమాసికయోరపిదర్శస్యచోదకుం
భస్యదర్శమాసికయోరపినిత్యస్యచాబ్దికస్యాపిదార్శికాబ్దికయోరపియుగాద్యా
బ్దికయోశ్చైవమన్వాద్యాబ్దికయోస్తథా॥ ప్రత్యాబ్దికస్యచాలభ్యయోగేషువి
హితస్యచసంపాతేదేవతాభేదాచ్ఛ్రాద్ధయుగ్మంసమాచరేత్ ॥నిమిత్తానియ
తశ్చాత్రపూర్వానుష్ఠానకారణమ్ । పిత్రోస్తుపితృపూర్వత్వంసర్వత్రశ్రాద్ధక

ర్మణి॥మాధవీయేస్మృతిసంగ్రహే॥ కావ్యతంత్రేణనిత్యస్యతంత్రంశ్రాద్ధస్య
సిధ్యతి—అథశ్రాద్ధాంగతర్పణం-పారిజాతేపృథ్వీచంద్రోదయేచగర్గః॥పూ
ర్వంతిలోదకంకృత్వాఅమాశ్రాద్ధంతుకారయేత్ । ప్రత్యబ్దేనభవేత్పూర్వంప
రేహనితిలోదకమ్॥పక్షశ్రాద్ధేహిరణ్యేచఅనువ్రజ్యతిలోదకమ్ ॥ నచనిత్యతర్ప
ణస్యాయంపరేహ్న్యుత్కర్షః-సతుశ్రాద్ధాంగతర్పణమస్తీతివాచ్యం ॥ య
స్తర్పయతితాన్విప్రః శ్రాద్ధంకృత్వాపరేహని । పితరస్తేనతృప్యంతినచేత్కు
ప్యంతివైభృశమితిగర్గేణఫలనిందార్థవాదాభ్యామంగత్వోక్తేః - శ్రాద్ధప్ర
క్రమాద్వార్షికం-బృహన్నారదీయేప్యాబ్దికంప్రక్రమ్య ॥ పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృ
న్మర్త్యోయోనతర్పయతేపితౄన్ । తస్యతేపితరఃక్రుద్ధాశ్శాపందత్వావ్రజం
తిహ॥పితృశబ్దశ్చశ్రాద్ధేజ్యవర్గపరః-తేనతర్పణస్యపశుపురోడాశయాగవత్ప్ర
స్తరప్రహరణవచ్ఛేష్టదేవతాసంస్కారకృతా తేనాబ్దికేదినేనిత్యంస్వపిత్రా
దితర్పణంకార్యమేవ- శ్రాద్ధాంగభూతస్యైవపరేద్యురుక్తేః - తదుక్తం॥ప్ర
త్యబ్దాంగంతిలందద్యాన్నిషిద్ధేపిపరేహని।వర్గైకస్యవచోయేషామన్యేషాం
తువివర్జయేత్॥క్వచిద్విశేషమాహగర్గః॥ కృష్ణేభాద్రపదేమాసిశ్రాద్ధంప్రతి
దినంభవేత్ ।పితౄణాంప్రత్యహంకార్యంనిషిద్ధాహేపితర్పణమ్ ॥ తర్పణంతి
లతర్పణంనిషిద్ధాహేపీత్యుక్తేః ॥ సకృన్మహాలయేశ్వస్స్యాదష్టకాస్త్వంతఏవ
హి॥ అత్రసప్తమీనిర్దేశాత్ అంగితాస్ఫుటైవ - తత్రజయాత్ జుహుయాత్-
మంత్రంప్రాయణీయాయాంమంత్రంప్రాతస్సవనే ఇత్యాదివత్ - అస్యాప
వాదోబృహన్నారదీయే ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధేసపిండ్యాంచ ప్రేతశ్రాద్ధేనుమాసికే।
సంవత్సరవిమోకేచనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥ తదయమర్థః- దర్శేవిప్రనిమంత్ర
ణోత్తరంపాకారంభోత్తరంవాశ్రాద్ధప్రయోగస్యారబ్ధత్వాత్ - బ్రహ్మయ
జ్ఞోత్తరంనిత్యతర్పణంనైవశ్రాద్ధాంగతర్పణస్యతంత్రేణప్రసంగేనవాసిద్ధిః-త
తఃపూర్వంవైశ్వదేవోత్తరంవాబ్రహ్మయజ్ఞకరణేశ్రాద్ధాం గతర్పణంపృథ
క్కార్యం-పిత్రోర్వార్షికేతునిత్యతర్పణంతిలవర్జ్యంకార్యం ॥ నైవశ్రాద్ధదినే
కుర్యాత్తిలైస్తుపితృతర్పణమ్ । శ్రాద్ధంకృత్వాపరాహ్నేచతర్పణంతుతిలైస్స
హేతివచనాత్॥సప్తమ్యాంభానువారేచమాతాపిత్రోర్మృతేహని। తిలైర్య
స్తర్పణంకుర్యాత్సభవేత్పితృఘాతక ఇతిస్మృతిరత్నావళ్యాంవృద్ధమనూక్తే
శ్చ - అత్రనిత్యతిలతర్పణేతిలమాత్రనిషేధోనతుతర్పణస్యతిలైరిత్యస్యవైయ
ర్థ్యాపత్తేః-యత్తుకాతీయం॥ ఉపరాగేపితుశ్శ్రాద్ధేపాతేమాయాంచసంక్ర
మే । నిషిద్ధేపిహిసర్వత్రతిలైస్తర్పణమాచరేదితితత్పరేద్యుశ్శ్రాద్ధాంగతర్ప

ణవిషయమితి కేచిత్ - శ్రాద్ధాశక్తస్య తత్స్థానాపన్నతర్పణవిషయమితియు
క్తం-సకృన్మహాలయే పరేద్యుస్తర్పణం- అష్టకాసు తు సప్తమ్యష్టమీశ్రాద్ధయో
రంతే తద్దైవవర్గద్వయస్య - అన్వష్టక్యే తు మాతృవర్గస్యాపి తీర్థశ్రాద్ధే దర్శవత్-
మాఘాద్యాదిష్వష్టకావదంతే - అనేకశ్రాద్ధసంపాతే తు యదితత్ప్రసంగసి
ద్ధిః-తదా తదీయమేవ తర్పణం, తంత్రత్వే తు శ్రాద్ధసమసంఖ్యత్వే ఆదావంతే
వా- విషమసంఖ్యాయాం బహ్వనురోధ ఇతి - తస్మాచ్ఛ్రాద్ధాంగతర్పణం సి
ద్ధం-తద్విధిస్సంగ్రహే ॥ స్నాత్వా తీరం సమాగత్య ఉపవిశ్య కుశాసనే। సంతర్ప
యేత్పితౄన్ సర్వాన్ స్నాత్వా వస్త్రం చ ధారయేత్ ॥ తర్పణోత్తరం నిత్య
స్నానం కృత్వేత్యర్థః ॥ అపసవ్యం తతః కృత్వా సవ్యం జాన్వాచ్య భూతలే। నామ
గోత్రస్వధాకారైర్ద్వితీయం తేన తర్పయేత్ ॥ అత్ర వస్వాదిరూపతోక్తా
స్మృత్యర్థసారే॥ వసురుద్రాదితిసుతాన్ శ్రాద్ధార్థే తర్పయేత్పితౄన్ ॥ తత్ర బ
హ్వృచానాం దక్షిణే నైవ - అనాదేశే దక్షిణం ప్రతీయాదితి సూత్రాత్ -అత్ర
ప్రత్యంజలిమంత్రావృత్తిః నిర్వాపవత్తత్సంధ్యార్ఘ్యదానవచ్చ ద్రవ్యభేదాత్
అవఘాతవేదిప్రోక్షణాదౌ తు ద్రవ్యైకత్వాన్న మంత్రావృత్తిః కేచిత్తు పరివ్యా
ణమంత్రవత్ క్రియమాణానువాదిత్వేన కరణత్వాభావాత్సకృదిచ్ఛంతి- తన్న-
తత్ర పూపద్రవ్యైక్యాత్పరవీరసీతికరణే ఘాతమంత్రాంతరసత్త్వాదన్యతరే
ణావ్యవధానాపత్త్యోభయోః కారణత్వాయోగాత్-కర్తృభేదేన వికల్పాయో
గాచ్చ క్రియమాణానువాదిత్వం న త్వత్ర తథేతి బౌధాయనాదివచనాత్కారణ
త్వమేవ-తేనావృత్తిరేవ యుక్తా-ఏవం నిత్యేపి- యత్తు సంగ్రహే నామ్నా పఠం
తి॥ పిత్రోః క్షయాహే సంప్రాప్తే యః కుర్యాన్నిత్యతర్పణమ్ । ఆసురం తద్భవే
చ్ఛ్రాద్ధం తత్తోయం రుధిరం భవేత్ ॥ సర్వదా తర్పణం కుర్యాద్బ్రహ్మయజ్ఞపుర
స్సరమ్। మృతాహే నైవ కర్తవ్యం కృతం చేన్నిష్ఫలం భవేత్ ॥ తత్సమూలత్వే సతి
ఫలవిషయం - యచ్చ పఠంతి కపిలః॥ మన్వాదిషు యుగాద్యాసు దర్శసంక్రమణే
షు చ । పౌర్ణమాస్యాం వ్యతీపాతే దద్యాత్పూర్వం తిలోదకమ్ ॥ అర్ధోదయే గ
జచ్ఛాయే షష్ఠీషు చ మహాలయే । భరణ్యాం చ మఘాశ్రాద్ధే తదంతే తర్పణం వి
దుః ॥ శౌనకః ॥ మాతాపిత్రోర్మృతాహే చ పరేహని తిలోదకమ్। కారుణ్య
శ్రాద్ధవిషయే సద్యో దద్యాత్తిలోదకమ్ ॥ ఏతన్నిర్మూలం— అథ తిలతర్పణని
షేధః- గార్గ్యః॥ భానౌ భౌమే త్రయోదశ్యాం నందాభృగుమఘాసు చ। పిండ
దానం మృదా స్నానం న కుర్యాత్తిలతర్పణమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ వివాహవ్రత
చూడాసు వర్షమర్ధం తదర్ధకమ్॥ అర్ధం తదేవ ॥ వృద్ధౌ సత్యాం చ తన్మాసి నేత్యా

హుస్తిలతర్పణమ్॥ హేమాద్రౌమరీచిః ॥ సప్తమ్యాంరవివారేచగృహేజన్మ
దినేతథా। నిశాసంధ్యాసుపుత్రార్థీనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥యత్తుసంగ్రహే॥
సంధాయాంభార్గవదినే కృత్తికాసుమఘాసుచ । భరణ్యాంభానువారేచగజ
చ్ఛాయాహ్వయేతథా ॥ అయనద్వితయేచైవమన్వాదిషుయుగాదిషు । పిండ
దానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమితితచ్చింత్యం ॥ పానీయమప్యత్రతి
లైర్విమిశ్రందద్యాత్పితృభ్యఃప్రయతోమనుష్యఇత్యాదివిరోధాత్ - అత్రాప
వాదఃపృథ్వీచంద్రోదయే॥ తీర్థేతిథివిశేషేచగయాయాంప్రేతపక్షకే। నిషిద్ధే
పిదినేకుర్యాత్తర్పణంతిలమిశ్రితమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారేపి॥ తిథితీర్థవిశేషేషుకా
ర్యంప్రేతేచసర్వదేతిగోభిలః ॥ తిలాభావేనిషిద్ధాహేసువర్ణరజతాన్వితమ్ ।
తదభావేనిషించేత్తుదర్భమంత్రేణవాపునః॥ పతితస్యతిలోదకంవక్ష్యామః—
అథవృద్ధిశ్రాద్ధం - తన్నిమిత్తంపృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ జన్మన్యథోప
నయనేవివాహేపుత్రకస్యచ । పితౄన్నాందీముఖాన్నామ తర్పయేద్విధిపూ
ర్వకమ్ ॥ దేవవ్రతేషుచాధానయజ్ఞపుంసవనేషుచ। నవాన్నభోజనేస్నానే
ఊఢాయాఃప్రథమార్తవే॥ దేవారామతటాకాదిప్రతిష్ఠాసూత్సవేషుచ। రా
జాభిషేకేబాలాన్నభోజనే వృద్ధిసంజ్ఞకాః ॥ వనస్థాద్యాశ్రమంగచ్ఛన్పూ
ర్వేద్యుస్సద్యఏవవా । పితౄన్పూర్వోక్తవిధినాతర్పయేత్కర్మసిద్ధయే॥ విష్ణు
పురాణే॥ యజ్ఞోద్వాహప్రతిష్ఠాసుమేఖలాబంధమోక్షయోః। పుత్రజన్మవృ
షోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంసమాచరేత్॥ తత్రైవ॥ నామకర్మణిబాలానాంచూడా
కర్మాదికేతథేత్యుక్తేర్నిష్క్రమాన్నప్రాశనయోర్న శ్రాద్ధమితిమైథిలాః -
పూర్వోక్తవిరోధాత్ - నానిష్టేర్వివిరోధాత్ ॥ సుతోత్పత్తౌతథాశ్రాద్ధే
అన్నప్రాశనికేతథేతిరాజమార్తండాచ్చ-యత్తుఛందోగపరిశిష్టం॥ సూర్యేం
దోః కర్మణీమేచతయోశ్శ్రాద్ధం నవిద్యతేఇతితత్తేషామేవేతి కల్పతరుః - బ
హ్వృచకారికాయాం ॥ స్యాదాభ్యుదయికంశ్రాద్ధంవృద్ధిపూర్తేషుకర్మసు ।
పుంసస్సవనసీమంత చౌలోపనయనేష్విహ ॥ వివాహేచానలాధేయప్రభృతి
శ్రౌతకర్మణి।ఇదంశ్రాద్ధంప్రకుర్వంతిద్విజావృద్ధినిమిత్తకమ్॥ అన్యేష్షోడశసం
స్కారశ్రావణ్యాదిష్వపీష్యతే । వాప్యాద్యుద్యాపనాదౌతుకుర్యుః పూర్తని
మిత్తకమ్॥బోపదేవకాలాదర్శౌ॥ సీమంతవ్రతచౌలనామకరణాన్నప్రాశనో
పాయనస్నానాధానవివాహయజ్ఞతనయోత్పత్తిప్రతిష్ఠాసుచ। పుంసూత్యా
వసథప్రవేశనసుతాద్యాస్యావలోకాశ్రమస్వీకారక్షితిపాభిషేకదయితా
ద్యర్తౌచనాందీముఖమ్ ॥ యత్తుకామధేనౌ ॥ జలాశయప్రతిష్ఠాయాంవృషో

త్సర్గాదికర్మసు। వత్సరాభ్యంతరేపితోఽర్వృషస్యోత్సర్గకర్మణి ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధం నకుర్వీతతదస్యత్రసమాచరేదితి ॥ తత్రజలాశయేవృద్ధిశ్రాద్ధస్యనిషేధోనతుకర్మాంగస్యేతికేచిత్- అన్యేత్వస్యానిర్మూలతామాహుః- శ్రాద్ధకౌముద్యాం నిర్ణయామృతేచమాత్స్యే ॥ అన్నప్రాశేచసీమంతే పుత్రోత్పత్తినిమిత్తకే । పుంసవేచనిషేకేచనవవేశ్మప్రవేశనే ॥ దేవవృక్షజలాదీనాంప్రతిష్ఠాయాంవిశేషతః ॥ తీర్థయాత్రావృషోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్॥ ఇదంచావశ్యకం॥ వృద్ధావనతర్పితాయేవైపితరోగృహమేధిభిః ॥ తద్ధీనమఫలంజ్ఞేయమాసురోవిధిరేవసఇతిశాతాతపోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధత్రయంసఏవాహ ॥ మాతృశ్రాద్ధంతుపూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనంతరమ్ । తతోమాతామహానాంచవృద్ధౌశ్రాద్ధత్రయంస్మృతమ్ ॥ తత్కాలసూహాపృథ్వీచంద్రోదయేగార్గ్యః ॥ మాతృశ్రాద్ధంతుపూర్వేద్యుఃకర్మాహనితుపైతృకమ్ । మాతామహంచోత్తరేద్యుర్వృద్ధౌశ్రాద్ధత్రయంస్మృతమ్ ॥ అత్రాశ్యశక్తౌసఏవ॥ పృథగ్దినేష్వశక్తశ్చేదేకస్మిన్పూర్వవాసరే। శ్రాద్ధత్రయంప్రకుర్వీతవైశ్వదేవంతుతాంత్రికమితి- వృద్ధమనురపి॥అలాభేభిన్నకాలానాంనాందీశ్రాద్ధత్రయంబుధః । పూర్వేద్యుర్వైప్రకుర్వీతపూర్వాహ్ణేమాతృపూర్వకమ్ ॥ అత్రమహత్సుపూర్వేద్యుస్తదహరల్పేష్వితి గృహ్యపరిశిష్టాద్వ్యవస్థాజ్ఞేయా - తచ్చప్రాతరేవ ॥ పార్వణంచాపరాహ్ణేతు ప్రాతర్వృద్ధి నిమిత్తకమితిశాతాతపోక్తేః - అత్రప్రాతశ్శబ్దఃసార్ధప్రహరపరః ॥ ప్రహరోఽర్ధసంయుక్తఃప్రాతరిత్యభిధీయతఇతిగార్గ్యోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః-ఇదంచపుత్రజన్మాతిరిక్తవిషయం- తదాహాత్రిః॥పూర్వాహ్ణేవైభవేద్వృద్ధిర్వినాజన్మనిమిత్తకమ్ । పుత్రజన్మనికుర్వీతశ్రాద్ధంతాత్కాలికంబుధఇతి- ఏతదనియతనిమిత్తపరమ్ ॥ నియతేషునిమిత్తేషుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమ్। తేషామనియతత్వేతుతదానంతర్యమిష్యతఇతిలౌగాక్షిస్మృతేః- ఆధానాంగంనాందీశ్రాద్ధంత్వపరాహ్ణఏవ॥ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణేసిద్ధాన్నేనతుమధ్యతః। పార్వణంవాపరాహ్ణేతువృద్ధిశ్రాద్ధంతథాగ్నికమితినిర్ణయామృతేగాలవోక్తేః ॥ నాందీముఖాహ్వయప్రాతరాబ్దికంత్వపరాహ్ణతఇతిపృథ్వ్యుక్తేశ్చ - ఇదంచమాతృపితృమాతామహాదిక్రమేణనవదైవత్యంకార్యం త్రమాతామహాస్సపత్నీకాః వృద్ధప్రమాతామహప్రమాతామహమాతామహానాంసపత్నీకానామితి పృథ్వీచంద్రోదయేగారుడేగద్యరూపేణపాఠాత్ - హేమాద్రౌశంఖః॥నాందీముఖేసత్యవసూసంకీర్త్యావైశ్వదేవికే ॥ వృద్ధపరాశరః॥నాందీముఖేభ్యోదేవేభ్యఃప్రదక్షిణకుశా

సనమ్। పితృభ్యస్తన్ముఖేభ్యశ్చ ప్రదక్షిణమితి స్మృతిః - యత్తు వృద్ధవసిష్ఠః॥ నాందీముఖే వివాహే చ ప్రపితామహపూర్వకమ్। నామసంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూర్వకమ్॥ యచ్చ స్మృత్యర్థసారే॥ వృద్ధముఖ్యాస్తు పితరో వృద్ధిశ్రాద్ధేషు భుంజత ఇతి - యచ్చ గారుడే - వ్యుత్క్రమప్రతిపాదనం తచ్ఛాఖాంతరవిషయం - పితృభ్యః పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్య ఇతి బహ్వృచపరిశిష్టే కాత్యాయనేన చానులోమ్యామ్నానాత్ - పృథ్వీచంద్రోదయే ప్యేవం - యత్తు కేచిద్వృద్ధిపదం పిత్రాదిషు ప్రయుంజతే - తన్న॥ అనస్మద్వృద్ధశబ్దా నామరూపాణామగోత్రిణామ్। అనామ్నామతిలాద్యైశ్చ నాందీశ్రాద్ధంతు సవ్యవదితి పృథ్వీచంద్రోదయే సంగ్రహోక్తేః. నచ నిషేధాదేవ విధిః కల్ప్యత ఇతి వాచ్యం - ప్రోష్ఠపదీశ్రాద్ధే ప్రపితామహాత్పరేషాం వృద్ధపిత్రాదీనాం దేవతాత్వాన్నాందీశ్రాద్ధత్వసామ్యేనేహాపి తత్ప్రాప్తౌ నిషేధాత్ - గోత్రనామాదినిషేధస్తు॥ శుభార్థీ ప్రథమాం తేన వృద్ధౌ సంకల్పమాచరేదిత్యుపక్రమ్యానస్మద్వృద్ధశబ్దానామిత్యుక్తేః - సంకల్పశ్రాద్ధపరః - సపిండకే తు సర్వం భవతీతి ప్రయోగపారిజాతః॥ గోత్రనామభిరామంత్ర్య పితౄనర్ఘ్యం ప్రదాపయేదితి ఛందోగపరిశిష్టే తద్విధానాత్ - యత్తు బ్రాహ్మే। పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః। త్రయో హ్యశ్రుముఖా హ్యేతే పితరః పరికీర్తితాః॥ తేభ్యః పూర్వతరా యే చ ప్రజావంతస్సుఖైధితాః। తే తు నాందీముఖా నాందీ సమృద్ధిరితి కథ్యత ఇతి యచ్చ మార్కణ్డేయపురాణే। యేస్యుః పితామహాదూర్ధ్వం తే తు నాందీముఖాః స్మృతా ఇతి తజ్జీవత్పిత్రాదిత్రికకర్తృకవృద్ధిశ్రాద్ధవిషయం తేన తస్యైదమావశ్యకం యత్తు విష్ణుః॥ పితరి పితామహే ప్రపితామహే చ జీవతి నైవ కుర్యాదితి తద్దర్శాదివిషయమితి కల్పతరుః - మదనపారిజాతే ప్యేవం - హేమాద్రిస్తు॥ నాందీముఖానాం శ్రాద్ధం తు కన్యారాశిగతే రవౌ। పౌర్ణమాస్యాం తు కర్తవ్యం వరాహవచనం యథేతి ప్రోష్ఠపదీశ్రాద్ధైకవాక్యత్వాత్ - తత్రైవ పూర్వేషాం దేవతాత్వమిత్యాహ - అత్ర సత్యవసు విశ్వేదేవావిత్యుక్తం ప్రాగ్వత్ - యత్తు శాతాతపః॥ మాతుశ్శ్రాద్ధం తు యుగ్మైస్స్యాదదైవం ప్రాఙ్ముఖైః పృథగితి తద్భిన్నప్రయోగమాతృశ్రాద్ధపరం - యచ్చ మార్కండేయపురాణే॥ విశ్వేదేవవిహీనం తు కేచిదిచ్ఛంతి మానవా ఇతి తద్భిన్నప్రయోగమాతృశ్రాద్ధభిన్నశ్రాద్ధద్వయే విశ్వేదేవవికల్పార్థం - ప్రయోగైక్యే తు దేవనియమ ఇతి హేమాద్రిః - ఏతచ్చ మాతృపూజాపూర్వకం కార్యం॥ అకృత్వా మాతృయాగం తు యశ్శ్రాద్ధం పరివేషయేత్। తస్య క్రోధసమావిష్టా హింసామిచ్ఛంతి మాతర ఇతి శాతాతపోక్తేః - కౌర్మేపి॥

పుష్పైర్ధూపైస్సనైవేద్యైర్గంధాద్యైర్భూషణైరపి। పూజయిత్వామాతృగ
ణంకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధత్రయంబుధ ఇతిఛందోగపరిశిష్టే ॥ కర్మాదిషుతుసర్వేషు
మాతరస్సగణాధిపాః। పూజనీయాః ప్రయత్నేనపూజితాః పూజయంతి
తాః ॥ ప్రతిమాసుచశుద్ధాసులిఖితావాపటాదిషు। అపివాక్షతపుంజేషునైవే
ద్యైశ్చపృథగ్విధైః ॥ కుడ్యలగ్నాంవసోర్ధారాంసప్తధారాంఘృతేనతు। కార
యేత్పంచధారాంవానాతినీచాంనచోచ్ఛ్రితామ్ ॥ ఆయుష్యాణిచశాంత్య
ర్థంజప్త్వాతత్రసమాహితః। షడ్భ్యఃపితృభ్యస్తదనుశ్రాద్ధదానముపక్రమేత్॥
అత్రసర్వేష్వితిగ్రహణాద్గృహయజ్ఞతద్వికారేష్వపినిత్యంశ్రాద్ధం॥నానిష్ట్వా
తుపితౄన్ శ్రాద్ధేకర్మకించిత్సమాచరేదితిశాతాతపోక్తేశ్చ - ఇయంచవసో
ర్ధారాతచ్ఛాఖీయానాంనియతాన్యేషాంత్వనియతా - బహ్వల్పంవాస్వగృ
హ్యోక్తమిత్యుక్తేఃకరణేత్వభ్యుదయః ॥ యన్నామ్నాతంస్వశాఖాయామి
త్యుక్తేః-ఆయుష్యాణిఆనోభద్రాఇత్యాదీని - షడ్భ్యఇతిమాత్రాదిత్రికోపల
క్షణమితి పృథ్వీచంద్రోదయః ఛందోగానాంషట్దైవత్యమన్యేషాంనవదైవ
త్యమిత్యాశార్కః - మమతుమతంకోకిలమతానుసారిణాంమాతృమాతామ
హాప్రమాతామహాఇతిమాత్రాసహైవమాతామహశ్రాద్ధకరణాత్- తద్వి
షయమిదంషడ్భ్యఇతిమాతరస్తత్రైవోక్తాః॥ గౌరీపద్మాశచీమేధాసావిత్రీ
విజయాజయా।దేవసేనాస్వధాస్వాహామాతరోలోకమాతరః ॥ ఇతిసర్వవి
శేషణం-తేనచతుర్దశత్వం॰ యదాషోడశేతిపాఠస్తదాదేవతాంతరంచంద్రి
కాయాంచతుర్వింశతిమితేత్వన్యాఉక్తాః ॥ తిస్రఃపూజ్యాఃపితుః పక్షేతిస్రో
మాతామహేతథా । ఇత్యేతామాతరఃప్రోక్తాఃపితుర్మాతుస్స్వసాష్టమీ-అ
సాంజీవనేప్రత్యక్షపూజనమ్- వ్రతానాంత్వక్షతపుంజేష్వితి హేమాద్రిః॥బ్రా
హ్మణ్యాద్యాస్తథాసప్తదుర్గాక్షేత్రగణాధిపాన్।వృద్ధ్యాదౌపూజయిత్వా
తుపశ్చాన్నాందీముఖాన్పితౄన్ ॥ మాతృపూర్వాన్పితౄన్పూజ్యతతోమా
తామహానపి । మాతామహీస్తతః కేచిద్యుగ్మాభోజ్యాద్విజాతయఇతి-అత్ర
ద్వాదశదైవతస్యదేశాచారాద్వ్యవస్థా- బ్రాహ్మణ్యాద్యాః ॥ బ్రాహ్మీమా
హేశ్వరీచైవకౌమారీవైష్ణవీతథా । వారాహీచతథేంద్రాణీచాముండాస్స
ప్తమాతరఇత్యపరార్కే-ఉక్తాఃఅత్రచౌలాదీనాంయాగసద్యేతంత్రతోక్తాఛం
దోగపరిశిష్టే॥గణశఃక్రియమాణానాంమాతృభ్యఃపూజనంసకృత్ । సకృదే
వభవేచ్ఛ్రాద్ధమాదౌనపృథగాదిషు ॥ మాతృభ్యఇతిషష్ఠ్యర్థేచతుర్థీ-గణశఃపి
తానేక పుత్రాణాంసంస్కారేష్వేకదినే ఏకదేశకాలకర్త్రైక్యాదిత్యర్థః

తథా॥ అసకృద్యానికర్మాణిక్రియేరన్కర్మకారిభిః । ప్రతిప్రయోగంనైవస్యుర్మాతరస్సగణాధిపాః ॥ కర్మవృత్త్యావపికుత్రశ్రాద్ధకార్యంక్వచనేత్యుక్తంతత్రైవ॥ ఆధానేహోమయోశ్చైవవైశ్వదేవేతథైవచ । బలికర్మణిదర్శేచపూర్ణమాసేతథైవచ॥నవయజ్ఞేచయజ్ఞజ్ఞావదంత్యేవంమనీషిణః । ఏకమేవభవేచ్ఛ్రాద్ధమేతేషునపృథక్పృథక్ ॥ఏతేషుప్రతిప్రయోగంనావర్తతేకింత్వాదౌ ఏతద్భిన్నేసోమయాగాదౌ ప్రతిప్రయోగమావర్తతేఏవశ్రాద్ధమిత్యర్థః - క్వచిదాదావపినిషేధమాహసఏవ ॥ నాష్టకాసుభవేచ్ఛ్రాద్ధం నశ్రాద్ధేశ్రాద్ధమిష్యతే । నసోష్యంతీజాతకర్మప్రోషితాగతకర్మసు ॥ వివాహాదిఃకర్మగణోయఉక్తోగర్భాధానంశుశ్రుమోయస్యచాంతే । వివాహాదావేకమేవాత్రకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంనాదౌకర్మణఃకర్మణస్స్యాత్ ॥ సోష్యంత్యా ఆసన్నప్రసవాయాఃసోష్యంతీమభ్యుక్ష్యేత్యుక్తంకర్మకాత్యాయనోక్తస్య - శ్రాద్ధస్యపాకస్యప్రాశనాన్యత్తస్యచజాత శ్రాద్ధేనదద్యాత్తుపక్వాన్నం బ్రాహ్మణేష్వపీతినిషేధాన్నజాతకర్మణినాందీశ్రాద్ధమిత్యాశార్కః - ఆమాన్నేనవాకార్యమిత్యపితేనైవోక్తం - గౌడాస్తు-జాతకర్మణ్యేవనిషేధఃపుత్రజన్మనిమిత్తకంతుకార్యమేవ - జన్మన్యథోపనయనేఇత్యుక్తేః ॥ నైమిత్తికమథోవక్ష్యేశ్రాద్ధమభ్యుదయాత్మకమ్ । పుత్రజన్మనితత్కార్యం జాతకర్మసమంనరైరితిమార్కండేయపురాణాచ్చేత్యాహుః - హారలతాయాంశ్రాద్ధవివేకేచైవం-ఏతేనజాతకర్మణికాలాంతరే శ్రాద్ధనిషేధోనపుత్రజన్మదినే ఇతివాచస్పతిమతంపరాస్తం-అత్రనిషేకకాలేఇతివచనాద్గర్భాధానేననిషేధః ॥ నిషేకకాలేసోమేచసీమంతోన్నయనేతథా । జ్ఞేయంపుంసవనేశ్రాద్ధంకర్మాంగంవిధివత్కృతమితిపారస్కరః- ప్రోషితేతి ప్రోష్యేత్యగృహానుపతిష్ఠతేపుత్రందృష్ట్వాజపతీతివిహితంకర్మ వివాహాదిగర్భాధానాంతోయో గృహప్రవేశచతుర్థీకర్మాదికర్మసమూహఉక్తఃసూత్రకారేణ తత్రాపిప్రతికర్మనేత్యర్థః-అన్యేపిహోలాభియోగాదయోపవాదవిషయాస్తత్రైవజ్ఞేయాః - అప్రచారాన్నోచ్యంతే - అత్రాధికారిణఃవిష్ణుపురాణే॥ జాతస్యజాతకర్మాదిక్రియాకాండమశేషతః।పితాపుత్రస్యకుర్వీతశ్రాద్ధంచాభ్యుదయాత్మకమ్ ॥ అత్రకేచిత్-జీవత్పితుస్సాగ్నేరేవవృద్ధిశ్రాద్ధాధికారః-నతునిరగ్నేః॥ నజీవత్పితృకఃకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమగ్నిమృతేద్విజః । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యఃకుర్వీతసాగ్నికః॥పితామహేష్వేవమేవకుర్యాజ్జీవతిసాగ్నికః । సాగ్నికోపినకుర్వీతజీవతిప్రపితామహేఇతిచంద్రికాయాంసుమంతూక్తేరిత్యాహుః - ప్రయోగపారిజాతేప్యనాహి

తాగ్నిర్నకుర్యాదితీదంవ్యాఖ్యాతం- తన్న ॥ అనగ్నికోఽపికుర్వీతజన్మాదౌవృద్ధి
కర్మణి । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తానేవోద్దిశ్యతర్పయేదితిహారీతోక్తేః-సామం
తవంతువృద్ధిశ్రాద్ధభిన్నశ్రాద్ధపరమిత్యుక్తంమదనరత్నే- శ్రాద్ధపదంపిండపితృ
యజ్ఞపరమితిపృథ్వీ చంద్రోదయః - నిర్ణయామృతేతు హారీతీయేఽనాగ్నికో
నాహితాగ్నిరభిప్రేతః పూర్వవచనేతు సాగ్నిశ్శ్రౌతాగ్నిః స్మార్తాగ్నిశ్చో
చ్యతే- తేనోభయాగ్నిహీనస్యనేత్యుక్తం- తన్న- పూర్వోక్తదిశాగతిసంభ
వేనగ్నిపదస్యస్మార్తాగ్నిపరత్వేమానాభావాత్ - వక్ష్యమాణనిత్యానిత్యసం
యోగవిరోధాత్ ॥ పితరోజనకస్యేజ్యాయావద్వ్రతమనాహితమ్। సమా
హితవ్రతః పశ్చాత్స్వస్యజేతపితామహానితి పృథ్వీచంద్రోదయేయమవచో
విరోధాచ్చ - అపరార్కేఽపిసమావర్తనే బ్రహ్మచారీస్వయమేవనాందీశ్రా
ద్ధంకుర్యాదిత్యాహుః - అతఃపూర్వమేవసాధు - బోపదేవోప్యేవమాహ-
యత్తుమతంజీవత్పితుఃపుత్రనామకర్మాదౌనవృద్ధిశ్రాద్ధం- హారీతీయే జన్మాదా
విత్యాదిశబ్దేనతత్ప్రాప్తావపి ॥ ఉద్వాహేపుత్రజననే పిత్ర్యేష్ట్యాంసౌమికే
మఖే । తీర్థేబ్రాహ్మణఆయాతే షడ్దైతేజీవతః పితురితిమైత్రపరిశిష్టేఉద్వాహ
ఏవతస్యోపసంహారాత్ - ఏవంయత్రతుసంస్కారాదిపదంతదప్యుద్వాహాది
పరమేవేతి- తన్న - ఉద్వాహపదస్యస్వవివాహపరత్వస్యాపిసంభవాత్- పు
త్రవివాహపరత్వేమానాభావాత్ ॥ నామకర్మణిబాలానాం చూడాకర్మాది
కేతథేత్యాదిభిర్నిత్యశ్రాద్ధస్యచౌలాద్యంగత్వావగతౌనిత్యానిత్యసంయోగవి
రోధాచ్చ- అతోజన్మాదావితిసర్వసంస్కారసంగ్రహః - తథాకాత్యాయ
నః॥ స్వపితృభ్యఃపితాదద్యాత్సుతసంస్కారకర్మసు । పిండానోద్వాహనాత్తే
షాంతస్యాభావేతుతత్క్రమాత్ - సుతానాంచౌలాదిసంస్కారేషుపితాస్వ
పితృభ్యఃపిండాఙ్శ్రాద్ధం- పిండదోంశహరశ్చైషామితిదర్శనాత్ - ఓద్వహ
నాద్వివాహపర్యంతందద్యాత్- వివాహశ్చప్రథమః ॥ నాందీశ్రాద్ధంపితాకు
ర్యాదాద్యేపాణిగ్రహేబుధః । అతఊర్ధ్వంప్రకుర్వీత స్వయమేవతునాందిక
మితిస్మృతేః- తస్యపితురభావేతత్క్రమాత్॥ అసంస్కృతాస్తుసంస్కార్యా
భ్రాతృభిఃపూర్వసంస్కృతైరితియః కర్తృక్రమఃతేనక్రమేణ జ్యేష్ఠభ్రాత్రాది
ర్దద్యాదితిచంద్రికాదయః - హేమాద్రిస్తుతస్యపితురభావేయః పితృవ్యమాతు
లాదిఃసంస్కుర్యాత్సతత్క్రమాత్సంస్కార్య పితృక్రమాద్దద్యాన్నతుస్వపితృ
భ్యఇతివ్యాచఖ్యౌ - సమావర్తనస్యాపివివాహప్రాచీనసుతసంస్కారత్వా
త్పితైవనాందీశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - తదభావేజ్యేష్ఠభ్రాత్రాదిభిఃతదభావేస్వయ

మేవకుర్యాత్ - ఉపనయనేనకర్మాధికారస్యజాతత్వాత్ - ఏవమాద్యవివా హేపీతిపృథ్వీచంద్రోదయచంద్రికాదయః - మదనరత్నేప్యేవం- యదాతుపి తరిసన్న్యస్తే ప్రోషితే పతితేవాధర్మార్థం తత్పుత్రమన్య స్సంస్కుర్యాత్తదా సంస్కార్యపితుఃపిత్రాదిభ్యోదద్యాత్ ॥ పితరోజనకస్యేజ్యాయావద్వ్రతమ నాహతమ్।సమాహితవ్రతఃపశ్చాత్స్వస్యజేత్పితామహానితిపృథ్వీచంద్రోద యేయమోక్తేః- జీవత్పితృకస్యాపి శేషమాహకాత్యాయనః ॥ వృద్ధౌతీర్థేచస న్న్యస్తేతాతేచపతితేసతి । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వయంసు తఇతి- యచ్చబహ్వృచపరిశిష్టే- జీవత్పితాసుతసంస్కారేషుమాతృమాతా మహయోఃకుర్యాత్ - తస్యాంజీవత్యాంమాతామహస్యైవేతితచ్ఛాఖీయా నామేవేతిదిక్ - స్మృతితత్త్వాదిగౌడగ్రంథేషుతుజీవన్మాతృకఃపితామహాదిభ్యో వృద్ధౌదద్యాత్ - జీవంతమపిదద్యాద్వాప్రేతాయాన్నోదకేద్విజఇతికాత్యా యనోక్తేః॥ జీవేతస్మిఁసుతాఃకుర్యుఃపితామహ్యాస్తథైవతు। తస్యాంచైవతు జీవత్యాంతస్యాశ్వశ్చేతినిశ్చయఇతిహారీతోక్తేశ్చేత్యుక్తం- తస్మిన్పరరిదాక్షి ణాత్యాస్తుపూర్వోక్తసపిండీకరణాదివిషయత్వాత్ - జీవేత్తుయదివర్గాద్య స్తంవర్గంతుపరిత్యజేదితి వచనాత్తద్వర్గస్యలోపఏవేత్యాహుః - యత్తుచంద్రి కాయాంపారస్కరః ॥ నిషేకకాలేసోమేచసీమంతోన్నయనేతథా। జ్ఞేయం పుంసవనేశ్రాద్ధంకర్మాంగంవృద్ధివచ్చతదితి- తత్రగర్భాధానాదౌకర్మాంగం- జాతకర్మాదావుక్తంతువృద్ధిశ్రాద్ధంపృథగేవవిధివదిత్యుక్తేః- గౌడనిబంధేమా త్స్యే ॥ అన్నప్రాశేచసీమంతేపుత్రోత్పత్తినిమిత్తకే। పుంసవేచనిషేకేచన వవేశ్మప్రవేశనే ॥ వేదవ్రతజలాదీనాంప్రతిష్ఠాయాంతథైవచ। తీర్థయాత్రా వృషోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్॥ అత్రభూతనిమిత్తానాంవృద్ధిత్వం- భావి నిమిత్తానామంగత్వం - వృద్ధిశబ్దస్తద్ధర్మాదిదేశార్థఇతిగౌడాః - అన్యేతునిషే కాదౌకర్మాంగవృద్ధిశ్రాద్ధయోస్సముచ్చయమాహుః - నాందీశ్రాద్ధసంజ్ఞా తూభయానుగతా- అథేతికర్తవ్యతా - పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః॥ మాలత్యాశ్శతపత్రావామల్లికాకుబ్జయోరపి । కేతక్యాఃపాటలాయావాదే యాఃమాలానలోహితాః ॥ శ్రాద్ధేమాలానిషేధస్యాయమపవాదః- తథా ॥ సువేషభూషణైస్సత్రసాలంకారైస్తథానరైః। కుంకుమాద్యనులిప్తాంగైర్భా వ్యంతుబ్రాహ్మణైస్సహ ॥ స్త్రియోపిస్యుస్తథాభూతాగీతనృత్యాదిహర్షి తాః॥ హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ కుశస్థానేచదూర్వాస్స్యుర్మంగళస్యాభివృద్ధ యే॥ కుశాఅపివత్యంతే- ఛందోగపరిశిష్టే ॥ ప్రాతరామంత్రితాన్విప్రాన్య

గ్న్యానుభయత స్తథా॥ ఉభయతఃదైవేపిత్ర్యేచ - వైశ్వదేవేద్వౌవిప్రౌపిత్రా
దీనామేకైకస్యద్వౌద్వావితివింశతిఃత్రికేవాద్వావిత్యష్టౌవిప్రాః- అత్రవిప్రా
లాభేస్త్రియోఽపిభోజ్యా ఇత్యాహశార్కే- వృద్ధవసిష్ఠః ॥ మాతృశ్రాద్ధేషువి
ప్రాణామలాభేపూజయేదపి। పతిపుత్రాన్వితాభవ్యాయోషితోఽష్టౌకులోద్భ
వాః॥ మాతృత్రికేచతస్రఃప్యాతామహీత్రికేచేత్యష్టావితిహేమాద్రిః- అత్ర
పిత్ర్యేప్రాఙ్ముఖావిప్రాఃపాద్యేపిత్ర్యేచతురశ్రంమండలమితిజయంతః- హే
మాద్రౌబ్రాహ్మే॥ విప్రాన్ప్రదక్షిణావర్తంప్రాఙ్ముఖానుపవేశయేత్॥ ఛం
దోగపరిశిష్టే ॥ గోత్రనామభిరామంత్ర్యపితృభ్యోఽర్ఘ్యంప్రదాపయేత్ । నా
త్రాపసవ్యకరణంనపిత్ర్యంతీర్థమిష్యతే॥ జ్యేష్ఠోత్తరకరాన్యుగ్మాన్కరాగ్రా
గ్రపవిత్రకాన్। కృత్వార్ఘ్యంసంప్రదాతవ్యంనైకైకస్యాత్రదీయతే ॥ పిత్రా
దేర్ద్వౌద్వౌవిప్రౌతయోర్దక్షిణహస్తౌసంయోజ్యప్రథమోపవేశితవిప్రకరో
పరితంత్రేణద్వయోరర్ఘ్యందద్యాదిత్యర్థః- బహ్వృచకారికాయాంతు॥ దత్త్వా
ర్ఘ్యాదేకదేశస్యార్ఘ్యదానంప్రతిద్విజమ్ । ఆవృత్తిరపిమంత్రస్యప్రతిబ్రా
హ్మణమిష్యతే ॥ ప్రతిద్విజంపృథక్కుర్యాన్నిత్యర్ఘ్యానుమంత్రణమిత్యుక్తం॥
మధుమధ్వితియస్తత్ర త్రిర్జపోశితుమిచ్ఛతామ్ । గాయత్ర్యానంతరంస్తోత్రం
మధుమంత్రవివర్జితమ్॥ నచాశ్నంస్తుజపేదత్రకదాచిత్పితృసూతకమ్॥ తథా॥
సంపన్నమితితృప్తాఃస్థప్రశ్నస్థానేవిధీయతే । సుసంపన్నమితి ప్రోక్తేశేషమ
న్నంనివేదయేత్॥ అక్షయ్యోదకదానంచఅర్ఘ్యదానవదిష్యతే! షష్ఠ్యైవనియ
తంకుర్యాన్నచతుర్థ్యాకదాచన॥చంద్రోదయేబ్రాహ్మే॥ పఠేచ్ఛకునిసూక్తం
తుస్వస్తిసూక్తంశుభంతథా । నాందీముఖాన్పితౄన్భక్త్యాసాంజలిశ్చసమా
హ్వయేత్॥ తథా॥ శాల్యన్నందధిమధ్వక్తంబదరాణియవాంస్తథా। మిశ్రీకృ
త్వాతుచతురఃపిండాన్శ్రీఫలసన్నిభాన్॥ దద్యాన్నాందీముఖేభ్యశ్చపితృభ్యో
విధిపూర్వకమ్। ద్రాక్షామలకమూలానియవాంశ్చవినియోజయేత్ ॥ తాన్యే
వదక్షిణార్థంతుదద్యాద్విప్రేషుసర్వదా ॥ తత్రైవచతుర్వింశతిమతే ॥ ద్వౌ
ద్వౌచాభ్యుదయే పిండావేకైకస్మైవినిక్షిపేత్ । ఏకంనామ్నాపరంతూష్ణీంద
ద్యాత్పిండాన్పృథక్పృథక్॥ వసిష్ఠః॥ ప్రాఙ్ముఖోదేవతీర్థేనప్రాక్కూలేషుకు
శేషుచ। దత్త్వాపిండాన్నకుర్వీతపిండపాత్రమధోముఖమ్॥ నాందీముఖేభ్యఃపి
తృభ్యస్స్వాహేతివాపిండదానమంత్రఇతివృత్తిః - అత్రపిండాఃకృతాకృతా
ఇత్యుక్తం- తత్రైవభవిష్యే॥ పిండనిర్వపణంకుర్యాన్నవాకుర్యాద్విచక్షణః॥
వృద్ధిశ్రాద్ధేమహాబాహోకులధర్మాననవేక్ష్యతు॥ ఛాగలేయః॥ అగ్నౌకరణమ

ర్ఘ్యంవావాహనంచావనేజనమ్ । పిండశ్రాద్ధేప్రకుర్వీతపిండహీనేనివర్తతే॥ తేనాత్రభోజనస్యైవ ప్రధానత్వాద్యదివిప్రస్యైవ మనంతరదాతస్యైవపార్వణస్యపునరావృత్తిరితిసిద్ధం - అత్రసాంకల్పేవిశేషః ప్రయోగపారిజాతేసంగ్రహే॥ శుభార్థీప్రథమాంతేనవృద్ధౌసాంకల్పమాచరేత్। నపఙ్క్త్యాయదివాకుర్యాన్మహాదోషోభిజాయతే॥ నామగోత్రాదినిషేధోప్యత్రైవసతుసపిండకశ్రాద్ధేఇతిసఏవ- అత్రాయంక్రమః - నాందీశ్రాద్ధేదైవేక్షణఃక్రియతామితిద్వౌయుగపన్నిమంత్ర్య ఓంతథేతివిప్రాభ్యాంయుగపదుక్తేప్రాప్నుతాంభవంతౌప్రాప్నువావఇతివైశ్వదేవవత్పిత్ర్యేచద్వివచనాంతేన విప్రద్వయేప్రయోగంకుర్యాత్- అహితాగ్నిస్తుహేమాద్రౌబ్రాహ్మే॥ యోగ్నౌతువిద్యమానేపివృద్ధౌపిండాన్నిర్వపేత్॥ పతంతిపితరస్తస్య నరకేసచపచ్యతే ॥ బహ్వృచపరిశిష్టే ॥ ద్వౌదర్భౌపవిత్రేపవిత్రాణిచత్వారిశన్నోదేవీత్యనుమంత్రితాసుయవానావపతి ॥ యవోసిసోమదేవత్యోగోసవేదేవనిర్మితః। ప్రత్నవద్భిఃప్రత్తఃపుష్ట్యానాందీముఖాన్పితౄనిమాల్లోకాన్ప్రీణయాహినస్స్వాహేతిస్వాహార్ఘ్యాఇతిపృచ్ఛతి - విశ్వేదేవాఇదంవోఅర్ఘ్యంనాందీముఖాఃపితరఇతియథాలింగమర్ఘ్యదానం గంధాదిదానంద్విర్ద్విః పాణౌహోమోగ్నయేకవ్యవాహనాయస్వాహా సోమాయపితృమతేస్వాహేత్యతోదేవాఅవంతునోఇత్యంగుష్ఠగ్రహణంపావమానీః శంవతీశ్శైరరప్రతిరథంచశ్రావయేన్మధువాతాఋచఃస్థానేఉపాస్మైగాయతేతి పంచమధుమతీః శ్రావయేదక్షన్నమీమదంతేతిచపష్ఠింభుక్తశేషేత్వైకైకస్యద్వౌద్వౌపిండౌదద్యాదితి - చంద్రికాయాంవృద్ధవసిష్ఠః॥ పితృప్రశ్నేతుసంపన్నందైవేరుచితమిత్యపి। దధికర్కంధుమిశ్రాశ్చపిండాఃకార్యాయథాక్రమమ్॥ కాత్యాయనః ॥ త్యమూషువాజినమితివిప్రాంశ్చవిసర్జయేత్ - నాందీముఖాఃపితరఃప్రీయంతామిత్యక్షయ్యస్థానే - స్వధాంవాచయిష్యఇత్యస్యస్థానేనాందీముఖాన్పితౄన్వాచయిష్యేఇతి- నస్వధాంప్రయుంజీతేతి- అత్రసాగ్నిరనగ్నిర్వాదౌవైశ్వదేవంకుర్యాత్॥ ఆదౌవృద్ధౌక్షయేచాంతేమధ్యేశ్రాద్ధేతుపార్వణే। ఏకోద్దిష్టేనివృత్తేతువైశ్వదేవోవిధీయతఇత్యాశార్కే-శాంఖాయనపరిశిష్టాత్- హేమాద్రౌతు॥ శేషమన్నమనుజ్ఞాప్యవైశ్వదేవక్రియాంతతః। శ్రాద్ధాహ్నిశ్రాద్ధశేషేణవైశ్వదేవంసమాచరేదితిచతుర్వింశతిమతాన్నాందీశ్రాద్ధేప్యంతేవైశ్వదేవఉక్తః - బహ్వృచానామపివృత్త్యాలోచనాత్తద్దైవపూర్వోక్తంతుయేషాంపరిశిష్టంతద్విషయమన్యవిషయంవాజ్ఞేయం- అత్రశ్రాద్ధాంగతర్పణంనేత్యుక్తంప్రాక్ —

ఇతినిర్ణయసింధౌవృద్ధిశ్రాద్ధమ్—అథజీవత్పితృకశ్రాద్ధం - తత్రానేకపక్షా
దృశ్యంతే - జీవంతంపితరంభోజయిత్వాపరయోశ్శ్రాద్ధంకుర్యాదిత్యేకః-
హోమాంతమేవకుర్యాదిత్యన్యః ॥ హోమాంతః పితృయజ్ఞస్సావ్యజ్జీవేపితరి
జానతః।పితరంభోజయిత్వాహపిండాన్నిపృణుయాత్పరావితియజ్ఞపార్శ్వ
క్తేః - యదిజీవత్పితానదద్యాద్ధాహోమాత్కృత్వావిరమేదిత్యాపస్తంబో
క్తేశ్చ- జీవతాంపిండానగ్నౌహుత్వాపరేభ్యోదేయమిత్యపరః - జుహుయా
జ్జీవేభ్యఇత్యాశ్వలాయనోక్తేః- జీవతామజీవతాంచపిండదానమితీతరః- జీవ
తామజీవతాంవాదేయమేవేతిహిరణ్యకేశురితినిగమాత్ - తస్మాజ్జీవత్పితాకు
ర్యాద్ద్వాభ్యామేవనసంశయఇతిభవిష్యోక్తేర్ద్వాభ్యామేవేత్యన్యః- ఏతేపక్షాః
కలౌనిషిద్ధాః ॥ ప్రత్యక్షమర్చనంశ్రాద్ధేనిషిద్ధంమనురబ్రవీత్ । పిండనిర్వపణం
చాపిమహాపాతకసమ్మితమితిపృథ్వీచంద్రోదయేభవిష్యోక్తేః- చంద్రికాప్యే
వం- తస్మాత్పితరిజీవతిశ్రాద్ధానారంభఏవేత్యేకఃపక్షః ॥ సపితుఃపితృకృత్యేషు
అధికారోనవిద్యతఇతికాత్యాయనోక్తేః॥ జీవేపితరివైపుత్రశ్శ్రాద్ధకాలంవివ
ర్జయేదితిహారీతోక్తేశ్చ- పితుఃపిత్రాదిభ్యోదద్యాదితిసిద్ధాంతః॥ ధ్రియమాణే
తుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేదితిమనూక్తేః॥ పితుఃపితృభ్యోవాదద్యాత్సపితే
త్యపరాశ్రుతిరితికాత్యాయనోక్తేశ్చ- అయంబహుసమ్మతఃపక్షః- అన్యేశా
ఖాభేదేనజ్ఞేయాః- ఏవంజీవన్మాతామహేనాప్యూహేనకార్యం॥ మాతామ
హానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః । మంత్రోహేనయథాన్యాయంశే
షాణాంమంత్రవర్జితమితివిష్ణూక్తేః ॥ ఏవంమాత్రాదికస్యాపితథామాతామ
హాదికేఇతిపృథ్వీచంద్రోదయేగ్నిపురాణాచ్చ- పితరిజీవతితుస్వమాతరిమృతా
యామపిపితురేవమాతృమాతామహయోఃకుర్యాత్- యేభ్యఏవపితాదద్యా
దితివక్ష్యమాణ వచనాదితిపితామహచరణాః - మదనరత్నేతు జీవత్పితాస్వ
మాతామహయోర్దద్యాదిత్యుక్తం- కాలాదర్శేప్యేవం- మృతేతుపితరిజీవన్మా
తృకఃపితామహ్యాదిభ్యోవృద్ధౌదద్యాదితిస్మృతితత్త్వాదిగౌడగ్రంథాః- దాక్షి
ణాత్యాస్తు॥పితృవర్గేమాతృవర్గేతథామాతామహస్యచ।జీవేత్తుయదివర్గాద్య
స్తంవర్గంతుపరిత్యజేదితి వచనాత్తద్వర్గత్యాగఏవేత్యాహుః - ఏవంపతితస
న్న్యస్తపితృకాదేరపిజ్ఞేయం॥ వృద్ధార్థేచసన్న్యస్తేతాతేచపతితేసతి। యే
భ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వయంసుతఇతిషట్త్రింశన్మతాత్- సన్న్యా
స్తేజీవతీత్యర్థః - మృతేతుసన్న్యస్తేతదాద్యేవదేయం - మృతేపిపరేభ్యఏవేతిగౌ
డాః- కాత్యాయనోపి॥ బ్రాహ్మణాదిహతేతాతేపతితేసంగవర్జితే।వ్యుత్క్రా-

మాచ్చస్మృతే దేయం యేభ్యఏవదదాత్యసౌ ॥ అయంచసన్న్యస్తపిత్రాదేరపి శే
షాత్సర్వశ్రాద్ధాధికారః- ఏతత్త్రిదండిపరం- ఏకాదశాహపార్వణవార్షికా
ద్యపితస్యైవ ॥ అహన్యేకాదశేప్రాప్తేపార్వణంతువిధీయతేఇత్యుక్త్వా ॥ త్రి
దండగ్రహణాదేవప్రేతత్వంనైవజాయతేఇత్యుశనసావిశేషోక్తేః - బ్రాహ్మ
ణాదిహతేఇత్యాదినిషేధస్త్వేకదండాదిపరః - అతఃపరమహంసానాంవార్షి
కాదికమపినకార్యమితిశూలపాణిశ్రాద్ధతత్త్వాదయోగౌడగ్రంథాః- ఇదమేవ
తుయుక్తం- యత్తుహేమాద్రౌకౌండిన్యః॥ దర్శశ్రాద్ధంగయాశ్రాద్ధంశ్రాద్ధం
చాపరపక్షికమ్ । నజీవత్పితృకఃకుర్యాత్తిలైస్తర్పణమేవ చేతితత్సన్న్యస్తపిత్రా
ద్యతిరిక్తవిషయం - మైత్రాయణీయపరిశిష్టే ॥ ఉద్వాహేపిత్రజననేపిత్ర్యే
ష్ట్యాంసౌమికేమఖే।తీర్థేబ్రాహ్మణఆయాతేషడేతేజీవతఃపితుః॥ తత్రైవ॥ మ
హానదీషుసర్వాసుతీర్థేషుచగయాంమృతే । జీవత్పితాపికుర్వీతశ్రాద్ధంపార్వణ
ధర్మవత్- గయాంమృతేఇతిసూత్రవ్యతిరిక్తవిషయం ॥ అన్వష్టక్యంగయాప్రా
ప్తౌసత్యాంయచ్చమృతేహని । మాతుశ్శ్రాద్ధంసుతఃకుర్యాత్పితర్యపిచజీవతీ
తితత్రైవోక్తేః- గయాప్రాప్తౌప్రాసంగిక్యాం॥ గయాంప్రసంగతోగత్వా
మాతుశ్శ్రాద్ధంసమాచరేదితివచనాత్ - తేనమృతమాతృకోగయాయాంత
త్పార్వణమాత్రంకుర్యాత్ - తజ్జీవనేతుతీర్థశ్రాద్ధమపినేతికాలాదర్శస్మృతిద
ర్పణాదయః- అన్యేతుగత్వాశ్రాద్ధంనేతినిషేధార్థః - సామాన్యతఃప్రాప్తం
తీర్థశ్రాద్ధంభవత్యేవగయాయామిత్యాహుః - ధుపాంతుపితుఃప్రతినిధిత్వేనగ
యాంయాతితదా యజమానస్యపితృపితా మహప్రపితామహా ఇత్యేవంశ్రా
ద్ధం- తత్రమాతుఃపితృపత్నీత్వేనైకోద్దిష్టంకృత్వామాతృత్వేనపునఃపార్వణం
కుర్యాదితిత్రిస్థలీసేతౌ తచ్చఫల్గుపిష్టుపదాక్షయ్యవటేష్వేవేతికేచిత్ - ఆ
ద్యాంతేఏవేత్యన్యే- మధ్యమాంతేఇత్యపరే- సంకోచేహేత్వభావాత్తత్రత్య
సర్వశ్రాద్ధానిమాతుఃకార్యాణీత్యుక్తంప్రతిభాతి - యత్తుమదనపారిజాతే ॥
నజీవత్పితృకఃకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమగ్నిమృతేద్విజః। యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యః
కుర్వీతసాగ్నికఇతిసుమంతూక్తేః - సాగ్నేరేవజీవత్పితృకస్యతీర్థాదిశ్రాద్ధము
క్తం- సాగ్నేరపిమైత్రాయణీయశాఖీయస్యైవనాన్యేషాం - షడేతేజీవతఃపి
తురితితత్పరిశిష్టఏవోక్తేరితిరత్నావళీదివోదాసాద్యాః - తదయుక్తం - సో
మంతవంపిండపితృయజ్ఞవిషయం - సన్న్యస్తపిత్రాద్యతిరిక్తవిషయంవేతిపృథ్వీ
చంద్రోదయోక్తేః- వృద్ధౌతీర్థేచేత్యాదేస్సాధారణ్యేనాస్యాపితథాత్వాచ్చ-
తథా. రగ్నేరపినాం శ్రాద్ధముక్తంప్రాక్ - ఏవంపితామహజీవనేపిజ్ఞేయం-

విశేషఃపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయేజ్ఞేయః - అథపితామహేజీవతిమృతేచపిత
రియద్యపిపితామహేనా వాతచ్ఛ్రాద్ధేభుంజీతేత్యబ్రవీన్మనురితినునాజీవతః
పితామహస్యభోజనముక్తం - తథాపిప్రత్యక్షార్చనస్యపూర్వంనిషిద్ధత్వాత్పి
తామహంవిహాయపితృప్రపితామహవృద్ధప్రపితామహేభ్యోదేయం॥ పితా
యస్యతువృత్తస్స్యాజ్జీవేచ్చాపిపితామహః। పితుస్సనామసంకీర్త్యకీర్తయేత్ప్ర
పితామహమితిమనూక్తేః- అయమేవసర్వసమ్మతఃపక్షః- యత్తుఛందోగపరిశి
ష్టే॥ పితామహేధ్రియమాణేపితుఃప్రేతస్యనిర్వపేత్। పితుస్తస్యచవృత్తస్య
జీవేచ్చేత్ప్రపితామహఇతిఏకపురుషం ద్విపురుషంవాపార్వణమాహతత్తీర్థ
పితృయజ్ఞపరం- వృద్ధౌపూర్వోక్తమేవ - ఏవంపూర్వయోర్మృతయోఃప్రపి
తామహేజీవతిపితృమాత్రేమృతేపరయోర్జీవతోశ్చవృద్ధప్రపితామహాదిభ్యో
జ్ఞేయం॥ జీవంతమతిదద్యాద్వాప్రేతాయాన్నోదకేద్విజఇతికాత్యాయనోక్తే
శ్చ- ఏతత్సర్వంమనసికృత్వాహహేమాద్రౌవిష్ణుః - పితరిజీవతియశ్శ్రాద్ధం
కుర్యాద్యేషాంపితాకుర్యాత్తేషాంపితరిపితా మహేచజీవతియేషాంపితామ
హః- పితరిపితామహేప్రపితామహేచజీవతినైవకుర్యాత్- యస్యపితాప్రే
తస్స్యాత్సపిత్రేపిండంనిధాయ పితామహాత్పరాభ్యాంద్వాభ్యాందద్యాత్ -
యస్యపితాప్రపితామహశ్చప్రేతౌస్యాతాంసపిత్రేపిండం నిధాయపితామ
హాత్పరాభ్యాందద్యాత్ - యస్యపితామహఃప్రేతస్స్యాత్సతస్మైపిండంనిధా
యప్రపితామహాత్పరాభ్యాందద్యాత్- యస్యపితాపితామహశ్చప్రేతౌస్యా
తాంసతాభ్యాంపిండౌదత్త్వాపితామహప్రపితామహాయదద్యాత్॥ మాతా
మహానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః। మంత్రోహేనయథాన్యాయం
శేషాణాంమంత్రవర్జితమితి - అత్రపితృవన్మాతామహేజీవతితత్పిత్రాదిభ్యః
యథాతత్రత్రిషుజీవత్సునైవకుర్యాత్తథాత్రాపీత్యాదిసర్వమతిదేశ్యం - ఏ
వంమాతృజీవనేపీతిశూలపాణికాలాదర్శౌ - తన్న - యేభ్యఏవేత్యాదౌయ
చ్ఛబ్దాదేర్వ్యక్తివిశేషవాచిత్వేనతదప్రసంగాదితిదిక్ - ఉత్తరార్ధంవ్యా
ఖ్యాతంప్రాక్- యత్త్వత్రవిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం - పిత్రేపిండంనిధాయేతిపి
తురేకోద్దిష్టవిధినాశ్రాద్ధంకృత్వాప్రపితామహాదిభ్యః పార్వణంకుర్యాత్-త
ద్వ్యుత్క్రమమృతసపిండీకరణాభావపక్షేసపిండీకరణస్థానాపన్నంజ్ఞేయం ॥
వ్యుత్క్రమాత్తుప్రమీతానాంనైవకార్యాసపిండతేతివచనాత్ - దర్శాదౌ
తుపితురేకోద్దిష్టమేవకార్యం-నజీవంతమతిదదాతీతిశ్రుతేః॥ జీవేత్పితామహో
యస్యపితాచాంతరితోభవేత్ । పితురేకస్యదాతవ్యమేవమాహుర్మనీషిణఇతి

యజ్ఞపార్శ్వోక్తేః- పితామహే జీవతి వై పితర్యేవ సమాపయేదితి హారీతోక్తే
శ్చ-శిష్టాస్తు। వ్యుత్క్రమమాతృప్రమీతానాం నైవ కార్యా సపిండతా। యది మా
తా యది పితా భర్తా నైష విధిః స్మృత ఇతి మాధవీయే స్కాందోక్తేర్వ్యుత్క్ర
మమృతసపిండీకరణాభావః పితృవ్యాదివిషయ ఇత్యాహుః - ఏష విధిర్నిషేధ
రూపః- త్రిషు జీవత్సు విష్ణురాహ - త్రిషు జీవత్సు నైవ కుర్యాదితి- తద్దర్శాదివిష
యం- నాందీశ్రాద్ధం తు పరేభ్యస్త్రిభ్యో భవత్యేవేతి కల్పతరుః - పృథ్వీచంద్రో
దయస్తు। దద్యాత్త్రిభ్యః పరేభ్యస్తు జీవేచ్చేత్త్రితయం యదీతి మనూక్తేః - సర్వ
త్ర వికల్పః స చ దేశాచారాద్వ్యవతిష్ఠత ఇత్యాహుః - సుదర్శనభాష్యే తు మా
సికశ్రాద్ధం జీవత్పిత్రాదినా వ్యుత్క్రమమృతపిత్రాదినా చ కార్యమేవేత్యుక్తం-
మదనరత్నే క్రతుః॥ అష్టకాదిషు సంక్రాంతౌ మన్వాదిషు యుగాదిషు। చంద్రసూ
ర్యగ్రహే పాతే స్వేచ్ఛయా పూజ్యయోగతః॥ జీవత్పితా నైవ కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధం
కామ్యం తథాఖిలమ్॥ అన్యే విశేషాః శ్రీపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయే భట్టకృతత్రి
స్థలీసేతౌ చ జ్ఞేయాః— ఇతి నిర్ణయసింధౌ జీవత్పితృకాదిశ్రాద్ధం— అథ విభ
క్తావిభక్తనిర్ణయః- పృథ్వీచంద్రోదయే మరీచిః ॥ బహవస్స్యుర్యదా పుత్రాః
పితురేకత్ర వాసినః। సర్వేషాం తు మతం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవ తు యత్కృతమ్॥ ద్ర
వ్యేణ చావిభక్తేన సర్వైరేవ కృతం భవేత్॥ జ్యేష్ఠస్య కర్తృత్వేఽపి సర్వే ఫలభాగి
న ఇత్యర్థః - తేన యే బ్రహ్మచర్యాదినియమాస్తే ఫలితసంస్కారత్వాత్సర్వైః
కార్యాః ఏవం సంసృష్టినామపి తుల్యత్వాత్ - మితాక్షరాయాం నారదః॥ భ్రా
తౄణామవిభక్తానామేకో ధర్మః ప్రవర్తతే। విభాగే సతి ధర్మోఽపి భవేత్తేషాం
పృథక్పృథక్॥ బృహస్పతిరపి॥ ఏకపాకేన వసతాం పితృదేవద్విజార్చనమ్। ఏకం
భవేద్విభక్తానాం తదేవ స్యాద్గృహే గృహే॥ అత్ర యద్యప్యవిశేషశ్రవణాత్
బ్రహ్మయజ్ఞసంధ్యాదిష్వప్యవిభక్తానాం పృథఙ్నిషేధః ప్రాప్నోతి తథాపి
ద్రవ్యసాధ్యశ్రాద్ధవైశ్వదేవాదిష్వేవ సః - ద్రవ్యస్యానేకస్వామికత్వేనైకస్య
వ్యయేనాధికారాత్ - యాని తు ద్రవ్యాసాధ్యాని మంత్రజపోపవాససంధ్యా
బ్రహ్మయజ్ఞపారాయణాదీని నిత్యనైమిత్తికకామ్యాని తేషు పృథగేవాధికా
రః - ద్రవ్యవ్యయాభావేనుమత్యనపేక్షణాత్ - ద్రవ్యేణ వావిభక్తేనేత్యస్య
విషయత్వాత్ ॥ పృథగప్యేకపాకానాం బ్రహ్మయజ్ఞో ద్విజాతినామ్ । అగ్ని
హోత్రం సురార్చా చ సంధ్యా నిత్యం భవేత్తథేతి ప్రయోగపారిజాతే ఆశ్వ
లాయనస్మృతేశ్చ - అగ్నిహోత్రశబ్దోఽగ్నిసాధ్యశ్రౌతస్మార్తనిత్యకర్మపరః-
తేష్వప్యన్యానుమత్యైవాధికారేణ న్యాయసామ్యాత్- పితృశ్రాద్ధాదిషు తుల్య

ఫలేషునిత్యేష్వనుమతిం వినాప్యేకస్యాధికారః ॥ ఏకోపిస్థావరేకుర్యాద్దానాధ్యాయనవిక్రయమ్। ఆపత్కాలేకుటుంబార్థేధర్మార్థేచవిశేషతఇతివచనాత్॥ ధర్మార్థేవశ్యకర్తవ్యేపితృశ్రాద్ధాదావితివిజ్ఞానేశ్వరః - కేచిత్త్వవిభక్తానామపిపృథక్పాకత్వే దేశాంతరేచదార్శికాబ్దికయోఃపృథక్త్వమాహుః - భ్రాతౄణామవిభక్తానాం పృథక్పాకోభవేద్యది । వైశ్వదేవాదికంశ్రాద్ధంకుర్యుస్తేవైపృథక్పృథక్ ఇతిహారీతోక్తేః ॥ అవిభక్తేనపుత్రేణ పితృమేధోవ్రతాహాని । దేశాంతరేపృథక్కార్యోదర్శశ్రాద్ధంతథైవచేతియమోక్తేశ్చేతి - తత్రమూలంచింత్యం - తదయమర్థః - పంచమహాయజ్ఞమధ్యే దేవభూతపితృమనుష్యయజ్ఞానన్యానుమత్యాజ్యేష్ఠ ఏవకుర్యాత్ ॥ హేమాద్రిదానరహితంనభోక్తవ్యంకదాచన । అవిభక్తేషుసంసృష్టేష్వేకేనాపికృతం కృతమితివ్యాసోక్తేశ్చ - యస్యతుజ్యేష్ఠేనాకృతే వైశ్వదేవేన్నంసిద్ధ్యేత్తేనతూష్ణీమగ్నౌకించిత్ప్రక్షిప్యభోక్తవ్యం - యస్యత్వేషామగ్రతోన్నంసిద్ధ్యేత్సనియుక్తమగ్నౌకృత్వాగ్రంబ్రాహ్మణాయదత్వాభుంజీతేత్యవిభక్తాధికారే పృథ్వీచంద్రోదయేగోభిలోక్తేః - ఆశ్వలాయనస్తుపాకపార్థక్యేపృథక్త్వంతదేకత్వేపృథక్త్వమాహ ॥ వసతామేకపాకేనవిభక్తానామపిప్రభుః । ఏకస్తుచతురోయజ్ఞాన్కుర్యాద్వాగ్యజ్ఞపూర్వకాన్ ॥ అవిభక్తావిభక్తావాపృథక్పాకాద్విజాతయః । కుర్యుఃపృథక్పృథగ్యజ్ఞాన్భోజనాత్ప్రాగ్దినేదిన ఇతిబ్రహ్మయజ్ఞసంధ్యాస్నానతర్పణాదితూక్తహేతోః పృథగేవ - దేవపూజాతూక్తవచనద్వయాదేకత్రపృథగ్వా - దర్శగ్రహణశ్రాద్ధాదిత్వేకస్యైవ - తీర్థశ్రాద్ధాద్యపియుగపత్సర్వేషాం విభక్తానాం ప్రాప్తావేకస్యభేదేనప్రాప్త్యాభిన్నం - గయాశ్రాద్ధేప్యేవం ॥ ఏష్టవ్యాబహవః పుత్రాశ్శీలవంతోగుణాన్వితాః । తేషాంతుసమవేతానాంయద్యేకోపిగయాంవ్రజేత్ ॥ తారితాస్స్మోవయంతేనసయాతిపరమాంగతిమితిహేమాద్రౌకౌర్మోక్తేః - కామ్యేపిదానహోమాదావన్యానుమత్యైవాధికారః - ద్రవ్యాసాధ్యజపాదౌతాంవినాపి- అపరార్కేపైఠీనసిః॥ విభక్తైస్తుపృథక్కార్యంప్రతిసంవత్సరాదికమ్ । ఏకేనైవావిభక్తేషుకృతేసర్వైస్తుతత్కృతమ్ ॥ సాంవత్సరాత్పూర్వాణిమాసికాన్యేకత్రైవ - తదాహలఘుహారీతః ॥ సపిండీకరణాంతానియానిశ్రాద్ధానిషోడశ।పృథఙ్నైవసుతాః కుర్యుః పృథగ్ద్రవ్యాఅపిక్వచిత్ ॥ సపిండనంమాసికోపలక్షణం॥ అర్వాక్సంవత్సరాజ్జ్యేష్ఠశ్శ్రాద్ధంకుర్యాత్సమేత్యతు । ఊర్ధ్వంసపిండీకరణాత్సర్వేకుర్యుఃపృథక్పృథగితివ్యాసోక్తేః - ఉశనాః ॥ నవశ్రాద్ధం

సపిండత్వంశ్రాద్ధాన్యపిచషోడశ । ఏకేనైవతుకార్యాణిసంవిభక్తధనేష్వపి॥ మఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధంత్వవిభక్తానామపిపృథగిత్యుక్తంప్రాక్ - యత్తువృద్ధవసిష్ఠః॥ మాసికంచవృషోత్సర్గంసపిండీకరణంతథా। జ్యేష్ఠేనైవప్రకర్తవ్యమాబ్దికంప్రథమంతథేతి-తన్నిర్మూలం॥ బహ్వృచపరిశిష్టేనవశ్రాద్ధంసహదద్యుః—అథతీర్థశ్రాద్ధం - తత్రయద్యప్యస్మత్పితామహకృతత్రిస్థలీసేతురేవజాగర్తి-తథాపికించిదుచ్యతే-తత్రయాత్రాయాం॥సహాగ్నిర్వాసపత్నీకోగచ్ఛేత్తీర్థానిసంయతః।ప్రాయశ్చిత్తీవ్రజేత్తీర్థంపత్నీవిరహితోఽపివా॥యజ్ఞేష్వనధికారీవాయశ్చవామంత్రసాధక ఇతికౌర్మాదివచనాత్సాగ్నేస్సపత్నీకస్యైవాధికారః-భారతే॥బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యశ్శూద్రోవారాజసత్తమ।నవియోనింవ్రజంత్యేతేస్నాతాస్తీర్థేమహాత్మనః॥ స్కాందేవిధవాధర్మేషు॥స్నానందానంతీర్థయాత్రాంవిష్ణునామగ్రహంముహుః॥ ఏతత్పుత్రాద్యనుమత్యైవ- సధవాయాఃపత్యాసహైవేతిప్రాగుక్తం-కాశీఖండే॥ మాతుఃపితుఃష్వేప్రమనాస్తథాస్థిసుతస్సుకుర్యాత్ఖలుతీర్థయాత్రామ్॥ తద్విధిస్కాందే॥ తీర్థయాత్రాంచికీర్షుఃప్రాగ్విధాయోపోషణంగృహే।గణేశంచపితౄన్విప్రాఙ్సాధూఙ్శక్త్యాప్రపూజ్యచ॥ కృతపారణకోహృష్టోగచ్ఛేన్నియమధృక్పునః। ఆగత్యాభ్యర్చ్యచపితౄన్యథోక్తఫలభాగ్భవేత్॥ ఉపవాసాత్ప్రాగ్ముండనంచకార్యం॥ప్రయాగేతీర్థయాత్రాయాంపితృమాతృవియోగతః। కచానాంవపనం కుర్యాద్వృథానవికచోభవేదితివిష్ణూక్తేః॥ ప్రాయశ్చిత్తార్థయాత్రాయాంగంగాయాంచైతదిత్యేకే - కేచిత్తుహేమాద్రౌభారతే॥ కేశశ్మశ్రునఖాదీనాంవపనంనచశస్యతే। అతోనకార్యంవపనంగయాశ్రాద్ధార్థినాసదా॥ మేభారతేస్మిన్పితృకర్మతత్పరాస్సంధార్యకేశానతిభక్తిభావితాః। ఋణత్రయార్థం పితృతీర్థమాగతాస్తేషామృణం సంత్యజమేష్యతిధ్రువమితినిషేధాత్-గయాయాత్రాంగంవపనంనకార్యమిత్యాహుః- వస్తుతస్తుగయాధికరణకస్యైవాయంనిషేధః - నతుయాత్రాంగస్యశ్రాద్ధార్థినేత్యుక్తేః - విశాలంవిరజంగయామిత్యనేనైకవాక్యత్వాచ్చ - శ్రాద్ధంచషట్‌సవద్వాదశద్దైవతంవాఘృతేనకార్యం॥ గచ్ఛేద్దేశాంతరంయస్తుశ్రాద్ధంకుర్యాత్ససర్పిషేతివిష్ణుపురాణాత్ - యాత్రాంగవృద్ధిశ్రాద్ధోక్తేశ్చ- శ్రాద్ధంచపారణాదినఏవ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాంప్రాతశ్శ్రాద్ధంవిధాయచ। గణేశంబ్రాహ్మణాన్నత్వాభుక్త్వాప్రస్థితవాఙ్సుధీరితిస్కాందలింగాత్ - గౌడనిబంధేగౌతమః॥ తీర్థయాత్రాసమారంభేతీర్థాత్ప్రత్యాగమేపిచ। వృద్ధిశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతబహుస

ర్భిస్సమన్వితమ్ ॥ వృద్ధిపదంతద్ధర్మార్థం శ్రాద్ధోత్తరంయాత్రాసంకల్ప ఇతిభట్టాః-వాయవీయే॥ఉద్యతశ్చేద్గయాంగంతుంశ్రాద్ధంకృత్వావిధానతః । విధాయకార్పటీవేషంగ్రామంగత్వాప్రదక్షిణమ్ ॥ తతోగ్రామాంతరంగత్వాశ్రాద్ధశేషస్యభోజనమ్ ॥ ఘృతస్యభోజనంతచ్చక్రోశమధ్యేశ్రాద్ధోత్తరంక్రోశగమననిషేధాత్ ॥తతఃప్రతిదినంగచ్ఛేత్ప్రతిగ్రహవివర్జితః ॥ గయాయామేవతన్నాన్యత్రేతి కేచిత్ - హేమాద్రిస్తు- గయాయాంశ్రాద్ధదినేఏవప్రస్థానం-తీర్థాంతరేతు శ్రాద్ధోత్తరదినఇత్యాహ- ప్రభాసఖండే॥ యచ్చాన్యంకారయేచ్ఛక్త్యాతీర్థయాత్రాంనరేశ్వరః।స్వకీయద్రవ్యయానాభ్యాం తస్యపుణ్యంచతుర్గుణమ్॥ యాత్రామధ్యేఆశౌచేరజసివాశుద్ధిపర్యంతంస్థిత్వాతదంతేగచ్ఛేత్-మార్గవైషమ్యేత్వదోషః - యాత్రామధ్యేతీర్థాంతరప్రాప్తౌశ్రాద్ధాదికార్యమేవ - వాణిజ్యాద్యర్థంగతేనతుముండనోపవాసాదినకార్యమితి ప్రయోగసేతౌభట్టాః - వస్తుతస్తుతత్రాపిముండనోపవాసశ్రాద్ధాదికార్యం ॥ అర్థంతీర్థఫలంతస్యయఃప్రసంగేనగచ్ఛతీతిబ్రాహ్మోక్తేః-స్కాందే ॥ ద్విర్భోజనంతృతీయాంశంహరేత్తీర్థఫలస్యచ । వాణిజ్యంత్రీంస్తథాభాగాన్హంతిసర్వంప్రతిగ్రహః ॥ యానంధర్మచతుర్థాంశంఘ్నతోపానహమేవచేత్యుత్తరార్ధంపాఠాంతరం- అత్రనదీషువిశేషః ॥ మార్గేంతరానదీప్రాప్తౌస్నానాదిపరపారతః।అర్వాగేచసరస్వత్యాఏషమార్గగతోవిధిః ॥ యత్తు॥పితౄన్సంతర్పయిత్వాతునదీంస్తరతియోనరః ॥ తస్యాస్పృశ్యానకామాస్తేభవంతిభృశదుఃఖితాః ఇతితత్సరస్వతీపరం - శంఖః ॥ తీర్థంప్రాప్యానుషంగేణస్నానంతీర్థేసమాచరేత్ ।స్నానజంఫలమాప్నోతితీర్థయాత్రాకృతంనతు॥ సఏవ॥ నస్రవంతీమతిక్రామేదనవసిచ్యతీర్థప్రాప్తౌతుప్రభాసఖండే ॥ యానానితుపరిత్యజ్యభావ్యంపాదచరైర్నరైః । ఉషిత్వాలోలనీంతత్రకృత్వాకార్పటికాకృతిమ్॥కృత్వాతిగృహాన్నిర్గమసమయేకరణేఇదం ॥ ప్రథమంచాలయేత్తీర్థంప్రణవేనజలంశుచి । అవగాహ్యతతస్స్నాయాద్యథావన్మంత్రయోగతః ॥ మంత్రశ్చప్రభాసఖండే॥నమోస్తుదేవదేవాయశితికంఠాయదండినే । రుద్రాయచాపహస్తాయచక్రిణేవేధసేనమః॥ సరస్వతీచసావిత్రీవేదమాతాగరీయసీ । సన్నిధాత్రీభవత్వత్రతీర్థేపాపప్రణాశినీతిమంత్రవత్స్నానంచవపనోత్తరంకార్యం ॥ పూర్వమావాహనంతీర్థేముండనంతదనంతరమ్ । తతస్స్నానాదికంకుర్యాత్పశ్చాచ్ఛ్రాద్ధంసమాచరేదిత్యుక్తేః-యత్తు ॥ గత్వాస్నానంప్రకుర్వీతవపనంతదనంతరమితితన్మలస్నానపరం-కాశీఖండే ॥ తీర్థోపవాసఃకర్తవ్యశ్శిరసోముండ

నంతథా-ఉపవాసేతత్రైవోక్తం॥యదహ్నాతీర్థప్రాప్తిస్స్యాత్తదహ్నఃపూ
ర్వవాసరే।ఉపవాసఃప్రకర్తవ్యఃప్రాప్తేహ్నిశ్రాద్ధదోభవేత్ ॥ అత్ర ॥ ఉప
వాసంతతః కుర్యాత్తస్మిన్నహనిసువ్రత ఇతిప్రాప్తిదినేప్యుపవాసోక్తేర్విక
ల్పః- ముండనేతుస్కాందదేవలౌ ॥ ముండనంచోపవాసశ్చసర్వతీర్థేష్వయం
విధిః।వర్జయిత్వాకురుక్షేత్రంవిశాలంవిరజంగయామ్ ॥ విరజంలోణారప్ర
సిద్ధమహాతీర్థపరఃసర్వతీర్థశబ్దః - అత్రవిశేషఃస్మృత్యంతరే॥ ఊర్ధ్వమబ్దాద్ద్వి
మాసోనాత్పునస్తీర్థంవ్రజేద్యది । ముండనంచోపవాసంచతతోయత్నేన
కారయేత్ ॥ తద్బాతద్వపనంశస్తంప్రాయశ్చిత్తమ్మృతేద్విజేతిపాఠః॥ప్రయా
గేప్రతియాత్రంతుయోజనత్రయఇష్యతే । క్షౌరంకృత్వాతువిధివత్తతస్స్నా
యాత్సితాసితే తథాచబృహస్పతిః॥ క్షౌరంనైమిత్తికంకార్యంనిషేధేసత్య
పిధ్రువమ్ । పిత్రాదిమృతిదీక్షాసుప్రాయశ్చిత్తేథతీర్థకే॥ అపరార్కేస్కాం
దే॥ఉదఙ్ముఖః ప్రాఙ్ముఖోవావపనంకారయేత్సుధీః । కేశశ్మశ్రులోమనఖా
న్యుదక్సంస్థానివాపయేత్ - ఇదంప్రయాగేసధవానామపిసమూలం భవతీతి
భట్టాః- యుక్తంతు ॥ సర్వాన్కేశాన్సముద్ధృత్య ఛేదయేదంగుళద్వయమ్।
ఏవమేవహినారీణాంశస్యతేవపనక్రియేతితచ్చాకృతచూడానాంనకార్యమితి
కేచిత్-తత్త్వంతునైమిత్తికత్వాత్పిత్రాదిమృతవత్కార్యమేవేతి - తదపిప్ర
యాగేనిత్యంనాన్యత్ర-తచ్చయతిభిస్తీర్థేపిఋతుసంధిష్వేవకార్యంనాన్యదా॥
కక్షోపస్థశిఖావర్జమృతుసంధిషువాపయేదితిస్మృతేః - ఇదంజీవత్పితృకేణాపి
తీర్థేకార్యం-నచముండనంపిండదానంచేతిపక్షవచనేననిషేధః ॥ వినాతీర్థంవి
నాయజ్ఞంమాతాపిత్రోర్మృతంవినా ॥ యోవాపయతిలోమానిసపుత్రఃపితృ
ఘాతక ఇతిస్మృత్యాతత్సంకోచాత్ - తదపిప్రయాగేప్రతియాత్రమన్యతీర్థే
ఆద్యయాత్రాయామేవేతిశిష్టాః- తతస్స్నానం - పరార్థేతుమార్కండేయ
పురాణే॥మాతరంపితరంజాయాంభ్రాతరంసుహృదంగురుమ్ । యముద్దిశ్య
నిమజ్జేతఅష్టమాంశంలభేత్తతః॥పైఠీనసిః॥ ప్రతికృతింకుశమయీంతీర్థవారిణి
మజ్జయేత్ । మజ్జయేచ్చయముద్దిశ్యసోష్టభాగఫలంలభేత్ ॥ తతస్తర్పణశ్రా
ద్ధేపృథ్వీచంద్రోదయే బ్రహ్మదేవీపురాణకాశీఖండాదిషు ॥ అకాలేప్యథవా
కాలేతీర్థేశ్రాద్ధంచతర్పణమ్ । అవిలంబేనకర్తవ్యంనైవవిఘ్నంసమాచరేత్॥
మాత్స్యే॥పితౄణాంచైవతర్పణమితితుర్యపాదః - తత్రదేవతాఃమహాలయే
ప్రోక్తాఃశంఖదేవలౌ॥తీర్థద్రవ్యోపపత్తౌచనకాలమవధారయేత్।పాత్రం
చబ్రాహ్మణంప్రాప్యసద్యశ్శ్రాద్ధంసమాచరేత్॥హారీతః॥ దివావాయదివా

రాత్రౌభుక్త్వోపోషితోపివా । నకాలనియమస్తత్రగంగాంప్రాప్యసరిద్వ
రామ్॥భారతే॥ భుక్త్వావాప్యథవాభుక్త్వారాత్రౌవాయదివాదివా । పర్వకాలే
థవాకాలేశుచిర్వాప్యథవాశుచిః ॥ యదైవదృశ్యతేతత్రనదీచత్రిపథాప్రియా।
ప్రమాణదర్శనంతస్మాన్నకాలస్తత్రకారణమ్ ॥ ఆశౌచేపికార్యం॥వివాహదు
ర్గయజ్ఞేషుయాత్రాయాంతీర్థకర్మణి। నతత్రసూతకంతద్వత్కర్మయజ్ఞాదికా
రయేదితిపైఠీనసిస్మృతేః॥ తదానీమకరణేత్వాశౌచాంతేఏవకుర్యాత్-ప్రభా
సఖండే ॥ నవారంనచనక్షత్రంనకాలస్తత్రకారణమ్ । యదైవదృశ్యతేతీర్థం
తదాపర్వసహస్రకమ్॥మలమాసేపికార్యం ॥ నిత్యేనైమిత్తికేకుర్యాత్ప్రయ
తస్సన్మలిమ్లుచే । తీర్థశ్రాద్ధంగజచ్ఛాయాంప్రేతశ్రాద్ధంతథైవచేతిబృహస్పతి
స్మృతేః - ఏతచ్చాశౌచేప్రకృతభోజనస్యరాత్రౌవాస్నానశ్రాద్ధాదికమాక
స్మికతీర్థప్రాప్తావామహేమశ్రాద్ధవిషయంగ్రహణాదివత్ - నతుబుద్ధిపూర్వ
మాశౌచాదౌతీర్థప్రాప్తిఃకార్యా- మలమాసేతుమాసద్వయేతీర్థశ్రాద్ధంకా
ర్యమితిచంద్రికాయాందేవీపురాణే ॥ శ్రాద్ధంచతత్రకర్తవ్యమర్ఘ్యావాహనవ
ర్జితమ్॥హేమాద్రౌ॥ అర్ఘ్యమావాహనంచైవద్విజాంగుష్ఠనివేశనమ్।తృప్తి
ప్రశ్నంచవికిరంతీర్థశ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥ భవిష్యే ॥ ఆవాహనంవిసృష్టిశ్చతత్ర
తేషాంనవిద్యతే । ఆవాహనంనతీర్థేస్యాన్నార్ఘ్యదానంతథాభవేత్ । ఆ
హూతాఃపితరస్తీర్థేకృతార్ఘ్యాస్సంతివైయతః - అగ్నౌకరణంచనేతిరత్నా
వళ్యాం - అత్రషట్దైవతేశ్రాద్ధేపిమాత్రాదీనాంపిండమాత్రందేయం॥ హ
విశ్శేషంతతోముష్టిమాదాయైకైకమాదృతః। క్రమశఃపితృపత్నీనాంపిండనిర్వ
పణంచరేదితితీర్థోపిక్రమదేవలోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః - తతస్సామాన్యపిండంద
ద్యాత్॥తతఃపిండముపాదాయహవిషస్సంస్కృతస్యచ । జ్ఞాతివర్గస్యసర్వస్య
సామాన్యంపిండముత్సృజేదితితేనైవోక్తేః- పాద్మే ॥ తీర్థశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతప
క్వాన్నేనవిశేషతః।ఆమాన్నేనహిరణ్యేనకందమూలఫలైరపి ॥ పిండద్రవ్యా
ణిదేవీపురాణేహేమాద్రౌబ్రాహ్మేచ ॥ సక్తుభిఃపిండదానంచసంయావైః
పాయసేనవా।కర్తవ్యమృషిభిః ప్రోక్తంపిణ్యాకేనగుడేనవా॥ పిండానాంతీర్థ
ప్రక్షేపఏవనాన్యాప్రతిపత్తిరిత్యుక్తంప్రాక్ - ఏతచ్చవిధవయాపుత్రయాకా
ర్యం- నసపుత్రయేత్యుక్తంప్రాక్ - సపుత్రయానకర్తవ్యంభర్తుశ్శ్రాద్ధంక
దాచనేతిస్మృతేశ్చ- అనుపనీతేనాపికార్యం ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపికుర్యాత్స
ర్వేషుపర్వస్వితిపాద్మేతీర్థశ్రాద్ధముపక్రమ్యోక్తేః ఏతచ్చజీవత్పితృకేణాపికా
ర్యమిత్యుక్తంప్రాక్ ॥ నకుర్యాత్సూతకంభిక్షుశ్శ్రాద్ధపిండోదకక్రియామ్।త్యా

ಕ್ತಂ ಸನ್ಯಾಸಯೋಗೇನಗ್ರಹಾಧರ್ಮಾದಿಕಂ ವ್ರತಮ್ ॥ ಗೋತ್ರಾದಿಚರಣಂಸರ್ವಂಪಿತೃ ಮಾತೃಕುಲಂಧನಮಿತಿಸ್ಮೃತೇಃ - ಗಯಾಯಾಂತೂಕ್ತಂವಾಯುವೀಯೇ ॥ ದಂಡಂಪ್ರ ದರ್ಶಯೇದ್ಭಿಕ್ಷುರ್ಗಯಾಂಗತ್ವಾನಪಿಂಡದಃ । ದಂಡಂಸ್ಪೃಷ್ಟ್ವಾವಿಷ್ಣುಪದೇ ಪಿತೃಭಿಸ್ಸ ಹಾಮುಚ್ಯತೇ ॥ ಗಯಾಯಾಂಮುಂಡಪೃಷ್ಠೇಚಕರೂಪೇಯೂಪೇವಟೇತಥಾ। ದಂಡಂ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ಭಿಕ್ಷುಃಪಿತೃಭಿಸ್ಸಹಾಮುಚ್ಯತೇ ॥ ಕೃತ್ಯಾರತ್ನೇಪ್ರಭಾಸಖಂಡೇ ॥ ತೀರ್ಥೇಚೇ ತ್ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋವೃತ್ತಿದುರ್ಲಭಃ । ದಶಾಂಶಮರ್ಜಿತಂದದ್ಯಾದೇವಂಕುರ್ವ ನ್ನಹೀಯತೇಇತಿ - ವಿಶೇಷಾಂತರಾಣಿಭಟ್ಟಕೃತತ್ರಿಸ್ಥಲೀಸೇತೌಜ್ಞೇಯಾನೀತಿದಿಕ್ ... ✻

ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣ ಪಾರಾವಾರಪಾರೀಣ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮೇಶ್ವರ
ಭಟ್ಟಸೂರಿಸೂನು ಮೀಮಾಂಸಕ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಸುತವಿದ್ವನ್ಮು
ಕುಟಹೀರಾಂಕುರ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟಾತ್ಮಜ ದಿನಕರ
ಭಟ್ಟಾನುಜಕಮಲಾಕರಭಟ್ಟಕೃತೇನಿರ್ಣಯಸಿಂಧೌ
ತೃತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದೇಶ್ರಾದ್ಧನಿರ್ಣಯಃ.

ಶುಭಂಭವತು.

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదే

ఆశౌచనిర్ణయప్రారంభః.

నారాయణాత్మజశ్శ్రీమద్రామకృష్ణస్యసూనునా।
కమలాకరసంజ్ఞేనాశౌచంనిర్ణీయతేధునా॥

మరీచిః॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావః పాతః పంచమషష్ఠయోః। అత ఊర్ధ్వంప్రసూతిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేత్॥ బృహత్పరాశరః॥గర్భస్రావేతునైరుక్తారాత్రయోమాససమ్మితాః। స్రావంగర్భస్యవిద్వాంసోమాసాదర్వాక్చతుర్థకాత్॥ పాతమూర్ధ్వంవదంత్యేకేతత్రాధికంతుసూతకమ్।స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాత్సపిండాశౌచవర్జనమ్॥ పాతేమాతుర్యథామాసం సపిండానాందినత్రయమ్॥ అత్రసర్వత్రమూలంమితాక్షరాయాంజ్ఞేయం-అత్రమాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాదిత్యనువాదః - రజస్వలాత్వేనైవతత్సిద్ధేః-యద్యప్యసేనచతుర్థమాసేపిత్రిరాత్రంప్రాప్నోతి-తథాపి॥ షణ్మాసాభ్యంతరం యావద్గర్భస్రావోభవేద్యది। తదామాససమైస్తాసాందివసైశ్శుద్ధిరిష్యతే ఇత్యాదిపురాణాత్॥ రాత్రిభిర్మాసతుల్యాభిర్గర్భస్రావేవిశుద్ధ్యతీతిమనూక్తేః॥ గర్భస్రావేయథామాసమచిరేతూత్తమేత్రయ ఇతిమరీచ్యుక్తేశ్చతూరాత్రం జ్ఞేయం-అచిరేత్రిమాసమధ్యే-ఉత్తమేబ్రాహ్మణే- అత్రసపిండానాంస్నానం॥ సద్యశ్శౌచంసపిండానాంగర్భస్యపతనేసతీతితత్రైవోక్తేః - ఏతదాచతుర్థమాసాత్పాతేత్రిదినస్యోక్తేః - అకారణాయాశ్శుద్ధేరసంభవాత్ - సద్యఃపదంస్నానపరం-ఏవమగ్రేపి॥గర్భస్రావేస్నానమాత్రంపురుషస్యేతివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః-పురుషస్యేతిసపిండోపలక్షణం- పూర్వోక్తవచనాత్- ఆచతుర్థమాసం సపిండానాంనస్నానంకింతుపుంసఏవ-పాతేత్రిదినంనిర్గుణపరం-గుణవతస్తు॥అజాతదంతేతనయేశిశౌగర్భచ్యుతేతథా।సపిండానాంతుసర్వేషామేకరాత్రమశౌచకమితియమోక్తేరేకాహఇతిమదనపారిజాతః-సప్తమాసాదిదశాహం-ఏతత్సర్వవర్ణవిషయం॥తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచేతి-వ్యాసోక్తేఃపరాశరః॥జాతేవిప్రోదశాహేనద్వాదశాహేనభూమిపః।వైశ్యఃపంచద

శాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతి॥సంవర్తః॥ జాతేపుత్రేపితుస్స్నానంసచైలం తువిధీయతే। మాతాశుధ్యేద్దశాహేనస్నానాత్తుస్పర్శనంపితుః॥ పుత్రపదాత్కన్యోత్పత్తౌనపితుస్స్నానమితిహారలతాయాం-తన్న - పుత్రపదస్యపౌత్రీమాతామహస్తేనేతికన్యాయామపిప్రయోగాత్- యచ్చతత్రైవోక్తం॥ సూతకేతుముఖందృష్ట్వాజాతస్యజనకస్తతః। కృత్వాసచైలంస్నానంతుశుద్ధోభవతితత్క్షణాత్ ॥ ఇత్యాదిత్యపురాణాన్ముఖదర్శనోత్తరమేవపితుః స్నానమితితన్న, విదేశేముఖదర్శనావధ్యస్పృశ్యతాపత్తేః - ముఖదర్శనోత్తరంపునస్స్నానార్థమిదమితిస్మార్తగౌడాః- తన్న- మూలైక్యేనజ్ఞానమాత్రపరత్వాత్- ఇదంసర్వవర్ణసమం॥ సూతికాసర్వవర్ణేషుదశరాత్రేణశుధ్యతి। ఋతౌచనపృథక్శౌచంసర్వవర్ణేష్వయంవిధిరితి. హారలతాయాంప్రచేతసోక్తేః - యత్తు బ్రాహ్మ్యాం॥ బ్రాహ్మణీక్షత్రియావైశ్యాప్రసూతాదశభిర్దినైః। గతైశ్శూద్రాద్రి చసంస్పృశ్యాత్రయోదశభిరేవచేతి - ప్రయోగపారిజాతేపారస్కరః॥ ద్విజాతేసూతికాయాస్స్యాత్స్నానదశాహేనశుధ్యతి। త్రయోదశేహ్నిసంప్రాప్తేశూద్రాశుధ్యత్యసంశయఇతి - తదస్పృశ్యత్వపరం- అంగిరాః॥ సూతకేసూతికావర్జంసంస్పర్శేనసిషిధ్యతే। సంస్పర్శేసూతికాయాస్తుస్నానమేవవిధీయతే॥ నాశౌచంసూతకేపుంసస్సంసర్గంచేన్నగచ్ఛతి। రజస్తత్రాశుచిజ్ఞేయంతచ్చపుంసినవిద్యతే॥ సంసర్గోమైథునం- స్పర్శఇత్యన్యే, మాతురేవసూతకం-తాంస్పృశతస్స్నేతిహారలతాయాంసుమంతూక్తేరితి- తన్న॥సంస్పర్శేసూతికాయాస్తుస్నానమేవవిధీయతఇతిస్నానమాత్రోక్తేః సౌమంతవచనస్యస్నానపర్యంతమస్పృశ్యత్వమాత్రబోధకత్వాత్-ఏవకారోబాలస్పృశ్యత్వార్థః- మాధవస్తు॥ యస్తైస్సహాసపిండోపిప్రకుర్యాచ్ఛయనాశనమ్। బాంధవోవాపరోవాపిసదశాహేనశుధ్యతీతిబృహస్పతిస్మృతేః - శయనాసనాదిరూపం సంసర్గమాహపరాశరః॥ యదిపత్న్యాంప్రసూతాయాంద్విజస్సంపర్కమృచ్ఛతి।సూతకంతుభవేత్తస్యయదివిప్రష్షడంగవిత్ ॥ పితృవత్సాపత్నమాతుః- ప్రాక్స్నానాదస్పృశ్యత్వం-సూతికాస్పర్శేతుయావదాశౌచంఅన్యాస్తుమాతరస్తత్తద్గృహంనవ్రజంతిచేద్ధిలిబ్రాహ్మణూక్తేరితిశుద్ధితత్త్వాదయః - తన్న - తద్గేహంగత్వాసూతికాంయదినస్పృశంతితదాస్పృశ్యాః - అన్యథానేతితస్యార్థః- కర్మానధికారమాహపైఠీనసిః॥ సూతికాంపుత్రవతీంవింశతిరాత్రేణ కర్మాణికారయేన్మాసేన- స్త్రీజననీం - ఇదమాశౌచోత్తరం- అన్యథాశూద్రాయాః- సపిండానామాశౌచేతదభావస్స్యాత్- విధ్యనువాదవిరోధశ్చ-ఏత

చ్చసోమయాగాదిశ్రౌతభిన్నపరం - ప్రజాతాయాశ్చదశరాత్రాదూర్ధ్వం స్నానాదితికాత్యాయనోక్తేః - వ్యాసః॥ ప్రథమేదివసేషష్ఠేదశమేచైవసర్వదా। త్రిష్వేతేషునకుర్వీతసూతకంపుత్రజన్మని ॥ పుత్రశబ్దోపత్యమాత్రపరః- బ్రాహ్మే॥ దేవాశ్చపితరశ్చైవపుత్రేజాతేద్విజన్మనామ్। ఆయాంతితస్మాత్తదహఃపుణ్యంషష్ఠంచసర్వదా॥ జననేవిశేషఃప్రాగుక్తః- అత్రప్రయోగపారిజాతః- పుంప్రసవేదశాహః - స్త్ర్యపత్యేతుత్ర్యహః॥ పుంజన్మనిసపిండానాందశాహాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే। త్ర్యహాదకోదకానాంచ ఏకాహఃసూతకంక్వచిత్॥ స్త్రీజన్మనిసపిండానాంసోదకానాంత్ర్యహాచ్ఛుచిః। స్త్రీషుత్రిపురుషంజ్ఞేయంసపిండత్వంద్విజోత్తమా ఇత్యగ్నిస్మృతేరిత్యాహమేధాతిథిరపి॥ అప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురుషీవిజ్ఞాయతే- ఇతివాసిష్ఠముక్త్వాశౌచేఏవైతద్వివాహేతువద్దర్శితఏవేత్యాహ - అన్యేతుత్రిపురుషసాపిండ్యస్యకానీనకన్యాపరత్వమాహుః - అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసప్తపౌరుషమ్। ప్రత్తానాంభర్తృసాపిండ్యంప్రాహదేవః ప్రజాపతిరితికౌర్మవిరోధాచ్చ - అత్రేదంతత్త్వం ॥ పంచమాత్సప్తమాద్ధీమాన్యఃకన్యాముద్వహేద్విజః। గురుతల్పీసవిజ్ఞేయఇత్యాదివిరోధాత్త్రిపురుషంప్రకరణాన్మరణాశౌచపరం- వాసిష్ఠేతదగ్రేఉదకదానోక్తేః - తేనకన్యాప్రసవేపిసప్తపౌరుషందశరాత్రమేవ-నచకన్యాపుత్రకృతంప్రసవేబలాబలంక్వాప్యుక్తం- అగ్నిస్మృతిస్త్వనుకల్పేవిగీతావేతిసర్వసిద్ధాంతః - అన్యథాత్రిపురుషం సపిండానాంఅష్టమాదిసోదకానాంచత్ర్యహస్యాప్యయోగాత్ - చతుర్థాదిసప్తమాంతానాంచకిమపినస్యాత్ - తేనకన్యాప్రసవేదశాహఏవ-కించ - స్త్రీజన్మోద్దేశేనత్రిపురుషంసాపిండ్యంతేషాంచత్రిరాత్రమిత్యనేకార్థవిధిఃకథంస్యాత్ - వాక్యభేదాపత్తేః- నచచతుర్థాదీనాంసోదకత్వంక్వాపిసిద్ధం - తేనత్రిపురుషంచతుర్థాదీనాం చస్త్రీజన్మనిసోదకత్వం విధాయపునస్తేషాంత్రిరాత్రాశౌచవిధావిధ్యనువాద విరోధోవాక్యభేదద్వయంచేత్యసంవాదార్థాగ్నిస్మృతిర్హేయా—

అథమృతాశౌచం - హారీతః॥ జాతమృతేమృతజాతేవాసపిండానాందశాహమితిస్వాశౌచపరం - జాతమృతేనాళచ్ఛేదోర్ధ్వం ॥ యావన్నచ్ఛిద్యతేనాళం తావన్నాప్నోతిసూతకమ్। ఛిన్నేనాళేతతఃపశ్చాత్సూతకంతువిధీయతఇతి జైమిన్యుక్తేః॥ నాడ్యాంఛిన్నాయామాశౌచమితిహారీతోక్తేశ్చ - నాడీచ్ఛేదాత్ప్రాక్ మాతుస్స్పర్శేపినదోష ఇతిశుద్ధితత్త్వోక్తిః పరాస్తా - నాభిఛేదాత్ప్రాక్మృతౌతుబృహన్మనుః ॥ జీవన్జాతోయదితతోమృతస్సూతకఏవతు।సూ

తకంసకలంమాతుః పిత్రాదీనాంత్రిరాత్రకమ్ ॥ ఇదంచప్రసవాశౌచమేవశావనిమిత్తంస్నానమాత్రం ॥ ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్యశ్శౌచమితిశంఖోక్తే- అత్రకశ్చిదాహ- నామకరణమాశౌచాంతకాలోపలక్షణం - ఆశౌచవ్యపగమే నామధేయమితివిష్ణూక్తేః ॥ ఆశౌచేచవ్యతిక్రాంతేనామకర్మవిధీయతేఇతిమనూక్తేశ్చనామ్నోనియతకాలత్వాత్ - నచ॥నామధేయందశమ్యాంతుద్వాదశ్యాంవాపికారయేత్ । పుణ్యేతిథౌముహూర్తేవానక్షత్రేవాగుణాన్వితఇతిమనూక్తేరనియతకాలత్వం- దశమ్యామతీతాయాంవిప్రః - ద్వాదశ్యామతీతాయాంక్షత్రియః-వైశ్యష్షోడశే - శూద్రఏకత్రింశేఇత్యపిజ్ఞేయం- పుణ్యఇత్యాద్యనుకల్పః- తేననామ్నః-కాలోపలక్షణం - ఏవందంతజననేపి-దంతజన్మసప్తమేమాసీత్యుపనిషదినియతకాలత్వాత్ - చౌలేతునకాలోపలక్షణం॥ ప్రథమేద్వేతృతీయేవాకర్తవ్యంశ్రుతిచోదనాదితిమనూక్తేః ॥ తతస్సంవత్సరేపూర్ణేచూడాకర్మవిధీయతే । ద్వితీయేవాతృతీయేవాకర్తవ్యంస్మృతిదర్శనాదితి యమోక్తేశ్చ- తస్యానియతకాలత్వాదితి-తన్మందం-చౌలవన్నామదంతజననయోరపిస్వరూపేణనిమిత్తత్వోపపత్తేస్తద్విశిష్టకాలానువాదేవాక్యభేదాత్- సప్తమమాసాదర్వాక్ దంతజననేతదభావప్రసంగాచ్చ - యస్తూపనిషద్దర్శనేననిర్ణయంకుర్యాత్ - సనూనంశతాయుః పురుషఇతిశ్రుతేరర్వాక్పిత్రోర్మరణేతదంత్యకర్మాపిత్యజేత్ - ననుకాలానుపలక్షణేనామోత్కర్షేతదభావే నాస్నానమాత్రాచ్ఛుద్ధిస్స్యాత్-తతఃకిం-అస్తు - అతఏవోక్తం- ఆదంతజన్మనస్సద్యఇతి - సాచవిష్ణువచనాద్దాహాభావవిషయేతివక్ష్యామః-త్రివర్షాదావపిస్యాదితిచేత్-తద్దాహాదంతాదినిమిత్తైర్విశేషాశౌచైః- పూర్వస్యబాధాత్- తదుక్తం ॥ పూర్వాబాధేననోత్పత్తిరుత్తరస్యహిసిద్ధ్యతీతిజననాద్దశరాత్రే వ్యుష్టేశతరాత్రేసంవత్సరేచేతిపరిశిష్టే ॥ ద్వాదశ్యామపరేరాత్ర్యాంమాసేపూర్ణేతథాపరే । అష్టాదశేహనితథావదంత్యన్యేమనీషిణఇతి- భవిష్యేచ-నామ్నఃకాలానియమాచ్చ - నచప్రాథమ్యాద్దశరాత్రేతీతేఇతిముఖ్యఃకాలః-అన్యస్త్వనుకల్పఇతివాచ్యం-చౌలేపితథాపత్తేః - నచదంతజననకాలానుపలక్షణేసదంతజాతమృతస్య-దాహైకాహప్రసంగః- దశాహేనబాధాత్- నామకరణోత్తరమేవదాహప్రవృత్తేః ॥ దశాహాభ్యంతరేబాలేప్రమీతేతస్యబాంధవైః । శావాశౌచంనకర్తవ్యంసూత్యాశౌచంవిధీయతే ఇతిబృహన్మనూక్తేశ్చ-ఆశౌచందాహోపలక్షణం - సూతకవదితిపారస్కరోక్తేః- యత్తువిష్ణుః॥ అనివృత్తేదశాహేతుపంచత్వంయదిగచ్ఛతి । సద్యఏవవిశుద్ధిస్స్యాత్

న్నప్రేతంనోదకక్రియేతి - తదపిప్రేతాశౌచనిషేధార్థంనతుసద్యస్త్వపరం-
వాక్యభేదాత్కించనామకాలాత్ప్రాక్ మృతస్యస్నానం - తదుత్తరంత్వేకా
హాదినామకాలేత్వేకాదశాహే మృతస్యనకిమపిస్యాత్ - అథశంఖవచనేల్య
బ్ లోపేపంచమీతదాప్రాగితినోపపద్యేత - నామ్నివాపికృతేసతీతిమన్వా
దివిరోధాత్ - కృతనామ్న ఇతి మాధవమితాక్షరాదివిరోధాచ్చనకాలో
పలక్షణంక్వాపీతిదిక్ - నామోత్తరందంతోత్పత్తేఃప్రాగ్దాహేసత్యహః॥అ
దంతజాతేతనయేశిశౌగర్భచ్యుతేతథా । సపిండానాంతుసర్వేషామహో
రాత్రమశౌచకమితియమోక్తేః - దాహాభావేతుస్నానమాత్రం-అదంతజా
తేప్రేతేసద్యఏవనాస్యాగ్నిసంస్కారఇతివిష్ణునాదాహాభావంతదుక్తేః - ఆ
దంతజన్మనస్సద్యఇతియాజ్ఞవల్క్యాచ్చ - దాహవికల్పంచాహలౌగాక్షిః॥
తూష్ణీమేవోదకంకుర్యాత్తూష్ణీంసంస్కారమేవచ । సర్వేషాంకృతచూడానా
మన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయం ॥ అన్యత్రాకృతచూడేఅత్రచూడాకరణం- తృతీ
యవర్షరూపకాలోపలక్షణార్థమితిమేధాతిథిహారదత్తౌమనురపి ॥ నత్రివర్ష
స్యకర్తవ్యాబాంధవైరుదకక్రియా । జాతదంతస్యవాకుర్యుర్నామ్నివాపికృ
తేసతీతిఉదకందాహోపలక్షణమ్ - దంతోత్పత్త్యనంతరంప్రాక్త్రివర్షాం
తాన్మృతేహః - దంతజాతేప్యకృతచూడేత్వహోరాత్రేణశుద్ధిరితి విష్ణూ
క్తేః - త్రివర్షోర్ధ్వంకృతచూడేః కృతచూడేవాప్రాగుపనయనాత్త్ర్యహః॥
యద్యప్యకృతచూడోవైజాతదంతస్తుసంస్థితః । తథాపిదాహయిత్వైనమా
శౌచంత్ర్యహమాచరేదితి- అంగిరసోక్తేః - అకృతాయామపిచూడాయాం
త్రివర్షోర్ధ్వందాహాదినియతం- నాత్రివర్షస్యేతివచనాత్ - కృతాయాంవర్ష
త్రయాత్ప్రాగపితన్నియతంతూష్ణీమేవ - అత్రజాతదంతత్వముద్దేశ్యవిశేషణ
త్వాదవివక్షితందాహయిత్వేత్యప్యనువాదః - ఉభయవిధౌవాక్యభేదాత్ -
త్రివర్షాత్ప్రాక్చూడాభావేఽగ్నిదానేత్ర్యహస్తదభావే విష్ణూక్తేరేకాహ
ఇతిమాధవః - యత్తుకశ్చిదాహఅత్రత్రివర్షవిషయాదస్మాదేవార్థాత్త్రివర్షో
ర్ధ్వమపితత్సిద్ధిః - విజ్ఞానేశ్వరోక్తంచత్రివర్షోర్ధ్వమకృతచూడావిషయత్వం
చింత్యం - జాతదంతపదవైయర్థ్యాదితితత్తుచ్ఛందాహస్యావిధేయత్వాత్॥
నృణామకృతచూడానామశుద్ధిర్నైశికీస్మృతేతిమనూక్తే త్రివర్షోర్ధ్వమేకా
హాపత్తేరర్థాత్త్ర్యహసిద్ధేః - త్వయాప్యగ్రేతథాంగీకారాత్పదవైయర్థ్య
స్యసామ్యాద్వాక్యార్థాజ్ఞానాచ్చేత్యలం - మితాక్షరార్థానభిజ్ఞదూషణేన
ప్రథమవర్షాదాకృతచూడస్యసదాత్ర్యహః - నివృత్తచూడకానాంతుత్రిరా

త్రాచ్ఛుద్ధిరిత్యతఇతిమనూక్తేః - ఏతత్సర్వంప్రాగుక్తంసపిండానాం - మా
తాపిత్రోస్తుదశాహోర్ధ్వంమృతేసర్వత్రత్రిరాత్రం - బాలానామజాతదం
తానాంత్రిరాత్రేణశుద్ధిరితికశ్యపోక్తేః - వైజికాదభిసంబంధాదనురుద్ధ్యా
దాద్యంత్ర్యహమితిమనూక్తేశ్చశుద్ధితత్త్వాదయోగౌడాస్తు ॥ అజాతదంతమ
రణేపిత్రోరేకాహమిష్యతే । దంతజాతేత్రిరాత్రంస్యాద్యదిస్యాతాంతునిర్గు
ణావితికౌర్మాత్కాశ్యపంశూద్రపరం ॥ అనూఢానాంతుకన్యానాంతథావై
శూద్రజన్మనామితిత్ర్యహానువృత్తౌశంఖోక్తేః ॥ త్రిరాత్రంతుభవేచ్ఛూద్రేష
ణ్మాసేపిశిశౌమృత ఇతిమత్స్యసూక్తాచ్చ - దంతజాతేశూద్రేతుపంచాహాః-
యథాహాంగిరాః ॥ శూద్రేత్రివర్షాన్న్యూనేతుమృతేశుద్ధిస్తుపంచభిః। అతఊ
ర్ధ్వంమృతేశూద్రేద్వాదశాహోవిధీయతే ॥ షడ్వర్షాంతమతీతోయశ్శూద్ర
స్సంమ్రియతేయది । మాసికంతుభవేచ్ఛౌచమిత్యాంగిరసభాషితమితి - య
త్తు - అనూఢభార్యశ్శూద్రస్త్వితిశంఖోక్తం - మాసాశౌచంతత్సగుణశూ
ద్రపరం - నిర్గుణేత్వనూఢభార్యేశూద్రేత్రివర్షోర్ధ్వంద్వాదశాహః - షడ
బ్దోర్ధ్వంమాసః షడబ్దాత్ప్రాగపికృతోద్వాహేమాసఇత్యాహుః - ఏతత్తు
ల్యంవయసిసర్వేషామితి విరోధాచ్ఛిష్టవిగానాన్నాదర్తవ్యమితి విజ్ఞానేశ్వ
రాదయః-దాక్షిణాత్యానాంతథైవ - అన్యదేశేప్రాగుక్తమితిగౌడాః-ఏవం
కన్యాస్వపితాస్వ్యజాతదంతాసుపిత్రోరేకరాత్రమితిమాధవః - యత్తువి
జ్ఞానేశ్వరేణోక్తం ॥ ఊనద్వివర్ష ఉభయోస్సూతకంమాతురేవహీతియాజ్ఞవ
ల్క్యోక్తేః- గర్భస్థేప్రేతేమాతుర్దశాహంజాతఉభయోః - కృతేనామ్నిసో
దరాణాంచేతిపైంగ్యోక్తేశ్చ - పిత్రోస్సోదరాణాంచదశాహమస్పృశ్యత్వ
మితితన్నేదానీంప్రచరతి - అతఏవస్మృత్యర్థసారేతన్నాదృతం- కన్యాసుచౌ
లాత్ప్రాఙ్మృతౌస్నానం ॥ అచూడాయాంతుకన్యాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయ
తఇత్యాపస్తంబోక్తేః- ఇదంత్రిపురుషమధ్యేఅప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురు
షీవిజ్ఞాయతఇతివసిష్ఠోక్తేః- ఇదంవాగ్దానోత్తరమితిగౌడాః ॥ అప్రత్తానాం
తథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమితివచనాత్ - చౌలోత్తరంవాగ్దా
నాత్పూర్వంతాస్వేకాహః ॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మణః।
త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిః కన్యాస్వహ్నావిధీయత ఇత్యంగిరసా త్రిరాత్రవిష
యేహ్నోవిధానాత్ - అతశ్శూద్రస్యోపనయనస్థానీయవివాహాత్పూర్వంత్రి
రాత్రంవివాహోత్కర్షేతుషోడశాబ్దమధ్యే త్రిరాత్రమేవేత్య పరార్కా
ద్యాః - శూద్రేతునిర్గుణేత్ర్యబ్దోర్ధ్వంపంచాహః - షడబ్దోర్ధ్వంవివాహాభా

వేద్ద్వాదశాహఇతిగౌడాః - పగుణానాంషోడశాబ్దోర్ధ్వంతువివాహాభావేపి
పూర్ణాశౌచంవక్ష్యతే - తదుత్తరంప్రాగ్వివాహాద్భర్తృకులేచసప్తపురుషా
వధిత్రిరాత్రం ॥ అవారిపూర్వంప్రత్తాతుయానైవప్రతిపాదితా। అసంస్కృ
తాతుసాజ్ఞేయాత్రిరాత్రముభయోః స్మృతమితిమరీచ్యుక్తేః - రత్నాకరేశుద్ధి
తత్త్వేచశంఖః॥ పితృవేశ్మనియానారీరజఃపశ్యత్యసంస్కృతా। తస్యాంమృతా
యాంనాశౌచం కదాచిదపిశామ్యతి - యావజ్జీవమాశౌచ మితివాచస్పతిమి
శ్రాః- అథానుపనీతేకించిదుచ్యతే- నామ్నఃపూర్వంఖననమేవ- తదూర్ధ్వం
వర్షత్రయాత్పూర్వం చౌలాభావేగ్న్యుదకదానవికల్పః ॥ నాత్రివర్షస్యకర్త
వ్యాబాంధవైరుదకక్రియా। జాతదంతస్యవాకుర్యుర్నామ్నివాపికృతేసతీతిమ
నూక్తేః- ఉదకక్రియాసాహచర్యాద్దాహోపలక్షణం- ఖననేతునాన్యదౌర్ధ్వ
దేహికంఊనద్వివర్షంనిఖనేన్నకుర్యాదుదకంతతఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - ఉ
దకమంత్యకర్మపరమిత్యపరార్కః - యమః ॥ ఊనద్వివార్షికంప్రేతంఘృతా
క్తంనిఖనేద్భువి। యమగాథాంగాయమానోయమసూక్తమనుస్మరన్ ॥ మా
ధవీయేబ్రాహ్మేపి॥ స్త్రీణాంతుపతితోగర్భస్సద్యోజాతోమృతోథవా। అజా
తదంతోమాసైర్వా మృతష్షడ్భిర్గతైర్బహిః ॥ వస్త్రాద్యైర్భూషితంకృత్వాని
క్షిపేత్తంతుకాష్ఠవత్। ఖనిత్వాశనకైర్భూమౌసద్యశ్శౌచంవిధీయతే॥ అలం
కరణమపివక్ష్యతే - కృతచూడస్యతుత్రివర్షాత్ప్రాగూర్ధ్వంవాగ్న్యుదకదానం
నియతం- యత్తువసిష్ఠః - ఊనద్వివర్షేప్రేతేగర్భపతనేవాసపిండానాంత్రిరా
త్రమితితత్ప్రథమాబ్దచూడాపరం - వర్షత్రయాదూర్ధ్వమకృతచూడస్యాపిని
యతం - వర్షత్రయోర్ధ్వంఉపనయనాత్పూర్వం చతూష్ణీమగ్న్యుదకదానం -
తూష్ణీమేవోదకంకుర్యాత్తూష్ణీం సంస్కారమేవచేతిపూర్వోక్తలౌగాక్షిస్మృ
తేః- పిండదానమపికార్యం- అసంస్కృతానాంభూమౌపిండందద్యాత్-సం
స్కృతానాంకుశేష్వితిప్రచేతసోక్తేః - ఉదకదానంసపిండైఃకృతచూడస్యేతి
గౌతమోక్తేః- ఉదకగ్రహణేమౌర్ధ్వదేహికమితిహరదత్తః॥ ద్వాదశాద్వత్స
రాదర్వాక్ప్రాగండంమరణేసతి। సపిండీకరణంనస్యాదేకోద్దిష్టానికారయేదితి-
హరదత్తధృతదేవలోక్తేశ్చ- మరీచిరపి॥ ప్రేతపిండంబహిర్దద్యాద్దర్భమంత్ర
వివర్జితమితి - ఏతదనుపనీతపరమితివిజ్ఞానేశ్వరః - అత్రచూడైవపూర్వావ
ధిః- పూర్వవాక్యేతుతగ్గ్రహణాత్ - ఉదకగ్రహణస్యోపలక్షణత్వాద్దాహః-
పూర్వావధిరితికేచిత్ - ద్వాదశాద్వత్సరాదిత్యనుపనీతద్విజానాథశూద్రవి
షయం- త్ర్యహాశౌచేపిండదానవిధిమాహపారస్కరః॥ప్రథమేదివసేదేయా

త్ర్యయః పిండాస్సమాహితాః । ద్వితీయేచతురో దద్యాదస్థిసంచయనంతథా ॥ త్రీంస్తుదద్యాత్తృతీయేహ్నివస్త్రాదిక్షాళయేత్తతఇతి- అత్రదేవయాజ్ఞికనిబంధేవిశేషః॥ శిశురాదంతజననాద్బాలస్స్యాద్యావదాశిఖః। కథ్యతేసర్వశాస్త్రేషుకుమారో మౌంజిబంధనాత్ ॥ ఆపంచవర్షాత్కౌమారంపౌగండోనవహాయనః॥ తథా॥ గర్భేనష్టేక్రియానాస్తిదుగ్ధందేయంశిశౌమృతే। పరంచపాయసంక్షీరందద్యాద్బాలవిపత్తితః ॥ ఏకాదశంద్వాదశాహం వృషోత్సర్గవిధింవినా॥ తథా॥ యత్రప్రమీయతేబాలస్తత్రపాత్రియఃప్రదీయతే। కించిత్సమానవయసాంసంస్కృత్యాన్నంయథావిధి ॥ భక్ష్యంభోజ్యంచదాతవ్యంతథాచసుఖభక్షికా। తద్వస్త్రాణిప్రదేయానిసోపానత్కానితత్సమే ॥ కుమారాణాంచబాలానాంభోజనంవస్త్రవేష్టనమ్ । యచ్చోపజీవతేబాలస్తత్తద్విప్రాయదీయతే॥ తథా॥ భూమినిక్షేపణంబాలేఆవర్షద్వయమాశిఖమ్। తతఃపరంఖగశ్రేష్ఠదేహదాహోయథావిధి ॥ అచూడేపూర్వార్ధంఖననని వృత్త్యర్థమావర్షద్వయమితి- ప్రాగపికృతచూడస్యతన్నివృత్త్యర్థమాశిఖమితి॥ తథా॥ చూడాకర్మణిసంజాతేవిపత్తిస్తుయదాభవేత్ । సూతకాంతేప్రకర్తవ్యంవృషస్యోత్సర్జనంతథా॥ తత్రదాహఃప్రకర్తవ్యఉదకంతత్రనిశ్చితమ్। శ్రాద్ధానిషోడశాపిస్యుస్సపిండీకరణంవినా। ఇదంపంచవర్షోత్తరంజన్మతః- పంచవర్షాణిభుక్త్వైదత్తుసంస్కృతం॥ పంచవర్షాధికేబాలేవిపత్తిర్యదిజాయతే। వృషోత్సర్గాదికంకర్మకర్తవ్యముదకంతతః ॥ అహన్యహనిసంప్రాప్తేకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధానిషోడశ। పాయసేనగుడేనైవపిండందద్యాద్యథాక్రమమ్॥ ఉదకుంభప్రదానంచపదదానానియానిచ। దీపదానానియత్కించిత్పంచవర్షాధికేసదా॥ కర్తవ్యంతుఖగశ్రేష్ఠవ్రతార్వాక్ప్రేతతృప్తయే । స్వాహాకారేణైవకార్యాణ్యేకోద్దిష్టానిషోడశ ॥ ఋజుదర్భైస్తిలైశ్శుక్లైఃప్రాచీనావీతినాతథేతి తత్రైవోక్తేః- అత్రమూలంచింత్యం - వార్షికాదితునభవత్యేవ - సపిండనాభావేపితృత్వాయోగాత్- వచనాభావాచ్చ- దివోదాసీయే ॥ అవ్రతేనిధనంప్రాప్తేవిప్రాదౌశూద్రజాతివత్ । క్రియాస్సర్వాస్సముద్దిష్టాస్సపిండీకరణంవినా॥ ఉదకంపిండదానంచకృతచూడేవిధీయత ఇతిస్త్రీణాంతూద్వాహాత్ప్రాక్ ఉదకపిండదానవికల్పః - స్త్రీణాంచైకేప్రత్తానామితిగౌతమోక్తేః - స్త్రీశూద్రాశ్చసధర్మాణఇతివచనాచ్ఛూద్రేప్యేవం - ఏతద్ద్వయోనిర్మితాశౌచంసర్వవర్ణసమం॥ తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచేతివ్యాఘ్రపాదోక్తేః- యానితు॥ నిర్వృత్తచూడకేవిప్రేత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతేఇతి ॥ నివృత్తేతుత్రిమేవ

ర్ద్విజైర్వైశ్యైనవభిరుచ్యతే। శూద్రేత్రివర్షేన్యూనేతుమృతేశుద్ధిస్తుపంచభిః॥ అత
ఊర్ధ్వంమృతేశూద్రేద్వాదశాహోవిధీయతే। షడ్వర్షాంతమతీతేతుశూద్రే
మాసమశౌచకమిత్యాంగిరసాదీనితానివిశిష్టవిగానాన్నాదర్తవ్యానీతి విజ్ఞానే
శ్వరమదనపారిజాతాదయః- తేనైతద్వశాచ్ఛూద్రాణాంవ్యవస్థాప్రాగుక్తా
హోరైమైవ-తుల్యంవయసిసర్వేషామితిదాక్షిణాత్యపరం- అన్యదేశకౌర్మోక్తా
వ్యవస్థేతిశుద్ధితత్త్వే— అథజాత్యాశౌచం - తచ్చద్విజపుంసా ముపనయనో
ర్ధ్వంప్రవర్తతే॥ త్రిరాత్రమాద్రవతాద్దేశాద్దశరాత్రమతఃపరమ్।క్షత్రస్యద్వా
దశాహానివిశః పంచదశైవతు । త్రింశద్దినానిశూద్రస్యతదర్ధన్యాయవర్తనఇతి
యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-యత్తుసఏవ॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశౌచమి
ష్యతఇత్యాహ-తత్రదశాహేత్రిరాత్రమస్పృశ్యత్వం- ఏకదినోత్పన్నేఆశౌచ
ద్వయేదశాహమస్పృశ్యత్వం ॥ మరణంయదితుల్యంస్యాన్మరణేనకథంచన। అ
స్పృశ్యంతుభవేద్గోత్రంసర్వమేవసబాంధవమిత్యంగిరసోక్తేః ॥ దశాహాశౌచ
పరత్వేదశరాత్రమతః పరమిత్యనేనపౌనరుక్త్యాప్రత్తేరితిశుద్ధివివేకాదయః -
స్మృతిభేదాత్త్రిరాత్రం దశరాత్రం వేతివికల్పాయోగాచ్చ - యస్తుపుత్రి
ణాంవేదానధ్యాప్యవృత్తింవిదధాతితత్రాహాశ్వలాయనః- ద్వాదశరాత్రం
మహాగురుషుదానాధ్యయనేవర్జయేరన్నితి- అత్రయావదుక్తనిషేధోవాస్పృ
శ్యత్వమాత్రంవానతుకర్మానధికారః- ఏకాదశాహంతేవైశ్వదేవోక్తేః-ఏకా
దశాహికముక్త్వాతత్రహ్యాగ్నితేవిధీయతఇతి-శుద్ధితత్త్వేతుత్రయః- పురుషస్యా
పిగురవోభవంతిమాతాపితాచార్యశ్చేతివిష్ణూక్తేః - పిత్రాదయోమహాగుర
వః - భర్తాప్యుక్తోరామాయణే ॥ పతిర్బంధుర్గతిర్భర్తాదైవతంగురురేవచ॥
శాతాతపః। పతిరేకోగురుస్త్రీణాంసర్వస్యాభ్యాగతోగురుః॥ ఏకపదంమూ
ఢానాంపితృమాతృనిషేధార్థం-సోదకానాంత్రిరాత్రం - త్ర్యహాత్తూదకదా
యినఇతిమనూక్తేః-అగ్నిపురాణే॥సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతే।స
మానోదకభావస్తునివర్తేతచతుర్దశే ॥ జన్మనామస్మృతేర్వైకేతత్పరంగోత్ర
ముచ్యతే॥ బృహస్పతిః ॥ దశాహేనసపిండాస్తుశుధ్యంతిప్రేతసూతకే । త్రి
రాత్రేణసకుల్యాస్తుస్నాత్వాశుధ్యంతిగోత్రజాః ॥ స్త్రీశూద్రయోస్తువివా
హోర్ధ్వంజాత్యాశౌచం ॥ వైవాహికోవిధిః స్త్రీణామౌపనాయనికఃస్మృ
తఇత్యుక్తేః దత్తానాంభర్తురేవహి॥ స్వజాత్యుక్తమశౌచంస్యాన్మృతకేజాత
కేతథేతి మాధవీయేబ్రాహ్మేచ్చ- శూద్రస్యవివాహాభావేపిషోడశవర్షోర్ధ్వం
మాసః॥అనూఢభార్యశ్శూద్రస్తుషోడశాద్వత్సరాత్పరమ్ । మృత్యుంసమధిగ

చ్ఛే చ్ఛేన్మాసాత్త్రస్యాపి బాంధవాః ॥ శుద్ధిం సమధిగచ్ఛంతి నాత్ర కార్యా విచా
రణేత్యపరార్కే-శంఖోక్తేః - నిర్ణయామృతమదనపారిజాతాదావప్యన్యథో
క్తం-హారీతః ॥ అమౌంజీబంధనాద్విప్రః క్షత్రియశ్చ ధనుర్గ్రహాత్ ॥ అప్రతో
దగ్రహాద్వైశ్యశ్శూద్రో వస్త్రద్వయగ్రహాత్ ॥ ధనుః ప్రతోదావష్టమేబ్దే ద్వాద
శేవస్త్రద్వయమితి-మేధాతిథిస్తు ॥ త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాదిత్యత్ర వ్రతం కా
లోపలక్షణార్థం - సచ కాలః స్వకీయః - సర్వేషాం చాష్టమవర్షరూపః- తేన
చతుర్ణామపి వర్ణానాముపనయనాభావేప్యష్టమాదూర్ధ్వం పూర్ణమేవాశౌ
చం- తతోపి ప్రాగష్టమాచ్ఛిశవః - ప్రోక్తా ఇతి స్మృత్యంతరాదూర్ధ్వం సం
పూర్ణమర్వాక్ త్రిరాత్రం- యేప్యాషోడశాద్భవేద్బాల ఇత్యాహుః- తేషా
మప్యష్టమాదూర్ధ్వం శూద్రే మాస ఏవ ఊర్ధ్వమష్టభ్యో వర్షేభ్యః శుద్ధిః శూద్ర
స్య మాసికీతి వచనాదిత్యాహ- హారలతాశుద్ధితత్వాదిగౌడగ్రంథేష్వప్యుక్తం-
అనుపనీతోపి విప్ర ఇత్యుక్త్వా ॥ మ్రియతే యత్ర తత్ర స్యాదాశౌచం త్ర్యహమేవ
హీతి ॥ ద్విజన్మనామయం కాలస్త్రయాణాం తు షడాబ్దిక ఇత్యాదిపురాణోక్తే
రుపనయనకాలోపలక్షణం - షడబ్దపదం మాసత్రయాధికపరం-గర్భాష్టమే
ష్టమేవాబ్ద ఇత్యుక్తేః-యత్తు జాబాలః ॥ వ్రతచూడాద్విజానాంచ ప్రతీతిషు య
థాక్రమమ్ ॥ దశాహత్ర్యహ ఏకాహైశ్శుద్ధ్యంత్యపి హీనిర్గుణా ఇతి ద్విజాదం
తాః-ఇదం ప్రతీత్యుక్తేః - పంచాబ్దోపనీతపరమితి తదేతన్నాద్రియంతే - వృ
ద్ధాః యాని తు-పరాశరః ॥ ఏకాహాద్బ్రాహ్మణశ్శుద్ధ్యేద్యోగ్నివేదసమన్వితః ।
త్ర్యహాత్కేవలవేదస్తు ద్విహీనో దశభిర్దినైః ॥ కేవలవేదః కేవలశ్రౌతాగ్నేర
ప్యుపలక్షణం- అయం సంకోచో హోమాధ్యయనపర ఏవ నతు సంధ్యాదావి
తి హారలతాయాం-అంగిరాః ॥ సర్వేషామేవ వర్ణానాం సూతకే మృతకే తథా ।
దశాహాచ్ఛుద్ధిరేతేషామితి శాతాతపోబ్రవీత్ ॥ దేవలః ॥ ఆశుచ్యం దశరాత్రం
తు సర్వేషామపరే విదుః । నిధనే ప్రసవే చైవ పశ్యంతః కర్మణః క్షయమ్ ॥ అత్యం
తోత్కృష్టస్య కర్మహానౌ పీడావతో విప్రస్య పరిచర్యాపరం - శూద్రే దశరాత్రమి
తి హారలతాయాం దక్షః ॥ సద్యశ్శౌచం తథైకాహస్త్ర్యహశ్చతురహస్తథా ।
షట్ దశద్వాదశాహశ్చ పక్షో మాసస్తథైవ చ ॥ మరణాంతం తథా చాన్యద్దశ
పక్షాస్తు సూతకే ।మితాక్షరాయాం స్మృత్యంతరే ॥ చతుర్థే దశరాత్రం స్యాత్ష
ణ్ణిశాః పుంసి పంచమే । షష్ఠే చతురహాచ్ఛుద్ధిస్సప్తమే త్వహరేవ తు ॥ ఇత్యాదీని
తాన్యాపదనాపద్గుణవదగుణవద్విషయాణి దేశాంతరభేదాద్వా జ్ఞేయాని - స
ద్యశ్శౌచాదిషడహాంతాః పక్షా యాయావరాదిపరాః- అత్ర మరణాంతం జన

నాదినిమిత్తాద్భిన్నం - శిష్టవిగానాంనాదర్తవ్యానీతివిజ్ఞానేశ్వరః॥ అస్మాత్త్వా చాహ్యహులత్వచఅదత్వాశ్నంస్తథాద్విజః। ఏవంవిధస్యవిప్రస్యసర్వదాసూతకంభవేదితిదక్షోక్తా॥ అన్యపూర్వాయస్యగేహేభార్యాస్యాత్తస్యనిత్యశః। ఆశౌచంసర్వకార్యేషుదేహేభవతిసర్వదేతి - బ్రాహ్మ్యాదివశాద్వ్యవస్థేత్యపరార్కమదనపారిజాతాదయః - మాధవస్తు॥ వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్షమద్యసంకోచనం తథేతి కలివర్జ్యేషూక్తేః ॥ దశాహఏవవిప్రస్యసపిండేమరణే సతి। కల్పాంతరాణికుర్వాణఃకలౌభవతికిల్బిషీతిహారీతోక్తేశ్చ - న్యూనాశౌచపక్షౌయుగాంతరవిషయాః - మరణాంతాదిపక్షౌస్తునిందార్థవాదం-అన్యథా ॥ నామధారకవిప్రస్తుదశాహేసూతకీభవేదితివిరోధస్స్యాదిత్యాహ - యత్తుదేవలః ॥ దశాహాదిత్రిభాగేనకృతేసంచయనేక్రమాత్ । అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతివర్ణానాంతత్త్వదర్శినఇతి - పూర్ణాశౌచేస్పృశ్యతామాహ - యచ్చానుపనీతాతిక్రాంతాశౌచేత్రిరాత్రోహాత్తేనైవోక్తం ॥ స్వాశౌచకాలాద్విజ్ఞేయంస్పర్శనంతుత్రిభాగతఇతి - తదపియుగాంతరేషు ॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవచేతి మాధవీయేకలౌతన్నిషేధాత్ - యత్తుహారలతాయాం ॥ చతుర్థేహనికర్తవ్యస్సంస్పర్శో బ్రాహ్మణస్యత్వితిప్రచేతసోక్తేస్త్ర్యహైకాహాశౌచేపిచతుర్థాహ ఏవాంగస్పర్శఇతి-తన్న॥ దేవలాదివచనాస్యదశాహగోచరత్వాత్ ॥ యేతువర్ణసంకరజామూర్ధావసిక్తాదయస్తేషామాశౌచవిశేషః - కలౌనోపయుక్తఇతినోచ్యతే - ప్రతిలోమజానాంనాశౌచం-మలాపకర్షణార్థంతుస్నానమాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరః- మాధవస్తు॥ శౌచాశౌచేప్రకుర్వీరన్ శూద్రవద్వర్ణసంకరా ఇతిబ్రాహ్మోక్తేః - శూద్రవద్దాహః- హారలతాస్త్వేవందత్తక్రీతాకృత్రిమాదిషుత్రేషు-అహీనవర్ణగాసుస్త్రీషుచ- సపిండత్వేపిప్రసవేమరణేచపూర్వాపరపిత్రోర్భర్తుశ్చత్రిరాత్రమేవనదశాహాది॥ అనౌరసేషుపుత్రేషుజాతేషుచమృతేషుచ । పరపూర్వాసుభార్యాసుప్రసూతాసుమృతాసుచేతిత్రిరాత్రాన్ను వృత్తావిష్ణూక్తేః - సపిండానాంత్వేకాహః॥ పరపూర్వాసుభార్యాసుపుత్రేషుకృతకేషుచ। భర్తృపిత్రోస్త్రిరాత్రంస్యాదేకాహస్తుసపిండతఇతిమాధవీయేహారీతోక్తేః॥ సూతకేప్యతకేచైవత్రిరాత్రం పరపూర్వయోః । ఏకాహస్తుసపిండానాంత్రిరాత్రంయత్రవైపితురితిమరీచ్యుక్తేశ్చ - శంఖః ॥ అనౌరసేషుపుత్రేషు భార్యాస్వన్యగతాసుచ। పరపూర్వాసుచస్త్రీషుత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ॥ పరపూర్వాపునర్భూః - ఇదంసువర్ణాసుహీనవర్ణాసుతుశంఖలిఖితౌ॥ పరపూర్వాసుభార్యా

సుపుత్రేషుకృతకేషుచ॥నానధ్యాయోభవేత్తస్యనాశౌచంనోదకక్రియా॥బ్రాహ్మేపి॥ఆశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యాత్సమవర్ణేషునిశ్చితమ్॥ యత్తుషడశీతౌ॥అన్యపూర్వావరుద్ధాసుత్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । తాస్వేవానన్యపూర్వాసుపంచాహోభిర్విశుద్ధ్యతీతి-తత్రపంచాహోమూలంచింత్యం-యత్తుయాజ్ఞవల్క్యః॥ అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచేత్యేకాహమాహ- తదసన్నిధాజ్ఞేయం- యదాపితురేకాహస్తదాసపిండానాంస్నానమ్॥ అన్యాశ్రితేషుదారేషుపరపత్నీసుతేషుచ । గోత్రిణస్స్నానశుద్ధాస్స్యుస్త్రిరాత్రేణైవతత్పితేతిప్రజాపత్యుక్తేః-పితేతివోఢురుపలక్షణం-తథోపక్రమాత్ - యత్తుదత్తకేపాలకప్రతియోగికపుత్రత్వాత్ - పూర్వపితుర్నత్రిరాత్రం-పూర్వసంబంధనివృత్తేశ్చనదశాహాదీతికశ్చిత్ - తన్న- జనకేపి॥వైజికాదభిసంబంధాదనురుద్ధ్యాదఘంత్ర్యహమితి వాచనికాశౌచస్యానివార్యత్వాత్- పితృమరణేపిదత్తకాదీనాంత్రిరాత్రం- శుద్ధితత్త్వేబ్రాహ్మే॥దత్తకశ్చస్వయందత్తఃకృత్రిమఃక్రీతఏవచేత్యుపక్రమ్య ॥సూతకేమృతకేచైవత్ర్యహాశౌచస్యభాగినఇత్యుక్తేః - స్మృతికౌముద్యాంహారలతాయామప్యేవం - దత్తకస్యపుత్రపౌత్రాణాంజననేమరణేవాసపిండానామేకాహః - బీజినశ్చేతిగౌతమేనసాప్తపౌరుషసాపిండ్యోక్తేః-సపిండానాంచైకాహస్యోక్తత్వాత్ - సపిండేతుపుత్రీకృతేసపిండదత్తౌరసయోర్భ్రాత్రోస్తత్పుత్రయోర్దశాహఏవ-తత్రాకాంక్షాభావాత్-సపిండత్వేనదశాహప్రాబల్యాచ్చ - పూర్వాపరయోర్భర్తురుత్పన్నయోఃపుత్రయోస్త్ర్యహమాధవీయేమరీచిః ॥ మాతురైక్యాద్ద్విపితృకౌభ్రాతరావన్యగోత్రజౌ।ఏకాహంసూతకేతత్రత్రిరాత్రంమృతకేతయోరితిదిక్- ఊఢకన్యానాంతువిష్ణురాహ-సంస్కృతాసుస్త్రీషునాశౌచం- పితృపక్షేతత్ప్రసవమరణేచేత్ పితృగృహేస్యాతాంతదైకరాత్రంత్రిరాత్రంచేతి- ప్రసవేప్యేకరాత్రంమరణేత్రిరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాపరార్కౌ - మాధవస్తు - ప్రసవేపిత్రిరాత్రంపిత్రోఃఏకరాత్రంభ్రాత్రాదిబంధువర్గస్య॥ దత్తానారీపితుర్గేహేసూయేతాథమ్రియేతవా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేనశుచిస్తజ్జనకస్త్రిభిరితిబ్రాహ్మోక్తేరిత్యాహ-యత్తుకశ్చిదాహ- పక్షపదేనభ్రాతరోగృహ్యంతే-వాక్యాంతరేణభగినీమృతౌత్రిరాత్రోక్తేరితితచ్చింత్యం - తదభావేతద్విరోధాచ్చ- భ్రాతుఃప్రసవేఏకాహః- మృతౌత్రిరాత్రమితికేచిత్ - యుక్తాతుపక్షిణీ॥పరస్పరంమృతౌభ్రాతృభగిన్యోః పక్షిణీభవేదితిబ్రాహ్మోక్తేః - భ్రాతృభిన్నానామేకాహః - వర్గోక్తేః - ఇతరేషాంతుయథావిధీతివక్ష్యమాణవచనాచ్చ, యత్తు

ప్రధానగృహే మృతౌ పిత్రోః పూర్వం భ్రాతుస్త్ర్యహమితి కశ్చిత్తన్న నిర్మూల
త్వాన్న్యాశౌచం - పితృపక్షే ఇత్యేతద్విరోధాచ్చ భ్రాంతః ॥ దత్తానారీపితృ
గేహే ప్రధానే సూయతే యదా । మ్రియతే వా సదా తస్యాః పితా శుద్ధ్యే
త్త్రిభిర్దినైరితి కల్పతరౌ శుద్ధితత్త్వే చ - పితృగృహే ప్రసవే తు పిత్రాదీనామాశౌ
చం నాస్తి - మృతౌ పిత్రోస్త్రిరాత్రమస్త్యేవ ॥ ప్రత్తాప్రత్తాసు యోషిత్సు సంస్కృ
తాసంస్కృతాసు చ । మాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం స్యాదితరేషాం యథావిధి ॥ అ
జాతదన్తాసు పిత్రోరేకరాత్రమితి మాధవీయే శఙ్ఖకార్ష్ణాజినిస్మృతేః, వైజికా
దభిసమ్బన్ధాదిత్యుక్తేశ్చ - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం మాధవస్తు ఇదం త్రిరాత్రం జాత
దంతపరం - దంతోత్పత్తేః ప్రాగేకరాత్రం - పిత్రోస్సద్యస్త్వప్రౌఢకన్యాయాం
ప్రౌఢాయాం వాసరాచ్ఛుచిః । ప్రదత్తాయాం త్రిరాత్రేణ దత్తాయాం పక్షి
ణీభవేదితి పులస్త్యోక్తేరన్యత్ర కన్యామృతౌ పిత్రోః పక్షిణీత్యాహ - షడశీతా
వపి ॥ పితృగేహాదతోన్యత్ర యది పుత్రీ ప్రమీయతే । పక్షిణీ తత్ర పిత్రోస్స్యాత్స్నా
న్యేషామితి నిశ్చయ ఇతి - గ్రామాంతరే ఇయమితి స్మృత్యర్థసారే - భ్రాతుస్తు
పక్షిణీ ॥ శ్వశురయోర్భగిన్యాం చ మాతులాన్యాం చ మాతులే । పిత్రోస్స్వసరి
తద్వచ్చ పక్షిణీం క్షపయేన్నిశామితి వృద్ధబృహస్పతిస్మృతేః - శుద్ధితత్త్వే కౌర్మే ॥
ఆదంతాత్సోదరే సద్య ఆచూడాదేకరాత్రకమ్ । ఆప్రదానాత్త్రిరాత్రం స్యా
ద్దశరాత్రమతః పరమ్ ॥ పిత్రోర్మృతౌ స్త్రీణాం త్రిరాత్రం ॥ పిత్రోరుపరమే
స్త్రీణామూఢానాం తు కథం భవేత్ । త్రిరాత్రేణైవ శుద్ధిస్స్యాదిత్యాహ భగ
వాన్యమ ఇతి మాధవీయే వృద్ధమనూక్తేః - ఇదం చ శావాహాంతః ఊర్ధ్వం తు పక్షిణీ-
భ్రాతుర్భగినీగృహే తస్యా వా తద్గృహే మృతౌ త్రిరాత్రమన్యత్ర తు పక్షిణీతి ష
డశీతావుక్తం - బ్రాహ్మేపి ॥ పరస్పరం మృతౌ భ్రాతృభగిన్యోః పక్షిణీ భవేత్ ।
మాతులాశౌచవత్పత్న్యాః పితృవ్యాశౌచమిష్యత ఇతి - శిష్టాస్త్వస్య నిర్మూల
త్వాత్పితృవ్యే స్నానమాత్రమాహుః త్రింశచ్ఛ్లోక్యాం ॥ ప్రేతేష్వాచార్యమా
తామహదుహితృసుతశ్రోత్రియర్త్విక్సయాజ్యస్వస్త్రీయేషు త్రిరాత్రం త్రిది
వసమశుచిస్స్యోదకస్తూభయత్ర । పక్షిణ్యాశౌచమృత్విగ్గురుహితృసుతసహాధ్యా
యిబంధుత్రయాంతేవాసిశ్వశ్రూసుమిత్రశ్వశురభగినికాభాగినేయప్రయా
ణే । మాతామహ్యాం చ పిత్రోస్స్వసరి చ విరతౌ మాతులే మాతులాన్యాం చాధో
సజ్యోతిరేవం స్వవిషయనృపతౌ గ్రామనాథే చ నష్టే ॥ శిష్యోపాధ్యాయబంధు
త్రయగురుతనయాచార్యభార్యాసగోత్రానూచానశ్రోత్రియేషు స్వగృహప
రమృతౌ మాతులే చైకరాత్రమ్ । రాత్రిం సబ్రహ్మచారిణ్యథ తు కథమపి స్వల్ప

సంబంధయుక్తే స్నానంవాసోయుతంస్యాదిదమపిసకలం సర్వవర్ణేషుతుల్యమి
తి ॥ అత్రమూలంమితాక్షరాదౌస్పష్టం - దౌహిత్రభాగినేయయోరుపనీత
యోస్త్రిరాత్రం-అనుపనీతయోఃపక్షిణీ॥ సంస్థితేపక్షిణీంరాత్రిందౌహిత్రేభా
గినీసుతే । సంస్కృతేతుత్రిరాత్రంస్యాదితిధర్మోవ్యవస్థితఇతివృద్ధమనూక్తేః-
సంస్కృతేదాహేన- తేనదాహేత్రిరాత్రంస్యాన్యథేతిగౌడాః-తన్న-విశేష
వైయర్థ్యాత్ - మాతులాదౌసన్నిధివిదేశాభ్యాంపక్షిణ్యేకాహయోర్వ్యవ
స్థా-మనుః॥ త్రిరాత్రమాహురాశౌచమాచార్యేసంస్థితేసతి। తస్యపుత్రేచప
త్న్యాంచదివారాత్రమితిస్థితిః॥ శ్రోత్రియేస్వగృహేమృతే త్రిరాత్రం ॥ శ్రోత్రి
యేతూపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిస్మృతేరితిమాధవః- ఏకగ్రామిణి
త్వేకాహః - ఋత్విక్షుబహ్వల్పకాలశ్రౌతస్మార్తయాజనపరేత్రిరాత్రైక
రాత్రేజ్ఞేయే- యద్యపికర్మకుర్వతఏషవాచకశ్శబ్దోభవతీతిశంబరాచార్యైః-
కర్మమధ్యఋత్విక్త్వముక్తం - తథాపికర్మణ్యాశౌచనిషేధాత్తదుత్తరమే
వైతత్ జ్ఞేయం - గౌడాస్తు॥ సమానోదకానాంత్ర్యహోగోత్రజానామహః
స్మృతమ్ । మాతృబంధౌగురౌమిత్రేమండలాధిపతౌతథేతిజాబాలోక్తేర్మా
తృబంధుష్వేకాహమాహుః - శిష్యేస్వోపనీతేత్ర్యహః-శిష్యసతీర్థబ్రహ్మ
చారిషుక్రమేణ త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకాహ ఇతిమాధవీయే బౌధాయ
నోక్తేః-అన్యత్రతుమనుః॥ మాతులేపక్షిణీంరాత్రింశిష్యర్త్విగ్బాంధవేషుచే
తి - బంధుత్రయంఆత్మపితృష్వసృమాతులపుత్రాః - పితుఃపితృష్వసృమాతృ
ష్వసృ మాతులపుత్రాః - మాతుఃపితృష్వసృ మాతృష్వసృ మాతులపు
త్రాశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరః-అత్రపక్షిణీ - పితృష్వస్రాదికన్యానామూఢానాం
త్వేకాహః - తద్బంధువర్గస్యైకేనేతిపూర్వోక్తబ్రాహ్మాత్ - యత్తుషడశీ
త్యాం॥ ఏవంపితృభగిన్యాయేయేపితామహయోస్తథా । యేమాతామహ
యోశ్చైవభగిన్యాతత్పుత్రిజాశ్చయాః॥ మాతులాస్వస్వస్యపిత్రోశ్చపత్న్యశ్శైచ
షాంప్రజాశ్చయాః । భ్రాతరశ్చేతిసర్వేషుపక్షిణీస్వగృహేత్ర్యహమ్॥ ఏవం
శ్వశురజామాతృదౌహిత్రవిపదిస్మృతమ్ ॥ యచ్చచ్యవనః॥ జామాతరివృతేశు
ద్ధిస్త్రిరాత్రేణోభయోఃస్మృతా । పక్షిణీశ్యాలకానాంస్యాదితిశాతాతపోబ్ర
వీత్ ॥ ఇతినిర్మూలత్వాన్మితాక్షరాదివిరోధాచ్చోపేక్ష్యం - మదనపారిజాతే
విష్ణుః- అసపిండేస్వవేశ్మనిమృతేఏకరాత్రం-అత్రహారదత్తోంతః-శవేచేత్యా
పస్తంబసూత్రతః - శవేగ్రామేధనుః - శతాదర్వాగన్నమభోజ్యందీపముద
కుంభం వోపనిధాయతు భుంజీతయదిసమానవంశంఙ్ఞగృహమేవంసూతికా

యామిత్యాహ-ప్రధానగృహమృతౌతు॥ గృహే యస్య మృతః కశ్చిదసపిండః క
థంచన । తస్యాప్యశౌచంవిజ్ఞేయంత్రిరాత్రంనాత్రసంశయఇత్యంగిరసో క్తమి
తిమాధవః-ఏతేన॥ త్రిరాత్రమసపిండేషుస్వగృహే సంస్థితేషు చేతి కౌర్మే వ్యా
ఖ్యాతం-శుద్ధితత్త్వేబృహన్మనుః॥శ్వశూద్రపతితాశ్చాంత్యాశ్చమృతాశ్చేద్ద్విజ
మందిరే । శౌచంతత్రప్రవక్ష్యామిమనునాభాషితంయథా॥ దశరాత్రాచ్ఛ్వని
మృతేమాసాచ్ఛూద్రేభవేచ్ఛుచిః । ద్వాభ్యాంతుపతితేగేహేఽంత్యేమాసచ
తుష్టయాత్॥అత్యంతేవర్జయేద్గేహమిత్యేవంమనురబ్రవీత్ ॥ అంత్యోమ్లేచ్ఛః-
అత్యంతశ్శ్వపాకఇతివాచస్పతిః - తత్రైవయమః॥ ద్విజస్యమరణేవేశ్మనివిశు
ద్ధ్యతిదినత్రయాత్ ॥సంవర్తః ॥ గృహశుద్ధింప్రవక్ష్యామిఅంతఃస్థశవదూషితే।
ప్రోత్సృజ్యమృన్మయంభాండంసిద్ధమన్నంతథైవచ॥ గోమయేనోపలిప్యాథఛా
గేనఘ్రాపయేద్బుధః । బ్రాహ్మణైర్మంత్రపూతైశ్చహిరణ్యకుశవారిభిః॥సర్వ
మభ్యుక్షయేద్వేశ్మతతశ్శుద్ధ్యత్యసంశయమ్ ॥ బృహద్విష్ణుః ॥ గ్రామమధ్యగ
తోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్ । గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామి
యాత్॥గృహేపశ్వాదౌమృతేప్యేవం - యత్తుమాధవీయేప్రచేతసా మాతృ
ష్వస్రాదిషుత్రిరాత్రముక్తం॥మాతృష్వసామాతులయోశ్శ్వశ్రూశ్వశురయో
ర్గురోః।మృతేచర్త్విజియాజ్యేచత్రిరాత్రేణవిశుద్ధ్యతీతిగురురాచార్యః- ఋ
త్విక్కులాగతః-తత్స్వగృహమృతౌజ్ఞేయం - శ్వశురయోరన్యత్రమృతావపిస
న్నిధౌత్రిరాత్రం-అసన్నిధౌపక్షిణీ- దేశాంతరేఏకరాత్రంవక్ష్యమాణవిష్ణూ
క్తేరితిమాధవగౌడాదయః - అన్యత్రతుమాతృష్వస్రాదిషు॥ పితృస్వసరిత
ద్వచ్చపక్షిణీంక్షపయేన్నిశామితివృద్ధమనూక్తం- యత్తువృద్ధమనుః॥ భగిన్యాం
సంస్కృతాయాంతుభ్రాతర్యపిచసంస్కృతే। మిత్రేజామాతరిప్రేతేదౌహి
త్రేభగినీసుతే ॥ శాలకేతత్సుతేచైవసద్యస్స్నానేనశుద్ధ్యతీతితద్భ్రాతృదా
హిత్రాదిదౌదేశాంతరే - శాలకసుతజామాత్రోస్స్వదేశేజ్ఞేయం- శాలకేతు
స్వదేశేఏకాహః-ఆచార్యపత్నీపుత్రోపాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూశ్వ
శుర్యసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రమితిమాధవీయేవిష్ణూక్తేః- హారదత్తీయే
దశశ్లోక్యామప్యేవం - శ్వశుర్యశ్శాలకః - దేశాంతరేస్నానం-శ్వశురయోర్దే
శాంతరేఏకాహః - జాబాలిః ॥ ఏకోదకానాంతుత్ర్యహంగోత్రజానామ
హస్స్మృతమ్ - సర్వత్రమూల్యాభావేపిక్రియాకర్తుర్దశాహః।గురోః ప్రేతస్య
శిష్యస్తుపితృమేధంసమాచరేత్ ॥ ప్రేతాహారైస్సమంతత్రదశరాత్రేణశు
ధ్యతీతిమనూక్తేః-శిష్యఇత్యుపలక్షణం ॥ నిరన్వయేసపిండేతుమృతేసతిదయా

న్వితః। తదశౌచంపురాచీర్త్వాకుర్యాత్తుపితృవత్క్రియామితిమాధవీయేబ్రాహ్మోక్తేః-దివోదాసీయే ॥ సగోత్రోవాసగోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేనరః।సోపకుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేచ్చదశమేహని॥ యత్త్రైకవిషయేపక్షిణ్యేకాహోవిపక్షద్వయముక్తం- తత్రసన్నిధివిదేశమైత్ర్యాదికృతావ్యవస్థాత్రింశత్శ్లోక్యాం ॥ వానప్రస్థేయతౌచోపరమతికులజేషండకేవాప్లవస్స్యాద్వ్యాపిద్గోవిప్రగుప్త్యైమృతవతితుదినంయుద్ధవిద్ధేచసద్యః-అత్రమూలమాకరస్పష్టం యుద్ధమూర్ద్ధన్యమృతస్యస్నానం॥ఉద్యతైరాహవేశస్త్రైఃక్షత్రధర్మహతస్యచ। సద్యస్సంతిష్ఠతేయజ్ఞస్తథాశౌచమితిస్థితిరితిమనూక్తేః.యజ్ఞోంత్యకర్మసర్వం తద్వైవేత్యర్థః-యత్తుభారతేరాజధర్మేషు॥అశోచ్యోహిహతశ్శూరస్స్వర్గలోకేమహీయతే । నహ్యత్రనుదకంతస్యనస్నానంనాప్యశౌచకమితిశ్రాద్ధాదినిషేధఃసపుత్రాద్యభావపరః - అతఏవతత్రకర్త్రాదీనాంశ్రాద్ధముక్తం -అన్యేతుదశపిండనిషేధమాహుర్యతివత్ - యత్తుపరాశరః ॥ఆహవేపిహతానాం చఏకరాత్రమశౌచకమితి -తద్వ్యుద్ధృతేనకాలాంతరస్మృతేజ్ఞేయంఅసన్నిధౌస్నానమితిమాధవః - శుద్ధితత్త్వేగ్నిపురాణే ॥ దంష్ట్రిభిశ్శృంగిభిర్వాపి హతామ్లేచ్ఛైశ్చతస్కరైః। యేస్వామ్యర్థేహతాయాంతిరాజన్ స్వర్గంనసంశయః॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంక్షత్రియస్యవిశేషతః ॥ యత్తుబృహస్పతిః॥ డింబాహవేవిద్యుతాచరాజ్ఞాంగోవిప్రపాలనే । సద్యశ్శౌచంమృతస్యాహుస్త్ర్యహంచాన్యేమహర్షయః- తచ్ఛస్త్రంవినాపరాఙ్ముఖహతేచత్రిరాత్రం॥ రాజ్ఞావధ్యేహతేసద్యశ్శౌచమన్యత్రత్రిరాత్రం - తథైవవ్యాఘ్రైః ॥ క్షతేనమ్రియతేయస్తువస్యాశౌచంభవేద్ద్విధా । ఆసప్తాహాత్త్రిరాత్రం స్యాద్దశరాత్రమతఃపరమ్॥శస్త్రాఘాతేత్ర్యహాదూర్ధ్వంయదికశ్చిత్ప్రమియతే। ఆశౌచంప్రాకృతంతస్యసర్వవర్ణేషునిశ్చయః ॥ శస్త్రాఘాతేక్షతంవినాశవస్పర్శేతుహారీతః ॥ శవస్పృశోగ్రామంనప్రవిశేయురానక్షత్రదర్శనాద్రాత్రౌచేద్దివాదిత్యస్య - యత్తుమనుః ॥ అహ్నాచైకేనరాత్ర్యాచత్రిరాత్రైరేవచత్రిభిః । శవస్పృశోవిశుద్ధ్యంతిత్ర్యహాత్తూదకదాయినఇతి - అహ్నారాత్ర్యాచేత్యహోరాత్రమిత్యుక్తం-త్రిభిస్త్రిరాత్రైరితినవరాత్రమేవందశరాత్రమిత్యర్థః-తత్తదన్నాశనేతద్గృహవాసేనాపదిచజ్ఞేయం-అంగిరాః॥ఆశౌచంయస్యసంసర్గాదాపతేద్గృహమేధినః। క్రియాస్తస్యనలుప్యంతేగృహ్యాణాంచనతద్భవేత్ ॥అథనిర్హారాద్యాశౌచం- స్నేహేనసవర్ణ నిర్హారేతదన్నాశనేతద్గృహవాసేచదశాహః - తదన్నాశనేతద్గృహవాసేత్ర్యహః- గృహేవాసేన్నా

భక్షణేచైకాహః - భృతిగ్రహణేననిర్హారేదాహేచతజ్జాత్యాశౌచం ॥ యది నిర్హరతిప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః । దశాహేనద్విజశ్శుధ్యేద్ద్వాదశాహేనభూమిపః ॥ మాసార్ధేనతువైశ్యస్తు శూద్రోమాసేనశుధ్యతీతికౌర్మోక్తేః - విజాతీయనిర్హారేతుశవజాతీయమాశౌచం - అత్రభృతిగ్రహేద్విగుణం॥ అవరశ్చేద్వరంవర్ణంవరోవాప్యవరంయది। వహేచ్ఛవంతదాశౌచం దిష్టాథేద్విగుణంభవేదితివ్యాఘ్రోక్తేః- కౌర్మమేతదితిగౌడాః - దాహేప్యేవం - యత్తుబ్రాహ్మే ॥ యోసవర్ణంతుమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్నరః।ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంనృపేతితన్నాపదిజ్ఞేయంసోదకనిర్హారేతు దశాహఇతిమాధవః - అలంకరణేతుశంఖః॥కృచ్ఛ్రపాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే । అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాదశక్తౌస్నానమిష్యతే ॥ ధర్మార్థం-అనాథసవర్ణహరణేక్రియాకరణేచద్విజస్యానంతయజ్ఞఫలం-స్నానప్రాణాయామోగ్నిస్పర్శశ్చేతిమాధవీయే - అగ్నిదేస్త్వేవం ॥ ప్రేతసంస్పర్శనసంస్కారైర్బ్రాహ్మణోనైవదుష్యతి । వోఢాచైవాగ్నిదాతాచసద్యస్స్నాత్వావిశుధ్యతీత్యపరార్కే - వృద్ధపరాశరోక్తేః మాతులత్వాదిసంబంధేత్రిరాత్రం - అసంబంధిద్విజాన్వహిత్వాదహిత్వాచసద్యశ్శౌచంసంబంధేత్రిరాత్రమితిపైఠీనసిస్మృతేః - గౌతమమితాక్షరాయాంవృద్ధాత్రిః॥ సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవమ్ । ఆర్తవాద్ద్విగుణాసూతీతతోపిశవదాహకః ॥ అత్రపూర్వేణోత్తరనివృత్తిరిత్యర్థః - విష్ణుః ॥ మృతంద్విజం నశూద్రేణహారయేన్నశూద్రంద్విజేన ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవవాహాదికక్రియామ్ । యదికుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమేవచ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యాయాన్నిర్హృత్యాపివ్రతీవ్రతీ ॥ అనుగమనేతుసపిండేనదోషః ॥ విహితంహిసపిండానాంప్రేతనిర్హరణాదికమ్ । తేషాంకరోతియః కశ్చిత్తస్యాధిక్యంనవిద్యతఇతి దేవలోక్తేః॥ దోషస్స్యాత్త్వసపిండస్యతత్రనాథక్రియాం వినేతిహారీతోక్తేశ్చ - సమోత్కృష్టవర్ణేతుమాధవీయేకణ్వః ॥ అనుగమ్యశవంబుద్ధ్యాస్నాత్వాస్పృష్ట్వాహుతాశనమ్।సర్పిఃప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామైర్విశుధ్యతీతి-హీనవర్ణేతుక్షత్రియేహః-వైశ్యేపక్షిణీ - శూద్రేత్రిరాత్రం- క్షత్రియస్యవైశ్యేహః-శూద్రేపక్షిణీ-వైశ్యస్యశూద్రేహరితివిజ్ఞానేశ్వరః- మాధవస్తు-విప్రస్యవైశ్యేద్వ్యహః- క్షత్రస్యశూద్రేప్యేవం-అన్యత్ప్రాగ్వత్ - స్నానాగ్నిస్పర్శఘృతాశనానిసర్వత్రేత్యాహ - హీనవర్ణస్యదాహకార్ధ్వదేహికకరణేతుబ్రా

హ్మా॥ బ్రాహ్మణోఽహీనవర్ణస్యనకుర్యాదౌర్ధ్వదేహికమ్ । కామాల్లోభాత్త
థా మోహాత్కృత్వాతత్ జ్ఞాతితాం వ్రజేత్ ॥మనుః॥ వ్రాత్యానాంయాజనం
కృత్వాపరేషామంత్యకర్మచ । అభిచారమహీనంచ త్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్వ్యపోహ
తి ॥ పరేషాంసర్వవర్ణానాంహీనేషు తత్ర ద్వైగుణ్యత్రైగుణ్యచాతుర్గుణ్యా
ద్యూహ్యం—అథరోదనే - సమోత్తమవర్ణయోఃసంచయనాత్పూర్వంసచై
లస్నానమూర్ధ్వమాచమనం - హీనవర్ణేషుతుసంచయాత్ప్రాక్ సచైలమూ
ర్ధ్వంస్నానమాత్రం-విప్రస్యక్షత్రవైశ్యవిషయేతుబ్రాహ్మే ॥ అస్థిసంచయ
నేవిప్రోరోతిచేత్క్షత్రవైశ్యయోః । తదాస్నాతస్సచైలస్తుద్వితీయేహనిశుద్ధ్య
తి ॥ కృతేతుసంచయేవిప్రస్స్నానేనైవశుచిర్భవేత్ ॥క్షత్రస్యవైశ్యస్యైవం-
శూద్రేతుసంచయాత్ప్రాక్ విప్రస్యత్రిరాత్రం- క్షత్రవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం-
ఊర్ధ్వంతుద్విజానామేకాహః - శూద్రస్యశూద్రేస్పర్శంవినాసంచయాత్పూ
ర్వమేకాహః - ఊర్ధ్వంసజ్యోతిరితిమాధవీయే జ్ఞేయం-శుద్ధితత్త్వే పారస్కర
స్తు ॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంమాసంయావద్ద్విజాతయః । దివసేనైవశు
ధ్యంతివాససాక్షాళనేనచ॥సజాతేర్దివసేనైవత్ర్యహాత్క్షత్రియస్యవైశ్యయోరి
త్యుక్తంసపిండానాంరోదనస్నిగ్ధాదావదోషఇత్యుక్తంప్రాక్ - విజ్ఞానేశ్వర
స్తు ॥ మృతస్యబాంధవైస్సార్ధంకృత్వాతుపరిదేవనమ్ । వర్జయేత్తదహోరా
త్రందానశ్రాద్ధాదికర్మచేతి పారస్కరోక్తేః - సర్వత్రైకరాత్రమాహ—
అథాశౌచాన్నభక్షణేవిష్ణుః-బ్రాహ్మణాదీనామాశౌచే - యస్సకృదేవాన్న
మశ్నాతితస్యతావదాశౌచం - యావత్తేషామాశౌచవ్యపగమే ప్రాయశ్చి
త్తమితి ॥ అజ్ఞానేత్వంగిరాః ॥ అంతర్దశాహేభుక్త్వాన్నంసూతకేమృతకేపి
వా । అస్యాశౌచంభవేత్తావద్యావదన్నంవ్రజత్యధః ॥ ప్రాయశ్చిత్తంత్వమ
త్యావిప్రస్యవర్ణక్రమేణైకాహత్ర్యహపంచాహసప్తాహోపవాసాఃదశవిం
శతిః షష్టిశ్శతంచప్రాణాయామాః-పంచగవ్యాశనంచ- అభ్యాసేద్విగుణం
ఆపదితుప్రాణాయామశతంపంచశతమష్టశతమష్టసహస్రంగాయత్రీజపశ్చ
మత్యాపదితుసవర్ణాశౌచేత్రిరఘమర్షణంగాయత్ర్యష్టసహస్రంచక్షత్రియా
శౌచేఉపవాసస్తచ్చవైశ్యాశౌచేత్రిరాత్రోపవాసశ్చశూద్రాశౌచేకృచ్ఛ్రః-
క్షత్రవైశ్యయోఃపంచశతమష్టశతంగాయత్రీజప ఉక్తమేషుశూద్రస్యసర్వత్ర
స్నానం - మత్యానాపదివిప్రస్యవర్ణేషుసాంతపనకృచ్ఛ్రమహాసాంతపనచాం
ద్రాణి- అభ్యాసేతుమాసికద్వైమాసికత్రైమాసికషాణ్మాసికానీత్యాదిమా
ధవీయాద్జ్ఞేయం- అథదాసస్యస్వదాస్యుత్పన్నస్యసపిండమృతౌస్నానమా

త్రేణస్వామికార్యేష్వస్పృశ్యత్వం-భక్తదాసస్యత్ర్యహాదూర్ధ్వం॥సద్యస్స్పృశ్యో గర్భదాసోభక్తదాసస్త్ర్యహోచ్ఛుచిరితిస్మృత్యంతరోక్తేః ॥ మూల్యకర్మకరాశ్శూద్రాదాసీదాసాస్తథైవచ । స్నానేశరీరసంస్కారే గృహకర్మణ్యదూషితా॥ఇతిశాతాతపోక్తేశ్చ- ఏతచ్చానన్యసాధ్యతత్కార్యమాత్రే-అన్యత్రమాసాద్యాశౌచమస్త్యేవ - ఏవందాస్యామపిసూతికాయాస్తస్యాఅస్పృశ్యత్వమపిమాసమాత్రం॥ దాసీదాసశ్చసర్వోవై యస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణస్యభవేచ్ఛౌచం దాస్యామాసస్తుసూతకమిత్యంగిరసోక్తేః - షడశీతావపి॥ స్వామిశౌచేనదాసాద్యాస్స్పృశ్యామాసాత్తుకర్మసు । యోగ్యాస్స్యుర్మాసతోదాసీసూతీచేత్స్పృశ్యతామియాత్॥దత్తదాసాదీనాంస్వసపిండమరణాదౌ స్వామ్యాశౌచసమసంఖ్యదినోర్ధ్వంసత్యపిమాసాద్యాశౌచే స్వామికార్యేస్పృశ్యతేతిహారదత్తః॥ దాసాంతేవాసిభృతకాశ్శిష్యాశ్చైకత్రవాసినః।స్వామితుల్యేనశౌచేనశుద్ధ్యంతిమృతసూతక ఇతిబృహస్పతిస్మృతేః॥ దాసశ్చాత్ర॥గృహజాతస్తథాక్రీతోలబ్ధోదాయాదుపాగతః। అన్నకాలభృతస్తద్వదాహితస్స్వామినాచయః ॥ మోక్షితోమహతశ్చర్ణాద్యుద్ధఃప్రాప్తఃపణేజితః। తవాహమిత్యుపగతఃప్రవ్రజ్యావసితఃకృతః ॥ భక్తదాసశ్చవిజ్ఞేయస్తథైవబడబాహృతః। విక్రేతాచాత్మనశ్శాస్త్రేదాసాఃపంచదశస్మృతాఇతి-నారదోక్తేషు-గర్భభక్తదాసౌవినాజ్ఞేయాః-బడబాదాసీతయాహృతః-తాముద్వాహ్యదాసోజాతఇత్యర్థః - అంతేవాస్యపితేనైవోక్తః॥ స్వశిల్పమిచ్ఛన్నాహర్తుంబాంధవానామనుజ్ఞయా । ఆచార్యస్యవసేదంతేకృత్వాకాలం సునిశ్చితమ్।ఆచార్యశ్శిక్షయేదేనంస్వగృహేదత్తభోజనమితి- శిష్యస్తత్తుల్యోవిద్యార్థీదాసాదేస్స్వామితత్సపిండమరణేతువిష్ణుః - పత్నీనాందాసానామానులోమ్యేనస్వామితుల్యమాశౌచంమృతేస్వామిన్యాత్మీయమితి-ప్రతిలోమదాసానామాశౌచాభావః ॥ వర్ణానామానులోమ్యేనదాస్యంనప్రతిలోమతఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-అథరాత్రౌజననేమరణేవారాత్రింత్రిభాగాంకృత్వాద్యభాగద్వయేచేత్పూర్వందినం - అంత్యేతూత్తరమితిమితాక్షరాయాం-యత్తుప్రాగర్ధరాత్రాత్ప్రాగ్వాసూర్యోదయాత్పూర్వందినమిత్యుక్తం- తత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా - సర్వంచాశౌచమాహితాగ్నేర్దాహాదన్యస్యమరణమారభ్యజ్ఞేయం॥అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేరాశౌచాదిద్విజాతిషు। దాహాదగ్నిమతోవింద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతీతిపైఠీనసిస్మృతేః-సాగ్నిరాహితాగ్నిఆహితాగ్నిశ్చేత్ప్రవసన్మ్రియేతపునస్సంస్కారం కృత్వాశవవదాశౌచమితివసిష్ఠః

విశేషోక్తేః॥ దాహో దేవతు కర్తవ్యం యస్య వైతానికో విధిరితి బ్రాహ్మే చ యత్తు ధూర్తస్వామినా రామాండారేణ చోక్తం- ఆహితాగ్నేరపి మరణాదేవ దశరాత్రం దశాహం శావమాశౌచమితి మరణనిమిత్తత్వాత్తస్య- యత్తు దాహాదేవ తస్యాశౌచముక్తం తత్సంస్కారనిమిత్తాశౌచం పృథగేవ తేన గృహ్యాగ్నిసంస్కారాంగం త్రిరాత్రం- శ్రౌతాగ్నేస్తు దశరాత్రం- మరణనిమిత్తం తూభయోర్దశాహం దాహాత్ప్రాగపీతి తద్వచనవిరోధాత్పూర్వస్యైవోత్కర్షాన్మూలకల్పనాలాఘవాచ్చ చింత్యం—అథాతిక్రాంతాశౌచం- తత్రాశౌచమధ్యే జననాదౌ జ్ఞాతే తచ్ఛేషేణ శుద్ధిః॥ విగతం తు విదేశస్థం శృణుయాద్యో హ్యనిర్దశమ్। యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి మనూక్తేః - అత్ర కేచిజ్జీవత్పుత్రాదిరిక్తవిషయం- తేషాం త్వాశౌచమధ్యే శ్రవణే పితర్యేవ దశాహాది॥ పితరౌ చేన్మృతౌ స్యాతాం దూరస్థోఽపి హి పుత్రకః। శ్రుత్వా తద్దినమారభ్య దశాహం సూతకీ భవేదిత్యస్య సర్వాపవాదత్వాదిత్యాహుః- తన్న - జ్ఞాతమరణస్య నిమిత్తత్వాత్ అనగ్నిమత ఉత్క్రాంతేరిత్యాదివిరోధాచ్చ- స్మృత్యర్థసారేఽపి॥ జననే మరణే వా ప్రథమదినాదూర్ధ్వం జ్ఞాతే పుత్రాదీనాం శేషేణైవ శుద్ధిరితి- షడశీతావపరార్కే చైవం- దశాహాదూర్ధ్వం జ్ఞాతే తు వృద్ధవసిష్ఠః॥ మాసత్రయే త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసే పక్షిణీ తథా। అహస్తు నవమాదర్వాగూర్ధ్వం స్నానేన శుధ్యతి॥ జననే త్వతిక్రాంతాశౌచం నాస్త్యేవ॥ నాశుద్ధిః ప్రసవాశౌచే వ్యతీతేషు దినేష్వపీతి దేవలోక్తేః- పితుస్స్నానం తత్ర భవత్యేవ॥ నిర్దశం జ్ఞాతిమరణం శ్రుత్వా పుత్రస్య జన్మ చ। సవాసా జలమాప్లుత్య శుద్ధో భవతి మానవ ఇతి మనూక్తేః- తచ్చాతిక్రాంతాశౌచం దశాహాది జాత్యాశౌచవిషయం - న త్వనుపనీతాదినిమిత్తత్రిరాత్రాదౌ - ఉపనీతే తు విషమ తస్మిన్నేవాతికాలజమితి వ్యాఘ్రోక్తేః॥ నిర్దశం జ్ఞాతిమరణం అతిక్రాంతే దశాహే త్వితి మనూక్తేశ్చ - మాధవీయే దేవలస్తు॥ ఆ త్రిపక్షాత్త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీ తతః। పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వం స్నాతో విశుధ్యతీత్యాహ - తత్రాపదనాపద్విషయత్వేన వ్యవస్థా- ఇదం చైకదేశే- దేశాంతరే తు స్నానమాత్రం॥ దేశాంతరమృతం శ్రుత్వా క్లీబే వైఖానసే యతౌ। మృతే స్నానేన శుధ్యంతి గర్భస్రావే చ గోత్రిణ ఇతి పరాశరోక్తేరితి విజ్ఞానేశ్వరః - స్నానం వత్సరాంతే - అర్వాక్త్రిపక్షాత్త్రినిశం షణ్మాసాచ్చ దివానిశమ్। అహస్సంవత్సరాదర్వాగ్దేశాంతరమృతేష్వపీతి విష్ణూక్తేరితి మాధవః - ఇదం సపిండానాం దేశాంతరే స్నానం - సోదకానామితి యుక్తం - లక్షణం త్వాహ బృహస్పతిః॥ మహానద్యంతరం యత్ర

గిరిర్వా వ్యవధాయకః । వాచో యత్ర విభిద్యంతే తద్వై దేశాంతరముచ్యతే ॥ దేశాంతరం వదంత్యేకే షష్టియోజనమాయతమ్ । చత్వారింశద్వదంత్యన్యే త్రింశదన్యే తథైవ చేతి- ఏతత్సర్వం మాతాపితృభిన్నవిషయం - తయోస్తు పితరౌ చేదితి పూర్వపైఠీనసివాక్యాత్సదా పూర్ణమేవ దశాహాది - స్మృత్యర్థసారేపి- మాతాపితృమరణే మారదేశేపి సంవత్సరోర్ధ్వమపి పుత్రో దశాహాదికం పూర్ణమాశౌచం కుర్యాత్ - స్త్రీపుంసయోః పరస్పరం సపత్నీషు చైవమితి- శుద్ధితత్త్వాదయో గౌడాస్తు ॥ ఊర్ధ్వం సంవత్సరాదాద్యాద్బంధుశ్చేచ్ఛ్రూయతే మృతః । భవేదేకాహమేవాత్ర తచ్చ సన్న్యాసినాం నహీతి దేవలోక్తేః - పిత్రోరబ్దమధ్యే త్రిరాత్రమూర్ధ్వమేకాహః - బంధుర్మాతాపితా భర్తా చ - పూర్వోక్తదశాహస్తు కళింగాదిదేశపర ఇత్యాహుః - తే బంధుపదస్య పుత్రాదిపరత్వమానాభావాదుపేక్ష్యాః - సాపత్నమాతుస్తు దక్షః ॥ పితృపత్న్యామపేతాయాం మాతృవర్జం ద్విజోత్తమాః । సంవత్సరే వ్యతీతేపి త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ ॥ హీనవర్ణమాతృషు సపత్నీషు చైవమితి స్మృత్యర్థసారే - కేచిత్ ॥ పితుః పత్న్యాం ప్రమీతాయామౌరసే తనయే తథేతి బ్రాహ్మోక్తేః సౌరసేపీదమాహుః - షడశీతావప్యేవం - ఏతత్సర్వవర్ణతుల్యం ॥ తుల్యం వయసి సర్వేషామతిక్రాంతే తథైవ చేతి వ్యాఘ్రోక్తేః - అథాశౌచసంపాత ఉచ్యతే- తత్ర శావే శావం సూతకే సూతకం - శావే సూతకం సూతకే శావం వా తత్రాద్యుత్తరం కాలతః - పూర్వేణ సమం న్యూనమధికం చేతి చ ద్వాదశభేదాః - యద్యేకదినే సమన్యూనమధికం వాశౌచద్వయం తత్ర తంత్రేణాన్యసిద్ధిః - ద్వయోరేకకాలత్వాత్ - యదా తు ద్వితీయాదిదినేషూత్తరం సజాతీయం శావే జననం వా సమకాలం న్యూనకాలం వా పరం స్యాత్తదా షట్సు పక్షేషు పూర్వశేషేణ శుద్ధిః ॥ అంతరా జన్మమరణే శేషాహోభిర్విశుద్ధ్యతీతి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - అంతరా జ్ఞాతే ఇత్యర్థః - జ్ఞాతస్యైవ జననాదేర్నిమిత్తత్వాత్ - పూర్వాశౌచోత్తరం తన్మధ్యోత్పన్నే జాతే తూత్తరమేవ కార్యం - శుద్ధితత్త్వే వ్యక్తం పూర్వాశౌచాంతరుత్పన్నం సమానం లఘు వా నిమిత్తం తత్కాలాదుపరి శ్రుతం స్యాచ్చ హేతురేవ - అజ్ఞాతం తు న ॥ అవిజ్ఞాతే న దోషః స్యాచ్ఛ్రాద్ధాదిషు కథంచనేత్యస్యాశౌచసాంకర్యేపి ప్రవృత్తేః - తేనాజ్ఞానాద్వృషోత్సర్గాదౌ కృతే పశ్చాజ్జ్ఞానేపి నావృత్తిరితి మాధవీయే యమోపి ॥ జననే జననం చేత్స్యాన్మరణే మరణం తథా । పూర్వశేషేణ శుద్ధిః స్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమ్ ॥ అత్ర కేచిదంతర్దశాహే స్యాతాం చేత్పునర్మరణజన్మనీ ॥ తావత్స్యాదశుచిర్విప్రో యావత్తత్స్యా

దనిర్దశమితిమనుపరాశరాద్యైర్దశాహగ్రహణాత్పూర్ణాశౌచ ఏవపూర్వశేషేణశుద్ధిః - త్ర్యహాద్యల్పాశౌచసంపాతేతూత్తరేణైవశుద్ధిరిత్యాహుః-హరదత్తోప్యేవమాహ - గౌడాఅప్యేవం - తన్న - యాజ్ఞవల్క్యాదివశేనదశాహస్యతుల్యకాలాశౌచోపలక్షణత్వాత్ ॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేత్ । అసమానంద్వితీయేనధర్మరాజవచోయథేతిమాధవీయేశంఖోక్తేః - అపరార్కమితాక్షరాదివిరోధాచ్చ - యదాతుసూతకేశావంసమన్యూనమధికంవాతదానపూర్వశేషాచ్ఛుద్ధిః- తదాహాంగిరాః॥సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వథసూతకమ్ । తత్రాధికృత్యమృతకంశౌచంకుర్యాన్నసూతకమ్॥షట్త్రింశన్మతే॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయదాభవేత్ ।శావేనశుద్ధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధినీ॥చతుర్వింశతిమతేపి॥మృతేనశుద్ధ్యతేజాతంనమృతంజాతకేనతు॥ అతోయదాదశాహజననమధ్యేతదంతేవాత్ర్యహాదిశావంతదా పూర్వేణశుద్ధావపితన్నిమిత్తమస్పృశ్యత్వంభవత్యేవ॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితికౌర్మాచ్చ-గౌతమవ్యాఖ్యాయాంతుధాత్రిరపి॥సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవమ్। ఆర్తవాద్ద్విగుణాసూతిస్తతోపిశవదాహకః॥ అత్రపూర్వపూర్వేణోత్తరోత్తరనివృత్తిరస్పృశ్యత్వాధిక్యాదిత్యర్థః-షడశీతావపి॥స్వభావబహుసూతిస్తున్యూనశావవిశోధినీతిరాత్రిశేషాదౌవర్ధితద్విత్రిదినైరాగంతుకైః - సూతేర్బహుత్వంనస్వభావేన అతస్తత్రన్యూనశావస్యాపినపూర్వేణశుద్ధిరితివక్తుంస్వభావేత్యుక్తం-బ్రాహ్మేపి ॥ నాగంతుకరథాహోభిరాశౌచమపనుద్యతే। నచపా[illegible]నిమిత్తేనశావస్యాన్యస్యశోధనమితి-ఏవంనవపక్షాః॥ యదాతుత్ర్యహాద్యల్పాశౌచమధ్యే సజాతీయంవిజాతీయంవాదీర్ఘకాలముత్తరంతదాప్యుత్తరంపూర్ణంకార్యం నపూర్వేణశుద్ధిః॥ స్వల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచంభవేద్యది।నపూర్వేణవిశుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుద్ధ్యతీత్యుశనసోక్తేః- తేనత్ర్యహాదిశావమధ్యేదశాహాదిసూతకేపినపూర్వేణశుద్ధిరిత్యపరార్కః-శావనిమిత్తమస్పృశ్యత్వంచభవత్యేవ-శుద్ధివివేకేతు-శావేనశుద్ధ్యతేసూతిరితిప్రాగుక్తేః-తత్రాప్యుత్తరాశౌచనివృత్తిరుక్తాతన్న-ఉత్తరస్యకాలాధిక్యేనబలవత్వాత్ - మాధవీయేయమోపి ॥ అద్యవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్। యథాత్రిరాత్రేప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది ॥ ఆశౌచంపునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుద్ధ్యతిహారీతోపి॥గురుణాలఘుశుద్ధ్యేత్తులఘునానైవతద్గుర్వితి-గురుత్వంలఘుత్వంచకాలకృతమేవ-పూర్వానురోధాత్,- ఏతచ్చహారదత్తేన

స్పష్టముక్తం-మితాక్షరాస్వేవం-యత్తు॥ ఆద్యానాయాగపక్షస్యతుజ్ఞేయాఃశు
ద్ధిర్గరీయసా । మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితిహారీతకౌర్మాది
తత్రాప్యస్పృశ్యత్వాభిప్రాయశౌచస్యగురుత్వంజ్ఞేయం -క్వచిదల్పకాలేనాపిదీ
ర్ఘకాలాశౌచనివృత్తిమాహదేవలః॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధౌవిధీయతే।
స్యాచ్చేత్పంచతమాదేనుఃపూర్వేణైవాత్రశిష్యతే॥ అస్యార్థః - అఘవృద్ధౌదీ
ర్ఘాశౌచేపరతోశుద్ధిఃపరమాశౌచం -యదిపూర్వాశౌచముత్తరస్యపంచమ
దినాత్పతోఽనువర్తతే-తదాపూర్వేణైవశుద్ధిః-పూర్వస్యోత్తరాశౌచార్ధాధి
కకాలవ్యాపిత్వేపూర్వశేషాచ్ఛుద్ధిరిత్యర్థః- యథాషష్ఠమాసేగర్భపాతని మి
త్తషడహాశౌచమధ్యేదశాహపాతేపూర్వేణోత్తరనివృత్తిః- యథావాత్ర్య
హమధ్యేస్రావపాతనిమిత్తచతురహపంచాహయోరితికశ్చిత్ - తన్న-దశాహా
వధిపూర్వశేషశుద్ధ్యావేదకవాక్యవిరోధాత్ - షష్ఠాదిదినేపూర్వాశౌచమం
త్యరాత్రౌతుద్వ్యహఇత్యనౌచిత్యాచ్చ- అస్మద్గురవస్తుపంచతమాదహ్నఆత
తోన్యూనంత్ర్యహాదిచేత్స్యాదస్మిన్విషయేపూర్వేణైవాశుద్ధిశ్శిష్యతే - దశా
హాదిరాత్రిశేషేత్ర్యహాదిపాతేత్ర్యహాద్యల్పాశౌచానాంపరస్పరంరాత్రిశే
షేసంపాతేచనద్వ్యహాదివృద్ధిరిత్యర్థమాహుః - క్వచిత్పూర్వశేషేణశుద్ధేర
పవాదమాహగౌతమః॥ రాత్రిశేషేసతిద్వాభ్యాంప్రభాతేతిసృభిరితి- ప్రభా
తేంత్యయామే ॥ రాత్రిశేషేద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామశేషేశుచిస్త్ర్యహాదితిశా
తాతపోక్తేః - ఇదంశావాంతేసూతకపాతేసజాతీయేవాతుల్యం- అత్రకేచి
త్-రాత్రిశబ్దఃఅహోరాత్రపరః- అహశ్శేషేద్వాభ్యాంప్రభాతేతిసృభిరితి
శంఖలిఖితోక్తేః -అథయదిదశరాత్రాస్సన్నిపతేయురాద్యందశరాత్రమా
శౌచమానవమాద్దివసాదత ఊర్ధ్వంద్విరాత్రేణవ్యుష్టాయాంత్రిరాత్రేణేతి
బౌధాయనోక్తే॥పునఃపాతెదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతిదశమేహ్ని
పతేద్యస్యాహర్ద్వయాత్సవిశుద్ధ్యతీతి ॥ ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వ
యంవిధిరితిదేవలోక్తేశ్చ - నవమదశమశబ్దావేపాంత్యాంత్యదినపరౌ- తేన
క్షత్రియాదావపితథేత్యాహుః - మాధవీయేప్యేవం-అన్యేత్వాహుః॥అంత
ర్దశాహేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ । తావత్స్యాదశుచిర్విప్రోయావత్త
త్స్యాదనిర్దశమితిమనుపరాశరాద్యైర్దశమదినేనోత్తరస్యశుద్ధేరుక్తత్వాత్
విరోధస్స్పష్టఏవ-విరోధేచ॥యద్వైకించనమనురవదత్తద్భేషజమ్॥ కలౌపా
రాశరస్మృతిరిత్యనేనపూర్వవచసాంబాధః - అతఏవవాచస్పతినాతేషామ
నాకరత్వముక్తం-సాకరత్వేపిజాతిమాత్రవిప్రాదివిషయం - దేశాంతరవిష

యంవాయుగాంతరవిషయంవాస్తు - తేనగౌతమీయేరాత్రిశబ్దోనాహో రాత్రపరః - రాత్రిమాంతాద్విశిష్టేఇతిమితాక్షరోక్తేశ్చ -న కుకవిక్సృతే రివాన్యథావ్యాఖ్యాయుక్తా - మాధవస్తుఅర్గతదశాహమితిపూర్వస్వగ్రంథవి రోధామపేక్ష్యఇతి-అస్మత్పితృచరణాస్తుబౌధాయనీయే - ఆనవమాద్దివసా దితిద్వితీయాశౌచస్యనవ మందినంప్రథమస్య దశమమమేవాహద్వ్యహాదివృ ద్ధేః- పూర్వశేషాపవాదత్వాత్తస్యచ న్యాయతోద్వితీయదినాదేవప్రవృత్తేః- అతఊర్ధ్వమితిదశమరాత్రిపరంశంఖలిఖితోక్తౌదేవలోక్తౌచాహ- శేషేదశమే హ్నిచాతితేరాత్రౌపతేదిత్యర్థః - దశమ్యాంపితానామకుర్యాదితివత్ - తే నమన్వాద్యైర్విరోధోనాపిమితాక్షరాద్యైరిత్యాహుః- అపరార్కేనిర్ణయా మృతస్వరసోప్యేవం - యత్తుతత్రైవబ్రాహ్మే ॥ ఆద్యంభాగద్వయంయావ త్సూతకస్యతుసూతకే । ద్వితీయేపతితేత్వాద్యత్సూతకాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ॥ అ తఊర్ధ్వంద్వితీయాత్తుసూతకాంతాచ్ఛుచిస్మృతః। ఏవమేవవిచార్యస్స్యాన్మృ తకేమృతకాంతరే॥మృతకస్యాంతరేయత్రసూతకంప్రతిపద్యతే।సూతకస్యాం తరేవాథమృతకంయత్రవిద్యతే ॥ మృతకాంతేభవేత్తత్రశుద్ధిర్వర్ణేషు సర్వ శ ఇతి - అస్యార్థస్తత్రైవోక్తః - పూర్వాశౌచపరమాహోరాత్రస్యదిన రూపేఆద్యభాగద్వయేన్యాశౌచపాతేపూర్వేణశుద్ధిః-భాగద్వయోర్ధ్వంరా త్రౌసూతకాంతరే ద్వితీయాత్పూర్వభిన్నాత్సూతకాంతాద్వ్యహాదిరూపా చ్ఛుద్ధిరితి-అపరార్కేత్వాశౌచకాలంత్రేధావిభజ్యనిర్గుణవిషయత్వేనేదము క్తం - అస్యవచనస్యనిర్మూలత్వోక్తిరజ్ఞోక్తిరేవ - అతఃపూర్వాశౌచాంత్య రాత్రౌమన్యాశౌచేహోరాత్రద్వయమధికంరాత్రేరంత్యయామేతుదినత్ర యమితిభట్టచరణోపదిష్టః పంథాః - ఏతత్సంపూర్ణాశౌచసంపాతేఏవరా త్రిశేషేత్రిరాత్రాదిసంపాతేతుపూర్వశేషేణైవశుద్ధిః ద్విరాత్రాదివృద్ధేః- పూర్వవాక్యైర్దశాహవిషయత్వాదపవాదాభావశేషశుద్ధేరేవసామాన్య తఃప్రవృత్తేః- షడశీతౌతుదశాహంతేత్ర్యహంపాతేపిద్విత్రిదినవృద్ధిరుక్తా॥రా త్రిశేషేయదాశౌచంపూర్వానధికమాపతేత్। ఊర్ధ్వందినద్వయంపూర్వా ద్యామశేషేదినత్రయమితి - అనధికంసమన్యూనంవాతత్తుచ్ఛంనిర్మూలత్వా దంతేపక్షిణ్యాదిపాతేపిద్విరాత్రాదివృద్ధ్యాపత్తేశ్చ - పూర్వాశౌచాంతర్వ ర్ధితద్విత్రిదినమధ్యేధికాముచాంతరపాతేతువర్ధితస్యాల్పత్వాదధికేనైవశుద్ధిః- నచవర్ధితస్యపూర్వశేషత్వంశంకనీయం- రాత్రిశేషపూర్వశేషశుద్ధ్యపవాదే నైమిత్తికావృత్తిన్యాయోజ్జీవనాత్ - అపవాదాభావేఉత్సర్గస్యప్రాప్తేః-అ

పవాదాంతరమాహశంఖః ॥ మాతర్యగ్రేప్రమీతాయామశుద్ధౌమ్రియతేపితా।పితుశ్శేషేణశుద్ధిస్స్యాన్మాతుఃకుర్యాత్తుపక్షిణీమ్ ॥ పాదత్రయంస్పష్టం తుర్యస్యత్వయమర్థః-పిత్రాశౌచమధ్యేమాతృమృతౌపిత్రాశౌచాంతేమాతుః పక్షిణీమధికాంకుర్యాదితి- అత్రాశుద్ధావిత్యుక్తేరాత్మహాదేఃపితురాశౌచాభావాన్మాతృమరణేనపక్షిణీకింతుపూర్ణమేవాశౌచం-ఇయంచపక్షిణీతృతీయాదిదినపరానాద్యదినద్వయే - ప్రతినిమిత్తంనైమిత్తికావృత్తిన్యాయాపవాదపూర్వశేషాపవాదత్వాదితిపితృచరణాః - సపిండాద్యాశౌచేసమాతాపిత్రోరాశౌచాపగమోనాస్త్యేవ-ఏవంభర్తురపి- ఇయంచపక్షిణీదశమదినాత్పూర్వం మాతృమరణేజ్ఞేయా-దశమ్యాంరాత్రౌతత్ప్రభాతేవామాతృమరణేద్వ్యహత్ర్యహసముచ్చితాపక్షిణీతికశ్చిత్-తన్న॥ సంఖ్యాంతరోపజననాపత్త్యాత్ర్యహాదిశ్రుతిబాధాపత్తేః- అతఏవైకాదేయాపద్ధేయాఇత్యాదౌశ్రుతబాధాపత్తేః-సముచ్చయోనిరస్తోద్వాదశే - గురుణాలఘూరంతర్గతేః గురుసంఖ్యానాలఘూనాశుద్ధ్యేదిత్యుక్తేశ్చ - మాతురన్వారోహణేతునపక్షిణీ ॥యదానారీః శేదగ్నింప్రియస్యప్రియవాంఛయా । తదాశౌచంవిధాతవ్యంభర్త్రాశౌచక్రమేణహీతి పృథ్వీచంద్రోదయే లఘుహారీతోక్తేః - తత్రైవషడశీతిమతేపి ॥ మృతంపతిమనువ్రజ్యపత్నీచేదనలంగతా ।నతత్రపక్షిణీకార్యాపైతృకాదేవశుద్ధ్యతి ॥ పుత్రోన్యోవాగ్నిదస్తస్యాస్సావదేవాశుచిస్త్ర్యహః । సవ శ్రాద్ధంచపిండంచయుగపత్తుసమాపయేత్ గృహీతాశౌచానాంపుత్రాణాం పితుస్సంస్కారేమాతుః - సపిండస్యవామరణేనాయంనిర్ణయః - అతిక్రాంతకాలాద్వర్తమాననిమిత్తస్యబలవత్త్వాత్ - ద్వాదశాహోత్తరంసంస్కారాశౌచమధ్యేసపిండమరణేప్యేవం - యత్తుఅపరార్కే బ్రాహ్మే ॥ ఋగ్వేదవాదాత్సాధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ । త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేశ్రాద్ధం ప్రాప్నోతిశాస్త్రవదితి - తద్భర్తురాశౌచోత్తరమన్వారోహణేత్రిరాత్రాశౌచపరమితి పృథ్వీచంద్రః - బ్రాహ్మణాదేః క్షత్రియాద్యనుగమనేల్పాశౌచపరమిత్యపరార్కః - శుద్ధితత్త్వాదయోగౌడాస్తు- భర్తురాశౌచోత్తరమన్వారోహణేత్రిరాత్రం -సహగమనేతుసంపూర్ణం-యద్వాహతస్యసద్యశ్శౌచేన్వారోహణేబ్రాహ్మ్యాక్తేస్త్రిరాత్రత్వాత్ -భర్తురపిత్ర్యహేణపిండదానంఏకచితౌతుసద్యశ్శౌచమిత్యాహుః - అస్యత్వాగుక్తఃపూర్వశేషేణ శుద్ధేరపవాదాంతరముక్తంషడశీత్యాం॥ పూర్వాశౌచేనయాశుద్ధిస్సూతకే మృతకేచసా।సూతికామగ్నిదంహిత్వాప్రత్యేకస్యచసూతకే।నిర్ణయామృతే-

స్మృతిసంగ్రహేఽపి॥ఇయంవిశుద్ధిరుదితాసూతికాన్యగ్నిదంవినా ॥ ఇదంమూల్యేనదాహకరణేమాతులాదిసంబంధేనదాహేమాత్రకిరణేతుత్రిరాత్రమేవేత్యుక్తంప్రాక్ - వృద్ధాత్రిః॥ సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవమ్।ఆర్తవాద్ద్విగుణాసూతిస్తతోఽపిశవదాహకః॥తథాశౌచసంపాతేఽపినశావజనననిమిత్తకార్యప్రతిబంధః॥ఆశౌచేతుసముత్పన్నేపుత్రజన్మయదాభవేత్। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిఃపూర్వాశౌచేనశుద్ధ్యతీతిప్రజాపతిస్మృతేః-ఆశౌచేతు ద్వివిధేఽపిశాతాతపః - అన్తర్దాహేజననాత్పశ్చాత్స్యాన్మరణంయది।ప్రేతముద్దిశ్యకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి ॥ ప్రారబ్ధేప్రేతపిండేతుమధ్యేచేజ్జననంభవేత్।తథైవాశౌచపిండాంస్తుశేషాన్దద్యాద్యథావిధి ॥ మాతుఃపక్షిణీమధ్యేపితురేకాదశాహంకుర్యాత్ ॥ ఆద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోఽపికుర్యాదేకాదశేహని॥ఇతిస్మృతేః- కేచిత్త్విదంక్షత్రియాదిపరం - విప్రాదేస్త్వాశౌచాంతరఏకాదశాహశ్రాద్ధంనేత్యాహుః-అతఏవవిజ్ఞానేశ్వరేణ ॥ దశమంపిండముత్సృజ్యరాత్రిశేషే శుచిర్భవేదితి శుచిత్వంమహైకోద్దిష్టాంగవిప్రతిమంత్రణపరమితివదతాత్రశుద్ధేరంగత్వందర్శితమ్ - ఏవంవృషోత్సర్గశయ్యాదావపి దేవయాజ్ఞికేనత్వాశౌచాంతరేఽపిభవత్యేవేత్యుక్తం - అథాశౌచాపవాదః- సచపంచధా-కర్తృతః, ద్రవ్యతః, మృతదోషతః, విధానాచ్చ - ఆద్యోబ్రహ్మచారిఇత్యాదిషు ॥ నైష్ఠికానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మచారిణామ్। నాశౌచంకీర్తితంసద్భిః పతితేచతథామృతఇతికౌర్మోక్తేః- తుర్యపాదేశావేవాపితథైవచేతిదేవలపాఠః-ఆశౌచమంత్యకర్మోపలక్షణం॥బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవవాహాదికాఃక్రియాః । యదికుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమేవచేతిదేవలోక్తేః - ఏతత్పిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం ॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంమాతరంపితరంగురుమ్ । నిర్హృత్యతువ్రతీప్రేతంనవ్రతేనవియుజ్యతఇతి మనూక్తేః-హారీతః ॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంపితరంమాతరంగురుమ్। నిర్హృత్యతువ్రతీప్రేతంనవ్రతేనవియుజ్యతే ॥ మాతాపిత్రోస్తుయత్ప్రోక్తంవ్రతచారీతుపుత్రకః।వ్రతస్థోఽపిహికుర్వీతపిండదానోదకక్రియామ్॥ భవత్యాశౌచంనైవాస్యనవాగ్నిస్తస్యలుప్యతే । స్వాధ్యాయంచప్రకుర్వీతపూర్వవద్విధిదర్శితమ్॥సంవర్తః॥ అన్యగోత్రోఽపసంబంధఃప్రేతస్యాగ్నిందదాతియః। పిండంచోదకదానంచసదశాహంసమాచరేత్ ॥ నిర్హరణమంత్యకర్మపరం - ఏవంమాతామహస్య-యథా. వ్రతస్థోఽపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రియాంనృప॥ తథామాతామహస్యాపిదౌహిత్రఃకర్తుమర్హతీత్యపరార్కే-భవిష్యోక్తేః - మా

తాపిత్రోరుపాధ్యాయాచార్యయోరౌర్ధ్వదేహికం। కుర్వన్మాతామహస్యా
పివ్రతీనభ్రశ్యతేవ్రతాదితికాలాదర్శాచ్చ -తత్రాంత్యకర్మనిమిత్తమస్పృశ్య
త్వం-దశాహమస్త్యేవ ॥ సగోత్రోవాసగోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేనరః।
సోపికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేత్తుదశమేహనీతిదివోదాసోక్తవచనాత్ - అ
తఏవబ్రహ్మచారిణః శవకర్మిణోవ్రతాన్నివృత్తిరన్యత్రమాతాపిత్రోర్గురో
శ్చేతిగౌతమీయేవ్రతనివృత్తేరేవపర్యుదాసోనాశౌచస్య - సంధ్యాదికర్మలో
పస్తునాస్తి॥ నత్యజేత్సూతకేకర్మబ్రహ్మచారీస్వకంక్వచిదితిఛందోగపరిశిష్టా
త్ ॥ పిత్రోర్గురోర్విపత్తౌతుబ్రహ్మచార్యపియస్సుతః। సువ్రతశ్చాపికుర్వీతఅ
గ్నిపిండోదకక్రియామ్ ॥ తేనాశౌచంనకర్తవ్యం సంధ్యాచైవనలుప్యతే।
అగ్నికార్యంచకర్తవ్యంసాయంప్రాతశ్చనిత్యశఇతి - చంద్రికాయాంసం
వర్తోక్తేశ్చ - అత్రకర్మానధికారరూపాశౌచనిషేధఏవ - అపరార్కమా
ధవాదయస్తు - ఏకాహమాశౌచమాహుః॥ ఆచార్యంవాప్యుపాధ్యాయం
గురుంవాపితరంచవా। మాతరంవాస్వయందగ్ధ్వావ్రతస్థస్తత్రభోజనమ్॥కృ
త్వాపతతినోతస్మాత్ప్రేతాన్నంతత్రభక్షయేత్। అన్యత్రభోజనంకుర్యాన్న
చతైస్సహసంవసేత్ ॥ ఏకాహమశుచిర్భూత్వాద్వితీయేహనిశుద్ధ్యతీతిబ్రా
హ్మోక్తేః-తదన్నభోజనేతుప్రాయశ్చిత్తంపునరుపనయనమాశౌచంచ - ది
వోదాసాదయస్తుబ్రాహ్మోక్తేః-ప్రథమేహ్నిసంధ్యాదిలోపః ॥ బ్రహ్మచా
రీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వపణంపితుః। తావత్కాలమశౌచంస్యాత్పునస్స్నా
త్వావిశుద్ధ్యతీతిప్రజాపతివచనాత్-ద్వితీయాహోదౌపిండదానకాలేఏవాస్పృ
శ్యత్వమాత్రంనాస్యదేత్యాహుః - దశాహమస్పృశ్యత్వేపికర్మాంగస్నానవి
ధానార్థమేతదితియుక్తం-అంత్యకర్మాకరణేతుబ్రహ్మచారిణః - పిత్రాదిమర
ణేప్యాశౌచాభావఏవసోపిబ్రహ్మచర్యకాలఏవ- సమావర్తనోత్తరంతుపూ
ర్వమృతానాంత్ర్యహాశౌచంభవత్యేవ ॥ ఆదిష్టీనోదకంకుర్యాదావ్రతస్యస
మాపనాత్। సమాప్తేతూదకందత్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిమనూక్తేః-త
త్రాపివికల్పః॥ పితర్యపిమృతేనైషాందోషోభవతికర్హిచిత్। ఆశౌచంకర్మ
ణోంతేస్యాత్త్ర్యహంవాబ్రహ్మచారిణామితిఛందోగపరిశిష్టాత్ -తథాకృత
జీవచ్ఛ్రాద్ధేనకిమప్యాశౌచంనకార్యమితిహేమాద్రిః - శుద్ధితత్త్వేకౌర్మే॥ స
ద్యశ్శౌచంసమాఖ్యాతందుర్భిక్షేచాప్యుపద్రవే। డింబాహవహతానాంచ
విద్యుతాపార్థివైర్ద్విజైః॥ ఉపద్రవేత్యంతమరకే॥ఉపసర్గమృతేచైవసద్యశ్శౌ
చంవిధీయతఇతిపరాశరోక్తేః-ఉపసర్గోత్యంతమరకఇతిశూలపాణ్యనిరుద్ధభ

ష్ట్రాదయః-యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ఆపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయత ఇతి
మరణసమయేపినాశౌచం-తథాచశుద్ధిరత్నాకరేదక్షః ॥ స్వస్థకాలేత్విదంస
ర్వంసూతకంపరికీర్తితమ్ ॥ ఆపద్గతస్యసర్వస్యసూతకేపినసూతకమ్॥ అతస్స
తివైరాగ్యేసన్న్యాసోప్యాతురస్యభవతీతి కేచిత్ - అథకర్మతః త్రింశత్ శ్లో
క్యాం॥తత్తత్కార్యేషుసత్త్రివ్రతినృపనృపవద్దీక్షితర్త్విక్ స్వదేశభ్రంశాప
త్స్వప్యనేకశ్రుతిపరనభిషక్కారుశిల్ప్యాతురాణామ్ । సంప్రారబ్ధేషుదానో
పనయనయజనశ్రాద్ధయుద్ధప్రతిష్ఠాచూడా తీర్థార్థయాత్రాజపపరిణయనా
ద్యుత్సవేష్వేతదర్థేనాశౌచమితి శేషః - సత్రీ అన్నసత్రవాన్ - ముఖ్యసత్ర
స్యదీక్షితపదాత్సిద్ధేః-వ్రతీఅసంతవ్రతాదినియమవాన్ - నవ్రతినాంవ్రతేఇతి
విష్ణూక్తేః-ప్రచేతాః ॥ కారవః శిల్పినోవైద్యాః దాసీదాసాస్తథైవచ । రా
జానోరాజభృత్యాశ్చసద్యశ్శౌచాఃప్రకీర్తితాః- కారవస్సూపకారాద్యాః-
శిల్పినశ్చైలనిర్ణేజకాద్యాః - ఆతురస్యవ్యాధినాశార్థదానాదౌతులాదానా
దేః - ప్రారంభోనాందీశ్రాద్ధంసంకల్పోవా - యజనంతటాకోత్సర్గకోటి
హోమాదిః-లఘువిష్ణుః ॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజపే।
ఆరబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమ్ ॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంక
ల్పోవ్రతసత్రయోః।నాందీశ్రాద్ధంవివాహాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతి ॥ పాక
స్యపరిసమంతాత్క్రియాపాకప్రోక్షణమితి- శుద్ధిప్రదీపః-తన్మందం తీర్థేతిఆ
శౌచేఆకస్మికతీర్థప్రాప్తౌ॥ వివాహదుర్గయజ్ఞేషుయాత్రాయాంతీర్థకర్మణి।
నతత్రసూతకంతద్వత్కర్మయజ్ఞాదికారయేదితిపైఠీనసిస్మృతేః- అత్రవిశేషః
ప్రాగుక్తః-జపఃపురశ్చరణాదిః-స్తోత్రపాఠః-అవిచ్ఛేదేనసంకల్పితహరివంశ
శ్రవణాదిశ్చ-అతఏవోక్తంబ్రాహ్మే ॥ గృహీతానియమస్యాపినస్యాదన్యస్య
కస్యచిదితి-ఏవందేవపూజాది - మదనపారిజాతేయమోపి॥శివవిష్ణ్వర్చనందీ
క్షాయస్యచాగ్నిపరిగ్రహః । శ్రౌతకర్మాణికుర్వీతస్నాతశ్శుద్ధిమవాప్నుయా
త్॥గౌడశుద్ధితత్త్వేమంత్రముక్తావళ్యాం॥ జపోదేవార్చనవిధిఃకార్యోదీక్షాన్వి
తైర్నరైః । నాస్తిపాపంయతస్తేషాంసూతకంవాయతాత్మనామ్॥ రాఘవ
భట్టీయేనారదః ॥ అథసూతకినఃపూజాంవక్ష్యామ్యాగమచోదితామ్ । స్నా
త్వానిత్యంచనిర్వర్త్యమానస్యాక్రియయాతువై ॥ బాహ్యపూజాక్రమేణైవ
ధ్యానయోగేనపూజయేత్ । యదికామీనచేత్కామీనిత్యంపూర్వవదాచరే
త్॥యత్తునృసింహకల్పే ॥ సదామంత్రజపంముక్త్వాయదిస్యాదశుచిర్నరః।మ
నసావహితస్తత్రస్మరేన్మంత్రంనతూచ్చరేత్ తన్మూత్రాద్యశౌచపరం- రా

మార్చనచంద్రికాయాం॥ అశుచిర్వాశుచిర్వాపిగచ్ఛం స్తిష్ఠన్స్వపన్నపి।మంత్రైకస్మరణోవిద్వాన్మనసైవసదాభ్యసేత్॥ కాలనియమాభావేతుహేయమేవ-ఉత్సవోరథయాత్రాదిః - ఏషునాశౌచం-అయంచాశౌచాభావోనన్యగతిత్వే-ఆర్త్యాచజ్ఞేయః- అత్రమూలమాకరేస్పష్టం - అత్రదీక్షితస్యఅవభృథాత్పూర్వమేవాశౌచాభావః - తదాదిత్వాశౌచమస్త్యేవ-తేనైవతానోపాసనాఃకార్యాఇతివైతానత్వేప్యవభృథాదినభవత్యేవ - అతఏవోక్తంమాధవీయేబ్రాహ్మే॥తద్వద్గృహీతదీక్షస్యత్రైవిద్యస్యమహామఖే । స్నానంత్వవభృథేయావత్తావత్తస్యనసూతకమితివైతానోపాసనాఃకార్యాఇత్యన్యేనైవసిద్ధేఋత్విజాందీక్షితానాంచేతిపునర్దీక్షితగ్రహణంయజమానేస్వయంకర్తృత్వార్థంస్నానప్రాప్త్యర్థంవేతివిజ్ఞానేశ్వరః వస్తుతస్తుదీక్షణీయసంస్కృతస్యప్రాగవభృథాత్కర్మప్రాప్త్యర్థదీక్షితగ్రహణంతేనతతఃపూర్వంనిషేధఏవ- యత్తు॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేఇతితదృత్విక్పరం - తథాచఛందోగపరిశిష్టే॥నదీక్షిణ్యాఃపరంయజ్ఞేనకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి - శుద్ధిత్వేప్యేవం-ఋత్విజాంచమధుపర్కోత్తరమాశౌచాభావః॥ గృహీతమధుపర్కస్యయజమానాత్తుఋత్విజః। పశ్చాదశౌచేపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతిబ్రాహ్మత్ - అతఏవరామాండారః - చతుర్ణాంవరణపక్షేన్యేషామాశౌచేన్య ఆగమయితవ్యాఇత్యాహ-ఏవంస్మార్తేపి - తులాకోటిహేమాద్రౌమధుపర్కేసతిదోషాభావోజ్ఞేయః - యత్తుప్రారంభోవరణంయజ్ఞఇతితత్రాపిమధుపర్కాంతంజ్ఞేయం-తేనాధానేష్టిపశుబంధాదౌతదభావాదస్త్యేవభవంతీతిసిద్ధం - అపవాదాంతరమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ వైతానోపాసనాఃకార్యాఃక్రియాశ్చశ్రుతిచోదనాత్॥ తత్రత్యాగమాత్రేస్నానోత్తరస్వయంకర్తృత్వం॥ శ్రౌతేకర్మణితత్కాలంస్నాతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాదితిస్మృతేః - త్యాగాతిరిక్తేతుశ్రౌతేస్మార్తేచాన్యస్యైవకర్తృత్వం॥ సూతకేమృతకేచైవఅశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే।ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్నతుహాపయేదితిబృహస్పత్యుక్తేః - నిత్యానినివర్తేరన్వైతానవర్జంశాలాగ్నౌచైకేస్య ఏతానికుర్యురితిపైఠీనసిస్మృతేశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరః-ఏకగ్రహణంపూజార్థం- తేనస్మార్తంకార్యమేవేతిహారలతాయాం-దాక్షిణాత్యాస్తువికల్పమాహుః- అపరార్కాదినిబంధాస్తు॥శ్రౌతంసర్వంస్వయంకార్యంస్మార్తేతుత్యాగాతిరిక్తేన్యస్యైవకర్తృత్వం- త్యాగమాత్రేతుస్వస్యకర్మవైతానికంకార్యంస్నానోపస్పర్శనాత్స్వయమితిహారీతోక్తేః॥ దర్శంచపూర్ణమాసంచకర్మవైతానికంచయత్ । సూతకేపిభ్యజేన్మోహాత్ప్రా

యుచ్ఛిత్తిపతేద్ద్విజఇతిమరీచ్యుక్తేః॥ జన్మహాన్యోర్వితానస్యకర్మత్యాగోనవిద్యతే। శాలాగ్నౌకేవలోహోమఃకార్య ఏవాన్యగోత్రజైరితిజాబాలోక్తేశ్చత్యాహుః-ఆశార్కే-ష్వేవం - యాజ్ఞికాఅప్యేవం ॥ సూతకేతుసముత్పన్నేస్మార్తంకర్మకథంభవేత్ । పిండయజ్ఞంచరుంహోమమసగోత్రేణకారయేదితిజాతూకర్ణ్యోక్తేశ్చ - చరుఃస్మార్తస్థాలీపాకః - శ్రవణాకర్మాదిశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరః-ప్రారబ్ధంతుసపిండేనాపికార్యం॥నచతత్కే-ర్మకుర్వాణఃసనాభ్యోప్యశుచిర్భవేదితిమనూక్తేః- ఛందోగపరిశిష్టేపి ॥ హోమశ్రౌతేతుకర్తవ్యశ్శుష్కా-న్నేనఫలేనవా । అకృతంహావయేత్స్మార్తేతదభావేకృతాకృతమ్॥అకృతంవ్రీహ్యాది - కృతాకృతంతండులాది-స్మార్తహోమాదౌతువికల్పోజ్ఞేయః-శాలాగ్నౌ వైకఇతిప్రాగుక్తేః-యదాకరంతదాస్యద్వారా-అత్రేదంతత్త్వంయేషాంబహ్వృచాదీనాంద్వాదశరాత్రమహోమేపినాగ్నివిచ్ఛేదః - తైర్నకార్యం-తైత్తిరీయాదైస్తుకార్యం- త్రిరాత్రమహూయమానోగ్నిర్లౌకికఃసంపద్యతేఇతిసుదర్శనభాష్యవచనాత్ - సమారూఢేత్వగ్నౌతేనాపినకార్యం-కింతుపునరాధానమేవ - సమారోపప్రత్యవరోహయోరాశౌచాపవాదాభావాదనన్యకర్తృకత్వాచ-అన్యథాపునరాధానమపిస్యాత్ - యత్త్వాశ్వలాయనః ॥ తౌచాపిసూతకేశావేపర్వణీష్టింమహాపది। పుష్పవత్యాంచభార్యాయాంనకుర్యాత్తాంకదాచన॥ స్మార్తాగ్నిస్సూతకేశావేస్వయంనజుహుయాద్ద్విజః। శ్రౌతాగ్నిస్తుసకృద్ధుత్వాసమాప్తేవాస్వయంహునేదితితదపిసమారూఢపరం- తదాహసఏవ ॥ స్మార్తాగ్నిరాత్మన్యేషామనుభావేసూతకాదిషు।సమారోప్యతదంతేషువిహృత్యజుహుయాత్స్వయమితి - తథాచమనుః-ప్రత్యూహేనాగ్నిషుక్రియా ఇతివైశ్వదేవస్యత్వగ్నిసాధ్యత్వేపివచనాన్నివృత్తిః॥ విప్రోదశాహమాసీతవైశ్వదేవవివర్జితఇతిసంవర్తోక్తేః - యద్యపి॥పంచయజ్ఞవిధానంతునకుర్యాన్మృతజన్మనోరితితేనైవోక్తేః-పూర్వనిషేధోవ్యర్థస్తథాప్యాపస్తంబాదీనాంవైశ్వదేవస్యపంచయజ్ఞభిన్నత్వాత్ పృథఙ్నిషేధః-హారదత్తస్త్వాశౌచేపిబహ్వృచైర్వైశ్వదేవఃకార్యః - తస్యద్వావనధ్యాయాయదాత్మాశుచిర్యద్దేశఇతి - బ్రహ్మయజ్ఞస్యైవాశౌచేవిశిష్యనిషేధాత్-సంధ్యాదీనామప్యపవాదమాహపరాశరే-పులస్త్యః ॥ సంధ్యామిష్టించరుంహోమంయావజ్జీవంసమాచరేత్ । నత్యజేత్సూతకేవాపిత్యజన్గచ్ఛేదధోద్విజః।సూతకేమృతకేచైవసంధ్యాకర్మసమాచరేత్ ॥ మనసోచ్చారయేన్మంత్రాన్ప్రాణాయామమృతేద్విజః ॥ యత్తుచంద్రికాయాంజాబాలః॥సంధ్యా

పంచమహాయజ్ఞాన్నైత్యకంస్మృతికర్మచ । తన్మధ్యేహాపయేత్తేషాందశాహం
తేపునఃక్రియేతి-యచ్చసంవర్తః ॥ సూతకేకర్మణాంత్యాగస్సంధ్యాదీనాంవి
ధీయతే॥యచ్చవిష్ణుపురాణం॥ సర్వకాలముపాసాతుసంధ్యయోఃపార్థివేష్య
తే।అన్యత్రసూతకాశౌచవిభ్రాంతాతురభీతితఇతి - తత్పూర్వసంధ్యాపరం॥అ
ర్ఘ్యంతామానసీసంధ్యాకుశవారివివర్జితేతిశుద్ధిదీపేచ్యవనోక్తేః - పైఠీనసి
స్త్వర్ఘ్యేమంత్రోచ్చారణమాహ-సూతకేసావిత్ర్యాంజలింప్రక్షిప్యసూర్యం
ధ్యాయన్నమస్కుర్యాత్ - ప్రయోగపారిజాతేభరద్వాజోపి॥ సూతకేమృ
తకేకుర్యాత్ప్రాణాయామమమంత్రకమ్ । తథామార్జనమంత్రాంస్తుమనసో
చ్చార్యమార్జయేత్ ॥ గాయత్రీంసమ్యగుచ్చార్యసూర్యాయార్ఘ్యంనివేదయే
త్ ।మార్జనంతునవాకార్యముపస్థానంనచైవహి ॥ గ్రహణేశ్రాద్ధాదావప్యా
శౌచాపవాదమాహవ్యాఘ్రః ॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూ
తకేఇతి-లైంగేపి ॥ సూతకేమృతకేచైవనదోషోరాహుదర్శనే। తావదేవభ
వేచ్ఛుద్ధిర్యావన్ముక్తిర్నదృశ్యతే ॥ ప్రయోగపారిజాతేబృహస్పతిః॥ కన్యావి
వాహేసంక్రాంతౌసూతకంనకదాచన॥ వృద్ధశాతాతపః॥యదాభోజనకా
లేతుఅశుచిర్భవతిద్విజః । భూమౌనిక్షిప్యతంగ్రాసంస్నాత్వావిప్రోవిశుద్ధ్య
తి॥ భక్షయిత్వాతుతంగ్రాసమహోరాత్రేణశుద్ధ్యతి । అభిత్వాసర్వమేవా
న్నంత్రిరాత్రేణవిశుద్ధ్యతి ॥ ఇదమవిశేషాత్స్నాతకాదిపరమపీతిశుద్ధితత్త్వేశూ
లపాణౌచ—అథద్రవ్యతః మరీచిః ॥ లవణేమధుమాంసేచపుష్పమూలఫలే
షుచ।శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సుదధిసర్పిఃపయస్సుచ ॥ తిలౌషధాజినేచైవపక్వా
పక్వేస్వయంగ్రహః।పణ్యేషుచైవసర్వేషునాశౌచంమృతసూతకే॥ స్వయమే
వస్వామ్యనుజ్ఞయాగ్రాహ్యం నతద్ధస్తాదిత్యర్థః- క్రయేతుతద్ధస్తాదపినదోషః-
పక్వంలడ్డుకాదిఅపక్వంతండులాది - ఏతదన్నసత్రపరం॥అన్నసత్రేప్రవృత్తా
నామామమన్నమగర్హితమ్ । భుక్త్వాపక్వాన్నమేతేషాంత్రిరాత్రంతువ్రతీభ
వేదిత్యంగిరసోక్తేః-పక్వాన్నమోదనాది - నతుభక్ష్యంషట్త్రింశన్మతే॥ఉభా
భ్యామపరిజ్ఞాతేసూతకంనైవదోషకృత్ । ఏకేనాపిపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషము
పావహేత్॥వివాహోత్సవయజ్ఞేషుత్వంతరామృతసూతకే । పరైరన్నంప్ర
దాతవ్యంభోక్తవ్యంచద్విజోత్తమైః ॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుత్వంతరామృత
సూతకే। అన్యగేహోదకాచాంతాస్సర్వేతేశుచయఃస్మృతాః ॥ బృహస్ప
తిః॥ వివాహోత్సవేత్యాద్యుక్త్వా, పూర్వసంకల్పితాన్నేషునదోషఃపరికీర్తి
తః॥షడశీతౌ॥సంసర్గాద్యస్యవాశౌచంయస్యాతిక్రాంతకాలతా । తదీయస్య

పదార్థస్యాశౌచం విద్యతే క్వచిత్ ॥ శుద్ధితత్త్వే॥ శుద్ధ్యేదిత్యనువృత్తౌ విష్ణుః- ప్రోక్షణేన పుస్తకమితి—అథ మృతదోషే హేమాద్రౌ షట్త్రింశన్మతే కౌర్మే చ॥ వ్యాపాదయేద్య ఆత్మానం స్వయమగ్న్యుదకాదిభిః। విహితం తస్య నాశౌచం నాపి కార్యోదకక్రియా॥ శవదర్శనం - యావదాశౌచమస్త్యేవ॥ హతానాం నృపగోవిప్రైరన్వక్షం చాత్మఘాతినామితి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః- శుద్ధితత్త్వే కౌర్మే॥ సద్యశ్శౌచం సమాఖ్యాతం శ్వాపాదిమరణే తథా । ఆదిపదాదభిచారహతే భవిష్యే॥ స్వేచ్ఛయా మరణం విప్రైశ్శృంగిదంష్ట్రిసరీసృపైః । అంత్యాంత్యజవిషోద్బంధైరాత్మనాచైవ తాడనైః॥ పాషండమాశ్రితాశ్చైవ మహాపాతకినస్తథా। స్త్రియశ్చ వ్యభిచారిణ్య ఆరూఢపతితాస్తథా ॥ న తేషాం స్నానసంస్కారో న శ్రాద్ధం న సపిండనమ్॥ గౌతమః॥ ప్రాయోనాశకశస్త్రాగ్నివిషోదకోద్బంధనప్రపతనైశ్చేచ్ఛతామితి- నాశౌచమితి శేషః॥ అంగిరాః॥ చండాలాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి। దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ మరణం పాపకర్మణాం॥ ఉదకం పిండదానం చ ప్రేతేభ్యో యత్ప్రదీయతే। నోపతిష్ఠతి తత్సర్వమంతరిక్షే వినశ్యతి॥ షట్త్రింశన్మతేఽప్యేవం-బ్రాహ్మేఽపి॥ శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాలవిషవహ్నిస్త్రియో జలైః॥ వ్యాళో గజః॥ సుదూరాత్పరిహర్తవ్యాః కుర్వన్క్రీడాం మృతస్తు యః । నాగానాం విప్రియం కుర్వన్ హతశ్చాప్యథ విద్యుతా॥ నిగృహీతస్స్వయం రాజ్ఞా చౌర్యదోషేణ కుత్రచిత్ । పరదారాన్హరంతశ్చ ద్వేషాత్తత్పతిభిర్హతాః ॥ అసమానైశ్చ సంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చ విగ్రహమ్। కృత్వా తైర్నిహతాస్తద్వచ్చండాలాదీన్సమాశ్రితాః ॥ శస్త్రాగ్నిగరదాశ్చైవ పాషండాః క్రూరబుద్ధయః । క్రోధాత్ప్రాయం విషం వహ్నిం శస్త్రముద్బంధనం జలమ్॥ గిరివృక్షప్రపాతం చ యే కుర్వంతి నరాధమాః। కుశిల్పజీవినో యే చ సూనాలంకారధారిణః॥ ముఖేభగాస్తు యే కేచిత్క్లీబప్రాయా నపుంసకాః। బ్రహ్మదండహతా యే చ యే చాపి బ్రాహ్మణైర్హతాః॥ మహాపాతకినో యే చ పతితాస్తే ప్రకీర్తితాః । పతితానాం న దాహస్స్యాన్నాంత్యేష్టిర్నాస్థిసంచయః ॥ నచాశ్రుపాతః పిండో వా కార్యం శ్రాద్ధాదికం క్వచిత్ ॥ ఏతాని పతితానాం తు యః కరోతి విమోహితః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రద్వయేనైవ తస్య శుద్ధిర్నచాన్యథా ॥ ఏతద్బుద్ధిపూర్వం సర్వేషాం కరణే తు మాధవీయే వసిష్ఠః॥ య ఆత్మత్యాగినాం కుర్యాత్స్నేహాత్ప్రేతక్రియాం ద్విజః। స తప్తకృచ్ఛ్రసహితం చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమ్ ॥ అజ్ఞానే తు॥ కృత్వాగ్నిముదకం స్నానం స్పర్శనం వహనం కథాం। రజ్జుచ్ఛేదాశ్రుపాతౌ చ తప్తకృచ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యతీతి జ్ఞేయం-

ప్రత్యేకంబుద్ధిపూర్వేఏతదితిమదనపారిజాతః - ప్రత్యేకంతుస్పర్శాశ్రుణో
ర్మితాక్షరాయాం॥తచ్ఛవంకేవలంస్పృష్టమశ్రువాపతితేయది-పూర్వోక్తానా
మకారీచేదేకరాత్రమభోజనమ్ ॥ ఏకరాత్రంతునాశ్నీయాత్త్రిరాత్రంబుద్ధి
పూర్వకమితిమాధవీయేఉత్తరార్ధం - అన్యేషుతుసంవర్తః॥ఏషామన్యతమం
ప్రేతంయోవహేతదహేతవా । కటోదకక్రియాంకృత్వాకృచ్ఛ్రంసాంతప
నంచరేత్ ॥ అజ్ఞానేత్వర్ధంఏతదనాహితాగ్నే - ఆహితాగ్నేఃకృచ్ఛ్రఏవేతి
మాధవః-మితాక్షరాయాం ॥ ఆత్మనస్త్యాగినాంనాస్తిపతితానాంతథాక్రి
యా। తేషామపితథాగంగాతోయేసంస్థాపనంహితమ్ ॥ ఆహితాగ్నేస్తువి
శేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ వైతానంప్రక్షిపేదప్సుఆవసథ్యంచతుష్పథే।
పాత్రాణితుదహేదగ్నౌసాగ్నికేపాపకర్మణి॥ ఛందోగపరిశిష్టేపిఃమహాపా
తకసంయుక్తోదౌరాత్మ్యాదగ్నిమాన్యది। పుత్రాదిశ్చాలయేదగ్నీన్యుక్తఆదో
షసంక్షయాత్॥ప్రాయశ్చిత్తంనకుర్యాద్యఃకుర్వన్వామ్రియతేయది। గృహ్యం
నిర్వాపయేచ్ఛ్రౌతమప్సువస్యేత్సపరిచ్ఛదమ్ ॥ పాత్రాణిదద్యాద్విప్రాయ
దహేదప్స్వేవవాక్షిపేత్ ॥ మాధవీయేపరాశరః ॥ ఆహితాగ్నిర్మృతోవి
ప్రశ్చండాలేనాత్మఘాతకః। దహేత్రబ్రాహ్మణంవిప్రోలౌకాగ్నౌమంత్రవర్జి
తమ్॥ప్రాజాపత్యంచరేత్పశ్చాద్విప్రాణామనుశాసనాత్। దగ్ధ్వాస్థీనిపునర్గృ
హ్యక్షీరేణక్షాళయేత్తతః ॥ స్వేనాగ్నినాస్వమంత్రేణపృథగేనంపునర్దహే
త్॥హేమాద్రౌతు॥ దాహయిత్వాశవంతేషాంశూద్రైరవిధిపూర్వకమిత్యు
క్తం-ఏతద్దర్పాదినామరణేజ్ఞేయం॥ తాంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచా
త్మహనోజనాఇతిశ్రుతావాత్మహననేఏవదోషోక్తేః - ప్రమాదమరణేత్వా
శౌచాదిసర్వంభవత్యేవ - తదాహాంగిరాః॥ అథకశ్చిత్ప్రమాదేనమ్రియేతా
గ్న్యుదకాదిభిః॥తస్యాశౌచంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియా।బ్రాహ్మేపి॥
ప్రమాదాదపినిశ్శంకస్త్వకస్మాద్విధిచోదితః । శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాళవిష
విద్యుజ్జలాదిభిః॥చండాలైరథవాచోరైర్నిహతోవాపికుత్రచిత్ । తస్యదాహా
దికంకార్యంయస్మాన్నపతితస్తుసఇతి - ప్రమాదమరణేత్రిరాత్రమాశౌచమి
తిగౌడాః-శుద్ధితత్త్వాదయః-దశాహఇతిదాక్షిణాత్యాః- అస్యాపవాదోహే
మాద్రౌభవిష్యే॥ప్రమాదాదిచ్ఛయానాపినకుర్యాత్సర్పతోమృతే॥ నాగపూ
జాంవినానకుర్యాదిత్యర్థః - బౌధాయనోపి॥ బుద్ధిపూర్వాత్మహంతౄణాం
క్రియాలోపోవిధీయతే॥క్రియాంత్యకర్మ - తత్రదుర్మరణనిమిత్తంచాంనాదికా
ర్యం-తచ్చవిశ్వప్రకాశేదాశాతాతపేనోచ ॥ వ్యాఘ్రాదినిహతేవిప్రేవిప్రక

న్యాంవివాహయేత్ । సర్పదష్టే నాగబలిర్దేయస్సర్పశ్చ కాంచనః॥ చతుర్ని
ష్కమితం హైమం గజం దద్యాద్గజైర్హతే । రాజ్ఞా వినిహతే దద్యాత్పురుషం తు
హిరణ్మయమ్ ॥ చౌరేణ నిహతే ధేనుం వైరిణా నిహతే వృషమ్।వృషేణ నిహతే
దద్యాద్యథాశక్త్యా తు కాంచనమ్ ॥ శయ్యాం మృతే ప్రదాతవ్యా శయ్యా తూలీస
మన్వితా। నిష్కమాత్రసువర్ణస్య విష్ణునా సమధిష్ఠితా॥ శౌచహీనే మృతే చైవ
ద్వినిష్కం స్వర్ణజం హరిమ్ । సంస్కారహీనే చ మృతే కుమారముపనాయయే
త్ ॥నిష్కత్రయస్వర్ణమితం దద్యాదశ్వం హయాహతే। శునా హతే క్షేత్రపా
లం స్థాపయేన్నిజశక్తితః॥ సూకరేణ హతే దద్యాన్మహిషం దక్షిణాన్వితమ్।కృ
మిభిశ్చ మృతే దద్యాద్గోధూమాన్పంచ వారికాః ॥ వృక్షం వృక్షహతే దద్యాత్సౌ
వర్ణం వస్త్రసంయుతమ్ । శృంగిణా నిహతే దద్యాద్వృషభం వస్త్రసంయుత
మ్॥శకటేన హతే దద్యాద్ద్రవ్యం సోపస్కరాన్వితమ్ । భృగుపాతమృతే చైవ
ప్రదద్యాద్ధాన్యపర్వతమ్ ॥ అగ్నినా నిహతే కార్యముదపానం స్వశక్తితః।దా
రుణా నిహతే చైవ కర్తవ్యా సదనే సభా ॥ శస్త్రేణ నిహతే దద్యాన్మహిషీం ద
క్షిణాన్వితామ్ । అశ్మనా నిహతే దద్యాత్సవత్సాం గాం పయస్వినీమ్॥ విషేణ
చ మృతే దద్యాన్మేదినీం హేమనిర్మితామ్ । ఉద్బంధనేన చ మృతే కపిం కనకనిర్మి
తమ్॥మృతే జలేన వరుణం హైమం దద్యాద్ద్వినిష్కజమ్ । విషూచికామృతే స్వా
దుభోజయేచ్ఛతం ద్విజాన్ ॥ ఘృతధేనుః ప్రదాతవ్యా కంఠాన్నకబలే మృతే।
కాసరోగేణ చ మృతే అష్టకృచ్ఛ్రం వ్రతం చరేత్ ॥ అతిసారమృతే లక్షం గాయ
త్ర్యాః ప్రయతో జపేత్ ॥ శాకిన్యాదిగ్రహగ్రస్తే జపేద్రుద్రం యథోదితమ్ ॥
విద్యుత్పాతేన నిహతే విద్యాదానం సమాచరేత్ ॥ అంతరిక్షమృతే కార్యం వేద
పారాయణం తథా । సచ్ఛత్రపుస్తకం దద్యాదస్పృశ్యస్పర్శతో మృతే॥పతి
తే చ మృతే కుర్యాత్ప్రాజాపత్యాంస్తు షోడశ। మృతే చాపత్యరహితే కృచ్ఛ్రా
ణాం నవతిం చరేత్॥ఏవం కృతే విధానే తు విదధ్యాదౌర్ధ్వదేహికమ్ । తథా వే
ధమరణేపి సదోషః-తదాహతుర్మనువృద్ధగార్గ్యౌ॥వృద్ధశ్శౌచమృతే లుప్తప్ర
త్యాఖ్యాతభిషక్క్రియః। ఆత్మానం ఘాతయేద్యస్తు భృగ్వగ్న్యనశనాంబుభిః॥
తస్య త్రిరాత్రమాశౌచం ద్వితీయే త్వస్థిసంచయః । తృతీయే తూదకం కృత్వా చ
తుర్థే శ్రాద్ధమాచరేదితి॥ హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మేపి ॥ నరస్తు వ్యాధిరహితో న త్య
జేదాత్మన స్సుసుమ్ । అసూర్యా నామ తే లోకా అంధేన తమసావృతాః॥ తాం
స్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కేచాత్మహనో జనాః । అరిష్టైరాత్మనోజ్ఞాత్వా
మృత్యుకాలముపస్థితమ్ ॥ వ్యాధితోభిషజా త్యక్తః పూర్ణే వాయుషి చాత్మనః।

యథాయుగానుసారేణసంత్యజేదాత్మనస్తనుమ్ ॥ తస్మిన్కాలేతనుత్యాగా
ద్యథేష్టంఫలమాప్నుయాత్ । అయుషస్తుపురాదృష్టంమరణంబ్రహ్మణస్యచ॥
నేతిగాఢానామపపాతః - ఉత్తరార్థేసంగతేః॥ క్షత్రియస్యతుసంగ్రామేమృ
తేభర్తరియోషితః॥ అపరార్కే-బ్రహ్మగర్భః ॥ యోజీవితుంనశక్నోతిమహా
వ్యాధ్యుపపీడితః । సోగ్న్యుదకంమహాయాత్రాంకుర్వన్నాత్రనదుష్యతి॥ అ
త్రోక్తవక్ష్యమాణవచోనిచయాత్ప్రయాగాతిరిక్తేఽచికిత్స్యరోగాద్యుపహ
తానామధికారః - సోపిజీర్ణవానప్రస్థస్యైవేతి విజ్ఞానేశ్వరదేవయాజ్ఞికాద
యః - అతఏవమితాక్షరాదౌభృగుపాతానశనాదికం - వానప్రస్థస్యైవో
క్తం-మనురపి ॥ ఆసాంమహర్షిచర్యాణాంత్యక్త్వాన్యతమయాతనుమ్ । వీత
శోకభయోవిప్రో బ్రహ్మభూయాయకల్పత ఇతి తేనాన్యత్రాపితద్విషయత్వే
వామూలైక్యాదితికేచిత్ - తన్న - వానప్రస్థగ్రహణేఆశౌచనిషేధాత్-తేన
గ్రహస్థాదిపరమేవేదం తేనయతేర్నాధికారః- కామ్యేనధికారాచ్చ-నైమిత్తి
కత్వేత్వకరణేదోషోనిత్యతాచస్యాత్ - ప్రయాగేత్వరోగిణాంరోగిణాంచ-
యత్తు ॥ శూద్రాశ్చక్షత్రియావైశ్యాఅంత్యజాశ్చతథాధమాః । ఏతేత్యజే
యుః ప్రాణాన్నైవవర్జయిత్వాద్విజంనృప ॥ పతిత్వాబ్రాహ్మణస్తత్రబ్ర
హ్మహాచాత్మహాభవేదితి - తన్నిర్మూలమితిభట్టాః - తత్వంతుహేమాద్రౌ
వ్రతఖండేఽలిఖనాన్నిర్మూలత్వంచింత్యమేవ - ప్రక్రమాత్తుపతిత్వేపిభృగు
పాతమాత్రపరంయుక్తం - బ్రాహ్మణస్యాప్యనుజ్ఞాతమితివక్ష్యమాణవిరో
ధాచ్చ-యత్త్వాదిత్యపురాణే॥ అబ్రాహ్మణోవాస్వర్గాదిమహాఫలజిగీషయా।
ప్రవిశేజ్జ్వలనంతోయంకరోత్యనశనరతిం తథేతి- తత్ప్రయాగాతిరిక్తపరమితికేచి
త్ - హేమాద్రౌత్వేతదగ్రేప్రయాగవటశాఖాగ్రాదిత్యుక్తేర్బ్రాహ్మణస్య
ప్రయాగేపినేతిప్రతీయతే - మాధవీయేపరార్కేచాదిత్యపురాణే ॥ దుశ్చికి
త్స్యైర్మహారోగైఃపీడితస్తుపుమానపి । ప్రవిశేజ్జ్వలనందీప్తంకరోత్యనశనం
తథా॥అగాధతోయరాశించభృగోఃపతనమేవచ । గచ్ఛేన్మహాపథంవాపితు
షారగిరిమాదరాత్ ॥ ప్రయాగవటశాఖాగ్రాద్దేహత్యాగంకరోతిచ । స్వ
యందేహవినాశస్యకాలేప్రాప్తేమహామతిః ॥ ఉత్తమాన్ప్రాప్నుయాల్లోకా
న్నాత్మఘాతీభవేత్క్వచిత్ । మహాపాపక్షయాత్స్వర్గేదివ్యాన్భోగాన్సమ
శ్నుతే॥ఏతేషామధికారస్తుసర్వేషాంసర్వజంతుషు । నరాణామథనారీణాం
సర్వవర్ణేషుసర్వదా ॥ ఈదృశంమరణంయేషాంజీవతాంతత్రచిద్భవేత్ । అ
శౌచంస్యాత్త్ర్యహంతేషాం వజ్రానలహతేతథా ॥ వారాణస్యాంమ్రియమే

ద్యస్తు ప్రత్యాఖ్యాతభిషక్క్రియః। కాష్ఠపాషాణమధ్యస్థో జాహ్నవీజలమధ్య
గః॥ అవిముక్తేఽస్మిన్ముఖస్తస్య కర్ణమూలగతో హరః। ప్రణవం తారకం బ్రూతే
నాన్యథా కుత్రచిత్క్వచిత్ ॥ హేమాద్రౌ చైవం- అత్ర ప్రాప్తకాలే ఇత్యుక్తే
రప్రాప్తమరణకాలాయాః స్త్రియాః - అన్వారోహణే సంపూర్ణమేవాశౌ
చం- పృథ్వీచంద్ర స్వతాఽపిత్ర్యహమాహ- శుద్ధితత్త్వాదిగౌడగ్రంథేష్వప్యే
వం- ఏతచ్చ వృద్ధాదిమరణం కలౌ నిషిద్ధం॥ భృగ్వగ్నిపతనైశ్చైవ వృద్ధాదిమరణం
తథేతి మాధవేన పృథ్వీచంద్రేణ చ కలివర్జ్యేషూక్తేః- న చాత్ర యావదుక్తనిషేధః-
విశిష్టోద్దేశే వాక్యభేదాత్ - న చ కలౌ వానప్రస్థాశ్రమనిషేధాదేవ సిద్ధేర్మరణని
షేధో వ్యర్థ ఇతి వాచ్యం- సర్వవర్ణేష్విత్యాదిభిస్తద్భిన్నస్యాపి ప్రాప్తేః కావ్యం
భవత్యేవ- యే వై తన్వం విసృజంతీతి శ్రుతేః- స్మృత్యా సంకోచాయోగాత్ - న చే
యం స్వాభావికమృత్యుపరా ధీరపదోక్తేః - మాత్స్యభారతాదిషు॥ న లోకవ
చనాత్తాతన వేదవచనాదపి। మతిరుత్క్రమణీయా తే ప్రయాగమరణం ప్రతీ
త్యుక్తేః- అత ఏవ విష్ణుధర్మే రోగ్యాదిమరణముక్తో వక్తం॥ యథాయుగానుసా
రేణ సంత్యజేదాత్మనస్తనుమితి కాశ్యామప్యుక్తం- మాత్స్యే॥ అగ్నిప్రవేశం యే
కుర్యురవిముక్తే విధానతః। ప్రవిశంతి ముఖం తే మే నిస్సందిగ్ధం వరాననే॥ హే
మాద్రావివస్వాన్ ॥ సర్వేంద్రియవియుక్తస్య స్వవ్యాపారాక్షమస్య చ। ప్రా
యశ్చిత్తమనుజ్ఞాతమగ్నిపాతో మహాపథః॥ ధర్మార్జనాసమర్థస్యాకరుః పా
పాంకితస్య చ। బ్రాహ్మణస్యాప్యనుజ్ఞాతం తీర్థే ప్రాణవిమోక్షణమ్॥ అపరా
ర్కే చైవం- సహగమనం కలౌ భవత్యేవ॥ కలౌ నాన్యా గతిః స్త్రీణాం సహానుగ
మనాదృత ఇతి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - ఏతేన మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తం కాశీఖం
డాదౌ- చాతుర్వర్ణ్యస్య తనుత్యాగవిధయశ్చ యుగాంతరపరా ఏవ ప్రయాగేఽపి
త్రిస్థలీసేతౌ స్కాందే॥ యథా కథంచిత్తీర్థేఽస్మిన్ప్రాణత్యాగం కరోతి యః। త
స్యాత్మఘాతదోషో న ప్రాప్నుయాదీప్సితాన్యపి॥ పాద్మే విష్ణుః॥ దేహత్యా
గం తథా ధీరాః కుర్వంతి మమ సన్నిధౌ। మత్తనుం ప్రవిశంత్యేవ న పునర్జన్మ నేన
రాః॥ కౌర్మే॥ వ్యాధితో యది వా దీనః క్రుద్ధో వాపి భవేన్నరః। గంగాయమున
మాసాద్య యస్తు ప్రాణాన్పరిత్యజేత్ ॥ ఈప్సితాన్లభతే కామాన్వదంతి ము
నిపుంగవాః॥ తథా॥ యా గతిర్యోగయుక్తస్య సత్వస్థస్య మనీషిణః। సా గతిస్త్యజ
తః ప్రాణాన్గంగాయమునసంగమే॥ వారాహే॥ తత్ర యో ముంచతి ప్రా
ణాన్వటమూలేషు సుందరి। సర్వలోకానతిక్రమ్య మమ లోకం ప్రపద్యతే॥ త
థా ॥ అహో మో వాసకాహో వా వటమూలేషు సుందరి। శీఘ్రం ప్రాణా

మ్రియంచేతయదీచ్ఛేత్పరమాంగతిమ్॥తథా॥ పంచయోజనవిస్తీర్ణే ప్రయాగ
స్యతుమండలే । వ్యతీతాన్పురుషాన్సప్త భవిష్యాంశ్చచతుర్దశ॥నరస్తారయతే
సర్వాన్యస్తుప్రాణాన్పరిత్యజేత్ ॥ బ్రాహ్మే॥ధ్యాత్వావిష్ణుపదాంభోజంప్ర
యాగేవిష్ణుతత్పరః।తనుంత్యజతివైమాఘేతస్యముక్తిర్నసంశయః ॥ దుష్కృ
తోఽపిదురాచారోబ్రహ్మహత్యాదిపాతకీ। హరింధ్యాత్వాత్యజేద్దేహంప్రా
యశోముక్తిమాన్భవేత్॥భవిష్యోత్తరే ॥ సమాస్సహస్రాణితుసప్తవైజలేద
శైకమగ్నౌపతనేచషోడశ । మహాహవేషష్టిరశీతిగోగ్రహే అనాశకేభారత
చాక్షయాగతిః ॥ ఇతిసామాన్యతోఽపిఫలం- ఏవమన్యేవిధయోజ్ఞేయాః-యత్తు
గౌడాః- ప్రయాగాదిమరణంబ్రాహ్మణభిన్నవిషయమిత్యాహుస్తద్దూషణం
పితామహచరణైః ప్రయాగవిధౌకృతమితినాత్రోచ్యతే - అత్రదశాహమా
శౌచం- త్రిరాత్రస్యాప్రాప్తకాలగోచరత్వాదితిభట్టాః - యుక్తంతుత్రిరా
త్రం-దివోదాసీయేప్యేవం - శుద్ధితత్త్వేపికాశ్యపః - అనశనమృతానామశని
హతానామగ్నిజలప్రవిష్టానాంభృగుసంగ్రామదేశాంతరమృతానాంజాత
దంతానాంచత్రిరాత్రమితి- ఏవంమరణాంతప్రాయశ్చిత్తేపి-పూర్వోక్తశ్చా
త్మహాదేర్దాహాశౌచాదినిషేధస్తదానీమేవ - వత్సరాంతేతుసర్వమౌర్ధ్వదే
హికంకుర్యాత్ ॥ గోబ్రాహ్మణహతానాంచపతితానాంతథైవచ । ఊ
ర్ధ్వంసంవత్సరాత్కుర్యాత్సర్వమేవౌర్ధ్వదేహికమితి హేమాద్రౌషట్త్రిం
శన్మతాత్ - ఏవంమ్లేచ్ఛహృతానామపిగయాశ్రాద్ధమపికార్యం॥ బ్రహ్మహా
చకృతఘ్నశ్చగోఘాతీపరిచపాతకీ । సర్వేతేనిష్కృతింయాంతిగయాయాం
పిండపాతనాదిత్యగ్నిపురాణాత్ - ఏవంబ్రాహ్మేపి॥ క్రియతేపతితానాంతు
గతేసంవత్సరేక్వచిత్। దేశధర్మప్రమాణత్వాద్గయాకూపేస్వబంధుభిః॥మా
తృండపాదమూలేవాశ్రాద్ధంహరిహరౌస్మరన్ ॥ సూర్యపదఇత్యర్థః-తత్రవ
ర్షమధ్యేకృత్యముక్తమపరార్కే-వాయుపురాణే॥ శుక్లపక్షేతుద్వాదశ్యాంకు
ర్యాచ్ఛ్రాద్ధంతువత్సరమ్ । ద్వాదశాహానివాకుర్యాచ్ఛుక్లేచప్రథమేహని ॥
భాగలేయః॥నారాయణబలిఃకార్యోలోకగర్హాభయాన్నరైః। తథాతేషాం
భవేచ్ఛౌచంనాన్యథేత్యబ్రవీద్యమః॥ వ్యాసః ॥ నారాయణంసముద్దిశ్యశివం
వాయత్ప్రదీయతే। తస్యశుద్ధికరంకర్మతద్భవేన్నైతదన్యథేతి-సచాత్మఘాతా
దిప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాకార్యః - తదుక్తంహేమాద్రౌషట్త్రింశన్మతే॥ కృ
త్వాచాంద్రాయణంపూర్వంక్రియాఃకార్యాయథావిధి । నారాయణబలిః
కార్యోలోకగర్హాభయాన్నరైః ॥ పిండోదకక్రియాఃపశ్చాద్వృషోత్సర్గాది

శంచయత్ । ఏకోద్దిష్టానికుర్వీతనపిండీకరణంతథా ॥ ఊర్ధ్వదానేతికృత్యర్థా తాతపస్తు॥పతితేచమృతేశుద్ధ్యైపాత్రాపత్యాంస్తుపోశిక । మృతేదాస్య రహితేకృచ్ఛ్రాన్నాంనవతించరేదిత్యాహ - ఇదంప్రాయశ్చిత్తార్హపితాది విషయం॥ఇంద్రియైరపరిత్యక్తాయేచమూర్ధాభిషాదినః । ఘాతయంతిస్వమా త్మానంచాండాలాదిహతాశ్చయే ॥ తేషాంపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చదయయాస మభిప్లుతాః।యథాశ్రాద్ధంప్రతన్వంతివిష్ణునామప్రతిష్ఠితమ్ ॥ తథాతేసంప్ర వక్ష్యామినమస్కృత్యస్వయంభువఇతిహేమాద్రౌతేనైవోక్తః- తత్రైవబౌ ధాయనోపి॥నారాయణబలింవ్యాఖ్యాస్యామోభిశస్తపతితసురాపాత్మత్యా గినాంబ్రాహ్మణహతానాంచద్వాదశవర్షాణిత్రీణివాకుర్వీతేతి - గృహ్యపరి శిష్టేతు-చండాలాదిహత్యాద్యుక్త్వా॥ దగ్ధ్వాశరీరంప్రేతస్యసంస్థాప్యాస్థీనియత్న తః।ప్రాయశ్చిత్తంతుకర్తవ్యంపుత్రైశ్చాంద్రాయణత్రయమిత్యుక్తం- మదనర త్నేబ్రాహ్మే ॥ ప్రమాదాదపినిశ్శంకస్త్వకస్మాద్విధిచోదితః । చాండాలై ర్బ్రాహ్మణైశ్చాన్యైర్నిహతోయత్రకుత్రచిత్ ॥ తస్యదాహాదికంకార్యంయస్మా న్నపతితస్తుసః । చాంద్రాయణంతప్తకృచ్ఛ్రద్వయంతస్యవిశుద్ధయే॥యద్వా కృచ్ఛ్రాన్పంచదశకృత్వాతువిధినాదహేత్ । బుద్ధిపూర్వమృతానాంతుత్రిం శత్కృచ్ఛ్రాన్సమాచరేదిత్యుక్తం- స్మృతిరత్నావల్యాంతు-ద్విగుణంప్రాయ శ్చిత్తంకృత్వార్వాగప్యబ్దాత్సర్వంకార్యమిత్యుక్తం ॥ ఆత్మనోఘాతశుద్ధ్యర్థం చరేచ్చాంద్రాయణద్వయమ్ । తప్తకృచ్ఛ్రచతుష్కంచత్రింశత్కృచ్ఛ్రాణి వాపునః ॥ అర్వాక్సంవత్సరాత్కుర్యాద్దహనాదియథోదితమ్ । కృత్వానా రాయణబలిమనిత్యత్వాత్తదాయుషఇతి ॥ ఇదంచాత్మవధనిమిత్తంజ్ఞాతివధ ప్రాయశ్చిత్తేనసముచితంకార్యం - అతఏవబౌధాయనేనోక్తం - ద్వాదశ వర్షాణిత్రీణివేతి - మదనపారిజాతేస్మృత్యర్థసారేచ-బ్రహ్మహాదీనాంతద్యో గ్యంప్రాయశ్చిత్తంకృత్వానారాయణబలిఃకార్యఇత్యుక్తం - ఏవంమ్లే చ్ఛీకృతానామపి-యత్తుకశ్చిదాహ - పుత్రకృతేనప్రాయశ్చిత్తేనపితుః పాప నాశేమానాభావః - ఆత్మఘాతేతువచనాదస్తు- మహాపాతకేతుకథంస్యాద తి-నకస్వయమేవాత్మవధప్రాయశ్చిత్తస్యజాతివధనిమిత్తేనసముచ్చయంవదత ప్పదయాశూన్యఏవ-నహిజాతివధనిమిత్తంపుత్రైః కార్యమితివచనముక్తి-పు త్రకర్తృకసర్వప్రాయశ్చిత్తాదివిప్లవాపత్తేః. ప్రాగుక్తబౌధాయనవచనా చ్చేతిదిక్ - ఇదంప్రాయశ్చిత్తార్హాణామేవప్రాయశ్చిత్తానర్హాణాంతుపతిత దకమాత్రంకార్యమితికేచిత్ - మదనపారిజాతాదిస్వరసోప్యేవం - తత్తు

స్మృతిపర్యాసత్రయోదశ్యాదౌమహాదానాదివిశేషా త్తత్రాప్రతినారాయణబలి
గయాశ్రాద్ధంచేతియుక్తం - పతితోదకవిధిస్తు-పితా)ద్యుతి త్రవిషయమత్ర
కే-యథాహహేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ పతితస్యతుకారుణ్యాద్యః ప్రకుర్వీతక్రియాం
సుత్రము । సహోదాసీంసమాహూయసర్వాగాందత్తవేతనామ్ ॥ అశుద్ధఘటం
హస్తాంతాంయథాపూత్తంబ్రవీత్యపి । హేదాసిగచ్ఛమూల్యేనతిలాన్నానయ
సత్వరమ్ ॥ తోయపూర్ణంఘటంచేమంసతిలందక్షిణాముఖీ । ఉపవిష్టాతుతా
మేనచరణేనతతఃక్షిప ॥ క్షిత్తయేః పాతకీసంజ్ఞాంత్వంపిబేతిముహుర్వదేః। నిశ
మ్యతేస్యవాక్యంసాలబ్ధమూల్యాకరోతితత్ ॥ ఏవంకృతేభవేత్తృప్తిఃపతితా
నాంచనాన్యథేతి-ఇదంచమృతాహేకార్యం - పతితస్యదాసీమృతాహ్నియ
దాఘటమపవర్జయేదితావతాయముపచరితోభవతీతిమదనరత్నేవిజ్ఞానేశ్వరోక్తే
ఇదంచాత్మత్యాగివిషయం- ఆత్మత్యాగినఃపతితాస్తేనాశౌచోదకభాజస్స్యు
రిత్యుపక్రమ్యవిష్ణునాపతితస్యాభిధానాదితిగౌడాః- యత్తుకశ్చిదాహ ॥ యఃప
తితోఘటస్ఫోటనబాంధవైర్బహిష్కృతస్తద్విషయామిత్రక్రియానిషేధవాక్యా
ని-జీవత్యేవతస్మిన్నంత్యకర్మణఃకృతత్వాత్తత్పునఃకరణాభావాదితి- సబంధు
త్యాగేనజాతవైరాగ్యస్యాకృతప్రాయశ్చిత్తస్యాప్యకరణాపత్తేర్మితాక్షరా
దివిరోధముపేక్ష్యమూర్ఖఇత్యుపేక్షణీయః - నచకృతఘటస్ఫోటస్యసంగ్రహ
విధిర్నేతివాచ్యం - మనునాకృతఘటస్ఫోటస్యత్యాగముక్త్వా ॥ ప్రాయశ్చిత్తే
చరితేపూర్ణంకుంభమపాంనవమ్ । తేనైవసార్ధంప్రాస్యేయుస్స్నాత్వా
పుణ్యేజలాశయఇత్యుక్తేః - అస్యత్వాప్రాయశ్చిత్తమాత్రేప్రసంగాత్ -
అతోఘటస్ఫోటనబహిష్కృతస్యాపిపితాదేరజ్ఞాంతేనారాయణబలిః - ని
షేధాస్తుపిత్రాద్యపరాఇతితత్వం-కేచిత్తునారాయణబలౌకృతేప్యంత్యకర్మ
సపిండనవర్జంకార్యం॥గోబ్రాహ్మణహతానాంచపతితానాంతథైవచ॥ఊర్ధ్వం
సంవత్సరాత్కుర్యాత్సర్వమేవౌర్ధ్వదేహికమితివచనాత్ బ్రాహ్మణాదిహతేనా
పిపతితేనసంగవక్తవ్యమితిశ్రాద్ధప్రకారోక్తేశ్చేత్యాహుః- తేహేమాద్రిస్మృత్య
ర్థసారప్రయోగపారిజాతాదివిరోధాన్నిర్మూలత్వాచ్చశ్రాద్ధప్రకారస్యవృద్ధిశ్రాద్ధ
విషయత్వాదుపేక్ష్యాః- నారాయణబలిస్తుహేమాద్రావుక్తోయథా-దేవో
పేతశ్రాద్ధక్రియానిబంధేవోకాద్యేతర్పణముక్తం ॥ కార్యంపురుషసూక్తేన
మంత్రైర్వా వైష్ణవైరపి । దక్షిణాభిముఖోభూత్వాప్రేతంవిష్ణుమితిస్మరన్ ॥
అనాదినిధనోదేవశ్శంఖచక్రగదాధరః । అక్షయ్యఃపుండరీకాక్షః ప్రేతమో
క్షప్రదోభవేతి - శుక్లైకాదశ్యాందేశకాలౌసంకీర్త్యాముకగోత్రస్యాముక

స్యదుర్మరణాత్మఘాతజదోషనాశార్థం ఔర్ధ్వదేహికసంప్రదానత్వయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం నారాయణబలిం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య బ్రహ్మాణం విష్ణుం శివం యమం ప్రేతం చ పంచకుంభేషు॥ విష్ణుస్స్వర్ణమయః కార్యో రుద్రస్తామ్రమయస్తథా। బ్రహ్మా రౌప్యమయస్తత్ర యమో లోహమయో భవేత్॥ ప్రేతో దర్భమయః కార్య ఇతి దేవప్రకల్పనే తు గారుడోక్తాసు సర్వాసు హైమీషు వా ప్రతిమాసు షోడశోపచారైః పురుషసూక్తేనాభ్యర్చ్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య చరుం పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం నారాయణాయేదమితి హుత్వా దేవానామగ్రే దక్షిణాగ్రదర్భేషు విష్ణురూపం ప్రేతం స్మరన్ నామగోత్రాభ్యాం మధుఘృతతిలయుతాన్ దశ పిండాన్యజ్ఞోపవీత్యేవాముకగోత్రాముకశర్మన్ ప్రేత విష్ణురూపాయ తే పిండ ఉపతిష్ఠతామితి దత్త్వా పురుషసూక్తేనాభిమంత్ర్య తేనైవ శంఖోదకేనాభిషిచ్యాభ్యర్చ్యాముకశర్మాణమముకగోత్రం విష్ణురూపం ప్రేతం తర్పయామీతి పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం తర్పయిత్వా- ఏకమామాన్నం బ్రహ్మాదిపంచభ్యో దద్యాత్ మంత్రస్తు బ్రహ్మా విష్ణుర్మహాదేవో యమశ్చైవ సకింకరః। బలిం గృహీత్వా కుర్వంతు ప్రేతస్య చ శుభాం గతిమితి - మితాక్షరాయాం తు హేమబల్యాదినోక్తం - తతః ప్రత్యగ్దైవతం త్రివిధం ఫలం శర్కరామధుగుడఘృతాని చ నివేద్య పిండానభ్యర్చ్య నద్యాం క్షిప్త్వా రాత్రౌ నవ సప్త పంచ వా విప్రాన్నిమంత్ర్యోపోషితో జాగరం కృత్వా శ్వోభూతే పునర్విష్ణుం యమం సంపూజ్యైకోద్దిష్టవిధినా శ్రాద్ధపంచకం కరిష్య ఇత్యుక్త్వా విష్ణుయమప్రేతాన్ స్మరన్ విప్రానుపవేశ్య ప్రేతస్థానే చైకం విష్ణుం స్మరన్ పాద్యావాహనార్ఘ్యయుతం తృప్తిప్రశ్నాంతం కృత్వోల్లేఖనాది కృత్వాన్నశేషేణ పంచ స్వే బ్రహ్మణే శివాయ యమాయ సపరివారాయ చతురః పిండాన్ దత్త్వా ప్రేతనామగోత్రే స్మృత్వా విష్ణునామ్నా పంచమం దత్త్వాభ్యర్చ్యాచాంతేభ్యో దక్షిణాం దత్త్వైకం ప్రేతం స్మృత్వా విశేషతః సంతోష్య విప్రైః ప్రేతాయేదం తిలోదకముపతిష్ఠతామితి సతిలముదకం దాపయిత్వా భుంజీతేతి- అత్ర విశేషాంతరం భట్టకృతాంత్యేష్టిపద్ధతౌ జ్ఞేయం- సర్పహతే తు వర్షపర్యంతం పూర్వోక్తైకభక్తపూర్వం శుక్లపంచమ్యాం ఉపవాసం నక్తం వా కృత్వా పిష్టమయనాగమనంతవాసుకిశంఖపద్మకంబలకర్కోటకాశ్వతరధృతరాష్ట్రశంఖపాలకాళియతక్షకకపిలేతి నామభిః ప్రతిమాసం సంపూజ్య పాయసేన విప్రాన్ సంభోజ్య వత్సరాంతే హైమం నాగం గాం చ దత్త్వా నారాయణబలిం కుర్యాత్ - మూలం తు హేమాద్రౌ జ్ఞేయం - శాతాతపసూత్రే సర్పహతానాం న హోమస్తు సర్వేభ్య ఇతి [illegible] త్వోదకే

మృతానాంపతుదాహ్రియవయనాయహుత్వేతిక్రియాంకుర్యాదితి శేషః వ్యా
సః॥సౌవర్ణభారనిష్పన్నంనాగంకృత్వాతుదైవగామ్ । వ్యాసాయదత్వాపిధి
వత్పితురానృణ్యమాప్నుయాత్ ॥ హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ పంచమ్యాంపన్నగం
హైమంసర్పగర్తేవైకంనకారయేత్ ।క్షీరాజ్యపాత్రమధ్యస్థంపూజ్యవిప్రాయదా
పయేత్॥ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం నాగదుష్టస్యశంభునేతి - అపరార్కే-
స్మృత్యంతరేపి ॥ తదైవశుద్ధ్యతిప్రేతో నారాయణబలౌకృతే । యోదదాతి
క్రియాపిండంతస్మైప్రేతాయవై సుతః॥తస్యైవాశౌచముద్దిష్టంత్ర్యహమేవన
సంశయః॥విష్ణుశ్రాద్ధసమాప్తౌతుత్రయోదశ్యాందినత్రయమ్ । ఆశౌచంపిండ
దః కుర్యాన్నతుతద్బంధుగోత్రజాః॥ యస్యవైమృత్యుకాలేతువ్యుచ్ఛిన్నాసంత
తిర్భవేత్ । సవాసేన్నరకేనిత్యంపంకమగ్నః కరియథేత్యుపక్రమ॥ బలింనారా
యణం కుర్యాత్తస్యోద్దేశేన భక్తిమానితి గారుడోక్తేరపుత్రస్యాపిపత్న్యా
ద్యైః కార్యఇత్యుక్తందేవయాజ్ఞికేన—అథవిధానాదాశౌచాభావః - య
థా యతిశుద్ధమృతాదిషు॥ త్రయాణామాశ్రమాణాంచకుర్యాద్దాహాదికాః
క్రియాః । యతేః కించిన్నకర్తవ్యంనచాన్యేషాంకరోతిసఇతిబ్రాహ్మాత్ - ఉశ
నాః॥ఏకోద్దిష్టంనకుర్వీతయతీనాంచైవసర్వదా । అహన్యేకాదశేప్రాప్తేపా
ర్వణంతువిధీయతే ॥ సపిండీకరణం తేషాంనకర్తవ్యంసుతాదిభిః । త్రిదండగ్ర
హణాదేవప్రేతత్వంనైవజాయతే॥ తత్సంస్కారం వక్ష్యామః-దత్తాత్రేయః॥
ఏకోద్దిష్టంజలంపిండమాశౌచంప్రేతసత్క్రియామ్ । నకుర్యాద్వార్షికాదన్య
ద్బ్రహ్మీభూతాయభిక్షవే ॥వార్షికాదితిపూర్వభావిమాసికాదినిషేధోనతు
దర్శాదేః॥సన్యాసినోప్యాబ్దికాదిపుత్రః కుర్యాద్యథావిధీతివాయవీయోక్తేః-
పృథ్వీచంద్రోదయేప్రజాపతిః ॥ అహన్యేకాదశేప్రాప్తేపార్వణంతువిధీయ
తే।సపిండీకరణంతస్యనకర్తవ్యంసుతాదిభిః॥ఏషుసపిండనాదినిషేధానువాదే
నపార్వణోక్తేః- తత్స్థానాపన్నత్వంపార్వణస్యగమ్యతే-నగిరాగిరేతిబ్రూ
యాద్వైరంకృత్వోద్గేయమితివత్ - ఇదంవార్షికాదివిధానంచత్రిదండినామేవ-
ఏకదండిపరమహంసాదీనాంతునకిమపికార్యం - పూర్వోక్తోశనోవాక్యేత్రిదం
డిగ్రహణాదితిశూలపాణ్యాదయోగౌడాః త్రిదండీతిబద్ధేనమనోవంకాదిదం
డత్రయోక్తేః ॥ యస్యైతేనియతాదండాస్సత్రిదండీతిచోచ్యతఇతిస్మృతేః -
బౌధాయనః ॥ నారాయణబలిశ్చాస్యకర్తవ్యోద్వాదశేహని । అస్యపార్వ
ణేనసముచ్చయోజ్ఞేయః - తంచసఏవాహ ॥ కృత్వావిష్ణోర్మహాపూజాంపా
యసంవినివేదయేత్ ।, అగ్నౌకృత్వాతుతచ్ఛేషంవ్యాహృతిభిస్సమాహితః ॥

యతీన్స్వహస్తాక్ష సాధూన్స్వానిమంత్ర్య ద్వాదశావరాన్ । అభ్యర్చ్య గంధపు
ష్పాద్యైర్యత్నం త్రైర్ద్వాదశనామభిః॥ సంభోజ్య హవ్యైనాన్యైస్సదక్షిణాంతాని వే
దయేత్ ॥ త్రయోదశం ద్విజశ్రేష్ఠమాత్మజ్ఞం సంయతేంద్రియమ్॥ విష్ణుం యథా
తథాభ్యర్చ్య పాద్యాద్యైశ్చ విధానతః। దద్యాత్పురుషసూక్తేన గంధపుష్పా
దికం క్రమాత్ ॥ వస్త్రాలంకరణాదీని యథాశక్తి ప్రదాపయేత్ ।ఉచ్ఛిష్టసన్ని
ధౌ తస్య దర్భాన్ స్తీర్య భూతలే ॥ భూర్భువస్స్వస్స్వధాయుక్తైర్మంత్రైర్ద
ద్యాద్బలిత్రయమ్ । అశ్వమేధసహస్రస్య వాజపేయశతస్య చ । తత్ఫలం లభ
తే దేవ యః కరోతి యతిక్రియామ్॥ శౌనకస్తు॥ శౌనకోహం ప్రవక్ష్యామి నారా
యణబలిం పరమ్ । చండాలాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి ॥
దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ రజ్జుశస్త్రవిషాశ్మభిః । దేశాంతరమృతానాం చ మృ
తానాం వాన్యసాధనైః ॥ జీవచ్ఛ్రాద్ధమృతానాం చ కనిష్ఠానాం తథైవ చ। య
తీనాం యోగినాం పుంసామన్యేషాం మోక్షకాంక్షిణామ్ ॥ శుద్ధ్యాయాద్యతు
యార్థాయ ద్వాదశేహని కారయేత్। ద్వాదశ్యాం శ్రవణర్క్షే వా తేషాం చ మాస్యాం
పర్వణోస్తు వేత్యుక్త్వా పూర్వోక్తం సర్వం విధిముక్త్వాతో దేవేతి షడ్భిః పురుష
సూక్తేన ప్రత్యృచం పాయసం హుత్వా కేశవాది ద్వాదశనామభిస్తద్రూపిణే
పిత్రే ద్వాదశవిప్రాన్సంభోజ్య తైరేవ ద్వాదశపిండాన్దద్యాదిత్యర్థికమాహ-
యుద్ధమృతేతు ప్రాగుక్తం కృతజీవచ్ఛ్రాద్ధమృతే సపిండైరాశౌచాదికార్యం
నవా - తదుక్తం హేమాద్రౌ లైంగే। మృతేతు కుర్యాన్నకుర్యాద్వా జీవశ్రాద్ధో
యతస్స్వయమ్ । కాలంగతే ద్విజే మాఘాభనే ద్వాపద హేతవా ॥ పుత్రకృ
త్యమశేషం చ కృత్వా దోషో న విద్యతే ॥ జీవత్యపి విశేషస్తత్రైవోక్తః॥ నిత్యం
నైమిత్తికం యత్తు కుర్యాద్వా సంత్యజేత వా । బాంధవేప్యమృతే తస్య నైవాశౌ
చం విధీయతే ॥ సూతకం చ న సందేహాత్ స్నానమాత్రేణ శుద్ధ్యతి ॥ ఏతద్యో
గివిషయం - యోగమార్గరతోపి చేతి తస్యైవోక్తేః- తథాహితాగ్నేః ప్రోషి
తమృతే తదస్థిదాహాత్పూర్వం పుత్రాదీనామాశౌచం సంధ్యాదికర్మలోపశ్చనా
స్తి॥ అనగ్నిమత ఉత్క్రాంతే రాశౌచాదిద్విజాతిషు । దాహాదగ్నిమతో విద్యా
ద్విదేశస్థే మృతే సతి॥ స్మృతేః - ఆహితాగ్నేర్దాహాత్ప్రాగశౌచాభావః- సం
స్కారాంగం చ భిన్నోదకాహా ఇతి మూర్తస్యాపి రామాండావశ్చ తచ్చింత్యం-
మూలైక్యాద్వచోవిరోధాచ్చ- ఏతత్ప్రాగుక్తం - అత్ర దేహస్యైవ సంభవే
దాహః॥ ఆహితాగ్నౌ విదేశస్థే మృతే సతి కళేబరమ్ । నిర్హృత్యం నాగ్నిభిర్యా
వ తదీయైరపి దహ్యత ఇతి బ్రాహ్మోక్తేః - తదభావే ఛందోగపరిశిష్టే ॥

విదేశమరణేస్థీనిఆహృత్యాభ్యజ్యసర్పిషా । దాహయేద్భర్త్రీషాచాభ్యర్ష్యపా
త్రన్యాసాదపూర్వవత్ ॥ అస్థ్నామలాభేపర్ణానిశకలాన్యుక్తయావృతా ॥ దా
హయేదస్థిసంఖ్యానితతఃప్రభృతిసూతకమ్ ॥ హేమాద్రౌషట్త్రింశన్మతే ॥
కుర్యాద్దర్భమయంప్రేతందర్భైస్త్రింశతిషష్టిభిః। పాలాశైస్సమిధ్భిర్వాపసం
ఖ్యాచైవంప్రకీర్తితా ॥ భవిష్యే ॥ చత్వారింశచ్ఛిరస్థానేగ్రీవాయాంచదశైవ
తు।బాహ్వోశ్చైవశతందద్యాద్వింశతించతథోరసి ॥ ఉదరేవింశతిందద్యా
త్త్రింశతంకటిదేశయోః । ఊర్వోశ్చైవశతందద్యాత్త్రింశతంజానుజంఘ
యోః ॥ పాదాంగులీషుదశవైఏషాచప్రేతకల్పనా ॥ మదనరత్నేయజ్ఞపా
ర్శ్వః ॥ శిరస్యశీత్యర్ధందద్యాద్గ్రీవాయాంతుదశైవతు । బాహ్వోశ్చైకశతం
దద్యాద్దశచైవాంగులీషుచ ॥ ఉరసిత్రింశతందద్యాద్వింశతింజఠరోదరే। ద్వా
దశార్ధంవృషణయోరష్టార్ధంశిశ్నఏవతు ॥ ఊర్వోశ్చైకశతందద్యాత్త్రింశతం
జంఘయోర్ద్వయోః । పాదాంగులీషుదశదద్యాదేతత్ప్రేతస్యకల్పనమ్॥మస్త
కేనారికేరంతుఅలాబుంతాలుకేతథా । పంచరత్నంముఖేన్యస్యజిహ్వాయాం
కదలీఫలమ్॥ చక్షుషోస్తుకపర్దౌద్వౌనాసికాయాంతుకాలకమ్॥కర్ణయోర్భూ
ర్జపత్రాణికేశేవటప్రరోహకాః ॥ నాళికంకమలానాంతు అంత్రస్థానేవిని
క్షిపేత్ ।మృత్తికాతుపసాధాతుర్హరితాళకగంధకౌ॥ శుక్రేతుపారదందద్యా
త్పురీషేపిత్తళంతథా । సంధిషుతిలపిష్టంతుమాంసంస్యాద్యవపిష్టకమ్॥ మధు
స్యాల్లోహితస్థానేత్వచాస్థానేమృగత్వచా। స్తనయోర్రక్తకేరిమనాసాయాం
శతపత్రకమ్ ॥ కమలంనాభిదేశేస్యాద్వృంతాకేవృషణాత్రికే । లింగేచరక్త
మూలంతుపరిధాన్యందుకూలకమ్ ॥ గోమూత్రంగోమయంగంధంసర్వౌష
ధ్యాదిసర్వతఇతి - ఇదంనిరగ్నేరపిభార్త్రైవ స్మృత్యనుః। ప్రోషితస్యతథాకా
లోగతశ్చేద్ద్వాదశాబ్దికః । ప్రాప్తేత్రయోదశేవర్షేప్రేతకార్యాణికారయే
త్ ॥బృహస్పతిః ॥ యస్యనశ్రూయతేవార్తాయావద్ద్వాదశవత్సరాత్ । కుశ
పుత్రకదాహేనతస్యస్యాదవధారణా ॥ భవిష్యే॥ పితరిప్రోషితేయస్యనవా
ర్తానైవచాగమః । ఊర్ధ్వంపంచదశాద్వర్షాత్కృత్వాతత్ప్రతిరూపకమ్ ॥ కు
ర్యాత్తస్యతుసంస్కారంయథోక్తవిధినాతతః । తదాదీన్యేవసర్వాణిప్రేతక
ర్మాణికారయేత్॥ ద్వాదశాబ్దప్రతీక్షాపితృభిన్నవిషయేతిమదనరత్నే । క్రం-
గృహ్యకారికాయాంతు ॥ తస్యపూర్వవయస్కస్యవింశత్యబ్దోర్ధ్వతఃక్రియా ।
ఊర్ధ్వంపంచదశాబ్దాత్తుమధ్యమేవయసిస్మృతా ॥ ద్వాదశాబ్దాత్పరాదూర్ధ్వ
ముత్తరేవయసిస్మృతా - చాంద్రాయణత్రయంకృత్వాత్రింశత్కృచ్ఛ్రాణి

వాసుతైః ॥ కుశైఃప్రతికృతిందగ్ధ్వా కార్యాశ్శౌచాదికాః క్రియాః ఇత్యుక్తం-పరాశరః॥ దేశాంతరగతో నష్టస్తిథిర్నజ్ఞాయతేయది । కృష్ణాష్టమీహ్యమావాస్యా కృష్ణా చైకాదశీచయా ॥ ఉదకంపిండదానంచ తత్రశ్రాద్ధంచ కారయేత్॥ ఇదంమాసజ్ఞానే - తత్రాహితాగ్నేఃపూర్ణాశౌచం-అనాహితాగ్నేస్తుత్రిరాత్రం॥ అనాహితాగ్నేర్దేహస్తు దాహ్యోగృహ్యాగ్నినాస్వయమ్।తదభావే పలాశానాంవృంతైః కార్యఃపుమానపి ॥ వేష్టితవ్యస్తథా యత్నాత్కృష్ణసారస్యచర్మణా । ఊర్ణాసూత్రేణబద్ధ్వాతు ప్రలేప్తవ్యోయవైస్తథా॥ సుపిష్టైర్జలసమ్మిశ్రైర్దగ్ధవ్యశ్చ తథాగ్నినా। అసౌస్వర్గాయలోకాయస్వాహేత్యుక్త్వాసబాంధవైః॥ఏవంపర్ణనరందగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి బ్రాహ్మోక్తేః-ఇదంత్రిరాత్రంనదశాహమధ్యేదాహే -తత్రప్రోషితే కాలశేషస్స్యాదిత్యుక్తేః-కింతుతదూర్ధ్వం - తత్రపత్నీపుత్రయోః - పూర్వమగృహీతాశౌచయోర్దశాహోద్యేవ- గృహీతాశౌచయోస్తుత్రిరాత్రం-పత్నీమృతౌభర్తుశ్చైవం-సపత్న్యోశ్చైవమితిస్మృత్యర్థసారే - అన్యసపిండానాంతుసర్వత్ర పర్ణశరదాహేత్రిరాత్రం - తదాహాంగిరాః॥ దేశాంతరమృతంశ్రుత్వానాశౌచం చేత్కథంచన ॥ గృహీతమితిశేషః ॥ కాలాత్యయేపికుర్వీత దాహకాలేదినత్రయమితి-స్మృత్యర్థసారేతు-గృహీతాశౌచానాంస్నానమాత్రముక్తం బహ్వృచపరిశిష్టేపి—అథాతీతసంస్కారః- సచేదంతర్దశాహంస్యాత్తత్రైవసర్వం సమాపయేదూర్ధ్వమాహితాగ్నేర్దాహాత్సర్వమాశౌచం కుర్యాదన్యేషు పత్నీపుత్రయోఃపూర్వమగృహీతాశౌచయోస్సర్వమాశౌచం - గృహీతాశౌచయోఃకర్మాంగంత్రిరాత్రమితి - షడశీత్యాంత్వేవం-విద్వాదగ్నేతుప్రతికృతిదహనేత్వగ్నిదేస్యాత్త్రిరాత్రమిత్యుక్తం- ద్వాదశవర్షాదిప్రతీక్షోత్తరందాహేతుపుత్రాదీనాం సర్వేషాంత్రిరాత్రమితికల్పతరుదివోదాసాదయః—

అథప్రేతసంస్కారేకాలః - హేమాద్రౌగార్గ్యః॥ప్రత్యక్షశవసంస్కారేదినంనైవవిశోధయేత్ ।ఆశౌచమధ్యేసంస్కారేదినంశోధ్యంతుసంభవే ॥ ఆశౌచవినివృత్తౌచేత్పునస్సంస్క్రియతే మృతః । సంశోధ్యైవదినంగ్రాహ్యమూర్ధ్వంసంవత్సరాద్యది ॥ ప్రేతకార్యాణికుర్వీతప్రేషంతత్రోత్తరాయణమ్।కృష్ణపక్షశ్చతత్రాపివర్జయేత్తుదినత్రయమ్ ॥ నారాహే॥చతుర్థాష్టమగేచంద్రే ద్వాదశేచవివర్జయేత్ । ప్రేతకృత్యంవ్యతీపాతేవైధృతౌపరిఘేతథా॥ కరణేవిష్టిసంజ్ఞేచశనైశ్చరదినేతథా । త్రయోదశ్యాంవిశేషేణజన్మతారాత్రయేతథా ॥ జన్మన్యేకోదకానాం [illegible]

యస్మిన్ జ్ఞాతోభవేన్నరః। నప్రోష్ఠపదయోః కార్యం తథాగ్నేయే చ భాంతః॥ దారుణేషు చ సర్వేషు ప్రత్యరే చ వివర్జయేత్॥ కాశ్యపః॥ భరణ్యార్ద్రామఘాశ్లేషామూలం ద్విచరణాని చ। ప్రేతకృత్యేతి దుష్టా సిధనిష్ఠాద్యం చ పంచకమ్॥ ఫాల్గునీద్వితయం రోహిణ్యనూరాధా పునర్వసూ। ఆషాఢే ద్వే విశాఖా చ భాని ద్విచరణాని చ॥ జ్యోతిర్నారదః॥ చతుర్దశీతిథిం నందాం భద్రాం శుక్రార్కవాసరౌ। సితేజ్యయోరస్తమయం ద్వ్యంఘ్రిభం విషమాంఘ్రిభమ్॥ శుక్లపక్షం చ సంత్యాజ్య పునర్దహనముత్తమమ్। వసూత్తరార్ధతః పంచనక్షత్రేషు త్రిజన్మసు॥ పౌష్ణబ్రహ్మర్క్షయోశ్చైవ దహనాత్కులనాశనమ్॥ అస్యాపవాదమాహ తత్రైవ బైజవాపః॥ ప్రేతస్య సాగ్నిదగ్ధస్య ప్రాప్తే త్వేకాదశేహని। నక్షత్రతిథివారాది శోధనీయం న కించన॥ యుగమన్వాదిసంక్రాంతిదర్శే ప్రేతక్రియా యది। దైవాదాపతితా తత్ర నక్షత్రాదినశోధయేత్॥ విశ్వప్రకాశేపి॥ గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యే పౌషమాసే మలిమ్లుచే। నాతీతః పితృమేధస్స్యాద్గయాం గోదావరీం వినా॥ దానమపి తత్రైవోక్తమ్॥ భద్రాయాం భూమిదానం స్యాత్త్రిపాదర్క్షే హిరణ్యదః। వారేషు తత్త్వర్ణం తు వాసోదానం విధీయతే ధనిష్ఠాపంచకవృతే పంచరత్నాని దాపయేత్। ఏకాశీతిపలం కాంస్యం తదర్ధం వా తదర్ధకమ్॥ నవషట్త్రిపలం వాపి దద్యాద్విప్రాయ శక్తితః ఇత్యలం ప్రసంగేన- హేమాద్రౌ వృద్ధమనుః॥ అమృతం మృతమాకర్ణ్య కృతం యస్యౌర్ధ్వదేహికమ్। ప్రాయశ్చిత్తమసౌ స్నాత్వా కృత్వాగ్నీనాదధీత చ॥ జీవన్యది స మాగచ్ఛేద్ఘృతకుంభే నిమజ్జితమ్। ఉద్ధృత్య స్నాపయిత్వాస్య జాతకర్మాది కారయేత్ ద్వాదశాహం వ్రతం చర్యాత్త్రిరాత్రమథవాస్య తు। స్నాత్వోద్వహేత తాం భార్యామన్యాం వా తదభావతః॥ అగ్నీనాధాయ విధివద్వ్రాత్యస్తోమేన వా యజేత్। అథైంద్రాగ్నేన పశునా గిరిం గత్వా చ తత్ర తు॥ ఇష్టిమాయుష్మతీం కుర్యాదీప్సితాంశ్చ క్రతూంస్తతః। అనాహితాగ్నేస్తు చరుః మృతవార్తాశ్రవణే త్వాశ్వలాయనః- సురభయ ఏవ యస్మిన్జీవే మృతశబ్ద ఇతి యస్య తు జీవత ఏవ మృతివార్తాం శ్రుత్వా స్త్రియా సహగమనం కృతం- తదాత్మఘాత ఏవ - భర్తృమరణజ్ఞానస్యైవ నిమిత్తత్వాత్- ప్రమాతృస్యాగౌరవేణాయుక్తత్వాచ్చేతి కేచిత్ - తన్న- మరణజ్ఞానస్య నిమిత్తత్వేతీతానాగతయోరపి తత్త్వాపత్తేః- భర్తుర్వైధవ్యాభావేన తస్యాస్సహగమనాభావాచ్చ- తస్మాదాశౌచవత్ జ్ఞాతమరణస్యైవ నిమిత్తత్వం న చాత్ర తదస్తి- పరం కామ్యం మరణమస్తు- అత ఆత్మహననదోషోస్తీతి తాతపాదాః-తథా సర్పసంస్కారే కృతే త్రిరాత్రమాశౌచం తద్విధిం చాహ శౌనకః—అథవత్స్యా

మిసర్పస్యసంస్కారవిధిముత్తమమ్। సినీవాల్యాంపౌర్ణమాస్యాంపంచమ్యాం వాపికారయేత్ ॥ కృతసర్పవధోవిప్రఃపూర్వజన్మనివాయది। వధంప్రఖ్యాపయేత్పాపీచరేత్కృచ్ఛ్రాంశ్చతుర్దశ॥ పిష్టాయలోహదండంచతన్మూల్యంవా వివాపయేత్॥మూల్యమాహ॥ నిష్కత్రయంద్వినిష్కంవానిష్కమేకంకనీయసమ్। అనుమత్యాదికర్తౄణాంనిష్కపాదంతదర్ధకమ్॥ ఇదంస్వర్ణరూప్యయోర్జ్ఞేయమ్। సంస్కారమాహ॥ ప్రియంగువ్రీహిగోధూమతిలపిష్టైనవాంబునా। కృత్వాసర్పాకృతింనాగ్నేసిధాయప్రార్థయేదహిమ్॥ఏహిపూర్వంకృతస్సర్పఅస్మిన్పిష్టేసమావిశ। సంస్కారార్థమహంభక్త్యాప్రార్థయామిసమాసతః॥వస్త్రపవిత్రగంధాద్యైస్సంపూజ్యచహరేద్బహిః। కుర్యాత్సంస్కారసంకల్పంప్రాణాయామపురస్సరమ్॥ యజ్ఞోపవీతినాకార్యంసర్పసంస్కారకర్మతు। లౌకికాగ్నింప్రతిష్ఠాప్యసమిదాధానమాచరేత్॥ తతోగ్నేరగ్నిదిగ్భాగేభూమింసంప్రోక్ష్యవారిభిః। చితింకృత్వాఘసంస్తీర్యకుశైరాగ్నేయకాగ్రకైః॥ పర్యుక్ష్యాగ్నింపరిస్తీర్యపరిషిచ్యసమర్చయేత్। కృత్వేధ్మాధానమాఘారౌచక్షుషీచయథావిధి॥ సర్పంగృహీత్వాయత్నేనచితిమారోపయేత్సుధీః। స్రువేణజుహుయాదాజ్యమగ్నౌవ్యాహృతిభిస్త్రిభిః॥ సర్పాస్యేజుహుయాదాజ్యంవ్యాహృత్యాచసమగ్రయా। ఆజ్యశేషంస్రువేణైవసర్పదేహేనిషేచయేత్॥ చమసస్థయుగ్లైస్సర్పంవ్యాహృత్యాభ్యుక్ష్యపాణినా।అగ్నేరక్షాణఇత్యనయాసర్పాయాగ్నింప్రదాపయేత్॥ఉపతిష్ఠేద్దహ్యమానంసమోస్తుసర్పమంత్రతః। జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోవాపికృతస్సర్పవధోమయా॥ పూర్వజన్మనివాసర్పతత్సర్వంక్షంతుమర్హసి। క్షీరాజ్యేనతతశ్చాగ్నింప్రోక్ష్యవ్యాహృతిభిర్జలైః॥నాస్తిసంచయనంకుర్యాత్స్నాత్వాచస్వగృహంవ్రజేత్। బ్రహ్మచర్యాదికంకార్యంత్రిరాత్రాశౌచమిష్యతే॥ సచైలంతుచతుర్థేహ్నిస్నాత్వావిప్రాన్సమర్చయేత్। సర్పోనంతస్తథాశేషఃకపిలోనాగఏవచ॥ కాళీకశ్శంఖపాలశ్చభూధరశ్చేతినామభిః। గంధపుష్పాక్షతైర్ధూపదీపాద్యైరర్చయేద్ద్విజాన్॥ ఘృతపాయసభక్ష్యైశ్చద్విజానష్టౌతుభోజయేత్। ఏవంకృతేవిధానేనసర్పసంస్కారకర్మణి॥ సర్పహింసాకృతాత్పాపాన్ముచ్యతేనాత్రసంశయఇతి - ఇతిసర్పసంస్కారః-క్వచిత్తుజీవతోప్యంత్యకర్మాశౌచంచకార్యం- యథా - ప్రాయశ్చిత్తానిచ్ఛోఃపతితస్యఘటస్ఫోటే॥పతితస్యోదకంకార్యంసపిండైర్బాంధవైస్సహ। నిందితేహనిసాయాహ్నేజ్ఞాత్యృత్విగ్గురుసన్నిధౌ॥ దాసీఘటమపాంపూర్ణంపర్యస్యేత్ప్రేతవత్తదా।అహో

రాత్రముపాసీరన్నాశౌచం బాంధవైస్సహేతి మనూక్తేః - నిందితైరిక్త్వాదౌ -
అపరార్కేవసిష్ఠోపి ॥ వేదవిప్లావకశూద్రయాజకోత్తమవర్ణవర్ణపతితానాన్తే
షాంపాత్రనినయనమపాత్రసంస్కారాదకృత్స్నంపాత్రమాదాయదాసో
సవర్ణపుత్రోవాబంధురసదృశోవాగుణహీనఃసవ్యేనపాదేనప్రవృత్తాగ్రాన్ద
ర్భానలోహితాన్వోపస్తీర్యాపః పూర్ణపాత్రమస్మైనినయేన్నేతారంచా
స్యప్రకీర్ణకేశాజ్ఞాతయోన్వాలభేరన్నపసవ్యం కృత్వాగృహేషుస్వైరమాప
ద్యేరన్నతఊర్ధ్వం తేనతంధర్మయేయుస్తద్ధర్మాణస్సంధర్మయంత ఇతి - ఉత్త
మవర్ణాబ్రాహ్మణాదయః - తేషాంవర్ణస్సమూహస్తస్మాత్పతితాబ్రహ్మహా
దయః-అపాత్రసంస్కారః - కుత్సితపాత్రసమూహఃప్రవృత్తాగ్రైఃభిన్నా
గ్రైఃస్వైరంయథేచ్ఛంధర్మాదికార్యంకుర్యుః - అస్మాద్వచనసామర్థ్యాత్ప
త్రనినయనాత్ప్రాక్పతితజ్ఞాతీనాంధర్మకార్యేష్వధికారోనాస్తీత్యపరార్కః-
తస్యవిద్యాగురుయోనిసంబంధాంశ్చసన్నిపాత్యసర్వాణ్యుదకాదిప్రేతకా
ర్యాణికుర్యుః - పాత్రంచాస్యవిపర్యస్యేయుర్దాసః - కర్మకరోవాఽవకరాద
మేధ్యంపాత్రమానీయదాసీఘటాత్పూరయిత్వాదక్షిణాముఖః - పదావిప
ర్యస్యేదముమనుదకంకరోమీతినామగ్రాహంసర్వేన్వాలభేరన్- ప్రాచీనావీ
తినోముక్తశిఖా అపఉపస్పృశ్యగ్రామంప్రవిశేయురితిగౌతమోక్తేశ్చ - ఉద
కాదీత్యుక్తేర్దాహనివృత్తిః - ప్రేతకార్యాణ్యేకాదశాహశ్రాద్ధాంతానిదా
స్యాహృతోంబుఘటోదాసీఘటః - తేనోదకేనామేధ్యపాత్రంపూరయిత్వా
దాసాదిర్న్యుబ్జంవావామపాదేనకుర్యాదితిహరదత్తః - అత్రనామగ్రాహవ
చనముదకాదిప్రేతకార్యేతద్వర్జనత్వార్థం తేనతత్తూష్ణీంభవతి - ఏతచ్చప్రా
యశ్చిత్తానిచ్ఛోః తస్యగురోర్బాంధవానాంరాజ్ఞశ్చసమక్షందోషానభిఖ్యా
పృతమనుభాష్యపునః పునరాచారంలభస్వేతిసయద్యేవమప్యనవస్థితమతిస్స్యా
త్తతోస్యపాత్రంవిపర్యస్యేదితిశంఖోక్తేః - జీవంతమేవోద్దిశ్యపిండోదకశ్రా
ద్ధానినాస్యాదద్యాదిత్యపరార్కః- కృతప్రాయశ్చిత్తస్యఘటస్ఫోటేకృతేపి
సంగ్రహవిధిమాహగౌతమః - యస్తుప్రాయశ్చిత్తేనశుద్ధ్యేత్తస్మిన్ శుద్ధేశా
తకుంభమయంపాత్రంపుణ్యహ్రదాత్పూరయిత్వాస్రవంతీభ్యోవాతతఏనము
పస్పర్శయేయురథాస్మైతత్పాత్రందద్యుస్తత్సప్రతిగృహ్యజపేచ్ఛాంతాద్యౌ
శ్శాంతాపృథివీశాంతంవిశ్వమంతరిక్షంయోరోచనస్తమిహగృహ్ణామీత్యేతైర్య
జుర్భిః పావమానీభిస్తరత్సమందీభిః కూశ్మాండైశ్చాజ్యంజుహుయాద్ధిరణ్యంద
ద్యాద్గాంచాచార్యాయయస్యతుప్రాణాంతకంప్రాయశ్చిత్తంసమృతఃశుద్ధ్యే

త్సర్వాణ్యేవతస్మిన్నుదకాదీని ప్రేతకర్మాణికుర్యురేత దేవశాంత్యుదకంసర్వే షూపపాతకేష్వితి-ఘటస్ఫోటోత్తరం ప్రాణాంతికప్రాయశ్చిత్తేకృతేతుమృత ఏవశుద్ధ్యేన్నతత్రసంగ్రహవిధిః- అతస్తేనవినాపి ప్రేతకర్మకుర్యాదిత్యర్థః-ఉప పాతకేష్వపిఘటస్ఫోటేకృతేఏవంకార్యమిత్యర్థః-యాజ్ఞవల్క్యః॥చరితవ్రతఆ యాతేనినయేరన్నవంఘటమ్। జుగుప్సేరన్నచాప్యేనంసంవసేయుశ్చసర్వశః॥ కృతఘటస్ఫోటస్యైవాయంపరిగ్రహవిధిరితిమితాక్షరాయామపరార్కేచ - అన్యథాప్రాయశ్చిత్తమాత్రేఏతత్ప్రసంగాత్ - మనురపి-ఘటస్ఫోటముక్త్వా॥ నివర్తేరంశ్చతస్మాత్తుసంభాషణసహాసనైరిత్యుక్త్వా ॥ ప్రాయశ్చిత్తేతుచరి తేపూర్ణకుంభమపాంనవమ్ । తేనైవసార్ధంప్రాస్యేయుస్స్నాత్వాపుణ్యేజ లాశయేఇతితచ్ఛబ్దంప్రాయుంక్త - అపరార్కేవసిష్ఠోపి ॥ పతితానాంచరి తవ్రతానాంప్రత్యుద్ధారోథాప్యుదాహరంతి॥ అగ్రేభ్యుద్ధరతాంగచ్ఛేత్క్రీ డన్నివహసన్నివ । పశ్చాత్పాతయతాంగచ్ఛేచ్ఛోచన్నివరుదన్నివేత్యాచా ర్యమాతృపితృహంతారస్తత్ప్రసాదాదపగతపాపా ఏషాంతేషాంప్రత్యాప త్తిః - పూర్ణహ్రదాత్ప్రవృత్త్యాద్వాసకాంచనంపాత్రంమాహేయంవాద్భిః పూరయిత్వాపోహిష్ఠీయాభిరేనమద్భిరభిషించేయుః - సర్వఏవాభిషిక్తస్య ప్రత్యుద్ధారఃపుత్రజన్మనావ్యాఖ్యాతఇతి - ప్రత్యుద్ధారఃపరిగ్రహః - తత్రోద్ధ రతాంహసన్నివాగ్రేసరస్స్యాత్ - పాతయతాంఘటస్ఫోటంకుర్వతాంశో చన్నివపశ్చాద్గచ్ఛేత్ ॥ మాతాపిత్రాదిహంతౄణాంపరిగ్రహోనకార్యః- తత్ప్రసాదేసతిచీర్ణవ్రతానాంకార్యః - ప్రవృత్తంనిర్ఘురః- పుత్రజన్మనేత్యభి షేకోత్తరంజాతకర్మాదయస్సంస్కారాః - పుత్రజన్మవత్కార్యాఇత్యప రార్కేవ్యాచఖ్యౌ - అతఏవవిజ్ఞానేశ్వరోఘటేపవర్జితేజ్ఞాతిమధ్యస్థోయవ సంగవాంద్యాత్ - ప్రథమంగోభిః సత్కృతస్యహిసత్క్రియేత్యత్రగవాం భక్షణాభావేపునర్వ్రాత్యం చరేదిత్యేతత్ప్రకృతేఏవంచరితవ్రతవిధావిశేషో యమితివదన్ఘటస్ఫోటోత్తరంపరిగ్రహఏవైతన్నసర్వత్రేత్యాహ - తస్మా త్కృతేపిఘటస్ఫోటేప్రాయశ్చిత్తంపరిగ్రహవిధిః పునస్సంస్కారాభవంతీతి సిద్ధమ్-తథాజీవచ్ఛ్రాద్ధేకృతేహేమాద్రౌబౌధాయనః ॥ తత్రాశౌచంద శాహంస్యాదిత్యలంప్రసంగేన - ఏవంసాపవాదేఆశౌచేఉక్తేప్రతిశాఖంభిన్నే ష్వంత్యకర్మణిసాధారణంకించిదుచ్యతే- తత్రాధికారిణఃప్రాగుక్తాః-సర్వా భావేధర్మపుత్రోవాకార్యః॥ అపుత్రేణసుతఃకార్యోయాదృక్తాదృక్ప్రయత్న తః । పిండోదకక్రియాహేతోర్నామసంకీర్తనాయచేతివ్యాసవచనాత్ - కృ

హ్యాపరిశిష్టే॥అసగోత్రస్సగోత్రోవాయదిస్త్రీయదివాపుమా౯।ప్రథమేహని
యఃకుర్యాత్సదశాహంసమాపయేత్॥దద్యాత్పిండమితిశేషః - భవిష్యే॥య
త్రాద్యేదీయతేపిండస్తత్రసర్వంసమాపయేత్॥బ్రాహ్మేపి॥ప్రథమేహనియో
దద్యాత్ప్రేతాయాన్నంసమాహితః। అన్నంనవసుచాన్యేషుసఏవప్రదదాత్య
పి॥విజ్ఞానేశ్వరాదయస్తుకేచిత్తు-అగ్నిందద్యాదితివ్యాచక్షతే॥ సగోత్రోవాస
గోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేనరః। సోపికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేత్తుదశమే
హనీతిదివోదాసీయేపచనాచ్చ-తత్రైవ॥దృష్ట్వాస్థానస్థమాసన్నధర్మోన్మీలిత
లోచనమ్।భూమిష్ఠంపితరంపుత్రోయదిదానంప్రదాపయేత్॥ తద్విశిష్టగయా
శ్రాద్ధాదశ్వమేధశతాదపి॥తానియథా॥ మోక్షందేహిహృషీకేశమోక్షందే
హిజనార్దన। మోక్షధేనుప్రదానేనముకుందఃప్రీయతాంమమేతి॥ మోక్షధేను
మంత్రః॥ ఐహికాముష్మికంయచ్చసప్తజన్మార్జితంఋణమ్। తత్సర్వంశుద్ధిమా
యాతుగామేకాందదతోమమేతి॥ ఋణధేనోః॥ఆజన్మోపార్జితంపాపంమనో
వాక్కాయకర్మభిః।తత్సర్వంనాశమాయాతుగోప్రదానేనకేశవేతిపాపధేనోః
భారతే॥శుక్లపక్షేదివాభూమౌగంగాయాంచోత్తరాయణే।ధన్యాస్తాతమరి
ష్యంతిహృదయస్థేజనార్దనే। హేమాద్రౌవారాహే॥వ్యతీపాతోథసంక్రాంతి
స్తథైవగ్రహణంరవేః।పుణ్యకాలాస్తదాసర్వేయదామృత్యురుపస్థితః॥వ్యాసః
ఆసన్నమృత్యునాదేయాగౌస్సవత్సాతుపూర్వవత్ ।తదభావేతుగౌరేవనరకో
త్తారణాయవై॥తదాయదివశక్తోస్తిదాతుంవైతరిణీంతుగామ్। శక్తోన్యోరుక్త
దాదత్వాదద్యాచ్ఛ్రేయోమృతస్యతు॥మదనరత్నేజాతూకర్ణ్యః॥ఉత్క్రాంత్యా
దీనిదానానిదశదద్యాన్మృతస్యతు।గోభూతిలహిరణ్యాజ్యవాసోధాన్యగుడా
నిచరౌప్యంలవణమిత్యాహుర్దశదానాన్యనుక్రమాత్ ఏతానిదశదానానినరా
ణాంమృత్యుజన్మనోః॥కుర్యాదభ్యుదయార్థంతుప్రేతేపిహిపరత్రవై।బ్రాహ్మే
తామ్రపాత్రంతిలైఃపూర్ణంప్రస్థమాత్రంద్విజాయతు। సహిరణ్యంచయోద
ద్యాచ్ఛ్రద్ధావిత్తానుసారతః॥ సర్వపాపవిశుద్ధాత్మాలభతేగతిముత్తమామ్।
ఉత్క్రాంతవైతరణ్యౌచదశదానానిచైవహి॥ ప్రేతేపికృత్వాతంప్రేతంశవ
ధర్మేణదాహయేత్॥ తత్రైవపరిశిష్టే॥ మ్రియమాణస్యకర్ణేతుపుణ్యమంత్రా
న్జపేత్తతః॥ క్రియానిబంధేగారుడేత్వష్టౌదానాన్యుక్తాని॥ తులసీసన్నిధౌకృ
త్వాసాలగ్రామశిలాంతథా। తిలాలోహంహిరణ్యంచ కార్పాసంలవణంత
థా॥సప్తధాన్యంక్షితిర్గావఏకైకంపావనస్మృతమితి- దశదానవైతరిణీధేనూ
త్క్రాంతిధేనుదానాదిభట్టకృతాంత్యేష్టిపద్ధతౌజ్ఞేయం - కర్తాంత్యకర్మాధి

కారార్థంత్రీన్కృచ్ఛ్రాన్కుర్యాదితితత్త్రైవోక్తం- అత్రదేవయాజ్ఞికేనము
మూర్షోర్మధుపర్కదానముక్తం- తదుక్తంవారాహే ॥ దృష్ట్వాసువిహ్వలం
హ్యేనంయమమార్గానుసారిణమ్। ప్రయాణకాలేతునరోమంత్రేణవిధిపూర్వ
కమ్॥మధుపర్కంత్వరన్గృహ్యాదిమంమంత్రముదాహరేత్ ॥ ఓం,గృహాణచేమం
మధుపర్కమాద్యంసంసారనాశనకరంహ్యమృతేనతుల్యమ్ । నారాయణేనర
చితంభగవత్ప్రియాణాందాహేచశాంతికరణంసురలోకపూజ్యమ్॥ అనేనై
వతుమంత్రేణదద్యాచ్చమధుపర్కకమ్ । నరస్యమృత్యుకాలేతుపరలోకసుఖా
వహమ్ —అథముమూర్షరణేనో వాసీయే ॥ చండాలాదిస్పృతేవిప్రేస్వంతరితు
మృతేపివా। కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌచాంద్రాయణేశుద్ధిః సత్రప్రకీర్తితా॥దేవజానీయే
జాబాలిః॥శూద్రేణదగ్ధోయోవిప్రోసంభవేచ్ఛ్వాంగతిమ్।ప్రాయశ్చిత్తంప్ర
కుర్వీతబ్రాహ్మణఃపాపశుద్ధయే ॥ చాంద్రాయణంపరాకంచప్రాజాపత్యం
విశోధనమ్॥గృహ్యకారికాయాం॥ ఉదక్యాసూతికావాపియదిప్రేతంస్పృశం
తిహి।తస్యైషవిధిరాదిష్టోవాత్యేన్నైవమహాత్మనా॥ ఏవస్నాతికోక్తః-మదన
రత్నేస్మృత్యంతరే॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టాధరోచ్ఛిష్టోభయోచ్ఛిష్టేతథైవచ।అస్పృ
శ్యస్పర్శనేచైవఖట్వావిమరణేచ॥ శ్వాసక్రవ్యాదసంస్పర్శేకృమికీటోద్భవేపి
చ।ఏతద్దోషానుసారేణప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్॥ కృచ్ఛ్రాంస్త్రీన్షట్పంచ
దశాంశ్చాంద్రత్రయమథాపివా । శుద్ధ్యేదానీంసంపాద్యశవధర్మేణదా
హయేత్॥గృహ్యకారికాయాం॥ ఖట్వాయాంమరణేచైవత్రీంస్త్రీన్కృచ్ఛ్రా
న్ప్రకల్పయేత్। సప్తాంత్యజైస్తుసంస్పృష్టోమృతోమాసకథంచన॥ ఏకత్రిం
శతాకృచ్ఛ్రైస్తుశుద్ధిరుక్తామనీషిభిః। కుణపస్యార్ధదగ్ధస్యపితాస్పృష్టాంత్య
జాదిభిః॥ తత్స్పర్శనేదూషణంచత్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్విశుద్ధ్యతి॥ధర్మప్రదీపే॥చాం
డాలసూతికోదక్యాస్పృష్టేప్రేతేతథైవచ। తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థంకృచ్ఛ్రా
న్పంచదశాచరేదిత్యుక్తం- మనుః॥ అస్వర్గ్యాహ్యాహుతిస్సాస్యాచ్ఛూద్రసంప
ర్కదూషితా॥ అత్రాపికృచ్ఛ్రత్రయం- అస్పృశ్యస్పర్శనేచైవేత్యుక్తేః- త
త్రైవకర్మప్రదీపే ॥ రాత్రౌవారాత్రిశేషేవా మ్రియంతేచేద్ద్విజాతయః।
దాహంకృత్వాయథాన్యాయంచ్వాపిండౌసర్వపేత్సుతః — రజస్వలాగర్భి
ణ్యాదిమృతౌతువక్ష్యామః- నిర్ణయామృతేపారిజాతేయమః॥ సంధ్యాయాం
వాతథారాత్రౌదాహఃపాథేయకర్మచ । నవశ్రాద్ధంచనోకుర్యాత్కృతంని
ష్ఫలతాంవ్రజేత్॥ ఏతద్దినమృతస్యరాత్రినిషేధార్థం-యత్తుస్కాందే॥ యది
రాత్రౌదహేత్తస్యసమాప్తిర్గ్రహనస్యతు। పరేఽహన్యాదితేసూర్యేకార్యాత

స్యోదకక్రియా॥ దగ్ధస్యతుసవైకార్యారాత్రౌజాతూదకక్రియేతి-తన్నిర్మూలం
రాత్రిమృతస్యతుతత్రైవసంగ్రహే॥ రాత్రౌదగ్ధ్వాతుపిండాంతంకృత్వావప
నవర్జితమ్। వపనంనేష్యతేరాత్రౌశ్వస్తనీవపనక్రియేతి- వపనంతుప్రాతః- త
చ్చసర్వైఃపుత్రైఃకార్యం॥ గంగాయాంభాస్కరక్షేత్రేమాతాపిత్రోర్గురో
ర్మృతౌ। ఆధానేసోమయాగేచవపనంసప్తసుస్మృతమితిమితాక్షరాయాం
స్మృతేః- మరణస్యానంగిత్వాన్నైమిత్తికమిదం- తదేవసంగ్రహవచనేనపరే
ద్యురుత్కృష్యతేతీర్థవత్- తేనకస్యచిద్దాహాంగత్వోక్తిశ్చింత్యా- మదనరత్నే
గాలవః॥ప్రథమేహనికర్తవ్యంవపనంచానుభావినామ్। ప్రేతస్యకేశశ్మశ్ర్వాది
వాపయిత్వాథదాహయేత్॥ ఆశౌచాంతేతుపునఃకార్యంవిధిబలాత్- మదన
పారిజాతేప్యేవం- తేనసర్వస్యాస్యనిర్మూలత్వోక్తిరజ్ఞోక్తిరేవ-స్మృతిరత్నా
వళ్యాం॥ శవంరాత్ర్యుషితంచేత్త్రీన్కృచ్ఛ్రాన్కృత్వాదహేత్సుతః॥ మదన
రత్నేంగిరాః॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టాధరోచ్ఛిష్టేహ్యంతరిక్షమృతేపివా। కృచ్ఛ్రత్ర
యంప్రకుర్వీతఆశౌచేమరణేపిచ—అథసాగ్నేర్విశేషః- కారికాయాం॥కృష్ణ
పక్షేప్రమీయేతయద్యహ్నిప్రాతరాహుతీః। శేషాస్తుజుహుయాద్దర్శపర్యం
తాఃపక్షహోమవత్॥ ప్రతిపత్ప్రాతర్హోమాంతా ఇత్యర్థః- యద్యాహితా
గ్నిరపరపక్షేమ్రియేతాహుతిభిరేనం- పూర్వపక్షేహరేయురిత్యాశ్వలాయ
నోక్తేః॥తదానీమేవజుహుయాత్సాయంకాలాహుతీరపి। సాయంమ్రియేతచే
త్సాయమాహుతీర్జుహుయాదథ॥ తదానీమేవజుహుయాత్ప్రాతఃకాలాహు
తీరపి। సకృద్గృహీతమంత్రేష్టంభిన్నతంత్రంచహోమయోః॥ దార్శంచాపిప్రకు
ర్వీతస్థాలీపాకంతదైవతు ॥ ఛందోగపరిశిష్టే ॥ హుతాయాంసాయమాహు
త్యాందుర్బలశ్చేద్గృహీభవేత్। ప్రాతర్హోమస్తదైవస్యాజ్జీవేచ్చసపునర్నవా॥
ఇదంశుక్లపక్షపరం-దుర్బలోముమూర్షుః- త్రికాండమండనః॥దర్శేష్టించతదా
కుర్యాదిష్టిర్యదినసంభవేత్ । దేవతానాంప్రధానానామేకైకస్యహునేత్పృ
థక్॥పురోనువాక్యాయాజ్యాభ్యాంచతురాత్తఘృతాహుతీః॥ తథా॥అగ్నా
వరణ్యోరారూఢేప్రమీయేతపతిర్యది । ప్రేతంస్పృష్ట్వామథిత్వాగ్నింజప్త్వా
చోపావరోహణమ్॥ ఘృతంచద్వాదశోపాత్తంతూష్ణీంహుత్వాశవక్రియా।
విచ్ఛిన్నశ్రౌతాగ్నేర్మృతౌతుప్రేతాధానంతత్రైవోక్తం॥ ప్రేతంస్వామ్యా
లయేక్షిప్త్వామథితాగ్న్యనలేరణీ। సన్నిధాయారణీమంథేద్యస్యేతియజు
షాతతః॥ యస్యాగ్నయోజుహ్వతోమాంసకామాస్సంకల్పయంతేయజమా
నమాంసం జాయంతుతేహవిషేసాదితాయస్వర్గంలోకమిమంప్రేతంనయం

త్వితిమంత్రతః॥ ప్రణీయపావకంతూష్ణీంద్వాదశోపాత్తసర్పిషా। తూష్ణీం
హుత్వాతతఃకుర్యాత్ప్రేతేమాత్యాఇతిక్రియామ్॥ నష్టేష్వగ్నిష్వధారణ్యో
ర్నాశేస్వామీమ్రియేతచేత్ । ఆహరేదరణీద్వంద్వంమనోజ్యోతిరృచాతతః॥
యజ్ఞపార్శ్వః॥ యజమానేచితారూఢేపాత్రన్యాసకృతేసతి। వర్షాద్యభిహ
తేవహ్నౌకథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః॥ తదర్ధదగ్ధకాష్ఠైనమంథనంతత్రకారయే
త్। తచ్ఛేషాలాభతోన్యేనదగ్ధశేషేణవాపునః॥ హుత్వాజ్యంలౌకికేవహ్నౌ
హుతశేషందహేత్తువా॥ అత్రాగ్నిషుసత్సుపర్ణశరైశ్శరీరోత్పత్తిః- శరీరేవా
సతిప్రేతాధానేనాగ్న్యుత్పత్తిః- ఉభయాభావేతుప్రేతాధానేనాధికారా
ద్దాహాదిసంస్కారలోపః- ఉదకదానాద్యేవకార్యమితికేశవీకారశతద్వయీ
ప్రముఖాః-తన్న॥ నిషేకాద్యాఃస్మశానాంతాస్తేషాంవైమంత్రతఃక్రియాఇతి
విరోధాత్ - క్రియాలోపగతాయేచేతినిషేధాత్తదభావేపలాశానాంవృం
తైఃకార్యః- పుమాసపీత్యభావేవిధానస్యాగ్న్యభావేపిసామ్యాచ్చ- తేనప్రే
తాహుత్యభావేపిస్విష్టకృద్ద్రవ్యాంతరోక్తేరదృష్టార్థత్వాత్- ప్రేతాధానం
దాహేపిభవత్యేవ - ప్రతికృతేరగ్నీనాంచప్రేతాధానప్రయోజకత్వాత్తు
తేః-పత్న్యాఅప్యేవం॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రేణస్త్రియంవృత్తవతీంప
తిరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-యత్తు॥ ద్వితీయాంచైవయోభార్యాందహేద్వైతా
నికాగ్నిభిః । జీవంత్యాంప్రథమాయాంతు సురాపానసమంస్మృతమితితదా
ధానేసహానధికృతావిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- మదనరత్నేబ్రాహ్మేపి॥ఆహి
తాగ్న్యోశ్చదంపత్యోర్యస్త్వావామ్రియతేభువి । తస్యదేహస్సపిండైశ్చదగ్ధ
వ్యస్త్రిభిరగ్నిభిః॥ పశ్చాన్మృతస్యదేహస్తుదగ్ధవ్యోలౌకికాగ్నినా।అనాహితా
గ్నిదేహస్తుదాహ్యోగృహ్యాగ్నినాద్విజైః॥ త్రికాండమండనస్తువికల్పమాహ॥
జ్యేష్ఠాయాంవిద్యమానాయాంద్వితీయాయైస్వయోషితే। కామ్యంనిత్యాగ్ని
హోత్రంవానకథంచిత్ప్రయచ్ఛతి ॥ స్త్రీమాత్రమపిశేషేణదగ్ధ్వాన్యైర్వైది
కాదిభిః।వివాహ్యాదధతేయద్వాధానమేవాస్తిచేద్వధూరితి- అత్రేదంతత్వం-
సాగ్నేః పత్నీమృతౌద్వాపక్షౌపునర్వివాహేచ్ఛాయాంపూర్వాగ్నిభిర్దహేది
త్యేకఃపక్షః॥ భార్యాయైపూర్వసారిణ్యైదత్వాగ్నిసంత్యకర్మణి। పునర్దారక్రి
యాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచేతిమనూక్తేః ॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రే
ణస్త్రియంవృత్తవతీంపతిరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ - పునర్వివాహాశక్తౌనిర్మం
థ్యేనతాందగ్ధ్వాపూర్వాగ్నిష్వేవాగ్నిహోత్రేష్ట్యాదికార్యమిత్యర్థః- ఆహో
ర్యేణాహితాగ్నింపత్నీచేత్యాశ్వలాయనోక్తేః- భరద్వాజోపి-నిర్మంథ్యేనప

త్నీమితి- పూర్వాగ్న్యేకదేశేనదహేదితియజ్ఞపార్శ్వదేవయాజ్ఞికాదయః-
యానిచతస్మాదపత్నీకోప్యగ్నిహోత్రమాహరేదితిశ్రుతిః- విష్ణుః-ఛందోగప
రిశిష్టంచ॥ మృతాయామపిభార్యాయాంలౌకికాగ్నింనహిత్యజేత్। ఉపాధినా
పితత్కర్మయావజ్జీవంసమాచరేత్॥ ఉపాధిర్హేమకుశపత్న్యాదిః॥అన్యేకుశ
మయీంపత్నీంకృత్వాతుగృహమేధినః। అగ్నిహోత్రముపాసంతేయావజ్జీవ
మనువ్రతా ఇత్యపరార్కే స్మృత్యంతరాత్ - కాత్యాయనోపి॥ రామోపికృ
త్వాసౌవర్ణీంసీతాంపత్నీంయశస్వినీమ్। ఈజేబహువిధైర్యజ్ఞైస్సహభ్రాతృభి
రచ్యుతఇత్యాదీనితానిపూర్వాగ్నిష్వేవాగ్నిహోత్రాదిపరాణినత్వపత్నీక
స్యాధానార్థాని- క్రతువిధీనామాధానాప్రయోజకత్వాత్-అపత్నీకస్యాధా
నాప్రవృత్తిరితిమానవపరిశిష్టాచ్చ - సోమేనభవత్యేవ-అపత్నీకోప్యసోమ
పఇతిశ్రుతేః- యత్తుభరద్వాజాపస్తంబసూత్రం॥ దారకర్మణియద్యశక్తఆ
త్మార్థమగ్న్యాధేయమితి- అస్యార్థః - పునర్వివాహాశక్తౌయదగ్న్యాధేయం
పూర్వకృతమస్తితదాత్మార్థమేవ- నపత్న్యైదద్యాదితి-బ్రాహ్మణభాష్యాప
రార్కశారకరామాండారాదితత్వమప్యేవం- త్రికాండమండనస్తుపక్షద్వ
యమాహ- అన్యేత్వపత్నీకస్యాధానమాహుస్తదాశయంనవిద్మః-వృద్ధయా
జ్ఞవల్క్యః॥ ఆహితాగ్నిర్యథాన్యాయందగ్ధవ్యస్త్రిభిరగ్నిభిః।అనాహితాగ్ని
రేకేనలౌకికేనాపరోజనః॥క్రతుః॥ ఏవంవృత్తాంసవర్ణాంస్త్రీంద్విజాతిఃపూర్వ
మారిణీమ్। దాహయేదగ్నిహోత్రేణయజ్ఞపాత్రైశ్చధర్మవిత్॥ కారికా
యాం॥పత్నీమపిదహేదేవంభర్తుఃపూర్వంమృతాయది। అనగ్నికాందహేద్దే
వంకపాలేనసహవిత్సుజా-ఆశౌచప్రకాశేక్రతుః॥ విధురంవిధవాంచైవకపాల
స్యాగ్నినాదహేత్। బ్రహ్మచారిణంయతించైవదహేదుత్తపనాగ్నినా॥తుషా
గ్నినాచదగ్ధవ్యాఃకన్యకాబాలఏవచ। అగ్నివర్ణంకపాలంతుకృత్వాతత్రవినిక్షి
పేత్॥ కరీషాదితతోవహ్నిర్జాతోయస్సకపాలజః॥ అనుపనీతేయద్యపిజాతా
రణ్యగ్నిఃకైశ్చిదుక్తస్తథాపితస్యకలౌనిషిద్ధత్వోక్తేరయమేవజ్ఞేయః-స్మృత్యం
తరే॥ గృహస్థోబ్రహ్మచారీచవిరోధువిధవాఃస్త్రియః। ఔపాసనశ్చోత్తపన
స్తుషాగ్నిస్తుకపాలజః॥ ఉత్తపనస్తు॥దర్భాగ్రేగ్నింతుప్రజ్వాల్యపునర్దర్భైస్తు
సంయుతః। పునర్దర్భైస్తృతీయేగ్నిరేషఉత్తపనస్స్మృతః॥యమః॥యస్యానయ
తిశూద్రోగ్నింతృణకాష్ఠహవీంషిచ। ప్రేతత్వంచసదాతస్యసచాధర్మేణలిప్య
తే॥దేవలః॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతికాగ్నిశ్చకర్హిచిత్।పతితాగ్నిశ్చి
తాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితః॥మనుః॥ దక్షిణేనమృతంశూద్రంపురద్వారేణని

ర్హరేత్ । పశ్చిమోత్తరపూర్వాస్తు యథాసంఖ్యం ద్విజాతయః॥ అత్ర ప్రాతిలో
మ్యేన క్రమః॥ పూర్వాభిముఖస్తు నేతవ్యో బ్రాహ్మణో బాంధవైర్గృహాత్ । ఉత్తరా
భిముఖో రాజా వైశ్యః పశ్చిముఖస్తథా॥ దక్షిణాభిముఖశ్శూద్రో నిర్హర్తవ్యస్స్వ
బాంధవైరిత్యాదిపురాణాదిభ్యః పరార్కః తేన త్రిరాత్రాశౌచకస్యక్రోనులోమక్రమో
హాయః- ఆశ్వలాయనాః- జ్యేష్ఠప్రథమాః- కనిష్ఠజఘన్యా గచ్ఛేయుః- అథానో
త్తరం ద్వితీయవివాహే కృతే యజమానమరణే శాంతిస్మార్తాగ్న్యోర్వ్యస్సంసర్గః-
బౌధాయనసూత్రే॥ అథయద్యాహితాగ్నేర్ద్వే భార్యే స్యాతాం దేవపూర్వికం సంయో
గాస్త్రియేతౌపాసనం సంపరిస్తీర్యాజ్యం విలాప్య చతుర్గృహీతం గృహీత్వా స
మిద్వత్యగ్నౌ జుహోతి- సమ్మితం సంకల్పేథామితి మిందాహుతీర్వ్యాహృతీశ్చ
హుత్వాథైకేనమగ్నినాయం తే యోనిరృత్వియ ఇతి సమిధి సమారోప్య గార్హప
త్యే సమిధమభ్యాదధాతి భవతం నస్సమనసావితి గార్హపత్య ఆజ్యం విలాప్య చ
తుర్గృహీతం గార్హపత్యే జుహోత్యగ్నావగ్నిశ్చరతి ప్రవిష్ట ఇత్యపరం చతు
ర్గృహీత్వా చితిః స్రుగితి స్రగ్రహం జుహోత్యథ గార్హపత్యే స్రువాహుతీర్జు
హోతి బ్రాహ్మణ ఏకహోతేతి దశభిరథ ప్రాచీనావీత్యన్వాహార్యపచనే జు
హోతి యే సమానా యే సజాతా ఇతి ద్వాభ్యామథ తత్రైవ స్రువాహుతిం జు
హోత్యగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధా నమః, స్వాహేత్యథ య
జ్ఞోపవీతీ ద్వాదశ గృహీతేన స్రుచం పూరయిత్వా పురుషసూక్తేనాహవనీ
యే జుహోత్యథ స్రువాహుతీర్జుహోత్యగ్నయే వివిచయే స్వాహాగ్నయే వ్ర
తపతయేఽగ్నయే పవమానాయాగ్నయే పావకాయాగ్నయే శుచయే స్వా
హాగ్నయే పథికృతే స్వాహాగ్నయే తంతుమతేఽగ్నయే వైశ్వానరాయేత్యథ చతు
ర్గృహీతం జుహోతి మనో జ్యోతిరిత్యత ఊర్ధ్వం పైతృకం కర్మ ప్రతిపద్యత ఇతి-
ఆహితాగ్నౌ విదేశమృతే పథికృతీష్టిః కృత్వాగ్నిహోత్రం తద్దాహః పాత్ర
యోజనం చ కల్పసూత్రాదిభ్యో స్మృత్యాపి తామహాకృత పద్ధతేశ్చ జ్ఞేయమితి బహు
వక్తవ్యత్వాదుపరమ్యతే స్మార్తాగ్నిసూత్రం మదనరత్నే ఛందోగపరిశిష్టే చ॥ దు
గ్ధలంస్నాపయిత్వా తు శుద్ధచేలాభిసంవృతమ్ । దక్షిణాశిరసం భూమౌ బర్హి
ష్మత్యాం నివేశయేత్ ॥ ఘృతేనాభ్యక్తమాస్నాప్య శుద్ధవస్త్రోపవీతినమ్। చం
దనోక్షితసర్వాంగం సుమనోభిర్విభూషయేత్ ॥ హిరణ్యశకలాన్యస్య క్షిప్త్వా
ఛిద్రేషు సప్తసు । ముఖేష్వథాపిధాయైనం నిర్హరేయుస్సుతాదయః ॥ ఆమ
పాత్రేఽగ్నిమాదాయ ప్రేతమగ్నిపురస్సరమ్। ఏకోఽనుగచ్ఛేత్తస్యార్ధమర్ధపథ్యు
త్సృజేద్భువి ॥ ఊర్ధ్వపాదహసం కార్యమాసీనో దక్షిణాముఖః । సవ్యం జా

న్వాచ్యాశనకైస్తిలంపిండదానవత్ ॥ అథపుత్రాదిరాప్లుత్యకుర్యాద్దారుచయంమహత్ । తత్రోత్తానంనిపాత్యైనందక్షిణాశిరసంముఖే ॥ఆజ్యపూర్ణాంస్రువందద్యాద్దక్షిణాగ్రాంనసిస్రుచమ్ । పాదయోరధరాంప్రాచీమరణీమురసీతరాం ॥ పార్శ్వయోశ్శూర్పచమసౌసవ్యదక్షిణయోఃక్రమాత్ । ముసమేతుస్యసేన్యబ్జమంతరూర్వోరులూఖలమ్ ॥ చాత్రోపిశీధమత్రైవఅగ్నయేరస్యయంవిధిః । అపసవ్యేనకృత్వైతద్వాగ్యతఃపితృదిఙ్ముఖః ॥ అథాగ్నింసవ్యమావృత్యోదద్యాద్దక్షిణతశ్శనైః । అస్మాత్త్వమధిజాతోసిత్వదయంజాయతాంపునః ॥ అసౌస్వర్గాయలోకాయస్వాహేతిపరికీర్తయేత్ ॥ తథా॥ ఏవమేవాహితాగ్నేశ్చపాత్రన్యాసాదికంభవేత్ । కృష్ణాజినాదికంచాత్రవిశేషోధ్వర్యుచోదితః॥తత్రైవ॥ అనగ్నయేవాప్యతానాదగ్ధవ్యాయాప్యపస్థితా। అగ్నిప్రదానమంత్రోస్యానప్రయోజ్యఇతిస్థితిః - ఇదంఛందోగానామేవ-పాత్రన్యాసోక్తేరుత్తానదేహత్వంసాగ్నిపరం - నిరగ్నిస్తుప్రమానధోముఖఃస్త్రీతూత్తానాదాహ్యా ॥ సగోత్రజైర్గృహీత్వాతుచితామారోప్యతేశవః।అధోముఖోదక్షిణాదిక్చరణస్తుపుమానితి ॥ ఉత్తానదేహానారీతుసపిండైరపిబంధుభిరిత్యాదిపురాణాదితిశుద్ధితత్వహారలతాదయః - ఉత్తరశిరస్త్వంసామగేతరపరం - వారాహేత్వగ్నిదానేఽన్యోమంత్రః ॥ కృత్వాతుదుష్కృతంకర్మజానతావాప్యజానతా । మృత్యుకాలవశంప్రాప్యనరంపంచత్వమాగతమ్ ॥ ధర్మాధర్మసమాయుక్తంలోభమోహసమావృతమ్ । దహేయంసర్వగాత్రాణిదివ్యాంలోకాన్సగచ్ఛతు ॥ జ్వలమానంమహావహ్నింశిరఃస్థానేప్రదాపయేత్॥చతుర్వర్ణేషుసంస్థానమేవంభవతిపుత్రకే ॥ అత్రక్రియానిబంధేగారుడేషట్పిండదానముక్తం ॥ మృతస్యోత్క్రాంతిసమయేషట్పిండాన్క్రమశోదదేత్।మృతిస్థానేతథాద్వారిచత్వరేతార్క్ష్యకారణాత్ ॥ విశ్రామేకాష్ఠచయనేతథాసంచయనేచషట్ ॥ తథా॥ ఆదాహేయాస్తుషట్పిండాదశదేయాదశాహికాః॥స్థానేచార్ధపథేతేచితాయాంశవహస్తకే॥ స్మశానవాసిభూతేభ్యష్షష్ఠంసంచయనేతథా॥తతః॥ త్వంభూతకృజ్జగద్యోనేత్వంలోకపరిపాలకః।ఉక్తస్సంహారకస్తస్మాదేనంస్వర్గంమృతంనయేత్యగ్నిందత్వాస్మాత్త్వమితిమంత్రేణార్ధదగ్ధేఆజ్యాహుతిరుక్తా ఆహితాగ్నౌపరాశరః॥శమ్యాంశిశ్నేవినిక్షిప్యఅరణీముష్కయోరపి । జుహూంచదక్షిణేహస్తేవామేతూపభృతంన్యసేత్॥శిశ్నేతూలూఖలందద్యాత్పృష్ఠేచముసలంన్యసేత్ । ఉరసిక్షిప్యదృషదంతండులాజ్యతిలాన్ముఖే॥ శ్రోత్రేచప్రోక్షణీందద్యాచ్చాజ్యస్థాలీంచచక్షు

షోః । కర్ణేనేత్రేతేముఖేఘ్రాణేహిరణ్యశకలంన్యసేత్ ॥ అగ్నిహోత్రోపకరణమశేషంతత్రనిక్షిపేత్ ॥ ప్రచేతాః ॥ స్నానంప్రేతస్యపుత్రాద్యైర్వస్త్రాద్యైః పూజనంతతః । నగ్నదేహందహేన్నైవకించిద్దేయంపరిత్యజేత్ ॥ యమః ॥ ప్రేతందహేచ్ఛుభైర్గంధైస్సుపితంస్రగ్విభూషితమ్ ॥ ఆశ్వలాయనసూత్రే ॥ సంస్థితేప్రేతాలంకారాన్కుర్వంతి కేశశ్మశ్రులోమనఖానివాపయంతినళదేనానులింపంతినళదమాలాంప్రతిముంచంతీతి - మాధవీయేబ్రాహ్మే ॥ దరిద్రోపినదగ్ధవ్యోనగ్నఃకస్యాంచిదాపది ॥ తథా ॥ నిశ్శేషస్తునదగ్ధవ్యశ్శేషంకించిత్త్యజేన్నరః ॥ దాహకాలేగ్నినాశేతుమదనరత్నేయజ్ఞపార్శ్వః ॥ యజమానేమృతేక్వాపిచితాదావాప్రవేశితే । వర్షాద్యభిహతేగ్నౌతుకథంప్రేతవికల్పనా ॥ శేషందగ్ధ్వాప్రసదగ్ధేషునిర్మథ్యైవతుకారయేత్ ॥ అథపర్ణశరాదిదాహేనాగ్నినాశేపశ్చాత్తద్దేహలాభేమదనరత్నేబ్రాహ్మే ॥ అథపర్ణశరేదగ్ధేపాత్రన్యాసేకృతేసతి । గతేష్వగ్నిషుతద్దేహోయదూర్ధ్వంలభ్యతేక్వచిత్ ॥ తదార్ధదగ్ధకాష్ఠానితానినిర్మథ్యైవదహేత్ । యద్యర్ధదగ్ధకాష్ఠంతుతదీయంనైవలభ్యతే ॥ తదాతదస్థిఖండంతునిక్షేప్యంమహాజలే । దంపత్యోరేకదామృతావిశేషమాహాపస్తంబః - తథైవప్రేతేసహైవపితృమేధోద్వివచనలింగాన్ మంత్రాన్సంధారయంతి - పితృమేధోదాహాంతంకర్మ ॥ దాహాంతమేకతంత్రత్వమితిబౌధాయనోక్తేః - అస్థిసంచయనమప్యేకందుదకపిండదానాదిపృథగేవ - సహగమనేప్యేవం - తదాహమదనరత్నేభాష్యార్థసంగ్రహకారః ॥ ఏకకాలమృతౌభార్యాభర్తాచయదిచేద్ద్వయోః । తంత్రేణదహనంకుర్యాత్పిండశ్రాద్ధంపృథక్పృథక్ ॥ ఏకకాలేమృతౌజాయాంపతీయదితదాపితుః । విభజ్యాగ్నింక్రియాంకుర్యాదితియత్తదసాంప్రతమ్ ॥ దాహాంతమేకతంత్రత్వమితియాజ్ఞికసమ్మతమ్ । మృతంపతిమనువ్రజ్యయానారీజ్వలనంగతా ॥ అస్థిసంచయనాంతోస్యాభర్తుస్సంస్కారఏవహి । కీకసానాంతుసంస్కారోన్యాయసిద్ధోపియోమతః ॥ ఏకకాలేమృతేప్యేవంకీకసానాంవిధిఃస్మృతః । నవశ్రాద్ధంసపిండాంతంభిన్నకాలమృతౌయథా ॥ కపర్దికారికాపి ॥ మృతేభర్తరితద్దాహాత్ప్రాక్పత్నీమ్రియతేయది । పత్న్యాంవాప్రాక్ప్రమీతాయాందాహాదర్వాక్పతేర్మృతః ॥ తత్రతంత్రేణదాహస్స్యాన్మంత్రేషుద్విత్వమూహ్యతే । కీకసానాంతుసంస్కారఃపృథగేవతయోర్భవేత్ ॥ ఏకాహమృత్యోర్యుగపన్నవశ్రాద్ధాదికంతయోః ॥ మృతంపతిమనువ్రజ్యపత్నీచేదనలంగతా ॥ తత్రాపిదాహస్తంత్రేణస్యాత్పృథగస్థిక్రియాభవేత్ ॥ అస్థిసంచయనపృథక్త్వేష్వకల్పః- సహగమనేసర్వ

త్రపాకైక్యమాహ ప్రచేతాః ॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌ మ్రియేతేదంపతీ
యది । తంత్రేణశ్రపణంకుర్యాత్పృథక్పిండంసమాచరేత్ ॥—అథోదకదా
నంవసిష్ఠః॥ శరీరమగ్నౌసంయోజ్యానపేక్షమాణాఅపోభ్యవయంతిసవ్యేత
రాభ్యాంపాణిభ్యాముదకక్రియాంకుర్వంత్యయుగ్మం - ఆపస్తంబః॥మాతుశ్చ
యోనిసంబంధేభ్యః పితుశ్చాసప్తమాత్పురుషాద్యావతాంవాసంబంధోజ్ఞా
యంతేతేషాంప్రేతేషూదకక్రియేతి - యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సప్తమాద్దశమా
ద్వాపిజ్ఞాతయోభ్యుపయంత్యపః ॥ అపనశ్శోశుచదఘమనేనపితృదిఙ్ముఖాః॥
సకృత్ప్రసించంత్యుదకంనామగోత్రేణవాగ్యతాః ॥ సప్తమాద్దశమాద్వాది
వసాదాతదంతమితి విజ్ఞానేశ్వరః ॥ కాతీయాస్తు సప్తమాద్దశమాద్వాపురు
షాదిత్యాహుః - సప్తమాద్దశమాద్వాపురుషాత్సమానగ్రామవాసేయా
వత్సంబంధమనుస్మరేయురితిపారస్కరోక్తేః - మంత్రస్నానాంగమేవేతిహే
మాద్రిః-ప్రచేతాః ॥ ప్రేతస్యబాంధవాయథావృద్ధముదకమవతీర్యనోద్వర్ష
యేయురుదకాంతే ప్రసించేయురపసవ్యయజ్ఞోపవీతవాససోదక్షిణాముఖా
బ్రాహ్మణస్యోదఙ్ముఖాప్రాఙ్ముఖాశ్చరాజన్యవైశ్యయోః - సఏవనదీకూలం
తతోగత్వేత్యుక్త్వా ॥ సచైలస్తుతతస్స్నాత్వాశుచిఃప్రయతమానసః।పాషా
ణంతతఆదాయవిప్రేదద్యాద్దశాంజలీన్॥ ద్వాదశక్షత్రియేదద్యాద్వైశ్యేపం
చదశస్మృతాః । త్రింశచ్ఛూద్రాయదాతవ్యాతతస్తుప్రవిశేద్గృహమ్ ॥ తత
స్స్నానంపునఃకార్యంగృహశౌచంచకారయేత్ ॥ ప్రేతస్నానేవిశేషః-శుద్ధి
తత్వేఆదిపురాణే ॥ ఆదౌవస్త్రంచప్రక్షాళ్యతేనైవాచ్ఛాదితస్తతః।కర్తవ్యం
తైస్సచైలంతుస్నానంసర్వమలాపహమ్ ॥ పూర్వపరిహితంవస్త్రంప్రక్షాళ్య
పునఃపరిధాయస్నాయాదిత్యర్థః- అపనఇతిమంత్రేణవామహస్తానామికయా
జలాలోడనం - అవతరణేవృద్ధపురస్సరత్వముక్త్వాథాబాలంపురస్కృత్యేతి
బౌధాయనీయం - జలాదుత్థానప్రకారమితిహారలతాదయః- ఆశ్వలాయనః॥స
వ్యావృతోవృంజంత్యమీతుమాణాయాత్రోదకమవహ భవతితత్ప్రేతస్యసకృదు
న్మజ్జైకైకాంజలిముత్సృజ్యతస్యగోత్రంనామగృహీత్వేతి - ప్రచేతసాస్వహ
మంజలిత్రయముపయుక్తంత్రిఃప్రసేకంకుర్యుఃప్రేతస్సృహ్యత్విత్వితి - తథా॥దినేది
నేంజలీన్పూర్ణాన్ప్రదద్యాత్ప్రేతకారణాత్ । తావద్వృద్ధిశ్చకర్తవ్యాయావ
త్పిండస్సమాప్యతే॥ఏకవృద్ధిస్త్రికవృద్ధిర్వేత్యర్థః-మదనరత్నేభరద్వాజగృహ్యే
తుద్వికవృద్ధిరప్యుక్తా॥ ఆశౌచాంతేప్రదద్యాత్తుప్రేతంపుత్రస్తిలాంజలీన్ ।ప్రథ
మేహ్నిసకృద్దద్యాత్పిండమ్యజ్ఞావృతాదివా ॥ త్రీంశ్చదద్యాద్ద్వితీయేహ్నితృతీ

యే పంచ ఏవ చ। చతుర్థే సప్తసంఖ్యాంస్తు పంచమే నవ చోత్సృజేత్॥ షష్ఠేహ్ని చైకాదశకాస్సప్తమే తు త్రయోదశ। అష్టమే పంచదశకా నవమే దశసప్త చ॥ ఏకోనవింశతించాగ్రే శతాంజలిమతం స్మృతమ్। కేచిద్దశాంజలీనాహుః కేచిదాహుశ్శతాంజలీన్॥ పంచపంచాశతం చాన్యే స్వశాఖోక్తవ్యవస్థయా॥ ఛందోగపరిశిష్టే॥ అథానవేక్షయే త్వాపస్సర్వే చైవ శవస్పృశః। గోత్రనామపదాంతే తు తర్పయామీత్యనంతరమ్॥ దక్షిణాగ్రాన్కుశాన్కృత్వా సతిలం తు పృథక్పృథక్॥ విష్ణుపురాణే॥ సపిండీకరణం యావదృజుదర్భైః పితృక్రియా। సపిండీకరణాదూర్ధ్వం ద్విగుణైర్విధివద్భవేత్॥ రామాయణే॥ ఇదం పురుషశార్దూల విమలం దివ్యమక్షయమ్। పితృలోకేషు పానీయం మద్దత్తముపతిష్ఠతామ్॥ దానవాక్యే వికల్పః-యాజ్ఞవల్క్యః॥ కామోదకం సఖిప్రత్తాస్వస్రీయశ్వశురర్త్విజామ్। కామ ఇచ్ఛా ప్రేతతృప్తీచ్ఛాయాం దేయమన్యథా నేత్యర్థః-శంఖపారస్కరౌ - ఆచార్యే చైవం - మాతామహయోశ్చ స్త్రీణాంచాప్రత్తానాం కుర్వీరన్ ప్రత్తానాం తేషామితి ద్వివచనాత్ - మాతామహ్యా అపి శంఖలిఖితౌ-ఉదకక్రియా కామం శ్వశురమాతులయోశ్శిష్యే సహాధ్యాయిని రాజని చేతి॥ వృద్ధమనుః॥ క్లీబాద్యా నోదకం కుర్యుస్స్తేనా వ్రాత్యా విధర్మిణః। గర్భభర్తృద్రుహశ్చైవ సురాప్యశ్చైవ యోషితః॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ న బ్రహ్మచారిణః కుర్యురుదకం పతితాస్తథా॥ షడశీతౌ॥ స్వీయాచారాదపి భ్రష్టాః పతితా యే చ దూషితాః। స కుర్యురుదకం తేవై తేభ్యోన్యస్యాస్య చైవ హి॥ మదనరత్నే హారీతః॥ పతితామపవృద్ధానాం చరంతీనాం చ కామతః। ప్రత్తానాం చైవ కన్యానాం నిర్వర్త్యా సలిలక్రియా॥ అపరార్కే-శంఖలిఖితౌ॥ అపపాత్రితస్యారిక్తపిండోదకాని వ్యావర్తంతే-అపపాత్రితః కృతఘటస్ఫోటః-తస్యాపి సంగ్రహవిధౌ కృతే ఆశౌచోదకాదికుర్యాదేవేత్యాశౌచప్రకాశః—అథాశౌచే నియమాః- యాజ్ఞవల్క్యః॥ ఇతి సంశ్రుత్య గచ్ఛేయుర్గృహం బాలపురస్సరాః। విదశ్య నింబపత్రాణి నియతా ద్వారి వేశ్మనః॥ ఆచమ్యాగ్న్యాది సలిలం గోమయం గౌరసర్షపాన్। ప్రవిశేయుస్సమాలభ్య కృత్వాశ్మని పదం శనైః॥ ప్రవేశనాదికం కర్మ ప్రేతసంస్పర్శినామపి। క్రీతలబ్ధాశనా భూమౌ స్వపేయుస్తే పృథక్క్షితౌ॥ ఇదం చాద్యేహ్ని వసిష్ఠః॥ అధ్యప్రస్తరే గృహమనశ్నంత ఆసీరన్క్రీతోత్పన్నేన వా వర్తేరన్-శుద్ధిత త్త్వే బైజవాపః॥ శమీమాలభంతే శమీ పాపం శమయంత్వితి, అశ్మానమత్మే పస్తిగో భూయాసమితి అగ్నిమగ్నిర్నశ్శర్మయచ్ఛత్వితి-జ్యోతిత్యం తరా గామజముపస్పృశంతః క్రీత్వా లబ్ధ్వా వాస్య గేహే దేకాన్నమలవణమేక

రాత్రం - దివాభుంజీరంస్త్రిరాత్రంచకర్మోపరమణం- క్రీతాద్యశనముపవాసాశక్తస్య-ఆశ్వలాయనస్తు॥ నైతస్యాంరాత్ర్యామన్నంపచేరంస్త్రిరాత్రమక్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రంచేత్యాహ - అశక్తౌరత్నాకరేఆపస్తంబః॥ భార్యాః పరమగురుసంస్థాయాంచాకాలభోజనానికుర్వీరన్యదాస్మృతిః-పరదినేతావత్కాలమిత్యర్థః - బృహస్పతిః॥ అధశ్శయ్యాసనాదినామలినాభోగవర్జితాః। అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్లబ్ధక్రీతాశనాస్తథా॥భోగోఽభ్యంగతాంబూలాదిః క్షౌరాః పరిభాషాయాముక్తాః - యత్తుమార్కండేయపురాణే॥ తైలాభ్యంగోబాంధవానామంగసంవాహనంచయత్। తేనచాప్యాపతేజ్జంతుర్యచ్చాశ్నంతిస్వబాంధవాః ॥ ప్రథమేఽహ్నితృతీయేచసప్తమేనవమేతథా। వస్త్రత్యాగంబహిస్స్నానంకృత్వాదద్యాత్తిలోదకమితి-తదంత్యదినపరం - ఆశౌచాంతేతిలకల్కైస్స్నాతాగృహంప్రవిశేయురితిశిష్టోక్తేః-విష్ణుపురాణేత్వస్థిసంచయోర్ధ్వంభోగోప్యుక్తః॥ శయ్యాసనోపభోగస్తుసపిండానామపీష్యతే। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంసంయోగస్తునయోషితామ్॥ భారతే॥తిలాన్దదతపానీయందీపందదతజాగ్రతః। జ్ఞాతిభిస్సహభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదుర్లభమ్ ॥ మనుః॥ మాంసాశనంచనాశ్నీయుశ్శయీరంశ్చపృథక్క్షితౌ॥ దేవజానీయేకారికాయాం॥ లవణక్షీరమాషాన్నాపూపమాంసానిపాయసమ్। వర్జయేదాహృతాన్నేషుబాలవృద్ధాతురైర్వినా॥ ఉపవాసోగురౌప్రేతేపత్న్యాఃపుత్రస్యవాభవేత్ ॥ మరీచిః॥ప్రథమేఽహ్నితృతీయేచసప్తమేదశమేతథా। జ్ఞాతిభిస్సహభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదుర్లభమ్। భోజనంచదివైవ॥ దివాచైవతుభోక్తవ్యమమాంసమనుజర్షభేతివిష్ణుపురాణాత్॥ క్రీత్వాలబ్ధ్వావాదివాన్నమశ్నీయురితిపారస్కరోక్తేశ్చ - మదనరత్నేహారీతః॥ పాణిషుమృన్మయేషుపర్ణపుటకేషువాశ్నీరన్ - దేవజానీయేబ్రాహ్మే - శుద్ధితత్త్వేఆదిపురాణే॥ ఆశౌచమధ్యేయత్నేనభోజయేచ్చస్వగోత్రజాన్॥అంత్యదినేతుమదనరత్నేబ్రాహ్మే॥ యస్యయస్యతువర్ణస్యయద్యత్స్యాత్పశ్చిమంత్వహః।సతత్రగృహశుద్ధించవస్త్రశుద్ధింకరోత్యపి॥ అంత్యకర్మకాలీనవస్త్రయోస్తుతంత్రేణైవోక్తం ॥ గ్రామాద్బహిస్తతోగత్వాప్రేతస్పృష్టేతువాససీ। అంత్యానామాశ్రితానాంచత్యక్త్వాస్నానంకరోత్యథేతిశంఖః॥ దానంప్రతిగ్రహోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ। ప్రేతపిండక్రియావర్జ్యమాశౌచేవినివర్తతే॥కాతకగృహ్యే॥ యత్రప్రాణోత్క్రమస్తత్రాగ్నివహాంమహాబలింకుర్యాదితిపారస్కరః - తదానీమేవవస్త్రంతండులందీపంకాంస్య

భాజనం ప్రేతాయ దద్యాత్ - ఆశౌచప్రకాశే భరద్వాజః॥ వాసోన్నం చ జలం కుంభే ప్రదీపం కాంస్యభాజనమ్। నగ్నప్రచ్ఛాదనే శ్రాద్ధే బ్రాహ్మణాయ నివేదయేత్॥ భృగుః॥ తిలోదకం తథా పిండాన్నగ్నప్రచ్ఛాదనాదికమ్। రాత్రౌ న కుర్యాత్సంధ్యాయాం యది కుర్యాన్నిరర్థకమ్॥—అథ ప్రేతపిండః - [illegible]ద్య పహేమాద్రౌ పారస్కరేణ॥ బ్రాహ్మణే దశ పిండాః స్యుః క్షత్రియే ద్వాదశ స్మృతాః। వైశ్యే పంచదశ ప్రోక్తాః శూద్రే త్రింశత్ప్రకీర్తితా ఇత్యుక్తం - తథాపి॥ ప్రేతేభ్యః సర్వవర్ణేభ్యః పిండాన్దద్యాద్దశైవ త్వితి తత్రైవోక్తేః- సర్వేషాం దశైవ జ్ఞేయాః-మదనరత్నేప్యేవం- తథా చ హేమాద్రౌ బ్రాహ్మపాద్మయోః॥ జాత్యుక్తాశౌచతుల్యాం స్యువర్ణానాం క్వచిదేవహి। దేశధర్మాన్పురస్కృత్య ప్రేతపిండాన్వపంత్యపి త్యుక్త్వా విప్రేషు దశమపిండోత్కర్ష ఉక్తః॥ దేయస్తు దశమః పిండో రాజ్ఞాం వై ద్వాదశేహని। వైశ్యానాం వై పంచదశే దేయస్తు దశమస్తథా॥ శూద్రస్య దశమః పిండో మాసే పూర్ణేహ్ని దీయతే ఇతి యుద్ధమ్మృతాదేః సద్యః శౌచే త్ర్యహాశౌచే తత్రైవోక్తం॥ సద్యః శౌచే ప్రదాతవ్యాస్సర్వేపి యుగపత్తథా। త్ర్యహాశౌచే ప్రదాతవ్యః ప్రథమేహ్న్యేక ఏవహి॥ ద్వితీయేహని చత్వార స్తృతీయే పంచ చైవహి। త్ర్యహే ప్రకారాంతరం ప్రాగుక్తం- శాతాతపః॥ ఆశౌచస్య చ హ్రాసేపి పిండాన్దద్యాద్దశైవ తు॥ తత్రైకపాత్రే సకృత్త్వ్యక్త్వా దశపిండాన్దద్యాత్॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే। పూర్వం దత్తాన్ జలీన్దద్యాత్పూర్వపిండాంస్తథైవ చేతి - గృహ్యకారికాయాం పాత్రవిపర్యయే దోషోక్తేః- శిలావిపర్యయే ఘటస్ఫోటాదౌ [illegible]ప్రాప్తేః-అత్రాభ్యంజనాదిపదకర్మణః- ఏకపాత్రియనియమనవదప్రయోజకత్వాత్- తద్వచ్ఛాత్రాలాపగ్రహణం- కేచిత్తు॥ నవాన్యాదాయ భాండాని ఆరుకం చరుకం తథేతి ప్రచేతసోక్తేః- పాత్రానేకత్వమాహుః క్రియాకర్తురన్యేన శేషస్సమాపనీయః॥ ఏవం క్రియాప్రవృత్తానాం యది కశ్చిద్విపద్యతే। తద్బంధునా క్రియా కార్యా సర్వైర్వా సహకారిభిరితి శుద్ధితత్త్వే బృహస్పతిస్మృతేః- పత్న్యాః కర్తృత్వే రజోదర్శనే చ తదంతే కుర్యాత్- శావాద్ద్విగుణమార్తవమిత్యుక్తేః- ఆశౌచాంతే॥ ఆర్తవే కర్తురస్వాస్థ్యే వాన్యేన క్రియా సర్వా వర్తనీయా కర్తృవిపర్యయాత్ కాలాతిక్రమయోగాచ్చ- వారాహే॥ స్థండిలే ప్రేతభాగం తు దద్యాత్పూర్వాగ్రాపవతు। కృత్వా తు పిండసంకల్పం నామగోత్రేణ సుందరి॥ మరీచిః॥ ప్రేతపిండం బహిర్దద్యాద్దర్భమంత్రవివర్జితమ్। ప్రాగుదీచ్యాం చరుం కృత్వా స్నాతః ప్రయతమానసః॥ దర్భవర్జనమనుపనీతపరం - అసంస్కృతానాం భూమౌ పిండం ద

ద్యాత్సంస్కృతానాంతు శేష్వితి ప్రచేతసోక్తేః - మితాక్షరాయాంస్మృత్యం
తరే॥ భూమౌ మాల్యంపిండంపానీయముపలేవాదద్యుశ్శ్మనఃపృచ్ఛః ఫలమూలై
శ్చపయసాశాకేనచగుడేనచ । తిలమిశ్రంతుదర్భేషుపిండందక్షిణతోహరేత్॥
తూష్ణీంప్రసేకంపుష్పంచధూపందీపంతథైవచ। శాలినాసక్తుభిర్వాపిశాకైర్వా
ప్యథనిర్వపేత్॥ ప్రథమేహనియద్ద్రవ్యంతదేవస్యాద్దశాహికమ్॥ మదనరత్నే
మాత్స్యే॥ తైజసంమృన్మయంవాథపాత్రంసంశోధ్యయత్నతః। లౌకికాగ్నావ
ధిశ్రిత్యపచేదన్నంఘృతప్లుతమ్ ॥ స్నాత్వాథతిలసమ్మిశ్రంప్రదద్యాద్దర్భసంస్త
రే॥ శుద్ధితత్త్వేదేవజానీయేచ- బ్రాహ్మే॥ ప్రథమేహనియోదద్యాత్ప్రేతాయా
న్నంసమాహితః। అన్నంనవసుచాన్యేషుసఏవప్రదదాత్యపి॥ మృన్మయంభాం
డమాదాయనవంస్నాతస్సుసంయుతః । తండులప్రసృతింతత్రత్రిఃప్రక్షాళ్యప
చేత్స్వయమ్॥ సపవిత్రైస్తిలైర్మిశ్రంకృమికేశవివర్జితమ్। ద్వారోపాంతేతతః
క్షిప్త్వాశుద్ధాంనాగౌరమృత్తికామ్॥ భూపృష్ఠేసంస్తరేద్దర్భాన్యామ్యాగ్రా
న్దేశసంభవాన్। తతోవనేజనందద్యాత్సంస్మరన్గోత్రనామనీ॥ తిలసర్పిర్మధుక్షీ
రైస్సంసిక్తంతథైవహి। దద్యాత్ప్రేతాయపిండంతుదక్షిణాభిముఖఃస్థితః॥ అ
ర్ఘ్యైఃపుష్పైస్తథాధూపైర్దీపైస్తోయైశ్చశీతలైః। ఊర్ణాతంతువనైశ్చద్ధై
ర్వాసోభిఃపిండమర్చయేత్॥ దివసేదివసేదేయఃపిండఏవంక్రమేణతు। సద్యశ్శౌ
చేప్రదాతవ్యాస్సర్వేయుగపత్తథా॥ త్ర్యహాశౌచేపిదాతవ్యాస్త్రయఃపిం
డాస్సమాహితైః। ద్వితీయేచతురోదద్యాదస్థిసంచయనంతథా॥ త్రీంస్తుదద్యా
త్తృతీయేహ్నివస్త్రాదిక్షాళయేత్తతః। దశాహేపిచదాతవ్యాఃప్రథమేత్వేకఏ
వహి॥ ఏకస్తోయాంజలిస్త్వేవంపాత్రమేకంచదీయతే। ద్వితీయేద్వౌతృతీయేత్రీ
నిత్యాద్యుక్త్వా॥ ఏవంస్యుఃపంచపంచాశత్తోయస్యాంజలయఃక్రమాత్। తోయ
పాత్రాణితావంతిసంయుక్తానితిలాదిభిరితి- పాత్రంకుంభః- అత్రాహఃపద
మహోరాత్రపరమ్- తేనరాత్రావపిదేయఇతిగౌడాః- దివసపదాద్రాత్రౌ
నేతిమైథిలాస్సఏవేత్యుక్తేః - సపిండేనదశపిండేప్రక్రాంతేపుత్రాగమేపిసనద
ద్యాత్ -అసగోత్రస్సగోత్రోవేతిప్రాగుక్తేః- దాహకర్త్రైవదశాహంకుర్యా
దితిమితాక్షరాయాం- శుద్ధితత్త్వేవాయవీయేపి॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవాయది
స్త్రీయదివాపుమాన్। యశ్చాగ్నిదాతాప్రేతస్యపిండందద్యాత్సఏవహీతి-త
త్రైవ॥ పూరకేణతుపిండేనదేహోనిష్పాద్యతేయతః। కృతస్యకారణాద్యోగా
త్పునర్నావర్తతేక్రియా॥ శుద్ధిప్రకాశేవాయవీయేపి॥ నివర్తయతియోమోహా
త్క్రియామన్యనివర్తితామ్। విధిఘ్నస్తేనభవతిపితృహాచోపజాయతే॥ తస్మా

ప్రేతక్రియా యేన కేనాపి చ కృతా యది । న తాం నివర్తయేత్ప్రాజ్ఞస్సతా
ర్మమనుస్మరన్నితి-ఆదిపురాణే॥ పితృశబ్దం స్వధాంచైవ నత్రయం జీవకర్మణి
అనుశబ్దం తథా చేహ ప్రయత్నేన వివర్జయేత్ ॥ ఉపతిష్ఠతామయం పిండః ప్రేతే
యేతి సముచ్చరేత్ ॥ క్రియానిబంధే వ్యాసః॥ ప్రేతాయ పిండం దత్వా తు తతో
యాద్భిన్నాత్యయే॥ భవిష్యే॥ ఓదనామిషసక్తూనాం శాకమూలఫలాదిషు ॥ ప్ర,
మేహానియచ్ఛద్వ్యాత్తద్వద్యాదుత్తరేహని ॥ గృహద్వారి శ్మశానే వా తీర్థే దేవగృ
హేపి వా । యత్రాద్యదీయతే పిండస్తత్ర సర్వం సమాపయేత్ ॥ బ్రాహ్మే॥ శిర
స్త్వాద్యేన పిండేన ప్రేతస్య క్రియతే సదా । ద్వితీయేన తు కర్ణాక్షినాసికాశ్చ సమా
సతః॥ గళాంసభుజవక్షాంసి తృతీయేన యథాక్రమమ్ । చతుర్థేన తు పిండేన నాభి
లింగగుదాని చ॥ జానుజంఘే తథా పాదౌ పంచమేన తు సర్వదా । సర్వమర్మాణి
షష్ఠేన సప్తమేన తు నాడయః ॥ దంతలోమాన్యష్టమేన వీర్యం తు నవమేన చ । దశ
మేన తు పూర్ణత్వం తృప్తతా క్షుద్విపర్యయ ఇతి॥ యాజ్ఞవల్క్యేన తు॥ పిండయజ్ఞా
వృతా దేయం ప్రేతాయాన్నం దినత్రయమిత్యుక్తం - అత్ర ఫలతారతమ్యం జ్ఞే
యమితి విజ్ఞానేశ్వరః - తేన త్ర్యహాశౌచపరత్వం దేవయాజ్ఞికోక్తం చింత్యం- ఆ
శౌచస్య హ్రాసేపి పిండాన్దద్యాద్దశైవ త్వితి వచనాచ్చ - దినత్రయావశ్యకత్వార్థ
మితి హారలతాదయః- శాతాతపః॥ జలమేకాదశాహమాకాశే స్థాప్యం - క్షీ
రంచ మృన్మయే పారస్కరః - మృన్మయే తాం రాత్రిం క్షీరోదకే విహాయసి నిద
ధ్యుః- ప్రేతాత్ర స్నాయీత్యుదకం పిబ చేదమితి క్షీరం- ఇదం రాత్రావేవేతి గౌ
డాః-గారుడే తు ॥ అపక్వే మృన్మయే పాత్రే దుగ్ధం దద్యాద్దినత్రయమిత్యుక్తం-
హేమాద్రౌ పాద్మే తు దశాహముక్తం॥ తస్మాన్నిధేయమాకాశే దశరాత్రం ప
యోజలమ్ । సర్వతాపోపశాంత్యర్థమధ్వశ్రమవినాశనమ్॥ దేవజానీయే కారికా
యాం॥ తత్ర ప్రేతోపకృతయే దశరాత్రమఖండితమ్ । కుర్యాత్ప్రదీపం తైలేన వా
రిపాత్రంచ మార్తికమ్॥ భోజ్యాద్భోజనకాలే తు భక్తముష్టిం చ నిర్వపేత్ । నా
మగోత్రేణ సంబుద్ధ్యా ధరిత్ర్యాం పితృయజ్ఞవత్ ॥ శాతాతపః॥ భూలోకాత్ప్రే
తలోకం తు గంతుం శ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ తత్పాథేయం హి భవతి మృతస్య మను
జస్య తు—అథ దశాహమధ్యే దర్శపాతే నిర్ణయః. భవిష్యే॥ ప్రవృత్తాశౌచతం
త్రస్తు యది దర్శః ప్రపద్యతే । సమాప్య చోదకం పిండాన్ స్నానమాత్రం సమా
చరేత్ ॥ ఋష్యశృంగః॥ ఆశౌచమంతరా దర్శో యది స్యాత్సర్వవర్ణినామ్ । సమా
ప్తిం ప్రేతతంత్రస్య కుర్యాదిత్యాహ గౌతమః॥ పైఠీనసిః॥ ఆద్యే దా వేవ కర్తవ్యా
ప్రేతపిండోదకక్రియాః । ద్వైరైదవే తు కుర్వాణః ప్రసక్తో వంసమశ్నుతే॥ మాతా

పితోఽస్తులోకగౌతమః॥ అంతర్దశాహేదర్శశ్చేత్తత్రసర్వంసమాపయేత్।పిత్రో స్తుయావదాశౌచంతావద్ద్యాత్పిండాంజలాంజలీన్। ఇదమపిత్ర్యహమధ్యేదర్శపాతే-తదూర్ధ్వందర్శేతుపితోరపితంత్రంసమాప్యమేవ॥ పిత్రోరాశౌచమధ్యేతు యదిదర్శస్సమాపతేత్ । తావదేవోత్తరంతంత్రంపర్యవస్యేత్త్ర్యహాత్పరమి తిగాలవోక్తేః - అన్యేషాంతుత్ర్యహానుధ్యేపిసమాప్తిరితిపరాశరమాధవీయే నిర్ణయామృతేచోక్తం- కాలాదర్శేపి॥ దర్శోదశాహమధ్యేస్యాదూర్ధ్వంతంత్రంసమాపయేత్। త్రిరాత్రాదుత్తరంపిత్రోర్మృతావితివినిశ్చయః॥ మదన పారిజాతేతుగాలవీయమాపదేనౌరసపుత్రాదివిషయం- త్ర్యహాదూర్ధ్వమపిపి త్రోర్నతంత్రసమాప్తిరిత్యుక్తంమదనరత్నేప్యేవం- మమతుదేశాచారాద్వ్య వస్థేతిప్రతిభాతి—అస్థిసంచయః- తత్రాశ్వలాయనేనచకృష్ణపక్షేఏకా దశీత్రయోదశీదర్శేషుఆషాఢీఫాల్గునీప్రోష్ఠపదాభిన్నక్షత్రేఉక్తం - తదాశౌచ మధ్యేఽసంభవేతదూర్ధ్వంచప్రాగుద్వ్యత్కరణేజ్ఞేయం - అశౌచమధ్యేతుమ దనరత్నేసంవర్తః॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేవాసప్తమేనవమేతథా।అస్థిసంచయ నంకార్యందినేతద్గోత్రజైస్సహ ॥ ఛందోగపరిశిష్టేతు॥అపరేద్యుస్తృతీయేవా అస్థిసంచయనంభవేదితి-ద్వితీయేప్యుక్తం- విష్ణుకాత్యాయనౌసంచయనంచ తుర్థ్యామితి- మాధవీయేయమః॥ భౌమార్కమందవారేషుతిథియు[illegible]వివర్జ యేత్। వర్జయేదేకపాదర్క్షేద్విపాదర్క్షేస్థిసంచయమ్॥ ప్రదాత్పవన్మనత్రేతి పాదర్క్షేవిశేషతః॥బ్రాహ్మే॥ చతుర్థేబ్రాహ్మణానాంతుపంచమేహనిభూభృ తామ్। నవమేవైశ్యజాతీనాంశూద్రాణాందశమాత్పరమ్॥ దశమేహనీతివా పాఠః-శౌనకః॥ స్థాలాశేష్వస్థిదాహేచసద్యస్సంచయనంభవేత్॥ కావ్యను రణేతుతస్యత్రిరాత్రమాశౌచం- ద్వితీయేత్వస్థిసంచయఇత్యుక్తం- అంగిరాః॥ ప్రేతీభూతంతథోద్దిశ్యయశ్చుచిర్నకరోతిచేత్। దేవతానాంతుయజనంతంశ పత్యథదేవతాః॥ తద్విధిస్స్వస్వసూత్రేభట్టకృతౌజ్ఞేయః-హేమాద్రినాగర ఖండే॥ త్రీణిసంచయనస్యార్థేతానివైశృణుసాంప్రతమ్। తత్రస్యానేభవేన్మృ త్యుస్తత్రశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ ॥ ఏకోద్దిష్టంతతోమార్గేవిశ్రామోయత్రకారి తః। తతస్సంచయనస్యార్థేతృతీయేశ్రాద్ధమిష్యతే॥ అపరార్కేమదనరత్నేచ బ్రాహ్మే॥ సద్యశ్శౌచంతథైకాహేసద్యస్సంచయనంభవేత్॥త్ర్యహాశౌచేతృ తీయేహ్నికర్తవ్యస్త్వస్థిసంచయః॥తత్రైవ॥ స్మశానదేవతాయాగంచతుర్థేది వసేచరేత్। మృన్మయేషుచభాండేషుకుంభేవరుచకేషువా ॥ సుపక్వైర్భక్ష్య భోజ్యైశ్చపాయసైః పానకైస్తథా । ఫలైర్మూలైర్వనోత్థైశ్చపూజ్యాశ్శ్చత్ర

వ్యాదదేవతాః॥ ధూపదీపస్తథామాల్యమర్ఘ్యందేయంత్వరాన్వితైః।తత్రపా
త్రాణిపూర్ణానిస్మశానాగ్నేస్సమంతతః॥ నివేదయద్భిర్వక్తవ్యంతైస్సర్వైరవ
హంకృతైః। నమఃక్రవ్యాదముఖ్యేభ్యోదేవేభ్యఇతిసర్వదా॥ యేత్రస్మశానేదే
వాస్స్యుర్భగవంతస్సనాతనాః। తేస్మత్సకాశాద్గృహ్ణంతుబలిమష్టాంగమక్ష
యమ్॥ ప్రేతస్యాస్యశుభాల్లోకాన్ప్రయచ్ఛంతుచశాశ్వతాన్। అస్మాకమా
యురారోగ్యంసుఖంచదదతాచిరమ్॥ ఏవంకృత్వాబలీన్సర్వాన్స్త్రిరేణాభ్యు
క్ష్యవాగ్యతః।ఏవందత్వాబలించైవదద్యాత్పిండత్రయంబుధః॥ ఏకంస్మశానవా
సిభ్యఃప్రేతాయైవతుమధ్యమమ్। తృతీయంతత్సఖిభ్యశ్చదక్షిణాసంస్థమాద
రాత్।తతోయజ్ఞియవృక్షోత్థాంశాఖామాదాయవాగ్యతః।ప్రేతస్యాస్థీనిగృ
హ్ణీతప్రధానాంగోద్భవానిచ॥ శిరసోవక్షసోఃపాణ్యోఃపార్శ్వాభ్యాంచైవ
పాదతః।పంచగవ్యేనసంస్నాప్యక్షౌమవస్త్రేణవేష్ట్యచ॥ ప్రక్షిప్యమృన్మయే
భాండేనవేసాచ్ఛాదనేశుభే। అరణ్యేమూలవృక్షేవాశుద్ధేసంస్థాప్యయత్యపి॥
గృహీత్వాస్థీనితత్పశ్చసిత్వాతోయేవినిక్షిపేత్। తతస్సమ్మార్జనంభూమేఃక
ర్తవ్యంగోమయాంబుభిః॥ పూజాంచపుష్పధూపాద్యైర్బలిభిఃపూర్వవత్క్రి
మాదితి— అథతీర్థేస్థిక్షేపవిధిః- తత్రైవ॥ తత్స్థానాచ్ఛనకైర్నీత్వాకస్యచి
జ్జా[illegible]విజలే।కశ్చిత్క్షిపతిసత్పుత్రోదౌహిత్రోవాసహోదరః॥ మాతృకులంపి
తృకులంవర్జయిత్వానరాధమః। అస్థీన్యన్యకులస్థస్యనీత్వాచాంద్రాయణంచ
రేత్॥తత్రైవబ్రహ్మాండపురాణే॥ అస్థీనిమాతాపితృపూర్వజానాంనయంతు
గంగామపియేకథంచిత్। తద్బాంధవస్యాపిదయాభిభూతాస్తేషాంతుతీర్థాని
ఫలప్రదాని॥ స్నాత్వాతతఃపంచగవ్యేనసిక్త్వాహిరణ్యమధ్వాజ్యతిలైశ్చయో
జ్య।తతస్తుమృత్పిండపుటేనిధాయపశ్యన్దిశంప్రేతగణోపగూఢామ్॥ నమోస్తు
ధర్మాయవదేత్ప్రవిశ్యజలంసమేప్రీతఇతిక్షిపేచ్చ। ఉత్థాయభాస్వంతమవేక్ష్య
సూర్యంసదక్షిణాంవిప్రముఖాయదద్యాత్॥ ఏవంకృతేప్రేతపురస్థితస్యస్వర్గే
గతిస్స్యాచ్చమహేంద్రతుల్యా॥యమః॥ గంగాతోయేషుయస్యాస్థిక్షిప్యతేశుభ
కర్మణః।నతస్యపునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్సనాతనాత్॥తథా॥ అస్తంగతే
గురౌశుక్రేతథామాసేమలిమ్లుచే। గంగాయామస్థినిక్షేపంనకుర్యాదితిగౌత
మః॥దశాహాంతర్నదోషః॥ దశాహస్యాంతరేయస్యగంగాతోయేస్థిమజ్జతి।గం
గాయాంమరణంయాదృక్తాదృక్ఫలమవాప్నుయాదితి॥ మృతనరస్త్రైపృథుమా
త్రైః- శౌనకః॥ శౌనకోహంప్రవక్ష్యామిఅస్థిక్షేపవిధిక్రమాత్।ఆదాయతానూ
ద్బహిర్గత్వాస్నానంకుర్యాత్సచైలకమ్॥ ప్రోక్షయేత్పంచగవ్యేనఘృతపంచామృతై

ర్విచక్షణమ్॥ గాయత్ర్యాద్యైః పంచగవ్యమంత్రైర్నిఖాతాస్థిభూమింప్రోక్షే
దిత్యర్థః॥ఉపసర్పాదిభిర్మంత్రైః ప్రార్థనఖననంతథా।మృత్తికోద్ధరణంచాస్థ్నా
గ్రహణంచయథాక్రమమ్॥ ఉపసర్పేతిచతుర్భిర్మంత్రైఃక్రమేణప్రార్థనాదిజ్ఞే
యం-స్నాత్వాతాత్వస్థిశుద్ధింకుర్వీత - ఏతోన్వింద్రేతిసూక్తతః॥ స్పృష్ట్వాస్పృ
ష్ట్వాతతస్స్నానంపంచగవ్యేనశుధ్యతి। దశస్నానానికుర్వీతతత్తన్మంత్రైర్విచ
క్షణః॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరందధిసర్పిఃకుశోదకమ్। భస్మమృన్మధ్వవాదీ
నిమంత్రతస్తానివైదశ॥ కుశైస్సమ్మార్జయేదస్థీన్యతోదేవేతిమంత్రతః॥ఏతోన్విం
ద్రంశుచివ్రేతినతమంహఇతీతిచ॥ పావమానీర్మమాగ్నేచరుద్రసూక్తంయథా
క్రమమ్॥ ఏతైఃకుశైర్మార్జనమ్॥ హోమశ్రాద్ధంతతఃకుర్యాత్పితౄనుద్దిశ్యయత్న
తః।పిండదానంప్రకుర్వీతతతశ్చతిలతర్పణమ్ ॥ అస్థిక్షేపాంగంచేదం॥ అజినం
కంబళాదర్భాగోకేశాశ్శాణమేవచ । భూర్జపత్రంతాడపత్రంసప్తధావే
ష్టనంస్మృతమ్ ॥ హైమంచమౌక్తికంరౌప్యంప్రవాళంనీలకంతథా । నిక్షే
పేదస్థిమధ్యేతుశుద్ధిర్భవతునాన్యథా ॥ తతోహోమంప్రకుర్వీతతిలాజ్యేనవిచ
క్షణః ॥ ఉదీరతేతిసూక్తేనహునేదష్టోత్తరంశతమ్ ॥ తతోగత్వాక్షిపేత్తీర్థే
స్పర్శదోషోనవిద్యతే । మూత్రంపురీషాచమనంకుర్వన్నాస్థీనిధారయేత్॥అ
త్రదశదానంవైతరణీఋణమోక్షపాపధేనుదానముక్తం- దివోదాసీయేకా
శీఖండే॥ధనంజయోపిధర్మాత్మామాతృభక్తిపరాయణః।ఆదాయాస్థీనిస్వధో
మాతుర్గంగామార్గస్థితోభవత్।పఞ్చగవ్యేనసంస్నాప్యతథాపంచామృతేనవై।
యక్షకర్దమలేపేనపుష్పైఃప్రపూజ్యచ ॥ అవేష్ట్య నేత్రవస్త్రేణతతఃప
ట్టాంబరేణచ।తతస్సరసవస్త్రేణతతోమాంజిష్ఠవాససా॥నేపాలకంబళేనాథ
మృదాచాథవిశుద్ధయా।తామ్రసంపుటకేకృత్వామాతురంగాన్యథోవహేత్॥
వ్యాసః॥పట్టవస్త్రంచకౌశేయంమాంజిష్ఠేశ్వేతవస్త్రకమ్ । కంబళంశాణప
ట్టంచఅజినంచతథోత్తరమ్ ॥ ఏషాంవికల్పః-అన్యశ్చాత్రవిశేషఃత్రిస్థలీసేతౌ
దివోదాసీయేచజ్ఞేయః - సంచయనోత్తరంశ్రాద్ధమాహాశ్వలాయనః-శ్రాద్ధ
మస్మైదద్యురితిస్మృత్యర్థసారే - సంచయనేకృతేమనుష్యలోకంగచ్ఛతః- పా
థేయశ్రాద్ధమామేనకార్యమితి - అనుపనీతస్యనసంచయనం—అథనవశ్రా
ద్ధం-పృథ్వీచంద్రోదయేంగిరాః ॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేచపంచమేసప్తమేత
థా।నవమైకాదశేచైవతన్నవశ్రాద్ధముచ్యతే ॥ శివస్వామీ ॥ నవశ్రాద్ధానిపం
చాహురాశ్వలాయనశాఖినః । ఆపస్తంబాష్షడిత్యాహుర్విభాషాత్వితరేషు
హి॥పంచఏకాదశాహిక్యంవినామరణాద్విషమేషుదినేష్వైకైకంనవశ్రాద్ధంకు

ర్యాదానవమాద్యది -నవమంవిచ్ఛిద్యైత్రైకాదశేతత్కుర్యాదితిమదనరత్నేశా
ధాయనోక్తేః-భవిష్యే॥ నవసప్తవింశాంరాజ్ఞాంనవశ్రాద్ధాన్యనుక్రమాత్।
ఆద్యంతయోర్వర్ణయోః సుషడిత్యాహుర్మహర్షయః ॥ హేమాద్రౌవృద్ధవసి
ష్ఠః॥అలబ్ధ్వాతునవశ్రాద్ధప్రేతత్వాన్నైవముచ్యతే। అర్వాక్తుద్వాదశాహా
స్యలబ్ధ్వాతరతిదుష్కృతమ్ ॥ అతఏవఏతాన్యేవవిషమశ్రాద్ధానీత్యుచ్యం
తే-నాగరఖండేతు ॥ పంచమేసప్తమేతద్వదష్టమేనవమేతథా॥దశమైకాదశే
చైవనవశ్రాద్ధానితానిచేత్యుక్తం - కాత్యాయనస్తు॥ చతుర్థేపంచమేచైవనవ
మైకాదశేతథా। యదత్రదీయతేజంతోస్తన్నవశ్రాద్ధముచ్యతే॥ప్రథమేసప్త
మేచైవేత్యాద్యపాఠేవ్యాసపాఠః - బహ్వృచానాంతు॥ నవశ్రాద్ధదశాహాని
నవమిశ్రంతుషడృతు నిత్యుక్తం - నారాయణవృత్తౌదీపికాయాం॥అథతనుయా
దాద్యేచతుర్థేవినేశ్రాద్ధం పంచమసప్తమాష్టనవదిగ్రుద్రేషుయుగ్మేద్విజః।
ప్రథమేహ్నితృతీయేహ్నిపంచసప్తనవస్వపి। ద్వౌద్వౌపిండౌప్రదాతవ్యౌ
శేషేష్వేకంతుపిన్న్యసేత్ ॥ ఏకోవిషమశ్రాద్ధేవయఃవపిండస్యైకఇతితద్వా
విత్యర్థః-అత్రశాఖాభేదాద్వ్యవస్థా - అపరార్కే-భవిష్యే॥ నవశ్రాద్ధంత్రిప
ఞ్చషణ్మాసంమాసికానిచ। నకరోతిసుతోయస్తుతస్యాధఃపితరోగతాః॥
వారాహే॥గతోసిదివ్యలోకంత్వంకృతాంతవిహితాత్పథః। మనసావాయు
భూతేనవిప్రేత్వాహంనియోజయే॥ పూజయిష్యామిభోగైస్త్వామేవంవిప్రం
నిమంత్రయేత్॥ ఆవాహనేపితత్రైవ ॥ ఇహలోకంపరిత్యజ్యగతోసిపరమాం
గతిమ్।మనసావాయుభూతేనవిప్రేత్వాహంనియోజయే ఇతి- తత్రైవబహ్వృ
చపరిశిష్టే ॥ అనూదకమధుపంచగంధమాల్యవర్జితమ్। నవశ్రాద్ధమమంత్రం
చపిండోదకవివర్జితమ్ ॥ ఉదకమర్ఘ్యః - పిండోదకంశుంధంతాంపితరఇత్యవ
నేజనాది ॥ ఏకోద్దిష్టేషుసర్వేషుస్వధానాభిరమ్యతామ్। నాగ్నౌకరణమం
త్రశ్చఏకంవాఖతిలోదకమ్ ॥ అనపత్యేషుసర్వేషుస్వధానాభిరమ్యతామ్।
స్వస్త్యస్తువిసృజేదేవంసకృత్ప్రణవవర్జితమ్ ॥ ఏకోద్దిష్టస్యపిండేతుఅనుశబ్దో
నవిద్యతే। పితృశబ్దంనకుర్వీతపితృహాచోపజాయతే॥సపిండనాత్ప్రాగితిహే
మాద్రిః - తేనస్వధాంప్రయుంజీతప్రేతశ్రాద్ధేదశాహికేఇతిఋష్యశృంగో
క్తౌ- దశాహికోక్తేరేకాదశాహేస్వధాప్రయోగఏవేతిహారలతాపరాస్తా-
రత్నావళ్యాం ॥ ఆశిషోద్విగుణాదర్భాజయాశీస్స్వస్తివాచనమ్। పితృశబ్ద
స్స్వసంబద్ధశ్శర్మశబ్దస్తథైవచ ॥ పాత్రాలంభోవగాహశ్చఉల్ముకోల్లేఖనా
దికమ్।తృప్తిప్రశ్నశ్చవికిరశ్శేషప్రశ్నస్తథైవచ॥ప్రథమేణావిసర్గశ్చసీమాం

తగమనంతథా। అష్టాదశపదార్థాంశ్చప్రేతశ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥అత్రస్వధా
పితృనమశ్శబ్దానాంతిలోసీతి మంత్రేప్రేతశబ్దోహేనతూష్ణీంవాతిలావపనం -
తూష్ణీమర్ఘ్యదానం - అముష్మైస్వాహేతిప్రేతనామ్నాపాణిహోమః-నా
మ్నాఏకఃపిండఃనినయనమంత్రేణోహః అనుమంత్రణాదిత్యామంత్రకం - అభిర
మ్యతామితివిసర్జనం- ఏవంనవశ్రాద్ధవర్జైకోద్దిష్టేషు-నవశ్రాద్ధేత్వమంత్రకం
సర్వమితినారాయణవృత్తిః- క్రియానిబంధే॥ ఉత్తానంస్థాపయేత్పాత్రమే
కోద్దిష్టేసదాబుధః। న్యుబ్జంతుపార్వణేకుర్యాత్తస్యోపరికుశాన్న్యసేత్॥నవ
శ్రాద్ధంగృహేకుర్యాద్బాహ్యాయత్రాగ్నయోపివా। సపిండీకరణాంతానిప్రే
తశ్రాద్ధానియానివై॥ తానిస్యుర్లౌకికేవహ్నావిత్యాహాత్వాశ్వలాయనః॥ఇదం
సంభవేన్నైసకార్యం॥నవశ్రాద్ధేషుయచ్ఛిష్టంగృహపర్యుషితంచయత్। దంప
త్యోర్భుక్తశేషంచనతద్భుంజీతకర్హిచిదిత్యంగిరోవచనలింగాత్॥ ద్వాభ్యాం
తదాతుకృచ్ఛ్రాభ్యాంశుద్ధిస్స్యాత్తువివేకినామితిబ్రాహ్మోక్తం- విఘ్నేతుసర్ణ
యామృతేకల్పః॥ నవశ్రాద్ధంమాసికంచయద్యదంతరితంభవేత్। తత్తదుత్తర
సాతంత్ర్యేదనుష్ఠేయంప్రచక్షతే॥ హేమాద్రౌలాఘవః॥శావంతుసూతకం
చేత్స్యాన్నిశాయాంచమృతోతథా। నవశ్రాద్ధానిదేయానియథాకాలంయ
థాక్రమమ్॥ నిశాయామాశౌచాంతేద్వ్యహవృద్ధా- అన్వారోహణేతు॥ నవ
శ్రాద్ధానిసర్వాణిసపిండీకరణంపృథక్। ఏకఏవవృషోత్సర్గో గారేకాత్రదీయ
తే॥ ఆశౌచాంత్యదినేకార్యముక్తం- బ్రాహ్మే॥ యస్యయస్యతువర్ణస్యయద్య
త్స్యాత్పశ్చిమంత్వహః। సతత్రవస్త్రశుద్ధించగృహశుద్ధింకరోత్యపి॥సమాప్య
దశమంపిండంప్రేతస్పృష్టేతువాససీ। అంత్యానామాశ్రితానాంచత్యక్త్వా
స్నానంకరోతిచ॥ శ్మశ్రురోమనఖానాంచయత్త్యాజ్యంతజ్జహాత్యపి। గౌరసర్షప
కల్కేనతిలకల్కేనసంయుతమ్॥ శిరస్స్నానంతతఃకృత్వాతోయేనాచమ్యవా
గ్యతః। వృషభంగాంసువర్ణంచస్పృష్ట్వాశుద్ధోభవేన్నరః॥ కినావిబంధోగృ
హ్యకారికాయాం॥ అత్రపిండత్రయందద్యుస్తత్సఖిభ్యస్తథాదిశమ్। ప్రేతా
యమధ్యమంతద్వత్తృతీయంచయమాయవై॥తథా॥ కర్త్రాత్రపాత్రితాస్సం
తిజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవాః। దద్యురభ్యంగతఃపూర్వంత్రీస్త్రీఘ్నరోదకాంజ
లీన్॥పూర్వవన్నామగోత్రాభ్యాంనియమోనేహకశ్చన॥ మదనరత్నేవిష్ణుహా
రీతౌ॥ అశౌచాంతేకృతశ్మశ్రుకర్మాణస్తిలకల్కైస్సర్షపకల్కైర్వాస్నాతాః-
శుక్లవాససోగృహంప్రవిశేయుస్తత్రశాంతికంకృత్వాబ్రాహ్మణపూజనంకు
ర్యురితి- దేవలః॥ దశమేహనిసంప్రాప్తేస్నానంగ్రామాద్బహిర్భవేత్। తత్ర

త్యాజ్యానివాసాంసి కేశశ్మశ్రునఖానిచ॥ అపరార్కే-బృహస్పతిః॥నవమేవాస
సాంత్యాజ్యానఖరోమ్ణాంతథాంతిమే॥ తత్రైవవ్యాసః॥ అశౌచాంత్యదినేక్షౌ
రంజనస్యాంచగురోర్మృతే। ఏతత్పితృవ్యవయసామిత్యాహాపస్తంబః-అను
భావినాంపరివపనమితి - అనుభావినఃకనిష్ఠా ఇతివిజ్ఞానేశ్వర రత్నాకరాద
యః॥ఆశౌచమనుభవతాంపుంసాంసర్వాశౌచేతుముండనమ్। ఆజ్ఞయానరప
తేర్ద్విజన్మనాదారకర్మమృతసూతకేషుచ॥ బంధమోక్షమఖదీక్షాస్వపిక్షౌర
మిష్టమఖిలేషుచోడుషు ఇతిరత్నమాలోక్తే జననాశౌచేపీతిశుద్ధితత్త్వాదయః-
అత్ర దేశాచారతోవ్యవస్థా- పరిశిఖావర్జం కేశశ్మశ్రునఖరోమాణివాపయీత
శిఖావర్జమితిగోభిలోక్తేః- యత్త్వాపస్తంబః॥ నసమావృత్తావపేయురన్యత్ర
విహారాదిత్యేకేవిహారోదర్శాదియాగః - తేనవినాసమావృత్తాగృహస్థానవ
పేయురిత్యర్థః-యచ్చ॥ వృథాభినత్తియఃకేశాంతమాహుర్బ్రహ్మఘాతినమి
తితత్కేశశ్మశ్రుధారయతామగర్భ్యభవతిసంతతిరితిదానధర్మోక్తం- కామ్య
పరం-అనుభావినఃపుత్రాదయఇత్యేకే॥ పుత్రఃపత్నీచవపనంకుర్యాదంతేయ
థావిధి। పిండదానోచితోన్యోపికుర్యాదిత్థంసమాహిత ఇత్యపరార్కేవ్యా
సోక్తేః- యత్తుమితాక్షరాయాం॥ ద్వితీయేహనికర్తవ్యంక్షురకర్మప్రయత్న
తః। తృతీయేపంచమేవాపిదశమేవాప్రదానత ఇతిఆప్రదానత ఇతి చతుర్థాదిని-
తత్పృథక్పదినేసంభవేజ్ఞేయం॥ అలుప్తకేశోయఃపూర్వంసోత్రకేశాన్ప్రవాప
యేత్। ద్వితీయేహ్నితృతీయేహ్నిపంచమేసప్తమేపివా॥ యావచ్ఛ్రాద్ధంప్రదీ
యేతతావదిత్యపరంమతమితిమాధవీయేమదనరత్నేచబౌధాయనోక్తేః- మ
దనపారిజాతేతు- దశమేప్రథమేచసముచ్చయఉక్తం-యత్తు॥ దశమంపిండము
త్సృజ్యరాత్రిశేషేశుచిర్భవేదితి తదేకాదశాహశ్రాద్ధాంగవిప్రనిమంత్రణా
ర్థంజ్ఞేయం—అథైకాదశాహః- మనుః॥విప్రశ్శుధ్యత్యపఃస్పృష్ట్వాక్షత్రియో
వాహనాయుధైః॥ వైశ్యఃప్రతోదంరశ్మీన్వాయష్టింశూద్రఃకృతక్రియః- శుద్ధిత
త్త్వేదేవలః॥ ఆద్యాహస్సునివృత్తేషుస్నాతాఃకృతమంగళాః॥ ఆశౌచాద్విప్ర
జన్ముచ్యంతేబ్రాహ్మణాన్స్వస్తివాచ్యచ- యాజ్ఞవల్క్యః-ఆద్యమేకాదశేహ
నితుత్రియాత్త్రైరాశౌచేప్యేకాదశేహ్నిశ్రాద్ధంకార్యం - ఆద్యంశ్రాద్ధమశు
ద్ధోకుర్యాదేకాదశేహని। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిరశుద్ధిః పునరేవసఇతిహేమా
ద్రౌశంఖోక్తేః-పైఠీనసిః॥ ఏకాదశేహ్నియచ్ఛ్రాద్ధంతత్సామాన్యముదాహృ
తమ్।చతుర్ణామపివర్ణానాంసూతకంతుపృథక్పృథక్॥ యత్తుమరీచిః॥ఆశౌచాం
తేతతస్సమ్యక్పిండదానంసమాప్యతే। తతశ్శ్రాద్ధంప్రదాతవ్యం సర్వవర్ణేష్వ

యంవిధిరితి-తత్సర్వవర్ణానాందశాహాశౌచపరమ్ - యత్తువిష్ణుః- అథాశౌచా
పగమఇతి-యచ్చగౌడగ్రంథేహారీతః- శ్వోభూతేఏకోద్దిష్టంకుర్యాత్ -యచ్చ
బైజవాపః॥ ఊర్ధ్వందశమ్యాముపరేద్యురితితద్విప్రవిషయం - ఏతేనదశమపిం
డాపకర్షపక్షేఅవయవపిండాసమాప్తౌకథమేకాదశాహేశ్రాద్ధమితిమూర్ఖో
క్తిఃపరాస్తా- వచనాదాశౌచమధ్యఇవతత్రాప్యవిరోధాత్ - భవిష్యే॥ఏకా
దశేభ్యోవిప్రేభ్యోదద్యాదేకాదశేహని। భోజనంతత్రవైకస్మైబ్రాహ్మణా
యమహాత్మనే॥ యత్తుమాత్స్యే॥ ఏకాదశేహనితథావిప్రానేకాదశైవతు।
క్షత్రాదిసూతకాంతేతుభోజయేదయుజోద్విజానితి - తచ్చరుద్రగణశ్రాద్ధపర
మితిమదనపారిజాతః - గౌడాస్తుస్వస్మాద్వచనాత్ - క్షత్రియాదీనామాశౌ
చాంతఏవేత్యాహుః-రామాయణేపి॥ సమతీతేదశాహేతుకృతశౌచోయథా
విధి।చక్రేద్వాదశికంశ్రాద్ధంత్రయోదశికమేవచ॥ ద్వాదశికంద్వాదశాహేసని
వర్త్యంత్రయోదశాహశ్రాద్ధం త్రయోదశికంచతుర్దశాహవిధేయంసపిండన
పాథేయాది- క్షత్రియాణాంద్వాదశాహాశౌచేత్రయోదశేమహైకోద్దిష్టంచ
తుర్దశేసపిండనం - ద్వివిధవాక్యాదేకాదశాహాశౌచాంతయోర్వికల్పఇత్యేకే-
సద్యశ్శౌచాదావుద్ధృతాదేరేకాదశాహః - అన్యేషాంఆశౌచాంతఇతివ
యం-కౌర్మే॥ ఏకాదశేహ్నికుర్వీతప్రేతముద్దిశ్యభావతః। ద్వాదశేవాహ్నిక
ర్తవ్యమనింద్యేప్యథవాహని॥ నింద్యంప్రేతక్రియాకాలయుక్తం- ఏకాదశేతుస
నిషేధఇత్యుక్తంప్రాక్ - బృహస్పతిః॥ వస్త్రాలంకారశయ్యాదిపితుర్యద్వాహ
నాదికమ్। గంధమాల్యైస్సమభ్యర్చ్యశ్రాద్ధభోక్త్రేతదర్పయేత్॥ శ్రోత్రియా
భోజనీయాస్తునవసప్తత్రయోదశ। జ్ఞాతయోబాంధవాస్స్వాస్తథాచాతిథ
యోపరే॥ దేవయాజ్ఞికనిబంధే॥ ఏకాదశసువిప్రేషుప్రేతమావాహ్యభోజ
యేత్।తత్రాద్యాయచశయ్యాదిదద్యాచ్చాద్యమితిస్మృతమ్॥విష్ణుః॥ ఏకవన్మం
త్రానూహేన్నైకోద్దిష్టేబహువచనాంతానేకవచనాంతాన్వదేదిత్యర్థః - ఏత
ద్దృష్టార్థత్వేఅస్యవిఘ్నగౌణకాలమాహ హేమాద్రౌబౌధాయనః॥ ఏకోద్ది
ష్టంశ్వఏవస్యాద్ద్వాదశేహనివాపునః।అతఊర్ధ్వమయుగ్మేషుకుర్వీతాహస్సు
శక్తితః॥ అర్ధమాసేథవామాసిఋతౌసంవత్సరేపివేతి- తత్రైవలఘుహారీతః॥
ఏకోద్దిష్టంతుకుర్వీతపాకేనైవసదాస్వయమ్। అభావేపాకపాత్రాణాంతద
హస్సముపోషణమ్॥ గోభిలః॥ బ్రాహ్మణంభోజయేవాక్యైహోతవ్యమనలేథ
వా। పునశ్చభోజయేదేకంద్విరావృత్తిర్భవేదితి - ఏతదాద్యమాసికాద్యాబ్దిక
యోస్సిద్ధ్యర్థమితిభట్టాః- తేనమహైకోద్దిష్టంషోడశశ్రాద్ధాద్భిన్నమేవ- అత

ఏవాద్యంసర్వైకోద్దిష్టప్రకృతిభూతమేకాదశ ఇతివిజ్ఞానేశ్వరః- అన్యేత్వాద్య
మాసికాబ్దికయోరాద్యమేకాదశేహనీతినియమాదభేదమాహుః ద్వయోస్సం
త్రత్వబాధార్థంగాలవీయమిత్యన్యే - యుద్ధహతాదౌతు హేమాద్రౌపృథ్వీ
చంద్రోదయేపైఠీనసిః॥ సద్యశ్శౌచేపిదాతవ్యంప్రేతస్యైకాదశేహని।సఏవది
వసస్తస్యశ్రాద్ధశయ్యాసనాదిషు।ఏవమేకాదశాహాదౌ- అతోత్రద్వితీయేహ్న్యే
కాదశాహంవదఞ్ఛూలపాణిఃస్మార్తగౌడశ్చపరాస్తః - ఏతేనాద్య
మేకాదశేహనీత్యాశౌచానంతరదినపరమితిషష్ఠ్యుక్తేః - ప్రాగుక్తశంఖాదివ
చనానాంచానాకరత్వాదితివదంతః- కల్పతరువాచస్పతిప్రముఖాః - సర్వమ
హానిబంధవిరోధాదుపేక్ష్యాః-ఉశనాః॥ త్ర్యహాశౌచేపికర్తవ్యమాద్యమేకా
దశేహని। అతీతవిషయేసద్యస్త్ర్యహేచోర్ధ్వంవాతదిష్యతే॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥
ఏకోద్దిష్టందైవహీనమేకార్ఘ్యైకపవిత్రకమ్। ఆవాహనాగ్నౌకరణరహితం
త్వపసవ్యవత్॥ఉపతిష్ఠతామిత్యక్షయ్యస్థానేవిప్రవిసర్జనే। అభిరమ్యతామితివ
దేయుస్తేభిరతాస్స్మహేఇతి- అగ్నౌకరణనిషేధోన్యపరః- బహ్వృచానాంస
ర్వైకోద్దిష్టేషుతత్సత్త్వమేవేత్యుక్తంప్రాక్ -స్వదితమితితృప్తిప్రశ్నఇతికాత్యా
యనః- ప్రథమేపాత్రేసంస్రవాన్నిత్యస్యతృతీయేనాపిధానస్యచబాధాన్నపా
త్రన్యుబ్జతేతిశూలపాణిః- ప్రచేతాః ॥ నాత్రపాత్రాలంభోనాశిషఃప్రార్థ
యేత్ - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌవారాహే ॥శ్మశ్రుకర్మతుకర్తవ్యంనఖచ్ఛేద
స్తథైవచ।స్నపనాభ్యంజనందద్యాద్విప్రాయవిధిపూర్వకమ్॥తథా॥ఉపవేశ్యా
సనేభద్రేనగ్నంతత్రప్రకల్పయేత్। పశ్చాదుపానహౌదద్యాత్సౌవర్ణాన్యాభర
ణానిచ॥విష్ణుః॥దక్షిణాంతేశ్రాద్ధభుక్తాదత్తాక్షయ్యోదకేషుచతురంగుళపృథ్వీ
స్తావదంతరాస్తావదధః - ఖాతావితస్త్యాయతాస్తిస్రః-కర్షూఃకుర్యాత్ క
ర్షూణాంసమీపేగ్నింసమాధాయపరిస్తీర్యైకైకస్మిన్నాహుతిత్రయంజుహుయా
త్ సోమాయపితృమతేస్వధానమోగ్నయేకవ్యవాహనాయయమాయాంగిరస్వ
తేఇతిస్థానత్రయేప్రాగ్వన్నిర్వపణందధిమధుఘృతమాంసైః కర్షూత్రయం
పూరయిత్వైతత్తఇతిజపేత్ - శేషంపూర్వశ్రాద్ధవత్ - అత్రసాగ్నేరప్యంతేవైశ్వ
దేవఇత్యుక్తంప్రాక్ -ఇదందశాహకర్త్రాపుత్రేణనాకార్యమిత్యుక్తం-క్రియాని
బంధేగృహ్యకారికాయాం॥ తిలోసిప్రేతదేవత్యఃప్రేతంలోకాన్ప్రీణాహినోంతక
మ్।మంత్రముక్త్వాతిలాన్నేవంప్రక్షిపేదర్ఘ్యపాత్రకే॥ దక్షిణాముదకుంభంచ
సాన్నందత్త్వాసైవగామ్।తస్మైదద్యాద్భుక్తశేషంతద్భాండాన్యపిభాజనమ్॥
ప్రభావేగ్నావేకోద్దిష్టం - అగ్నౌపాయసంశ్రపయిత్వాజ్యభాగానేతద

గ్నౌ శ్రాద్ధప్రయోగం కృత్వాగ్నౌ ప్రేతమావాహ్య గంధాద్యైః సంపూజ్య పృ
థివీ తే పాత్రమిత్యాదినాన్నం సంకల్ప్యేదీరతామవర ఇత్యష్టాభిశ్చతురావృ
త్తాభిర్ద్వాత్రింశదాహుతీర్హుత్వా పిండదానాది శ్రాద్ధం సమాపయేదితి - యా
జ్ఞవల్క్యః ॥ ఏతత్సపిండీకరణమేకోద్దిష్టం స్త్రియా అపి॥—అథ వృషోత్సర్గః-
స చ నిత్యకామ్యః ॥ న కరోతి వృషోత్సర్గం సుతీర్థే వా జలాంజలిమ్। న దదాతి సుతో
యస్తు పితురుచ్చార ఏవ సః ॥ ఉచ్చారః పురీషం॥ ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రా యద్యే
కోఽపి గయాం వ్రజేత్। యజేత వాశ్వమేధేన నీలం వా వృషముత్సృజేదితి మాత్స్య
కౌర్మోక్తేః ॥ ఏకాదశేఽహ్ని ప్రేతస్య యస్య నోత్సృజ్యతే వృషః। ప్రేతత్వం సు
స్థిరం తస్య దత్తైః శ్రాద్ధశతైరపీతి షట్త్రింశన్మతే నిందాశ్రుతేః॥ ఏవం కృత్వా హ్య
వాప్నోతి ఫలం వాజిమఖోదితమ్। యముద్దిశ్యోత్సృజేన్నీలం స లభేత పరాం గ
తిమ్ ॥ వృషోత్సృష్టః పునాత్యేవ దశాతీతాన్ దశాపరానితి దేవీపురాణే భవిష్యా
దౌ ఫలశ్రుతేశ్చ - అయం ద్వాదశాహ ఉక్తో భవిష్యే॥ చైత్ర్యాం వా పితృతో
యాయాం వైశాఖ్యాం ద్వాదశేఽహ్ని వేతి - విష్ణుధర్మే తు మృతాహేప్యుక్తః॥
విషువద్ద్వితయే చైవ మృతాహే బాంధవస్య చేతి - అయం గృహే న కార్యః॥ న
గృహే మోచయేన్నీలం కామయన్పుష్కలం ఫలమితి కాలికాపురాణాత్ - కా
మధేనౌ ॥ వత్సరాభ్యంతరే పిత్రోర్వృషస్యోత్సర్గకర్మణి। వృద్ధిశ్రాద్ధం న కుర్వీ
త తదన్యత్ర సమాచరేత్ ॥ తల్లక్షణం తు బ్రాహ్మే॥ లోహితో యస్తు వర్ణేన ము
ఖే పుచ్ఛే చ పాండురః। శ్వేతః ఖురవిషాణాభ్యాం స నీలో వృష ఉచ్యతే॥ శ్వేతవ
ర్ణస్య ముఖాదీని శ్యామాని శ్యామస్య వా శ్వేతాని యస్య సోఽపి నీల ఉక్తో మాత్స్యా
దౌ- దేవీపురాణే॥ చతస్రో వత్సికా భద్రా ద్వే వాసంభవతోఽపి వా ॥ యత్తు ప
ఠంతి ॥ వృషోత్సర్జనవేళాయాం వృషాభావః కథంచన। పృథ్వీపిష్టైశ్చ ద
ర్భైర్వా వృషం కృత్వా విమోచయేత్ ॥ న శక్యతే వృషోత్సర్గో హ్యనుమం వాత
త్ర కారయేదితి తన్నిర్మూలం - తద్విధిర్హేమాద్రిభట్టకృతౌ చ జ్ఞేయః- అత్ర దే
వయాజ్ఞికేన వృషోత్సర్గాత్పూర్వం పురుషసూక్తేన విష్ణురూపి ప్రేతోద్దేశేన వి
ష్ణుతర్పణముక్తం - తత్ర మూలం చింత్యం- పారస్కరః ॥ సవ్యేన పాణినా పు
చ్ఛం సమాలంబ్య వృషస్య తు। దక్షిణేనాప ఆదాయ సతిలాస్సకుశాస్తతః॥ ప్రే
తగోత్రం సముచ్చార్య అముకస్మై ఇతి బ్రువన్ । వృష ఏవ మయా దత్తస్తం తార
యతు సర్వదా ॥ స హోమసతిలం ఘృతమావిత్యాచార్య వినిక్షిపేత్ ॥ తథా వి
ధారయేన్నతం కశ్చిన్న చ కశ్చన వాహయేత్। న దోహయేచ్చ తా ధేనూర్న చ
కశ్చన బంధయేత్ ॥ స్త్రీషు విశేషః - సంగ్రహే॥ పతిపుత్రవతీ నారీ భర్తురగ్రే

మృతాయది । వృషోత్సర్గంనకుర్వీతగాందద్యాచ్చపయస్వినీమ్॥ పతిపుత్రయోస్సాహిత్యంవివక్షితం - అన్వారోహణేఽగోదానమేవేత్యుక్తంప్రాక్ - ఆశాచాంతరేపివృషోత్సర్గాద్యమాసికశయ్యాదిదద్యాదేవేత్యుక్తం - క్రియానిబంధేస్మృత్యంతరే ॥ సూతకేమృతకేచైవద్వితీయమ్మృతకంయది।పిండదానంప్రకుర్వీతవృషోత్సర్గంతథైవచ॥ నహాన్యాత్సూతకేకర్మ ద్వాదశైకాదశాహికమ్। శుద్ధోవాయదివాశుద్ధఃకుర్యాదేవావిచారయన్నితి - అత్రపదదానముక్తందేవజానీయేగారుడే ఏకాదశాహంప్రక్రమ్య ॥ తదహ్నాదీయతేసర్వే ద్వాదశాహేవిశేషతః। పదానిసర్వవస్తూనివిశిష్టానిత్రయోదశ॥యోదదాతిమృతస్యేహాజీవతోప్యాత్మహేతవే । సుఖీభూత్వామహామార్గేవైనతేయసగచ్ఛతి ॥ తథా॥ఆసనోపానహౌఛత్రంముద్రికాచకమండలుః।భాజనంభాజనాధారోవస్త్రాణ్యష్టవిధంపదమ్॥తథా ॥ భాజనాసనదానేనముద్రికాభోజనేనచ। ఆజ్యయజ్ఞోపవీతేనపదంసంపూర్ణతాంవ్రజేత్ ॥ మహిషీరథగోదానాత్సుఖీభవతినిశ్చితమ్ । సర్వోపస్కరయుక్తానిపదాన్యత్రత్రయోదశ॥యోదదాతిమృతస్యేహాజీవన్నప్యాత్మహేతవే । సగచ్ఛతిపరంస్థానంమహాకష్టవివర్జితః॥త్రయోదశపదానీత్థంప్రేతాయైకాదశేహని । దాతవ్యానియథాశక్తితేనాసౌప్రీణితోభవేత్ ।అన్నంచైవోదకంచైవోపానహౌచకమండలుః।ఛత్రంవస్త్రంతథాయష్టింలోహదండంతథాష్టమమ్ ॥ అగ్నిష్టికాంచదీపంచతిలాంస్తాంబూలమేవచ । చందనంపుష్పదానంచోపదానానిచతుర్దశ॥ యోశ్వంరథంగజంవాపిబ్రాహ్మణేప్రతిపాదయేత్ । స్వమహిమ్నోనుసారేణతత్తత్సుఖమవాప్నుయాదితి - అత్రమూలంచింత్యం——అథశయ్యాదానం- హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ తస్మాచ్ఛయ్యాంసమాసాద్యసారదారుమయీందృఢామ్। దంతపత్రచితాంరమ్యాంహేమపట్టైరలంకృతామ్॥ హంసతూలీప్రతిచ్ఛన్నాంశుభదండోపధానికామ్ । ప్రచ్ఛాదనపటీయుక్తాంగంధధూపాదివాసితామ్।తస్యాంసంస్థాపయేత్ హైమంహరింలక్ష్మ్యాసమన్వితం॥అత్రహరిస్థానేప్రేతమ్॥ ఉచ్ఛీర్షకేఘృతభృతంకలశంపరికల్పయేత్। తాంబూలంకుంకుమక్షోదకర్పూరాగరుచందనమ్॥ దీపికోపానహౌఛత్రంచామరాసనభాజనమ్। పార్శ్వేషుస్థాపయేద్భక్త్యాసప్తధాన్యానిచైవహి ॥ శయనస్థస్యభవతియదన్యదుపకారకమ్ । భృంగారకరకాద్యంతుపంచవర్ణవితానకమ్॥ మంత్రస్తు॥యథానకృష్ణశయనంశూన్యంసాగరజాతయా । శయ్యామమాప్యశూన్యాస్తుతథాజన్మనిజన్మని॥యస్మాదశూన్యంశయనంకేశవస్యశివస్యచ॥ అర్ఘంతదేవ॥ దత్త్వైవంత

స్యసకలంప్రణిపత్యవిసర్జయేత్ । ఏకాదశాహేపితథావిధిరేషప్రకీర్తితః॥వి
శేషంచాత్రరాజేంద్రకథ్యమానంనిశామయ। తేనోపభుక్తంయత్కించిద్వస్త్ర
వాహనభాజనమ్॥ యద్యదిష్టంచతస్యాసీత్తత్సర్వంపరికల్పయేత్। తమేవపురు
షంహైమంతస్యాంసంస్థాపయేత్తదా॥పూజయిత్వాప్రదాతవ్యామృతశయ్యా
యథోదితా॥పాద్మే॥ మృతకాంతేద్వితీయేహ్నిశయ్యాందద్యాత్సలక్షణామ్।
కాంచనంపురుషంతద్వత్ఫలవస్త్రసమన్వితమ్ ॥ సంపూజ్యద్విజదాంపత్యంనా
నామణివిభూషితమ్। ఉపవేశ్యతుశయ్యాయాంమధుపర్కంతతోవదేత్ ॥ రజ
తస్యతుపాత్రేణదధిదుగ్ధసమన్వితమ్ । అస్థిలాలాటికంగృహ్యసూక్ష్మంకృత్వా
సపాయసమ్॥ భోజయేద్ద్విజదాంపత్యంవిధిరేషసనాతనః।ఏషఏవవిధిర్దృష్టః
పార్వతీమైర్ద్విజోత్తమైః॥ ఏతత్ప్రీతిగ్రహీతత్రైవోక్తం॥గృహీతాయాంతు
తస్యాంవైపునస్సంస్కారమర్హతి॥ శయ్యాదానఫలం-భవిష్యే॥ స్వర్గేపురందర
పురేసూర్యపుత్రాలయేతథా ॥ సుఖంవసత్యసౌజంతుశ్శయ్యాదానప్రభావ
తః॥ఆభూతసంప్లవంయావత్తిష్ఠత్యాతకవర్జితమితి— అథోదకుంభః- హే
మాద్రౌస్మృతిసముచ్చయే॥ ఏకాదశాహాత్ప్రభృతిఘటస్తోయాన్నసంయుక్తః।
దినేదినేప్రదాతవ్యోయావత్సంవత్సరంసుతైః॥లౌగాక్షిః ॥ యస్యసంవత్సరా
దర్వాక్సపిండీకరణంభవేత్। మాసికంచోదకుంభంచదేయంతస్యాపివత్సరమ్।
ఉత్తరార్ధే ॥ తస్యాప్యన్నంసోదకుంభందద్యాత్సంవత్సరంద్విజేఇతియాజ్ఞవ
ల్క్యపాఠః- సపిండనాపకర్షేస్యాపకర్షప్రాప్తేబాధకమిదమితిశూలపాణిః-
తన్న-ప్రకృతివికారాభావేనతదంతన్యాయవిషయత్వాత్- మాత్స్యే॥యావ
దబ్దంచయోదద్యాదుదకుంభంవిమత్సరః । ప్రేతాయాన్నసమాయుక్తంసో
శ్వమేధఫలంలభేత్॥ కేచిత్త్రయోదశాహమారభ్యాహుస్తన్నిర్మూలం-దేవ
యాజ్ఞికః - సపిండనాపకర్షేసంవత్సరంయావదుదకుంభంఅర్వాగేవదద్యా
న్నోర్ధ్వం॥ప్రేతలోకగతస్యాన్నంసోదకుంభంప్రయచ్ఛతేతిగోవిందరాజధృ
తః షూక్తేః॥అస్మిన్నేవస్వశక్త్యాతుసంఖ్యాంకృత్వాబ్దికావధి।దాతవ్యంబ్రా
హ్మణేభ్యఃకందఘటాదౌనిష్క్రియంతువా॥ అపిశ్రాద్ధశతైర్దత్తైరుదకుంభంవి
నానరాః। దరిద్రాదుఃఖినస్తాతభ్రమంతిచభవార్ణవమ్ ॥ తేనాపకృష్యదాత
వ్యంప్రేతస్యాప్యుదకుంభకమితిగోభిలభాష్యేస్కందాచ్చ- సపిండనాత్ప్రా
గేవతస్యవిధానాదూర్ధ్వంనిషేధాదిత్యాహ - తన్న- ఉదకుంభేపార్వణవిధి
నానుపపత్తేరేవంవ్యాఖ్యాయాం మానాభావాన్మితాక్షరాదివిరోధాచ్చ-వ
చనంచయదిసమూలంతదావృద్ధావపకర్షనిధత్తే। ప్రేతశ్రాద్ధానిసర్వాణిస

పిండీకరణంతథేతి హేమాద్రౌ శాట్యాయనోక్తేః - తస్యాప్యన్నంసోదకుంభ
మితియాజ్ఞవల్క్యావిరోధాచ్చ- మదనరత్నే గౌతమః॥ అర్వాగ్దైవంపార్వణంశ్రా
ద్ధంసోదకుంభమధర్మకమ్ । కుర్యాత్ప్రత్యాబ్దికాచ్ఛ్రాద్ధాత్సంకల్పవిధినాన్వ
హమ్॥ అధర్మకంబ్రహ్మచర్యాదినియమహీనమ్, ఏతన్మాసికవదేకోద్దిష్టంపా
ర్వణంకార్యం- అపరార్కస్తు॥ సపిండీకరణేవృత్తేపృథక్త్వనోపపద్యతే।పృథ
క్త్వేతుకృతేపశ్చాత్పునః కార్యాసపిండతేతిలఘుహారీతోక్తావపి ॥ తస్యాప్య
న్నంసోదకుంభం దేయం సంవత్సరంద్విజేఇతియాజ్ఞవల్క్యే తస్యేత్యేకత్వో
క్తేః-సపిండనోత్తరమప్యేకోద్దిష్టమేవేత్యాహ- అత్రపిండదానంకృతాకృతం-
అహరహరన్నమస్మైబ్రాహ్మణా యోదకుంభంచదద్యాత్పిండ మప్యేకేనిపృ
ణంతీతి హేమాద్రౌపారస్కరోక్తేః- శ్రాద్ధాశక్తౌపిండమాత్రమితిగౌడాః-
తన్న- అపిశబ్దబాధాపత్తేః-హారీతః॥ మృతేపితరివైపుత్రః పిండమబ్దంసమాచ
రేత్।అన్నంకుంభంచవిప్రాయప్రేతనిర్దేశధర్మతః॥ ప్రేతశబ్దోచ్చారణేనే
తిహలాయుధః- యద్వాప్రేతస్యనిర్దేశోయత్రతదేకోద్దిష్టంతద్ధర్మకమిత్యర్థః-
అత్రాశౌచాంత దినాద్యబ్దాంతంయావ ద్వత్సరాపూర్తేః శౌచంనాధికారివి
శేషణం- తేనమృతదినమారభ్యతత్కార్యమితి కేచిత్ -తన్న- హేమాద్రిధృత
వచోవిరోధాత్- మధ్యేఆశౌచాదినాబాధేతులోపఏవదార్శవత్- తథాప్ర
థమాబ్దేదీపదానముక్తందేవజానీయేగారుడే ॥ ప్రత్యహందీపకోదేయోమా
ర్గేతువిషమేనరైః। యావత్సంవత్సరంవాపిప్రేతస్యసుఖలిప్సయా॥ప్రాఙ్ముఖో
దఙ్ముఖందీపంనేనాగారేద్విజాలయే । కుర్యాద్యామ్యముఖంప్రేత్యేఅప్సుసంక
ల్ప్యసుస్థితమ్—అథమాసికాని- తానిచకృత్వైవసపిండనంకార్యం-తథాగో
భిలకారికా॥ శ్రాద్ధానిషోడశాదత్వానైవకుర్యాత్సపిండనమ్॥శ్రాద్ధానిషోడ
శాప్యర్థవిదధీతసపిండనమ్ ॥ తానిత్వాహజాతూకర్ణ్యః॥ ద్వాదశప్రతిమా
స్యానిఆద్యషాణ్మాసికంతథా । త్రైపక్షికాబ్దికేచేతిశ్రాద్ధాన్యేతానిషోడశ॥
ఆద్యషాణ్మాసికాబ్దికశబ్దాఃఊనమాసికోనషష్ఠోనాబ్దికపరాః - హేమాద్రౌ
తుసపిండీకరణంచైవఇత్యేతత్ శ్రాద్ధషోడశమిత్యుత్తరార్ధేపాఠః- తదా ఆద్య
మూనమాసికంద్వాదశాహే ॥ షాణ్మాసికంచోనషష్ఠోనాబ్దికేఇత్యర్థః - కా
త్యాయనస్త్వన్యథాహ॥ ద్వాదశప్రతిమాస్యానిఆద్యషణ్మాసికేతథా। సపిం
డీకరణంచైవఇత్యేతచ్ఛ్రాద్ధషోడశమ్॥ ఏకాహేనతుషణ్మాసాయదాస్యురపి
వాత్రిభిః । న్యూనాస్సంవత్సరాశ్చైవస్యాత్తాంషణ్మాసికేతదా ॥ ద్వివచనా
దూనషష్ఠోనాబ్దికేఇత్యర్థమాహపృథ్వీచంద్రః- వ్యాసస్త్వన్యథాహ॥ ద్వాద

శౌ హేమాద్రిపక్షే చ షణ్మాసే మాసికాబ్దికే । శ్రాద్ధాని షోడశైతాని సంస్మృతా
ని మనీషిభిః॥ ద్వాదశాహపదమూనమాసికపరం-తస్య ద్వాదశాహే ప్రాప్త్యుక్తేరి
తి కాలాదర్శః- మదనరత్నే బ్రాహ్మే త్వన్యథోక్తం॥ మృతానాంతు త్యక్తదేహా
నాం శ్రాద్ధా షోడశ సర్వదా। చతుర్థే పంచమే చైవ నవమైకాదశం తథా॥ తతో
ద్వాదశభిర్మాసైశ్శ్రాద్ధా ద్వాదశసంఖ్యయేతి - చతుర్థాదీని దినాని- భవిష్యే
త్వన్యథోక్తం॥ అస్థిసంచయనం శ్రాద్ధం త్రిపక్షే మాసికాని తు ॥ రిక్తయోశ్చ త
థా తిథ్యోః ప్రేతశ్రాద్ధాని షోడశేతి- రిక్తయోస్తిథ్యోరితి న్యూనషాణ్మాసనాబ్దిక
పరమితి హేమాద్రిః- అత్ర దేశకులశాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతి సర్వనిబంధాః-గా
లవః॥ ఊనషాణ్మాసికం షష్ఠే మాసే వాన్యూనమాసికమ్। త్రైపక్షికం త్రిపక్షే
స్యాదూనాబ్దం ద్వాదశే తథా॥ ఊనమాసికే తు గోభిలః॥ మరణాద్ద్వాదశాహే
స్యాన్మాస్యూనే చోనమాసికమ్॥ మదనరత్నే కాలాదర్శే చ శ్లోకగౌతమః॥ ఏక
ద్విత్రిదినైరూనే త్రిభాగేనోనఏవ వా। శ్రాద్ధాన్యూనాబ్దికాదీని కుర్యాదిత్యాహ
గౌతమః-క్రియానిబంధే క్రతుస్తు॥ సార్ధఏకాదశే మాసే సార్ధే వై పంచమే తథా।
ఊనాబ్దమూనషణ్మాసం భవేతాం శ్రాద్ధకర్మణీత్యుక్తం తత్రమూలం చింత్యం-ఊ
నేషు వర్జ్యాన్యాహ మరీచిః॥ ద్విపుష్కరే చ నందాసు సినీవాల్యాం భృగోర్దినే। చ
తుర్దశ్యాం చ నోనాని కృత్తికాసు త్రిపుష్కరే॥ జ్యోతిషే॥ త్రిపాదర్క్షం తిథిర్భద్రా
భౌమేజ్యరవిభిస్సహ। తదా త్రిపుష్కరో యోగో ద్వయోర్యోగే ద్విపుష్కరః॥
గాలవః॥ త్రిభిర్వాదివసైరూనే త్వేకేన ద్వితయేన వా। ఆద్యాదిషు చ మాసేషు
కుర్యాదూనాబ్దికాదికమ్॥ ఏకన్యూనపక్షే పంచమ్యాం మృతస్య తృతీయాయాం
త్రిభిర్న్యూనే ప్రతిపది ద్వ్యూనే ద్వితీయాయామితి కేచిత్- మాధవస్తు॥ షాణ్మా
సికాబ్దికే శ్రాద్ధే స్యాతాం పూర్వేద్యురేవ తే। మాసికాని స్వకీయే తు దివసే ద్వా
దశేపి చేత్యత్రైతిన సివాక్యే ఊనషణ్మాసికం సప్తమమాసగతమృతాహాత్పూర్వే
ద్యుః కార్యం - ఊనాబ్దికంతు ద్వితీయాబ్దే మృతాహదినాత్పూర్వేద్యుః కార్యమి
త్యర్థమాహ- మాసికాని స్వకీయే తు దివసే ఇత్యుక్తేః-ఇదమేవయుక్తం-మదనర
త్నే ప్యేవం- యాజ్ఞవల్క్యః॥ మృతేహని తు కర్తవ్యం ప్రతిమాసం తు వత్సరమ్।
ప్రతిసంవత్సరం చైవమాద్యమేకాదశేహని- అత్రాద్యమాసికమాబ్దికం చైకా
దశేహ్నీతి నిర్ణయామృతాదయః॥ బ్రాహ్మణం భోజయేదాద్యే హోతవ్యమన
లేథవా। పునశ్చ భోజయేద్విప్రం ద్విరావృత్తిర్భవేదితీతి గోభిలీయం చ తద్విషయ
మాహుః - అన్యే తు మాసపక్షతిథిస్పష్టే ఇత్యాది విరోధాదాబ్దికం వర్షాంత
మేవ-మాసికం తు మాసాదౌ - ద్విరావృత్తిస్తు ఏకాదశాహే కాద్యమాసికపరా

దేవయాజ్ఞికోఽప్యేవమాహ. లౌగాక్షిరపి॥ మాసాదౌ మాసికం కార్యమాబ్ది
కం వత్సరే గతే। ఆద్యమేకాదశే కార్యమధికే త్వధికం భవేత్॥ దీపికాయాం తు॥
ఆద్యం రుద్రమితే ర్కసమ్మితదినే వాన్యాదిత్యుక్తం గౌడాస్తు. మృతతిథ్యవధికేపి
కదినాధికే మాససంవత్సరపదం గౌణం. పూర్ణేఽబ్దే ఇతి ఈషదసమాప్తపరత్వ
మితి శూలపాణిః. తేన ద్వితీయమాసాదావాద్యమాసికాదీని. తన్మాస్యశక్యకృతం.
అశక్తౌ తు హారీతః॥ ముఖ్యం శ్రాద్ధం మాసి మాసి అపర్యాప్తావృతుం ప్రతి। ద్వాద
శాహేన వా భోజ్యా ఏకాహే ద్వాదశాపి వా॥ ఋతుం ప్రతి ద్వే ద్వే ఇత్యర్థః. య
దా పితుర్మరణాత్త్రయోవింశతితమేదినే దర్శో వృద్ధిర్వా స్యాత్తదా ద్వాదశది
నేషు ద్వాదశమాసికాని కార్యాణీత్యర్థః. త్రైపక్షికం తు త్రిపక్షే తీతే మృతా
హే కార్యం॥ త్రైపక్షికం భవేద్వృత్తే త్రిపక్షే తదనంతరమితి భవిష్యోక్తేరితి మ
దనరత్నే ఉక్తం. పృథ్వీచంద్రకాలాదర్శనిర్ణయామృతాదయస్తు॥ ఊనాన్యూ
నేషు మాసేషు విషమాహే సమేఽపి వా । త్రైపక్షికం త్రిపక్షే స్యాన్మృతాహే
త్వితరాణి త్వితి కార్ష్ణాజినిస్మృతేః. పూర్వత్ర వృత్తే ప్రవృత్తే ఇత్యర్థమాహుః.
తేతదనంతరశబ్దవిరోధాత్. త్రైపక్షికద్వితీయమాసికయోస్సంకరాపత్తేరే
వం వ్యాఖ్యాయాం మానాభావాచ్చోపేక్ష్యాః. త్రిపక్షసపిండనే త్వేవం శబ్దా
భావాదధికరణత్వమేవ జ్ఞేయం యత్తు క్రియానిబంధే గారుడే॥ త్రైపక్షికం త్రి
పక్షే తు ప్రవృత్తే విషమే దినే । మాసికాన్యపి చోనాని అష్టావింశతిమే దినే ఇతి త
న్నిర్మూలం. స్మృతిరత్నావళ్యాం॥ ద్వాదశాహే తు వా కుర్యాత్పితుః పుత్రస్స
పిండనమ్। ఏకాదశేహ్ని కుర్వీత ప్రేతశ్రాద్ధాని షోడశ॥ పైఠీనసిః॥ సపిండీకరణా
దర్వాక్కుర్వన్ శ్రాద్ధాని షోడశ । ఏకోద్దిష్టవిధానేన కుర్యాత్సర్వాణి తాని
తు॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం యదా కుర్యాత్తదా పునః। ప్రత్యబ్దం యో యథా కు
ర్యాత్తథా కుర్యాత్స తాన్యపి॥ మదనరత్నే కాత్యాయనః॥ శ్రాద్ధమగ్నిమతః కా
ర్యం దాహాదేకాదశేహని। ధ్రువాణి తు ప్రకుర్వీత ప్రమీతాహని సర్వదా॥ ధ్రు
వాణి త్రైపక్షికామాబ్దాని. క్రియానిబంధే గారుడే॥ త్రిపక్షాత్పూర్వతస్సా
గ్నిశ్చేత్సంస్కారవాసరే । ఊర్ధ్వం మృతదినే నగ్నిస్సర్వాణ్యేవ మృతాహ
తః॥ ఏతాని చ యదా సపిండనాత్పూర్వం యుగపత్కుర్యాత్తదా దేశకాలక
ర్త్రైక్యం తంత్రత్వాదేకః పాక ఇతి కేచిత్. పాకభేద ఇతి భట్టచరణాః. అత్ర
కేచిదాహుః. దేశకాలదైవతైక్యే తంత్రత్వాత్. శ్రాద్ధకాలాతిక్రమాపత్తేః॥
ద్వాదశాహేఽథ సర్వాణి సంక్షేపేణ సమాపయేత్ । తాన్యేవ తు పునః కుర్యా
త్ప్రేతశబ్దం న కారయేత్॥ ఇతి కాత్యాయనోక్తేరేకశ్రాద్ధద్వయం కుర్యాత్.

సమానేహనికుర్వీతచేదిత్యస్యదైవత్వైక్యపరత్వేప్యత్రతత్సత్వాత్ ॥ శ్రాద్ధంకృత్వాతుతస్యైవపునఃశ్రాద్ధంనకారయేదితిజాబాల్యుక్తేః- షోడశసంఖ్యాయాశ్చవాజపేయేప్రాజాపత్యయాగసప్తదశత్వవత్సాన్నాయ్యయాగద్విత్వవచ్చదర్శపాతసంక్రాంతిశ్రాద్ధవద్యుగపదనుష్ఠానేప్యుపపత్తేరాద్యమాసికాద్యూనాబ్దికాంతేషు షోడశశ్రాద్ధేషువిచక్షణైః క్రియతామిత్యేవంప్రయోగే నైకోవిప్రఃపిండోర్ఘ్యశ్చేతివిరుద్ధవిధివిధ్వంసేప్యేవం- తన్మందం ॥ ద్వాదశాహేనవాభోజ్యాఏకాహేద్వాదశాపి వేతిహేమాద్రౌహారీతవచోవిరోధాత్ - తేనవిప్రభేదాత్పిండార్ఘ్యాద్యపిభిన్నమితిసిద్ధం - ఏతానిద్వాదశాహాదౌసపిండనాత్పూర్వంకృతాన్యపివృద్ధింవినాపకర్షేపునః- స్వకాలేకార్యాణి॥యస్యసంవత్సరాదర్వాక్సపిండీకరణంకృతమ్ । మాసికంచోదకుంభంచదేయంతస్యాపివత్సరమితివృద్ధగార్గ్యాంగిరసోక్తేః - నచేదంమాసికానామపకర్షంవిధత్తే-కింతుసపిండనోర్ధ్వంస్వకాలేనుష్ఠానమేవేతివాచ్యం ॥ శ్రాద్ధానిషోడశాదత్వానతుకుర్యాత్సపిండతామితివిరోధాత్ ॥ యస్యసంవత్సరాదర్వాగ్విహితాతుసపిండతా । విధివత్తానికుర్వీతపునశ్శ్రాద్ధానిషోడశేతిమాధవీయేగోభిలోక్తేశ్చ॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంకృతమ్। షోడశానాంద్విరావృత్తింకుర్యాదిత్యాహగౌతమఇతిత్రికాండమండనోక్తేః - షోడశత్వంచైకాదశాహసపిండనపక్షే- తత్రాద్యమాసికస్యకాలసత్వాత్-అన్యపక్షేషుయథాసంభవంజ్ఞేయం- యత్తుదీపికాయాం ॥ అనుమాసికానితుచరేత్తాన్యేవసాపిండ్యతఃపశ్చాత్। ద్వాదశేత్యుక్తయూనానాంనపునఃకృతిరిత్యుక్తం- తదేతద్విరోధాచ్చింత్యం- యత్తుగౌడాః॥ సపిండీకరణాంతాతుజ్ఞేయాప్రేతక్రియాబుధైరితిశాతాతపోక్తేర్మాసికానాంప్రేతత్వవిమోక్షార్థత్వాత్సపిండనాపకర్షేతదంతర్న్యాయేనతేషామప్యపకర్షాన్మాసికానాంనపునఃకృతిః - యత్తుమాసికంచోదకుంభంచేతిలౌగాక్ష్యాదివచనంతన్నిర్మూలం - సమూలత్వేపిదార్శపరంచేత్యాహుః - తేఉక్తవక్ష్యమాణవచోనిబంధవిరోధాన్నాదర్తవ్యాఇత్యుపేక్ష్యాః- యత్తుమితాక్షరాయాంసపిండనోర్ధ్వంస్వకాలేఏవకార్యాణి - అపకర్షస్త్వనుకల్పఇత్యుక్తం- తదపిపూర్వవిరోధాచ్చింత్యం- తేనవృద్ధింవినాపకర్షేపునఃకృతిః॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంభవేత్ । ప్రేతత్వమిహతస్యాపిజ్ఞేయంసంవత్సరంనృపేత్యగ్నిపురాణాత్ - వృద్ధినిమిత్తాపకర్షేత్వస్త్యేవతన్నివృత్తిః- అన్యథావృద్ధ్యసంభవాదితిశూలపాణిః- కాష్ణాజినిః॥ సపిండీకరణాదర్వాగపకృష్యకృతాన్యపి। పునరప్యపకృష్యంతేవృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాత్ ॥

నిషేధంచాహ కాత్యాయనః ॥ నిర్వర్త్యవృద్ధితంత్రంతుమాసికానినతంత్రయేత్ । అయాతయామంమరణంనభవేత్పునరస్యత్వితి - ద్విరనుష్ఠానంచోత్తరేషామేవనపూర్వేషాంస్వస్వకాలకృతానాం- తదాహమాధవీయేకార్ష్ణాజినిః ॥ అర్వాగబ్దాద్యత్రయత్రసపిండీకరణంకృతమ్ । తదూర్ధ్వమాసికానాంస్యాద్యథాకాలమనుష్ఠితిః ॥ హేమాద్రౌశాట్యాయనిః ॥ ప్రేతశ్రాద్ధానిశిష్టానిసపిండీకరణంతథా । అపకృష్యాపికుర్వీతకర్తుంనాందీముఖంద్విజః ॥ వృద్ధింవినాపకర్షేదోషమాహోశనాః ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధవిహీనస్తుప్రేతశ్రాద్ధానియశ్చరేత్ । సశ్రాద్ధీనరకేఘోరేపితృభిస్సహమజ్జతీతి - ఆధానేపకర్షమాహహేమాద్రావుశనాః ॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతివాసరే । ఆధానాద్యుపసంప్రాప్తావేతత్ప్రాగపివత్సరాత్ ॥ విశేషస్తూక్తోవివాహనిర్ణయే-కణ్వః ॥ నవశ్రాద్ధంమాసికంచయద్యదంతరితంభవేత్ । తత్తదుత్తరసాతంత్ర్యాదనుష్ఠేయంప్రచక్షతే ॥ గారుడేపి ॥ ఆపదాద్యకృతంయత్తుకుర్యాదూర్ధ్వంమృతాహని ॥—అథసపిండీకరణం- మాధవీయేహారీతః ॥ యాతుపూర్వమమావాస్యామృతాహాద్దశమీభవేత్ । సపిండీకరణంతస్యాంకుర్యాదేవసుతోగ్నిమాన్ ॥ మృతాహాదూర్ధ్వందశమ్యేకాదశీత్యర్థః ॥ సపిండీకరణంకుర్యాత్పూర్వవచ్చాగ్నిమాన్సుతః । పరతోదశరాత్రాచ్చేత్కుహూరబ్దేపరేతరఇతికార్ష్ణాజినిస్మృతేః - అహితాగ్నేస్తుసవిసాశ్రౌతపిండపిత్ర్యయజ్ఞాసిద్ధేః - తదాహగాలవః ॥ సపిండీకరణాత్ప్రేతేపైతృకంపదమాస్థితే । ఆహితాగ్నేస్సినీవాల్యాంపితృయజ్ఞఃప్రవర్తతే ॥ మదనరత్నేప్రజాపతిః ॥ నాసపిండ్యాగ్నిమాన్పుత్రఃపితృయజ్ఞంసమాచరేత్ । అపరార్కేకాత్యాయనః ॥ ఏకాదశాహంనిర్వర్త్యపూర్వందర్శాద్యథావిధి । ప్రకుర్వీతాగ్నిమాన్విప్రోమాతాపిత్రోస్సపిండతామ్ ॥ ఆశౌచాంతప్రథమదర్శయోర్మధ్యేకస్మింశ్చిదహ్నీత్యర్థః - పిత్రాదీనాంసపత్నీకానాందేవతాత్వేనమాతురపిప్రాగ్దర్శాత్సపిండనంయుక్తమిత్యపరార్కః- ఏవంపితామహాదేరపిసపిండనంప్రాగ్దర్శాత్కార్యం- తేనవినాపార్వణాయోగాత్ - ద్వాదశాహేవాకార్యం ॥ సాగ్నికస్తుయదాకర్తాప్రేతశ్చానగ్నిమాన్భవేత్ । ద్వాదశాహేభవేత్కార్యంసపిండీకరణంసుతైరితిగోభిలోక్తేః- సాగ్నేఃప్రేతస్యతుత్రిపక్షే ॥ ప్రేతశ్చేదాహితాగ్నిస్స్యాత్కర్తానగ్నిర్యదాభవేత్ । సపిండీకరణంతస్యకుర్యాత్పక్షేతృతీయకఇతిసుమంతూక్తేః- మదనరత్నేలఘుహారీతోపి ॥ అనగ్నిస్తుయదాపీరభవేత్కుర్యాత్తదాగృహే । ప్రేతశ్చేదగ్నిమాంస్తుస్యాత్త్రిపక్షేవసపిండనమ్ । ద్వయోస్సాగ్నిత్వేద్వాదశాహఏవ ॥ సాగ్నికస్తుయదాకర్తాప్రే

తోవాప్యగ్నిమాన్భవేత్ । ద్వాదశాహేతదాకార్యం సపిండీకరణంపితురితి తేనైవోక్తేః - ద్వయోరనగ్నిత్వేతుభవిష్యే ॥ సపిండీకరణంకుర్యాద్యజమానస్త్వనగ్నిమాన్ । అనాహితాగ్నేః ప్రేతస్యపూర్ణేబ్దేభరతర్షభ ॥ ద్వాదశాహనిషణ్మాసేత్రిపక్షేవాత్రిమాసివా । ఏకాదశేపివామాసిమంగళస్యాప్యుపస్థితౌ॥కాత్యాయనగోభిలౌ ॥ యదహర్వావృద్ధిరాపద్యేతేతితచ్చవృద్ధిదినేపవేతివాచస్పతిః-తన్న - ప్రాప్తవృద్ధినిమిత్తకమితినియమాత్సపిండనస్య చాపరాహ్ణకాలీనత్వేనపూర్వత్వబాధాపత్తేః - వృద్ధిదినేతత్పూర్వదినేచేతి శ్రీదత్తః-స్మార్తగౌడాస్తువృద్ధిపూర్వః - వర్షాంత్యశ్చగుణః- సపిండనస్యప్రేతత్వనాశేసహకారి - తేనపరేద్యుర్వాపూర్వేద్యుర్వావృద్ధ్యభావేపితత్కర్తవ్యతానిశ్చయసహితమేవకాలాంతరక్రియమాణంవృద్ధిపూర్వగుణసహకృతంప్రేతత్వనాశకమిత్యాహ-తన్న-అకాలేకృతస్యఫలాజనకత్వాత్ -ఏతేననిమిత్తనిశ్చయవతఏవాధికారాత్ - వృద్ధ్యభావేపినక్షతిరితిమిశ్రోక్తిఃపరాస్తా-వృద్ధిపూర్వదినస్యచకాలస్యాంగత్వేననిమిత్తత్వాభావాత్ - తేనపునఃకార్యమిత్యన్యే - మదనరత్నేపులస్త్యః ॥ నిరగ్నికస్సపిండత్వంపితుర్మాతుశ్చధర్మతః।పూర్ణేసంవత్సరేకుర్యాద్వృద్ధిర్వాయదహర్భవేత్ ॥ చతుర్వింశతిమతే॥సపిండీకరణంచాబ్దేసంపూర్ణేభ్యుదయేపివా । ద్వాదశాహేతుకేషాంచిన్మతంచైకాదశేతథా॥పృథ్వీచంద్రోదయేబౌధాయనః -అథసపిండీకరణం-త్రిపక్షేవాతృతీయేవామాసిషష్ఠేచైకాదశేవాద్వాదశేవాద్వాదశాహేవేతి - ఏతత్ప్రక్రమేవిష్ణుః ॥ మాసికార్థంద్వాదశాహంశ్రాద్ధం కృత్వాత్రయోదశేహ్నివాకుర్యాన్మంత్రవర్జంహిశూద్రాణాంద్వాదశేహ్నిసంవత్సరాభ్యంతరేయద్యధిమాసోభవేత్తదామాసికార్థందినమేకంవర్ధయేదితి - ఆశౌచోత్తరంద్వాదశస్వహః - సుమాసికానితేష్వేవాద్యషష్ఠద్వాదశదినేషుమాసికాదీనికృత్వాత్రయోదశేహ్నిసపిండనంకుర్యాత్ - అధిమాసేతుచతుర్దశేహ్నికుర్యాత్ - శూద్రస్త్రయోదశేద్వాదశేహ్నిత్యస్యమాసికాంత్యదినపరత్వాదితి పృథ్వీచంద్రః-మైథిలసిః॥ సంవత్సరాంతేసంసర్జనంనవమేమాసీత్యేకే - అత్రసాగ్నేరనగ్నేర్వోక్తకాలాభావేత్రిపక్షాదిసంవత్సరాంతాఅనుకల్పాజ్ఞేయాః - కల్పతరుస్త్వగ్రేవృద్ధినిశ్చయఏవసర్వేపకర్షప్రకారాఇత్యాహ- తన్న-యదహర్వేతిస్వాతంత్ర్యశ్రుతేః - యద్యపివృద్ధినిమిత్తోపకర్షోనిరగ్నేరుక్తస్తథాపిసాగ్నావపిజ్ఞేయః - ఉక్తకాలాసంభవేవర్షాంతాదిగౌణకాలవద్వృద్ధేరపిప్రాప్తేః-వక్ష్యమాణగోభిలవచనాత్ ॥ అయాంతయామంమరణంనభవేత్పునర్యస్య

త్వితిదోషశ్రుత్యవిశేషాచ్చ - అపరార్క-పృథ్వీచంద్రాదిస్వరసోఽప్యేవం-అత్రవృద్ధిపదంచూడోపనయనవివాహమాత్రపరమ్ - సీమంతాదౌతువృద్ధిశ్రాద్ధలోపఏవేత్యాచార్యచూడామణిః - పుంసవనాద్యన్నప్రాశనాంతేష్వావశ్యకేష్వపకర్ష ఇతిశ్రాద్ధవివేకః- శ్రుతిసాగరేపిబృహస్పతిః ॥ ప్రత్యవాయోభవేద్యస్మిన్నకృతేవృద్ధికర్మణి। తన్నిమిత్తంసమాకృష్యపిత్రోఃకుర్యాత్సపిండనమ్। గర్భాధానస్యత్వంతరేపిసంభవాత్ ॥ అన్నశ్రాద్ధంపరాన్నంచగంధమాల్యంచమైథునమితినేవలేనప్రథమాబ్దేమైథుననిషేధాచ్చ - నతత్రాపకర్ష ఇతిశ్రాద్ధకౌముద్యాదయః- తన్న- ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యామితినిషేధాద్బ్రహ్మచార్యేవపర్వాణ్యాద్యాశ్చతస్రశ్చవర్జయేదితిమైథునేదోషాభావాచ్చ- పితామహమరణేపాత్రస్యవృద్ధౌనాపకర్షః - తస్యమహాగురుత్వాభావాత్ -తత్రతదూర్ధ్వంభోజ్యవృద్ధిశ్రాద్ధమితిశ్రాద్ధచంద్రికా-తన్న- భ్రాతాచేత్యాదౌతదభావేప్యపకర్షోక్తేః- తేననిర్దేశోప్యుపలక్షణం-వ్యాఘ్రః॥ ఆనంత్యాత్కులధర్మాణాంపుంసాంచైవాయుషఃక్షయాత్ । అస్థితేశ్చశరీరస్యద్వాదశాహఃప్రశస్యతే॥ ఏతదాశౌచాంతోపలక్షణమ్॥ సర్వేషామేవవర్ణానామాశౌచాంతేసపిండనమితినిర్ణయామృతేకాత్యాయనోక్తేః - సర్వేషామితిత్రైవర్ణికపరం-శూద్రాణాంత్వాశౌచమధ్యే ॥ మంత్రవర్జంహిశూద్రాణాంద్వాదశేహనికీర్తితమితివిష్ణూక్తేః - ఏతద్దర్శశ్రాద్ధకారిశూద్రవిషయమిత్యపరార్క-కల్పతరౌచ - వృద్ధమనుః॥ద్వాదశేహనివిప్రాణామాశౌచాంతేతుభూభుజామ్।వైశ్యానాంతుత్రిపక్షాద్వాథవాస్యాత్సపిండనమ్॥ నిర్ణయామృతేగోభిలః॥ద్వాదశాహాదికాలేషుప్రమాదాదననుష్ఠితమ్। సపిండీకరణంకుర్యాత్కాలేషూత్తరభావిషు॥ ఇదంసాగ్నేరుక్తకాలాసంభవేగౌణకాలవిధానార్థమితిమదనపారిజాతః-మదనరత్నేప్యేవం- ఋష్యశృంగః॥సపిండీకరణంశ్రాద్ధముక్తకాలేనచేత్కృతమ్। రౌద్రేహస్తేచరోహిణ్యాంమైత్రభేవాసమాచరేత్ । కాలాదర్శేపి॥ఏకాదశేద్వాదశేహ్నిత్రిపక్షేవాత్రిమాసివా। షష్ఠేచైకాదశేవాబ్దేసంపూర్ణేవాశుభాగమే॥ సపిండీకరణస్యేత్తమష్టౌకాలాఃప్రకీర్తితాః। సాగ్నేకర్తుర్యభావాద్వాప్రేతేసాగ్నౌతృతీయకః॥ అనగ్నేస్తుద్వితీయాద్యాస్సప్తకాలామునీరితాః। రోహిణీరౌద్రహస్తేషుమైత్రభేవాపితచ్చరేత్॥ నారదసంహితాయాంతు॥ సపిండీకరణంకార్యంవత్సరేవార్ధవత్సరే। త్రిమాసేవాత్రిపక్షేవామాసివాద్వాదశేహ్నివేత్యుక్తంవత్సరేతీతేపిజ్ఞేయం ॥ తతస్సపిండీకరణంవత్సరాత్పరతఃస్మృతమితిభవిష్యోక్తేః ॥ పితుస్సపిండీకరణంవత్సరాదూర్ధ్వతః

స్థితమితినాగరఖండోక్తేః ॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతవాసరేఇత్యుశనసోక్తేశ్చ॥ పూర్ణేసంవత్సరేపిండష్షోడశఃపరికీర్తితః । తేనైవచసపిండత్వంతేనైవాబ్దికమిష్యతఇతిహేమాద్రౌవచనాచ్చ - అస్యానాకరత్వోక్తిర్మూర్ఖోక్తిరేవ॥ యత్తు,పూర్ణేసంవత్సరేకుర్యాత్సపిండీకరణంసుతః। ఏకోద్దిష్టంచతత్రైవమృతాహానిసమాపయేదితిధవళనిబంధేజాబాల్యుక్తేః ॥ పుత్రస్సపిండనంకృత్వాకుర్యాత్సాన్నసంసచైలకమ్। ఏకోద్దిష్టంతతఃకుర్యాత్కుతపంనవిచారయేదితిస్వల్పమాత్స్యోక్తేశ్చాబ్దికంతద్దినేపునఃకార్యమితికేచిత్ - తన్నిర్మూలత్వాద్ధేమాద్రివిరోధాచ్చోపేక్ష్యాః -షోడశత్వంచసపిండనస్య షోడశశ్రాద్ధాంతర్భావపక్షే - స్మృత్యర్థసారేతువర్షాంత్యదినేసంవత్సరవిమోకశ్రాద్ధంసపిండనంచకృత్వాపరేద్యుర్మృతాహేవార్షికంకార్యమిత్యుక్తం - గౌడాఅప్యేవమాహుః- తత్పూర్వవిరోధాచ్చింత్యం- తచ్చపుత్రేసతినాన్యఃకుర్యాత్ ॥ శ్రాద్ధానిషోడశాదత్వానతుకుర్యాత్సపిండతామ్। ప్రోషితావసితేపుత్రఃకాలాదపిచిరాదపీతివాయవీయోక్తేః - షోడశశ్రాద్ధానాంవర్షాదూర్ధ్వంకాలాభావేపితాన్యదత్వానకుర్యాత్ - కింతుదత్వైవ- తానియదికనిష్ఠభ్రాత్రాదినాకృతానితదాసపిండనమేవకుర్యాదిత్యపరార్కః - సపిండనేతుకనిష్ఠానాంనైవాధికారఇత్యర్థః- తత్రైవ ॥ అజ్ఞానాదథవామోహాన్నకృతాచేత్సపిండతా। తత్రాపివిధివత్కార్యాకాలాదపిచిరాదపి ॥ తేష్వపిజ్యేష్ఠస్యైవాధికారః ॥ జ్యేష్ఠేనజాతమాత్రేణపుత్రీభవతిమానవఇతిమనూక్తేః - అపరార్కేప్రచేతాఅపి॥ ఏకాదశాద్యాఃక్రమశోజ్యేష్ఠస్తువిధివత్క్రియాః। కుర్యాన్నైకైకశశ్శ్రాద్ధమాబ్దికంతుపృథక్పృథక్॥ మరీచిః॥సర్వేషాంతుమతంకృత్వాజ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమ్।ద్రవ్యేణవావిభక్తేనసర్వైరేవకృతంభవేత్॥ యత్తువాచస్పతిశూలపాణిభ్యాముక్తంద్రవ్యదానానుమత్యభావేకనిష్ఠైః పృథక్కార్యమితి తన్న- ఏవకారస్యతదభావేపిపృథక్కరణాభావార్థత్వాత్ - అంధాదేరివజ్యేష్ఠేసతికనిష్ఠానామనధికారాచ్చ - అతస్తేషాంప్రత్యవాయమాత్రం - ఆహితాగ్నిఃకనిష్ఠస్తుకుర్యాదేవ- అన్యథాపితృయజ్ఞాసిద్ధేః- ఏవమావశ్యకవృద్ధావపికనిష్ఠోన్యఃసపిండోవాకుర్యాత్॥ భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రోవాసపిండశ్శిష్యఏవచ। సహపిండక్రియాంకృత్వాకుర్యాదభ్యుదయంతతః॥ తత్రైవకామ్యంయత్కర్మవత్సరాత్ప్రథమాదృతే ఇతిమదనరత్నేలఘుహారీతవచనాత్ - వృద్ధ్యనంతరంప్రథమాబ్దమధ్యేపికామ్యంకుర్యాత్ - వృద్ధ్యభావేతుప్రథమాబ్దాదూర్ధ్వమేవేత్యర్థః- కామ్యోక్తేరనావశ్యకేష్టాపూర్తాదౌనాపకర్షః-ఏతద్బా

తృపుత్రాది సంస్కారే ప్రాప్తాధికారస్య నాందీశ్రాద్ధాధికారార్థం అభ్యుద
యపదంచ నాందీశ్రాద్ధనిమిత్తకర్మమాత్రపరమితి హేమాద్రిః - తేన జ్యేష్ఠే దే
శాంతరస్థే కనిష్ఠః - సపిండనంవినైవ వృద్ధింకృత్వా పుత్రసంస్కారంకుర్యాది
తి శ్రీదత్తోక్తిః పరాస్తా - భ్రాతృశిష్యాద్యుక్తేర్నాందీశ్రాద్ధేజ్యదేవతామాత్ర
పరోపకర్ష ఇత్యపాస్తం - అస్య క్రమమాత్రపరత్వాద్వృద్ధికర్తైవ సపిండనం
కుర్యాదితి నియమ ఇతి గౌడాః - అతఏవ కన్యాయాం మాతృమరణే భ్రాత్రా స
పిండనే కృతే పితుర్నాధికారః - శూలపాణిస్తు మహాగురౌ ప్రేతభూతే వృద్ధి
కర్మ న యుజ్యత ఇతి నిషేధాత్ - మృతస్య భ్రాత్రాదిస్సపిండనంకృత్వా తత్పు
త్రకన్యాదేరభ్యుదయం కుర్యాన్నతు స్వపుత్ర సంస్కారే సంస్కర్యపితుస్స
పిండనంవినా వృద్ధౌ దేవతాత్వాభావాదిత్యాహ - తన్న-విదేశస్థేన జ్యేష్ఠేన
పునః కార్యం ॥ యవీయసాకృతంకర్మ ప్రేతశబ్దంవిహాయతు । తజ్జ్యాయయా
పికర్తవ్యం సపిండీకరణం పునరితి స్మృతేః ॥ జ్యేష్ఠేన వా కనిష్ఠేన సపిండీకరణే కృ
తే ॥ ఆవ్యపాదేమాతాపిత్రోః కనిష్ఠేనేతి వా పాఠః ॥ దేశాంతరగతానాంచ
పుత్రాణాంతు కథంభవేత్ । శ్రుత్వాతు వపనం కార్యం దశాహాంతం తిలోదక
మ్ ॥ తతస్సపిండీకరణం కుర్యాదేకాదశేహని । ద్వాదశాహేన కర్తవ్యమితి శా
తాతపోబ్రవీదితి వచనాచ్చేతి భట్టాః - సింగాభట్టీయేప్యేవం - పూర్వవచనే
త్రేచ మూలం చింత్యం - స్మృత్యర్థసారేతు ॥ విభక్తాబుద్ధికామాశ్చేత్పుత్రాః పృ
థక్సపిండీకరణం కుర్యురిత్యుక్తం - అత్ర దత్తకస్య తత్పుత్రాదీనాం విశేషః ప్రా
గుక్తః - కేచిత్తు వృద్ధిం వినాపి కనిష్ఠస్య సపిండనమాహుః ॥ మాతాపిత్రోర్మృతే
కాలే జ్యేష్ఠే దేశాంతరస్థితే । కనిష్ఠేన ప్రకర్తవ్యం సపిండీకరణం తథేతి కార్ష్ణా
జినిస్మృతేః ॥ గతేవారోధితే జ్యేష్ఠే పిత్రా వా ప్రేషితేసతి । షణ్మాసాన్సంనివ
ర్తేత తదా కార్యం కనీయసా ॥ సంవర్తః ॥ పునస్సపిండీకరణం శ్రాద్ధం పార్వ
ణవచ్చరేత్ । అర్ఘ్యసంయోజనం నైవ పిండసంయోజనం నచేతి తేషాం వచసాం
నిర్మూలత్వాత్ - ప్రోషితావసితే పుత్ర ఇత్యాదివిరోధాచ్చోపేక్ష్యాః -
వ్యుత్క్రమమృతౌతు హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ మృతే పితరి యస్యాథ విద్యం
తేచ పితామహః । తేన దేయాస్త్రయః పిండాః ప్రపితామహపూర్వకాః ॥
తేభ్యశ్చ పైతృకః పిండో నియోక్తవ్యస్తు పూర్వవత్ । మాతర్యథ మృతా
యాంచ విద్యతే చ పితామహీ ॥ ప్రపితామహీపూర్వాస్తు కార్యస్త్వత్రాప్య
యం విధిః ॥ ఏవం ప్రపితామహజీవనే తత్పిత్రాదిభిర్జ్ఞేయం - తదాహసు
మంతుః ॥ త్రయాణామపి పిండానామేకేనాపి సపిండనే । పితృత్వమశ్నుతే ప్రే

తఇతిధర్మోవ్యవస్థితః॥యత్తు ॥ వ్యుత్క్రమాత్తుప్రమీతానాంనైవకార్యాస
పిండతేతితన్మాతాపితృభర్తృభిన్నవిషయం ॥ వ్యుత్క్రమేణమృతానాంసస
పిండీకృతిరిష్యతే । యదిమాతాయదిపితాభర్తానైషవిధిఃస్మృతఇతిమాధవీ
యేస్కాందోక్తేః - మదనరత్నాదావప్యేవం - అత్రప్రపితామహాదిభిఃపితుస్స
పిండనేకృతేపితామహేమృతేతత్సపిండనే సతిపునస్తేనసహపితుస్సపిండనం
కార్యమితిహేమాద్రిర్మతమాహ - అన్యేనైవతన్మన్యంతే - తత్వంతుపితు
స్సపిండనాభావేపితామహేనసహపునఃకార్యంనతత్సత్వే ॥ త్రయాణామపి
పిండానామేకేనాపిసపిండనే । పితృత్వమశ్నుతేప్రేతఇతిధర్మోవ్యవస్థితఇతి
విష్ణుధర్మోక్తేః - పితామహేప్రపితామహేవాపుత్రాంతరైరసంస్కృతేప్య
సంస్కృతాభ్యామేవపితుస్సపిండనంకుర్యాత్ ॥ అసంస్కృతౌనసంస్కా
ర్యౌపూర్వౌపౌత్రప్రపౌత్రకౌ । పితరంతత్రసంస్కుర్యాదితికాత్యాయనో
బ్రవీదితిఛందోగపరిశిష్టాత్ - అసంస్కృతౌదాహాద్యైరితికేచిత్ - అసపిం
డీకృతావితితుతత్వం- అతఏవోక్తంతత్రైవ॥ పాపిష్ఠమపిశుద్ధేనశుద్ధంపాపకృ
తాపివా। పితామహేనపితరంసంస్కుర్యాదితినిశ్చయః॥ పాపిష్ఠమకృతసపిం
డనంనతుపతితాది - అభిశస్తపతితభ్రూణఘ్నస్త్రియశ్చాతిచారిణీర్నసంసృ
జేదితిబైజవాపోక్తేః - పాపకర్మిణోనసంసృజేరన్నితిగౌతమోక్తేశ్చేత్యుక్తం
నిర్ణయామృతే- పూర్వయోఃపుత్రభావేతుపౌత్రఃకుర్యాదేవ ॥ పితామహఃపి
తుఃపశ్చాత్పంచత్వంయదిగచ్ఛతి । పౌత్రేణైకాదశాహాదికర్తవ్యంశ్రాద్ధషోడ
శమ్॥ నైతత్పౌత్రేణకర్తవ్యంపుత్రవాంశ్చేత్పితామహః । పితుస్సపిండతాంకృ
త్వాకుర్యాన్మాసానుమాసికమితికాత్యాయనోక్తేః- అపరార్కశూలపా
ణావప్యేవం- తేనసపిండనస్యానిత్యత్వాదకృతసపిండనయోరేవపార్వణానుప్ర
వేశఇతిమూర్ఖోక్తిఃపరాస్తా ॥ కృతేసపిండీకరణేప్రేతఃపార్వణభాగ్భవేదితి
హారీతవిరోధాచ్చ- కేచిత్తుపుత్రాంతరాభావేపితామహవార్షికమప్యాహుః-
తన్న-శ్రాద్ధషోడశమితినియమాత్- ఇచ్ఛయాభవత్యేవ॥ పితామహస్యచేద్ద
ద్యాదేకోద్దిష్టంనపార్వణమితివాచస్పతిధృతగర్గోక్తేః॥ త్రయాణాంయాగప
ద్యేతుప్రాధాన్యాత్పితుస్సపిండనం కృత్వాపూర్వయోఃకుర్యాత్ - పితామ
హేమృతేదశాహాంతఃపితుర్మృతౌపితుస్సంస్కారంకృత్వాపితామహస్యపున
స్సర్వమావర్తయేత్- వృత్తేదశాహేనైవం- అశక్త్యాపిత్రానుజ్ఞాతేనపౌత్రే
ణపితామహశ్రాద్ధేప్రక్రాంతేపితృమృతౌతదాశౌచంవహన్నేవపౌత్రః-పి
తామహకర్మకుర్యాత్ప్రక్రాంతత్వాదితిమదనపారిజాతపృథ్వీచంద్రౌ - యు

త్తు॥ ఉత్తరాత్రితయరౌద్రరోహిణీయామ్యసర్వపితృభేషుచాగ్నిభే। శ్మశ్రుకర్మసకలంచవర్జయేత్ప్రేతకార్యమపిబుద్ధిమాన్నర ఇతి సపిండనప్రకరణేపాఠాన్మఖ్యకాలేనిషిద్ధర్క్షేసపిండనాపకర్షః- సర్వకాలేషుతద్వత్త్వే తద్వర్గ్యాణ్యేవ- పూర్వోక్తబాధ్యాహ్యాత్మకాని షోడశశ్రాద్ధానికార్యాణీతివాచస్పతిమిశ్రాః - తన్న- అస్యపరిభాషాత్వేనవాక్యాత్సావకాశకర్మపరత్వాత్ - అస్యప్రేతమాత్రదైవత్యభావాచ్చ—అథస్త్రీషూచ్యతే- హేమాద్రౌబృహస్పతిః॥ భర్తృగోత్రేణనామ్నాచమాతుఃకుర్యాత్సపిండనమ్॥ యత్తుభవిష్యే॥ పితృగోత్రంసముత్సృజ్యనకుర్యాద్భర్తృగోత్రతఇతితదాసురాదివివాహోఢాపరమ్॥ఆసురాదివివాహేషుపితృగోత్రేణధర్మవిదితివృద్ధశాతాతపోక్తేః- తచ్చానేకవచనేషుపితామహ్యాపత్న్యామాతామహేనవాసహోక్తం - తత్రవ్యవస్థోక్తాభవిష్యే॥ జీవత్పితాపితామహ్యామాతుఃకుర్యాత్సపిండనమ్।ప్రమీతపితృకఃపితాత్తత్పిత్రాపుత్రికాసుతః॥ తత్పిత్రామాతుఃపిత్రా-లౌగాక్షిః॥పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంమాతరంతుసపిండయేత్ । పితరిధ్రియమాణేతుతేనైవోపరతేసతి॥ శంఖః॥ మాతుస్సపిండీకరణంకథంకార్యంభవేత్సుతైః । పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంసపిండీకరణంస్మృతమ్ ॥ యేనకేనాపిమాతుస్సపిండయేయత్రాన్వష్టకాదౌమాతుశ్శ్రాద్ధంపృథగుక్తం- తత్రపితామహ్యాసహకార్యం॥నాందీముఖేష్టకాశ్రాద్ధేగయాయాంచమృతేహని। పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంమాతుశ్శ్రాద్ధంసమాచరేదితిశాతాతపోక్తేః- అపుత్రాయాంతుకౌశీనసిః ॥ అపుత్రాయాంమృతాయాంతుపతిఃకుర్యాత్సపిండనమ్।శ్వశ్ర్వాదిభిస్సహైవాస్యాస్సపిండీకరణంభవేత్ ॥యత్తులఘుహారీతః॥ పుత్రేణైవతుకర్తవ్యంసపిండీకరణంస్త్రియాః। పురుషస్యపునస్త్వన్యైభ్రాతృపుత్రాదయోపిమేఇతి - యచ్చమార్కండేయపురాణే॥సపిండీకరణంస్త్రీణాంపుత్రాభావేనవిద్యతఇతి- తత్పుత్రపత్యభావేజ్ఞేయం- అత్రసపత్నీపుత్రోపిజ్ఞేయః॥ బహ్వీనామేకపత్నీనామేకాచేత్పుత్రిణీభవేత్ । సర్వాస్తాస్తేనపుత్రేణ ప్రాహపుత్రవతీర్మనురితి మనూక్తేరేతత్పరత్వాత్- యత్తుశాతాతపః॥ మృతేపితరిమాతుస్తునకార్యాసహపిండతా।పితురేవసపిండత్వేతస్యాఅపికృతంభవేదితితదశక్తపరం - కేషాంచిద్వామతమితిహేమాద్రిః - అన్వారోహణేతుభర్త్రైవసాపిండ్యం ॥ మృతాయానుగతానాథంసాతేనసహపిండతామ్ । అర్హతిస్వర్గవాసంచయావదాభూతసంప్లవమితిశాతాతపోక్తేః ॥ పత్యాచైకేనకర్తవ్యంసపిండీకరణంస్త్రియాః। సామృతాపిహితేనైక్యంగతామంత్రాహుతివ్రతైరితియమోక్తేశ్చ - అత్రైకశబ్దఃపి

తామహ్యాదిపక్షనివృత్త్యర్థః- పతిపదంవర్గపరం - సపిండనస్యపార్వణైకోద్దిష్ట
రూపత్వాదితిమాధవకల్పతరుమదనరత్నాదయః - అన్యేతుభర్త్రైవైకేనా
హుః- స్వేనభర్త్రాసహైవాస్యాస్సపిండీకరణంభవేదిత్యేవకారశ్రవణాత్-
పృథ్వీచంద్రోదయేపివికల్పఉక్తః- ఇదంతుతత్త్వం- యదాహేమాద్ర్యాదిమ
తేద్వయోరేకః పిండస్తదావర్గేణసహ - యదామాధవపృథ్వీచంద్రాదిమతే
పృథక్పిండస్తదైకేనపత్యైక్యవచనాచ్చైకేనాపి- అతోమాతృపిండమసపిండీకృ
తేనైవపతిపిండేనసంయోజ్యైకీకృతం పిండద్వయంతత్పిత్రాదిభిస్సంయోజయే
త్-అంత్యపక్షఏవయుక్తః- స్మృత్యర్థసారేతు - అన్వారోహణేనైకదినమరణే
స్త్రియాఃపృథక్సపిండనంనాస్తి- భర్తుఃకృతేస్త్రియాఅపికృతంభవతీత్యుక్తం
తన్మతాంతరమస్తు-ఇదంబ్రాహ్మ్యాదివివాహేషుజ్ఞేయం- ఆసురాదిషుతుశాతా
తపః-తన్మాత్రాతత్పితామహ్యాతచ్ఛ్వశ్ర్వైవాసపిండనం॥ ఆసురాదివివాహే
షువిన్నానాంయోషితాంభవేత్॥ మాతామహ్యామాతుః పితామహ్యాతత్ప్రపి
తామహ్యాచేత్యర్థః- సుమంతుః॥పితాపితామహేయోజ్యఃపూర్ణేసంవత్సరేసు
తైః। మాతామాతామహేతద్వదిత్యాహభగవాన్ శివః॥ ఇదమాసురాదిప
రంపుత్రికాపుత్రపరంచోక్తంప్రాక్- హేమాద్రిస్తుబ్రాహ్మ్యాదిష్వపిసర్వత్ర
దేశభేదాద్వికల్పమాహ - అతఃగుర్జరేషుకోకిలమతానుసారిణాంమాతృమా
తామహప్రమాతామహా ఇతిశ్రాద్ధప్రయోగసపిండనంచదృశ్యతే - హేమా
ద్రావాపస్తంబోపి॥ కోకిలస్యయథాపుత్రా అన్యైసంచయజీవినః।పుష్టాస్తేస్వ
కులంయాంతిఏవంనార్యస్సృతాసతీ॥ యదపివిజ్ఞానేశ్వరోమాతామహేనమా
తుస్సాపిండ్యేపితృశ్రాద్ధవన్మాతృశ్రాద్ధంనిత్యమిత్యాహ- యచ్చవృద్ధిశ్రాద్ధేఛం
దోగపరిశిష్టం॥ షడ్భ్యః పితృభ్యస్తదనుశ్రాద్ధదానముపక్రమేదితితదేతద్విష
యమేవ- మాతుఃపృథక్ఛ్రాద్ధాభావాత్- అతఏవహేమాద్రౌభవిష్యేమా
తుస్సపిండనంప్రక్రమ్య॥ ఉదితేనుదితేచైవహోమభేదోయథాభవేత్। తథా
కులక్రమాయాతమాచారంచచరేద్బుధఇత్యుక్తం - అస్యవృద్ధావపవాదమా
హ తత్రైవవ్యాఘ్రపాత్ ॥ కుర్యాన్మాతామహశ్రాద్ధంసర్వదామాతృపూ
ర్వకమ్। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయవృద్ధోమాతామహాదివత్॥ కేచిదేతత్పుత్రికాపు
త్రపరమాహుః పత్న్యాస్సాపిండ్యమాహలౌగాక్షిః॥ సర్వాభావేస్వయంప
త్న్యైస్స్వభర్తౄణామమంత్రకమ్ । సపిండీకరణంకుర్యాత్తతఃపార్వణమేవ
చేతి-యత్తువచనం॥ అపుత్రస్యపరేతస్యనైపకుర్యాత్సపిండతామితి-యచ్చాప
స్తంబః॥అపుత్రామ్రియేన్మృతాఃకేచిత్పురుషావాస్త్రియోపివా। తేషాంసపిండ

నాభావాదేకోద్దిష్టంనపార్వణమితి- తత్పుత్రోత్పాదనవిధిప్రశంసార్థమితిమా ధవః॥సపిండీకరణాదూర్ధ్వమేకోద్దిష్టంవిధీయతే । అపుత్రాణాంచసర్వేషా మపత్నీనాంతథైవచేతిహేమాద్రౌప్రచేతసోక్తేశ్చ - అన్యేతుద్వివిధవాక్యద ర్శనాద్వికల్పమాహుః- స్మృత్యర్థసారేపి॥బ్రహ్మచారిణామనపత్యానాంచస పిండనంనాస్తితేషాంసదైకోద్దిష్టమేవ - వ్యుత్క్రమమృతానాంసాపిండ్యంకా ర్యం - నవా కేచిత్సర్వత్రసపిండనమాహురితి - అపుత్రేవ్యుత్క్రమమృతేవిశే షోరేణుకారికాయాం॥ భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రోవాసపిండశ్శిష్యఏవవా। స పిండీకరణంకుర్యాత్పుత్రహీనేమృతేసతి ॥ సర్వబంధువిహీనస్యపత్నీకుర్యా త్సపిండతామ్।ఋత్విజంకారయేద్వాపిపురోహితమథాపివా॥ వసురుద్రాది తిసుతైఃకార్యాతేషాంసపిండతా।వ్యుత్క్రమాచ్చప్రమీతానామేతద్వినాప్రేత తాధ్రువమ్॥ పునస్సపిండనంతేషాంకుర్యాత్ప్రేతేపితామహఇతి- అత్రమూ లంమృగ్యం- యతీనాంసపిండనంనాస్తికింత్వేకాదశేహ్నిపార్వణంకార్యం-త దపిత్రిదండినః- ఏకదండ్యాదీనాంతదపినేత్యుక్తంప్రాక్- దండగ్రహణాత్పూ ర్వంమృతేతుదాహాదిసపిండనాంతంసర్వంకార్యమితిభట్టచరణాః - సపిండనవి ధిమాహబైజవాపః॥ సమాప్తేసంవత్సరేచత్వార్యుదపాత్రాణిప్రయునక్త్యే కంప్రేతాయత్రీణిపితృభ్యః ప్రేతపాత్రం పితృపాత్రేష్వాసించతియేసమా నాఇతిద్వాభ్యామేవంపిండో థాభిమృశతి॥ఏషవోనుగతః ప్రేతఃపితరస్తంద దామివః। శివంభవతుశేషాణాంజాయంతాంచిరజీవినః ॥ సమానీవస్సగచ్ఛ ధ్వంసంవదధ్వమితి-యద్యపి॥ తచ్చాపిదేవరహితమేకార్ఘ్యైకపవిత్రకమ్।నై వాగ్నౌకరణంతత్రతచ్చావాహనవర్జితమితిమార్కండేయేనోక్తం - తథాపి॥ సపిండీకరణంశ్రాద్ధందైవపూర్వంనియోజయేదిత్యాదివిరోధాద్వికల్పః - ప్రే తానాంశేవాజ్ఞేయం- అత్రకామకాలౌవైశ్వదేవావపీత్యుక్తంప్రాక్ - మైత్రా యణీయపరిశిష్టే॥ పిత్ర్యవిప్రకరేహోమస్స్వాగ్నౌరపిభవేదిహ॥యత్తుగోభిలః॥ అనుక్తకాలేష్వ పితువ్యుత్క్రమేణమృతావపి । ఆమేనవాపి సాపిండ్యంహే మ్నావాపిప్రకల్పయేదితి-తదాయదిమాతాపితృభిన్నపరం॥ ఆపన్నోపినకుర్వీ తశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిదితితేనైవోక్తేః- శుద్ధితత్త్వేకామధేనౌచలఘుహారీతః॥ సపిండీకరణంయావత్ప్రేతశ్రాద్ధంతుషోడశమ్। పక్వాన్నేనైవకర్తవ్యంసామి షేణద్విజాతిభిః॥ విశ్వప్రకాశే॥ ప్రేతస్సపిండనాదూర్ధ్వంపిత్ర్యలోకేనుగచ్ఛ తి। కుర్యాత్తస్యతుపాథేయంద్వితీయేహ్నిసపిండనాత్ ॥ స్మృత్యర్థసారేప్యే వం-తతోవృద్ధిశ్రాద్ధంకుర్యాత్- ఏతన్మలమాసేపికార్యం ॥ అధిమాసేనకర్త

వ్యంశ్రాద్ధమాభ్యుదయంతథా । తత్రైవకామ్యంయత్కర్మవత్సరాత్ప్రథమా
దృతఇతి హేమాద్రౌహారీతోక్తేః— ఇతిభట్టకమలాకరకృతేనిర్ణయసింధౌస
పిండీకరణం—అథప్రథమాబ్దేనిషిద్ధాని- హేమాద్రౌ ॥ స్నానంచైవమహాదా
నంస్వాధ్యాయంచాగ్నితర్పణమ్। ప్రథమేబ్దేనకుర్వీతమహాగురునిపాతనే ॥ అ
గ్నితర్పణంలక్షహోమాదిసత్వాధానమ్ - తత్తుప్రథమాబ్దేభవత్యేవ- తదా
హ హేమాద్రావుశనాః॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతవాసరే। అథానా
ద్యుపసంప్రాప్తావేతత్ప్రాగపివత్సరాత్॥ అన్యతర్పణమితిశుద్ధితత్త్వేపాఠః-
ఆదిపదంవృద్ధినిమిత్తనిత్యకర్మపరం- దివోదాసీయే॥మహాతీర్థస్యగమనముపవా
సవ్రతానిచ । సంవత్సరంనకుర్వీతమహాగురునిపాతనే ॥ ఇదంశ్రాద్ధకౌము
ద్యాందేవీపురాణస్థముక్తం- గౌడనిబంధేమాత్స్యే॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం
ప్రేతఃపార్వణభుగ్భవేత్ । వృద్ధిష్టాపూర్తయోగ్యశ్చగృహస్థశ్చసదాభవేత్॥
వర్షాంతసపిండనాభావేనాధికారీత్యర్థః - గృహస్థస్సపిండోపీత్యర్థః-అతఏవ॥
ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్ । ఆచతుర్థంతతఃపుంసిపం
చమేశుభదంభవేదితిజ్యోతిషేఉక్తం-మాధవీయేదేవలః ॥ ప్రమీతౌపితరౌయ
స్యదేహస్తస్యాశుచిర్భవేత్ । నదైవంనాపివాపిత్ర్యంయావత్పూర్ణోనవత్సరః॥
ఇదంవర్షాంతసపిండనపరం॥తత్రైవకామ్యంయత్కర్మవత్సరాత్ప్రథమాదృతఇ
తిలఘుహారీతాద్యేకవాక్యత్వాత్ - వృద్ధినిమిత్తాపకర్షేతుకామ్యాదిభవత్యేవే
తిగౌడాః-పిత్ర్యంసపిండనం- అతఏవలౌగాక్షిః॥ అన్యేషాంప్రేతకార్యాణిమ
హాగురునిపాతనే। కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వాక్శ్రాద్ధమేకంతువర్జయేత్ ॥ దా
హాద్యేకాదశాహాంతంకార్యం- తత్రాశౌచాంతరస్యాప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ ఆ
ద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోపికుర్యాదేకాదశేహనీత్యుక్తేశ్చఏకంసపిండనం- పత్న్యా
దౌత్వపవాదమాహమాధవీయేఋష్యశృంగః ॥ పత్న్యాఃపుత్రస్యతత్పుత్ర
భ్రాతృస్తత్తనయేషుచ । స్నుషాస్వస్రోశ్చపిత్రోశ్చసంఘాతేమరణంయది॥
అర్వాగబ్దాన్మాతృపితృపూర్వంసాపిండ్యమాచరేత్ ॥ లౌగాక్షిః॥ పత్నీపుత్ర
స్తథాపౌత్రోభ్రాతాతత్పుత్రకాఅపి । పితరౌచయదైకస్మిన్మ్రియేరన్వాస
రేతదా॥ఆద్యమేకాదశేకుర్యాత్త్రిపక్షేతుసపిండనమ్॥ ధవళనిబంధే॥ మహా
గురునిపాతేతుప్రేతకార్యంయథావిధి। కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వాగేకోద్దిష్టం
నపార్వణమ్ ॥ భృగుః ॥ మాతాచైవతథాభ్రాతాభార్యాపుత్రస్తథాస్ను
షా । ఏషాంమృతౌచరేచ్ఛ్రాద్ధమన్యస్యనపునఃపితుః ॥ ఏతదపిసపిండనపరం-
పితుర్మృతావన్యస్యశ్రాద్ధంనచరేదిత్యర్థః - శుద్ధితత్త్వేదేవలః॥అన్యశ్రాద్ధంప

రాన్నంచగంధమాల్యంచ మైథునమ్ । వర్జయేద్గురుపాతేతుయావత్పూర్ణోన వత్సరః॥ పారస్కరభాష్యేబృహస్పతిః ॥ పితర్యుపరతేపుత్రోమాతుశ్శ్రాద్ధాన్నివర్తతే । మాతర్యపిచవృత్తాయాంపితృశ్రాద్ధాదృతేసమమ్॥ సమంపితరంవినాన్యశ్రాద్ధంనేత్యర్థః - శుద్ధితత్త్వేదేవలః ॥ మహాగురునిపాతేతు కామ్యంకించిన్నచాచరేత్ । ఆర్త్విజ్యంబ్రహ్మచర్యంచ శ్రాద్ధం దేవక్రియాంతథా ॥ ఏతత్సపిండనాత్ప్రాగితి కేచిత్ । తదుత్తరమపీత్యన్యే- శ్రాద్ధకౌముద్యాం కాలికాపురాణే పూర్వార్ధే ॥ విశేషతశ్చైవ పూజాం ప్రమీతపితృకో నరః । యావద్వత్సరపర్యంతమనసాపినచాచరేత్॥ కేచిత్తు॥ పిత్రోరబ్దమశౌచంస్యాత్తన్మాసం మాతురేవచ। త్రైమాసికంతుభార్యాయాస్తదర్ధం భ్రాతృపుత్రయోరితిస్మృతేః - సపత్నమాతురబ్దార్ధమాహుః- శ్రాద్ధకౌముదీకారస్తు ॥ ద్వయోరేవమహాగుర్వోరబ్దమేకమశౌచకమ్। నాన్యేషామధికాశౌచంస్వజాతివిహితాత్క్వచిత్ ఇతిసమూలజాతూకర్ణ్యవిరోధాన్నిర్మూలమాహ- హేమాద్రౌభవిష్యే॥ గయాశ్రాద్ధంమృతానాంతుపూర్ణేత్వబ్దే ప్రశస్యతే॥ త్రిస్థలీసేతౌగారుడే॥ తీర్థశ్రాద్ధంగయాశ్రాద్ధంశ్రాద్ధమన్యచ్చపైతృకమ్। అబ్దమధ్యే నకుర్వీతమహాగురువిపత్తిషు ॥ ఇదంవృద్ధ్యర్థసపిండనాభావే వృద్ధౌసపిండనాపకర్షేబ్దమధ్యేపిదర్శాదికార్యమేవ ॥ పితుస్సపిండనం కృత్వాకుర్యాన్మాసానుమాసికమితిచ్ఛందోగపరిశిష్టాత్ ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం ప్రేతఃపార్వణభుగ్భవేదితిమాత్స్యాత్ ॥ తతఃప్రభృతివైప్రేతఃపితృసామాన్యమశ్నుతే। విందతేపైతృలోకంచతతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తతే ఇతిహారీతాచ్చేతిశూలపాణిః - యత్తుకాత్యీయం ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం నదద్యాత్ప్రతిమాసికమ్ । ఏకోద్దిష్టవిధానేనదద్యాదిత్యాహశౌనక ఇతితత్రైకోద్దిష్టవిధినానదద్యాదిత్యన్వయః - తుర్యపాదేనపార్వణేవికల్పఉక్తః - బ్రహ్మకైవర్తే ॥ ఉద్వాహశ్చోపనయనంప్రథమేబ్దేమహీపతే । కృతేసపిండనేప్యూర్ధ్వమస్థ్నాంచోద్ధరణంత్యజేత్ ॥ తథాపికర్తుమిచ్ఛంతిత్రీణిచైతానివైసుతాః । మాసికాన్యవశిష్టానిచాపకృష్యచరేత్పునః ॥ అత్రేదంతత్త్వం - వృద్ధింవినార్వాగపిసపిండనాపకర్షేపితృత్వప్రాప్తిర్వర్షాంతఏవ॥ కృతేసపిండీకరణేనరస్సంవత్సరాత్పరమ్। ప్రేతదేహంపరిత్యజ్యభోగదేహంప్రపద్యతఇతివిష్ణుధర్మోక్తేః॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంభవేత్ । ప్రేతత్వమపితస్యాపివిజ్ఞేయంవత్సరంనృపేత్యగ్నిపురాణాచ్చ - తేనతస్యత్వపివృద్ధిదైవపిత్ర్యేష్వనధికారః - వృద్ధినిమిత్తేత్వనంతరమేవ ॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్వృద్ధౌపూర్ణేసంవత్సరేపివా। యే

సపిండీకృతాఃప్రేతానతేషాంతుపృథక్క్రియేతిశాతాతపోక్తేః - తత్రైవకా
మ్యమితిహేమాద్రిధృతహారీతాదివశాచ్చైవమితితథా ॥ అస్థిక్షేపంగయా
శ్రాద్ధంశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । ప్రథమేబ్దేపికుర్వీతయదిస్యాద్భక్తిమాన్సు
తః॥భక్త్యాశ్యంశ్రాద్ధంతద్వాఽఽతిమదనపారిజాతాదయః - అన్యేయథాశ్రుత
మాహుః - తత్త్వంతుయదీద్నంసమూలంతదావృద్ధింవినాపకక్షేపూర్వంవృ
ద్ధ్యర్థేతుపరమితియోజ్యం ॥ పతితానాంగయాయాంవిశేషోబ్రాహ్మే॥క్రియ
తేపతితానాంచగతేసంవత్సరేక్వచిత్ । దేశధర్మప్రమాణత్వాద్గయాశ్రా
ద్ధంస్వబంధుభిః॥—అథవిధానాని - తత్రపంచకమృతేమదనరత్నేగారుడే ॥
అదాకృత్వాధనిష్ఠార్ధమేతన్నక్షత్రపంచకమ్ । రేవత్యంతంసదాదాహ్యమశు
భందాహకర్మణి ॥ శవస్యతుసమీపేతుక్షేప్తవ్యాఃపుత్తలాస్తదా । దర్భమ
యాస్తుచత్వారఋక్షమంత్రాభిమంత్రితాః ॥ తతోదాహఃప్రకర్తవ్యస్తైశ్చ
పుత్తలకైస్సహ । సూతకాంతేతతఃపుత్రైఃకార్యంశాంతికపౌష్టికమ్॥పంచ
కేషుమృతోయోవైనగతింలభతేనరః । తిలాంశ్చైవహిరణ్యంచతముద్దిశ్యఘృ
తందహేత్ ॥ క్రియానిబంధే॥భాజనోపానహౌఛత్రంహైమముద్రాంచవా
ససీదక్షిణాదీయతేవిప్రేసర్వపాతకమోచనీ ॥ మదనరత్నేగార్గ్యః॥ ॥ యది
భద్రాతిథీనాంస్యాద్భానుభౌమశనైశ్చరాః । త్రిపాదర్క్షైశ్చసంయోగోద్వ
యోర్యోగేద్విపుష్కరః ॥ ద్విత్రిపుష్కరయోగేతుమృతిర్మృత్యంతరావహా ।
దహనేమరణేచైవత్రిగుణంస్యాత్త్రిపుష్కరే ॥ ఖననేప్యేవమేవస్యాద్దేతద్దో
షోపశాంతయే । తిలపిష్టైర్యవైర్వాపిశరీరంకారయేత్తతః॥ కూర్చేనిధా
యాలంకృత్యదాహయేత్త్రైత్యకోపరి॥తద్దాహేమంత్రమాహబౌధాయనః॥
అస్మాత్త్వమితిమంత్రేణతిలపిష్టంప్రదాహయేత్ । ద్విత్రిపుష్కరయోర్దోష
స్త్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్వ్యపోహతి॥ వాసవేమరణంచేత్స్యాద్దహేవాపిపునర్మృ
తిః।సువర్ణందక్షిణాందద్యాత్కృష్ణవస్త్రమథాపివా ॥ వాసవంధనిష్ఠా-బ్రా
హ్మే॥కుంభమీనస్థితేచంద్రేమరణంయస్యజాయతే । నతస్యోర్ధ్వగతిర్దృష్టా
సంతతౌనశుభంభవేత్ ॥ నతస్యదాహఃకర్తవ్యోవినాశాస్త్రేషుజంతుషు ।
అథవాతద్దినేకార్యోదాహస్తువిధిపూర్వకమ్॥ ధనిష్ఠాపంచకేజీవోమృతోయ
దికథంచన । త్రిపుష్కరేయామ్యభేవాకులజాన్మారయేద్ధ్రువమ్॥ తత్రాఽనిష్ట
వినాశార్థంవిధానంసముదీర్యతే । దర్భాణాంప్రతిమాఃకార్యాఃపంచోర్ణా
సూత్రవేష్టితాః ॥ యవపిష్టేనానులిప్తాస్తాభిస్సహశవందహేత్। ప్రేతవా
హఃప్రేతసఖఃప్రేతపఃప్రేతభూమిపః ॥ ప్రేతహర్తాపంచమస్తునామాన్యే

తానిచక్రమాత్ ॥ అత్రప్రతిమాంగంధపుష్పైఃపూజయిత్వా ప్రథమాంశిర
సి ద్వితీయాం నేత్రయోః తృతీయాంవామకుక్షౌ చతుర్థీంనాభౌ పంచమీంపా
దయోర్న్యస్యతదుపరినామభిర్ఘృతంహుత్వా యమాయసోమంత్ర్యంబక
మితిమంత్రాభ్యాంప్రత్యేకంతాస్వాజ్యంహునేదితిభట్టాః ॥ సూతకాంతేత
తఃపుత్రః కుర్యాచ్ఛాంతికపౌష్టికమ్ । కాంస్యపాత్రస్థితంతైలంవీక్ష్యదద్యా
ద్ద్విజన్మనే ॥ బ్రహ్మావిష్ణుమహేశేంద్రవరుణప్రీతయేతతః । మాషముద్గయ
వవ్రీహిప్రియంగ్వాదిప్రయచ్ఛతి ॥స్వర్ణదానంరుద్రజాప్యంలక్షహోమోద్వి
జార్చనమ్ । గోభూదానంషడంశేనకుర్యాద్దోషోపశాంతయే॥అపరార్కే॥
ధనిష్ఠాపంచకమృతేపంచరత్నానితన్ముఖే । ప్రాశ్యాహుతిత్రయంతత్రహు
నేద్బహవపామితి ॥ తతోనిర్హరణంకుర్యాద్దేశసాగ్నేర్విధిఃస్మృతః॥ ఇతరం
నిఖనేదేవజలేనాప్రతిపాదయేత్ । త్రిపాదర్క్షమృతేతద్వద్ధిరణ్యాశకలంముఖే॥
తస్యపిష్టమయంకుర్యాత్పురుషత్రితయంతతః । హోమఃప్రతిముఖంకుర్యా
త్తథావహవపామితి ॥ కాష్ణాయసంచకార్పాసంకుసుంభంప్రతిపాద్య
చ । నిర్వాత్యసాగ్నింసంస్కుర్యాద్భస్మాగ్నావాస్యముత్సృజేత్ ॥ తత్రైవ॥
కనకంహీరకంనీలంపద్మరాగంచమౌక్తికమ్ । పంచరత్నమిదంప్రోక్తమృషి
భిఃపూర్వదర్శిభిః ॥ రత్నానాంచాప్యభావేతుస్వర్ణంకర్షార్ధమేవచ । సువర్ణ
స్యాప్యభావేతుఆజ్యంజ్ఞేయంవిచక్షణైః ॥ మదనరత్నేప్యేవం-తథా ॥ ఏకాశీ
తిపలంకాంస్యంతదర్ధంవాతదర్ధకమ్ । నవషట్త్రిపలంవాపిదద్యాద్విప్రాయ
శక్తితః॥తథాన్యత్ర ॥ స్వగృహ్యోక్తవిధానేనకృత్వాగ్నేఃస్థాపనంతతః।అ
న్వాధానంనిర్వపణందేవతానాంతథాహుతిః ॥ యమాయధర్మరాజాయ
మృత్యవేచాంతకాయచ । వైవస్వతాయకాలాయసర్వభూతక్షయాయచ॥
ఔదుంబరాయదధ్నాయనీలాయపరమేష్ఠినే । వృకోదరాయచిత్రాయచి
త్రగుప్తాయవైక్రమాత్ ॥ విధినాశ్రపణంకృత్వాపక్కైకామాహుతింహునే
త్। కృష్ణాంగాంకృష్ణవస్త్రాంచహైమనిష్కసమన్వితామ్ ॥ దద్యాద్విప్రా
యశాంతాయప్రీతోభవతుమేయమః॥ త్రిపాదర్క్షేప్యేతదేవ - అపరార్కే॥
పునర్వసూత్తరాషాఢాకృత్తికోత్తరఫాల్గునీ । పూర్వాభాద్రావిశాఖాచ
జ్ఞేయమేతత్త్రిపాదభమ్॥ మయూరచిత్రేగర్గః॥ మృతఃశ్మశానంయోనీతఉప
జీవతిమానవః। గృహేయస్యప్రవిష్టోసౌతిష్ఠేదథకదాచన ॥ అచిరాన్మృత్యు
మాయాతిప్రాణదారపరిగ్రహః। తత్రశాంతింప్రవక్ష్యామిధర్మరాజమతంయ
థా।సక్షీరాణాంప్రతాక్తానామగ్నేర్హుత్వాముఖేబుధః। ఔదుంబరీణాం

విధివత్తతశ్శాంతిః కృతా భవేత్॥ సావిత్ర్యష్టసహస్రేణ క్షీరశాంతించ కారయే
త్। కపిలాంతిలకార్పాస్యంచ హుత్వాంతే భూరిదక్షిణేతి ॥ —— అథ బ్రహ్మచారి
మృతౌ శౌనకః॥ బ్రహ్మచారిమృతౌ రీతిం కథయామి సమాసతః। తత్రావకీర్ణదో
షస్య ప్రాయశ్చిత్తం ప్రశాంతయే॥ ద్వాదశాబ్దం షడబ్దం వా త్ర్యబ్దం శక్త్యాథవా
చరేత్। స్నాతకో బ్రహ్మచారీ చ నిధనం ప్రాప్నుయాద్యది॥ సంయోజ్యచార్క
విధినా సంయోజ్యైతౌ తతః పరమ్॥ దేశకాలౌ స్మృత్వా అముకగోత్రాముకనా
మ్నో మృతస్య బ్రహ్మచారిణో వ్రతవిసర్గం కరిష్య ఇత్యుక్త్వా హేమ్నా నాందీ
శ్రాద్ధం కృత్వాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాఘారాంతే చతసృభిర్వ్యాహృతిభిరగ్నయే
వ్రతపతయే వ్రతానుష్ఠానసంపాదనాయ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యశ్చాజ్యం హు
త్వా స్విష్టకృదాదిసమాప్య పునర్దేశకాలౌ స్మృత్వార్కవివాహం కరిష్య ఇత్యు
క్త్వా హేమ్నా నాందీశ్రాద్ధం కృత్వార్కశాఖాం శవం చ హరిద్రయాలిప్త్వా పీ
తసూత్రేణ వస్త్రయుగ్మేన చావేష్ట్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాఘారాంతే అగ్నయే బృ
హస్పతయే వివాహవిధియోజకాయ చ యస్మై త్వం కామంకామాయేతి కా
మాయ వ్యాహృతిభిశ్చాజ్యం హుత్వా స్విష్టకృదాది సమాప్యార్కశాఖాం శ
వంచ దహేత్ - విధానమాలాయాం ॥ యేషాం కులే బ్రహ్మచారీ నిధనం ప్రా
ప్నుయాద్యది। తత్కులం క్షయమాప్నోతి సోపి దుర్గతిమాప్నుయాత్ ॥ మృతస్య
మ్రియమాణస్య షడబ్దం వ్రతమాదిశేత్ । త్రింశద్భ్యో బ్రహ్మచారిభ్యో దద్యా
త్కౌపీనకాన్నవాన్ ॥ హస్తమాత్రాః కర్ణమాత్రా దద్యాత్కృష్ణాజినానిచ।
పాదుకాఛత్రమాల్యాని గోపీచందనమేవచ। మణిప్రవాళమాలాశ్చ భూషణా
దిసమర్పయేత్। ఏవం కృతే విధానే చ విఘ్నః కోపి న జాయతే॥ అత్ర మూలం మృ
గ్యం —— కుష్ఠిమృతౌ తు యమః ॥ మృతస్య కుష్ఠినో దేహం నిఖనేద్గోష్ఠభూమిషు।
వాసరత్రితయం పశ్చాదుద్ధృత్యాన్యత్ర తం దహేత్॥ న గంగాష్ఠః సంకార్యం ని
క్షేపే విధిరుచ్యతే। షడబ్దవ్రతపూర్ణేన విధినాంత్యం క్రతుం చరేత్ ॥ తతోస్థిసం
చయం తస్య గంగాయాం ప్రక్షిపేత్సుధీః। మాసిమాసి తతః కుర్యాన్మాసి శ్రాద్ధా
ని పార్వణాత్॥ ఇత్యేతత్కుష్ఠిమరణే కథితం శాస్త్రకోవిదైః ॥ శుద్ధితత్త్వే భవి
ష్యే॥ శృణు కుష్ఠగణం విప్ర పఉత్తరోత్తరతో గురుమ్ । విచర్చికా తు దుశ్చర్మా చ
ర్చరీయస్తృతీయకః ॥ వికర్చ్చార్వణి తామ్రా చ కృష్ణశ్వేతే తథాష్టకమిత్యు
క్త్వా॥ మృతే తు ప్రాపయేత్తీర్థమథవా తరుమూలకమ్। న పిండం నోదకం కార్యం
న చ దానక్రియాం చరేత్॥ షణ్మాసీయ త్రిమాసీయ మృతః కుష్ఠీ కదాచన । యది
స్నేహాచ్చరేద్దాహం యాతి శ్చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ అకృతప్రాయశ్చిత్తకు

ష్ట్యాదిదాహేఽఇదంప్రాయశ్చిత్తం - అతఏవకునఖ్యాదివత్కుష్ఠినోఽపిద్వాదశ రాత్రంశూలపాణినోక్తం - అతఏవాన్యదీయంకుష్ఠినోమరణాంతమ శౌచ ముక్తంకౌర్మే॥ క్రియాహీనస్యమూర్ఖస్యమహారోగిణఏవచ। యథేష్టాచరణ స్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమ్—మహారోగాస్తు॥ వాతవ్యాధ్యశ్మరీకుష్ఠ మేహోదరభగంధరాః। అర్శాంసిగ్రహణీత్యష్టౌమహారోగాః ప్రకీర్తితా ఇతి-రజస్వలాయాస్తువృద్ధశాతాతపః॥రజస్వలాయాఃప్రేతాయాస్సంస్కారా దీనినాచరేత్। ఊర్ధ్వంత్రిరాత్రాత్స్నాతాంతాంశవధర్మేణదాహయేత్॥ అతఃప్రత్యక్షకాష్ఠవద్దగ్ధ్వావ్యహోధ్వందహేత- సంకటేతుమదనరత్నే స్మృత్యంతరే॥ ఉదక్యాసూతికావాపిమృతాస్యాద్యతితాంతదా। అశౌచేత్వనతిక్రాంతేదాహయేదంతరాయది॥ ఉద్ధృతేనతుతోయేనస్నాపయిత్వాతుమంత్రతః।ఆపోహిష్ఠేతితిసృభిర్హిరణ్యవర్ణాశ్చతసృభిః॥ పవమానానువాకేనయదంతీతిచసప్తభిః। తతోయజ్ఞపవిత్రేణగోమూత్రేణాథతేద్విజాః॥ స్నాపయిత్వాన్యవసనేనాచ్ఛాద్యశవధర్మతః। దాహాదికంతతఃకుర్యాత్ప్రజాపతివచోయథా॥యజ్ఞపవిత్రమాపోఅస్మానితి-మితాక్షరాయాం॥ పంచభిస్స్నాపయిత్వాతుగవ్యైఃప్రేతాంరజస్వలామ్। వస్త్రాంతరావృతాంకృత్వాదాహయేద్విధిపూర్వకమ్॥ గృహ్యకారికాయాం॥ అంతరితుమృతాయేచవహ్నేవప్స్వప్రమాదతః। ఉదక్యాసూతికానారీచరేచ్చాంద్రాయణత్రయమ్॥ తతోయవపిష్టేనానులిప్యాష్టోత్తరశతం శూర్పోదకైస్సంస్నాప్య భస్మగోమయమృత్కుశోదకపంచగవ్యశుద్ధోదకైరాపోహిష్ఠాపావమానీభిఃసంస్నాప్యాన్యవస్త్రైధృతేదహేదితిభట్టాః- అత్రప్రాయశ్చిత్తమాహబౌధాయనః॥ ఉదక్యాసూతికామృత్యౌచరేచ్చాంద్రాయణత్రయమితి - సూతికాయాస్తుమితాక్షరాయాం॥ సూతికాయాంమృతాయాంతుకథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః। కుంభేసలిలమాదాయపంచగవ్యంక్షిపేత్తతః॥ పుణ్యర్గ్భిరభిమంత్ర్యాథోవాచాశుద్ధింలభేత్తతః। తేనైవస్నాపయిత్వాతుదాహంకుర్యాద్యథావిధి॥ అలింగాభిర్మంత్రితాభిర్వామదేవ్యాభిరేవచ। అన్యైశ్చవారుణైర్మంత్రైస్సం స్నాప్యవిధినాదహేత్॥గృహ్యకారికాయాం॥ సూతికామరణేప్రాప్తేసర్వౌషధ్యనులేపనమ్। అసూతకేతుసంస్పృష్టశ్శూర్పాణాంతుశతంక్షిపేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశేషస్తత్రైవ॥ సూతికాతుయదాసాధ్వీవిస్నాతామరణంగతా। త్రివర్షపూర్ణపర్యంతంశుద్ధ్యత్కృచ్ఛ్రేణసర్వదా॥ ఇదంచాద్యత్ర్యహే॥ సూతికాతుయదానారీ రజసాతుపరిప్లుతా। త్రిమాసేతద్ధతుసానారీద్విపక్షం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ఇదం

ద్వితీయత్ర్యహే॥ సూతికాతుయదాసాధ్వీవిస్నాతామరణంగతా । అబ్దకృ
చ్ఛ్రేణశుద్ధ్యేతవ్యాసస్యవచనంయథా ॥ ఇదంతృతీయత్ర్యహే- అత్రాశ
క్తౌపక్షాంతరముక్తంతత్రైవ ॥ సూతికాతుయదానారీవిస్నాతామరణంగ
తా।త్రిషణ్ణవదినాదర్వాగేకాబ్దేనవిశుద్ధ్యతి ॥ ఊర్ధ్వంతు॥సూతికాతుయదా
నారీప్రాణాంశ్చైవపరిత్యజేత్ । మాసమేకావధింయావత్త్రిభిఃకృచ్ఛ్రై
ర్విశుద్ధ్యతి ॥ గర్భిణీమృతౌతుమదనరత్నేశౌనకః॥ గర్భిణ్యుదక్యాసంస్కారం
శిశుసంస్కారమేవచ ॥ ప్రవక్ష్యామిసమాసేనశౌనకోహంద్విజన్మనామ్। గ
ర్భిణీమరణేప్రాప్తేగోమూత్రేణజలైస్సహ ॥ ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మంత్రైః ప్రో
క్ష్యభర్తాసమాస్థితః । ప్రేతంశ్మశానేనీత్వాథోల్లిఖ్యసవ్యోదరంతతః॥పుత్ర
మాదాయజీవంశ్చేత్ స్తనందత్వాసుతాయతు॥ యస్తేస్తనశ్శశయఇత్యృచా
యామేనిధాయచ ॥ ఉదరంచావ్రణంకుర్యాత్పృషదాజ్యేనపూర్యచ। మృద్భ
స్మకుశగోమూత్రైరాపోహిష్ఠాదిభిస్త్రిభిః॥ స్నాప్యచాచ్ఛాద్యవాసోభిశ్శప
ధర్మేణదాహయేత్ ॥ తత్రైవషడశీతిమతేగద్యాని॥గర్భిణ్యాంమృతాయాం
దక్షిణాశిరసంనిధాయతస్యానాభిరంధ్రాత్సవ్యముదరంచతురంగులంహిరణ్య
గర్భస్సమవర్తతేతిఛిత్వాగర్భంచేదప్రాణస్తం ప్రక్షాల్యనిఖనేత్సయదిజీవన్స్యా
వత్వంమనుపుత్రకేత్యుక్త్వాక్షేత్రియేత్వేతిపంచభిస్స్నాపయిత్వాహిరణ్యామం
తర్ధాయభూమౌ నిధాయవ్యాహృతిభిరభిమంత్ర్యయస్తే స్తనశ్శశయఇతి స్త
నంపాయయిత్వాశిశుంగ్రామంప్రాపయేత్ - గర్భచ్ఛేదస్థలేశతాయుధా
యేతిపంచాహుతీర్హుత్వా ప్రాణాయస్వాహా పూష్ణేస్వాహేత్యనువాకా
భ్యాంవ్యాహృత్యైవాజ్యంహుత్వాభిన్నముదరంసూత్రేణసంగ్రథ్యఘృతేనా
నులిప్య బ్రాహ్మణాయతిలాన్ గాంభూమిం సువర్ణందద్యాదథయథోక్తేనక
ల్పేనదహేత్ -బోధాయనేనతు శతాయుధాయేతిపంచహోమానంతరం
ప్రయాసాయయాసాయవియాసాయసంయాసాయోద్యాసాయశుచేశోకా
యతప్యతేతపత్యైబ్రహ్మహత్యాయైసర్వస్మై ఇతిస్వాహాంతైరాహుతయో
ష్యధికాఉక్తాః - గృహ్యకారికాయాం॥యదాగర్భవతీనారీసశల్యాసంస్థితా
భవేత్ ।కుక్షింభిత్వాతతశ్శల్యంనిర్హరేద్యదిజీవతి ॥ ప్రమీతంనిఖనేత్తంతుప్రా
యశ్చిత్తమతఃపరమ్ । సాత్రయస్త్రింశతాకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధ్యతేశల్యదోషతః॥
సగర్భదహనేతస్యావర్ణజంవధపాతకమ్ । ప్రాయశ్చిత్తంచరిత్వాతుశుద్ధ్యే
తిపాపకారిణః । దగ్ధ్వాతుగర్భసంయుక్తాంత్రిరబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ।అథా
న్వారోహణంస్త్రీణామాత్మనోభర్తురేవచ ॥ సర్వపాపక్షయకరంనిరయో-

త్తారణాయచ। అనేకస్వర్గఫలదంముక్తిదంచతథైవచ॥ జన్మాంతరేచసౌభాగ్యధనపుత్త్రాదివృద్ధిదమ్॥ దేశకాలౌస్మృత్వారుంధతీసమాచరత్వస్వర్గలోకమహీయమానత్వమనుష్యరోమసంఖ్యాబ్దావచ్ఛిన్నస్వర్గవాసభర్తృసహితచతుర్దశేంద్రావచ్ఛిన్నకాలికక్రీడమానత్వమాతృపితృశ్వశురకులత్రయపూతత్వబ్రహ్మఘ్నమిత్రఘ్నకృతఘ్నపతిపూతత్వపత్యవియోగకామాభర్తృజ్వలచ్చితారోహణంకరిష్యే - అనుగమనేతుఫలీముల్లిఖాన్వారోహణంకరిష్యఇత్యుక్త్వాహరిద్రాకుంకుమాంజనాదియుతశూర్పాణిసువాసినీభ్యోదద్యాత్ - మంత్రస్తు॥లక్ష్మీనారాయణోదేవోబలసత్వగుణాశ్రయః।గాఢంసత్వంచమేదేయాద్వాణకైఃపరితోషితః॥ సోపస్కరాణిశూర్పాణివాణకైస్సంయుతానిచ। లక్ష్మీనారాయణప్రీత్యైసత్వకామాదదామ్యహమ్॥అగ్నేస్సమీపమాగత్యపంచరత్నానిపల్లవే। నీలాంజనంతథాబద్ధ్వాముఖేముక్తాఫలంన్యసేత్॥ తతోగ్నిప్రార్థనం కృత్వామంత్రేణానేనమిశ్రితమ్।స్వాహాసంశ్లేషనిర్విణ్ణసర్వగోత్రహుతాశన॥ సత్వమార్గప్రదానేననయమాంభర్తురంతికమ్॥ తతోగ్నావాజ్యేనాగ్నయేతేజోధిపతయేవిష్ణవేసత్వాధిపతయేకాలాయధర్మాధిపతయేపృథివ్యైలోకాధిపతయేదోభ్యోరసాధిష్ఠాత్రీభ్యః, వాయవేబలాధిపతయేఆకాశాయసర్వాధిపతయేకాలాయధర్మాధిష్ఠాత్రేద్భ్యశ్చస్సర్వసాక్షిణీభ్యః, బ్రహ్మణేవేదాధిపతయేరుద్రాయశ్మశానాధిపతయేచహుత్వాగ్నింప్రదక్షిణీకృత్యదృషదముపలాంచసంపూజ్యపుష్పాంజలింగృహీత్వాగ్నింప్రార్థయేత్॥ త్వమగ్నేసర్వభూతానామంతశ్చరసిసాక్షివత్।త్వమేవదేవజానీషేనవిదుర్యానిమానుషాః॥ అనుగచ్ఛామిభర్తారంవైధవ్యభయపీడితా। సత్వమార్గప్రదానేననయమాంభర్తురంతికమ్॥ మంత్రమనుచ్చార్యశనకైఃప్రవిశేచ్ఛహుతాశనమ్॥ గౌడాస్తు॥ఇమానారీరవిధవాఇతి-ఓం,ఇమాఃపతివ్రతాఃపుణ్యాఃస్త్రియోయాయాస్సుశోభనాః। సహభర్తృశరీరేణసంవిశంతువిభావసుమ్॥ఇతిచవిప్రఃపఠేదిత్యాహుః - కాతరాంతు॥ప్రేతోత్తరేసుప్తాందేవరశ్శిష్యోవాఉదీర్ష్వేతిద్వాభ్యాముత్థాపయేత్ - ఏతన్మహిమామితాక్షరాదౌజ్ఞేయః - పృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే॥ అనువ్రజతిభర్తారంగృహాత్పితృవనంముదా। పదేపదేశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్॥ యత్త్వంగిరాః॥ యాస్త్రీబ్రాహ్మణజాతీయామృతంపతిమనువ్రజేత్॥సాస్వర్గమాత్మఘాతేననాత్మానంనపతింనయేదితి॥ యచ్చవ్యాఘ్రపాత్॥నమ్రియేతసమంభర్త్రాబ్రాహ్మణీశోకకర్శితా। నబ్రహ్మగతిమాప్నోతిమరణాదాత్మ

ఘాతినీతిపృథక్చితిపరం॥ పృథక్చితింసమారుహ్యనవిప్రాగంతుమర్హతి। అన్యా
సాంచైవనారీణాంస్త్రీధర్మోయంపరఃస్మృత ఇత్యుశనసోక్తేః-పృథక్చితిస్తుతత్క్రి
యాదిపరా తద్విధిర్బ్రాహ్మ॥ దేశాంతరేమృతేపత్యౌసాధ్వీతత్పాదుకా
ద్వయమ్। నిధాయోరసిసంశుద్ధాప్రవిశేజ్జాతవేదసమ్॥ఋగ్వేదవాదాత్సా
ధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ। త్ర్యహాశౌచేనివృత్తేతు శ్రాద్ధం ప్రాప్నోతిశా
స్త్రవత్॥ఇమానారీరవిధవా ఇతిఋగ్వేదవాదః - త్ర్యహాశౌచమన్వారోహ
ణపరమితిస్మార్తః - నిషేధవాక్యానిప్రాయశ్చిత్తార్థవ్రతేనపతితేనవాసహ
మరణనిషేధపరాణీత్యప్యాహుః - అస్థిదాహపలాశదాహేవానపృథక్చి
తిదోషః - అంగత్వేనస్థానాపత్త్యావాశరీరతుల్యత్వాత్॥యత్తు॥బ్రహ్మఘ్నం
వాకృతఘ్నంవామిత్రఘ్నంవాభవేత్పతిః। పునాత్యవిధవానారీతమాదాయ
మృతాతుయేతిహారీతీయం తత్పతితదాహాది నిషేధేనసహగమనస్యదూరతో
పాస్తత్వాదర్థవాదమాత్రమితిపృథ్వీచంద్రః - జన్మాంతరీయపాపవతాస
హామరణేనోద్ధారఇతిస్మార్తగౌడాః - శుద్ధితత్త్వేవ్యాసః॥దివైకగవ్యదేశస్థా
సాధ్వీచేత్కృతనిశ్చయా। నదహేత్స్వామినంతస్యాయావదాగమనంభవే
త్॥తత్రైవభవిష్యే॥ తృతీయేహ్న్యుదక్యాయామృతేభర్తరివైద్విజాః। త
స్యానుమరణార్థాయస్థాపయేదేకరాత్రకమ్॥ఏకాంచితాంసమాసాద్యభర్తా
రంయానుగచ్ఛతి। తద్భర్తుర్యఃక్రియాకర్తాసతస్యాశ్చక్రియాంచరేత్॥ ఏతద్ద
శాహాంతరమ్॥ యశ్చాగ్నిదాతాప్రేతస్యపిండందద్యాత్సఏవహీతివాయవీ
యోక్తేః-ఆపస్తంబః॥ చితిభ్రష్టాతుయానారీమోహాద్విచలితాభవేత్।ప్రా
జాపత్యేనశుద్ధ్యేత్తుతస్మాద్వైపాపకర్మణః॥తథా॥అన్వారోహేతునారీణాం
పత్యుశ్చైకోదకక్రియామ్।పిండదానక్రియాతద్వచ్ఛ్రాద్ధంప్రత్యాబ్దికంతథా॥
అన్వారోహేకృతేపత్న్యోఃపృథక్పిండాంస్తిలాంజలీన్। పృథక్ఛ్రేనకుర్వీతద
ద్యాదేకశిలేతథా॥అన్యత్రాప్యుక్తం-ఇదంగర్భిణీబాలాపత్యాసూతికారజస్వ
లావ్యభిచారిణీభిర్నకార్యం॥స్వైరిణీనాంగర్భిణీనాంపతితానాంచయోషితా
మ్।నాస్తిపత్యాగ్నిసంవేశఃపతితాపీతథాఽభావితిమదనరత్నేస్మృతిసంగ్ర
హోక్తేః-మదనరత్నేబృహస్పతిః॥ బాలసంవర్ధనంముక్త్వాబాలాపత్యానగ
చ్ఛతి।వ్రతోపవాసనియతారక్షేద్గర్భంచగర్భిణీ॥ తృతీయపాదేరజస్వలాసూ
తికాచేతిపృథ్వీచంద్రోదయేగౌడీయశుద్ధితత్త్వేచపాఠః-తత్రైవబృహన్నారదీ
యేపి॥బాలాపత్యాచగర్భిణ్యోహ్యదృష్టఋతవస్తథా।రజస్వలారాజసుతేనా
రోహంతిచితాంతుతాఇతి-అత్రపతివ్రతాసాసందీప్తంప్రవిశేద్యాహుతాశన

మితిభారతాత్॥ ఋగ్వేదవాదాత్సాధ్వీస్త్రీణాంబ్రాహ్మణ్యాశ్చ-పతివ్రతానామేవా
ధికారో౽నదుర్వృత్తానాం-యత్తు॥ అవమత్యచయాఃపూర్వంపతిందుష్టేనచేత
సావర్తంతేయాశ్చసతతంభర్తౄణాంప్రతికూలతః॥ తత్రానుమరణంకాలే
యాఃకుర్వంతితథావిధాః। కామాత్క్రోధాద్భయాన్మోహాత్సర్వాఃపూతాభ
వంత్యుతేతిభారతంతత్ కౌముతికన్యాయేనరత్తావకమితిపృథ్వీచన్ద్రః-బ్రాహ్మ
ణ్యాపకచితిరేవనపృథక్చితిః- క్షత్రియాదీనాంపృథగేకావేతికల్పతరురత్నాకర
మదనపారిజాతాదయః-శుద్ధిచిన్తామణౌచైవం- తత్రాన్వారోహణేభర్తుశ్శౌ
చమధ్యేతదూర్ధ్వంవాకృతేత్రిరాత్రమధ్యేఏవదశపిణ్డాః- సహాగమనేతుభర్తృ
శౌచతుల్యమాశౌచంపిణ్డదానంచ॥ అన్వితాయాఃప్రదాతవ్యాదశపిణ్డాస్త్ర్య
హేణతుస్వామ్యాశౌచేవ్యతీతేతుతస్యాశ్శ్రాద్ధంప్రదీయతేఇతిశుద్ధితత్త్వేశూలి
పాణౌచవైరీనసిస్మృతేః॥ సంస్థితంపతిమాలింగ్యప్రవిశేద్యాహుతాశనమ్।త
స్యాఃపిండాదికందేయంక్రమశః పతిపిండవదితిశూలపాణీ శుద్ధితత్త్వధృతవ్యా
సోక్తేః- అన్యత్రాప్యుక్తం- యదాతురజస్వలాపిపత్నీమృతేపత్యౌదేశకాలవ
శాత్తదైవానుగచ్ఛతి - నశుద్ధింప్రతీక్షతే-తత్రవిధిఃదేవయాజ్ఞికనిబంధే॥ య
దాస్త్రీయాముదక్యాయాంపతిఃప్రాణాన్సముత్సృజేత్ । ద్రోణమేకంతం
డులానామవహాన్యాద్విశుద్ధయే॥ ముసలాఘాతైస్తదసృక్స్రవతేయోనిమండ
లాత్।విరజస్కామన్యమానాస్వేచిత్తేతదసృక్క్షయమ్॥ దృష్ట్వాశౌచంప్రకుర్వీ
తపంచమృత్తికయాపృథక్। త్రింశద్వింశతిర్దశచగవాందత్వాత్వహఃక్రమాత్॥
విప్రాణాంపచనాచ్ఛుద్ధా సమారోహేద్ధుతాశనమ్। నారీణాంసరజస్కా
నామియంశుద్ధిరుదాహృతా॥ అత్రశ్రాద్ధాదౌనిర్ణయఃపూర్వముక్తః—ఇతి
నిర్ణయసింధావంత్యకర్మనిర్ణయః—అగ్నిప్రవేశాశక్తానువిష్ణుః॥ మృతేభర్త
రిబ్రహ్మచర్యంతదన్వారోహణంచేతిబ్రహ్మకైవర్తే॥ సహానుగమనంశస్తంవై
ధవ్యస్యాథపాలనమ్॥ యత్తుతత్రైవ॥ కలౌనాన్యాగతిఃస్త్రీణాంసహానుగమ
నాదృతఇతిబ్రహ్మచర్యాశక్యత్వపరం- తథాచమనుః॥ బ్రహ్మచర్యంచరేద్వా
పిప్రవిశేద్వాహుతాశనమ్॥ కాశీఖండేపి॥పత్యౌమృతేపియాయోషిద్వైధవ్యం
పాలయేత్క్వచిత్। సాపునఃప్రాప్యభర్తారంస్వర్గలోకంసమశ్నుతే॥ అను
యాతినభర్తారంయదిదైవాత్కథంచన। తథాపిశీలంసంరక్షేచ్ఛీలభంగాత్ప
తత్యధః॥ తద్వైగుణ్యాదపిస్వర్గాత్పతిఃపతతినాన్యథా। తస్యాఃపితాచమా
తాచభ్రాతృవర్గస్తథైవచ॥—అథవిధవాధర్మాః- మదనరత్నేస్కాందే॥విధ
వాకబరీబంధోభర్తృబంధాయజాయతే। శిరసోవపనంతస్మాత్కార్యంవిధ

వయాసదా। ఏకాహారస్సదాకార్యోనద్వితీయఃకదాచన। మాసోపవాసంవా
కుర్యాచ్చాంద్రాయణమథాపివా ॥ పర్యంకశాయినీనారీవిధవాపాతయేత్ప
తిమ్। నైవాంగోద్వర్తనంకార్యంస్త్రీయా విధవయాక్వచిత్ ॥గంధద్రవ్యస్యసం
భోగోనైవ కార్యస్తయాపునః । తర్పణంప్రత్యహంకార్యం భర్తుస్తిలకుశోద
కైః । పితుస్తత్పితుశ్చాపినామగోత్రాదిపూర్వకమ్ ॥ ఇదమపుత్రాపరమితిమ
దనపారిజాతః॥ నాధిరోహేదనడ్వాహంప్రాణైఃకంఠగతైరపి। కంచుకంనప
రీదధ్యాద్వాసోనవికృతంవసేత్॥ వైశాఖేకార్తికేమాఘేవిశేషనియమంచరే
త్॥ప్రచేతాః॥ తాంబూలాభ్యంజనంచైవకాంస్యపాత్రేచభోజనమ్ । యతి
శ్చబ్రహ్మచారీచవిధవాచవివర్జయేత్। శ్రాద్ధాదౌతువిశేషఃప్రాగుక్తః-యత్తు
బౌధాయనః॥ సంవత్సరంప్రేతపత్నీమధుమాంసంవివర్జయేత్ ।అధశ్శయీత
షణ్మాసానితిమౌద్గల్య భాషితమితితదసవర్ణాపరమిత్యపరార్కః — అథస
న్న్యాసః-యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వనాద్గృహాద్వాకృత్వేష్టిం సార్వవేదసదక్షిణా
మ్। ప్రాజాపత్యాంతదంతేతానగ్నీనారోప్యచాత్మని ॥ అధీతవేదోజపకృత్పు
త్రవానన్నదోగ్నిమాన్। శక్త్యాచయజ్ఞకృన్మోక్షేమనఃకుర్యాత్తునాన్యథా॥ఏ
తదాశ్రమసముచ్చయపక్షే జాబాలశ్రుతౌత్వన్యేపిపక్షాఉక్తాః - యదిచేతర
థాబ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేద్గృహాద్వనాద్వా అథపునరవ్రతీవా స్నాతకో
వాస్నాతకోవోత్సన్నాగ్నికో వాయదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రవ్రజేదితి-
అంగిరాః॥ ప్రవ్రజేద్బ్రహ్మచర్యాద్వాప్రవ్రజేచ్చగృహాదపి।వనాద్వాప్రవ్ర
జేద్విద్వానాతురోవాథదుఃఖితః॥ ఆతురోముమూర్షుః-దుఃఖితశ్చౌరవ్యాఘ్రా
దిభీతః-భారతే ॥ ఆతురాణాంచసన్న్యాసేనవిధిర్నైవచక్రియా। ప్రైషమా
త్రంసముచ్చార్యసన్న్యాసంతత్రపూరయేత్ ॥జాబాలశ్రుతావపి॥ యద్యాతు
రస్స్యాన్మనసావాచావాసన్న్యసేదితి ॥ అత్రవిప్రస్యైవాధికారః బ్రాహ్మ
ణాఃప్రవ్రజంతీతిజాబాలశ్రుతేః - ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యబ్రాహ్మణఃప్రవ్ర
జేద్గృహాదితిమనూక్తేశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరాదయః॥ చత్వారోబ్రాహ్మణస్యోక్తా
ఆశ్రమాశ్శ్రుతిచోదితాః। క్షత్రియస్యత్రయఃప్రోక్తాద్వావేకోవైశ్యశూద్ర
యోరితి ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవాథవైశ్యోవాప్రవ్రజేద్గృహాదితికౌర్మాద్యు
క్తేర్వర్ణత్రయస్యాప్యధికారః - పూర్వవాక్యంతుకాషాయదండాదినిషేధా
ర్థం॥ముఖజానామయంధర్మోయద్విష్ణోర్లింగధారణమ్। రాజన్యవైశ్యయోర్నే
తిదత్తాత్రేయమునేర్వచఇతిబౌధాయనోక్తేరితిపక్షాంతరమాహ - తత్త్వం
తుకుటీచకాదిపరమేతదితి - యోపిసన్న్యాసంపలసైత్ప్రకమితికలౌనిషేధః -

సోపి త్రిదండాదిపర ఇత్యుక్తం ప్రాక్ - సచ సన్న్యాసశ్చతుర్ధేత్యాహ హారీతః॥ కుటీచకో బహూదకో హంసశ్చైవ తృతీయకః । చతుర్థః పరమో హంసో యో యః పశ్చాత్స ఉత్తమః॥ ఆద్యః పుత్రాదినా కుటీం కారయిత్వా తత్ర గృహే వా వసన్ కాషాయవాసాః శిఖోపవీతత్రిదండవాన్ బంధుషు స్వగృహే వా భుంజాన ఆత్మజ్ఞో భవేత్ - ఏతదత్యంతాశక్తపరం - ద్వితీయస్తు బంధూన్ హిత్వా సప్తాగారాణి భైక్షం చరన్ పూర్వోక్తవేషస్స్యాత్ - హంసస్తు పూర్వోక్తవేషోప్యేకదండః ॥ ఏకం తు వైణవం దండం ధారయేన్నిత్యమాదరాదితి స్కాందాత్ - విష్ణురపి॥ యజ్ఞోపవీతం దండం చ వస్త్రం జంతునివారణమ్। తావాన్పరిగ్రహః ప్రోక్తో నాన్యో హంసపరిగ్రహః ॥ చతుర్థోపి స్కాందే ॥ పరహంసస్త్రిదండం చ రజ్జుం గోవాలనిర్మితామ్। శిఖాం యజ్ఞోపవీతం చ నిత్యం కర్మ పరిత్యజేత్ ॥ అయమప్యేకదండ ఏవ - ఏతు శిఖోపవీతాదిత్యాగనిషేధాస్తే కుటీచకాదిపరాః - యత్తు మేధాతిథిః॥ యావన్నస్యుస్త్రయో దండాస్తావదేకేన వర్తయేదితి - తదపి తత్పరమేవ - యచ్చాత్రిః ॥ చతుర్థాభిక్షవః ప్రోక్తాస్సర్వేచైవ త్రిదండిన ఇతి - తద్వాగ్దండాదిపరం న యష్టిపరం ॥ వాగ్దండోథ మనోదండః కర్మదండస్తథైవ చ। యస్యైతే నియతా దండాస్స త్రిదండీతి చోచ్యతే ఇతి మనూక్తేః - తస్మాత్పరమహంసస్యైకదండ ఏవ - సోప్యవిదుషః - విదుషస్తు సోపి నాస్తి - న దండం న శిఖాం నాచ్ఛాదనం చరతి పరమహంస ఇతి మహోపనిషదుక్తేః - జ్ఞానమేవాస్య దండ ఇతి వాక్యశేషాచ్చ - యత్తు యమః॥ కాష్ఠదండో ధృతో యేన సర్వాశీ జ్ఞానవర్జితః। స యాతి నరకాన్ఘోరాన్మహారౌరవసంజ్ఞితానితి - తద్వైరాగ్యం వినా జీవనార్థసన్న్యాసపరం ॥ ఏకదండం సమాశ్రిత్య జీవంతి బహవో నరాః। నరకే రౌరవే ఘోరే కర్మత్యాగాత్పతంతి త ఇతి స్మృతేః - యచ్చాశ్వమేధికే॥ ఏకదండీ త్రిదండీ వా శిఖీ ముండిత ఏవ వా। కాషాయమాత్రసారోపి యతిః పూజ్యో యుధిష్ఠిరేతి తస్యాపి పూర్వోక్తవ్యవస్థా జ్ఞేయా - అథ తద్విధిః బౌధాయనః॥ కృత్వా శ్రాద్ధాని సర్వాణి పిత్రాదిభ్యోష్టకం పృథక్। వాపయిత్వా చ కేశాదీన్మార్జయేన్మాతృకాం ఇమాః॥ సర్వాణీతి స్వస్య నవశ్రాద్ధషోడశశ్రాద్ధాది కృత్వేత్యర్థః - స్మృత్యర్థసారేపి॥ ఏకోద్దిష్టవిధానేన కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధాని షోడశ। అగ్నిమాన్పార్వణేనైవ విధినా నిర్వపేత్స్వయమితి కాత్యాయనః ॥ కృచ్ఛ్రాంస్తు చతురః కృత్వా పావనార్థమనాశ్రమీ। ఆశ్రమీ చేత్తప్తకృచ్ఛ్రం తేనాసౌ యోగ్యతాం వ్రజేత్ ॥ బౌధాయనః॥ స్వద్దైవమార్షకం దివ్యం పిత్ర్యం మాతృకమానుషే। భౌతికం చాత్మనశ్చాంతే అష్టౌ శ్రాద్ధాని నిర్వపేత్ ॥ అత్ర క్రమమాహ హేమాద్రౌ శౌనకః॥ దేవ

శ్రాద్ధే బ్రహ్మావిష్ణుమహేశ్వరా దేవతాః - ఆర్షేదేవర్షి బ్రహ్మర్షిక్షత్రర్షయః దేవర్షిక్షత్రర్షి మనుష్యర్షయోవామరీచ్యాది ఋషయఇతి సన్న్యాసపద్ధతౌతచ్చింత్యం- దివ్యేవసురుద్రాదిత్యాఃమానుషే సనకసనందనసనాతనాః - భూతశ్రాద్ధే పృథివ్యాదిభూతాని చక్షురాది కారణానిచతుర్విధోభూతగ్రామశ్చేతితిస్రః పిత్ర్యే పితాదిత్రయోమాతా మహశ్చమాతృకే మాతాదయ స్తిస్రః ఆత్మశ్రాద్ధే ఆత్మపితృపితామహాదేవతాః ఆత్మశ్రాద్ధంపరమాత్మదేవత్యమితి సన్న్యాసపద్ధతౌతచ్చింత్యం- సర్వత్ర నాందీముఖత్వంవిశేషణంజ్ఞేయంసర్వత్ర పిండదానం- యుగ్మావిప్రాః- దక్షక్రతూసత్యవసూవావిశ్వేదేవా అన్యంనాందీశ్రాద్ధవదితి హేమాద్రిః-స్మృత్యర్థసారే॥ కేశశ్మశ్రురోమనఖంవాపయిత్వోపకల్పయేత్॥ దండంజలపవిత్రంచశిక్యంపాత్రంకమండలుమ్ ॥ ఆసనంకౌపీనమాచ్ఛాదనంకంథాంపాదుకేఇతిదశపంచవా- ఏతచ్చపూర్వేద్యుర్నాందీముఖంకృత్వాపరేద్యుఃపుణ్యాహవాచనంకృత్వాకార్యమితిశౌనకః - బౌధాయనః॥ త్రీన్దండానంగుళీస్థూలాన్వైణవాన్మూర్ధసమ్మితాన్ । ఏకాదశనవద్విత్రిచతుస్సప్తాన్యపర్వకాన్॥ వేష్టితాన్కృష్ణగోబాలరజ్జ్వంతుచతురంగులాన్ । ఏకోవాతాదృశోదండో గోబాలసదృశో భవేత్॥ అనగ్నిరగ్నిముత్పాద్యనిత్యేన విధినాతతః॥ పృష్టోదివివిధానే నేత్యర్థః॥ స్వాగ్నావేవాగ్నిమాన్కుర్యాదుపవర్గో ...మాదితః। ఆజ్యంపయోదధీత్యేత త్త్రివృద్ధాజలమేవవా॥ ఓంభూరిత్యాదినాప్రాశ్యరాత్రించోపవసేత్తతః। అథాదిత్యాస్తమయాత్పూర్వమగ్నిస్విష్టాత్యయః॥ ఆజ్యమగ్నౌగార్హపత్యేసంస్కృత్యైతేనచస్రుచా। పూర్ణయాహవనీయేతుజుహుయాత్ప్రణవేనతత్ ॥ బ్రహ్మన్వాధానమేతత్స్యాదగ్నిహోత్రేహుతేతతః। సం స్తీర్యగార్హపత్యస్యదర్భానుత్తరతోత్రతు॥ పాత్రాణ్యాసాద్యదర్భేషు బ్రహ్మయతనపవతు। జాగృయాద్రాత్రిమేతాంతుయావద్బ్రాహ్మముహూర్తకః॥ అగ్నిహోత్రంస్వకాలేతుహుత్వాప్రాతస్తనంతతః। ఇష్టింవైశ్వానరీంకుర్యాత్ప్రాజాపత్యామథాపివా ॥ జాబాలశ్రుతౌతద్ద్వైకేప్రాజాపత్యామేవేష్టింకుర్వంతి తదుతథానకుర్యాదాగ్నేయీమేవకుర్యాత్పశ్చాత్త్రైధాతవీయామేవకుర్యాదిత్యుక్తం- తేనాత్రవికల్పః-అత్రాహుః శ్రేతాగ్నేః ప్రాజాపత్యాతద్వాక్యశేషేగ్నినితిబహుత్వశ్రుతేః - ఏకాగ్నేస్త్వాగ్నేయీతి - అనాహితాగ్నేరిష్టిస్థానే వైశ్వానరఆగ్నేయోవాచరురితిమాధవః - కాత్యాయనః ॥ ఆత్మన్యగ్నీన్ సమారోప్య వేదిమధ్యస్థితోహరిమ్। ధ్యాత్వాహృదిత్వనుజ్ఞాతో గురుణాప్రైషమీరయేత్ ॥ కపిలః॥ విధివత్ప్రైష

ముక్త్వాథత్రిరుపాంశుత్రిరుచ్చకైః। అభయంసర్వభూతేభ్యోమత్తస్స్వాహే
త్యథోభువి॥ నినీయదండశిక్యాదిగృహీత్వాథబహిర్వ్రజేత్ ॥ బౌధాయనః॥
సఖామేత్యాదినాదండంయేనదేవాః పవిత్రకమ్ । యదస్యపారే శిక్యంతుపా
త్రంవ్యాహృతిభిస్తథా॥ యువాసువాసాఃకౌపీనంగృహీత్వాబాంధవాంస్త్య
జేత్॥ అథక్రమః- తత్రసన్న్యాసేధికారసిద్ధ్యర్థంస్వస్యనవశ్రాద్ధషోడశశ్రా
ద్ధసపిండనానిసాగ్నిః పార్వణాన్యనగ్నిస్త్వేకోద్దిష్టవిధినాకృత్వానాశ్రమీచే
త్కృచ్ఛ్రచతుష్టయమన్యస్తు తప్తకృచ్ఛ్రంకృత్వోదగయనే ఏకాదశ్యాంద్వా
దశ్యాంవాసాగ్నిరమావాస్యాయాంపౌర్ణమాస్యాం చతుర్దశ్యాంవాయథాప
ర్వణిప్రాజాపత్యాస్యాత్- తత్రదేశకాలౌస్మృత్వాపరమహంసాదిసన్న్యా
సంగ్రహణంకరిష్యఇతి సంకల్ప్యగణేశంసంపూజ్య పుణ్యాహంవాచయిత్వా
మాతృకాపూజాం వృద్ధిశ్రాద్ధంచ కృత్వాస్తమయాత్ప్రాగౌపాసనంసమి
ధ్యాహితాగ్నిస్తు గార్హపత్యంవిధురోగ్నిహోత్రీతుత్రికాండమండనోక్తది
శాకుశపత్న్యాసహపవమానేష్ట్యంతంపూర్ణాహుత్యంతం వాధానంకు
ర్యాత్-బ్రహ్మచారీచేల్లౌకికేవిధురశ్చేద్వ్యాహృతిభిః ప్రణవేనవాగ్నిమాదా
యాన్వగ్నిరుపసాయిత్వా నీయపృష్టోదివీతి నిధాయతేనైవ సమిధ్యతత్సవితు
స్తాంసవితుర్విశ్వానిఇతితిస్రస్సమిధోభ్యాదధ్యాత్- ఏవమగ్నౌసిద్ధేకట్యోపస్థ
వర్జ్యంవపనంకృత్వాపయో దధియుతమాజ్యమపోవాఓంభూస్సావిత్రీంప్రవి
శామితత్సవితుర్వరేణ్యమితిప్రాశ్యాచమ్య పునరాదాయఓంభువస్సావిత్రీంప్ర
విశామిభర్గోదేవస్య ధీమహీతిద్వితీయం ఓంస్వస్సావిత్రీం ప్రవిశామిధియో
యోనఃప్రచోదయాదితితృతీయం సమస్తయాచతుర్థం ఓంభూర్భువస్స్వస్సా
విత్రీంప్రవిశామి,తత్సవితుః,యాత్ ఇతి - సన్న్యాసపద్ధతౌతుత్రివృదసీతిప్రథ
మంప్రవృదసీతిద్వితీయంవివృదసీతితృతీయం ప్రాశ్యాపఃపునంత్వితిజలంప్రాశ్య
సావిత్రీప్రవేశఉక్తః- తతఆహవనీయంవిహృత్యబ్రహ్మాణముపవేశ్యాజ్యంసం
స్కృత్యచతుర్ద్వాదశవాగృహీత్వా సమిత్పూర్వాం ఓంస్వాహాపరమాత్మన
దమితిహుత్వోపవసేత్ - తతస్సాయంహోమంవైశ్వదేవంచకృత్వాఅగ్నే
దక్కుశానాస్తీర్యదండాదీని దశపంచవాసాద్యబ్రహ్మసనేకృష్ణాజినోపవిష్ట
రాత్రౌజాగరంకృత్వాప్రాతర్హోమానంతరం ప్రాజాపత్యాంవైశ్వానరీం
కృత్వాఋత్విగ్భ్యస్సర్వస్వం బ్రహ్మణేచమధుపర్కం తైజసపాత్రందత
దారుపాత్రాణ్యాహవనీయేశ్మన్యప్సుయానిచజలేక్షిపేత - కృష్ణాజినంత
దదీత - అనాహితాగ్నిస్తువైశ్వానరమాగ్నేయంవాచరుంహుత్వాప్రా

న్యాగ్నౌక్షిప్త్వాభూర్భువస్స్వరిత్యపః స్పృష్ట్వాతరత్సమందీతిజప్త్వావిప్రాన్
సంభోజ్యపుణ్యాహం వాచయిత్వాత్రివాపనం కృత్వా హైమరూప్యకుశజ.
త్రైస్స్నాత్వా పురుషాయచరుంకృ త్వాప్రాణాయస్వాహేతి పంచాహుతీ.
ర్హుత్వాపురుషసూక్తేనప్రత్యృచ మాజ్యంచరుంచజుహుయాత్ - అత్రవిర
జాహోమం కేచిదాహుః- యథోక్తంశివగీతాసు ॥ జుహుయాద్విరజామం
త్రైః ప్రాణాపానాదిభిస్తతః । అనువాకాంతమేకాగ్రస్సమిదాజ్యచరూన్పృ
థక్ ॥ ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యయాతే అగ్నేతిమంత్రతః । భస్మాదాయాగ్నిరి
త్యాద్యైర్విమృజ్యాంగానిసంస్పృశేత్ ॥ పాపైర్విముచ్యతేసత్యంముచ్యతేనా
త్రసంశయః ॥ యథా ॥ ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానామేశుద్ధ్యంతాం,
జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వాహాసర్వత్రలింగోక్తదేవతా
భ్యఇదమితిత్యాగః- వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతోబుద్ధ్యాకూతిస్సం
కల్పామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోమజ్జాస్నాయవాస్థీ
నిమేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోరూదరజంఘశిశ్నోప
స్థపాయవామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతిరహం, ఉత్తిష్ఠపురుషహరితపింగలలోహి.
తాక్షిదేహిదేహిదాపయితామేశుద్ధ్య, పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశమే
శుద్ధ్యంతాంజ్యోతిరహం, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి,
[illegible]ధ్యవాక్కాయకర్మాణిమేశుద్ధ్యం, ఆత్మామేశుద్ధ్యంతాం, అంతరాత్మామే
శుద్ధ్యంతాం, క్షుధేస్వాహా క్షుత్పిపాసాయస్వాహా వివిట్యైస్వాహా ఋగ్వి
ధానాయస్వాహా కషోత్కాయస్వాహా ॥ క్షుత్పిపాసామలం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీ
ర్నాశయామ్యహం । అభూతిమసమృద్ధించసర్వాన్నిర్ణుదమేపాప్మానగ్ం.
స్వాహా - అన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయమానందమయమా
త్మామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, తతస్స్విష్టదాదిహుత్వా బ్రహ్మణేహిరణ్యమా
న్యపాత్రంధేనుంచదత్వాసమాసించత్విత్యుపతిష్ఠేత - అత్రకేచిదనగ్నేస్సావి
ప్రవేశంపూర్ణాహుతించాహుః- తతోయాతే అగ్నేయజ్ఞియాతనూరితిత్రి
రేకైకంజిఘ్రన్నాత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యగురవేసర్వస్వందత్వా [illegible] బ్ర
హ్మణంవిదధాతి పూర్వంయోవై వేదాగ్ంశ్చప్రహిణోతితస్మై తంహదేవ
మాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యఇత్యుపస్థాయ దక్షిణం
న్వాచ్యపాదావుపసంగృహ్యాధీహిభగవోబ్రహ్మేతివదేత్ - తతోగురురా
నంబ్రహ్మరూపంధ్యాత్వాశంఖం ద్వాదశప్రణవైరభిమంత్ర్యతేనశిష్యమా
ప్యాశన్నోమిత్రఇతి శాంతింపఠిత్వాతచ్ఛిరసిహస్తందత్వా పురుషసూ

క్రంజప్త్వామమప్రతేహృదయం తేదధామీతి చజప్త్వోదఙ్ముఖః ప్రణవార్థమనుసంధద్ధత్. శేక[illegible]ప్రణవముపదిశ్యతదర్థం చపంచీకరణాద్యవబోధ్య అయమాత్మా బ్రహ్మ తత్త్వమసి ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేత్యాద్యుపదిశేత్ - తదర్థంచవదేత్ తతో నానుదద్యాత్ తతశ్శిష్యస్తే నోపదిష్టోహరింస్మరన్నూర్ధ్వబాహుస్త్రిషడ్దేవాన్ సాక్షిణఃకృత్వా ఓంభూర్భువస్స్వస్సన్యస్తంమయేతి త్రిరుపాంశు త్రిరుచ్చైః ప్రైరత్యుచ్చైశ్చోక్త్వాజలసమీపంగత్వాస్నాత్వా అభయంసర్వభూతేభ్యో మత్తస్స్వాహేతి త్రిరంజలింక్షిప్త్వా యువాసువాసా ఇతి కాషాయంకౌపీనంవాసశ్చపరిధాయసఖామా గోపాయేతి ముఖ్యవైణవంపాలాశంబైల్వమౌదుంబరంవాదండంగృహ్ణీయాత్ - అత్రపుత్రకామో గృహస్థఃశంఖేనపురుషసూక్తేనదండమభిషిచ్యదద్యాదిత్యాచారః - తతశ్శిఖాముత్పాట్య ఓంభూస్స్వాహేత్యగ్నౌజలే వాహుత్వా తథైవోపవీతంహుత్వా యేనదేవాః పవిత్రేణేతిజలేపవిత్రంయదస్యపారఇతి శిక్యంసావిత్ర్యాకమండలుంస ప్తవ్యాహృతిభిఃభోజనపాత్రమిదం విష్ణురిత్యాసనం బృసీంవాగృహీత్వా ఓంభూస్తర్పయామీతివ్యస్తసమస్తాభిర్మహర్నమ ఇతి తర్పయిత్వాభూస్స్వధోంభువస్స్వధోంస్వస్స్వధోంభూర్భువస్స్వర్మహర్నమస్స్వధేతి పితౄంస్తర్పయిత్వోదుత్యంచిత్రంతచ్చక్షుర్హంసశ్శుచిషన్నమోమిత్రస్యేతిస్నాత్వాసురభిమతీభిరాపోహిష్ఠేతిహిరణ్యవర్ణాభిః పావమానీభిర్వ్యాహృతిభిశ్చమార్జయిత్వాష్టోత్తరశతవారమఘమర్షణంప్రాణాయామాంశ్చకృత్వా ఓంభూర్భువస్సువరితిచపరిత్వాసమస్సవిత్రఇతి సూర్యంచోపస్థాయపునస్స్నాత్వాజంఘేప్రక్షాళయిత్వాఓమితిబ్రహ్మామిత్యదంసర్వ మోమితిబ్రహ్మైవఏషజ్యోతిర్యఏష వేదోయఏషతపతివేద్యమేవైతద్య ఏషవేదోయదవనమస్సీతిజపిత్వాష్టసహస్రంగాయత్రీంజపేదితి—అథయతిధర్మాః - ప్రాతరుత్థాయబ్రహ్మణస్వతేఇతిజపిత్వాదండాదీన్నిదంచనిధాయమూత్రపురీషయోర్గృహస్తచతుర్గుణంశౌచంకృత్వాచమ్యపర్వద్వాదశీవర్జ్యంప్రణవేనదంతధావనంకృత్వాతేనైవమృదాబహిఃకటింప్రక్షాళ్యజలతర్పణవర్జ్యంస్నాత్వాపునర్జంఘేప్రక్షాళ్యవస్త్రాదీనిగృహీత్వామార్జనాంతంకృత్వాకేశవాదినమోంతనామభిస్తర్పయిత్వాఓంభూస్తర్పయామీత్యాదివ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిర్మహర్జనస్తర్పయామీతితర్పయేత్ - ఓంభూస్స్వాహేతిస్వాహాశబ్దాంతైస్స్వధాశబ్దాంతైశ్చైభిరేవపునస్తర్పయేదితికేచిత్ - తతఆచమ్యాంజలినాప్రణవేనజలమాదాయవ్యాహృతిభిర్దత్త్వాగాయత్ర్యాత్రిఃక్షిప్త్వాగాయత్రీంజపేత్ - ఉదితేసూర్యోప

ణవేనవ్యాహృతిభిర్వార్ఘ్యం త్రిర్దత్వామిత్రస్యచర్షణీ త్యాద్యైః పూర్వోక్త
సౌరీభిరిదంవిష్ణుస్త్రిర్దేవో బ్రహ్మజజ్ఞానమితిచోపస్థాయసర్వభూతేభ్యోనమ
ఇతిప్రదక్షిణమావర్తతే- తతోనత్వాఆదిత్యాయవిద్మహేసహస్రాక్షాయధీ
మహి, తన్నస్సూర్యఃప్రచోదయాదితిత్రిర్జపేత్ - ఏవంత్రికాలంవిష్ణుపూజాం
బ్రహ్మయజ్ఞంచకుర్యాత్ —అథభిక్షా-విధూమేసన్నముసలేవ్యంగారేభుక్త
వజ్జనే। కాలేపరాహ్ణేభూయిష్ఠేనిత్యంభిక్షాంయతిశ్చరేదిత్యుక్తేకాలేఉద్వ
యమితిచతసృభిరాదిత్యముపస్థాయత్రైనైక్యంధ్యాత్వాఆకృష్ణేనేతిప్రదక్షిణం
కృత్వాయేతేపంథానఇతిజప్త్వా॥ యోసావిష్ణ్వాఖ్యఆదిత్యేపురుషోంతర్హృది
స్థితః। సోహంనారాయణోదేవఇతిధ్యాత్వాప్రణవ్యతమ్॥ త్రిదండందక్షిణే
త్వంగేతతస్సంధాయబాహునా। పాత్రంవామకరేక్షిప్త్వాశ్లేషయేద్దక్షిణేన
త్వితిబౌధాయనోక్తదిశాత్రీన్పంచసప్తవా గృహాన్గత్వాభవత్పూర్వంభిక్షాం
యాచిత్వాపూర్ణమసిపూర్ణం మేభూయాఇత్యాగత్యశుచిరన్నంప్రోక్ష్యఓం
భూస్స్వధానమఇత్యాదివ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిస్సూర్యాదిదేవేభ్యోభూతే
భ్యశ్చభూమౌక్షిప్త్వాభుక్త్వాప్రణవేనషోడశ ప్రాణాయామాన్కుర్యాదితి
సంక్షేపః-గౌతమవ్యాఖ్యాయాంభృగుః॥ యతిహస్తేజలందత్వాభైక్ష్యందద్యా
త్పునర్జలమ్ । భైక్షంపర్వతమాత్రంస్యాత్తజ్జలంసాగరోపమమ్॥ అత్రసర్వత్ర
మూలంమాధవాపరార్కమదనరత్నస్మృత్యర్థసారాదౌజ్ఞేయం- కణ్వః॥ ఏక
రాత్రంవసేద్గ్రామేనగరేపంచరాత్రకమ్ । వర్షాభ్యోన్యత్రవర్షాసుమాసాం
స్తుచతురోవసేత్॥ జాబాలశ్రుతౌ॥ శూన్యాగారేదేవగృహతృణకుటీవల్మీక
వృక్షమూలకులాలశాలాగ్నిహోత్రగృహనదీపులినగిరికుహరనిర్ఝరస్థండి
ల్వేష్వనికేతనఇతిమాత్స్యే॥ అష్టౌమాసాన్విహారస్స్యాద్యతీనాంసంయతా
త్మనామ్ । ఏకత్రచతురోమాసాన్వార్షికాన్నివసేత్పునః॥ అవిముక్తప్రవిష్టా
నాంవిహారస్తునవిద్యతే॥ అత్రిః॥ భిక్షాటనంజపంస్నానంధ్యానంశౌచంసురా
ర్చనమ్ । కర్తవ్యానిషడేతానిసర్వథానృపదండవత్ ॥ మంచకంశుక్లవస్త్రం
చస్త్రీకథాంలౌల్యమేవచ। దివాస్వాపంచయానంచయతీనాంపతనానిషట్॥
ఆసనంపాత్రలోభశ్చసంచయశ్శిష్యసంగ్రహః । దివాస్వాపోవృథాజల్ప
యతేర్బంధకరాణిషట్॥ దక్షః ॥ నాధ్యేతవ్యంనవక్తవ్యంనశ్రోతవ్యంకథంచ
న। యతిపాత్రాణిమృద్వేణుదార్వలాబుమయానిచ ॥ మదనరత్నేఅత్రిః ॥ పి
త్రర్థంకల్పితంపూర్వమన్నందేవాదికారణాత్ । వర్జయేత్తాదృశీంభిక్షాంపర
బాధాకరీంతథా ॥ బృహస్పతిః ॥ నతీర్థవాసీనిత్యంస్యాన్నోపవాసపరోయ

తిః। నచాధ్యయనశీలస్స్యాన్న వ్యాఖ్యానపరో భవేత్ ॥ ఏతద్వేదార్థభిన్నపరం-
అత్రిః॥ స్నానం సురార్చనం ధ్యానం ప్రాణాయామో బలిస్తుతిః । భిక్షాటనం జ
పస్సంధ్యా త్యాగః కర్మఫలస్య చ ॥ ఏతే యతిధర్మా ఇత్యర్థః- అన్యేపి మాధవమి
తాక్షరాదౌ జ్ఞేయాః - యతిధర్మసముచ్చయే తు ॥ నస్నానమాచరేద్భిక్షుః పు
త్రాదినిధనే శ్రుతే। పితృమాతృక్షయం శ్రుత్వా స్నాత్వా శుద్ధ్యతి సాంవరః—
అథ యతిసంస్కారః స్మృత్యర్థసారే ॥ సర్వసంగనివృత్తస్య ధ్యానయోగరత
స్య చ। నతస్య దహనం కార్యం నాశౌచం నోదకం క్రియా ॥ తథా॥ కుటీచకం తు ప్ర
దహేత్పూరయేత్తు బహూదకమ్। హంసో జలే తు నిక్షేప్యః పరహంసం ప్రపూ
రయేత్ ॥ పాలాశమూలే నదీతీరేన్యత్ర వా గంధపుష్పాలంకృతం శవం వాద్య
ఘోషేణ నీత్వా దండమాత్రం వ్యాహృతిభిః ఖాత్వా సప్తవ్యాహృతిభిస్త్రిః
ప్రోక్ష్య దర్భానాస్తీర్య నవఘటే పంచగవ్యోదకం క్షిప్త్వా నారాయణః పరం బ్ర
హ్మేత్యభి మంత్ర్య తేనైవ సంస్నాప్యాష్టాక్షరేణ వస్త్రగంధపుష్పధూపదీ
పాదీన్దత్త్వా విష్ణోర్హవ్యం రక్షస్వేతి శవం గర్తే నిధాయేదం విష్ణురితి దక్షిణహస్తే
దండం యదస్య పారే ఇతి సవ్యే శిక్యం యేన దేవాః పవిత్రేణేతి ముఖే జలపవిత్రం
సావిత్ర్యోదరే పాత్రం భూమిశ్చ వ్రతేతి గుహ్యే కమండలుం నిధాయ చితిస్స్రు
గితి దశ హోతాభిమంత్రయేదితి విశ్వాదర్శటీకాయాం స్మృత్యర్థసారే చ - బృ
హచ్ఛౌనకస్తు ॥ యతిం పురుషసూక్తేన స్నాపయిత్వా వటం తతః । ప్రణవే
నాష్టవారం తం ప్రోక్షయేదథ సర్వతః॥ విష్ణోర్హవ్యం రక్షస్వేతి యజుషా ప్రణవే
న చ। గర్తే ప్రేతం వినిక్షిప్య చేదం విష్ణుర్విచక్రమః ॥ ఇతి మంత్రేణ దండం తు దద్యా
ద్దక్షిణహస్తకే । మూర్ధానం భూర్భువస్స్వశ్చేత్యుక్త్వా శంఖేన భేదయేత్ ॥ గ
ర్తం పురుషసూక్తేన లవణేన ప్రపూరయేత్ । సృగాలశ్వాదిరక్షార్థం పశ్చాద్గ
ర్తం ప్రపూరయేదితి కుటీచకస్య తు దాహః కార్యః- యథా సర్వం ప్రాగ్వత్కృ
త్వాగ్నిం ప్రజ్వాల్య సాగ్నేర్దక్షిణకరే ఉపావరోహేత్యవరోహ్య నిర్మథ్య వా
గర్తే చితిం కృత్వాగ్నినాగ్నిస్సమిధ్యత ఇత్యగ్నిం దత్త్వా సావిత్ర్యా ప్రణవేన వా
దహేత్- తతోష్టశతం ప్రణవం నారాయణః పరం బ్రహ్మేతి జప్త్వా సశిరః ప్రణ
వవ్యాహృత్యా గాయత్ర్యా తదస్మాస్థినీతి గృహే క్షిప్త్వా స్నానాచ్ఛుచిః నాస్యౌ
ర్ధ్వదేహికం॥ త్రిదండగ్రహణాదేవ ప్రేతత్వం నైవ జాయత ఇతి ఉశనస్స్మృ
తేః- ఏకాదశేహ్ని పార్వణం తదపి త్రిదండినః - హంసపరమహంసాదీనాం పా
ర్వణాదికమపి న కార్యమితి శూలపాణిః- శ్రాద్ధచింతామణౌ దత్తాత్రేయః॥ ఏకో
ద్దిష్టం జలం పిండమాశౌచం ప్రేతసత్క్రియామ్ । నకుర్యాద్వార్షికాదన్యద్బ్ర

స్త్రీభూతాయభిక్షవే ॥ ప్రేతశ్రీయమైకోద్దిష్టనిషేధేసిద్ధేపునస్తద్గ్రహణ మాబ్దికపరం- తేనతత్పార్వణమేవంత్రిదండినాంద్వాదశేనారాయణబలిః-త ద్విధిరన్యశ్చవిశేషః ప్రాగుక్తఇత్యలంబహునా... ... ... *

శ్లో॥ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుధర్మతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చ సమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిమపహాయవివేచనీయంవిద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోస్మి తేషు ॥ మయాసదావసద్వాయదిహగదితంమందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్య వసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్ర తాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగణనార్ణవ కర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపిమర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమ లాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ శ్రీభట్టరామేశ్వరసూరిసూ నుశ్రీభట్టనారాయణసూరిసూనోః। శ్రీరామకృష్ణస్యసుతఃకృతీమంవ్యధాన్ని బంధంకమలాకరాఖ్యః ॥ నానానిర్ణయపత్త్వాన్నిర్ణయసింధుః ప్రోచ్య తాంవిబుధాః । నిర్ణయసరోజవత్త్వాన్నిర్ణయకమలాకరోప్యస్తు ॥ వ సుఋతుక్రతుభూమితేగతేబ్దేనరపతివిక్రమతోథయాతిరౌద్రే । తపసీశివతి థౌసమాపితోయంరఘుపతిపాదసరోరుహేర్పితశ్చ ॥ జగతిసకలవిద్యాంసిం ధుమున్మథ్యయానాంపరభణితిఫలీషౌయుజ్యతేసజ్జనానామ్ । తదిహమమని బంధేదూషణంభూషణంవాయదిభవతివిదగ్ధైస్తద్ధ్యవశ్యంవిమృశ్యమ్॥ *

ఇతిశ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర భట్టసూరిసూనుమీమాంసకనారాయణభట్టసుతవిద్వన్ము కుటహీరాంకురశ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజదినకర భట్టానుజకమలాకరభట్టకృతేనిర్ణయసింధౌ తృతీయఃపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః.

శ్రీసీతారామార్పణమస్తు

హ్న్యాభూతాయభిక్షవే ॥ ప్రేతశ్రియమైకోద్దిష్టనిషేధేసిద్ధేపునస్తద్గ్రహణమాబ్దికపరం- తేనతత్పార్వణమేవంత్రిదండినాంద్వాదశేనారాయణబలిః-తద్విధిరన్యశ్చవిశేషః ప్రాగుక్తఇత్యలంబహునా... ... ... *

శ్లో॥ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుధర్మతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చ సమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిముపహాయవివేచనీయంవిద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోస్మి తేషు ॥ మయాసద్వాసద్వాయదిహగదితంమందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్యవసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్రతాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగణనార్ణవకర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపిమర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమలాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ శ్రీభట్టరామేశ్వరసూరిసూనుశ్రీభట్టనారాయణసూరిసూనోః। శ్రీరామకృష్ణస్యసుతఃకృతీమంవ్యధాన్నిబంధంకమలాకరాఖ్యః ॥ నానానిర్ణయవత్త్వాన్నిర్ణయసింధుః ప్రోచ్యతాంవిబుధాః । నిర్ణయసరోజవత్త్వాన్నిర్ణయకమలాకరోప్యస్తు ॥ వసుఋతుక్రతుభూమితేగతేబ్దేనరపతివిక్రమతోథయాతిరౌద్రే । తపసిశివతిథౌసమాపితోయంరఘుపతిపాదసరోరుహేర్పితశ్చ ॥ జగతిసకలవిద్యాంసింధుముష్టింధయానాంపరభణితిపరీక్షాయుజ్యతేసజ్జనానామ్ । తదిహమమనిబంధేదూషణంభూషణంవాయదిభవతివిదగ్ధైస్తద్ధ్యవశ్యంవిమృశ్యమ్॥ *

ఇతిశ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర
భట్టసూరిసూనుమీమాంసకనారాయణ భట్టసుతవిద్వన్ము
కుటహీరాంకురశ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజదినకర
భట్టానుజకమలాకరభట్టకృతేనిర్ణయసింధౌ
తృతీయఃపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః.
శ్రీసీతారామార్పణమస్తు

